МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка
Бердянський державний педагогічний університет
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Інститут професійно-технічної освіти НАПН України

XI ГЛУХІВСЬКІ НАУКОВІ ЧИТАННЯ – 2021.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУСПІЛЬНИХ ТА ГУМАНІТАРНИХ НАУК

Матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції молодих учених і студентів

8-10 грудня 2021

Глухів

УДК 303+009
Г 55
Глухівські читання - 2021. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук : Збірник матеріалів XI міжнародної науково-практичної інтернет-конференції / За заг. ред. А.С. Полякова. – Глухів, 2021. – 481 с. URL : http://new.gnpu.edu.ua/uk/nauka/naukove-tovarystvo-studentiv-aspirantiv-doktorantiv-ta-molodykh-vchenykh.html

Редколегія випуску:

Полякова А.С. — кандидат біологічних наук, старший викладач кафедри теорії і методики викладання природничих дисциплін, голова Ради Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів та молодих вчених Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка

Члени редколегії:

Дмитренко А. П. — доктор філософії, старший викладач кафедри теорії і методики дошкільної освіти, голова Ради наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених факультету дошкільної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Івахно Н.О. — аспірантка кафедри української літератури, методики її навчання та журналістики, Голова Ради аспірантів і молодих вчених Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Кабиш М.Ю. — кандидат філологічних наук, докторантка Інституту професійно-технічної освіти НАПН України.

Маринченко І. В. — кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри професійної освіти та комп'ютерних технологій, голова Ради наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених факультету технологічної і професійної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Мінченко М. В. — аспірантка кафедри історії, правознавства та методики навчання, голова Ради наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених ННІ Філології та історії Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка

Підсосонна О.В. — аспірантка, член Ради наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених ННІ Педагогіки і психології Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Плугіна А. П. — доктор філософії, старший викладач кафедри теорії і методики початкової освіти, голова Ради наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених ННІ Педагогіки і психології Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Прокопець Т. О. — асистент кафедра фізико-математичної освіти та інформатики, голова Ради наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених факультету природничої і фізико-математичної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Друкується за рішенням ученої ради Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (протокол N5 від 01.12.21 р.)

Редакція не несе відповідальності за авторський стиль праць, опублікованих у збірці.

© Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, 2021

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1.	ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ОРГАНІЗАЦІЇ, РЕГІОНУ	**4**
СЕКЦІЯ 2.	ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ, НАУЦІ І ТЕХНІЦІ	**22**
СЕКЦІЯ 3.	ФІЗИКА. МАТЕМАТИКА	**50**
СЕКЦІЯ 4.	ІСТОРІЯ. ФІЛОСОФІЯ	**65**
СЕКЦІЯ 5.	ПРАВОЗНАВСТВО. ПОЛІТОЛОГІЯ	**103**
СЕКЦІЯ 6.	УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО І ВИКЛИКИ ГЛОБАЛЬНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ: СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ	**145**
СЕКЦІЯ 7.	ПЕДАГОГІКА: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА	**162**
СЕКЦІЯ 8.	ПСИХОЛОГІЯ	**190**
СЕКЦІЯ 9.	ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ	**204**
СЕКЦІЯ 10.	ЛІНГВІСТИКА (АНГЛІЙСЬКА, НІМЕЦЬКА МОВИ). МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ	**293**
СЕКЦІЯ 11.	БІОЛОГІЯ, ЕКОЛОГІЯ, ЕКОЛОГО-КРАЄЗНАВЧА ОСВІТА, ОХОРОНА ПРИРОДИ	**336**
СЕКЦІЯ 12.	ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА, СПОРТ, ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ	**343**
СЕКЦІЯ 13.	ТЕХНОЛОГІЧНА ОСВІТА	**352**
СЕКЦІЯ 14.	ПОЧАТКОВА ОСВІТА	**360**
СЕКЦІЯ 15.	ДОШКІЛЬНА ОСВІТА	**405**
СЕКЦІЯ 16.	ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА	**451**

СЕКЦІЯ 1. ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ОРГАНІЗАЦІЇ, РЕГІОНУ

Самойленко Д.М.,
аспірант кафедри підприємництва та економіки підприємства
Університету митної справи та фінансів України

ІНТЕГРОВАНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ АДАПТАЦІЇ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА

У теорії та практиці менеджменту інтерес до інформації як об'єкта та ресурсу управління підприємницькою діяльністю постійно зростає, що обумовлено розширенням інформаційного впливу на управлінські рішення щодо різних аспектів діяльності. Зовнішнє інформаційне середовище є джерелом ресурсів підприємства, необхідних для підтримки її внутрішнього потенціалу. Підприємство знаходиться в стані постійного обміну з зовнішнім середовищем, забезпечуючи тим самим собі можливість виживання. Завдання стратегічного управління полягає в забезпеченні такої взаємодії підприємства із зовнішнім інформаційним простором, яке дозволяло б йому підтримувати свій потенціал на рівні, необхідному для досягнення своїх цілей, і тим самим давало б можливість адаптовано розвиватись в довгостроковій перспективі [2, с. 80].

Активне пристосування підприємства до мінливих умов зовнішнього середовища можливо тільки при умові стратегічного підходу, що свідчить про необхідність обґрунтування якісної стратегії адаптації. Вибір оптимальної для підприємства стратегії адаптації залежить від багатьох факторів: потенціалу, стратегічних цілей та намірів підприємства, стану ринку та положення підприємства на ньому, стратегії конкурентів, потреб клієнтів, економічної та політичної обстановка в країні, тощо. Адаптація виступає ефективним процесом пристосування підприємства до зовнішніх умов, що змінюються та включає [3, с. 275]: систему організаційно-економічних і соціальних регуляторів, передбачає зміни в структурі, управлінні та функціональних процесах, що протікають на підприємстві, та має на меті забезпечення стійкості функціонування та розвитку соціально-економічної системи у довгостроковій перспективі.

З метою визначення оптимальної стратегії адаптації розроблено методичний підхід, що поєднує в єдиний інтеграційний процес послідовний алгоритм дій щодо управління стратегією адаптації підприємств роздрібної торгівлі, який базується на просторовому моделюванні оптимальної взаємодії параметрів, які впливають на визначення адаптації в умовах турбулентного середовища.

Методологія формування стратегії адаптації діяльності підприємств роздрібної торгівлі передбачає застосування інтегрованого підходу, відповідно якому, здійснюється інтеграція базової платформи архітектури ефективності діяльності підприємства з зовнішнім інформаційним шумом при врахуванні рівня його готовності до запровадження стратегії в поточну діяльність і опору персоналу до майбутніх змін. Вибір оптимальної стратегії адаптації діяльності підприємств роздрібної торгівлі здійснюється на основі оцінки просторового обсягу довільної піраміди за формулою [1]:

$$Z^{A} = \frac{1}{3}(Z^{I_K} + Z^{G_V} + Z^{A^D}) \times Q^{S^P} \qquad (1)$$

де Z^{I_K} *- загальна площа ефективності діяльності підприємства роздрібної торгівлі;* Z^{G_V} *- загальна площа адаптивності архітектури ефективності діяльності підприємства роздрібної торгівлі;* Z^{A^D} *- загальна площа готовності підприємства торгівлі до запровадження стратегії адаптації;* Q^{S^P} *- висота (вплив зовнішнього шуму).*

$$Z^{I_K} = \frac{a_i}{4} \times (a\sqrt{3} + 6a \times \sin 60) \qquad (2)$$

$$Z^{G_V} = \frac{b_i}{4} \times (b\sqrt{3} + 6b \times \sin 60) \qquad (3)$$

$$Z^{A^D} = \frac{c_i}{4} \times (c\sqrt{3} + 6c \times \sin 60) \qquad (4)$$

де а, б, с – сторони трикутника

Запропонований підхід наочно демонструє наведена графічна модель формування стратегії адаптації діяльності підприємства роздрібної торгівлі на основі теореми Герона (рис. 1).

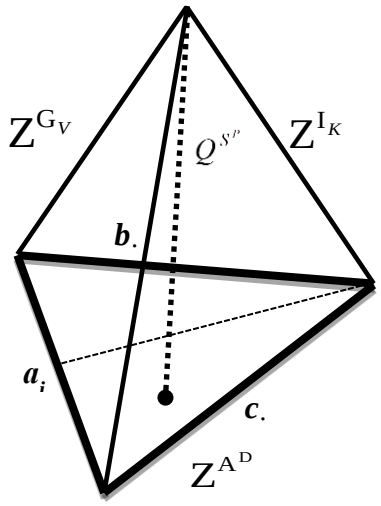

Рис. 1. Інтегрована модель формування стратегії адаптації діяльності підприємства

Представлена на рис. 1 інтегрована модель створює можливість обґрунтованого визначення оптимальної стратегії адаптації. Саме такий підхід дозволяє комплексно оцінити взаємозв'язок між метриками архітектури бізнес-процесів підприємства { Z^{I_K} Z^{G_V} Z^{A^D} } шляхом розрахунку площі довільної піраміди та її правильних трикутників

Приведення сторін трикутників до одного чисельного діапазону від 0 до 1 з метою здійснення порівняльної оцінки здійснюється за формулою:

$$Z^{I^K G^V A^D} = \sqrt{\sum_{j=1}^{n} \chi_j \times (1 - W_{ij})^2} \qquad (5)$$

де $Z^{I^K G^V A^D}$ *– інтегрований показник складових індикаторів визначення стратегії адаптації підприємства торгівлі (ефективність діяльності (I^K), готовність підприємства торгівлі до запровадження стратегії адаптації (G^V), рівень адаптивності архітектури ефективності (A^D), коеф;* χ_j *– значимість і-го індикатору визначення стратегії адаптації, коеф;* W_{ij} *– стандартизоване значення і-го індикатору визначення стратегії адаптації підприємства торгівлі, коеф.*

Для формування обґрунтованих висновків щодо визначення оптимальної стратегії адаптації розробляється гранична матриця знань, відповідно до якої визначається вид стратегії (табл. 1), відповідно до якої формується графодинамічна карта адаптаційних стратегій (табл. 2).

Таблиця 1

Якісна матриця знать щодо визначення виду стратегії адаптації діяльності підприємств роздрібної торгівлі

Інтервал значень інтегрального показника Z^A коеф.	Лінгвістична оцінка	Характеристика
[0,81;1,00]	Експлерентна (E)	Рівень гнучкості архітектури бізнес-процесів доволі високий в освоєнні нових видів діяльності; орієнтир на мобільність і гнучкість при переході до радикальних новацій
[0,63;0,81]	Патієнтна (P)	Фактичний рівень адаптації персоналу утворює міцну платформу для підвищення рівня мобільності і гнучкості при переході до формування потреби ринку, виходячи зі своїх можливостей; орієнтир на активне впровадження інформаційно-комунікаційних систем і технологій в архітектуру-бізнес процесів
[0,45;0,62]	Віолентна (V)	Орієнтир на диверсифікацію архітектури бізнес-процесів, активізацію інноваційної діяльності, розвиток збутової мережі, запровадження системи оптимізації витрат
[0,00;0,44]	Леталентна (L)	Адаптаційні можливості архітектури бізнес-процесів діяльності підприємства характеризується як досить низькі. Процеси адаптації потребують розширеного відтворення

Таблиця 2

Графодинамічна карта стратегії адаптації діяльності підприємств роздрібної торгівлі

Вид стратегії	Рік	Кластер А					Кластер В					
		ПАТ «Сільпо-Рітейл»	ТОВ «Ашан»	ТОВ «АТБ-Маркет»	ТОВ «Фуршет»	ТОВ «Траш»	ТОВ «Український Рітейл»	ТОВ «Омега»	ТОВ «Велмарт»	ТОВ «Дігма»	ТОВ «Велике Пузо»	ТОВ «Мажор»
Експлерентна *(E)*	2020	■	■									
Патієнтна *(P)*	2020			■	■		■	■				
Віолентна *(V)*	2020					■			■	■		
Леталентна *(L)*	2020										■	■

Аналіз даний, наведених на графодинамічній карті показав, що 2020 р. для 40% торговельних мереж кластеру А характерна експлерентна стратегія, для інших 40% характерна патієнтна стратегія та для ТОВ «Траш» віолентна стратегія. Також встановлено, що для 70% підприємств кластеру характерною є середній рівень готовності до запровадження стратегії адаптації, тобто менеджменту підприємств потрібно підвищити рівень лояльності співробітників для того щоб всі адаптаційні зміні під час запровадження нової стратегії мали все шанси на успіх. Визначено, що для 33% підприємств, що входять до кластеру Б, характерною є стратегія патієнтна, для інших 33% - віолентна та для решти характерна леталентна (ТОВ "Велике Пузо" та ТОВ "Мажор"). В цілому підприємства кластеру Б менш підготовлені до ефективного запровадження стратегій адаптації, оскільки їх бізнес-процеси та їх інформаційне забезпечення потребують корегування та побудови чіткого регламенту взаємодії між собою.

Таким чином, апробація розробленого інтегрованого підходу до формування стратегії адаптації діяльності підприємств роздрібної торгівлі, на відміну від існуючих, базується на просторовому моделюванні оптимальної взаємодії параметрів, що впливають на визначення стратегії адаптації, шляхом забезпечення балансу між ефективністю діяльності підприємства, зовнішнім інформаційним шумом, що його оточує та його впливом на адаптивність архітектури бізнес-процесів.

Література:

1. Геометрія. 10-11 класи: пробний підручник. — Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2003. 264 с.
2. Орлова К.Є. Стратегія адаптації промислових підприємств до умов зовнішнього середовища: динамічний аспект. Інноваційний розвиток та конкурентоспроможність підприємств і секторів економіки. – Житомир, 2014. С. 80-81.
3. Рачкован О. Д. Формування стратегії адаптації підприємства торгівлі. Бізнес Інформ. Харків, 2015. № 5. С. 274–278.

Книш О.А.,
аспірант кафедри підприємництва
та економіки підприємств
Університет митної справи та фінансів
Науковий керівник — д-р. екон. наук, проф. Жадько К.С.

ВПЛИВ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА РОЗВИТОК РЕГІОНІВ

Система управління регіональним економічним розвитком в Україні повинна включати в себе ефективні важелі, адекватні потребам і проблемам, що виникають в контексті перманентних дисбалансів розвитку, впливу наслідків світової економічної кризи та політичних змін, що чинять потужний вплив на економічне становище в державі.[1,с. 1]Інвестиції відіграють важливе значення для економічного зростання країни та окремо конкретного її регіону. Вони є складовою частиною рівняння макроекономічної рівноваги і, отже, впливають на обсяг національного виробництва (ВНП).

Інвестиції — це вкладення коштів у виробництво та накопичення засобів виробництва з метою збільшення виробництва товарів і послуг (пропозиції) для збільшення прибутку. Обсяг інвестицій у країні залежить і складається з:

— інвестиційних кредитів комерційних банків та

інших фінансових інститутів, що мають на своїх рахунках заощадження суб'єктів господарювання ;
— власних коштів підприємців і приватних компаній;
— власних коштів державних підприємств ;
— кредитів або дотацій уряду ;
— інвестицій іноземного капіталу .[2,с. 1]

Інвестиційна політика відіграє значущу роль в загальній системі економічного регулювання, оскільки визначає напрямки, шляхи і способи модернізації всього народногосподарського комплексу на основі капітальних вкладень, здатних якісно змінити стан продуктивних сил. Для інвестиційної політики чи не найважливішу роль відіграє інституціональна складова та її регіональний аспект, оскільки реальні інвестиційні проекти реалізуються на певних територіях і потребують місцевої підтримки, що сприяє активізації капіталовкладень, заохочує інвесторів до провадження стратегічного капіталовкладення, яке відіграє не лише економічну, але і соціальну функцію.

На інвестиційний клімат, у першу чергу, впливає державна інвестиційна політика що належить до системи державного впливу на інвестиційну діяльність за допомогою методів безпосереднього державного контролю та опосередкованих контрольних механізмів.[1,с. 1]

Держава може впливати на інвестиційний клімат за допомогою прямих та непрямих важелів.

До прямих важелів можна віднести:
— прийняття законів та інших нормативних актів, що регулюють інвестиційну діяльність та конкуренційне законодавство;
— встановлення державних норм та стандартів;
— регулюванні участі інвестора в приватизації власності;
— визначення умов користування землею, водою та іншими природними ресурсами;
— проведення обов'язкової державної експертизи програм та проектів будівництва;
— забезпечення захисту інвестицій та ін.

До непрямих важелів можна віднести:
— бюджетно податкову політику;
— грошово кредитну політику;
— амортизаційну політику;
— регулювання фондового ринку;
— інноваційну політику;
— політику заохочення іноземних інвестицій та ін.

Тобто держава може безпосередньо вкладати свої бюджетні кошти (централізовані бюджетні інвестиції), стимулюючи інвестиційну діяльність, розвиваючи підприємства державного сектора економіки, а також опосередковано впливати на інвестиційний клімат, розвиваючи грошово кредитну сферу, удосконалюючи податкову систему, стимулюючи бюджетними витратами сукупний попит, розвиваючи і регулюючі банківську діяльність, а також діяльність інвестиційних посередників, фінансуючи і стимулюючи академічну науку тощо.[3,с. 2]

Іноземне інвестування здійснює вагомий вплив на приймаючу країну, зачіпаючи її внутрішні ринки, систему господарювання, середовище підприємницької діяльності, інфраструктуру.Іноземні інвестиції виступають потужним рушієм економічного розвитку для багатьох економік. Вплив іноземних інвестицій на економічний розвиток заслуговує особливої уваги, оскільки потоки іноземного капіталу в умовах глобальної економічної інтеграції є складником самого інтеграційного процесу, а також відображенням взаємовідношень елементів моделі соціально-економічної макросистеми.[4,с. 2]

Підвищення ефективності інвестиційної діяльності вимагає розроблення науково обґрунтованої економічної, інвестиційної, грошово-кредитної, фіскальної та інших політик на середньо- і довгострокову перспективу.[5,с. 5]

Таким чином, подальшого дослідження потребує вивчення причин відсутності або не значного впливу інвестицій на основні показники економічного розвитку і пошук дієвого інструментарію поліпшення інвестиційного забезпечення у кожному окремому регіоні та у вітчизняній економіці загалом.

Література:

1. Буркинський Б. В. Сучасні напрямки регіональної інвестиційної політики / Б. В. Буркинський, О. І. Лайко // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. - 2014. - Вип. 3. - С. 29-37. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2014_3_6.
2. Горлов, С.М. Інвестиції та обсяг національного виробництва (теорія і практика) [Текст] / С. М. Горлов // Інвестиції : практика та досвід. – 2011. – №9. – С. 20-23.
3. Слюсарчук О. П. Вплив держави на формування інвестиційного клімату України: стан та фактори / О. П. Слюсарчук // Інвестиції: практика та досвід. - 2015. - № 12. - С. 73-76. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2015_12_17.

4. Татарульєва А. О. Вплив іноземного інвестування на економічний розвиток країни / А. О. Татарульєва // Причорноморські економічні студії. - 2016. - Вип. 4. - С. 29-34. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2016_4_8.

5. Тимків С. М. Капітальні інвестиції та їх вплив на економічний розвиток регіонів України / С. М. Тимків // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. - 2015. - Вип. 4. - С. 65-69. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2015_4_16.

Кліментєв А.Д.,
студент факультету Менеджменту, маркетингу і логістики.
Одеського національного технологічного університету
Науковий керівник — канд. екон. наук, доц. Неустроєв Ю.Г.

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ РІЗНИХ ТИПІВ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ НА ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

На сучасному етапі розвитку України одним із основних стратегічних напрямів як сфери обслуговування, так і сфери виробництва є якість, а не обсяг випуску продукції чи надання послуг, що буде забезпечувати сталий розвиток. Важливою умовою задля довгострокового завоювання нових ринків збуту є більш висока якість з урахуванням запитів споживачів, а не більш низькі ціни. Однак нині досягнення успіху можливе тільки завдяки запровадженню системи управління, спрямованої на постійне поліпшення показників роботи організації та урахування потреб заінтересованих сторін, особливо для харчової галузі України.

Стратегічною передумовою входження України до світової спільноти є прийняття й поступове впровадження передових концепцій системи управління якістю, що викладені в міжнародних стандартах серії ISO 9000/9001. Застосування стандартів – це перший крок до глобального управління підприємством і підвищення якості та конкурентоспроможності його товарів і послуг на ринках збуту [1]. Нині стандарти ISO 9000 прийняті у понад 90 країнах світу, застосовуються будь- яким підприємством незалежно від їхнього розвитку і сфери діяльності. Світовими лідерами у цій сфері є Китай, Італія, Японія, Велика Британія, США, Індія, Франція та Німеччина.

Сучасна система управління якістю на підприємстві, незалежно від форми власності і масштабу виробничої діяльності, повинна оптимально поєднувати дії, методи і засоби, які забезпечують, з одного боку, виробництво продукції, що задовольняє поточні запити і потреби ринку, а з іншого – розробку нової продукції, здатної задовольняти майбутні потреби і майбутні запити ринку (при цьому необхідно прямо орієнтуватися на характер потреб, їх структуру і динаміку, місткість і кон'юнктуру ринку) [2].

Світовий досвід сформував не тільки загальні признаки діючих систем управління якістю, але також принципи і методи, які можуть застосовуватися в кожній з них, що знайшло відображення в міжнародних стандартах серії ISO 9000. Головна цільова установка систем якості, побудованих на основі цих стандартів – забезпечення якості продукції, яку вимагає замовник і надання йому доказів спроможності підприємства досягти цього. Механізм системи якості, методи і засоби орієнтовані на цю ціль. У більшості випадків створення систем управління якістю та її сертифікація носять добровільний характер.

– по-перше, вдале впровадження стандартів управління якістю гарантує створення системи, що забезпечує поступове зростання показників бізнесу. За рахунок реінжинірингу потребуючих цього процесів, можливості їх швидкого і кардинального покращення зростання може бути в деяких випадках навіть різким;

– по-друге, завдяки стандартизації процедур відбуваються чіткий поділ і підвищення відповідальності учасників сертифікованих процесів. Система менеджменту якості орієнтована, з одного боку, на виявлення ініціативних працівників, їх ефективну ротацію, з іншого, дозволяє виключати дублювання функцій. У результаті підвищується загальна керованість організацією;

– по-третє, за статистикою, при впровадженні систем управління якістю відбувається зниження частки браку на 25%. Вимогою стандарту є здійснення поетапного контролю якості продукції на усіх стадіях життєвого циклу;

– по-четверте, використання маркетингу не як збуту продукції, а як способу дізнатися, якою має бути продукція, щоб її купили. Знову ж усвідомлення керівником маркетингової служби місії та концепції маркетингу, орієнтованих не на бажання продати те, що підприємство може зробити, а на необхідність зробити, те, що потрібно замовнику, здатне зробити прорив [3].

Основні причини недостатнього впровадження систем менеджменту якості такі:

1. Недостатня ефективність організаційної структури, загальної нормативної культури, стилів і методів менеджменту.

2. Недостатньо високий рівень професіоналізму менеджменту на підприємствах України.

3. Недостатня увага керівництва підприємств до проблем якості.

Створення інтегрованої системи менеджменту організації дозволяє отримати низку переваг: орієнтація на досягнення цілей діяльності з урахуванням інтересів зацікавлених сторін; ефективне та раціональне використання ресурсів; зменшення можливих протиріч між різними аспектами діяльності організації; зниження

витрат на розроблення, функціонування і сертифікацію системи менеджменту організації; залучення більшої кількості співробітників до процесів поліпшення якості на підприємстві; створення єдиної системи управління документацією і ведення записів тощо.

Висновки. Таким чином, інтегровані системи управління якістю є одним із показників зрілості підприємства, який характеризує гнучкість управління, здібність до змін задовольняти вимогам різних стандартів менеджменту (ISO 9001, ISO 14001 тощо), але і наявність механізмів, що дозволяють найбільш ефективним чином використовувати загальні елементи побудови систем, зазначені у цих стандартах.

Література:

1. Дубодєлова А.В. Впливові чинники процесу розроблення та впровадження системи управління якістю на вітчизняних підприємствах за міжнародними стандартами ISO СЕРІЇ 9000 URL: http:// ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/9739/1/05.pdf.
2. Бурдельна Г.О. Перспективи розвитку системи управління якістю на машинобудівного підприємства. URL: http://dspace.nbuv. gov.ua/bitstream/handle/123456789/45266/5-BURDELNA. pdf?sequence=1
3. Варава Л. Формування ефективних систем управління якістю залізорудної продукції на гірничодобувних підприємствах URL: http://knu. edu.ua/Files/V29verst/87.pdf.

Кононенко В.С.,
студентка 2-го курсу спеціальності «Менеджмент СКД»,
Національний університет
«Чернігівський колегіум» ім. Т.Г.Шевченка
Ладонько Л.С.,
доктор економічних наук, доцент,
Національний університет «Чернігівський колегіум» ім. Т.Г.Шевченка

ТУРИЗМ ЯК НАЙПЕРСПЕКТИВНІШИЙ НАПРЯМОК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ І РЕГІОНУ

Нині в Україні туризм вважається одним із найперспективніших напрямків соціально-економічного розвитку країни, регіонів, міст. Уже на сьогоднішній день є усвідомлення важливості туризму як одного з ефективних засобів поліпшення національної економіки, адже саме ця галузь частково забезпечує зайнятість населення, підтримує платіжний баланс, стимулює зростання ВВП.

Дії влади у нашій країні щодо організаційно-економічної підтримки туризму були і залишаються безсистемними. У регіонах розвивався переважно виїзний туризм, що сприяло розвитку іноземних туристичних компаній і готельно-ресторанних комплексів. Сьогодні в Україні держава практично не виділяє коштів на розвиток власного туристичного продукту та не підтримує власний туристичний імідж, в той час як в деяких країнах витрати на розвиток туристичної сфери сягають майже 40% ВВП.

Як показує досвід іноземних держав, бурхливий розвиток індустрії туризму обумовлює високий рівень конкуренції у готельному бізнесі. Великі готельні мережі складають серйозну конкуренцію власникам невеликих незалежних готелів у завоюванні та збереженні споживачів, в укладанні контрактів з постачальниками, у вправному та ефективному вирішенні проблем управління персоналом, відповідним чином відгукуватися на нові виклики конкурентного середовища. Особливо це стосується технологічних інновацій, що стають складовою продукту [4, с. 49].

У нашій країні розроблені загальнодержавна та регіональні програми розвитку туристично-рекреаційної галузі, які передбачають істотну державну підтримку. Однак дані положення не завжди знаходять своє практичне втілення. Стан розвитку туристичної сфери розглянемо на прикладі Чернігівської області, яка є однією з найперспективніших територій для розвитку готельного бізнесу і туризму загалом [2].

Активом Чернігівської області є значний історико-культурний та природно-рекреаційний потенціал, вдале географічне розташування. Однією зі складових атракційної привабливості міста Чернігова є розвиток дозвіллєвого туризму, а саме наявність ряду різнопланових фестивалів, ярмарок та міських свят, які мають потенціал до залучення більшої кількості туристів як внутрішніх, так і іноземних [1]. Також одним із перспективних напрямів туризму можна вважати історичні пам’ятки , які знаходяться в місті, зокрема: Дитинець (Вал), Антонієві печери, Болдині гори, курган Чорна Могила; а також багато сакральних пам’яток: Спасо-Преображенський собор, Борисоглібський собор, П’ятницька церква, Єкатерининська церква, Іллінська церква, Троїцький собор та інші храми. У 2019 році Чернігів відвідало близько 300 тисяч туристів, це свідчить про те , що місто цікавить людей і туризм розвивається все більше і більше.

Однак, туристичні потоки значною мірою стримуються нерозвиненістю туристичної інфраструктури, а саме незадовільним станом готельного господарства, відсутністю працюючих туалетів та місць для паркування машин, туристичних автобусів. Суттєвою перешкодою розвитку готельного бізнесу є значний податковий тиск: різні види податків забирають 70-85% прибутків готелів в цілому. Готельний збір встановлено для м. Чернігова на рівні 15%, що є суттєвим стримуючим фактором розвитку готельного бізнесу (випереджає тільки Львів 20%, інші міста України 5-15%). Результати проведених досліджень дають підстави стверджувати, що при зменшенні

розміру готельного збору вдвічі, надходження до бюджету у вигляді готельного збору не зменшаться, а надходження інших податків (ПДВ, податку на прибуток) зростуть за рахунок збільшення завантаженості готелів. Як наслідок, готелі одержать вільні обігові кошти, які можуть бути спрямовані на покращання якості надання послуг, ремонт та технічне переоснащення.

Ще однією проблемою Чернігівського туристичного регіону є відсутність готелів міжнародного класу та незначні обсяги інвестування у будівництво нових готелів. Більшість готелів у місті не відповідають нормам розташування іноземних туристів, відсутні 5-зіркові готелі, а ті що працюють, здебільшого, знаходяться у незадовільному стані та потребують відновлення або реконструкції [3].

Також не мало важливим є облаштування місць для паркування. Автобуси,які привозять туристів на екскурсії, займаюсь багато місця та заважають іншим машинам здійснювати рух. На мою думку, варто виділити спеціальне місце для паркування декількох автобусів, які привозять людей на екскурсію. Це допоможе водіям автобусів відразу їхати на спеціальне місце для паркування та не створювати небезпечне становище як для інших водіїв так і для туристів.

На мій погляд, основними напрямами розвитку туристичної сфери і готельного бізнесу в Чернігівському регіоні є [1, 3]:

1. При матеріальній підтримці з боку держави можна провести модернізацію діючих готелів та готельно-ресторанних комплексів з державною часткою власності, закупити нове обладнання та оснащення, тим самим залучаючи туристів, у тому числі й іноземних.

2. Також економічно вигідним було б створення невеликих туроб'єктів на 20-40 місць - вони швидше реагують на вимоги клієнтів та набагато рентабельніші.

3. Приватизація готельно-ресторанного комплексу. Прикладом може бути успішна приватизація єдиного майнового комплексу державного комерційного підприємства «Готель «Слов'янський» у Новгород-Сіверському (Чернігівська область), яка дозволить створити якісний туристичний об'єкт і, відповідно, залучити потенційних клієнтів, у тому числі й іноземних.

4. Співробітництво з та розвиток інфраструктури у регіональному ландшафтному парку "Ялівщина", лісопарком "Кордівка".

5. Підготовка власних кваліфікованих працівників у готельній сфері за рахунок тісної співпраці представників готельно-ресторанного бізнесу із навчальними закладами області.

6. Залучення іноземних фахівців у сфері готельного бізнесу до діючих готелів Чернігова та області в цілому.

7. Забезпечення тісного співробітництва місцевих органів влади, підприємців із засобами масової інформації та PR-агенціями, які б могли розповсюджувати рекламно-презентаційні матеріали для створення та популяризації іміджу Чернігова як туристично-привабливого регіону, «міста Легенд»; створення, підтримка та ведення окремої сторінки в мережі Інтернет про культурну спадщину і туристичний потенціал регіону.

За умови усунення вищевказаних перешкод розвитку готельного бізнесу, готелі могли б підвищити якість послуг, збільшити обсяги їх надання, що дало б поштовх формуванню розвиненого ринку туристичних послуг в регіоні.

Як показали дослідження, український ринок готельно-ресторанного господарства має великі здобутки і є одним з найперспективніших в Східній Європі. Але при всьому потенціалі розвитку готельно-ресторанного господарства в Україні кількість наявних готелів недостатня для країни з високою інвестиційною привабливістю, багатим історичним минулим і широкими туристичними можливостями. Майже половина готелів потребують реставрації, переоснащення, нових кваліфікованих кадрів. Усе це не можливо без підтримки з боку держави. Тому, державне регулювання розвитку готельно-рекреаційного господарства як складової індустрії туризму є вагомим механізмом реалізації політики держави в даній сфері.

Література:

1. Пуцентейло П. Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємництва : навч. посіб. Київ. : ЦУЛ, 2007. 344 с.
2. Борущак М. Проблеми формування стратегії розвитку туристичних регіонів: монографія. Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України, 2006. 288 с.
3. Офіційний сайт Чернігівської міської ради. URL: https://www.chernigiv-rada.gov.ua
4. Стан туризму в Чернігівській області URL: https://monitor.cn.ua/ua/monitoring/39585

Хоменко К. М.,
студентка відділення (економічного) спеціальності 051 «Економіка»
Харківського державного
автомобільного -дорожнього коледжу Лозівської філії
Науковий керівник – викладач І категорії Минич Ю.В.

ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ ОСВІТИ, НАУКИ ТА БІЗНЕСУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

На сьогоднішній день у світі появився комплекс закономірностей, пов'язаних із формуванням «нової» економіки, що базується на знаннях, однією з особливостей якої є найтісніша і багатостороння інтеграція

наукової та освітньої діяльності, що виявляється як на національному рівні, так і в процесі глобалізації світового господарства .

Одним із ключових недоліків реалізованої в даний час політики у сфері науки та освіти в цілому та їх інтеграції, є відсутність у ній чітко опрацьованої системи цілепокладання. Ця політика будується переважно навколо інструментів, механізмів, стандартів тощо. При цьому як діючі, так і програмні документи, що розробляються, не містять відповідей на питання про те, яке місце науки і освіти в системі національних цілей і які їх моделі потрібні; наскільки важливими для розвитку країни накопичені (і визнані у світі) досвід, традиції, цінності, пов'язані з науково-освітньою діяльністю; чи допустимо реформувати науку та освіту виходячи виключно з міркувань економічної доцільності; які конкретні короткострокові, середньострокові та довгострокові завдання розвитку цього комплексу тощо. Очевидно, що без цього неможливо говорити про ефективність дій держави у цій сфері.

Найважливішою проблемою розвитку науки та освіти в умовах нової економіки є визначення раціональних масштабів їхньої фінансової підтримки, дієвих механізмів розподілу та використання отриманих коштів. У всіх розвинених країнах поряд із зростанням витрат зростають і вимоги щодо ефективності цих вкладень. Це завдання вирішуються за рахунок використання схем оплати за результатами; «розщеплення» державних джерел фінансування; виділення постійної (гарантованої) та змінної (за результатами) складових і т.д.

Держава «присутня» у науково-освітньому комплексі доти, доки спрацьовують імпульси для виникнення інвестиційних інтересів приватного бізнесу. Причому ці імпульси значною мірою генеруються самою державою (через систему пільг, преференцій, інституційну підтримку тощо). У будь-якому разі масштаби державної підтримки цієї сфери, що залежать від національних цілей та пріоритетів, реального внеску бізнесу та низки інших факторів.

Сьогодні інтеграційні процеси у сфері науки та освіти підтримуються «згори» (з боку органів державного управління) та розвиваються «знизу» (за ініціативо науково-освітньої громадськості, суб'єктів науково-освітньої діяльності). Невирішеним питанням є взаємне узгодження відповідних інформаційних потоків.

Значною мірою координації перешкоджає відсутність системної інформації, уявлень про те, як інтеграційні процеси розвиваються в реальній дійсності; які існують нормативні, адміністративні та інші бар'єри для науково-освітньої діяльності та як їх швидше подолати; які слабкі та сильні сторони конкретних форм та механізмів інтеграції; які форми є найбільш стійкими та ефективними; як раціонально адаптувати зарубіжний досвід тощо. Зазначені причини ускладнюють ухвалення раціональних рішень як на державному рівні, так і на рівні конкретних науково-освітніх структур, перешкоджають розвитку інтеграційних процесів.

Література:

1. Постіндустріальний світ та процеси глобалізації. Світова економіка та міжнародні відносини. - 2008. - №3. - С. 93.
2. Світова економіка . Режим доступу: http://emag.iis.ru/arc/infosoc/emag.nsf/BPAEng/74a5f1ab7f970f44c32571e300472ac6

Сафонова К. Я.,
здобувач вищої освіти магістратури з економіки
Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля
Науковий керівник — канд. екон.наук, доц. Кривуля П. В.

НЕЧІТКІ ЗМІННІ ЯК ЧИННИК КОМУНІКАЦІЙНО-НАВЕДЕНОГО РИЗИКУ РОЗРОБКИ ПЛАНУ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА ШЛЯХОМ СТРАТЕГІЧНОЇ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ

Під час вирішення завдань дослідження умов оцінювання комунікаційного потенціалу управлінської команди було також поставлено завдання вибору етапу стратегічного планування, який стане об'єктивною умовою створення управлінського продукту тією управлінською командою, комунікаційний потенціал якої має бути оцінено. Оскільки у якості об’єктивного процесу створення управлінського продукту було розглянуто варіант обґрунтування розширення сфери діяльності туристичного підприємства шляхом створення нової стратегічної зони господарювання, то й предметом аналізу стають перші етапи обґрунтування такого стратегічного рішення та необхідні для цього комунікації, а також ті можливі умови утворення помилок та комунікативних ризиків, що можуть виникати під час прийняття стратегічних рішень.

Під час спостереження реальних процесів у великому туристичному операторі було встановлено, що компанія вже має достатньо широкий спектр пропонованих послуг, але для утримання клієнтів та залучення нових при появі сучасних інформаційних технологій потрібно запропонувати новий продукт або розширити вид діяльності підприємства. Тому управлінська команда розробляє план розвитку підприємства шляхом стратегічної диверсифікації (яка може стати основою розвитку, як це показано, наприклад у [3] для промислового підприємства, але має такий же зміст і для підприємств іншого галузевого спрямування). Сам план можна розглядати як управлінський продукт, який виробляють у специфічному трансформаційному процесі, який є за змістом когнітивним та комунікаційним процесом в управлінській команді. Вихід на нові

ринки пропонованих послуг та удосконалення якості обслуговування є ключовими завданнями для ефективного розвитку досліджуваного туристичного оператору. Але перш ніж розглядати умови створення нового бізнес-проєкту пропонується розглянути можливі комунікаційно-наведені хиби, що виникають під час обробки, передачі даних, що необхідні для розробки управлінського продукту (або навіть окремого прийняття рішення). Такі поняття як комунікаційно-наведений ризик та комунікаційні хиби розглянуто у [2], а вимірювання рівня такого ризику – у [1].

Згідно до Н. О. Шпака [5] комунікація як процес представляє особливу форму взаємодії персоналу з обміну інформацією всередині організації та за її межами, що спрямована на досягнення цілей організації, а також на розвиток персоналу. Процес комунікації значною мірою залежить від особистісних характеристик працівників та (або) неформальних лідерів колективу підприємства. Фактори впливу Н. О. Шпак пропонує класифікувати за різними ознаками, зокрема: фактори, що пов’язані зі змістом управлінської діяльності працівника (рівнем компетентності, організаторськими здібностями тощо); що обумовлені особливостями виконання працівниками управлінських обов’язків; що викликані стилем спілкування з іншими учасниками управлінської взаємодії тощо. У такому погляді вплив визначається як неформальна складова процесу, та й слід вважати, що й результат такого впливу неформальний у тому сенсі, що не є чітким параметром комунікації, який має однозна формалізацію.

У роботі [4] П.В Кривулі і М.В. Дорошко пропонують розглядати учасників комунікаційного процесу розробки та прийняття управлінського рішення як напрямок в дослідженнях якості інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень, згідно з яким в основі процесу обґрунтування прийняття рішення лежать суб'єктивно встановлені угоди (конвенції) комунікантів, що беруть участь в зборі та обробці інформації, яка лежить в основі обґрунтування управлінського рішення інформації комунікантів; вибір цих конвенцій регулюється міркуваннями зручності, простоти, корисності і так далі – критеріями, що не пов'язані з поняттями самої моделі прийняття рішення. Ці угоди не мають документарної форми та є скоріше нечітко визначеною «спільною мовою», ніж чітко зазначеними параметрами обміну та переробки даних.

Оскільки створення нової стратегічної зони господарювання є диверсифікацією, то можна оцінювати саме нову СЗХ як об’єкт капіталовкладень, а можна розглядати весь портфель як такий, що отримує покращення чи навпаки. У будь якому випадку це є певним стратегічним рішенням, в прийнятті якого бере участь велика кількість спеціалістів, між ними не може не виникнути комунікаційно-наведених хиб та непорозумінь, тому розгляд цього аспекту допоможе визначити чинники перекручень, а їх подолання – мінімізувати можливі протиріччя у тлумаченні даних.

Для прикладу саме нечіткої природи різних інтерпретацій розглянемо два графіки, які побудовано спеціально для оцінювання рівня диверсифікованості послуг туристичного підприємства, аналізом цього показника займалися дві управлінські служби водночас. Їхнім завданням було, маючи певний обсяг інформації щодо кількості послуг на підприємстві (шкала X), з допомогою певних характеристичних функцій показати на графіку власну впевненість у нечітких значеннях рівнів диверсифікованості послуг від 0 до 1 (шкала Y). Рівні диверсифікованості послуг позначено п'ятьма нечіткими термами: 1) не диверсифікований портфель послуг; 2) недостатньо диверсифікований рівень портфелю послуг; 3) середній рівень диверсифікованості портфелю послуг; 4) сублідер за рівнем диверсифікованості послуг; 5) лідер за рівнем диверсифікованості послуг.

Оскільки кожна команда складала характеристичні функції портфелю послуг підприємства, спираючись на власний досвід та суб'єктивну оцінку, то маємо два варіанти розподілення (рис 1 та рис 2) нечітких значень на множині кількісного виміру.

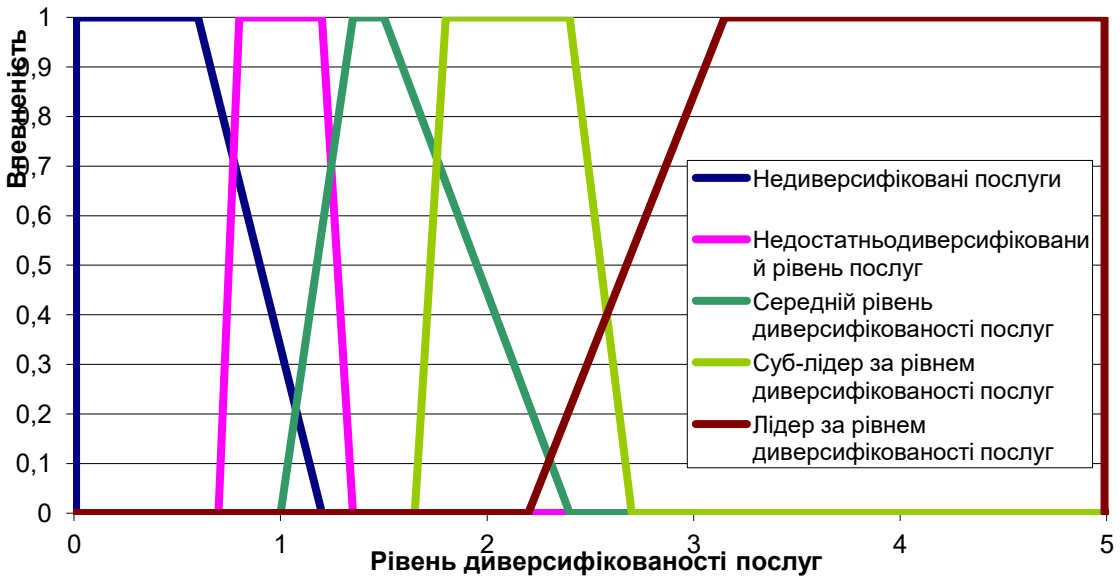

Рис 1. Графік характеристичних функцій рівня впевненості у диверсифікованості продукції першої управлінської групи

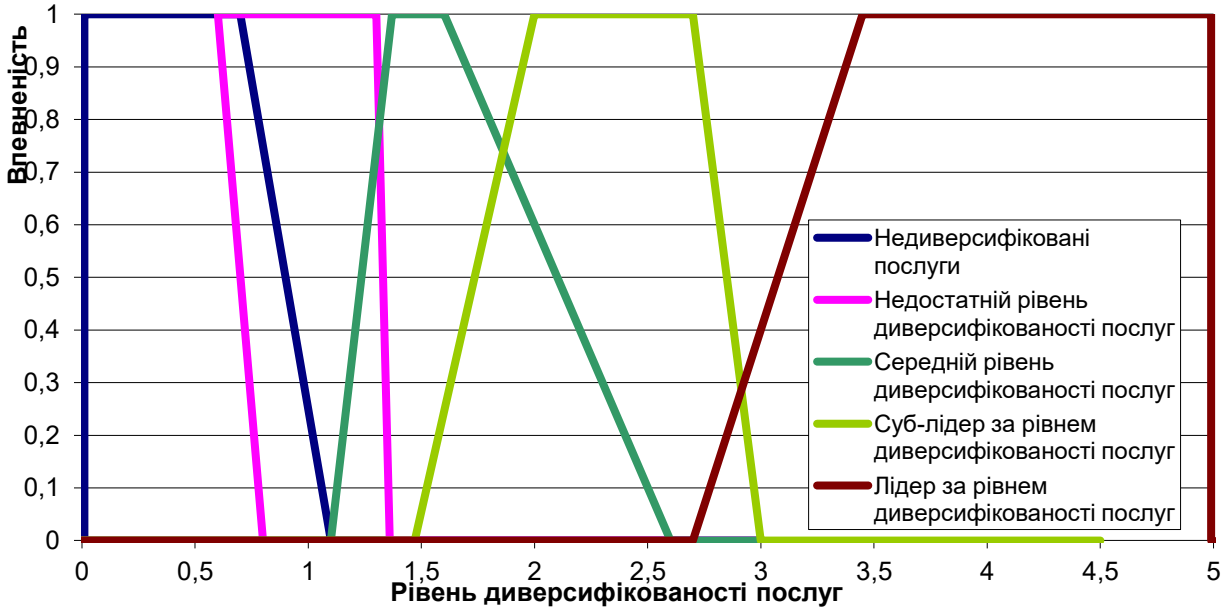

Рис 2. Графік характеристичних функцій рівня впевненості у диверсифікованості продукції першої управлінської групи

Обговорюючи між собою результати дослідження, кожна управлінська група може сказати, що на підприємстві, наприклад, середній рівень диверсифікованості продукції, але маючі на увазі кожна власну характеристичну функцію, і зовсім необов'язково вони співпадатимуть між собою. Та навпаки кількісний вимір отримає різну якісну інтерпретацію у представників різних підрозділів підприємства. Різні напрямки руху даних можуть формувати різні зсуви у тлумаченні даних. Такий приклад демонструє саме фаззі-невизначенність нечітких значень виміру у різних комунікантів, що має привести до розбіжності у тлумаченні тих оброблюваних у команді даних, які є сировиною для вироблення управлінського продукту.

Література:

1. Дорошко М. В. Визначення рівня комунікаційно-наведеного ризику через експерименти з імітаційною моделлю комунікації агентів інформаційного забезпечення прийняття інвестиційних рішень. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки*. 2009.: Вип. 24: У двох частинах. Ч. ІІ. С. 301-308.
2. Дорошко М. В., Кривуля П. В. Комунікаційні хиби при консолідації інформації у проектних командах : монографія. Луганськ: Вид-во ЛДАКМ, 2014. 196 с. *ISBN 978-966-2005-15-8*.
3. Кривуля П. В., Дёмина В. В. Развитие промышленного предприятия на основе объединения форм диверсификации и комбинирования производства. *Управління проектами та розвиток виробництва*. 2011. № 1. С. 112-121.
4. Кривуля П. В., Дорошко М. В. Конвенции внутриорганизационных коммуникантов как условие информационного обеспечения принятия управленческих решений. *Проблемы экономического и правового обеспечения менеджмента хозяйствующих субъектов* : мат. научн. конф. памяти проф. В.Н.Ткаченко. Сб. научн. трудов Донецкого нац. техн. ун-та. Донецк: ДонНТУ, 2008. С. 169-176.
5. Шпак Н. О. Основи комунікаційного менеджменту промислових підприємств : монографія. Львів : Львівська політехніка, 2011. 328 с.

Пугач А.В.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня освіти
Вінницького торговельно-економічного інституту КНТЕУ
Науковий керівник -канд. політ. наук., доц. Кокарча Ю.А.

ФІЛОСОФІЯ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

Філософія економічного зростання бере початок з економічної теорії та практики різних галузей науки, філософських поглядів минулих років на організацію суспільного життя, товарообіг, питання капіталу та доходу. В Україні ця тема набуває актуальності не тільки через соціально-економічну кризу, а й через безліч

глобальних викликів сучасного динамічного світу. Спостерігаються суперечливі тенденції зберегти звичні соціокультурні відносини між людьми та налагодити їх взаємодію в умовах обмежень, які диктує новий пандемічний стан всього світу. В час, коли цілі країни переживають хвороби та карантин, багато людей залишаються без роботи або змушені працювати онлайн.

Даною проблематикою займались А. Сміт, Д. Рікардо, Д. Міль, К.Маркса, Л.Ерхарда, Л. Мізеса, П. Козловськи та інших

Теоретичний фундамент для вирішення проблеми економічного зростання в умовах пандемії знаходиться в межах різних філософських та економічних теорій. Проте економічні проблеми з використанням комплексу філософських знань та інших наукових підходів у сучасній науковій літературі досліджено недостатньо [1].

У філософії економічне зростання розглядається крізь призму філософії економіки в цілому, а також її окремих категорій, таких як проблеми капіталу, грошей, товару та економічної політики, розподілу благ, взаємовідношення вартості та ціни. Історичний розвиток суспільства, політики та торгівлі призвів до визначення окремих напрямів філософії, тісно пов'язаних з економікою, таких як філософія господарювання, власності, економічної політики. Всі вони у кінцевій меті призводять до розвитку суспільних відносин, покращення економічного стану людей, та країн в цілому, що не може розглядатись окремо від поняття економічного зростання.

Відомі філософи, політологи та економісти по різному трактують найголовніші поняття економіки зростання. Від найпоширенішого трактування К. Маркса «Капітал - це вартість, яка здатна приносити додаткову вартість» [5] до більш широкого "Капітал – сукупність виробничих відносин капіталістичного способу виробництва, коли засоби праці, матеріальні блага, гроші, об'єкти інтелектуальної власності є знаряддям експлуатації, привласнення частини чужої неоплаченої праці. Цих об'єктів власності позбавляються наймані працівники, змушені продавати свою робочу силу, створювати необхідний і додатковий продукт. Більшу частку його привласнюють власники засобів виробництва та інших об'єктів власності, а також держава" [3]. З цього можна розуміти, що капітал - не просто результат праці, як собівартість, а й додаткова вартість, що може стати у майбутньому джерелом економічного зростання для власника цього капіталу.

"Володіння капіталом – це мандат, довірений власникам за умови, що він буде використаний з метою максимального задоволення споживачів", зазначає Л. Мізес [6]. Німецький економіст та філософ Л.Ерхард визначав мету економічної діяльності так: «Економічні концепції завжди будуть змінюватись, однак вічна ціль економічної діяльності – слугувати та сприяти добробуту людей. П. Козловськи висловлюється так: «Роби так, щоб твоя господарська діяльність відповідала подвійній функції економіки – ефективно постачала людям блага та давала їм можливість самореалізації».

І якщо у працях філософів минулих часів зустрічається характеристика економічної діяльності, що працює на блага всього людства, то у сучасних поглядах з'явилось індивідуальне егоцентричне економічноге зростання на базі світової глобалізації процесів життя.

Поділяючи думку М.Скибицького, сучасну економіку можна визначити, як основний вид людської діяльності, найважливішу сферу культури. Він зауважує, що відбувається перерозподіл сучасного світу, відокремлення фінансової діяльності від реальних виробничої та торгівельної сфер, глобалізація довгострокового отримання доходів з усього світу, перерозподіл ресурсів та прибутків в інтересах транснаціональних корпорацій, що активізує гонку за надприбутками, спекулятивним капіталом та ризиковими активами. Нелінійні та глобальні економічні процеси дестабілізують всю економічну систему, збільшують кількість та глибину економічних криз. Економіка з постіндустріальної перетворюється на сферу культури, оскільки керується її законами [7]. Обсяги виробництва та світової торгівлі залежать від популярних брендів, які просуваються за допомогою онлайн-маркетингу. Їх вартість не стільки залежить від затрат на виготовлення, як від популярності та реклами.

В сучасних умовах пандемії економіка перестала бути автономною, вона виступає у гармонійній єдності та взаємодії трьох основних глобальних сфер людського буття – екологічної, соціальної та економічної, як умова виживання людства [8]. Тобто філософія економічного зростання все більше відривається від історичних та традиційних наук, наближаючись до соціальних, психологічних та культурологічних.

Класики політологи А. Сміт, Д. Рікардо, Д. Міль створили модель економічної людини – раціонального егоїста, що дбає про власну вигоду, прибуток та рахує витрати. У нього особисте бажання збагачення стає фактором запровадження інновацій, розвитку економіки та прогресу суспільства. Він схильний до споживання надміру потреб та демонстрацію своїх переваг. Ця модель зустрічалась в економічних теоріях маржиналізму, неокласицизму, неоінституціоналізму. Модель економічної людини працює і сьогодні. Людина перетворює все, що її оточує на засоби збагачення та задоволення потреб [7]. В умовах пандемії людина максимально залежить від впливу інформаційних війн та дбає перш за все про власну безпеку, здоров'я та вигоду.

Підсумовуючи, варто зазначити, що філософія економічного зростання, яка раніше базою визначала капітал, вартість робочої сили, якість товару, соціальні блага чи навіть традиції, сьогодні повинна орієнтуватись на інші маркери – популярність, особисту вигоду, простоту сприйняття, адаптацію до сучасних потреб, час та місце використання. На зміну золотим прикрасам сьогодні приходить біжутерія, замість натурального хутра

відомі кутюр'є пропонують штучні матеріали, на зміну грошовим купюрам приходить криптовалюта, а замість громіздких телевізорів люди дивляться фільми з телефону за кермом екологічних автівок.

Карантинні обмеження заставили всіх одягнути маски, вчитись та працювати вдома, замовляти їжу через доставку. Філософія економічного зростання повинна враховувати ці та безліч інших факторів, щоб прогнозувати та передбачати поведінку людей в нових умовах життя.

Можливість отримання доходів та економічного зростання сьогодні обмежується не тільки внутрішніми резервами, такими як фінансовий капітал чи трудові ресурси, а й глобальними факторами, які важко передбачити чи спрогнозувати. До прикладу можна віднести світову пандемію, що одночасно зупинила економіку багатьох країн; погіршення довкілля, через що багато країн вводять обмеження на використання певних речовин, або якусь несподівану інформацію - новину з соціальних мереж, що здатна за години розлетітись по всьому світу.

Якщо раніше закони економіки функціонували більш чітко та прогнозовано, то сьогодні маленька невідома компанія може за декілька днів заробити більше, ніж підприємства, що працюють багато років. [2]. Якщо раніше філософія економічного зростання могла окреслювати напрямки руху на десятки років, то в сучасних умовах довгострокове планування не може розглядатися, як базовий інструмент прогнозування діяльності.

Світова економіка сучасного світу свідчить про недосконалість знань та теоретико-методологічної бази економічної науки, існуючих століттями філософських моделей господарювання та потребу повного переосмислення економічної діяльності в умовах швидкої інформатизації, глобалізації, світової пандемії та погіршення клімату. Економічне зростання відтепер не може визначатись окремо в розрізі діяльності індивіду, підприємства чи держави, а повинно враховувати глобальні умови, в яких сьогодні живе весь світ і те, яким він може бути завтра.

Література:

1. Гудков С. Філософія економіки: праксеологічне значення для України // Вісник КНТЕУ.2018. №1.С.112-113.
2. Джейсон Фрайд, Девід Хейнмейер Ханссон. Rework. Харків: Видавництво Книжковий клуб "Клуб Сімейного Дозвілля". 2016. С144.
3. Економічна енциклопедія: у трьох томах. Т1. Київ : Вид. центр "Академія", 2000. 864 с.
4. Козловски П. Принципы этической экономии. СП6.:Экономическая школа, 1999. С.311.
5. Маркс К. Капитал. Критика политической экономии. М.: Государственное издательство политической литературы, 1949. Т.1. Книга1. 794 с.
6. Мизес Л. Человеческая деятельность. Челябинск : Социум, 2005. 878 с.
7. Скибицкий М. М. Философия экономики: становление, структура и современные функции // Гуманитарные науки. Вестник Финансового университета.2012. Вып.4. С. 94-95.
8. Федотов А.П. Глобалистика: Начало науки о современном мире: Курс лекций. М., 2002. С129-131.
9. Эрхард Л. Полвека размышлений. Речи и статьи. М.: Наука; Ордынка, 1996.

Новикова В.С.,
студентка 4 курсу факультету Менеджменту Маркетингу і Логістики
Одеської національної академії харчових технологій
Науковий керівник – канд. екон.наук, доц. ОНАХТ Згадова Н. С.

КАТЕГОРІЇ НОРМАТИВНИХ ДОКУМЕНТІВ ІЗ СТАНДАРТИЗАЦІЇ

Нормативний документ – документ, що встановлює правила, загальні принципи чи характеристики щодо різних видів діяльності або їх результатів.

Нормативний документ є продуктом стандартизації [1].

Стандартизація - це діяльність з метою досягнення відповідного ступеня впорядкування у визначеній галузі шляхом установлення положень для загального та багаторазового використання, для вирішення існуючих або можливих задач.

Національна система стандартизації України вміщує різноманітні стандарти, в яких встановлені вимоги до конкретних об'єктів стандартизації. Залежно від об'єкта стандартизації, складу, змісту, сфери діяльності та призначення вони поділяються на такі види:

- державні стандарти України - ДСТУ;
- галузеві стандарти України - ГСТУ;
- стандарти науково-технічних та інженерних товариств і спілок України - СТТУ;
- технічні умови України - ТУУ;
- стандарти підприємств - СТП;
- кодекси усталеної практики.

Державні стандарти України (ДСТУ) – це нормативні документи, які діють на території України і використовуються усіма підприємствами незалежно від форми власності та підпорядкування, громадянами-суб'єктами підприємницької діяльності, міністерствами (відомствами), органами державної виконавчої влади, на діяльність яких поширюється дія стандартів. ДСТУ для будь-якої держави світу є національним стандартом України, який затверджується Держспоживстандартом України. ДСТУ мають міжгалузеве використання і запроваджуються переважно на продукцію масового чи серійного виробництва, на норми, правила, вимоги, терміни та поняття, позначення й інші об'єкти, регламентування яких потрібно для забезпечення оптимальної якості продукції, а також для єдності та взаємозв'язку різних галузей науки, техніки, виробництва та культури.

До державних стандартів прирівнюються державні будівельні норми і правила, а також державні класифікатори техніко-економічної та соціальної інформації. Республіканські стандарти колишнього УРСР застосовуються як державні стандарти України до часу їх заміни або скасування.

Державні стандарти України містять обов'язкові та рекомендовані вимоги. До обов'язкових належать:

- вимоги, що забезпечують безпечність продукції для життя, здоров'я, майна громадян, її сумісність і взаємозамінність, охорону навколишнього природного середовища та вимоги методів випробувань цих показників;
- вимоги техніки безпеки та гігієни праці з посиланням на відповідні норми і правила;
- метрологічні норми, правила, вимоги та положення, що забезпечують достовірність і єдність вимірювань;
- положення, що забезпечують технічну єдність під час розроблення, виготовлення, експлуатації (застосування) продукції.

Обов'язкові вимоги ДСТУ підлягають безумовному виконанню органами державної виконавчої влади, всіма підприємствами та громадянами-суб'єктами підприємницької діяльності, на діяльність яких поширюється дія стандартів.

Рекомендовані вимоги ДСТУ є обов'язковими для виконання, якщо:

- це передбачено чинними актами законодавства;
- ці вимоги включено до договорів на розроблення, виготовлення та поставку продукції;
- виробником (постачальником) продукції документально заявлено про відповідність продукції цим стандартам.

Галузеві стандарти України (ГСТУ) розробляють на продукцію, послуги в разі відсутності ДСТУ, або за потребою встановлення вимог, які перевищують або доповнюють вимоги державних стандартів. Вимоги ГСТУ не повинні суперечити обов'язковим вимогам ДСТУ. ГСТУ є обов'язковими для всіх підприємств і організацій даної галузі, а також для підприємств і організацій інших галузей (замовників), які використовують чи застосовують продукцію цієї галузі.

Стандарти науково-технічних та інженерних товариств (спілок) України (СТТУ) розробляють за потребою розповсюдження та впровадження систематизованих, узагальнених результатів фундаментальних і прикладних досліджень, одержаних у певних галузях знань та сферах професійних інтересів. Вимоги СТТУ не повинні суперечити обов'язковим вимогам ДСТУ та ГСТУ. Підприємства застосовують СТТУ добровільно, а окремі громадяни – суб'єкти підприємницької діяльності, якщо вважають доцільним використовувати нові передові засоби, технології, методи та інші вимоги, які містяться в цих стандартах. Використання СТТУ для виготовлення продукції можливе лише за згодою замовника або споживача цієї продукції, що закріплено договором або іншою угодою.

Технічні умови (ТУ) – нормативний документ, який розробляють для встановлення вимог, що регулюють відносини між постачальником (розробником, виробником) і споживачем (замовником) продукції, для якої відсутні державні чи галузеві стандарти (або за потребою конкретизації вимог зазначених документів). ТУ затверджують на продукцію, що перебуває на стадії освоєння і виробляється невеликими партіями. ТУ розробляються на один чи кілька конкретних виробів, матеріалів, речовин, послугу чи групу послуг. Запроваджують ТУ в дію на короткі строки, термін їх дії обмежений або встановлюється за погодженням із замовником. Підприємства використовують ТУ незалежно від форми власності та підлеглості, громадяни - суб'єкти господарювання за договірними зобов'язаннями або ліцензіями на право виготовлення та реалізацію продукції (надання послуг).

Стандарти підприємств (СТП) розробляються на продукцію (процес, роботу, послугу), яку виробляють і застосовують (надають) лише на конкретному підприємстві. СТП не повинні суперечити обов'язковим вимогам ДСТУ та ГСТУ. Об'єктами СТП є складові продукції, технологічне оснащення та інструмент; технологічні процеси; послуги, які надають на певному підприємстві; процеси організації та управління виробництвом. СТП - основний організаційно-методичний документ у діючих на підприємствах системах управління якістю продукції. Як СТП можуть використовуватися міжнародні, регіональні та національні стандарти інших країн на підставі міжнародних угод про співробітництво.

Кодекси усталеної практики розробляють на устаткування, конструкції, технічні системи, які різняться конструктивним виконанням. В кодексах усталеної практики зазначають правила та методи

розв'язування завдань щодо координації робіт зі стандартизації та метрології, а також реалізації певних вимог технічних регламентів чи стандартів [2].

Залежно від специфіки об'єкта стандартизації, призначення, складу та змісту вимог, які встановлені до нього, для різних категорій нормативних документів зі стандартизації розробляють стандарти таких видів:

1. Основоположні стандарти встановлюють організаційно-методичні та

загально-технічні положення для визначеної галузі стандартизації, а також терміни та визначення, загально-технічні вимоги, норми та правила, що забезпечують впорядкованість, сумісність, взаємозв'язок та узгодженість різних видів технічної та виробничої діяльності під час розроблення, виготовлення, транспортування та утилізації продукції, безпечність продукції, охорону навколишнього середовища.

2. Стандарти на продукцію, послуги встановлюють вимоги до груп

однорідної або певної продукції, послуги, які забезпечують її відповідність своєму призначенню. У них наводяться технічні вимоги до якості продукції (послуг) при її виготовленні, постачанні та використанні; визначаються правила приймання, способи контролю та випробування, вимоги до пакування, маркування, транспортування, зберігання продукції або якості наданих послуг.

3. Стандарти на методи контролю (випробувань, вимірювань, аналізу)

регламентують послідовність (операцій), способи (правила, режими, норми) і технічні засоби їх виконання для різних видів та об'єктів контролю продукції, процесів, послуг. У них наводяться уніфіковані методи контролю якості, що засновані на досягненнях сучасної науки і техніки.

Об’єктивні закони розвитку техніки і промисловості неминуче ведуть до стандартизації, яка є запорукою самої високої якості продукції, що може бути досягнута на даному історичному етапі. Завдяки стандартизації суспільство має можливість свідомо керувати своєю економічною і технічною політикою, домагаючись випуску виробів високої якості [3].

Отже, комплекс нормативних документів включає різноманітні стандарти, в яких встановлені вимоги до конкретних об'єктів стандартизації. Залежно від об'єкта стандартизації, складу, змісту, сфери діяльності та призначення цих нормативних документів поділяються на вище зазначені категорії та види.

Література:

1. Закон України «Про стандартизацію». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18#Text
2. Шаповал М.І. Основи стандартизації, управління якістю і сертифікації. – К.: В-во Європейського університету, 2001. – 174 с.

Шафар Тамара,
студентка 1 курсу
Університету митної справи та фінансів
Науковий керівник – канд. екон. наук Дронова Т.С.

МАРКЕТИНГОВІ КОМУНІКАЦІЇ У ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК»

Трендом останніх років учасники ринку називають збільшення у витратах на маркетинг, частки витрат на просування в Інтернеті і соціальних мережах. Інтернет дозволяє цілеспрямовано приводити клієнтів на сайт банку, збирати контакти, оформляти продукти онлайн тощо.

Будь-яка компанія, що діє на ринку, перебуває в певній системі відносин з іншими суб’єктами: державою, громадськістю, партнерами, споживачами. Успіх чи невдача підприємницької діяльності багато в чому залежать від того, наскільки ефективно побудовані ці відносини, іншими словами, наскільки ефективно здійснюється процес комунікацій між компанією та зовнішнім середовищем [4, ст 2-3].

«Приватбанк» - найбільший за розмірами активів та фінансових вкладень банк України. На сьогодні інфраструктура банку налічує понад 30 філіалів та майже 2,5 тисячі відділень в країні, що теж відноситься до маркетингових комунікацій, бо наявність представників національного банку в кожному місті забезпечує доступ громадян до отримання банківських послуг [4, ст. 3].

Сьогодні майже всі державні фінансові операції здійснюються через «Приватбанк». За аналізом банківської статистики у 2017 році банк став лідером серед інших банків України за кількістю користувачів платіжними картками – 55% від загальної кількості.

Нестабільна економічна ситуація, проникнення на ринок банківських послуг України іноземних банків, перенасичення ринку однотипними послугами зниження прибутковості підприємств та реальних доходів населення сприяли концентрації зусиль банків на пошуку дієвих засобів просування своїх продуктів. ПАТ КБ «Приватбанк» - виконує роль Національного банку України, тому для нього вкрай важливо використовувати вдалу політику маркетингових комунікацій, щоб найбільш ефективно, з отриманням найбільшої користі будувати цю систему відносин зі споживачами та іншими суб’єктами.

Маркетинг проник у всі сфери життєдіяльності людини від важкої промисловості до банківської справи. Банк постійно вдосконалює систему управління, склад персоналу, забезпечує захищені та швидкі банківські операції, створює новий та сучасний інструментарій для забезпечення зручності здійснення своєї діяльності та підвищення ефективності.

ПАТ КБ «Приватбанк» активно використовує маркетингові комунікаційні інструменти: реклама, стимулювання збуту банківських продуктів, прямий маркетинг, паблік рілейшнз (табл. 1).

Таблиця 1

Засоби маркетингових комунікацій Приватбанку

Реклама	зовнішня	Рекламні щити, вивіски, тендери, вхідні двері установ банку
	внутрішня	Інформаційні стійки, інформаційні табло, робочі стійки
	поліграфічна	Буклети, візитівки, плакати, календарі
	реклама у ЗМІ	Реклама у пресі, по телебаченню, у комп'ютерній мережі
	сувенірна	Ділові подарунки
Стимулювання збуту	стимулювання клієнтів	Знижки, лотереї, розіграші.
	стимулювання працівників	Премії, моральне стимулювання
Прямий маркетинг		Пошта, E-mail, факс,
PR	спонсорство та меценатство	В області спорту, культури, соціальній сфері
	фірмовий стиль	Фірмовий знак, логотип, лозунг, колір

Реклама – це точне та визначене повідомлення для споживачів, з метою привернути їхню увагу та поширити інформацію. Наступний інструмент маркетингових комунікацій – стимулювання збуту або просування продажу. Це поняття являє собою короткотривале збудження цільової аудиторії, прояв ініціативи та виникнення бажання для покупки товару чи послуги. Зв'язки з громадськістю (PR) – невід'ємна частина не тільки маркетингових комунікацій, а й маркетингу в цілому. Вони формують думку споживачів та оточення про підприємство, забезпечують, встановлюють та підтримують комунікації у середовищі. Прямий маркетинг - процес просування товарів та послуг напряму споживачу, який, на відміну від просування через мас-медіа (ТВ, радіо, преса), використовує директ-медіа, медіа для доставки рекламного повідомлення безпосередньо потенційному споживачу.

Зараз головною особливістю банку є його інноваційність та надання послуг в режимі онлайн. Для цього банк розробив онлайн-додаток «Приват24», що є найкращим прикладом маркетингових комунікацій. Особливо актуальним він став під час пандемії COVID-19. У додатку можна перевіряти та моніторити залишки та виписки за рахунками, надсилати платежі, здійснювати перекази і навіть оформляти кредити. ПриватБанк — банк, який багато в чому перший. Наприклад, першим у світі зробив цифрові обкладинки для карток, першим запровадив ApplePay і FacePay, та й взагалі банк першим тестував усі нові банківські фічі в Україні [6].

Отже, Приватбанк – зручний, інноваційний, має сучасні методи маркетингових комунікацій зі своїми клієнтами. Банк активно використовує різні засоби маркетингових комунікацій для донесення інформації про свої послуги: внутрішні, зовнішні, поліграфічні, реклама у ЗМІ, сувенірну продукцію, спонсорство та меценатство, фірмовий стиль тощо.

Література:

1. Маркетингові комунікації: навчально-методичний посібник / уклад. І. В. Король; МОН України, Уманський державний пед. ун-т імені Павла Тичини. – Умань : Візаві, 2018. – 191 с.
2. М-27 Братко О.С. Маркетингова політика комунікацій: Навчальний посібник. - Тернопіль: Карт-бланш, 2006. – 254 с.
3. Т.О. Примак. Маркетингові комунікації в системі управління підприємством: Монографія. – К.: ООО "Експерт", 2001. – 383 с.
4. Король І.В., Подзігун С.М. наукова робота « Маркетингова політика комунікацій»
5. Організація маркетингу у ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК». URL: http://naukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiji/40-desyata-vseukrajinska-praktichno-piznavalna-internet-konferentsiya/134-organizatsiya-marketingu-u-pat-kb-privatbank
6. Офіційний сайт Приватбанку. URL: https://privatbank.ua/news/2020/8/3/1269
7. ПриватБанк. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%91%D0%B0%D0%BD%D0%BA

Завгородня Ю. О.,
студентка 1 курсу
Університету митної справи та фінансів
Науковий керівник – канд. екон. наук, Дронова Т.С.

МАРКЕТИНГОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОСЛУГ СЛУЖБИ ДОСТАВКИ

Служба доставки – це один з тих сервісів, без яких майже неможливо обійтись в сучасному світі. Причиною такої гострої необхідності є вплив карантинних умов. Саме після їх появи, в житті людства способи обслуговування та зв'язку зі споживачем різко змінились та режим онлайн став більш актуальним.

Маркетингове дослідження – це наукове дослідження, спрямоване на систематичний збір, оцінку та аналіз фактографічної інформації щодо потреб, думок, мотивацій, відносин, поведінки окремих осіб і організацій, пов'язаних з маркетингом, тобто всіма аспектами просування на ринку певних товарів і послуг, а також підготовки цієї інформації до прийняття маркетингових рішень [1].

Одним із методів маркетингового дослідження є анкетування — метод отримання інформації шляхом письмових відповідей респондентів на систему стандартизованих запитань попередньо підготовлених бланків — анкет.

З метою виявлення доцільності використання служби доставки та якості обслуговування Анкетування було проведено анонімно за допомогою Гугл форм в режимі онлайн. В дослідженні прийняло участь 44 респондента.

За допомогою розробленої анкети нами визначено цільову аудиторію, яка користується послугами сервісу доставки. Активними користувачами сервісу виявились особи віком від 15 до 17 років (54,5 %), за статтю переважно дівчата (68,8 %) (Рис. 1).

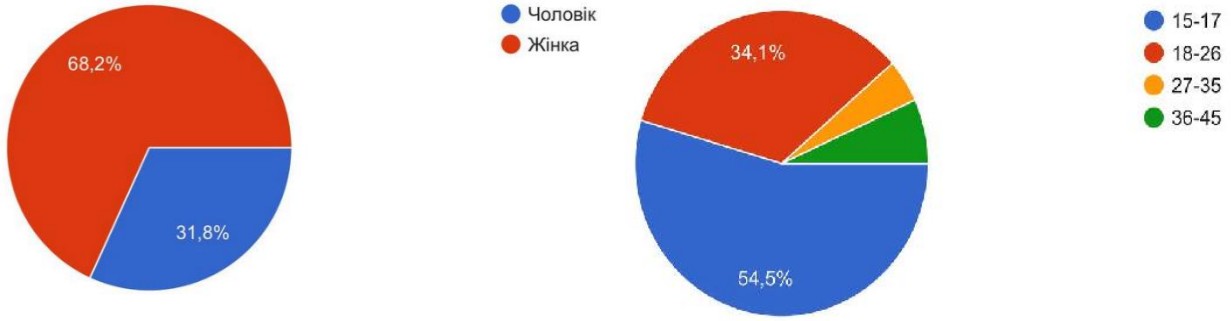

Рис. 1. Розподіл респондентів за статтю та віком
Джерело: дослідження автора

Запровадження карантину в країни позначилось на використанні служби доставки і респонденти стали цими послугами користуватись значно частіше, ніж до карантину. Про це повідомило 54,5 % опитаних. Найбільшим попитом серед служб доставки користувалась служба «Глово» (47,7 %), а найчастішим замовленням була їжа з ресторану (75 %) (рис. 2).

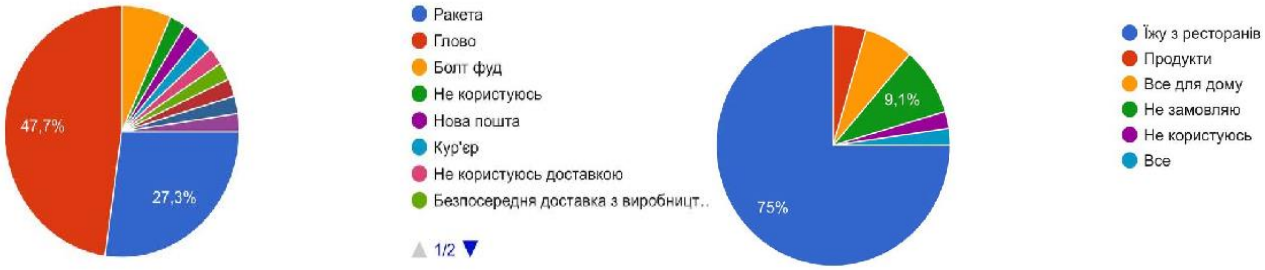

Рис. 2. Попит респондентів на послуги служби доставки
Джерело: складено автором

Серед недоліків при використанні послуг служби доставки респонденти відзначили: дороговизну послуги (15,9%), довготривалість в очікуванні замовлення (65,9%), взагалі не користуються послугами (2,3 %), оплата готівкою (54,5 % бажають оплачувати замовлення карткою). 2,2 % опитаних взагалі не відмітили жодних недоліків.

Респондентам також було поставлено питання щодо факторів, які б мотивували їх використати послуги служби доставки. Найбільш мотивуючим фактором виявилась знижка на замовлення від 200 грн. (рис. 3).

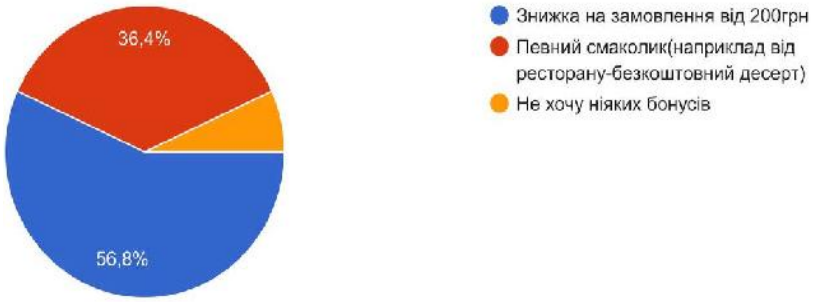

Рис. 3 Мотивуючі фактори для використання служби доставки
Джерело: складено автором

Отже, можна зробити висновок, що служба доставки користується попитом серед молоді, особливо в період карантину. Проте необхідно досліджуваному сервісу вжити заходів із прискорення доставки замовлення до клієнта, знизити вартість послуги та використовувати термінал для розрахунку.

Література:

1. Ковінько О.М. Формування теорії маркетингових досліджень міжнародних ринків URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2015/36.pdf

Кущ В.А.,
студентка Університету митної справи та фінансів
Науковий керівник – канд. екон.наук, доц. Горященко Ю.Г.

ЕКОЛОГІЧНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Останні роки велике значення у розвитку економіки відіграє екологічне підприємництво. Основна ідеологія звичайного підприємництва – отримання максимального прибутку. Екологічне підприємництво ж здебільшого пов'язане з додатковими затратами і інколи повністю важко задовольнити цю мету.

Екологічне підприємництво – це ініціативна господарська діяльність екологічного виробництва до якої входять виготовлення та реалізація продукції чи надання послуг екологічного значення з метою забезпечення екологічних та економічних потреб та отримання загального блага. Важливою особливістю «зеленого» бізнесу є те, що він розуміє під собою не просто діяльність суб'єктів підприємництва, а значно більше – окрему галузь економіки, головна мета якої полягає у впровадженні програм з ресурсозбереження та компенсації збитків, завданих через техногенні ситуації. Екологічне підприємництво можна назвати одним із видів бізнесу з найбільшим доходом.

Чинне законодавство чітко не виокремлює поняття екологічного підприємництва, не виділяє його суб'єктів та не окреслює умови щодо їх організаційно-правового статусу. Крім цього, відсутні дані про види виробленої продукції та їх ознаки, за якими можна виділити екологічні товари та послуги. До того ж, бракує статистичної інформації щодо кількості підприємств, що займаються «зеленим» підприємництвом.

Ступінь розвитку екологічного підприємства напряму залежить від рівня менеджменту, запровадження нових, перспективних організаційних форм та технологій. На даний час багато підприємств, що належать до важкої промисловості, є збитковими. У той же час основу їх розвитку повинні становити ресурсозберігаючі програми виробництва з урахуванням сучасних економічних умов, використовуючи методи просування, що більшість передових країн вважає як найпрогресивніші та найперспективніші.

Покращення еколого-економічного стану країни є однією з головних цілей екологічного підприємництва. Більш точно слід говорити про такі як захист навколишнього середовища, зменшення впливу на довкілля, формування екологічної свідомості населення, відтворення природних ресурсів. Основною метою екологічного підприємництва є гуманістичний напрямок в інтересах людей та природи [4, с. 112].

Серед основних проявів екологічного підприємництва є виробництво обладнання для контролю за довкіллям, збереження ресурсів, переробка та утилізація відходів. Також популярними стають органічні продукти харчування, екологічно безпечні будівельні матеріали, побутова хімію, автомобілі тощо. Це впливає на розвиток екологічно чистих технологій виробництва [5, с. 2420].

Приклади «зеленого» бізнесу можуть існувати у будь-якій сфері національної економіки. Серед найбільш популярних такі як виробнича, кредитно-фінансова, науково-дослідна тощо. Для них понад усе важлива державна підтримка та зацікавленість населення у ідеї збереження навколишнього середовища. Сфера туризму – галузь, що майже не потребує початкових вкладень капіталу, може стати одним із ключових напрямків розвитку екологічного підприємництва. В Україні для цього є багато можливостей для розвитку та заохочення інвестицій в цю нішу. Результатом цього може бути не тільки дбайливе ставлення до природних ресурсів нашої держави, а й економічні досягнення, а також створення нових робочих місць.

Останніми роками спостерігається ситуація, коли як екологія впливає на стан економіки в країні, так і навпаки – економічний розвиток спричиняє зміни в навколишнього середовища. Водночас зростання масштабів економічної діяльності людини призводить до катастрофічних наслідків в екосистемі, а згодом до світової екологічної кризи. Для подолання таких проблем та створення екологічно ефективного бізнесу слід створити надійні умови та чітку державну програму, що спрямована не тільки для пропаганди збереження природних ресурсів, а й скеровує дії бізнесу та промисловості у «зеленому» напрямку.

Разом з позитивним ефектом від «зеленого» підприємництва існує і ряд проблем. Серед них особливо часто зустрічаються такі як значне забруднення навколишнього середовища, потреба ліквідації застарілого обладнання, що негативно впливає на довкілля, зростання інтересу населення в споживанні органічної продукції. Ініціювання «зеленого» підприємництва ускладняються негативною геополітичною ситуацією на Сході України [4, с. 112].

В Україні відбуваються негативні зміни в стані навколишнього середовища, внаслідок цього країна зазнає значних економічних втрат. У державі закінчуються природні ресурси, підприємці не приділяють належної уваги екології та не використовують ресурсозберігаючих технологій. Єльсинським і Колумбійським університетами у співпраці з Всесвітнім економічним форумом складається рейтинг країн світу за рівнем екологічної ефективності. Україна за індексом екологічних досягнень у 2020 р. займала лише 60 місце серед майже 180 країн світу [6].

Для нормального функціонування екологічного підприємства слід впровадити сучасні технології, що здатні забезпечити високу якість продукції, при цьому використовуючи мінімальну кількість ресурсів та здійснюючи мінімальний вплив на навколишнє середовище [4, с. 112]. В України необхідна стратегія для екологічного виробництва, яка може вирішити ряд екологічних та економічних проблем [5, с. 2421].

На даний момент вже існують способи заохочення компанії долучитися до екологічного підприємництва. Екологічне підприємництво слід розвивати на пріоритетних потребах, знаннях, інноваціях та не забувати про передові технології. Слід відзначити, що такий підхід до розвитку «зеленого» бізнесу може спонукати до поліпшення екологічної ситуації в країні та підвищення конкурентоспроможності товарів та послуг. Запровадження екологічного підприємництва може значно поліпити екологічну ситуацію, при цьому сформувати систему охорони навколишнього середовища та свідомого природокористування. Серед них є отримання екологічних сертифікатів на вироблені товари чи послуги за схемою сертифікації згідно з ISO 14024 [1]. Саме завдяки цій перевірці є реальна можливість вийти на світові ринки.

Саме ефективна інвестиційна політика у галузі екологічного підприємництва може допомогти здійснити значні капіталовкладення в ринок екологічних товарів та послуг. Для створення ефективних програм необхідна злагоджена робота держави, населення та відповідального бізнесу, що готовий розвивати екологоорієнтований бізнес.

Література:

1. ДСТУ ISO 14024:2018. Екологічні маркування та декларації. Екологічне маркування типу I. Принципи та процедури. На заміну ДСТУ ISO 14024:2002 ; чинний від 2020-01-01. Вид. офіц. Київ : УкрНДНЦ, 2019. 18 с.

2. Екологічне підприємництво в Україні. URL: https://smartyg.blogspot.com/2018/04/blog-post_84.html (дата звернення: 17.11.21)

3. Коренюк Л.В. Проблеми розвитку підприємництва та використання інновацій у контексті гармонічного збалансованого розвитку. Економічні науки. 2013. № 10 (39). С.115-124 URL: http://eadnurt.diit.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3128/1/Korenyuk.pdf

4. Косович Б.І. Екологічне підприємництво як важлива складова сучасної економіки України. Економічний аналіз. 2020. № 30 (3). С.109-118 URL: http://library.wunu.edu.ua/images/stories/naukovi%20zhurnaly/economichnyy%20analiz/2020/T30%20%E2%84%963%202020.pdf

5. Попатенко О.В. Перспективи розвитку екологічного підприємництва в Україні : матеріали XLVI наук.-техн конф., м. Вінниця, 15-24 березня 2017 р. Вінниця, 2017. С. 2419-2422

6. Environmental Performance Index 2020: environmental performance. URL: https://epi.yale.edu/epi-results/2020/component/epi

СЕКЦІЯ 2. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ, НАУЦІ І ТЕХНІЦІ

Бардадим О.В.,
аспірант кафедри освітнього і соціокультурного
менеджменту та соціальної роботи
ЧНУ ім. Б. Хмельницького
Науковий керівник — д-р. пед.наук, проф. Данилюк С.С.

КІЛЬКІСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУЧАСНИМИ ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВИМИ ЗАСОБАМИ У ЗНЗ У ПЕРІОД 2015-2020 РОКІВ

На рівні всіх держав стоїть завдання створити сучасне освітнє середовище, яке зможе повністю забезпечити інформаційно-комунікаційними засобами всі освітні заклади, включи таке поняття як «інформаційно-освітнє середовище». Під цим терміном слід розуміти: сукупність інформаційних систем, цифрових пристроїв, джерел, інструментів та сервісів, які створюються та розвиваються для забезпечення роботи навчальних закладів та вирішення завдань, що здійснюються у процесі підготовки та реалізації навчального процесу, та сукупність технічних засобів, які використовують з певною метою для того, щоб забезпечити доступ до інформації, програмних продуктів. Тому сучасному вчителю у XXI столітті необхідно вміти працювати як у традиційному середовищі так й у віртуальному. Студентам чи учням важливо, щоб вчителі, які викладають свою дисципліну володіли би сучасними цифровими технологіями. Тому ось чому у «Інформаційно-освітнє середовище цифрової освіти» слід включати:

- технічні засоби (комп'ютери, планшети, мобільні пристрої, мережі, відеосистеми, інтерактивні екрани);
- освітні ресурси (програмне забезпечення, інформаційні ресурси, системи дистанційного навчання, електронні бібліотеки, хмарні ресурси, вебінари, телеконференції.

Основне завдання цифровізації полягає у створенні сучасного освітнього середовища. Поширення цифрових технологій сприяє якісним змінам в сфері освіти. Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій має здійснюватися на відповідній інженерно–комп'ютерній інфраструктурі. Освітнє середовище має стати засобом для реалізації компетентнісної освіти. Це може бути реалізоване через: «інформаційно-освітнє середовище», що включає в себе:

- технічні та програмні засоби;
- доступ, передача та поширення інформації, що має на меті розвивати та стимулювати інтелектуальні задатки особистості;
- формування способів пізнавальної діяльності.

Слід зазначити, що у XXI столітті технічні засоби з одного боку стали поширеним та масовим явище, а з іншого, доступ до цифрових ресурсів мають не всі представники навчального процесу. Як свідчить[1]: «Близько 826 мільйонів учнів не відвідують школу через пандемію COVID-19, з них половина із загального числа не мають доступу до домашнього комп'ютера, а 43% (706 мільйонів) не мають доступу до Інтернету в домашніх умовах, в той час як цифрове дистанційне навчання використовується для забезпечення безперервності освіти в переважній більшості країн». І тому для сучасного світу притаманне явище «цифрового поділу». Його ЮНЕСКО визначає як: «Цифровий поділ – розрив між людьми, які мають ефективний доступ до цифрових та інформаційних технологій та послуг, та особами, які мають дуже обмежений або взагалі відсутність доступу» [1]. Крім фізичного доступу до технології люди також не володіють відповідними компетентностями чи навиками і тому постає завдання у забезпеченні відповідними ресурсами освітні заклади.

При аналізу статистичних звітів[2-5] за період 2015-2020 рр. кількість персональних комп'ютерів в Україні збільшується, що дає надію на те, що доступ людей до інформаційно–цифрових технологій теж збільшувався. (див. рис.1.)

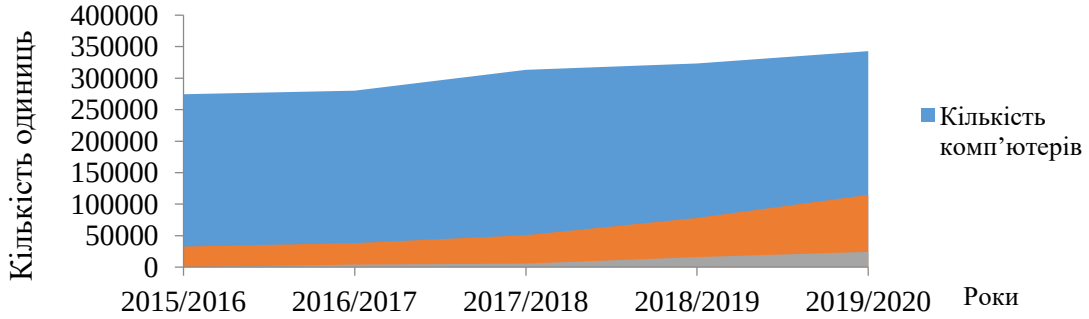

Рис 1.
Динаміка збільшення кількості комп'ютерів, ноутбуків та планшетів в Україні в період 2015-2020 роки[2-5]

Продовжуючи використовувати ті ж самі статистичні данні (див.рис.2) спостерігаємо динаміку зростання кількості комп'ютерів, але з іншими даними такі як: кількість технічно несправних; комп'ютерів, яким понад п'ять років;кількість встановлених офіційних операційних систем та кількість комп'ютерів для управління господарською діяльністю.

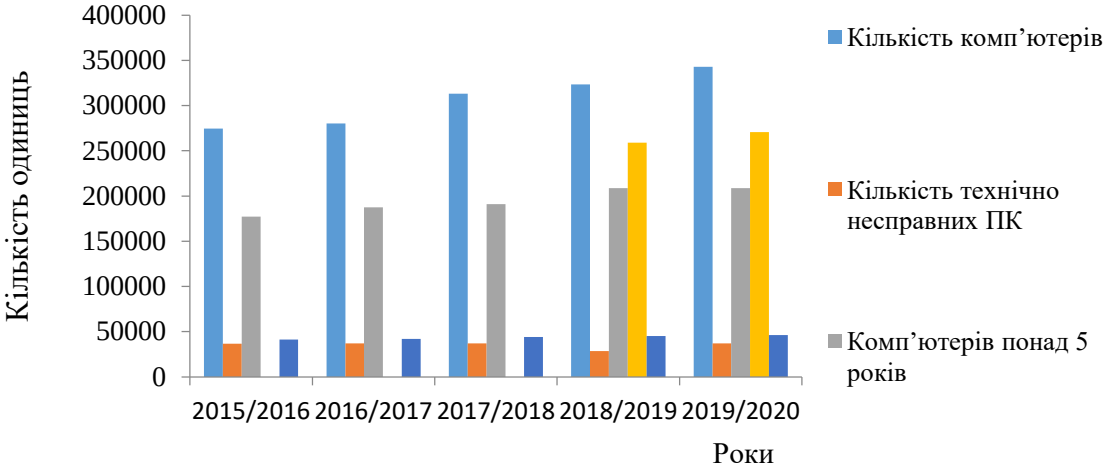

Рис. 2. Динаміка збільшення кількості комп'ютерів в Україні в період 2015-2020 року[2-5]

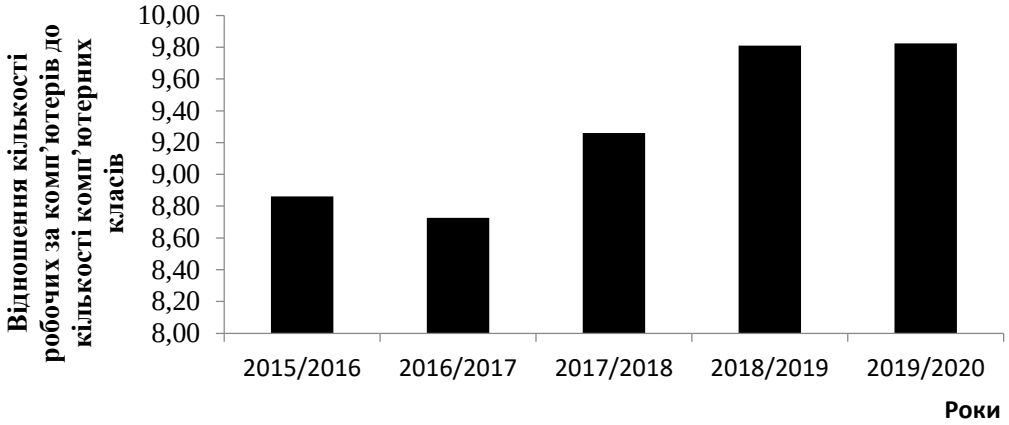

Рис.3. Динаміка відношення кількості робочих за комп'ютерів до кількості комп'ютерних класів [2-5]

З статистичних даних кожним роком в Україні збільшується кількість комп'ютерних класів, що свідчить про збільшення комп'ютерів на кожну особу.

З цих самих статистичних даних слідує тещо зростає кількость навчальних закладів в яких проведено інтернет за системою Wi-Fi та 3G-інтернетом.

Виходячи (див.рис.4) з статистичних даних спостерігається наступна динаміка збільшення швидкості інтернету в навчальних закладах.

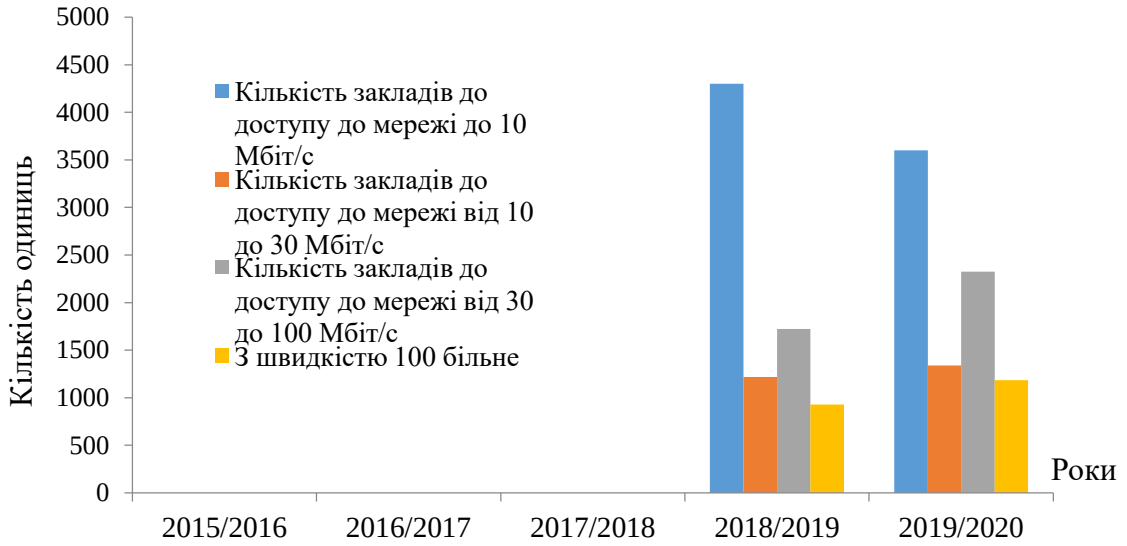

Рис.4. Швидкість Інтернету у різних закладах освіти

З аналізу діаграм на рисунках(1-4) слід зазначити, що в українських школах станом на 2020 рік є відповідна цифрова інфраструктура: кількість робочих місць за комп'ютером 197 587 одиниць; кількість комп'ютерних класів 20 113 класів; 235 086 одиниць комп'ютерів підключена до Інтернету; 3601 закладів має доступ до мережі із швидкістю 10 Мбіт/с; 1339 закладів має доступ до мережі із швидкістю від 10 Мбіт/с; до 30 Мбіт/с; 2324 закладів має доступ до мережі із швидкістю від 30 Мбіт/с; до 100 Мбіт/с; 1183 заклади освіти має доступ до мережі із швидкістю до 100 Мбіт/с;10 022 закладів площа яких покрита Wi-Fi; 9,82 робочих місць у комп'ютерних класах. Крім того школи почали оснащуватися іншими цифровими засобами навчання

Окрім того в Україні чимало підприємств збільшує чисельну кількість автоматичних роботизованих ліній та верстатів.

Література:

1 ЮНЕСКО про відкриття шкіл після карантину у світі: коли, де і як? [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://pon.org.ua/novyny/7904-yunesko-vdkrittya-shkl-pslya-karantinu-u-svt-koli-de-yak.html

2 Інформаційний бюлютень. Відомості матеріально-технічну базу денних ЗНЗ, МОН та інших відомств і приватних закладів 2016/2017 [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2020/06/Vidomosti-pro-materialnu-bazu-dennih-ZNZ-MON-inshih-ministerstv-i-vidomstv-ta-privatnih-zakladiv_2015-2016_2016-2017.pdf

3 Інформаційний бюлютень. Відомості матеріально-технічну базу денних ЗНЗ, МОН та інших відомств і приватних закладів 2017/2018 [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2020/06/Vidomosti-pro-materialnu-bazu-dennih-ZNZ-MON-inshih-ministerstv-i-vidomstv-ta-privatnih-zakladiv_2016-2017_2017-2018.pdf

4 Інформаційний бюлютень. Відомості матеріально-технічну базу денних ЗНЗ, МОН та інших відомств і приватних закладів 2018/2019 [Електронний ресурс] – Режим доступу:https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2020/06/Vidomosti-pro-mat.-bazu-ta-vikor.-suchasnih-inform.-tehnol.-u-dennih-ZNZ-MON-inshih-ministerstv-i-vidomstv-ta-privatnih-zakladah_2017-2018_2018-2019.pdf

5 Інформаційний бюлютень. Відомості матеріально-технічну базу денних ЗНЗ, МОН та інших відомств і приватних закладів 2019/2020 [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2020/06/Vidomosti-pro-materialnu-bazu-ta-vikoristannya-suchasnih-informatsijnih-tehnologij-v-dennih-ZZSO-MON-Ukrayini-inshih-ministerstv-i-vidomstv-ta-privatnih-zakladah_2018-2019_2019-2020-n.r.pdf

Безверхня І. В.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету
Науковий керівник – канд. політ. наук, доц. Кокарча Ю.А.

НОВІ МЕДІА: ПОПУЛЯРНІСТЬ СЕРЕД МОЛОДІ

Ступінь розуміння суспільством феномену медіа в сучасну інформаційну епоху говорить про зрілість такого суспільства . Медіа – це засоби передавання інформації, такі як радіо, телебачення, Інтернет (соціальні мережі), преса та ін. Загалом, медіа відіграють роль своєрідного носія інформації для людини та займають певне місце.

Для когось, медіа є цілим своєрідним світом, без якого не проходить життя (серіали, художні фільми і новини, і т.д.). А для когось – це засіб спілкування та обміну думками, знаннями чи досвідом (спілкування в соціальних мережах іт.д.). Нові медіа спираються на нові цифрові технології. Від традиційних медіа: телебачення, преса чи радіо, вони відрізняються. А також, для визначення «нових медіа» вживають термін «конвергентні». Конвергенція – це процес, коли виникають розбіжності між людьми, але не тільки розбіжності, а й знаходження компромісів.[5]

Особливістю нових медіа є те, що вони мають певний формат надання інформації, що, з одного боку, сприяє швидкому отриманню такої інформації, а з іншого − створює низку проблем її сприйняття та аналізу.[1]

Дослідженням нових медіа займалося і займається чимало науковців. Серед них, важливо виокремити, в рамках нашої роботи таких: З. Григорова, Ю. Кокарча, А. Кавєріна та ін.

Розглядаючи дану тему потрібно зауважити, що існує розподіл медіа на традиційні та нові медіа.

До традиційних засобів масової інформації належать друковані матеріали, радіо, телебачення. Важливим для традиційних медіа є те, що комунікація здійснюється в односторонньому напрямку – принцип «від одного до багатьох» [3]

Важливими чинниками, що відрізняють нові медіа, згідно З. Григорової є інтерактивність («активна участь користувачів у створенні й розповсюдженні контенту») і можливість надання користувачу максимально потрібних йому рекламних постів, згідно інтересам новин, повідомлень і т.д. Сучасний розвиток медіа, як зазначає науковиця, змінює принцип надання інформації, який характеризується не «від багатьох багатьом» на «від багатьох одному», в такому випадку, технології дозволяють подавати той контент, який співпадає з вибором окремого споживача. Це відбувається за допомогою вивчення запитів користувачів та їх поведінки в мережі [1, с. 94].

Новими медіа вважають інформаційну платформу, систему, веб-сайт або додаток, які дозволяють людям створювати та ділитися змістом якоїсь інформації, а також спілкуватися один з одним. Існує кілька найпопулярніших сайтів, якими користується молодь, це такі як Facebook, Instagram, Snapchat, Tik Tok, WhatsApp, YouTube і т.д. Важливо розглянути і охарактеризувати ці інформаційні платформи та зрозуміти, чим саме вони приваблюють сучасну молодь.

Найпопулярнішою соціальною мережею є Facebook. Це безкоштовний сайт, яким користуються особи (віком від 13 років) вони можуть ділитися зображеннями, відео та іншим вмістом зі своїми друзями в Інтернеті. Так звані друзі – це інші зареєстровані користувачі, з якими ви знаходитеся в мережі і спілкуєтеся.

Instagram – безкоштовний сервіс обміну зображеннями, який використовується переважно на мобільних пристроях, тобто телефонах, планшетах. В Instagram люди зазвичай спілкуються з тими, кого не знають, але мають спільні інтереси. Ви можете мати загальнодоступний або приватний обліковий запис, де лише друзі можуть бачити ваші публікації. Instagram також має власні налаштування конфіденційності, щоб залишатися в курсі.

Snapchat – програма для обміну повідомленнями, пизначена для мобільного телефону, яка дозволяє надсилати відео або графічні повідомлення одній або кільком людям одночасно. Повідомлення доступні для перегляду лише кілька секунд за раз, за визначенням відправника. Однак, існують способи збереження зображень за допомогою інших функцій телефону.

Tik Tok – безкоштовна платформа для обміну відео, де користувачі можуть знімати, редагувати та ділитися короткими відео. Як й в інших програмах та соціальних мережах, користувачі можуть стежити за ким забажаєш, лайкати та коментувати поширені відео. Основна маса користувачів Tik Tok – молоді люди віком 12-24 роки.

WhatsApp і програми для обміну повідомленнями дозволяють зв'язуватися з друзями, використовуючи Інтернет замість вашого оператора мобільного зв'язку, що знижує вартість обміну повідомленнями. Його можна використовувати без SIM-карти, якщо він підключений до мережі Wi-Fi. А також WhatsApp дозволяє одночасно надсилати повідомлення групі друзів.

Інші ігри та сайти YouTube, Club Penguin або онлайн-ігри, як-от Warcraft, також вважаються новими медіа через те, що вони забезпечують соціальну взаємодію.[2]

Актуальність і популярність серед молоді саме соціальних мереж, як різновиду нових медіа, пояснюється тим, що вони надають можливість залишатися на зв'язку зі своїми друзями. Молодь завжди спілкувалися на різні теми, наприклад, після занять чи школи, ще задовго до соціальних мереж, вони збиралися на автобусній зупинці, гуляли в місцевому парку, спілкувалися по телефону – тепер з'явилася інша платформа для цього.[4,5]

Бути соціальним дуже важливо для психологічного розвитку, і в наш час онлайн-середовище – це те, де молодь отримує багато різних знань та навичок. Зв'язуючись з іншими через соціальні мережі, ми можемо: розвивати кращі соціальні навички відчувати себе менш ізольованими, дізнаватися про нові культурні та соціальні ідеї та проблеми, спілкуватися зі своїми друзями, розважатися творчо та ділитися власними ідеями з друзями, бути краще підготовленими, бути активними громадянами в суспільстві, розвивати навички реального світу, дізнаватися про світові події та поточні події.[4]

Отже, нові медіа дозволяють бути активними в мережі, швидко і ефективно отримувати будь-яку інформацію, надають широкі можливості для самореалізації та навіть заробітку, що неабияк актуально для молоді. Проте, як і будь-яка форма соціальної взаємодії, нові медіа супроводжуються ризиками. Деякі з найбільш поширених ризиків включають в себе: проводження занадто багато часу в Інтернеті, користувач

даних соцмереж може бути відірваним від реального світу, бути жертвою знущань в Інтернеті, бути жертвою онлайн-шахрайства, мати занижену самооцінку, кібербулінг тощо.

Важливо вміти реагувати та відчувати «залежність», боротися з нею Потрібно робити регулярні перерви в перевірці соціальних мереж, а також переконатися, що сповіщення вимкнено, щоб мобільний пристрій не відволікав, такі заходи можуть допомогти зменшити залежність від активного спілкування в соціальних мережах.[4,5]

Нові медіа надзвичайно популярні серед молоді, яка активно використовує різні соціальні мережі, користується різними сайтами, блогами, форумами для пошуків інформації, також для підтримання зв'язків з друзями, рідними, якщо вони далеко. В сучасному світі – це дуже зручно, рентабельно та заощадливо, тому всі, а особливо молодь, є великими прихильниками нових медіа.

Література:

1. Григорова З. В. Нові медіа, соціальні медіа, соціальні мережі – ієрархія інформаційного простору. Технологія і техніка друкарства. 2017. № 3(57). С. 93–100.
2. Кавєріна А. С. Соціальні медіа в Україні: основні напрями досліджень. Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. Випуск 2 (22) 2014 С. 69–73. URL: http://socio-journal.kpi.kiev.ua/archive/2014/2/10.pdf (дата звернення 19.11.2021)
3. Кокарча Ю. А. Соціальні медіа та розвиток демократичної політичної культури: визначальні підходи, поняття і категоріїдис. канд. політ. наук : 23.00.03 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2020. 240 с.
4. Соціальні мережі. Веб-сайт.URL: https://futurenow.com.ua/shho-take-sotsialni-merezhi-vydy-klasyfikatsiya-bezpeka/ (Дата звернення 20.11.2021)
5. Що таке соціальні медіа та їх види? Визначення з енциклопедії: веб-сайт.URL:https://parents.au.reachout.com/skills-to-build/wellbeing/social-media-and-teenagers(Дата звернення 20.11.2021)

Глушко Я. О.,
Здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету
Науковий керівник – канд. політ. наук, доц. Кокарча Ю.А.

ОСОБЛИВОСТІ «ХАЙПУ» ЯК НОВОГО МЕТОДУ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОТИСТОЯННЯ

Сьогодення диктує нові виклики в усіх сферах життя суспільства. Інформація в сучасному світі набуває надважливого значення. Інтернет став поштовхом до розмаїття способів і засобів реалізації людини, використовуючи різні інформаційні ресурси і способи подачі такої інформації задля презентації себе соціуму, зокрема. Одним із новітніх методів, що надає людині нові можливості, змушує по-іншому використовувати інформацію, презентувати себе є так званий «хайп».

Дана тематика малодосліджена, це зумовлено новизною самого поняття «хайп», проте дотично, можливо крізь призму інформаційного суспільства, соціальних мереж, ЗМІ, такою проблематикою займалися Карпенко. О., Кокарча. Ю., Матяш. Д,. Остапенко. М., Пушнова. П., Саламанюк. Т., Скок, Д., та багато інших науковців.

Сутність поняття «хайп» зводиться до певного розуміння його з точки зору розшифрування самого слова. Згідно з тлумачним словником видавництва MERIAM-WEBBSTER, слово у дієслівній формі з'явилося близько 1931 року, а як іменник зафіксовано в 1951 році. Походження слова не встановлено, у джерелах немає інформації хто ж саме дав тлумачення слову «хайп». Проте, існує кілька підходів до розуміння «хайпу».

Перш за все, «хайп» розуміється «нав'язлива реклама; галас, ажіотаж». Тобто все, довкола чого не вщухають пристрасті і що можна вважати певним чином трендом, навіть із приставкою мінус, — все це «хайп». У соціально-культурному зрізі «хайпом» можна назвати галас навколо якогось персонажа, явища, події. [1]

На молодіжному сленгу «хайп» — те, що модно зараз. Тобто «хайповий» буквально означає «модний». З субкультури «хайп» фактично перейшов у мейнстрім: так, вже виникло поняття «хайп-мода» — йдеться не про позачасову класику, а про те, що дуже популярно саме якогось певного сезону.

Хайп може бути як позитивним, так і негативним. Насправді проблема не в «хайпі», а як його сприймають оточуючі і що вони з побаченого, почутого, які зроблять висновки, як це закарбується у їх свідомості. На нашу думку, «хайп» впливає негативно на молодь, що беруть приклад з блогерів (відомих особистостей), які «хайпують» представляючи не завжди правдиву інформацію. А ще уся реклама яку пропонують у соціальних мережах, на телебаченні та в інших масових засобах інформації, є в більшості не правдивою, вона побудована на «хайпі», щоб заохотити велику аудиторію, своїм неправдивим змістом.

Кожен «хайп» сприймається по різному, а деякі пробують повторювати, наслідувати «хайпові» історії, заради популярності, не задумуючись про наслідки. «Хайп» – це не тільки новинка, а ще і спосіб досягнути швидкої популярності та слави в Інтернеті. Завдяки постійному підживленню інформації зберігає тривалу тривожність і дозоляє мати більший дохід та високий рейтинг серед колег. Разом із «хайпом» приходять

пропозиції участі у великих проектах, інтерв'ю чи різних фестивалях та заходах. Це вже позитивні риси «хайпу», які також є.

Отже, важливо підсумувати, що хоч і «хайп» ще малодосліджений науковцями як новий метод чи спосіб людської реалізації, проте найбільш наближене його розуміння як гвалт (підіймати шум, або крик, волати). Сам вираз «роздути хайп» дуже близько за змістом до «підняти гвалт». Іншими словами – інформаційний шум. Слово «хайп» найчастіше використовується щодо якихось медійних подій, що висвітлюється в ЗМІ, або Інтернеті.

Література:

1. «Хайп» — самое популярное слово 2017 года: веб-сайт. URL:https://www.elle.ru/stil-zhizni/events/chto-takoe-hayp-znachenie-slova-hayp-prostyimi-slova/ (дата звернення 21.11.2021 р.)
2. Кошовий Г. Хайп: веб-сайт.URL:https://робибізнес.укр/teoriya/hayp/ (дата завершення 18.11.2021)
3. Про «хайп», журналістику і Український культурний фонд :веб-сайт.URLhttps://detector.media/withoutsection/article/163937/2019-03-08-pro-khayp-zhurnalistyku-i-ukrainskyy-kulturnyy-fond/(дата звернення 18.11.2021)
4. Саламанюк Т. Маркс, хайп і алгоритми: якою може бути соціологія цифрових технологій: веб-сайт.URL: /https://commons.com.ua/ru/marks-hajp-i-algoritmi/(дата звернення: 18.11.2021)
5. Что такое Хайп простыми словами в молодёжном сленге?: веб-сайт. URL: https://zarya.by/blog/chto-takoe-hype/ (дата звернення 18.11.2021)

Горюха В.А.,
учениця 10 класу Наукового ліцею
«Політ» при Кременчуцькому педагогічному
коледжі імені А.С. Макаренка
Науковий керівник – заслужений учитель України,
доцент кафедри інформатичних дисциплін Лисенко Т.І.

ВИКОРИСТАННЯ ДОПОВНЕНОЇ РЕАЛЬНОСТІ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ КОМПОНЕНТІВ КОМП'ЮТЕРА

Розробка мобільних додатків відіграє важливу роль у суспільстві. Майже кожен сучасний підліток відкриває смартфон частіше, ніж книжку, а отже є актуальним навчання з використанням мобільних засобів. Це те середовище, де учень може отримати зручний доступ до навчального матеріалу. В інтерактивному форматі процес навчання більш привабливий, демократичний, комфортний і стимулює учня до самоосвіти.

Однією із актуальних технологій, яка використовується в освітній галузі, є доповнена реальність (Augmented Reality, AR) – технологія інтерактивної візуалізації, яка доповнює зображення з оточуючого середовища віртуальними елементами. Суть технології полягає в тому, що при наведенні вебкамери на тригер доповненої реальності (зображення) відкривається інтерактивний контент і користувач бачить віртуальний 3D-об'єкт, з яким можна контактувати або отримати від нього певну інформацію.

Використання навчальних додатків з доповненою реальністю може зменшити витрати на придбання навчального обладнання, спростити проведення експериментів, лабораторних досліджень, виконання навчальних проєктів.

Можливість застосування доповненої реальності в освітній галузі розглядають багато українських та закордонних науковців. Серед переваг AR відзначають здатність підвищувати мотивацію, емоційне сприйняття учнями навчального змісту. Так, Ткачук В.В. [4, с. 43-53] розглядає використання доповненої реальності як засобу реалізації дистанційного навчання в умовах карантину. Гончарова Н.О. [1, с. 37] визначає переваги та недоліки використання елементів доповненої реальності при роботі з підручниками. Климнюк В.Є. [3, с. 207-212] висвітлює основні напрямки впливу віртуальної реальності на методологію вищої освіти, що може призвести до розширення видів навчальної діяльності, виникненню нових організаційних форм і методів навчання.

У той же час, у науковій літературі недостатньо розкрито питання розробки додатків з доповненою реальністю для забезпечення освітнього процесу під час вивчення будови та компонентів комп'ютера на уроках інформатики у закладах загальної середньої освіти.

Нами визначені вимоги до структури подібного додатку, вибрані технології та створено мобільний додаток «Learning with AR», який призначено для самостійного вивчення складових персонального комп'ютера з можливістю отримання інформації про них і самоперевірки знань, що є особливо актуальним в умовах дистанційного навчання. Додаток працює на мобільних пристроях з операційною системою Android.

Для розробки додатка використано ігровий рушій Unity, бібліотеку комп'ютерного зору Vuforia, бібліотеку Lean Touch для відстеження дотику та можливості взаємодіяти з об'єктами. 3D-моделі отримані з безкоштовних колекцій TurboSquid (https://www.turbosquid.com) та Sketchfab (https://sketchfab.com/feed). Програмування скриптів здійснювалось мовою C# у середовищі розробки Visual Studio.

Додаток «Learning with AR» містить демонстрацію окремих складових комп'ютера з можливістю наближення та повороту їх моделей для детального ознайомлення: блока живлення, материнської плати, відеокарти, жорсткого диску, процесору, ОЗП та ін. Розглянути ці об'єкти можна, наводячи камеру пристрою на графічний маркер, який можна попередньо завантажити безпосередньо з додатка у розділі Довідка.

Після вибору компонента при наведенні камери пристрою на графічний маркер на екрані з'являється віртуальний 3D-об'єкт (рис. 1).

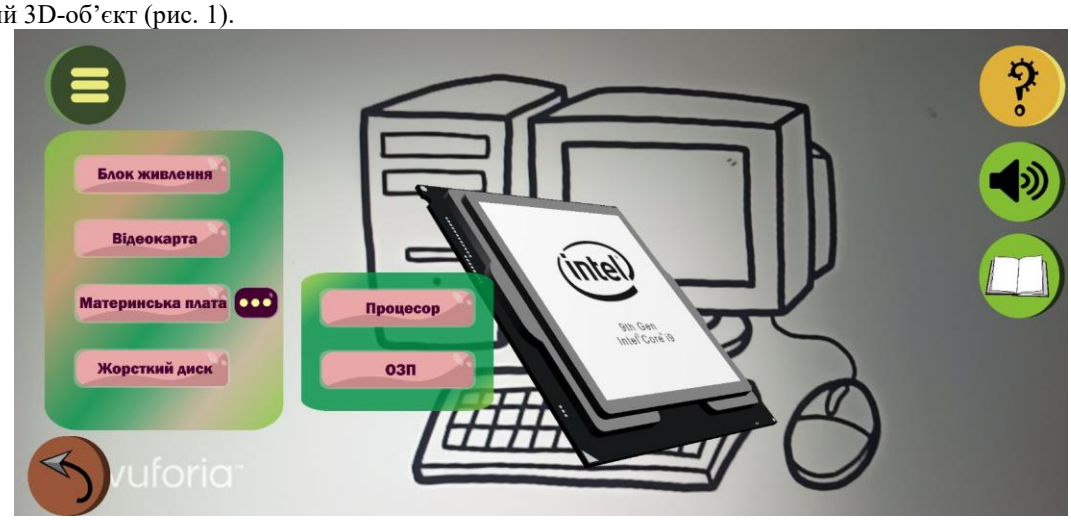

Рис. 1. Вигляд вікна додатка з відображенням 3D-моделі процесора

Віртуальний об'єкт можна наближувати та віддаляти, обертати, змінювати його положення в просторі (при цьому змінюється його освітлення). Можна увімкнути аудіо запис з поясненням призначення вибраного пристрою. Той самий текст можна самостійно прочитати на екрані. Теоретичний матеріал для пояснення призначення кожного компонента та запитання для самоперевірки були надані авторським колективом Ривкінд Й.Я., Лисенко Т.І., Чернікова Л.А., Шакотько В.В. підручника «Інформатика. 8 клас» [2]. Для озвучування тексту використані можливості Гугл перекладача.

У додатку реалізована можливість пройти тестування з автоматичною перевіркою правильності відповідей для закріплення та самоперевірки знань (рис. 2).

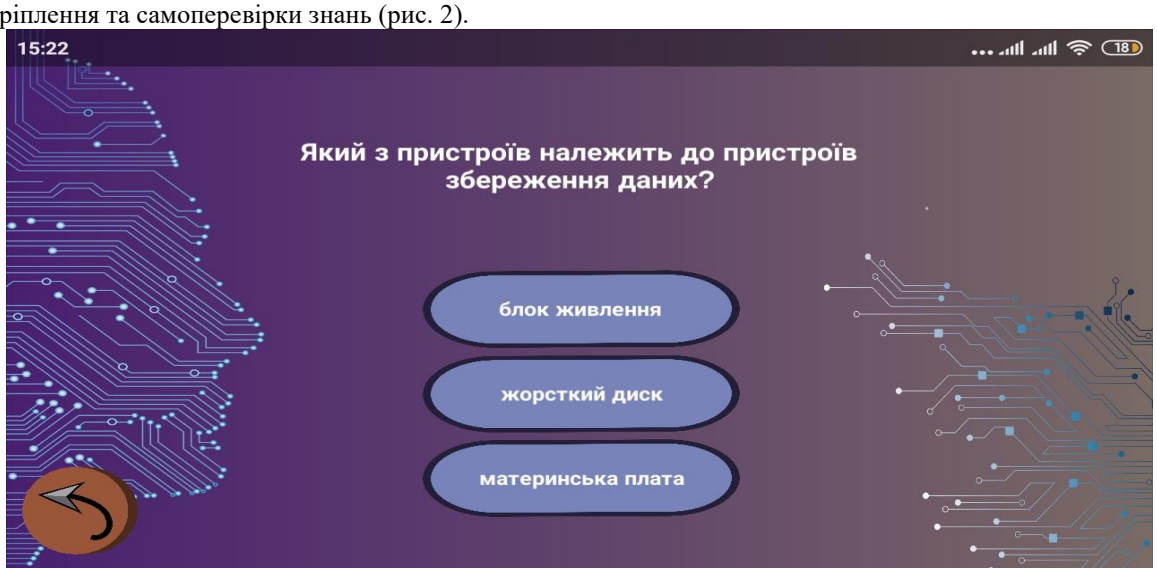

Рис. 2. Виведення запитання в режимі «Перевірка знань»

У проєкті є ігровий елемент, який буде доступний у разі вдалого проходження тесту, для підвищення мотивації до навчання.

Розроблений проєкт створено як електронний додаток до підручника «Інформатика. 8 клас» названого авторського колективу [2].

Додаток апробований при вивченні теми «Будова комп'ютера» учнями 8-х класів Наукового ліцею «Політ» при Кременчуцькому педагогічному коледжі імені А.С. Макаренка. Результати його використання продемонстрували покращення рівня навчальних досягнень учнів з теми, що свідчить про підвищення інтересу учнів до опанування навчального матеріалу.

Проєкт був представлений і здобув ІІ місце в секції «мультимедійні системи, навчальні та ігрові програми» на ІІ обласному етапі конкурсу-захисту дослідницьких проєктів учнів-членів Малої академії наук у 2021 році.

Література:

1. Гончарова Н.О. Доповнена реальність в сучасних засобах навчання. *Проблеми сучасного підручника*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 14 трав. 2019 р., Київ, 2019. С. 37-38.
2. Інформатика 8 клас : підручник / Й. Я. Ривкінд та ін. Київ : Генеза, 2021. 176 с.
3. Климнюк В. Є. Віртуальна реальність в освітньому процесі. *Збірник наукових праць Харківського національного університету Повітряних Сил*. Харків, 2018. № 2. С. 207-212.
4. Ткачук В.В., Єчкало Ю. В., Тарадуда А. С., Стеблівець І. П. Доповнена реальність як засіб реалізації дистанційного навчання в умовах карантину. *Освітній дискурс*. Київ, 2020. Вип. 22. С. 43-53.

Діденко Р.І.,
студент IV курсу факультету фізики, математики та інформатики
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
Науковий керівник – д-р. пед. наук, проф. Ткачук Г.В.

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ЗАСОБАМИ MOODLE В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Вирішення питання ефективної організації діяльності учнів на уроках є важливою передумовою якісної освіти підростаючого покоління. З появою нових інформаційних технологій, а також в умовах впровадження дистанційної та змішаної форми навчання почали розвиватись і використовуватись в освітньому процесі принципово нові форми організації навчальної діяльності [6].

Якщо раніше дистанційне навчання розглядалося як додаткова форма для самоосвіти учнів, то нині, в умовах пандемії – це стало основною формою отримання знань та формування навичок. З початком пандемії, не всі учасники освітнього процесу були готові працювати в дистанційному режимі, зокрема в синхронному та асинхронному. В учителів ця проблема виявилась у потребі ознайомлення з новими технологіями та підходами до організації освітнього процесу, в учнів – це проблема технічного характеру (не у всіх виявились мікрофони, вебкамери, стабільний доступ до мережі тощо), здатність до самоконтролю (особливо в умовах асинхронного навчання), вміння працювати у відповідному електронному середовищі тощо [3].

Проблема нині є надзвичайно актуальною і на це вказує ряд досліджень, проведені з 2020 року, коли усі заклади освіти почали працювати дистанційно. Так, було проаналізовано та запропоновано шляхи вирішення проблем дистанційного навчання в закладах середньої освіти, які працюють в умовах карантину [3]; описано особливості організації онлайнових занять за допомогою сервісу Zoom [5]; охарактеризовано організацію освітнього процесу в умовах дистанційного навчання засобами Moodle, Zoom, Microsoft 365 [2]; викладено теоретико-методологічні ідеї щодо проблеми реалізації освітнього процесу в умовах карантину [1]. Усі дослідження свідчать про нагальну потребу продовження досліджень щодо пошуку ефективних шляхів реалізації освітнього процесу, в тому числі організації навчальної діяльності.

Реалізація освітнього процесу в умовах дистанційного навчання потребує розробки та впровадження електронного освітнього середовища для учасників освітнього процесу [4]. Нині в закладах освіти використовують системи управління навчанням (LMS), в яких можна організувати відповідну навчальну діяльність. Серед таких систем здебільшого використовуються Moodle та Google Classroom, які дають змогу скомпонувати всі необхідні навчальні матеріали для учнів, придумати цікаві завдання та оцінити їх.

Якщо системи Moodle та Google Classroom здебільшого зорієнтовані на асинхронний режим, то синхронність забезпечують такі сервіси як Google Meet, Zoom, Cisco Webex, BigBlueButton, які дають змогу проводити онлайнові заняття та забезпечувати взаємодію учитель – учень.

Розглянемо інструментарій для організації навчальної діяльності учнів на уроках за допомогою системи Moodle. Оскільки навчальна діяльність передбачає певну дію, то варто звернути увагу саме на діяльнісні інструменти згаданих систем.

Середовище Moodle містить велику кількість різноманітних навчальних елементів (модулів), які забезпечують комунікацію та діяльність учасників освітнього процесу. Діяльнісні компоненти можна поділити на блоки, що забезпечують відповідний вид діяльності:

- Виконання завдань («Завдання», «База даних», «Зовнішній засіб», «Семінар», «Урок»).
- Виконання спільних проєктів («Вікі», «Глосарій»).
- Тестування та анкетування («Тест», «Вибір», «Зворотній зв’язок», «Урок»).
- Комунікація («Форум», «Чат», особисті повідомлення).

Як видно, інструментарій системи Moodle досить потужний та містить необхідні функції для організації різних видів діяльності. Варто зауважити, що діяльність типу «Зовнішній засіб» дає змогу інтегрувати до системи зовнішні сервіси, що значно урізноманітнює діяльність учнів. При використанні такого інструменту є можливість не тільки організувати роботу учнів на зовнішніх сервісах, але й оцінити її, оскільки цей засіб підтримує читання, оновлення та видалення оцінок, отриманих в іншому середовищі.

Організація навчальної діяльності учнів в умовах дистанційного навчання є складним процесом і потребує від учителя залучення додаткових ресурсів та знань. Сучасний учитель повинен вміти провести онлайнове заняття та забезпечити доступ учнів до освітнього середовища, де застосовано такий комплекс функціональних елементів, які дадуть змогу зробити освітній процес не тільки цікавим та інтерактивним, але й забезпечать ефективність та якість навчання загалом.

Література:

1. Екстрене дистанційне навчання в Україні: Монографія / За ред. В. М. Кухаренка, В. В. Бондаренка. Харків:. Вид-во КП «Міська друкарня», 2020. 409 с.
2. Кюрчев В. М. Організаційні форми дистанційного навчання і специфіка їх застосування в ТДАТУ. Удосконалення освітньо-виховного процесу в закладі вищої освіти: зб. наук.-метод. праць. ТДАТУ. Мелітополь, 2020. Вип. 23. С. 144-151.
3. Мізюк В. Проблеми впровадження технологій дистанційного навчання в заклади загальної середньої освіти під час карантину та шляхи їх вирішення. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип 31, том 4, 2020. С. 32-38.
4. Ткачук Г. В. Модель реалізації персоналізованого навчання студентів закладу вищої освіти. Інженерні та освітні технології, 2021. Т. 9. № 3. с.8-17. URL: http://eetecs.kdu.edu.ua/index.php/ua/lastissueukr.
5. Ткачук Г. В., Стеценко В.П., Стеценко Н.М. Особливості проведення онлайн-занять засобами сервісу Zoom в умовах дистанційного навчання студентів. Інформаційно-комп'ютерні технології – 2020 (ІКТ-2020): матеріали XI Міжнародної науково-технічної конференції, 09-11 квітня 2020 р. Житомир, 2020. С.189-190. URL:https://dspace.udpu.edu.ua/jspui/handle/123456789/12748.
6. Ткачук Г.В., Стеценко Н.М., Стеценко В.П. Організація навчально-пізнавальної та дослідницької діяльності студентів в умовах змішаного навчання. Інформаційні технології і засоби навчання. 2021. Том 83(3), С.274-287.

Кіш В.В.,
студент 2 курсу ФМЦТ
(спец. Аналіз даних та сучасні технології програмування)
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Науковий керівник – канд. пед. наук, доц. Кіш Н.В.

ОСНОВИ ЗАСТОСУВАННЯ ФОРМАТУ JSON У РОЗРОБЦІ СУЧАСНИХ ДОДАТКІВ

JSON – це текстовий формат обміну даними між обчислювальною технікою. JSON ґрунтується на тексті, може бути прочитаним людиною. Даний інструмент надає можливість охарактеризувати об'єкти й інші типи інформації. Даний формат застосовується здебільшого для передачі структурованих даних через мережу.

JSON знайшов своє застосування в розробці веб-додатків. JSON, що використовується в AJAX, відіграє роль замінника XML під час асинхронної передачі інформації між користувачем та сервером. Перевагою JSON перед XML є те, що цей формат надає доступ до складних структур в атрибутах, потребує менше пам'яті та напряму за допомогою JavaScript в об'єкти [1].

Наведемо приклад застосування JSON. Розробимо програму для запису та виведення інформації про експортні товари.

```
using System;
using System.Xml;
using System.Collections.Generic;
using Newtonsoft.Json;

namespace lab1
{
   class Program
   {
      class Goods
      {
         public string Title { get; set; }
         public string ExportCountry { get; set; }
         public string Volume { get; set; }
         public string Price { get; set; }

      }
      static void Main(string[] args)
      {
```

```
            var Goods1 = new Goods
            {
               Title = "not coffee1",
               ExportCountry = "1",
               Volume = "2",
               Price = "3"
            };
            var Goods2 = new Goods
            {
               Title = "not coffee2",
               ExportCountry = "11",
               Volume = "22",
               Price = "33"
            };
            var Goods3 = new Goods
            {
               Title = "not coffee3",
               ExportCountry = "111",
               Volume = "222",
               Price = "333"
            };
            var Goods4 = new Goods
            {
               Title = "not coffee4",
               ExportCountry = "1111",
               Volume = "2222",
               Price = "3333"
            };
            var Goods5 = new Goods
            {
               Title = "not coffee5",
               ExportCountry = "11111",
               Volume = "22222",
               Price = "33333"
            };

            List<Goods> goods = new List<Goods>
            {
               Goods1,
               Goods2,
               Goods3,
               Goods4,
               Goods5
            };
            string json = JsonConvert.SerializeObject(goods);
            Console.WriteLine(json);
         }
      }
   }
```

Отже, він є чудовим інструментом для організованого та простого доступу до інформації. Також має декілька переваг над його прямим конкурентом XML, а саме: підтримка більшістю сучасних фреймворків, дозволяє передавати та сереалізувати структуровані дані за допомогою мережевого з′єднання, його легко зчитувати та записувати.

Література:

1. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/JSON (дата звернення: 19.11.2021)

Котляров Т.К.,
учень 10 класу Наукового ліцею «Політ»
при Кременчуцькому педагогічному коледжі імені А.С.Макаренка
Науковий керівник — викладач інформатики Котлярова О.В.

ЕЛЕКТРОННИЙ ДОВІДНИК-ТРЕНАЖЕР З НЕОРГАНІЧНОЇ ХІМІЇ

Хімія є досить складною дисципліною, що вимагає уміння концентруватися, аналітично мислити, цілісно сприймати досліджуване явище, самостійно робити висновки. Сьогодення вимагає нових підходів до навчального процесу, нових методів, форм подання навчальної інформації.Використання ІКТ у викладанні хімії дозволяє організувати освітній процес більш ефективно, прискорити передачу знань і досвіду, спростити розуміння природних процесів, а також підвищити якість навчання й освіти. Окрім того, використання програмних засобів навчального призначення забезпечує більш якісний рівень дистанційного навчання, стимулює учнів до самоосвіти та розвитку навичок, робить процес навчання інтерактивним та динамічним.

Питання розробки комп'ютерних засобів для навчання хімії розглядають українські та закордонні науковці. Так Макєєв С. Ю. [3, с. 31-32] розкриває у своїх наукових працях особливості використання ІКТ при викладанні шкільного курсу хімії. Розглядає розробку та впровадження у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів ІКТ до уроків хімії у рамках науково-педагогічного проекту «Інтелект України». Горбатюк Н.М. [2, с.142]виділяє такі напрямки використання комп'ютерної техніки у процесі навчання дисциплін хімічного циклу: моделюванні хімічних явищ і процесів, контроль і обробка даних хімічного експерименту, програмна підтримка курсу. Перспективи використання мобільних технологій на уроках хімії в старшій школі висвітлили Грановська Т.Я. та Лаптєва М.В. [1, с. 82]. Більшість науковців розглядають методику використання вже існуючих програмних засобів і мало уваги приділяють саме розробці навчальних програм. До того ж,наявні зараз комп'ютерні та мобільні додатки з хімії мають здебільшого інформаційний характер або призначені для розв'язання завдань хімії професійного рівня.

Але питання формування знань з неорганічної хімії та навичок розв'язування хімічних реакцій учнями 7-8 класів з використанням комп'ютерних засобів недостатньо висвітлено у науковій літературі.

Аналіз програмних засобів, інтернет-ресурсів та мобільних додатків, призначених для підтримки вивчення хімії, продемонстрував, що більшість з них російськомовні або англомовні. Україномовні ресурси є застарілими, не цілком відповідають сучасним навчальним програмам і не завжди є можливість їх встановлення на сучасні операційні системи.

Переважна більшість представлена або довідниками, або мають вузьку специфіку застосування. Проаналізовані програмні засоби майже не містять тренувальних завдань для формування навичок розв'язування завдань, пов'язаних з хімічними реакціями.

Тому важливою є розробка україномовних програмних засобів довідково-тренувального призначення.

Корисним для формування знань та навичок може бути тренажер, в якому учень отримає велику кількість автоматично згенерованих типових завдань, має змогу самостійно вводити відповідь та перевіряти результат, а у разі помилки отримувати підказки та виправлення. Така інтерактивна форма допомагає краще засвоїти знання на відміну від простого читання інформації по темі.

За допомогою тренажерів можлива реалізація індивідуального підходу в організації навчання.

Якісний тренажер повинен відповідати вимогам, які висуваються до програмно-педагогічних засобів та враховувати особливості навчання у певній цільовій аудиторії.

Нами був розроблений та апробований під час проведення уроків хімії в 8-9-х класах ліцею «Електронний довідник-тренажер з неорганічної хімії».

Для розробки тренажера вибрана мова програмування Pythonта бібліотека Kivy для створення графічного інтерфейсу. Довідник-тренажер має такі функції:

–Розв'язувач рівнянь хімічних реакцій;

–Тренажер для практикування у вирішенні завдань, пов'язаних з розв'язуванням хімічних реакцій;

–Контроль знань з оцінюванням;

–Інтерактивну таблицю розчинності.

Головне вікно з вибором режиму

Рівняння реакції

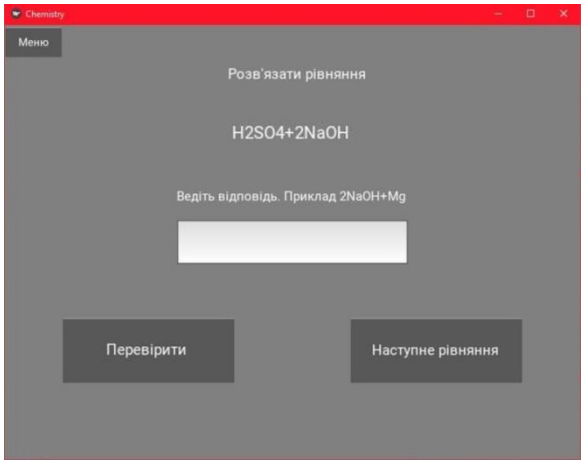

Тренажер

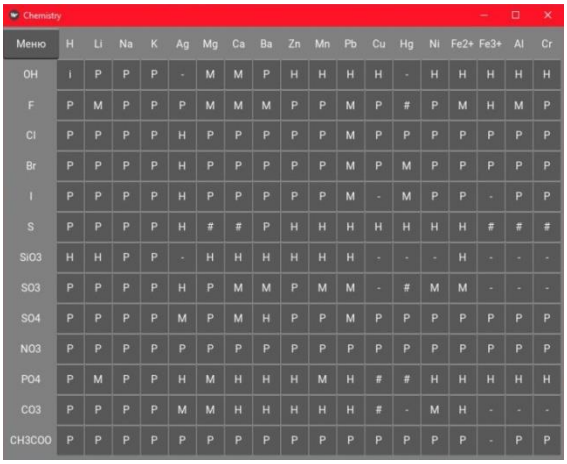

Таблиця розчинності

На відміну від проаналізованих нами програмних засобів та інтернет-ресурсів, наша розробка повністю відповідає програмі з курсу неорганічної хімії 8 класу, має україномовний інтерфейс, є кросплатформною, дає можливість учням самостійно вправлятися в розв'язуванні хімічних задач, а учителю – об'єктивно оцінити рівень навчальних досягнень учнів.

Розроблений довідник-тренажер використовується для формування і закріплення знань з неорганічної хімії в Науковому ліцеї «Політ» при Кременчуцькому педагогічному коледжі імені А.С. Макаренка під час навчання, у том числі з використанням дистанційних форм.

Електронний довідник-тренажер у 2021 році був представлений на ІІІ етапі всеукраїнського конкурсу-захисту дослідницьких робіт учнів – членів Малої академії наук, де здобув І місце в секції «Мультимедійні системи, навчальні та ігрові програми».

Література:

1. Грановська Т. Я., Лаптєва В.М. Мобільні технології як засіб електронної підтримки при вивченні шкільного курсу неорганічної хімії. Новітні Комп'ютерні технології. : навч. посіб. Кривий Ріг, 2019. С. 82-92.

2. Горбатюк Н.М. Використання ІКТ при викладанні хімічних дисциплін. *Природничі науки в системі освіти*: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф., м. Умань, 18 лют. 2016р. Умань, 2016. С. 142

3. Макєєв С. Ю. Особливості використання ІКТ при викладанні шкільного курсу хімії у 7 класі. *Теорія і практика сучасної науки:* матеріали ІІ Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 15-16 черв. 2017 р. Київ, 2017. С. 31–32.

Левченко С. Р.,
учень 10-А класу Комунального закладу Сумської обласної ради
Глухівський ліцей-інтернат з посиленою військово-фізичною підготовкою
Науковий керівник — учитель інформатики Левченко О.В.

ПРИНЦИПИ РЕАЛІЗАЦІЇ СИСТЕМ КОМП'ЮТЕРНОГО ЗОРУ НА ФОТО ТА ВІДЕО

Сучасна людина контактує з системами комп'ютерного зору майже щодня – від сканерів штрих кодів до систем відео нагляду. Комп'ютерний зір (машинний зір, computer vision) – сукупність програмно-технічних засобів, що забезпечують зчитування в цифровій формі зображень, їх обробку і видачу результату в формі, придатній для його практичного використання в режимі реального часу. Масштаб застосування таких систем у даний час все збільшується, і охоплює такі області, як оптичне розпізнавання тексту, тривимірне моделювання, медична візуалізація, відслідковування руху, біометрія, автомобільна безпека, спостереження і т. д. Для реалізації систем комп'ютерного зору найкраще застосовувати вже готові рішення і методи і оптимізувати їх для себе [1].

На основі аналізу науково-технічної літератури можна виділити два основних напрями для вирішення проблеми інваріантного розпізнавання образів: пошук можливого розташування, виділення основних ознак, класифікація, обробка координат місцезнаходження об'єкта певного класу.

На даний момент розроблено велику кількість алгоритмів пошуку об'єктів на зображенні. Як правило, неможливо побудувати такі алгоритми, які здатні покрити всі можливі класи об'єктів. У зв'язку з цим, огляд існуючих методів є одним з перших етапів вирішення задачі обробки зображень.

Можна виділити 3 групи найбільш популярних алгоритмів виділення інформації у зображенні:

– Color-based (розпізнавання об'єктів за кольором);

– Shape-based (основним критерієм є аналіз форми і контуру об'єкта);

– Learn-based (машинне навчання – основний інструмент аналізу).

Крім статичних двовимірних зображень у роботі потрібно буде робити обробку зображення, що змінюються з часом, у нашому випадку відео. У питаннях детекції та аналізу розташування об'єктів досить часто знаходить своє застосування підхід, заснований на пошуку об'єктів за кольором, тобто color-based. Для виявлення вогню на відео потоці інформація про ймовірний колір відома заздалегідь, але кольори і форма може змінюватись в залежності від розміру пожежі та зміни освітленості (наприклад час доби, туман, сонячний день). Через це потрібно шукати шляхи розпізнавання об'єктів за динамічно визначених параметрів. Дані алгоритми стають істотно стійкіше при переході від RGB колірної схеми (Red, Green and Blue) в простір HSV (Hue, Saturation and Value). У даній колірній схемі можна задати жорсткі обмеження на шкалу відтінків (hue), і різні пороги насиченості (Saturation) і яскравості (Value) кольору [3]

Для реалізації завдання використано бібліотеку OpenCV (Open Source Computer Vision Library) – це бібліотека комп'ютерного зору і машинного навчання з відкритим вихідним кодом. Випускається під ліцензією BSD. Вона містить понад 2500 оптимізованих алгоритмів, які включають в себе повний набір як класичних алгоритмів, так і алгоритмів комп'ютерного зору і машинного навчання. Ці алгоритми можуть бути використані для виявлення і розпізнавання осіб, ідентифікації об'єктів, класифікування людських дій на відео, відстеження рухомих об'єктів, моделювання 3D-моделі об'єктів, створення 3D-хмари точок, зшиття зображень і т. д. Бібліотека має інтерфейси на C++, C, Python і Java і підтримує Windows, Linux, Mac OS, Android і IOS. OpenCV була розроблена для забезпечення ефективності обчислень і з акцентом на додатках реального часу. Написана на C/C++ оптимізованому коді, бібліотека може виконувати багатоядерне опрацювання. Разом із OpenCL бібліотека може використовувати апаратне прискорення базової гетерогенної обчислювальної платформи. Клас Mat є основною структурою даних, що зберігає і маніпулює зображеннями. В OpenCV реалізовано механізм автоматичного виділення та звільнення пам'яті для цих структур [2].

Відповідно до мети та поставлених завдань у процесі дослідження одержані такі основні результати:

- проаналізовано існуючі рішення для пошуку об’єктів на відео;
- досліджено можливості бібліотек комп’ютерного зору та виділено основну бібліотеку для реалізації поставленої задачі мовою програмування Python – OpenCV;
- розроблено алгоритм пошуку вогню на відео з використанням комп’ютерного зору.
- реалізовано сповіщення користувача шляхом звукового сигналу та передачі повідомлення на смартфон за допомогою Telegram бота;
- створено програмний комплекс Home fire detection, який включає в себе виявлення вогню в режимі реального часу за допомогою веб камери або камери смартфону, приєднаної по WIFI.

Таким чином, у програмному комплексі нами були закладені такі можливості для користувача:

- можливість безкоштовного розпізнавання вогню на відеопотоці навіть на ранніх стадіях займання;
- можливість використовувати додаток на будь-якому персональному комп'ютері навіть без навичок програмування;

- налаштування під'єднання як камери для зовнішнього відео спостереження, так і звичайної камери смартфона, який має під'єднання до інтернету.

Використання у виробничому процесі програмного комплексу дозволить:

- швидко розпізнавати джерела займання на ранніх стадіях;
- своєчасно сповіщати пожежну службу про пожежу, що дає можливість швидкого реагування бригади рятувальників у разі необхідності.

Таким чином, розроблений за допомогою середовища програмування PyCharm програмний комплекс може ефективно впроваджуватись як для домашнього вжитку, так і для великих підприємств, що сприятиме швидшому реагуванню рятувальної служби та збереженню майна.

Перспективним напрямом використання розробленого програмного забезпечення є подальше поширення та просування використання програмного середовища PyCharm для розробки навчального програмного забезпечення для інших, складніших задач, особливо тих, які містять значний обсяг матеріалу для вивчення.

Література:

1. Віфлінзідер В. В. Методи визначення параметрів джерела акустико-оптичного випромінювання. Київ, 2018. 84 с.
2. Глибовець М.М., Олецький О.В. Системи штучного інтелекту: навчальний посібник. Київ : Вид. «КМ Академія», 2002. 366 с.
3. Дерій М. В. «Алгоритми зменшення простору ознак при класифікації біомедичних зображень / Feature Space Reduction Algorithms for Biomedical Images Classification.

Масоха В.О.,
курсант 2-го курсу факультету
підготовки фахівців для підрозділів стратегічних розслідувань
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник — старша викладачка
кафедри кримінального процесу Бублик Н.С.

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІГРАФА ПІД ЧАС ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ДІЙ

Питання щодо правильності використання поліграфа завжди поставала перед спеціалістами у даній темі. На території України поліграф використовується у приватному (під час прийняття співробітників на роботу) та державному секторах. Загалом, у державному секторі таке опитування проводиться для отримання даних, які могли б допомогти попередженню або припиненню злочинів.

На нашу думку, під час розслідування злочинів головною проблемою поліції є саме брехня свідків або недомовки потерпілих. Навіть, коли працюють найбільш компетентні кадри відділу, вони не зможуть правильно розслідувати справу, якщо у них не буде чіткої і достовірної інформації.

Проблематику використання поліграфа під час оперативно-розшукових дій досліджували багато вчених, серед них: Любарський М. Г., Мотлях О. І., Злобін Г. А. та інші. Кореневський Ю. Г. вказував на недоречність поєднання допиту з опитуванням на поліграфі, адже в такій обстановці не буде досягнуто очікуваного результату [1].

В Україні правомірне застосування поліграфа прямо не визначене у підзаконних нормативно-правових актах чи спеціальними правовими нормами, воно ґрунтується на окремих правових нормах закону, ними ж регулюється ширше коло суспільних відносин [2]. Законодавство прямо не забороняє використання поліграфа, його головною метою є саме забезпечення прав опитуваного і його свідчення ніяк не можуть зашкодити йому, в тому випадку, якщо вони відповідають дійсності. У *Законі України від* 18.02.1992 «Про оперативно-розшукову діяльність» зазначене право органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, опитувати осіб за їх згодою. Своєю чергою, поліграф витлумачується як різновид опитування [3].

Під час перевірки обов'язково все має бути згідно чинного законодавства. Тобто, особа має надати письмову згоду на проведення опитування за допомогою поліграфа. Також, звертаємо вашу увагу на те, що під час відмови особи на проходження обстеження на поліграфі, відсутня норма закону, яка б вказувала на правові наслідки.

Головною метою застосування поліграфа є отримання інформації, після аналізу якої, можна буде об'єктивно досліджувати психофізіологічні показники, вони ж, в свою чергу, характеризують емоційний стан осіб у спілкуванні з ними. За допомогою поліграфа, співробітники внутрішніх справ можуть вирішувати багато завдань: пошук безвісти зниклих, проведення упізнання, виявлення серед підозрюваних осіб дійсно причетних до скоєння злочину, виявлення псевдопотерпілих чи намірів до вчинення злочинів [4]. Цей перелік значно ширший і, ми вважаємо, що не всі привілеї даного технічного пристрою розкриті.

У висновку можна сказати, що оперативні підрозділи зобов'язані застосовувати будь-які заходи, перелік яких не є вичерпним, передбачені законодавством України, які могли б допомогти у розкритті злочину. Класифікацію оперативно-розшукових заходів розглядають в аспекті дотримання прав та свобод людини в процесі проведення оперативно-розшукових дій. Тому можемо вважати, що проведення опитування за

допомогою поліграфа є цілком правомірним. Практика використання такого приладу показала високу результативність, це підтверджує необхідність для подальшого використання його в Україні.

Література:

1. Делікатний С.К., Половнікова Ж.Ю. Використання поліграфа в діяльності ОВС: навч.-метод. посібник. Київ: РВВ МВС України, 2001. С. 109.

2. Кореневский Ю.В. Доказывание в уголовном процессе (закон, теория, практика); под ред. В.А. Власихина. М., 2000. С. 94.

3. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 року // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 22. С. 303.

4. Сопілко І.Ю. Використання методів психофізіологічної діагностики під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій. Реформування системи кримінальної юстиції та криміналістичні проблеми: збір. матер. міжн. наук.-прак. конф. Ірпінь: Ірпінська фінансово-юридична академія, 2012. С. 285-287.

Новохацька С. М.,
студентка 40-61-2У групи
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Марєєв Д.А.

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У СТАРШІЙ ШКОЛІ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Підвищення якості освіти, зокрема мовної, є одним із пріоритетних завдань закладу загальної середньої освіти на сучасному етапі реформування та вдосконалення освітнього процесу. Особливого значення ці зміни набувають у старшій школі, яка завершує формування компетентної особистості на етапі здобуття повної загальної середньої освіти, особистості, що здатна брати активну участь у розвитку освіти, науки та культури та бути готовою до викликів сьогодення. Формування нової генерації молоді з творчим, креативним, оригінальним мисленням є потребою суспільства на сучасному етапі його розвитку [4].

Фахівці зі стратегічних проблем освіти дистанційну форму навчання називають освітньою системою XXI століття [2]. Така форма організації освітнього процесу в сучасних умовах є найбільш перспективною, інтегральною, гуманістичною. Вона забезпечує виконання організаційної, навчально-освітньої, керуючої, контролюючої, комунікативної, діагностичної, прогностичної функцій, використовуючи при цьому сучасну комп'ютерну техніку, телекомунікаційні мережі та програмне забезпечення.

Сьогодні дистанційна освіта є однією з найбільш розповсюджених форм здобуття освіти у всьому світі, що зумовлено, зокрема, неможливістю очного навчання в умовах пандемії. В Україні у закладах освіти також розпочато процес використання елементів дистанційного навчання, насамперед дистанційних курсів, відеолекцій, вебінарів, проведення контролю знань за допомогою комп'ютерних програм [4]. Проведений аналіз електронних засобів навчання української мови в мережі Інтернет свідчить, що наявні лише поодинокі авторські методики впровадження дистанційного навчання на уроках української мови. Окремі науковці роблять спроби пристосувати вже існуючий контент (освітні платформи з дистанційного навчання, соціальні мережі, месенджери тощо), створюючи на їхній основі бази практичних напрацювань із предмета, до яких мають доступ як вчителі, так і здобувачі освіти та їхні батьки [2].

Чинна програма з української мови побудована на засадах компетентнісного, когнітивно-комунікативного, особистісно зорієнтованого й діяльнісного підходів до навчання, що становить стратегічні орієнтири мовної освіти [4]. Дистанційні технології цілком спроможні реалізувати ці амбітні плани. Модернізація української школи відбувається досить стрімко і непросто, але разом з тим планомірно. Адже доводиться відмовлятися від усталених стереотипів, виробляти нові принципи шкільної освіти, формувати нові її зміст і методи.

На сьогодні у системі дистанційного навчання можна виділити такі основні засоби: електронні мережеві підручники; навчальні й контрольні завдання; електронні практикуми; дослідницькі проєктні роботи; інформаційні ресурси; дистанційні олімпіади і конкурси; форуми, конференції, спілкування on-line [5].

Методика використання дистанційних технологій навчання на уроках української мови у старшій школі закладів загальної середньої освіти різноманітна та багатогранна. Основними видами навчальних занять за дистанційною формою з української мови є лекції, практичні заняття, вебінари консультації тощо [3]. Обмін навчальними матеріалами здійснюється дистанційно (із використанням електронної пошти і менеджерів Viber, WhatsApp, Skype, Zoom тощо) у фото-, відео-, аудіо-, графічній та текстовій формах. Освітній процес може відбувати в синхронному (учасники одночасно перебувають у системі дистанційного навчання та/або беруть участь у вебінарі, відеоконференції, семінарі, чаті тощо) та асинхронному (учасники взаємодіють між собою із затримкою в часі, застосовуючи електронну пошту, форум, соціальні мережі, хмарні сервіси тощо) режимах. Для синхронної взаємодії підходять такі платформи як Zoom, Microsoft Teams, Google Meet, Skype тощо. Для асинхронної – Google Classroom, Moodle, Edmodo, Padlet тощо, на яких розміщуються посилання на різноманітні матеріали та види діяльності [4]. Проте сьогодні педагоги зіштовхнулися з необхідністю поєднання асинхронного та синхронного режимів навчання, пошуку оптимальних засобів і шляхів взаємодії зі

здобувачами освіти, адаптування традиційної методики вивчення предмета до умов дистанційного навчання, володінні цифровими технологіями вчителями та здобувачами освіти.

Останнім часом спостерігається підвищений інтерес до хмарних технологій (ресурсів), що забезпечує як обмін навчальною інформацією, так і можливість розвитку комунікативної інформаційної культури [1]. Навчання школярів з української мови в старшій школі під час призупинення освітнього процесу за технологією дистанційного навчання організовується відповідно до календарно-тематичного планування. Під час підготовки до уроків необхідно надавати перевагу системі дистанційного навчання або таким хмарним сервісам, що дозволяють урізноманітнювати навчальну інформацію, а саме: мультимедійні презентації, електронні довідники, підручники, окремі типи файлів (зображення, відео-, аудіо-, анімації), конструктори уроків, посилання на цікаві сайти вчителів, вікісторінки, вебсторінки блоги, вебсайти.

Одними з кращих хмарних серверів, які сформували досить широку популярність, відомі також як сервіси зберігання і синхронізації файлів, є Dropbox, GoogleDrive, Microsoft OneDrive, Box і ін.[1].

Детальний аналіз методик дистанційного навчання української мови у старших класах закладів загальної середньої освіти може бути використаний для вдосконалення змісту програм дистанційних курсів, електронних підручників, посібників з української мови для класів з поглибленим вивченням української мови та підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання, у практичній діяльності вчителів-словесників; створенні монографічних праць відповідної проблематики та підручників з методики навчання української мови для здобувачів освіти закладів загальної середньої освіти.

Проте для успішного впровадження та забезпечення належного рівня дистанційної форми навчання (і з української мови зокрема) в ЗЗСО повинна бути підготовлена науково-методична база, робочі навчальні плани із годинами на дистанційні курси та факультативи, проведена велика підготовча та організаційна робота. Серед проблем дистанційного навчання варто визначати те, що його організація є достатньо затратним процесом і потребує великих капіталовкладень. Але незважаючи на витрати, на нашу думку, будь-яка держава зробить собі неоціненну послугу, вклавши кошти у навчання, збільшення його ефективності, тим самим забезпечуючи майбутнє науково-технічним прогресом та висококваліфікованими кадрами.

Література:

1. Биков В. Ю. Хмарні технології, ІКТ-аутсорсинг і нові функції ІКТ підрозділів освітніх і наукових установ. *Інформаційні технології в освіті*. 2011. №10. С. 8 – 23.
2. Дистанційні технології в освіті: збірник науково-методичних рекомендації щодо організації виховання, навчання та розвитку учасників освітнього процесу під час карантину / під ред. Ю. О. Бурцевої, Д. В. Малєєва. Краматорськ, 2020. 95 с.
3. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні. (затверджено Постановою МОН України В.Г.Кременем 20 грудня 2000р.). Київ, 2000. 12 с.
4. Організація освітнього процесу із застосуванням технологій дистанційного навчання у 2020/2021 навчальному році : методичні рекомендації / за заг. ред. В. І. Шуляра. Миколаїв, 2020. 108 с.
5. Семенець В., Каук В, Аврунін О. Впровадження технологій дистанційного навчання у навчальний процес. *Вища школа*. № 5. 2009. С.40 – 57.

Прищепа Є. С.,
студент відділення транспортних технологій
Лозівської філії Харківського державного
автомобільно-дорожнього коледжу
Науковий керівник – викладач спецдисциплін,
спеціаліст ІІ категорії Ковбаса М.О.

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНО – КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЖИТТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Інформаційні технології дуже швидко перетворилися на життєво важливий стимул розвитку не тільки світової економіки, а й інших сфер людської діяльності. На сьогодні практично неможливо знайти сферу, в якій не використовуються інформаційні технології. Сучасне суспільство просто переповнене потоками інформації, які безсумнівно потребують обробки.

Інформаційно-комунікаційні технології – це сукупність методів, виробничих процесів і програмно-технічних засобів, інтегрованих з метою збирання, обробки, зберігання, розповсюдження, відображення і використання інформації в інтересах її користувачів [8, с. 109].

Реальність інформаційно-комп’ютерних технологій поставила перед суспільством і людиною низку серйозних проблем, які змушують шукати шляхи подальшої продуктивної життєдіяльності. Мова йде про виникнення нового типу мислення, оскільки нині завдяки Інтернету, комп’ютерним системам змінюється весь духовно-культурний простір життя. Адже комп’ютер, який втілив усю систему новітніх комунікаційних технологій, вже став не просто технічним засобом, а своєрідним продовженням людини, доповнюючи її можливості та допомагаючи їй реалізовувати різні завдання у сфері науки, мистецтва, освіти, техніки, політики [4, с. 208; 7, с. 40].

Найбільш активно спілкування, взаємне інформування та обговорення різного роду питань у найрізноманітніших життєвих сферах відбувається в соціальних мережах. Соціальні мережі стали невід'ємним елементом спілкування більшості учасників он-лайн – комунікації [3, с. 180].

Популярність спілкування, навчання, проведення дозвілля в соціальних мережах сприяють все глибшому зануренню молоді у віртуальний світ. Тривале та неконтрольоване перебування в Інтернеті в цілому, і соціальних мережах зокрема, часто призводить до формування різного роду залежностей [6, с. 327].

Задоволення потреби у спілкуванні, моральній підтримці – найважливіші потреби особистості підліткового віку. Якщо ми не можемо задовольнити їх в реальному житті, то задовольняємо в Інтернет - мережі, яка дає можливість «втекти» від проблем, труднощів, що виникли на певному етапі соціалізації.

Основними рисами Інтернет - спілкування в соціальних мережах є анонімність, відсутність невербальної інформації, установка на бажані риси партнера, добровільність, прагнення до нетипової, ненормативної поведінки (у соціальних мережах дуже важко контролювати дії підлітків, тому дуже часто спостерігається агресія, ненормативна лексика) [2,с.230].

Взаємодія підлітків у соціальних мережах, безперечно, має низку позитивних факторів, до яких ми відносимо: відсутність перешкод для спілкування, можливість отримання корисної та нової інформації, проведення власного дозвілля, ознайомлення з новинками кіно та музики, отримання нових знань та всебічний розвиток підлітків.

Проте існують і негативні аспекти, які є наслідком користування соціальними мережами. Серед них можемо назвати: виникнення залежності від соціальних мереж та Інтернету, негативний вплив на психофункціональний стан користувачів, незахищеність особистої інформації, присутність недостовірної інформації, відкритий доступ до негативної інформації [3, с. 181].

Старшокласнику неможливо заборонити виходити в Інтернет, але запобігти негативним наслідкам нерозумного користування необхідно, а для цього потрібно навчити його культурі безпечної поведінки в Мережі. Основним змістом профілактичної роботи є привчання дитини до комп'ютера для роботи, а не для гри, також дитина повинна знати правила безпечного користування Інтернетом. Для задоволення важливих для дитини потреб у любові, увазі, прийнятті, довірі до оточуючого світу батькам потрібно цікавитися життям дитини, проводити з нею час, рахуватися з її індивідуальністю, цінувати та поважати її особистість, залучати до різних видів діяльності (рухові ігри, спортивні секції, танцювальні та музичні гуртки, подорожі тощо). Сприятлива атмосфера в сім'ї знижує потребу дитини в комп'ютерних іграх та Інтернеті.

Тож, проаналізувавши, можна говорити про те, що соціальні мережі мають можливість на існування, але потрібно раціонально використовувати час, проведений у мережі Інтернет. Та більш схилятись до звичайних способів спілкування, які позитивно впливають на особистість. [1,с.19].

Література:

1. Белинская Е., Жичкина А. Современные исследования виртуальной коммуникации: проблемы, гипотезы, результаты. Москва : ЮНИТИ, 2009. 165 с.
2. Глущенко С. Д. Соціально-психологічні особливості Інтернет аддиктивної поведінки особистості. *Молодь: освіта, наука, духовність* : тези доп. Київ : Університет «Україна», 2008. Ч. І. С. 25.
3. Данько Ю. А. Соціальні мережі як форма сучасної комунікації: плюси і мінуси. *Сучасне суспільство: політичні науки, соціологічні науки, культурологічні науки*. 2012. С. 179-184.
4. Сучасні технології та засоби маніпулювання свідомістю, ведення інформаційних війн і спеціальних інформаційних операцій : навч. посіб. / В. М. Петрик, В. В. Остроухов, О. А. Штоквиш [та ін.]. Київ : Росава, 2006. 208 с.
5. Осика Г. О. Електронні джерела політичного впливу: форми маніпулювання свідомістю та засоби їх обмеження : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Донец. нац. ун-т. Донецьк, 2008. 193 арк. : табл.
6. Столбов Д. Особливості Інтернет-діяльності сучасного підлітка. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету*. – 2014. № 1 (12). С. 327-331.
7. Рашкофф Д. Медиавирус. Москва : Медиавирус: Ультра. Культура, 2003. 196 с.
8. Філософія інформаційно-комунікативного суспільства: теоретико-методологічний контекст : монографія / В. Г. Воронкова, О. В. Соснін, В. О. Нікітенко, М. Ю. Максименюк ; за ред. В. І. Воронкової ; Запорізька держ. інженерна акад. Запоріжжя : ЗДІА, 2016. 276 с.

Рожанський А.О.,
студент IV курсу факультету фізики, математики та інформатики
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
Науковий керівник – д-р. пед. наук, проф. Ткачук Г.В.

ТЕСТУВАННЯ ЯК ФОРМА КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ ЗНАНЬ УЧНІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНФОРМАТИКИ

Високий рівень підготовки учнів нині можна забезпечити шляхом залучення комп'ютерно-орієнтованих засобів навчання на основі сучасних інформаційних технологій, при цьому важлива роль належить технологіям автоматизованого контролю та оцінки знань учнів [1, с.78]. Нині актуальності і широкого використання набуває

тестовий контроль знань, який дає змогу ефективно і швидко здійснити оцінювання учнів та загалом позитивно вплинути на освітній процес [2, с.127].

Проблема організації тестового контролю не нова, в свій час нею займались велика кількість учених: В. С. Аванесов, О. М. Алексєєв, І. Є. Булах, С. В. Бевз, В. В. Войтко, О. М. Майоров, Т. В. Солодка, М. Б. Челишкова, Ю.О.Жук, О.І.Ляшенко та інші. Незважаючи на постійну увагу до тестування як форми контролю, проблема його організації, зокрема засобами ІКТ, залишається відкритою. Зокрема, залишається дискусійними питання щодо правильного конструювання тестів, вибору типу тестових завдань, використання онлайнових сервісів тестування тощо.

Враховуючи дискусійний характер проблеми доцільності застосування тестів для контролю знань учнів, вважаємо, що саме тестовий контроль найкраще підходить для оцінки роботи учня з теоретичним матеріалом. Разом з тим зауважимо, що результати практичного застосування знань краще оцінювати шляхом перевірки виконаних завдань практичної роботи, а не тестів.

Тести змушують учнів застосовувати логічне мислення, напружувати та тренувати зорову увагу, закріплювати отримані знання, виявляти прогалини у знаннях та спрямовувати навчальну діяльність учня. При цьому правильне конструювання тесту дає змогу повною мірою охопити навчальний зміст, забезпечує об’єктивність та оперативність проведення контролю.

Серед типів тестових завдань на перевірку знань учнів нині користуються популярністю такі як альтернативні питання (Так/Ні); питання з вибором (відповідь обирається з готового набору варіантів); інформативні питання на знання фактів (де, коли, скільки); питання, які можна контролювати за набором ключових слів тощо [2].

Для проведення тестування нині існує велика кількість онлайнових сервісів, які схожі за своєю функціональністю та дають змогу створити різні тестових завдань. Розглянемо онлайновий сервіс Kahoot!, який можна використовувати для поточного тестування знань учнів.

Нами було розроблено тестові завдання з теми «Комп’ютерна графіка». Безкоштовна версія сервісу Kahoot! дає змогу створити два види питань: Вибір однієї або декількох правильних відповідей та питання типу «Правильно/Неправильно». Проте, навіть при такому обмеженні можна створити доволі цікаві тестові завдання, оскільки є велика кількість налаштувань для кожного завдання.

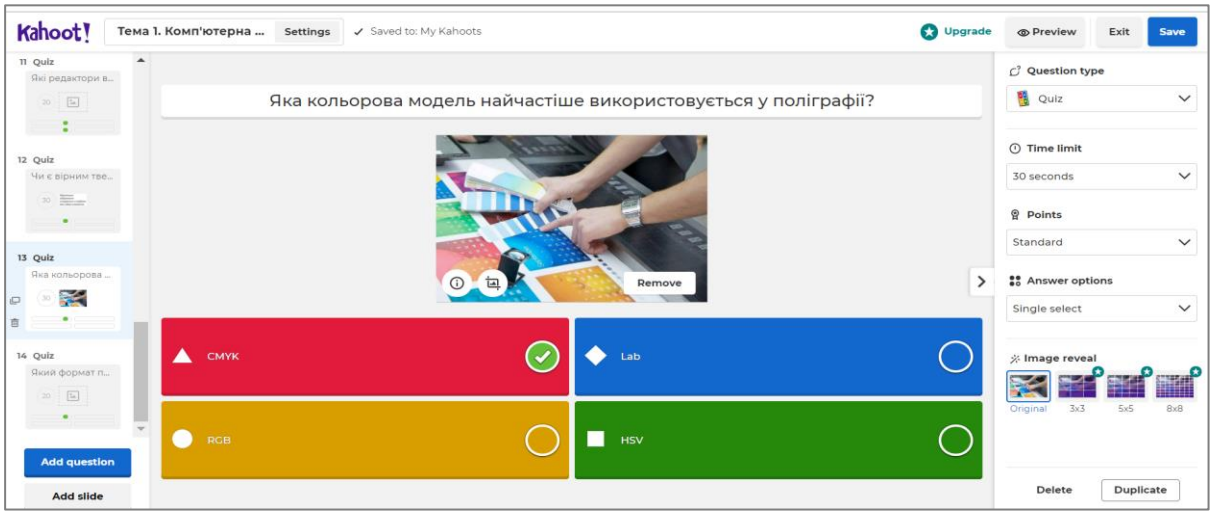

Рис.1. Вигляд тестового завдання в режимі розробки

При створенні завдання формується документ дуже схожий на презентацію, коли є слайди та інструментарій для розробки контенту. У верхній частині – запитання (назва слайду), в нижній частині – варіанти відповідей, по центру – мультимедійний ресурс (може бути статична або динамічна картинка, або відео). В правій частині вікна можна зробити додаткові налаштування, зокрема для безкоштовної версії можна вибрати тип питання, встановити час, кількість балів.

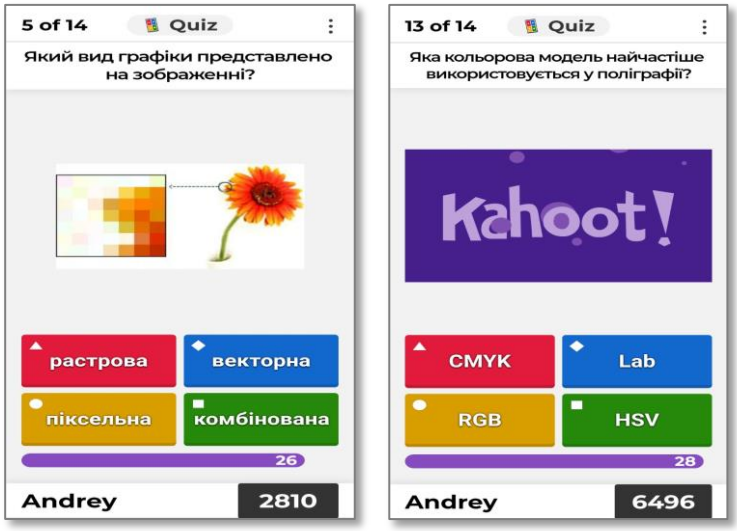

Рис.2. Вигляд тестового завдання на телефону в учня

Під час організації тестів засобами Kahoot! учні використовують свої мобільні телефони (рис.2) та проходять тести одночасно. Основна ідея – це суперництво, хто перший і правильно дасть відповідь на питання – набирає найбільше балів.

Загалом сервіс Kahoot! більше підходить для поточного тестування та виявлення прогалин у знаннях. Поряд з цим, використання такого активного та суперницького тестування значно мотивує учнів до навчання. Більшість учнів, які не вивчали теоретичний матеріал, знаючи, що буде тестування в Kahoot! почали більш ґрунтовно готуватись до занять та переглядати матеріали. Тому можна зробити висновок, що ігровий характер сервісу позитивно впливає не тільки на загальну успішність учнів та об'єктивне оцінювання, але й на мотивацію учнів.

Література:

1. Ткачук Г. В. Досвід організації тестового контролю в системі дистанційного навчання Moodle. Вісник Черкаського університету, серія педагогічні науки., 2015. №3 (336). С.78-84. URL: http://dspace.udpu.edu.ua/handle/6789/4633.
2. Ткачук Г. В. Тестовий контроль як засіб оцінювання професійних компетентностей майбутніх учителів інформатики. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 2. Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання: Зб.наук.праць. 2017. №19 (26). С.127-131. URL: http://dspace.udpu.edu.ua/handle/6789/8162
3. Ткачук Г.В. Створення тестів в системі Moodle. Аналіз засобів здійснення дистанційного навчання та особливостей їх використання у навчальному процесі : тези науково-методичного семінару. Умань, 2015. С.96-99. URL: http://dspace.udpu.edu.ua/handle/6789/4635
4. Ткачук Г. В. Інтеграція онлайн-засобів змішаного навчання при вивченні інформатики. Збірник наукових праць [Херсонського державного університету]. Педагогічні науки. 2018. Вип. LXXXI. Том 1. С.244-248. URL: http://dspace.udpu.edu.ua/handle/6789/8829

Фастова А.С.,
студентка факультету ФРГМ
Горлівського інституту іноземних мов ДВНЗ ДДПУ
Науковий керівник – кан. пед. наук Єфімов Д.В.

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ВИКОРИСТАННЯ ГАДЖЕТІВ У ШКОЛІ

Гаджети мають велике значення у нашому житті, бо у сучасному світі майже кожна людина користується гаджетами. Наше життя наповнене всілякими технологічними приладами, починаючи від мобільних телефонів і закінчуючи ігровими консолями та персональними комп'ютерами. Можна стверджувати, що з гаджетів, по суті, складається все сучасне життя, до того протягом кількох останніх років можна спостерігати, як електроніка швидко вдосконалюється і стає краще, йдучи в ногу з такою ж технікою, що стрімко розвивається [1]. Але чи все так добре, як здається? Спробуємо розібратися.

Почнемо із мобільних телефонів. На сьогодні прилади такого типу є не тільки у дорослих, а й у підлітків, а часом навіть у дітей дошкільного віку. Ось тільки, наскільки це правильно? Чи можна використовувати мобільні телефони у школі? Як це впливає на процес навчання? Спробуємо знайти відповідь на запитання «Чи потрібний телефон у школі?» і розібратися наскільки важливо вводити обмеження на використання смартфону в закладах освіти.

З одного боку, високі технології стали невід'ємною частиною життя сучасного світу. З іншого боку, планшети, мобільні телефони та інша техніка досить часто використовуються для списування та відволікають від занять. Крім того, деякі медичні дослідження довели, що постійне використання гаджетів може нашкодити здоров'ю [2].

Смартфони сучасного типу – це високотехнологічні пристрої, за допомогою яких можна не лише зателефонувати або надіслати СМС, але й вийти в Інтернет, послухати музику, сфотографуватися або поспілкуватися з друзями у різних мессенджерах/сторінках соціальних мереж.

Роль мобільного телефону в житті школяра часом просто недооцінюється. За допомогою телефону однолітки обмінюються інформацією, новинами та, звичайно, спілкуються. Однак трапляється так, що підлітки зловживають наявними можливостями. Використання телефонів у школі, особливо під час уроків, не подобається вчителям і адміністрації освітніх закладів загалом. На думку сучасної системи освіти, школярі та телефони на уроках – несуміжні поняття. Саме з цієї причини у статуті багатьох шкіл присутні пункти, які забороняють використання телефонів у школі [3].

Безумовно, користь телефонів у школі – сумнівна, але все ж таки вона є. Сучасні діти відрізняються за розвитком від поколінь минулих років. Гаджети стали невід'ємною частиною їхнього повсякденного життя і це зовсім не говорить про те, що використання мобільних телефонів у школі – це погано.

Мобільні телефони в школі – це не лише модно та сучасно, але ще й зручно та корисно. Серед переваг використання телефонів у школі, варто зазначити:

- постійний нагляд за дитиною у школі, зв'язок із батьками;
- скорочення ризиків загрози у разі виникнення екстреної ситуації (дзвінок до служб оперативної допомоги);
- привід для знайомства з однолітками;
- джерело доступу до глобальної мережі Інтернет;
- помічник у навчанні.

Крім користі мобільного телефону, існує також і шкода, яка змушує багатьох батьків замислитися про обмеження використання телефону в школі.

Серед мінусів використання телефону у школі виділяють:

- додаткові витрати сімейного бюджету;
- обмеження здатності до адаптації дитини до однолітків;
- погіршення успішності у навчанні;
- оцінка соціального статусу;
- ризик крадіжки/псування смартфона [4].

Щодо інших гаджетів, багато хто говорить, що сучасне покоління зовсім не читає книги, особливо часто ми чуємо таке від людей похилого віку. Однак, це зовсім не так. Звичайно, сучасні школярі та студенти вже не проводять стільки часу в бібліотеках, обійнявши величезні талмуди. Та й навіщо, якщо вся ця інформація легко поміститься у невеликій електронній книжці, яку легко взяти із собою.

Хто не пам'ятає важкі рюкзаки з купою підручників та зошитів, які складно відірвати від статі навіть дорослій людині? Про дитину та псування її постави і говорити не треба. Електронна книга легко вирішить проблему. А також вона дозволить значно заощадити, адже друкована продукція нині коштує достатньо дорого.

Говорячи про комп’ютери, головна їх перевага полягає в тому, що ви можете бачити картинку на великому або відносно великому екрані. Звичайно, такі типи сучасної техніки дитина не зможе щодня тягати із собою, хіба що старшокласник.

У школах комп'ютери потрібні, як правило, на уроках інформатики, де навчають дітей їх використовувати та відкривають їм можливості Інтернету та програмування. Комп'ютерний клас є у кожній сучасній школі, де учні також можуть шукати інформацію для доповідей, готувати презентації та роздруковувати потрібні документи.

Деякі освітні установи звертаються до комп'ютерів не тільки на інформатиці, а й на інших уроках, які стосуються технологій. Наприклад, на літературі, біології чи алгебрі. Для учнів середніх та старших класів ви можете придбати нетбук, компактніша версія ноутбука, який вони зможуть взяти до школи, якщо потрібно.

Також джойстики, тачскрини та кнопочки розвивають логічне мислення та дрібну моторику, у дитини зосереджується увага, тренується слухове та зорове сприйняття того, що відбувається на екрані. До цього він отримує й емоційне задоволення.

Безумовно, коли бачиш на вулиці компанію дітей, де кожен дивиться у свій телефон, стає страшно за майбутнє покоління. Але якщо школяр весь час тільки бігатиме й стрибатиме, то виросте неосвіченим. Тому у поводженні дитини з технікою батьки мають допомогти досягти балансу, а не намагатися захищати від неминучого.

Розглядаючи питання сучасних гаджетів і технологій, не можна не взяти до уваги і той факт, що техніка стала невід'ємною частиною нашого життя. Електроніка використовується всюди, і з кожним роком її застосування стає ширшим. То навіщо захищати дитину від технічного прогресу та тягнути у минуле [5]?

Сьогодні багато школярів не тільки можуть пройти гру на комп'ютері, але й самостійно його полагодити у разі поломки. Можливо, захоплення гаджетами та комп'ютерами стане не тільки приємним проведенням часу, але й переросте в майбутню професію. Не варто забувати, що спеціальності у сфері інформаційних технологій та суміжних галузях не лише найпопулярніші, а й високооплачувані.

Література:

1. Вплив смартфонів на рівень щастя, інтелекту та нове покоління «iGen». URL: https://www.radiosvoboda.org/a/28705680.html (дата звернення: 05.11.2021).

2. Вплив гаджетів на здоров'я дітей. URL: https://www.mvk.if.ua/profzahv/48372 (дата звернення: 05.11.2021).

3. Горбатюк Р.М., Тулашвілі Ю.Й. Мобільне навчання як нова технологія вищої освіти / Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота». Випуск 27. 2013. С.31-34.

4. Переваги та недоліки використання гаджетів. URL:https://kids.usafe.ru/ (дата звернення: 05.11.2021).

5. Ільків Т. Гаджети у школі: заборонити чи дозволіти. *Інститут Просвіти.* URL:https://iprosvita.com/hadzhety-u-shkoli-zaboronyty-ne-mozhna-dozvolyty/ (дата звернення: 05.11.2021).

Федірко В.С.,
учень 11 класу Наукового ліцею
«Політ» при Кременчуцькому педагогічному
коледжі імені А.С. Макаренка
Науковий керівник – заслужений учитель України,
доцент кафедри інформатичних дисциплін Лисенко Т.І.

СИСТЕМА ТЕСТОВОЇ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ З ВИКОРИСТАННЯМ МОБІЛЬНОГО ДОДАТКУ

Важливим напрямком розбудови системи освіти є впровадження технологій дистанційного навчання в освітній процес. В умовах карантину, спричиненого пандемією COVID-19, стало особливо актуальним використання комп'ютерних засобів для організації освітнього процесу. Сучасні технології роблять можливим, з одного боку, доступ здобувачів освіти до різноманітної навчальної інформації, а з іншого – об'єктивність оцінювання здобутих знань. Особливо ефективним є використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для здійснення тестового контролю знань учнів. При цьому найбільш затребуваними є системи тестування, які доступні учням на мобільних пристроях.

Як зазначають Гарматюк Н.Д. та Марценюк В.П. [3, с. 17], тестування – це один із найсучасніших та найпоширеніших засобів перевірки знань у процесі навчання. Такий метод оцінювання рівня засвоєння навчального матеріалу є ефективним під час вивчення будь-якого предмету. У процесі тестового контролю з використанням засобів ІКТ може бути забезпечена його об'єктивність, оскільки для визначення правильності відповідей на запитання та коректності виконання завдань використовуються програмні засоби.

Питання вибору засобів для здійснення тестового контролю рівня засвоєння здобувачами освіти навчального матеріалу є актуальним у науковому середовищі. Так, Агішева А.В., Лунгол О.М. [1] аналізують переваги використання Google форм як засобу тестового контролю. Алексєєв О.М., Алексєєва Г.В. [2, с. 65-71] розглядають організацію тестування у клієнт-серверному комплексі SSUquestionnair. Мізюк В., Абросимов Є. [4, с. 67-71] та Ткачук В.В., Єчкало Ю.В., Семеріков С.О. [5, с. 125-146] розглядають різноманітні онлайн системи тестування, що доступні при використанні мобільних пристроїв.

У той же час, питання розробки та використання універсального мобільного додатку для здійснення тестової перевірки знань з усіх навчальних предметів недостатньо висвітлено в науковій літературі.

Тому перед собою ми поставили завдання з розробки такого засобу для здійснення тестової перевірки знань учнів, який може бути використаний як за умов аудиторного навчання, так і при використанні дистанційних форм організації освітнього процесу.

Метою стала розробка системи тестового контролю знань, у якій запитання з різних предметів і навчальних тем зберігаються в хмарній базі даних, а тестування проводиться в універсальному мобільному додатку – тестовій оболонці.

Розроблена нами система тестового контролю знань Politest має кілька складових: мобільний додаток Politest – універсальна тестова оболонка для створення та проведення тестування з використанням мобільних пристроїв під керуванням операційної системи Android; база даних, розміщена на сервері Firebase, для збереження даних зареєстрованих користувачів, тестових завдань та результатів тестування; вебсайт учителя Politest, розміщений за адресою https://politttest.github.io (рис. 1).

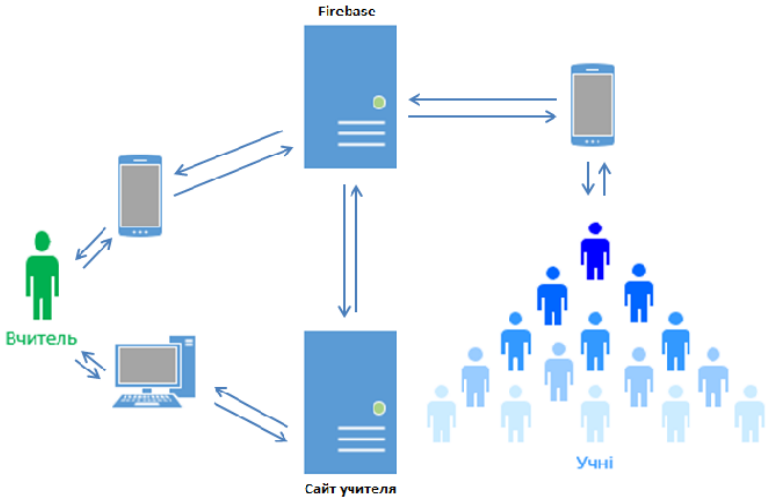

Рис. 1. Схема організації тестування

Мобільний додаток має два режими роботи – учитель та учень, вибір яких здійснюється на етапі реєстрації в системі. У режимі вчителя є можливість переглядати існуючі тести та список учнів вибраного класу, створювати клас, призначати тест окремим учням або класам, створювати новий тест або редагувати існуючий, переглядати оцінки учнів за пройдений тест, надсилати кожному учню отриману ним оцінку за тест. Вигляд додатка при виконанні деяких з названих операцій наведено на рис. 2.

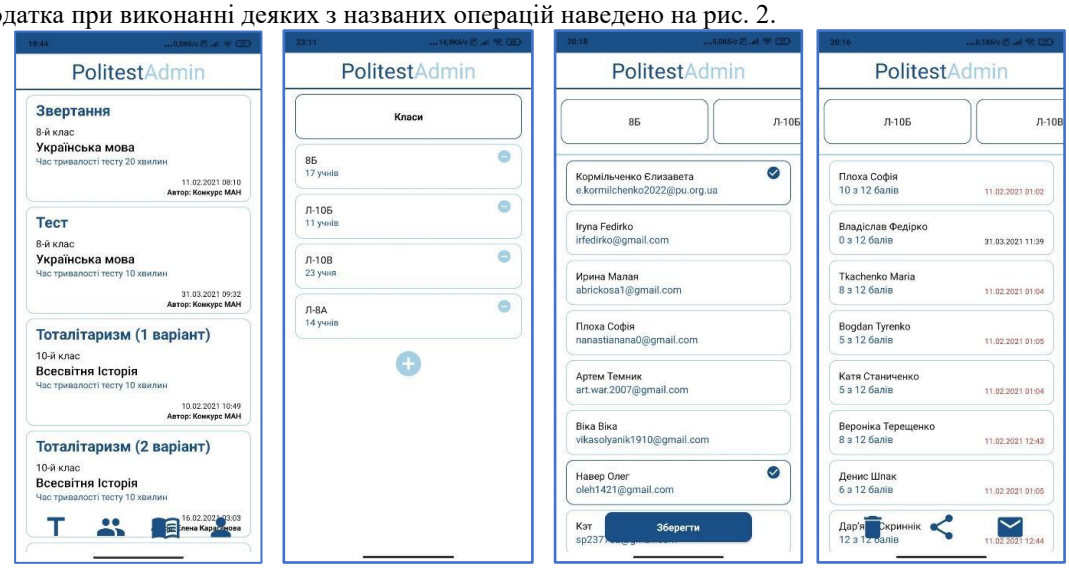

а) б) в) г)

Рис. 2. Вигляд додатка учителя: а) перегляд тестів, б) перегляд назв класів, в) список учнів класу, г) перегляд оцінок за тест

Учитель, використовуючи додаток на мобільному пристрої або форму на відповідній сторінці сайту Politest, розробляє набір тестових завдань, який зберігається в хмарній базі даних Firebase.

Послідовність дій з проходження учнями тестування складається з кількох кроків:

1. За указівкою вчителя учні заходять у додаток і авторизуються.
2. Мобільний додаток надсилає запит до бази даних на перевірку дозволених для проходження учнем тестів.
3. Учні вибирають указаний їм тест і проходять тестування на власних мобільних пристроях.
4. Після завершення тестування результати надсилаються в хмарну базу даних.

Учитель може переглянути оцінки учнів у власному мобільному додатку або детальні результати тестування на сайті, куди передаються відповідні дані з бази даних. Отримані учнями оцінки автоматично надсилаються з додатка учителя індивідуально на адресу електронної пошти кожного з учнів без оприлюднення перед усім класом.

Мобільний додаток розроблено мовою програмування Kotlin, що забезпечує його функціонування на мобільних пристроях з операційною системою Android та взаємодію з базою даних Firebase. Для розробки сайту, з`єднання його з базою даних були використані HTML, CSS та JavaScript.

Розроблена система тестування використовується для перевірки знань учнів з різних предметів у Науковому ліцеї «Політ» при Кременчуцькому педагогічному коледжі імені А.С. Макаренка під час навчання, у том числі з використанням дистанційних форм.

Проєкт був представлений і здобув ІІІ місце в секції «Комп'ютерні системи та мережі» на ІІІ всеукраїнському етапі конкурсу-захисту дослідницьких проєктів учнів-членів Малої академії наук у 2021 році.

Література:

1. Агішева А. В., Лунгол О. М. Використання Google форм для проведення контролю знань учнів з фізики. *Актуальні питання природничо-математичної освіти*. Суми, 2016. № 7-8. С. 155-165.
2. Алексєєв О.М., Алексєєва Г.В. Імітаційна модель тестового контролю знань і умінь. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 2. Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання*. Київ, 2009. Вип. 7 (14). С. 65-71.
3. Гарматюк Н. Д., Марценюк В. П. Особливості застосування тестового контролю при вивченні іноземної мови у вищих навчальних закладах. *Медична освіта*. Тернопіль, 2013. № 3. С. 17-24.
4. Мізюк В., Абросимов Є. Використання мобільних додатків на уроках інформатики для організації поточного контролю. *V Дунайські наукові читання. Інформаційне суспільство XXI століття: взаємодія науки, освіти та бізнесу*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Ізмаїл, 27 верес. 2019 р. Ізмаїл, 2019. С. 67-71
5. Ткачук В. В., Єчкало Ю. В., Семеріков С. О. Дослідження процесу застосування мобільних ІКТ студентами університетів: мобільні системи тестування та мобільні засоби розробки мультимедіа. *Освітній вимір*. Кривий Ріг, 2019. Вип. 1 (53). С. 125-146.

Харченко А. В.,
студентка групи 62М-Б
факультету природничої і фізико-математичної освіти
Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка
Науковий керівник — д-р. с.-г. наук, проф. Горшкова Л.М.

ВІДЕОФІЛЬМ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ І ЕКОЛОГІЇ

Проблема підвищення пізнавальної активності студентів у процесі навчання є дуже актуальною та складною проблемою, яка охоплює різноманітні сторони процесу навчання і виховання, адже процес навчання і виховання буде ефективним лише тоді коли обидві сторони навчального процесу проявлятимуть активність у своїй діяльності.

Результативність процесу навчання значно залежить від особистості студента – від його можливостей, нахилів, здібностей, інтересу. Проте чи не найголовнішим чинником, який визначає рівень пізнавальної активності студентів у процесі навчання виступає саме особистість педагога, як керівника навчально-виховним процесом .[3, с.95]..

Проблемою активізації пізнавальної діяльності учнів займалися психологи, педагоги, філософи, соціологи на всіх етапах розвитку освіти. Зокрема, це Л. Виготський, А.Занков, Д. Ельконін. .[5, с.62]..

Над пошуком форм, засобів, методів організації пізнавальної діяльності учнів під час вивчення курсу біології працювали П.І.Підкасистий, А.І.Нікішов, Є.П.Бруновт, О.Л.Колонькова, Б.І.Коротяєв, Б.В.Всесвятський, які працювали над розробкою методики підвищення пізнавальної активності учнів при вивченні біології. .[4, с.82]..

Пізнавальна активність є складний феномен людської особистості, структура якого визначається характером взаємозв'язку основних складових.[2, с.62-65].:

1. Сенсорного, когнітивного та емоційно-вольового;
2. Формування позитивної мотивації до навчання
3. Ефективність навчання залежить від активності студентів під час виконання навчально-пізнавальної діяльності;
4. Використання сучасних педагогічних технологій.

Але, перш ніж говорити про те, яку важливу роль відіграють інформаційно-комунікаційні технології на заняттях біології, варто наголосити, що сучасний урок має бути методично грамотно підготований і проведений.

Інформаційно-комунікативні технології навчання є універсальними, оскільки можуть бути використаними на різних етапах уроку: .[6 с.13]..

- при поясненні нового матеріалу як ілюстрації;
- під час закріплення та узагальнення знань;
- для контролю знань.

Серед величезного різноманіття навчальних мультимедійних систем умовно можна виокремити засоби, які є найбільш ефективними:

- відеодемонстрації;
- навчальні фільми;
- мультимедія-презентації;
- комп'ютерні тренажери.
- Електронні підручники

Окреме місце в цьому переліку, посідають навчальні фільми, які в першу чергу збагачують світогляд студентської молоді не лише конкретними фактами з підручника біології, а й логічно побудованими зв'язками з історією відкриття того чи іншого біологічного явища, іншими природничими науками, історичними та соціокультурними обставинами відкриття, тощо.

Використання відеофільмів на заняттях з біології та екології дають низку переваг: діти краще сприймають матеріал, збільшується зацікавленість, скорочуються види робіт, що стомлюють студента, слугують для збагачення і мотивації навчання, динамічного подання матеріалу, формування самооцінки студента та створення умов для самостійної роботи.

В процесі навчання відеофільми дозволяють підвищити інтерес і розширити кругозір студентів з біології, змінити традиційне викладання, активізуючи всі потенційні можливості студента за допомогою зміни видів діяльності на заняттях. .[2, с.31]..

Проаналізувавши досвід педагогів, які активно використовують в своїй практиці перегляд відеофільмів сприяє розвитку пізнавального інтересу, поглибленню знань студентів з курсів біології та екології. .[3, с. 95].

Дослідження проводилось у декілька етапів.

На першому етапі вивчено методичну, психологічну, педагогічну літературу, проаналізовано досвід роботи педагогів з формування пізнавальної активності студентів у процесі навчання біології і екології.

На основі цього визначено сутність поняття .«пізнавальна активність» ., обґрунтовано його значення, а також опрацьовано та відібрано методи дослідження.

На другому етапі був продовжений теоретичний аналіз, що впливає на пізнавальну активність студентів, проблеми дослідження. Визначені експериментальні та контрольні групи, теоретично обґрунтовано структуру й зміст пізнавальної активності студентів, перевірено ефективність виявлених умов формування пізнавальної активності під час формувального експерименту в процесі навчання біології.

На завершальному етапі завершено формувальний експеримент, узагальнено експериментальні результати, порівняно якісні та кількісні показники, отримані при проведенні експерименту, апробовано методичні рекомендації щодо використання відеофільмів як засобу підвищення пізнавальної активності на уроках біології і екології.

На підсумковому етапі розроблені методичні рекомендації педагогам щодо доцільності та ефективності використання відеофільмів на заняттях біології і екології.

Література:

1. Мачушник О. Л. Пізнавальна активність як психологічна проблема. Вісник Житомирського державного педагогічного університету, 2003. 260 с.
2. Носенко Т. І. Інформаційні технології навчання: начальний посібник. Київ, 2011. 184 с
3. Фурман О. М. Проблема активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів. Проблеми підготовки сучасного вчителя. Київ, 2011. 80 с.
4. Шудлик В.І., Чудаєва Н.В. Сучасні освітні технології на заняттях з біології: навчально-методичний посібник. 2011. 285 с.
5. Дорошенко Ю.О. Біологія та екологія з комп'ютером. Видавництво «Шкільний світ». 2005. 128 с.
6. Білоусова Л. І. Функціональний підхід до використання технологій візуалізації для інтенсифікації навчального процесу. Інформаційні технології і засоби навчання. 2017. 285 с.
7. Заніздра І., Величко С. Використання ІКТ на уроках природничого циклу. Наукові записки. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. 2016. 85 с.

Хіля А.В.,
кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри початкової освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

ОСОБЛИВІ УМОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ В ОНЛАЙН ФОРМАТІ

В декількох попередніх наших публікація ми вже мали можливість розглядати питання дистанційної освіти, використання ІКТ в логопедичній роботі, елементів віртуальної та доповненої реальності для підготовки студентської молоді, мультимедійних та веб-технологій в освітньому процесі. Окремої уваги приділили

питанням заочних мандрівок в процесі організації психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами, зокрема з інвалідністю [, с.165].

Але, все більше «заглиблюючись» у процеси переведення освітнього процесу з класно-урочної системи до онлайн формату, ми прийшли до висновку, що для якісної організації роботи викладача, вчителя, студента та учня необхідно визначитися з переліком педагогічних умов, які б забезпечили високу ефективність взаємодії та якість обміну інформацією та думками, яка б дозволила говорити про якість освітнього процесу загалом. Окрім того, визначаючи такі педагогічні умови, в наше основне завдання входило поєднати та окреслити максимально доступні та ефективні умови організації освітнього простору для дітей з особливими освітніми потребами.

Так, серед перших і основних умов, які ми розглядаємо має бути сформована на високому рівні інформаційно-цифрова компетентність, що передбачає впевнене, а водночас критичне застосування інформаційно комунікаційних технологій (ІКТ) для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією на роботі, в публічному просторі та приватному спілкуванні [3, с.11]. Адже в разі низького рівня даної компетентності одного із учасників освітнього процесу і, зокрема вчителя, процес інклюзивного навчання і не лише може так би мовити «зупиниться».

Якщо брати дану компетентність, то ми маємо окреслити коло застосувань та можливостей вчителя / викладача у роботі з окремими платформами, додатками, ресурсами для розвитку дитини. Так, визначаючи високий рівень вчительської інформаційно-цифрової компетентності, ми вважаємо необхідне виокремити як необхідне і мінімальне – обізнаність спеціаліста не лише з наявними платформами та варіантами ресурсів для комп'ютера та гаджетів, ми також звертаємо увагу на можливості вчителя / викладача до самостійної розробки власних проєктів чи ресурсів, або ж хоча б розуміння внутрішньої організації роботи даних технологій. Всі ці навички мають забезпечуватися високим рівнем володіння такими елементами, що включаються в дану компетентність як «основи програмування, алгоритмічне мислення, робота з базами даних, навички безпеки в інтернеті та кібербезпеці», а також розумінням етики роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо) [1, с.11]. Адже, викладач, який використовує певні застосунки, платформи, ігровий контент та не розуміє принципів його роботи та створення нових чи доопрацювання існуючих моделей може стикнутися із технічними проблемами в організації взаємодії з учнями / студентами, а в окремих випадках з питаннями інформаційної безпеки та наповнюваності контенту для навчального та виховного впливів.

В той час, як високий рівень інформаційно-цифрової компетентності для учнів та студентів не має бути настільки високим, але, для ефективної організації освітнього процесу від має бути доповнений високим рівнем інформаційної та медіа-грамотності, що дозволять відокремлювати якісний та фейковий матеріал, взаємодіяти з вчителем / викладачем під час інтерактивної роботи та виконання вправ на різноманітних платформах та ресурсах не відволікаючись на технічну сторону організації свого простору. Так, серед основних технологій, які на сьогодні використовують під час дистанційної освіти, можна відмітити інтерактивні дошки (Jamboard, Trello, Padlet та ін.), ігрові платформи (Learning Apps, eTreniki, Flippity.net тощо), освітні платформи (Classroom, Моя школа, Moodle тощо), готовий освітній контент доступний різними мовами світу та офіційно затверджений Міністерством освіти та науки чи науковими установами та навчальними закладами України та світу (EdEra, Prometheus, Coursera, edX тощо).

Але, якщо ми візьмемо за основне питання інклюзії та будемо звертати свою увагу на необхідність створення безпечного, доступного та комфортного онлайн середовища для дітей з особливими освітніми потребами, зокрема такими, які потребують постійної допомоги та підтримки. Для них нам необхідно продумувати та готуватися не до високого рівня, а до функціонального та адаптованого рівня онлайн взаємодії, що дозволить «не втратити» увагу дитини та «не загубити» сутність освітнього процесу, дозволить дитині залишатися в середовищі своїх однолітків, компенсувати втрачені функції організму та досягати максимально можливого результату в розвитку. Все це є також необхідною умовою підготовки до самостійного життя особистості, яка має порушення розвитку та, за документами освітньої галузі, відноситься до осіб, що потребують від другого до п'ятого рівня підтримки [2].

Загалом, потреба врахування особливостей і інтересів дитини, зокрема дитини з особливими освітніми потребами і що важливо, дитини з інвалідністю має бути в пріоритеті для вчителя / викладача. В цьому випадку вчитель має розуміти рівень інформаційно-цифрової компетентності дитини, її рівень когнітивного розвитку та можливості збережених функцій організму для організації взаємодії. А це може проявлятися в:

- підборі ігрових завдань, які є посильними для дитини та інтуїтивно легкими для виконання;
- заміною гаджетів на сенсорні у випадках, коли ми маємо справу із порушеннями опорно-рухового апарату;
- підборі циклічних однотипних ігрових завдань для дітей, які мають порушення інтелектуальної сфери;
- роботу з інтерактивними дошками для дітей, які мають високу активність та потребу в швидкій зміні діяльності тощо.

Звичайно ж, якщо мова йде про інклюзивну освіту, то ми не можемо повністю перейти на дистанційний формат організації освітнього процесу, адже тоді дитина знав, як і до початку реформ освіти в напрямку соціалізації таких дітей, залишиться на одинці зі своїми проблемами та у колі сім'ї. Тому, на нашу думку, для умов, які існують «тут і зараз» найкращим є поєднання різних форм освітнього процесу, тобто гібридний формат навчання, який сьогодні є достатньо поширеним. Окрім того, як ми і зазначали, вчитель / викладач в

класі / аудиторії якого є особа з особливими освітніми потребами має не лише наближатися до високого рівня володіння інформаційно-цифровою компетентністю, але і вміти швидко та відповідно потребам та можливостям дитини адаптувати чи модифікувати освітній контент який використовую. Що в свою чергу дозволить виконати всі «пункти» інклюзивного навчання та забезпечить гармонійний розвиток дитини розширюючи та доповнюючи її світ новими враженнями, знаннями та можливостями до самореалізації.

Література:

1. НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА: концептуальні засади реформування середньої школи. 2016. 40с. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf (дата звернення 16.10.2021).
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 р. №957 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text (дата звернення 19.11.2021)
3. Хіля А.В. Виховання у дітей з функціональними обмеженнями ціннісного ставлення до життя засобами арттерапії [Текст] : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 ; Вінниц. держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2017. 339 с

Шельпяков В.Ю.,
викладач, спеціаліст ІІ категорії
відділення економіки та інформаційних технологій
ВСП «Глухівський агротехнічний фаховий коледж Сумського НАУ»

ФІЗІОЛОГІЧНІ БІОМЕТРИЧНІ СИСТЕМИ ВЕРИФІКАЦІЇ ТА ІДЕНТИФІКАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Біометричне розпізнавання – метод ідентифікації особи на основі фізіологічних або поведінкових рис. Зі збільшенням ролі комп'ютерів і Інтернету в повсякденному житті виникла необхідність захищати особисті дані. Використання біометрії замість традиційних методів забезпечить надійніший захист від несанкціонованого доступу до інформаційних систем і мереж [1].

Біометрія має декілька переваг перед традиційними методами, що включають ідентифікаційні картки (маркери) або PIN-коди (паролі), а саме:

- особа, яка підлягає ідентифікації, повинна бути фізично присутньою в точці ідентифікації;
- ідентифікація на основі біометричних методів усуває необхідність запам'ятовувати пароль або носити маркер.

Біометричні ознаки зазвичай ділять на фізіологічні та поведінкові. До фізіологічних ознак відносять відбитки пальців, геометрію рук, райдужну оболонку ока, форму обличчя тощо (див. табл. 1). До поведінкових – динаміку натискання клавіш, ходу, почерк тощо [2].

Таблиця 1

Фізіологічні біометричні ознаки особистості

Фізіологічна ознака	Короткий коментар
	ВІДБИТОК ПАЛЬЦЯ **Особливість:** використання індивідуального папілярного візерунка. Забезпечується більш ніж 99% точність розпізнавання, тому метод найбільш надійний і поширений.
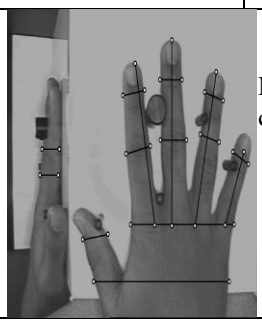	**ГЕОМЕТРІЯ РУК** **Особливість:** рука кожної людини має різну форму, яка не змінюється з віком. Метод включає оцінку довжини, ширини, товщини і площі поверхні руки. За способом отримання зображення руки є контактний і безконтактний способи.

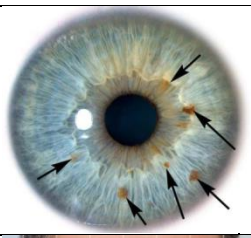	**РАЙДУЖНА ОБОЛОНКА ОКА** **Особливість:** використання сітківки базується на тому, що структура її кровоносних судин унікальна для кожної людини. Те ж справедливо і для райдужної оболонки – кольорової області, візерунків, борозн, смуг, кілець.
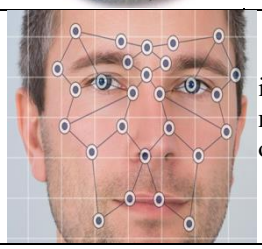	**ФОРМА ОБЛИЧЧЯ** **Особливість:** при розпізнаванні обличчя використовуються додатки, які ідентифікують або верифікують особу автоматично з цифрового зображення або відеокадру з відео джерела. Робота цих додатків спирається на порівняння певних особливостей обличь: розташування очей, носа і рота, а також відстані між ними.

Біометрична система може використовувати одну (унімодальна система) або декілька (мультимодальна) ознак. Використання кількох ознак забезпечує досягнення більш високого рівня безпеки та подолання обмежень унімодальних біометричних систем [3].

Всього в роботі біометричної системи можна виділити чотири етапи:

- запис – біометричний зразок запам'ятовується системою;
- виділення – за отриманими даними складається біометричний зразок;
- порівняння – збережений зразок порівнюється з представленим;
- збіг / розбіжність – перевірка біометричного збігу з винесенням висновку.

Залежно від ситуації, біометрична система може працювати в режимі верифікації або в режимі ідентифікації.

Верифікація порівнює скановані біометричні характеристики з раніше отриманими даними від цієї ж особи, щоб верифікувати її (чи особа та, за кого себе видає). При ідентифікації захоплений зразок порівнюється зі всіма записами, занесеними в базу даних, на предмет збігів.

Література:

1. «An Overview of Biometric Recognition»: https://web.archive.org/web/20120107071003/ .
2. «What are physiological biometrics?»: https://www.justaskgemalto.com/en/what-are-physiological-biometrics/ .
3. «Discriminant Correlation Analysis: Real-Time Feature Level Fusion for Multimodal Biometric Recognition»: https://ieeexplore.ieee.org/document/7470527 .

Щуцька А. Р.,
здобувачка 2 курсу факультету іноземних мов
Ізмаїльського державного гуманітарного університету
Науковий керівник – викладач Довгополик К. А.

АВТОМАТИЗАЦІЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ФАХОВИХ ЗАВДАНЬ СУЧАСНОГО ПЕРЕКЛАДАЧА

Сучасні дослідники вищої освіти зазначають, що однією із значущих і обговорюваних у сучасному середовищі вищої освіти проблем є існуючий розрив між професійною галуззю та закладами вищої освіти, які ведуть підготовку здобувачів вищої освіти з перекладацькими освітніми програмами, а також підкреслюється зростаюча роль технологічного аспекту перекладацької діяльності, якою, як правило, приділяється недостатня увага в академічному середовищі. Наразі у ряді країн світу проводять форсайт-сесії (віл англ. «foresight» – погляд в майбутнє, передбачення)в яких були визначені ключові компетентності для фахівців на наступні 10 років, основні драйвери які вплинуть на ландшафт роботи. Зокрема експерти канадської форсайт-сесії «Inspired Minds Careers 2030» серед основних тенденцій вказали вдосконалення цифрових технологій, в тому числі, в контексті перекладацької діяльності. В Великобританії відбулася сесія «The Future of Work», під час якої були проаналізовані стабільні тенденції, які будуть впливати на вимоги до майбутніх фахівців на ринку праці 2030 року. Результатами діяльності форсайт-сесій стали карти майбутнього різноманітних професій, в тому числі і перекладача [2].

У звіті Європейської перекладацької Комісії про розвиток перекладацької галузі, розробленому рядом професійних об'єднань Європи (Elia, GALA, EUTAC, EMT, LIND), наголошується, що понад 50 % як перекладацьких компаній Європи, так і перекладачів-фрілансерів підтвердили, що використовують машинний переклад у тій чи іншій його формі. Ще популярнішим стало постредагування машинного перекладу: 37% європейських перекладацьких компаній повідомляють про збільшення частки використання його у своїй практиці [1].

Машинний переклад (далі – МП) – це автоматичний переклад з однієї мови на іншу за допомогою спеціальної комп’ютерної програми. Розрізняють статистичний та нейронний машинний переклад. Наприкінці

XX ст. став домінувати статистичний підхід машинного перекладу. Основний метод такого перекладу – навчання машини за допомогою надання досить великої кількості паралельних текстів, що містять однакову інформацію різними мовами[8]. Система статистичного машинного перекладу IBM стала проривною. Декодер займається процесом перекладу: для кожного речення вихідного тексту підбираються всі варіанти перекладу, фрази з моделі перекладу комбінуються і розташовуються в порядку зменшення ймовірності. Таким чином, модель мови, ґрунтуючись на статистичних даних, підказує декодеру, який варіант перекладу більше підходить цій фразі [5]. При статистичному машинному перекладі вихідне речення розбивається на слова і фрази, після чого система шукає їм відповідність іншій мові. При нейромережевому перекладі речення перекладається цілком. Нейромережа визначає взаємозв'язок між словами, навіть якщо вони знаходяться в різних кінцях речення. Тому переклад виходить біль наближеним до реального [5].

У нейронної системі найменшим елементом є не слово, а фрагменти слова. Це дозволяє зосередити обчислювальні потужності не так на словоформах, але в контексті та сенсах речення[6]. Система самонавчання дозволяє нейронній мережі з високою точністю перекладати навіть ті поняття, які відсутні у загальноприйнятих словниках – сленг, жаргонізми чи неологізми. Нейронна система працює без встановленої бази даних, і їй потрібен час, щоб побудувати та скоригувати методи перекладу.

Машинний переклад один із тих чинників, які зумовлять зміни в індустрії перекладів протягом найближчих п'яти років. При цьому, поки нейронний МП не витіснить статистичний МП повністю, постредагування залишиться основним способом виявлення проблем у функціонуванні систем МП, ключем до розуміння цих проблем і їх вирішення з метою вдосконалення двигунів статистичного МП стануть професійні постредактори.

До обов'язків постредакторів входять: приведення тексту за МП до єдиного стилю, постредагування; складання опису типових помилок у МП, які виправлятимуться при подальшому вдосконаленні програмного забезпечення. До кандидатів виставляються такі вимоги: вища технічна та/або лінгвістична освіту; досвід перекладу/редактури текстів за схожою тематикою від одного року; Досвід редагування машинного перекладу є перевагою [3].

Постредагування МП передбачає виправлення тексту як результату роботи комп'ютерної програми, за допомогою мінімальних зусиль і використанням невеликої кількості часу. Основне завдання постредактора – покращити результат МП за мінімальну кількість часу та з мінімальними зусиллями. Професія перекладача трансформуватиметься, зросте попит фахівців, які готові працювати у тандемі з МП, тобто перекладачі не будуть замінені роботами, перекладачі будуть замінені тими перекладачами, які використовують роботів у своїй роботі[3].

Відомо, що автоматизоване робоче місце перекладача, як правило, включає спеціалізовану систему машинного перекладу з налаштованими словниками користувача, засоби перекладацької пам'яті, онлайн - словники, доступні засоби автоматизації роботи з термінологією, комплекс резидентних словників, тезаурусів, систем перевірки орфографії, систем доступу до інформації з різних мереж передачі даних, засоби формування моделюваних текстів певної структури [3].

До найпопулярніших словників серед перекладачів належать:

Мультитран – це багатомовний онлайн-словник, корисний для перекладу різних слів і текстів. Словник відрізняється простим та зручним інтерфейсом, а також докладним трактуванням кожного слова. Зокрема, окрім загального перекладу слова, тут пропонуються значення, які це слово може мати у різних професійних сферах.

Urban Dictionary - це онлайн-словник сленгу з англомовним інтерфейсом. Тут можна знайти значення сленгових слів або висловлювання, а також ознайомитися з списком сучасного сленгу, що постійно оновлюється.

Кембриджський онлайн-словник дозволяє знаходити переклад та тлумачення слів у різних мовних парах. Словник дає досить докладні пояснення до кожного слова, багато слів озвучено, а їх значення пропонується у двох варіантах – американському та британському. Для низки слів також представлені бізнес-тлумачення[9].

Для перевірки орфографії ми вважаємо оптимальними системами: Grammarly – онлайн-сервіс на основі штучного інтелекту для допомоги у написанні текстів англійською мовою; LanguageTool – програмне забезпечення для перевірки граматики, орфографії та стилю, що надає покращену функціональність перевірки для англійської та німецької, а також спрощує перевірку великих текстів; Slick Write – це безкоштовний онлайн-інструмент для коректури, який вказує на неправильний стиль тексту та зайві слова, які використовуються в написанні.

Не менш важливими є програми, які дозволяють автоматизувати робоче місце сучасного перекладача, так названі САТ-системи (Computer-AssistedTranslation- автоматизований, комп’ютерний переклад), що надають доступ до словників, глосаріїв, запам’ятовують вибір перекладача і в наступних схожих файлах автоматично підставляють переклад раніше перекладеного слова; зберігають форматування початкового тексту; [7].

Основна перевага таких викладачів значно скорочують час при перекладі однотипних текстів, а також процент граматичних, пунктуаційних та орфографічних помилок. Програма пропонує варіанти перекладу окремо взятих та повторюваних сегментів і перекладач може прийняти цей варіант, відредагувати його або змінити на свій. У цьому й відміна від машинного перекладу, де остаточне рішення приймає машина, а не людина.

Проаналізувавши основні САТ-системи, ми визначили найбільш зручні у користуванні, такі як:

- Trados Studio – професійна програма з великою кількістю специфічних налаштувань, які допомагають працювати з текстами у форматах документів, презентацій, HTML.

- SmartCat. Сучасна програма с простим інтерфейсом, яка більше підходить для реалізації невеличких проектів. Частіше за все використовують її спеціалісти компаній, фрілансери.

- Wordfast – надає додаткові можливості для роботи перекладачів на будь-якій платформі. Перевага цього продукту в інтуїтивному інтерфейсі, можливості самостійно налаштувати набір функцій, а також роботу із зовнішніми словниками у будь-якому форматі [4].

Ми констатуємо, що незважаючи на те, що МП та ІТ-технології невпинно розвиваються, вони не зможуть замінити людського перекладу, але дозволять максимально автиматизувати роботу перекладача. Повне вирішення задачі машинного перекладу досі не реалізовано в жодному проекті, проте розвиток нових лінгвістичних теорій, сучасні досягнення в галузі машинного навчання, розвиток електронних словників, тезаурусів, прогрес обчислюваної техніки залишають надію на те, що в майбутньому ще вдасться отримати задовільне рішення цієї задачі.

Література:

1. 2018 Language Industry Survey – Expectations and Concerns of the European Language Industry. Режим доступу: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/2017_language_industry_survey_report_en.pdf

2. Gavrilenko N. N., Biryukova Y. N. Forecasting the Translation Profession Development: Foresight Technology. Journal of History Culture and Art Research, 2019. Режим доступу: http://kutaksam.karabuk.edu.tr/index.php/ilk/article/view/2365/1630

3. Беляева Л. Н. Машинный перевод в работе переводчика: практический аспект. 2019. Режим доступу: https://cyberleninka.ru/article/n/mashinnyy-perevod-v-rabote-perevodchika-prakticheskiy-aspekt/viewer

4. Венхеренко Є. Системи автоматизації перекладу — нові можливості для клієнтів. Режим доступу: https://www.itaf.biz/uk/systemy-avtomatyzacii-perekladu-novi-mozhlyvosti-dlja-klijentiv/

5. Дроздова К.А. Машинный перевод: история, классификация, методы. 2015. Режим доступу: https://cyberleninka.ru/article/n/mashinnyy-perevod-istoriya-klassifikatsiya-metody/viewer

6. Как работает нейросеть Google Translate. 2018. Режим доступу: https://www.cossa.ru/trends/196086/

7. Лучшие приложения для проверки орфографии. 2020. Режим доступу: https://content-online.ru/blog/luchshie-prilozheniya-dlya-proverki-orfografii/

8. Стефанович М. Лучшие словари и переводчики в помощь студенту. 2016. Режим доступу: https://www.hotcourses.ru/study-abroad-info/latest-news/best-english-dictionaries-for-students/

СЕКЦІЯ 3. ФІЗИКА. МАТЕМАТИКА

Бабенко Н.С.,
викладач фізики та математики
ВСП «Путивльського фахового коледжу Сумського НАУ»

ПРОБЛЕМИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У МАЛЕНЬКИХ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТАХ

Зараз ми не уявляємо своє життя без дистанційного навчання. У XXI столітті все актуальніше стає дистанційне навчання. Сучасні умови життя і ситуація з COVID-19 змушує нас все частіше звертатися до дистанційного навчання або навчання змішаної форми. Разом з тим з'являються проблеми, зокрема, у маленьких населених пунктах – містах, селах, які не мають нормального доступу до інтернету: мобільний зв'язок не стійкий, а стаціонарний інтернет якщо і є, то не всі можуть собі дозволити, бо вартість його батькам не посильна, крім того і комп'ютери чи ноутбуки не кожна родина може собі дозволити. Тому діти використовують мобільні телефони. Вони є у кожного, але знов таки ж не всі смартфони підтримують громісткі застосунки: Viber, ZOOM, Microsoft Teams тощо.

Зараз покриття мережею інтернет в Україні неоднорідне, а доступ до інтернету - важлива умова дистанційного навчання.

Експертка Олена Кузьменко: «Тут треба інакше формулювати проблему. Місцеві органи влади мають терміново ухвалювати рішення щодо забезпечення доступу своїх громад до мережі інтернет. Не треба весь час наголошувати, що у сільській місцевості немає можливостей. В Україні оголошено діджиталізацію всієї країни, вона прописана у багатьох концепціях та у цілій низці законів». [1]

Так як проблема інтернета вирішиться не скоро необхідно підібрати програми і застосунки, які б дозволили працювати на будь-якому гаджеті.

Наш навчальний заклад обрав платформу для навчання Moodle, як додаткові інструменти зв'язку зі студентами я взяла месенджер Telegram.

1) Платформа Moodle дозволяє викласти там як теоретичний матеріал так і практичний, створити тести та лабораторні роботи з можливістю оцінити їх там же, зібрати оцінки в журналі і все це в одному місті. Наводжу цитату за цю платформу взяту з сайту одного навчально закладу:

«MOODLE (Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment – модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище) – це відкрита система управління навчанням, орієнтована на організацію взаємодії між викладачем та студентами, і яка також використовується для організації дистанційних курсів.

MOODLE є достатньо гнучкою системою: викладач може самостійно створювати дистанційний курс та управляти ним, тобто власноруч контролювати доступ до своїх курсів, використовувати часові обмеження, створювати власні системи оцінювання знань, контролювати надсилання на перевірку виконаних студентами завдань, фіксувати завдання, надіслані із запізненням, дозволяти або забороняти студентам перездавання контрольних завдань (модульних або підсумкових – заліків, іспитів) тощо.

Система MOODLE надає зручні засоби управління контентом і різні форми організації занять. Дистанційний курс може містити різні елементи: лекції, практичні завдання, форум, чат тощо. При цьому можна використовувати текст, презентації, таблиці, схеми, графіку, відеоматеріали, посилання в мережі Інтернет, допоміжні файли та інші матеріали. За результатами виконання студентами завдань викладач може виставляти оцінки та давати коментарі.

Оскільки систему MOODLE орієнтовано на застосування у дистанційному навчанні, вона має великий набір засобів комунікації. Можливості, які надає система, дозволяють забезпечити індивідуальну роботу викладача з кожним студентом. Це не лише електронна пошта та обмін вкладеними файлами, але й форуми, чати, ведення блогів тощо.

Система управління навчанням MOODLE має багато функцій, що полегшують процес оцінювання знань студентів. Контроль знань здійснюється в системі за допомогою окремого модуля, який пропонує багато видів тестів, надає можливість перетестування з дозволу викладача, можливість захисту від списування шляхом рандомізації питань в тестових завданнях, організації бази даних питань для використання їх у тестах. Система має механізми зберігання поточних оцінок кожного студента за всіма дистанційними курсами, встановлення шкали оцінок, напівавтоматичного перерахунку результатів тестування тощо.

Таким чином, MOODLE – це система для створення інформаційно-освітнього середовища навчального закладу, яка орієнтована, насамперед, на забезпечення інтерактивної взаємодії між учасниками навчального процесу, застосовується для організації як заочного та дистанційного навчання, так і для підтримки очного навчання.» [2]

2) Застосунок Telegram дозволяє комунікувати зі студентами як у групі так і окремо з кожним, бути завжди на зв'язку. Деякі його переваги перед Viber очевидні – займає менше простору на смартфоні, не перезавантажує систему, а також без зайвих зусиль можна працювати в ньому і з веб-версії.

Telegram – хмарний месенджер, його можна використовувати одночасно на кількох пристроях, і всі чати та файли (за винятком секретних чатів) будуть доступні на цих пристроях. У всіх чатах можна використовувати голосові повідомлення, відео, прикріплення файлів, стікери, gif-анімації та емоди; є відмітка у тому, що співрозмовник прочитав повідомлення тощо. Крім звичайних та секретних чатів у Telegram є групи та канали. Групи – це окремий вид чатів, у якому можливе спілкування одразу великої кількості учасників. Telegram-канал оформлюється як чат; якщо в ньому з'являється публікація, підписнику надходить повідомлення. [3]

Отже, при дистанційному навчанні необхідно враховувати описані та всі моменти, які заважають дітям здобувати освіту. Не завжди студенти можуть з'явитися онлайн на відео-конференцію в і для цього необхідно готувати інформацію в конкретну, стислу та посильну для опрацювання студентом. Завдання добирати враховуючи індивідуальні можливості. Різнорівневі завдання гарно вирішують це питання. З власного досвіду ще хочеться надати таку пораду, при створенні тестів для закріплення та перевірки знань і вмінь, краще брати завдання з попередніх років для ЗНО таким чином ми одразу готуємо студента до складання ЗНО з предмету.

Література:

1. Карантин і дистанційне навчання: вчителям в Україні бракує онлайн-грамотності. Інтерв'ю Вікторії Власенко з DW експерткою Оленою Кузьменко. – URL: https://p.dw.com/p/3eqpd
2. ПРО СИСТЕМУ MOODLE. – URL: http://www.dut.edu.ua/ua/1035-pro-sistemu-moodle-organizaciyno-metodichniy-centr-novitnih-tehnologiy-navchannya
3. Telegram. Материал из Википедии. – URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Telegram

Боброва А. Л.,
студентка факультету природничої і фізико-математичної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник – асистент Прокопець Т. О.

ВИКОРИСТАННЯ МАТЕМАТИЧНИХ ДОДАТКІВ GEOGEBRA НА УРОКАХ ПЛАНІМЕТРІЇ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

У зв'язку з погіршенням епідемічної ситуації в Україні щодо коронавірусної хвороби COVID – 19, важливим є запобігання подальшого підвищення рівня захворюваності. Майже всі заклади освіти переходять на дистанційну форму навчання.

Загалом дистанційне навчання розширює можливості здобуття освіти дітьми, які не можуть відвідувати заклади освіти з різних причин (стан здоров'я, систематичне заняття спортом, проживання на неконтрольованій території, перебування за кордоном тощо), а також забезпечує неперервність освітнього процесу у випадках надзвичайних обставин. [1]

У процесі роботи з учнями в період *складної епідемічної ситуації* необхідно знаходити та використовувати такі форми та способи навчання, які були б і корисні, і цікаві учням, допомагали учителю організувати успішне навчання (зокрема дистанційне), налагодити ефективну взаємодію зі школярами та надали можливість отримувати зворотній зв'язок. Як виявилося, існує чимало корисних програм.

Серед існуючих математичних пакетів важливе місце посідає безкоштовна програма GeoGebra. Перекладена на 39 мов. GeoGebra є швидко зростаючим співтовариством мільйонів користувачів, розташованих майже у кожній країні. Програма багатопрофільна. Вона може будувати графіки функцій та плоскі фігури на полотні 2D, об'ємні фігури та їх комбінації на полотні 3D та розв'язувати достатньо широкий клас задач. Вагомим аргументом щодо впровадження системи GeoGebra в процес навчання математики є вільнопоширюваність програмного продукту. [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**]

Програма GeoGebra може використовуватися як засіб візуалізації досліджуваних математичних об'єктів, функцій, виразів, ілюстрації побудови розв'язків; може виступати середовищем для моделювання та дослідження властивостей математичних об'єктів; використовуватися як інструментально-вимірювальний комплекс, що надає користувачеві набір спеціалізованих інструментів для створення і перетворення об'єкта, а також вимірювання його заданих параметрів. [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**]

GeoGebra - це програма динамічної математики для всіх рівнів освіти, яка об'єднує геометрію, алгебру, таблиці, графіки, статистику та обчислення в одному простому у використанні пакеті. GeoGebra стала провідним постачальником програми динамічної математики, яка використовується для підтримки науки, технологій, інженерії та математики (STEM), освіти та інновацій у викладанні та навчанні в усьому світі. [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**]

У 7 класі учні ознайомлюються з основами геометричної науки –означеннями, теоремами, основними методами доведення теорем, основними задачами на побудову. Поглиблюються і систематизуються відомості про геометричні величини: довжину і градусну міру кута.

Дуже важливим є формування у учнів знань про геометричні фігури на площині та їх властивості. Для цього вчитель виконує побудову на дошці. В умовах дистанційного навчання дуже зручно використовувати програму GeoGebra в режимі Геометрія.

Великим плюсом цього розділу є точність і швидкість побудови геометричних об'єктів: многокутників, многогранників, тіл обертання і багато іншого. Всі дані можна без труднощів змінити (перемінити значення числових даних, переміщувати точки, видозмінювати довжини відрізків тощо) результати модифікацій моментально зазначаться на вашому екрані. Зазначимо, що точкам автоматично присвоюється буква. *Дана функція полегшує роботу,* але при бажанні, можна міняти букви відповідно до умови задачі. Є можливість використання вимірювальних і обчислювальних інструментів (виміряти градусну міру кута, обчислити суму кількох значень, тощо). За допомогою цієї програми можна підготувати учнів до вивчення теорем про властивості рівнобедреного трикутника, можна наочно продемонструвати зв'язок між вписаним та центральним кутами, провести урок на повторення теми про вписаний у трикутник та описаний біля трикутника коло.

Наведемо приклади використання системи GeoGebra для розв'язування задач на побудову [2]:

Задача 1: Побудуйте трикутник ABA', сторона AB якого дорівнює 3 см, а кути A'AB і A'BA відповідно дорівнюють 40° і 110°. Розв'язання Будуємо відрізок AB завдовжки 3 см. Від променя AB відкладаємо кут з вершиною в точці A, градусна міра якого дорівнює 40°. Від променя BA по той самий бік від прямої AB, по який було відкладено перший кут, відкладаємо кут з вершиною в точці міра якого дорівнює 110°. Знайшовши точку A' перетину сторін кутів A і B, отримаємо шуканий трикутник ABA'.	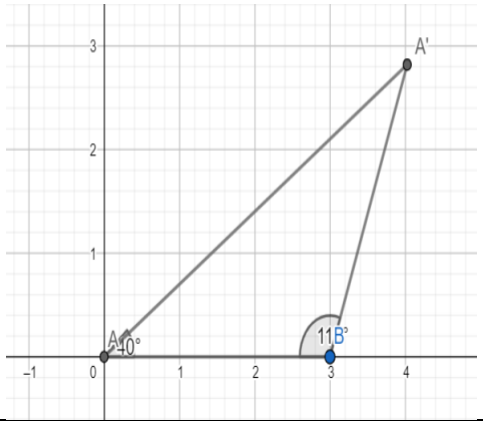

Задача 2:

Побудуйте трикутник, дві сторони якого дорівнюють 3 см і 2 см, а кут між ними — 50°.

Розв'язання. Побудуємо кут B, градусна міра якого 50°. На сторонах цього кута від його вершини за допомогою лінійки відкладемо відрізок BA завдовжки 3 см і відрізок BC завдовжки 2 см. Сполучивши відрізком точки A і C, отримаємо шуканий трикутник ABC.

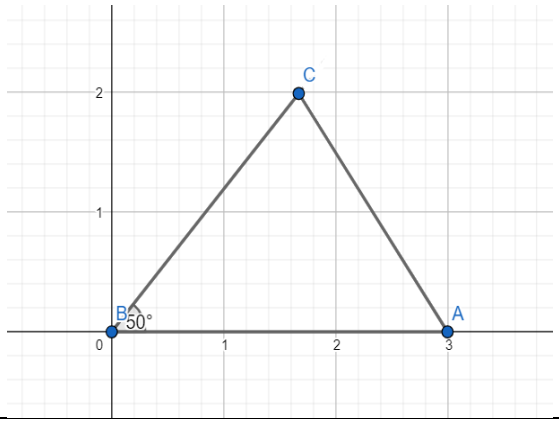

Задача 3:

Накресліть довільний трикутник і проведіть усі його бісектриси.

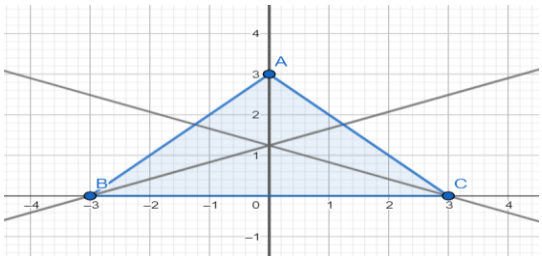

Задача 4:

Накресліть рівнобедрений трикутник з бічною стороною завдовжки 3 см так, щоб його кут при вершині був: 1) гострим; 2) прямим; 3) тупим.

1)

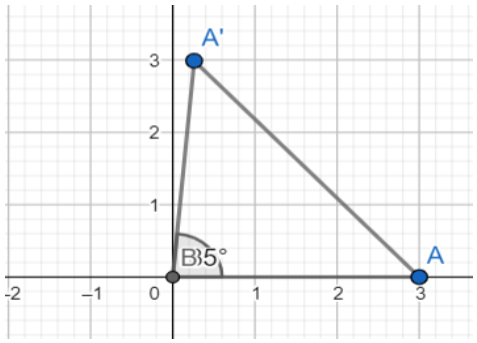

2)

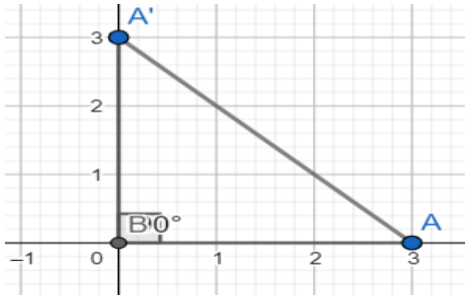

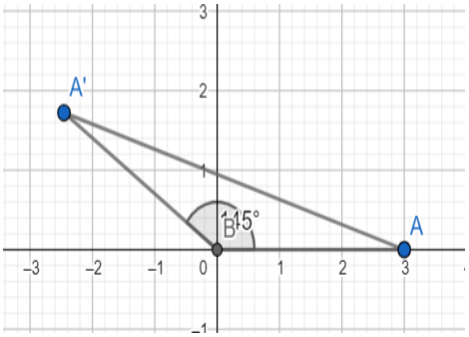

3)

Отже, при використанні програми GeoGebra у школярів формується система мисленнєвих способів дій, прийомів, методів і розумових стратегій спрямованих на вирішення як теоретичних, так і практичних завдань, результатом яких є алгоритми, учні опановують сучасні інформаційні технології. Процес вивчення математики, з використанням комп'ютерної системи навчання стимулює учнів до розумової активності та сприяє розвитку їхньої проектно-дослідницької діяльності.

Література:

1. Важливі акценти щодо організації дистанційного навчання // Міністерство освіти і науки України. **URL:** https://mon.gov.ua/ua/news/vazhlivi-akcenti-shodo-organizaciyi-distancijnogo-navchannya (дата звернення: 10.11.2021)
2. Мерзляк А.Г., Полонський В.Б., Якір М.С. Підруч. для 7 кл закладів заг. серед. освіти 2-ге вид., переробл. Х: Гімназія, 2020. 240 с.
3. Про GeoGebra. UPL: https://www.geogebra.org/about (дата звернення: 09.11.2021)

Бочило Т. М.,
магістрантка кафедри фізико-математичної освіти та інформатики
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник – канд. пед. наук Сухойваненко Л.Ф.

МАТЕМАТИЧНА ТВОРЧІСТЬ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ МАТЕМАТИКИ

Активні перетворення сучасного суспільства зумовлюють зміни й у сфері освіти, що спрямовані на розвиток потреб соціуму і пропонують нові стратегії і підходи, у тому числі і в технологічній освіті. Як зазначено в нормативно-правових і регуляторних документах (законах України «Про освіту», Стратегії розвитку державної молодіжної політики на період до 2020 року, Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 р.р., Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти), система освіти має забезпечувати фізичний, морально-духовний, культурний розвиток особистості, сприяти формуванню соціально зрілої, творчої особистості, громадянина України і світу, готувати молодь до свідомого вибору сфери життєдіяльності. Одним із пріоритетних завдань визначається створення умов для розвитку й самореалізації кожної особистості як громадянина України, формування покоління, здатного навчатися впродовж життя, створювати й розвивати цінності громадянського суспільства. Саме тому в національній системі освіти пріоритетним напрямом є особистісний розвиток, який пов'язаний з формуванням творчого потенціалу, розвитку творчих здібностей [3].

Математична творчість – це здатність аналізувати задану проблему різними способами, спостерігати закономірності, бачити схожість і відмінності, застосовувати безліч ідей і приймати рішення, відмінності, висувати безліч ідей і вибирати відповідний метод для вирішення незнайомої математичної ситуації. У більшості випадків існує безліч правильних підходів, які можуть привести до рішення тієї або іншої математичної задачі. Для того, щоб досягти цього, потрібні навички математично розвиненого мислення. За допомогою цих навичок учні можуть краще розуміти ідеї, виявляти взаємозв'язки між ідеями і вирішувати проблеми, зв'язані з цими ідеями.

Проблеми організації математичної творчості та її активізації є предметом дослідження І. Беха, І. Зазюна, В. Моляко, В. Рибалки та ін. Педагогічні аспекти формування творчої особистості учня висвітлені в роботаїх Р. Пильніка, Г. Полякової, С. Сисоєвої. Розробку та впровадження інноваційних педагогічних технологій на уроках математики досліджують такі педагоги, як Т. Годованюк, М. Ігнатенко, Н. Руденко, С. Скворцова, В. Хмель. Теорії задач та її застосуванню в умовах навчальної діяльності присвячені роботи Г. О. Балла, М. І. Бурди, М. Я. Ігнатенка, Ю. М. Колягіна, І.В. Малафіїка, Є. І. Машбиця та інших.

Марк Беневич Балк виділив шість різних критеріїв для опису математичної творчості. Ці критерії були відібрані групою відомих і видатних педагогів. Усі критерії були визначені як перевірка творчих здібностей в математиці. До них відносяться: здатність формулювати гіпотези в математичній ситуації; здатність визначати математичні закономірності в математичній ситуації; здатність відмовитися від стереотипів, що склалися в математиці; здатність до творчого підходу в математиці; здатність розглядати і оцінювати незвичайні математичні ідеї, продумувати їх наслідки для математичної ситуації, відчувати, чого бракує в математичній ситуації, і ставити питання; здатність розбивати загальні математичні проблеми на конкретні підпроблеми [1].

Математична творчість – це здатність генерувати ідеї на основі заданої інформації. Таким чином, доцільно, щоб учнем, принаймні, була надана можливість вивчити широкий спектр збагачуючих завдань в математиці. Забезпечуючи дивергентні відповіді в нетрадиційних питаннях і інших видах рішення проблем математичний творчий потенціал може бути розкритий повною мірою. Як викладач математики, автор помітив, що для деяких учнів вивчення математики дається легко, тоді як інші зазнають труднощі на кожному кроці. Проте основне

занепокоєння автора було пов'язане з групою учнів, які проявляли гнів, тривогу, відчуження або безсилля, відвідуючи заняття з математики. Це безперечно заважає учням проявляти творчі здібності [2].

Процес навчання математики, який забезпечуватиме розвиток математичної творчості має приймати форму навчально-математичної діяльності. Успішність такої діяльності перш за все залежить від позитивної мотивації, розвитку пізнавального інтересу до вивчення математики. Элис Пол Торренс описував, що мотивація учнів до вивчення математики значною мірою пов'язана зі зменшенням математичної тривожності і розвитком творчих здібностей [5].

Джой Пол Гилфорд вважав, що на творчі здібності учнів також впливає чуйна культура класу, яка полегшує мотиваційну боротьбу і сприяє сприйняттю такими, що вчаться самовизначення і, таким чином, їх відповідальності за свої власні учбові плани. Чуйність і розуміння сприйняття учнів з боку учителів добре описується наступними фразами: що підтримує, дбайливий, розуміючий, доступний, розділяючий взаємну довіру і повагу, прислухатися до різних думок і поважати їх, пояснювати речі, не говорити усі відповіді, веселитися, ентузіазм, розділення інтересів, високі очікування і особливий зворотний зв'язок [4].

Математична творчість є складним синтетичним поняттям. Рівень розвитку математичної творчості необхідно визначати загальними критеріями спрямованості на творчість, почуттям новизни, критичності й гнучкості мислення, здатністю перетворювати структуру об'єкта, здатністю фантазувати, генерувати ідеї, аналізувати, порівнювати. Щоб розвинути до високого рівня математичну творчість, доцільно: впроваджувати відкриті методи навчання, що передбачають дискусії, оригінальні експерименти, учнівські проекти, тощо; організовувати процес навчання із залученням учнів до наукового пошуку і використання отриманих знань на практиці; створити творчу атмосферу в процесі навчання, яка благотворно впливає на появу нових, оригінальних ідей, що є однією з головних умов розвитку творчих здібностей учнів.

Література:

1. Балк М. Б., Балк Г. Д. Математика после уроков: Пособие для учителей. Москва: Просвещение, 1971. 462 с.
2. Балка Д. С. Творчі здібності з математики. *Вчитель арифметики*. Москва: Просвещение, 1974. № 21 с. 633-636.
3. Коберник О.М., Терещук Г.В. Інноваційні педагогічні технології у трудовому навчанні: навчальний посібник. Тернопіль: ТНПУ, 2008. 257 с.
4. Guilford J.P. New frontiers of testing in the discovery and development of human talent. *Seventh Annual Western Regional Conference on Testing Problems.* 1975. Vol. 19. P. 107-121.
5. Torrance E. P. Teaching creative and gifted learners. *Handbook of Research on Teaching* . 1982 Vol. 3. P. 29 - 37 с.

Ємєліна Ю.М.,
студентка факультету природничої і
фізико-математичної освіти
Глухівського національного педагогічного університету
імені Олександра Довженка
Науковий керівник – канд. пед. наук Заїка О.В.

ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Фінансова грамотність відіграє неабияку роль в сучасному світі. Проте, для багатьох людей це поняття є досить розмитим. Єдиного означення поняття «фінансова грамотність» не існує, але всі його трактування схожі між собою. Наприклад, у рекомендаціях Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) фінансова грамотність визначається як сукупність теоретичних знань, а також здатність населення використовувати свої знання на практиці [4]. А інститут соціально-фінансових досліджень дещо розширює сутність цього поняття, роблячи акцент на різних формах прояву фінансової грамотності, таких як здатність читати, аналізувати та виокремлювати ті фінансові умови, які в майбутньому можуть вплинути на фінансове благополуччя. Це включає в себе вміння бачити варіанти фінансових рішень, грамотно будувати плани на майбутнє, розсудливо реагувати на події повсякденного життя, що впливають на фінансовий стан, а також вміти аналізувати події у світовій економіці [1].

Взагалі, проблематика фінансової грамотності охоплює дуже широке коло питань, опанування яких потребує системного підходу до фінансової освіти громадян нашої країни.

Сучасний світ неможливо уявити без фінансів. Саме вони забезпечують функціонування усіх сфер нашого життя. Володіння фінансовою інформацією та вміння її застосовувати являється необхідним елементом будь-якого напряму діяльності людини. Вміти розпоряджатися власними фінансами або сімейним бюджетом без боргів – це перший крок до фінансової обізнаності. Мати знання про співпрацю з банками, страховими

організаціями, брокерськими фірмами, що є частиною фінансової інфраструктури, та вміти їх правильно використовувати – це запорука фінансової незалежності та стабільності.

І хоча питання фінансової грамотності є дуже важливим у житті, дорослі громадяни нашої країни мали змогу його вивчати лише здобуваючи економічну освіту. Можливо, саме через низький відсоток фінансової грамотності населення, Україна має невисокий рівень розвитку економіки та займає передостаннє місце в Європі, станом на 2020 рік, по ВВП на душу населення, не зважаючи на наявність великих природних та мінеральних ресурсів [2]. То ж сучасне суспільство хоче бачити активного та підприємливого випускника школи, здатного проявляти ініціативу та вносити свій вклад в розвиток економіки рідної країни.

Саме тому Міністерство освіти і науки України у навчальних програмах виділили чотири наскрізні змістовні лінії, одна з яких – підприємливість та фінансова грамотність [3]. Її мета спрямована на розвиток лідерських ініціатив та здатність успішно пристосовуватись до мінливого фінансового середовища. Вона забезпечує розуміння здобувачів освіти практичних аспектів фінансових питань таких як: інвестиції, позики, кредити, страхування, заощадження тощо.

Наскрізна лінія «Підприємливість та фінансова грамотність» тісно пов'язана з розв'язування задач щодо планування господарської діяльності, розрахунку реальної оцінки власних можливостей, складання сімейного бюджету, формування економного ставлення до природних ресурсів. Реалізувати цю наскрізну лінію на уроках математики можна вивчаючи відсотки, рівняння та функції.

У 5-6 класах під час вивчення тем «Натуральні числа та дії з ними», «Раціональні числа та дії з ними», «Дробові числа та дії з ними» можна запропонувати дітям задачі на розрахунок власного та сімейного бюджету, доходів та видатків.

Задача 1. Обід у столовій коштує 25 грн. Батьки дали тобі 660 грн на кишенькові витрати на місяць. Скільки грошей ти зможеш покласти у скарбничку, якщо впродовж 22 днів будеш витрачати гроші тільки на шкільні обіди?

Задача 2. Заробітна плата мами становить 7000 грн, а тата 12000 грн. На комунальні послуги сім'я витрачає 2320 грн на місяць, на продукти харчування – 5400 грн, витрати на харчування двох дітей в школі – 1400 грн, на розваги – 1000 грн, на взуття та одяг – 2000 грн, на медичні витрати – 500 грн, витрати на бензин становлять 1500 грн на місяць. Порахуй скільки грошей може відкласти сім'я на відпочинок за пів року, якщо ці витрати будуть незмінними.

Задача 3. Вартість покупки в інтернет-магазині становить 28 $. В тебе є 750 грн. Дізнайся про курс долара на сьогодні і порахуй чи вистачить тобі грошей на покупку.

Задача 4. До всесвітнього дня розпродажу – «чорної п'ятниці» магазини зробили наступні наліпки на цінниках (рис.1). Що вони означають?

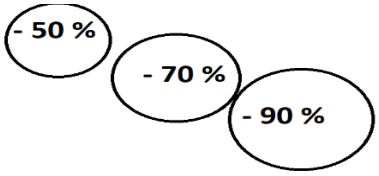

Рис.1. Ілюстрація до задачі 4

Порахуй на скільки зміниться ціна твоєї омріяної речі, якщо на неї будуть такі знижки.

Для 7-8 класів доцільно буде розглянути відсоткові ставки по кредитах та депозитах, а також навчити дітей порівнювати пропозиції різних фінансових установ та обирати найвигідніші варіанти.

Задача 1. Батьки вирішили подарувати тобі телефон на день народження, але на вибрану тобою модель не вистачає 3000 грн, тому батькам запропонували взяти кредит. Один банк пропонує взяти кредит строком на 6 місяців під 18 % річних, а другий банк пропонує кредит строком на 1 рік під 15 % річних. Платіж в обох випадках рівномірний кожного місяця. Пропозицією якого банку вигідніше скористатися?

Задача 2. Вартість поїздки в таксі включає в себе подачу машини - 20 грн та пройдену відстань – 10 грн за 1 км. Склади функцію, яка визначає вартість поїздки в залежності від пройденого шляху, якщо тобі потрібно проїхати 9 км.

Задача 3. Школі на клумбі потрібно висадити троянди.

а) розрахуй скільки потрібно закупити саджанців троянд, щоб засадити ними клумбу розміром 30 м завдовжки і 5 м завширшки, якщо густота посадки повинна бути 3 шт на 1 $м^2$?

б) відомо, що ціна 1 саджанця троянди у роздрібному магазині коштує 45 грн, а в оптовому інтернет-магазині – 38 грн. Де вигідніше закупити троянди, якщо вартість доставки троянд з інтернет-магазину буде коштувати 105 грн?

Задача 4. Тобі до школи потрібно купити канцелярію. Є 3 інтернет-магазини, в яких діють сезонні акції та знижки. Де найвигідніше буде замовити товар, якщо канцелярські набори однакові в усіх магазинах (таблиці 1.)?

Таблиця 1

Ціни

Магазин	Ціна канцелярського набору, грн	Ціна доставки, грн	Акції
«Олімп»	540	65	Знижка 10%
«Галілей»	570	61	Знижка 11%
«Акварель»	580	54	Знижка 15%

У 9 класі задачі можна ускладнити задачами зі складними відсотками.

Задача 1. Тобі необхідно сплатити покупку в інтернет-магазині на суму 6000 грн. В банку біля твого будинку комісія за переказ грошей становить 1,2% від суми, а комісія іншого банку становить 0,7 %, але на дорогу до того банку і назад потрібно витратити 26 грн. Де вигідніше зробити переказ?

Задача 2. Яку суму потрібно покласти в банк під 18 % річних, щоб через 4 роки разом з відсотками отримати 20 000 грн, якщо кожного року відсотки капіталізуються? Відповідь можна округлити до десятих.

Задача 3. На банківський депозит родина поклала 5000 грн під 11 % річних. Через 6 місяців ставка по депозиту підвищилась на 0,5%.

а) який прибуток від депозиту отримає родина через рік?

б) який прибуток отримає родина при щомісячній капіталізації вкладу?

в) який прибуток отримає родина через рік, якщо кожного місяця буде поповнювати свій депозит на 250 грн, при щомісячному нарахуванні відсотків і їх капіталізацією?

Як показує практика – не кожна сучасна доросла людина може розрахувати складну відсоткову ставку та навіть порахувати власний бюджет. Новий підхід до навчання та реалізація наскрізної лінії «Підприємливість та фінансова грамотність» на уроках математики дасть змогу майбутньому поколінню бути більш досвідченими у фінансовому плані та побудувати країну з сильною та стабільною економікою.

Література:

1. Використання тренінгів та ігрових технологій у професійній підготовці фахівців з фінансової грамотності. URL: https://cutt.ly/UTwKo2V (дата звернення 06.11.2021)

2. Економіка України. URL: https://cutt.ly/HTwKtGa (дата звернення 06.11.2021)

3. Наскрізні змістовні лінії. URL: https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/naskrizni-zmistovi-liniyi (дата звернення 07.11.2021)

4. Финансовая грамотность и защита потребителей: незамеченные аспекты кризиса. / Рекомендация ОЭСР относительно надлежащей практики финансового образования и знаний о кредитах. ОЭСР: 2009. 20 с.

Лебеденко І.,
студент Лозівської філії Харківського державного автомобільно-дорожнього коледжу
Науковий керівник – викладач математики Щербина Т. С.

МАТЕМАТИКА У ПРОФЕСІЇ «АВТОМЕХАНІК»

Математика – цариця наук є одним із найважливіших предметів для вивчення. Вона описує всі дії, в яких хоч трохи є логічне мислення. З її допомогою можна завжди отримати результат або довести, що це неможливо. Будь-яку діяльність людини можна поетапно розкласти та описати за допомогою математичних формул. Для прикладу: математика допомагає астроному визначати відстані до зірок та підбирати найкращий час для спостереження за ними, а молекулярному біологу – боротися із генною мутацією. Без математики неможливо було б створення комп'ютерів та телефонів, пральних машин та холодильників, мікрохвильовок та мультиварок, літаків та космічних апаратів. Не останню роль відіграє математика й у професії автомеханіка. Автомеханік - це робітник широкого профілю, який виконує операції технічного обслуговування та ремонту автомобільного транспорту, а також контролює технічний стан автомобілів за допомогою діагностичного обладнання та пристроїв, таких як динамометр, автосканер.

До професійних функцій автомеханіка відносяться:

- розбирання та складання вузлів та агрегатів автомобіля;
- діагностування автомобіля та його вузлів за допомогою зовнішнього огляду та діагностичного обладнання;
- повне якісне та своєчасне проведення технічного обслуговування автомобіля;
- здійснення ремонту вузлів та агрегатів автомобіля;
- регулювання механізмів та деталей;
- регулювання або заміна коліс.

Без математичних знань неможливо виставити параметри необхідного розвалу - сходження коліс автомобіля, зазор у свічках запалювання, відрегулювати світло фар та зазори клапанів у двигуні, розрахувати залишковий ресурс мотора та всього автомобіля, від усього перерахованого залежить безпека як самого автомобіля, так і тих, що знаходяться в ньому водія та пасажирів, а також водіїв та пасажирів зустрічних та попутних автомобілів та пішоходів. Можна розглянути декілька прикладів застосування математики у цій професії.

Автомобільні фари. Для того, щоб дзеркало фар відбивало промені паралельним пучком, дзеркалу потрібно надати форму параболоїда обертання, всередині якого окремій точці знаходиться лампочка. Параболоїд обертання – це поверхня, яка утворюється при обертанні параболи довкола її осі. На заняттях з математики ми вивчали тему «Квадратична функція та її властивості».

Лампи для фар. Ксенонове світло забезпечує кращу видимість для водія. Світловий потік ксенонових ламп у 2,8 рази потужніший галогенових ламп і ксенон дає у 2,5 рази більш дальнє освітлення. Геометрія освітленої ділянки дороги також покращується, оскільки пучок світла фари, оснащеної ксеноновою лампою, є ширшим. Ресурс ксенонових ламп у 45 разів перевищує ресурс звичайних ламп, але при цьому споживана потужність ксенонових ламп у 1,5 разів менша за галогенові лампи. Термін служби галогенової лампочки дорівнює чотириста годин, а ксенонова лампа прослужить 50 понад три тисячі годин. Маленьке енергоспоживання ксенонових ламп, у свою чергу, зменшує навантаження на генератор. Зменшується витрата палива, це призводить до зменшення шкідливих викидів в атмосферу.

Встановлення катафотів. Поверхня світлоповертачів, що відображає, зроблена з безлічі прямокутних пірамідок, які відображають світло, що потрапляє на них від зовнішнього джерела точно у зворотному напрямку, тобто у бік того ж джерела. Завдяки цьому у світлі фар свого автомобіля можна помітити на дорозі або узбіччі машину з вимкненими габаритними вогнями.

Виготовлення шестерень. Щоб виготовити шестерню, треба розділити коло на n рівних частин. З цим завданням ми зустрічалися під час уроків геометрії: навчилися при допомоги циркуля, лінійки та транспортира ділити коло на будь-яку кількість рівних частин.

Підбір поршнів до циліндрів. Для підбору поршнів до циліндрів обчислюють зазор між ними. Зазор визначається як різницю між вимірюваними діаметрами поршня і циліндра. Номінальний проміжок дорівнює 0,025 - 0,045 мм, гранично допустимий - 0,15 мм. Діаметр поршня вимірюється мікрометром у площині перпендикулярної осі поршневого пальця, з відривом 51,5 мм від днища поршня.

Регулювання люфту кермового керування. На легковому автомобілі люфт не має перевищувати 10 градусів, на вантажному — 25 градусів, автобусом — 20 градусів. Щоб перевірити люфт, потрібно запустити двигун та встановити колеса прямо, потім злегка повернути рульове колесо в одну і інший бік. Якщо люфт а становить більше 30 мм, необхідно перевірити кермо управління та всі деталі рульового механізму на надмірний люфт.

Відповідальність автомеханіка можна порівняти з відповідальністю лікаря, тому що його помилка в математичних розрахунках може призвести до дорожньої аварії з наслідками для життя та здоров'я людей.

Література:

1. Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії [Електронний ресурс] ULR: https://ua.wikipedia.org/wiki/Автомеханік

2. «Студентський науковий форум» [Електронний ресурс] ULR: http://www.scienceforum.ru/2017/2575/30983

3. Презентація «Математика у професії «Автомеханік»» [Електронний ресурс] ULR: https://myslide.ru/presentation/skachat-matematika-v-professii-avtomexanik.

Малярова О.В.,
магістрантка факультету природничої і фізико-математичної освіти
Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник – кан. пед. наук, ст.викладач Рябко А.В.

РОЛЬ ТА МІСЦЕ ДИВЕРГЕНТНИХ МАТЕМАТИЧНИХ ЗАДАЧ У РОЗВИТКУ ВАРІАТИВНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ

Поняття дивергентної задачі використовується в літературі у різних сенсах. Часто під нею розуміють просто задачу, яке допускає декілька правильних відповідей, – це досить вузьке трактування поняття. В інших випадках, навпаки, ототожнюють дивергентні задачі з проблемними та творчими завданнями. У цій інтерпретації втрачаються характерні риси даного типу задач, і виникає питання доцільності використання для них спеціального терміну [1, с. 69].

Дивергентна задача допускає різні способи свого розв’язування, подання умови у різних формах, може мати декілька варіантів правильної відповіді. Таким чином, дивергентна задача, зокрема з математики, це задача, яка має хоча б одну з таких властивостей (критерії дивергентності задачі): 1) наявність різних способів розв’язування (при цьому важливо, щоб кожен новий спосіб відрізнявся за своєю ідеєю і не був штучним чи невиправдано важким у порівнянні з іншими); 2) можливість різних трактувань умови чи вимоги задачі, наявність у них неоднозначності; 3) можливість інтерпретації представлених у задачі об'єктів та явищ у декількох формах, за допомогою різних моделей, включення задачі у різні контексти; 4) допущення різних, але правильних відповідей.

Звісно, дивергентні задачі можуть мати будь-яку предметну спрямованість. При цьому дивергентні задачі з математики мають свої особливості та типи, пов'язані зі специфікою предмета.

Дивергентні задачі, що допускають розв’язування різними способами, завжди становлять великий інтерес, дозволяючи виявити і продемонструвати відразу цілу низку фактів і тим самим курсу математики у тих взаємозв'язках, про які учні часто не підозрюють і навіть взагалі не замислюються. Важливо показувати, як у часто на той самий математичний об'єкт можна поглянути з різних точок зору, у результаті завдання наповнюється різноманітним внутрішнім змістом, стаючи щоразу завданням «на іншу тему» [3, с. 245].

Самостійний пошук та відкриття таких нових точок зору завжди є актом творчості та проявом варіативного мислення. Важливим типом дивергентних задач є завдання з невизначеністю в умові, що вимагають розгляду кількох можливих випадків. Багато подібних задач зустрічається у геометрії. Їх особливістю є можливість кількох способів геометричної реалізації заданої умови, що найчастіше призводить до кількох варіантів відповіді. На цьому матеріалі з учнями можна здійснювати учнівську дослідницьку діяльність. Це і пошук нових «малюнків» до умови, і перевірка того, чи всі допустимі конструкції були розглянуті, обґрунтування цього. А іноді можливе і зворотне –існування двох або більше ситуацій, що не суперечать умові, призводить до виявлення неоднозначності в постановці запитання задачі, встановленню його причин і вже на основі їх пошуків ще інших варіантів.

Одночасний розгляд на занятті кількох підходів до запропонованої дивергентної задачі може бути одним з найдоступніших і найцікавіших засобів подолання «однобокості» у вивченні та викладанні предмета. Виникають навички широкого погляду на речі, вміння по-різному підійти до будь-якої проблеми, не обов'язково математичної. Також активно розвивається математична інтуїція, здатність заздалегідь «прокручувати» в голові різні можливі плани майбутнього рішення, адже це є прояви варіативного мислення. Звичайно, щоразу, особливо перебуваючи на іспиті або контрольній роботі, від учня не потрібно використовувати одразу всі можливі для запропонованої задачі варіанти розв’язку – достатньо вибрати найзручніший. Але можливість такого оптимального вибору надається лише тому, хто знає кілька шляхів. Хоча в умовах нестачі часу і нервової напруги, першим на думку часто спадає не найшвидший і найкрасивіший, а найбільш звичний і відпрацьований метод, і це також нормально.

Основні прийоми організації навчальної діяльності старшокласників із використанням дивергентних завдань з математики полягають у: переформулюванні задачі; «далекі» і «близькі» ситуації в математиці, тобто розгляд задач, схожих на вигляд, але з принциповими відмінностями, а також задач, що істотно відрізняються за «зовнішнім виглядом» - формулюванню, характеру вимог тощо, але, насправді, дуже близьких і які зводяться до єдиної схеми розв’язку; перевірка коректності, надмірності, однозначності умови; використання різних позначень; пошук помилок у розв'язанні задачі; перетворення уявлень про об'єкт із однієї форми на іншу.

Література:

1. Вдовенко В. В. Використання дивергентних задач на уроках математики як необхідна умова розвитку творчої особистості учня. *Актуальні питання природничо-математичної освіти*, № 1, 2013. С. 69-73.
2. Мехед Д. Використання дивергентних задач для оцінювання навчальних досягнень учнів з математики. *Математика в школі*. 2008. № 33. С. 16-20.
3. Стефанова Н. Л., Подходова Н. С., Орлов В. В. Методика и технология обучения математике: курс лекций. М.: Дрофа, 2005. 416 с.

Прижелудська С.С.,
магістрантка кафедри
фізико-математичної освіти та інформатики
Глухівського національного педагогічного університету
імені Олександра Довженка
Науковий керівник – канд. пед. наук Сухойваненко Л.Ф.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ ОГЛЯД МОДЕЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ З МАТЕМАТИКИ 5-6 КЛАСІВ

У 2017-2018 навчальному році відбувся експериментальний етап запровадження реформи шкільництва під назвою «Нова українська школа». У 2021-2022 н. р. пілотні 5-ті класи працюють за новою програмою з математики.

Більшість авторів модельних навчальних програм з математики для закладів загальної середньої освіти є відомими постатями для педагогічної спільноти. Загалом всі програми відповідають вимогам Державного стандарту базової середньої освіти [1]. В модельних навчальних програмах зазначені наскрізні змістові лінії, акцентована увага на компетентнісну спрямованість. У пояснювальних записках модельних навчальних програм акцентується увага на 11 ключових компетентностях відповідно до особливостей математики, як до навчальної дисципліни. Для забезпечення компетентнісних підходів освітнього процесу в програмах запропоновані такі види діяльності, як створення проєктів, проведення дослідів, моделювання, використання навчального та життєвого досвіду учнів. Програми містять окремі теми пропедевтичного характеру та відповідають ідеї інтеграції математики в інші освітні галузі.

Розглянемо детальніше вище названі модельні програми.

Особливості *модельної навчальної програми «Математика. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Бурда М.І., Васильєва Д.В.)* характеризуються традиційним структуруванням змісту навчального матеріалу [2, с. 2]. Реалізація програми чітко спрямована на те, що всі учні незалежно від особистісних здібностей, інтелектуального потенціалу, нахилів, інтересів змогли відчути красу математики, її практичну користь і значущість. Програма забезпечує створення конструктивного пізнавального середовища для інтерпретації та застосування набутих знань на практиці. Види навчальної діяльності не деталізовані занадто докладно і залишається можливість обирати самому вчителю те, що йому буде здаватися як ефективний інструмент з точки зору реального часу. Увагу привертають пропозиції активно використовувати ІКТ, а також середовища програмування для підвищення інформаційної культури засобами створення алгоритмів різних блок-схем [3, с. 12].

Модельна навчальна програма «Математика. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Беденко М.В., Клочко І.Я., Кордиш Т. Г., Радеєв В.О.) зручна для практичного використання, кожен розділ змісту навчального матеріалу подається у вигляді впорядкованої послідовності пунктів, які мають опанувати учні [3, с. 3]. Це дає можливість чітко організувати освітній процес в будь-якому форматі, включаючи дистанційне, змішане, домашнє навчання, екстернат або педагогічний патронаж. У кожному блоці навчального матеріалу автори пропонують деталізовану систему видів навчальної діяльності, що спрощує вибір учителем найбільш ефективних засобів навчання і контролю рівня навчальних досягнень, інтерактивних методів, форм індивідуальної та групової взаємодії, практичних завдань. Автори рекомендують застосовувати тестовий контроль з використанням інтернет ресурсів на вибір вчителя.

Модельну навчальну програму «Математика. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Скворцова С.О., Тарасенкова Н.А.) можна розглядати як продовження методологічних підходів закладених в програмі з математики для початкової школи (автори Скворцова С.О., Онопрієнко О.В.), чим певною мірою забезпечується комфортність під час переходу дитини від початкової до базової середньої школи, що в свою чергу полегшує адаптацію учнів до нових умов навчання [4, с. 1]. Звернемо увагу, що програма забезпечує координований методично-керований перехід від початкової школи принципів НУШ та їхнього подальшого впровадження в базовій середній школі. Як певна інновація може розглядатися структурування програми за 6-ма наскрізними математичними лініями: числові системи, вирази, рівності і нерівності, пропедевтика вивчення функції, математичне моделювання, геометричні фігури, геометричні величини і аналіз даних. Нестандартний підхід прослідковується і у розділі «Види навчальної діяльності», де вчитель може самостійно обирати формати роботи з тієї чи іншої теми. Матеріали для роботи за програмою [4] розміщені у вільному доступі у Науково-дослідній лабораторії математичної освіти за посиланням https://cutt.ly/kTTnUQE.

Модельна навчальна програма «Математика. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Мерзляк А.Г., Номіровський Д.А., Пихтар М.П., Рубльов Б.В., Семенов В.В., Якір М.С.). Дана модельна програма побудована в традиційному форматі, має прозору зручну структуру – 6 змістовних ліній, які автори пропонують зробити розділами програми. І варто звернути увагу на те, що ймовірність, розрахунки, поняття, випадковості події в цій програмі не розглядаються на відміну від деяких інших модельних програм [5, с. 2]. Розділ програми «Очікувані результати навчання» тісно пов'язаний з розділом «Пропонований зміст навчального предмета» і фактично виконує функцію деталізації його змісту. Змістова лінія «геометричні фігури і величини дає можливість ознайомитись зі стандартними геометричними поняттями, а також з відомостями про піраміду та тіла обертання – циліндр, конус і кулю.

У *модельній навчальній програмі «Математика. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Істер О.С)* зміст навчального матеріалу математики 5-6 класів згруповано у 3 змістові лінії: арифметику, елементи алгебри і наочної геометрії [6, с. 8]. Слід зазначити, що тема подібність натуральних чисел в програмі перенесена у 5 клас і серед видів навчальної діяльності учнів запропоновані: дослідницька, проєктна, пошукова діяльність, а також практичні роботи на вимірювання, на побудову, які сприятимуть формуванню математичної компетентності учнів.

У *модельній програмі «Математика. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Василишин М.С., Міляник А.І., Працьовитий М.В., Простакова Ю.С., Школьний О.В.)* робиться акцент на міждисциплінарні зв'язки у вивченні математики, що є важливим засобом досягнення практичної спрямованості [7, с. 5]. У програмі розглядається кожна тема окремо, що сприяє створенню узагальнених систематичних знань та уявлень учнів. Академічна свобода вчителя забезпечується через самостійний розподіл годин навчального навантаження на основі власної моделі роботи, а також вона пов'язана з можливістю використання будь-яких доцільних освітніх ресурсів ІКТ, особливо для моделювання геометричних фігур.

Підхід до побудови курсу в *модельній навчальній програмі «Математика. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Радченко С.С., Зайцева К.С.)* вцілому стандартний. Автори анонсують спірально-концентричний принцип побудови своєї програми, виділяють як пріоритетні її складові, проблемні ситуації і практико-орієнтований напрям [8, с. 4]. Зокрема наголошують на активному використанні STEM-технологій, залишаючи на розсуд вчителя форми проведення занять. В програмі рекомендовані такі види діяльності як створення ментальних та асоціативних карт, коміксів, презентацій, підготовок до публічних виступів. На

відміну від інших модельних програм у цій програмі питання ймовірності зосереджуються в одному розділі «Дані та ймовірність».

Підсумовуючи огляд модельних програм можна зробити висновок про те, що всі вони ґрунтуються на створенні такого середовища, яке сприяє розвитку в учня креативного та критичного мислення, інформаційної грамотності та використанню інформаційно комунікативних технологій, володінні державною мовою, співробітництву та умінню навчатися упродовж життя.

Література:

1. Державний стандарт базової середньої освіти від 30 вересня 2020 року №898. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text (дата звернення: 19.11.2021).
2. Модельна навчальна програма «Математика. 5-6 класи.» для закладів загальної середньої освіти (автори Бурда М.І., Васильєва Д.В.). URL: https://cutt.ly/DTTWyG9 (дата звернення: 19.11.2021).
3. Модельна навчальна програма «Математика. 5-6 класи.» для закладів загальної середньої освіти (автори Беденко М.В., Клочко І.Я., Кордиш Т.Г., Радеєв В.О.). URL: https://cutt.ly/fTTWJgP (дата звернення: 19.11.2021).
4. Модельна навчальна програма «Математика. 5-6 класи.» для закладів загальної середньої освіти (автори Скворцова С.О., Тарасенкова Н.А.). URL: https://cutt.ly/YTTWBlQ (дата звернення: 19.11.2021).
5. Модельна навчальна програма «Математика. 5-6 класи.» для закладів загальної середньої освіти (автори Мерзляк А.Г., Номіровський Д.А., Пихтар М.П., Рубльов Б.В., Семенов В.В., Якір М.С.). URL: https://cutt.ly/HTTW0X1 (дата звернення: 19.11.2021).
6. Модельна навчальна програма «Математика. 5-6 класи.» для закладів загальної середньої освіти (автори Істер О.С). URL: https://cutt.ly/UTTW7XA (дата звернення: 19.11.2021).
7. Модельна навчальна програма «Математика. 5-6 класи.» для закладів загальної середньої освіти (автори Василішин М.С., Міляник А.І., Працьовитий М.В., Простакова Ю.С., Школьний О.В.). URL: https://cutt.ly/mTTErfS (дата звернення: 19.11.2021).
8. Модельна навчальна програма «Математика. 5-6 класи.» для закладів загальної середньої освіти (автори Радченко С.С., Зайцева К.С.). URL: https://cutt.ly/UTTEaJW (дата звернення: 19.11.2021).
9. Наказ Міністерства освіти та науки України від 12 липня 2021 року №795 «Про надання грифа «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» модельним навчальним програмам для закладів загальної середньої освіти». URL: https://cutt.ly/TTTE6B2 (дата звернення: 19.11.2021).

Савицька А.П.,
студентка Глухівського національного педагогічного університету імені О. Довженка
Науковий керівник – канд. пед .наук Кухарчук Р.П.

РЕАЛІЗАЦІЯ НАСКРІЗНОЇ ЛІНІЇ «ПІДПРИЄМЛИВІСТЬ ТА ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ» НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В 10-11 КЛАСАХ

Особливе місце займають задачі, що вимагають від учнів знань у незнайомій ситуації. Сучасних учнів 10-11 класів зацікавлять задачі про страхування та ризики, ринок цінних паперів, правила нарахування пенсій, податки та їх розподіл, банківські послуги тощо. Це вже більш серйозні теми, це знання, які допоможуть працювати та мати прибуток – це вже доросле життя та незалежність, яку так прагнуть мати діти. Отже, існує необхідність розширення системи задач курсу математики за рахунок задач фінансового змісту. Задачі з фінансовим змістом сприяють формуванню практичних умінь і навичок, необхідних у повсякденному житті. Літератури, присвяченої математичним задачам з фінансовим змістом, дуже мало. Коли шкільні дисципліни, визначені навчальним планом, мають багатий організаційний, методичний та науковий досвід, що накопичувався на протязі довгих років, то досвід економічного, фінансового навчання і виховання дуже малий, а у більшості випадків практично відсутній. Статті, книги переважно стосуються вищої школи. Тому для вчителів необхідно створити нові цікаві методичні розробки, які можна використовувати при вивченні математики. Розв’язування задач сприяє розвитку вміння осмислювати зміст понять, застосовувати здобуті знання на практиці, аналізувати результати, робити відповідні узагальнення, порівняння, висновки. Вони знайомлять учнів з такими важливими поняттями, як податки, банківські розрахунки, доходи, витрати, прибуток тощо.

У статті наведені деякі найбільш вживані поняття елементарного курсу фінансової математики. Це сприятиме розумінню суті економічних задач і формуванню навичок застосовування набутих знань з математики до їх розв'язування. Дана стаття являє собою підбірку оригінальних задач, які можна використати на уроках математики, для індивідуальної роботи, факультативних і гурткових занять.

Мета роботи – розглянути прикладні задачі як засіб формування ключових компетентностей старшокласників.

Математичні задачі з економічним змістом можна поділити на блоки:

Види математичних задач з економічним змістом у курсі основної школи.

Рис. 1. Розподіл задач на блоки.

1. Податки – це обов'язкові платежі, які держава стягує із громадян, підприємств, організацій до бюджету. При розв'язуванні задач на податки учні знайомляться з такими поняттями, як суб'єкт оподаткування, об'єкт оподаткування, сукупний податковий дохід, ставка податку тощо. Учні повинні розуміти поняття сплати прибуткового податку із громадян, вчителеві потрібно пояснити такі терміни, як сукупний місячний дохід (кількість грошей, зароблених громадянином протягом одного календарного місяця), середній місячний дохід громадянина (середнє арифметичне всіх сукупних місячних доходів протягом року), сукупний річний дохід (кількість грошей, зароблених протягом року) [3].

2. Сьогодення вимагає розуміння роботи банківської системи. Основи цього розуміння необхідно закладати на уроках математики в школі шляхом включення задач на банківські розрахунки. Різні поняття та терміни, які зустрічаються в цих задачах є не звичним для шкільної програми та вимагають додаткового пояснення і обґрунтування [3].

3. Страхува́ння — одна з форм охорони майнових й особистих інтересів застрахованих, які сплачують внески до страхових організацій і дістають відшкодування втрат, що виникають у наслідок стихійного лиха і нещасних випадків. Актуарна математика виконує розрахунки у страхуванні життя, в загальних видах страхування [8].

4. Для підвищення свого добробуту кожна сім'я застосовує основний принцип бюджетного формування – планування та прогнозування власних доходів та витрат. Запорукою міцності сімейного бюджету є перевищення доходів над витратами. Сімейний бюджет сім'ї формується за такими напрямами: заробітна плата, доходи від підприємницької діяльності, дохід від власного господарства, доходи від інших джерел, пенсії, стипендії, соціальні гарантії, доходи від цінних паперів та інше.

5. Робота з математичними задачами на цінні папери пояснює учням значення ринку цінних паперів. До цінних паперів належать:

1. Акції.
2. Облігації внутрішніх республіканських і місцевих значень.
3. Облігації підприємств.
4. Казначейські зобов'язання підприємств.
5. Ощадні сертифікати.
6. Векселі.
7. Приватизаційні папери.
8. Інвестиційні сертифікати.

1.Задачі на оподаткування.

Задача 1. Банк виплатив відсотки в розмірі 2 500 грн, з яких було сплачено податків у розмірі 125 грн. Який розмір сплачених податків з 3 000 грн?

2. *Задачі на цінні папери.*

Задача 1. Ринкова вартість акції за два роки збільшилась на 50%. На яку величину вона збільшувалася кожний рік, якщо різниця відсоткових ставок 5%?

3. Задачі на страхування.

Задача 1. Страхова оцінка майна – 240000 грн., Дві страхові компанії уклали договір співстрахування і розподілили відповідальність так: перша – 45%, друга – 55%. Визначіть розмір страхового відшкодування кожного, якщо збиток склав 10000 грн.

4. Задачі на сімейний бюджет.

Задача. Чому дорівнює вартість речі, купленої в кредит, якщо за умовою кредиту 50% вартості сплачується відразу, а частка, що залишилася, - протягом 5 місяців із розрахунку 10% на місяць при цьому через 5 місяців було сплачено 6 тис.грн.

5.Задачі на банківську діяльність.

Задача. Клієнт позичив у банку 50 000 грн. Банк надав кредит під 10 % при щоквартальному їх нарахуванні. Через 5 років боржник сплатив позику одноразовою сумою.

а) Знайти суму одноразової сплати.
б) Знайти прибуток банку.

Висновки. Розв'язування запропонованих задач фінансового змісту ознайомлюють учнів з можливими методами застосування шкільного курсу математики до розв'язування прикладних задач у сфері фінансів та банківській справі, розкривають можливості математики у економічній теорії, сприяють розвитку та активізації математичного мислення, зацікавлюють учнів у вивченні даних предметів.

Отже, сьогодні потрібно усвідомити, що проблема низької фінансової грамотності існує. Хоч соціальний та економічний ефект від діяльності з підвищення рівня фінансової грамотності населення проявляється поступово, світовий досвід доводить беззаперечну необхідність здійснення цієї діяльності і неприпустимість зволікання у вирішенні зазначеної проблеми [1].

Література:

1. Байдулін В. Підвищення рівня фінансової грамотності громадян у розвинених країнах. Вища школа, 2020. №4
2. Вачевськи М.В. Основи економічних знань. 10-11 клас. Київ, 2004. С.82.
3. Вачевський В. Основи економічних знань. Підручник для учнів ліцеїв, коледжів, гімназій та загальноосвітніх шкіл. 1997. С.135-140.
4. Ковальчук Г.О., Мельничук В.Г., Огнев'юк В.О. Економіка. Київ „Навчальна книга'', 2003. С.220-229с.
5. Кошкалда І.В., Щербань В.П.. 334 задачі з економіки з розв'язками.
6. Лавінський М., Пінчук О. Математика в економіці. Газета „Математика'', №27-28(471-472), липень 2008. С.31-36.
7. Лисенко В.І., Пономаренко Ю.І.. Економічні задачі у загальноосвітній школі. Газета „Математика'', №21 (225), червень 2003. С.13-19.
8. Межейнікова Л.С., Швець В.О. Математині задачі з фінансовим змістом в основній школі. Харків. Видавнича група „Основа'', 2005. С. 5-15.
9. https://uk.wikipedia.org

Хмельницький Д.О.,
учень 11 класу Наукового ліцею «Політ» при
Кременчуцькому педагогічному коледжі імені А. С. Макаренка
Науковий керівник – учитель інформатики та технологій,
старший викладач Гаврильчук І. Л.

РОЗРОБКА ПРИЛАДУ ДЛЯ НАОЧНОЇ ДЕМОНСТРАЦІЇ СИЛИ ЛОРЕНЦА

З кожним роком наука все більше поглиблює знання людства. Непростою задачею стає вивчення великого об'єму матеріалу в шкільному курсі. Пояснення всіх нюансів, особливостей та винятків стає актуальним питанням для вчителів. У той же час перед учнями постає тяжка задача у сприйнятті нової теми.

У 2004 р. було затверджено комплексну програму забезпечення загальноосвітніх, професійно-технічних і вищих навчальних закладів сучасними технічними засобами навчання з природничо-математичних і технологічних дисциплін [3]. Не зважаючи на те, що з часу набуття документом чинності пройшло більше 15 років, питання оснащення лабораторій в закладах освіти стоїть доволі гостро. За результатами обстеження програми, стан навчального обладнання в останні роки значно погіршився. Зокрема, у закладах вищої освіти 65% обладнання експлуатується понад 12 років і через свою зношеність не відповідає вимогам державних стандартів. Одним із шляхів вирішення проблеми, що склалася, є розроблення нових приладів у ході проєктної діяльності учнів під керівництвом учителів з використанням наявних складових та нових технологій, що зробить значно ефективнішим сприйняття та засвоєння учням та студентами навчального матеріалу.

На основі аналізу використання наочних засобів навчання фізики може бути розроблений та змодельований прилад для формування фізико-технічних знань учнів старшої школи та студентів закладів вищої освіти на практиці. Нами була вибрана тема «Сила Лоренца» з розділу фізики «Електродинаміка» і створений прилад для її наочної демонстрації та обчислення характеристик.

Для досягнення цієї мети потрібно було розглянути існуючі засоби візуалізації та визначення сили Лоренца, проаналізувати ефективність комплексного використання існуючих наочних засобів навчання фізики учнів старшої школи та студентів, на основі аналізу сформулювати основні вимоги до приладу та, враховуючи їх, створити прилад для кращого сприйняття та засвоєння теми «Сила Лоренца».

Ефективність процесу навчання багато в чому визначається тим, чи спирається засвоєння наукових понять на знання конкретних фактів, наявність уявлень учнів про ті предмети, явища, процеси, які ці поняття відображають, що сприяє правильному розумінню законів природи та людського суспільства.

Комплексне поєднання словесних і візуальних засобів навчання дозволяє виявити зміст фізичних понять і подати його у вигляді знакових моделей, зокрема при вивченні неспостережуваних явищ і процесів у фізиці [1, с. 13].

Проаналізувавши наявні наукові роботи по дослідженню візуалізації фізичних процесів, було встановлено, що комп'ютерне моделювання є найбільш розповсюдженим під час вивчення тем з розділу «Електродинаміка». Приладів для наочної демонстрації фізичного експерименту при вивченні електромагнітних явищ недостатньо [2].

Із переліку запропонованих є демонстрації за допомогою осцилографа і постійного магніту спостереження дії сили Лоренца на електрони, які летять в електронно-променевій трубці. Для виконання лабораторних робіт використовують також експериментальні установки для визначення питомого заряду електрону [4].

Разом з тим, ретельний аналіз конкретних демонстрацій з електромагнетизму показує, що не всі з них можна провести в теперішній середній школі, особливо через недостатню кількість демонстраційного експериментального обладнання.

Унікальністю розробленого нами приладу є поєднання наочної демонстрації змінення напрямку руху пучка електронів під дією сили Лоренца з можливістю одночасного обрахунку значень фізичної величини за рахунок реалізації програмного та апаратного забезпечення на платформі Arduino.

Під час розробки приладу для спостереження за пучком електронів потрібно врахувати кілька факторів: величини, які необхідно знати для обрахунку сили Лоренца, етапи побудови приладу, зміст шуканої величини. На основі поставлених вимог був створений прилад для наочної демонстрації сили Лоренца (рис. 1).

Рис. 1. Вигляд приладу для наочної демонстрації сили Лоренца

Прилад складається з 5 частин: газорозрядна трубка з генератором водню, котушки Гельмгольца, плата мікроконтролера Arduino Uno з рідинно-кристалічним дисплеєм, блок живлення газорозрядної трубки, блок живлення котушок.

Після ввімкнення блока живлення газорозрядної трубки нагрівається спіраль, яка підігріває сполуку $Ti(OH)_2$. Завдяки своїй властивості, вона при нагріванні починає виділяти H_2 – газ, який дає нам змогу побачити електрони. Після заповнення воднем трубки, ми можемо спостерігати прямий пучок електронів (рис. 2). Коли ввімкнемо блок живлення системи котушок, навколо трубки створиться однорідне магнітне поле. Відповідно, виникне сила Лоренца, яка буде діяти на електрони та змінювати вектор їхнього руху. Частинки влітають у магнітне поле перпендикулярно ($\vec{v} \perp \vec{B}$), тому $F_л$ виступає як доцентрова сила. Саме через це ми можемо бачити пучок електронів, замкнутий у кільце (рис. 3).

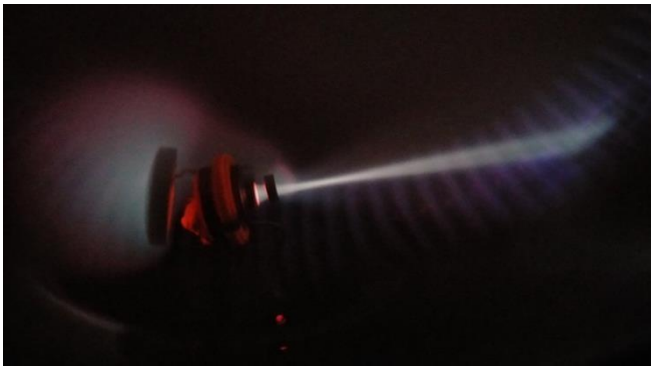

Рис. 2. Прямий пучок електронів

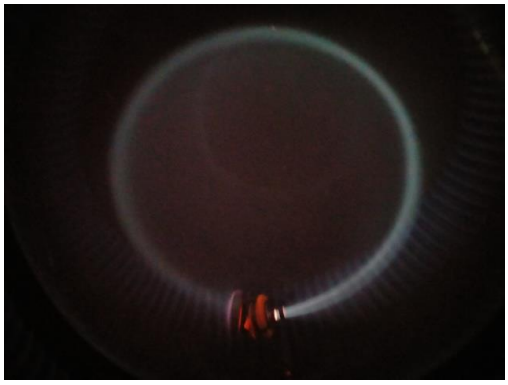

Рис. 2. Пучок, замкнутий у кільце

Якщо натиснути на кнопку на корпусі з мікроконтролером, то ми побачимо на екрані значення напруги на аноді газорозрядної трубки та обраховану силу Лоренца (рис. 4).

Рис. 3. Значення напруги та сили Лоренца на екрані.

Отже, поєднання словесних і візуальних засобів навчання дозволяє виявити зміст фізичних понять і подати його у вигляді моделей, зокрема при вивченні неспостережуваних явищ і процесів у фізиці. А це сприяє кращому розумінню комплексної фізичної картини світу.

Література:

1. Бодненко Т. В. Комплексне використання наочних засобів навчання фізики учнів старшої школи: автореферат на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук: 04.05.2010. Київ, 2010. 20 с. URL:http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/5179/1/Bodnenko.pdf (дата звернення 29.12.2020)
2. Про затвердження Комплексної програми забезпечення загальноосвітніх, професійно-технічних і вищих навчальних закладів сучасними технічними засобами навчання з природничо-математичних і технологічних дисциплін (Із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 1639 (1639-2004-п) від 13.12.2004) постанова Кабінету Міністрів України від 13 липня 2004 р. № 905 Київ. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/905-2004-%D0%BF#Text (дата звернення 28.12.2020)
3. Фетисов И.Н. Магнитное поле: Методические указания к лабораторной работе по курсу общей физики / Под редакцией В.Н. Аникеева. Москва. МГТУ им. Н.Э. Баумана, 2010. 22 с. URL:http://ak3.r5s.ru/_ld/4/414_e62.pdf (дата звернення 04.01.2021)
4. Элькин А. И., Лященко Г. Е., Суздальцев Б. П. Устройство для демонстрации действия силы Лоренца. *Научная электронная библиотека.* URL: https://www.elibrary.ru/item.asp?id=40279799 (дата звернення 04.01.2021)

СЕКЦІЯ 4. ІСТОРІЯ. ФІЛОСОФІЯ

Ащаулова Т. А.,
аспірантка кафедри історії, правознавства та методики навчання
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник — д-р. пед. наук Гриценко А. П.

СТАНОВЛЕННЯ ГЛУХІВСЬКОГО УЧИТЕЛЬСЬКОГО ІНСТИТУТУ

Освіта займає дуже важливу роль у житті людини. Саме від її рівня залежить безпосередній розвиток держави та її статус у майбутньому буде в майбутньому. Тому історія освіти є одним із важливих аспектів вивчення історії України. Адже формування типу закладів освіти безпосередньо пов’язане з різними економічними, політичними та соціальними процесами всередині держави та за її межами. У статті розглянуто історію та еволюцію становлення Глухівського інституту.

Ключові слова: еволюція, Глухівський учительський інститут, освітній процес.

Нещодавно, а саме 25 жовтня 2021 року, Глухівському педагогічному університету імені Олександра Довженка виповнилося 147 років. Перші серйозні документальні згадки про цей заклад вищої освіти датуються 1874 роком («Оголошення від начальства Київського учбового округу»)[1]. Історичний документ розповідає нам про заснування у місті Глухів, учительського інститут, який повинен був готувати вчителів для губернських шкіл, тогочасного типу.

Цей документ і надав можливість заснування одного з перших учительських закладів вищої освіти. Оголошення містило такі пункти, як вікові особливості, а саме: навчатися можуть молоді особи (чоловіки) від 16 років. Освітні: люди які мали середню освіту: без екзамену, всі інші, складатимуть іспит. Майновий статус

не враховували. Важливе місце мав і обсяг місць для навчання, який становив: 5 осіб, які самі повинні були сплачувати навчання та 20 бюджетних місць, де студенти навчалися за державні кошти [1; 2].

Сувора регламентація набору до інституту стосувалася не лише студентів закладу, а й педагогічних працівників. За підрахунками старшого викладача Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка В. Крижанівського: у період з 1874-1917 рр. у закладі мали змогу викладати 11 викладачів історії [5]. Що говорить про чіткі межі контролю та добору фахівців-педагогів до закладів освіти. Можна, стверджувати, що такий пильний контроль був спричинений активним явищем русифікації, особливо на території сучасної України. Тому власне і виникає варіант створення територіально вигідного закладу вищої освіти, де національні ідеї були слабкіші порівняно з іншими містами України.

Ще однією не менш важливим фактом є невеликі групи студентів, які не потребували у великій кількості викладацького складу. Цікаво, що робота викладача в інституті в цей період була мало престижною, зазвичай всі жадали працювати у реальних училищах чи гімназіях [7].

Спочатку Глухівський учительський інститут набував статуту закладу середньої освіти закритого типу. Тому, звичайно як вже зазначено набір студентів був незначним. Весь освітній та виховний процес всіх закладів освіти, включаючи, й Глухівського інституту регламентували «Інструкції відповідного обсягу і методів викладання навчальних предметів 1876 р.»[4]. Варто враховувати той факт, що в цей період заклади освіти ще не мали власних навчальних програм. Міністерство народної освіти починає їх упроваджувати з 1876 року[2].

Навчання в інституті тривало лише три роки. За цей період студенти мали змогу вивчати 11 дисциплін: Закон Божий, історія, математика, російська мова, географія, спів, природознавство, педагогіка, космографія, фізика та креслення. Самі студенти обирали напрям або гуманітарних, або математичних наук [6]. Кількість відведених годин на заняття залежала від року навчання. Наприклад на першому році навчання історія складала три години, а вже на другому та третьому лише дві. Найбільше уваги приділяли російській мові (тринадцять год.) та математиці (шістнадцять год.) [2;7].

Викладачі інституту використовували різноманітні методики викладання свої дисциплін про, що свідчить підручник «Наукові основи педагогіки», який був виданий у спільній співпраці викладачів та спудеїв під керівництвом І. Андрієвського, директора інституту та по сумісництву викладача педагогіки. Саме ця праця говорить про високий рівень викладацької діяльності та наукових починань вихованців інституту [2; 3].

Поміж спільних праць студенти мали змогу писати обов'язкові реферати, які показували рівень засвоєних знань протягом семестру. Ці реферати писалися на довільну тематику.

Навчання поєднувалося з проходженням практики, майбутні вчителі мали змогу давати пробні, зазвичай ними були учні вже випускних курсів навчання. До проходження практики студентів дуже ретельно готували, наприклад конспекти занять складали викладачі інституту. Які ретельно враховували здібності кожного з практикантів. Ці уроки завжди відвідували викладачі та куратори студентів. Після пробних уроків, проводили залікові які дуже впливали на загальний рейтинг успішності студента [7].

Враховуючи вищесказане, можна зробити наступні висновки, що у Глухівському учительському інституті, перш за все, ставили мету підготувати нові кваліфіковані кадри вчителів. З роками існування, інститут випустив дуже багато відомих особистостей. Викладачі цього закладу освіти були високоосвіченими людьми, які застосовували вітчизняну практику престижних навчальних закладів.

Література:

1. Бєлашов В. І. Історіографічна традиція та джерельна база вивчення історії педагогічного університету імені Олександра Довженка (1874 – 2014 рр.*Історичні студії історичного прогресу: збірник наукових статей*. 2014. Вип. 2. С. 39-51.

2. Задорожна-Княгницька Л. В. «Провінційний університет для бідних»: Глухівський учительський інститут 1874–1917 років. *Українознавств*о. 2008. № 4. С. 174–178.

3. Заїка В. В. Глухів у житті і творчості діячів науки, освіти та культури кінця XIX - початку XX століть. *Наукові записки з української історії*: збірник наукових статей. 2012. Вип. 28. 393 с.

4. Кравченко І. М. *Учительські інститути в системі підготовки педагогічних кадрів в Україні (друга половина XIX – початок XX ст.)*: автореф. дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Київ, 2008, 23 с.

5. Крижанівський В.М. Історія в системі навчальних дисциплін Глухівського учительського інституту (1874–1914 рр.). *Сіверщина в історії України*: зб. наук. пр. К.: Глухів, 2017. Вип. 10. С. 310-312.

6. Курок О.І., Гриценко А.П. Досвід формування професійної компетентності майбутніх учителів історії в Глухівському учительському інституті у 1874–1917 роках. *Сіверщина в історії України*: зб. наук. пр. К.: Глухів, 2020. Вип. 13. С. 233-237.

7. Мошик І В. Історіографічні проблеми діяльності вишів Чернігівщини у 20-ті - 30-ті роки XX ст. *Сіверщина в історії України*: зб. наук. пр. К. - Глухів, 2013. Вип. 6. С. 464-472.

Гаврилюк А. М.,
студентка ІІІ курсу факультету історії, політології та міжнародних відносин
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
Науковий керівник — канд. іст. наук, доц. Дрогобицька О. Я.

«ЧЕРВОНА РУТА»: ІСТОРІЯ СИМВОЛУ, ЩО ОБ'ЄДНАВ КРАЇНУ

2020 року пісні Володимира Івасюка «Червона Рута» виповнилося 50 років. За цей час композицію стали вважати народною, а червону руту символом вічного кохання. Без сумніву також те, що квітка стала і певним брендом. До прикладу, поїзд, однойменний фільм, фестиваль, численні заклади харчування названі «Червоною Рутою». У чому ж феномен пісні буковинського композитора Володимира Івасюка, яка вже пів століття залишається найвідомішою українською піснею в світі?

Ще в 1960-х про квітку червона рута ніхто не знав. Не знав і Івасюк, доки не натрапив на етнографічний збірник Володимира Гнатюка «Коломийки». Про це вперше згадує батько Володимира – Михайло Івасюк у «Монолозі перед обличчям сина» [2, с. 92]. Вісімнадцятирічного юнака зацікавили знайдені у книзі слова. Володимир Івасюк розпочинає шукати розгадку про загадкову квітку. Разом зі своїм батьком вирушає у фольклорні експедиції. На Путильщині, у Розтоках Івасюку розповіли легенду про квітку,як цвіте тільки раз на рік [2, с. 92].

Лейтмотив народної легенди – дівчина, котра знайде червону руту і подарує юнакові, буде щаслива у коханні [3, с. 73]. Івасюк вдало обігрує легенду, використовуючи у своєму вірші такі образи, як «печаль», «надія», «мрія», «врода», а з іншого боку змальовує чарівний світ Карпатської природи і народних ворожінь та вірувань про силу кохання [1, с. 6]. Робота над піснею тривала три роки (з 1967 до 1970 р.) [2, с. 92]. Перед тим як остаточно випустити композицію в світ, пісня мала кілька редакцій.

За словами першої директорки Меморіального музею В. Івасюка у Чернівцях Парасковії Нечаєвої, є збережений запис на плівці, де Івасюк співає ще не остаточний варіант пісні, акомпануючи на гітарі [5, с. 10].

Спочатку пісня називалася «Черлена рута», на це вказує збережений автограф пісні від 18 грудня 1970 р., який композитор подарував своїй одногрупниці Марії Соколовській. За її словами, перший варіант пісні Івасюк презентував їй ще 1968 року. Перед тим, як стати найпопулярнішою піснею свого часу, «Червона Руту» потрібно було професійно записати на студії. У цьому Володимиру допоміг режисер Чернівецького телебачення Василь Стріхович. Разом з ансамблем «Карпати», Володимир Івасюк та Василь Стріхович два тижні працювали уночі над фонограмою [5, с. 10].

Довгоочікувана подія сталася 13 вересня 1970 р. на Театральній площі Чернівців. У прямому ефірі програми «Камертон доброго настрою» повинна була відбутися прем'єра двох пісень – «Червона Рута» та «Водограй».

Опитаний нами респондент, очевидець події 13 вересня 1970 р., Ігор Андруняк, розповів: «Я був студентом першого курсу Чернівецького державного університету. Перший раз почув пісню, ідучи у вересні місяці з своїми однокурсниками…Театральна площа у Чернівцях дуже гарна, ну і дивимось, дуже освічена, прожекторів багато, на рейках оператор їздить і знімає. Ми стали дивитися, ми не знали тоді, що це перше виконання пісні «Червона Рута»… Для нас це була гордість, що це йде на телебачення… Я був присутній і не знав, що то така велика історична подія».

Проте швидко виявилося, що «Червона Рута» та «Водограй» потрапили до ефіру без погодження художньої ради та обласного об'єднання самодіяльних композиторів. Наступного дня режисеру Стріховичу оголосили догану [5, с. 11]. Як пише П. Нечаєва, очевидно, що члени обласного об'єднання самодіяльних композиторів відчули загрозу своїй значущості після виходу у світ двох пісень Івасюка, тому і звернулися до обкому партії [5, с. 12].

Успіх пісні закріпився і однойменним музичним фільмом. 1971 р. на екрани телевізорів вийшов фільм-мюзикл, який знімали у Яремче. Режисер Роман Олексів, сценарист – Мирослав Скочиляс. Головні герої – Василь Зінкевич та Софія Ротару. Сюжет – шахтар з Донбасу закохується у гуцулку. Попри те, що подібний сюжет – це «данина» соцреалізмові та ідеології, саме у цьому фільмі прозвучали пісні нового покоління, більшість яких україномовна (чотирнадцять з п'ятнадцяти) [5, с. 15]. Для багатьох акторів, співаків фільм став квитком в українську естраду (а вона тільки в той час починала зароджуватися!).

Вже 24 липня 1972 р. з Івано-Франківського вокзалу вирушив перший дизель-поїзд, який у народі назвали «Червона рута».

Про співпрацю Володимира Івасюка та Софії Ротару відомо досить багато. Після зйомок фільму, де Ротару виконала головну роль, було створено ансамбль «Червона Рута», яким акомпанував чоловік співачки – Анатолій Євдокименко [3, с. 84]. Очевидно, що саме творча дружба з Володимиром Івасюком, музичний фільм «Червона Рута» сприяли «взлету» кар'єри Софії Ротару. Про це вона сама неодноразово зізнавалася.

Ми опитали двох респондентів, молодість яких припала на 70-ті роки XX ст., і які добре пам'ятають шалену популярність «Червоної Рути», коли вона тільки з'явилася. «Це був або 1978 рік, або 1980, я був на

одному засіданні по автоматизації Міністерства приладобудування в Єревані. Нас з України було тільки двоє… нас повезли на високогірне озеро Сиван, біля гори Арарат. Там татарка з Казахстану починає на чистій українській мові співати, і ми українці помогли співати їй цю пісню. Але там були і білоруси, з Ленінграду люди, вони також співали українську пісню» – розповідає наш респондент Ігор Андруняк.

«Пам'ятаю себе шістнадцятирічним юнаком, десятикласником… вийшла тоді пісня «Червона Рута», ми ще не знали, що означає ця квітка… але всі молоді, старші люди захоплювалися цією піснею, і всюди, де можливо і не можливо, виконували її: і на дорозі, і в полі, і в хатах на весіллях, випускний у нас пройшов з «Червоною Рутою». Коли їхали в армію у 1973 р., в поїзді чотири доби, то були хлопці з Франківщини, на весь вагон співали без перестанку цю пісню…» – Микола Гаврилюк, 1954 р. н.

«Де ми служили, в Ахталі (місто у Вірменії – автор), було більше двадцяти національностей, серед них грузини, вірмени, азербайджанці, греки і інші. Коли ми виходили на вечірню прогулянку, за нами ціла ватага дітей і старших ходили і співали разом з нами цю пісню. Оскільки, вони й російською погано розмовляли, а тут українську пісню вивчили. Завжди запрошували нас до школи, на вечірки, щоб ми розказали про цю пісню, що означає ця червона рута – квітка» – Микола Гаврилюк.

Сам Івасюк теж відчув як його пісня одразу стала народною. На нашу думку, вищеперераховані тези вказують на те, що пісня «Червона Рута» практично одразу після виходу стала не тільки дуже популярною піснею, а піснею з якою ідентифікували українців. У час тотальної русифікації незаідеологізована пісня, в якій поєднувалися чисто українські мотиви ворожіння, вічного кохання, краси дівчини і карпатської природи, стала певною мірою витісняти російську пісню з ефіру.

Далеко не кожній пісні чи будь-якому іншому витвору мистецтва судилося стати вічними. Вже 50 років «Червона Рута» є найвідомішою українською піснею. Варто тільки пригадати скільки світових зірок виконували її: Тото Кутуньйо, Вахтанг Кікабідзе й інші. В Україні ж з 2018 р. «Червона Рута» – офіційний гімн української національної збірної на старті Ліги націй УЄФА.

«Червона Рута» стала символом молодості, краси та кохання. Пісня пережила свого автора та стала відомішою за нього. У свій час, саме завдяки Володимиру Івасюку, «Червоній Руті» та іншим його пісням, у 70-ті роки активно почала розвиватися естрада. Новостворені вокально-інструментальні ансамблі, музичні фільми, мода на українську пісню – це було своєрідним символом покоління, яке народилось у 40-50 рр. XX століття.

Пісня справила великий вплив на свідомість українців, їхню ідентифікацію, єднання. Володимира Івасюка заслужено називають «батьком» української естради. Його творчість стала фундаментальною для сучасної української музики, а фестиваль «Червона Рута», який проводився десять років після смерті композитора, став співочим бунтом проти тоталітарної системи з ідеєю, щоб Донецьк і Львів браталися.

Література:

1. Голощук О. О. Морально-етичні мотиви проблеми кохання у творчості Володимира Івасюка. URL:https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/9451/1/Holoshchuk_1.pdf
2. Івасюк М. Г. Монолог перед обличчям сина. Чернівці: Золоті литаври, 2000. 205 с.
3. Коляда І. А. Ікар української музики Володимир Івасюк. Життя та таємниця загибелі. К.: ПФ «ПП «Фоліант», 2019. 128 с.
4. Краснодемський В. Ти признайся мені звідки в тебе ті чари…. Голос України : веб-сайт URL: http://www.golos.com.ua/article/335668
5. Нечаєва П. Володимир Івасюк. Харків: Фоліо, 2019. 120 с.

Глінка Б. І.,
аспірант кафедри історії Центральної та Східної Європи
і спеціальних галузей історичної науки
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
Науковий керівник — канд. іст. наук, доц. Вітенко М. Д.

ВІКОВИЙ СКЛАД НАСЕЛЕННЯ ПІДКАРПАТСЬКОЇ РУСІ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД

Після декількох повоєнних років, коли населення Чехословаччини та Підкарпатської Русі потроху оговтувались від розрухи після війни, потроху відновлювалось й кількість населення. Зокрема, у 1920 р. вікова структура населення Підкарпатської Русі виглядала наступним чином: діти віком 0-14 років складали 226093 осіб, від 15 до 49 років – 294 491 осіб, 50+ років – 84009 осіб. Як бачимо наймолодші діти все ще є найсильнішою віковою групою: від 0 до 14 років складач приблизно 35-40% населення, доросле населення приблизно 50% та населення віком 50+ приблизно 10 %. В інших частинах Чехословаччини спостерігається схожа ситуація, зокрема в Чехії (0-14 років – 1789020 осіб, 15-49 років – 3599838 осіб, 50+ років - 1281725 осіб), Моравії і Сілезії (0-14років – 933803 осіб, 15-49 років – 1746868 осіб, 50+ років - 1281752 осіб) та Словаччині (0-14 років – 979038 осіб, 15-49 років – 1501954, 50+ років – 517252 осіб[4, с. 40].

Однак ця позитивна динаміка вікового розшарування населення виглядає зовсім інакше, якщо її поглянути через призму розподілу населення за віковим складом на 1000 населення. На 1920 р. в Чехії, Моравії

і Сілезії та Словаччині на 1000 населення діти віком від 0 до 14 років складали відповідно 268, 298 та 326 осіб на 1000 населення. Натомість на Підкарпатській Русі цей показник становив 374 особи на 1000 населення [4, с. 40]. Як бачимо, хоча в кількісному відношенні у всіх регіонах Чехословаччини спостерігалась майже однакова динаміка співвідношення дітей до дорослого населення. Однак, розглядаючи цю вікову групу через іншу призму, ми бачимо зовсім іншу ситуацію. Найбільше цей показник був в Підкарпатській Русі, найменший в Чехії, Словаччина трималась посередині.

Що ж щодо інших вікових груп, то у 1920 році населення віком 15-49 років на 1000 населення становило у Чехії, Моравії і Сілезії та Словаччині показник вище 500 осіб на 1000 населення, а саме 538, 523, 501 особа на 1000 населення відповідно. В Підкарпатській Русі він становив 487 осіб на 1000 населення. Тут ми бачимо зворотню динаміку, ніж у попередній віковій групі. Така ж динаміка спостерігалась і в останній віковій групі віком 50+, де найбільше осіб на 1000 населення припадало на Чехію, а найменше на Підкарпатську Русь, зокрема в Чехії – 192 особа, Моравії та Сілезії – 179 осіб, Словаччині – 172 особи, Підкарпатській Русі – 139 осі[4, с. 40].

Такі відмінності у віковій структурі населення можуть бути викликаними найрізноманітнішими чинниками як спосіб життя, матеріальне забезпечення, доступ до медицини, також в даному випадку це наслідки війни та хвороб тощо.

Немало важливу роль на віковий склад населення зіграла й система охорони здоров'я та рівень медичних послуг та їх доступність для населення краю.

Щодо цього питання, то слід відзначити, що населення Підкарпатської Русі у значній мірі не мало доступу до багатьох медичних послуг про що вже говорити про складні послуги як хірургічне втручання, пологи, боротьба із важкими хворобами тощо. Весь комплекс стаціонарної медичної допомоги надавався лише у декількох містах як Ужгород, Севлюш, Мукачево, Берегово з 800 ліжко-місцями для 600 тис. населення краю.

Крім того санітарний стан Підкарпатської Русі був у критичному стані. Антисанітарія, недоїдання, безграмотність населення, низький рівень життя, як на 20-ті рр. XX ст. ставало причиною багатьох спалахів епідемій. Також свою роль відіграла висока плата за госпіталізацію, що не давало доступ до медичних послуг значній частині населення регіону та страх населення перед лікарнями, що погіршувало стан справ з медициною ще більше[3, с.72].

У 1920-х рр. урядом Чехословаччини було здійснено заходи щодо покращення медичної системи Підкарпатської Русі. Для боротьби із хворобами та епідеміями президентом Чехословаччини б у 1919 р. було створено Чехословацький Червоний Хрест. У 1920 р. їхні загони були створені в Підкарпатській Русі, а саме в Ужгороді і Мукачеві.

У 1920-х рр. Міністерство охорони здоров'я організувало амбулаторії у найбільш віддалених селах для боротьби із інфекціями та різноманітними хворобами і травмами. Також для боротьби із значною дитячою смертністю Червоним Хрестом було створено 15 амбулаторій, де жінки могли отримати всю необхідну допомогу під час вагітності[2, с. 126]. Це був значний поштовх до подолання дитячої смертності й допомоги майбутнім матерям. Адже станом на 1920 р. на території Підкарпатської Русі було 154807 жінок репродуктивного віку[4, с. 41], а тому своєчасна допомога й консультація могла запобігти багатьом смертям під час родів та народження здорової дитини.

Всі ці та інші позитивні та негативні фактори та їх складові вплинули на зміни у кількісному співвідношенні населення Підкарпатської Русі з іншими регіонами Чехословаччини. Зокрема, станом на 1930 р. на території підкарпатської Русі проживало 725357 осіб, з них діти віком 0-14 років – 270949, особи віком 15-49 років – 358871 осіб, особи віком 50+ років - 95537 осіб[4, с. 40]. Як бачимо, за 10 років населення краю значно виросло попри негативні фактори як після воєнна розруха і відбудова, еміграція, стан медичної системи. З них у місті проживало осіб віком 0-14 років – 33313 осіб, осіб віком 15-64 років – 73113 осіб, осіб віком 65+ років – 4849 осіб, у селі проживало осіб віком 0-14 років – 237636 осіб, осіб віком 15-64 років – 348845 осіб, осіб віком 65+ років – 27491 особа[4, с. 41]. Однак, все ж значна частина населення проживала у селі, а тому не мала достатніх кошів на повноцінне життя та її блага. Тому попри таку позитивну динаміку у прирості населення все ж у розрахунку на 1000 населення цей показник є невтішним. Зокрема, на 1930 р. населення віком 0-14 років на 1000 населення не змінилось і складало 373 особи на 1000 населення проти 374 осіб у 1920 р., те ж стосується й осіб віком 15-49 років – 487 осіб проти 495 осіб на 1000 населення та осіб віком 50+ - 132 особи проти 139 осіб на 1000 населення.

Подібна ситуація спостерігалась й у Словаччині – особи 0-14 років – 318 проти 326 осіб на 1000 населення, особи 15-49 років – 509 проти 501 особи на 1000 населення, особи 50+ - 172 проти 172 осіб на 1000 населення. Позитивна динаміка спостерігалась тільки у Чехії, Моравії й Сілезії[4, с. 40].

У 1930-х рр. економічні та загалом медичні фактори продовжували грати основну роль у співвідношенні різних вікових груп серед населення Підкарпатської Русі. У другій половині 30-х років кількість ліжок у усіх лікарнях Підкарпатської Русі було усього 1825 ліжок, 2 ліжка на 1 000 населення. Всього в краї працювало 269 лікарів і було 54 аптеки, однак було багато населених пунктів, де не було навіть лікаря[1, с. 14].

Смертність на Підкарпатській Русі була досить високою на відміну від чеських земель. Тут на 1 тис. населення вона становила 19,43 проти 13,49 в Чехії. З 1 тис. жителів помирало в рік 163 дітей проти 99 в

Моравії[3, с. 73]. Значна віддаленість лікарень та амбулаторій і висока плата за медичне обслуговування, відсутність або незадовільний стан транспорту були основною причиною тому, що бідний селянин вчасно не міг звернутись до лікарень. Ще більшу бідність та скруту населенню Підкарпатської Русі принесла економічна криза 1929-1933рр., що прирікала багато сімей на смерть[2, с. 128].

Все ж попри негативні та позитивні зміни у медичній системі, населення краю невпинно зростало і станом на 1936 р становило 798313 осіб[5, с. 20]. Віковий склад населення станом на 1936 р виглядав наступним чином, особи віком від 0-14 років – 291154 особи, від 15 до 49 років – 403387 особи, від 50 років – 1037722 особи.[5, с. 38]. Як бачимо, завдяки значним зрушенням у медичній сфері спостерігалось повільне збільшення кількості дорослого населення віком 50+ років, а також значне збільшення кількості дітей та дорослого населення, яке почало значно менше потерпати від різних хвороб та інфекцій. Однак, все ж попри таку позитивну динаміку росту населення, все ж ріст населення Підкарпатської Русі ще довгий час відчував на собі вплив Першої світової війни.

Отже, впродовж 1920-1930-х рр. спостерігався значний ріст населення в регіоні. Однак, на цю динаміку впродовж всіх років впливали наслідки Першої світової війни, а також медичні та інші фактори, які значно гальмували приріст населення, а також співвідношення різних вікових груп відносно одне одного. Однак завдяки значним зусиллям чехословацького уряду у розвитку медичної системи краю спостерігається збільшення кількості осіб III та II категорії при тому, що осіб I категорії також стало помітно більше на 193-ті рр.

Література:

1. Береш Е. И., Гончаров В. С. Краткий очерк истории медицины и организации здравоохранения на Закарпатье в досоветский период. *Закарпат. обл. научно-мед. общество соц. гигиенистов и организаторов здравоохранения.* Ужгород. 1989. С. 13-15.

2. Вакула Н. Розвиток охорони здоров'я на Закарпатті у міжвоєнний період (1919-1939). *Науковий вісник Ужгородського університету: сер.: Історія.* 2004. Вип. 11. С. 125-131.

3. Микуланинець С. Здравоохранение и социально-санитарные отноше-ния на Подкарпатской Руси. *Подкарпатская Русь. За годы 1919- 1936 гг.* Ужгород: Школьная помощь. 1936. С. 71-74.

4. Sčítání lidu v republice Československé ze dne 1. prosince 1930. Díl I: Růst, koncentrace a hustota obyvatelstva, pohlaví, věkové rozvrstvení, rodinný stav, státní příslušnost, národnost, náboženské vyznání. Praha: Státní úřad statistický. 1934. 212 s.

5. Statistisches janrbunch der Cechoslovakischen republik. Herausgegeben von statistischen staatsamt. Praga. 1938. 338 p.

Горбуля О. А.,
викладач суспільних дисциплін
Відокремленого структурного підрозділу
"Гірничо-електромеханічний фаховий коледж
Криворізького національного університету"

МЕТАФІЗИЧНІ АСПЕКТИ ВІЙНИ У А. МОЗЛІ

Оскільки людина істота вільна, вона лише частково детермінована своїм оточенням, а тому, для пошуку відповіді на питання «чому людина веде війну?», А. Мозлі наводить слова Л. Пейкоффа: «людина не тільки вільна, вона так само є продуктом своєї волі, продуктом свого інтелекту» [5, с. 73]. З іншого боку людина все ж є частиною цього універсуму, тому її поведінка частково нагадує собою поведінку елементарної частинки, тобто, можна стверджувати про певний детермінізм. Прийняття цієї точки зору обумовлює висновки, згідно з якими людина повністю включена в систему причин і наслідків Всесвіту, тому будь-яка вільна воля не є можливою. Така включеність в жорстку каузальну систему передбачає відсутність здатності впливати на власну долю, впливати на причини виникнення війни. З такої логіки випливає висновок, що війна – необхідне явище.

Вірування – концептуальні явища, ментальні сутності, які ми приймаємо, вивчаємо і про які розмірковуємо. Вірування так само продукт нашого головного мозку, відокремлені від операцій протікають в мережі нейронів. Строго кажучи, детермінізм не робить з війни виключно людське явище, людина тут просто витратний матеріал, який не має вибору. Війна, таким чином, має метафізичну сутність. У детермінованому Всесвіті без совісті, переконань або цілей, війна є виключно формою поведінки, викликаної попередніми фізичними процесами. Детермінізм також відхиляє здатність людини якось змінити свою поведінку, щоб виключити виникнення війни. Знання, таким чином, повністю марні, оскільки знання причин і умов не дозволяє уникнути війни.

Якщо детермінізм приймає умови каузальної сили ідей (системи вірувань), то спроби припинити або контролювати війну стають теоретично можливими. Однак більшість теорій детермінізму все ж зберігають вчення про те, що людські думки – продукт зовнішніх сил: головний мозок визначає думки, тіло визначає головний мозок, навколишній світ визначає тіло.

У сферу теорій детермінізму відносять також і версію про перманентну війну – «циклічний підхід», який описує війну як періодичне явище, що утрудняє людське життя, як необхідну хоча й трагічну частину життя.

Метафізичні ідеї не просто абстрактні філософські думки, які не мають ніякого відношення до реальності, вони є досить ефективними регуляторами людської поведінки. Адже люди діють відповідно до своїх переконань і передумов на даний момент, не залежно від того, чи є дані переконання складними в своїй структурі. Крім того, метафізичні переконання лежать в основі всіх ідеологій, і вони виступають в ролі першого пріоритету для розуміння світу.

Пов'язуючи метафізичні ідеї і політичні ідеології, яснішими стають витоки війни, оскільки одне з його джерел – людське мислення. Аналогічно тому, як природа людини має певну ієрархію (біологічна основа – культура – свідомість), те ж саме можна сказати і про структуру думки (метафізика – епістемологія – етика і політика). Таким чином, ідеї, як перший ступінь структури думки, не тільки задають певну структуру для розуміння самого світу, а й виробляють методологію і способи взаємодії зі світом.

Але, саме поняття дії включає в себе певну телеологію, що втрачає сенс, якщо немає певної мети і спрямованості. Адже люди діють виключно для досягнення певних цілей. Ідеї, як освоєні і закріплені концепції і патерни, регулюють поведінку і визначають цілі. На даному рівні (можна сказати культурному) вони є основними причинами дії і за силою впливу перевершують біологічний рівень. Таким чином, війна є переважно продуктом ідей.

Певні ідеї задаються індивідами або групами до певного дискурсу того чи іншого часу. М. Фуко говорить: «Можна бути автором чогось більшого, ніж книга – автором теорії, традиції, дисципліни, всередині яких, в свою чергу, можуть розміститися інші книги і інші автори ... Коли ж я говорю про Маркса або Фрейда як про «засновників дискурсивності», то я хочу сказати, що вони зробили можливим не тільки якесь число аналогій, вони уможливили – причому в рівній мірі – і деяке число відмінностей. Вони відкрили простір для чогось, відмінного від себе і, тим не менше, що належить тому, що вони заснували» [3, с. 59]. Таким чином, впровадження певних ідей безпосередньо пов'язане зі зміною дискурсу, який задають певні «засновники». Але у відкритому суспільстві справи йдуть значно складніше, так як в них існують складні та інтерактивні матриці – сукупність ідей, що виходять з різних джерел. Поширення ідей і істин стає соціально егалітарним явищем, але, виключно в рамках певного дискурсу або парадигми.

Найбільш руйнівні ідеології, з точки зору їх впливу на людські вчинки і для інтелектуального виправдання, а як наслідок і витоку війни, є телеологічні теорії або теорії історицизму, згідно з якими людина включена в історичний хід, який підпорядковується невідворотним законам темпорального розвитку. Як правило, в основі таких теорій лежить глибока метафізика, однак саме вона накладає на людину певні гносеологічні, етичні і політичні умови існування.

Наприклад, теорія Т. Гоббса, яка постулює природу в її первинному стані як ворожу для людського існування, бо люди не можуть спокійно жити в ній, без штучних конструкцій: «люди, що живуть без загальної сили, яка тримала б їх в страху, перебувають в стані війни, війни всіх проти усіх» [1, с. 185]. Таким чином, природа людини полягає в схильності до війни один з одним. Стан війни є постійним супутником людства, а світ є всього лише затишшям перед черговою війною.

«Метафізичні конструкції не є конструкціями самі по собі. В умах людей вони утворюють певну мережеву конструкцію, яка впливає на поведінку людини» [4, с. 214]. Тому метафізика сьогодні змушує людей вчиняти як колись войовничі племена, які вважали вбивство за благородне діяння. Ще більш крайній випадок, коли метафізика з'єднується з телеологічним баченням долі: війна тоді представляється не просто природним станом справ, вона вшляхетнюється як мета. Людина вибирає її як певну долю.

Телеологічні концепції війни передбачають певну метафізичну мету або патерн для людських дій, в яких не діє людська воля. Стародавні жреці сприймали це як певні плани в умах богів, але з прогресом і секуляризацією місце жерців зайняли держави, політичні лідери, філософи. Телеологічні теорії доповнюють різні детерміністичні теорії, і як певні системи вони вимагають від людини відмовитися від контролю своїх дій на користь долі. Але, це теж акт волі.

Більш «слабкі» теорії допускають деякий контроль людей над своїми власними долями, але все ж характеризують війну як незалежний інститут, який виникає періодично незалежно від людської юрисдикції.

Згідно історицизму, ідеї знаходяться скоріше не в людському розумі, а в несвідомому. Вони не вільно обрані або створені людиною, вони «опредмечуються» через людину, оскільки вже знаходяться в ній, або входять в людський розум на певному етапі існування. Ідеї можуть походити з божественного джерела (Б. Спіноза), від Універсального Розуму (Г. Гегель), від потойбічних «ідей» (Платон), або, виходячи з властивих характеристик, спочатку заданих в людині, які зумовлюють моделі мислення, відповідні телеологічному плану (Д. Віко). Історицизм детермінований в тому сенсі, що всі людські події зумовлені, і віра людини в вільну волю ілюзорна.

У метафізиці Геракліта передбачається, що світ перебуває в постійній русі, в якому речі обов'язково змінюють свій стан на протилежний – гаряче стає холодним, холодне стає гарячим. Для Геракліта війна – природний стан, який є каталізатором змін, і без війни людство не може прогресувати. І саме в цьому суть історицизму: всі дії рухаються нерозривно до певної мети, що тягне за собою зумовленість всіх дій,

встановленої законами природи та людським вибором. Але у даній концепції є кілька помилкових припущень: по-перше, це існування деяких світових лідерів – історичних постатей, які вибирають долю людства, народу і нації. Це представляється досить наївним з тим урахуванням, що в розвинутій культурі взаємодія індивідів породжує певні структури, які ненавмисно можуть протидіяти рішенням певної фігури. По-друге, досконалий вибір не визначає курс дій, так само, як і натиснутий курок не визначає імпульс і траєкторію польоту кулі.

Есхатологічні ж доктрини стверджують, що закінчення для війни все ж існує або це може статися в результаті самої війни. Тут існує ряд теорій, такі як «месіанська» філософія війни і «глобальна» філософія. Перша стверджує, що деякі люди – пророки можуть отримати доступ до певних знань, які на пряму впливають на майбутню історію і розвиток людства. Вони можуть засуджувати або виправдовувати війни проти єретиків, класові війни, священні, з метою об'єднання людства.

Але все це натикається на ряд аргументованих заперечень. По-перше, доля людини є одним з його власних продуктів. Девіз Ж.-П. Сартра «ви вільні – ви вибираєте» [2, с. 14]. По-друге, елітарність знань не скасовує факту всеосяжної диффузності останнього. Така месіанська філософія тягне за собою вимогу призупинити критичне мислення і прийняти заклики до війни на основі сліпої покори або віри.

Таким чином, хоча ми і можемо на підставі історичного досвіду і знання визнати існування певного плану або тренду, ми не можемо екстраполювати це на майбутнє, бо наші уми не здатні охопити всі можливі варіанти розгортання подій, оскільки кожна подія являє собою точку біфуркації. Тому будь-яка есхатологія – фантазія, або в кращому випадку наукова омана. Тому будь-яка теорія може розцінюватися як зброя, що пригнічує критичне мислення.

Ключовий момент тут в наявності вільної волі. Людина постійно стикається з цілою низкою подій, в яких вона повинна зробити певний вибір. Вибір – вольовий акт, і тільки людина може зробити його відповідно до своїх внутрішніх цінностей і системи знань. Часто кажуть, що людина є продуктом свого часу, так як відображає всі глобальні тренди.

До такого висновку й доходить А. Мозлі, будь-які філософські і не тільки концепції повинні піддаватися критиці на предмет присутності заперечення здатності людини здійснювати вибір. Інакше такі концепції стають доктринами слухняності. Будь-які теорії можуть відповідним чином вплинути на поведінку і на цілі, але якщо ми приймаємо систему поглядів, яка заперечує нашу свободу вибору, ми відмовляємося від нашого життя як такого.

Література:

1. Гоббс Т. Левиафан. М.: Мысль, 2001. 478 с.
2. Сартр Ж.-П. Экзистенциализм – это гуманизм. Пер. с фр. М. Грецкого. М.: Издательство иностранной литературы, 1953. 42 с.
3. Фуко М. Безопасность, территория, население. Курс лекций. СПб.: Наука, 2011. 544 с.
4. Moseley A. Philosophy of War. New York: Algora Publishing, 2002. 266 p.
5. Moseley A. To Z of Philosophy. New York: Continuum, 2008. 261 p.

Грек К. А.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету
Науковий керівник — канд. політ. наук, доц. Кокарча Ю. А.

МОДНА ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА

У сучасному світі дедалі більших обертів набирає процес розвитку суспільства споживання і саме мода є регулятором людської діяльності, а інформаційна війна є засобом впливу модних домів на поведінку споживачів.

Серед науковців, які цікавилися питаннями моди можна виділити І. Канта, М. Маклюена, Г. Спенсера, Г. Зіммеля та ін.

Актуальність даної теми зумовлена, насамперед тим, що мода досить активна і тому має великий спектр впливу на комунікацію, поведінку, що, тим самим, впливає на формування індивіда та відчуття себе в суспільстві.

Мода - це тимчасове домінування певного смаку в певній сфері життя або культури. Іммануїл Кант визначав моду як «непостійний спосіб життя».

Інформаційна війна – це процес формування взаємодоповнюючих поглядів, громадської думки та логічного мислення, яких очікує суспільство, і подання інформації таким чином, щоб комплексна система поглядів на певні питання була вигідною для організаторів інформаційної пропаганди. Американський дослідник Маклюен виводить цікаву тезу, яка звучить так: "Істинно тотальна війна - це війна за допомогою інформації".

Кожна країна має різний погляд на моду, тому що кожен має свій менталітет. Світова мода розвивалася раніше за Україну, тому все що знали українські модники-це лише пожитки зарубіжжя. Як викладач, чи студент, Європа домінує над модою у світі. Україна навчилась «бути модною» завдяки Європі, вона розвивалася в цій сфері і досягла значних результатів, тому якщо раніше ми заглядались на закордонну моду, то зараз є магазини українських модельєрів за кордоном, і відомі українські дизайнери, які розуміють зарубіжжя. Українську і світову моду неможливо порівняти, адже Україна навчилася цьому мистецтву в Європі і досягла значних успіхів.

Мода не статична, і зміни в суспільному житті відразу викликають зміни в моді. Не всі можуть протистояти її впливу. Мода стикається з проблемами на демонстраційних показах, на вулицях і в повсякденному житті. Вона впливає на людину з телеекранів і обкладинок популярних журналів. Іноді речі, які спочатку не помічалися, згодом стають популярними, що пов'язано з частими змінами естетичних смаків та уподобань.

Англійський філософ і соціолог Герберт Спенсер вважає, що мода є формою соціальної регуляції людської поведінки, а її функція полягає в забезпеченні упорядкованого розвитку та підтримки соціальних і культурних норм. Ось приклад: вимоги до шкільної форми чи офісного одягу забезпечують дотримання загальноприйнятих дисциплін, а національні костюми (наприклад, вишиванки чи кімоно) залучають патріотизм і відтворюють національну ідентичність. Модні тенденції, такі як брючні костюми або ностальгія за 90-ми, є відображенням суспільних настроїв. Вони означають зміни в соціальному порядку.

Для соціолога Георга Зіммеля мода — це не лише соціальне та культурне явище, а й метафора бажання. Він перший з соціологів, який бачить моду не лише як вираження конкурентних амбіцій і механізм споживання — як і в усіх аспектах життя, він бачить лише красу. І цією «красою» є соціалізація: за допомогою моди індивіди соціалізуються, взаємодіють з іншими, інтегруються в суспільство. Людина починає використовувати моду, щоб привернути увагу оточуючих, щоб показати себе з найкращого боку. Мода стала вираженням її соціальної ролі. Бажання виділитися за допомогою модних тенденцій якнайкраще відображає громадську думку та емоції. Наприклад, ми можемо хоча б згадати хіпі 1970-х років або виборче право жінок, які обрали білий колір як символ рівних прав.

Отже, як і сьогодні, в минулому, так і в майбутньому лібералізованому суспільстві мода буде мати свій вплив та значення. Мода – це естетичне явище, частина окремих країн чи всієї художньої культури людини. Для кожного з нас мода — це частина нашого внутрішнього світу, психологічний феномен, а наше ставлення до неї, вибір — явище моральне. Мода породила ієрархічну систему модних брендів, надавши своїм продуктам соціальний, економічний, культурний та символічний капітал.

Література:

1. Інформаційна війна – зброя масового знищення: веб-сайт. URL: https://www.pravda.com.ua/rus/articles/2006/04/20/4399050/ (Дата звернення 18.11.2021)
2. Левит С.Я. Философия культуры Г. Зиммеля: вестник культурологии. Левит Светлана , 2019. С. 105.
3. Про українську та світову моду: веб-сайт. URL:http://estetica.etica.in.ua/pro-ukrayinsku-ta-svitovu-modu/ (Дата звернення 18.11.2021)
4. Теорії моди в класичній соціології: Герберт Спенсер: веб-сайт. URL: https://officiel-online.com/stati/lichnosti/herbert-spencer-sociology/(Дата звернення 18.11.2021)

Гринь Д. І.,
студентка 44-І групи Навчально-наукового інституту філології та історії
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник — д-р. пед. наук Гриценко А. П.

РОБОТА З РІЗНИМИ ТИПАМИ ДЖЕРЕЛ ПРИ ВИВЧЕННІ ІСТОРІЇ У СТАРШИХ КЛАСАХ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Відповідно до Національної доктрини розвитку освіти, центром державної гуманітарної політики щодо національного виховання має бути забезпечення громадянського, патріотичного, морального, трудового виховання, формування здорового способу життя, соціальної активності, відповідальності та толерантності[4].

Зміна навчально-виховного процесу на формування соціально активної особистості закріплена в базових нормативно-правових актах, що регламентують функціонування закладів освіти: Законах України «Про освіту»[2], Національній доктрині розвитку освіти[4] та інших документах.

Таким чином, питання використання історичних джерел під час проведення та підготовки до уроків набуває нового змісту і значення.

Метою статті є дослідження з'ясувати теоретичні засади роботи з різними типами джерел при вивченні історії у старших класах закладів загальної середньої освіти та методики використання різних типів джерел на уроках історії у закладах загальної середньої освіти.

Взагалі питання використання історичних джерел на уроках історії не нове. Ідею використання історичних джерел у процесі навчання започаткували Н.А. Рожков, М.М. Стасюлевич та інші. Вони з'ясували значення історичних документів як засобу донесення навчального матеріалу та запропонували методичні прийоми й форми їх використання. Різні види історичних джерел та методику їх використання у процесі навчання розглянуті також Л.В. Задорожною[1], В.О. Мисаном[3], О.І. Пометун[5] та іншими дослідниками.

Аналіз літератури дає привід для формування висновку про формування конкретних часових етапів, у межах яких було створено оригінальні методики використання джерел у навчанні історії, а саме:

1. Російська методична школа другої половини XIX ст. — початку XX ст.
2. Західноєвропейська та американська методичні школи першої половини XX ст.
3. Радянська методична школа 60—80-х рр. XX ст.
4. Західноєвропейська та американська методичні школи 70-х рр. XX ст. — початку XXI ст.
5. Російська методична школа 90-х рр. XX ст. — початку XXI ст.
6. Українська методична школа 90-х рр. XX ст. — початку XXI ст.

Необхідність класифікації та систематизації письмових джерел давно вже визнана та запропонована багатьма істориками. Проте й досі вони не прийшли до спільної думки. Одна з головних причин невирішеності цієї проблеми, наявність багатьох різновидів її вирішення, багатозначність трактувань лежить у відсутності головного принципу, який лежав би в основі класифікації.

Аналіз відомих класифікацій дозволить нам виділити спектр джерел, що може бути використаний при підготовці до відповідної роботи з джерелами. Тож слідом за зазначеними авторами ми виділяємо наступну класифікацію джерел, які можна використовувати при вирішенні методологічних завдань:

1) письмові джерела;
2) речові джерела;
3) усні або фольклорні;
4) етнографічні;
5) лінгвістичні.

Підсумовуючи, можемо зазначити, що головною метою під час вивченя історичних джерел має бути опанування учнями вмінням та навичкам роботи з різними типами джерел. Цей процес має бути поетапним та керований вчителем. Також, необхідно дотримуватися принципів логічності та послідовності, щоб сформувати в учнів вміння та навички роботи з джерелом. Для здійснення цієї мети вчитель має підготувати оптимальний алгоритм аналізу джерела, враховуючи вікові особливості та рівень підготовленості класу до такого виду робіт. Сучасні науковці пропонують різні види побудови етапності у дослідженні історичних джерел на уроках історії. Вцілому, проблема використання на уроках історії у старших класах закладів загальної середньої освіти різних видів джерел на сучасному етапі розвитку шкільної освіти набувають особливого значення та потребують подальшого дослідження.

Література:

1. Задорожна Л.В. Методика використання історичних документів на уроках історії України в загальноосвітній школі: Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.02 / Л.В. Задорожна ; Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. Київ, 2005. 19 с.
2. Закон України «Про освіту». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text (дата звернення 15.11.2021)
3. Мисан В.О. Писемні джерела на уроках історії. 5–11 класи / В.О.Мисан. Київ : Шкільний світ, 2009. 99с.
4. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки. URL: https://pon.org.ua/novyny/2446-nacionalna-strategiya-rozvitku-osviti-v-ukrayini.html (дата звернення 15.11.2021)

Пометун О.І. Методика навчання історії в школі / О.І.Пометун, Г.О.Фрейман. Київ: Генеза, 2005. 328 с.

Дорошенко Д. В.,
магістрантка Сумського державного
педагогічного університету ім. А.С. Макаренка
Науковий керівник — д-р. іст. наук, проф. Абакумова В. І.

УЧАСТЬ УКРАЇНИ У СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ УСТАНОВАХ ООН СОЦІАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ

З дня проголошення незалежності України розпочався новий період співпраці з ООН, який визначається одним із пріоритетів зовнішньої політики нашої держави. Україна є активним учасником у всіх сферах діяльності ООН. Особливо важливою сферою на сьогодні є соціальна.

В даний час, до спеціалізованих установ ООН соціального характеру із якими Україна співпрацює й сьогодні, належать: Міжнародна організація праці (МОП) та Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ).

У 1946 році першим спеціалізованим органом ООН стала Міжнародна організація праці (МОП). Її утворили у 1919 році для досягнення соціальної справедливості та міжнародного поділу праці. У 1969 році на сесії ООН Нобелівською премією були відзначені зусилля МОП, спрямовані на досягнення соціального миру. У

1944 році було прийнято Філадельфійську декларація, у якій зазначено цілі та завдання Міжнародної організації праці: підвищення рівня життя, право на колективні переговори, охорону праці, повну зайнятість працівників, їх соціальне забезпечення, справедливу винагороду, захист надання житла та харчування, добробуту дітей і матерів, можливості для, відпочинку, культурного розвитку, навчання [3, с. 13].

Основною діяльністю МОП є прийняття конвенцій та рекомендацій, моніторинг їх виконання. Тільки стандарти конвенцій, якщо вони ратифіковані, є юридично обов'язковими для національного законодавства держав-членів МОП. Кожна держава-член МОП зобов'язується подавати щорічні звіти Міжнародному бюро праці про заходи щодо імплементації ратифікованих конвенцій у законодавстві та на практиці [3, с. 13].

Україна набула членства Міжнародної організації праці 12 травня 1954 року і ратифікувала більше 60 її конвенцій. З моменту здобуття незалежності Україну обирали до складу Адміністративної ради двічі – на період 1996-1999 років і 1999-2002 років. Програма гідної праці МОП є ключовим елементом співпраці між Україною та Міжнародною організацією праці.

За увесь період незалежності України реалізовано понад 30 проектів і програм МОП в нашій державі. Міністерство праці та соціальної політики України у червні 2012 року спільно з Міжнародною організацією праці підписали нову Програму гідної праці в Україні. Програма визначає основну мету і очікувані результати спільної діяльності МОП та її тристоронніх партнерів в Україні. За останні роки МОП реалізувала 2 проєкти за Спільною програмою ООН з ВІЛ/СНІДу та Фондом ООН у галузі народонаселення, 8 проєктів за Програмою розвитку ООН в Україні, 1 проєкт із Міжнародною організацією з міграції. Наразі Програма гідної праці в Україні включає 7 проєктів і програм на загальну суму близько 10 мільйонів доларів [2].

Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ), заснована в 1948 році, має на меті розробити та впровадити необхідні механізми та інструменти для захисту та підтримки права на охорону здоров'я людини. У 1998 році ВООЗ прийняла програму «Здоров'я для всіх у XXI столітті». На основі досвіду реалізації цілей програми, ВООЗ у 2012 році схвалила нову глобальну стратегію «Здоров'я 2020», призначену для забезпечення доступу до систем охорони здоров'я, які відповідають потребам людини та характеризуються високою якістю догляду, повагою до загального охоплення та соціальною справедливістю [3, с. 17].

Україна є членом ВООЗ з 1948 р. З 1950 по 1991 рік – період неактивного членства України в цій організації. У 1992 р. було поновлено членство. Співпраця України з ВООЗ є однією з важливих складових міжнародного співробітництва, спрямованого на забезпечення конституційного права кожного громадянина України на охорону здоров'я, медичне обслуговування та медичне страхування. Така співпраця особливо важлива в умовах глобалізації [1].

У Києві працює офіс Всесвітньої організації охорони здоров'я в Україні. Команда ВООЗ в Україні складається з близько 50 фахівців, які надають технічні знання та зміцнюють національний потенціал із питань, пов'язаних зі здоров'ям. Офіс реалізує угоду у тісній співпраці з національними установами та міжнародними партнерськими агентствами.

Сьогодні співпраця ВООЗ та України особливо важлива, в умовах пандемії коронавірусу. Україна брала участь у підготовці низки контрактів та стратегічних документів ВООЗ, зокрема Рамкової конвенції ВООЗ про боротьбу проти тютюну та резолюцій Всесвітньої асамблеї охорони здоров'я. У 2020 році Уряд України в особі МОЗ України та Європейське регіональне бюро ВООЗ підписали году про співпрацю на період 2020-2021 років. Угода зміцнює співпрацю, щоб допомогти покращити здоров'я українського народу, прискорити просування до загального охоплення медичними послугами та досягти цілей сталого розвитку до 2030 року.

У сучасному світі, що глобалізується, багатостороння дипломатія набуває все більшого значення у досягненні міжнародних відносин, тому міжнародні організації є найкращим форумом для встановлення багатосторонніх відносин. Участь України в них не лише підтверджує нашу державу як повноправного учасника міжнародних відносин, а й сприяє вирішенню необхідних національних проблем. Співпраця зі спеціалізованими установами ООН відкриває перед нашою країною широкі можливості розвитку.

Література:

1. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ). *Постійне представництво України при відділенні ООН та інших міжнародних організаціях у Женеві.* URL: https://geneva.mfa.gov.ua/posolstvo/2612-who (дата звернення 18.11.2021 р.).

2. Співробітництво з МОП. *Міністерство соціальної політики*. URL: https://www.msp.gov.ua/content/spivrobitnictvo-z-mop.html (дата звернення 18.11.2021 р.).

3. Чалюк Ю.О. Соціальні тренди Великої четвірки ООН: МОП, ЮНЕСКО, ФАО, ВООЗ. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* Серія «Економіка і менеджмент», 2019. № 35. С. 12-20.

Зима М. О.,
студентка 64-І групи Навчально-наукового інституту філології та історії
Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник — канд. іст. наук Крижанівський В. М.

ОБОРОННІ ВІЙСЬКОВІ ДІЇ ЧЕРВОНОЇ АРМІЇ НА ХАРКІВСЬКОМУ НАПРЯМІ. БАРВІНКІВСЬКИЙ КОТЕЛ 1942 Р.

Трагічна для радянського командування Харківська наступальна операція в травні 1942 року була третьою провальною спробою звільнити окупований в жовтні 1941 року Харків. Наслідки цієї операції отримали назву «Барвінківський котел» який завершився розгромом кількох частин Радянської армії та просуванням німецьких військ на південний схід до Сталінграду та Кавказу [6].

Після кількох, значною мірою, успішних військових операцій Червоної армії взимку продовження широкомасштабних операцій стало неможливим. Через весняну повінь стан ґрунтових доріг був критичний. Тому відновлення оборонно-наступальної компанії було заплановано на травень. До цього ж часу армія поновлювала свій склад, сформувавши дев'ять резервних рот [4, с. 411].

Військова рада Південно-Західного фронту пропонувала розгорнути широкомасштабні наступальні дії на південь задля виходу на лінію Гомель – Київ – Черкаси – Первомайськ – Миколаїв. Було заплановано здійснити дві основні операції: силами Південно-Західного фронту розгромити ворожі угрупування в районі Чугуїв – Балаклея; силами Південного фронту звільнити територію від фашистів на лінії Славянськ – Краматорськ. Таким чином планувалося укріпити радянські сили на барвінківському плацдармі для подальшого наступу на Харків. Такий план дій був розглянутий Ставкою Головнокомандувачів в березні 1942 р., але не отримав схвалення через недостатню кількість підготовлених резервів Південно - Західного фронту для посилення військ. Натомість, було видано указ про створення нового плану розгрому лише харківського угрупування фашистів для звільнення Харкова, що в результаті надало б можливість наступу на Дніпропетровськ [4, с. 411].

За новим планом з харківського наступу, розроблений Командирами Південно–Західного фронту, передбачалося нанесення двох ударів які повинні були зійтися – з району Вовчанська (силами 28-ї армії під командуванням генерал-лейтенанта Д. І. Рябишева та флангові з'єднання 21-ї та 38-ї армії) та (основний удар) з Барвінківського виступу на Харків (силами 6-ї армії під командуванням генерал-майора А. М. Городнянського та армійською групою під командуванням генерал-майора Л. В. Бобкіна). Забезпечення наступу Південно-Західного фронту покладалося на Південний фронт, організувавши оборону на південному фасі Барвінківського виступу (силами 57-ї армії під командуванням генерал-лейтенанта К. П. Подласа та 9-ї армії під командуванням генерал-майора Ф. М. Харитонова) [4,с. 412].

В той же час німецько-фашистським командуванням також готувалася наступальна операція в районі Харкова під назвою «Фредерікус - І» з початком на 18 травня [8]. Планувалося нанести два удари: ліквідувати Барвінківський виступ з району Балаклеї на південь (6-та армія генерал-фельдмаршала Фрідріха Паулюса), відрізати тилові комунікації радянських військ розташованих південніше р. Донець; вдарити з району Слов'янська та Краматорська (армійська група Клейст під командуванням генерал-полковника Евальд фон Клейста) і зайняти північний район р. Ізюм в якості базового плацдарму для подальшого наступу [3,с. 64].

Вранці 12 травня Радянські війська почали наступ. Перші два дні операції були успішними. Випала можливість залучити до бою рухомі з'єднання радянських військ для завершення оточення німецького угрупування в районі Харкова. Але через неточні дані розвідки, щодо концентрації ворожих танкових військ в районі Змієва, здійснення цього плану затрималося. І тільки 17 травня командувачами Півднно-Західного фронту було вирішено відправити в бій 21-й танковий корпус, але було вже пізно[4,с. 413]. Як наслідок, виснаження наступальних військ призвело до послаблення наступу, в той час як ворожі війська поповнили свої ряди резервами та організували оборону на тилових рубежах [7, с. 365]. Цього ж дня частина армійської групи «Клейст» пішли в наступ на смузі Славянськ – Краматорськ і до19 травня просунулися на 40-50 км у північному напрямку та прямували до Ізюма [2,с. 123].

25 травня опинившись в оточенні Ізюм – Барвінкове – Лозова - Балаклія радянські війська під командуванням Південно-Західного фронту намагалися прорвати кільце з району Савинці (15 км південніше Балаклії), але мала чисельність ударної 38-ї армії та малозабезпеченість зброєю прирекли на невдачу цю спробу [4,с. 415]. Вийти з «Барвінківського котла» вдавалося не багатьом. Оборонні дії підрозділів радянських військ які залишились в оточенні тривали до 30 травня. Інші частини проривалися через фронт ворога на лівий берег Північного Донця [3,с. 68]. Барвінківський виступ було ліквідовано.

Результатом успішно розпочатої Радянськими військами наступальної операції під Харковом стало поразка майже трьох армій Південно-Західного та Південного фронтів. Повністю було знищено армійську групу Л. В. Бобкіна. Маловідомий факт, але, в наступальній операції також брала участь 106-та Казахська кавалерійська (Акмолінська) дивізія з якої живими та пораненими вийшло 3 людини [8, с. 60].

Як ми бачимо, за 18 днів бойових дій травнева спроба 1942 р. звільнити стратегічно важливий Харків завершилась трагічною сторінкою в історії під назвою «Барвінківський котел». Загальна кількість людських втрат Південно-Західного та Південного фронтів становить близько 320 тис. чоловік, 230 тис. потрапило в полон [3, с. 128]; живими з оточення вийшли 7 тис. чоловік, з Барвінківського виступу 21 910 чоловік [5; 1]. До причин трагічної поразки належать, в першу чергу, прорахунки Генштабу та стратегічні помилки, несвоєчасні та не точні дані розвідки та незабезпеченість достатніми силами та озброєнням південно-західного напрямку, де розгорнулись основні бойові дії.

Література:

1. Бегунов С. Что произошло под Харьковом в мае 1942 года. Военно-исторический журнал. 1987. No 10. 96 с.
2. Безсмертя. Книга Пам'яті України 1941–1945. Київ, 2000. 944 с.
3. Грицюк В. М. Стратегічні та фронтові операції Великої Вітчизняної війни на території України / НАН України. Ін-т історії України. — К., 2010. 150 с.
4. История Великой Отечественной войны Советского Союза 1941–1945 в 6 т. / ред. комиссия П.Н. Поспелов (председатель) и другие. Москва : Воениздат, 1961. Т. 2. 682 с.
5. Семитетко В.А. Харьковская катастрофа мая 1942. Мир истории (електронный журнал) 2008. No 1. URL: http://www.historia.ru/2008/01/kharkov.htm (дата звернення: 18.11.2021).
6. Киш С. Барвенковский котел или третья попытка освободить Харьков. Вечерний Харьков. 2014. URL: https://vecherniy.kharkov.ua/news/92628/ (дата звернення: 19.11.2021)
7. Советская военная энциклопедия в восьми томах, в 8 т. / ред. комиссия Н.В. Огарков (председатель) и другие. Москва : Воениздат, 1976. Т. 8. 687 с.
8. Харьковский котел. URL: http://1941-1945.at.ua (дата звернення: 19.11.2021)
9. Ямпольская Л. Н. 106-Я КАЗАХСКАЯ КАВАЛЕРИЙСКАЯ (АКМОЛИНСКАЯ) ДИВИЗИЯ В ХАРЬКОВСКОЙ ОПЕРАЦИИ 12-19 МАЯ 1942 Г.: НЕИЗВЕСТНЫЕ СТРАНИЦЫ.: материалы II междунар. Науч.-практ. конф. (Витебск, 23-24 апр. 2020 г.). Витебск, 2020. С. 58-62.

Карабін Б. В.,
аспірантка кафедри історії, правознавства та методики навчання
Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка
Крижанівський В. М.,
кандидат історичних наук, старший викладач
кафедри історії, правознавства та методики навчання
Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка

ПОСТАТЬ П. ГУЛАКА-АРТЕМОВСЬКОГО У КРАЄЗНАВЧИХ НАРИСАХ М.Ф. ПОНОМАРЕНКА

Авторитет України, як сучасної держави залежить не лише від вдалої політики, зміцнення економіки, а й від уважного та дбайливого ставлення до її багатої історико-культурної спадщини. Даний напрямок є пріоритетним для українських істориків та краєзнавців. Визначним він був і для відомого педагога, громадського діяча та краєзнавця Михайла Федоровича Пономаренка (1920-2010). Цікавим напрямком діяльності М. Ф. Пономаренка було історичне краєзнавство. Михайло Федорович, активно досліджував біографії літературних діячів Черкащини, серед яких важливе місце займає постать українського письменника Петра Гулака-Артемовського.

Спеціального дослідження краєзнавчих розвідок М. Ф. Пономаренка в українській історіографії наразі немає. Дана тема ґрунтується на аналізі архівних матеріалів з особового фонду краєзнавця, що зберігається у Державному архіві Черкаської області [1; 2].

Перша стаття М. Ф. Пономаренка про П. Гулака-Артемовського була надрукована в газеті «Світлий шлях» 27 січня 1970 р., під назвою «Піонер романтизму», з нагоди 180-ї річниці з дня народження письменника. В статті подано біографічні дані про рік народження, батьків, освіту П. Гулака-Артемовського «він народився 27 січня 1790 р. в Городищі на Черкащині в родині священника…Від 1800 по 1813 р. Петро навчався в Київській духовній академії, але покинув її через трагічне кохання…1818 р. Гулак став вільним слухачем Харківського університету, а наприкінці того ж року – викладачем в ньому. В 1821 р. він захистив дисертацію на звання магістра історичних наук і став професором, а 1841р. – ректором Харківського університету. Вийшовши у 1849 р. у відставку, викладав у Харківському, а згодом у Полтавському інституті шляхетних дівчат» [3, арк.1].

Значну увагу Михайло Федорович приділив літературному аналізу творчості П. Гулака-Артемовського відносячи його до категорії «…письменників, які наслідуючи І. Котляревського, не стали на шлях епігонства, а розвинули далі його традиції народності…», і зазначаючи, що «Великої слави зажив Гулак-Артемовський як перший романтик в українському письменстві, давши зразки романтичних балад».

Вказав М. Ф. Пономаренко і про внесок Гулака-Артемовського в історію української культури «…дав також цікаві переклади класичної світової літератури, надто ж переспіви та переробки з Горація, французького

поета Руссо, англійського – Мільтона тощо. Гулак талановито прищеплював кращі зразки світового романтизму на українському ґрунті». «Своїми кращими творами він сприяв демократизації українського письменства, утвердження в ньому народної основи, запровадив нові жанри – байку, баладу, елементи художньої прози, значно удосконалив систему українського віршування.» [3, арк.1].

В статті, також, зазначено і про взаємини творчої спадщини П. Гулака-Артемовського з іншими вихідцями із Черкащини. «Значний успіх мала і балада «Твардовський», сповнена народного гумору. Її передруковано нашим земляком М. Максимовичем у його «Малороссийских песнях»…», та « Т.Г. Шевченко цінував Гулакову творчість 20-30-х років і осуджував пізніші його казеннопатріотичні вірші. З свого боку Гулак захоплюється шевченківською поезією.» [3, арк.1].

3 лютого 1970 р. в газеті «Молодь Черкащини» вийшла друга стаття М.Ф. Пономаренка про П. Гулака-Артемовського з аналогічною назвою, але в значно скороченому вигляді [4, арк.2].

Цікавою є стаття М.Ф. Пономаренка «М. Драгоманов і П. Гулак-Артемовський» у газеті «Колгоспні лани», в рубриці «З блокнота краєзнавця», від 5 жовтня 1971 р.. Михайло Федорович подає короткі біографічні дані з життя М. Драгоманова і значну вагу приділяє висвітленню його оцінки творчості і діяльності Гулака-Артемовського [5, арк.3].

Свідченням тісної співпраці М.Ф. Пономаренка і редакції газети «Колгоспні лани» є й інші його статті про Гулака-Артемовського. Це «Поет-новатор» 30 січня 1975 р., «Два орачі на одній цілині» 22 вересня 1979 р., «П.П. Гулак-Артемовський у Києві» 16 вересня 1982 р., «Гоголь і П. Гулак-Артемовський» 31 березня 1984 р. [6, арк. 6-8].

Окремо треба виділити статтю «Поет-новатор», адже вона є ґрунтовним дослідженням М.Ф. Пономаренка творчості П. Гулака-Артемовського. Як зазначав сам Михайло Федорович, у листі від 9 січня 1975 р. до редактора газети: «Упродовж двох місяців я працював над статтею «Поет-новатор», до 185-річчя від дня народження П. П. Гулака-Артемовського. Мені та гадаю, й читачеві обридли штампи на кшталт: «Народився…написав…показав…прислужився…». Тому у своїй статті я звернув увагу на Гулакове новаторство. Правда матеріал займає 8 сторінок машинопису.». Результат даної роботи М.Ф. Пономаренка було надруковано і в газеті «Серп і молот» під назвою «Земляк Шевченка» 30 січня 1975 р. [7, арк. 4–5, 9].

Отже, проаналізувавши статті М.Ф. Пономаренка на тему життєвого та творчого шляху українського письменника П. Гулака-Артемовського, можна сказати, що вони займають важливе місце в його краєзнавчій спадщині і просвітницькій діяльності. Адже газетні статті в 1970-1980-х рр. були важливим і найбільш доступним джерелом інформації.

Література:

1. ДАЧО. Ф.Р-5428. Оп. 1. Спр. 60. 84 арк.
2. ДАЧО.Ф.Р-5428. Оп. 1. Спр. 42. 25 +1 арк.
3. ДАЧО.Ф.Р-5428. Оп. 1. Спр. 42. Арк. 1.
4. ДАЧО.Ф.Р-5428. Оп. 1. Спр. 42. Арк. 2.
5. ДАЧО.Ф.Р-5428. Оп. 1. Спр. 42. Арк. 3.
6. ДАЧО.Ф.Р-5428. Оп. 1. Спр. 42. Арк. 6–8.
7. ДАЧО.Ф.Р-5428. Оп. 1. Спр. 42. Арк. 4–5, 9.

Милютіна О. Л.,
учитель історії КЗ СОР Глухівського ліцей-інтернату
з посиленою військово-фізичною підготовкою

ФОРМУВАННЯ ІСТОРИЧНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ

Актуальність. Освіта для кожної держави є основою суспільного розвитку, запорукою її наукового та мистецького процвітання, який веде до успішної соціалізації кожної особистості. У період модернізованого розвитку українського суспільства провідне місце належить модернізації освітнього середовища, шляхом глобальних перетворень соціального та індивідуального буття. Тому актуальним на часі залишається питання впровадження в освітній процес компетентнісного підходу, який впроваджується і при організації навчального процесу у школах, і загалом на рівні змісту освіти. Першочерговим завданням є навчання за напрямком розвитку компетентнісно-орієнтованої системи, яка проявляється в орієнтуванні на результат [2].

Для кожної навчальної дисципліни у школі сформована стала система компетенцій, яка відповідає його специфічним особливостям. Тому актуальним стає питання формування історичних компетенцій у здобувачів освіти на уроках історії, яку досліджують багато вітчизняних дослідників: Т. Ладиченко, О.Удод, К. Баханов, О. Турянська, В. Власов, О. Пометун та ін.

За Державним стандартом освіти України предметну компетентність визначено, як сукупність знань, умінь та характерних рис у межах змісту конкретного предмета, необхідних для виконання учнями певних дій з метою розв'язання навчальних ситуацій, задач та проблем[1]. Для формування історичних компетенцій у

здобувачів освіти на уроках історії потрібно не лише докладно викласти матеріал, а ще й навчити застосовувати свої знання та вміння у процесі навчальної діяльності. Тому на уроках історії здобувачі освіти мають навчитися досліджувати, аналізувати та застосовувати свої вміння, спираючись на знання та досвід, а вчитель має сприяти всебічному розвитку відповідального та соціально-адаптованого громадянина України.

До головних складових історичної компетенції належать(рис.1.):

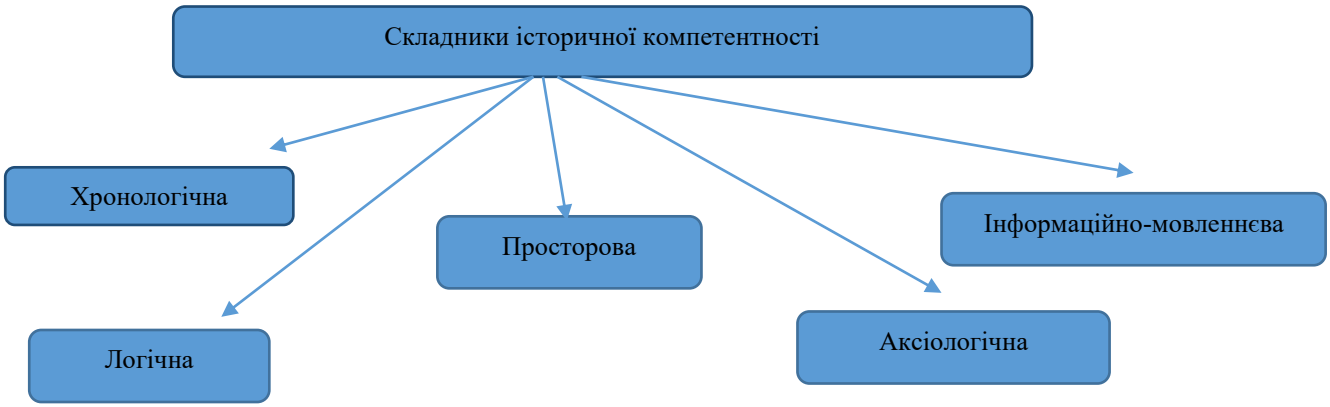

Кожен зі складників історичної компетенції сприяє формуванню у процесі навчальної діяльності творчої, соціально розвиненої особистості, яка вміє критично мислити та застосовувати свої вміння, що є першочерговою задачею у навчальній діяльності.

Тому формування історичних компетенцій на уроках історії є необхідною умовою для розвитку відповідального та соціально свідомого громадянина України.

Література:

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. URL: http://mon.gov.ua
2. Формування історичних компетенцій на уроках історії. URL: http://teacherjournal.in.ua/blog/articles/6696/20191029-084632.pdf
3. Ключові освітні компетентності. URL: http://osvita.ua/school/theory/2340/
4. Пометун О.І. Формування предметної компетентності учнів в процесі навчання історії в основній школі: Історія і суспільствознавство в школах України:теорія та методика навчання. 2014. (№ 4). С.6-9

Ольшевський П. М.,
магістр кафедри всесвітньої історії
Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського
Науковий керівник — канд. іст. наук, доц. Тучинський В. А.

СВОБОДА ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНА ЦІННІСТЬ ТЕОРІЇ АНАРХІЗМУ

Постановка проблеми. Автор публікації ставить за мету визначити суть свободи в розумінні теоретиків російського анархізму.

Актуальність дослідження обумовлена необхідністю поглибленого наукового аналізу свободи як наріжного каменю теорії анархізму. Адже свобода це одне з найважливіших та найдавніших прав людей. Цікаво та оригінально це поняття розкрито у поглядах М.Бакуніна – теоретика і практика російського анархізму.

Історіографія проблеми. При підготовці публікації нами використано праці Михайла Бакуніна «Кнуто–германская империя и социальная революция», « Наука и народ», « Бог и государство», « История моей жизни», а також праці дослідників проблеми серед яких особливе місце займає грунтовна праця Гнилицької Т.А. «Свобода как моральное содержание анархистской модели жизнеустройства в философии М.А. Бакунина».

Виклад основного матеріалу З ім'ям Михайла Олександровича Бакуніна пов'язаний початок епохи російського класичного анархізму. Девізом усього життя і діяльності мислителя був принцип: бути вільним і звільняти інших людей.

Прагнення до свободи, як до результату солідарності, є метою побудови анархістського суспільства. Бакунін стверджував, що існує тільки один–єдиний догмат, одна–єдина моральна основа для людей – свобода і, отже, вся організація суспільного життя повинна бути побудованою відповідно до цього принципу. Бакунінська свобода постає як позитивне, але дуже складне явище. Вона цілком соціальна, так як може бути реалізована

тільки через суспільство і за допомогою рівності і солідарності кожної людини з усіма. Таку свободу мислитель називав реальною, в той час як свобода «подарована і відміряна» державою, а також індивідуалістична, про яку говорив, наприклад, Ж.Ж. Руссо, є, на його думку, формальною.

Ідеолог анархізму пов'язував реальну свободу з реальною можливістю задовольняти матеріальні і духовні потреби. Іншими словами, завдяки свободі, люди зможуть жити за потребами. Рівність можливостей при цьому буде сприяти розвитку здатностей. Проголошуючи, що свобода – це, перш за все, здатність людини до поступового звільнення від гніту зовнішнього фізичного світу за допомогою науки і раціональної праці, Бакунін в науці та праці бачив своєрідне знаряддя звільнення народу.

У роботі «Наука і народ» теоретик анархізму говорив про значимість наукового знання. Він заявляв: «Для повноліття дійсного потрібна наука». [1, С. 135].

Під повноліттям Бакунін розумів якісну зміну в умах людей, яка станеться при переході від народного невігластва до його освіти. «До тих пір, поки існує віра в вище божество, поки держава має свою владу над людьми, розум наш буде «дитячим », говорив мислитель. Бакунін був переконаний, що народна сила тільки тоді стане дійсною силою, здатною боротися за своє визволення, коли «підніметься народний розум». Більшість – поки недостатньо освічена, а для того щоб думати про практичні перетворення суспільства, необхідно, перш за все, «багато вчитися і всьому навчитися». Отже, щоб підняти народну масу для корінного скасування влади, необхідно, в першу чергу, просвітити народ. Невігластво заважає йому усвідомити свою солідарність, свою чисельну силу, «заважає йому змовитися і створити організацію бунту проти організованого грабежу і утисків – проти держави. Таким чином, у вченні Бакуніна справжнє призначення науки полягає в звільненні без винятку всіх «умів». Тим самим вона призведе до звільнення самого суспільства. [1, С.128]

У анархістської теоретичної конструкції звільнення людини важливу роль відіграє такий елемент, як освіта. Якщо даний елемент випадає, то руйнується вся концепція звільнення. Бакунін вважав, що в суспільстві той, хто знає більше, буде панувати над тим, хто знає менше. Поки існують різні ступені освіченості різних верств суспільства, про жодну рівність не може йти і мови. Отже, необхідність всебічної і рівної освіти для всіх постає сама собою. А досягти такого рівня освіченості можна лише у вільному суспільстві.

За Бакуніним, освіта вбирає в себе і досвід народу. Освіту він не зводив до книжкової вченості. Натомість у її зміст філософ включав пізнання закономірностей, способів дослідження дійсності, розвиток художнього почуття і в цілому моральності. «У процесі отримання освіти, – вважав учений, – відбувається своєрідне повернення людини до «природного» стану з його зовнішнім хаосом і внутрішньою духовною гармонією».

Один із шляхів залучення людини до царства свободи анархіст бачив в пізнанні законів такої науки як соціологія. Свобода в даному випадку розглядається ним як пізнавана необхідність. Після відкриття законів соціології та їх вивчення через систему народної освіти, згідно з ідеєю Бакуніна, людство цілком може звільнитися від трійці зла: інститутів управління, організації, права, завжди згубних для свободи народу. Але в той же час філософ заявляв, що наукова соціологія, покликана відкрити ці закони розвитку суспільства, поки не створена, та й створення її найближчим часом здавалось йому проблематичним. У зв'язку з цим мислитель висував конкретні шляхи прискорення вирішення проблеми соціального звільнення людства.

Бакунін наголошував, що під свободою волі він мав на увазі не релігійне, метафізичне чи юридичне її трактування, згідно з яким під свободою волі мається на увазі свобода вибору, тобто гіпотетична здатність людського індивіда спонтанно самовизначатися, самостійно і незалежно від зовнішнього природного чи соціального впливу. Згідно з таким визначенням, людина виривається з потоку безперервної причинності, а це недопустимо, і, в наслідку, свобода волі втрачає смисл. Таким чином, свобода волі відіграє роль посередника між природними бажаннями та власними діями. «Саме завдяки думці людина приходить до усвідомлення своєї свободи». [2, С.39]

Висновок Бакунін стверджував, що в інтересах своєї власної особистості, своєї власної моральності і власної волі кожна людина прагне до моральності, до свободи і людяності усіх оточуючих. «Повага до свободи іншої людини є найвищою повинністю кожної людини. Любити цю свободу і служити їй – ось єдине добро. Це – основа будь–якої моралі». Свобода кожного не повинна мати інших меж, окрім свободи оточуючих.

Розмірковуючи таким чином, Бакунін доходить висновку про те, що свобода індивіда може бути зреалізована лише у загальній рівності: «Здійснення свободи в рівності є справедливістю». Внаслідок цього, в анархістській теорії Бакуніна рівність та справедливість виступають як певна умова та водночас результат.

Література:

1. Бакунин М.А. Всестороннее образование. Избранные сочинения. Т.4. П.–М.:Голос труда, 1920. 41–65
2. Бакунин М.А. История моей жизни. Собрание сочинений и писем. Т.1: Догегелианский период.1828–1837. М.: Издательство Всесоюзного общества политкаторжан и ссыльно–поселенцев, 1934. С.25–37

Онацький В. О.,
студент IV курсу Навчально-наукового інституту
історії, права та міжнародних відносин
Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка
Науковий керівник — д-р. іст. наук, проф. Абакумова В. І.

ВІДНОСИНИ МІЖ ГЕТЬМАНАТОМ П. СКОРОПАДСЬКОГО І РУМУНІЄЮ

Україна – незалежна, суверенна держава – має ділові та партнерські відносини з країнами Європи практично в усіх сферах співробітництва. Однією з таких країн є Румунія. Відносини України та Румунії мають глибоке історичне коріння.

Проголошення Української Держави та прихід до влади 29 квітня 1918 р. консервативних сил на чолі з гетьманом Павлом Скоропадським не змінили ставлення нового українського уряду до проблеми Бессарабії. Гетьману Павлу Скоропадському було властиве розуміння того, що Україна має бути сильною державою, яка повинна міцно закріпитись на узбережжі Чорного моря, опанованому українцями внаслідок тривалої військової боротьби козацтва проти колонізаційної експансії. Це завдання можливо було виконати, тісно прив'язавши Української Держави Бессарабію, яка значною мірою була заселена українцями. Зокрема, міністр закордонних справ гетьманського уряду Дмитро Дорошенко заявляв, що окупація Бессарабії Румунією є актом насильства, не прийнятним для України, а тому це питання потребує термінового вирішення на найвищому рівні. [1, с.108-109].

Гетьманське правительство рішуче стало на тому, що окупація румунами являється актом насильства і противиться інтересам Української Держави. Було вирішино не нав'язувати дипломатичних зносин з Румунією, ані торговельних, піддержувати в Бесарабії українську іріденту й дождати того часу, коли сформується збройна українська сила, щоб заговорити з румунами вже іншим тоном. М.М.Ґалаґан скоро повернувся до Київа, як тільки почув про переворот 29 квітня. Нового представника до Румунії не було вислано. Були залишені лиш консули, потрібні для охорони величезного військового майна, що полишалося в Молдавії після розпаду колишнього російського "румунського" фронту. [3, с.140]

Базуючись на подібних твердженнях, румунський уряд фактично намагався показати, що Українська Держава нібито не має жодних історичних прав на Бессарабію. Навіть більше, румунський уряд почав звинувачувати уряд Гетьманату в спробах приєднати до свого складу Бессарабію на правах автономії, стверджуючи при цьому, що Українська Держава почала наслідувати імперську політику Росії під прикриттям потреби вирішення власних стратегічних та економічних завдань. При цьому уряд Румунії нагадував Києву, що Румунська держава є єдиною європейською країною, яка не має морських портів, і тому Одеса могла б стати чудовим надбанням для Румунії. Проте, роблячи таке попередження, румунський уряд зробив так би мовити «широкий жест», тим самим підтвердивши надмірність своїх бажань. [1, с.110].

П. Скоропадський був змушений застосувати відпрацьований на Криму механізм економічної блокади та торговельного ембарго. «Економічні контакти з Румунією було загальмовано через невирішеність бессарабського питання аж до осені 1918 р. Гетьманський уряд зайняв жорстку і однозначну позицію з твердим наполяганням на приналежності політично-автономної Бессарабії до Української Держави, на що вона, Україна, має всі права. Гетьман вирішив розпочати економічний тиск на Румунію. 11 травня 1918 р. в Україні з'явився наказ «Про заборону вивозу товарів до Румунії і Бессарабії». У зв'язку з викладеним вище, Румунія пішла на переговори, а сам зміст останніх засвідчує той факт, що «від Української Держави в переговорах брали участь міністри фінансів, торгівлі та промисловості. Жодного підписаного документа за результатами цих перемовин не існує. Жодного економічного контракту не було укладено». Але незважаючи на це, між Румунією та Україною продовжували існувати тісні торговельні зв'язки. Формальне закріплення торговельних відносин двох країн відбулося 01.10.1918 року після підписання Тимчасового Торговельного договору між Румунським королівством та Українською державою. [4, с.149-150].

Падіння Гетьманату в середині грудня припинило спроби розв'язати проблему українських земель та їх населення шляхом приєднання, а наступний уряд Директорії у складній ситуації змушений був офіційно відмовитися від претензій на українську Бессарабію в обмін на підтримку Бухарестом. [2, с.285].

Література:

1. Гедін М.С. Українсько-румунські відносини напередодні та в період гетьманування Павла Скоропадського. Вісник КНЛУ. Серія Історія, економіка, філософія. 2012. № 17. С. 107-115.
2. Дацків.І.Б. Дипломатична діяльність гетьманату П. Скоропадського із державними утвореннями на руїнах Російської імперії. Ігор Дацків. Проблеми вивчення історії Української революції 1917 - 1921 рр.. 2011. 6. С. 273-294.
3. Дорошенко Д. Історія України, 1917–1923: документально-наукове видання. В 2-х т. Т. 2: Українська Гетьманська Держава 1918 року / Упорядн. К. Ю. Галушко. К.: Темпора, 2002. 352 с.

4. Приходько. М. М. Українська Держава часів гетьмана Павла Скоропадського у контексті європейської геополітики Рукопис: дис. … істор. наук: 07.00.01/ М. М ПРИХОДЬКО Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. Київ, 2019. 228 с.

Остапчук О. О.,
аспірант другого року навчання
кафедри історії, правознавства та методики навчання
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник — д-р. іст. наук, проф. Курок О. І.

ЗГОРТАННЯ ПОЛІТИКИ УКРАЇНІЗАЦІЇ ТА ІДЕОЛОГІЧНО-РЕПРЕСИВНА ПОЛІТИКА ПРОТИ УКРАЇНСЬКОЇ ТВОРЧОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ

Попри позитивні зрушення в житті українців внаслідок політики «українізації» / «коренізації», радянська влада не була налаштована на посилення української ідентичності, вона й надалі зберігала свою стратегічну мету в національній політиці – «можливе і необхідне зникнення національних відмінностей та національних мов, злиття націй та утворення єдиної мови, але це в майбутньому, після перемоги соціалізму у світовому масштабі» [5]. Політика українізації протрималась відносно довго й тому, що після смерті Леніна розгорілася внутрішньопартійна боротьба за владу унаслідок чого був послаблений вплив центру щодо політики «коренізації». Але з посиленням владних позицій Й. Сталіна і Л. Кагановича ситуація почала змінюватись.

Серед причин згортання політики українізації можна виділити наступні: українізація почала виходити за дозволені центром рамки; вона охопила все суспільне й культурне життя республіки; зростав прошарок української інтелігенції, якому режим Сталіна не довіряв і бачив у ній ідейного конкурента партії; українізація сприяла зростанню національної свідомості українців, стимулювала націонал-комуністичні настрої. Прибічники національного комунізму вважали, що не можна нав'язувати всім народам російський шлях до комунізму. Основними ідеологами українського національного комунізму були письменник М. Хвильовий, нарком освіти з 1924 по 1926 рр. О. Шумський, економіст М.Волобуєв. Так, М. Хвильовий звертався до українських письменників із закликом виявити національну свідомість, самобутність, не копіювати культурні надбання інших народів, зокрема російського; О. Шумський доводив необхідність прискорення темпів українізації, наполягав на відкликанні з України генерального секретаря ЦК КП(б)У Л. Кагановича, який гальмував процес українізації; М. Волобуєв переконував, що економіка України повинна становити єдиний народногосподарський комплекс, який може інтегруватися у світову економіку без посередництва Росії.

Першим під репресії потрапив О. Шумський. Так, на червневому Пленумі ЦК КП(б)У (1926 року) було піддано гострій критиці наркомат освіти О. Шумського, який був провідником українізації. Як наркому, йому дорікали, що він без відповідної підготовки та бази намагається форсувати процес українізації, не тільки в партійних і державних установах, навчальних, культурно-освітніх закладах, а й в частинах Червоної Армії, в установах союзного підпорядкування, а також не дотримується принципу добровільності українізації робітничого класу [6, с. 27]. Його діяльність було засуджено, а потім звільнено, саме через його позицію стосовно того, що українці повинні обіймати посади в партійних апаратах. У 1933 р. його було заарештовано на 10 років. Після закінчення терміну заслання у 1943-му через хворобу О. Шумський змушений був залишитись у Красноярську, де працював над монографією «Малороси». Текст книги він знищив у 1946 році, прийнявши рішення про самогубство.

Засуджено також було і позицію економіста Миколи Волобуєва, його думки збігалися з ідеями М. Хвильового. Він займав аналогічну позицію Хвильовому тільки в економіці. Якщо М. Хвильовий заявляв про необхідність розвитку української культури окремо від російської, тобто вийти з її тіні, то М. Волобуєв вказував на те що, після революції, Україна, і надалі залишилась сировинним придатком Росії. Він наголошував, що економіка СРСР не є єдиним цілим, і комплекс компонентів, і кожен компонент (у тому числі й Україна) можуть існувати окремо без посередництва Росії. Його позицію і всі подібні до неї назвали «Волобуєвщиною» і характеризувались як «націоналістичні ухили». Він був змушений написати спростування своєї думки й визнати її антинауковою. Проте це не допомогло, у 1933 р. Волобуєва було заарештовано на 5 років, згодом кару було змінено на заслання до Казахстану [2]. Як наслідок, «хвильовим», «шумськізм» і «волобуєвщина» були оголошені проявом «буржуазного націоналізму», небезпечним «націоналістичним ухилом»[3].

Крім згортання політики «українізації», яка безпосередньо проходила на території Української РСР, аналогічні дії проводилась і в інших регіонах СРСР де проживали українці. В постанові ЦК ВКП(б) та РНК СРСР від 15 грудня 1932 р. зазначалось, що радянська влада: «рішуче засуджує виступи та пропозиції, що виходять від окремих українських товаришів, про обов'язкову українізацію цілого ряду районів СРСР / наприклад в ДВК, Казахстані, Середній Азії, ЦЧО й ін. Подібні виступи можуть тільки грати на руку тим буржуазно-націоналістичним елементам, які, бувши вигнані з України, просякають в знов українізовані райони

та ведуть там розкладницьку роботу. Доручити Крайкому та крайвиконкому ДВК, обкому та облвиконкому ЦЧО, Казахстанському крайкому та РНК негайно призупинити подальшу українізацію в р-нах, перевести всі українські газети, друк та видавництва на російську мову й до осені 1933 року підготувати перехід шкіл та викладання на російську мову» [5].

Аналогічна політика проводилась і на території України. На початку 30-х рр. було закрито державні курси української мови, в Україні було ліквідовано національні райони, а в 1938 р. усі школи національних меншин перевели на російську мову навчання, українська мова витіснялась в науковій сфері.

В утисках творчої інтелігенції сталінським режимом можна прослідкувати послідовність дій – спочатку влада лояльно ставилась до провідних митців «українізації», згодом розпочиналися нападки в пресі, і засудження їх діяльності. Партія змушувала відрікатися їх від своїх ідей, часто видавати праці, які заперечували минулі думки. Проте навіть це не могло врятувати українських діячів. Через вкорінену в радянське керівництво «параною» (вони вважали, що їх оточують лише одні вороги. Подібні думки простежуються і сьогодні в правонаступниці Радянської держави – Російській Федерації), їх могли заарештувати через сфабриковані справи, і відправити в концтабори, або навіть розстріляти.

Масове згортання політики «українізації», а також утиски і переслідування української інтелігенції, призвело до занепаду української культури, яку все більше намагалися зробити частиною загальноросійської. На нашу думку, відліком у процесі згортання «українізації» є 1926 р., а з середини 1930-х років розпочалася вже наростаюча повзуча русифікація. На це вказують факти того, що багато книг знищувалися, або змінювалися. У 1937-му вийшов новий «Російсько-український словник», де питомо українські слова оголошувалися рідковживаними, діалектними, або й узагалі викидалися, український правопис намагалися наблизити до російського. Новий Український правопис, який з'явився в 1933 р., оголосили націоналістичним. В Українській літературній мові ретельно обмежувалося використання кличної форми іменників, нав'язувалися дієприкметники минулого часу на -вший, що були калькою з російської. Суспільно-політичну, наукову й технічну термінологію віднині дозволялося формувати тільки на основі мови російської. До школи, від початкової до середньої, поверталася російська – у дедалі більших обсягах. Як основна мова викладання запроваджувалася вона й у вишах. З цією метою університети, відновлені в УСРР у 1933 р., підпорядковувалися безпосередньо Москві [1].

В 1933 р. було заарештовано українського драматурга М. Ялового. Цей арешт дуже негативно вплинув М. Хвильового, який довгий час зазнавав цькування з боку влади, через цю подію 13 травня 1933 р. М. Хвильовий застрелився, крім цього він залишив лист де написав: «Арешт Ялового – це розстріл цілої генерації. За що? За те, що ми були найщирішими комуністами? Нічого не розумію. За генерацію Ялового відповідаю перш за все я, Микола Хвильовий. «Отже», як говорить Семенко... ясно... Сьогодні прекрасний сонячний день. Як я люблю життя – ви й не уявляєте. Сьогодні 13-те. Пам'ятаєте, як я був закоханий у це число? Страшенно боляче. Хай живе комунізм. Хай живе соціалістичне будівництво. Хай живе комуністична партія» [4].

У 1934-1937 рр. були заарештовані майже всі члени «Ланки-МАРС». В. Підмогильного заарештували в Харкові і розстріляли 1937 р., Г. Косинку розстріляли ще в 1934 р., Плужника заслали на Соловки, і він в 1936 р. помер. Б. Антоненка-Давидовича знайшли в Алматі, і заарештували, але він вижив і повернувся до Києва лише в 1957 році. Т. Осьмачка в цей час перебував у психлікарні. Він вижив та емігрував на Захід, хоча теж пережив страшні історії. У еміграції він написав великі епічні поеми «Поет», «Із-під світу». Живою залишилась М. Галич, яка в 30-ті роки не займалась літературою, переживши всіх в 1960-х роках вона видала спогади про «Ланку».

Крім «Ланки-Марс» утисків і розгрому зазнали «ВАПЛІТЕ», редакція журналів «Літературний ярмарок», «Пролітфронт» і т. д. З 27 жовтня по 4 листопада 1937 року в урочище Сандармох, було вбито 1111 в'язнів соловецького етапу. Серед вбитих: режисера театру «Березіль» Леся Курбаса; драматург Микола Куліш, письменників і поетів Зерова, Вороного, Ірчана, Епіка, Паніва; письменники, філософи та перекладачі Валер'ян Підмогильний; учених Сергія Грушевського, Степана Рудницького, Олександра Бадана- Яворенка; прем'єр-міністра УНР Чехівського, міністра УНР Крушельницького, наркома освіти УРСР Полоза, та інших [7].

Отже, в Україні упродовж 30-х років відбувалось згортання політики «українізації» і повернення до русифікаторської політики. Панівною мовою державних установ знову стає російська, зменшилася кількість українських шкіл, газет і журналів, закривалися театри, скоротився відсоток українських учителів і науковців. Однією з головних причин згортання політики «коренізації», було те що, вона не виконала своє основне завдання – українці не стали повністю підвладними радянській ідеології, як того прагнули більшовики. Починаючи зі спротиву українців під час колективізації та хлібозаготівель, стає зрозуміло, що ця політика замість того, щоб зробити українців маріонетками – навпаки посилила українську ідентичність і показала українську самобутність. А наступна більшовицька політика, показала кращі результати. Примусова колективізація та голодомор, своїми руйнівними діями знищили основу всього українського – селянство, як носія багатовікових традицій. Тому, на зміну політиці «коренізації» прийшла русифікація.

Література:

1. Гавриленко І. УСРР – УРСР: 1922 – 1991. Коренізація: партія міняє шкіру й обличчя. Інтернет-видання Полтавщина. URL: https://poltava.to/project/546/ (дата звернення: 26. 10. 2021).

2. Перебіг і наслідки українізації в 1920-ті рр. Навчальні матеріали онлайн.URL:https://pidruchniki.com/76077/istoriya/perebig_naslidki_ukrayinizatsiyi_1920-ti (дата звернення: 23. 10. 2021).
3. Політика українізації. Навчальні матеріали онлайн.URL:https://pidruchniki.com/1533071644773/istoriya/politika_ukrayinizatsiyi (дата звернення: 4. 11. 2021).
4. Примаченко Я. Останній маніфест Миколи Хвильового. Цей день в історії. URL: https://www.jnsm.com.ua/h/0513T/ (дата звернення: 9. 09. 2016).
5. Руссу А. Політика українізації у СРСР в 30-х роках XX сторіччя. ЯКорреспондент. URL: https://blogs.korrespondent.net/blog/events/3459035/ (дата звернення: 12. 11. 2021).
6. Ситник О.М., Стрельник О.Л. Політико-правовий аспект політики «українізації» 1920-х років. *Наука. Релігія. Суспільство.* 2013. № 2. С. 25-30.
7. Штогрін І. Без строку давності. Хто, як і кого розстріляв у Сандармоху. Радіо Свобода. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/29582023.html (дата звернення: 12. 11. 2021).

Палагнюк М. Г.,
викладач кафедри іноземних мов Національної академії
Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького
Богун В. В.,
курсантка 441 навчальної групи Національної академії
Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

ОСОБЛИВОСТІ ФОРТИФІКАЦІЙНОЇ ЗАБУДОВИ ТРАНСІЛЬВАНІЇ

Тлумачний словник української мови пояснює термін фортифікаційна споруда як інженерний об’єкт, призначений для підвищення ефективності застосування зброї та військової техніки, забезпечення стійкого управління військами, захисту військ й населення від засобів ураження противника [7, 569]. Конструкції фортифікаційних споруд поділяються на конструкції відкритого та закритого типу. У контексті нашої наукової розвідки ми зупинимося на розгляді конструкцій фортифікаційних споруд закритого типу. Їх характерною ознакою є те, що закриті конструкції створюють по всьому контуру споруди оборонні загороди, включаючи виходи. Основними формами фортифікаційних споруд закритого типу є замки та фортеці [1]. Зауважимо, що ці терміни у науково-публіцистичній літературі доволі часто ототожнюють. Водночас, дослідники зазначають суттєві відмінності між ними. Фортеця (твердиня) – укріплена фортифікаційна споруда з міцними капітальними будівлями, постійним гарнізоном, великим запасом провіанту та озброєння, призначена для протидії довготривалої облоги та перебування у круговій обороні. До комплексу споруд фортеці могли також входити цитадель, муровані замки з баштами-донжонами, фортечні вежі з бастіонами тощо [6]. Ці фортифікаційні споруди були добре захищені системою земляних укріплень, були обнесені високими валами й мали рови з водою. Звісно з розвитком військової техніки їх неприступність й відповідно значимість у обороні населених пунктів суттєво ослабла.

Іншим типом фортифікаційних споруд були замки. Етимологія поняття та його смислове наповнення по різному інтерпретується науковцями залежно від економічного, політичного, соціокультурного та іншого контексту дослідження. Різноманітне смислове навантаження цього поняття є не суперечливим, а взаємоуточнювальним [4]. Так, дослідник Т. Семенчук уважає, що замок одночасно був об’єктом фортифікаційного мистецтва й феодальним центром [6]. Інший науковець Заяць Ю. вказує, що у соціокультурному контексті справжніми замками є: 1) королівські резиденції; 2) сеньйорські резиденції; 3) укріплене житло у будь-якому місці [1]. Дослідник М. Макаров підсумовує у контексті цих міркувань, що замок як оборонний об’єкт характеризується приватною власністю на нього [4, с. 54-55]. Очевидно, що основним підтвердженням того, що певний оборонний комплекс чи укріплене поселення є замком, є його соціальне призначення. Невід’ємною рисою замку є наявність основної житлової споруди з резиденційними рисами. Йдеться про те, що у замках регулярно приймали численних гостей, він був центром управління прилеглими територіями й господарським осередком. Загалом цей тип фортифікаційних споруд можна охарактеризувати як масивний прямокутник у плані. Інколи це могла бути споруда з товстими міцними стінами, прорізаними бійницями й амбразурами. Головним матеріалом, який використовувався у будівництві був камінь. Будівлю замку намагалися спорудити якомога вищою, а стіни товстішими [3]. Таким чином, фортифікаційні споруди – це інженерні споруди, які призначені для захисту території та населення від нападу ворога. Трактування змістового значення термінів «замок» та «фортеця» є доволі дискусійним. Замок покликаний захистити те, що знаходиться всередині нього, під захистом його укріплень. Фортецею визначають те, що зовні за межами стін. Чіткої класифікації фортифікаційних споруд не існує.

Зауважимо, що фортифікаційні споруди набули поширення у Європі в часи Середньовіччя. Фортифікатори мали на меті створити низку споруд, які б надійно захищали певну територію. Результатом їх

зусиль було створення самобутніх, цікавих пам'яток архітектури. Замки й фортеці тієї епохи вражають своєю величчю, міцністю й довершеністю стилістичних ліній тощо. Проілюструємо це на прикладі Трансільванії.

Трансільванія – це область на північному заході Румунії. Тут на кожному кроці можна зустріти казкові замки, готичні собори і середньовічні міста з брукованими вуличками. Проте, по справжньому славу Трансільванії принесли саме фортифікаційні споруди. Вони відрізняються самобутністю й оригінальним стилістичним архітектурним рішенням. Самобутній характер архітектури Трансільванії був зумовлений особливостями етнонаціонального й соціокультурного життя краю. Особливістю фортифікаційної забудови краю було те, що вони зводилися представниками різних етнічних груп. Так, ще з XII століття, Трансільванія була населена вихідцями із Німеччини – саксами. Сакси прибули до Трансільванії на запрошення угорського короля, який запропонував їм низку привілеїв («Золота булла Адріана») за оборону кордонів його володінь [3]. Більшість переселенців займалася сільським господарством, створивши безліч сільських поселень, що мали дуже самобутнє й характерне для цієї місцини планування, забудову й архітектурний стиль. Елітою суспільства на цих землях були сильні роди бюргерів-городян та багатих селян. Городяни будували й зміцнювали свої міста у традиціях близьких до містобудування середньовічної Європи. Але у селян, які не мали поруч типових феодальних замків, довелося шукати інші форми укриття від нашестя ворога. Прикладом таких поселень є міста Брашов, Б'єртан, Фегераш тощо.

Ще однією особливістю фортифікаційної забудови було її функціональне призначення. Йдеться про те, що споруди були не лише оборонними форпостами для жителів певного населеного пункту, а й культурним осередком, резиденцією для високоповажних осіб тощо. За приклад можуть слугувати церковні споруди Б'єртана, Килніка, Диржіу, Прежмера, Саскіза, Валя Віїлора, Віскрі тощо. Вони виконували культову й охоронну функцію. Центральна зона поселення, де знаходилася церква, була укріплена оборонними стінами. Способи укріплення саксонських церков були різними. Отож, не можна вести мову про певний архітектурний стиль. Радше мова може йти про особливий, унікальний стиль, характерний для цього регіону чи навіть певній сільській громаді [5]. Очевидно, що саксонські поселення у Трансільванії є єдиними архітектурними пам'ятниками, єдиними у Європі, з характерним взаємодоповненням цивільної, військової та релігійної ролі. Особливістю фортифікаційних споруд краю було й те, що вони зводилися за найновішими на той час фортифікаційними зразками й надбаннями того часу.

Таким чином, особливостями середньовічної архітектури Трансільванії був її розвиток у контексті загальноєвропейської архітектури цього періоду із врахуванням етнонаціональної специфіки регіону та особливостей суспільно-політичного життя того часу. Архітектура цього періоду не лише репрезентує історію, а й розповідає про конкретні мікрокультурні особливості життя Трансільванії загалом.

Література:

1. Божко Л.Д. Культурно-історична спадщина як об'єкт пізнавального туризму. *Туристичний бізнес: світові тенденції та національні пріоритети*: матеріали 6 міжнародної наукової конференції 9 листопада 2012р. Харківський нац. ун-т ім. В. М. Каразіна. Харків, 2012. С.13-16.

2. Історія Румунії. За ред. О. Семенова. Київ. Либідь, 1998. 340с.

3. Коротка історія Трансільванії. За ред. О. С. Гаврилів. Львів,2019. 236с.

4. Макаров М. До питання про використання терміну «донжон» у білоруській історичній літературі. *Історичний альманах*. Т.5. Городня: Білоруське історичне товариство, 2001. 183с.

5. Максимюк М. Оборонні споруди Прикарпаття. *Краєзнавчий збірник на посвяту Б. Гаврилів*. Івано-Франківськ: Мирто, 2003. С. 65-71.

6.Семенчук Т. Фортифікаційні споруди Трансільванії. Львів: Свічадо, 2015. 188с.

7.Тлумачний словник української мови. За ред. В. Бусел, Київ. А.Р.К., 1998. С. 569.

Петрушко Н. С.,
аспірантка кафедри всесвітньої історії
Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник — канд. іст. наук, доц. Разиграєв О. В.

БІЛЬШОВИЦЬКА ОКУПАЦІЯ ВОЛИНІ (СЕРПЕНЬ-ВЕРЕСЕНЬ 1920 Р.)

Розпад Російської, Австро-Угорської та Німецької імперій зумовив державотворчі процеси на цих теренах. Часто створення нових держав супроводжувалося збройними конфліктами, які неоминули й етнічні українські землі. Вигідне географічне та геополітичне розташування Волині породжувало загарбницький інтерес сусідніх держав, зокрема Польщі та Радянської Росії. Для Польської держави територія Волині була важливою для встановлення власних вигідних кордонів та апріорі вважалася невід'ємною складовою частиною держави. У свою чергу Радянська Росія теж завжди розглядала ці терени як окраїну своєї країни. Внаслідок домінування на території західноукраїнських земель більшовицька держава таким чином отримувала зручні кордони з Центральною Європою, забезпечуючи собі як вигідне політичне становище в регіоні, так і безпосереднє сусідство та можливість впливу на політику цих країн. Таким чином Волинь опинилася у центрі

польсько-радянського суперництва за сфери впливу. В ході польсько-радянської війни 1919-1920 рр. більшовикам вдалося захопити територію Волині влітку 1920 р. та розпочали утвердження тут власного управлінського апарату.

На початку серпня 1920 р. 24-а стрілецька дивізія Червоної армії захопила м. Луцьк, 4 серпня 7-а стрілецька дивізія Червоної армії та Башкирська кавалерійська бригада окупували м. Ковель, а вже 7 серпня більшовики захопили м. Володимир-Волинський [6, с. 83-84]. Швидкий наступ Червоної армії спричинив евакуацію всіх польських управлінських структур. Зокрема, 2 серпня 1920 р. розпочався виїзд поліцейських установ м. Луцька та Луцького повіту. Документи та родини службовців було відправлено потягами маршрутом Луцьк-Ковель-Холм. Самі ж польські правоохоронці виїжджали з міста гужовим транспортом. Переміщені з Волині поліцейські скеровувалися до Лодзі, Пьоткова та Познаня, де у серпні 1920 р. були розсформовані [7, с. 111-113].

На окупованій більшовиками території Волині створювалися радянські органи влади та управління. В Луцькому, Горохівському, Рівненському, Дубнівському, Кременецькому повітах розпочали свою роботу повітові компартійні та революційні комітети. Так, влітку 1920 р. у м. Луцьку діяли: ревком, на чолі з Моховим, повітовий комітет КП(б)У, секретарем якого був С. Гарб та повітовий комітет комсомолу, який очолював В. Смолін [2, с. 32].

Територіально м. Луцьк було поділено на міліцейські райони, безпеку яких забезпечували колишні службовці царської поліції. Постала також так звана «червона міліція» під керівництвом Кулакова, яка діяла до вересня 1920 р. У Рівненському повіті функції правоохоронного органу влади виконувала «народна поліція», яка складалася з колишніх службовців царської поліції, республіканської міліції УНР та Державної варти Української Держави. Місто Остріг патрулювала «червона міліція» на чолі з Клечковським [7, с.112-113].

Одним із способів утвердження радянської влади на захопленій території були репресії. Зокрема, на Волині діяв державно-політичний каральний орган уряду більшовиків – Всеросійська надзвичайна комісія та революційні військові трибунали. Найбільших утисків з боку більшовицьких органів зазнавали, здебільшого, колишні службовці польських державних установ. Незважаючи на широкий спектр підстав для ув'язнення громадян, методи, форми та в кінцевому результаті вироки не відрізнялися варіативністю. Зазвичай, більшовицькі каральні органи діяли за схожими алгоритмами. Розслідування «умовних» злочинів неугодних більшовицькому режиму громадян не було довготривалим. Засуджених в таких випадках карали в кращому разі ув'язненням або в більшості випадків розстрілом [8, с. 11-12]. Показовим процесом абсурдності більшовицького правосуддя була справа помічника бургомістра м. Ковеля К. П. Славаковського, якого 15 серпня 1920 р. заарештували за «лакейську відданість польській владі, запеклу ворожість до трудового народу, затяту контрреволюційність, отримання коня у подарунок від польського офіцера» [8, с. 11].

Економічна політика більшовиків передбачала повну націоналізацію та колективізацію приватної власності з метою створення планової економіки. Першочерговими завданнями було відновлення транспортних шляхів, насамперед залізничних сполучень, налагодження телефонних ліній, роботи електростанцій, відновлення шахт, заводів та фабрик тощо. Зокрема, у м. Луцьку було відбудовано залізничне полотно, мости через р. Стир, а у м. Ковелі – депо та залізничну станцію Вербка [5, с. 141-142]. Більшовики проводили й заходи щодо допомоги населенню у відбудові господарства та житлового фонду. Особлива увага приділялася забезпеченню населення продуктами харчування та наданню безкоштовної медичної допомоги [6, с. 84]. Так, у Ковельському повіті було відкрито міську лікарню на чотири відділення чисельністю на 200 ліжок, 3 міські амбулаторії, стоматологію, пологовий будинок та дитячу лікарню [3, с. 318]. З метою профілактики різноманітних видів захворювань були організовані міські бані, пральні, кип'ятильні, дезінфекційні відділи, а також читалися публічні лекції щодо боротьби з інфекційними хворобами [5, с. 156].

Проводила більшовицька влада і культурно-просвітницьку діяльність. В досліджуваний період в Житомирському повіті було відкрито 30 хат-читалень, 18 бібліотек та 7 клубів [2, с. 33]. Особлива увага приділялася ідеологічній діяльності. Практично на всій території Волині відбувалися селянські з'їзди. Лише у липні-серпні 1920 р. з'їзди мали місце у Житомирському, Новоград-Волинському, Кременецькому, Овруцькому та Острозькому повітах [6, с. 83-84]. Організовувалися також комітети незаможних селян. Лише, в Овруцькому повіті діяло близько 40 комітетів такого типу [2, с. 33]. Також з метою поширення більшовицької ідеології серед широких мас населення, радянська влада розвивала пропагандистську публіцистику. Зокрема, більшовики почали видавати газету «Рабоче-крестьянская правда» [3, с. 65].

Про прихильність місцевого населення до комуністичної влади свідчить певна мобілізація чоловіків до лав Червоної армії. Зокрема, у Ковельському повіті 400 осіб поповнили склад більшовицького війська, а в Рівненському повіті червоноармійцями стали 250 осіб [6, с. 84]. Ще одним підтвердженням прихильного ставлення частини місцевих громадян до більшовицької влади є «Резолюція спільних зборів жителів м. Костополя Рівненського повіту Волинської губернії» про підтримку Червоної армії від 5 вересня 1920 р. в якій зазначалося: «…Мы, крестьяне и рабочие, обещаем всеми силами поддерживать Советскую власть как разверсткой продфуража, так и живой силой. Да здравствует наша победоносная Красная Армия!..» [1, с. 459].

Після поразки під Варшавою у серпні 1920 р., більшовицький уряд змушений був піти на перемовини з Польською державою. Перша зустріч представників комуністичної Росії та Польщі відбулася 17 серпня 1920 р.

у Мінську [1, с. 374-375]. Заручившись підтримкою Франції на початку вересня того року польська армія перейшла в контрнаступ, протидіяти якому Червона армія не змогла. 17 вересня 1920 р. польські війська увійшли до м. Луцька. На території Волині розпочалася відбудова польської адміністрації. 12 жовтня 1920 р. в Ризі підписано радянсько-польське перемир'я, а вже 18 березня наступного року Ризький мир, який юридично завершив входження Західної Волині до складу Другої Речі Посполитої. Натомість східні терени колишньої Волинської губернії увійшли до Радянської України [4, с. 75].

Отже, хоча більшовицька окупація території Волині не була довготривалою в часі, проте мала свої негативні наслідки. Зокрема, завдяки проведенню дуже активної ідеологічної кампанії у краї почали поширюватися пробільшовицькі настрої. Включення західної частини Волині до складу Другої Речі Посполитої, не означало остаточну відмову від цієї території з боку Радянської Росії. За планами більшовиків Західна Волинь мала стати вихідним пунктом поширення революційних ідей прокомуністичного спрямування до країн Західної та Центральної Європи.

Література:

1. Гражданская война на Украине (1918–1920): сб. док. и материалов: в 3 т., 4 кн. Т. 3. Крах белопольской интервенции. Разгром украинской националистической контрреволюции и белогвардейских войск Врангеля. Март–ноябрь 1920 г. / под ред. доц. Н. К. Колесника. Киев: Наук. думка, 1967. 910 с.

2. Заболотний І. П. Нескорена Волинь: нарис з історії революційного руху на Волині 1917-1939. Львів : Каменяр, 1964. 204 с.

3. Історія міст і сіл Української РСР : в 26-ти т. Волинська область / Ін-т історії АН УРСР. Київ: Голов. ред. УРЕ АН УРСР, 1970. 767 с.

4. Крамар Ю. В. Суспільно–політичні процеси на території Західної Волині в період Української революції 1917-1921 рр. *Волинські історичні записки:* зб. наук. пр. Житомир. держ. ун-т ім. Івана Франка. Житомир, 2010. Т. 5. С. 71-76. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/11153/3/Kramar%20%281%29.pdf (дата звернення: 08.11.2021).

5. Кузьмин Р. Я. Політичні та соціально-економічні перетворення більшовиків на Волині та у Східній Галичині в ході радянсько-польської війни 1919-1920 років : дис. канд. іст. наук : 07.00.01. Київ, 2013. 303 с.

6. Михайлюк О. Г., Кичій І. В., Півницький Н. Д. Історія Волині: З найдавніших часів до наших днів. Львів: Вища школа, 1988. 238 с.

7. Разиграєв О. В. Польська державна поліція на Волині у 1919-1926 роках. Луцьк: ДП «Волинські старожитності», 2012. 444 с.

8. Реабілітовані історією. Волинська область: Книга 1 / Курилюк О. І. (голова) та ін. Луцьк: ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2010. 976 с.

Самощенко М. О.,
учитель історії та суспільствознавчих дисциплін
Глухівської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №6

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ УЧНІВ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ

Відповідно до умов сучасності випускник школи повинен володіти певною системою знань, мати розвинутий світогляд, бути підготовленим до активної розумової та фізичної діяльності, вміти самостійно збагачувати власні знання – займатися самоосвітою.

Для отримання навичок самоосвіти та підвищення рівня засвоєння знань школярами треба удосконалити організацію самостійної роботи під час освітнього процесу, зокрема під час вивчення курсів історії. Самостійна діяльність учнів не тільки може підвищити ефективність освітньої підготовки, але й сприяти формуванню самостійної та розвинутої особистості. Л. Марчук дає таке визначення, самостійна робота учнів – це форма активізації творчо-пізнавальної діяльності школярів, яка передбачає виконання завдань без допомоги дорослої людини [5].

Для максимальної ефективності використання самостійної роботи під час вивчення історії вчителю необхідно підібрати методи навчання відповідно до навчальних цілей і форми роботи.

Для цього визначення відповідних і доречних форм і цілей самостійних робіт потребує групування та подальшої класифікації самостійної роботи учнів. Найбільш відомою є класифікація за О. Тимченко [6]. У ній ознаками класифікації самостійних робіт є дидактична мета, характер пізнавальної діяльності, форми організації навчальної діяльності учнів, джерело знань.

Зазначимо, що для кожного виду самостійної роботи відповідає характерна особливість взаємозв'язку вчителя та учня, під час якої педагог організовує та стимулює самостійну пізнавальну діяльність учня, спрямовану на оволодіння знаннями, навичками та уміннями, розвиток мислення. Ця взаємодія направлена на розвиток і формування особистості учня.

Відповідно до наведених вище ознак класифікації самостійних робіт за дидактичною метою форми та мета самостійних робіт поділяються на:

1) для повторення ключових знань і підготовки до вивчення нового матеріалу;
2) для вивчення нового матеріалу;
3) для систематизації знань;
4) для закріплення знань та умінь за допомогою виконання тренувань;
5) для закріплення знань під час застосування їх у новій ситуації;
6) перевірочні, контрольні.

У залежності від характеру пізнавальної діяльності самостійна робота учнів ділиться на:

1) репродуктивного характеру, виконані за зразком;
2) частково-пошукового напрямку;
3) дослідницького напрямку.

За формами організації навчальної діяльності учнів існує поділ на:

1) фронтальні;
2) групові;
3) парні;
4) диференційовано-індивідуальні.

У свою чергу групові форми самостійної роботи відбуваються за диференційованими завданнями та парні можуть проводитися по варіантах і в залежності від рівня знань учнів [1].

Окремим пунктом виділена класифікація самостійних робіт за джерелом знань:

1) з посібниками або підручником;
2) зі складанням плану, конспекту на основі прочитаного чи прослуханого;
3) зі складанням схем, плану після чи під час роботи з екранними посібниками;
4) з роздатковим матеріалом;
5) з підготовки рефератів, доповідей, проектів, повідомлень;
6) створення тестів, кросвордів;
7) підготовка до уроку-семінару, конференції;
8) робота за пам’ятками з організації самоосвітньої компетентності учнів.

Дослідниця А. Іванова [4] відповідно до видів пізнавальної діяльності учнів – репродуктивної та творчої, виділяє такі види самостійних робіт учнів:

1) самостійні роботи за зразком (репродуктивні);
2) реконструктивні роботи;
3) творчі роботи.

До самостійних робіт за зразком та реконструктивних самостійних робіт відносять бесіду та опитування, опис історичних картин учнями, робота з атласом, картою, малюнками та текстом підручника.

Творчі самостійні роботи включають написання творів і рефератів з історії, робота з таблицями та схемами, конспектування та складання тез.

У педагогічній літературі існує інша класифікація самостійної роботи – відмежування класної та домашньої самостійної роботи. Дану проблему висвітлювали у своїх роботах В. Буряк [2] та С. Трубачова [3]. Домашньою роботою учні можуть закріпити вивчений на уроці матеріал, глибше його осмислити. Під час неї відбувається розвиток набутих знань та умінь самостійної роботи з різними видами наочності та текстів. В. Буряк зазначає, що під час виконання домашнього завдання школярі навчаються писати плани з окремих питань і тем, створювати таблиці, готувати повідомлення чи реферати [2].

Зазначимо, що відповідно до наведеної класифікації домашня робота повинна включати і творчі напрямки. Вона повинна розвивати думку учня, його творче мислення. Отримані знання на уроці мають стимулювати подальший творчий характер роботи вдома.

Отже, під самостійної роботи учнів з історії їм необхідно розуміти сенс і цілі їхньої роботи, шукати способи вирішення поставлених задач. Головна ж задача вчителя підібрати відповідні форми та методи самостійної роботи для того, щоб не тільки дати школярам певну суму знань, але й розвинути в них інтерес до навчання.

Література:

1. Белгородская Л. В. От факта к пониманию. *Преподавание истории в школе*. 2007. №3. С. 25-30.
2. Буряк В. Самостійна робота як вид навчальної діяльності школяра. *Рідна школа.* 2001. №9. С. 49-51.
3. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. Київ, 2011. 106 с.
4. Иванова А. Ф. Нетрадиционные формы работы на уроках. *Преподавание истории в школе.* 2008. №8. С. 45-47.
5. Марчук Л. Б. Самостійна робота як метод урізноманітнення навчальної діяльності учнів. *Рідна школа.* 2000. № 4. С. 84-88.
6. Тимченко О. Т. Самостійна робота як дидактична категорія. *Педагогіка та психологія.* 2002. № 3. С. 64-68.

Сидоренко Я. С.,
студентка 4 курсу Сумського державного
педагогічного університету ім. А.С. Макаренка
Науковий керівник — д-р. іст.наук, проф. Абакумова В. І.

ФЕДІР ЛИЗОГУБ ЯК ПРЕМ'ЄР УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ (1918 р.)

Насамперед слід зазначити, що в українській історіографії діяльність Федора Лизогуба висвітлювалася в контексті оцінки Гетьманату у ході революції 1917 – 1921 рр. Але новітні дослідження з української національної історії доводять, що постать Ф. Лизогуба завжди залишалася «в тіні образу П.Скоропадського». Немає окремих монографій, нарисів, біографічних нарисів чи ґрунтовних статей про прем'єра. Часково це пояснюється об'єктивними чинниками: протоколи Ради Міністрів не оприлюднено; сам Лизогуб не залишив згадок про свою діяльність; важко встановити дані імміграційного періоду його життя.

Що нам відомо? З травня по листопад 1918 р. Лизогуб був головою Ради Міністрів Української Держави. Розпорядження про його призначення за підписом П. Скоропадського було датовано 3 травня: "Згідно ст. 3-ї закону про Тимчасовий державний устрій Української держави, призначаю отаманом Ради Міністрів Ф.А. Лизогуба..." [2]. А через 4 дні, 7 травня, відбулося перше засідання Української Державної Ради за його головуванням. У той склад Ради входили 8 міністрів. Кількість питань для розгляду була занадто велика: як головних, нагальних, так і другорядних. Тому для розвантаження зборів було створено Малу Раду Міністрів [3, с. 109]. Лизогуб, який одночасно посідав посаду міністра внутрішніх справ, 8 липня 1918 р. подав у відставку з цього поста, щоб зосередитися на керівництві урядом.

Відомо, що Федір Лизогуб намагався залучити до влади представників Національно-демократичної партії, особливо тих, хто є учасниками опозиційного Українського національно-демократичного об'єднання (союзу). Влітку 1918 р. прем'єр провів широку організаційну роботу. Він створив постійний кадровий склад військових частин і підрозділів Сухопутних військ Збройних сил Української Держави, реформував Чорноморський флот, демобілізував торговий флот, очолював процес відновлення козацтва, посилення органів поліції та ін.

Ф. Лизогуб з офіційним візитом у серпні, перебував у Німеччині. Його потреба пов'язана з можливістю вирішувати внутрішні та зовнішні справи не з представниками кайзера в Києві, а безпосередньо з центральним урядом у Берліні [4, с. 74]. У Берліні Ф. Лизогуб зустрівся з міністром закордонних справ Німеччини Паулем фон Гінце в Гольмі і обговорив проблемні питання: кордону, укладення мирного договору з радянською Росією, Криму, Чорноморського флоту та Збройних сил України. Німці підтримали бажання України створити Чорноморський флот, але це обумовлювалось тим, що Україна мала сплатила свою частку боргу Російській імперії.

Уряд Федора Лизогуба вжив заходів щодо вдосконалення структури адміністративного відомства, зміцнення системи державної служби, налагодження роботи урядового апарату, регулювання оплати праці працівників. Відбулися деякі зміни у внутрішній побудові міністерств. Зокрема, утворено відділи, які охоплювали основні напрями галузевої управлінської діяльності. Ще однією новинкою стало запровадження в різних міністерствах інститутів радників, основним завданням яких було формулювання рекомендацій з ключових тем діяльності відомства.

Мабуть, ще більш важливими є досягнення Федора Андрійовича на культурно-духовній ниві: заснування українських державних вищих навчальних закладів у Києві та Кам'янці-Подільському, українізація середньої освіти, розвиток музейної справи. Звісно, формально все це підтверджує акт, підписаний Гетьманом, але відповідні документи готував уряд Лизогуба [1].

У середині жовтня під тиском опозиції Скоропадський погодився включити до уряду представників українських політичних партій. Це призвело до урядової кризи. Незважаючи на останні прохання ультимативного характеру Федора Лизогуба піти у відставку, Гетьману вдалося зробити його головою нового кабінету міністрів. Німеччина зазнала поразки у світовій війні, а Україна втратила військову підтримку. Гетьман був змушений прагнути на вірність союзникам в Антанти. 7 листопада 1918 року – останній день головування Федора Лизогуба в уряді. Хоча офіційна дата відставки – 14 листопада.

Таким чином, Федір Лизогуб як Прем'єр України зумів організувати координацію роботи членів Ради Міністрів, роботу органів державної влади, удосконалення системи державної служби, структури місцевих адміністративних установ. Прем'єр поділяв реформаторські ідеї П. Скоропадського і намагався втілити їх в життя, черпаючи уроки з методів впровадження дореволюційного законодавства, адміністративної практики та власного досвіду роботи в організаціях земської справи.

Література:

1. Ігор Сюндюков. Славетний рід Лизогубів в історії України // День: Історія і я. Київ: № 33 — 34. 2018. URL: https://day.kyiv.ua/uk/article/istoriya-i-ya/mecenaty-kozaky-derzhavotvorci-3 (дата звернення 21.11.2021).

2. Наказ гетьмана П. Скоропадського про призначення Ф. Лизогуба отаманом Ради міністрів Української Держави та затвердження представленого ним складу Кабінету міністрів. 3 травня 1918 р. ЦДАВО України. Ф. 1216. Оп. 1. Спр. 16. Арк. 30. Засвідчена копія.

3. Пиріг Р.Я. Діяльність урядів гетьманату Павла Скоропадського: персональний вимір. К.: Ін-т історії України НАН України, 2016. 518 с.

4. Пиріг Р. Я. Діяльність Федора Лизогуба щодо організації роботи уряду Української Держави (травень — листопад 1918 р.) // УІЖ. 2011. № 5. С. 61 — 81

Суховій М. В.,
студентка історико-юридичного факультету
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
Корнєєва Л. Л.,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри слов'янської філології,
компаративістики та перекладу ННІ філології, перекладу та журналістики
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

СИМВОЛІКА «ТАЄМНОЇ ВЕЧЕРІ» ЛЕОНАРДО ДА ВІНЧІ У ФІЛЬМІ РОНА ХОВАРДА «КОД ДА ВІНЧІ»

17 травня 2007 року на 59-му Канському кінофестивалі відбулася прем'єра фільму американського режисера Рона Ховарда «Код да Вінчі», знятого за одноіменним романом Дена Брауна [1], який на той час вже був бестселером масової літератури. Автор книги та режисер фільму створюють власну масштабну художню версію справедливості та дещо альтернативну історію християнства.

На превеликий жаль, фільм відразу зазнав нищівної критики з боку релігійних організацій та їх представників. Наприклад, архієпископ Ватикану Анджело Амато закликав католиків та усіх інших християн організувати протести проти фільму. Він стверджував, що книга Брауна повна наклепів та історичних помилок, які стосуються церкви та релігії. Але це не вплинуло на рекордну популярність як самої книги, так і фільму. Церковні діячі фактично створили агресивну рекламну компанію проти екранізації роману.

Втім, режисеру фільму довелось виправдовуватись та зазначити, що фільм – це художній твір, і він торкається лише деяких аспектів християнства, які були наведенні в книзі Дена Брауна. Суперечки навколо фільму Рона Ховарда «Код да Вінчі» продовжуються і в наш час, що робить звернення до його дослідження актуальним.

Науковці звертають увагу на різні аспекти як книги Дена Брауна, так і фільму Рона Ховарда. А. Ю. Борова звертаючи увагу на те, який великий резонанс та неоднозначні судження в суспільстві викликав фільм режисера Рона Ховарда «Код да Вінчі», додає: «Роман Дэна Брауна «Код да Винчи» может быть одновременно литературной основой для киносценария, сюжетом компьютерной игры и готовым экскурсионным маршрутом [2]».

За твердженням К. Кокшенової у фільмі Рона Ховарда «…минуле активно працює на сучасність. Минула історія – культура, влада, і навіть жахи історії – проступають крізь час, живуть у дні сьогоднішньому, і він (Д. Браун) актуалізує цей дух інших часів через інтригу й зчитування символів [3]».

Наша робота присвячена з'ясуванню ролі всесвітньо відомої фрески Леонардо да Вінчі «Таємна вечеря» у фільмі «Код да Вінчі» режисера Рона Ховарда за романом Дена Брауна. Ми звернемо увагу на ті деталі, які дозволяють прочитання композиції фрески як такої, що містить символічне зображення священної реліквії за художньою версією фільму.

Композиція Леонардо да Вінчі «Таємна вечеря» знаходиться в монастирі Санта Марія делла Грація в Мілані. На фресці зображений один з найбільш відомих і зворушливих євангельських епізодів – остання трапеза Ісуса Христа з дванадцятьма учнями-апостолами.

Розглядаючи загальну композицію фрески бачимо, що Леонардо да Вінчі порушив звичні на той час канони живописного зображення Таємної вечері. Художник розмістив Христа та усіх апостолів за однією стороною стола. Цією особливістю композиції фреска Леонардо відрізняється від робіт більшості його попередників. Фігури здаються нам досить великими у порівнянні з маленьким столом. За спиною Ісуса Христа три вікна, які роблять його фігуру центром композиції. Вигляд Ісуса спокійний, тоді як апостоли, що зібралися навколо нього, явно схвильовані.

Варто звернути увагу, що створена Леонардо да Вінчі фреска дійсно сповнена багатьма символами, які дуже варіативно інтерпретуються у фільмі Рона Ховарда. Сюжет фільму будується навколо ідеї, що праворуч від Христа на фресці зображено не Іоана, а Марію Магдалину, яка нібито була жінкою Ісуса та матір'ю його дитини. За версією, викладеною у фільмі Ховарда та книзі Брауна, саме Марія Магдалина, а не чаша, і є святим Граалем.

Коли в одному з епізодів фільму Тібінг пропонує Софі закрити очі та відповісти на запитання, щодо деталей фрески, то вона дає чітку відповідь, що на фресці лише одна чаша. Але коли героїня придивляється до картини, то на власний подив, вона бачить, що кожен персонаж має власну склянку з вином. Це лише одна зі сцен фільму, яка підводить глядача до думку, що насправді Святого Граалю як однієї особливої чаші не було.

Загалом слід відзначити, що кадри з фрескою у фільмі досить деталізовані. Герої до дрібниць розглядають кожний фрагмент композиції, знаходячи все нові та нові символи, які містить у собі фреска. Зокрема, Тібінг звертає увагу на те, що Ісус та Магдалина дзеркально відображають одне одного. Таким чином акцентується думка, що вони є одним цілим. Далі звертається увага на форму, яка утворюється між фігурами Ісуса Христа та Марії Магдалини. Ця форма-пустота у самому центрі фрески нагадує знак V, який означає жіноче єство або Священний Грааль.

Таким чином герої фільму, як і герої книги, пов'язують з Граалем образ Марії Магдалини, підводять до думки, що саме Марія Магдалина і є Святим Граалем.

Звісно, подана у книзі Дена Брауна та фільмі Рона Ховарда версія священної історії вельми відрізняється від канонічної. Втім, сам Ден Браун не вважав свою книгу антихристиянською. Книга, а за нею й фільм «Код да Вінчі», є насамперед художнім твором, який створює художню альтернативну версію історії та Священного писання. У будь якому разі, фільм привертає увагу не тільки до книги, але й до Біблійної історії. Навіть байдужий до церкви і релігії глядач може відчути зацікавленість та бажання глибше дослідити проблему у всіх її версіях, в тому числі і канонічній. Тому, на нашу думку, такого роду художні версії священної історії цілком можуть не тільки не шкодити церкві, а навпаки, привертати увагу до релігійної історії раніше байдужих до неї людей. Іншими словами, ці художні твори з альтернативними інтерпретаціями можуть бути і свого роду «агресивною рекламою» релігійної історії, подібно до того, як обурення церковних діячів стало саме агресивною рекламою для книги Дена Брауна та фільму Рона Ховарда «Код да Вінчі».

Література:

1. Браун Д. Код да Вінчі. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2018. 478 с.
2. Боровая А.Ю. Анализ лексико-семантического поля «квест». Харьков: Вестник ХГАДИ. 2012. №13. С.80–83
3. Кокшенева К. Постчеловеческая эра Дэна Брауна. URL: http://www.stoletie.ru/vzglyad/postchelovecheskaja_era_dena_brauna_786.

Татуміряк О. М.,
магістрантка кафедри етнології і археології
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
Науковий керівник — канд. іст. наук, доц. Дрогобицька О. Я.

СТАНОВИЩЕ ЖІНКИ В ІСЛАМІ

Однією з найактуальніших проблем сучасного ісламознавства є питання про становище та права жінки в ісламі. На думку англійського дослідника Мелайз Ратвен, «немає більш суперечливої теми, ніж жінка в ісламі. З одного боку, існує загальноприйнята думка, що ця релігія пригнічує і навіть принижує жінок. З іншого боку, раз за разом чуються захоплені вигуки про унікальність культурного статусу жінки-мусульманки, її можливості заявити про себе таким чином, як це не може собі дозволити жінка у сучасному немусульманському світі» [8, с. 112].

Головними джерелами, які визначають соціально-правовий статус жінки, її соціальне становище та регламентують шлюбно-сімейні відносини в ісламі є Коран [2] – пряма промова Бога (Аллаха), Сунна, яка містить дещо антижіночі/мізогінні хадіси [1]. Саме ці два джерела є першоосновою шаріату, який контролює всі сфери суспільного життя мусульман.

Становище жінок у мусульманському світі істотно відрізняється від того, що спостерігається у демократичних країнах. Водночас в сучасних мусульманських країнах має місце певна еволюція образу мусульманки. Згідно з нормами раннього ісламу, відносини між чоловіком і жінкою в сім'ї мали бути рівноправними. Релігія вимагає від батьків проявляти однакове ставлення до дітей різної статі, про що свідчить один з хадісів Сунни: «Коли ти з радістю дивишся на сина, то це записується тобі як благо, а коли дивишся з радістю на дочку, це записується тобі як нагорода. Починайте з дочок, бо Всевишній Аллах особливо милостивий до них» [1].

Якщо розглядати становище жінки в сучасних Ісламських державах, то слід зазначити, що воно неоднозначне. Показовою у цьому відношенні є Саудівська Аравія, яка займає 130 місце зі 134 за утиском жіночих прав. Не відстають від неї у цьому питання Афганістан [12], Іран та Пакистан. Тенденції обмеження жіночих прав почалися після Ісламської революції в Ірані, яка торкнулася практично всіх ісламських держав і повернула їх на шлях відродження фундаменталізму [6, с. 102].

Сьогодні в мусульманських країнах (Іран, Афганістан, Ліван, Індонезія, Саудівська Аравія, Сирія, Туреччина, Туніс та ін.) діють найважливіші міжнародно-правові акти, присвячені правам людини, у тому числі правам жінки-мусульманки [9, с. 147].

Контакти з європейськими країнами спонукали інтелектуалів мусульманського світу по-новому розглянути традиційне ісламське суспільство та місце, яке в ньому займає жінка. Парадоксально, але феміністський рух у Єгипті виник завдяки чоловікові. Основоположником єгипетського фемінізму вважається Касим Амін (1865-1908) – юрист, єгипетський письменник, публіцист (курд за походженням). Загалом, Єгипет вважається «колискою емансипації мусульманських жінок» [11, с. 3].

Організована боротьба за права жінок Близького та Середнього Сходу розпочалася межі на XIX–XX ст. У країнах ісламського Сходу вони відіграли велику роль у таких подіях, як війна за незалежність у Туреччині (1919–1923 рр.), іранська «Конституційна революція» (1906–1911 рр.), єгипетська революція 1919 р., війна за незалежність у Алжирі (1954–1962 рр.). У 1970 – 1980 рр. у таких країнах, як Єгипет, Судан, Алжир, почалися процеси реісламізації [9, с. 144]. З 1990-х рр. до сьогодні триває «третя хвиля» ісламського фемінізму. Ісламський фемінізм ділиться на три напрямки: ісламський, ісламістський, світський. Однією з найяскравіших представниць ісламського фемінізму є Сейран Атеш – відома німецька адвокатка, ісламська феміністка, письменниця [7, с. 63-64].

При дослідженні становища жінки в мусульманських країнах варто виділити ряд актуальних проблем: перегляд трактування статусу жінки в релігійних текстах; захист прав і свобод жінки; внутрішньосімейне насильство. Не менш гостро стоїть питання «вбивств честі», яке детально розглядає дослідниця А. А. Суворова [10, с. 63-67]. «Вбивство честі» – це акт насильства, вбивство жінки, яка «заплямувала» репутацію родини аморальними вчинками (зрада, розпусна поведінка, непослух, будь-який прояв непокірності, будь-яка форма волевиявлення). Воно здійснюється чоловіками-родичами, іноді у вбивстві може брати участь матір дівчини. Основними формами вбивства з боку чоловіків є нанесення ножових смертельних поранень, з боку матері – доведення до самогубства з використанням отрути. Актуальними також є так звана «справа про платок» – дискусія між феміністками всіх напрямків про хіджаб або чадру; викрадення дівчаток і торгівля ними; залучення жінок-шахідок до терористичних актів. За допомогою психоактивних речовин і наркотиків жінку спонукають до терористичного акту, запевняючи при цьому, що після смерті вона «потрапить до раю».

Отже, становище жінки в ісламі доволі неоднозначне. Можна вивести схему зміни соціальних ролей жінки в ісламі: донька і сестра (під контролем батька, брата, родича чоловічої статі) – наречена (під контролем батьків) – дружина (під контролем чоловіка) – матір (статус жінки-матері в ісламському суспільстві є особливо шанованим, оскільки для мусульманської цивілізації є характерний культ поваги батьків та старших). В якому статусі б не знаходилась мусульманка, вона залишається під контролем чоловіка, що й визначає головну характерну рису мусульманського соціального устрою – патріархальність.

Література:

Опубліковані джерела

1. 100 хадисов о женщинах. URL: https://hadis.uk/xadisy-o-zhenshhinax-xadisy-1-100/45498/ (дата звернення 13.11.2021)
2. Священний Коран. URL: https://quran-online.ru/ (дата звернення 13.11.2021)

Монографії і статті

3. Гаджимурадова Г., Рабат Л. Роль женщин в политическом дискурсе мусульманских стран. *Исламоведение*. 2020. Т. 11, № 3. С. 5-23.
4. Дейл Ф. Ейкельман. Близький Схід та Центральна Азія: антропологічний підхід/пер. з англ. П. Шеревери. Київ: Стилос, 2005. 374 с.
5. Ермеев Д. Женщина и ислам: Взгляд этнографа. *Азия и Африка сегодня*. 1989. № 1. С. 51-55; № 2. С. 58-62.
6. Зайцев Е. Коран и исламская традиция о положении женщины в обществе. *Новое слово в науке и практике*. Социологические науки. С. 99-103.
7. Михалева А. Исламский феминизм Сейран Атеш. *Вестник Пермского университета*. 2018. № 4. С. 62-74.
8. Ратвен Мэлайз. Ислам. Краткое введение. М.: Астрель, 2005. 188 с.
9. Сизов Ю., Курбанова З. Социально-правовой статус женщин в мусульманском обществе. *Вестн. Волгогр. гос. ун-та*. Сер. 5, Юриспруд. 2014. № 2 (23). С. 145-149.
10. Суворова А. Убийство в защиту чести как социальное явление и современное варварство: [убийство женщин с целью восстановления чести рода и поддержания порядка в странах Ближнего и Среднего Востока и Южной Азии]. *Азия и Африка сегодня*. 2010. № 6. С. 63-67.
11. Хоружая С., Турк С. История феминистского движения в Египте: генезис и современные тенденции. *Научный журнал КубГАУ*. Исторические науки. 2017. №128(04). С. 1-17.
12. Цмай В. Права женщин в Афганистане. *Учёные записки Санкт-Петербургского имени В.Б. Бобкова филиала Российской таможенной академии*. 2021. № 2 (78). С. 121-125.

Телюк Х. Р.,
магістрантка кафедри етнології та археології
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
Науковий керівник — канд. іст. наук, доц. Дрогобицька О. Я.

КИТАЙ У ПОДОРОЖНІХ ОПИСАХ СОФІЇ ЯБЛОНСЬКОЇ (1907-1971)

Серед маловідомих постатей в історії України заслуговує увагу Софія Яблонська (1907-1971) – перша жінка-кінооператор, фотограф, письменниця, яка здійснила навколосвітню подорож, будучи дочкою простого сільського священника. Її записи з навколосвітньої подорожі фрагментами друкувалися у різних галицьких часописах, які знайомили тодішніх жінок з "романтично-пригодницькими" повістями та надихали на активну громадську діяльність. Отож, можна вважати, що Яблонська зробила значний внесок у становлення феміністичного руху міжвоєнного періоду. Якби в той час існували соціальні мережі, то вона безперечно була б першою українською тревел-блогеркою.

Софія Яблонська народилася 15 травня 1907 р. в селі Германові (сьогодні село Тарасівка Пустомитівського району Львівської області) у сім'ї священника. Під час навчання у Львові познайомилась з Оленою Киселівською – однією з засновниць феміністичного руху в Галичині. Крім педагогічного фаху, навчалась бухгалтерії, опанувала основи крою та шиття. Її подруга Марта Калитовська писала: "Бачивши на власні очі стільки злиднів, вона хотіла чимшвидше добитися чогось кращого. Вона хотіла чогось навчитися, все знати" [1, с.226]. У 1927 р. дівчина відправилась у Париж, де планувала стати акторкою. Там вона захопилася ідеєю навколосвітньої подорожі та уклала контракт з кіностудією на зйомки документальних фільмів.

Одне з центральних місць у подорожніх описах авторки зайняв Китай. Прибувши до міста Юнан (південна провінція Китаю, яка межує з Тибетом і М'ямною), вона в першу чергу звернула увагу на місцевих жінок, які стрибали з однієї ноги на іншу "наче горобчики". Справа в тому, що з дитинства їм перемотували ступні аж поки вони не ставали маленькими (ймовірно щоб жінка не змогла втекти в майбутньому від свого пана-чоловіка). Ці так звані "тортури" тривали від п'яти до п'ятнадцяти років [2, с.73].

Прогулюючись вулицями Юнану, С. Яблонська дійшла висновку, що китайські вулиці "будились" до життя з неймовірною швидкістю. Після сходу вулиця оживала, всі поспішали до праці, на ринок, в крамницю тощо [2, с.94]. На головних вуличках можна було віднайти американські товари, а на бічних – старий традиційний Китай. Там у навстіж відкритих крамницях китайці чесали бавовну, пряли полотно, шили одяг, виробляли різну продукцію (мідний посуд, срібні та золоті перстені, браслети, залізні ножі, сокири, дерев'яні відра) [2, с.89]. У статті "Китайські фільми" для журналу "Нова Хата" у 1934 р. дівчина зазначала що ціною великих зусиль їй "вдалося сфільмувати не тільки щоденний рух караванів, носіїв, возіїв, похід засуджених, але навіть весільний похід і парадний похорон одного китайського юнанського багатія..." [3, с.7].

У провінції серед простих селян лютував голод, що змушувало людей йти на крайнощі. Ось один із прикладів, який описала авторка у своїй книзі "Далекі обрії: Подорожні нариси". Одного дня, повертаючись з прогулянки, мандрівниця зупинилася перед натовпом. Всередині цієї юрби стояла мати, яка продавала свого сина. Мати благала у людей змилосердитися й не дати загинути голодній дитині. Натомість мандрівниця не витримала й забрала малюка до себе. Вона назвала його Ван, що означало "Вечір" [2, с.95].

Софія Яблонська зафіксувала багато цікавих відомостей про способи обробітку землі. Як зазначає у своїй праці, великі площі землі легше віддати під кладовище, аніж перетворити на рисові поля. Для китайців вода – це кров, бо від неї залежить їхнє життя чи смерть. Попри відсутність чорнозему, жоден день сезону в них не марнувався. Китайці важко працювали на полях, залучаючи навіть дитячу працю. Якщо сім'я складалася з восьми осіб, то щонайменше п'ятеро працювали на полі [2, с.118].

Провівши 15 років у Китаї, С. Яблонська побачила чимало екзотики. Особливо вразив китайський театр із Шанхаю. Вистава розпочалась під звуки бубнів і цимбалів, що були акомпанементом до акробатичних танців. Після цього проходили сценки, не позв'язані між собою сюжетом. Вистави переважно відображали минуле китайців, їхні легенди та історію [2, с.147].

Отже, китайський світ для жінки відкрився небувалою екзотикою. Сама можливість побувати у Китаї та пізнати місцеву філософію – нагорода для мандрівниці. На її думку, в Китаї європейці залишили модерний слід, однак окремі сторони життя зберегли свою автентичність. Повернувшись додому, жінка привезла з собою багато відеофільмів, що вдалося зняти у нелегких умовах, колоритні фото та нотатки.

Література:

1. Калитовська М. Життєвий шлях Софії Яблонської. *Слово: Збірник українських письменників*. Торонто, 1979. Ч. 6. С. 226–229.
2. Яблонська С. З країни рижу та опію. В кн.: Далекі обрії: Подорожні нариси/ Упорядкування і літературна редакція В. Габора. Львів: ЛА "Піраміда", 2015. С. 73-182.
3. Яблонська С. Китайські фільми. *Нова Хата.*1934. 1 вересня. Ч. 9. С.7-8.

Терпляча А. С.,
студентка історико-юридичного факультету
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
Науковий керівник — канд. філос. наук, доц. Корнєєва Л. Л.

КІНОАДАПТАЦІЇ КОМІКСІВ ПРО ЛЮДИНУ-ПАВУКА: ВІД НАЙКРАЩОЇ ДО НАЙГІРШОЇ

Комікси, тобто мальовані історії в картинках з короткими репліками, в США вперше з'явились 18 жовтня 1896 р. у журналі «Нью-Йорк Джорнел». На протязі XX ст. комікси стали одним з найбільш популярних явищ художньої масової культури. Вважається, що піку своєї поширеності вони досягли у 1960 – 1980 рр. Найвідоміша компанія, яка спеціалізується на видавництві коміксів – це Marvel Comics (або Marvel Publishing). Саме нею і був створений такий герой коміксів як Людина-павук. Вперше він з'явився у серії коміксів Amazing Fantasy у серпні 1962 року. Відтоді він є одним з найпопулярніших і комерційно найуспішніших супергероїв коміксів.

Звісно, таке поширене явище сучасної масової культури, як комікси та зняті на основі їх сюжетів фільми, не залишається поза увагою науковців. Л. Ружило та О. Білоус досліджують історію та різноманітність коміксів в українській культурі, аналізують їх основні виразні засоби, звертають особливу увагу на їх вербальну складову [2]. Досліджуючи історію коміксів, Н. В. Косматська пише: «Цьому модному явищу відкриваються інші види мас-медіа, реклама й особливо кіно [1, с. 146]». На сьогодні існує цілий ряд відомих і популярних фільмів і серій фільмів, заснованих на популярних коміксах. Хоча комікси прийшли в Україну із західної культури, але зараз і серед українських кіноглядачів є багато фанатів таких героїв, як Бетмен, Халк, Людина-павук, Капітан Америка та інших, які вийшли з коміксів.

В даній публікації ми ставимо за мету провести компаративний аналіз трьох окремих серій фільмів на основі коміксів про Людина-павука: «Людина-павук», «Людина-павук 2», «Людина-павук 3: Ворог у тіні» (2002 – 2007) режисера Сема Реймі; «Нова Людина-павук» та «Нова Людина-павук: Висока напруга» (2012 – 2014) режисера Марка Уебба; «Людина-павук: Повернення додому», «Людина- павук: Далеко від дому» (2017 - …) режисера Джона Вотса.

Перша серія фільмів про Людину-Павука, у якій головну роль зіграв Тобі Магвайр, була знята протягом 2002 - 2007 рр. У цій серії фільмів вбрання Людини павука було справжнім, – тобто зшитим, а не змодельованим за допомогою комп'ютерної графіки. Втім спеціалісти доклали чималих зусиль, щоб костюми виглядали досить ефектно. Кожний костюм (а у асортименті їх було аж п'ять) коштував більше 30 тис. доларів. Слід визнати, що попри усі зусилля «Павучок» в тих зшитих костюмах виглядав не вельми реальним. Але ми маємо враховувати той факт, що це був початок 2000-х і тямущої графіки в розпорядженні кінокоманди не було.

Відсутність в ті роки складник комп'ютерних спецефектів компенсувалась акторською грою Тобі Магвайра, який талановито втілив образ простакуватого і чаруючого підлітка. Але на сучасного глядача ні спецефекти такого рівня, ні бойові сцени вже не справляють належного враження.

Сильною стороною першою серії фільмів про Людину-павука була гарна прописаність другорядних ролей та чудова акторська гра їх виконавців. Чого лише коштує любовний трикутник Гаррі Осборна, Мері Джейн та Пітера Паркера цієї версії фільмів. А Розмарі Харріс втілила максимально канонічну тітку Мей з усіх можливих. Кожен актор ідеально підходив на свою роль.

Вельми харизматичними та психологічно достовірними вийшли і образи злодіїв, - Нормарна Осборна (у виконанні Віллема Дефо) та доктора Восьминога. Останній, у виконанні Альфреда Моліна, взагалі вважається мало не найкращим злодієм кінокоміксів.

Під час прем'єрних показів перші два фільми з серії були прийняті глядачами із захопленням. Проте третя картина такого захоплення вже не викликала. Стали занадто помітні деякі проблеми, зокрема, – фільм виявився занадто перевантаженим ворогами та сюжетними лініями. А сам Пітер надміру загруз у проблемних стосунках з дівчатами та найкращим другом. Тож від роботи над четвертим фільмом було вирішено відмовитись.

У 2012 р. кінофраншизу про Людину-павука було перезапущено. За перезавантаження цієї історії взявся режисер Марк Уебб. У новій версії Пітер Паркер здається нам знайомим. Він все такий же розумник та жартівник. Але вся історія знову починається з самого початку. Ми знову переживаємо ті ж самі моменти зі смертю дядька Бена, укусом павука і т. д. Доречі, в Павучка з'являється нове кохання в обличчі тепер уже не Мері Джейн (як було в першій серії фільмів), а Гвен Стейсі. Слід зауважити, що любовна лінія з Гвен у коміксах була більш важливою.

Втім, сам образ Пітера Паркера у сценаріях другої франшизи виписано не настільки вдало, як у першій. Так, це обдарований підліток, який не просто ходить до школи, але й винаходить різні гаджети та власну павутину. Але здається, що таланту Гарфілда дещо не вистачило саме вдалих сценарних деталей, цікавих ситуацій.

Серед вдалих моментів другої франшизи, безперечно, костюм Людини-павука Ендрю Гарфілда, який є стовідсотковим лідером серед костюмів усіх інших «павучків». SONY витратили значні кошти на створення спорядження для цієї версії Людини-павука. Павук Ендрю – високий, гнучкий, та привабливий одночасно. Ендрю Гарфілд навіть заявляв, що в цьому костюмі він відчував себе голим. Вдягаючи костюм, Паркер від Гарфілда преображався. У цій серії фільмів його бойові навики показані яскравіше і ефектніше, ніж в інших версіях, а гумор Гарфілда став однією з найкращих особливостей цієї дилогії фільмів.

На відміну від першої серії фільмів, другорядні герої у другій виявились менш вдалими. Типова тітка Мей та абсолютно невиразні, безбарвні образи друзів. Ситуацію дещо рятувала Емма Стоун в образі Гвен Стейсі. Вона стала найкращим любовним захопленням усіх «павучків» в історії кінофраншиз, коміксів та мультфільмів. А от інтеграція Гаррі та Нормана Осборна у глядачів викликає здебільше негативне враження.

Якщо порівнювати злодіїв першої та другої серії, то в останній канонічним і просто прекрасним виглядає Курт Коннорс (Ящір). Хоча, можливо, фанатам обличчя актора не настільки запам'яталось як обличчя доктора Восьминога. Дуже ефектною виявилася битва на електростанції під неперевершений саундтрек Ганса Циммера.

Перший фільм дилогії порадував глядачів також новим рівнем спецефектів та гумором. І кіностудія почала готувати аж три продовження. Але сиквел «Нова Людина-павук: Висока напруга» поставив хрест на цих планах. Поза тим, що другий фільм зібрав таки не погану касу, кінокритики дали доволі негативні відгуки.

Створенню третьої серії фільмів про Людину-Павука передував договір про спільну роботу підписаний SONY та MARVEL. Так павучок потрапив до кіновсесвіту MARVEL.

У третій серії фільмів новим виконавцем ролі Людини-павука стає молодий британський актор Том Голланд. Павучок цієї версії також навчається в школі, але сценаристи вирішили вже не показувати увесь шлях становлення супергероя.

У різноманітності костюмів цьому третьому «Павучку» точно нема рівних. Перед глядачами Павук з'являється і в класичному костюмі, і в червоно-чорному, і в костюмі «Залізного Павука». Таке різноманіття костюмів не в останню чергу пояснюється тим, що так DISNEY міг збільшити продаж іграшкових «павучків». Всі ці костюми створювались за допомогою комп'ютерних програм. У костюмі залізного павука Том з'являється на екрані завдяки технології захоплення руху(англ. Motion capture.)

Акторське виконання у цій серії фільмів стало досконалим. І, напевно, саме цей Пітер був найбільш канонічний з точки зору віку головного героя. Але до недоліків сценарію можна віднести не дуже вдале зберігання таємниці супергероя. Також сценарій представляє образ Пітера без звичної аури геніальності.

Другорядні герої змінюються. Наставником Пітера Паркера стає Залізна Людина – найпопулярніший персонаж в історії кіно, який , втім, не є канонічним супутником Павучка. Блідо і не виразно було прописано стосунки Пітера з його найкращим другом Неттом Літцом. Любовні інтереси в Пітера змінюються часто і виглядають підлітковими та швидкоплинними.

Злодіями у цій серії фільмів є Містеріо та Стерв'ятник у виконанні неперевершених акторів Джейка Джиленхола та Майка Кітона. Однак Містеріо здається занадто передбачуваним поганцем. Більш глибоко опрацьований образ Стерв'ятника. Втім, всій сюжетній лінії зі злодіями у цій серії фільмів не вистачило якоїсь родзинки.

Підводячи висновки зіставлення трьох серій фільмів про Людину-павука слід сказати, що всі вони мають свої сильні і менш вдалі сторони. Безумовно, фільми такого жанру мають властивість доволі швидко застарівати у плані технічного виконання. З цієї причини сучасні глядачі можуть сприймати як дещо наївну в плані спецефектів першу серію фільмів. Втім, це в жодний мірі не може бути претензією до акторів та інших учасників, - можна сказати, що вони були заложниками швидкоплинного часу. Якщо ж приймати до уваги канонічність, прописаність сценарію, глибину і повномасштабність образу головного героя, розробленість образів другорядних персонажів, то перша та друга франшизи виглядають все-таки краще за фільми від MARVEL. Але попереду нас чекає ще третій сольний фільм про Людину-павука від MARVEL, тож, можливо, він зможе змінити враження фанатів на краще.

Література:

1. Косматська Н. В. Нарис з історії виникнення і становлення жанру коміксу. *Вісник Львівського університету*. Серія іноземні мови. 2012. випуск 19. С. 141–147.

2. Руженко Л., Білоус О. Класична спадщина і сучасний літературний процес
К. : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2017. № 2(5). 70 с. С. 52 –59.

Усатенко І. А.,
кандидат історичних наук,
викладач КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»

ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ЦЕНТРУ ІСТОРІЇ ВІННИЦІ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ В МІСТІ

Одним із найважливіших чинників суспільно-господарчого та культурного розвитку сучасних міст є соціальний капітал, який неодноразово фігурував у ролі головного об'єкту теоретизувань у творах видатних зарубіжних вчених, починаючи від Алексіса де Токвілля [5] закінчуючи Френсісом Фукуямою [12, p. 4-5]. Попри поліфонію спроб дати визначення цьому поняттю та його дуже розлогу бібліографію, у найбільш загальному значенні, під цим поняттям мається на увазі комплекс вмінь щодо налагодження міжособистісної співпраці поміж соціальними групами та організаціями заради реалізації спільних інтересів [11, p. 102].

Тоталітарні режими й травматичне минуле жителів українських міст у XX сторіччі поклали край різним формам добровільної самоорганізації та практикам меценатства, які існували на зламі двох попередніх віків, катастрофічно підірвали довіру в щирість людських намірів, спотворили міжлюдські взаємини. Невдалий шлях соціально-економічної та політичної трансформації після відновлення українською державою незалежності в 1991 році лише поглибив атомізацію українського суспільства. Проте, разом зі згаданими негативними явищами все частіше почали з'являтися ще й досі не надто численні позитивні зрушення у сфері нарощування соціального капіталу, які найбільш помітні наразі в таких сферах, як освіта, креативні галузі, IT-індустрія тощо.

Як і у випадку усіх соціальних тектонічних зсувів, осердям нових змін слугували великі міста. Не дивно, що в українських мегаполісах та крупних обласних центрах швидше почались гарячі дискусії щодо рис місцевої тожсамості, необхідності зберегти матеріальну та нематеріальну культурну спадщину, покращити якість соціального капіталу серед громад.

Цікаві кейси того, як дебати навколо увиразнення локальної ідентичності та інтерпретації історії власного міського простору відбивалися на різноманітних формах міжособистісної кооперації подає місто Вінниця, де з 2017 року діє комунальне підприємство Центр історії Вінниці. Установа була створена відповідно до рішення Вінницької міської ради з метою формування іміджу міста та презентації його історичної та культурної спадщини на регіональному, державному та міжнародному рівнях [2]. Велика роль у досягненні позитивного результату належала як активності місцевих істориків, так і розумінню місцевою владою потреби промувати минуле міста. Крім того, у вінницьких істориків на той момент був перед очима досвід колег із «Інституту історії Дніпра», організації, яка ставила собі за мету впровадити нову концепцію історичного розвитку міста. Як і вінничани, дніпряни одразу визначили пріоритетною ціллю створення Музею історії міста [4] (який наразі вже існує), а директор згаданої інституції – відомий історик, учасник АТО Олег Репан навіть приїздив до Вінниці, аби підтримати колег та виступав на засіданні міськради. Його слова про те, що «Інвестиції не можна залучати в культурну пустелю» [3] остаточно переконали місцеву владу.

Однією із зазначених в офіційних документах функцій КП «Центр історії Вінниці» є «формування відповідальної та згуртованої міської громади, свідомої своїх цілей і прагнень» [2]. Заслуговує на увагу той факт, що появі та інституціоналізації цього осередку, який крім цього є покликаний займатися дослідженням та популяризацією історії міста та регіону, організацією культурно-просвітницького життя, передувала кількалітня кооперація зусиль любителів історії міста в соціальних мережах. У 2014 році була створена ГО «Спільнота «Історія Вінниці», яка об`єднала молоде покоління дослідників, що представляли різні навчальні заклади, а також тих, хто не мав афіліації. Досить швидко ця громадська організація почала діяти разом із краєзнавчим товариством «Поділля», на базі якого було створене Вінницьке історичне товариство (2016 р.) [10]. Потужним поштовхом для старту рефлексії над долею міста в недавньому минулому стали тогочасні драматичні події в країні, які актуалізували потребу по-новому переосмислювати події та постаті в колективній пам'яті вінничан. Зокрема, за словами директора КП «Центр історії Вінниці» Олександра Федоришена, Вінниця сприйняла декомунізаційні процеси як заклик до дії. З боку влади це позначилося на створенні Робочої групи з питань заборони використання комуністичної та націонал-соціалістичної (нацистської) символіки, а також Ради з питань історії, культурної спадщини й топоніміки м. Вінниці, яка надавала консультаційну підтримку в справі перейменування об'єктів міста [10]. Зі створення комунального підприємства у 2017 році, що діяло як неприбуткова організація, тимчасові ініціативи зрештою набули постійних форм. Окрім впорядкування та регламентації популяризаторських, дослідницьких та самоусвідомчих намагань вінницького інтелектуального середовища, розпочалися процеси взаємовпливу історії як публічної сфери знань та різних форм соціальної активності.

Найбільш характерними ознаками зростання історичної обізнаності та підвищення рівня активності місцевих спільнот у м. Вінниця було долучення мешканців міста до процесу перейменування вулиць. Так,

приміром, жителі вул. Тарногородського були одностайними щодо присвоєння вулиці імені Сергія Зулінського – молодого хлопця-учасника АТО [10], який там виріс та загинув під час оборони Донецького аеропорту. Приклад екуменічного порозуміння між релігійними громадами був пов'язаний із перейменуванням вулиці Стахурського в районі міста Вишенька. Компромісний варіант «вулиця Андрія Первозванного» задовольнив і православних, і римо-католиків, які хотіли назвати вулицю на честь понтифіка Івана-Павла II [9] .

Призупинення забудови місцевості Замкової гори, яку у своїх проєктах неодноразово згадував колектив істориків комунального підприємства, теж можна вважати успіхом вдалої популяризаторської кампанії історії цього місця [8]. Подібною була ситуація з необхідністю дослідити територію колишнього військового цвинтаря вояків Української Народної Республіки (УНР) й Української галицької армії (УГА). Під час епідемії тифу 1919 року тут було поховано тисячі солдатів, тому ряд пошуковців припускає, що це може бути найбільше кладовище вояків Галицької армії у світі [7] (серед полеглих був і Микола Євшан – літературний критик, перекладач, есеїст, учасник національно-визвольних змагань [7]). Привернення уваги до проблеми не лише зі сторони фахівців Львівського меморіально-пошукового центру «Доля», але й лобіювання розкопок місцевою інституційно оформленою організацією створило умови для пришвидшення їхнього проведення в місті.

Ще однією важливою сторінкою в становленні соціального капіталу в місті є повернення до традиції самоврядності з середини XVII ст., історичний наратив якої червоною ниткою проходить крізь діяльність центру. Одним із його лейтмотивів є існування прикладів спільного та ефективного відстоювання власних прав місцевими жителями різного етнічного та соціального походження. Символом такої візії минулого міста є встановлення пам'ятної мармурової колони на честь здобуття Вінницею Магдебурзького права 1640 року [6], біля якої на початку кожної нової каденції міські урядники виголошують присягу на вірність громаді.

Таким чином, починаючи з початку минулого десятиліття енергія, знання та зацікавлення групи вінницьких істориків дали старт для початку інституціоналізації осередку, що опікувався науково-дослідницьким та популяризаторським напрямками щодо минувшини міста. Робота центру допомогла вінничанам чіткіше усвідомити свою окремішність, цінність історії міста та краю, а отже і в певний спосіб посилила ментальні горизонтальні зв’язки між жителями населеного пункту.

Використовуючи теорію конвертації різних форм капіталу П. Бурдьє, можна стверджувати, що в один момент сукупний інкорпорований культурний капітал (знання, інтереси та диспозиції вінницьких істориків) переріс у соціальний капітал. Наступний крок – це перетворювати історію в предмет, який міг би бути цікавим із точки зору маркетингу для туристів із усієї України. Це вимагає відкриття вже запланованого Музею Вінниці та його філій, які згідно з логікою вже згаданого П. Бурдьє, допоможуть перетворити інституціоналізований культурний капітал (колекції експонатів, бібліотеки, картини, «підприємства пам’яті») в капітал економічний [1]. Від цього розвиватись і збагачуватися будуть і місто, і його мешканці.

Література:

1. Бурдьё П. Формы капитала / Экономическая социология // bourdieu.name/bourdieu-forms-of-capital

2. Загальна інформація про КП «Центр історії Вінниці» / Офіційний сайт Вінницької міської ради // https://www.vmr.gov.ua/MunicipalEnreprise/Lists/HistoryVinnytsiaCenter/ShowContent.aspx?ID=1

3. «Інвестиції не можна залучати в культурну пустелю» / «День» day.kyiv.ua // https://day.kyiv.ua/uk/article/cuspilstvo/investyciyi-ne-mozhna-zaluchaty-v-kulturnu-pustelyu

4. Музей історії Дніпра / Офіційний сайт // https://midnipro.museum/

5. Социальный капитал: эволюция концепта / Новое литературное обозрение // https://www.nlobooks.ru/magazines/neprikosnovennyy_zapas/119_nz_3_2018/article/19930/

6. У Вінниці відкрили пам’ятник Магдебурзькому праву та заклали капсулу часу. ФОТО / Vежа. Інформаційний портал // https://web.archive.org/web/20190617131015/https://vezha.vn.ua/u-vinnytsi-vidkryly-pam-yatnyk-magdeburzkomu-pravu-ta-zaklaly-kapsulu-chasu-foto/

7. У Вінниці знайшли останки вояків УГА і УНР, які були поховані 100 тому на цвинтарі, який згодом зруйнували / Радіо Свобода // https://www.radiosvoboda.org/a/u-vinnytsi-znayshly-ostanky-voyakiv-uha-i-unr-yaki-buly-pokhovani-na-zruynovomu-kolyshn%CA%B9omu-tsvyntari-sto-rokiv-tomu/30831822.html; У Вінниці розпочали узаконення столітнього некрополю вояків Української Галицької Армії / Укрінформ // https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3224256-u-vinnici-rozpocali-uzakonenna-stolitnogo-nekropolu-voakiv-ukrainskoi-galickoi-armii.html

8. У Вінниці на Замковій горі призупинили будівництво / Суспільне. Новини // https://suspilne.media/59416-u-vinnici-na-zamkovij-gori-prizupinili-budivnictvo/

9. У Вінниці незабаром може з’явитися вулиця Андрія Первозванного / Вінницько-Барська Єпархія Православної Церкви України // https://orthodox.vinnica.ua/ru/novini/novini-eparhii/1377.html

10. Федоришен О. Інтерв’ю з директором КП «Центр історії Вінниці» / О. Федоришен. Інтерв’ю провів І. Усатенко // Дата запису 31.08.2021 р.

11. Coleman J.C., Social Capitalin the Creation of Human Capital, «American Journal of Sociology» 1988. – P. 95-120.
12. Fukuyama F. Zaufanie kapitał społeczny a droga do dobrobytu, Warszawa-Wrocław: Wyd. Naukowe PWN, 1997. – 432 s.

Хоменко А. Р.,
студентка факультету природничо-географічних і точних наук
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
Науковий керівник — канд. філос. наук, доц. Корнєєва Л. Л.

МОНТАЖНІ ПРИЙОМИ У ФІЛЬМІ Д. ШАЗЕЛЯ «ОДЕРЖИМІСТЬ» (2014 р.)

На сьогоднішній день найпопулярнішим заняттям серед молоді є перегляд різноманітних відеотекстів: від фільмів і серіалів – до відео на YouTube та TikTok. Усім нам більше до вподоби сприймання більш легкого аудіовізуального тексту, ніж письмового тексту, який потребує проєктування образів та будування логічних зв'язків між ними. До того ж, у вербальному (особливо письмовому) тексті завжди більш високий ризик варіативних (аж до похибки уявлень), адже кожен з нас сприймає і інтерпретує таку інформацію по-різному. Тож, не дарма виникнення кіно називають другою інформаційною революцією. Безперечно, сама його поява викликала гучні оплески, але варто наголосити і на постійному вдосконаленні знімального процесу, монтажу, звуку, спецефектів, які і дають змогу отримувати повну насолоду від перегляду сучасних кінострічок. Усі вищезгадані запоруки неперевершеної послідовності кадрів на наших екранах є невід'ємними складовими кінематографа. Втім, найважливішим виразним засобом, на думку багатьох кінознавців, є монтаж.

Мистецтво монтажу полягає у поєднанні окремих сцен у єдину сюжетну лінію, яка може викликати у глядача весь спектр емоцій: від жаху до сміху. Тобто, монтаж – це один із найголовніших засобів виразності, що найповніше виражає художньо-естетичний потенціал кіно, а тому і не дивно, що він уже потрапляв у поле зору дослідників. Наприклад, Анна Мазурак у своїй роботі «Психофізіологічні засади монтажу як засобу художнього впливу в літературі й кіно» зазначає: «Монтажність – це психофізіологічна властивість сприйняття людиною світу, це засіб передання розумових операцій нашою свідомістю»[1, с.10]. А от Анастасія Якимович пише у своїй роботі «Роль монтажу та кліпового мислення у формуванні спрощеного сприйняття реальності (на прикладі відео з ТікТок)» про застосування монтажу, як «оновлене подання відомого чи старого матеріалу і компонування елементів з нових джерел»[2, с.16].

Як ми бачимо з наведених прикладів, дослідники здебільшого порушують тему монтажу, розглядаючи її з різного роду теоретичних ракурсів. Метою ж нашого дослідження є аналіз широкого спектру монтажних прийомів у фільмі відомого режисера і сценариста Дам'єна Шазеля «Одержимість» (2014 р.).

Вибір цього фільму для розгляду специфіки та особливостей кіномонтажу не випадковий, адже саме ця американська музична драма у 2015 році одержала премії «Оскар» у категоріях «Найкраща чоловіча роль другого плану», «Найкращий звук», а також «Найкращий монтаж». Звісно, цей фільм цікавий своїм сюжетом, у якому чітко простежується ідея непростого становлення обдарованої особистості у реаліях сучасного світу мистецтва. Та окрім надзвичайно цікавого сценарію, не менш важливими є специфічні технічні засоби його реалізації, зокрема монтаж.

Кіномонтаж, так само як й інші ракурси кінематографії, вимагає не тільки гарної професійної майстерності, а й особливої творчої обдарованості, особливого бачення усіх варіантів руху та трансформацій візуального зображення у часі. Таким особливим відчуттям монтажних прийомів наділені найкращі професіонали у цій галузі кіновиробництва, і серед них одним з найкращих і найперспективніших на сьогодні є американський кінередактор та монтажер Том Кросс (Tom Cross). Світове визнання він здобув, коли отримав декілька значних кінонагород за свою роботу у фільмі Дам'єна Шазеля «Одержимість» (ориг. назва *Whiplash*).

Серед величезного розмаїття монтажних прийомів, використаних Томом Кроссом у фільмі «Одержимість», ми звернемо увагу лише на декілька основних.

Перші хвилини фільму (00:01:25) які, власне, і знайомлять нас з головним героєм Ендрю Нейманом, поєднують у собі два прийоми: класичний Fade in та J-cut. Далі, упродовж усього фільму, активно використовуються такі монтажні прийоми як Cut away, Cross Cut, «невидимий монтаж» та, вже згадані, Fade in та J-cut.

Cut away вперше з'являється о 00:07:06, і за його допомогою чергуються кадри з Ендрю та входом студентів до аудиторії. Потім о 00:39:09 монтажний прийом створює необхідну напругу, у кадрі, який демонструє відсутність теки з нотами на стільці, яка була покладена туди кілька хвилин тому. А також монтаж Cut away бачимо о 00:09:31 (зміна ракурсу з Ендрю на постер), 00:09:57 (зміна ракурсу з Ендрю на барабани), 00:31:23 (зміна ракурсу з обличчя Ендрю на криваву рану на його руці від барабанних паличок) та о 01:15:06 (зміна ракурсу з Ендрю на екран телефону). До речі, монтажний прийом Cut away застосовується у фільмі найчастіше і найрізноманітніше декілька разів підряд.

Ще один монтажний прийом, який активно використовується у фільмі «Одержимість» - Cross Cut. Його зустрічаємо о 00:08:54, 00:36:03 та о 01:26:06, коли камера змінює своє розташування, опиняючись то по один бік дверей, то по інший. А о 01:11:30 спостерігаємо своєрідну варіацію Cross Cut, яка полягає у чергуванні кадрів з різних локацій. Особливістю прийому Cross Cut у цьому фрагменті є те що дії відбуваються не тільки у різних локаціях, а і у різний час, тобто не за правилом класичного Cross Cut. До того ж, о 01:12:17 специфічний Cross Cut поєднався з J-cut: кадри продовжують чергуватися, причому перехід від одного з них до іншого створений за допомогою звучання голосу юриста, який з'явився раніше, ніж сцена. Також J-cut зустрічається о 00:35:36, 00:42:16, 00:59:06, 01:15:21 та о 01:26:06.

Родзинкою в цій кінострічці стає так званий «невидимий монтаж», фрагмент з яким починається о 01:36:08. Він створює неабияке емоційне напруження, захоплює глядача і створює ефект його повного захоплення ритмом. А завершується фільм застосуванням ще одного прийому Fade out (01:41:36), завдяки якому складається враження відкритого фіналу.

Отже, підсумовуючи все вищесказане, можна стверджувати, що монтаж напрочуд важливий засіб створення образу у кінофільмі, який дає змогу відчувати ті чи інші емоції, а тому майстерне застосування монтажу, безумовно, є одним із показників високого художньо-естетичного рівня фільму. Також можна сказати, що монтаж у фільмі Дам'єна Шазеля «Одержимість» представлений у широкому спектрі усього його різноманіття, що робить цей шедевр кінематографії своєрідною енциклопедією сучасних монтажних прийомів.

Література:

1. Мазурак А. Психофізіологічні засади монтажу як засобу художнього впливу в літературі й кіно. Науково-теоретичний журнал «Слово і Час». 2012. № 6. С. 9–18.

2. Якимович А.О. Роль монтажу та кліпового мислення у формуванні спрощеного сприйняття реальності (на прикладі відео з ТікТок). Львів, УКУ, 2020. 41 с.

Шмагіна Р. М.,
магістрантка другого року навчання
кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
Науковий керівник — канд. іст. наук, доц. Давиденко Ю. М.

НІМЕЦЬКА КОЛОНІЗАЦІЯ НА ТЕРИТОРІЇ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ II ПОЛОВИНА XVIII ПОЧАТОК XX СТОЛІТТЯ

Україна являється однією з багатонаціональних країн, в якій проживають представники різних національностей. Тому будь-які політичні, соціальні, культурні процеси, неодмінно зачіпають ті чи інші аспекти національного або конфесійного питання. Український народ є продуктом багатовікового співжиття та взаємовпливу етнічно-конфесійних груп, кожна з яких додала свій штрих до його сучасного портрету. Крім того, геополітичне положення сучасних українських територій та особливості їх історичного розвитку зробили кожен регіон неповторним та своєрідним.

На рубежі 90-х рр. XX ст., набуваючи незалежності, Україна стала на шлях демократичних перетворень, що сприяло вивченню білих плям її історії. Дослідження етнічної історії стало одним із пріоритетних напрямків у світлі реалізації державної програми щодо відродження національних меншин України.

Проблема міжконфесійних відносин та національно-конфесійного розвитку Чернігівської губернії у пореформений період є органічною складовою регіональної історії Чернігівщини.

Зазначимо, що проблема розвитку історії німецької громади знайшла своє відображення як у вітчизняній так і у зарубіжній історіографії. Найвагоміший внесок у дослідження даної теми здійснили у своїх історичних розвідках В. Євтух, Б. Чирко, А. Кудряченко, М. Панчук, Ю. Поліщук та інші [2, 4]

Відмітимо той факт, що починаючи з другої половини XVIII століття в Російській імперії виникли певні передумови для реалізації державної політики переселення іноземців.

Її початком були маніфести імператриці Катерини II, відповідно до яких всі іноземці мали право «...в империю нашу въезжать и селиться, где пожелают...», при чому як мета у маніфесті значився не захист інтересів співвітчизників, а більш швидке освоєння «наивыгоднейших к населению и обитанию рода человеческого полезнейших мест, до сего еще праздно остающихся», надра яких «скрывают неисчерпаемые богатства разных металлов», де багато «лесов, рек и озер и в коммерции подлежащих морей довольно, то и к размножению многих мануфактур, фабрик и прочих заводов способность великая...». Якщо ж пригадати ще й те, що у маніфесті 1763 р. було наголошено на тому, що коли серед поселенців з'являться такі, «которые для приезда своего не будут иметь довольного достатку, то оные могут являться у министров и резидентов наших, находящихся при иностранных дворах, от коих не только на иждивении нашем немедленно в Россию отправлены, но и путевыми деньгами удовольствованы будут...» [5]. Не дивно, що після всього зазначеного на територію імперії, в тому числі й у Чернігівську губернію, хлинув потік переселенців, надзвичайно строкатий в національно-конфесійному плані, що підтверджує відомий дослідник А.Клаус. За його словами, перші

переселенці були «буйными, беспутными, почти обнищавшими подонками всех национальностей и культур...» [3].

У період 1764 – 1770 рр. німецькі поселення з'явилися лише в Чернігівській губернії. Так, в літку 1770 року в маєтку Вишеньки була заснована перша німецька колонія Редичив. Наступним етапом колонізації німцями Чернігівської губернії стала ІІ половина ХІХ століття.

Як зазначає в своїй праці М. Домонтович: «Немецкие колонисты поселены в Борзенском уезде в Беловежских колоніях, в бывшем Беловежском степу» [7] і на 1861 р. їх кількість становила 2388 осіб (1180 жінок та 1208 чоловіків) у Борзнянькому уїзді та 73 особи (38 жінок і 35 чоловіків) в Суражському, при чому останні перебували при суконній фабриці Ісаєва у Нових Мезеричах [7, 120-121], отже, загальна кількість німців на 1861 р. -2461 особа. Як зазначалося вище, переважна більшість німців губернії переселилися сюди після маніфестів Катерини ІІ 1762 та 1763 рр., що підтверджують і дані М. Домантовича, що початок переселень припадає на 1765-1766 рр. [7, 543]. Більшість складали лютерани, що переселилися з Франкфурту-на-Майні, переважно з Гелензгауза, хоча були й представники інших напрямків протестантизму та католики. На 1897 р. загальна кількість німців збільшилася і становила 5306 осіб. Основна частина проживала у сільській місцевості і лише 390 осіб були мешканцями міст. З них 60% проживали в Чернігові (111 осіб), Ніжині (72 особи), та Конотопі (50 осіб). Ще в трьох уїздних містах їх кількість перевищувала 30 осіб: Новозибків, Новгород-Сіверський, Глухів. У решті узд них міст їх кількість коливалася від 1 (Сосниця) до 18 осіб (Остер). Основна маса представників німецької національності зосередилася в Борзнянському уїзді (4379 осіб). Серед інших можна виділити Суражський (143 особи), Чернігівський (128 осіб), Конотопський (116 осіб), Ніжинський (85 осіб), Городнянський (82 особи) та Остерський (78 осіб). В решті уїздів їх кількість коливалася від 11 до 63 осіб (Кролевецький та Новозибківський уїзди відповідно).

Із представників німецької національності по релігійних віруваннях крім лютеран (3804 особи або 72,97%) були римо-католики (1347 осіб або 25,39%), православні (76 осіб або 1,43%) та 0,21% представників інших конфесій [74, 154].

Зазначимо, що у 1871 р. усі колоністи переводилися у статус селян-поселенців, був ліквідований Попечительський комітет, а з 1874 р. було запроваджено загальну військову повинність, після чого з імперії згідно з неповними даними виїхало близько 18 тисяч німців [5], що є цілком зрозумілим, адже, крім звільнення від військової повинності, статус колоніста передбачав й інші суттєві пільги: свободу віросповування, звільнення від деяких податків та повинностей, можливість вільно відкривати мануфактури та фабрики, організовувати ярмарки і торги та інше. Крім того, у 90-х рр. ХІХ ст. розпочав свої антинімецькі публікації, які набули значного громадського резонансу, О. Вєльцин, в яких не двозначно зазначалося, що німці є загрозою для Російської імперії, так як кожен з них – потенційний німецький солдат [1].

Якщо співставити наведені статистичні дані із зазначеними загальноімперськими тенденціями, можна припустити, що ці негативні тенденції не позначилися, або ж позначилися у незначній мірі і булі знівельовані приростом населення на німцях Чернігівської губернії, кількість яких не лише не зменшилася, а навпаки збільшилася. Можливо, однією з причин цього явища було те, що колоністи Чернігівської губернії, які знаходилися безпосередньо під владою місцевого губернатора [6], не відчули наслідків ліквідації Попечительського комітету, повноваження якого поширювалися лише на Катеринославську, Таврійську та Херсонську губернії.

На жаль, немає вичерпних відомостей про те, в якій мірі позначилися на німцях Чернігівщини процеси, пов'язані з Першою світовою війною, коли збільшилася недовіра до колоністів, почалися їх масові переселення у Поволжя.

Таким чином, починаючи з другої половини XVIII століття на території Чернігівської губернії з являються німецькі колоністи що активно включаються в орбіту господарського життя регіону, що призводить до збільшення їх чисельності та локацій їх проживання на зазначених територіях у другій половині ХІХ століття.

Література:

1. Вельцин А. Немцы в России. СПб., 1893. 280 с.

2. Євтух В., Чирко Б. Німці в Україні (1920-і – 1990-і роки) / В. Б. Євтух, Б. В. Чирко, К.: Інтел, 1994. 183 с.; Кудряченко А. Вихідці з німецьких земель на теренах України: минуле та сьогодення. / А. Кудряченко, І. Кулинич, В. Хохлачов. К.: Наукова думка, 1995. 73 с.; Очерки истории немцев и менонитов Юга Украины (конец XVIII – первая половина XIX в.) / Под ред. Бобылевой С., Бочаровой Н., Безносова О. И др. / - Днепропетровск: Арт-Пресс, 1999. 231 с.

3. Клаус Х. Наши колонисты: Опыт и материалы по истории и статистике иностранных колоний в России. СПб., 1869. 455 с.

4. Панчук М. Німецька меншина в контексті політики коренізації. *Діалог. Історія, політика, економіка*. 2000. №1. С. 119 121.; Рафальський О. Національні меншини України у ХХ століття. Історіографічний нарис. / Олег Олексійович Рафальський. К. : Полюс 2000. 447с.: Поліщук Ю.М. Національні меншини Правобережжя України у контексті етнічної політики Російської імперії (кінець XVIII – початок ХХ ст.). Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2012. 432 с.

5. Платонов В. Колонисты. *Зеркало недели*. 1997. № 47. С. 24-37.
6. Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона: в 86 т. СПб., 1890-1907.Т. 24. СПб., 1898. С. 674.
7. Ю.Домонтович М. Материалы для географии и статистики России, собранные отделами Генерального штаба. Черниговская губернія. СПб., 1865.799 с.

Щітка А. С.,
студентка історико-юридичного факультету
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
Науковий керівник — канд. філос. наук, доц. Корнєєва Л. Л.

ПЕЙЗАЖІ НЬЮ-ЙОРКУ У ФІЛЬМІ К. КОЛАМБУСА «САМ УДОМА 2»

Фільм режисера Кріса Коламбуса «Сам удома 2: Загублений у Нью-Йорку» (1992 р.) займає почесне місце серед найпопулярніших кінострічок у жанрі «сімейний фільм» і став другим за популярністю серед фільмів 1992 р. Кінокартина «Сам удома 2» є продовженням першого фільму «Сам удома» (1990 р.), у якому глядачі вперше познайомились із сімейством Маккаллістерів та маленьким хлопчиком, роль якого надзвичайно талановито виконав Маколей Калкін.

Окрім вельми захопливого комедійного пригодницького сюжету, фільм «Сам удома 2: Загублений у Нью-Йорку» насичений ефектними міськими краєвидами одного з найбільш знаних і великих міст сучасного світу. Власне, на це натякає й сама назва стрічки. Велика кількість міських пейзажів, вулиць, площ, парків додає фільму додаткової візуальної естетики та інформативності.

Фільм «Сам удома 2» неодноразово потрапляв у поле зору науковців. Зокрема, П. Є. Рябова на прикладі кінострічки аналізувала мовленнєві особливості дітей у американських кінокомедіях [2]. Т. А. Драгунова і О. Ю. Родіонова на матеріалі «Сам удома 2» досліджували особливості побуту та взаємовідносин у заможній американської сім'ї, яка проживає у приватному будинку та часто подорожує. Дослідниці звертають увагу насамперед на соціальні аспекти, які у фільмі показані як невід'ємні складові забезпеченого способу і стилю життя головних героїв. J. L. Kincheloe використала цю сімейну комедію, щоб дослідити проблеми відносин батьків та дітей наприкінці XX ст. Науковиця аналізувала динаміку взаємин між поколіннями у сім'ях та визначала особливості сучасного дитинства, які, на її думку, змінились за останні десятиліття [1]. Як бачимо, ці дослідники здебільше звертають увагу на сюжетно-тематичні аспекти цього кінотвору.

З огляду на тему нашої роботи особливу увагу привертає публікація Ю. С. Шевчук «Художнє кіно як туристична реклама». Втім, у дослідженні цього автора головна увага приділена сценам у готелях та їх прихованій рекламі у кіно: «У фільмі Кріса Коламбуса "Один удома-2" (1992) майже половина подій відбувається в нью-йоркському готелі "The Plaza". Його візуальна презентація: фасад, інтер'єр, вишитий логотип на рушнику, з яким герой вирушає до басейну, - продубльовані вербально. Герой Калкіна промовляє: "Готель Плаза - найкращий готель Нью-Йорка" [3, с.221-222].

У своїй же публікації ми ставимо за мету дослідити інші особливості та деталі візуального ряду фільму «Сам удома 2», а саме ті його фрагменти, у яких перед глядачем постають міські пейзажі Нью-Йорку.

Проблема пейзажу є широко дослідженою на матеріалі образотворчого мистецтва. Значно менше уваги приділяють пейзажним фрагментам при аналізі кінотекстів, що і виступає мотивацією даної роботи.

Вперше образ Нью-Йорку постає перед глядачем на 18 хвилині кінострічки: з вікна аеропорту Ла-Гуардія відкривається захопливий вид на Лонг-Айленд та Іст-Рівер. У даному епізоді оператор повільно повертає камеру і показує величність мегаполісу, – відбувається перше знайомство глядача з Нью-Йорком.

Наступна зустріч з містом відбувається на історичному мосту Квінсборо, який з'єднує береги річки Іст-Рівер. Цей консольний міст був побудований на початку XX століття і на даний час занесений до Національного реєстру історичних місць США. Міст-красень проходить над островом Рузвельта і його довжина складає близько 2 км. У фільмі головний герой Кевін, взявши таксі, мчить по фантастичному мосту у пошуках пригод. Він захоплено розглядає пейзажі міста, які відкриваються перед ним, і його ж очима на місто дивиться глядач.

Потрапивши до Нью-Йорка, Кевін з полароїдною камерою прогулюється біля Radio City Music Hall. Це театрально-концертний зал, збудований у 1932 році. Саме в ньому у різний час проходили такі музичні церемонії як Греммі та MTV Video Music Awards. Крім того, на сцені театрально-концертного залу Radio City Music Hall і до нашого часу йде чимало театралізованих вистав.

В одному з епізодів фільму Кевін зустрічає Санту та бере в нього листівку, пробігаючи повз кафе Empire Diner. Слід зауважити, що інтер'єр цього закладу, створений у стилі Art-Deco, доволі часто потрапляє у кадр у різних фільмах (наприклад, «Манхеттен» 1979 р., «Побачу тебе вранці» 1979 р., «Сіті-Айленд» 2009 р., «Ігбі йде на дно» 2002 р. та ін.) та телевізійних програмах. Саме в цьому епізоді оператор опускає камеру при зйомці постаті героя вниз і маленьких хлопчик стає ніби більшим, співрозмірним великому місту, що вочевидь має показати нам, наскільки вільно і природно Кевін почуває себе у мегаполісі.

На 20-тій хвилині фільму Кевін опиняється в Battery Park. Це популярний серед жителів Нью-Йорку та туристів громадський парк, який знаходиться на острові Манхеттен. Через бінокль хлопчик розглядає місто і всесвітньовідому статую Свободи. До речі, цей епізод цілком може метафорично натякати на те, що Кевін відчув свободу і незалежність від батьків.

Безумовно, оскільки фільм вийшов на екрани ще 1992 року, то Кевін не міг не відвідати **Всесвітній торговий центр**. Коли хлопчик піднімається на оглядовий майданчик споруди, перед ним (а так само і перед глядачами) відкривається панорама Нью-Йорку з висоти пташиного польоту. На жаль, ці кадри вже ніколи не будуть повторені у будь-якому іншому фільмі, адже 2001 року Всесвітній торговий центр було зруйновано терористичним нападом. Звісно, через це сучасний глядач у цьому фрагменті фільму відчуває не тільки захоплення, а і сум.

Через 2 наступні хвилини кіночасу Кевін вже з'являється на рибному ринку Фултон. Це найстаріший рибний ринок Америки зі своєю унікальною історією та атмосферою. У цьому епізоді показана метушливість, швидкий темп життя великого міста, у яке потрапив маленький хлопчик. Проте Кевіна не зупиняє страх невідомості, він крокує вперед, назустріч новим пригодам.

Наступний пейзажний епізод фільму пов'язаний із злодіями Гаррі і Марвелом, які **обговорюють свої плани на майбутній злочин**, виходячи з станції метро**. У даному фрагменті оператор розміщує цих героїв у центрі кадру, а позаду них продовжується швидке життя мегаполісу. Злодії ніби губляться на тлі міста та здаються малопомітними.**

На 24-ій хвилині Кевін, гуляючи містом, потрапляє в Центральний парк. Цей нью-йоркський парк розташований у самому центрі міста і є одним із найвідоміших у світі саме через потрапляння до багатьох фільмів і телевізійних шоу. У цьому епізоді Кевін проходить повз невеличкий чарівний кам'яний міст Gapstow Bridge. З парку герою фільму (і, знову ж таки, глядачам) відкривається вигляд на **готель The Plaza, який зачаровує своєю розкішшю та вишуканістю.**

Наступним пейзажним фрагментом фільму є ковзанка Wollman Rink, яка знаходиться в Центральному парку. Саме на цьому льодовому майданчику з'являються вже відомі нам злодії. У кадрі ми бачимо людей, які відпочивають, радіють, і над усім цим здіймаються висотні будівлі мегаполісу. Цей льодовий майданчик також неодноразово потрапляв у кадр у різних фільмах.

Ближче до закінчення кінофільму, перед глядачами з'являються нічні пейзажі мегаполісу. У нічний час життя Нью-Йорку також продовжує «кипіти», до руху людей і автомобілів додається блимання ліхтарів і яскраві неонові вивіски. Усім цим створюються нові відтінки пейзажів та усієї атмосфери міста.

Останнім пейзажним фрагментом є сцена зустрічі Кевіна з мамою біля ялинки, яка відбувається у Рокфеллерському центрі. Це великий офісний центр, зведений за кошти родини Рокфеллерів у стилі Art-Deco. У цих останніх кадрах перед нами з'являються висотні будівлі, алеї, прикрашені яскравими різнокольоровими різдвяними вогниками.

Отже, фільм «Сам удома 2» є цікавим не тільки сюжетом, а і пейзажами міста Нью-Йорк, які розгортаються перед глядачами. У фільмі з'являються такі відомі місця і споруди як: аеропорт Ла-Гуардія, міст Квінсборо, Radio City Music Hall, кафе Empire Diner, громадський парк Battery Park, Всесвітній торговий центр, рибний ринок Фултон, нью-йоркський **Центральний парк, кам'яний** міст Gapstow Bridge, **готель The Plaza,** ковзанка Wollman Rink, Рокфеллерський центр. Можна сказати, що разом з героями фільму ми зробили невеличку туристичну подорож цим величним сучасним мегаполісом.

Література:

1. Kincheloe J. L. The new childhood: Home alone as a way of life. *Key Works in Critical Pedagogy. Brill Sense.* 2011. С. 129-147.

2. Рябова П. Є. Перекладацькій аналіз дитячого мовлення в американських комедіях. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Філологічні науки.* 2011. № 16 (227) ,ч 1. С. 65-69.

3. Шевчук Ю. С. Художнє кіно як туристична реклама. *Культура України: зб. наук. пр.* Харків: ХДАК, 2014. Вип. 45. С. 215 - 224.

Гриценко А. П.,
доктор педагогічних наук, завідувач кафедри історії, правознавства та методики навчання
Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка
Свистун О. В.,
аспірант 4 року навчання Навчально-наукового інституту філології та історії
Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник — д-р. пед. наук Гриценко А. П.

ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТЮТЮНОВО МАХОРКОВОГО ВИРОБНИЦТВА ВІД РЕМІСНИЧОГО ВИРОБНИЦТВА ДО ФАБРИЧНОГО

Досліджуючи історичний шлях становлення сучасного технологічно розвиненого виробництва, можна з впевненістю сказати, що для досягнення сьогоднішніх результатів праці пройшли важливі процеси, які вплинули на всі напрями розвитку світу. Саме тому ми хотіли представити наукові роздуми та систематизувати

процеси переходу від звичайного ремісничого тютюнового виробництва до високотехнологічного фабричного процесу. Ця робота входить до складу дисертаційного дослідження «Історичні умови становлення та розвиток тютюново-махоркової промисловості на Наддніпрянщині (XVIII- поч. XX ст.)».

Під ремісничим виробництвом закладається поняття період виробництва без машинного, парового та конвеєрного модернізованого процесу виробництва тютюново-махоркової продукції.

Тютюнництво на території України з'явилося з середини XVII ст. Вирощувати та широко вживати його почали запорізькі козаки, запозичивши цей промисел від кримців [2; 4, с. 550]. Досить м'який клімат України дав можливість для розвитку тютюнництва. Вже згодом тютюн вирощували селяни.

Процес вирощування тютюну досить трудомісткий та постійно вимагає значних затрат ручної праці, навіть в сучасному виробництві частка ручної праці пов'язана з вирощування тютюну складає 75% від всього процесу [1].

Незважаючи на технічний прогрес, тютюнова галузь не досить стрімко переходила до механізації, на відміну від цукрової галузі. З часом, коли почалася масова індустріалізація, малі табачні доми (двори) почали об'єднуватися у фабрики, що сприяло більшому контролю продукції з боку держави, яка в свою чергу була зацікавлена в укрупненні виробництва, адже це додаткові надходження до бюджету та додаткові робочі місця. Це позитивно відображалося на становленні певних регіонів, зокрема м. Харків, м. Черкаси, м. Прилуки, м. Полтава, м. Бахмач, м. Охтирка.

Тютюнова галузь не могла розвиватись без державної підтримки, через відсутність реформ у виробництві. Найбільший поштовх для розвитку галузь отримала з початком відміни кріпосного права в 1861р. Спостерігається стрімкий розвиток тютюнового виробництва, швидке заміщення мануфактурного виробництва та міських видів ремесел, і централізація сільських видів промисловості. Період з 1861 – 1914 рр. відзначився етапом промислового перевороту на українських землях. Початок реформування у 1860-х рр. сприяв різкому збільшенню кількості вільнонайманих людей, що дало поштовх для модернізації країни. Розпочаті зміни задля імперської потреби, стали сприяти залученню українських губерній до великої капіталізації світової торгівлі, сировинної бази, продукції на територіях Європи та Російської імперії.

Уряд активно сприяв залученню іноземного капіталу, який допоміг у розбудові залізниці, що в свою чергу дало поштовх до промислового перевороту , модернізації та укрупнення промисловості.

В Україні тютюнове виробництво мало нерівномірний розвиток. До прикладу, в 1865 р. українські губернії налічували 109 фабрик, що загально виробляли товару на 1,6 млн. крб. За десять років, чисельність фабричних підприємств впала до 90, а вартість виробленої продукції навпаки збільшилась до 5,9 млн. крб. Ще в наступне десятиліття у 1885 р. число фабрик зросло до 114, цінність продукції яку виготовили підвищилась до 19,2 млн. крб. У 1895 р. на території Наддніпрянщини відбувся спад тютюнової галузі і працюючих підприємств залишилося 72, що виробляли товарів на 7,7 млн. крб.[3, с. 41].

Отже, саме індустріалізація тютюново-махоркового виробництва та перехід від ремісничого до фабричного випуску сприяв не тільки кількісному та якісному показниках, а й створенню у містах нових промислових осередків, які і до тепер займають провідне економічне становище в сучасній Україні.

Література:

1. Архіпова Г.І., Макаренко Ю.С. Екологічна оцінка впливу вирощування тютюну на навколишнє середовище: Вісник Національного авіаційного університету Науковий журнал. 2012. 1(№50).
2. Костомаров Н. И. Очерк домашней жизни и нравов великорусского народа в XVI и XVII столетиях и Старинные земские соборы. СПб., 1887. 3-е изд. С. 428.
3. Москалюк М. Тютюнова промисловість українських губерній Російської імперії у другій пол. XIX – на поч. XX ст. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2015. Вип. 1. Ч. 2. С.6-12.
4. Сторожев В. Н. Древность малороссийского табаководства. Киевская старина. Ежемесячный исторический журнал. 1890. июнь. Т. XXIX, С. 549-551.

СЕКЦІЯ 5. ПРАВОЗНАВСТВО. ПОЛІТОЛОГІЯ

Андрієвська Л. О.,
адвокат, старший викладач
кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПОНЯТТЯ СТОРІН У ВИКОНАВЧОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Виконавче провадження визначається як заключна стадія цивільного процесу при примусовому виконанні рішень судів. Виконавче провадження можна визначити як сукупність пов'язаних між собою та визначених законодавством процесуальних дій уповноважених органів та осіб з примусового виконання рішень суду та інших юрисдикційних органів, врегульованих правовими нормами, які забезпечені державним

примусом та спрямовані на фактичне поновлення порушених суб'єктивних цивільних матеріальних прав та охоронюваних законом інтересів [4].

Судове рішення має встановлені гарантії виконуваності, головною з яких є процедура примусового виконання, що забезпечена механізмами державного примусу. Виконавче провадження є невід'ємною складовою дотримання захисту права людини на справедливий судовий розгляд упродовж розумного строку, встановленого ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Кожна із сторін виконавчого провадження - стягувач та боржник, має матеріально-правову чи іншу зацікавленість у виконанні певного рішення і бере участь у процесі від свого імені [2, с. 182].

Сторони виконавчого провадження мають право брати участь у виконавчому провадженні самостійно або через представників. Повноваження представника мають бути належним чином оформлені.

Особиста участь громадянина у виконавчому провадженні не позбавляє його права мати представника, за винятком випадку, коли боржник зобов'язаний згідно з рішенням вчинити певні дії особисто; знайомитися з матеріалами виконавчого провадження, робити з них виписки, знімати копії, подавати додаткові матеріали, заявляти клопотання, брати участь у провадженні виконавчих дій, давати усні і письмові пояснення в процесі виконавчих дій, висловлювати свої доводи, міркування з усіх питань, що виникають у ході виконавчого провадження, у тому числі при проведенні експертизи, заперечувати проти клопотань, доводів та міркувань інших учасників виконавчого провадження, заявляти відводи у випадках, передбачених Законом України «Про виконавче провадження», оскаржувати дії державного виконавця з питань виконавчого провадження та користуватися іншими правами, наданими Законом України «Про виконавче провадження»; укласти мирову угоду про закінчення виконавчого провадження, яка затверджується судом, оспорювати належність майна і його оцінку, подавати письмові заперечення проти розрахунку державного виконавця щодо розподілу коштів між стягувачами; оцінити обов'язковість відкритого виконавчого провадження; у разі зміни обставин, шляхом подання нового позову до суду вимагати винесення нового рішення [4].

Якщо стороною виконавчого провадження є особа, визнана судом безвісно відсутньою, державний виконавець своєю постановою залучає до участі у виконавчому провадженні особу, яка є опікуном її майна. Участь юридичних осіб у виконавчому провадженні здійснюється їх керівниками або органами, посадовими особами, які діють у межах повноважень, наданих їм законом, або через представників юридичної особи. Повноваження представника повинні бути підтверджені довіреністю, виданою і оформленою відповідно до вимог закону.

До осіб, які мають юридичну заінтересованість у результатах виконавчого провадження відносяться сторони, представники сторін, прокурор. Юридична заінтересованість зазначених осіб різниться за своєю юридичною природою, а саме: матеріально- і процесуально-правовий характер юридичної заінтересованості мають сторони; процесуальний характер юридичної заінтересованості мають представники сторін; юридичною заінтересованістю у силу повноважень, наданих законом, характеризується участь прокурора. [2, с. 71].

У науковій літературі існує декілька думок щодо визначення поняття стягувача у виконавчому провадженні. Так, деякі автори визначають стягувача як «сторону, на чию користь здійснено стягнення і вимагається виконання рішення суду чи іншого акта». З даним визначенням не можна погодитися, оскільки сторона після вчинення таких дій як «здійснення стягнення» перестає бути стягувачем через закінчення виконавчого провадження. Крім того, твердження, що стягувач є стороною, яка вимагає виконання рішення чи іншого акта, не враховує надану законом можливість відкриття виконавчого провадження за заявою прокурора.

Слід пам'ятати про те, що сторони виконавчого провадження не завжди тотожні позивачу та відповідачу у процесуальних правовідносинах. Позивач стає стягувачем, а відповідач - боржником тільки при задоволенні вимог позивача. У випадку ж відмови у задоволенні позовних вимог при наявності у відповідача судових розходів чи в задоволенні судом зустрічної вимоги відповідача до позивача сторони у виконавчому провадженні міняються місцями: стягувачем стає відповідач, а боржником - позивач [5, с. 112].

Корисним законодавчим нововведенням слід визнати можливість доступу сторін до автоматизованої системи виконавчого провадження. Автоматизована система виконавчого провадження (АСВП) є комп'ютерною програмою, що забезпечує збирання, зберігання, облік, пошук, узагальнення, надання відомостей про виконавче провадження, формування Єдиного реєстру боржників та захист від несанкціонованого доступу. Таким чином, завдяки даній системі сторони отримують доступ до Єдиного реєстру виконавчих проваджень та до Єдиного реєстру боржників. І нехай на сьогодні функціонування зазначеної системи є недосконалим, проте рух до її впровадження є важливим моментом забезпечення дійсної реалізації принципу гласності та відкритості виконавчого провадження. Диспозитивні начала виконавчого провадження передбачають можливість укладення мирової угоди між стягувачем та боржником з метою припинення виконавчого провадження шляхом досягнення згоди, що затверджується судом, який видав виконавчий документ [1, с. 106].

Таким чином, сторонами у виконавчому провадженні є стягувач і боржник.

Стягувачем є фізична або юридична особа чи держава, на користь чи в інтересах яких видано виконавчий документ.

Боржником є визначена виконавчим документом фізична або юридична особа, держава, на яких покладається обов'язок щодо виконання рішення. У разі вибуття однієї із сторін виконавець за заявою сторони, а також заінтересована особа мають право звернутися до суду із заявою про заміну сторони її правонаступником. Для правонаступника усі дії, вчинені до його вступу у виконавче провадження, є обов'язковими тією мірою, якою вони були б обов'язковими для сторони, яку правонаступник замінив.

У разі якщо сторона виконавчого провадження змінила найменування (для юридичної особи) або прізвище, ім'я чи по батькові, виконавець, за наявності підтверджуючих документів, змінює своєю постановою назву сторони виконавчого провадження.

Література:

1. Виконавче провадження: навч. посіб. (у схемах і таблицях) (електронне видання). Ю.М. Юркевич, О.Б. Верба-Сидор, Н.М. Грабар та ін.; за ред. канд. юрид. наук, доц. О.Б. ВербиСидор. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ. 2020. 600 с.

2. Лимарь І.В. Дискусійні питання місця виконавчого права в системі права України. Інформація і право. 2019. №2. С. 186-193.

3. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 р. № 1404–VIII. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: http://bit.ly/3bBnZQd

4. Науково-практичний коментар Закону України «Про виконавче провадження». Станом на 5 квітня 2018 року. Практичний посібник. К.: Видавничий дім «Професіонал». 2018. 424 с.

5. Ростомян В. В. Особливості правового статусу стягувача у виконавчому провадженні. Цивілістична процесуальна думка: науково-практичний журнал. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2017. № 1. С. 69–73.

Балан С. А.,
студентка Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
Науковий керівник — канд. юрид. наук, доц. Микитин Ю. І.

ЗАЛУЧЕННЯ ПСИХОЛОГА ДО ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНЬОГО З МЕТОЮ ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПІВ ПРАВОСУДДЯ, ДРУЖНЬОГО ДО ДИТИНИ

Основною засадою правосуддя, дружнього до дитини, є забезпечення її найкращих інтересів. Діти є повноправними учасниками кримінального провадження, проте внаслідок фізіологічних та психологічних особливостей потребують встановлення додаткових гарантій.

Допит за участю дитини врегульовано у ст. 226 Кримінального процесуального кодексу України, відповідно до якої допит малолітньої або неповнолітньої особи проводиться у присутності законного представника, педагога або психолога, а за необхідності - лікаря [2]. Включення психолога до цього переліку є нововведенням чинного законодавства, тому що попередня редакція Кримінального процесуального кодексу України встановлювала, що необхідним є присутність педагога, а при необхідності - лікаря, батьків чи інших законних представників неповнолітнього. [3].

Конструкція ст. 226 дає можливість особі, яка уповноважена на проведення допиту, обирати між залученням психолога та педагога. Аналіз правозастосування свідчить, що участь психолога у проведенні опитування неповнолітнього відбувається досить рідко. Причини можуть бути об'єктивними, такі як недостатнє фінансування органів досудового розслідування, брак часу, відсутність штатних психологів чи суб'єктивними, наприклад, навмисне уникнення його присутності.

Вбачається, що остання причина є необґрунтованою, адже психолог не є тим учасником провадження, який «протистоїть» слідчому. Психолог допомагає слідчому (суду) отримати, правильно зафіксувати і оцінити інформацію… виробити з урахуванням психічного стану, особистісних особливостей особи оптимальні умови для його допиту, проведення інших слідчих дій [1, с. 81]. Діти є тими суб'єктами кримінального судочинства, які часто можуть емоційно реагувати на участь у кримінальному провадження. Залучення психолога до опитування сприяє створенню дружньої обстановки, полегшує процес давання показань та побудові довірливих стосунків між неповнолітнім та слідчим. Це видається особливо важливим, якщо виникне потреба провести повторний допит дитини. Відчуття небезпечного середовища у подальшому може призвести до небажаних наслідків, зокрема неналежної мотивації до співпраці або цілковитої відмови давати показання.

Під час проведення допиту дитини виникають безліч проблемних питань, одним з яких є трактування свідчень неповнолітнього. Висловлювання неповнолітніх часто беруть до уваги без належної перевірки, тому що припускається, що діти не можуть умисно давати неправдиві показання. Водночас, неповнолітні схильні до фантазування і можуть не усвідомлювати наслідки таких дій. Присутній під час допиту психолог-експерт не має змоги однозначно стверджувати про достовірність наданої інформації, проте зможе надати висновок про психологічний портрет дитини, у тому числі її схильність до вигадок.

Дискусійним питанням вважається доцільність залучення до таких слідчих дій психолога, який не наділений

спеціальними знаннями у сфері дитячої психології. Перед його запрошенням варто встановити рівень теоретичної підготовки, навики щодо роботи з дітьми, а особливо тих, які визнані свідками чи постраждалими від домашнього насильства чи кримінальних правопорушень у сфері статевої свободи і недоторканості. Очевидно, що неповнолітній, який бере участь у кримінальному провадженні, перебуває в напруженому стані, тому важливими при обранні психолога є особистісні риси (наприклад, емпатійність, терпіння тощо) [4]. Система правосуддя у першу чергу повинна бути спрямована применшення будь-яких негативних наслідків для дитини. На кожному етапі кримінального провадження неповнолітнього мають супроводжувати кваліфіковані фахівці з метою дотримання керівних принципів правосуддя, дружнього до дітей. Залучення психолога до слідчих дій, тому числі проведення опитування, є запорукою забезпечення найкращих інтересів дитини.

Література:

1. Давидова О. В. Використання спеціальних психологічних знань щодо дітей як учасників досудового розслідування. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми досудового розслідування та судового розгляду злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей, шляхи їх вирішення», м. Київ, 19 червня 2020 р. С. 79-82.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 04.10.2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text

3. Кримінально-процесуальний кодекс України: Закон України від 28.12.1960 р. № 1002-05. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1002-05#Text

4. Методичні рекомендації щодо опитування дітей, що стали свідками та/або жертвами насильства, а також вчинили насильство. URL: https://rm.coe.int/guidelines-druk-2-/168075de3b

Білецька Т. В.,
доцент кафедри психології, педагогіки
та соціально-економічних дисциплін
Національної академії Державної прикордонної
служби України імені Б. Хмельницького

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ КІБЕРБЕЗПЕКИ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У сучасному світі інформаційний обмін досяг найвищого рівня інтенсифікації, а обсяг одержуваної інформації, такої, що зберігається, переробляється і передається, на даному етапі розвитку людства знаходиться вже у своєму максимумі. Найбільш розвинені країни світу вступають в якісно новий етап цивілізаційного розвитку – інформаційне суспільство. При цьому кожна держава неминуче має враховувати, що не існує універсальних способів для переходу в інформаційне суспільство, для кожної з них існує «свій» самобутній і конкретний спосіб.

Багато країн у своєму розвитку цілком закономірно йдуть до інформаційного суспільства, і перешкоди, з якими вони стикаються на цьому шляху, вимагають наукового осмислення й ретельного аналізу. У свою чергу, вдосконалення інформаційно-комунікаційних технологій призвело до виникнення глобального інформаційного простору, і всі країни мають інтегруватися в цей процес. Останній носить об’єктивний характер, однак при цьому існують серйозні відмінності у підходах. Так, Західна Європа і США підійшли до нього більш підготовленими й відповідно знаходяться найближче до побудови цілісного інформаційного суспільства. Глобальна інформатизація суспільства стає своєрідним базисом усього державного, соціально-політичного, економічного і науково-технічного розвитку.

Інформаційна політика, її розробка та реалізація глобально й перманентно виходять сьогодні на передній план всієї державної політики, оскільки від грамотно розробленої концепції інформаційного забезпечення державної політики та її успішної реалізації багато в чому залежить ефективність роботи всіх державних і громадських структур, і зрештою – їх інформаційна безпека. При цьому, визнаємо, що інформаційна політика виступає найважливішим засобом підтримки публічного діалогу державної влади і громадянського суспільства. Державна влада, на наш погляд, може користуватися довірою громадян тільки в тому випадку, якщо одержувач повідомлення є таким же повноправним учасником комунікації, як і ініціатор повідомлення (в даному випадку – держава), а державні інформаційні служби відмовляться у своїй діяльності від технологій односпрямованого впливу на суспільну свідомість. Державне управління інформаційними процесами перш за все необхідне в питаннях, які зачіпають національні інтереси.

У зв’язку із цим, кожна країна зобов’язана вживати заходів, що спрямовані на впровадження культури кібербезпеки для всіх зацікавлених сторін, а саме: урядів, підприємств та цивільних організацій, які розробляють, володіють, управляють, реалізують та використовують інформаційні системи та мережі. Культура кібербезпеки повинна посилювати розвиток безпеки інформаційних систем та мереж, а також формувати нові способи мислення та поведінки під час використання інформаційних систем, а також під час спілкування або транзакцій через мережі.

Так, наприклад, у Великій Британії, згідно Національної Стратегії кібербезпеки, що була розроблена ще у 2011 році, основним пріоритетом є отримання економічної та соціальної цінності від стійкого і безпечного кіберпростору, керуючись ядром цінності свободи, справедливості, прозорості та верховенства права, зміцнення добробуту та безпечного суспільства. З метою досягнення останнього, країною визначено наступні кроки:

- Велика Британія має максимально подолати кіберзлочинність і стане одним із найбезпечніших місць у світі для ведення бізнесу в кіберпросторі;
- країна буде більш стійкою до кібератак і краще захищати інтереси підданих в кіберпросторі;
- Сполучене Королівство допоможе сформувати відкритий, стабільний та енергійний кіберпростір, який британська громадськість могла спокійно використовувати;
- користувачі мережі Великої Британії матимуть наскрізні знання, вміння та навички, щоб підтримувати кібербезпеку [3].

Серед реалізованих кроків, в країні створено спеціальні служби кібернетичної безпеки, надійні та ефективні системи для виявлення і знешкодження кіберзлочинності. Також розширені можливості для отримання освіти та навичок захисту у кіберпросторі, встановлено і посилено робочі відносини з іншими країнами, бізнесом та міжнародними організаціями. Також у Великій Британії функціонує організація – Національний центр кіберзахисту Сполученого Королівства (NCSC), який позиціонується як певна модель організації кібербезпеки на державному рівні. Він проводить аналіз, оцінку та реагування на кризові ситуації, надає консультації найважливішим національним інфраструктурним організаціям, бізнесу та громадськості. Організація здійснює роботу в сфері надзвичайно конфіденційної розвідки та поширенні публічної інформації. Центр об'єднує експертів з кібербезпеки уряду та приватного сектору в єдиному органі.

Схожим є досвід розробки та модернізації заходів інформаційної безпеки з боку держави у Швеції. Враховуючи інтенсивність та масштаби загроз в сфері інформаційної безпеки, її уряд розробив програму заходів, що сприятимуть формуванню інформаційно-психологічної стійкості різних соціальних груп, особливо молоді. Адже остання, в умовах інформаційно-мережевого суспільства перебуває під впливом постійних інформаційних потоків, що спричиняє медіа залежність та споживацьке ставлення до медіа. І цю залежність можна порівняти з наркотичною. Споживацьке ставлення до засобів масової інформації, споживання медійного змісту, позбавлене активного інтелектуально-творчого початку, істотно звужує пізнавальні можливості особистості, збіднює її сприйняття. Збереження даної тенденції є недопустимим, тому вимагає швидких та рішучих дій з боку держави [3].

Що стосується іншої європейської країни – Іспанії, то у рамках Стратегії Національної безпеки, що була розроблена у 2015 р., включено й розділ про кібернетичну безпеку. Дана Стратегія передбачає нову інституційну структуру, сформовану для вирішення стратегічної безпеки та питання врегулювання криз, що вимагають швидкого, скоординованого та всеосяжного реагування. Крім того, передбачається високий ступінь зацікавленості кожної людини та суспільної волі [1, с.89]. Основним «гаслом» іспанської Стратегії в рамках даної тематики, є забезпечення надійного використання інформаційних мереж та систем шляхом зміцнення можливостей Уряду запобігання кібератакам, виявлення та реагування на них.

Королівство Норвегія – одна з тих країн, яка також серйозно підійшла до посилення захисту інформаційної безпеки. Національну Стратегію Уряд запровадив ще у 2012 р. У документі зазначається, що державні органи відіграють центральну роль у сприянні розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Це також стосується інформаційної безпеки. Така позиція досягається частково через формулювання та виконання законів та правил, перевірок, обміну інформацією, а також через ефективне керівництво. Національна стратегія кібербезпеки, з супровідним планом дій, доповнює і вказує напрямок подальшого розвитку даної сфери, існуючі нормативні акти та заходи. Стратегія є вираженням загальних пріоритетів Уряду в цій області. Уряд несе відповідальність щодо заходів з громадської інформаційної безпеки. Щоб досягти останнє, влада повинна тісно співпрацювати з усіма зацікавленими сторонами у державному та приватному секторах. Міністерства несуть відповідальність за забезпечення того стану, при якому усі відповідні зацікавлені сторони в цих секторах будуть включені до реалізації заходів у рамках стратегічних пріоритетів стратегії. Лідери округів, муніципалітетів та підприємств мають здійснювати свої повноваження для здійснення заходів з інформаційної безпеки у власному секторі чи бізнесі. Окрім цього, кожна людина несе особисту відповідальність за організацію зміцнення інформаційної, у тому числі і кібернетичної безпеки в суспільстві.

Ця стратегія спрямована, головним чином, на виклики, над вирішенням яких потрібно працювати злагоджено. На підставі вже сформованих викликів та тенденцій безпеки, Уряд Норвегії визначив чотири загальні цілі забезпечення кібербезпеки: створення кращої координації та опис загальної ситуації для максимально ефективного розуміння в суспільстві; надійна та безпечна інфраструктура ІКТ для всіх; високий рівень компетентності та обізнаності про безпеку серед громадськості, представників бізнесу та експертів у сфері кібернетичного захисту [2, с.49].

Норвезькі фахівці також дійшли висновку, що важливим інструментом для виявлення критичних соціальних функцій є внесення змін до профільного законодавства. Це посилить ефективність діяльності та соціальну безпеку національних інформаційних агенцій. Згідно зі Стратегією, Норвегія повинна бути в

постійному стані активної оперативної підготовки для запобігання, виявлення, координування реакції на серйозні інциденти в сфері поширення інформації.

Визнаємо, що досвід цих та інших європейських держав є надзвичайно корисним для нашої держави, а використання апробованих європейцями технологій дозволить оптимізувати процеси інформаційної безпеки.

Література:

1. Гуз А. М. Історія захисту інформації в Україні та провідних країнах світу : навч. посіб. Київ : КНТ, 2011. 260 с.
2. Дайзард У. Наступление информационного века. Новая технократическая волна на Западе. М. : Наука, 1988. 218 с.
3. Садовська Є. В. Міжнародний досвід у боротьбі із загрозами інформаційній безпеці – уроки для України. URL: http://www.dsaua.org/index.php?option=com_content&view=art

Бозняк І. А.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету
Науковий керівник — канд. політ. наук, доц. Кокарча Ю. А.

КЛІКТИВІЗМ ТА СЛАКТИВІЗМ ЯК НОВІ ФОРМИ АКТИВНОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Інтернет в сучасному суспільстві користується шаленою популярністю. Зокрема, соціальні мережі як один із видів спілкування в Інтернеті є досить поширеними серед молоді. За допомогою таких онлайн-платформ, можна спілкуватися безбар'єрно, поза часом і простором. Саме завдяки соціальним мережам, молодь, яка не може себе реалізувати оф-лайн у спілкуванні з ровесниками, – у віртуальному світі здобуває досвід і знання, що допомагають соціалізуватися, впливають на формування ідентичності, сприяти самопозиціонуванню.

Даній проблематиці присвячені праці вітчизняних та зарубіжних дослідників, серед них: А. Янченко, Г. Крістенсен, Т. Кремінь, Ю. Кокарча та ін.

Серед найпоширеніших форм політичної онлайн-активності у соціальних мережах, які розглядає Ю. Кокарча, є: онлайн-коментування та обговорення; підписання онлайн-петицій; участь у флешмобах; фандрайзинг; організація учасників вуличних акцій та протестів (феномен твітерних революцій); слактивізм та кліктивізм. Більшість дослідників умовно розподіляють їх на комунікативні (спілкування) та мобілізаційні (перетворюють спілкування у дії), кожну з яких характеризує мета та певний ступінь активності. [1]

Існують числені переваги та недоліки перелічених вище форм активності, проте, доцільно на наш погляд, зосередити увагу саме над такими неоднозначними явищами як кліктивізм і слактивізм, оскільки вони є доволі актуальними, малодослідженими і потребують наукового обгрунтування.

За своєю суттю, дані явища є новою формою активності в онлайн-просторі, характеризуються як практика підтримки політичної чи соціальної справи за допомогою таких засобів, як соціальні мережі чи онлайн-петиції, що характеризується як така, що вимагає дуже мало зусиль чи зобов’язань. Слактивізм це також ілюзія причетності до соціальних процесів в режимі онлайн. Організація Об’єднаних Націй визначає слактивізм як спосіб висловити свою думку про певну справу, не виходячи на вулицю і не ризикуючи своїм життям.

Оцінюючи ефективність слактивізму, варто зазначити, що в процесі трансформації, він перейшов від позитивного значення до негативного – що це діяльність, яка підмінює ефективну, результативну діяльність. Слактивізм в такому випадку постає як вірусний хештег, який молодь ретвітує, рожева стрічка на сорочці, рамка райдужного кольору на фотографії в Facebook.

Багато веб-сайтів та платформ новин мають інтегровані сайти соціальних медіа, такі як Facebook і Twitter, в їх інтерфейс, що дозволяє людям легко «подобатися», «ділитися» чи «твітувати» про щось цікаве, що вони бачили в Інтернеті. Адже висловити занепокоєння соціальними, духовними чи політичними проблемами лише одним клацанням миші, цим самим «взяти участь» у вирішенні таких важливих питань не потребує багато зусиль. Така активність є невід'ємною і надзвичайно зручною для молоді, яка щоденно використовує соціальні мережі. Саме молодь займає провідне місце серед усіх користувачів онлайн-платформ. Вона є рушієм змін і новаторами в усіх справах розвитку людства.

Критики стверджують, що слактивізм не веде до фактичних змін,і що це не надто спрощує складні глобальні проблеми. Поділитися посиланням або підписати петицію – це легко, але через досить короткий час людина про все забувається і відсторонюється від цієї справи.

Досить поширеною є думка, що слактивізм передає образ ледачого активіста; людини, яка вирішує підписати електронну петицію, лежачи на дивані, а не піти на вуличну акцію. [2,3] Звісно, легше приєднатися до групи у Facebook або зробити пожертву в мережі Інтернет, ніж агітувати від дверей до дверей чи брати участь у різних заходах офлайн. Проте, таке трактування, на наш погляд, відноситься більше до іншої вікової категорії, яка менш активна в реальному житті – це можуть бути люди поважного віку. Молоде ж покоління, підпише петицію, поширить пост і вийде на акцію чи зібрання. В цьому полягає відмінність у застосуванні різними віковими категоріями слактивізму.

Іншим поняттям, яким характеризують поведінку користувача в соціальних мережах є «кліктивізм».Кліктивізм стосується використання соціальних медіа та мережі Інтернет для просування соціальних причин. Зокрема, кліктивізм - це коли використовуються показники, доступні через веб-аналітику для оптимізації веб-сторінок, електронних листів та петицій в Інтернеті. Ця оптимізація призначенна для збільшення залучення користувачів та максимального перегляду веб-сторінок компаній. [4] Тобто, в залежності від того, яку інформацію в мережі «клікає» користувач, такий контент буде йому пропонуватися для перегляду. Якщо дане явище розглядати з точки зору ефективності і раціональності використання часу, що актуально для молоді, то доволі практично переглядати той контент в соціальних мережах, який поділяє користувач і який йому буде потрібен. Поряд з цим, існує загроза що кліктивізм не має на меті реальної активності чи зацікавленості – це може бути бездумне «клацання», яке може надавати важливості неважливим речам і цим самим створювати ілюзію причетності без реального залучення чи прихильністю до справи.

Новизна даного феномену породжує неоднозначну реакцію. Більшість дослідників оцінює кліктивізм як негативне явище, яке розглядається як сурогат, заміна реальної активності, що не потребує зусиль. Він оцінюється негативно створюючи ілюзію включеності в події. Прихильники вважають, що застосування рекламних принципів, таких як тестування A\B, збільшує вплив повідомлення, використовуючи мережу Інтернет для подальшого його досягнення.

Підсумовуючи, варто зазначити, що слактивім та кліктивізм як нові форми онлайн активності сучасної молоді, перебувають в активному розвитку і досліджуються як теоретично так і практично через застосування в соціальних мережах, зокрема. Проте, їх неоднозначність у ефективності застосування потребує ще додаткових досліджень. Молоде покоління як особлива ланка суспільства використовує нові інструменти для взаємодії, і в процесі розвитку цивілізації є першопрохідцями, які власним прикладом спростовують або підтвержують важливість подібних явищ.

Література:

1. Кокарча Ю. А. Соціальні мережі як чинник політичного впливу в умовах розвитку демократичної політичної культури. дис. канд. політ. наук : 23.00.03 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2020. 240 с.
2. Кремень Т. В. Політична мобілізація в соціально-медійному вимірі: монографія. Київ: Грамота, 2013. 256 с.24.
3. Янченко А. О. Слактивізм - проблема політичної участі в Інтернеті чи «невизначене» поняття? Грані. 2013. № 10 (102). С. 56–60.
4. Що таке кліктивізм? визначення з техопедії : веб-сайт.URL: https://uk.theastrologypage.com/clicktivism (Дата звернення 03.11.2021)

Бондарчук М. Ю.,
магістрантка 64-І групи Навчально-наукового
інституту філології та історії
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
Слінченко Л. В.,
кандидат політичних наук, доцент кафедри історії,
правознавства та методики навчання
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка

ІСТОРІЯ НОВІТНЬОГО КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ

Конституція є важливою у житті кожної держави. Її зміст залежить від економічних, соціокультурних, політичних передумов. У переважній більшості країн прийняттю основного закону держави – конституції, передує також суспільний діалог про майбутній державний лад, спосіб формування та систему організації публічної влади, сутність та завдання держави та різних гілок влади, права та свободи людини тощо. Саме тому цей етап становлення ще називають конституційним процесом, особливістю якого є його необмеженістьу часі і багатоаспектність. Не стала винятком і наша держава. На нашу думку, новітній конституційний процес в Україні пройшов ряд етапів і триває до сьогодні. Це обумовлено цивілізаційним становленням нашої молодої держави як демократичної, соціальної, правової, з новими конституційними цінностями, конституційною

культурою, інституційними механізмами парламентаризму, президенціалізму, судової системи, захисту праві і свобод людини тощо. У своєму дослідженні ми проаналізуємо історію розвитку конституційного процесу у незалежній Україні у 1990 – 1994 роках.

Різні аспекти становлення конституціоналізму в Україні висвітлені у працях відомих українських науковців, таких як С. Головатий, В. Копейчиков, В. Носов, М. Орзіх, М. Маркуш, Х. Приходько, В. Розвадовський1, В. Скомороха, М.Ставнійчук, М.Томенко, Ю.Шаповал, Ю.Шемшученко, Л. Юзьков та ін.

Розпочався цей процес з проголошення Верховною Радою УРСР Декларації про державний суверенітет України 16 липня 1990 року. Законодавець чітко зазначив, що «Декларація є основою для нової Конституції, законів України і визначає позиції Республіки при укладанні міжнародних угод. Принципи Декларації про суверенітет України використовуються для укладання союзного договору». [6]. У жовтні 1990 року Постановою Верховної Ради Української РСР було також затверджено Комісію по розробці нової Конституції Української РСР(далі – Комісія) [11].

У травні 1991 року парламентом було ухвалено рішення доручити Комісії доопрацювати Концепцію нової Конституції Української РСР (далі – Концепцію) з урахуванням обговорення та голосування на засіданні Верховної Ради Української РСР і до 1 червня 1991 року винести її на схвалення Верховною Радою. Ухвалений проект Концепції опублікувати в пресі [9].

У червні 1991 року Верховна Рада УРСР схвалила Концепцію та ухвалила рішення опублікувати її в пресі, доручила Комісії на основі Концепції підготувати проект нової Конституції України і подати його на розгляд четвертої сесії Верховної Ради УРСР [10].

Також у червні 1991 року Верховна Рада УРСР ухвалила Концепцію нової Конституції Республіки та її загальнометодологічні принципи:

* вона має грунтуватися на Декларації про державний суверенітет України, закріпити, розвивати і конкретизувати її положення;
* через всю Конституцію мають бути проведені ідеали правової держави;
* у центрі уваги має бути людина як найвища соціальна цінність, її права і свободи та їх гарантії;
* пріоритет загальнолюдських цінностей, прихильність до загальновизнаних норм міжнародного права.утвердження принципу соціальної справедливості, демократичного і гуманістичного вибору народу України;
* норми нової Конституції – норми прямої дії;
* стабільність Конституції, жорсткий механізм її змін і доповнень, запровадження інституту конституційних законів, посилання на які містимуться в тексті самої Конституції. Конституція складалася з преамбули та дев'яти розділів. Схвалена Верховною Радою Української РСР 19 червня 1991 року [10].

У липні 1991 року Верховна Рада УРСР ухвалила Закони «Про заснування поста Президента Української РСР і внесення змін та доповнень до Конституції (Основного Закону) Української РСР» [5] та «Про Президента Української РСР» [4] Президент Української РСР вступає на посаду з моменту прийняття присяги. До вступу Президента на посаду надані йому цим Законом повноваження виконуються тими ж органами і посадовими особами, які їх до цього виконували [5]. За законом, Президент є найвищою посадовою особою Української держави і главою виконавчої влади. [4, ст.1]. Порядок проведення виборів Президента Української РСР визначається Законом «Про вибори Президента Української РСР» [4, ст.3], який належало ухвалити. І такі кроки було зроблено також у липні 1991 року прийняттям відповідної Постанови «Про вибори Президента Української РСР» [1] та однойменного закону «Про вибори Президента Української РСР» [2].

Проте відповідні події у столиці СРСР – державним переворотом 19 серпня 1991 року- прискорили державотворчі процеси в Українській РСР. І Верховна Рада УРСР на своєму позачерговому засіданні 24 серпня 1991 року проголосила й ухвалила Акт незалежності України, яким, керуючись правом на самовизначення, передбаченого Статутом ООН (Україна була співзасновницею ООН у складі СРСР у 1946 році- авт.) та іншими міжнародно-правовими документами, здійснюючи Декларацію про державний суверенітет України, урочисто проголосила незалежність України та створення самостійної української держави – України. В Акті також наголошувалось, що територія України є неподільною і недоторканною і на її території мають чинність виключно Конституція і закони України. Акт набрав чинності з моменту його схвалення [3] Оскільки Акт проголошення незалежності України ухвалювала Верховна Рада УРСР, його належало затвердити на всеукраїнському референдумі, призначеному на 01 грудня 1991 року. Перші вибори Президента України відбулися 1 грудня 1991 року, в один день із всеукраїнським референдумом на підтвердження Акта проголошення незалежності України [8].

Після схвалення на референдумі Акта проголошення незалежності конституційний процес в Україні значно активізувався. Значним поштовхом на цьому шляху стало прагнення України стати членом Ради Європи (подала заявку на вступ у липні 1992 рпоку) та будувати демократичну, соціальну, правову державу з європейськими цінностями у сфері верховенства права, демократії та прав людини. Вже у липні 1992 року проект нової Конституції України винесено на всенародне обговорення. Згодом він був доопрацюваний за результатами всенародного обговорення та обговорений у Верховній Раді України, і у жовтні 1993 року знову опублікований у пресі. У вересні – листопаді 1994 року Верховна Рада неодноразово ухвалювала постанови

про склад Комісії з опрацювання проекту нової Конституції України (Конституційної Комісії), проте консенсусне рішення так і не було прийнято.

На нашу думку, важливою перепоною для прийняття Конституції стало протиріччя між першим Президентом України та Верховною Радою України. Вони зумовлені тим, що Президент України намагався створити власну виконавчу вертикаль шляхом заснування посад представників Президента на місцях, як вищих посадових осіб виконавчої влади, бажанням перебрати на себе більшість повноважень парламенту, видаючи укази з економічних питань, та намаганням самостійно керувати урядом. Протистояння спричинило кризу влади , наслідком якої стали дострокові вибори Президента і парламенту у 1994 році. Питання прийняття Конституції було знову перенесено [7, с.184].

Отже, на цьому етапі конституційного процесу було запрополновано структуру конституції, що включала преамбулу, засади конституційного ладу, права людини і громадянина, громадянське суспільство, державу та здійснення державної влади шляхом її поділу на законодавчу, виконавчу та судову, , територіальний устрій тощо. Це була велика праця. Проте процес підготовки і прийняття Основного закону України не отримав свого позитивного завершення через надзвичайно складні та суперечливі уявлення політичної еліти про шляхи становлення незалежної України, форми її державного правління та устрою, розвитку виборчої системи, розвитку громадянського суспільства. У подальших наших розвідках ми продовжимо досліджувати історичні аспекти конституційного процесу в Україні.

Література:

1. Постанова Верховної Ради Української РСР «Про вибори Президента Української РСР». Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991, N 33, ст.450.URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1299-12#Text]

2. Закон України «Про вибори Президента Української РСР». URL: https://ips.ligazakon.net/document/t129700?an=3&ed=1991_10_09].

3. Про проголошення незалежності України. Постанова Верховної Ради Української РСР. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1991, № 38, ст.502. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1427-12#Text]

4. Закон Укранської РСР «Про Президента Української РСР». Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991, N 33, ст.446. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1295-12#Text

5. Закон Укранської РСР «Про заснування поста Президента Української РСР і внесення змін та доповнень до Конституції (Основного Закону) Української РСР. Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991, №33, ст.445. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1293-12#Text

6. Декларація про державний суверенітет України. Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1990, N 31, ст.429. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text

7. Козаченко А.І. Історія розвитку конституціоналізму в Україні: Навч. посібник. Полтава: «Астрая» 2020. 217 с.

8. «Про проведення всеукраїнського референдуму в питанні про проголошення незалежності України». Постанова Верховної Ради України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1991, N 48, ст. 663. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1660-12#Text]

9. «Про концепцію нової Конституції України». Постанова Верховної Ради Української РСР. Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991, №26, ст.302. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1056-12#Text)

10. «Про концепцію нової Конституції України». Постанова Верховної Ради Української РСР Верховної Ради Української РСР. Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР, 1991, №35, ст.466) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1213-12#Text).

11. «Про Комісію по розробці нової Конституції Української РСР». Постанова Верховної Ради Української РСР. Відомості Верховної Ради (ВВР) 1990, N 45, ст.607. URL: http://gska2.rada.gov.ua/site/const/post/0405.html]

Ворона П. С.,
студентка 34-І групи Навчально-наукового
інституту філології та історії
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник — викладач Федоров І. О.

ГРОМАДЯНСЬКА ДУМКА ЯК ІНСТРУМЕНТ КОНТРОЛЮ СУСПІЛЬСТВА НАД ДЕРЖАВНОЮ ВЛАДОЮ

Громадянська думка в демократичному суспільстві була і залишається одним із важливих інструментів контролю суспільства над державною владою. Особливого значення вона набула на сучасному етапі, коли суспільство все більше, і більше долучається до питань сьогодення. Відповідно до цього зростає попит на вивчення і значення такого явища як «громадянська думка». Існує безліч сфер життя навколо яких вона може бути сформована. Найпоширеніші з них:

- політичний режим;

- економічний стан;
- мас-медіа і т.д.

Велика кількість науковців називає громадянську думку специфічним виявом власної думки. Це проявляється через неабиякий вплив на реальність, перетворення сприйняття повсякденної свідомості. Так як висвітлення громадянської позиції впливає, в деякій мірі, на зміни в суспільно-політичній сфері, це відображає її як специфічний соціальний інститут.

Громадянська думка може виступати компетентним радником для управлінських органів в силу обізнаності та інформованості своїх носіїв з певного політичного питання. Таким чином, *громадянська думка* – це висвітлена на загал позиція, яка містить в собі оцінку певного явища державного значення. Вона може виражатися через переконання, висловлення позиції, ідеї, інтереси громадянина.

Вирізняють три форми висловлення громадянської позиції:

-вираження за ініціативою органів державної влади;
- стихійне вираження;
- вираження під час спеціальних соціологічних досліджень.

У сучасному світі через пріоритетність демократизму та гуманізму неможливо обійтись без врахування та висловлення громадянських інтересів через суспільну думку.

Практика показує, що в Україні повною мірою не розвинені спеціальні органи для аналізу та обробки громадянської думки. Отже, під час прийняття органами влади питань державного значення, суспільна думка майже не вивчається.

У Європейських країнах початку Нового часу «громадянська думка» ідентифікувалась як уявлення виборців щодо політичного режиму, однак вона ніяк не впливала на роботу парламенту і не аналізувалась всередині уряду, відтак її можна було почути лише «серед народу».

Роль суспільної думки активно вивчалась дослідниками Середньовіччя, серед них Джон Лок та Френсіс Бекон. Лок класифікував закони, яким має підпорядковуватись людина, розділяв їх на:

- божественні;
- людські;
- громадянської думки.

В демократичній державі громадянській позиції сприяють референдуми, вибори, соціологічні опитування, опитування під час репортажів новин, висвітлення суспільної думки в соціальних мережах, введення власних блогів на певну тему, публікації постів, статей, утворення організацій, мирних демонстрацій, страйків та мітингів.

Історія показує, що взаємодія органів державної влади і суспільства це найважливіший критерій у творенні сильної та стійкої держави. А вираження громадянської позиції суспільством є проявом демократії, прав кожного громадянина своєї держави. На формування суспільної позиції впливають декілька важливих факторів: зацікавленість, розвиток інформаційного простору, рівень демократизації всередині держави.

Таким чином, громадянська думка як інструмент контролю суспільства над державною владою відіграє важливу роль у творенні державної історії, політичного та економічного життя країни. Впливає на соціокультурні зміни, та перетворення у правовій системі. Громадянська думка є ознакою демократичного суспільства, може виступати потужним партнером для органів державної влади.

Література:

1. Руженко Л. М. Громадська думка як чинник розвитку держави. *Правове життя сучасної України* : матеріали Міжнар. наук. конф. проф.-викл. та аспірант. складу (м. Одеса, 16-17 травня 2013 р.) / відп. за вип. В. М. Дрьомін ; НУ "ОЮА". Півд. регіон. центр НАПрН України. Одеса : Фенікс, 2013. Т. 1. С. 250-252.
2. Всеволод Речицький. Проект Конституції України – 2009. Перспектива прав людини. Харків: Права людини, 2009. С. 50.
3. Оссовський В. Л. Громадська думка: спроба соціологічної інтерпретації. /НАН України. ІнВт Соціології. К., 1999. 136 с.

Гончаренко К. Ю.,
студентка юридичного факультету
Харківського національного педагогічного
університету ім. Г. С. Сковороди
Науковий керівник — канд. юрид. наук, доц. Павленко Т. А.

ВЧЕННЯ ПРО ЖЕРТВУ ЗЛОЧИНУ: ПРОБЛЕМИ РОЗУМІННЯ ВІКТИМОЛОГІЇ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Перш за все необхідно з’ясувати, що являє собою поняття «віктимологія». Тож, віктимологія - це вчення про жертву, що має предметом дослідження жертви будь-якого походження, як кримінального, так і не пов'язаного зі вчиненими злочинами (жертви нещасних випадків, природних і техногенних катастроф, епідемій, війн та інших збройних конфліктів, політичних протистоянь, а також різних видів насильства). Термін «жертва» завжди пов`язують з втратою чогось. Ця втрата може бути в результаті добровільних або примусових,

насильницьких дій. Жертва злочину завжди пов`язується тільки з насильницькими діями проти неї. Коли вживають словосполучення «жертва злочину», то дуже часто мають на увазі насильство проти цієї жертви, особливо це справедливо для жертв насильницьких злочинів [3].

«Жертва у віктимології – це особа або певна спільнота людей, якій прямо чи опосередковано завдано будь-якої шкоди від злочинного посягання [1, с. 30]. При цьому під поняттям «жертв» (потерпілий/ла)дослідники вважають людину, яка втратила значущі для себе цінності внаслідок впливу на неї іншої людини, групи людей, певних подій або обставин [4].

Часто в інтернеті можна зустріти випадки обговорення чергового епізоду насильства над жінками, де з'являються люди, що пояснюють, що дівчина сама винна: не варто було зухвало одягатися, випивати або заходити в квартиру до чоловіка. Дуже часто такі «коментатори» дають посилання на віктимологію: ось, мовляв, навіть спеціальна наука є, яка пояснює, що робити аби не стати жертвою злочину, та хто, за певними своїми особливостями поведінки або зовнішнього вигляду, приречений. Таким чином, обумовлюючи, що в тому, що трапилося є частка провини не тільки агресора, а й того, хто постраждав від його рук.

На перший погляд, звучить навіть логічно, адже якщо існує наука, що вивчає поведінку жертв, то повинні бути і особливості такої поведінки, які спонукають злочинця до вчинення злочину. Однак варто поглянути на віктимологію уважніше, і стає зрозуміло: таке трактування до реальності не має ніякого відношення. Із цього випливає, що наука віктимологія не займається обчисленням оптимальної довжини спідниці. Проте, віктимологію продовжують сприймати як науку, яка з'ясовує, чому ж жертва спровокувала злочинця. Часто це пов'язано з тим, що більшість людей, які згадують цю теорію, знають її лише поверхнево - по випадково чутим фразам, вирваним з контексту.

Порівнюючи розвиток вітчизняної науки віктимології та зарубіжної, варто зазначити, що, наприклад у сучасній західній віктимології термін «віктимна» майже не використовується, а ідея винності жертви у тому, що вона стала жертвою, активно критикується. Відбулося це завдяки авторкам-феміністкам, які вивчають подібні проблеми. Вони перші заговорили про те, що проблема не в короткій спідниці жінки, а в особі, яка вважає особливості предметів гардероба запрошенням до інтимних стосунків. Адже що зазвичай запитують у жертви, наприклад, зґвалтування: «У що ти була одягнена? О котрій годині це сталося? Як ти там опинилася? Навіщо ти сіла в його машину? Що ти йому сказала або зробила?»

Проблеми сучасної віктимології, яка здобула за останні роки жвавий інтерес в суспільстві, необхідно вирішувати саме у суспільстві. Чому так? Тому що в соціальних мережах, обговорюючи випадки насильства, люди пишуть, що, напевно, все не так однозначно як описується, жертва, напевно, спровокувала злочинця, тому що була не так одягнена, випила забагато, публікувала в соціальних мережах відверті фотографії, спілкувалася не з тими людьми, вийшла з будинку ввечері, в принципі вийшла з дому.

Подібні проблеми розуміння поняття «віктимності» необхідно викорінювати ще на етапі шкільного розвитку. Бо, як свідчить практика, спотворене поняття «віктимності», науки віктимології, як такої, зароджується ще в школі. Яскравим прикладом ідеалізації винуватості жертви злочину є підручник «Основи здоров'я: Підручник для 9 кл. загальноосв. навч. закл. / І. Д. Бех, Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко, С. В. Страшко», де для учнів середньої школи транслюють такі речі, як те, що: «віктимні речі –надто коротка спідничка, відкрите декольте, яскравий макіяж –можуть створити про вас хибне враження і спровокувати гвалтівника», «віктимні жести – флірт, двозначні натяки, багатозначні погляди, торкання – можуть створити враження, що ви не проти інтимних стосунків», «віктимна поведінка – їздити «автостопом», підтримувати розмову з малознайомими і нетверезими людьми, приймати запрошення прогулятися в парку або зайти до когось додому, коли там більше нікого немає, брати від незнайомих чи малознайомих людей гроші або подарунки» [2, с.118].

Автори підручника стверджують, що багато злочинів спровоковані самими жертвами. Як приклад автори наводять наступне: «Наприклад, якщо хтось їде з дому й залишає ключ під килимком, він наче сам провокує пограбування своєї квартири».

Підсумовуючи усе вищенаведене варто зазначити ще раз, що твердження різних авторів та суспільства про те, що віктимність особи зумовлює певну «обов'язковість» стати об'єктом злочинного посягання, що існують «віктимні речі», «віктимні жести», «віктимна поведінка» є дещо хибними, зважаючи на стрімкий розвиток науки віктимології.

Література:

1. Долгий О. А., Мудряк Т. О., Омельчук Л. В. Жертва злочину, як голо-вний елемент віктимології. *Міжнародний юридичний вісник: Актуа-льні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2017. Вип. 1 (5).С. 28–33.

2. Основи здоров'я: Підручник для 9 кл. загальноосв. навч. закл. І. Д. Бех, Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко, С. В. Страшко. – К: Видавництво «Алатон», 2016. 184с.

3. Савельева С. Что такое виктимблейминг и как не надо утешать жертву насилля. *Журнал «Лиза»*. 2019. URL: https://liza.ua/lifestyle/self-development/chto-takoe-viktimblejming-i-kak-ne-nado-uteshat-zhertvu-nasiliya/

4. Христенко В. Е. Психология жертвы : учебное пособие. В. Е.Христенко. Харьков : Консум, 2001. 256 с.

Гринь Д. І.,
студентка 44-І групи
Навчально-наукового інституту філології та історії
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник — викладач Федоров І. О.

ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ

Виховання — складний і багатогранний процес формування особистості, створення оптимальних умов для її фізичного, психічного та соціального розвитку [4]. Основною метою є всебічний гармонічний розвиток особистості, що включає в себе формування певних рис людини відповідно до вимог морального, розумового, трудового, фізичного та естетичного виховання.

Одним із видів виховання є правове. Рівень правової освіти, сформованість правової свідомості та правової культури є одним із важливих критеріїв та передумов побудови демократичного, соціального, правового та громадянського суспільства в Україні.

Питання правового виховання досліджували багато науковців: В. Бабкін «Правовое воспитание студентов», Є. Назаренко «Правовое воспитание - составная часть коммунистического воспитания советских граждан», П. Рабінович та В. Оксамитний «Правовое воспитание молодежи», Т. Радько «Теория государства и права в схемах и определениях», В. Сальнікова «Правовая культура: теоретико-методологический аспект», О. Скакун «Теорія держави і права» та інші.

Незважаючи на різноманітність поглядів щодо різних аспектів правового виховання, його зміст, моделі практичної реалізації, сфери впливу на суспільні відносини та розвиток самого правопорядку потребують подальшого вивчення та вдосконалення.

Правове виховання представляє собою цілеспрямований, закономірний, поступовий вплив на розвиток особистості з метою формування в неї установок, понять, принципів, ціннісних орієнтацій для формування певної системи правових знань, умінь і навичок, правового мислення, високої правової культури[5]. В. Д. Бабкін зазначає, що «Сутність правового виховання – полягає не тільки в засвоєнні громадянами правових знань, але й в тому, щоб сформувати в них ціннісні орієнтації на правомірну поведінку»[1].

Зміст правового виховання - це досягнення глибокого розуміння цінності права, свідомого ставлення до прав та обов’язків, поваги до верховенства права, готовності дотримання та сумлінного виконання вимог законодавства, що відповідають загальнолюдським правовим цінностям і основним принципам права[2].

Основним нормативним документом, який регулює процес здійснення правового виховання населення, є Закон України «Про освіту». Окремі аспекти даного напряму виховання, а саме основні напрями правової освіти та форми її реалізації, визначені у Програмі правової освіти населення, затвердженій постановою Кабінету Міністрів України № 366 від 29 травня 1995 р. Вона визначає правову освіту як процес засвоєння знань про основи держави та права, виховання у громадян поваги до закону, до прав людини, небайдужого ставлення до порушень законності й правопорядку[2].

Завданнями правового виховання в умовах демократії є:

1) створення передумов для переходу від зовнішнього контролю за правомірністю поведінки до самоконтролю, враховуючи, що загальнолюдські правові цінності в процесі правового виховання набувають внутрішньої цінності для людини і поведінка такої особи визначає основні правові принципи;

2) залучення громадян до вироблення суспільно важливих рішень шляхом поширення цінностей самовираження в процесі правового виховання;

3) створення передумов для утвердження в суспільстві правової держави як основного елемента його конституційної традиції.

Правове виховання є необхідною умовою підвищення правової активності громадян, формування правової культури суспільства, окремих соціальних груп, подальшого зміцнення законності і правопорядку[3]. Воно тісно пов'язане з іншими видами соціального виховання — моральним, ідейнополітичним, естетичним, професійним та ін.

Процес правового виховання бере початок від накопичення правових знань, правової інформації до перетворення цієї зібраної інформації в правові переконання, звички правової поведінки та готовність діяти, керуючись цими переконаннями.

Тому, можемо зробити висновок, що правове виховання є необхідною умовою підвищення правової активності населення, формування правової культури та подальшого зміцнення правопорядку. Однак воно може бути результативним лише за умови дотримання таких керівних принципів, як науковість, планування, системність, послідовність і диференціація, забезпечення комплексного підходу, а також створення сприятливих умов для реалізації розвиненої здорової правосвідомості на практиці.

Література:

1. Бабкин В. Д. Правовое воспитание студентов. Киев: Вища школа,1983. 53 с.

2. Зайчук О.В., А. П. Заєць, В. С. Журавський. Теорія держави і права. Академічний курс : підруч. ; за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. – 2-е вид., перероб. і допов. К. : Юрінком Інтер, 2008.

3. Кириченко В.М., Куракін О.М. Теорія держави і права: модульний курс.: навч. посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2010 – 264 с.

4. Кузьмінський, Анатолій Іванович. Педагогіка у запитаннях і відповідях : навчальний посібник для вузів / Анатолій Іванович Кузьмінський, Віталій Лукич Омеляненко . Київ : Знання, 2006 . 311 с.

5. Тітомир О.С. ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ: автореф. дис. ... кандидата юрид. наук: 12.00.01. Харків, 2015.

Даниленко Н. В.,
студентка 24-І групи
Навчально-наукового інституту філології та історії
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник — викладач Федоров І. О.

МОЛОДІЖНЕ БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ

В умовах ринкової економіки проблема зайнятості молоді постає особливо гострою. Майже половина безробітних у світі - молодь у віці від 15 до 24 років. Молодь складає лише чверть загальної кількості населення працездатного віку, але вірогідність безробіття молодих людей втричі вища, ніж для дорослих.

Молодь формує особливий спектр ринку праці, який значно відрізняється від інших складових ринку. З одного боку, молодий вік сприяє високій мобільності, відкритості, готовності до змін та пошуку роботи, а з іншого - молоді не вистачає відповідного досвіду, щоб бути конкурентоспроможною на ринку праці.

Тому безробіття молодих людей (до молоді, за статистикою, належать громадяни у віці від 16 до 30 років) є однією з найгостріших соціально-економічних проблем сучасної України [2; с. 4]

Соціально-економічні наслідки молодіжного безробіття є більш складними та глибокими, ніж у безробіття дорослого населення. Зазвичай, розглядаючи наслідки безробіття у першу чергу дослідники акцентують увагу на економічний бік цієї проблеми. Дійсно, наслідком безробіття є скорочення обсягів виробництва, а, відповідно, зменшення реального ВВП та зниження рівня життя населення. Але, крім економічних, безробіття має дуже суттєві негативні соціальні наслідки.

Безробіття серед молодого населення призводить до: поглиблення бідності та зубожіння бюджетів молодих сімей (як наслідок - збільшення розлучень, абортів, зниження народжуваності, збільшення кількості безпритульних і покинутих дітей, дітей-сиріт); відтоку молодих фахівців до розвинутих країн; пошуку альтернативних форм заробітку у сфері неформальної економіки і тіньового бізнесу та підриву інтересу до освіти; посилення криміногенної ситуації в країні.

На сьогоднішній день численні соцопитування молоді, фіксують критичне сприйняття сучасного життя в Україні та скептичну налаштованість до можливості швидких та якісних змін власної долі.

Зокрема, за висновками експертів Інституту Горшеніна, та результатами річного міжнародного соціологічного дослідження «Студенти - образ майбутнього» головними проблемами молодих українців є труднощі у працевлаштуванні та відсутність можливостей самореалізації. Зокрема, у рейтингу нагальних проблем саме проблема працевлаштування є найбільш актуальною для нашої молоді (64,5% опитаних) [3].

І ці побоювання молодих людей не є безпідставними, адже за даними державної служби статистики України в період за перше півріччя 2012 року кількість безробітних з причини не працевлаштованості після закінчення загальноосвітніх, та вищих навчальних закладів склала 15,3% від загальної кількості безробітних за різними причинами.

А за аналогічний період у 2013 році - 17,0% [4]. Тобто кількість безробітних з причини не працевлаштованості після закінчення навчальних закладів зросла на 1,7%.

За методологією МОП найвищий рівень безробіття в Україні спостерігається серед молоді віком 16-30 років. Так, в період за перше півріччя 2012 року він становив 26,7% від загальної кількості безробітних, а за аналогічний період у 2013 році - 25,4% [4]. Тобто рівень безробіття серед молоді за останній рік знизився на 1,3%, але він залишається критично високим.

Враховуючи, що загальний рівень безробіття в Україні за перше півріччя 2012 р - перше півріччя 2013 р знизився на 3,9%, можемо стверджувати, що у показниках безробіття серед молоді простежується негативна тенденція.

Вважаємо, що для вирішення проблеми молодіжного безробіття держава має подбати про створення атмосфери соціальної стабільності і захищеності для розглянутої категорії населення, а саме:

• знайти можливості додаткового фінансування державних програм та заходів у напрямку зайнятості; розробити систему заохочень та пільгового оподаткування, підприємств, що надають роботу молодим спеціалістам тощо;

• сприяти створенню необхідної кількості державних і комерційних спеціалізованих інститутів, що займаються працевлаштуванням, професійним консультуванням, психологічною підтримкою (зокрема, спеціалізованих агентств для молоді, кадрових агентств, центрів соціально-психологічної допомоги молоді, бірж праці тощо);

• формувати державне замовлення для вузів на такі спеціальності, які відповідають вимогам часу і умов сформованого ринку праці;

• стимулювати підприємства і приватних підприємців у збільшенні кількості молодих фахівців при формуванні кадрового потенціалу фірм (проводити на базі бірж праці та кадрових агентств консультаційно-роз'яснювальні семінари з роботодавцями;

• виділяти необхідні фінансові кошти на початковому етапі апробації молодого фахівця, ввести квотування чисельності молодих спеціалістів на підприємствах, організовувати курси з планування кадрової політики для приватних підприємців).

Можна зробити висновок, що наполегливість молоді, яка дійсно хоче працювати спільно з реалізацією ефективної молодіжної політики державою, спрямованої на отримання молодими людьми роботи з належними умовами праці призведуть до поліпшення ситуації з безробіттям молоді і рівня економічного розвитку держави в цілому.

Ефективне рішення проблеми працевлаштування молоді дасть поштовх до розвитку вітчизняної економіки, сприятиме становленню України як стабільної, розвиненої і процвітаючої держави.

Література:

1. Синенко Н. Молодежная безработица в Украине и пути ее преодоления. *Справочник кадровика.* 2007. №3. С. 86-89.

2. Кудіна Л. Проблеми молодіжного безробіття та шляхи його подолання. *Молодіжна Альтернатива,* 2011, 64 ст.

3. Безробіття, як основна проблема соціального становлення молоді в Україні URL: http://omu.org.ua/publis/bezrobittyayak-osnovna-problema-sotsialnoho-stanovlennya-molodi-v-ukrajini/

4. Статистична інформація про ринок праці України. URL: www.ukrstat.gov.ua

Дитяк К. О.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету
Кокарча Ю. А.,
кандидат політичних наук, доцент кафедри права
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВПЛИВ ІНТЕРНЕТУ НА СУЧАСНУ МОЛОДЬ

Розкриваючи тему психологічного впливу Інтернету, можна сказати**,** що це дуже актуальна тема у сучасному суспільстві. Адже сьогодні молодь дуже залежить від Інтернету. Розглядаючи проблему Інтернет-залежності молоді, у якої вікові особливості психічного й особистісного розвитку є сприятливим для виникнення такого виду проблеми. Для молоді, Інтернет може стати справжньою загибеллю.

Даною проблематикою займалося багато науковців, зокрема такі як: А. Войскунський, М. Шоттон, Д. Грінфілд, Дж. Грохот, Р. Девіс, Дж. Сулер, К. Янг та ін.

Розкриваючи сутність Інтернету у сучасному світі, важливо сказати, що він викликає залежність. Дослідження говорять про те, що молодь не усвідомлює або приховує розуміння негативного впливу Інтернету на власну поведінку, зміну у власному емоційному стані після тривалого перебування у цифровій реальності. Занадто сильне захоплення віртуальною реальністю може призвести до плачевних наслідків таких як: депресія, залежність, перевтома, безсоння та навіть самогубство.

У Польщі, Інтернет-залежність визнана психічною хворобою. Серед популярних сайтів, які відвідують підлітки, це соціальні мережі та ігрові сайти. Близько сорока відсотків дітей, які відвідують цифровий світ, заходять на сайти з еротичними підтекстами. Також було проведено дослідження фонду «Pedagogium», згідно цього дослідження, близько сімдесят відсотків старшокласниць зізнались, що шукали пригод на сайтах еротичного характеру. Фахівці і психологи цієї країни з упередженням говорять про Інтернет як чинник, що може призвести до пошкодження психічного здоров’я [4]

Якщо вірити прогнозам статистичної компанії Veracious, кількість людей, які постраждають від Інтернет-залежності до 2025 року складатиме кілька мільярдів людей. Це пов'язують з тим, що кількість Інтернет-користувачів і час перебування в мережі щороку збільшується. [5]

Прикладом згубного психічного впливу на молодь через використання Інтернету, можуть бути ігри: «Розбуди мене о 4.20», «Синій кит» або «Тихий дім», які ще близько шести років тому були надзвичайно популярні, зокрема в соціальних мережах.

Молодь в своєму досить юному віці стикається з дуже «дорослими проблемами»: нерозуміння, невизначеність майбутнього і нерозділена любов, яка в цьому віці здається єдиною – можуть впливати негативно і на дорослу людину. Молоді ж люди, пригнічуючи себе такими речами, приходять до думки про те, що їх життя неважливе, що вони все роблять не так і нікому вони не потрібні. На «допомогу» приходять адміністратори вищезгаданих груп. Вони, з цілими альбомами сумної монотонної музики, уявною підтримкою, розумінням і великою кількістю зображень з пригнічуючими пейзажами і словами про безвихідь. [6]

Особливо на молодь впливає назначений адміністраторами групи час, в який гравців зобов’язують виконувати завдання – близько 4:00 Перед світанком, коли свідомість не розуміє де сон, а де реальність, і не може свіжо аналізувати дії, зловмисники, дочекавшись моменту, говорять "Все, що відбувається-сон. Вийди на дах, крокуй з нього і прокинься"[6]

І це тільки одна зі схем як психологічно можна впливати на молодь за допомогою таких груп в Інтернеті.

Отже, можна сказати що Інтернет не зовсім є безпечним для молоді. Проте, поскільки Інтернет став невід’ємною частиною сучасного суспільства уникнути користування ним буде неможливо. Тому молоді потрібно відповідально відноситися до цифрової реальності та мати певний обмежений час перебування в Інтернеті, як варіант – можна встановити різні додатки на гаджети, які контролюватимуть час, що використовується в Інтернеті.

Щоб захиститися від психологічного впливу в інтернеті насамперед потрібно знати, що неможна розповідати своїх особистих даних ця інформація повинна бути конфіденційною, також потрібно мати надійні паролі. Також дуже часто зловмисники вдаються до маніпуляцій можуть залякувати та шантажувати, дитині обов’язково потрібно пояснити, що в такому випадку потрібно відразу звернутися до батьків. Дуже часто буває, що молодь яка перебуває занадто багато часу в мережі може впасти в депресію. Щоб вийти з депресії в першу чергу потрібно звернутися до фахівця який допоможе розібратися у собі також дуже корисною терапією будуть заняття спортом. Дуже гарний спосіб трішки розвіятись це відпочинок з батьками або близькими людьми, які допоможуть тобі розважитись. Також варто більше спілкуватися з друзями, прогулюватися на свіжому повітрі та просто весело проводити час. Ці рекомендації допоможуть вам взяти себе в руки та якось відволіктись від цього стану. Адже не варто ігнорувати депресію це також хвороба як Грип чи будь яка інша.

Література:

1. Малоголова О.О. Інтернет-залежність та її вплив на підлітків. URL: http://elar.naiau.kiev.ua/bitstream/123456789/16627/1 (дата звернення 18.11.2021р.)
2. Вінтюк Ю.В. Психологічні закономірності виникнення узалежнень у шкільному віці.2008, № 34. С. 13–20.
3. Вісник психології та педагогіки. Український психологопедагогічний ресурс (електронний збірник наукових праць) URL: https://www.psyh.kiev.ua (дата зверенення 17.11.2021р.)
4. В тенетах інтернету. Надмірне захоплення цією мережею призводить до депресій:веб-сайт. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/2156425.html (дата звернення 18.11.2021р.)
5. От электрошока до лагерей для взрослых: как лечат интернетзависимость во всём мире: веб-сайт. URL: https://vc.ru/offline/63797-ot-elektroshoka-do-lagerey- dlya-vzroslyh-kak-lechat-internet-zavisimost- vo-vsem-mire (дата звернення 16.11.2021р.)
6. Фандорина О. Гра в смерть: що таке "Синій кит" і чому підлітки виконують смертельні завдання: веб-сайт. URL: https://ukranews.com/ua/news/477891-gra-v-smert-shho-take-syniy-kyt-i-chomu-pidlitky-vykonuyut-smertelni-zavdannya (дата звернення 18.11.2021р.)

Долмат Д. Р.,
студент 3 курсу юридичного факультету
Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди
Павленко Т. А.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри державно-правових дисциплін, кримінального права і процесу
Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди

ДЕЯКІ ПЕРСПЕКТИВИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ В ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Питання корупції завжди було проблемним для багатьох країн світу, адже корупція завжди підриває імідж держави на міжнародній арені та стримує її розвиток, а головне викликає недовіру до державних органів

з боку народу. Це все негативно відображається на рівні життя в країні. На сучасному етапі розвитку України дана проблема є дуже актуальною, бо ми часто бачимо прояв негативного впливу корупції на нашу державу у звітах Національного антикорупційного бюро України, наукових роботах та новинах. Тому, підняття такої теми як протидія корупції є дуже важливою для подальшого розвитку нашої держави та вдосконалення ефективності роботи державних органів.

Як вказано у ст.1 Закону України «Про запобігання корупції»: «корупція – це використання службовою або посадовою особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб» [4]. Тобто корупцію необхідно розуміти як негативне явище, що полягає у зловживанні службовими та посадовими особами своїми повноваженнями з метою незаконного збагачення та отримання неправомірної вигоди. Зараз в Україні наявний високий рівень корупції в системі державного управління. За показниками Міжнародної організації з вивчення прозорості (Transparency International) на 2020 рік, Україна займає 117 місце зі 180 і знаходиться на рівні Непалу, Сьєрра-Леоне, Замбії та Єгипту [5]. Суспільство країни дуже сильно реагує та відчуває вплив корупції, адже проводитися розкрадання державних коштів, зростає безробіття та падає рівень життя звичайного населення, відбувається недовіра до державних та правоохоронних органів. Як зазначає Невмержицький Є. В., особливою ознакою високого рівня корумпованості в різних сферах життя українського суспільства є те, що населення сприймає корупцію як закономірне явище [3]. Таким чином, наше суспільство сприймає корупцію як щось вже звичне, як частину економічної ситуації в країні і не вірить в можливість її подолання.

Серед причин великої корумпованості органів державної влади можна виділити такі: 1) правовий нігілізм; 2) недосконалість антикорупційного законодавства та проблема його застосування на практиці; 3) відсутність у посадових та службових осіб страху притягнення до відповідальності та впевненість у можливості уникнути покарання; 4) тінізація економіки. І тут постає серйозна проблема, що особи, на яких покладено функцію представників держави, нехтують законами та правилами і дуже часто виникають ситуації, коли чиновники самі вимагають «хабар» або створюють умови, коли без «хабара» неможливо вирішити будь-яку справу. З цього випливає і тінізація економіки, коли така економіка не контролюється державними органами, а іноді і зовсім, самі державні органи, чи окремі їх представники, спрямовують свою діяльність на отримання доходу шляхом порушення чинного законодавства.

Міжнародна організація з вивчення прозорості зазначає, що для ефективної протидії корупції необхідні єдині підходи та тісна співпраця між органами, що відповідають за антикорупційну політку, а також співпраця з громадськістю. Проаналізувавши наше законодавство та структуру державних органів, ми побачимо, що дуже багато установ та органів спрямовані на протидію корупції. Це Національне агентство з питань запобігання корупції, Національне антикорупційне бюро України, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Державне бюро розслідувань, Вищий антикорупційний суд України, Служба безпеки України, Національна рада з питань антикорупційної політики при президентові України. Наявний великий перелік державних органів, об'єднаних однією метою – запобігання корупції, але постає проблема у гарно налаштованому зв'язку та співпраці між цими органами. Наявність великої кількості антикорупційних органів не покращить ситуацію, тому я вважаю необхідним звернути увагу саме на антикорупційне законодавство та його практичне застосування. Можливо, буде доцільним сформувати окрему антикорупційну службу, незалежну від інших гілок влади. Адже зараз, про відокремленість від законодавчої та виконавчої влади можна говорити лише стосовно судової гілки. Проте більшість антикорупційних органів підпорядковуються виконавчій владі, і якщо наявна велика корумпованість у ній, то постає питання ефективності роботи даних органів.

Гаман П. І. виділяє наступні завдання для зниження рівня корупції: попередження корупційних правопорушень; створення правового механізму, який перешкоджає підкупу осіб, що мають публічний статус; забезпечення відповідальності за корупційні правопорушення в усіх випадках, безпосередньо передбачених нормативно-правовими актами; відшкодування збитків, заподіяних корупційними правопорушеннями; моніторинг корупційних факторів та ефективності заходів антикорупційної політики; формування антикорупційної суспільної свідомості; сприяння реалізації прав громадян і організацій на доступ до інформації про факти корупції, а також на їх вільне висвітлення в засобах масової інформації [1, с. 6]. Також, я вважаю, що є необхідним зробити невигідним для службових та посадових осіб отримання «хабара». Це можна зробити, шляхом встановлення серйозної кримінальної відповідальності, обов'язкової конфіскації майна і штрафів, як невід'ємної частини такої відповідальності, аби чиновники розуміли, що при вчиненні кримінального правопорушення, вони втратять набагато більше, ніж отримають. Необхідно, щоб посадові особи відчували невідворотність покарання. Також, вважаю доцільним виділити усі корупційні правопорушення в окремий розділ Кримінального Кодексу України, адже чіткий перелік корупційних правопорушень наведений лише у примітці до ст.45 Загальної частини КК.

У новій програмі антикорупційної політики на 2021-2024 рік зазначені основні напрямки реалізації боротьби з корупцією: 1) усунення випадків реалізації одним і тим же органом повноважень, поєднання яких створює додаткові корупційні ризики; 2) цифрова трансформація реалізації повноважень органами державної влади та місцевого самоврядування, прозорість діяльності та відкриття даних як основа для мінімізації

корупційних ризиків у їх діяльності; 3) створення на противагу існуючим корупційним практикам більш зручних та законних способів задоволення потреб фізичних і юридичних осіб; 4) забезпечення невідворотності юридичної відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення, що створює додатковий стримувальний ефект для всіх суб'єктів правовідносин; 5) формування суспільної нетерпимості до корупції, утвердження культури доброчесності та поваги до верховенства права [2].

Однак, не можна не вказати, виходячи з даних тієї ж Міжнародної організації Transparency International, що станом на 2020 рік, Україна дещо покращила своє становище у міжнародному рейтингу на три сходинки, порівняно з минулим роком [5]. Однак, все одно, це не дуже відчувається на загальному рівні життя і економічному становищі, тому нашій державі необхідно продовжувати протидіяти даній проблемі.

Таким чином, можна зробити висновок, що Україна потребує подальшого розвитку антикорупційної стратегії та вдосконалення засобів щодо протидії корупції. Адже ця проблема є дуже актуальною і небезпечною. Корупція перешкоджає вдалому розвитку держави в усіх сферах суспільного життя та спричиняє удар, перш за все, по народу країни. Тим більше, зниження корумпованості органів державної влади буде сприяти ефективній євроінтеграції України.

Література:

1. Гаман П. І. Антикорупційна державна політика: проблеми та перспективи розвитку : Державне управління: удосконалення та розвиток, 2018. №10. 7 с.

2. Національна доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики у 2020 році : Національне агентство з питань запобігання корупції. URL: https://nazk.gov.ua/wpcontent/uploads/2021/06/NAZK_Nats.dopovid_15_06.pdf

3. Невмержицький Є. В. Корупція в Україні : причини, наслідки, механізми протидії : монографія, 2008. 368 с.

4. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. (в редакції від 10.11.2021 р.) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text

5. Transparency International Дослідження індексу сприйняття корупції за 2020 рік. URL: https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2020/

Завгородня А. О.,
студентка 44-І групи Навчально-наукового інституту філології та історії
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник — викладач Федоров І. О.

ІНСТИТУТ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА СВОБОД ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

Україна не вперше за роки незалежності стикнулася з проблемою біженців. Вибух націоналістичних настроїв, що супроводжував становлення самостійної пострадянської державності у колишніх республіках СРСР Середньої Азії, Північного Кавказу та Закавказзя наприкінці 80-х – на початку 90-х років минулого століття, також змусив чималі маси населення шукати притулку у більш спокійних країнах пострадянського простору. З багатьох історичних, соціально-економічних і культурних причин тогочасна Україна була однією з найбільш привабливих країн. Усього з 1989 по 1993 рр. в Україну переселилося понад 600 000 осіб. Хоча не всі ці переселенці були біженцями, проте масштаби явища потребували відповідного правового врегулювання, і у 1994 р. було прийнято Закон України «Про біженців», згідно з яким біженцем може вважатися особа, «яка не має українського громадянства і піддається переслідуванням на підставі його расової, національної та соціальної належності, а також за відстоювання своїх політичних або релігійних переконань»[1].

Пізніше, у 2003 і 2005 рр., до закону вносилися зміни, але одна з ключових підстав визнання людини біженцем – «відсутність українського громадянства» – залишилася. Тому для визначення статусу величезної маси українських громадян, які в останні два роки були змушені виїхати зі Сходу України і з Криму, було запропоновано більш коректне визначення – внутрішньо переміщені особи.

Свідченням усвідомлення проблеми на державному рівні є доволі активна законодавчо-нормативна робота. Зокрема, з метою визначення правового статусу ВПО та створення правової основи для розробки механізму захисту прав і свобод Верховною Радою прийнято два Закони України – «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» і «Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення гарантії дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». У свою чергу Кабінет Міністрів України розробив і прийняв 11 постанов і розпоряджень щодо порядку реєстрації та організації обліку, надання грошової допомоги переселенцям тощо[1].

У грудні 2015 р. була прийнята комплексна державна програма щодо підтримки, соціальної адаптації та реінтеграції громадян України, які переселилися з тимчасово окупованої території. України та районів проведення антитерористичної операції в інші регіони України, на період до 2017 р. Проте, враховуючи

масштаби явища та непросту соціально-економічну та політичну ситуацію в Україні, звісно проблеми залишаються і потребують відповідного обговорення та осмислення.

Протягом 2014-2016 рр. було зроблено важливі кроки щодо вирішення проблем ВПО та забезпечення їх першочергових потреб. Водночас невизначено системну та довгострокову державну політику щодо подальшої інтеграції переселенців, вирішення їх житлових потреб, компенсацій за втрачене майно, забезпечення особливих потреб, підтримку у працевлаштуванні, адаптації у нових територіальних громадах.

Окрім того, низкою підзаконних актів було порушено конституційні права ВПО на соціальний захист, свободу пересування, вільне обрання місця проживання, на отримання банківських послуг.

Зокрема, досі невідома фактична кількість ВПО. Як постійно наголошують представники ООН, політика щодо обліку та контролю за переселенцями, яку здійснює Міністерство соціальної політики, призводить до блокування соціальних виплат жителям тимчасово непідконтрольних районів Донецької та Луганської областей, не полегшуючи становище ВПО на звільнених територіях. Проблеми із забезпеченням прав і свобод людини та зокрема ВПО буде однією з ключових на Щорічній нараді з огляду виконання зобов'язань держав-учасниць ОБСЄ у людському вимірі (Варшава 19-30 вересня 2016 року[4]

Кабінету Міністрів України

1. Доручити Міністерству з окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб до кінця 2016 р. розробити та подати на розгляд Стратегію щодо дотримання прав і свобод ВПО в Україні.

2. Передати повноваження щодо обліку ВПО й, відповідно, ведення Єдиного інформаційного реєстру переселенців до Міністерства з окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб.

3. Доручити Міністерству соціальної політики, Міністерству з окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб забезпечити роботу Єдиного інформаційного електронного реєстру переселенців, а також вжити заходів для змістовного наповнення та розширення інформації щодо соціально-демографічних характеристик та особливих потреб ВПО.

4. Внести зміни до Постанови від 5 листопада 2014 р. № 637 «Про здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам» з метою визначення дозволу та прийнятних строків (не менше 2 місяців) для виїзду за кордон або на тимчасово непідконтрольні території без втрати статусу внутрішньо переміщеної особи.

5. Доручити Міністерству з питань окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб у рамках розгляду у Верховній Раді України проекту закону України про Державний бюджет на 2017 р. подати пропозиції щодо можливих альтернативних механізмів здійснення соціальних виплат громадянам України, які залишилися на тимчасово непідконтрольних територіях.

6. Внести зміни до Постанови від 5 листопада 2014 р. № 637 «Про здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам» про нарахування всіх соціальних виплат ВПО, гарантованих Конституцією та законами України, безвідносно до статусу переселенця й, відповідно, перевірки фактичного проживання.

7. Доручити Міністерству закордонних справ України опрацювати зауваження і рекомендації Україні за підсумками Щорічної наради з виконання зобов'язань держав-учасниць ОБСЄ у людському вимірі[3].

Література:

1.Закіров М. Деякі аспекти розв'язання проблем внутрішньо переміщених осіб. Резонанс. 2016. № 39. С. 5-10. URL: http://nbuviap.gov.ua/images/rezonans/2016/rez39.pdf.

2.Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20 жовтня 2016 р. № 1706-VII // Електронний ресурс Верховна Рада України. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1706-18

3.Міністерство соціальної політики України – офіційні дані щодо кількості внутрішньо переміщених осіб. Електронний ресурс Міністерство соціальної політики URL: http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article?art_id=193423&…

4.Указ Президента України від 25 серпня 2015 р. № 501/2015 Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини URL: http://www.president.gov.ua/documents/5012015-19364

Зенченко А.В.,
студент 24-І групи Навчально-наукового
інституту філології та історії
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник — викладач Федоров І. О.

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ В РАДЯНСЬКИЙ ПЕРІОД

Конституція – одна з найголовніших умов існування й розвитку незалежної країни. Одразу після формування будь-якої цивілізованої держави, її уряд починає розробляти комплекс основних законів, що буде врегульовувати владу, сфери дії, повноваження і відповідальність структур, створювати необхідний правовий фон суспільних взаємовідносин.

Формування українського конституціоналізму сучасної України здійснюється під впливом політичних та правових засад минулого, враховує досягнення світової конституційної думки із урахуванням національних особливостей.

Історично склалося, що український народ, який завжди мріяв про незалежне правове функціонування України за легітимними справедливими законами, періодично втрачав можливість реалізувати самостійну законодавчу функцію через приєднання території до складу різних держав. Водночас його нестримне прагнення до незалежного від керівної верхівки правового регулювання зумовлювало навіть у час панування могутньої монархічної Речі Посполитої здатність до формування значної кількості нормативних актів (йдеться про документи козацького періоду), що набули статус основних законів як на початку існування козацького війська, так і в період завершення існування Гетьманщини, і стали підґрунтям розвитку сучасного українського конституціоналізму.

Проведений аналіз засад Конституції УРСР різних років дав змогу дійти висновку, що український конституціоналізм у радянський період розвивався без урахування досягнень правового фону українського народу протягом усієї його попередньої еволюції та щоразу базувався на Конституціях керівної держави (РРФСР, а пізніше – СРСР) із незначними відмінностями. Це було зумовлене чинністю зазначених законів на території України, супроводжувалося фактичною відсутністю суверенітету Української республіки і унеможливлювало її самостійний державний розвиток, який стримувався до останнього моменту дії законів СРСР на території нашої держави. Проте кожна прийнята Конституція поступово юридично затверджувала демократизацію державної влади й загалом українського суспільства, але це мало тільки номінальний характер через усебічний контроль керівної комуністичної партії, який постійно з різною інтенсивністю обмежував розвиток українського правового фону.

Фактично стимулом розвитку українського конституціоналізму була еволюція поглядів комуністичної партії Радянського Союзу, яка з вагомими змінами в соціальній структурі суспільства створювала необхідність затверджувати нові республіканські конституції, прописуючи це в загальній Конституції СРСР. З огляду на це історія українського конституціоналізму є складником історії загальносоюзного конституціоналізму і не може розглядатися без урахування означеної ретроспективи.

Відтак варто резюмувати, що радянські конституції суперечать європейським демократичним цінностям, проголошеним Конституцією України 1996 р.: людина – найвища соціальна цінність, утвердження і забезпечення її прав – головний обов’язок держави. Порушення державними інституціями прав і свобод громадян спричинило Помаранчеву революцію (2004) та Революцію Гідності (2013-2014) і зумовило процеси реформування конституціоналізму, зміну й оптимізацію державних механізмів гарантування прав і свобод громадян, забезпечення взаємодії законодавчої та виконавчої влади.

Уважаємо, що досліджувана проблематика є важливою для формування критичної маси громадян українського суспільства, здатної до реалізації конституційних норм під час формування дієвого, демократичного громадянського суспільства, сталого в своєму розвиткові.

Література:

1. Гончаренко В. Конституційне будівництво в Україні за часів нової економічної політики (1921–1929 рр.). Вісник Національної Академії правових наук України. 2015. Вип. 2(81)

2. Інформаційні матеріали Українського інституту національної пам'яті до Дня Конституції України URL:https://polinfo.gov.ua/informatsiini-materialy/derzhavni-sviata-ta-pamiatni-daty/4984-istoriia-ukrainskoho-konstytutsionalizmu-maie-hlyboke-istorychne-korinnia. (дата звернення: 22.07.2021)

3. Історія вчень про право і державу. Проекти і програми українських мислителів. http://www.info-library.com.ua/books-text-9131.html

4. Історія держави і права України: Підручник. У 2-х т. / За ред. В. Я. Тація, А. Й. Рогожина, В. Д. Гончаренка. Том 2. Київ : “Ін Юре”, 2003.
URL: https://www.twirpx.com/file/62291. (дата звернення: 23.07.2021)

5. Історія розвитку конституціоналізму в Україні - Бориспільської районної державної адміністрації URL:http://raybori.gov.ua/old/aparat-administratsiji/sektor-zvernennya-gromadyan-2/1017-istoriya-rozvitku-konstitutsionalizmu-v-ukrajini. (дата звернення: 23.07.2021)

6. Конституція Української Соціалістичної Радянської Республіки (березень 1919 р.).
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001316-19#Text (дата звернення: 24.07.2021)

7. Конституція (основний закон) Української соціялістичної радянської республіки 1929 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001316-29/ed19290515#Text (дата звернення: 24.07.2021)

Конституція (Основний Закон) Української Радянської Соціалістичної Республіки 1937 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/001_001#Text (дата звернення: 25.07.2021)

8. Конституція (Основний Закон) Української Радянської Соціалістичної Республіки 1978 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/888-09#Text (дата звернення: 26.07.2021)

"Пакти і Конституції" Української козацької держави (до 300-річчя укладення) // Відп. ред. В. А. Смолій; упорядники М. С. Трофимук, Т. В. URL: http://history.org.ua/LiberUA/978-966-603-692-9/978-966-603-692-9.pdf
Дата звернення: 23.07.2021

9. Стаття «Конституція Пилипа Орлика – перша конституція у світі» - Прес-служба Профспілки працівників освіти і науки України
URL: https://pon.org.ua/novyny/1246-konstituciya-pilipa-orlika-persha-konstituciya-u.html. (дата звернення: 22.07.2021)
10. Чухліб Т. В. Пакти та конституції законів і вольностей Війська Запорозького 1710. Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. К.: Наукова думка, 2011. С. 24. 520 с. ISBN 978-966-00-1142-7.
URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Pakty_i_Konstytutsiia_prav_i_volnostej_Vijska_Zaporozkoho_1710 (дата звернення: 23.07.2021)

Зоріна С. Є.,
студентка 1 курсу
спеціальності 262«Правоохоронна діяльність» юридичного факультету
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник — капітан поліції,
викладач кафедри загальноправових дисциплін Шевяков М. О.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОВАДЖЕНЬ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ

Безпека дорожнього руху є досить важливою сферою діяльності патрульної поліції. Поліцейські щоденно стикаються з десятками адміністративних правопорушень пов'язаних з безпекою дорожнього руху. Однак, попри багатий досвід у вищевказаних питаннях існує велика кількість питань, які, нажаль, законодавчо не врегульовані та викликають труднощі при роботі патрульних.

Слід зауважити, що адміністративній літературі відсутній єдиний підхід до визначення особливостей адміністративних проваджень у сфері безпеки дорожнього руху. Проте, деякі вчені схиляються до думки, відповідно до якої адміністративним провадженням у сфері безпеки дорожнього руху виступають дії (комплекс дій), які виконують уповноважені особи (у більшості випадках – патрульна поліція) відповідно до норм адміністративного законодавства з метою притягнення правопорушник до адміністративної відповідальності за правопорушення пов'язані з безпекою дорожнього руху.

Основним документом, який регулює безпеку дорожнього руху є Правила дорожнього руху, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 10.10.2001р. №1306 [1]. Вищевказаний офіційний документ містить в собі основні права та обов'язки сіх учасників дорожнього руху та відповідно до норм, які зазначені в даних правилах патрульна поліція приймає рішення про зупинку транспортного засобу та подальше складання процесуальних документів з метою притягнення правопорушника до відповідальності

У сфері забезпечення безпеки дорожнього руху поліція уповноважена розглядати справи та виносити постанови в разі вчинення протиправних діянь пов'язаних з безпекою дорожнього руху. Крім того поліція уповноважена складати відповідні протоколи та передавати матеріали до суду за адміністративні правопорушення пов'язані з безпекою дорожнього руху [2.с.56].

Розгляду проваджень про адміністративні правопорушення присвячена 22 глава Кодексу України (далі – КУпАП) про адміністративні правопорушення [3]. Однак, існують особливості розгляду адміністративних проваджень пов'язаних з безпекою дорожнього руху. Однією з таких особливостей є можливість розглядати вищевказані провадження (окремі статті в КУпАП) за місцем обліку транспортних засобів або за місцем проживання правопорушників, у разі якщо ці правопорушення вчинено саме водієм, однак роз'яснення понять «місце проживання» та «місце обліку» законодавцем не надається. Також, виникає питання, чому лише за умови, якщо правопорушення вчинив саме водій, чому не враховуються інші учасники дорожнього руху.

Окрім вищезазначеної особливості також має місце процедура спрощеного провадження, яка також має свої особливості, які нажаль, не завжди врегульовані законодавством. На наш погляд вищевказані проблемні питання пов'язані з застарілістю законодавства та його невідповідністю сьогоденним реаліям.

Підсумовуючи вищевказане, можна зробити висновок, що хоча і існують особливості адміністративних проваджень у сфері безпеки дорожнього руху, проте, вони не мають належного законодавчого закріплення,що значно погіршує роботу поліції. Лише за умови прийняття змін до чинного законодавства можливо уникнути спірних питань та розробити дієвий та ефективний механізм порушення та розгляду адміністративних проваджень у сфері безпеки дорожнього руху.

Література:

1. Правила дорожнього руху : Постанова Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2001 р. № 1306 . Офіційний вісник України. 2001. № 41. Ст. 1852. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-%D0%BF#Text (дата звернення: 10.10.2021р.)

2. Ківалов С. В. Адміністративне право України: навч.-метод. посібник. 3-е вид., перероб. і доп. Одеса: Юридична література, 2006. 488 с.

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. із змінами і доп. Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР). 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10 (дата звернення: 10.10.2021р.)

Іванова А. О.,
студентка кафедри соціології та політології
Національного авіаційного університету
Прокопчук І. І.,
доцент кафедри соціології та політології
Національного авіаційного університету
Науковий керівник — канд. політ.наук, доц. Прокопчук І. І.

КОНЦЕПЦІЯ МАСОВОГО СУСПІЛЬСТВА АЛЕКСІСА ДЕ ТОКВІЛЯ (1805-1859): АКТУАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ

Становлення масового суспільства А. де Токвіль проникливо помітив та описав, вивчаючи сучасні йому політичні процеси в США в праці «Демократія в Америці». Вчений зазначив розпад традиційних соціальних зв'язків і породжену ним атомізацію соціуму: «Кожен збагнув почуття більш палке та горде за свою свободу, однак особі стало більш складніше об'єднуватися з іншими для її захисту: вона не від кого не залежала, проте і не могла більше ні на кого розраховувати» [1;с.13] .

У духовній сфері ці процеси полягали в уніфікації, у культурному нівелюванні, коли через рівні умови існування люди засвоюють однакові потреби, звички, смаки, ідеї, у зрівнюванні якостей, рис індивідів, втраті індивідуальності, загальній маргіналізації. За влучним виразом мислителя «індивід розчиняється у пересічній фізіономії маси», [2;с.502,с.463]. «Крайнощі пом'якшуються та притишуються, все, що підвищувалося, стирається, поступаючись місцем пересічному» [2;с.504]. Описана А. де Токвілем тенденція, яку пізніше Дж. С. Мілль назвав «колективною посередністю», як справедливо передбачив А. де Токвіль, формує людину «нового типу», яку пізніше Хосе-Ортега-і-Гассет назвав «людиною маси», Г. Маркузе «одномірною людиною», Е. Фромм «маленьким гвинтиком машини», «добре нагодованим та гарно одягненим автоматом» [4;с.9] .

А. де Токвіль намагається висвітлити як і де виникає ця «одномірність» за умов демократії, що руйнує свободу?

По-перше, вона виникає у сфері приватного життя індивідів. Токвіль виходив з двоїстої сутності людини, яка поєднує «бюргера» (приватну особу) та «громадянина» (суб'єкта публічності). Небезпечним є поглинання громадянина бюргером, неподільне владарювання у суспільстві приватного інтересу. Французький вчений вважав, що зведення інтересів, потреб і прагнень людини лише до матеріального добробуту здатне придушити в людині особистість, яка спроможна більш широко поглянути на життя, прагне розвивати свої духовні обдарування не менше, ніж вдовольняти матеріальні потреби. Розбити вузьке коло приватного буття, рутину буденності здатна лише сама людина, користуючись політичною свободою, приймаючи участь у суспільному житті. У токвілевій концепції публічності як умови розширення природи людини та засіб збереження політичної свободи відбувається взаємопроникнення та взаємозбагачення ідеї індивідуалізму (маленького, ізольованого, самотнього «я» приватного життя) ідеєю індивідуальності (наповненої спів буттям з іншими вільного «я») .

Другою причиною масовізації Токвіль називав глобальні процеси поширення демократії та рівності на всі сфери суспільного життя. Ці дві тенденції містять глибоке внутрішнє протиріччя: з одного боку, емансипуючи індивіда від традиційних соціальних обмежень станового суспільства, вони в той самий час, з іншого боку створюють нові значно більш суворіші форми соціального контролю над особистістю, що прагнуть вже не просто до фізичного знищення індивіда, а й впливу на розум та душу, до перебудови цієї особистості у відповідності з новими абстрактними критеріями етичного та раціонального характеру, значно звужуючи рамки індивідуальної свободи людини. Мислитель обґрунтовує необхідність ліквідації не тільки зовнішнього, а й внутрішнього примусу (підкорення інтеріоризованим авторитетам – анонімній владі у вигляді суспільної думки) як необхідної умови для забезпечення особистої свободи.

Вчений цілком справедливо відмітив тенденцію за умов демократії, за якою пропорційно зменшенню сили і впливу окремого індивіда на прийняття владно значущих рішень збільшується роль громадської думки . Токвіль один з перших вказав на значення інституту суспільної думки в умовах демократії, чим істотно випередив своїх сучасників. Суспільна думка як політичний інститут проявила себе повною мірою лише у другій половині XX ст., перетворившись у постійно діючий , а головне, дієвий елемент життя сучасних держав, виступаючи поруч з класичними спільностями (групами) в якості відносно самостійного агента, активно приймаючи участь у процесі вироблення та прийняття політичних рішень практично на всіх рівнях соціального управління.

Токвіль обрав специфічний кут зору для розгляду цієї проблеми, вивчаючи громадську думку саме як знаряддя конформізації стосовно окремого індивіда. Мислитель вельми проникливо помітив, що громадська думка є потужним знаряддям обробки індивідуальної свідомості в необхідному руслі, насаджені потрібних ідей, норм, цінностей, емоційних уподобань і здатна звузити свободу індивідуального мислення, самостійного пошуку та вибору прийнятої системи цінностей та способу життя надто вузькими рамками певних стереотипів. За таких умов соціальний конформізм не спосіб адаптації особи до суспільства, а єдино можливий засіб вижити, причому навіть за рахунок нівелювання особистості. І хоча суспільна думка в умовах демократії, як правило, виразник інтересів більшості, вчений не схильний надмірно довіряти їй. Масова свідомість здатна маніпулювати індивідуальною. Однак крім цього вона і сама постає об'єктом маніпуляцій, підкреслював вчений, з боку політичних лідерів, преси. Відбуватися це може як за умов демократії (цю ситуацію вчений розглянув у праці «Демократія в Америці»), так і авторитарного режиму (цей аспект проблеми був висвітлений у праці «Старий порядок та революція»). Найбільшу увагу аналізу маніпулювання масовою свідомістю А. де Токвіль приділив, вивчаючи авторитарний режим Франції напередодні Великої французької революції, у ході якої набули поширення соціальні міфи про ідеальний суспільний лад. Обробка масової свідомості була настільки сильною, що поруч з «реальним суспільством, яке було ще традиційним, заплутаним та невпорядкованим, де закони залишалися строкатими та суперечливими, звання різко розмежованими, стани сталими, а привілеї нерівномірними, мало-помалу створювалося в уяві суспільство, де все здавалося простим, однорідним, справедливим, розумним. Уява натовпу поступово відволікалася від першого та звернулася до другого. Люди перестали цікавитися дійсністю, щоб мріяти про те, що могло б бути, і стали жити подумки у цьому ідеальному суспільстві, створеному письменниками» [3;с.165-166]. Токвіль особливо наголосив на схильності мас до популізму, простих, одномірних рішень у політиці. Саме це, на його думку, зробило популярними у французькому суспільстві в 18-19 ст. абстрактні теорії державного устрою, які базувалися на «закінчених системах законодавства», «старанній симетрії в законах», на зневазі до існуючих інститутів влади, політичних норм, цінностей, традицій і натомість «любов до усього оригінального» , «дотепного», «нового в установах».

Висвітлюючи проблему «масовізації» політики, А. де Токвіль здійснив безпосередній вплив на Г. Лебона «Психологія натовпу», У. Корнхаузера «Політика масового суспільства», Д. Рісмана та Н. Глейзера «Самотній натовп».

Література:

1. Tocqueville A de. Etudes economiques politiques et litteraires // de Tocqueville . Oeuvres completes d"A de Tocqueville le publiees par madame de Tocqueville . Paris, 1866. Vol. IX . 645 p.
2. Токвиль Алексис де. Демократия в Америке : Пер. с франц. М.: Прогресс, 1992. 554 с.
3. Токвиль А. де . Старый порядок и революция : Пер. с франц. М.: Изд-во И. Баландина, 1905. 253 с.
4. Фромм Э. Бегство от свободы : Пер. с англ. М.: Прогресс, 1990. 271 с.

Капелюшний О. Є.,
курсант 2 курсу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник — капітан поліції, викладач
кафедри кримінального права та кримінології Корогод С. В.

ПРОБЛЕМИ ГЕНДЕРНИХ ВІДНОСИН У СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Гендерна політика в Україні особливо в умовах обраного курсу на побудову європейських демократичних інститутів постає зовсім у новому, актуальному світлі та вимагає утвердження цінностей гендерної рівності як у суспільстві загалом, так і в різних його інституціях зокрема. Це, на самперед, недопущення гендерної дискримінації, забезпечення рівної участі жінок та чоловіків щодо поєднання професійних і сімейних обов'язків, унеможливлення проявів гендерного насильства тощо

Цілі досягнення гендерної справедливості були сформульовані і в заявах з викладом позицій ВООЗ, Організації Об'єднаних Націй та Європейського Союзу (ЄС). Для цілей справжнього аналітичного огляду під терміном "проблема політики" розуміється то, яким чином системи охорони здоров'я могли б підходити до досягнення гендерної справедливості з тим, щоб зменшити розрив між чоловіками і жінками в відношенні здоров'я і поліпшити коефіцієнт корисної дії у своїй роботі [2].

В даному документі названі деякі з основних підходів, які використовуються для досягнення гендерної справедливості в системах охорони здоров'я, і більш докладно описуються три приклади, щоб показати, як можна було б розвивати ці методи в контексті політики охорони здоров'я різних країн Європи.

Правове регулювання гендерних відносин є найефективнішим способом з усіх способів впливу на запобігання дискримінації та її усунення. Це обумовлено тим, що тільки правове регулювання передбачає як превентивні заходи, так і відповідальність за порушення прав жінок в різних сферах відносин.

Гендерне законодавство України складається з міжнародних нормативно-правових актів, ратифікованих Верховною Радою України, і національного законодавства, прийнятого на підставі міжнародних норм. Звісно ж, що саме національне законодавство може враховувати всі особливості відносин в країні, появи категорій осіб, які потребують особливого захисту, не властивих іншим країнам [1].

Гендерну рівність протягом тривалого часу не вважали складовою реформи сектору безпеки, саме тому вона не була інтегрована на стратегічному рівні.

Людство складається з двох начал: чоловічого і жіночого. Чоловіче, як прийнято вважати, більш наполегливе і агресивне, і жіноче - більш терпиме і витривала. Баланс цих енергій сприяв би гармонізації людства. Тому так важливо рух жінок за свої права, які в той же час пов'язані з загальними закономірностями соціального прогресу, перспективами людства [3]. І це надає виступів жінок загальнолюдську, глибоко гуманістичну спрямованість.

За одне століття жінки відвоювали право на освіту, економічну незалежність, політичні права, право на планування сім'ї. В результаті повністю змінилося соціальне становище і поведінку жінок, які стали носіями нової психології, збільшеної самосвідомості.

Усталені стереотипи заважають жінкам проявляти весь свій потенціал, перешкоджають їм бути активним елементом громадянського суспільства. Для цього, на нашу думку, необхідно розробити республіканську стратегію забезпечення рівності чоловіків і жінок; сформувати нову структуру у виконавчій владі - комісію з питань забезпечення гендерної рівності; органам державної влади і місцевого самоврядування стимулювати діяльність жіночих громадських організацій, за допомогою системи грантів і програм; жіночим організаціям активно інформувати населення про свою діяльність [2].

Практика показує, що в тих суспільствах, де є хоча б відносне гендерна рівноправність, де жінки мають можливість бути представленими в політиці, бізнесі, громадському житті, спостерігається порівняльне благополуччя. У таких суспільствах досягається баланс різних енергій і світовідчуття, який сприяє сприятливому розвитку держави [4].

Внаслідок традиційних гендерних норм та стереотипів, сектор безпеки розглядається переважно як чоловічий сектор. У той час як чоловіки ризикують отримати поранення або загинути при виконанні службових обов’язків, більшість вважають, що жінок, як матерів, потрібно захищати від такої небезпеки. Норми стосовно батьківських ролей та обов’язків підкріплюються тим, що чоловіки рідко беруть відпустку по догляду за дитиною або залишаються вдома з хворими дітьми.

Робота в поліції є однією із сфер діяльності, яку прийнято відносити до «чоловічої». В даному випадку під «чоловічою» сферою діяльності ми розуміємо не тільки кількісну перевагу чоловіків в професії, а й необхідність «створення гендера» в рамках даного виду діяльності. Так, в силу істотних гендерних стереотипів жінка здебільшого здається невідповідною кандидатурою на роль повноцінного поліцейського. В якості критеріїв, що свідчать про маскулінність професії поліцейського, можна виділити три фактори: кількість чоловічої частини колективу, характер діяльності при виконанні більшості службових обов’язків, типу професійно важливих якостей [1]. Не дивлячись на те, що в останні роки кількість жінок в поліції істотно зросла, що призвело до зниження впливу гендерних стереотипів, в Україні поліція поки залишається швидше «чоловічою» роботою. Жінки-поліцейські змушені вибирати між жіночністю і професіональним визнанням. Під «гендером» ми розуміємо соціальний конструкт, який визначає нашу поведінку в суспільстві. «Створюючи гендер», людина в процесі спілкування втілює свої уявлення про мужність і жіночність (в поведінці, зовнішності), проводить відмінності між «чоловічим» і «жіночим».

Жінки поліцейські можуть створювати «жіночий» або «чоловічий» гендер. «Жіночий» гендер в поліції допомагає співробітницям знизити стрес від служби на «чоловічий» роботі, але це знижує шанси на визнання їх професіоналізму. При відтворенні «чоловічої» моделі поведінки підвищуються шанси на визнання жінки-поліцейського як професіонала. Однак в даному випадку співробітниця не буде сприйматися як «жінка», що буде створювати проблеми при взаємодії з колективом і населенням [4].

Отже, сучасний етап реформування Національної поліції України потребує нових якостей від правоохоронця й урахування гендерного аспекту, що ґрунтується на егалітарній системі уявлень і домінуванні компетентності та професіоналізму без огляду на статеву приналежність.

Література:

1. Дрозд О. Забезпечення гендерної рівності в системі МВС України: питання сьогодення. Науковий вісник публічного та приватного права. 2020. No 3. С. 112–116.

2. Камінська Н.В., Чернявський С.С., Перунова О. С. Забезпечення гендерної рівності в системі МВС та інших центральних органів виконавчої влади : лекція. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. 31 с.

3. ЛяшенкоН.О., Гузьман О.А. Соціологічні аспекти дослідження гендерного паритету в органах внутрішніх справ. Вісник Харківського Національного університету внутрішніх справ.2010. No 48. С. 318–325.

4. Політова А. Права жінок-поліцейських та політика ґендерної рівності: досвід інших країн у вітчизняному контексті. Національна поліція Донеччини: проблеми становлення та стратегія розвитку: тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (Маріуполь, 21 жовт. 2016р.). Маріуполь, 2016. С. 132–134

Кирилюк Д. Ю.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету
Кокарча Ю. А.,
кандидат політичних наук, доцент кафедри права
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

ПРОПАГАНДА ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

Завдяки сучасному інформаційному простору інформація тепер доступна незалежно від масштабу. Правдиве і неправдиве, безпечне і шкідливе, воно будь-яким чином впливає на свідомість людини. Неправдива інформація може поширюватися різними способами та засобами. Особливої уваги заслуговує опис одного з найпоширеніших способів приховування неправдивої інформації-пропаганди.

Дослідженням даної теми займалися М.Маклюен, І. Слісаренко, В. Таркін, Ю. Шведа та ін.

Інформаційна війна є одним із найнебезпечніших видів боротьби. Це новий тип війни, об'єктом якої є свідомість людей. Він заснований на здатності контролювати та маніпулювати громадською думкою та перемагати волю людей. Американський дослідник М. Маклюен, ввів у науковий обіг поняття «інформаційна війна» та вивів дуже цікаву тезу: «Істинно тотальна війна – це війна за допомогою інформації». Метою інформаційної війни є послаблення моральних та матеріальних сил супротивника або конкурента та посилення власних. [1]

З розвитком сучасних комунікаційних технологій вплив інформації на людство посилюється. Більшість з нас щодня отримує інформацію з інтернет-ресурсів та ЗМІ. У віртуальній реальності можна діяти навіть проти власних інтересів. Тому, «промиваючи мізки» в Інтернеті, пропагандисти можуть легко і просто перетворити людей на керовану масу.

За допомогою інформації ви можете позбутися своїх конкурентів і почати війну. Надсилаючи великі обсяги інформації, уряд чи керівники процесів можуть формувати правильні думки, громадську думку, логічні ідеї, доповнюють процес у суспільстві чи групі людей, а також інформаційну пропаганду комплексної системи поглядів, яка є вигідною для організаторів на певні питання. В результаті формується ідеальний світогляд або життєва орієнтація.

Пропаганда (від лат. propaganda – розповсюдження) – позитивне повідомлення про неконкретний об'єкт для максимально широкої аудиторії. Пропаганда направлена на розповсюдження інформації у вигляді ідей, теоретичних знань, переконань, поглядів та ін. [2]

Розрізняють декілька типів пропаганди: «чорна», «сіра» та «біла». «Чорна» пропаганда — ніби виходить з одного джерела, а насправді — з іншого. Найпоширенішим випадком маскування справжнього джерела пропаганди є пропаганда ворожої країни чи організації з негативною репутацією.

«Сіра» пропаганда – це інформація, джерело та достовірність якої є сумнівними. Тут ми маємо справу з напівправдивою і напівнеправдивою інформацією.

«Біла» пропаганда – з публічних і загальнодоступних джерел, використовуючи м'які, стандартні методи переконання, наприклад, односторонні заяви. [3]

Пропаганда також поділяється на конструктивну і деструктивну. Конструктивна або позитивна пропаганда надає інформацію у легкому для розуміння, легкому для розуміння форматі. Її головне завдання – сприяння суспільній злагоді та миру. Вона не переслідує маніпулятивних цілей.

Деструктивна або негативна пропаганда може розпалити ворожнечу та конфлікт у суспільстві. Це розколює суспільство і робить його підвладним волі пропагандистів, які можуть легко маніпулювати масами для власної вигоди. [4]

Французький соціолог Жак Елюль розрізняє соціальну і політичну пропаганду. Політика – це те, що ми називали пропагандою. Це технології впливу держави, політичних партій, адміністративних відомств. Соціологія – прагне до об'єднання груп. Спосіб життя і поведінка є нормою в цьому суспільстві. Він виявив, що соціологічну пропаганду важче зрозуміти, оскільки вона більш невидима. [5]

Яскравим прикладом інформаційної війни є міждержавний конфлікт між Україною та Росією. Що стосується військової агресії Російської Федерації проти України, то політична та соціальна пропаганда війни в засобах масової інформації використовувалася окупантами як один із напрямків інформаційної війни. Також тут можна вирізнити і «сіру» пропаганду, яка найчастіше використовується для прямого використання проросійськими організаціями, створеними на південному сході України, та російськими ЗМІ. Завдання таких інформаційних центрів зводиться до інформаційної дезорієнтації свідомості населення української держави, особливо тієї частини, що проживає на тимчасово окупованій території.

Отже, пропаганда впливає на свідомість людей, не зважаючи на використання проти неї різних методів боротьби. Пропаганда, на нашу думку, це форма комунікації, спрямована на маніпулювання свідомістю конкретно визначеного суб'єкта з метою формування у нього певних уявлень і позицій.

Ми вважаємо, що одним з головних факторів є те, що вона поділяється на позитивну і негативну. Позитивна пропаганда сприяє соціальному вихованню на основі загальновизнаних правових актів і соціальних норм. Негативна пропаганда спрямована на досягнення мети всіма дозволеними і забороненими методами. Крім того, є «біла», «сіра» та «чорна» пропаганда. Різниця між ними полягає в поданні та джерелі рекламної інформації. Політична пропаганда — це поширення ідеології та соціології — її проникнення зумовлене існуючими економічними, політичними та соціологічними чинниками.

Інформаційна війна трактується як форма інформаційного протистояння між різними суб'єктами (державними, неурядовими, економічними чи іншими структурами) і передбачає низку заходів щодо руйнування інформаційного поля іншої сторони та захисту власної інформаційної безпеки.

Література:

1.Інформаційна війна – зброя масового знищення!: веб-сайт. URL: https://www.pravda.com.ua/rus/articles/2006/04/20/4399050/ (Дата звернення 06.11.2021)

2. Шведа Ю.Р. Політичні партії. Енциклопедичний словник. Львів : Астролябія, 2005. 488 с.

3. Таркін В. П. Пропаганда як метод інформаційно-психологічної війни: політичний контекст . 2020. с. 251-254.

4.Типи інформаційної пропаганди. веб-сайт. URL:https://mukolaivjst.ucoz.ua/news/tipi_informacijnoji_propagandi/2016-03-22-114 (Дата звернення 06.11.2021)

5. Інформаційні війни: тенденції та шляхи розвитку. веб-сайт. URL: https://ms.detector.media/manipulyatsii/post/6479/2012-08-12-informatsiyni-viyny-tendentsii-ta-shlyakhy-rozvytku/ (Дата звернення 06.11.2021)

Коваленко В. В.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету
Кокарча Ю. А.,
кандидат політичних наук, доцент кафедри права
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

КОНКУРЕНЦІЯ СТУДЕНТСТВА ЯК ПРИЧИНА ВЕДЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БОРОТЬБИ

Сьогодні інформаційна боротьба в Україні все ще знаходиться в зародковому стані. Складність обраної тематики, обумовлена різними аспектами інформації та інформаційних процесів. Подальший розвиток інформаційної боротьби наприкінці XX століття пов'язаний із змінами у сфері інформаційних технологій та підвищенням ролі інформації в різних сферах життя суспільства та країни. У збройних силах основних країн світу інформаційна боротьба була перетворена в єдину комплексну операцію стратегічного забезпечення, а згодом перетворилася на окремий вид боротьби. Відповідно виникли нові форми інформаційної війни: інформаційна війна та спеціальна інформаційна війна. [3]

Інформаційна боротьба - це боротьба з використанням спеціальних способів і засобів для впливу на інформаційну сферу конфронтуючої сторони, а також для захисту власної інформаційної сфери в інтересах досягнення поставленої мети.

Мета інформаційної боротьби - забезпечення необхідного ступеня власної інформаційної безпеки і максимальне пониження рівня інформаційної безпеки конфронтуючої сторони.

Дане питання досліджували А. О. Рось, О. П. Дузь, Т. М. Дзюба та інші.

Як ми всі знаємо, навчання у вищому навчальному закладі є завершальним етапом загальної освіти, і це основний зміст спеціалізації та особистісної підготовки. Від організації навчального процесу залежить подальше ставлення особистості до діяльності та почуттів обраної професії, її підготовка до ефективного виконання своїх функцій, що неабияк впливає на конкуренцію між студентами.

Деякі студенти мотивовані продовжувати працювати через зовнішні, конкурентні причини - вони хочуть отримати хорошу оцінку, виграти конкурс тощо. Рівень успішності студентів навчального закладу вимірюється балами. До переліку стипендій не входять студенти, оцінки яких нижчі за незадовільне навчання. Люди з академічним боргом не мають права на стипендію. Що породжує іноді нездорову конкуренцію. [2]

З іншого боку, спільна діяльність спонукає студентів вчитися один у одного з меншим тиском на виконання, що є більш привабливим варіантом для інших студентів. Отже, яку мотиваційну стратегію слід використовувати освітянам: конкуренцію чи співпрацю?

У деяких випадках конкуренція може стати величезною мотивацією для студентів. Переваги навчання в умовах здорової конкуренції, хоча воно і визнає мотивацію перемогти в змаганні і стати «кращим», це також пояснює важливість досвіду невдач для студентів. Коли трапляється невдача, вони можуть знайти проблеми, усунути недоліки, змінити свої цілі та розвиватися на основі свого досвіду. Це важливо для викладачів, тому що в той час як основна увага зосереджена на тому, щоб допомогти студентам почуватися успішними, деякі студенти можуть відчувати себе втраченими.

Хоча конкуренція може бути корисною, вона також має негативні наслідки. Зовнішні мотиваційні фактори можуть спонукати деяких студентів більше вивчати або виконувати практичне завдання, але це не ефективно в довгостроковій перспективі. Наприклад, у той час як виконання практичного завдання може мотивувати студента на кілька тижнів, той самий студент може припинити виконання практичного завдання, як тільки зовнішня мотивація з боку викладача у вигляді додаткових балів (похвали) буде усунена. Для студента, який має труднощі в певній предметній області, ідея змагань між студентами у виконанні практичного завдання може здатися надто складною та заляканою, внаслідок чого студент взагалі нічого не робить. Важливо розуміти, що певні мотиваційні прийоми можуть дати різні результати залежно від того, як вони використовуються, а також від окремого студента.[1]

Іноді коротке і цікаве змагання може бути саме тим, що потрібно групі, щоб зламати щоденну одноманітність. Для довгострокових методів мотивації спільна та спільна діяльність дає студентам можливість дізнатися більше про себе та про те, як вони можуть розвиватися завдяки співпраці з однолітками. Як змагальні, так і спільні технології можуть допомогти мотивованим студентам, але лише за умови їх правильного розуміння та впровадження.

Отже, важливо не перейти грань між здоровою конкуренцією і повноцінною інформаційною війною. Адже коли між студентами розпочинається інформаційна війна, вони уже не допомагають одне одному, а навпаки шукають способи понизити бали та самооцінку своїх одногрупників. Атмосфера у такій групі не із приємних, що може у свою чергу пригнітити студента, можуть проявитися синдроми депресії або ж навпаки агресії.

Література:

1. Інформаційна боротьба.: веб-сайт. URL: http://refleader.ru/polotrmerpol.html (дата звернення 4.11.2021).
2. Конкуренція і ворожнеча в боротьбі за стипендію: веб-сайт. URL: https://www.lvivpost.net/lvivnews/n/41396 (дата звернення 4.11.2021).
3. Маруненко О. «Зовнішні і внутрішні інформаційні війни у середньому просторі України». *«Освіта регіону: політологія, психологія, комунікація»*. 2020. № 4. 920 с.

Компанець А. С.,
студент кафедри конституційного та адміністративного права
Національного транспортного університету
Науковий керівник — канд. юрид. наук, доц. Задорожний Ю. А.

АДМІНІСТРАТИВНА РЕФОРМА В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

У 2015 році в Україні стартувала реформа місцевого самоврядування, яка згодом стала відома як «реформа децентралізації». ЇЇ ключовою сутністю була передача влади на вирішення місцевих справ до первинного рівня самоврядування-громади. Одночасно були передані повноваження, ресурси та відповідальність за ефективність прийняття рішень до другорядних суб’єктів місцевого самоврядування.

У 2015–2019 роках відбулося добровільне об’єднання невеликих поселень навколо більш міцного центру, а отже, було створено об’єднання територіальної громади. Однак процес об'єднання не був простим, оскільки сусідні села не завжди мали дружні стосунки, традиції та уявлення. Трошки більше могутні громади не бажали об'єднуватися з економічно слабкими окраїнами, або громада не хотіла жодних асоціацій.

Тому в 2020 році ті населені пункти, які не утворили єдиної територіальної громади, були об’єднані за встановленими критеріями.

Зміна усталеного способу життя чи правил поведінки та встановлення нових вимог часто змушують змінити звички; отримати нові знання, навички чи вміння; займатись невідомими раніше видами діяльності; або навіть втратити джерело впливу та доходу для окремих осіб або групи населення. Виходячи з цього, можлива ситуація, коли пересічний громадянин з побоюванням ставиться до реформ, якщо й не дуже вороже ставиться до них. Як варіант, він чи вона може об’єднатися заради реформи лише з позитивними змінами, спрощенням та негайним процвітанням тут і зараз.

Проте реформування цілих сфер соціально-економічного життя не може відбутися миттєво.

Навіть найуспішніші реформи провідних країн займали багато часу і супроводжувалися конкретними радикальними діями, які спочатку не сприймалися. Про це навіть можна посперечатися, що такі заходи, крім очевидних труднощів інституційних змін та перебудова, також може викликати досить емоційну реакцію. Така реакція має амплітуду «розмаху», яка чергується зі стадіями недовіри, відкидання, надмірної надії (часто

необґрунтовано перебільшено), розчарування і, зрештою, адаптація та звикання до змін. Існує завжди певний відсоток людей, які будуть з ентузіазмом і наполегливо підтримувати зміни та відсоток людей, які будуть рішуче проти будь-яких реформ.

Актуальність нашого дослідження обумовлюється вивченням українського досвіду затвердження реформи децентралізації.

Також актуальним видається ідентифікувати існуючі проблеми та недоліки реформи, котрі можливо розглянути окремо. Індикатори граничних значень вказують на зміст проблем, які ми порівнювали з наявними результатами статистики з суміжних проблем.

Самоврядування, взагалі, як визначення влади так і як окреме поняття громадського правління були притаманні соціуму у різні часи історії. За часів Стародавньої Греції пройшло зародження певної форми політичного життя, котра в майбутньому отримала назву «демократія». Т. Болл та Р. Деггер, визначають, що для греків дане поняття означало «правління чи врядування простолюду» [2, с. 4].

Економічно високорозвинені країни, зокрема, такі як Федеративна Республіка Німеччина, Бельгія, Франція, США, Австрія, розвиваються шляхом ефективного самоврядування і радикального поглиблення регіоналізації державного управління. «В Україні так само немає альтернативи всебічному розвитку регіоналізації, розгорнутого регіоналізму в сферах господарського, соціального, державного правління» [3].

Реформування всіх галузей суспільного життя, в тому числі адміністративно-територіального устрою України, стало постійною темою політичних і наукових дискусій і різного роду нормативно-правових рішень органів центральної виконавчої влади. Головною метою такого реформування є найбільш повна передача повноважень і ресурсів від центральних органів влади місцевим органам самоврядування, має послужити кризовим обслуговуванням населення. Комплекс заходів по адміністративно-територіальній реформі і передачі повноважень комісія охоплюється поняттям - децентралізація влади.

Децентралізація – це процес перерозподілу повноважень, людей або речей від центрального управління [1].

Треба зазначити, що на сьогоднішній день, вчені та правотворці виділяють різні тлумачення та визначення поняття місцевого самоврядування. На нашу думку, місцеве самоврядування є право і спроможність жителів поселень і малих адміністративних територій на пряму чи через створювані ними органи вести питання свого місця проживання, чи певну частину державних повноважень, що були передані їм.

Важливо зазначити, що місцеве самоврядування становить одну з основ конституційного ладу України. Цей рівень влади, що формується населенням, наділений правом вирішувати питання життєдіяльності людей виходячи з його інтересів, економічних основ і історичних традицій. Ефективна система взаємодії населення і місцевої влади забезпечує сталий соціально-економічний розвиток муніципальних утворень і є головним напрямком діяльності щодо поліпшення умов життя населення.

самоврядування.

Без надання підтримки з боку держави муніципальні органи поки не можуть самостійно проводити реформи для задоволення основних життєвих потреб населення, що проживає на їх території.

Для розвитку системи місцевого самоврядування та зростання його ефективності необхідно виробити комплекс заходів, спрямованих на вирішення наявних на муніципальному рівні проблем і на створення сприятливих умов для становлення та розвитку місцевого самоврядування.

На сьогоднішній день, існує потреба у формуванні перспективи за встановлення сучасних територіальних громад як концептуальної основи реформування місцевого самоврядування, що стане основою для розробки нової управлінської ідеології, що буде спрямована на оновлення адміністративної культури, підготовку управлінського персоналу для прийняття рішень згідно умови зростання свободи дій і підвищенню особистою відповідальності з огляду на обслуговування громадян.

Література:

1. Definition of decentralizion. The Free Dictionary, accessed. Februaru 4. 2013.
2. Болл Т., Деґґер Р. Демократичний ідеал: історія становлення : пер. з англ. П. Таращука. Київ, 2005. 1108 с.
3. Райнин И. Л., Чернецкий Ю. А. Регионализация государственного управления в ведущих зарубежных странах. *Регион: стратегия и приоритеты. Украинский научно-практический журнал*. Харьков. 2006. С. 30-33.

Крістєва Е. А.,
аспірант кафедри адміністративного та господарського права
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
Науковий керівник — канд. юрид. наук, доц. Ільєва Н.В.

ОХОРОНА НОТАРІАЛЬНОЇ ТАЄМНИЦІ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

З поміж усіх різновидів суспільно-правової діяльності нотаріальна діяльність посідає спеціальне важливе місце – це спричинено призначенням та роллю, яку вона покликана виконувати. Через те, що нотаріальне посвідчення юридично значущих фактів і документів є основним невідкладним елементом

виникнення, зміни та припинення великої кількості правовідносин, нотаріат являє собою одним із необхідних складових державно-правового механізму держави.

Суть та роль адміністративно-правового регулювання нотаріальної діяльності полягає у тому, що окремі норми адміністративного права визначають порядок набуття, функціонування та припинення діяльності нотаріальних органів, визначає їх правовий статус та встановлює систему гарантій забезпечення їх діяльності. Контроль за організацією діяльності нотаріату, перевірка організації нотаріальної діяльності нотаріусів, дотримання ними порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства здійснюються Міністерством юстиції України та його територіальними органами [3, ч. 2. ст. 2^1].

Адміністративно-правове регулювання нотаріальної діяльності викликане її змістом і наділенням нотаріусів повноваженнями державою. Нотаріуси не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але надають публічні послуги. Без нотаріуса не може існувати будь-яка держава, фізична та юридична особа, тому що нотаріус є поєднуючим елементом між державою та громадянами у взаємодії адміністративних, цивільних та кримінальних правовідносин. Право кожного громадянина України на отримання правової допомоги, зокрема і нотаріально-правової, є основоположним і гарантованим Конституцією України та забезпечується завдяки системі органів, наділених правом учиняти нотаріальні дії [2, ст. 59].

Особливість адміністративної відповідальності нотаріуса у тому, що вона не ставить на меті відновити порушені права нотаріусом, покриття спричинених ним матеріальних збитків, а лише реалізує головним чином охоронну та превентивну функції.

Отже, нотаріальну адміністративну відповідальність можна трактувати як гарантію і механізм забезпечення прав і законних інтересів громадян і юридичних осіб під час здійснення нотаріальної діяльності.

Одним із основних обов'язків нотаріуса, як випливає із норм ст. 5 Закону України «Про нотаріат», є зберігання в таємниці відомостей, одержаних ним у зв'язку з вчиненням нотаріальних дій, тобто забезпечення охорони нотаріальної таємниці, конфіденційності взаємовідносин нотаріуса та заінтересованих осіб, що дає правові гарантії належного захисту суб'єктивних прав. Конфіденційність повинна бути забезпечена можливістю провести бесіду і вчинити нотаріальну дію в окремому приміщенні [3, ст. 5].

Закон України «Про нотаріат» зобов'язує нотаріуса «зберігати в таємниці відомості, одержані ним у зв'язку з вчиненням нотаріальних дій. Особа, яка вперше починає займатися нотаріальною діяльністю, урочисто приймає присягу, зобов'язуючись дотримуватись закону та зберігати професійну таємницю». Розголошення нотаріальної таємниці може розцінюватись як грубе порушення Закону України, що за ст. 12 Закону України «Про нотаріат» «призводить до анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю за рішенням Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату, прийнятим на підставі подання Міністерства юстиції України. Нотаріальна палата України може тільки інформувати органи юстиції про виявлене правопорушення, які на підставі повідомлення можуть порушити провадження в справах про адміністративні правопорушення [3, ст. 5; 12].

Розглядаючи проблемні адміністративно-правові аспекти питання охорони нотаріальної таємниці в Україні В. В. Баранкова, зробила підсумок, що «наразі законодавче регулювання нотаріальної таємниці не просто не дає належного правового обґрунтування визначення обсягу та меж тієї інформації, що не має розголошуватися нотаріальними органами, а, навпаки, потребує ретельного наукового дослідження, тлумачення та уточнення, особливо з огляду на те, що зазначена інформація може стати предметом судового вивчення під час розгляду тієї чи іншої справи, і в кожному конкретному випадку потрібно буде визначатися із можливістю або, навпаки, неможливістю нотаріуса свідчити про такі обставини»[3, с. 198].

Сьогодні на жаль існує певна неврегульованість законодавства щодо охорони нотаріальної таємниці, а саме в частині функціонування нотаріальної таємниці у системі взаємодії держави та суспільства в цілому. Має місце недосконалість відповідальності за розголошення нотаріальної таємниці помічником нотаріуса та особами, яким стала відома нотаріальна таємниця. Не менш важливим є факт їх відсутності у переліку осіб, які не мають права давати свідчення у якості свідка щодо відомостей, які становлять нотаріальну таємницю.

Отже, на законодавчому рівні проблема є недостатньо врегульованою, має велику кількість ускладнень та упущень, зокрема в області відповідальності осіб, на котрих поширюється обов'язок нерозповсюдження нотаріальної таємниці, з огляду на це, важливим є заповнення відповідних законодавчих прогалин.

Вирішення проблемних питань, вважаємо, може відбутися лише за допомогою здійснення комплексної систематизації положень законодавства України про нотаріат.

За умови сучасного реформування нотаріату в Україні необхідно створити якісний, досконало регламентований процес правового регулювання дотримання нотаріальної таємниці, не обмежуючись декількома статтями Закону України «Про нотаріат» - це, наприклад, може стати єдиний систематизований нормативно-правовий акт – Нотаріальний кодекс України в якому в Загальній частині будуть висвітлені основні положення та статті, що стосуються суб'єктів та об'єктів нотаріальних правовідносин, а Особлива частина включатиме чітку закріплену процедурну сторону діяльності нотаріуса.

Література:

1. Баранкова В. Поняття та межі нотаріальної таємниці. Мала енциклопедія нотаріуса. 2017. № 4. С. 192-219.

2. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30.
3. Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 39.

Михайліченко Н. В.,
старший викладач кафедри правознавства
Бердянського державного педагогічного університету

АНТРОПОЛОГІЧНІ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА

Реалізація права ґрунтована на багатовимірності людини як такої. Будучи природною і соціокультурною істотою, людина переносить свої характеристики на реалізацію права загалом. Реалізація права здійснюється нею автономно, оскільки людина є самодостатньою істотою. Якщо людина не є автономною істотою, то тоді немає сенсу говорити про реалізацію нею права. Тоді людина є істотою підневільною,залежною, нереалізованою, і, зрозуміло, неправовою, об'єктом законницького впливу з боку можновладців [1, с. 116].

Для повноцінного здіснення людини правова форма її діяльності необхідна. На реалізацію права у різних формах впливають суто природні якості людини: психіка, воля, агресія, позитивні емоції, природні розумові здібності тощо. Окрім цього, людина є соціальною істотою і її соціальні якості теж мають вплив на правореалізацію. Почуття солідарності з іншими, соціальна взаємодія з іншими членами суспільства, її перебування в різних соціальних інститутах, соціальні ролі, рольові функції тощо – все це накладає відбиток на форми реалізації права. Духовно-культурні характеристики людини- особистості – чи не найважливіший чинник у правореалізації. Людина, позбавлена духовно-морального виміру, навряд чи стане коли-небудь повноцінним суб'єктом права. І, навпаки, духовно зріла особистість і сама буде докладати максимум зусиль для реалізації власних прав, та ще й працюватиме і безпосередньо, і опосередковано на реалізацію права в суспільстві, його ствердження, захист, розвиток. Правосвідома особистість розуміє, що від реалізації права як форми втілення та вираження вищих духовних цінностей вирішальним чином залежить життєздатність суспільства, перспективи його розвитку, його майбутнє тощо [4, с. 106].

Правореалізація у всіх формах залежить і безпосередньо, і опосередковано від низки різних чинників. Зокрема, на неї впливає загалом рівень розвитку суспільства. Чим менше в правовому розвитку успіхів у суспільства, тим складніше буде здійснюватися реалізація права. В нинішній авторитарній, посттоталітарній, напівфеодальній Україні правореалізація в повній мірі, особливо у такій формі як використання права дуже утруднена, що зумовлює незрілість українців як суб'єктів права, і України як правового суспільства. В демократичних країнах правореалізація проходить значно інтенсивніше, і як наслідок, в масовому масштабі суспільство складається із повноцінних суб'єктів права, а, отже і є правовим суспільством. Особливо багато в плані правореалізації залежить від ступеня зрілості людини-особистості. Якщо суспільство складається зі зрілих особистостей в масовому масштабі, право буде розвиватися інтенсивно, правореалізація буде здійснюватися успішно. Зріла, сильна, впевнена в собі людина-осбистість має бути правосвідомою. З таких людей складається правосвідоме суспільство, яке саме стає гарантом реалізації права у всіх можливих формах [2, с. 235].

Політичний чинник дуже може або позитивно, або негативно впливати на правореалізацію. Демократична влада не творить безлічі заборон для громадян, а навпаки, керується принципом: дозволено все, що не заборонено. Недемократична державна влада зарегульовує суспільне життя, творить все більше норм – заборон для громадянства, створює штучні перешкоди через прийняття неправових актів, відсутність справедливого суду, вседозволеність державного чиновництва для вільної правореалізації. Україна в цьому плані є промовистим прикладом [3, с. 98].

Для правореалізації дуже важливим є духовно-моральний чинник. Якщо в суспільстві жива мораль, тверді духовно-моральні засади, правореалізація буде здійснюватися успішно у всіх формах. Якщо ж поваги до прав людини, як і до самої людини немає, якщо суспільство не відрізняє добро від зла, справедливість від несправедливості, плутає честь і безчестя, там не може жити право загалом, і правореалізація не матиме соціокультурного підґрунтя.

Правореалізація в значній мірі залежить від ціннісної шкали суспільства. Якщо на вершині цієї шкали буде знаходитися людина, її гідність, честь, її права, свобода, справедливість, їх рівна міра для однойменних суб'єктів права тощо, правореалізація буде здійснюватися успішно. Де зневажена людина, де на вершині ціннісної шкали замість загальнолюдських цінностей знаходяться другорядні, групові, часткові, там і проблеми з реалізацією права.

Література:

1. Загальна теорія держави та права / за ред. В. Копєйчикова. Київ, 1997. 320 с.

2. Загальна теорія держави та права / за ред. М. Цвіка, О. Петришина. Харків : Право, 2004. 584 с.
3. Марченко О.В. Філософія права : навчальний посібник. Дніпро, 2015. 304 с.
4. Патей-Братасюк М.Г. Філософія права : навчальний посібник. Тернопіль, 2006. 344 с.

Мосійчук Т. Д.,
стипендистка Міжнародного Вишеградського фонду
(Варшавський Університет)

ОПОЗИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ БОРИСА НЄМЦОВА

Борис Нємцов – одна з найколоритніших постатей російського політикуму. Ліберальний реформатор і один з лідерів опозиції, Борис Нємцов став справжнім символом після смерті. Міжнародна спільнота і частина російського суспільства сприймає постать Бориса Нємцова як символ вільної та демократичної Росії. Свідченням тому є найменування на його честь вулиць, площ і скверів у столицях кількох держав, в тому числі й в Україні [17]. А також присудження Нємцову вже посмертно кількох міжнародних премій за значні зусилля щодо захисту демократії та громадянських свобод. Однак в Росії досі триває „війна пам'яті" між тими, хто стверджують, що Нємцов був справжнім патріотом своєї держави, її „втраченим шансом" на кращі зміни та державною пропагандою, яка переконує російське суспільство в тому, що Нємцов був „агентом Заходу" і лідером „п'ятої колони", якого вбили як „сакральну жертву", щоб спровокувати в Росії революцію [7; 20; 25].

Стрімка політична кар'єра Бориса Нємцова була однією з найцікавіших в пострадянській Росії. Науковець, кандидат фізико-математичних наук, Нємцов прийшов в політику на хвилі екологічного руху проти будівництва Горьківської атомної станції теплопостачання в кінці 80-х років XX ст. В березні 1990 р. його обрали народним депутатом РСФСР, а через рік, завдяки особистому знайомству з Борисом Єльциним, 32-річний Нємцов обійняв посаду губернатора Нижньоновгородської області. Таким чином, він став наймолодшим губернатором в історії Росії, згодом наймолодшим міністром та першим віцепрем'єром. Свого часу Нємцова називали одним з найсерйозніших кандидатів на наступника президента Єльцина. Нємцов був також співзасновником і лідером партії „Союз правих сил", об'єднаного демократичного руху „Солідарність" та партії РПР-ПАРНАС. Саме ці політичні сили стали платформою його опозиційної діяльності [4, 5, 6]. В Україні Нємцов був знаний з часів Помаранчевій революції, після якої він працював радником президента Віктора Ющенка [7]. Близький друг політика, Альфред Кох стверджував, що саме події Помаранчевої революції стали поворотним моментом у житті Нємцова, після чого він повірив, що подібне може статися і в Росії [6, 1:28:54 хв].

Опозиційна діяльність Бориса Нємцова розпочалася в ході підготовки до виборів в Державну Думу Росії у 2007 р. Тоді вперше Нємцов з'являється серед молодих опозиціонерів на вуличних мітингах з протестом проти чинної влади. Соратник Нємцова по „Солідарності", Ілля Яшин згадував його прихід в опозицію: „Для всіх це було дуже дивною новиною, що Нємцов, колишній віцепрем'єр, несподівано виходить на вулицю на неузгоджені акції і поліція його затримує. Багато хто сприймав це як позерство. Думали, пару раз прийде, перед камерами покрасується і закине„ [4]. В лютому 2008 р. в співавторстві з Володимиром Міловим Нємцов публікує першу експертну доповідь під назвою „Путін. Підсумки" [11]. На основі численних статистичних даних, автори доводили, що реальний стан справ в Росії кардинально погіршився і суттєво відрізняється від урядової пропаганди. В той самий час на сторінках „Foreign Affairs" до аналогічних висновків прийшли знані американські аналітики Майкл Мак-Фол і Кетрін Стоунер-Вайс: "З точки зору громадської безпеки, охорони здоров'я, корупції та майнових прав росіяни зараз дійсно знаходяться в гіршому становищі, ніж десять років тому" [27, s. 239]. Невелика в накладі (5 тис. екземплярів) доповідь викликала бурхливу реакцію журналістів та політологів. На хвилі громадської зацікавленості Нємцов ще того ж року в співавторстві з В. Міловим публікує доповідь „Путін і „Газпром" про шахрайства чинного президента і його близького оточення, пов'язані з виведенням активів з Газпрому, а також маніпуляції з акціями концерну [13]. Публікація незалежних експертних доповідей, в яких аналізувалися основні проблеми країни та викривались корупційні схеми чинної влади, продовжилась в наступні роки діяльності Нємцова [9,10, 14,15,16,19]. Загалом було опубліковано 10 експертних доповідей і ще для однієї Нємцов активно збирав матеріал. Доповіді були важливою частиною його опозиційної діяльності.

З січня 2010 р. Нємцов разом зі своєю командою долучається до громадянського руху „Стратегія-31" на захист свободи зібрань, гарантованих 31-ою статтею Конституції Російської Федерації. Нємцов брав активну участь в мітингах, постійно виступав з промовами та неодноразово був затриманий поліцією разом з іншими активістами. 10 березня 2010 р. Нємцов одним з перших підписав звернення „Путін повинен піти". В рамках цієї кампанії з червня поширювалася їхня спільна з Міловим доповідь „Путін. Підсумки 10 років" [12]. У цей час Нємцов працював над затвердженням в ЄС і США „списку Магнітського", за яким вводились персональні санкції щодо російських чиновників, причетних до смерті юриста фонду Hermitage Capital С. Магнітського та інших порушень прав людини. 16 листопада 2010 р. політик виступив у Конгресі США на вечорі пам'яті Сергія Магнітського після сенатора Кардіна, автора законопроекту [22]. Напередодні нового року, 31 грудня після

закінчення мітингу на Тріумфальній площі в рамках кампанії „Стратегія-31”, Нємцова потрапляє під адміністративний арешт на 15 діб. У січні 2011 р. правозахисна організація „Amnesty International” визнала Бориса Нємцова в'язнем совісті [29].

Організовуючи і часто очолюючи вуличні акції опозиції, Борис Нємцов не вірив у радикальні зміни і не прагнув революції в Росії. Під час інтерв'ю Deutsche Welle він стверджував, що є прихильником мирних перетворень і хоче, щоб демократія повернулася в Росію „без крові” [23]. Порушення і фальсифікації під час виборів до Держдуми викликали в грудні 2011 р. масові протести росіян. Нємцов увійшов до оргкомітету ряду акції і мітингів проти фальсифікацій виборів, виступав на найбільших мітингах на Болотній площі 11 грудня і на проспекті Академіка Сахарова 24 грудня 2011 р. [1, 17]. Під час „Маршу мільйонів” 6 травня 2012 р. спільно з Сергієм Удальцовим і Олексієм Навальним оголосив на мосту перед поліцією „сидячий страйк” [3]. При цьому Нємцов був одним з небагатьох опозиціонерів, хто переконував, що всі мітинги повинні проходити в місцях, санкціонованих владою і з максимальним дотриманням законодавства.

Займаючись організацією демонстрацій, Нємцов продовжував діяти у справі Магнітського [24, s.314]. Зокрема, він передав до Європарламенту „список Нємцова” з 11 прізвищами на чолі з В. Путіним. 6 липня того ж року спільно з Гаррі Каспаровим Нємцов передав лідеру фракції Республіканської партії в Конгресі США ще один список, в якому фігурували прізвища голови Слідчого комітету Олександра Бастрикіна, суддів і співробітників правоохоронних органів Росії. 16 листопада 2012 р. „список Магнітського” був затверджений. Сенатор США, Джон Маккейн відзначив, що фактично Нємцов зіграв головну роль у затвердженні акту Магнітського [5, 1:01:24 хв].

Активна опозиційна діяльність сприяла тому, що в вересні 2013 р. Нємцову вдалось повернутись в велику політику депутатом Ярославської обласної думи. Того ж року Борис Нємцов спільно з Леонідом Мартинюком опублікував дві доповіді, присвячені XXII зимовим Олімпійським іграм в Сочі, назвавши підготовку до них найбільшою аферою в історії сучасної Росії [10]. Звичайно, не тільки Нємцов критикував підготовку зимових Олімпійських ігор. Однак він єдиний з російських політиків під час конференції в Варшаві 28 листопада того ж року закликав лідерів Євросоюзу бойкотувати Олімпійські ігри в Сочі доти, поки російські політв'язні не будуть звільнені [21]. У грудні 2013 р. Нємцов виступив в підтримку Революції Гідності. Бути особисто присутнім на Майдані він не зміг через заборону в'їзду в Україну. Таким чином, як зазначає Стівен Маєрс, Нємцов „продовжував вести кампанію проти Путіна, розраховуючи на те, що завдяки депутатській недоторканності він буде якоюсь мірою захищений від репресій” [26, s. 625]. Однак у лютому 2014 р. Нємцова ув’язнили на 10 днів. Засудивши анексію Криму Росією, Нємцов долучився до проведення “Маршів миру” проти війни з Україною. Восени того ж року підписав заяву з вимогою виведення з України російських військ і припинення матеріальної і військової допомоги повстанцям „ДНР” і „ЛНР”. Останнім опозиційним проектом Нємцова стала організація масштабного антикризового маршу під назвою „Весна”, напередодні якого 27 лютого 2015 р. його життя трагічно обірвалось. Остання доповідь “Путін. Війна” присвячена сучасній російсько-українській війні з’явилася вже після вбивства політика.

Серед опозиціонерів Нємцов мав найбільший досвід у професійній політиці та був одним з небагатьох державних діячів 90-х років, що перейшов на бік вуличної опозиції. Попри те, що Нємцов не був головним лідером опозиції, він безсумнівно став її ідейним символом. Саме тому боротьба за добру пам'ять про Нємцова між його прихильниками і урядовою пропагандою триває й досі.

Література:

1. Борис Немцов, 10 декабря, Болотная площадь (виступ) URL: https://www.youtube.com/watch?v=5RjEBS4siY0 (дата звернення: 19.11.2021).
2. Борис Немцов. Последний эфир Эхо Москвы 27. 02. 2015 URL: https://www.youtube.com/watch?v=7FOiufxQMvY (дата звернення: 19.11.2021).
3. Борис Немцов. Речь и задержание на митинге 6 мая 2012. URL: https://www.youtube.com/watch?v=YekRwsn1CKU (дата звернення: 16.11.2021).
4. Данилова Д., Емельяненко В., Лобанов Ф., М. Борис II // Русский репортер №7 (383). URL: https://expert.ru/russian_reporter/2015/07/boric-ii/(дата звернення: 17.11.2021).
5. Документальний фільм „Нємцов”, режисер В. Кара-Мурза 2016. URL: https://www.youtube.com/watch?v=vCFykLxqBMk (дата звернення: 16.11.2021).
6. Документальний фільм „Слишком свободный человек”, режисер М. Фішман, В. Кричевская 2017 URL: https://www.youtube.com/watch?v=Zd2n8stiPj4 (дата звернення: 18.11.2021).
7. Зыгмонт А. „Сакральная жертва”. Происхождение и устройство путинского мифа // Republic 25. 08. 2020. URL: https://republic.ru/posts/97502(дата звернення: 17.11.2021).
8. Комадовський М. Ким був Борис Нємцов для України? // Голос Америки 27.02.2019. URL: https://ukrainian.voanews.com/a/nemtsov-rosijsky-polityk/4806381 (дата звернення: 17.11.2021).
9. Мартынюк Л., Немцов Б. Жизнь Раба На Галерах, Москва 2012. URL: https://www.putin-itogi.ru/rab-na-galerah/#auto (дата звернення: 18.11.2021).
10. Мартынюк Л., Немцов Б. Зимняя олимпиада в субтропиках, Москва 2013. URL: https://www.putin-itogi.ru/zimnyaya-olimpiada-v-subtropik (дата звернення: 18.11.2021).

11. Милов В., Нємцов Б. Путин. Итоги, Москва 2008. URL: https://www.putin-itogi.ru/putin-itogi-pervoe-izdanie-doklada/ (дата звернення: 10.11.2021).
12. Милов В., Нємцов Б. Путин. Итоги 10 лет, Москва 2010 URL: https://www.putin-itogi.ru/doklad/ (дата звернення: 17.11.2021).
13. Милов В., Нємцов Б. Путин и "Газпром", Москва 2008. URL: http://nemtsov.ru/old/index7b59.html?id=705498 (дата звернення: 11.11.2021).
14. Милов В., Нємцов Б. Путин и кризис, Москва 2009. URL: https://topliba.com/reader/436951(дата звернення: 17.11.2021).
15. Милов В., Нємцов Б. Сочи и Олимпиада, Москва 2009. URL: https://nemtsov.ru/2009/04/boris-nemcov-vladimir-milov-sochi-i-olimpia (дата звернення: 16.11.2021).
16. Милов В., Нємцов Б., Рыжков В., Шорина О. Путин. Коррупция. Независимый экспертный доклад, Москва 2011. URL: https://knigogid.ru/books/321074-putin-korrupciya/toread (дата звернення: 16.11.2021).
17. Митинг на проспекте Сахарова: Борис Немцов URL: https://www.youtube.com/watch?v= (дата звернення: 19.11.2021).
18. Морозова А. Шесть лет назад убили Бориса Немцова. С тех пор его именем называют улицы и скверы, но только не в России URL: https://66.ru/news/society/228463/ (дата звернення: 19.11.2021).
19. Нємцов Б. Лужков. Итоги, Москва 2009. URL: http://nemtsov.ru/old/indexff2f.html?id (дата звернення: 11.11.2021).
20. „Он был, как свежий ветер". Памяти Бориса Немцова. Сборник, Москва 2017, с. 391.
21. Польские и российские политики призвали к бойкоту Олимпиады в Сочи // Радио Свобода 28.11.2013. URL: https://www.svoboda.org/a/25183371.html (дата звернення: 16.11.2021).
22. Тирмастэ М. Борис Немцов вводит санкции против России // Коммерсантъ №213, 18.11.2010. URL: https://www.kommersant.ru/doc/1541150 (дата звернення: 16.11.2021).
23. Что Немцов на самом деле думал о Путине, выборах и революции в России - интервью из архива DW. URL: https://www.youtube.com/watch?v=RdIgiJ2pASg (дата звернення: 19.11.2021).
24. Bennetts M. Dokopać Kremlowi. Walka nowych rosyjskich dysydentów o odsunięcie Putina od władzy, Warszawa 2014.
25. Makarychev A., Yatsyk A. Boris Nemtsov and Russian Politics: Power and resistance, Stuttgart 2018, p. 230.
26. Myers S. L. Nowy car: wczesne lata i rządy Władimira Putina, Katowice 2016.
27. Roxburgh A. Strongman u szczytu władzy: Władimir Putin i walka o Rosję, Warszawa 2014.
28. Russian activists jailed over freedom of assembly protest, Amnesty Internation. URL: https://archive.is/20120724201351/www.amnesty.org/en/for-media/press-releases/russian-a (дата звернення: 16.11.2021).

Ніколаєнко Є. М.,
студентка 24-І групи Навчально-наукового
інституту філології та історії
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник — викладач Федоров І. О.

НАСИЛЛЯ В СІМ'Ї ТА ЗАХОДИ ЩОДО ЙОГО ПОПЕРЕДЖЕННЯ

Протягом усього свого життя людина не раз чує слово «насилля», і у кожного на цей рахунок є своя власна думка. Прийнято вважати, що насильство проявляється в неблагополучних сім'ях, але це далеко не так. Насильство не залежить від становища сім'ї, також і від соціального статусу, релігійних переконань, сексуальної орієнтації, етнічного походження. Потерпілим може бути будь-який член сім'ї, так само і кривдником. Чимало людей, які зазнають насильства, не наважуються від цього захищатися. При цьому закон гарантує кожній особі комплексні права і свободи та захист від порушень.

Проблеми насильства в сім'ї широко досліджуються зарубіжними вченими та правозахисниками, зокрема Джейн Коннорс, Ребекою Кук, Ребекою Севал, Ендрю Бернес, Хилкою Пиєтіле, Катаріною Бартлет тощо. У вітчизняній правовій науці окремі дослідження цієї проблеми здійснювали А. Блага, В.В. Голіна, К.Б. Левченко, А.М. Ноур, О.М. Руднєва, Г.О. Христова.

Проблема насильства в сім'ї над жінками і дітьми в нашому суспільстві є водночас і дуже старою, і новою. Старою – тому що вона існує стільки часу, скільки існує й людська сім'я. Новою – тому що на сьогодні еволюційна суспільна свідомість дає можливість усвідомити це явище як соціальне зло, як порушення прав певних членів суспільства. [5, с.70-76]

Одними з основних форм насильства в сім'ї є психологічне, фізичне та сексуальне насильство. Між даними поняттями форм насильства існують відношення за типом виключення – за своїм обсягом поняття «сексуальне насильство» менше ніж поняття «фізичне насильство», а поняття «фізичне насильство» – менше

ніж поняття «психологічне насильство». В той же час, розгляд ґенези даних форм показує, що психологічне насильство є «ґрунтом» і «ядром» насильства, його вихідною формою, на основі якої виникають фізичне та сексуальне насильство. [4]

За визначенням Закону України від 07.12.17 р. № 2229-VIII «Про запобігання та протидію домашньому насильству», насильство в сім'ї – це «будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю». [1]

Аналізуючи етимологічну реалізацію поняття «насильство» в англійській та українських мовах, О. Кішко вказує, що насильство – означає застосування фізичної сили до кого-небудь чи для досягнення чого-небудь. Отже хоч «насильство» та «жорстокість» одного не пояснюють, але мають спільний семантичний компонент – «сила». Слово «насильство» на думку російської дослідниці О. Черепанової, означає лише крайню міру прояву зловживання, причому сполучений з фізичним впливом. [3,с. 228-234]

Для активізації та ефективної профілактичної роботи з протидії домашньому насильству потрібно:

• розроблення і поширення превентивних заходів щодо попередження домашнього насильства з метою охоплення всіх молодих людей;

• професійна підготовка фахівців, які працюють з дітьми та молоддю за програмами, що стосуються питань домашнього насильства;

• посилення захисту і підтримки дітей, які стали свідками насильства або жертвами насильства;

• вивчення масштабів домашнього насильства;

• зміцнення знаннь про ефективні засоби запобігання домашньому насильству.

Розділ V Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», приводить чотири види спеціальних заходів з попередження насильства:

1.Терміновий заборонний припис стосовно кривдника (ст. 25 Закону)

2. Взяття на профілактичний облік кривдників та проведення з ними профілактичної роботи (ст. 27 Закону)

3. Направлення кривдника на проходження програми для кривдників (ст. 28 Закону). [2]

Література:

1.Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 7 грудня 2017 року № 2229-19

2.Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 17 січня 2019 року № 2671-VIII

3.Докукіна О. М. Соціально-педагогічні та соціокультурні фактори насильства у багатопоколінній сім'ї / О. М. Докукіна. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць. Вип. 12., Ч. II. К., 2009.

4.Міністерство внутрішніх справ України. Насильство в сім'ї та діяльність органів внутрішніх справ щодо його подолання/ Навчально-методичний посібник до спеціалізованого курсу для курсантів вищих навчальних закладів МВС України. Київ. 2012. с.245

5.Ноур А. М. Насильство в сім'ї в Україні : стан проблеми, пошук шляхів розв'язання. *Український соціум.* 2004. № 3.

Підлипна Д. Р.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету
Кокарча Ю. А.,
кандидат політичних наук, доцент кафедри права
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

ТЕЛЕБАЧЕННЯ ЯК МАНІПУЛЯЦІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

У сучасному суспільстві телебачення виступає найбільш потужним інструментом впливу на свідомість людини. Телебачення маніпулює та значною мірою формує світогляд особистості.

Даній проблематиці присвячені праці таких дослідників: Верещак Л., Марковець О., Недбальська М., Шпортько О.

Походження терміну «інформаційна війна» можна простежити з давніх часів. У минулому, будь-який обман супротивника з метою перемоги називали «військовим трюком», але сьогодні це набагато складніше. Інформаційна війна є зброєю масового знищення. Сьогодні інформаційна війна стала однією з найнебезпечніших видів зброї. Використання скомпрометованих матеріалів, обливання брудом, поширення

неправдивої інформації, оманливої інформації стало сенсом життя багатьох людей. Інформація має вплив на маси, тобто за умов успішного маніпулювання свідомістю мас можна досягти практично будь-якої мети: знищити супротивників, відігнати конкурентів чи розв'язати війну. [1]

Ми живемо в епоху, коли соціальні мережі є найпотужнішим інструментом впливу на громадську думку. В Україні люди віддають перевагу телебаченню, радіо, друкованим ЗМІ та онлайн-ЗМІ, однак телебачення все ще залишається одним із основних джерел інформації.

Телебачення використовує різні маніпулятивні риторичні прийоми, щоб створити майже тоталітарний фільтр. Воно позбавляє людей необхідної інформації про реальність, що позбавляє велику кількість населення можливості свідомо висловлювати свої бажання та ставлення до майбутнього. Зусилля телебачення спрямовані не на надання збалансованої інформації про реальні події та надання повного спектру думок, а на формування громадської думки з неприйнятним ступенем маніпуляцій.

В ідеологічній роботі телебачення використовує заборонені та деструктивні ідеологічні прийоми. Наприклад, інформація про парламентські партії супроводжується відеорядами з описом нацистів, Гітлера тощо. - Прийняття психологічної війни в мирний час добре відоме і неприйнятне. С. Доренко — відомий російський телеведучий і репортер, який показує портрети своїх політичних опонентів, маніпулює їхніми образами, замінює реальних людей черепами тощо.[2] У будь-якій правовій державі, закони про телебачення регулюються, а особистий імідж є недоторканним.

Загальновідомі дослідження різних науковців про те, що під час війни, відео, що показує наслідки війни, має сильний вплив на підсвідомість людини. Це не залежить від свідомого ставлення до мети війни. Тому, наприклад, американське телебачення під час війни в Перській затоці показувало лише ті етапи дій, на яких не було зображень наслідків і кадрів знищення Іраку. [3]

Крім того, одним із традиційних інструментів маніпулювання на телебаченні є проведення нерепрезентативних опитувань телеглядачів, тобто проведення, здавалося б, короткочасних соціологічних опитувань, щоб привернути увагу громадськості до інформації, яка потрібна телеглядачам.[4]

Основним продуктом телебачення як засобу маніпулювання громадською думкою є новини. Новина в загальному розумінні – це інформація, що має суспільне значення, яка своєчасно доноситься до громадської думки засобами комунікації для розуміння її соціальної реальності. Фактично новини імітували інформаційний ландшафт дня, перетворюючи простих громадян на непрямих учасників важливих суспільно-політичних подій і процесів. Зрештою, новини – це пульс навколишнього світу, подих реального життя, соціальний емоційний нерв. Варто зазначити, що у події чи процесі, які викликають резонанс, увага громадськості до програм новин різко зросла. В ідеалі новини мають бути різноманітними, щоб глядачі мали можливість робити власні висновки та визначати світогляд на основі порівняння спожитої інформації. [5]

Підсумовуючи, слід зазначити, що за роки української незалежності ЗМІ активно проникали в політичну, соціальну сферу нашого суспільства. Телебачення впливає на формування та реалізацію внутрішньої та зовнішньої політики. Становлення та рейтинг українських політичних партій і рухів, процес суспільних процесів. Значно зросли кількість телеканалів і технічні можливості, тривалість телепрограм і рейтинги глядачів у країні та за кордоном. За часів незалежності в Україні почалася боротьба влади та політичних сил за реальний вплив на телеканали. Сучасне телебачення не завжди працює на утвердження демократичних і гуманітарних принципів. Тому «телевізор» зберігає маневреність впливу. Тільки спираючись на власний стабільний статус, політичну культуру та право на самовизначення, можна захистити себе від цього.

Література:

1. Вплив телебачення на громадську думку: веб-сайт. URL: https://www.zhitomir.info/post_2919.html (дата звернення: 18.11.2021)

2. Інформаційна війна – зброя масового знищення!: веб-сайт. URL: https://www.pravda.com.ua/rus/articles/2006/04/20/4399050/ (дата звернення: 18.11.2021)

3. Інформаційна війна проти України та методи її ведення: веб-сайт. URL: http://www.polukr.net/uk/blog/2021/04/informacijna-vijna-proti-ukraini/ (дата звернення: 18.11.2021)

4. Недбальська М., Марковець О. Вплив телебачення як засобу масової комунікації на формування цільової аудиторії. Кафедра соціальних комунікацій та інформаційної діяльності, Національний університет "Львівська політехніка" м. Львів. 2012, С. 98–99.

5. Шпортько О.В. маніпулятивний характер впливу телебачення на особистість. ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2008, С.286-298

Сердюк О. Ю.,
студент 44-І групи Навчально-наукового інституту філології та історії
Глухівського національного педагогічног
о університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник — викладач Федоров І. О.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ, ЯК ДОДАТКОВА ГАРАНТІЯ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН

Історія людства налічує тисячі років, протягом яких велись кровопролитні війни, утворювались і зникали держави. В сум'яті років втрачалась роль і місце людини, а також її прав в суспільстві. Звійсно певні порядки існували завжди, неписані закони в племінних союзах, закарбовані на камені закони Хамурапі в стародавньому Вавилон, які по суті були одним з перших прикладів кодифікованого права, які завдяки матеріалу на якому були записані збереглись хоч і частково до нашого часу, та сучасні конвенції і декларації якими послуговуються Європейські держави.

Не зважаючи на те, що деяке поняття прав і свобод людини і громадянина існувало давно, особливо актуальними данні проблеми стали в середині XX століття. Саме в цей час відбулись найкровопролитніші війни за всю історію людства перша і друга світові війни. Більше 10 мільйонів вбитих і 21 мільйона поранених внаслідок першої світової, та більше 24 мільйонів вбитих серед солдатів та 46 мільйонів серед мирного населення [3]. Всі ці жертви змусили серйозно задуматись над роллю прав людини в суспільстві, а також над органами які мали б опікуватись їх дотриманням, адже створенні до цього Ліга Націй не впоралась з покладеними на неї обов'язками. Тому в ході мирних конференцій після другої світової війни була створенна Конве́нція про за́хист прав люди́ни і основополо́жних свобод, для дотримання її положень створювались і відповідні органи, одним з яких і є Європейський суд з прав людини [1].

Єропейський суд з прав людини діє з 1 листопада 1988 року, був створений в ході об'єднання Європейську комісії з прав людини і Європейський суд з прав людини. В компетенцію цього суду входить наступне:

- розглядати індивідуальні та міждержавні скарги, подані до Європейського суду з прав людини проти одного або декількох держав — членів Ради Європи або проти Європейського союзу;
- визнавати факт того, що було порушено, те чи інше право заявника;
- присудити заявнику виграну, справедливу компенсацію;
- тлумачити Конвенцію про захист прав людини та основних свобод;
- встановлювати факт того, що будь-яке порушення в певній державі носить масовий характер через системність проблеми, у зв'язку, з чим наказувати цій державі вжити заходів щодо виправлення цього недоліку;
- розглядати запит комітету міністрів Ради Європи з питання про те, чи не порушила держава — відповідач своє зобов'язання по виконанню постанов (рішень) Європейського суду з прав людини ;
- давати тлумачення раніше винесеної постанови на запит Комітету Міністрів Ради Європи;
- виносити Консультативні висновки про тлумачення Конвенції про захист прав людини та основних свобод, з питань, не пов'язаних з розглядом справ [2].

Таким чином Європейський суд з прав людини має виступати певним гарантом і захисником людини, особистості, в разі порушення її прав закріплених в Конве́нції про за́хист прав люди́ни і основополо́жних свобод.

Проте в наших реаліях, в сучасній Україні громадяни рідко задумуються про відстоювання своїх прав за допомогою цього органу, пов'язано це з цілої низкою причин: по-перше це умови подання скарги до суду, які передбачають знання Конвенції прав людини, по-друге справи які розглядає цей суд стосуються тільки порушення прав людини закріплених у конвенції державами, тобто людина, або група людей може подати скаргу до Європейського суду з прав людини тільки якщо вважає що її права порушує держава, по-третє розгляд справ може затягнутись на доволі тривалий період [2].

Виходячи з вище сказаного Європейський суд з прав людини може виступати, як додаткова гарантія прав і свобод громадян, але для широкого загалу така функція є не актуальною. Проте для представителів сексуальних меншинств, релігійних конфесій, людей з іншим кольором шкіри чи інших соціально вразливих груп які можуть стати жертвами утисків з боку суспільства та зтикнутися з байдужістю держави з цього приводу, Європейський суд з прав людини, є необхідною інстанцією. Також скарга в європейський суд може бути актуальна для людей які піддались катуванню в ході слідства, чи для зірок чиї права на повагу до приватного життя можуть порушуватись журналістами чи навіть державою.

Підсумуючи, доходимо висновку, що Європейський суд з прав людини виступає як додаткова гарантія прав і свобод громадян, але через процедуру подання скарги він є далеким для більшості Українців крім того в часто достатньо і звичайних інстанцій для вирішення проблем і конфліктів.

Література:

1. Задорожній О. В. Європейський суд з прав людини . Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т. / Редкол.: Л. В. Губерський (голова) та ін. К.: Знання України, 2004. Т. 1. 760 с.
2. Європейський суд з прав людини. Порядок звернення / М. В. Пристинська. К.: Право-Інформ, 2012. 48,
3. Муковський І.Т. Втрати людські України в Другій світовій війні. Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. К.: Наукова думка, 2003. Т. 1.

Скрипникова Р. С., Кірчей О. О.,
курсанти 2 курсу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник — капітан поліції, викладач кафедри кримінального права та кримінології Корогод С. В.

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Національна безпека знаходиться в тісному синтезі з гарантуванням захисту життєво важливих інтересів кожного громадянина, суспільства і держави. Ці фактори являються визначальними для поступального розвитку суспільства, а також своєчасного виявлення та адекватного реагування на потенційні та реальні загрози національним інтересам.

Державна політика в галузі забезпечення національної безпеки в Україні спрямована на гарантування безпеки особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз в усіх сферах життєдіяльності. Цим зумовлюється її роль і значення в загальній внутрішній та зовнішній політиці держави. Тому в сучасних умовах, в період проведення операції об'єднаних сил на території держави, Україна повинна рішуче забезпечувати територіальну цілісність та недоторканість кордонів, захищати свої національні інтереси з метою відстоювання власної національної безпеки [1, с. 87].

Дослідник проблематики забезпечення національної безпеки А. Возженніков під національною безпекою розуміє стан захищеності інтересів, що є життєво важливими для окремої особистості, суспільства в цілому та держави у всіх сферах їх життєдіяльності від загроз і небезпек внутрішнього і зовнішнього походження, що, у свою чергу, підтримує стабільність їх розвитку [2, с. 57].

Зазначу, що А. Кайгородцев розглядає національну безпеку як:

- універсальну цінність, однаково актуальну і потрібну для окремого громадянина, соціальної групи, невеликої чи масштабної нації, з яких складається держава;
- стан, шляхи розвитку й особливості життєдіяльності нації, що, в свою чергу, являє собою державно-територіальну спільність людей, які гарантують, незважаючи на присутність і негативний вплив деяких чинників, її виживання, а також існування і процвітання на вільних і незалежних засадах [3, с. 72].

Отже, виходячи з вищевказаного, можна зробити висновок, що національна безпека являє собою трансформаційне сукупне, багатоаспектне, багатогранне явище і розглядається як суспільний феномен, як теорія і процес, як показник становища держави в світовому співтоваристві.

У суспільних науках розглядаються різні підходи стосовно природи безпеки і предмету відповідних досліджень. До середини 1980-х років вітчизняна теорія міжнародних відносин під безпекою розуміла виключно її військово-політичну складову:

1) співвідношення військових потенціалів держав;
2) баланс сил між супердержавами (наддержавами) та військовополітичними коаліціями;
3) застосування військової сили в міжнародних відносинах;
4) контроль над озброєнням та роззброєнням;
5) міжнародні режими й інститути безпеки тощо [4].

В сучасних умовах система забезпечення національної безпеки й оборони України функціонує недостатньо ефективно, що спричинено низкою факторів:

1. Розосередженість державних органів національного сектору безпеки і оборони та управління ними з різних структурних підрозділів забезпечення національної безпеки;
2. Недостатність необхідної матеріально – технічної бази та кваліфікованого кадрового потенціалу, а також їх неефективне використання в складі сектору безпеки і оборони;
3. Недотримання міжнародних зобов’язань щодо гарантій безпеки України на міжнародному рівні;
4. Підвищення рівня злочинності та незаконного володіння, зберігання і використання зброї.

Тому при плануванні та проведенні державного управління щодо забезпечення національної безпеки держави повинні забезпечуватися наступні принципи:

1) забезпечення верховенства права, а також законності та прозорості дотримання засад контролю цивільного характеру, що побудований на демократичних принципах, за функціонуванням сектору, що орієнтований на забезпечення безпеки й оборони;

2) дотримання норм, встановлених міжнародним правом; забезпечення участі в захисті й підтримці інтересів України на міжнародному рівні з підтримкою мирного й безпечного стану, а також на рівні функціонування міждержавних систем та в межах формування і реалізації механізмів забезпечення колективної міжнародної безпеки;

3) забезпечення розвитку сектору безпеки й оборони як ключового засобу впровадження державної політики щодо забезпечення національної безпеки і оборони.

Отже, попри різноманіття тлумачень, визначення поняття та сутності національної безпеки постійно транформуються під впливом чинників і факторів, що присутні в сучасних умовах. Тож маємо змогу його уточнити та визначити, що національна безпека є інтегрованою сукупністю заходів внутрішньої та зовнішньої політики з метою збереження та захисту національних інтересів з використанням державою воєнних і невоєнних засобів, що уможливить сталий розвиток держави.

Література:

1. В. Ковальський, О. Маначинський. Національні інтереси : загрози та їх нейтралізація / за ред. В. Ковальського. Київ: Віче, 2020. 127с

2. Возженников А. В. Национальная безопасность: теория, практика, стратегия. Москва: Модуль, 2000. 240 с.

3. Кайгородцев А. Ф. Теоретичні аспекти стратегії національної безпеки: Навч. посіб. Київ: Юмана, 2002. 144 с.

4. Про національну безпеку України: Закон України від 15.08.2020 р. № 2469-VIII (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19

Чубур Н. В.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри політичних технологій
Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана

ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА РОЗВИТОК СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

В останнє десятиліття все більш чітко виявляється процес глобалізації економічних, соціальних, політичних і культурних зв'язків, відносин, взаємодій. Майже вперше в історії людства потоки інформації, товарів, послуг, капіталів все з більш зростаючою швидкістю охоплюють весь світ. Іншими словами, тенденція розвитку економіки XXI століття у руслі глобалізації є вирішальною стратегією для багатьох країн світу. Тому в близькому майбутньому вона буде визначати стан світової економіки, вливати на фінансову політику, стане пріоритетною у зовнішньоекономічній діяльності багатьох країн світу. У цих умовах жодна держава не може залишатись осторонь.

Глобалізація як процес є не новим у світових економічних відносинах. В науковий обіг термін «глобалізація» був введений Р. Робертсоном, який вперше застосував його у 1983 р.; в 1985 р. він дав детальне його тлумачення, а в 1992 р. виклав основи цієї концепції у спеціальному дослідженні. [1, с. 109]

На думку А. Неклесса, в сучасному глобальному світі формуються світова конструкція – метаінфраструктура – в якій «… перерозподіляється увесь сукупний світовий дохід між геоекономічними персонажами, тісно пов'язаними різними видами господарської діяльності. На засадах останнього класу технологій формується домінуюча глобальна інфраструктура, сприйнятлива для певного класу економічних суб'єктів і набагато менш дружня по відношенню до інших. Інфраструктура, сутність якої не виробництво, а розподіл і перерозподіл ресурсів, доходів, прибутку. Такий перерозподіл зорієнтований на країни півночі ... є своєрідним глобальним податком на економічну діяльність». [2, с. 51]

Глобалізація – процес неминучий, і на світовому рівні визначається взаємозв'язком і взаємозалежністю між країнами, що супроводжується адекватними потоками інвестицій, капіталу, послуг, технологій.

Аналіз зарубіжних і вітчизняних наукових досліджень глобалізації світової економіки виявив два підходи до оцінки її наслідків.

Перший підхід – це сприйняття глобалізації як закономірного процесу досягнення системної цілісності світової економіки. Значну роль у дослідженні глобальної архітектури світу цього напряму відіграють праці зарубіжних вчених: Дж. Вільямсона, М. Камдессю, Д. Медоуза, Дж. Сакса, Дж. Сороса та інших, розробки яких спрямовані на подальшу розбудову міжнародних регулюючих структур, уніфікацію фінансових систем країн світу, створення Всесвітнього банку та єдиних світових грошей. В рамках такого підходу транснаціоналізація економіки сприймається як поступова втрата національних імпульсів розміщення виробництва, оскільки велетенські транснаціональні компанії здатні самостійно оптимізувати світовий економічний простір. [2, с. 124]

Серед вітчизняних вчених такого підходу до глобалізації можна віднести прихильників беззастережливого залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України, курсу на повну лібералізацію зовнішньоекономічних зв'язків. [3, с. 180] В межах цього підходу глобалізація трактується як поступово зростаючий в історичному масштабі процес взаємодії і взаємопроникнення різних цивілізацій, складений у відносно стійких територіальних межах на основі визначених етносів. Крім того, глобалізація тлумачиться як виникнення спільних для окремих регіонів світу проблем, а також як зростаюча соціально-політична залежність країн та формування зон спільних інтересів.

Другий підхід визнає крихкість сучасної глобалізованої економіки, віртуальність її фінансового сектору, зростаюче протистояння більшості країн світу, гомогенізації світового простору. У працях зарубіжних вчених цього напряму, зокрема В. Бансала, Дж. Майєр, М. Месаровича, Г. Мюрдаля та інших обґрунтовуються загрози неоліберального підходу до побудови світового господарства. У такому ж ракурсі проводять теоретичні та емпіричні дослідження вітчизняні і російські науковці, зокрема О. Білоус, Б. Губський, Д. Лук'яненко, вказуючи на загрози виходу у глобальне конкурентне середовище країн з неадаптованими до умов сучасного ринку економічними системами та інституціональними структурами, а також неможливості досягнення рівня конкурентоспроможності найвагомішого учасника глобалізації – транснаціональних корпорацій. [4]

Процес глобалізації супроводжується появою економічних об'єднань держав; формуванням складної структури, своєрідної «мережі» міжнародних економічних, торгівельних, фінансових організацій; проведенням зустрічей глав держав, які складають «групу обраних» (велика вісімка), що фактично визначають стратегію і тактику економічної та політичної глобалізації.

Однак процес глобалізації відбувається в умовах майже безперервного «ускладнення» і своєрідної «диверсифікації» політичної карти сучасного світу. Справа в тому, що після Другої світової війни розпочалося падіння колоніальної системи, зросла і все ще продовжує зростати кількість політично незалежних держав, що формально мають рівні права у таких міжнародних організаціях, як ООН. Навіть після краху колоніальної системи продовжився процес розпаду поліетнічних і поліконфесійних держав, у тому числі в Центральній і Східній Європі, а також на території колишнього СРСР. Якщо до Другої світової війни нараховувалося лише декілька десятків суверенних країн, то в недалекому майбутньому їх число може досягти 200. Однак головне криється в тому, що при загальновизнаній формальній рівності у системі міжнародних відносин, держави сучасного світу різняться (причому у багатьох випадках –значно різняться) майже за всіма основними кількісними і якісними показниками. Особливо це стосується масштабів і рівня соціально-економічного розвитку. Якщо це так, то можна передбачити, що і результати впливу глобалізації на окремі країни і групи країн також є далеко неоднаковими. Іншими словами, ефекти глобалізації мають як утворюючу, так і руйнівну силу.

Під тиском об'єктивної дії процесів глобалізації кожна країна активно чи пасивно підключена до міжнародного соціально-економічного середовища. Результати такого підключення можуть бути наступні:

- повноцінна інтеграція у світове середовище зі збереженням самоідентичності країни зі здатністю отримувати синергетичні ефекти від інтернаціоналізації;
- асиміляція країни у середовищі більш розвинутих країн з втратою самоідентичності і руйнацією базових факторів розвитку національної економіки [5, с. 224].

Докорінна різниця між асиміляцією і інтеграцією полягає в наступному. В процесі інтеграції виникає нова якість, що не існувала у компонентах, які її складають, та в попередній системі. Тоді як при асиміляції, утворення, яке увійшло до складу системи, втрачає можливість вільного самостійного розвитку. Тобто, асиміляція є процесом перетворення стороннього у власне шляхом включення зовнішніх елементів до системи.

Глобалізація на рівні окремої країни характеризується ступенем взаємозв'язку її економіки зі світовою економікою в цілому. Незважаючи на зростання глобалізації світової економіки, не всі країни в однаковій мірі інтегровані до неї. Існують декілька головних показників, що визначають ступінь інтегрованості економік різних держав у глобальну економіку, серед яких:

- співвідношення зовнішньоторговельного обороту і ВВП;
- прямі іноземні інвестиції (ПІІ), що спрямовуються в економіку країни та портфельні інвестиції;
- потік платежів роялті в країну та з країни, що пов'язані з переданням технології [5, с. 276].

Глобалізація на світовому рівні визначається економічними взаємозв'язками між країнами, що зростають та відбиваються на зустрічних потоках товарів, послуг, капіталу та ноу-хау, що постійно збільшуються.

Основною рисою процесу глобалізації є формування глобально функціонуючого виробничого процесу, серцевиною якого є сформовані інтернаціоналізовані відтворювальні цикли – ядра, які виступають своєрідним локомотивом світового господарства. В межах цих циклів формується світовий дохід, перерозподіл якого є головним стратегічним орієнтиром і основою зовнішньої політики будь-якої держави.

Отже, у сучасному світі глобалізація справляє домінуючий вплив на розвиток будь-якої держави. З одного боку, через розповсюдження інновацій у сфері технологій і менеджменту, активний обмін товарами, послугами, інвестиціями вона сприяє підвищенню ефективності функціонування національних економік, а з іншого – посилює нерівномірність, асинхронність та диспропорційність розвитку.

Література:

1. Алаев Э. Социально-экономическая география: понятийно-терминологический словарь. Москва: Мысль, 1983. 350 с.
2. Глобализация. Контуры целостного мира: монография. Москва: Проспект, 2017. 449 с.
3. Макогон Ю., Орехова Т. Глобализация и Украина в мировой экономике. Донецк: ДонНУ, 2004. 478 с.
4. Пахомов Ю., Лук'яненко Д., Губський Б. Національні економіки в глобальному конкурентному середовищі. Київ.: Україна, 1997. 237 с.
5. Стратегії економічного розвитку в умовах глобалізації: монографія / за ред. Д. Г. Лук'яненко. Київ: КНЕУ, 2001. 538 с.

Федоров І.О.,
викладач кафедри історії,
правознавства та методики навчання
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
Федоров В.І.,
учень 10 класу Глухівської загальноосвітньої
школи І-ІІІ ступенів № 1 Глухівської міської ради

ГЕЛЬСІНСЬКИЙ ПРАВОЗАХИСНИЙ РУХ

9 листопада 1976 року група людей створила Українську Громадську групу з метою сприяння виконанню Гельсінських угод в Україні, з центром у Києві. Група очолювана відомим поетом та суспільним діячем Миколою Руденком складалася с десяти членів-основоположників.[1, с. 1] До них входили Бердник Олександр Павлович, Григоренко Петро Григорович, Кандиба Іван Олексійович, Лук'яненко Левко Григорович, Мешко Оксана Яківна, Матусевич Микола Іванович, Маринович Мирослав Франкович, Строката Ніна Антонівна і Тихий Олексій Іванович [2, с. 11]. Серед них були люди середнього і молодого віку, люди, які мали професію або з нижчою освітою, а також були колишні члени Комуністичної партії і політв'язні.

З часом до складу членів Групи входило 37 осіб. За станом на березень 1983 року 22 члени перебували у в'язниці, 5 – на засланні, 1 – заподіяв собі смерть, 3 – звільненні з ув'язнення і жили на території України і 6 перебували на Заході [2, с. 12].

Створення Української Громадської Групи в обставинах, що панували в Україні на той час було актом великої мужності. В перший день створення групи, в ночі на 10 листопада, був зорганізований бандитський напад невідомими особами на помешкання Миколи Руденка. Хулігани закидали вікна камінням в результаті чого член групи Оксана Мешко була поранена каменем [1, с. 9-10].

Група ставила собі за мету: по-перше, стежити за здійсненням Гельсінських домовлень на території України. По-друге, сприяти ознайомленню широких кіл української громадськості з Декларацією прав людини. Згідно із Загальною Декларацією Прав людини: «Кожна людина має право на свободу переконань і на вільне їх виявлення; це право включає свободу безборонно дотримуватися своїх переконань, а також свободу шукати, отримувати й поширювати інформацію та ідеї будь-якими засобами і незалежно від державних кордонів» [3]. Домогтися, щоб цей міжнародний правовий документ став основним у відносинах поміж Особою і Державою. По-третє, домагатися, щоб на всіх міжнародних нарадах, де мають обговорюватися підсумки виконання Гельсінських Угод, Україна як суверенна держава і член ООН була представлена окремою делегацією. Вона наголошувала не лише на питання Прав українського громадянина, але на його законні національні прагнення та бажання бачити Україну повністю незалежною державою. По-четверте, виходячи з переконань, що мир між народами не можна забезпечити без вільних контактів поміж людьми, а також вільного обміну інформацією та ідеями, активно сприяти виконанню гуманітарних статей Прикінцевого Акту Наради з питань безпеки і співпраці в Європі. По-п'яте, з метою вільного обміну інформацією та ідеями домагатися акредитування на Україні представників зарубіжної преси, створення незалежних прес-агентств тощо [1, с. 12].

Своїм головним завданням Група вважала повідомлення урядів країн-учасниць і світової громадськості з фактами порушення на території України Загальної Декларації Прав Людини та гуманітарних статей прийнятих Гельсінською Нарадою. З цією метою Група: приймала письмові скарги про порушення Прав Людини і робила усе необхідне, щоб ознайомити з ними уряди, які підписали Гельсінські Угоди; опрацьовувала зібрану інформацію про правовий стан на Україні; вивчала факти порушень Прав Людини стосовно українців, котрі проживали в інших республіках, щоб надати тим фактам широкого оприлюднення [1, с. 13].

Група у своїй діяльності керувалася не політичними, а лише гуманітарно-правовими мотивами [1, с. 3].

Створення Української Гельсінської Групи у Києві стало своєрідною політичною бомбою. Згодом створили свої національні гельсінські групи Литва, Вірменія і Грузія. І не заважаючи на те, що спротив у Варшаві, Празі і Москві здобував набагато більший розголос у Західному світі, як події на Україні, то для майбутнього українського народу створення цієї групи стало новою епохою .

З часом, майже після самого створення Групи на її діяльність почали наступати КДБ, але все одно не зважаючи на обшуки, допити, арешти та ін. її члени не припинили своєї діяльності. Вони були переконані, що

їхня діяльність законна, правозахисна й гарантована Гельсінськими Угодами, Загальною Декларацією Прав Людини ООН, а також Конституцією УРСР і СРСР [1, с. 2-3].

Українська Гельсінська Група не обмежувалася лише обороною людських прав і захистом українських політв'язнів. Група від початку свого заснування боронила національні, релігійні й в першу чергу політичні права українського народу, тобто виконувала ті завдання, які відзначено в Заключному Акті Гельсінських Угод [2, с. 8].

Література:

1. Український правозахисний рух: Документи й матеріали київської Української Громадської Групи Сприяння виконанню Гельсінкських Угод. /Передмова Андрія Зваруна; Упорядкував Осип Зінкевич. Торонто-Балтимор : Українське Видавництво «Смолоскип» ім. В. Симоненка, 1978. 477 с.
2. Гісем О. О., Мартинюк О. В. Історія України : довідник. Київ : Літера ЛТД, 2010. 400 с.
3. Декларація УГГ. *Павло Гай Нижник: історія, політика, поезія. Особистий сайт / Pavlo Hai-Nyzhnyk: history, policy, poetry. The personal website.* URL: http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/1976(11)09.UGG.php (дата звернення: 03.11.2021).

Чуприна Я. Б.,
студент 24-І групи Навчально-наукового
інституту філології та історії
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник — викладач Федоров І. О.

НОРМИ КОЗАЦЬКОГО ПРАВА ТА СИСТЕМА ПОКАРАННЯ

Будь-яка людська спільнота, як і суспільство в цілому, потребує внутрішньої організації, відповідних правил людських взаємин, які регулюються за допомогою певної системи соціальних норм або ж права. Тому вагомим чинником становлення звичаєво-правової культури українського козацтва був історичний період існування Запорозької Січі. Тут існувала своя система покарання, працювали своєрідні інституції, які розвивалися і функціонували у цій «християнській козацькій республіці». Це було цілком природньо створювати подібні установи, оскільки проблеми козацької організації змушували діяти.

Проблему становлення норм козацького права та системи покарання досліджували А. Д-ський, О. Іванівська, І. Грозовський, А. Гурбик, П. Захарченко, О. Макареям М. Слабченко, А. Ткач, І. Паньонко, В. Щербак та інші.

Генеза козацькго права припадає на ті давні часи, коли перебування у небезпечних умовах степу, попри відмінності походження та характеру, змушувало козаків об'єднуватися у згуртоване товариство з притаманними йому певними звичаями і традиціями. Дії, що потребували спільних зусиль, породжували аналогічні явища: зібрання громади, обрання ватажка, поділ здобичі [1]. Найзручніші правила поведінки визнавалися серед козаків загальноприйнятними за принципом звичаєвого права. Звичаєві норми, як риси козацького правопочуття, слугували уладнанню наявних суперечок або ж вирішенню питань, викликаних тими чи іншими вчинками. Правові норми, вироблені запорожцями, були спрямовані на встановлення певного компромісу між різними представниками козацького товариства. Також варто зазначити, що осбливістю козацького права було утвердження свободи від феодальних п о винностей та податків. Його матеріальною основою стали специфічні суспільно-економічні відносини, що склалися в Запорізькій Січі, а юридичним джерелом - норми давньоруського права, пристосовані до конкретно-історичних умов, норм звичаєвого права українського народу та запозичення з правових норм і традицій інших народів [2].

Пізнання правових норм відбувалося найчастіше при покаранні за скоєні злочини. Найтяжчими серед них були зрада, порушення військової дисципліни і посягання на січове майно, що каралися розстрілом або ж повішенням на гаку. Найстрашнішим покаранням вважалося закопування злочинця живцем у землю за вбивство свого товариша: вбивцю клали живим до ями разом із убитим і обох засипали землею. Таким чином громада захищалася від злочинців, які посягали на основи січової організації і своїми діями підривали традиції, що забезпечували самостійне існування Січі або ж могли внести хаос у відносини в коші. За цих умов покарання мали якнайточніше відповідати ухваленим січовою громадою правничим нормам. Ухиляння від них розглядалося як порушення і відповідно каралося. Застосування суворого покарання змушувало козаків утримуватися від недотримання правопорядку.[3]

Отже, зазначимо, що Запорізька Січ як військово-політична організація козацтва, за часи свого існування виробила власну правову систему, яка базувалася насамперед на звичаєвому козацькому праві, що доповнювалася прийнятими для запорожців окремими положеннями діючого на той час в Україні офіційного законодавства. Для підтримки на Січі суворого військового порядку і дисципліни запорозькі козаки винайшли і запровадили власну структуру судоустрою , де була задіяна вся виборна козацька старшина, виробили жорстку систему злочинів і покарань, яка в умовах постійного воєнного стану знаходила підтримку і розуміння всього січового товариства.

Література:

1. Гурбик А. Правові відносини та судочинство в Запорізькій Січі. *Українське козацтво: витоки, еволюція, спадщина.* Матеріали міжнародної конференції, присвяченої 500-річчю українського козацтва (Київ-Дніпропетровськ), 13-17 травня 1991 р.) Випуск І. К., 1993.
2. Паньонко І. М. Злочини та покарання козацької доби. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права.* Львів: 2010 рік.
3. Яворницькій Д. І. Історія Запорізьких козаків в 3-х т., 1990 рік.

Шуріберко М. Д., Джафаров Р. Ф.,
курсанти 2 курсу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник — капітан поліції, викладач кафедри кримінального права та кримінології Корогод С. В.

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Національна безпека забезпечується проведенням єдиної державної політики в усіх сферах життєдіяльності, системи заходів економічного, політичного та організаційного характеру, адекватних загрозам і небезпеці життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави.

Основним суб'єктом національної безпеки є держава, яка здійснює функції у цій сфері через органи законодавчої, виконавчої та судової влади. Держава відповідно до чинного законодавства забезпечує безпеку кожного громадянина як на території України, так і за її межами.

Для створення та підтримки належного рівня захисту життєво важливих інтересів об'єктів безпеки України розроблено систему правових норм, що регулюють відносини у сфері національної безпеки, основні напрями діяльності органів державної влади та управління, а також недержавних суб'єктів. У сфері безпеки формуються або трансформуються органи національної безпеки та впорядковується механізм моніторингу та нагляду за їх діяльністю.

Враховуючи те, що система національної безпеки є багатокомпонентною, зазвичай, виникає потреба у спеціальній підсистемі, метою якої було б забезпечення функціонування та розвитку системи національної безпеки, тобто забезпечення життєздатності її системоутворювального елементу, зокрема національних інтересів, суспільних інтересів тощо [3, с. 57].

Конкретний зміст національної безпеки має діалектичний характер і визначається характером наявної чи можливої загрози чи загроз. Проблема національної безпеки конкретної держави має індивідуальний характер і безпосередньо залежить не лише від сучасного геополітичного становища країни, а й від історичних, політико-правових аспектів виникнення та розвитку країни протягом усього її існування.

Основи забезпечення національної безпеки України та її складових закладені відповідними нормативно-правовими документами. Так, ст. 17 Конституції України встановлює, що захист суверенітету та територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу.

Якщо зміст національної безпеки виражається в стані захищеності держави, її громадян та їхніх життєво важливих інтересів від різноманітних загроз, то поняття національних інтересів відображає зміст основних цінностей, цілей і прагнень суспільства і держави на рівні конкретного історичного етапу. Національні інтереси можна визначити як цілісне вираження інтересів усіх членів суспільства, що реалізуються через політичну систему держави як компроміс у поєднанні запитів кожної людини та суспільства в цілому.

Держава створює і підтримує організаційно-правові умови для вирішення проблем, на які спрямовані зусилля всього суспільства, людей, зайнятих у виробництві матеріальних, духовних і соціальних продуктів. Державі важливо передусім бачити, які національні інтереси власного народу, яке його співвідношення з інтересами народів світового співтовариства, яка від них залежність, і робити все необхідне для їх практичної реалізації [4, с. 65].

Основними об'єктами національної безпеки є громадяни (їх права і свободи), суспільство (його духовні та матеріальні цінності), держава (її конституційний устрій, суверенітет і територіальна цілісність). На цій основі основними показниками національної безпеки можна визнати такі фактори: національна незалежність і суверенітет, територіальна цілісність держави; розвиток громадянського суспільства, рівень демократії, формування та ефективність правової бази верховенства права, захист особистості; економічні можливості держави; стан Збройних Сил, їх боєздатність та боєготовність; національне визначення та ідентичність; розвиток національної самосвідомості та культури; наявність загальної стратегії національного розвитку, «національної ідеї», загальновизнаної мети; національна згода і єдність; внутрішньополітична

стабільність; готовність і спроможність політичних сил досягти певних цілей. Іншими словами, національна безпека є мірилом реального рівня прав і свобод членів людської спільноти (громадян) відповідної цій спільноті держави.

Оскільки держава є суспільним інститутом, має суверенітет, вона має великий потенціал для виконання завдань із забезпечення безпеки, і в цьому аспекті в цій тріаді держава виступає як первинний елемент, а потім ідуть суспільство та особистість. Така інверсія при переході від визначення поняття «безпека» до її забезпечення є дуже важливою, оскільки встановлює двосторонній зв'язок залежно від стану суспільних відносин та пріоритетних завдань у цій сфері у певний період часу. Вона не зменшує інтереси особистості, а лише сприяє формуванню відносин залежно від стану суспільства та його цінностей. Будь-який вид безпеки спрямований на досягнення інтересів людини, оскільки людина є основою всіх соціальних систем [5, с. 15].

Доречніше було б позначити державу в особі її уповноважених органів як «суб'єкт безпеки», оскільки це пов'язано зі специфікою визначення, що визначає безпеку як «стан безпеки». Його можна досягти лише шляхом проведення єдиної державної політики у сфері безпеки, системи заходів економічного, політичного, організаційного та іншого характеру, адекватних загрозам життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави. Є дві основні властивості національної безпеки.

По-перше, кожна держава на певному етапі розвитку має свій рівень національної безпеки. Ця властивість дозволяє порівнювати країни за рівнем національної безпеки. Чим вищий рівень, тим потенційно сильніша держава.

По-друге, національна безпека характеризується певним рівнем інтеграції. Якщо розпад союзу держав призводить до помітної різкої зміни національної безпеки «уламків», то можна говорити про існування інтегрованої національної безпеки в такому союзі держав. Коли після розпаду єдиної структури різких змін не очікується, об'єднання держав ще не досягло такого ступеня інтеграції, коли його слід розглядати як «хребет» нової, більшої системи національної безпеки [6, с. 116].

Проблема якості та ефективності державного управління у сфері безпеки безпосередньо пов'язана з іншою не менш важливою проблемою, а саме – проблемою оптимізації функцій основних суб'єктів у сфері безпеки. Відомо, що часто наявність у органів державної влади значної кількості надмірних повноважень та/або таких, які неефективно реалізуються, знижує якість прийнятих рішень, підриває довіру до органів державної влади. Тому, говорячи про створення ефективної системи національної безпеки, йдеться, насамперед, про необхідність з'ясувати місце кожного суб'єкта у цій системі, їхні повноваження. У зв'язку з цим постає питання про доцільність проведення функціональних перевірок суб'єктів охорони. Метою опитувань є з'ясування функцій цих суб'єктів, виявлення та усунення можливого дублювання та прогалин. Відповідно, це дало б змогу чіткіше визначити пріоритети для кожного із суб'єктів господарювання, привести їх організаційну структуру у відповідність до функціонального навантаження, перерозподілити ресурси, вирішити питання доцільності та доцільності окремих видів діяльності чи процесів, пов'язаних з функцією безпеки державної діяльності [7, с. 96].

Об'єктивна реальність сьогодення, яка суттєво впливає на розуміння сучасної моделі національної безпеки в Україні та умов і шляхів її подальшого розвитку, полягає в тому, що ця система має складний, багаторівневий характер, що характеризується різноманітністю суб'єктів, які представляють державу, та приватний сектор, який, у свою чергу, привносить у сектор безпеки ринкові механізми, методи та форми діяльності. Також зазначимо, що такі ознаки, як інтегративність, полісуб'єктивність, однаково притаманні як об'єкту, так і системі суб'єктів національної безпеки [8, с. 7].

Реалізація державної політики щодо національної безпеки має передбачати визначення пріоритетів цілей та органів державної влади щодо їх досягнення. Без визначення мети як основи всього процесу її реалізації неможливий поступальний розвиток на шляху ефективного вирішення проблем безпеки життя людини, суспільства і держави засобами державно-політичних рішень. Без мети неможливо здійснювати контроль, без мети взагалі не може бути процесу управління [9, с. 154].

Таким чином, реформування системи національної безпеки не може обмежуватися змінами внутрішнього характеру, а як невід'ємна частина процесу модернізації держави має здійснюватися в контексті реформування правоохоронного та іншого сектору безпеки, за участю громадянського суспільства. Роль недержавних суб'єктів як важливих учасників процесу національної безпеки потребує кращого розуміння та врахування.

Література:

1. Конституція України : чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 01.11.2021 : (ОФІЦІЙНИЙ ТЕКСТ). К. : Правова єдність, 2021. 79 с..

2. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2018. № 31. Ст. 241.

3. Поняття системи забезпечення національної безпеки України / В. А. Ліпкан // Право і Безпека. 2003. Т. 2. № 4. С. 57-60.

4. Забезпечення національної безпеки як функція держави / О. В. Лемак // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. 2016. Вип. 38 (2). С. 64-67.

5. Концепція національної безпеки: інтерпретація базових понять / І. М. Квеліашвілі // Вісник Академії митної служби України. Серія : Державне управління. 2009. № 1. С. 13-19.
6. Методологічні засади дослідження системи забезпечення національної безпеки / Г. П. Ситник, Р. Р. Марутян // Аналітика і влада. 2012. № 6. С. 113-118.
7. Сучасні проблемні питання у забезпеченні національної безпеки України / В. В. Клюс // Митна справа. 2013. № 6 (2.2). С. 94-99.
8. Шляхи формування системи забезпечення національної безпеки / В. І. Ткаченко, Є. Б. Смірнов, О. О. Астахов // Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних Сил. 2015. Вип. 2. С. 3-8.
9. До проблеми формування ефективної системи забезпечення національної безпеки (окремі умови та шляхи) / Н. П. Матюхіна // Форум права. 2015. № 3. С. 150-155.

СЕКЦІЯ 6. УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО І ВИКЛИКИ ГЛОБАЛЬНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ: СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ

Бударєва І.В.,
здобувачка освіти 3-го курсу,
ОПП «Публічне управління та адміністрування»
Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти
Науковий керівник – канд. соціол. наук, доц. Демичева А.В.

ЗОВНІШНЙ ІМІДЖ ДЕРЖАВИ ЯК ФАКТОР ЇЇ УСПІШНОГО РОЗВИТКУ

В сучасному світі тотальної конкуренції, при постійній потребі в інвестиціях для динамічного розвитку, держави вимушені шукати креативні шляхи та механізми залучання інвесторів, приваблення туристів, підвищення якості життя громадян. Це неможливо зробити без сконструйованого чіткого іміджу та визначеного бренду, тобто без позиціонування держави на підставі її унікальних можливостей та особливостей. Імідж і репутація країни становлять позитивний або негативний контекст формування ставлення до неї та її оцінки. Прикладом відповідності іміджу країни і національних рис характеру, наприклад, можуть бути вислови «німецька точність», «японська якість», «швейцарська надійність», іншими словами «ефект країни походження», її репутація може бути настільки впливовою, що переважить об'єктивні характеристики суб'єкта. Нині популярність досліджень іміджу країни дуже висока, а мода на такі роботи прийшла зі сфери особистісної іміджелогії та політичного маркетингу. У сучасних ринкових умовах країни стають все більш подібними до корпорацій, як і корпорації, вступають у боротьбу за залучення іноземних інвестицій, конкурують за увагу світових медіа, туристів та ринки товарів та послуг. Однак все ж таки, недостатньо уваги приділяється науковому обґрунтуванню процесу розвитку і коригування іміджу/репутації країни як комплексу цілеспрямованих дій для формування лояльного, дружнього її сприйняття.

Зовнішній імідж держави складається з територіальної та політичної складової. Територіальний імідж базується насамперед на територіальній індивідуальності, яка включає, з одного боку, офіційні, «впізнавальні» характеристики території і є комплексом візуальних, вербальних та інших ознак, за якими люди ідентифікують територію (місце на карті, приналежність країни, назва, герб, прапор, гімн тощо). Крім того, територіальна індивідуальність також включає в себе характеристику сукупності особливостей та ресурсів території [5, с.51]. Політичний пов’язаний з внутрішньою та зовнішньою політикою держави.

Міжнародний імідж має ряд суттєвих ознак: імідж є компактним відображенням певного об’єкту або явища країни, що характеризується спрощеним коротким символічним поданням; імідж виділяє виключні ознаки об’єкту та індивідуалізує його; створення міжнародного іміджу держави спирається на об’єктивні характеристики, зокрема географічне становище, політичний режим, економіка, демографічні показники та ін. [6, с.110].

Поруч з атрибутивними знаками (прапором, гербом, емблемами тощо), які формують візуальний образ країни і фактично є втіленням її іміджу, репутація є елементом соціокультурного середовища. Вона містить емоційну складову і наповнена особистим досвідом. Стійкість репутації істотно впливає на залучення зовнішніх інвестицій, укріплення інтеграційних зв'язків усередині країни, трансляцію ініціатив, досягнень та ідей, що й зумовлює актуальність дослідження. Репутація є громадською думкою про когось чи щось, соціальною оцінкою чи усталеними уявленнями про особу чи об'єкт, що впливає на ставлення суспільства до цієї особи чи об'єкта [2, с. 55]. Відтак репутація країни є її динамічною характеристикою, яка формується протягом тривалого часу серед зовнішніх і внутрішніх стейкхолдерів на основі достовірної інформації про країну та досвіду особистої взаємодії в її межах (комфортність проживання, довіра та авторитетність органів державної влади, безпека, захищеність, ступінь сприятливості умов для ведення бізнесу тощо); категорія

репутації включає як ціннісні переконання щодо країни, так і комплекс можливостей, гарантій і очікувань реалізації істотних інтересів різними групами стейкхолдерів. Репутація країни тісно пов'язана з її іміджем; формувати їх слід одночасно, в рамках єдиної стратегії. Як пишуть Гош О., Кершис О., репутація України після значного зниження показників 2018 року (–2,9 бала) демонструє повільне зростання (+0,6 бала). Разом із тим країна досі займає нижні позиції в рейтингу, 2019 року розмістившись на 64-му з 73 місць. Окремо експерти відзначають розрив між оцінкою привабливого навколишнього середовища та двома іншими драйверами репутації – розвиненою економікою та ефективним управлінням. Особливо низьким є рівень останнього [4].

В Україні були прийняті дві державні програми формування та просування національного іміджу: Державна програма забезпечення позитивного міжнародного іміджу України на 2003–2006 роки та Державна цільова програма формування позитивного міжнародного іміджу на 2008 – 2011 рр. На жаль, обидві програми, в тому числі й через швидкоплинну зміну політичних обставин, не змогли забезпечити реальної комплексної координації зусиль. У 2017 р. створена Міжвідомча комісія з питань популяризації України, яка розробила План заходів із реалізації Концепції популяризації України у світі та просування інтересів України у світовому інформаційному просторі [8]. Серед іншого, відзначається проведення комплексних кампаній популяризації України у визначених регіонах світу, реалізація якого вбачається через розміщення друкованої продукції, відеоматеріалів, матеріалів для Інтернету; підвищення рівня присутності України в міжнародних заходах та на інформаційних майданчиках у міжнародному, академічному, культурному і громадському середовищі; реалізація проектів культурної дипломатії та стратегій популяризації потенціалу України у світі тощо [9, с.341].

Ще однією категорією, яка увійшла в науковий обіг завдяки С. Ангольту, є національний/державний бренд. За так званим «шестикутником Ангольта» вимірюється показник національного бренду (Nation Brand Index): експорт, управління, культура, населення (люди), туризм, іміграційне законодавство та інвестиції [1, с. 64]. Однак досі не оцінено поточної ефективності бренду «Україна»; не виявлено, які сторони є сильними, які – слабкими в очах різних груп стейкхолдерів, критеріїв, які мають найбільший вплив на поведінку споживачів бренду «Україна», зрештою, не згруповано найважливіших стейкхолдерів. Без цього неможливо сформулювати пріоритети і грамотно накреслити етапи розвитку бренду країни. У 2018 р. затверджено єдиний бренд України, на основі якого Кабмін замовив розроблення шість стандартів просування України відповідно до наступних напрямів: в країнах Західної та Центральної Європи; Північної Америки; Південної Америки; Азії; як туристичного напряму; просування України з метою залучення інвестицій. Втім, необхідно зазначити, що низка експертів з питань стратегічних комунікацій вказують на доволі закритий формат розробки брендбуку і, як результат, його незрозумілість як потенційним цільовим аудиторіям в Україні, так і закордоном [7]. Певну інформацію маємо з рейтингу «FutureBrand Country Index» (FCI), який проводили у 2014 та 2019 р. Так, Україна зайняла 74 місце за 2019 р. [10, p.23]. Вважаємо, що зараз ставлення до України в різних групах стейкхолдерів коливається від «знайомства» до «лояльності». Однак слід пам'ятати про негативне інформаційне тло, для якого існує велика кількість об'єктивних підстав усередині країни (низька довіра до органів державної влади, фінансова нестабільність, корупція, низький рівень розвитку інфраструктури, негативний досвід ведення бізнесу тощо). Тому слід зрозуміти, які характеристики бренду треба посилювати. Консультанти з ЄС переконані в тому, що Україну доцільно позиціювати як «близьку до Європи державу». Зокрема, професор Інституту національної безпеки Франції та відомий дипломат М. Фуше вважає, що Україні «необхідна стратегія м'якої влади комунікацій. Це здатність держави привернути увагу, зацікавити, здивувати. Це цілий комплекс, який включає науку, культуру, технічні досягнення» [3, с.178].

Саймон Анхольт зазначав про те, щоб розробити правильну стратегію управління, будь-який відповідальний уряд, який представляє своїх громадян, організації та компанії, повинен знати, якою репутацією користується його країна у навколишньому світі. Одне з головних завдань уряду – намагатися створити своїй країні репутацію надійного, безпечного місця, де дотримуються законів, а бізнес ведеться прозоро та чесно [1, с.211]. Для поліпшення репутації України за її межами необхідна цілеспрямована системна робота, яка вимагає концептуального підходу й моніторингу результатів, причому ініціатором її має бути держава. Для цього необхідно залучити систему управління, ядром якої є реальна привабливість країни, а не імітаційна, декларативна діяльність, в іншому разі – неминучі репутаційні розриви.

Література:

1. Анхольт С., Хильдрет Дж. Бренд Америка. М: Добрая книга, 2010. 232 с.
2. Бондар М. Імідж усе: репутація країни. *Контракти*. 2008. №47. С. 54-56.
3. Гєд Т. 4D брэндинг: взламывая корпоративный код сетевой экономики. СП6.: Стокгольм. шк. экономики в СП6., 2005. 230 с.
4. Гош О., Кершис О. Шведське щастя. *Бізнес.* 30.10.2019. URL: https://business.ua/special/112-spetsproekt-yak-pidniaty-dilovu-reputatsiiuukrainy/ 7151-shvedske-shchastya (дата звернення: 12. 11.2021).
5. Демичева А. В. Ренкінги міст як результат компаративно - політичного аналізу позицій міст у просторі міжнародних відносин. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія «Політичні науки»*. 2017. №1. С. 49-58.

6. Єремєєва І. А. Структурно-функціональний аналіз міжнародного іміджу держави. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції* (ДДУВС, 15.05.2020). Дніпро: ДДУВС, 2020. С. 109-112.
7. Максак Г. Просування іміджу України закордоном. URL: http://fpp.com.ua/ topic /prosuvannya-imidzhu-ukrayiny-za-kordonom/ (дата звернення 12.11.2021).
8. Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції популяризації України у світі та просування інтересів України у світовому інформаційному просторі: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.06.2017 № 383-р. URL: https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/383-2017-%D1%80
9. Чумак О. Імідж України як один із чинників впливу на міжнародно-правові відносини. *Міжнародне право*, 2020. №3. С. 339-342.
10. FutureBrand Country Index. URL: https://www.futurebrand.com/uploads/FCI/ Future Brand-Country-Index-2019.pdf (дата звернення 05.11.2021).

Ворона М.М.,
аспірант кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
Науковий керівни — д-р. пед. наук, проф. Лісовець О. В.

ЕКОЛОГІЧНЕ СТИМУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬСТВА ЯК ЕТАПУ У ФОРМУВАННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Нагальність вирішення сучасних екологічних проблем, як глобального так і локального характеру призводить до необхідності інтеграції проблеми екології у всі соціальні інститути, які в свою чергу повинні вибудовувати свою діяльність на природоохоронних засадах. Саме молодь – найактивніша частина суспільства і є тим провідником у поширенні явища екологічної компетентності в маси. Сучасне підростаюче покоління живе за егоїстичними догмами споживацтва, яким притаманне ігнорування здорового принципу світобудови у гармонії з оточуючою нас природою.

Недаремно в контексті останнього десятиліття, предмет профілактики екологічного колапсу повсякчас займає пріоритетне положення у культурних та розважальних сферах, у політиці пропагування природоохоронних цінностей та проектів, які здатні мінімізувати наслідки впливу людства на екологічну ситуацію в світі.

Серед найбільш агресивних наслідків згубного впливу актуально привести приклади, що відбувалися на території Російської Федерації, де внаслідок розливу нафтопродуктів в Норильську призвели до вимирання популяції підводних мешканців Або приклад масових отруєнь у Волоколамську через сміттєві полігони, та їх негативний влив на людський організм. Українська екологічна ситуація являє собою симбіоз відсутності врегульованої системи із переробки сміття, регламентації автомобільного трафіку на територіях міст-мільйонників та відсутності екологічної компетентності в суспільстві.

Здавалося б, типова ситуація, коли підприємства-гіганти монополізують «ринок» екологічного забруднення, але існує тіньова картина, в якій кожен із нас, не маючи уявлення про майбутнє пластикової кришки або соломинки із під кави, пластикової тари, целофанового пакетика, взятого на касі супермаркету, або товару, маркування упаковки якого не підлягає повторній переробці, позбавляється від цього всього звичним для себе способом – викидає до смітника. Через це і виникли та співіснують такі поняття як «споживацтво» та «екологічна компетентність», які підкреслюють егоїзм та цинічні погляди пересічного громадянина, примноженого на гектари сміттєвих полігонів, структурно збудованих із «необхідних» речей кожного із нас.

Нинішній державний устрій в України абсолютно не адаптований на виховання екологічної компетентності громадян країни. Особливо це стосується молодого покоління, яке починає ідентифікувати себе на історичному зламі відходу від сталих принципів розвитку та перспективою подальшої європеїзації із перейманням європейських цінностей та поглядів на навколишнє середовище. Саме під призмою розрізненості поглядів в України почав зароджуватися екологічний рух, основним прошарком якого передусім значиться соціально-активна молодь.

Найвпливовішими проектами на здобуття державних та міжнародних грантів все частіше стають проекти екологічного характеру. Провідні українські організації розвертають свою діяльність під егідою природоохоронних начал, застосовуючи альтернативні джерела енергії, або впроваджують суботники на території міст, де знаходяться філіали компанії. Популярні бренди одягу на своїх показах акцентують увагу на популяризації еко трендів. Але нагальність проблеми цим не вичерпується, допоки сміттєвози один за одним насичують території полігонів та вміст CO_2 в повітрі підіймається вище показника 1400 ppm.

Покоління європейської України має можливості для реалізації власних проектів із покращення рівня екологічного благоустрою, як власного міста, так і на рівні країни. Подібна практика зазвичай реалізується на базі місцевих шкіл, позашкільних закладів за участі міжнародного капіталу або державного бюджету, тим

самим поширюючи природоохоронні ідеї. Ідейним генератором в подібних проектах виступають зазвичай соціально-активні учні, або досвідчені активісти[3, с.81].

Наприкінці XX століття уявлення про зміст поняття «екологічна компетентність» суттєво змінюється. У зв'язку з новим розумінням місця та призначення людини в площині сучасного світу. У визначенні категорії «екологічна компетентність», запропонованому С.М. Кравченко, Г.С. Тарасенко, В. І. Пановим основою і складовою екологічної свідомості виступають емоції у вигляді «почуття прекрасного, почуття краси, почуття любові до природи» [4, с.28]. У цей період екологічна компетентність ототожнюється із екологічними знаннями, основу яких складають уявлення про природу як саморуйнівну систему.

Отже, спираючись на різноманіття поглядів, що побутували з початку XX, завдяки чому нині поняття екологічної компетентності виступає як здатність особистості до ситуативної діяльності в соціальному та природному середовищі, за якої набуті екологічні знання, навички, досвід і цінності актуалізуються в умінні приймати рішення, виконувати відповідні дії, нести відповідальність за прийняті рішення, усвідомлюючи їх наслідки для довкілля. У порівнянні із екологічною культурою, яка може бути властива як певній спільноті суспільства, так і окремої особистості, екологічна компетентність, як і компетентність загалом, характерна лише для певної особистості [2, с. 33].

До складу екологічної компетентності входить три структурні компоненти (раціональний, чуттєво-емоційний, поведінково-вольовий), які поєднують в собі знання про взаємовідносини у природному середовищі; уміння естетично сприймати природне середовище; уміння усвідомлювати екологічні цінності, власний досвід емоційного, мотиваційно-ціннісного ставлення до природи; аналіз практичного досвіду безпосередньої взаємодії людини з природними об'єктами в контексті їх поліпшення, відновлення, збереження.

Сучасна система позанавчальної діяльності має бути побудована на засадах надання старшим підліткам можливостей формулювати та аргументувати власну точку зору, спираючись на знання фактів, законів, закономірностей, вироблених наукою, власних спостереженнях, досвіді, умінні проектувати і реалізовувати власні громадські проекти.

Екологічна компетентність особистості та її прагнення здійснювати природоохоронну діяльність пов'язані між собою. Екологічна компетентність – це екологічна освіченість, свідоме ставлення до природи, а природоохоронна діяльність – практична участь у раціональному її використанні та охороні. Екологічна освіта і виховання – це педагогічний процес, спрямований на формування екологічної культури особистості та її участі у природоохоронній діяльності [1, с.75].

Засади педагогічної організації процесу виховання соціально-екологічної компетентності старших підлітків мають базуватися на принципах безперервності, міждисциплінарності, комплексності, відповідальності, екологічної етики та естетичного задоволення. Актуальною метою природоохоронної діяльності старших підлітків є виховання та розвиток екологічно компетентного та відповідального громадянина, майбутнього захисника навколишнього середовища, здійсненність якої забезпечується виконанням головних функцій – розвивальної, виховної, навчально-практичної, спонукально-пізнавальної та пошуково-дослідницької.

Література

1. Бобылева Л.Д. Підготовка майбутнього вчителя в сфері організації позакласної роботи по формуванню екологічної культури: теоретичні аспекти. Москва, 1997. 75-80 с.
2. Кравець Н.С. Активізація пізнавальної діяльності молодших школярів в умовах їх екологічного виховання. Кривий Ріг, 2012. 33-40 с.
3. Павленко И. Н. Екологічна криза як псевдопроблема: питання філософії. Харків, 2002. 80 - 81 с.
4.Тарасенко Г.С. Взаємозв'язок естетичної та екологічної підготовки вчителя в системі професійної освіти: монографія. Черкаси, 2006. 28-30 с.

Господарюк А. Р.,
студентка 2 курсу 2 групи факультету ветеринарної медицини
Національного університету біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник – канд. філол. наук., доц. Пузиренко Я. В.

ЗАСАДИ ДУХОВНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА КУЛЬТУРОЛОГІЧНА ПРОСТОРОВІСТЬ У ПОЕМІ ЛІНИ КОСТЕНКО «СКІФСЬКА ОДІССЕЯ»

Ввважається, що людська думка не вмирає. Вона безсмертна. Бо думка то аура, то атмосфера, котра оточує людину за життя і лишається серед нас після того, як людина пішла в засвіти. Та еманація творить енергію людської душі і сяє духовним світом добра, любові, розуму та краси. Дуже важливо зберегти та не втратити те світло, яке лишили наші предки, дослідити їхні здобутки, передати майбутнім поколінням.

Прикладом становлення українського національного характеру являється скіфська культура, яка залишила «українському степові» по собі унікальну спадщину. Де б не проходили скіфи-кочівники, залишали

після себе земляні кургани – місця поховань царів та могутніх воїнів. Саме ці пагорби відкривають таємниці надзвичайно багатої та високорозвиненої скіфської культури.

Яскравим прикладом та сигналом, що українці одна з прадавніх націй і входить до Середньоморського культурного кола є поема-балада Ліни Костенко «Скіфська Одіссея». Поетесі вдалося створити успішну, глибоко-історичну поему, яка з'єднала історичні береги минуло нашого народу та сьогодення.

Основа поеми це мотив мандрівки, що є тотожним з «Іліадою» та «Одіссеєю» Гомера. Це подорож не тільки з метою географічного освоєння території, а подорож віками. Авторка зобразила епічну картину Скіфії, як землі наших пращурів – у тому сенсі, що на цій землі зародилося й українське життя.

Ліна Костенко у поетичній формі створює образи скіфського краю, незламного народу. У поемі «Скіфська Одіссея» авторка поєднує минуле і сьогодення, звертаючись до часів Геродота, згадує кургани Солоха та Товсту Могилу. Ліна Костенко виступає справжнім знавцем історії, у її поемі тісно переплелись історія та поезія.

Ліна Костенко у поемі-баладі, наводить достовірні факти життя і побуту скіфів, звертаючись до історії Геродота. «Скіфська Одіссея» це розповідь про давніх скіфів та велику Скіфію. Костенко своєю поезією вводить нас у цікавий світ історії скіфів, скіфських могил. Ця поезія ніби місток між сивою минувшиною і юною сучасністю. Дослідник Войтенко Г. М. зазначив, що незбагненні шляхи, якими блукають історичні долі народів. Як не збагнути і того, на яких галактичних перехрестях та еволюційних зупинках у генокодові людини з'явилася споконвічна і нездоланна жага до краси. Адже людина, від первісної до глобалізованої, повсякчасно займається саме усвідомленням краси, її животворчої сили [4, с. 1].

Ліна Костенко в поемі «Скіфська Одіссея» досліджує те, що становило в прадавні часи і становить в наші дні фундамент загальнолюдських цінностей і духовних надбань.

Надзвичайно зваженою, можна сказати – історично обгрунтною і вдалою, є назва поеми-балади «Скіфська одіссея»: «Музейна тиша голосом гречина про одіссею скіфську розповість...» [5, с. 5]. Означення скіфська у цій назві не має присвійного значення – адже пливе не скіф, а грек, але пливе він у Скіфію, причому «Скіф і не скіф були для грека – скіфи. Увесь той край він Скіфією зве» [5, с. 13]. Такий етногеографічний зміст має «Скіфська одіссея». «Одіссея» в поемі ужито в значенні «тяжка й небезпечна подорож», але прослідковуються паралелі з гомерівським героєм – Одіссеєм, наприклад: «Хоч, звісно, йшлось не про облогу Трої, і він купець, а зовсім не герой» [5, с 19]. Головний герой поеми, «в двадцятий вік причалює од Скіфів! – аггг от про нього ні чуток, ні міфів» [5, с. 34]. І ось цю «помилку» суспільної пам'яті виправлено, «Скіфська Одіссея» знайшла себе в прекрасному поетичному слові величної поетеси сучасності.

Культорологічні та мистецькі погляди Ліни Костенко стали явищем загальнолюдським. Вона досліджує те, що становило в минулому і становить у наші дні основу загальнолюдських цінностей, усвідомлень, духовних надбань. Скіфська Одіссея це – намагання автора сягнути витоків слов'янської культури і пізнати «хмільне вино старовини», зшити однією ниткою минуле й сьогодення. На думку поетеси історія давніх скіфів – це не лише легенди і скарби, це складова національної пам'яті, це певні духовні канони старовини. Простежити духовну, загальнолюдську, національну, соціальну, особистісно-індивідуальну мотивацію творчості Ліни Костенко означає також глибше зрозуміти національний український характер, його слабкі та сильні сторони. Так у поемі відображені позиції представників праслов'ян (скіфів), що описані через грецькі міфи, згадки античного грека та сучасника Геродота.

Історичні уроки осмислюються авторкою крізь призму культури в її різноманітних проявах – від історичної реконструкції звичаїв і вірувань скіфів до творення складного образного коду нації. У «Скіфській Одіссеї» авторка виділяє основні особливості українського національного характеру: чуттєвість та емоційність, психічна рухливість, сентиментальність, любов до краси в усіх її виявах, що позитивно трактується як бажання прикрасити життя, і як наслідок вміння українців адаптуватися у різних життєвих ситуаціях, нескорення українця насильству; ставлення до неньки України, шанування кожної особистості.

Ліна Костенко позитивно ставиться до релігії минулого, шанує вищі духовні цінності: «скіфський Посейдон; три Мойри, три безжалісні богині»; «Дажбогу сонце приміряло німб…»; «Вівтар жертовний богові Аресу такий там скіфи возвели».

Таким чином культорологічні і історичні погляди Ліни Костенко стали явищем загальнолюдським. Звертаючись до величного твору античності напівміфічного поета Гомера, поетеса намагається звести мости над історичною безоднью. Її подача грецького міфу оригінальна, а манера розповіді – комічна. У поемі подано детальні описи купальських звичаїв, поховання скіфського володаря, вірувань у божества, що відображає культуру праслов'ян.

Чому я б і сама радила цю поему насамперед студентам? Заради об'ємної, дуже переконливої ілюзії цілковитого занурення у минуле Великої Скіфії. Фантазії на виході з якої можна впевнено сказати: це була гарна мандрівка, незважаючи на її кінець. Ніколи не будуть зайвими, ні влучні спостереження, ні затишні краєвиди, з живописною точністю схоплені поетом, ні замислені рядки щодо загальної природи речей.

Новаторська за змістом поема вважається вершиною досягнень поетеси. Це поєднання різних світів: світу історичного минулого та їх філософське обґрунтування, світу духовності. У творі немає протиставлень часу та фактів історії, а навпаки, вони єдині в боротьбі за щасливе і вільне життя, за світлу мрію, за красу.

Підсумовуючи історичний та генетичний аналіз трагічного шляху становлення українського національного характеру, авторка сподівається на відродження людини вільної духом.

Тому можна зробити висновок, що українська історія та осмислення культури з уст поетеси – явище внутрішнє у відношенні до української культури, тобто, те, що вона виражала, концентрувала, виводила на рівень осмислення деякі важливі риси національного характеру та світосприйняття українців, і можна вважати канонами духовності української нації. Маю надію, що вислів поетеси: «Проговорись, історія німа!..» буде мати продовження в історичних дослідженнях у пошуках істини в минулому та означенні духовних цінностей для нащадків.

Література:

1. Бернадська Н. І. Ліна Костенко. Українська література XX ст. Навч. посібн. Для старшокласників і вступників до вищих навч. закл. Київ: Знання-Прес, 2006. С. 207 - 219.
2. Бешкирова О. М. Статуя в художній системі драматичної поеми Ліни Костенко «Сніг у Флоренції». Слово і час, 2006. № 11, С.20-24.
3. Борецький М., Онищак Н. Для філософського осмислення реальності. Античні та біблійні образи та мотиви в ліриці Ліни Костенко. Українська мова й література в середній школі, гімназіях, ліцеях… 2000. № 2, С. 61-70.
4. Войтенко Г. Канони духовності в історіософічній драматичній поемі Ліни Костенко «Скіфська Одісея». Вісник Національно авіаційного університету. Філософія. Культурологія. 2011. № 2, С. 135-138.
5. Костенко Л. О. Скіфська Одіссея з енциклопедичними коментарями Оксани Пахльовської та Ярослави Франчески Барб'єрі. Київ: Либідь
6. Панченко В. Є. Поезія Ліни Костенко в часи «відлиги» і «заморозків». Дивослово, 2005. № 3, С. 54-60.
7. Тарнашинська Л. Б. Час у творчості Ліни Костенко як темпоральний код структури людського досвіду. Слово і час, 2005. № 6, С. 42-51.
8. Ткаченко І. А. Образ степу в художньому світі Ліни Костенко: міфопоетична парадигма. Українська мова й література в середній школі, гімназіях, ліцеях. 2007. № 6, С. 96-104.
9. URL: https://lysty.net.ua/skifia

Клименко С.В.,
студентка 2 курсу факультету ветеринарної медицини,
Національного університету біоресурсів і природокористування України
Ланова Г.О.,
студентка 2 курсу факультету ветеринарної медицини,
Національного університету біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Пузиренко Я.В.

ОГЛЯД ОСНОВНИХ ДАВНЬОСЛОВ'ЯНСЬКИХ СВЯТ

У сучасних умовах культурної кризи, що має тенденцію до глобалізації, яка так чи інакше сприяє поступовій втраті феноменальності полікультурного українського суспільства, перед людством виникає серйозне завдання – збереження національної культурної спадщини та традицій наших предків.

Традиція – явище, властиве людині з народження, як у філогенетичному, так і в онтогенетичному сенсі. Традиція передбачає передачу усталених форм поведінки, навичок, понять, свят, загалом всього, що утворює кістяк культури, від старших до молодших, від покоління до покоління, від когорти до когорти [1].

Кожне діяння людини є унікальним і самобутнім, якщо осяяне думкою і одухотворене талантом, підтвердженням цьому є наші звичаї: яке свято – таке суспільство, а яке суспільство – таке і свято. Цей взаємозв'язок обумовлений генетичною «спайкою» цих двох явищ і проілюстрований ходом історії культури.

Свята відображають основні цикли землеробського календаря та діляться на зимові, весняні, літні та осінні. Під час зимових свят наші предки виряджалися у тварин, гадали про майбутній урожай, дівчата ворожили на суджених, у будинках готували особливі страви (каші, пироги тощо). Проводи зими та зустріч весни знаменувала Масниця. Влітку святкували Ярила, що мало забезпечити майбутній урожай та Купала – найдовший день в році. Осінні свята присвячені закінченню літніх польових робіт, збиранню врожаю тощо. Особливі дні в році були виділені для поминання предків.

У році слов'ян було п'ять основних свят – Корочун (або Коляда) (початок року, зимове сонцестояння 24-25 грудня), Комоїдиця (стара назва Масниці, весняне рівнодення 24 березня), Купала (літнє сонцестояння 2 червня), Перунів день (20-21 липня) та Кузьми-Дем'яна (свято врожаю, осіннього рівнодення 13-14 листопада) [3].

Розглянемо детальніше основні старослов'янські свята.

Народження Коляди, міфологічної істоти, спорідненої з богинею родючості Макошею, збігалося із «народженням» Сонця – зимовим сонцестоянням. Учасники обряду колядування співали пісні, що прославляли Коляду, проводилися обов'язкові святкові ігри, веселі забави, люди ходили по будинкам, бажали господарям

здоров'я, багатого врожаю та приплоду наступного року. Святкова їжа та хмільні напої пробуджували в людях життєрадісну енергію, яка, за віруваннями, зливалася з енергією родючості, подвоюючи її. Інша сторона святкових ритуалів Коляди – ворожіння. Кожен хотів дізнатися, який буде рік: врожайним, рясним на недуги чи щедрим на весілля. Вважалося, що святкове ворожіння обов'язково збудеться.

24 березня, коли день стає довшим за ніч, прокидається природа, а Ярило-сонце розтоплює сніги, слов'яни відмічають Комоїдицю. Під час святкування усі ранком йдуть на капище (культове місце, на якому встановлювалися ідоли богів), накривають столи з млинцями, медом та іншою їжею. Привозять солом'яне опудало Марени Сварогівни, пригощають одне одного млинцями, а перший віддають комам (тобто ведмедям, бо «Ком» – ведмідь). Млинець відносять у хащу, жертвуючи клишоногому господарю лісу, тому й кажуть – «Перший млинець комам». Після цього водять хороводи, центром веселощів були скоморохи. Слов’яни славили богів та пращурів, стрибали через багаття, після чого вмивалися снігом або талою водою. Існувала традиція катати по землі вогняні колеса та, озброївшить запаленими палицями, йти «будити ведмедя». Ведмідь (переодягнена людина) лежить в ямі під хмизом, спить. Учасники свята водять навколо барлоги хороводи, голосно кричать, щоб розбудити звіра, потім кидають в нього гілки та сніжки, але той спить, допоки одна з дівчат не влізе йому на спину і не поїде верхи. Потім дівчина тікає від розбудженого ведмедя, відірвавши у нього шмат шкіри або лапу. Перебраний встає, танцює танок пробудження і йде на милицях шукати свою втрату. Упіймавши шкідницю, ведмідь «душить» її у своїх обіймах, після чого починаються загальні ігрища (кулачки, коняшки, гойдалки, лазіння на стовп, струмочок). Вітають молодих, що побралися за останній рік, наливаюсь сурицю (священний напій), яку випивають жриці так, щоб жодна крапля не впала не землю, бо повернеться Марена і знову буде холод. Насамкінець усіх пригощають пряниками. Все свято проходить під пильним незримим оком пращурів, яких нащадки радують усіма подіями свята.

До весняних обрядів готувалися заздалегідь: вишивали рушники із зображеннями богині родючості. Не обходилися і без розписаних яєць – однієї з найдавніших традицій, що збереглися дотепер. Вінчали весняну обрядовість і розпочинали літню «зелені святки», що припадали на кінець травня – червень (в залежності від місцевості). Частиною «зелених святок» були два "вогненні", сонячні свята – Ярилін день та Івана Купала.

З самого ранку Ярилиного дня чоловіки вирушали в поле, щоб покосити траву. Хазяйки викидали стару солому з матраців і набивали їх свіжим сіном, на якому спали до осені. Увечері всі люди збиралися, палили багаття, водили хороводи, співали пісні та веселилися. Цього дня прийнято було збирати запашні трави та варити з них лікувальні чаї. Наші пращури вважали, що такий напій допоможе впоратися з різними недугами. Сни у цей день вважалися пророчими.

Купала – божество слов'янської міфології, пов'язане з культом сонця. Під час свята воно було явлено опудалом чоловічої, а іноді й жіночої статі. Окрасою та символом свята були квіти іван-да-мар'я. Молоді дівчата збирали різноманітні польові квіти, сплітали з них вінок та ворожили на судженого, спускаючи вінки на воду. Увечері магічним обрядом добування «живого вогню» починалося головне дійство: від головного вогню запалювалися священні багаття, і найбезстрашніші стрибали через них. Кожен прагнув злетіти вище, тому що чарівним чином від висоти стрибка залежала висота хлібів. Навколо багать водилися хороводи. У купальську ніч збирали полин, вірячи, що він є оберегом від нечистої сили. Найвідоміша легенда розповідає про папороть, яка квітне лише одну коротку мить цієї ночі, і той, хто знайде її, отримає неймовірні сили [2].

До Дня Перуна люди намагалися закінчити заготовку сіна і збір врожаю, поля готували до посадки озимих культур. Цього дня намагалися востаннє зайти в воду – після Перунова дня купатися було не можна. З давніх-давен вірили, що річкова та озерна вода на це свято набуває потужних цілющих і очищаючих властивостей. Також Перуну приносили жертви, освячували зброю, влаштовували жартівливі бої, ігрища, посвяту у воїни, грали бенкети.

У день Кузьми-Дем’яна закінчувалися польові роботи, починалися морози та наближалася зима. У народі цей день називають дівочим, або курячим, оскільки курка була основним блюдом. Слов’яни вірили, що кури – символ щастя та плодючості.

Отже, не зважаючи на те, що все у житті змінюється, свято залишається. І хоча воно може стати іншим і навіть втратити свою первинну мету, залишаються і святкова радість, і особливе хвилювання, і почуття надзвичайності цього дня.

Література:

1. Збірка статей і матеріалів «Обряди, традиції та ремесла Стародавньої Русі у контексті життя сучасної людини», видавництво «Дім культури», м. Смоленськ, 2015.
2. Коструба Т.М. «Рослини, як символи народних свят», Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 2020.
3. Лазарева Л.Н. «Історія та теорія свят», Челябінська державна академія культури та мистецтв, 2010.

Криштофор О.О.,
курсант 432 НГ спеціальності «Психологія»
Національної академія Державної прикордонної служби України
імені Б. Хмельницького
Науковий керівник – канд. соціол. наук, доц. Білецька Т.В.

ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Стрімкий розвиток інформаційно-телекомунікаційних технологій і їх конвергенція, що потягли за собою революційні зміни на світовому ринку, потребують удосконалення засобів роботи з інформацією (починаючи з її одержання й закінчуючи поширенням) та результатів їх використання. Практично саме радикальні зміни інформаційних технологій наприкінці XX ст. спричинили нову соціальну революцію глобальних масштабів, що не могло не відбитися на поширенні ідей глобального інформаційного суспільства. Усвідомлюючи актуальність проблеми забезпечення інформаційної безпеки як складової системи національної безпеки, більшість держав світу почали здійснювати внутрішньодержавні комплексні заходи з безпеки в кіберпросторі.

Ці заходи пов'язані, перш за все, з розробкою і вдосконаленням національного законодавства в даній галузі і створенням спеціалізованих структур, що відповідають за безпеку в кіберпросторі. Не залишилась осторонь цих процесів і Україна, яка 6 березня 2016 р. схвалила Стратегію кібербезпеки України. Цей документ визначає пріоритети та напрямки кібербезпеки і є важливим структурним елементом для формування політики інформаційної безпеки, яка відповідатиме світовому рівню.

Проблема забезпечення інформаційної безпеки України актуалізувалася в умовах війни на Сході, коли з боку Російської Федерації відбувається інформаційна експансія, упереджене та тенденційне висвітлення фактів та явищ, а технології російських інформаційно-психологічних операцій спрямовані на забезпечення домінування в українському, а також у глобальному інформаційному просторі та на утримання медійної переваги. Через російські пропагандистські інформаційно-психологічні кампанії, акції, медіа заходи відбувається вплив не лише на суспільну свідомість громадян України, а й на світову громадськість.

Окрім того, Україна одночасно з іншими державами 27 червня 2017 р. зазнала найбільшої хакерської атаки, яка поширила вірус Petya. А, що блокує роботу комп'ютерних систем. Кібератаки зазнали українські державні установи (Кабінет Міністрів України, Національна поліція України тощо), аеропорт «Бориспіль», Чорнобильська атомна електростанція, українські банки, енергетичні компанії, державні Інтернет-ресурси і локальні мережі, українські медіа і ряд інших великих підприємств. Ця кібератака призвела до зараження комп'ютерів по всьому світу (США, Великобританія, Німеччина, Польща, Індія, Литва та ін.), і завдала збитків приблизно на 8 млрд. доларів США [3, с.27].

Одним із найбільш розповсюджених методів інформаційної війни є активне проведення інформаційно-психологічних операцій. Придатність інформаційно-психічних війн для геополітичної експансії російський дослідник А. Мануйло пояснює тим, що їх використання як інструменту зовнішньої політики не призводить до виникнення прямої воєнної конфронтації з державами, що стали жертвами такої агресії, і в цілому мирні відносини з ними зберігаються, незважаючи на завдану значну шкоду, яку можна порівняти з втратами через ведення бойових дій на території держав. Тому переваги інформаційно-психологічної агресії в інформаційному суспільстві, порівняно з агресією військовою, економічною чи політичною роблять операції інформаційного впливу основною формою експансії, яку використовують уряди країн для поширення свого впливу на інших суб'єктів геополітичної конкуренції, з метою захисту національних інтересів і забезпечення державної безпеки [3, с.26].

Суб'єктами таких операцій стають розвинені країни або крани, які в ході модернізації досягли значних успіхів та освоїли останні досягнення постіноформаційних суспільств, тобто такі, що характеризуються:

- відносною політичною відкритістю;
- етнічнною, ідеологічною строкатістю;
- слабкими та недостатньо розвинутими політичними інститутами та інститутами сектору безпеки.

У сучасних умовах Україна постає як типовий об'єкт зовнішніх інформаційних впливів, предметом яких є, насамперед теми національної єдності, територіальної цілісності, мови, культури, релігії, європейської інтеграції. Проте зовнішні руйнівні дії не мали б значного впливу на порядок денний роботи українських ЗМІ та громадську думку , якби їх не підтримували певні політичні сили, окремі політики. Водночас, необхідно відзначити, що Україною вже зроблені деякі практичні кроки у сфері забезпечення інформаційної безпеки.

Так, з метою створення державної системи захисту об'єктів критичної інфраструктури, порушення роботи яких може завдати шкоди національним інтересам України 6 грудня 2017 р. розпорядженням Кабінету Міністрів України була схвалена Концепція створення державної системи захисту критичної інфраструктури [1, с.41].

У документі визначаються основні напрямки, механізми і строки комплексного правового врегулювання питання захисту критичної інфраструктури та створення системи державного управління в цій

сфер. Завдання практичної реалізації нових підходів у протидії загрозам інформаційній безпеці держави було визначено Законом України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 р. [2].

На разі можемо підкреслити існування ряду проблем в сфері інформаційно-безпекового простору України, серед яких: відсутність організаційної системи впровадження й реалізації єдиної державної політики в галузі забезпечення інформаційної безпеки; недостатня розвиненість науково-методичної бази забезпечення інформаційної безпеки, стратегії й тактики ведення інформаційної боротьби; відсутність підготовки фахівців з комплексним баченням проблем інформаційної безпеки країни.

Література:

1. Бєлай С. В. Державні механізми протидії кризовим явищам соціально-економічного характеру: теорія, методологія, практика : монографія. Х. : Національна акад. НГУ, 2015. 349 с.
2. Закон України «Про основи національної безпеки України». URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15
3. Малик Я., Береза О. Забезпечення інформаційної безпеки України у контексті світового досвіду. *Збірник наукових праць: «Ефективність державного управління»*, 2012. Вип. 32 С. 20-27.

Леоненко М. І.,
студентка групи А-426
Одеської державної академії будівництва та архітектури
Науковий керівник –д-р. іст. наук, проф. Цубенко В. Л.

УКРАЇНСЬКА МОВА В МУЗИЧНІЙ КУЛЬТУРІ

Про те, що музичне мистецтво з доісторичних часів існувало на території сучасної України, свідчать музичні інструменти, які були знайдені археологами. Київські вчені дослідили трещітки з бивнів мамонта, які знаходилися біля Чернігова. Дослідники вважають, що ці музичні інструменти дійшли до наших днів з XVIII тис. до н.е. До того ж часу відносять флейти, знайдені на стоянці Молодове в Чернівецькій області [7].

Первісна музика найчастіше була тісно пов'язана з обрядами, церемоніями, різними робочими процесами. Вона мала синкретичний характер - пісня, танець і поезія були об'єднанні в єдине ціле [7]. Розвиток музичної традиції сприяв виникненню української народної музичної культури. Але її природний розвиток був загальмований ідеологічними лещатами, в яких опинилися національні культури в СРСР [1].

На початку 60-х років відбувся певний прорив: молоді українські музиканти (В. Сильвестров, Л. Грабовський, В. Годзяцький, І. Блажков) утворили групу по вивченню новітніх досягнень світової музики та її поширення в Україні. Вони писали музику в авангардному руслі, яку почув світ на міжнародних фестивалях [1].

Підвищення інтересу до автентичних форм народного музикування спостерігається з 1980-х рр. У 1979 р. була заснована група «Древо», яку очолював професор Київської консерваторії О. Єфремов [7]. З 80-х рр. XX ст. існувала ідейна організація «Рок-Артіль», яка об'єднувала три основних гурти: «Воплі Відоплясова», «Колезьский Асесор» і «Раббота Хо» [2]. У 1989 р. у Чернівцях відбувся перший фестиваль української музики «Червона рута – 89», на якому зіграли «Брати Гадюкіни» та «Кому вниз». Це стало відправною точкою розвитку та популяризації української пісні.

Сьогодні існує безліч співаків і гуртів, які грають у різних стилях. Одночасно з цим сучасні жанри синтезуються в щось нове, що не піддається будь-якому обрамленню. «Старий звук» відроджується та знаходить нове життя у поєднанні з хіп-хопом, інді-роком або електронікою. Популярними стають окремі виконавці та бачення музичного світу незалежно від лейблів-гігантів і продюсерів. З усього світу лине «своя» хвиля і зачіпляє собою українську сцену.

Однією з найперспективніших течій сучасної української музики вважається рок: рок-музика вже давно вийшла за рамки загальноприйнятих понять і застосування її елементів також можна зустріти в інших жанрах. Український рок може включати у себе елементи джазу, фольку, хіп-хоп, блюзу та електронних жанрів. Характерною ознакою розвитку сучасної музичної культури є синтез класичної (академічної), народної та популярної естрадної музики (симфо-рок, арт-рок, фолк-рок).

Гурт «От Вінта» або укра-біллі виконує самобутній рок-н-рол. Фолькові вкраплення використовують у творчості «Гайдамаки», «Kozak System» і «Вій». «Mad Heads XL» створює композицій для представників панк та ska культур.

На метал-сцені України можна знайти хеві-метал з фолковим відтінком, який грають «Тінь Сонця», «Колір Ночі» та «Веремій». Екстремальний напрям музики – блек-дет-метал у різних варіаціях і відтінках грають: «Dub Buk», «Kroda», Карна «Nokturnal Mortum», «Jinjer» та інші. Євген Кучеров створив так званий «one-man-band» під назвою «Чур» і виконує паган-метал про язичництво [6].

На сцені також можна почути кантрі, дарк-кантрі, блюз або суміш усіх цих стилів. До представників таких течій відносять «Zwyntar», «Пирятин» і Sasha Boole.

Інді в Україні музиканти почали серйозно освоювати з 2010-х рр. У цьому стилі грає «The Elephants», «Zapaska» та «Pianoбой». Незвична музика гурту «ДахаБраха» з'явилася на основі київського експериментального театру «Дах», а потім виріс проект «Dakh Daughters» який виконує дарк-кабаре з народними мотивами.

«Хорея Козацька» є представником виконання українського етно. Вони відроджують думи, пісні та кантати. Дума кінця XVII ст. авторства гетьмана І. Мазепи «Всі покою щиро прагнуть» є однією з найвідоміших композицій у їх виконанні.

Ще з кінця 1980-х рр. відомими бардами та виконавцями блюзових та джазових пісень є Марія Бурмака та «Тризубий Стас».

Представниками сучасної української поп-музики можна вважати «Дзідзьо», «Monatik», «On і Ona» та «Mirami».

«Бумбокс», а з 2010 р. «Ярмак» і «Бук» стали улюбленими гуртами покоління хіп-хопу. Змішують джаз, трохи фанку та інструментальний хіп-хоп формація «The Cancel band». Особливої уваги заслуговує гурт «Дай 5ять», якому характерна суміш із реггі, біт-боксу, року та хіп-хопу. У 2018 р. дебютувала хіп-хоп співачка Аліна Паш.

«The Hardkiss» і «ONUKA» працюють у жанрі електронної музики. «Tape Flakes» - музичний колектив, який грає в жанрі електро-фанк зі звучною гітарою та вкрапленнями синтезаторних партій та танцювальних ритмів.

Одним з найвідоміших українських гуртів за кордоном є «5'nizza», яка у своїй музиці поєднує фанк, реггі, ска та гітару.

Також є співаки, які намагається пробувати себе в різних стилях. Співачка Джамала, переможниця Євробачення у 2016 р., має в своєму репертуарі композиції виконані у різних жанрах, таких як: кабаре, джаз та соул.

Отже, українська музика дуже різнопланова та багатогранна, за останні кілька років виникла велика кількість гуртів та співаків. На території України відбуваються такі відомі музичні фестивалі: «Рок-екзистенція» і «Тарас Бульба», Jazz Bez та Jazz Koktebel, «Країна мрій» і «Шешори».

Література:

1. Музична культура XX ст. URL: https://pidru4niki.com/17900110/kulturologiya/muzichna_kultura.
2. Николенко О. Чому українська музика 90-х така дивна (і така прекрасна) [Електронний ресурс] / О. Николенко // Суспільне культура – URL: https://suspilne.media/11293-comu-ukrainska-muzika-90-h-taka-divna-i-taka-prekrasna/.
3. Нова українська музика. OFFформат. [Електронний ресурс] // УЯВИ – URL: http://ukraine-blog.org/new-ukranian-music-offformat/.
4. Рой В. Зробити українську пісню трендом. Місія можлива [Електронний ресурс] / В. Рой, Н. Дуляба // Львівський портал – URL: https://portal.lviv.ua/news/2019/09/17/zrobyty-ukrayinske-trendom-misiya-mozhlyva.
5. Сердюк М. Як фольк став частиною сучасної української музики і чому це небезпечно [Електронний ресурс] / М. Сердюк // Українська правда. – 2020. – URL: https://life.pravda.com.ua/columns/2020/12/12/243356/.
6. Сучасна українська музика [Електронний ресурс] // Тиждень – URL: http://week.dp.gov.ua/osvitnia-prohrama/pislya91/suchasna-ukrainska-muzyka.
7. Українська музика [Електронний ресурс] // Рідна Україна. – 2021. – URL: https://ridna-ukraina.com.ua/culture/ukrainska-muzyka.html.
8. Українське музичне мистецтво в XX – XXI ст. [Електронний ресурс] – URL: https://studfile.net/preview/5470543/page:29/.

Овсюк О.О.,
здобувачка освіти 2 курсу Навчально-наукового інституту права
та інноваційної освіти, група МБ-ПС-021
Дніпровський державний університет внутрішніх справ

РОЛЬ НЕВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У ПОВСЯКДЕННОМУ ЖИТТІ ЛЮДИНИ

Що означає невербальне спілкування в житті людини? Міміка та жести людини можуть розказати про неї на багато більше ніж безпосередньо промова. Частіше за все люди навіть не розуміють, що завдяки своїм невербальним знакам можуть розкрити навіть ті риси свого характеру, які дуже намагалися приховати. Все це говорить про те, що вивчаючи психологію людини, має великий сенс звернути увагу на цей спосіб спілкування і передачі емоцій, тому що він може допомогти розкрити психологічний портрет особистості і навіть набагато краще зрозуміти психологічний стан. Австралійський спеціаліст «з мови рухів тіла» А. Піз стверджував, що за допомогою слів передається лише 7 % інформації, зате за допомогою звукових засобів (включаючи тон голосу, інтонацію тощо) – 38 %, міміки, жестів, пози – 55 % [1,с.15].

Те, завдяки чому ми розуміємо один одного без слів, тобто мова жестів та міміки, називається безсловесною, немовною комунікацією. У психології до такого типу комунікації відноситься вираз обличчя, рух рук, положення тіла, хода і т.д. Аналіз усіх цих складових мови жестів і їх значень якраз і дасть нам опис характеру людини, її настрою, його основних рис. При цьому якісь елементи відображають одномоментні характеристики, як, наприклад, жести і міміка брехні. А якісь відповідають певному типу темпераменту або

більш загальним властивостям особистості (наприклад, недбала хода з розгойдуванням плечей говорить про самозакоханість і егоїстичність натури).

Особливу роль в психології жестів грає міміка очей, обличчя і рухи голови. Обличчя людини умовно можна розділити на три частини: У верхній частині (волосся, лоб і брови) відбиваються стан і емоції, які супроводжують розумову діяльність. У середній частині (очі і ніс) яскравіше усього виявляються слабі або емоції, що стримуються, менш помітні в інших частинах. У нижній частині особи (рот і підборіддя) найбільш точно відбиваються емоції і стани, які вимагають великих витрат енергії. Варианти положення голови і шиї досить обмежені і, як правило, залежать від культурних особливостей їх «застосування», наприклад від того, як прийнято тлумачити кивок голови, негативне похитування головою з сторони в сторону і пр. Існує, однак, і декілька яскравих виразних рухів, серед яких голова, «втягнута» в плечі» (може розглядатися як вияв захисту від реальної фізичної небезпеки або від дискомфортної ситуації); нахил голови набік (означає увагу до співрозмовника і переважну згоду з його думкою) та ін. [2].

Очі людини виконують подвійну функцію: вони служать органом зору і засобом встановлення контакту. Коли погляди зустрічаються, у людей з'являється суб'єктивне відчуття контакту, значення якого важко переоцінювати. Очі - найбільш інформативна частина особи. Спостереження за зіницями потенційних покупців практикували ще ювеліри древнього Китаю. Обговорюючи з покупцями ціну на той або інший виріб, вони спостерігали за рухами їх зіниць і помітили, що зіниці людини, що зацікавила обов'язково розширюються [3].

Психологія жестів дуже різноманітна і дозволяє виявити досить тонкі і ледь вловимі характеристики людської натури. І, можливо, саме тому мова міміки і жестів знайома і близька людині з раннього дитинства. Як ми вже згадували на початку, міміка та жести можуть надати більш правдиву інформацію, ніж мова людини. Також хотілося б звернути увагу ряд жестів, які є інформативними для ефективної комунікації. Наприклад, жести відкритості, які **с**игналізують про те, що людина відкрита спілкуванню з вами і зацікавлена в ньому. На це вказують руки, розкриті долонями вгору, потиск плечима, що супроводжується розкриттям рук, розстібання піджака. Жести захисту, які показують, що людина сприймає ситуацію як загрозливу, конфліктну [4]. Найбільш частими жестами захисту є руки, що схрещені на грудях або стислі в кулаки. Жести перестраховки виражають невпевненість або побоювання співрозмовника: він може гризти ручку або олівець, переплітати пальці рук, при цьому великі пальці потирають один одного, пощипувати шкіру. На авторитарність вказують підняте вгору підборіддя, схрещені за спиною руки. Якщо людина покашлює, прочищає горло, то це вказує на те, що вона почувається невпевнено і неспокійно. Жести самоконтролю сигналізують про бажання людини впоратися зі своїми емоціями або сильними почуттями. Наприклад, руки заведені за спину і там одна сильно стискає іншу, або людина сидить в кріслі, схрестивши щиколотки, і сильно вчепилася в його підлокітники [5].

Хода як форма невербальної комунікації, також є вельми інформативною. Так, пряма хода, з твердим кроком видає упевнену в собі, рішучу людини, яка усвідомлює свою гідність. Людина, якій властива прискорена хода, є гарячою натурою. Вона швидко ходить і швидко думає, прагне швидко жити. Повільна хода видає або людей байдужих, або мрійників, які настільки захопилися своїми ідеями, що навіть забули цілі свого руху. Люди, які при ходьбі ховають руки в кишені, критичні і скритні, а ті, хто розмахують руками відкрито мають ясну мету і готові її реалізувати. Людина в пригніченому стані не лише ховає руки в кишені, але і волочить ноги, дивлячись вниз.

Отже, невербальна комунікація відбувається, як правило, не усвідомлено, мимовільно. Здебільшого люди контролюють своє мовлення, але на підставі аналізу їх міміки, жестів, інтонації можна оцінити правильність, щирість мовної інформації.

Література:

1. Пиз А. Язык телодвижений. Как читать мысли окружающих по их жестам. URL: https://modernlib.net/books/piz_allan/yazik_telodvizheniy_kak_chitatmisli_okruzhayu-schih _po_ih_zhestam/read_1/ (дата звернення: 05.11.2021).
2. Роль міміки та жестів в житті людини. URL: http://dpc.edu.ua/wpcontent/uploads/2015/04/4.%D0%A0%D0%BE%D0%BB%D1%8C-%D0%BC%D1%96%D0%BC%D1%96%D0%BA%D0%B8-%D1%82%D0%B0-%D0%B6%D0%B5%D1%81%D1%82%D1%96%D0%B2-%D0%B2-%D0%B6%D0%B8%D1%82%D1% 82%D1%96-% B8.pdf (дата звернення: 08.11.2021)
3. Мова міміки. URL: http://4ua.co.ua/psychology/va3bd78a5d53b88521316c 27_0.html (дата звернення: 08.11.2021).
4. Мова рухів тіла. URL:https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2018/january/issue-03/article-33275.html (дата звернення: 08.11.2021).
5. Мова жестів. URL: https://znanija.com/task/587983 (дата звернення: 08.11.2021)

Панчук І.В.,
студентка VI курсу
соціально-гуманітарного факультету
Західноукраїнського національного університету

НЕОБХІДНІСТЬ ТЕХНОЛОГІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В УКРАЇНІ

Характерною рисою для сучасного суспільства є динамічні соціальні зміни, які в свою чергу сприяють пошуку нових та вдосконаленню вже відомих способів та методів соціальної роботи. Відтак особливої актуальності набуває оптимізація роботи соціальних працівників з різними категоріями населення. Рушійною силою для вирішення даного завдання є технологізація соціальної сфери, яка являє собою оптимальні способи перетворення і регулювання соціальних відносин і процесів.

Вважається, що інтерес до соціальних технологій відчутно зріс внаслідок технологічної революції та соціальних потрясінь XX століття. Дослідженням різних аспектів впровадження соціальних технологій у практичну діяльність займались такі науковці, як: В. Шахрай, В. Лютий, С. Кубіцький, Т. Надвинична та інші.

Проаналізувавши ряд літературних джерел можна зробити висновок, термін «технологія» походить від таких давньогрецьких слів, як: «техно» – майстерність, мистецтво та «логос» - наука, знання, закон.

На думку більшості вчених існує два основних підходи до трактування поняття «соціальна технологія». Згідно з першим підходом дане поняття розглядається, як специфічна система знань, що досліджує процеси цілеспрямованого впливу на соціальні об'єкти, а також розробляє та обґрунтовує ефективні способи та прийоми такого впливу. Другий підхід є практико-зорієнтований та визначає соціальні технології як сукупність прийомів, методів та впливів на соціальний об'єкт з метою досягнення поставлених цілей або одержання заданого результату. Дані підходи мають право на існування проте вони дещо обмежують змістове наповнення даного терміну, зокрема коли йдеться про технологізацію професійної діяльності фахівців соціальної роботи [3].

Відповідно до цього для структури соціальних технологій є притаманні такі характеристики: наявність заданого алгоритму, стандарт діяльності, послідовність операцій, зміст і логіка вирішення конкретного завдання [1, с.18].

Крім цього, технології поділяють на такі види: традиційні та інноваційні, прості і складні, а також жорсткі і гнучкі. Розглянемо їх детальніше. Простими технологіями вважаються такі, які доступні неспеціалісту, а складними, ті для використання яких необхідна спеціальна підготовка. Використання жорстких технологій передбачає постійну послідовність процедур і операцій та вибір методів і прийомів не залежно від обставин діяльності, на противагу жорстким технологіям гнучкі передбачають зміну змісту та послідовності процедур і операцій, вибір методів та прийомів діяльності залежно від особливостей об'єкта і суб'єкта та умов діяльності. В свою чергу традиційні побудовані на емпіричному досвіді, перевірені тривалою практикою і спрямовані на вирішення типових проблем, а інноваційні побудовані на новітніх наукових досягненнях і спрямовані на пошук нових засобів вирішення складних проблем [2, с. 7].

При розробці новітніх соціальних технологій необхідно враховувати ряд особливостей. Перш за все технології соціальної роботи повинні мати науково обґрунтовані гарантії, що їх використання буде на благо людям. По-друге хоч використання соціальних технологій припускає деяке повторення, застосування до схожих соціальних об'єктів не може відбуватися без відповідного корегування. Третьою особливістю є той факт, що хоча соціальні технології в певному розумінні являють собою завершену, строгу систему дій, вирішення практичного завдання в той самий час вони є системою яка розвивається завдяки збагаченню новими операціями в ході втілення [1, с. 21]. Врахування цих особливостей є необхідною частиною для якісної розробки технологій, важливість яких з кожним роком зростає.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства простежується гостра необхідність переходу від стихійного до усвідомленого характеру суспільної практики. Зокрема беручи до уваги, зміни які на даний час переживає Україна хочеться наголосити на важливості вироблення нового підходу до вирішення соціальних проблем. Як свідчить досвід інших держав світу визначну роль в цьому відіграють структури соціального захисту населення та наявність чіткого механізму надання послуг, без цього не зможе існувати гуманна держава. Щоб вирішити дані завдання потрібна активна розробка і вдосконалення соціальних технологій.

Література:

1. Віноградська О.М., Бєлова Л.О. Соціальні технології: конспект лекцій. Харків: ХНАМГ, 2009. 135 с.
2. Лютий В.П. Технології соціальної роботи: Конспект лекцій: Розділ 1. Загальні технології соціальної роботи. Київ: Академія праці і соціальних відносин, 2003. 75с.
3. Надвинична, Т. Л. Технології здійснення ефективної соціальної роботи [Електронний ресурс].*Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Психологічні науки.* 2013. №3.

Рудик Г.С.,
здобувачка освіти 1-го курсу, група МБ-ПС-021
Навчально-науковий інститут права та інноваційної освіти
Науковий керівник – канд. соціол. наук, доц. Демичева А.В.

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРНЕТ КОМУНІКАЦІЇ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Сьогодні віртуальне спілкування в Інтернеті вже замінює реальну комунікацію. Процес розвитку Інтернету супроводжується формуванням деяких особливостей, норм, правил та вимог, пов'язаних з певною організаційною та соціальною структурою Інтернет - простору, за допомогою яких контролюється та регулюється діяльність людей у процесі Інтернет – комунікації в сучасному суспільстві. Завдяки популярності та доступності Інтернет-мережі, люди відкривають нові можливості та способи комунікації. Саме це і формує нову сферу інформаційної взаємодії, де виникають нові види суспільних відносин.

Розвиток соціальних мереж, інформаційного простору в мережі Інтернет дає поштовх для створення нових видів соціальних комунікацій в сучасному суспільстві. Такі вчені, як А. Фрідланд, Г. Штромайєр, Д. Клайн, Д. Бурстейн, М. Яцимірська проводять дослідження Інтернет-мережі, а саме вивчають особливості Інтернет-комунікації, нові види спілкування в мережі та формування поведінки людини в сучасних соціальних мережах (Telegram, WhatsApp, Twitter, Instagram, Facebook та ін.). А. Фрідланд зазначає, що у період глобалізації нові технології та інтернет-комунікації відіграють величезну роль. Прогресивні інформаційні та комунікаційні технології відображають зміни, які ми можемо спостерігати в сучасному суспільстві [3]. У XXI ст. для досягнення успіху в будь-якій галузі, людині потрібно володіти інформацією та знаннями, хоча у наукових колах часто обговорюється безліч ризиків, які пов'язані із використанням сучасних технологій, зокрема Інтернет-комунікації. Наприклад, багато вчених вивчають новий вид залежності від віртуального світу у молоді, заразом з деперсоніфікацією в спілкуванні та взаємовідносинах, втечу від дійсності у світ Інтернету [3].

Численні дослідження віртуальної аудиторії показали, що тепер переважну більшість користувачів Інтернету складають студенти та люди з вищою освітою. Щодо типу освіти, то переважає технічна освіта, потім гуманітарна. Ці дані пояснюються тим фактом, що для повноцінної роботи Інтернетом необхідні чималі знання як самої мережі, так і комп'ютера. Інтернет є скоріше молодіжною спільнотою, найбільш активні користувачі віком від 18 до 23 років. До комп'ютера більшість ставиться як до джерела знань та інформації. Якщо простежити тенденцію зміни ролі комп'ютера у житті людей, то з робочого інструменту (на початку свого існування) комп'ютер став більш навчальним або інформаційним інструментом в сучасному світі [1].

На думку такого дослідника як Г. Штромайєр, найбільш поширеними видами соціальних комунікацій вважаються: глобальна мережа Інтернет, листування через електронну пошту (e-mail), спілкування через різноманітні соціальні мережі та месенджери [4]. Очевидно, що Інтернет-комунікація- це унікальне середовище для масового спілкування, яке дозволяє реалізувати безліч устремлінь людей. У такому середовищі не береться до уваги місцеперебування, вік, стать, зовнішній вигляд людини. Інтернет-комунікація є однією із видів масової комунікації, яка має деякі особливості.

Серед характеристик Інтернет-комунікацій дослідники виділяють:

1)Анонімність в Інтернет мережі. В процесі комунікації, можна спостерігати, як користувачі можуть приховувати деякі анкетні данні або в деяких випадках використовувати інші відомості про себе. Внаслідок цього, в Інтернет мережі людина може проявляти більшу свободу дій. Таким чином, сьогодні існують ризики викрадення або підробка персональних даних користувачів.

2)Свобода в спілкуванні. Користувачі з легкістю можуть заводити або обривати контакти з іншими користувачами, незалежно від фізичного місцеперебування.

3)Наповненість спілкування. Деякі користувачі хочуть висловити емоції в діалогах, тому використовують занадто багато спеціальних знаків "Смайлики", "Emoji" та ін. Інші, навпаки, хочуть позбавитись від емоційного забарвлення в спілкуванні та не використовують ніяких спеціальних знаків.

4)Нетипова поведінка. Дуже часто, користувачі Інтернет мережі можуть презентувати себе інакше чим в реальному житті. Тому, багато людей порушують норми моралі або соціальні норми, щоб показати іншу сторону себе. Іноді створення інших віртуальних особистостей говорить про те, що людина не повністю реалізує себе в реальному житті, тому в мережі Інтернет такі користувачі відіграють вигадані сценарії.

Ще одним видом інтернет-комунікації є чати у соціальних мережах чи месенджерах. Чати – це сучасні «електронні дискусії», в яких будь-який користувач може вести діалог на різні теми. Завдяки функції чату можливі дві різні форми комунікації: наприклад, комунікація один з одним, тобто одночасна комунікація між двома учасниками чату; комунікація «в групі», комунікація між кількома учасниками чату [5]. Такі науковці, як Д. Клайн і Д. Бурстейн зазначають, що соціальні мережі та месенджери замінили сучасне людське спілкування. На думку вченого, блогосфера та соціальні мережі розвивається дедалі швидше. Спочатку у людей виникає зацікавленість на індивідуальному рівні, а потім стає надбанням широких мас, впливаючи на всі сфери людської діяльності [2].

Таким чином, Інтернет мережа є потужним каналом впливу на сучасне суспільство, а Інтернет-комунікація стала важливою частиною життя людини. Сьогодні такі науковці та дослідники, як А. Фрідланд, Г.

Штромайєр, Д. Клайн, Д. Бурстейн, М. Яцимірська впевнені, що соціальні мережі та Інтернет- комунікація розвивається динамічними темпами в останні роки. Хоча спілкування в Інтернеті має свої специфічні риси та особливості, дедалі більше людей використовують різні соціальні мережі з різною метою. Тому, в процесі сучасної глобалізації потрібно знайти баланс і не забувати, що соціальні мережі ніколи не замінять розкіш людського спілкування в реальному житті.

Література:

1. Горянский Ю. Назад в будущее. *Мир Internet*. 2001. № 10.
2. Клайн Д., Бурстейн Д. „Блог! Как новейшая медиа-революция изменяет политику, бизнес и культуру". Пер. с англ. М.: «Vanguard Pr», 2005.
3. Фридланд А. Я. Об уточнении понятия «информация». *Педагогическая информатика*. 2001. № 4. С. 28 - 36.
4. Штромайєр Г. Політика і мас-медіа; пер. з нім. А. Орган. К.: ВД «Києво-Могилянська академія», 2008. 303 с.
5. Яцимірська М. Г. Мова інтернет-видань: термінологія, персвазивність. URL: http://www.mediakrytyka.info/onlyn-zhurnalistyka/mova-internet-vydantermiolohiya-persvazyvnist.html (дата звернення 11.11.2021).

Сидорова Л.Г.,
учениця Харківської гімназії №1
Харківської міської ради Харківської області
Науковий керівник — канд. екон. наук, доц. Черкашина Т.С.

ПРОБЛЕМИ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ НЕРІВНОСТІ КРАЇН В СУЧАСНОМУ ГЕОЕКОНОМІЧНОМУ ПРОСТОРІ

На даний час однією з найбільш актуальних проблем розвитку глобальної економіки є поглиблення технологічного розриву між різними групами країн світу, що проявляється у різнорівневій ефективності комерціалізації національних інноваційних систем, які здатні не лише забезпечити тісний контакт між наукою, урядом і бізнесом, а й підвищити ступінь інтеграції країни до єдиного глобального інформаційного простору.

По-перше, спостерігається висока концентрація наукових досягнень та інноваційних розробок на території економічно розвинених країн, що є закономірним результатом активного фінансування наукових досліджень і реалізації ефективної державної політики економічно розвинених країн (США, Німеччини, Франції, Японії) щодо комерціалізації інноваційних продуктів. Наприклад, із загальної кількості патентів (195 тис. патентів), виданих у 2020 р. Національним Бюро патентів і торговельних марок США, американським компаніям і приватним особам належало близько 60%, японським компаніям – 26%, німецьким компаніям – 15%, французьким компаніям – 5%. Цим же компаніям і приватним особам належить і більшість так званих “тріадичних патентних сімей“ (ТПС) – патентів, які одночасно зареєстровані в трьох провідних патентних центрах світу: США, Японії і одній з країн Європейського Союзу. Так, у 2019 р. в США було зареєстровано 31% світових ТПС, в Японії – 28,8% ТПС, у Франції – 11% ТПС, у Великій Британії – 3,0% ТПС, в Нідерландах – 2,2% ТПС, у Швеції – 1,2% ТПС [1, с. 92-110]. При цьому в США створені і реалізуються понад 20 макротехнологій, які забезпечують конкурентноспроможність національного виробництва, 10 макротехнологій – у Німеччині, 7 макротехнологій – в Японії, 3 макротехнологій – у Великій Британії, 3 макротехнології – у Франції, по 2 макротехнології – в Швеції, Норвегії, Італії та Швейцарії.

Високі показники патентування наукових винаходів характерні і для інших країн-лідерів глобальної економіки. Наприклад, в Канаді, Швейцарії, Китаї, Австралії та Ізраїлі зареєстровано 1,6%, 1,5%, 0,8%, 0,8%, 0,7% світових ТПС відповідно. Поступово розширюють свою патентну діяльність Китай і Індія, а також так звані “азіатські тигри“ і “азіатські дракони“ (Південна Корея, Малайзія, Таїланд, Тайвань, Сінгапур), в яких на даний час формуються основні риси “нової економіки“ за рахунок успішно реалізованої в 80-ті рр. XX ст. структурної трансформації економіки у бік розвитку наукомістких галузей [2, 27-29]. Так, в Південній Кореї зареєстровано понад 3000 патентів, в Китаї – понад 1400 патентів, в Індії – понад 500 патентів. У той же час в країнах Південної Африки зареєстровано всього 144 патентів, з яких лише 33 патенти належали до «тріадичних патентних сімей» [1].

По-друге, існує монополізація економічно розвиненими країнами світу глобального виробництва високотехнологічної продукції і послуг. Так, питома вага промисловості виробництва високотехнологічної продукції і послуг США, Великої Британії, Німеччини, Італії, Японії варіюється у межах від 80% до 90% світового виробництва наукомісткої продукції і сукупного обсягу їх експорту. Окрім того, поглибленню глобального технологічного розриву сприяє і посилення регіональної концентрації НДДКР в економічно розвинених країнах і нових індустріальних країнах (“НІК”). Зокрема, 40% ВВП і 57% загальної чисельності патентів, зареєстрованих на території країн, що входять до Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), продукується на 10% регіонів держави цієї організації. Збільшення ролі наукомістких галузей в сучасному матеріальному і нематеріальному виробництві зумовило загострення конкурентної боротьби між

трьома світовими економічними центрами досягнення світового лідерства (США, Китаєм і Європейським Союзом) та подальше технологічне відставання інших країн світу [2, с. 25-26].

По-третє, існують серйозні бар'єри для входу на світовий ринок інтелектуальної власності. Наприклад, торгівля роялті та ліцензійними послугами концентрується в Канаді, Австралії, США, Німеччини, Японії, Китаї, де її питома вага становить понад 90% сукупних платежів. При цьому, США демонструють активне сальдо в сфері торгівлі науково-технічними знаннями, що свідчить, з одного боку, про високий рівень фінансування наукових досліджень та потужний науково-технічний потенціал, а, з іншого, про масштабний експорт наукових знань до країн Західної і Центральної Європи, а також країн Східної і Південно-Східної Азії, що стримує розвиток національних наукових досліджень в цих державах і підсилює "нееквівалентність обміну" в їх торгівлі з США [2, с. 30].

По-четверте, простежується чітка тенденція до збільшення витрат на НДДКР у розвинутих країнах світу. Так, в країнах ЄС сукупні витрати компаній на здійснення НДДКР збільшилися у 12 разів: з 78 977,6 млн. євро у 1995 р. до 971 581 млн. євро у 2020 р. Активними учасниками в цьому процесі є транснаціональні корпорації (ТНК), які, за оцінками експертів [1, с. 179-184], забезпечують понад 50% світових витрат на НДДКР і майже 80% комерційних витрат на наукові дослідження та інноваційні розробки. Корпорації, що лідирують у світі за витратами на науково-дослідні роботи, сконцентровані в декількох галузях, в першу чергу, у виробництві інформаційно-телекомунікаційного устаткування, фармацевтичної біотехнологічної галузях, а також в автомобілебудуванні.

Таким чином, технологічні асиметрії між розвинутими країнами світу та країнами, що розвиваються, поступово поглиблюються і посилюються, тому подальші наукові розвідки автора будуть спрямовані у бік розробки заходів з вирівнювання структурних диспропорцій та технологічної нерівності в глобальному економічному просторі.

Література:

1. Грущинська Н. М. Світогосподарські трансформації в умовах четвертої промислової революції та мережевої економіки : монографія / Н. М. Грущинська. – К. : НАУ, 2019. – 309 с.
2. Опалько В. В. Ідеологія причин нерівності та суперечності глобального економічного розвитку. Проблеми економіки. – 2018. – №2. – С. 24–30.

Степанюк Д. Д.,
студентка I курсу спеціальності «Психологія»
Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти
Науковий керівник – канд. соціол. наук, доц. Демичева А.В.

РОЛЬ «INSTAGRAM» У ЖИТТІ СУЧАСНИХ ЛЮДЕЙ

У світі соціальні мережі займають не останнє місце у житті людей. Їх використовують як інструмент соціалізації, комунікації, отримання інформації. Соціальні мережі сьогодні є основним орієнтиром цінностей та ідеалів серед молодих людей. У якомусь плані соціальні мережі стають значнішим інститутом, відсуваючи на другий план інститути школи, сім'ї та інші. Вони стають особливим соціальним простором, де формуються нові форми соціалізації та соціальні відносини.

Інстаграм займає досить велику частину нашого життя. За останній рік кількість користувачів Instagram в Україні збільшилась на 0,5 млн і досягла 11,5 млн. [3]. Instagram є другою за популярністю платформою з погляду щоденної витрати часу, коли понад 500 мільйонів активних користувачів щодня діляться 250 мільйонами історій. У 2019 р. користувачі проводили на платформі в середньому 27 хвилин на день. 64% користувачів Instagram у віці від 18 до 29 років. Тільки 21% користувачів Instagram у віці від 50 до 64 років [4]. За даними Hootsuite, 63% користувачів Instagram заходять у мережу принаймні один раз на день. Понад 40% роблять це кілька разів на день. Також 500 млн користувачів Instagram щодня дивляться Stories. [1]

Розглянемо позитивні сторони соціальної мережі Інстаграм. Для багатьох людей він став можливістю заробітку і багато хто знайшов у ньому свій шлях. Інстаграм справді дає багато нових можливостей. Для деяких це джерело натхнення, корисної інформації та можливість постійно впізнавати щось нове. Вебінари, марафони, чек-листи все, що потрібно можна знайти в одному місці. А також можна знайти багато нових, класних, цікавих людей не лише онлайн, а й з твого міста. Інстаграм це свого роду електронний альбом у якому ми можемо зберегти хороші моменти нашого життя. Для багатьох Інстаграм став можливістю просувати свій бренд. У сучасному суспільстві Інстаграм став одним із головних майданчиків для продажу товарів та послуг, вже понад 69% користувачів перейшли на бізнес-аккаунт. Інстаграм став використовуватися для розвитку магазинів та приватного підприємництва. За статистичними даними, 72% компанії залучили нових клієнтів завдяки веденню сторінки в цьому додатку [5]. Зазначимо, що Інстаграм має у своєму розпорядженні найширші та ефективніші можливості для просування товарів або послуг, виступаючи як потужний інструмент реклами та самореклами не тільки для більш-менш відомих особистостей, але і для ЗМІ, власників малого, середнього і великого бізнесу та ін. PR в соціальних мережах (особливо в таких популярних, як Інстаграм) дозволяє «впровадитися» в

інформаційний простір безлічі людей незалежно від їхнього бажання, привернути увагу та розширити аудиторію. Це визначило можливість створення постів рекламного характеру в Інстаграм.

Негативними сторонами такої соціальної мережі, як Інстаграм, є те, що нинішнє покоління психологічно нестійкіше і слабше, ніж попередні. Все тому, що цінності змінилися. Раніше люди раділи просто гарній погоді, тому що вони здорові й мирному небу над головою. А зараз людина може накласти на себе руки, тільки тому що в неї немає нового телефону. Щодня ми заходимо в інстаграм і дивимося на ідеальне життя інших людей, хтось відпочиває на Мальдівах, хтось купує собі нову дорогу машину преміум класу, у когось ідеальна фігура та шкіра, гарне волосся, очі, ніс тощо. Щодня ми дивимося на ідеальне життя інших людей. Більшість людей це засмучує і навіть злить. Звичайно існує невеликий відсоток людей, яких мотивує життя інших людей, але більшість починає вважати, що це з ними, щось не так, що вони такі ліниві, що не можуть більше працювати, щоб купити нову машину, або ще гірше, що вони не такі красиві, не такі розумні й таке інше, цей список можна писати довго. У зв'язку з великими можливостями цього додатку Інстаграм став не просто соціальною мережею, створеною для обміну фотографіями, а став формувати певну культуру та спільноту людей. Так, він став майданчиком для зародження безлічі трендів, за якими почали стежити не лише користувачі цієї соціальної мережі [4].

Слід сказати, що розвиток соціальних мереж принесло безліч різних функцій як для звичайних людей, так і для відомих брендів. У сучасному світі інстаграм став головним інструментом формування громадської думки та результативним майданчиком для розвитку особистого бренду, для продажу товарів та послуг. Це перш за все інструмент самопрезентації та самопросування, він дозволяє людям стежити за своїми "еталонами" і наслідувати їх, завдяки чому відбувається віртуальна соціалізація суб'єкта [2].

Але все-таки хочеться жити в реальності, читати книги й не поспішати, насолоджуватися моментами та використовувати всі свої органи почуттів по повній вдихати свіже повітря, гуляти в парку, відчувати подих вітру, насолоджуватися їжею, не відволікаючись на телефон, але й від прогресу відставати не хочеться, адже повністю вже не абстрагуєшся, як не крути, - соціальні мережі є невіддільною частиною життя сучасної людини.

Література:

1. Аудитория шести крупнейших соцсетей в России в 2020 году: изучаем инсайты. URL: https://ppc.world/articles/auditoriya-shesti-krupneyshih-socsetey-v-rossii-v-2020-godu-izuchaem-insayty/ (дата звернення 11.11.2021).
2. Грахова И.А., Дрынь Я.А. Анализ социальной сети Instagram как инструмента формирования общественного сознания. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/ analiz-sotsialnoy-seti-instagram-kak-instrumenta-formirovaniya-obschestvennogo-soznaniya (дата звернення 10.11.2021).
3. Как украинцы пользуются Facebook и Instagram – исследование. URL: https://tech.liga.net/technology/novosti/kak-ukraintsy-polzuyutsya-facebook-i-instagram---issledovanie (дата звернення 20.10.2021).
4. Сколько времени средний человек проводит в социальных сетях? URL: https://www.affde.com/ru/how-much-time-does-the-average-person-spend-on-social-media.html (дата звернення 15.10.2021).
5. Щурина, Ю.В. Жанровое своеобразие социальной сети Instagram. *Жанры речи*. 2016. С. 156-168. (дата звернення 05.11.2021).

Ткач О.В.,
студентка кафедри журналістики та мовної комунікації
Національного університету біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник — канд. філол. наук, доц. Пузиренко Я.В.

ІСТОРИЧНЕ МИНУЛЕ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ ЯК ПРОВІДНИЙ МОТИВ ТВОРЧОСТІ ХУДОЖНИЦІ НАТАЛІ ПАВЛУСЕНКО

Культурна спадщина – невід'ємна частина етносу, яка слугує джерелом соціальної пам'яті, досвіду народу та дороговказом до його витоків. Водночас вона передбачає збереження зв'язку між поколіннями, сприяє пробудженню національної свідомості та розвитку національної гідності громадян.

Як відомо, протягом свого існування український народ пережив чимало складних, неоднозначних подій та етапів, які знайшли своє відображення у різноманітних пам'ятках літератури, архітектури, скульптури, живопису та музичного мистецтва. Їх значення для українства дійсно важко переоцінити.

Наразі існує чимало досліджень, присвячених цій тематиці. Згідно з даними, наведеними у статті Н. Чорної [3], державний облік нараховує близько 130 тисяч пам'яток історії, археології, архітектури та мистецтва. Шість об'єктів внесено до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО і ще 17 об'єктів – перебувають на розгляді.

Проте не можна залишати без уваги той факт, що далеко не всі пам'ятки виконані з належною якістю і можуть гідно відображати той чи інший період минулого. Особливо це стосується портретів історичних діячів Козацької доби. Ініціатором обговорення цієї проблеми стала Наталя Павлусенко.

Наталя Павлусенко – художниця, яка походить із старовинного українського роду. Вона працює у жанрі історичного портрета, займається історичною реконструкцією і вже понад 13 років створює серію живописних портретів «Герої козацької України». Змалку виховуючись в осередку поваги і любові до своєї країни, Наталя розвинула в собі високий рівень національної гідності та самосвідомості, який і спонукав її стати на шлях збереження та примноження українських традицій та звичаїв у мистецтві. Передумовою створення серії робіт стала низька якість виконання портретів гетьманів, представлених у підручниках з історії України для ознайомлення здобувачів освіти.

«*Я гортала ці підручники. Їх прикрашали портрети польських королів, російських царів, султанів Османської імперії — їх прижиттєві дуже гарні портрети. Мене обурював той факт, що, на жаль, не було таких портретів у наших героїв. Або був поганий прижиттєвий портрет, або не існувало портретів взагалі... Мені стало дуже соромно, і я почала пробувати писати ці портрети*», – зазначає Наталія в одному з інтерв'ю [1]. Водночас вона підкреслює, що мотивацією, своєрідним пальним, яке спонукало її до роботи, став національний сором, який вона відчула під час перегляду старовинних портретів.

Як бачимо, проблема розвитку і забезпечення культури не нова. Зокрема чітко простежується негативний вплив радянських часів. Відомо, що цей період характеризується неналежним представленням Козацької доби, суцільним нашаруванням несмаку і неповаги, з залишками яких ми змушені боротись і досі. Власне, це явище має негативні наслідки не тільки на державному а і на міжнародному рівні. Адже подібні пам'ятки, в порівнянні з тогочасними взірцями Польщі, Росії, Туреччини та інших країн, свідчать про вкрай легковажне ставлення українців до своєї держави, її історії й основних персоналій.

Протягом своєї мистецької кар'єри Наталя Павлусенко створила портрети таких відомих діячів як Пилип Орлик, Іван Богун, Дмитро Байда-Вишневецький, Іван Підкова, Северин Наливайко, Петро Конашевич-Сагайдачний, Іван Сулима, Богдан Хмельницький, Іван Сірко, Петро Дорошенко, Іван Мазепа, Іван Скоропадський, Павло Полуботок та Петро Калнишевський. Однак вона не зупиняється на досягнутому і планує доповнити серію зображеннями інших важливих героїв. Зокрема жінок.

Основною метою художниці є відтворення правдивих історичних образів у всій повноті їх природної краси та самобутності, а також руйнування хибних стереотипів, що склалися у нашому суспільстві протягом років. Підґрунтям для розробки художньої концепції та її подальшого втілення слугують ретельні дослідження та консультації зі знавцями тогочасного періоду. Серед них: авторка антропологічних досліджень Галина Лебединська, джерелознавець за напрямами військового-політичної історії України Олексій Сокирко, а також історики Сергій Шаменков – опікується темою історичного костюму – та Ольга Ковалевська [4].

Портрети художниці вирізняються своєю глибокою продуманістю, символізмом та надзвичайною деталізацією, що проявляється в майстерному зображенні одягу, головних уборів, прикрас, зброї та козацьких клейнод – атрибутів військової та цивільної влади. Ще однією особливістю картин є те, що історичні постаті, зображені та них, виглядають немов живі люди. Задля того аби досягти цього результату і якомога природніше зобразити поставу та рухи, авторка використовувала натуру: запрошувала позувати акторів театру (серед них – Лев Задніпровський, Володимир Нечипоренко, Тарас Жирко) та використовувала фотографії героїв АТО. Проте окрім постави, зовнішнього вигляду, костюму та прикрас є ще один аспект, якому Наталя приділяє особливу увагу під час роботи – психологія героя. На її думку, саме глибокий аналіз особистості та встановлення з ним внутрішнього діалогу дають змогу якнайточніше передати індивідуальність на полотні.

Зауважимо, що цінність цих полотен полягає не тільки у віртуозному написанні найбільш вірогідних зображень історичних персоналій, а й у реконструкції деякої втраченої з плином часу символіки. Зокрема – гербів Івана Богуна та Дмитра Байди-Вишневецького. Відтак з'являється це один привід вважати роботи Наталії Павлусенко не тільки визначною культурною пам'яткою, а й новітнім історичним відкриттям.

Наразі серія «Героїв козацької України» набула популярності як в нашій країні, так і поза нею. Яскравим свідченням цього є низка виставок, організованих по Україні, й активне обговорення робіт в українському суспільстві та за кордоном. Проте шлях створення портретів не можна назвати простим: протягом років художниця зіштовхувалася з тотальним несприйняттям, нерозумінням та байдужістю українського народу щодо цієї теми. Однак такий низький рівень національної свідомості не відштовхнув, а навпаки – спонукав Наталю продовжити роботу аби нарешті зруйнувати той стереотипний, неправдивий і принизливий образ «українця як хохла: п'яного, з пузом, з варениками, з оселедцем і в шароварах» і таким чином повернути любов до нації [5].

Важливо, що роботи Наталії проходять спеціалізоване сканування, яке дає можливість подальшого друку цифрових копій у будь-яких форматах без втрати якості. Це відкриває перспективи для активного поширення портретів у майбутньому. Наразі портрети уже надруковані у деяких шкільних підручниках з історії. Водночас здійснюється виготовлення тематичних календарів та листівок за умови передзамовлення. Зокрема до календаря 2022 року увійшли 12 портретів гетьманів, отаманів та відомих військових діячів за авторством художниці [2].

Наталя Павлусенко – людина з високим рівнем національної свідомості та гідності. Вона є представницею тієї невеликої частини нашого суспільства, що усвідомлює відповідальність перед нацією та бореться за відновлення та збереження самобутності української культури. Протягом багатьох років художниця займається популяризацією української культури та руйнуванням помилкових стереотипів, що склалися історично. Її основна місія – створення максимально наближених до реальності образів історичних діячів доби

Козацтва та їх популяризація. Серія портретів «Герої козацької України», безумовно, є справжнім історичним і культурним відкриттям сучасності. У майбутньому вона може стати підвалиною для розвитку інших галузей мистецтва, зокрема – розвитку жанру історичного кіно.

Література:

1. Відкриття виставки живописних портретів Наталі Павлусенко «Герої козацької України» : вебсайт. URL: https://oldchernihiv.com/vidkryttya-vystavky-zhyvopysnyh-portretiv-natali-pavlusenko-geroyi-kozatskoyi-ukrayiny/ (дата звернення: 20.11.2021).
2. Календар «Герої козацької України 2022» : вебсайт. URL: https://nashformat.ua/products/geroi-kozatskoi-ukrainy-2022-709491 (дата звернення: 21.11.2021).
3. Н. Чорна, Культурна спадщина України: проблеми вивчення, збереження та використання : Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія. Вінниця, 2021. — № 36 —. С. 67-74.
4. «Обличчя» (Н. Павлусенко) : ютуб-канал. URL: https://youtu.be/sKKh3bQGbCw (дата звернення: 21.11.2021).
5. «Переломний момент» Художник з місією — Наталія Павлусенко : ютуб-канал. URL: https://youtu.be/n7q44yDP-jU (дата звернення: 21.11.2021).

СЕКЦІЯ 7. ПЕДАГОГІКА: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Безсмертна Г.О.,
студентка 3 курсу факультету ФРГМ
Горлівський інститут іноземних мов ДВНЗ ДДПУ
Науковий керівник – канд. пед. наук Єфімов Д.В.

БУЛІНГ ЯК НАГАЛЬНА ПРОБЛЕМА ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ НА ПРИКЛАДІ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

Зміни в економічній сфері, низькі умови, безробіття, сучасні сімейні кризи сприяли поширенню шкільного булінгу. В останні роки булінг став соціальною, психологічною та виховною проблемою. Булінг є частиною шкільного насильства. Булінг – це агресивна поведінка по відношенню до іншої людини, що повторюється з часом [3].

Шкільний булінг – це складне систематичне та соціальне явище, що проявляється у ворожих та конфліктних ситуаціях, що виявляються у позакласний час, коли поряд немає дорослих. Ю.Савельєв наголошує, що булінгу можна дуже легко навчитися, тобто вміти ображати або стати ображеним. Автор зазначає, що це все можна уникнути, якщо учні не побачать моделей жорстокого поводження з дорослими на телебаченні, вдома та в Інтернеті [3].

За своєю структурою булінг має три ролі:

-булер
-жертва
-спостерігач [1].

На думку Л. Кішлі, емоційне приниження є основною ознакою боулінгу. Авторка визначила список характерних ознак булінгу:

1. Вербальні чи невербальні;
2.Принизлива поведінка;
3.Недовірлива поведінка;
4.Втручання в особисте життя;
5.Негативне ставлення до особи, погіршення фізичного та психологічного стану;
6.Якщо людина має намір, дозволяє чи сприяє завданню шкоди іншим особам
7.Особа дозволяє собі дії, які принижують і завдають моральної та фізичної шкоди іншій особі [2].

Ми можемо розділити знущання на дві категорії: прямий та непрямий булінг. Тобто до прямої категорії належать не тільки штовхання, удари по тілу, плювки, кусання, залякування, обзивання, жорстокі жарти, приниження соціального статусу, так і сексуальні домагання [3].

Непрямий булінг включає пасивну агресивну поведінку, а саме ізоляцію, виключення, поділ на різні категорії, образливі погляди, погані жести, плітки, зловживання стосунками, вимагання особового майна [4]. Нажаль, часто жертвами бувають діти з особовими потребами (поганий зір, кумедні окуляри, відсутність слуху, ДЦП), зовнішнім виглядом (зайва вага), хвороби (порушення мови, заїкання), низьким інтелектом та труднощами в навчанні.

Британський учений Н. Дункансон вивчав використання нецензурних слів та інших форм знущань у середній школі. Вчений ставить за мету з'ясувати, як цей тип поведінки впливає на формування гендерної ідентичності підростаючого покоління, і які фактори призводять до такої поведінки. Мета цього дослідження була – визначити причини агресивних проявів міжстатевого спілкування та вивчити поведінкові уявлення, які переживають учні в процесі навчання та виховання; з'ясувати особливості підліткового віку, визначити вплив гендерної соціалізацію підлітків і взаємозв'язок гендерного виховання підлітків на формування міжстатевих відносин у середній школі.

У дослідженні взяли участь чотири середні школи, які розташовані в окрузі Мідленд в центральній Англії. Це були загальноосвітні середні школи, де дівчата і хлопці навчаються разом; кількість учнів у кожній школі від 850 до 1100 учнів, які належали до різних етнічних груп, усі школи були розташовані в місті, де більшість дітей належать до сімей робітничого класу.

Впродовж семи років Н. Данкансон проводив своє дослідження. За цей час повз нього пройшло три покоління школярів. Дослідник зазначив, що гендерна складова була присутня у всіх ситуаціях і сферах шкільного життя.

Міжособистісні конфлікти з використанням сексуально забарвленої образливої лексики, відбуваються майже щодня між старшокласниками. Між учнями обох статей у цих конфліктах спостерігалися чіткі гендерні відмінності. Агресивні прояви міжстатевого спілкування учнів середніх шкіл пов'язані з найбільш поширеною моделлю гендерної соціалізації підростаючого покоління, а головною ознакою є діючі гендерні стереотипи. Ці гендерні стереотипи, безпосередньо впливають на поведінку молодого покоління, зокрема молодших школярів. Гендерні стереотипи сприяють виникненню і формуванню таких явищ, як булінг з різновидів якого є агресивна вербальна поведінка з уживанням сексуальної негативно забарвленої лексики.

Загальноприйнятна модель гендерної соціалізації в суспільстві, яка базується на гендерних стереотипах, впливає на формування соціальної ідентичності молодого покоління [2].

Дослідження показало, що у більшості випадків вчителі ігнорують подібні конфлікти, що свідчить про їх непідготовленість до гендерного виховання молодого покоління та загалом про їх низький рівень гендерної культури в загалі.

Наукові дослідження булінгу привернули увагу педагогічної спільноти і Міністерства освіти Великої Британії. У 2006 році Міністерство освіти Великої Британії розробило рекомендації і стратегії, спрямовані на запобіганню виявлення булінгу у середніх школах – «Safe to Learn: Anti-bullying Work at School» [5]. У цьому документі наголошується, що кожен, хто працює у сфері освіти, є відповідальним за створення шкільної культури, де немає місця булінгу. Якщо випадок переслідування відбувається поза школою, наприклад, кібербулінг, директор та вчителі мають право застосувати дисциплінарні стягнення. Частина боротьби з булінгом має стати важливою сферою загальношкільної політики.

Міністерство освіти також рекомендує кожній школі прийняти – Устав щодо булінгу – «Bullying – A Charter for Action», залучаючи не лише вчителів, а й батьків, громади, церкви та поліцію до реагування на булінг. Директора рекомендовано призначити педагога або психолога зі штату школи (Behaviour and Attendance Consultant), для вирішення проблеми булінгу, що включає спостереження за поведінкою учнів, консультування і надання необхідної допомоги. Школам рекомендовано регулярно проводити моніторинг на предмет виявлення булінгу. Мета реалізації антибулінгових заходів наступні: запобігання шкідлиої поведінки, яка спрямована на заподіяння шкоди іншомим, реагування на випадки булінгу, захист учнів, які стали жертвою булінгу, застосовування дисциплінарних покараннь до учнів, які ініціюють булінг. Велике значення приділяється профілактичним заходам, а саме: використанню навчальних можливостей з метою попередження булінгу (необхідно включати питання, пов'язані з булінгом у навчальні програми, та організації соціальних заходів, спрямованих на підвищення обізнаності учнів щодо питань, пов'язаних з булінгом і запобігати його випадкам [2].

Отже, за останні роки булінг став міжнародною соціальною, психологічною та педагогічною проблемою. Булінг є частиною шкільного насильства. Ігнорування чи нейтральне ставлення адміністрацій школи, педагогів до прояву агресивних дій з боку учнів та поведінка самих педагогів формує загальну атмосферу усієї школи та визначає її соціально-психологічний стан. Тож необхідно готувати педагогів до роботи з булінгом у загальноосвітніх школах, а також залучати до цього батьків, органів управління освітою та правоохоронні служби. Школи повинні регулярно проводити моніторинги на предмет виявлення булінгу, щоб попередити шкідливу поведінку.

Література:

1. Лалак Н.В., Пеняк В. Міжнародний науковий журнал «Освіта і наука». Шкільний булінг як актуальна педагогічна проблема сьогодення. 2019. № 1(26).

2. Лушпай Л.І. Булінг як соціально-педагогічна проблема та шляхи її вирішення (на прикладі досвіду середніх загальноосвітніх шкіл Великої Британії). Київ, 2010. С. 126–131.

3. Савельєв Ю.Б., Салата Т.М. Виключення та насильство: чи існує булінг в українській школі. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота: наукові записки Національний університет Києво-Могилянська академія. Київ, 2009. Т. 97. С. 71 - 79.

4. Bullying in Schools . Problem-Oriented Guides for Police. Problem-Specific Guides Series. No12. URL: www.cops.usdoj.gov

5. Safe to Learn: Embedding Anti-Bullying Work in Schools / Department for Children, Schools and Families guidance. 2008. URL: www.teachernet.gov.uk/wholeschool/behaviour/tacklingbullying/racistbullying

Боровисюк Т.В.,
викладач-методист, викладач суспільно-гуманітарних дисциплін
Подільського спеціальногонавчально-реабілітаційного
соціально-економічного коледжу
Фаін А.В.,
викладач-методист, викладач природничих дисциплін
Подільського спеціальногонавчально-реабілітаційного
соціально-економічного коледжу

ВИКОРИСТАННЯ МЕНТАЛЬНИХ КАРТ ЯК ЗАСОБУ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТІВ

У новому Законі України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII основною метою вищої освіти встановлено підготовку *«…конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях»* [1].

В стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки зазначено, що *«за оцінками світових експертів, оприлюднених Forbes, BBC, Trade Schools Colleges, та експертів дослідницької групи «Digitale Transformation» науково-дослідного інституту майбутніх трудових відносин (м. Бонн), найбільш затребуваними будуть фахівці, які можуть проєктувати, впроваджувати нову техніку і технології з урахуванням викликів майбутнього»* [2]. Тому значимість орієнтації вищої освіти на всебічне стимулювання креативно–творчого саморозвитку конкурентоспроможної особистості не викликає сумнівів. Одне з головних завдань системи освіти - виховання креативно-мислячих фахівців, спеціалістів, які володіють високим творчим потенціалом, здатних швидко навчатися нового, підлаштовуватись під вимоги часу – все це потребує розвитку креативного мислення.

Слово «креативність» походить від англійських слів *creat* – створювати чи *creative* – творець, творчий. Креативне мислення - це процес формування та вдосконалення всіх видів, форм і операцій мислення, вироблення умінь та навичок застосування законів мислення у пізнавальній та навчальній діяльності. Це вміння помічати незвичне у звичних речах, шукати нові рішення та з’єднувати, на перший погляд, абсолютно непоєднувані речі. однієї галузі знань до іншої.

Основним завданням закладу вищої освіти (далі ЗВО) є не лише професійна підготовка студентів, а й творча складова. Подібний розвиток дозволяє досягти наступних результатів: удосконалюються аналітичні здібності, покращуються логічні процеси; створюється основа пошуку нових рішень старих завдань; розширюється кругозір; створюється комфортніша обстановка у процесі навчання; надається можливість задовольняти потреби різного рівня; знімається психологічна напруженість та покращується клімат у навчальному колективі студентів. Для розвитку креативного мислення у процесі навчання можуть бути відведені окремі завдання, їх блоки чи невеликі вправи під час звичайних занять. Викладачеві необхідно спільно зі студентами створювати умови, які стимулювали б розвиток цього виду мислення. Завданням викладача є побудувати навчальний процес та поставити завдання так, щоб у студентів виникало бажання самостійно знайти вирішення проблеми або дійти до суті. Основні форми роботи, які застосовуються у зв'язку з цим є: проблемна лекція; лекція – дискусія; ділові ігри; захист навчальних та творчих проектів, доповідь чи презентація власних досліджень тощо. Щоб удосконалення креативного мислення було на рівні особистості, необхідно, щоб студенти якнайбільше виконували індивідуальні завдання. Важливо не спровокувати відторгнення завдань, для цього бажано не використовувати їх часто. Викладачеві необхідно подбати і про різноманітність процесу самостійного творчого навчання. Цілі організації самостійної роботи у такому процесі: систематизація знань; закріплення матеріалу, оволодіння професійними компетенціями; формування творчої ініціативи, організованості; створення основи для дослідницької роботи, що є важливим для розвитку. У студентів виконання завдань під час навчання викликатиме інтерес, якщо, крім вивчення теоретичного матеріалу, їм покажуть: використання особистого досвіду; проведення спостережень за собою чи оточуючими; організацію та проведення тестів, експериментів; стимуляцію відповідальності за результат; емоційну зацікавленість. Для того, щоб досягти успіху в ході навчання студентської аудиторії, викладач сам повинен тренувати свої креативні навички.

Виконання навчальних та творчих проектів одна із способів розвитку креативного мислення. Методи розвитку креативного мислення будуть корисні не лише для розвитку креативності студентів, а й допоможуть зацікавити та мотивувати студентів до пізнавальної діяльності. Наприклад, для написання навчального проекту

можна використовувати такі методи розвитку креативного мислення як: метод вигадування, метод гіпотез, метод прогнозування, метод «Якщо», метод ментальних карт.

Розглянемо більш детально метод ментальних карт. Психолог Тоні Бьюзен запропонував записувати ідеї як карти і назвав це - метод ментальних карт. Ментальна карта (*англ. mind maps, нім. Mind Map*) (карта пам'яті, інтелект-карти, карта думок) — діаграма на якій відображають слова, ідеї, завдання, або інші елементи, розташовані радіально навколо основного слова або ідеї. Використовуються для генерування, відображення, структурування та класифікації ідей, і в якості допоміжного засобу під час навчання, організації, розв'язання проблем, прийняття рішень, та написання документів [3]. Метод цікавий тим, що допомагає систематизувати розумовий процес, тобто – мислити поступово. Для створення такої карти потрібно, щоб від головної проблеми, як від стовбура дерева, відгалужувалися різні ідеї, пов'язані з нею. Стартом нехай буде середина листа, де у квадраті чи колі визначається і позначається завдання. Потім від завдання проводяться гілки у вигляді жирних ліній, які показують основні ідеї, пов'язані з цим завданням. За допомогою товщини ліній можна виділяти важливість думок. Карта розуму має бути максимально образною, барвистою, акуратною, її потрібно також доповнювати кольоровими ілюстраціями.

Інтелект-карти можна створювати з використанням інформаційних технологій. Розглянемо вибірку з 5 відмінних програм для складання інтелект-карт.

Coogle є безоплатний онлайн-додатком, що підтримує загальну роботу над проектами. За допомогою даної програми можна створювати зручні яскраві карти пам'яті. Інтерфейс платформи простий, поряд з цим має достатньо багато функцій, що роблять хід створення mind maps надзвичайно простим.

Xmind є популярною крос-платформною програмою для складання ментальних карт, працює на платформах Windows/Mac/Linux. У програми є кілька версій: безкоштовна з урізаними можливостями та платна з розширеним функціоналом.

Програма *Freemind* є відкритим безкоштовним додатком, який працює на будь-якій платформі, яка підтримує Java. Загалом програма має весь необхідний набір функцій створення якісних mind maps. Єдиний мінус програми – несучасний дизайн інтелект карток.

MindNode – платна програма для створення інтелект карт на macOC. Програма має сучасний мінімалістичний дизайн та дуже проста у використанні.

BubblUs – безкоштовний веб-додаток для складання інтелект карток в режимі онлайн. Програма дозволяє скласти прості mind map та експортувати їх у форматі зображень. Функціонал програми в порівнянні з простими рішеннями MindNode і Coggle здається трохи мудруватим, але все ж таки програма вирішує поставлене і завдання і створює хороші інтелект карти.

Література:

1. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18 (дата звернення: 12.11.2021 р.).

2. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031. URL: рокиhttps://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf (дата звернення: 15.11.2021 р.).

3. Що таке ментальна карта? Учнівський проект веб-сайт. URL: https://sites.google.com/site/ucnivskijproekt/instrukciie/so-take-mentalna-karta

4. Розвиток творчого мислення студентів у процесі навчання *Medical-WIKI* : веб-сайт. URL: http://medical-wiki.in.ua/ (дата звернення: 17.11.2021 р.).

Бражник М.,
учениця 10 класу
КЗ СОР Глухівського ліцей-інтернату з посиленою військово-фізичною підготовкою
Науковий керівник – вчитель вищої категорії, старший вчитель КЗ СОР Глухівського ліцей-інтернату з посиленою військово-фізичною підготовкою Гулакова І.М.

ОНЛАЙН-НАВЧАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЯК ДОСЯГТИ УСПІХУ

Сьогодні в усьому світі спостерігається психологічне напруження в суспільстві, пов'язане з пандемією COVID-19. Щоб відповідати вимогам сьогодення і бути спроможним до конструктивної самореалізації, людина повинна бути тілесно і психологічно здоровою, мати духовний імунітет для протистояння руйнівним зовнішнім факторам [1, с.55].

Пандемія COVID-19, що охопила сучасний світ, поставила суспільство на порозі глобальних викликів у різних сферах людського буття. У цьому ракурсі сьогодні гостро, як ніколи раніше, постала проблема збереження освітнього процесу в закладах різних рівнів в умовах карантину. Суспільство загалом, здобувачі освіти, батьки і педагогічна спільнота зокрема, виявилися неготовими до таких реалій, з огляду на що

активізувався пошук ефективних методів і методик навчання учнів і студентів. За розумних підходів криза в кожній сфері людської діяльності надає поштовх до прогресу. Українська освіта зараз рухається цим шляхом, часто – через спроби й помилки, викристалізовуючи ефективні форми, методи й засоби навчання [2, с.1]. Але форм, методів й засобів навчання, що використовують педагоги замало. Треба пам'ятати головне – це мотивація, бажання учнів вчитися самостійно. Розуміння ролі, важливості знань в житті людини та людства, зокрема.

В умовах пандемії COVID – 19 формат навчання змінився. Він став дистанційним, і багатьом учням закладів освіти іноді важко впоратися з необхідністю зосередитися на навчанні без повсякденного, безпосереднього впливу вчителів та батьків. Водночас, карантин – це можливість для старшокласників підтягти «хвости», підготуватися до заліків, контрольних, ЗНО, і навіть, допомогти батькам, стати активістом та долучитися до волонтерської роботи у селищі, місті. Онлайн-платформи пропонують безліч навчальних курсів, спрямованих як на підвищення рівня підготовки предметів, так і з напрямів, які ми можемо віднести до категорії «хобі». Дистанційне навчання для старшокласників принесло в наше життя корективи і головну проблему – уміння самостійно навчатися. Ми всі виявилися не готові, (бо звикли до щоденного режиму: школа – домашнє завдання – школа тощо.) бо звикли до того, що до школи просто потрібно ходити, бо здебільшого цього прагнуть батьки, вчити безліч інформації з різних предметів, встигати виконати великі об'єми домашнього завдання. А потім, маючи вільний час – зайнятися «хобі», відвідувати різноманітні гуртки або байдикувати з гаджетами. Дистанційне навчання виявилося не простим і нам усім у нових умовах і вчителям і батькам необхідний час для адаптації.

Уміти навчатися самостійно – ось перша задача учня і вирішити її можна шляхом кропіткої праці над собою, своїми навичками та звичками, а для цього так важливо мати позитивну мотивацію. Маючи мотивацію до навчання ми зможемо приймати рішення і діяти, щоб досягти власної мети. Ріст і розвиток не відбувається спонтанно, а формуються протягом довготривалого часу. Тож краще витратити наш дорогоцінний час на опанування знань. Вік живи, вік учись – каже народна мудрість, яка не втрачає сенсу сьогодення. Кожному старшокласнику треба вкласти «інвестицію» в майбутнє, витратити свій час, свої сили і сфокусуватися на тих змінах та рішеннях, які допоможуть надбати звичку постійно навчатися й розвиватися не в залежності від зовнішніх факторів. Наприклад: навчитися правильно розпоряджатися часом, ставити собі маленькі плани/цілі на день, мотивувати себе на виконання нудної, але потрібної роботи. Стати тією особистістю, якою ти будеш задоволений! Знайти СВОЄ місце у суспільстві. Це нагадує загадковий процес перетворення гусені в дивовижно привабливого метелика.

Так, це важка праця. Така ж, як і спортсмена, який досягає своєї мети – стати олімпійським чемпіоном, тендітної дівчинки, котра мріє стати відомою балериною, бажання дитини яка має проблеми зі слухом або зором – бачити та чути світ. Це кропітка робота над собою, над своїми лінощами, вадами і слабкістю. І не кожній дитині відомо секрет успіху, бо на жаль цьому не вчать у школі. А як же це важливо для життя – бути успішним. А треба так мало – головне вірити в себе і ніколи не здаватися, поставить мету та впевнено йти до неї.

Наведемо один із прикладів співпраці учасників освітнього процесу однієї із шкіл Каталонії, який націлює кожного учня навчатися задля себе, свого розвитку. Ці матеріали були надіслані на телефони учням від учителів з порадою дотриматися цих простих «правил життя». 1. Скажи «Доброго ранку!» всім тим людям, які живуть з тобою. 2. Прокидайся в один і той же час. 3. Прийми душ, зроби свої звичайні гігієнічні процедури та одягнись. 4. Розподіли час на навчання так, щоб встигати не тільки виконати домашні завдання, а й додатково готуватися до майбутніх іспитів. 5.Не забувай про відпочинок. Вдома разом з усіма займайся настільними іграми, переглядай фільми, правильно харчуйся. 6. Займайся спортом, йогою або розтяжкою. 7. Спілкуйся з членами родини та друзями. 8. Бери участь у домашніх справах: прибери кімнату, стіл та інше. 9. Встанови щоденний проміжок часу, коли ти не будеш використовувати мобільні телефони, інші девайси. 10. Відпочивай не менше 8 годин. Лягаючи спати о 10.30. перед сном усім членам родини побажай «Доброї ночі!» [3].

А дійсно, не складні правила, а головне користуючись ними, ми можемо створити власні. Головне пам'ятати, що будь-яка звичка формується впродовж 21 дня. Спробуйте і у Вас обов'язково вийде. Отже, намагаймося використовувати корисні поради для досягнення такої для нас, старшокласників, життєвонеобхідної навички – уміти вчитися і досягати мети.

Література:

1. Психологія і педагогіка у протидії пандемії COVID-19: Інтернет-посібник / за наук. ред. В.Г. Кременя ; [координатор інтернет-посібника В.В. Рибалка ; колектив авторів]. Київ : ТОВ «Юрка Любченка», 2020. 243 с.

2. Довбня Л.Е., Довбня П.І Тези. Специфіка навчального процесу в умовах пандемії URL: http://176.105.99.114/bitstream/handle/8989898989/4968/ (дата звернення 01.10.2021)

3. Ройз С. Адаптація до нової реальності. Як пережити карантин з дітьми. HBSTYLE: Веб-сайт. URL: https://nv.ua/adaptaciya-k-novoy-realnosti-kak-perezhit-karantin-sdetmi-50075321.html (дата звернення 05.10.2021)

Бусько Н.А.,
магистрант лингвистического факультета
Барановичского государственного университета
Научный руководитель –канд. пед. наук, доц. Маслов Ю.В.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ВИЗУАЛИЗАЦИИ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ РАЗВИТИЯ ОБРАЗОВАНИЯ

Использование визуализации и средств визуализации не является новой идеей на современном этапе развития образования, так как данный подход наряду с другими уже не первый год успешно применяется на территории постсоветских государств.

Визуализация не только не потеряла своего влияния со временем, но и стала лучшим вариантом преподавания иностранного языка новому поколению. Некоторые исследователи обуславливают это тем, что новое поколение детей кардинально отличается от их предшественников в плоскости мышления и возможности удержания внимания. Например, Казанская Наталья Владимировна утверждает, что мышление детей сегодня является не линейным, а фрагментарным, что связано с бурным развитием цифровых технологий и необходимостью мозга обрабатывать всё нарастающие объёмы информации за крайне ограниченный промежуток времени [1, с. 4]. Такое изменение парадигмы мышления и уменьшения объёма внимания принято называть клиповым мышлением. Совокупность этих факторов позволяет говорить о релевантности метода в современном обществе.

Необходимо перечислить и описать методы визуализации, часто использующиеся сегодня в образовательном процессе.

Первым таким методом является использование мультимедийных презентаций. Самое частое исполнение этого метода заключается в подготовке мультимедийных презентаций с использованием программы Microsoft Power Point. Применение данного метода помогает увеличить мотивацию обучающихся и позволяет им быстрее осваивать иностранный язык. Подача материала таким способом помогает преподавателю акцентировать внимание учащихся непосредственно на процессе обучения [2, с. 83].

Вторым методом из арсенала визуализации являются ментальные карты. Также их называют «диаграммы связей», «ассоциативные карты», «мыслительные карты», «карты памяти», «умственные карты» и «интеллект карты» [2, с. 83]. Суть ментальных карт заключается в структурировании материала урока визуально и применении ключевых слов для интенсификации процесса запоминания.

Ещё одним методом визуализации является использование так называемого облака тегов. По своей сути облако тегов является набором большого количества ключевых слов, которые связаны с темой и выстроены в виде облака, где более значимые понятия выделяются за счёт большего размера шрифта, а менее значимые изображаются с меньшим начертанием.

Самый компактный и информативный метод визуализации это инфографики. В своей сути они представляют собой информативные плакаты с информацией по теме, представленной в виде цифр, диаграмм, схем и рисунков. Цель таких плакатов – предоставление информации по теме в виде фактических данных, уложенных в визуальные средства [3, с. 235].

Необходимо заметить, что в работе представлена информация лишь про 4 метода визуализации, однако существует куда большее их количество и степень их применения варьируется в зависимости от каждого конкретного педагога и его взглядов на образовательный процесс.

Подытожив можно сказать, что идеи визуализации не только прошли проверку временем, но и стали новым стандартом для обучения поколения, которому выпала участь жить в мире постоянно увеличивающейся информации, а также визуализация располагает большим набором методов, которые можно применять на разных уровнях обучения и которые могут быть адаптированы для любого из языковых навыков.

Литература:

1. Велентеенко М. В., Таджибова А. Н. СРЕДСТВА ВИЗУАЛИЗАЦИИ КАК КЛЮЧЕВОЙ АСПЕКТ ОПТИМИЗАЦИИ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ. *Образование и право.* 2021. №1. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/sredstva-vizualizatsii-kak-klyuchevoy-aspekt-optimizatsii-obucheniya-inostrannomu-yazyku (дата обращения: 19.11.2021).

2. Казанская Н. В. Визуализация как средство устранения отрицательной грамматической интерференции в процессе преподавания русского и английского языка как иностранного или неродного. *Web of Scholar.* 2017. Т. 2. №. 4. С. 3-9.

3. Коваленко Е. В., Маслякова Ю. Ю. Визуальные методы обучения как средство повышения мотивации к изучению английского языка в средних и старших классах. *Наука и образование сегодня*. 2019. №6-1 (41). URL: https://cyberleninka.ru/article/n/vizualnye-metody-obucheniya-kak-sredstvo-povysheniya-motivatsii-k-izucheniyu-angliyskogo-yazyka-v-srednih-i-starshih-klassah (дата обращения: 15.11.2021).

Гаврилишин Ю.О.,
студентка 2 курсу ОКР «магістр»
спеціальності «Освітні, педагогічні науки»
ПВНЗ «Академія рекреаційних технологій і права»
Науковий керівник – канд. пед. наук, доц. Хомік О.М.

СУЧАСНИЙ СТАН ІННОВАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ ЗЗСО

Розвиток освіти в Україні на сьогоднішній день характеризується пошуком нетрадиційних підходів до розв'язання освітніх проблем. XXI століття є «епохою змін», що зумовлює об'єктивну необхідність реформування системи освіти, модернізації змісту й структури інноваційної діяльності керівників закладів загальної середньої освіти, підготовки їх до генерування й реалізації нових ідей та освітніх ініціатив, упровадження інновацій у професійну діяльність.

Ідеями педагогічних інновацій пронизані усі сфери освітньої галузі, в тому числі і управління закладами освіти. Проте модернізувати національну школу та управління нею неможливо без відповідно підготовлених керівників закладів освіти. Особливу роль у формуванні інноваційної компетентності керівників закладів освіти відіграє система післядипломної освіти, яка є характеризується неперервністю, гнучкістю та варіативністю.

Існують різноманітні визначення інновації як явища та найчастіше під цим поняттям розуміють нововведення – впровадження в практику прийомів, форм, технологій, завдяки яким відбуваються позитивні зміни і досягається необхідний ефект [2, с. 60].

В. Афанасьєв інноваційну діяльність розглядає як таку, що забезпечує реалізацію принципів управління інноваційною політикою в освіті [1, с. 12]; М. Ільїн, – що збагачує практику необхідністю наукової організації навчально-виховного чи управлінського процесів [3, с. 27]; І. Зязюн, – що «передбачає тісний взаємозв'язок теорії та практики» [4, с. 83]. Вказані дослідники розглядають інноваційну діяльність крізь призму розвитку інноваційної компетентності керівника ЗНЗ.

Інноваційна діяльність керівника ЗНЗ залежить від низки чинників: скерованості освіти на розвиток інновацій; конкурентної спроможності кожного навчального закладу; стимулювання творчої праці директора школи, який поєднує наукові пошуки і творчу практику; соціальної адаптації керівника освітнього закладу до нових соціальнопедагогічних умов; матеріально-технічної бази навчальних закладів [5, с. 85].

Керівник повинен володіти системою знань щодо інноваційної діяльності та вміти застосувати ці знання на практиці, з використанням проектного підходу як одного з найбільш ефективних шляхів реалізації інноваційного задуму. Цю складову інноваційної компетентності науковці визначають як процесуально-діяльнісну компетенцію [6].

Для визначення сучасного стану рівня сформованості інноваційної компетентності керівників закладів загальної середньої освіти нами було проведено дослідження серед 58 слухачів інституту післядипломної освіти.

Узагальненні результати діагностування інноваційної компетентності керівників ЗЗСО за визначеними критеріями і показниками дали можливість визначити чотири рівні сформованості досліджуваної якості.

Керівники ЗЗСО з *початковим (інтуїтивним)* рівнем інноваційної компетентності (19%) характеризуються незначною зацікавленістю інноваційною діяльністю, обмеженістю знань щодо інноваційних освітніх технологій та умов їх ефективного використання, недостатністю умінь організації інноваційної діяльності, випадковим використанням новітніх педагогічних технологій спираючись на власний обмежений досвід і інтуїцію, відсутністю індивідуальної концепції і стратегії інноваційної діяльності.

Керівники з *низьким (репродуктивним)* рівнем інноваційної компетентності (41%) характеризувалися нестійким інтересом до інноваційної діяльності, фрагментарними знаннями про інноваційні педагогічні технології і власним інноваційним потенціалом, орієнтацією на шаблонні підходи до використання новітніх педагогічних технологій без їх критичного аналізу й оцінки, недостатньою сформованістю проектувальних, конструктивних і організаторських умінь інноваційної діяльності.

Для керівників ЗЗСО з *середнім (пошуковим)* рівнем інноваційної компетентності (28%) характерним є стійкий інтерес до інноваційної діяльності, сприйнятливість до педагогічних інновацій, наявність потреби в їх освоєнні і впровадженні, сформованість системи знань про інноваційні технології і адекватне усвідомлення власного інноваційного потенціалу, наявність діагностичних, проектувальних, конструктивних, комунікативних і організаторських умінь інноваційної діяльності, здатність впроваджувати інноваційні технології в освітню діяльність на основі науково обґрунтованих підходів, активний пошук власної концепції інноваційної діяльності закладу освіти.

Керівники ЗЗСО з *високим (творчим)* рівнем інноваційної компетентності (12%) вирізнялися високою мотивацією до інноваційного проектування і ціннісним ставленням до інноваційної діяльності, прагненням до її постійного самовдосконалення, вільним володінням і творчим використанням знань з

педагогічної інноватики, володінням комплексом умінь, необхідних для успішного здійснення інноваційної діяльності, системним підходом до впровадження педагогічних інновацій, наявністю власної концепції інноваційної діяльності навчального закладу. Такі керівники ЗЗСО здатні до творчого переосмислення своєї праці і поступового переходу на вищі ступені організації інноваційної діяльності.

Аналіз результатів проведеного дослідження засвідчив, що найбільш поширеним серед керівників ЗЗСО – слухачів курсів підвищення кваліфікації, є низький рівень інноваційної компетентності (41%). Середній і високий рівень мають 28% і 12% слухачів відповідно. Майже п'ята частина керівників ЗЗСО (19%) наділена початковим рівнем інноваційної компетентності.

Література:

1. Афанасьев В. Г. Общество: системность, познание и управление / В. Г. Афанасьев. – М. : 1981. – 432 с.
2. Даниленко Л. І. Управління інноваційною діяльністю в загальноосвітніх навчальних закладах: дис. на збуття наук. ст. доктора пед. наук. 13. 00. 01 – Теорія і історія педагогіки / Л. І. Даниленко. – К. : ЦІППО АПН України, 2004. – 337 с.
3. Зязюн І. А. Філософія неперервної освіти / І. А. Зязюн // Система неперервної освіти: здобутки, пошуки, проблеми: матеріали між. наук. практ. конф. : У 6 кн. – Чернівці: Митець, 1996. – Кн. 1. – С. 13.
4. Ільїн М. С. Проблеми управління інноваційним розвитком підприємств у транзитивній економіці: монографія / М. С. Ільїн /За заг. ред. д. е. н. , проф. С. М. Ілляшенка. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2005. – 582 с.
5. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – Інноваційні аспекти: Стратегія. Реалізація. Результати. / В. Г. Кремень. – К. : Грамота, 2005. – 448 с.
6. Кузьмина Н. В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения / Н. В. Кузьмина . – М. : Высшая школа, 1990. – 177 с.

Гриценко В.А.,
студент 14-І групи кафедри історії,
правознавства та методики навчання
Глухівського національного педагогічного
університету ім. О. Довженка
Науковий керівник – д-р. пед. наук Гриценко А.П.

ОСОБЛИВОСТІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ХОДІ УПРОВАДЖЕННЯ МОДЕЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ НУШ ДЛЯ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Для ефективної фахової підготовки здобувачів вищої освіти вже багато років застосовується компетентнісний підхід. З цією метою викладачами в освітньому процесі застосовується цілий ряд інноваційних технологій. Важливу роль для підвищення ефективності також відіграє оновлення цілей та змісту навчання. Ще більш актуальним стає опрацювання оновленої останніми роками нормативно-правової бази в умовах реалізації концепції «Нова українська школа».

Відповідно, в таких умовах для якісної фахової підготовки здобувачів вищої освіти, зокрема, майбутніх учителів історії, що будуть працювати у закладах загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО) необхідно формувати здатність до упровадження модельних навчальних програм для базової середньої освіти. Йдеться про те, що лише особа, якій присвоєно кваліфікацію («визнана уповноваженим суб'єктом та засвідчена відповідним документом стандартизована сукупність здобутих особою компетентностей (результатів навчання)» [3]) вчителя, володіє професійною компетентністю.

У вітчизняному законодавстві компетентність визначається, як «динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей». Також виокремимо підхід І. Зимньої до визначення структури компетентності: «а) знання змісту компетентності (когнітивний аспект); б) вміння, досвід прояви компетентності в різноманітних стандартних і нестандартних ситуаціях (поведінковий аспект); в) ціннісне ставлення до змісту, процесу та результату актуалізації компетентності (ціннісно-смисловий аспект); г) емоційно-вольова регуляція процесу і результату прояву компетентності (регулятивний аспект); д) готовність до актуалізації прояву компетентності в різноманітних ситуаціях вирішення соціальних і професійних завдань (мотиваційний аспект)» [2, с. 8]). Тому істотною ознакою майбутніх учителів можна вважати «збалансоване поєднання комплексу історичних, дидактико-методичних, психологічних та ін. знань, умінь викладання фахових дисциплін у ЗЗСО різних типів, здатностей життєво й фахово реалізовувати себе на основі ціннісно-світоглядних надбань людства, необхідних професійних якостей (творче ставлення до освітньої діяльності; інтерес до інновацій в освітньому процесі; аналітичний розум; оригінальність мислення; зацікавленість минулим людства; наполегливість і цілеспрямованість; відповідальність [1, с. 46].

На нашу думку, також педагогічна практика сприятиме ефективному упровадженню модельних програм НУШ до освітнього процесу 5-9-х класів. Таким чином, окрім предметно-педагогічних знань і умінь, у

сучасного вчителя мають бути сформовані такі важливі якості, як професійна майстерність, гуманістична спрямованість викладання, висока особиста культура, а також міцне фізичне здоров'я, творче ставлення до діяльності, логічне мислення, аналітичний розум, здатність до концентрації уваги; організаторські здібності, наполегливість і цілеспрямованість, уміння приймати відповідальні рішення.

Крім того, майбутні та працюючі учителі мають виробити розуміння необхідності осучаснювати свою діяльність згідно з вимогами нового Державного стандарту базової середньої освіти (2020) та розробленими на його основі 82 модельними навчальними програмами, з яких дев'ять відносяться до громадянської та історичної освітньої галузі. У змісті цих навчальних програм реалізуються концептуальні засади означеного документу.

Отже, на наш погляд, ґрунтовна теоретична підготовка майбутніх учителів у поєднанні з практичним відпрацюванням навичок з розумінням необхідності осучаснювати свою діяльність, сприятимуть ефективному упровадженню нових модельних навчальних програм НУШ до освітнього процесу 5-9-х класів.

Література:

1. Гриценко А. П. Формування професійної компетентності майбутніх учителів історії у процесі фахової підготовки: монографія. Суми: ФОП: Цьома С. П., 2020. 358 с.

2. Зимняя И. А. Компетенция и компетентность в контексте компетентностного подхода в образовании. *Иностранные языки в школе*. 2012. № 6. С. 2–10.

3. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII Сайт Верховної Ради України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19 (дата звернення: 10.10.2021).

Кирпа А. В.,
кандидат педагогічних наук
Комунального закладу вищої освіти
«Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради

ФОРМУВАЛЬНЕ ОЦІНЮВАННЯ НА УРОКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У КОНТЕКСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Оцінювання в освіті вважається аналітичним інструментом, метою якого є вимірювання прямих наслідків освітньої діяльності, результативності застосування знань та вмінь на практиці та/або життєвих ситуаціях. В умовах сучасної Нової української школи активно впроваджуються стратегії формувального оцінювання як альтернативного виду оцінювання академічних досягнень здобувачів освіти, природно інтегроване в освітню діяльність [1; 2].

Формувальне оцінювання забезпечує безперервний процес сталого супроводу навчання та учіння здобувачів освіти та дає можливість імплементувати інші види оцінювання у даний процес, не виключаючи традиційні поточне та підсумкове оцінювання рівня академічних досягнень здобувачів освіти за визначеними критеріями. Формувальне оцінювання забезпечує зворотній зв'язок між учителем та здобувачами освіти, надаючи інформацію про засвоєний матеріал, реалізацію поставлених навчальних цілей.

Серед основних завдань формувального оцінювання виділяємо: мотивація здобувачів освіти до вивчення мови; формування у них упевненість в собі та своїх знаннях; формування здатності здобувачів освіти до самоспостереження та усвідомлення відповідальності за власне учіння; визначення та врахування індивідуальних особливостей кожного здобувача освіти; орієнтир для вчителя щодо корекції освітнього процесу та підвищення його якості тощо.

Перевагами формувального оцінювання для здобувачів освіти можна виділити:

1)забезпечення елементу стабільності через регулярне проведення, наприклад, вікторини або тестування у встановлений період часу;

2)відсутність традиційного оцінювання (бального), що зменшує напругу та тиск на здобувачів освіти і надає можливість зосередитись на процесі навчання, а не на оцінці;

3)сприяння засвоєнню іноземної мови через інтерактивні та/або комунікативні методи.

У свою чергу, реалізуючи формувальне оцінювання, вчителі мають змогу: скоригувати форми, методи та/або стратегії освітньої в цілому; забезпечити диференційований підхід до освітньої діяльності, враховуючи індивідуальні та вікові особливості здобувачів освіти, їхню мовну та мовленнєву підготовку; виявити прогалини у знаннях здобувачів освіти до проведення підсумкового оцінювання; використовувати гнучку форму перевірки академічних досягнень здобувачів освіти; встановити більш тісний та продуктивний зв'язок із своїми учнями.

Міністерство освіти та науки України рекомендує реалізувати формувальне оцінювання у молодшій школі через метод спостереження, використання технології портфоліо, техніка роботи з дошкою знань та створення лепбуків досягнень здобувачів освіти чи міні-проєктів [3].

Для середньої і старшої школи ми рекомендуємо звернути увагу на метод ефективного запитування, результативність якого може бути високою тільки за умови ретельної підготовки з боку вчителя (заміна «закритих» чи риторичних запитань на «відкриті», окрім випадків бліц-опитування, коли можна задіяти додаток Plickers, наприклад) та при роботі здобувачів освіти у малих групах, що сприятиме вільному висловленню ідеї на поставлене запитання, прийнятті спільного рішення, аналізу та оцінці власних знань та умінь. Також підкреслимо необхідність надання вчителем відгуків та рекомендацій (в тому числі і письмових), оскільки це допоможе здобувачам освіти скорегувати свою діяльність та вмотивує до подальшого навчання.

Важливо також навчати здобувачів освіти самостійно й об'єктивно оцінювати власні успіхи. Однак уміння здобувачів освіти рефлексувати варто формувати поступово, змінюючи домінуючу роль вчителя у процесі оцінювання та максимально віддаючи її здобувачу освіти.

Однак реалії сьогодення (активне впровадження дистанційної освіти та змішаного навчання в умовах пандемії, психологічні особливості та потреби сучасних здобувачів освіти) вимагають від вчителя адаптувати форми і методи оцінювання до існуючих умов. Тому, реалізуючи освітню діяльність та впроваджуючи формувальне оцінювання у процесі змішаного та/або дистанційного навчання, пропонуємо звернути увагу на онлайн платформу Miro, яку можна використовувати і як дошку для розміщення завдань протягом уроку, так і як майданчик для акумулювання творчих робіт чи мовного портфоліо здобувачів освіти. Використовуючи Miro, вчитель може відразу розмістити на онлайн дошці посилання на будь-який інший інструмент для проведення вікторини (наприклад, через програми Peardeck, Nearpod, Socrative або Quizlet) або ігор (наприклад, через програми і додатки Quizalize, Kahoot, FlipQuiz, Gimkit та Flippity).

Об'єднуючи здобувачів освіти у пари або міні-групи через сесійні зали (breakout rooms) платформи Zoom, вчитель може впроваджувати такий метод формувального оцінювання, як «peer-instruction», метою якого є надати можливість здобувачу освіти відчути себе вчителем, пояснюючи фрагмент матеріалу своїм партнерам по сесійній залі. Таким чином здобувачі освіти навчаються самі, навчаючи інших (learning by teaching), при цьому розуміючи рівень власних знань та умінь.

Використовуючи платформу Mentimeter, можна попросити здобувачів освіти придумати декілька запитань до пройденого матеріалу або прочитаного тексту, щоб на наступний уроку використати їх для актуалізації знань за темою.

За допомогою платформи Padlet або додатку Canva вчитель може організувати виконання креативних міні-проєктів здобувачів освіти, що відповідає найвищому(творчому) рівню опанування матеріалу, згідно із таксономією Б. Блума. Наприклад, у міні-групах (через сесійні зали) створити колаж, що ілюструє основні, ключові питання теми; створити комікс та розповісти історії, використовуючи його; намалювати ментальну карту (mind-map); розробити власну гру чи вікторину. З метою формування навичок усного мовлення вчитель може запропонувати здобувачам освіти створити відеозапис власного висловлення чи подкасту за темою, використовуючи додатки Flipgrid та/або Voki. Розвиток навичок письма можливо здійснювати за допомогою програм Storybird, Book Creator, Make Beliefs Comix, Write & Improve; тестування із метою виявлення знань учня за певною тематикою доцільно проводити із застосуванням Quizlet, Google Forms, Learningapps тощо.

На підсумковому етапі уроку (рефлексія) об'єднаним у групи здобувачам освіти можна запропонувати зобразити чи написати на підготовлених майданчиках на дошці Miro по 3 речі, які вони вивчили протягом уроку, 2 цікаві факти, про які вони дізнались протягом заняття, 1 запитання, на яке вони все ще не отримали відповідь протягом уроку та/або вивчення нового матеріалу. Такий метод проведення формувального оцінювання допоможе вчителю ефективно спланувати наступний урок, задовольнивши всі потреби здобувачів освіти.

Для проведення рефлексії чи підсумків вивчення певної теми можна розмістити на дошці Miro декілька майданчиків із запитаннями. За принципом методу «світове кафе» здобувачі освіти можуть переміщатись та надавати свої відповіді на стікерах, доповнюючи відповіді своїх однокласників та створюючи ментальну карту уроку (mind-map). Цей метод є ефективним як для здобувачів освіти з більш високим рівнем володіння іноземною мовою (вони мають можливість творчо представити свої відповіді), так і здобувачам освіти з низьким рівнем володіння іноземною мовою (вони мають можливість ознайомитись із відповідями та узагальненнями своїх однокласників).

Таким чином, формувальне оцінювання є своєрідним моніторингом академічних досягнень здобувачів освіти у процесі їхньої освітньої діяльності, мета якого полягає у виявленні успішної траєкторії навчання, досягненні поставлених цілей (як короткострокових, так і довгострокових), алгоритмів подальшої корекції знань, умінь і навичок здобувачів освіти. Від правильної організації оцінювання залежить ефективність управління освітнім процесом в цілому. Формувальне оцінювання – це цілеспрямований, неперервний процес спостереження за навчанням здобувачів освіти, динамікою їхнього розвитку; необхідна умова інтерактивного навчання, у процесі якого розвиваються навички критичного і творчого мислення, формується середовище, що заохочує здобувачів освіти ставити запитання, надає їм впевненість у здатності підвищити власний результат,

оскільки вони розуміють поставлені перед нами завдання. Однак підкреслимо необхідність використання простих форм проведення формувального оцінювання, оскільки першочерговою метою є простежити прогрес здобувачів освіти в опануванні іноземної мови, а не виставити поточну оцінку.

Література:

1. Про затвердження орієнтовних вимог до контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи : наказ Міністерства освіти і науки України від 19.08.2016 року № 1009. Дата оновлення: 20.08.2018. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1009729-16#Text (дата звернення: 18.11.2021).

2. Щодо методичних рекомендацій про викладання навчальних предметів у закладах середньої освіти у 2021/2022 навчальному році : лист Міністерства освіти і науки України від 22.09.2021 року № 1/9-482. Дата оновлення: 22.09.2021. URL: https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-metodichnih-rekomendacij-pro-vikladannya-navchalnih-predmetiv-u-zakladah-zagalnoyi-serednoyi-osviti-u-20212022-navchalnomu-roci (дата звернення: 18.11.2021).

3. Іноземні мови. 1-4 класи: типові освітні програми та методичні рекомендації щодо організації навчально-виховного процесу в 2019/2020 навчальному році, Київ: Ранок, 2019. 96 с.

Лисенко Б. І.,
студентка факультету іноземної філології
Харківського національного педагогічного
університету імені Г. С. Сковороди
Науковий керівник — д-р. пед. наук, проф. Лупаренко С. Є.

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ СТАТЕВОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

Статеве виховання, яке бере початок у родині дитини, згодом продовжується з різних закладах освіти, починаючи з дитячих садків і закінчуючи закладами вищої освіти. Наразі проблеми статті і статевого виховання молоді стають все більш актуальними, оскільки дорослі (батьки, подекуди і педагоги) не завжди знають, як правильно пояснити непрості питання гендеру й всього, що з цим пов’язано.

Гендер – це характеристика того, як розуміють поняття «чоловік/жінка», що включає психосоціальні, соціологічні та культурні особливості людей. Простіше кажучи, гендер – це те, як людина себе відчуває. Стать – це фізичні та біологічні ознаки, генетичні особливості; біологічний розподіл на «чоловіків/ жінок».

Дитина з малого віку повинна розуміти, що вона унікальна й особлива, незалежно від статі. Її усвідомлення себе як представника певної статі зумовлено психологічним станом людини. І дітей потрібно виховувати в повазі до чоловіків і жінок, формувати в них толерантність, уважність і терплячість до представників різної статі.

Стереотипи, що зумовлені гендерним питанням, дуже поширені, хоча зараз люди все більше намагаються їх уникнути. Це застарілі погляди на кшталт: «Ти – хлопець, тому не повинен плакати» або «Ти – дівчинка, тому повинна ходити тільки в сукенках та спідничках» тощо. Ці погляди є некоректними і неправильними з психологічної точки зору, тому що це може обмежувати особистість, її самовияв, пригнічувати емоційне самопочуття. Це є особливо важливим для вчителів, адже вони працюють з особистістю, яка зростає, формується, і тому вони не повинні використовувати у своєму мовленні стереотипи про гендери, щоб не принижувати гідність учня.

Подекуди можна спостерігати проблеми гендерної нерівності. Приниження прав і особистих свобод призводить до невпевненості, психологічних травм та інших проблем. Щоб такого не було, потрібно долати гендерні стереотипи і розширювати знання всіх учасників освітнього процесу стосовно тендерних питань. Одним зі шляхів розв’язання вищезазначеної проблеми є впровадження в освітній процес закладів освіти такого навчального предмету, як «Статеве виховання». Це сприятиме тому, що діти з раннього віку краще усвідомлюватимуть себе й розумітимуть, що їхнє тіло та психологічний стан – це не соромно, а природно.

Статеве виховання молоді здійснюється на таких принципах, як: принцип індивідуального підходу; принцип єдності; принцип наступності; принцип правдивості; принцип гуманізму та ін.

У процесі статевого виховання використовуються різні форми та методи виховання, зокрема: бесіда, лекція, дискусія, приклад тощо. Однак процес виховання буде ефективним у тому разі, якщо навчальний матеріал матиме вплив на почуття учнів та викличе в них якісь емоції, а не залишиться на рівні запам’ятовування.

Окрім того, обов’язковою умовою успішного здійснення статевого виховання є зацікавленість та готовність педагогів відповідати на запитання учнів. З огляду на це потрібно, аби вчителі також пройшли спеціальну підготовку, навчання, щоб не нав’язувати учням свою власну думку щодо гендерних питання та не закріплювали в головах дітей гендерні стереотипи, що наявні в суспільстві [1; 2].

Отже, гендерне виховання молоді базується на повазі до особистості, доброзичливості, толерантності стосовно всіх людей, прагненні створити комфортні умови для її самоусвідомлення і самовияву. Воно є

невід'ємним компонентом виховного процесу будь-якого закладу освіти і вимагає спеціальної підготовки педагогів до його успішного провадження в освітньому процесі закладів освіти.

Література:

1. Бялик О. В. Сучасні моделі статевого виховання учнівської молоді країн Євросоюзу. Сучасні моделі статевого виховання учнівської молоді країн Євросоюзу (на прикладі Італії, Данії та Фінляндії, Польщі). *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2013. № 8(2). С. 217-222. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppsv_2013_8%282%29__34 (дата звернення: 26.10.2021).
2. Говорун Т. В., Кікінеджі О. К. Стать та сексуальність : навч. посіб. Тернопіль: навчальна книга, 1999. 343 с.

Малик В.М.,
аспірант кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

КУЛЬТУРА МОВИ У ПЕДАГОГІЧНОМУ ПРОЦЕСІ

Науковці переконані, що культура іншомовного спілкування є одним із важливих аспектів базової культури особистості. Це мовне явище можна ототожнити з основним компонентом культури, де іншомовна культура служить системою вдосконалення формування професійних та соціально значущих якостей особистості, а мова – засобом спілкування та розвитку іншомовної комунікативної культури.

Особливої важливості виховання іншомовної комунікативної культури набуває у зв'язку з процесом Євроінтеграції освітніх систем. Адже володіння нормами міжкультурної комунікації є важливою передумовою мобільності студентів, налагодження міжнародних контактів, доступу до світової бази знань, здійснення професійної, наукової і громадської діяльності, що сприятиме встановленню взаєморозуміння та взаємоповаги.

Мова та культура належать до однієї концептуальної площини як такі духовні цінності, що органічно поєднані. Слово «культура» означає поєднання матеріальних і духовних цінностей, які формувались людством протягом всієї своєї історії. Мова – це прояв культури. Виховуючи мову, дбаючи про її розвиток, зберігаючи її самобутність, ми зберігаємо національну культуру.

Мовна культура - це розділ лінгвістики, який займається вивченням кодифікації норм усіх мовних рівнів. За допомогою інформації з історії української літературної мови, граматики, лексикології, словотвору, стилістики та мовної культури розробляються наукові критерії оцінки мовних явищ, виявляються тенденції у мовній системі, проводиться адресна мовна політика, це все сприяє впровадженню норм у мовну практику. Крім того, мовна культура виконує регулюючу функцію, адже вона сприяє покращенню нормативності, забезпечує стабільність, баланс мови, і водночас оновлює її. Культура мови пов'язана з літературною мовою та діалектами як в усній, так і в письмовій формі [1].

Мовна культура пов'язана із дотриманням мовних норм вимови, наголосами, слововживанням та побудовою виразів, точністю, ясністю, чистотою, логічністю, насиченістю та актуальністю мови, а також і з дотриманням правил мовного етикету [4].

Володіння мовною культурою на високому рівні означає досконале знання літературної мови, використання її у процесі спілкування. До основних якісних комунікативних характеристик можна віднести такі: правильність, точність, логічність, зміст, актуальність, насиченість, виразність, чистота.

До цих комунікативних характеристик можна додати й інші, що вказують на високий рівень мовної культури мовлення, здатність використовувати мову повною мірою і характеризуються такими якостями, як достатність, лаконічність, зрозумілість, нестандартність, емоційність, різноманітність, щирість та ін. [4].

Таким чином, школа забезпечує учнів теоретичними знаннями та практикою, а потім у рамках соціальних впливів, культурного середовища, освіти, засобів масової інформації набувається досвід використання слова, збагачується словниковий запас, покращується чистота мовлення.

Література

1. Бабич Н. Д. Основикультуримовлення : навч. посіб. / Н. Д. Бабич. – Львів, 1990. – 232 с.
2. Головин Б. Н. Основы культуры речи / Б. Н. Головин. – М., 1980. – 320 с.
3. Кизилова В. В. Основикультури й технікимовлення : навч. посіб. / В. В. Кизилова. – Луганськ, 2007. – 126 с.
4. Культура мови і культура мовлення. Комунікативнізнакикультуримовлення URL:https://pidru4niki.com/1040101747600/dokumentoznavstvo/kultura_movi_kultura_movlennya_komunikativni_oznaki_kulturi_movlennya (дата звернення: 9.11.21)
5. Ширяев Е. Н. Что такое культура речи / Е. Н. Ширяев. – М., 1995.

Нишенко А.О.,
магістрантка кафедри біології та основ сільського господарства
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник – д-р. с.-г. наук, проф. Горшкова Л.М.

ФОРМУВАННЯ ПОНЯТТЯ ПРО РІСТ І РОЗВИТОК РОСЛИН В 6 КЛАСУ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ

Зміст біологічної компоненти зорієнтований на забезпечення засвоєння учнями знань про закономірності функціонування живих систем, їх розвиток і взаємодію, взаємозв'язок з неживою природою, формування уявлень про природничо-наукову картину живого світу, синтез ідей про живі системи, оволодіння елементами наукового пізнання живої природи [1].

Біологію, як науку, з позиції її змісту, логічно представляти як комплекс понять, за допомогою яких виражаються знання. Оволодіння такими поняттями є фактом становлення у школярів основ наукового світогляду, соціально значущих якостей, прийняття унікальності і розуміння надцінності біосфери в цілому. Біологічні знання в сукупності – це результат пізнання живої природи, який перевірений суспільно-історичною практикою [2].

Аналіз літератури з досліджуваної проблеми показує, що актуальною проблемою методики навчання біології є формування біологічних понять, систематизація їх та встановлення зв'язків між ними.

У формуванні біологічних понять на уроках біології провідну роль відіграє пізнавальна діяльність. Вона спрямована на оволодіння методами наукового пізнання. Реалізувати її в навчальній програмі можна через лабораторні дослідження, практичні та лабораторні роботи, дослідницький практикум, проєкти [2].

З метою виявлення рівня сформованості понять нами було проведено констатувальний експеримент.

Ми визначили основні критерії сформованості поняття про ріст та розвиток рослин: аргументованість, усвідомленість.

На основі критеріїв ми визначили чотири рівні сформованості поняття про ріст та розвиток рослин високий, достатній, середній і низький.

Експериментом було охоплено 40 учнів 6-х класів, які на момент виконання завдань знаходились в однакових умовах.

Аналіз отриманих результатів засвідчив, що рівень знань учнів з досліджуваного питання знаходиться на середньому та достатньому рівні. Для того, щоб остаточно впевнитись, що учні 6-А класу та учні 6-Б класу знаходяться майже на однаковому рівні знань, і класи подібні ми застосували методи математичної статистики. За результатами вибірки суттєво не різняться.

Для більш точного встановлення, чи існує істотна відмінність між рядами показників двох вибірок, було застосовано непараметричний метод порівняння результатів дослідження – χ^2. Оскільки за цим показником вибірки подібні, тому їх можна брати для проведення експериментального дослідження. Тому 6-А клас було визначено як експериментальний, а 6-Б – контрольний.

В методичній літературі ми не знайшли розробленої методики формування поняття «ріст та розвиток». Саме тому ми вдалися до розробки експериментальної методики формування зазначених понять у учнів 6 класу. За основу ми взяли загально педагогічну теорію формування понять та результати, отримані в констатуючому експерименті.

Основні положення експериментальної методики:

1. Біологічні поняття доцільно формувати у певній послідовності, характерній тільки для них.
2. Біологічні поняття у повній мірі неможливо сформувати без проведення дослідів, експериментів. Можна використовувати групову роботу під час проведення дослідів.

На практичному етапі проведення формуючого експерименту ми, в межах існуючої програми, враховуючи результати констатуючого експерименту, які свідчать про епізодичність формування знань, про невеликий ступінь зацікавленості учнями процесами росту та розвитку рослин, недостатність сформованості практичних навиків розробили і провели в експериментальному класі серію уроків за спеціально розробленою методикою. Для проведення уроків ми обрали практично-дослідницький метод викладання, а саме спостереження та експеримент.

Використаний нами дослідницький підхід у демонстраційному експерименті включав формування гіпотези, пошуки шляхів її вирішення (розробка умов експерименту), демонстрування експерименту та його результатів і висновки (розкриття суті явища, що вивчається). Дослідницькій підхід у лабораторному та позаурочному експерименті здійснюється аналогічно, проте учні самі проводять експеримент.

Після впровадження комплексу уроків та залучення учнів до проведення та аналізу біологічного експеримента, було проведено анкетування в 6-А і в 6-Б класах для порівняння результатів.

Аналіз отриманих результатів засвідчив, що кількість учнів з середнім рівнем знань знизилась на 10 %, з достатнім – на 5 %, а кількість учнів з високим рівнем знань підвищилась на 15 %.

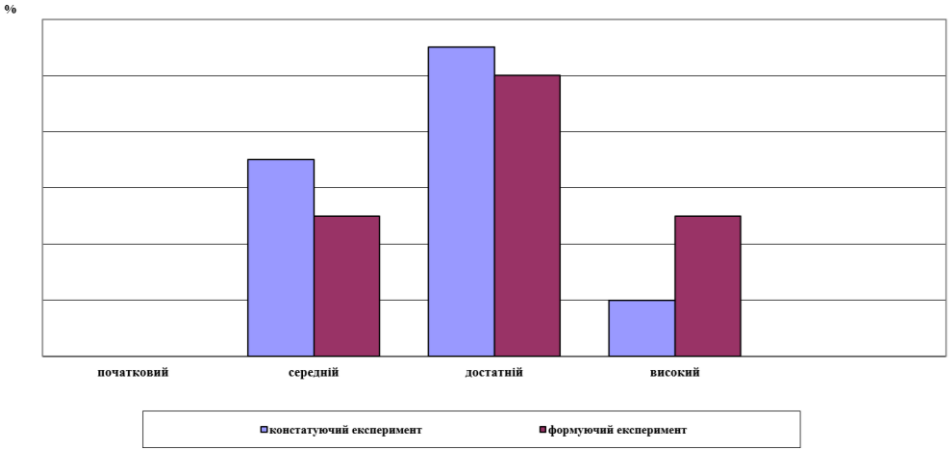

Рис. 1. Рівень знань учнів 6-А класу за результатами тематичного оцінювання

Порівнявши результати успішності контрольного і експериментального класів (див. рис. 2.), було з'ясовано, що вони суттєво різнилися між собою: кількість учнів з високим рівнем знань збільшилась на 15 %, а кількість учнів з середнім рівнем знань зменшилась на 15 %.

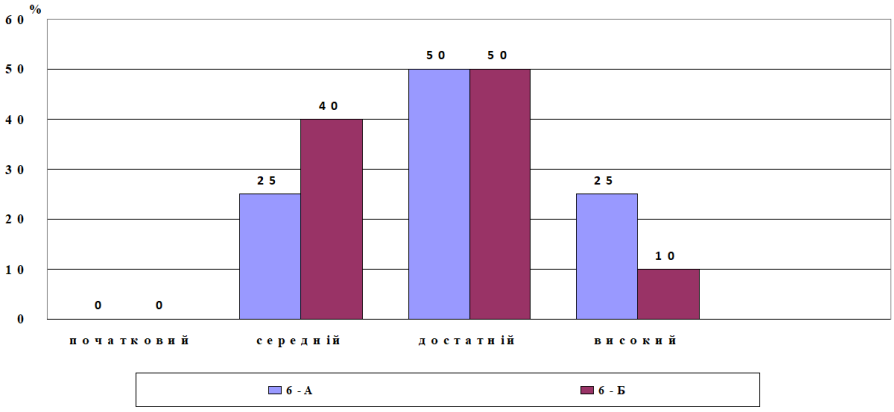

Рис. 2. Рівень знань учнів 6-А класу (експериментального) та 6-Б класу (контрольного) за результатами анкетування

Для того, щоб дійсно довести відмінність вибірок ми застосували ті ж методи математичної статистики, що і в констатувальному експерименті і встановили, що вибірки суттєво різняться за показником успішності.

Такі результати говорять про ефективність розробленої нами методики і про необхідність її застосування в навчальному процесі, а особливо на уроках біології.

На основі проведеного експериментального дослідження можна говорити про доцільність і про достатньо високу ефективність розробленої, і застосованої практично на уроках біології в 6 класі.

Література:

1. Болгова И. В. Формирование биологических понятий. *Биология в школе*. 2002. № 6. С. 32-34
2. Понятия. Википедия. [Электронный ресурс] URL: https://ru.wikipedia. org/wiki/Понятие
3. Штогун А.О. Методичні аспекти формування поняття «організм рослин як цілісна система» в учнів основної школи з використанням ІКТ. *Проблеми та перспективи розвитку освіти:* матеріали ІІ міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 25-26 бер. 2016 р. Херсон, 2016. С. 74-76

Попова А. С.,
кандидат педагогічних нау, старший викладач
кафедри соціальної роботи та інклюзивної освіти
Бердянського державного педагогічного університету

ДІТИ З СОЦІАЛЬНИМИ ПРОБЛЕМАМИ ЯК КАТЕГОРІЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Інклюзивна освіта набуває популярності та обертів з кожним роком, що зумовлено сучасним потребами суспільства, курсом України на Євроінтеграцію, реформуванням освітньої політики, необхідністю створення умов для реалізації міжнародного та національного права на освіту всіх громадян, зокрема і осіб з особливими освітніми потребами.

З кожним роком кількість дітей з особливими освітніми потребами збільшується. У сучасній педагогічній та психологічній науках до цієї категорії найчастіше відносять дітей, які мають проблеми зі здоров'ям чи особливості розвитку. Однак, малодослідженим залишається категорія дітей з соціальними проблемами, яка на думку закордонних та вітчизняних дослідників відноситься до категорії дітей з особливими освітніми потребами. За даними Державного комітету статистики України, кількість дітей з інвалідністю в Україні становить 156 тисяч осіб, при чому кожні п'ять років ця цифра має тенденцію до збільшення на 20 тисяч, кількість дітей із соціальними проблемами переважає 1 млн осіб, точний облік ускладнений через відсутність уніфікованого реєстру [5].

На думку французького дослідника Гі Лефрансуа (G. Lefrancois), «особливі потреби – це термін, який використовується стосовно осіб, чия соціальна, фізична або емоційна особливість потребує спеціальної уваги та послуг, яким надається можливість розвинути свій потенціал». До їх числа входять діти, котрі мають як виняткові здібності чи талант, так і діти з фізичними, психічними, соціальними відмінностями» [2].

Вітчизняна дослідниця А. Колупаєва до категорії дітей з особливими освітніми потребами відносить дітей з інвалідністю, дітей з незначними порушеннями здоров'я, соціальними проблемами, обдарованих дітей [1].

Широке вживання терміна «діти з особливими потребами» зініціювала Саламанська декларація (1994 р.). У документі зазначено, що ця категорія охоплює всіх дітей і молодих людей, чиї потреби залежать від різної фізичної чи розумової недостатності або труднощів, пов'язаних з навчанням [1].

Згідно з положенням ЗУ «Про освіту», «дитина з особливими освітніми потребами – це особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту» [4].

Відповідно, діти з соціальними проблемами – це діти, які мають певні труднощі із адаптацією у колективі, соціалізацією, спілкуванням, навчанням, зумовлені різними життєвими обставинами, як-от: педагогічна занедбаність, бездоглядність, безпритульність, відсутність повної сім'ї, наявність насилля, соціальне сирітство, різні види залежностей тощо.

Діти, які перебувають у складних життєвих обставинах у тій чи іншій мірі відчувають труднощі, пов'язані з навчанням. У свою чергу це потребує додаткової уваги не тільки з боку соціального педагога, але і інших педагогічних та адміністративних працівників закладу освіти.

Оскільки, основоположним в інклюзивних підходах сучасної системи освіти є створення таких умов навчання, які б задовольняли та сприяли реалізації права кожного на якісну освіту, то необхідним є впровадження додаткових ресурсів, які б сприяли включенню дітей із соціальними проблеми в освітній простір.

Як зазначено у Міжнародній класифікації стандартів освіти (International Standart Classification of Education) додатковими ресурсами можуть бути: персонал (для надання допомоги у процесі навчання); матеріали (різноманітні засоби навчання, в тому числі допоміжні та корекційні); фінансові (бюджетні асигнування для одержання додаткових спеціальних послуг)» [3].

Однак, якщо для дітей, які мають проблеми зі здоров'ям або особливості психофізичного розвитку законодавчо, науково і практично обґрунтовані підходи включення в освітній простір, то категорія дітей з особливими освітніми потребами залишається поза увагою законодавців. До того ж, ситуація загострюється ще і тим, що відповідно до законодавчих та нормативних документів робота з дітьми з соціальними проблемами відноситься до посадових обов'язків соціального педагога і психолога, а також можливої психологічної служби при закладі освіти, однак по-перше така діяльність чітко неврегульована законодавством, по-друге діяльність соціального педагога у закладах освіти є питанням часу, оскільки ця професія виключена із класифікатора і сучасні заклади вищої освіти перестають здійснювати набір здобувачів за цією спеціальністю, що у майбутньому може призвести до зникнення такого фахівця і відповідного напряму роботи у закладах освіти. У свою чергу, це може призвести до негативних соціальних наслідків у суспільстві – збільшення маргіналізованих верств суспільства.

Отже, вбачаємо необхідність подальших досліджень у напрямі розробки інклюзивного підходу до освітнього простору для дітей з соціальними проблемами за категоріями з метою формування соціально-активної та свідомої молоді, як рушійної сили сильної, незалежної демократичної країни.

Література:

1. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: Монографія. К.: «Самміт-Книга», 2009. 272 с. С. 10 – 12.
2. Лефрансуа Ги. Психология для учителя. С.-П.- М.: Прайм, 2003. 291 с.
3. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. Київ: ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 300 с.
4. Про освіту: Закон України. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text

Соціальний захист населення України: статистичний збірник. *Державна служба статистики України.* URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/07/zb_szn_2017.pdf

Рокочук Л.Р.,
студент IV курсу факультету фізики,
математики та інформатики
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини
Науковий керівник — д-р. пед. наук, проф. Ткачук Г.В.

ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ЯК ЕФЕКТИВНА ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНФОРМАТИКИ

Інформатика як навчальний предмет не тільки передбачає засвоєння навчального матеріалу учнями, але й формує навички вирішувати задачі повсякденного життя, опиняючись в тих чи інших ситуаціях і, залежно від неї, відповідно діяти [1]. Моделюючи на уроці ту чи іншу ситуацію, вчитель дає змогу учням зрозуміти як використати знання з інформатики, розвинути їх пізнавальні можливості, викликати інтерес до вивчення інформаційних технологій загалом. Впровадження дидактичних ігор на уроках інформатики значно сприяє цьому.

Питання організації дидактичних ігор в освітньому процесі вивчалось багатьма ученими, серед яких: І. Єрмаков, Б. Ігнатьєв, Є. Кагаров, А. Кікненко, М. Крупеніна, А. Макаренко, О. Пєхота, Г. Селевко, А. Сухомлинський, В. Шульгін. Впровадження ігрових технологій на уроках інформатики вивчали Т. Бондаренко, О. Глазунова, Н. Морзе, М. Медведєва, Г. Ткачук [1-4]. Всі вони відмічають позитивний вплив ігор на процес навчання та вказують на важливість продовження пошуку нових методів та форм організації навчальної діяльності учнів з використанням ігрових технологій.

Серед основних видів діяльності можна виділити: ігрову, навчальну та трудову. Ігрова діяльність здебільшого проявляється в молодшому віці, проте як метод активного навчання може використовуватись в юнацькому, зрілому і навіть дорослому віці. Світова педагогіка розглядає гру як змагання між гравцями, дії яких обмежені певними умовами і спрямовані на досягнення певної мети.

Ігрові технології відрізняються від інших педагогічних технологій тим, тим що гра:

- звична форма діяльності людей в будь-якому віці;
- викликає високе емоційне піднесення, що позитивно впливає на особистість та дає змогу подолати психологічні бар'єри;
- вимагає і викликає в учасників ініціативу, наполегливість, креативний підхід до вирішення проблеми, уяву тощо;
- сприяє засвоєнню навчального матеріалу та його практичного використання в конкретних змодельованих ситуаціях;
- розвиває комунікативні навички, вміння працювати в парі та команді;
- в окремих випадках може розвивати лідерські якості.

Ігрові технології можуть значно підвищити ефективність освітнього процесу, зменшити час на вивчення навчального матеріалу, перетворюють процес навчання на творчу та цікаву роботу [3, с.141]. Педагогічні ігри відрізняються від звичайних ігор, оскільки обов'язково мають чітко поставлену мету навчання і відповідний педагогічний результат від застосування ігрової технології.

Під час планування ігрових форм навчання з інформатики доцільно проаналізувати наступні питання їх організації на уроці:

- Мета гри. Власне, це відповіді на питання «Для чого це потрібно?», «Яка навичка буде сформована?», «Які знання з інформатики потрібно закріпити?».
- Кількість учасників. Дуже важливо визначити кількість учнів. Наприклад, якщо їх забагато, можна поділити на групи. Якщо замало, тоді потрібно буде продумати ролі для кожного учасника.

- Матеріали та ресурси. Тут необхідно визначитись з тим, які матеріали та ресурси знадобляться під час організації гри. Це можуть бути як роздруковані матеріали, так і ті, що знаходяться в мережі Інтернет. Наприклад, можна запропонувати учням позмагатись в своїх здібностях в межах ігрового сервісу Kahoot!.
- Правила гри. Нечітко визначені правила гри можуть звести нанівець весь захід. Правила повинні бути чітко сформульованими і простими.
- Час гри. Потрібно спланувати діяльність учнів та пояснення вчителя та прорахувати час, який буде потрібен для цього.
- Залученість в гру. В даному випадку потрібно залучити до гри всіх дітей, можливо запланувати для кожного з них відповідні ролі таким чином, щоб всім було цікаво і всі були активними.
- Універсальність гри. Доцільно подумати, як пропонована гра може бути використана при вивченні іншого матеріалу з інформатики.
- Результати гри. Учителю доцільно продумати як краще оголосити результати таким чином, щоб всі залишились задоволеними. Ті учні, які не отримають високих балів або програють не повинні засмучуватись і відчувати якийсь негатив. Заохочення повинно стосуватись усіх.

Висновки. Варто спрямувати увагу учнів не скільки на грі чи її особливостях, скільки на тому, які знання та навички учням знадобились під час ігрового процесу. Це може бути рефлексія на тему: «Що я зрозумів?», «Чого я навчився?», «Що варто вивчити?».

Під час організації гри на уроці важливо також продумати колективну оцінку, яка буде стимулювати усіх учасників. Варто наголосити, що під час оцінки учні повинні не тільки говорити про недоліки, але й позитивні сторони, підкреслити успіхи слабких учнів, висловити свої враження загалом про участь в команді.

Організації гри на уроці інформатики з урахуванням пропонованих нами підходів дадуть змогу значно активізувати процес навчання, зробити його більш ефективним, насиченим, креативним та захоплюючим. Загалом, використання ігрових технологій в освітньому процесі дає змогу досягти значних успіхів у формуванні предметних компетентностей та програмних результатів.

Література:

7. Бондаренко Т.В., Ткачук Г.В. Організація дослідницької діяльності студентів засобами хмарних технологій. Зимові наукові підсумки 2017 року: ІІ міжнародна науково-практична інтернет-конференція, 25 грудня 2017 р. Ч.1. Дніпро : НБК, 2017. С.17-22. URL: https://dspace.udpu.edu.ua/handle/6789/8398.

8. Медведєва М.О., Колмакова В.О. Ігрові технології при вивченні математичної логіки. Теорія і практика використання інформаційних технологій в навчальному процесі: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 30–31 травня 2017 року м. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. С.12-13.

9. Паршукова Л.М. Квест-технології як засіб підвищення пізнавальної активності на уроках інформатики. Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації : матеріали XXIII Міжнар. наук. інтернет-конф., 31 березня 2017 р., м. Переяслав-Хмельницький, 2017. С.141-143.

10. Ткачук Г. В., Бондаренко Т. В. Досвід організації науково-дослідницької діяльності майбутніх учителів інформатики в умовах впровадження хмарних технологій . Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки. 2018. №2. С. 3-9. URL: http://dspace.udpu.edu.ua/handle/6789/8647.

Скугоріна С.Ю.,
студентка 4 курсу факультету ФСМК
Горлівського інституту іноземних мов ДВНЗ ДДПУ
Науковий керівник – канд. пед. наук Єфімов Д.В.

АКТИВНІ ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ УРОКУ У СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

Виховувати та навчати сучасне підростаюче покоління у рамках підготовки його до життя в соціумі — завдання першорядної важливості. Інтегрування сучасної школи у світову систему освіти потребує нових підходів до навчання та виховання, а також перерозподілу орієнтирів у сфері комп'ютерно-інформаційного середовища. Протягом останніх десятиліть зростання обсягів інформації набуло масштабного характеру, при цьому великі інформаційні потоки проникають у всі сфери життя людини, у тому числі й у сферу освіти. У зв'язку з цим особливу актуальність набуває питання нових форм навчання в сучасному інформаційно-освітньому просторі.

Поняття «активні форми організації уроку» з'явилися в літературі в середині XX століття та його посилений розвиток у науці та практиці обумовлено наступними передумовами:

- науково-теоретичними, за А. А. Вербицьким;
- соціальними (зовнішніми, поза освітніми);
- освітніми, що включають практичні розробки інноваційного характеру, що впроваджувалися на різних щаблях та рівнях освіти педагогами-практиками, які шукали шляхи подолання недоліків традиційного навчання через посилення мотиваційно-діяльної складової освітнього процесу та активізацію позиції в ньому учнів [1].

Освітній процес із використанням активних форм організації уроку спирається на сукупність загальнодидактичних принципів навчання та включає свої специфічні принципи, які пропонує А. А. Балаєв [2]:

- принцип рівноваги;
- принцип моделювання;
- принцип вхідного контролю;
- принцип відповідності;
- принцип «негативного досвіду»;
- принцип економії навчального часу;
- принцип вихідного контролю.

Активне навчання рекомендує застосовувати таку систему методів, яка дасть можливість самостійного оволодіння знаннями та вміннями, що навчаються, в ході активної мисленнєвої діяльності та практичної діяльності.

Процес навчання, з використанням активних методів навчання, спрямований на ефективну підготовку та досягнення добрих результатів учнями:

- учні відкриті для навчання та активно включаються до спільної роботи та співпрацю з усіма учасниками освітнього процесу;
- аналізують не лише свою діяльність, а й реалізують власний потенціал;
- практично готуються до того, з чим їм доведеться зіткнутися у побутовому та професійному житті;
- учні залишаються самими собою, не бояться припускатися помилок, за умови, що вони не піддаються жорсткій критиці і не отримують негативних оцінок.

Як активні форми організації навчання можна використовувати інтерактивні екскурсії, проведення конкурсів, організацію дитячих виставок, навчальний творчий проект, проведення та організацію конференцій, круглих столів за участю представників громадських організацій.

Велике значення у процесі навчання має навчальний творчий проект. Навчальний проект – це одна з форм активного навчання у сучасній школі. Він передбачає виконання підсумкової самостійної роботи, у процесі якої здобувачі освіти під керівництвом вчителя виявляють творчі здібності інтелектуально-практичного характеру з урахуванням різних видів діяльності [4].

Рольова гра як активна форма навчання є ефективним засобом мотивації в школі. Форми рольової гри різні. У початковій школі це сюжетна рольова гра з використанням різних казкових образів, наприклад при вивченні ілюстрацій. У середній школі це може бути сюжетна рольова гра з побутовим змістом. У старшому та середньому віці – імітаційна гра пізнавального змісту та на старшому етапі – імітаційна ділова гра. Ділова гра дозволяє імітувати ситуації, які можуть виникати у майбутній професійній діяльності учнів [4].

Отже, активні методи роботи є важливішою умовою ефективності навчальної діяльності. Активні методи навчання у різних формах організації зумовлені зміною типу взаємодії вчителя із учнями, що передбачає суб'єкт-суб'єктні відносини учасників освітнього процесу, які виявляють повагу та активний щирий інтерес один до одного.

Література:

1.Чечет В.В., Захарова С.Н. Активные методы обучения в педагогическом образовании: учеб. -метод. пособие. Минск: БГУ, 2015. 127 с.

2.Балаев А.А. Активные методы обучения. Москва : Профиздат, 1986. 94 с.

3. Сисоєва С.О. Інтерактивні технології навчання дорослих: навчально-методичний посібник. НАПН України, Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих. Київ : ВД «ЕКМО», 2011. 324 с.

4. Цимбал О.М., Тягло О., Цимбал П. Проектні технології: особливості впровадження у початковій школі. *Початкове навчання*. 2008. № 19. С. 2-13.

Старик О.В.,
викладач Подільського спеціального
навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу

ОНЛАЙН – ЗАНЯТТЯ – НОВІ ВИМОГИ, ВИПРОБУВАННЯ ТА БЕЗМЕЖНІ МОЖЛИВОСТІ

Сьогодні неможливо уявити свого життя без комп'ютерних технологій, адже вони використовуються скрізь і всюди. Освітня галузь не виключення – перед викладачами постають нові вимоги та випробування. У 2020 році цією вимогою стало дистанційне навчання.

Однією з головних складових дистанційного навчання є проведення онлайн занять. Під час перших спроб стало зрозуміло, що основні правила, які діють під час офлайн-заняття не спрацьовують. Насамперед, людина нові вимоги та випробування – це соціальна істота, яка краще розуміє та засвоює інформацію у реальному середовищі: отримує соціальний досвід, заохочує одна одну висловлювати свої думки. Інтернет-середовище обмежує такі можливості: викладачу складно демонструвати ораторське мистецтво перед чорним

екраном, складнощі виникають і під час контролю роботи студентів (вимкнені камери і слабкий інтернет, слабка вербальна та майже відсутня невербальна комунікація). Втрачається цінність особистого спілкування між викладачем і здобувачем освіти. Все це негативно впливає на процес засвоєння матеріалу, а далі – і на якість знань. Тому дистанційне навчання вимагає від викладачів переглянути практику своєї роботи та шукати все нові і нові підходи для вирішення освітніх завдань.

Методика проведення онлайн заняття знаходиться у процесі становлення, але зберігає усі основні етапи: перевірка домашнього завдання, мотивація, актуалізація опорних знань, тощо, а без зворотного зв'язку це зробити неможливо. І тут помічниками стають онлайн – сервіси. Для перевірки домашнього завдання можна використовувати інтерактивні аркуші, створені на платформі Wizer.me [3]. Розробники пропонують великий перелік завдань і дозволяють їх комбінувати в одному аркуші. Під час заняття з ісоціології і соціальної інклюзії зручно використовувати текст з пропусками, сортування, складання таблиці. На культурології допомагають аркуші з вправами на поєднання частин, питання з малюнками тощо.

Зручною формою для швидкого опитування і виявлення прогалин є Classtime [2] – це цікавий сервіс, що дозволяє проводити тестування групі і отримати миттєвий зворотний зв'язок. Для приєднання необхідно лише знати код доступу. Студентам дуже подобається тестування, яке проводиться у реальному часі. Викладач одразу бачить кінцевий результат тестування і розуміє, які прогалини є в знаннях студентів (який матеріал потрібно повторити, на що звернути увагу більш детальніше).

Для кращого засвоєння матеріалу необхідно користуватися презентаціями, бо досить складно сприймати інформацію лише слухаючи. Альтернативою Microsoft PowerPoint можуть стати Prezi, Sway, Canva [1] тощо. Особливою цінністю презентацій, створених за допомогою сервісів Sway і Canva є можливість для студенів редагувати інформацію, тим самим демонструвати ступінь засвоєння матеріалу.

Під час викладання нового матеріалу викладачу необхідно знати чи розуміють його, чи бачать та чують студенти. У своїй практиці я постійно звертаюся до студентів із запитаннями, які обов'язково дублюю і на екрані.

Однією з форм активізації роботи студентів під час викладання нового матеріалу є перегляд відео з подальшим обговоренням. Питання до обговорення (для кращого сприйняття) необхідно почергово виводити на екран. Така форма роботи є особливо цінною на заняттях з соціології і соціальної інклюзії.

Для закріплення матеріалу доцільно використовувати тестові завдання, створені за допомогою naurok.com, classtime.

Це далеко не весь перелік онлайн-ресурсів для викладання, що існують сьогодні. Сучасний медіа простір надає широкі можливості та перспективи для викладачів знайти зручні саме для себе сервіси та додатки.

Отже, дистанційне навчання стало викликом для викладачів, спонукало знаходити нові підходи у донесенні навчального матеріалу, стало поштовхом для саморозвитку, показало, що застосування мобільних ґаджетів надає педагогу безмежні можливості, перетворює навчання на цікаву та стимулюючу діяльність.

Література:

1. Дорош М. Шутов Р. Три креативні способи інтеграції онлайн-сервісів в урок. URL: https://nus.org.ua.
2. Ваш шлях до успіху учнів. URL: https://www.classtime.com/uk/.
3. Інструкція з роботи з соціальным сервісом. URL: Wizer//https://ikt.ipk74.ru/.
4. Інтерактивні презентації у mentimetr. URL: http://marinakurvits.com/.
5. Смірнова О. Несправжня освіта. Як пандемія викрила проблеми онлайн-навчання. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/features-5403974.

Старик О.В.,
викладач Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу

УМІННЯ ВИКЛАДАЧА ВИБУДОВУВАТИ ВІДНОСИНИ ЗІ СТУДЕНТАМИ ЯК ОСНОВА УСПІШНОГО НАВЧАЛЬНОГО І ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Сучасний викладач має бути креативним, інноваційним, професійним та діджиталізованим, а студент – центром в освітньому процесі.

Зарубіжними психологами виділено один з найбільш важливих факторів роботи викладача, що сприяють успішному розвитку виховного, розвивального та освітнього процесу в навчальному закладі XXI століття - це вміння вибудовувати відносини із студентами.

Численні результати досліджень демонструють ряд переваг, які спрямовані на вибудовування позитивних і довірливих відносин, зокрема викладачами і студентами різного віку:

- підвищена навчальна мотивація студентів;
- позитивна емоційна атмосфера в аудиторії і навчальному закладі;

- позитивні і доброзичливі відносини між студентами та викладачами, а також викладачами та батьками;
- високі академічні досягнення студентів;
- зниження стресових навантажень;
- постійно розвивається вміння справлятися з підвищеним емоційним навантаженням;
- зниження рівня девіацій в поведінці студентів;
- підвищення впевненості в собі у студентів;
- зниження рівня емоційного вигорання у викладачів [1].

Існують наступні стратегії, які допоможуть збудувати і зміцнити позитивні відносини в групі, а отже вивести освітній процес усіх студентів на новий, більш продуктивний рівень емоційного розвитку і академічних успіхів:

- відсутність сарказму в мові;
- вміння слухати і чути;
- робота з саморегуляцією дитини;
- організація «куточка спокою» (місце, де здобувач освіти може провести кілька хвилин, якщо втомився або не готовий продовжувати роботу, після чого повертається до заняття);
- розуміння того, як функціонують когнітивні системи мозку, що необхідно для того, щоб студент більш ефективно сприймав навчальну інформацію.

Реалії сьогоднішнього часу кардинально відрізняються від того, що було раніше: швидкі зміни всіх сфер життя людини, вибухове зростання обміну інформації та розвиток соціального середовища, постійно виникають нові технології, наукові напрямки, швидко змінюються цінності і пріоритети, розвиваються нові психологічні практики.

Принципи вибудовування успішних довірливих відносин викладача з сучасними дітьми і молоддю сильно відрізняються від тих принципів, які використовувалися в минулому столітті, проте вони прості й ефективні:

- розуміння процесу формування позитивної прихильності дитини як необхідного фактору вибудовування міжособистісних відносин;
- розуміння емоційного стану нормально розвиватися дитині, що потребує додаткової емоційної підтримки;
- вміння розпізнавати значимість факторів, що впливають і необхідних для вибудовування довірливих відносин зі студентами;
- вміння використовувати себе як агента, необхідного для вибудовування довірливих відносин.

Основними суб'єктами, які беруть участь в освітньому процесі, були і залишаються студент, викладач, батьки. Згідно психолого-педагогічній науці, ці сторони повинні знаходитися в постійній взаємодії та гармонійній співпраці. Всі суб'єкти навчально-виховного процесу повинні постійно взаємодіяти один з одним і відчувати на собі вплив кожного з них. Ця взаємодія будується за принципами не тільки педагогічними, але і соціально-психологічними, що включає в себе дотримання морально-етичних і морально-психологічних норм.

Отже, некомпетентність педагога хоча б в одному з цих аспектів навчально-виховного процесу призводить до порушення всієї його структури, що призводить до негативних наслідків, які виходять далеко за рамки освітнього простору:

- низька якість навчання;
- деструктивний характер взаємодії;
- непродуктивний характер суспільних відносин.

Отже, освітній процес – явище соціальне само по собі, і основним двигуном його є суспільні відносини, в яких воно здійснюється. Крім того, результат цього процесу дає продукт, безпосередньо формує структуру і якість суспільних відносин в цілому, продукт цей – особистість того, хто навчається [2].

Процес навчання і виховання – явище, яке перебуває в постійному русі; відбувається розвиток не тільки самого процесу, але і його форм, напрямків та завдань [3].

Література:

1. Грачов Г.В., Мельник І.К. Маніпулювання особистістю: організація, способи і технології інформаційно-психологічного впливу. Москва: Алгоритм, 2002.
2. Двек К. Гнучка свідомість: новий погляд на психологію розвитку дорослих і дітей. Москва: «Манн, Іванов і Фербер», 2013. 400 с.
3. Недбаева С.В., Недбаєв Д.Н. Віртуальна психологічна практика: реалії та ресурси розвитку. The educational and social sciences in the 21 century, Proceedings of International Conference, August 14, 2013, in Bratislava, C. 187-191.
4. Lemov D. Teach Like a Champion: 49 Techniques that Put Students on the Path to College (K-12). San Francisco: JosseyBass, 2012.

Троша А.,
учениця 10 класу
КЗ СОР Глухівського ліцей-інтернату з посиленою військово-фізичною підготовкою
Науковий керівник – вчитель вищої категорії, старший вчитель КЗ СОР Глухівського ліцей-інтернату з посиленою військово-фізичною підготовкою Гулакова І.М.

УМІЛЕ ПЛАНУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОЄКТІВ – ВДАЛИЙ ПОЧАТОК ДЛЯ ЇХ ВТІЛЕННЯ

На думку українського філософа М. Кисельова, мудрість сучасної людини проявляється в її екологічній компетенції. Заклади освіти разом зі світовою спільнотою вступили у третє тисячоліття, яке характеризується глобалізацією суспільного розвитку, переходом людства від індустріальних до наукових інформаційних технологій. Актуальним є питання ролі учнівства закладів освіти в інноваційних освітніх змінах. Екологічно орієнтована освіта підростаючого покоління стає необхідною запорукою для ефективного визначення і розв'язання екологічних проблем в Україні. Формування екологічної компетентності в учнів стає дедалі актуальнішим.

Метою повної загальної середньої освіти є всебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованої взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності. Досягнення цієї мети забезпечується шляхом формування ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності, одна з яких – екологічна компетентність [2]. Екологічну компетентність можна розвинути шляхом екологізації освіти через впровадження різноманітних форм роботи з учнями.

Екоосвітній проблематиці присвячені праці українських науковців, таких як Б. Лихачова, В. Ніколіної, Г. Пустовіта, І. Звєрєва, І. Мотузної, І. Суравегіної, М. Колеснікова та ін. Дослідники визначають різні підходи до вивчення форм, засобів та методів організації екологічної освіти. Вважаємо, що продуктивним буде поєднання основних ідей доробку зазначених науковців.

Педагогами-новаторами доведено, що ефективність реалізації екологічної освіти здобувачами найкраще проявляється заумови, якщо комплексно використовувати різноманітні форми і методи під час виконання учнями екологічних проєктів. В основі творчості у проєктній діяльності лежить уміння учнів створювати, комбінувати, перетворювати старе на нові поєднання. За висновками науковців дуже важливим є сам процес роботи над проєктом, бо саме у процесі розкриваються знання, виявляються практичні уміння та навички, бо недоречно судити про творчість лише за кінцевим результатом. Здобувачі освіти в процесі виконання проєктів не тільки засвоюють певну інформацію, розуміють її, навчаються використовувати здобуті знання на практиці, а головне – постійно розвиваються. Проєкт – це спільна творча діяльність.

Існують певні етапи проєктної діяльності:

- пошук, виявлення проблеми проєкту;
- вивчення проблемної ситуації, визначення необхідного інформаційного ресурсу;
- складання плану подальшої діяльності;
- розподіл обов'язків серед проєктантів;
- засвоєння потрібної інформації, способів дій, визначення оптимального шляху розв'язання проблеми;
- втілення запланованих дій у практику, отримання результату діяльності;
- представлення результатів діяльності широкій аудиторії – презентація проєкту;
- оцінка та аналіз проєктної діяльності.

Таким чином, творчість у проєктній діяльності передбачає пошук потрібної інформації, способів вирішення проблеми проєкту, оптимального, раціонального з них, способів втілення прийнятих рішень, способів оформлення і представлення результатів діяльності. На усіх цих етапах учні включені в активний процес, вони діють, знаходяться у центрі теми проєкту, розмірковують, вивчають, випробовують, досліджують, і навіть працюючи на рівні відтворення, учні роблять нові для себе відкриття, перевіряють практичне застосування знань, створюючи щось «нове» [2].

Вихованки експериментально-дослідницького відділу МАН Ангеліна Троша, Анастасія Миронова, Марія Міхно та Мелана Бражник взяли участь у програмі UPSHIFT Green, у рамках якої команди навчаються, створюють проєкти та отримують фінансування й менторську підтримку проєктів збереження довкілля.

Упродовж червня 2021 року нами, під керівництвом менторки Анастасії Мартиненко, було створено і розроблено проєкт «ЕкоГлухів» для учнів 4–6 класів Глухівської громади. Спочатку ми заповнили заявку від програми UPSHIFT, де вказали, що хочемо жити у чистому місті, пити чисту воду, дихати чистим повітрям, а тому ми хочемо навчатися для того, аби створити проєкт, який би допоміг змінити наше місто та світ на краще. Так ми стали командою №154 з містечка Глухів, що на Сумщині. Упродовж двох тижнів ми були активними

слухачами програми UPSHIFT Green, у рамках якої команди навчаються, створюють проєкти та отримують фінансування й менторську підтримку. Ми ввійшли у п'ятірку команд України, які отримали фінансування від програми UPSHIFT Україна, що втілює ЮНІСЕФ спільно з Фондом «Професійний розвиток Харкова» за підтримки ING Bank.

Проблема, яку ми хочемо вирішити реалізовуючи проєкт «ЕкоГлухів» – це забруднення навколишнього середовища нашого міста побутовими відходами. Якщо цьому не запобігти, то це призведе до погіршення умов проживання громадян, проблем зі здоров'ям мешканців нашого міста. А головне – природа Глухівщини потерпатиме від тонн сміття. А отже, територія може стати непридатною для життя. Щоб уникнути цього, ми прийняли рішення популяризувати знання про негативний вплив, шкоду побутових відходів для довкілля та правильне сортування сміття через просвітницькі заходи. По-перше, розробити уроки для учнів 3-4 та 5-6 класів. По-друге, розробити мотиваційні зошити для практичних робіт та домашніх завдань. Провести курс для учнів 3-6 класів шкіл міста, який вміщує 2 екоуроки і фінальний квест. Обов'язковою умовою проєкту було створення сторінки у соцмережах Facebook (https://www.facebook.com/groups/391129199058424) для розміщення соціальної реклами, інтерв'ю, коміксів, малюнків тощо.

Унікальність нашого проєкту полягає в тому, що по-перше, ми, учні, викладаємо матеріал для інших учнів. Через таку педагогіку партнерства діти добре засвоюють інформацію. По-друге, у нашому проєкті ми застосовуємо не лише теоретичний матеріал, а й допомагаємо дітям опанувати практичні навички, що знадобляться їм у подальшому житті. А головне – це перший освітній екопроєкт Глухова, який охоплює учнів усіх шкіл. Унікальним є те, що у ході розробки проєкту ми створили освітні матеріали, які стануть у нагоді іншим.

Література:

1. Даниленко А. І. Форми організації практичної діяльності учнів з охорони довкілля. Біологія. 2004. № 11. С. 18 – 20.
2. Закон України «Про повну загальну середню освіту» /стаття 12 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text.
3. Як вчителі можуть допомогти учням створити проект для GoF: поради і кейси URL: https://nus.org.ua/articles/yak-pidlitkam-stvoryty-proekt-dlya-gof-porady-i-kejsy/

Туманова Ю.В.,
аспірантка кафедри технологічної і професійної освіти
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олекснндра Довженка
Науковий керівник – д-р. пед. наук, доц. Грудинін Б.О.

КРИТЕРІЇ СФОРМОВАНОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ МОЛОДШИХ БАКАЛАВРІВ ГАЛУЗЕВОГО МАШИНОБУДУВАННЯ

Результат формування інформаційної культури майбутніх молодших бакалаврів галузевого машинобудування не може бути оцінений без визначення відповідних критеріїв і показників, що дасть змогу провести дослідницький експеримент, спрямований на вдосконалення відповідної підготовки здобувачів освіти за ОС «Молодший бакалавр».

Поняття критеріїв у науковій літературі пов'язане з поняттям якісних та кількісних показників. Якісні показники фіксують наявність або відсутність якої-небудь властивості. А кількісні – фіксують міру виразності, розвитку властивості. Науковці у своїх працях і критерії, і показники розглядають як інструмент, що забезпечує можливість перевірки теоретичних положень [6].

У довідниковій літературі критерії (від грецьк. kriterion – «засіб судження, мірило») розтлумачуються як ознаки, на підставі яких дається оцінка якого-небудь явища, дії, ідеї [4, с. 163]. У педагогічних дослідженнях поняття «критерій» розглядають як об'єктивну ознаку, на основі якої здійснюють порівняльну оцінку досліджуваного явища.

Критерії повинні бути об'єктивними (включати основні моменти досліджуваного явища, охоплювати його типові сторони); мають формулюватися ясно, коротко, точно; характеризувати тільки те, що хоче перевірити дослідник; відображати динаміку вимірюваної якості в просторі й часі; охоплювати по можливості коло професійних інтересів; розкриватися через низку показників, за ступенем прояву яких можна судити про ступінь виразності (більший або менший) окремо взятого критерію [6].

Критеріальний апарат, який використовується для визначення рівня сформованості інформаційної культури, включає не тільки параметри, що можуть бути об'єктивно визначені, а й параметри, значення яких є результатом самооцінки суб'єктів дослідження [6].

Аналіз праць вітчизняних і зарубіжних дослідників показав, що критерії оцінювання сформованості інформаційної культури визначаються на основі конкретних компетенцій: інформаційно-фахова компетенція, інформаційно-діяльнісна компетенція, професійно-інформаційна спрямованість, інформаційна активність,

професійно-інформаційне самовизначення, психологічна готовність, професійно-інформаційна усталеність [1; 8].

На основі структури готовності майбутніх молодших бакалаврів галузевого машинобудування до формування інформаційної культури виділено критерії сформованості інформаційної культури майбутніх молодших бакалаврів: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний.

Мотиваційно-ціннісний критерій визначає мотивацію майбутнього молодшого бакалавра галузевого машинобудування щодо вивчення інформаційних технологій, які стрімко змінюються та розвиваються. Під час сприйняття теоретичного матеріалу у майбутніх молодших бакалаврів повинна бути чітко сформована мотивація щодо вивчення кожної окремої теми навчальної дисципліни. Адже саме мотиваційному критерію притаманна вирішальна роль у набутті практичних навичок щодо закріплення теоретичного матеріалу.

Мотив у вивченні засобів інформаційних та комп'ютерних технологій зазвичай високий, оскільки оволодіння ними не лише полегшує виконання деяких традиційних видів діяльності таких як обробка текстів особисто здобувачем освіти, пошук необхідної інформації, але є одним з основних чинників, які визначають конкурентоспроможність здобувача освіти на ринку праці [2, с. 183].

Когнітивний критерій – це накопичення знань, умінь і навичок з дисциплін фахової підготовки, а також здатність їх практичного використання. Сформовані знання дозволяють застосувати сучасні технології у професійній діяльності, а отримані знання дозволяють розв'язувати практичні завдання та досягати потрібних знань професійної термінології.

Когнітивний критерій визначає рівень набутих умінь, знань та навичок у використанні інформаційних комп'ютерних технологій. Самі знання постійно примножуються і людина витрачає багато часу на їх здобуття. Без використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій здійснювати успішну діяльність у більшості предметних галузей майже неможливо [3; 8].

Міцність засвоєння знань залежить не тільки від подальшої роботи з їх закріплення, але й від первинного сприйняття матеріалу, а осмислене його сприйняття – не тільки від первинного з ним ознайомлення, але й від усієї подальшої роботи щодо закріплення набутих знань [5, с. 503].

Якість знань характеризується такими параметрами:

- міцність – тривалістю збереження у пам'яті вивченого навчального матеріалу;
- повнота – кількість засвоєних елементів знань про об'єкт вивчення;
- глибина – сукупністю усвідомлених здобувачами освіти суттєвих зв'язків і відношень між знаннями;
- систематичність – вмінням засвоювати навчальний матеріал у його логічній послідовності;
- системність – осмисленням здобувачем освіти місця знань в структурі наукової теорії;
- оперативність – вмінням самостійно знаходити варіативні способи застосування знань у змінених умовах;
- гнучкість – передбачає засвоєння вмінь застосовувати у змінених умовах (нестандартних ситуаціях). Гнучкість певним чином визначається рівнем засвоєння знань;
- конкретність і узагальненість – вмінням розкласти знання на елементи.

Перераховані параметри знань тісно взаємозв'язані між собою. Так, на їхню оперативність впливають повнота та глибина. Гнучкість знань тісно зв'язана з їхньою оперативністю і систематичністю. На оперативність і гнучкість у свою чергу впливають конкретність, узагальненість, системність.

Діяльнісний критерій характеризується здатністю вибирати для різноманітних видів діяльності засоби інформаційних, комп'ютерних та телекомунікаційних технологій щодо їх здійснення, вміння творчо підходити до вибору способів вирішення професійних завдань.

Таким чином, окреслені у роботі критерії потребують розроблення відповідних показників, на основі яких можна визначити рівень володіння інформаційною культурою майбутніх молодших бакалаврів галузевого машинобудування за допомогою певних психолого-педагогічних методів.

Література:

1. Бабенко Т.В. Формування інформаційної культури майбутніх учителів історії у процесі професійної підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04. Кіровоград, 2008. 22 с.

2. Баловсяк Н. Формування інформаційної компетентності майбутнього економіста в процесі професійної підготовки : дис. канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2006. 326 с.

3. Биков В.Ю. Інформаційна культура. Енциклопедія освіти. АПН України; голов. ред. В.Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. С. 362.

4. Професійна освіта: словник : навч. посіб. [уклад.: С.У. Гончаренко та ін.]; за ред. Н.Г. Ничкало. Київ : Вища шк., 2000. 380 с.

5. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. СПб : Издательство «Питер», 2005. 713 с.: ил. (Серия «Мастера психологии»).

6. Степаненко А.І. Формування інформаційної культури студентів політехнічних коледжів : дис. канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2017. 248 с.

7. Філіппова Л.Л. Педагогічні умови формування інформаційної культури фахівців економічного профілю : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2011. 30 с.

8. Preisig A.V. , Rösch H., Stückelberger Ch. Ethical Dilemasin the Information Society. Code of Ethics for Librerians and Archivists. Geneva : Globethics.net, 2014. 220 p. ISBN 978-2-88931-023-4 (online version). URL: https://www.ifla.org/wp-ntent/uploads/2019/05/assets/faife/publications/misc/ethical-dilemmas-in-the-information-society.pdf

Фаін А.В.,
викладач-методист,
викладач природничих дисциплін
Подільського спеціального навчально-реабілітаційного
соціально-економічного коледжу
Боровисюк Т.В.,
викладач-методист,
викладач суспільно-гуманітарних дисциплін
Подільського спеціального навчально-реабілітаційного
соціально-економічного коледжу

ТЕХНОЛОГІЯ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ЯК ПЕДАГОГІЧНА УМОВА ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Сучасне інформаційне суспільство вимагає від випускників закладів фахової передвищої та вищої освіти сформованих компетентностей: «*Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. Здатність працювати в команді. Здатність генерувати нові ідеї (креативність)»* [3]. Стандарти фахової передвищої освіти зумовлюють вимоги щодо формування у випускників критичного мислення. Адже, до операційного блоку критичного мислення належать саме аналіз, синтез, оцінка (за класифікацією Бенджаміна Блума), до властивостей – здатність працювати в команді, усвідомленість, самостійність, цілеспрямованість, які характеризується вмінням людини генерувати ідеї, ставити нові завдання та успішно виконувати їх (*вирішувати типові спеціалізовані завдання (задачі) у професійній освіті* [3], тут мова йде про випускників закладів фахової передвищої освіти).

Поряд з цим, у Переліку основних компетентностей, якими повинен оволодіти здобувач фахової передвищої освіти, виокремлено загальну компетентність: *«Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні»* [3]. Зазначимо, що фундаментальними цінностями громадянського суспільства є: права людини, свобода й автономія особистості, толерантність, патріотизм і громадянськість [2]. Підтвердженням того, що толерантність є і одночасно сприяє утвердженню цінностей громадянського суспільства, є тлумачення поняття «толерантність» у Декларації принципів толерантності (1995р.): «*На державному рівні реалізація принципу толерантності передбачає існування справедливого та неупередженого законодавства, дотримання правопорядку, судовопроцесуальних та адміністративних норм»* [1].

Критичне мислення та толерантність стають базовими компетентностями випускників ЗО. Поряд з цим, критичне мислення та толерантність, в певній мірі, нерозривні. Адже, уміти слухати, швидко і толерантно аналізувати судження, погляди, думки оточуючих, знаходити сильні і слабкі місця як в чужих, так і у власних аргументах, сприймати різномаїття поглядів та способів й форм самовираження є властивостями як критичного мислення, так і толерантності. Толерантність є ознакою освіченої людини, знання – фундамент толерантності. «*Толерантність означає поважання, сприйняття та розуміння багатого різноманіття культур нашого світу, форм самовираження та самовиявлення людської особистості. Формуванню толерантності сприяють знання, відкритість, спілкування та свобода думки, совісті і переконань*» [1].

Освіта – фундамент толерантності. З огляду на це, провідні фахівці у галузі освіти вивчають та рекомендують низку педагогічних заходів, які знаходять своє відображення в організації освітнього процесу закладу освіти з метою виховання толерантності учнів, студентів. Технологія розвитку критичного мислення сприяє формуванню толерантності здобувачів освіти. Ефективне та систематичне впровадження методів технології розвитку критичного мислення, а саме:

1)*методи технології розвитку критичного мислення студентів на фазі актуалізації знань:* «Кластер», «Асоціативний кущ», «Дерево передбачень», «Мозковий штурм», «Робота в парах», «Кошик ідей», «Алфавіт», «Правильні і неправильні судження», «Передбачення на основі опорних слів», «Діаграма Венна», «Прогнозування за ілюстрацією»;

2)*методи технології розвитку критичного мислення студентів на фазі побудови знань:* «Тонкі» і «товсті» запитання», «Подвійний щоденник», «Читаємо з маркуванням», «Опорні слова», «Т-таблиця», «Картографування тексту», «Концептуальна таблиця», «Спитаймо у автора», «Робота в парах та малих групах з дидактичними завданнями», «Ажурна пилка(мозаїка)», «Навчаючи вчуся», «Дискусія», «Зиг-заг», «6 капелюхів», «РАФТ», «Ромашка БЛУМА», «Сінквейн», «Кути», «Есе», «Дебати», «Акваріум», «Сенкан»;

3)*методи технології розвитку критичного мислення студентів на фазі консолідаціїї знань*: «Риб'яча кістка (фіш-бон)», «Прес», метод «Обмін проблемами», метод «"Експерти проти журналістів», метод «М-схеми», метод письмової дискусії, метод «Торнадо», «Займи позицію» сприятимуть реалізації завдань щодо формування толерантності в учнівських, студентських колективах. Технологій, прийомів, методів, інструментів, завдань для розвитку критичного мислення здобувачів освіти на сьогодні відомо багато. Опис їх впровадження можна легко знайти в методичній літературі, або ж в Інтернеті, або ж придумати самостійно.

Проте, їх впровадження дозволяє підвищити рівень толерантності здобувачів освіти: у ході навчання у студентів яскравіше проявляється індивідуальність, вони глибше усвідомлюють своєрідність і несхожість інших, зміцнюється рівність позицій в спілкуванні, посилюються емоційний і когнітивний компоненти спілкування, удосконалюються вміння прийняти колег-студентів такими, якими вони є, спостерігається відсутність стереотипності у сприйнятті інших (особливо це стосується осіб з особливими освітніми потребами); спостерігається гнучкість мислення; розвиваються уміння «бачити» свою індивідуальність, удосконалюється вміння адекватно «приймати» (оцінювати) своє власне «Я»; розвивається здатність спільного визначення цілей діяльності, спільного її планування, розподілу сил і засобів на основі можливостей кожного; контактність; душевність, ввічливість (делікатність), довготерпіння, довірливість – стають домінуючими якостями студентів.

Ефективне впровадження технології розвитку критичного мислення студентів дозволить з часом виявити якісну динаміку трьох компонентів толерантності:

1)розвиток *когнітивного компонента толерантності*, що виявляється у підвищенні рівня лінгвістичних знань студентів: появі граматичної правильності мови, збільшенні словникового запасу тощо;

2)розвиток *емоційного компонента толерантності*, що виявляється у:

- підвищенні рівня *емпатійних здібностей*: розширення спектру емоцій студентів, поява навичок емпатійного слухання та співпереживання, оцінювання емоційного стану та вчинків оточуючих, а також уміння поважати думку інших та допомагати оточуючим;
- підвищенні рівня *рефлексивних здібностей*: виконання завдань на знаходження різних способів вирішення проблеми з можливістю висловити свою думку (роздуми над своїми вчинками та поваги іншої думки, усвідомлення необхідності подолання стереотипів щодо інших міркувань, фізичних, інтелектуальних особливостей);

3)розвиток *поведінкового компонента толерантності*, що виявляється у підвищенні рівня комунікабельності, появі навичок міжкультурного спілкування; зниженні рівня агресивності: студенти навчаються контролювати свою поведінку при зіткненні різних точок зору, відстоювати власні позиції шляхом виважених висловлювань, вирішувати суперечливі ситуації через компроміс та співробітництво.

Отже, технологія розвитку критичного мислення сприяє підвищенню рівня толерантності в учнівських та студентських колективах. Впровадження толерантності у систему навчання дасть змогу розкрити потенціал кожного члена вільного демократичного суспільства.

Література:

1. Декларація принципів толерантності, 1995р. URL: https://don.kyivcity.gov.ua/files/2014/2/10/Deklaracija-tolerantnosti.pdf (дата звернення: 18.11.2021 р.)
2. С. Рашидов. Вплив цінностей громадянського суспільства на формування ціннісної свідомості студентської молоді URL: http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/243/1/908-1929-1-PB.pdf.) (дата звернення: 18.11.2021 р.).
3. Стандарти фахової передвищої освіти. URL: mon.gov.ua (дата звернення: 18.11.2021 р.).

Шлег А. В.,
магистрант кафедры педагогики и
социально-гуманитарных дисциплин
Барановичского государственного университета
Научный руководитель — д-р. пед. наук, проф. Хитрюк В. В.

ЭФФЕКТИВНЫЕ СТРАТЕГИИ ОБУЧЕНИЯ ЧТЕНИЮ В КОНТЕКСТЕ ПРИНЦИПА ИНКЛЮЗИИ

Существует значительная потребность в эффективных стратегиях обучения для решения академических проблем у детей школьного возраста. Вопрос заключается в том, каковы наиболее эффективные учебные стратегии и методы для обучения академическим навыкам и знаниям, и, в частности, какие методы доказали свою эффективность при использовании с обучающимися с особыми образовательными потребностями (ООП).

Умение читать является одним из наиболее важных требований для академического успеха. Способность обучающихся читать иногда отражает их уровень приобретения знаний и навыков; обучающиеся с плохими навыками чтения испытывают больше трудностей в школе. Что еще более важно, ограниченные способности к чтению мешают обучающемуся вести нормальный образ жизни, и это может быть большим недостатком для

них, например, в поиске профессиональных возможностей [1, с. 206]. Чтение — это сложная задача, что делает обучение затруднительным процессом для обучающихся с ООП.

Вайс И., Лифшиц Х. разделили обучение чтению для обучающихся с ООП на три традиционных типа обучения:

• Развивающее чтение: этот тип обучения чтению включает в себя механику чтения и понимания прочитанного.
• Функциональное чтение: в этом типе обучения чтению основное внимание уделяется тому, как обучающиеся могут использовать свои способности к чтению.
• Коррекционное чтение: этот тип обучения чтению подходит для отстающих обучающихся [2, с. 291].

Эти программы не всегда подходят для обучающихся с ООП, поскольку они требуют способностей к чтению, очень близких к способностям обычных обучающихся.

Джосеф Л. М. обсудили следующие три общих подхода к обучению чтению обучающихся с ограниченными возможностями:

• Подход с использованием языкового опыта: вербализации своего опыта и мыслей.
• Целостный языковой подход: метод обучения чтению с расширением языкового опыта.
• Базовый подход к чтению: учебная программа, используемая в большинстве начальных школ, которая содержит ряд рассказов и книг, написанных на разных уровнях сложности [3, с. 192].

Руве, Маклафлин, Дерби и Джонсон изучили эффективность стратегии прямого обучения с использованием карточек для улучшения знаний по литературе для обучающихся с ООП. Было установлено, что стратегия, использованная в этом исследовании (прямое обучение), была эффективной в улучшении знаний обучающихся. Наконец, был сделан вывод о том, что «использование опорных карточек может повысить важные и функциональные академические навыки для обучающихся с ООП» [4, с. 254].

Многие технологические инструменты могли бы в некоторой степени расширить возможности обучающихся с ООП в целом, чтобы обойти некоторые проблемы с меньшими трудностями. Например, Паттон и Рошель утверждают, что цифровые учебники предлагают лучшую альтернативу традиционным учебникам, поскольку они могут обеспечивать мгновенную обратную связь и универсальную систему для обучения [5, с. 24].

Преподаватели литературы должны быть осведомлены об эффективных учебных стратегиях преподавания литературы обучающихся с ООП, чтобы преодолеть одну из причин, по которой среди обучающихся мало читателей.

Литература:

1. Bransford J. D., How people learn: Brain, mind, experience, and school (Expanded Ed.). / Brown, A. L., Cocking, R. R., Donovan, M. S., Bransford, J. D., & Pellegrino, J. W. // Washington, DC: National Academy Press. 2000. — p. 230.

2. Альфасси М., Эффективность взаимного обучения в повышении читательской грамотности обучающихся с ограниченными интеллектуальными возможностями. *Европейский журнал образования с особыми потребностями*: 2009. — 24(3) — с. 291-305.

3. Джозеф Л. М., Сравнение техники фонетики изучения слов между обучающимися с умственной отсталостью средней и легкой степени и испытывающими трудности читателями без инвалидности. Вашингтон: *Образование и профессиональная подготовка в области нарушений развития*, 2003 — №38(2). — с.192-199.

4. Руве К., Множественные эффекты карточек с прямым обучением на восприятие слов, чтение отрывков и ошибки обучающихся средней школы с ООП. / Маклафлин, Т., Дерби, К., и Джонсон, Дж. // *Журнал о нарушениях развития и физических недостатках*. — 2011. — 23(3) — с. 241-255.

5. Patton C. M., & Roschelle, J. Why the best math curriculum won't be a Textbook. Education Week: 2008 — p. 24-32.

Харитоненко А.І.,
магістрантка кафедри педагогіки,
психології, соціальної роботи та менеджменту
Глухівського національного педагогічного університету
імені Олександра Довженка
Науковий керівник — д-р. пед. наук, проф. Кузьмінський А.І.

СУТНІСТЬ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ

Всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства є головною метою освітньої діяльності закладу загальної середньої освіти. У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки акцентовано на забезпеченні системного підвищення якості освіти на інноваційній основі, де мірилом якості освіти стає не тільки обсяг знань, але й параметри особистісного, світоглядного, громадянського розвитку, що визначає її загальнолюдську й соціальну цінність [2].

Зарубіжні та вітчизняні дослідники, науковці у своїх дослідженнях розкрили поняття сутності теорії управління якості освіти та якості надання освітніх послуг, а саме: В. Андрущенко, О. Ануфрієвої, Б. Братаніч, В. Беспалька, В. Бегей, В. Бондар, С. Воровщикова, Л. Даниленко, Б. Жебровського, І. Жерносека, С. Захаренкова, І. Зязюна, К. Ісікави, Г. Єльникової, Л. Калініної, В. Камишина, Г. Кравченко, Т. Лукіної, В. Лунячека, В. Лутая, О. Мармази, В. Маслова та інш. Управлінню якістю освіти в ЗЗСО присвячено наукові праці О. Галуса, І. Драч, Ю. Завалевського, В. Зоц, В. Базелюка, Ю. Жука, М. Поташніка, О. Почуєво, М. Кириченко, Т. Махині.

Поняття управління трактується як особливий вид діяльності, метою якого є процес впливу суб'єкта управління на об'єкт управління для забезпечення утримання системи у межах визначених параметрів її функціонування і розвитку шляхом ухвалення відповідного управлінського рішення на основі отриманої інформації для переведення системи з одного стану в інший [2]. Якість освіти треба оцінювати не тільки за допомогою педагогічних, освітніх параметрів, а й за допомогою критеріїв, що перебувають поза сферою освіти та коригуються а саме: як життєвий рівень, якість життя та ін.

Закон України «Про освіту» визначає якість освіти як «відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, відповідним стандартом освіти та/або договором про надання освітніх послуг», а якість освітньої діяльності – як «рівень організації, забезпечення та реалізації освітнього процесу, що забезпечує здобуття особами якісної освіти та відповідає вимогам, встановленим законодавством та/або договором про надання освітніх послуг» [2].

Якість освітнього процесу (діяльності) є невід'ємною складовою якості освіти, яка залежить від якості освітнього середовища, включає якісні і кількісні характеристики освітнього процесу, якість професійної компетентності викладачів, якість організаційно-управлінської компетентності. Кожен заклад освіти має свої особливості – тип, рівень освіти, умови діяльності, фінансування, місцезнаходження, освітня програма тощо.

Якісна школа – це результат спільних зусиль засновника, який забезпечує ресурсами, директора, який постійно вдосконалює якість, вчителів, які розвиваються, щоб давати якісну освіту, мотивованих учнів, які отримують навички й уміння, корисні в житті, та батьків, які беруть участь у розвиткові школи.

Основна законодавча база, яка регламентує стратегію формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах загальної середньої освіти:

- Закон України «Про повну загальну середню освіту» (№ 463-IX, у редакції від 01.08.2020) Розділ VII. Управління у сфері загальної середньої освіти Стаття 54. Центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки: - організовує та координує аналітично-прогностичну діяльність у сфері загальної середньої освіти, визначає та формує стратегічні напрями її розвитку з урахуванням науково-технічного прогресу та інших факторів, узагальнює світовий і вітчизняний досвід у відповідній сфері;
- Закон України «Про повну загальну середню освіту» (№ 463-IX, у редакції від 01.08.2020) Розділ V. Стаття 38. п. 4. Керівник закладу загальної середньої освіти зобов'язаний: - планувати та організовувати діяльність закладу загальної середньої освіти; - забезпечувати розроблення та виконання стратегії розвитку закладу загальної середньої освіти; - звітувати щороку на загальних зборах (конференції) колективу про свою роботу та виконання стратегії розвитку закладу загальної середньої освіти;
- Закон України «Про повну загальну середню освіту» (№ 463-IX, у редакції від 01.08.2020) Розділ V. Стаття 40. п.3. Педагогічна рада: - схвалює стратегію розвитку закладу освіти та річний план роботи; Розділ V. Стаття 41. Піклувальна рада закладу (закладів) загальної середньої освіти: - аналізує та оцінює діяльність закладу загальної середньої освіти і його керівника; - розробляє пропозиції до стратегії та перспективного плану розвитку закладу загальної середньої освіти та аналізує стан їх виконання.
- Закон України «Про повну загальну середню освіту» (№ 463-IX, у редакції від 01.08.2020) Розділ V. Стаття 37. п. 2. Засновник закладу загальної середньої освіти або уповноважений ним орган (посадова особа) - затверджує за поданням закладу загальної середньої освіти стратегію розвитку такого закладу; фінансує виконання стратегії розвитку закладу загальної середньої освіти (крім приватних та корпоративних закладів загальної середньої освіти), у тому числі здійснення інноваційної діяльності закладом освіти;
- Закон України «Про освіту» (№ 2145-VIII, у редакції від 01.01.2021). Розділ V. Забезпечення якості освіти Стаття 41. Система забезпечення якості освіти п. 3 Система забезпечення якості в закладах освіти (внутрішня система забезпечення якості освіти) може включати: стратегію (політику) та процедури забезпечення якості освіти.

У своїй роботі «Абетка для директора» дослідник Громовий В. В. виділяє «….чотири напрями розвитку внутрішньої системи забезпечення якості освіти: освітнє середовище закладу освіти, система оцінювання здобувачів освіти, педагогічна діяльність педагогічних працівників закладу освіти, управлінські процеси, які базуються на педагогічній діяльності, ресурсах, оцінюванні учнів, інформаційних системах, інклюзивному середовищі, академічній доброчесності, політики та процедури забезпечення якості та взаємопов'язані між собою». Розроблені методичні рекомендації для допомоги закладу освіти у розбудові внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості освіти, які включають вимоги та критерії для оцінювання

якості освітньої діяльності, управлінських процесів у закладі та охоплюють освітнє середовище, управлінські процеси, якість педагогічної діяльності, систему оцінювання навчальних досягнень учнів [1].

Отже, управління якістю освіти – це проєктування, постановка завдань освіти, визначення шляхів, досягнення цілей; організація освітнього процесу, мотивація учасників цього процесу на якісну роботу; здійснення контролю; моніторинг – відстеження змін у розвитку; аналіз результатів. Розглянуті аспекти з оцінки якості потребують подальшого вивчення та ознайомлення, зокрема ставимо завдання навчитися розробляти Положення про внутрішню систему забезпечення якості освіти; проводити самооцінювання освітніх та управлінських процесів у закладі; розробити власну освітню програму і створити власний навчальний план на основі типового; уміти створити мотивуюче до навчання середовище.

Література:

1 Громовий В. Самооцінювання якості роботи закладу загальної середньої освіти : метод. рек. Дніпро : Середняк Т. К, 2019. 87 с. URL : file:///C:/Users/Admin/Downloads/210%20(2).pdf (дата звернення: 16.11.2021)

2 Про освіту. Закон України (№ 2145-VIII, у редакції від 01.01.2021). - Розділ V. Забезпечення якості освіти. - Стаття 41 URL :
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text (дата звернення: 16.11.2021)

3. Ренькас Б. М. Формування стратегії розвитку закладу загальної середньої освіти. – URL : https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=6248 (дата звернення: 12.11.2021)

Юрченко С.Р.,
аспірант кафедри педагогіки та освітнього
менеджменту імені Богдана Ступарика
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
Науковий керівник — д-р. пед. наук, проф. Стражнікова І.В.

ФОРМУВАННЯ МЕТОДИЧНОГО МИСЛЕННЯ В УЧНІВ ЧЕРЕЗ ЗМІСТОВИЙ КОМПОНЕНТ ПІДРУЧНИКІВ З ГЕОГРАФІЇ ДЛЯ ЗСО УКРАЇНИ

В сучасних умовах географічні знання набувають все більшого значення у всіх галузях індустріалізації, зовнішньої та внутрішньої торгівлі, фінансової діяльності. Географія стала розцінюватися у суспільстві як важливий навчальний предмет, оскільки необхідність наявності географічного світогляду у кожної освіченої людини є очевидним для всього культурного суспільства [2].

У процесі вивчення шкільних дисциплін відбувається формування методичного мислення. Воно певною мірою є показником готовності учня до майбутньої професійної діяльності. Методичне мислення інтегрує універсальні риси мислення, як психологічного феномену та специфічні ознаки предметного географічного мислення, що свідчить про його подвійний характер. Таким чином, методичне мислення визначається як відносно самостійна специфічна діяльність, що є засобом управління усіма діями, на яких заснована дослідницька та навчальна діяльність учня, і тим самим воно є необхідною передумовою здійснення цих дій.

Зміст навчальної дисципліни, що вивчається, є важливою підставою для методично орієнтованого підходу в навчанні. При відборі змісту необхідно враховувати, що інтегрований характер географічної освіти вимагає встановлення не тільки тісних взаємозв'язків між складовими частинами природничої підготовки, а й їх справжньої інтеграції. Наприклад, вивчення природних угруповань, природних зон, природно-територіальних комплексів можна будувати тільки на основі інтегрованого підходу. Ведучими ідеями при цьому є єдність та цілісність природи, її різноманіття та розвиток. Інтегрований підхід до навчання дозволяє сформувати цілісну природничу картину світу. Підвищення престижу географії в середній освіті викликане тенденцією просування предмета з середніх класів до старших. Цілком очевидно, що подібний методичний прийом – порівняння природного потенціалу та об’єктивних даних соціально-економічного розвитку України та зарубіжних країн – ефективний у сучасному навчанні географії. Це спосіб розвитку методичного мислення, мотив до пошуку причин та факторів успіху та відставань, стимул до особистісного прагнення сприяти передовим досягненням своєї країни та своїм власним.

У контексті педагогічного процесу шкільний підручник з географії служить не тільки цілям придбання нових знань і закріплення їх, а й формування в учнів уміння самостійно працювати з книгою. Він не тільки розширює і поглиблює знання з географії, але і розвиває мислення і мовлення учнів, збагачує його, виховує інтерес до географії, любов до книги. Підручник виступає найбільш доступною та ефективною формою виконання навчальної діяльності, адже об’єднує в собі словесні, наочні, практичні та інші методи взаємодії педагога з учнями.

Невід’ємною складовою шкільного підручника є перш за все його змістова структура, яка має великий потенціал у формуванні методичного мислення школярів. Зміст шкільної географії, як і шкільних підручників по географії включає географічні знання, вміння і навички, світоглядні ідеї. Знання - це відображення в

свідомості об'єктивного світу, виражене в словесній формі. Географічні знання – це відображення в свідомості географічної реальності, виражені в словесній формі. Так, при роз'ясненні нової теми учням пропонується уважно читати визначення, по настанові вчителя виділяти основні думки параграфа, працювати з рисунками, схемами, таблицями, картами, що опубліковані в підручнику. Деякі уроки по доступних темах (по прояву природних явищ та застосуванню набутих вмінь і навичок явищ, історичних довідках і т. п.) доцільно проводити у вигляді самостійної роботи учнів з підручником. Після опрацювання тексту і відповіді на контрольні питання організовується заключна бесіда, на якій учитель ставить додаткові контрольні запитання та систематизує вивчене учнями на відповідному уроці [1, с. 96].

Методичне опрацювання змісту забезпечується єдністю програми, підручника, рекомендацій щодо організації навчання. Водночас вже зароджуються тенденції зниження абсолютного пріоритету змісту та привернення уваги до активізації діяльності учнів у процесі навчання. Саме ця ідея залишається актуальною на сьогодні. У Концепції географічної освіти в основній школі стверджується, що в процесі формування предметної географічної компетентності потрібно виконати одне із значущих завдань шкільної географічної світи, яке визначається у формуванні в школярів різноманітних географічних умінь: пізнавальних, навчальних, прикладних, а також умінь географічного моделювання, які повинні бути побудовані в методичній єдності та послідовності. На основі зазначених умінь розвивається географічне бачення світу та методичне мислення, що розвивається в процесі отримання знань про природу Землі, її населення, світову економіку та їх взаємозв'язок [3, с. 37]. Тобто, при вивченні географії поступово побутове усвідомлення світу в уявленні учнів має переходити до географічного бачення світу, а змістовий компонент шкільних підручників з географії та зусилля вчителя, в процесі організації навчально-пізнавальної діяльності учнів, сприятимуть, зокрема, формуванню методичного мислення в школярів.

Література:

1. Назаренко Т.Г. Методичні особливості роботи вчителя географії з підручником. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2014. № 10 (Ч. 1). С. 94-100.
2. Самойленко В. М., Топузов О. М., Вішнікіна Л. П., Надтока О. Ф., Діброва І. О. Дидактика географії: монографія. Київ: Педагогічна думка, 2014. 586 с.
3. Топузов О.М. Компетентнісні засади сучасного підручникотворення. *Український педагогічний журнал*. 2015. № 3. С. 36–46.

СЕКЦІЯ 8. ПСИХОЛОГІЯ

Зозуля Г.В.,
курсант 442 навчальної групи факультету
забезпечення оперативно-службової діяльності
Національної академії Державної прикордонної служби
імені Богдана Хмельницького
Науковий керівник — канд. психол наук, доц. Левицька Л. В.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ, ЩО ДЕТЕРМІНУЮТЬ СУЇЦИДАЛЬНУ ПОВЕДІНКУ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Причини суїциду різноманітні,коріння їх є не тільки в особистісних деформаціях людини, психотравмуючій обстановці, яка її оточує, але і в соціально-економічній і моральній організації суспільства [2, с. 42].

Перебування в зоні воєнних дій – досить велике навантаження на психіку. Люди, які зазнали травмування, перебувають у зоні ризику: у них можуть розвинутися посттравматичні розлади, алкоголізм, психосоматичні розлади (інфаркти, інсульти, язви), може погіршитися імунітет і як наслідок – онкологічні захворювання. Ми вже не говоримо про депресії, тривожні розлади, суїцидальні тенденції [3, с. 199].

Взагалі суїцид у військовому колективі має серйозні негативні наслідки. Крім очевидної шкоди – втрати людського ресурсу, в тому числі і підготовлених військових фахівців, самогубство ще й дезорганізує особовий склад підрозділу, викликає негативне ставлення до військової служби у родин військовослужбовців, подекуди стає аргументом для морального виправдання ухилення від виконання військового обов'язку. Отже, визначення типів особистості військовослужбовців, які схильні до скоєння суїциду, є вкрай важливою та актуальною проблемою [4, с. 175].

Психологічний надрив, втрата значимих людей, думки про знецінення життя в поєднанні з рядом характерологічних особливостей можуть бути передумовами депресивних переживань, залежної поведінки, суїцидальних думок, намірів і дій. Звичка військовослужбовців брати відповідальність на себе не сприяє зверненню до психологів у періоди душевної кризи [1, с. 81].

Динаміка розвитку суїцидальної поведінки складається з таких етапів:

- виникнення конфлікту суб'єктивно великої тривалості та інтенсивності;

- усвідомлення нездоланності перешкоди, протиріччя;
- руйнування системи життєвих перспектив;
- прийняття рішення про суїцидальну дію;
- суїцидальна дія (спроба) [2, с. 95].

В умовах бойової обстановки у певної кількості військовослужбовців, при існуючій щоденній небезпеці для життя, відбувається зниження цінності життя та притуплення почуття небезпеки. Тим самим послаблюється інстинкт самозбереження, полегшується реалізація суїцидальних думок, вчинення ризикованих дій, внаслідок яких можна загинути. Встановлено, що навіть гетероагресивне за змістом переживання (помста, протест, шантаж) можуть поміняти спрямованість і призвести до аутоагресивних дій [2, с. 96].

Зокрема, серед причин конкретних випадків самогубств, які сталися у Збройних Силах України 2010 року, у результаті аналізу виокремлюються такі: низький морально-психологічний стан військовослужбовця; напружені стосунки з рідними та близькими на фоні матеріально-побутової скрути, вживання спиртних напоїв, ревнощів, сварок, підозр у подружніх зрадах, побутових негараздів; загострення сімейних сварок від невлаштованості у побутовому плані, втрати життєвої перспективи в подальшому після звільнення в запас; емоційні переживання, пов'язані із розривом стосунків з дружиною (чоловіком), коханою дівчиною, співмешканкою; смерть рідних чи близьких; наявність боргів, які військовослужбовець не мав можливості повернути; (пов'язаних із кредитами, ігроманією, необхідністю винаймати житло за високими цінами); невпорядковані статеві стосунки, венеричні захворювання; почуття провини від негідного вчинку, побоювання ймовірної відповідальності; гострий депресивний стан військовослужбовця, втома від життя, зумовлена проблемами матеріального характеру, відсутністю власного житла; часткова психологічна напруженість військовослужбовців у військових колективах, яка обумовлена значною кількістю добових нарядів; неадекватні ситуативні реакції військовослужбовців, пов'язані з вище перерахованими чинниками. почуття провини за вчинені неблаговидні дії (самозвинувачення або звинувачення оточення друзів і близьких людей, а також родичів, як правило, дружин і співмешканок), небажання терпіти життєві негаразди. суїцидальні дії спровоковані надмірним вживанням спиртних напоїв, особистими переживаннями, пов'язаними з датами втрат близьких та рідних людей, розлученням з коханими, ревнощами у стосунках з жінками [5, с. 48].

Нові дослідження американських психологів свідчать, що неодноразова участь особового складу у військових операціях викликає зростання числа самогубств серед нього. На їх думку, єдиний спосіб перешкодити цьому – скоротити кількість перебувань кожного солдата в «гарячій точці» і продовжити так званий час дляжиття, тобто збільшити тривалість перебування в родині між відправками в зону бойових дій. Але зробити це можливо або наростивши бойову потужність американського угрупування військ (сил), що бере участь у військовому конфлікті, або скоротивши число військовослужбовців, що відправляються на війну [5, с. 43-44].

Найбільша кількість суїцидентів серед військовослужбовців рядового і сержантського складу. Серед військовослужбовців, що беруть участь в АТО, найбільша кількість самогубств визначається в перший місяць перебування в зоні проведення бойових дій, та після шести місяців.

Література:

1. Древіцька О. О., Філатова О. А.Підвищення стресостійкості військовослужбовців. Науково практична конференція. Філософсько-соціологічні та психолого-педагогічні проблеми підготовки особистості до виконання завдань в особливих умовах.2020.Київ. Міністерство оборони України, Національний університет оборони України імені Івана Черняховського, Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Київ : НУОУ, 2020. 333 с.
2. Кокун О. М., Агаєв Н. А., Пішко І. О., Лозінська Н. С., Корня Л. В. Психологічне вивчення особового складу Збройних Сил України. Методичний посібник. К.: ФОП Маслаков, 2019. 288 с.
3. Нікітов В. В. Психічне здоров'я військовослужбовців та психологічна реабілітація учасників ООС. Науково практична конференція. Філософсько-соціологічні та психолого-педагогічні проблеми підготовки особистості до виконання завдань в особливих умовах.2020.Київ. Міністерство оборони України, Національний університет оборони України імені Івана Черняховського, Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Київ : НУОУ, 2020. 333 с.
4. Приходько І., Мацегора А., Колесніченко О. Типізація індивідуально-психологічних особливостей у військовослужбовців, схильних до суїцидальної поведінки. Збірник наукових праць НАДПСУ. Психологічні науки. №1.2018. с. 174-203.
5. Профілактика відхильної поведінки у військовослужбовців: навчально-методичний посібник / А. М. Романишин, Т. М. Мацевко та ін. Львів: НАСВ, 2017. 322 с.

Коляда Д. В.,
курсант 2-го курсу факультету
підготовки фахівців для підрозділів
стратегічних розслідувань
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник — викладач кафедри кримінального
права та кримінології, капітан поліції Корогод С. В.

ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ ЩОДО ДІТЕЙ

Щороку від насильства в Україні страждає більше 150 тисяч жінок. За перше півріччя 2021 року від жінок надійшло 86 955 звернень з приводу домашнього насильства, від чоловіків 14 564 [1].

Домашнє насильство - діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [2].

В народі прийнято вважати, що насилля проявляється у вигляді фізичного впливу на людину та це не лише так. Насправді домашнє насилля буває 4 видів: фізичне, сексуальне, психологічне та економічне(закон).

Домашнє насильство проблема не лише України, але й всього світу. В Україні діє Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». В цьому законі прописані організаційно-правові засади запобігання та протидії домашньому насильству, які захищають осіб, котрі постраждали від даного насильства.

Та дуже важко виявити домашнє насилля щодо дітей. Діти, особливо, якщо вони маленькі, не в змозі розказати про насилля щодо них в міру свого маленького віку або через не розуміння, що таке поводження батьків щодо них не правильне. Ті хто можуть заявити про факт насилля щодо дітей це вихователі дитячих садочків, сусіди, вчителі, лікарі. Ці люди найближче оточення дитини. Та в системі реагування на випадки домашнього насильства діти залишаються невидимим.

З жовтня 2020 по березень 2021 року на Національні гарячій лінії для дітей та молоді проводився моніторинг. Його метою було визначення ефективності реагування державних органів на випадки домашнього насильства, від якого страждали діти. В результаті лише 50 % опитаних звернулись до поліції, 24 особам повідомили про не реагування поліції на факт домашнього насильства щодо дитини. В інших випадках поліція заяву прийняла, але не повідомила у службу у справах дітей. Лише 6 осіб звернулись до суду з приводу обмежувального припису де окремі заходи мали відношення до дитини. 17 % звертались до служби у справах дітей. Лише 5 осіб звернулись до притулків та 7 осіб звернулись до медичних установ [3].

Світ також переймається даною проблемою. Так Генеральна асамблея ООН прийняла Конвенцію прав дитини. В ній визначене місце дітей з урахуванням їх певних потреб та піклування. Україна ратифікувала цю конвенцію і взяла зобов'язання дотримуватись принципу «найкращих інтересів дитини». Цей принцип означає, що неповнолітнім і малолітнім особам повинно забезпечитись, через закони та інші засоби, спеціальним захистом та надання можливостей та сприятливих умов, які дають дитині можливість розвиватись фізично, розумово, морально, духовно та соціально здоровим в умовах свободи та гідності [4;с.66.]. Та всі ці закони повинні працювати. В Україні намагаються максимально реалізувати права дитини та не завжди можливо своєчасно попередити насильство щодо них.

Особливо важко відслідкувати домашнє насильство щодо дітей під час пандемії COVID-19. Згідно карантинних обмежень закривали дитячі садочки, школи і діти залишались вдома з батьками. Так за 2020 рік до Департаменту гарячих ліній ГО «Ла Страда-Україна» було більше 100 тисяч звернень щодо насилля над дітьми. За перший квартал 2021 року уже отримано більше 40 тисяч звернень. Зросли випадки сексуального насильства щодо дітей та більшість звернень все одно складає фізичне насилля [4].

Отже, проблема домашнього насильства доволі поширена як в Україні так і світі. Особливо гостро стоїть питання про факт виявлення насилля щодо дітей. Діти не в змозі захистити себе в таких випадках.

Державі доволі важко виявити факт домашнього насильства щодо дітей. Так самі діти не в змозі повідоми про факт насилля щодо них, а більшість дорослих скаже, що це спосіб виховання. Особливо важко попередити випадки насильства під час карантину.

Основним в боротьбі з домашнім насильством є його недопущення. Тому важливо проводити освітнє забезпечення населення щодо запобіганню домашнього насильства. Особливо важливо розповідати дітям, що таке насилля та що, це погано.

Покращити роботу соціальних служб, а саме проводити обхід родин з дітьми та проводити з ними профілактичні бесіди. Особливу увагу приділяючи родинам в яких такі випадки уже були. Збільшити кількість

таких обходів під час карантину. А також ввести відповідальність за факт не реагування на даний вид злочину як просто свідкам, так і працівникам соціальних служб.

Література:

1. Мінсоцполітика розробило проект Типової програми для постраждалих від домашнього насильства та / або насильства за ознакою статі осіб, а також проект змін до Типової програми для кривдників. Міністерство соціальної політики. 28.08.2021. Офіційний сайт.//- URL: https://www.msp.gov.ua/news/20575.html (дата звернення 06.11.2021).
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. Верховна Рада України. Офіційний сайт.//-URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text (дата звернення 06.11.2021).
3. Домашнє насильство щодо дітей під час карантинних обмежень. Як змінилася ситуація протягом «карантинного» року? Ukraine crisis media center. Прес-центр УКМЦ. 24.04.2021. URL: https://uacrisis.org/uk/domashnye-nasylstvo-shhodo-ditej-pid-chas-karantynnyh-obmezhen-yak-zminylasya-sytuatsiya-protyagom-karantynnogo-roku (дата звернення 06.11.2021).
4. Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти : навчально-методичний посібник / Андрєєнкова В.Л., Байдик В.В., Войцях Т.В., Калашник О.А. та ін. К.: ФОП Нічога С.О. 2020. 196 с.

Рогачевський Б.О.,
курсант 442 навчальної групи факультету забезпечення оперативно-службової діяльності
Національної академії Державної прикордонної служби імені Богдана Хмельницького
Науковий керівник — д-р. психол. наук, доц. Волинець Н. В.

РОЛЬ КОПІНГ-ПОВЕДІНКИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИКОРДОННИКА

Державний кордон і люди, що його охороняють утворюють єдине ціле, яке лежить в основі забезпечення захисту національної безпеки нашої держави. Яким би досконалим не була сучасна техніка – людському фактору відводиться найважливіше місце в охороні державного кордону.

Військова справа відрізняється від усіх інших видів діяльності , своєю оперативність, екстремальністю, небезпекою та професійною обізнаністю. Тому дуже важливим елементом оперативно-службової діяльності прикордонників є психологічна допомога до дій в екстремальних умовах. Особливі умови які супроводжуються великими психоемоційними навантаженнями передбачають спеціальної підготовки прикордонників до таких умов несення служби.

Взагалі, під діяльністю людини в екстремальних умовах розуміють всі дії, які спрямовані на збереження життя, здоров'я і працездатності в умовах екстремального оточення. Ці дії залежать від можливості людини протистояти психологічним стресам, виявляти винахідливість, ефективно використовувати наявне спорядження і підручні засоби для допомоги постраждалим, самодопомоги, захисту від несприятливих впливів природного середовища, забезпечувати потреби власного організму [1, с. 225-226].

Змінені психічні стани, що виникають у прикордонників у період ведення бойових дій, містять бойову стресову ситуацію (початковий вияв дезадаптаційних розладів), бойову втому та посттравматичний стресовий розлад, а також реактивні стани як найважчі форми бойової психіатричної патології. Досвід свідчить, що психологічно не адаптивні реакції на бойові обставини складають 10-50 % від усіх санітарних втрат у сучасних локальних війнах [2, с. 68].

На сьогодні перед прикордонниками постали нелегкі завдання, пов'язанні з сучасними прихованими та наростаючими загрозами національній безпеці України. Необхідність застосування прикордонниками зброї, реальна загроза їх життю та здоров'ю з боку злочинних і терористичних угрупувань та їх прибічників. Висока моральна відповідальність за успішність виконання поставлених завдань, невизначеність та динамічність обстановки та низка інших обставин висуває на перший план проблему пошуку резервів забезпечення психологічної стійкості охоронців кордону, їх психологічної готовності і здатність протистояти негативним наслідкам професійного стресу [5, с. 110].

Перед тим, як перейти до якостей, що сприятимуть успішному вибору оптимальної лінії поведінки, розглянемо динаміку критичної ситуації, тобто те, як вона сприймається самими військовослужбовцями – прикордонниками [6, с. 124].

1-ий етап – розпізнавання ознаки загрози (суб'єктивно це виявляється як сторожкість, що переходить у тривогу, фізичну напругу, інформаційне очікування);

2-ий етап – розгортання загрози, стрес, інтелектуальна і мовна активність(внутрішній або зовнішній монолог; висока тривога, близька до паніки; вибір варіантів поведінки; рухова активність; боротьба мотивів);

3-й етап – кульмінація (дії за обраним варіантом поведінки, різке зниження інтелектуальних функцій, можливі афективні прояви);

4-й етап – завершення ситуації (оцінка поведінки, агресія, тривога, мовна активність).

Як правило, ці чотири етапи наявні в будь-якій критичній ситуації, пережитій прикордонником ДПСУ. Але, залежно від зовнішніх умов і особистих характеристик можуть істотно змінюватися як їхні часові інтервали, так і суб'єктивні прояви. Вирішальну роль у тактиці поведінки відіграють особистісні особливості, уміння і досвід прикордонника.

В залежності , в якій екстремальній ситуації опинився прикордонник , слід усвідомити своє положення і завдання (задачі), фізично і емоційно відреагує на те, що відбувається, безпосередньо починають діяти її стійкі особистісні показники.

На першому етапі критичної ситуації закладається загальна стратегій поведінки, яка надасть змогу суб'єктивно вирішити проблему, що виникла [6, с. 125].

Серед основних копінг- стратегій поведінки вирішення ситуації можливо виділити наступні:

– «стратегія безпеки», що припускає розв'язання кризи тільки ліквідацією безпосередньої загрози учасником події (тобто ані причина, ані наслідки критичної ситуації не усуваються).

– «стратегія успіху», що спрямована переважно на усунення як власне загрозливих чинників, так і їхніх наслідків. Ця стратегія в цілому припускається заподіяння шкоди або навіть загибелі учасників подій.

– «стратегія маніпуляції», заснована на прагненні досягнення всіх значущих для учасника цілей: забезпечення максимальної безпеки у тому числі власної), усунення причини і наслідків екстремальних умов. Засновується стратегія маніпуляції не на якійсь певній поведінковій моделі, а на послідовних діях, що є, у свою чергу, наслідком найменшої зміни в ситуації [6, с. 125].

Для підтримки професійного здоров'я важливо з одного боку, щоб військовослужбовець приймав на себе відповідальність за своє здоров'я, з іншого боку, щоб психологічною службою були створені всі необхідні умови для підтримки такої рівноваги з навколишнім середовищем. А також наявність таких персональних ресурсів для подолання стресових ситуацій, як копінг-стратегій і наявність соціальної підтримки.

Охорона державного кордону є основним видом правоохоронної діяльності, який здійснюється не просто в складних, та екстремальних умовах, вимагає не тільки значних психічних та фізичних затрат, а й іноді пов'язаний з ризиком для життя та здоров'я, що висуває особливі вимоги до прикордонника, як професіонала. Виконуючи поставлені завдання, прикордонник повинен вміти контролювати свій стан, бути готовим до швидкого прийняття рішень, адекватно оцінювати ситуацію, долати труднощі. Крім того, кожен військовослужбовець може опинитися на місці аварій і катастроф, в надзвичайних обставинах як техногенного, так і природного характеру, де він повинен не тільки виконати поставлені завдання, а насамперед, залишитися живим і неушкодженим [4, с. 305].

Особовий склад призначається в основні прикордонні наряди, яким притаманні і різні екстремальні ситуації, які найбільш часто зустрічаються в оперативно службовій діяльності. Для прикордонного наряду «прикордонний патруль» найбільш екстремальними ситуаціями є: переслідування, пошук та затримання правопорушників з прикордонних питань; погрози з боку правопорушників; невиконання їхньої законної вимоги; втрата зброї та боєприпасів; застосування зброї; напад на прикордонний наряд та ін. Для прикордонного наряду «перевірка документів» - спілкування з великою кількістю подорожуючих; виникаючі конфліктні ситуації в пункті пропуску; загроза вчинення терористичного акту в пункті пропуску через державний кордон.

Загалом, екстремальні умови несення служби є потужним стресовим чинником для прикордонників та вимагають від них відповідної професійної готовності до дій та правильної копінг-стратегії поведінки в стресовій ситуації [4, с. 305].

Копінг- стратегії як ментально-адаптаційний конструкт контролю професійної діяльності прикордонника, пов'язані із динамічною послідовністю змін і закономірністю професійної реалізації особистості на певних етапах професійного становлення [5, с. 110].

Конструктивна копінг-стратегія має бути сформована у професійній діяльності прикордонника, яка дозволяє завжди адекватно реагувати на стресове роздратування Для формування професійно-психологічної стійкості і мобілізації внутрішніх ресурсів особистості в цілях ефективного управління своєю поведінкою в напружених ситуаціях в професійній діяльності., а також в процесі професійної підготовки майбутніх прикордонників потрібно формувати систему уявлень про основні психологічні механізми і закономірності опанування зі стресом.

У той час, як людина, яка опинилася в експериментальній ситуації усвідомить своє положення і задачі, емоційно і фізично відреагує на те, що відбувається, безпосередньо починають діяти її стійкі особистісні показники.

Література:

1. Гайченко В.А. Основи безпеки та життєдіяльності людини. МАУП. 2002. С. 232.
2. Єроменко Д.Ю. Особливості відновлення психологічної стійкості прикордонників після бойових зіткнень. Дисертація 19.00.09. психологія діяльності в особливих умовах. 2018. 270 с.
3. Кудар К. В.Підтримання професійного здоров'я військовослужбовців Міжнародна науково-практичної конференції «Військова психологія у вимірах війни і миру: проблеми, досвід, перспективи». Київ. 2020. 158 с.

4. Лазоренко О. В. Психологічний аналіз екстремальних умов несення прикордонної служби. Проблеми сучасної психології. 2013. № 21. С. 305-315.
5. Лазорко О., Вірна Ж. Психологія професійної безпеки: технологія конструктивного самозбереження особистості: колективна монографія. Луцьк. 2015. 588 с.
6. Тімченко О. В. Екстремальна психологія: підручник. Київ. ТОВ «Август Трейд». 2007. С. 502.

Бойко В. В.,
студентка Горлівського інституту іноземних мов
Державного вищого навчального закладу
«Донбаський державний педагогічний університет»
Науковий керівник — викладач кафедри психології Петрук А. Ф.

СПЕЦИФІКА ПРАВЛІННЯ КНЯГИНІ ОЛЬГИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО ҐЕНДЕРНОГО ДИСКУРСУ

В контексті сучасних дебатів на тему ґендеру та ґендерних відмінностей вагоме місце займає порівняння політичної діяльності чоловіків і жінок. Активізація наукового інтересу до ґендерної політики зумовлена її практичною спрямованістю на реальні соціальні перетворення. Досліджуючи новітні передумови формування стратегії впровадження ґендерної рівності в суспільно-політичному житті країни, виникає необхідність звернути увагу на історичну ретроспективу, а саме розглянути особливості політичного життя за часів правління княгині Ольги.

Сучасна психологічна наука, визначає поняття «ґендер» як соціокультурну характеристику ідентифікації «фемінного» й «маскулінного» в структурі та поведінці особистості, здобуту індивідом у результаті індивідуального культурно-історичного досвіду. Тобто, ґендер – це соціальний конструкт, що формується та культивується у суспільстві соціальними інститутами, які продукують ціннісну систему та уявлення про жіночі та чоловічі ролі в залежності від їх біологічної статі [3, с. 11].

На основі даних метааналізу, які були наведені в праці Джанет Шиблі Хайд «Гіпотеза ґендерної подібності» [6, с. 583], можна зробити висновок про деякі фундаментальні відмінності між представниками різноманітних ґендерних ідентичностей. Передусім, вони стосуються рухової поведінки, відмінності особливо виражені в період статевого дозрівання у хлопців, коли м’язова маса і розмір кісток збільшуються, в інтимно-особистісному аспекті спостерігається різниця у ставленні до сексу та незаангажованості стосунків [5, с. 32-50]. Слід зауважити, що дослідження розумової та інтелектуальної сфер, політичної та суспільної діяльності не підтвердили патріархальні стереотипи та установки щодо особистісних та професійних якостей жінок та чоловіків [7, с. 35].

Аналізуючи період правління княгині Ольги в контексті ґендерної проблематики, слід звернути увагу на психологічні особливості прояву її політичної волі. Період її правління пов’язують з новим етапом розвитку давньоруської державності. Княгиня Ольга ліквідувала древлянське племінне княжіння, яке виявляло самостійницькі тенденції, чим зміцнила великокнязівську владу та запровадила низку соціально-економічних нововведень. Вона встановила чіткий розмір данини, визначила місця її збору по всій країні, а саме погост, провела значні реформи в системі адміністративного устрою та судочинства. У зовнішній політиці Ольга продовжувала підтримувати дружні стосунки з Візантією, але на відміну від попередників, дипломатичним шляхом налагоджувала контакти с германським імператором Оттоном I [1, с. 416].

Відомий академік С. Ф. Платонов вважав, що з 945 по 957 р. княгиня правила цілком самостійно всією Давньоруською державою. Вона мала повну громадянську і майнову самостійність, відрізнялася кмітливістю та державною мудрістю [2, с. 240]. Історик Б. Д. Греков підкреслював вагомі здобутки Ольги у створенні адміністративно-господарських пунктів управління територіями, встановленні розмірів данини, що стягується з підвладних їй територій, проведенні власної міжнародної політики та володіння замковим містом Вишгородом. Про все це було відомо у Візантії, тому вона отримала від імператора цінніші дари, ніж її син Святослав в особі свого посла. Греков визнавав, що Ольга, приблизно у 959 році сама відправила послів до німецького імператор Оттона I, бажаючи встановити з ним дружні стосунки, але наслідки цього рішення досі залишаються недослідженими [1, с. 527].

Виходячи з наведених історичних фактів, що дають змогу реконструювати та осягнути помітний слід в історії періоду правління княгині Ольги, можна дослідити її вагомий внесок у формування традиції українського державотворення. Вона вперше продемонструвала всьому європейському патріархальному світу, що жінка здатна на видатні вчинки, які не поступаються чоловічими ні за оригінальністю, ні за сміливістю, ні за мудрістю. Її княжіння припало на визначний період у суворий середньовічний час. У всій Європі панувала фізична сила, правитель був передусім воєначальником, а на Київському престолі володарювала жінка [4, с. 111]. Осмислення історичного минулого України не може бути повним без висвітлення участі жінки у суспільно-політичному, громадському житті країни.

Література:

1. Енциклопедія історії України / редкол. В. А. Смолій та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: Наукова думка, 2010. 728 с.
2. Морозова Л. Е. Великие и неизвестные женщины Древней Руси. Москва: АСТ: Астрель, Харвест, 2009. 560 с.
3. Основні теорії гендеру: навчальний посібник. Київ: К.І.С., 2004. 536 с.
4. Радиш Я. Ф., Кожухар О. В. Роль жінки у формуванні й функціонуванні державності: вступ до проблеми (за матеріалами літературних джерел). Інвестиції: практика та досвід. 2015. № 13-14. С. 110 –116.
5. Eagly A. H., Carli L. L. Sex of researchers and sex-typed communications as determinants of sex differences in influenceability: A meta-analysis of social influence studies. Psychological Bulletin. 1981. № 90. P. 1–20.
6. Hyde J. S. The gender similarities hypothesis. American Psychologist. 2005. P. 581–592.
7. Oliver M. B., Hyde J. S. Gender differences in sexuality: A meta-analysis. Psychological Bulletin. 1993. № 114. P. 29 –51.

Жданова А. І.,
студентка 60 М2- П групи ННІ педагогіки і психології
Глухівського національного педагогічного університету
імені Олександра Довженка
Науковий керівник — канд. психол. наук Зінченко О. В.

АНАЛІЗ ЗВ'ЯЗКУ КОНФЛІКТНОСТІ З ІНДИВІДАЛЬНИМИ ОСОБЛИВОСТЯМИ ПОВЕДІНКИ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Домінуючими тенденціями поведінки старших школярів є активна оцінка власних можливостей, прагнення визначити своє місце у житті, потребі діяти відповідно до власних переконань. Проявляється прагнення до пізнання оточуючого світу, а помилки педагогів при оцінюванні вчинків можуть викликати реакцію відчуження і конфлікти.

Доцільно систематизувати основні причини, що обумовлюють конфлікти у старшому шкільному віці [1; 2]: 1) складність соціальної адаптації; 2) ситуативність моральних принципів; 3) прагнення до особистої неповторності, оригінальності; 4) застосування педагогом виховних заходів, прийомів, що не відповідають віковим особливостям учнів; 5) неузгодженість із вимогами педагогів у зв'язку з неадекватною мірою взаємодії; 6) консервативна форма організації навчального процесу; 7) втручання вчителя у стосунки юнаків і дівчат у школі та поза нею; 8) імпульсивні захисні реакції учня через приниження власної самоповаги; 9) невиправдана «масивність» педагогічної дії на учня у відповідь на здійснений вчинок; 10) використання уроку для з'ясування стосунків у системі «учитель – учень».

Аналіз теоретичних джерел дає підстави для констатування суттєвого значення суб'єктивних чинників виникнення конфлікту, а саме – індивідуальних особливостей поведінки. Для емпіричного дослідження було використано такі діагностичні методики: експрес-тест «Самооцінка конфліктності», тест «Смисложитттєві орієнтації» Д. Леонтьєва, тест-опитувальник особистісної зрілості Ю. Гільбуха. Кількісний склад дослідницьких груп – 50 юнаків і 50 дівчат, віком 15-16 років, що відповідає старшому шкільному віку.

Було використано кореляційний аналіз, що ставив на меті з'ясування зв'язку показників конфліктності й індивідуальних відмінностей старшокласників. Обчислення відбувалися за допомогою програмного забезпечення Excel. Інтерпретація отриманих результатів передбачала порівняння отриманих емпіричних показників з теоретично розрахованими критичними значеннями. Коефіцієнти представлені у таблиці (табл. 1). Показники позначені однією зірочкою відображають значущість зв'язку на рівні $p = 0,05$, а коефіцієнти з двома зірочками демонструють зв'язок на рівні $p = 0,01$.

У результаті проведених статистичних процедур встановлено, що відсутні значущі показники зв'язку рівня конфліктності старшокласників з усвідомленням життєвої мети, впевненістю у собі, рівня управління власним життям, мотивацією досягнення, самоставленням, почуттям громадського обов'язку, здатністю до психологічної близькості. Значущі коефіцієнти відсутні в обох досліджуваних статей.

Як у дівчат, так і юнаків зафіксовано значущі коефіцієнти кореляції конфліктності старшокласників з емоційною насиченістю життям ($r = 0,29$, $r = 0,28$). Тобто, виникнення конфліктів старшокласників пов'язане з необхідністю переживання сильних емоцій. Також фіксується значуща обернена кореляція конфліктності з рівнем задоволеності життям ($r = - 0,39$, $r = 0,41$). Тобто, незадоволеність життєвими обставинами у старшому шкільному віці відображається у зростанні інтенсивності конфліктних ситуацій.

Також виявлено обернену кореляцію конфліктності з рівнем осмисленості життя ($r = - 0,42$, $r = - 0,45$), проявами розсудливості ($r = - 0,31$, $r = - 0,39$) та загальним розвитком особистісної зрілості ($r = - 0,32$, $r = - 0,49$).

Таблиця 1

Кореляційна матриця індивідуальних відмінностей старшокласників з показниками конфліктності

Досліджувані параметри стилю життя	Рівень конфліктності	
	Юнаки	Дівчата
Усвідомлення життєвої мети	0,12	0,19
Емоційна насиченість життя	0,29*	0,28*
Рівень задоволеності життям	- 0,39*	- 0,41*
Впевненість у собі	0,12	0,03
Рівень управління власним життям	0,19	0,15
Загальна осмисленість життя	- 0,42**	- 0,45**
Мотивація досягнення	0,03	0,07
Ставлення до свого Я	0,12	0,21
Почуття громадського обов'язку	0,04	0,09
Рівень розсудливості	-0,31*	- 0,39**
Здатність до психологічної близькості	0,09	0,05
Особистісна зрілість	- 0,32*	- 0,49**

Отже, у старшому шкільному віці виявлено чіткий зв'язок конфліктності особистості з низкою індивідуальних відмінностей особистісних якостей. Виявлені коефіцієнти кореляції суттєво не відрізняються в обох статей.

Література:

1. Лисенко-Гелемб'юк К. М. Специфіка міжособистісного конфлікту в юнацькому віці. *Збірник наукових праць: філософія соціологія, психологія.* Івано-Франківськ: Видавництво Плай ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2009. Вип. 14. Ч. 1. С. 298–308.
2. Матяш-Заяц Л. П. Стиль спілкування як чинник міжособистісних конфліктів у ранньому юнацькому віці. *Психологія: Зб. наук. пр. НПУ імені М.П. Драгоманова.* Випуск 15. К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2002. С. 178-183.

Леонов І. А.,
студент 60 М2- П групи
ННІ педагогіки і психології
Глухівського національного педагогічного університету
імені Олександра Довженка
Науковий керівник — канд. психол. наук Зінченко О. В.

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ВОЛІ В ОНТОГЕНЕЗІ

Основною ознакою волі є контроль поведінки, а також досягнення мети, що передбачає подолання перешкод зовнішнього або внутрішнього характеру. Дуже актуальним моментом у розумінні сутності вольових процесів є їх онтогенетичний розвиток. Розвиток дитячої волі, починаючи з примітивних довільних рухів, що відбуваються спочатку з орієнтуванням на словесну інструкцію дорослого, а потім передбачає появу складних вольових дій, що з'являються на основі колективної діяльності. На думку Л. Виготського, дитина реалізує у ставленні до себе поведінкові стратегії, що застосовує доросла людина. З огляду на це, можна сказати, що вольове поведінка проявляється як форма соціальної поведінки аутоспрямування, що характеризує її як вищу психічну функцію [2]. У контексті теорії Л. Виготського, воля в онтогенезі проявляється як інтерпсихічний процес (зовнішній), що потім перетворюється на інтрапсихічний (внутрішній).

Л. Божович вважає, що онтогенез вольової регуляції визначається процесом виховання людини. При цьому важливе значення має формування моральних почуттів, звичок і позитивних якостей особистості [1]. Таким чином, розвиток волі і моральності виявляються тісно пов'язаними і представлені як дві сторони одного процесу» [1].

Орієнтуючись на періодизацію вікового розвитку Д. Ельконіна, Л. Божович описує процес розвитку вольової регуляції на кожній стадії. Зокрема, у ранньому дитинстві (1–3 р.р.) з'являються так звані мотивуючі уявлення дорослих, що є першим чинником, що допомагає долати перешкоди. У дошкільному віці (3–6 р.р.) значна роль у формуванні волі належить грі, що є провідною діяльністю періоду. Дитина починає конструювати поведінку на основі ігрових правил, що не передбачає примусу дорослого. [1, с. 316].

Молодший шкільний вік (6–10 р.р.) характеризується потужним розвитком довільності, що обумовлюється залученням до навчальної діяльності, яка стає провідною. У цьому віковому періоді найважливішими завданнями виховання волі є формування позитивного ставлення до статусу школяра, формування пізнавальних інтересів і розвиток вольових якостей особистості (дисциплінованість, витримка, терплячість, відповідальність) [1, с. 318].

У підлітковому віці (11–15 років) провідною діяльністю є інтимно-особистісне спілкування з однолітками. Відповідно, велике значення для розвитку волі набуває інтеграція підлітків у колектив однолітків. Однак, вимоги неформальної соціальної групи часто суперечать вимогам дорослих, що ставить перед підлітком нові завдання для вирішення яких необхідна розвинена вольова регуляція [1].

Старші школярі (15 – 17 років) характеризуються кращим розвитком здатності до прогнозування власної поведінки, більш зрілою життєвою позицією. Учні мають долати труднощі пов'язані із завершенням шкільної освіти, а також вибором майбутньої професії, що вимагає принципово нового характеру вольової регуляції.

О. Смирнова зазначає, що в ранньому дитинстві воля дитини формується у спілкуванні з дорослим, а не ізольовано. Рівні й етапи розвитку вольової поведінки мають визначатися специфічним для кожного віку змістом мотивів діяльності і формами опосередкування його поведінки у спільній взаємодії з дорослим [3, с. 56].

Т. Шульга зазначає, що вольова регуляція – це складний процес, який на кожному з вікових етапів характеризується переважанням різних компонентів: мотиваційного, операційного, результативного. З огляду на це, дослідниця виокремлює такі стадії вольового розвитку [4]:

1) суб'єктна, доособистісна довільна регуляція (ранній і дошкільний вік) характеризується неструктурованою інтеграцією компонентів вольової регуляції;

2) довільна саморегуляція (молодший і підлітковий вік) характеризується диференціацією компонентів вольової регуляції й передбачає усвідомлене управління собою і поведінкою через низку вольових якостей;

3) особистісний рівень довільної саморегуляції (підлітковий і старший шкільний вік) визначається високою зрілістю, наявністю в інтеграційних тенденцій і різних способів досягнення цілей.

У цілому, з віком розвиток компонентів вольової регуляції стає більш гнучким і динамічним, допомагаючи суб'єкту більш адекватно керувати своєю діяльністю і поведінкою, а також досягнути значущих цілей. Становлення вольової регуляції відбувається гетерохронно, оскільки обумовлено особливостями вікових періодів, різними видами провідної діяльності, загальним характером психічного розвитку.

Література:

1. Божович Л. И. Проблемы формирования личности. М.: Изд-во «Институт Практической Психологии». 1997. 352 с.
2. Выготский Л. С. Собрание сочинений в 6т, Т. 4, М.: Педагогика. 1984. 400 с.
3. Смирнова Е. О. Развитие воли и произвольности в раннем онтогенезе. *Вопросы психологии.* 1990. № 3. С. 49-58.
4. Шульга Т. И. Проблемы волевой регуляции в онтогенезе. *Вопросы психологии.* 1994. №1. С. 105-111.

Махно В. О.,
студент 60 М2- П групи
ННІ педагогіки і психології
Глухівського національного педагогічного університету
імені Олександра Довженка
Науковий керівник — канд. психол. наук Зінченко О. В.

АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК МЕТОД СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ УЧАСНИКІВ ООС

Спектр методів, що дозволяють поліпшити процес соціально-психологічної адаптації учасників ООС є досить широким. На нашу думку, доцільно проаналізувати найбільш інноваційні та креативні інструменти.

Арт-терапія – напрям терапевтичної роботи, що у якості основних інструментів впливу на психіку суб'єкта використовує засоби мистецтва. На думку О. Копитіна, різні види арт-терапії (терапія творчістю або терапія мистецтвами) можуть успішно використовуватися при роботі з особами, які отримали психічну травму і страждають від її наслідків [2]. Групова арт-терапія має такі переваги у роботі з військовими: зміцнює ідентичність і підвищує самооцінку; забезпечує взаємопідтримку учасників; розвиває цінні соціальні навички; стимулює рефлексію; розвиває соціальну рішучість.

Діяльність арт-терапевтичної групи передбачає наявність таких етапів: 1) розминка, «розігрів», налаштування на роботу (10–25 % часу сесії); 2) образотворча діяльність (30–40 % загального часу); 3) підведення підсумків (35–40 % загального часу). При реалізації арт-терапевтичних занять необхідними є дотримання таких умов: психологічна безпека, відмова від оцінювального ставлення діяльності та результатів роботи, конфіденційність, партнерська позиція взаємодії учасників й арт-терапевта, свобода вибору у реалізації арт-терапевтичних дій, передача учасникам відповідальності за процес і результати діяльності. Завданнями функціонування арт-терапевтичних груп, що складаються з учасників військових дій є подолання суспільної депривації, засвоєння адаптивних поведінкових форм поведінки (зокрема, у конфліктних ситуаціях), вільне виявлення переживань і проблем, стабілізація самооцінки й ідентичності, розвиток творчого потенціалу. У процесі реалізації арт-терапії досвід психічної травми виражається за допомогою символічних форм і лише потім вербалізується. Відбувається актуалізація біографічної пам'яті, коли забуті обставини і відповідні емоції

утверджуються у цілісній картині дійсності. Тобто, реалізується перехід суб'єктивного досвіду зі сфери несвідомого до свідомої психіки [1].

Проаналізуємо різні види використання арт-терапевтичних методів у контексті оптимізації соціально-психологічної адаптації учасників ООС:

1. Музикотерапія – інтегрує ідеї гуманістичної психології, використовує різноманітні музичні композиції у якості впливу на психіку. Даний метод оптимізує набуття нового соціального досвіду, допомагає навчитися управляти власними психічними станами.

2. Казкотерапія – метод, що передбачає розкриття творчого потенціалу шляхом роботи. У роботі з військовими, використання цього методу сприяє відновленню емоційної рівноваги, надає можливості проективної діагностики проблеми, а також відкриває шляхи до їх вирішення, сприяє розвитку естетичних почуттів. Ототожнення себе з персонажами казки дозволяє краще зрозуміти військовим власні проблеми міжособистісних стосунків, активізувати рефлексію.

3. Пісочна терапія – метод, що виник у межах аналітичної психології К. Юнга. Цей напрям є дуже ефективним при подоланні внутрішньої напруги, дозволяє підвищити впевненість у собі, відкрити шляхи до саморозвитку. В сприянні соціально-психологічній адаптації учасників бойових дій, пісочна терапія дозволяє сформувати позитивне емоційне ставлення до соціального оточення, встановити довірливі стосунки.

4. Театральна терапія – метод арт-терапії, що є дуже ефективним в оптимізації соціально-психологічної адаптації бійців ООС. Театральна терапія дозволяє колишнім військовим навчитися володіти своїм тілом, звільнитися від психологічних захистів, розв'язувати характерологічні конфлікти, знімати стрес, засвоїти нові соціальні ролі.

5. Танцювальна терапія – метод, що дозволяє використовувати рухи для розвитку соціального, когнітивного, емоційного й фізичного компонентів життєдіяльності особистості. Перевага цього засобу полягає у його доступності. При цьому, головна увага акцентується на прояві емоцій у процесі здійснення рухів. Танцювальна терапія дозволяє зменшити напругу, тривожність, гнів, сприяє встановленню контактів з оточуючими, допомагає зрозуміти власні бажання та бажання інших, проявити власну індивідуальність.

6. Фототерапія – метод оптимізації соціальної адаптації в основі якого знаходиться використання фотографії з метою гармонізації особистості та вирішення психологічних проблем. Метод дозволяє військовим відчути красу природних форм, виховує естетичні почуття, розвиває спостережливість, забезпечує психологічний комфорт. Робота з фотографіями, що ілюструють певні аспекти соціального життя дозволяють усвідомити й подолати проблеми соціально-психологічної адаптації військових.

7. Ландшафтна терапія – метод, заснований на використанні фізичних і символічних форм природного та антропогенного середовища. Учасникам надається можливість частину часу терапевтичних занять проводити за межами психологічного кабінету. Актуальними засобами ландшафтної терапії у роботі з учасниками ООС є такі: 1) прогулянки на свіжому повітрі з метою пошуку предметів, що викликають виражені емоційні реакції з подальшим обговоренням цих знахідок і конструюванням на основі знайдених матеріалів певних скульптур; 2) використання природніх матеріалів (піску, води, листя) з метою їх докладного вивчення; 3) ведення «дорожніх нотаток» на основі взаємодії з оточуючим середовищем; 4) фотографування об'єктів навколишнього середовища; 5) створення і облаштування садів.

Отже, використання арт-терапії є ефективним методом соціально-психологічної адаптації осіб з досвідом бойових дій. Реалізація технік арт-терапії у роботі з учасниками ООС має свою специфіку, що полягає, зокрема, в активній роботі з психологічними травмами.

Література:

1. Бриндіков Ю. Л. Арт-терапія у реабілітації військовослужбовців учасників бойових дій. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету "Україна".* 2018. № 1. С. 106-110.

2. Копытин А. И. Методы арт-терапии в преодолении последствий травматического стресса. М. : Когито-Центр, 2014. 208 с.

Солонинка О. В.,
студентка 60 М2- П групи ННІ педагогіки і психології
Глухівського національного педагогічного
Університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник — канд. психол. наук Зінченко О. В.

ОСОБЛИВОСТІ ПІЗНАВАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ: ТЕОРЕТИЧИЙ АСПЕКТ

Знання особливостей пізнавальної діяльності молодших школярів є необхідною умовою підвищення ефективності освітнього процесу. Проаналізуємо основні теоретичні аспекти розвитку пізнавальних процесів здобувачів початкової освіти.

Домінуючою пізнавальною функцією молодших школярів є мислення, що впливає на інші пізнавальні процеси. В учнів початкових класів завершується перехід від наочно-образного до словесно-логічного мисленнєвих форм. Починають формуватися коректні, логічні судження. Ж. Піаже назвав когнітивні операції цього періоду конкретними, оскільки вони реалізуються в оперуванні наочним матеріалом [4]. У мисленні молодших школярів формується науковий апарат, що базується на побутових поняттях. На думку Л. Виготського, наукові поняття з'являються саме з життєвих [1]. Засвоєння комплексу наукових понять є основою для появи елементарного теоретичного мислення молодших школярів, що дозволяє розв'язувати задачі, орієнтуючись на суттєві властивості і відношення [1]. Протягом молодшого шкільного віку формуються такі розумові операції як аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, узагальнення.

Сприймання учнів початкових класів характеризується суттєвими кількісними та якісними перетвореннями. Кількісні зміни передбачають зростання швидкості перцепції, розширення обсягу короткочасної пам'яті. Якісні зміни передбачають трансформацію перцептивної структури, розвиток осмисленості, структурності й предметності чуттєвого пізнання. Сприймання стає довільним, цілеспрямованим і категорійним процесом, відбувається формування спостережливості як характерологічної риси. До четвертого класу з'являється сприймання набуває синтетичного характеру. Перцепція молодших школярів стає інтелектуалізованим процесом [3].

Молодший шкільний вік є сенситивним періодом для розвитку пам'яті, що проявляється у динамічному розвитку мимовільного й довільного запам'ятовування. Довільне запам'ятовування набуває продуктивності тоді, коли мнемічний матеріал стає змістом діяльності, стимулює пізнавальний інтерес і супроводжується яскравою наочністю. Під впливом навчання у молодшому шкільному віці з'являється логічна пам'ять, яка відіграє ключову роль у засвоєнні знань – такі трансформації пов'язані з розвитком мислення і зумовлюють збільшення продуктивності мнемічних процесів у цілому. Учні початкових класів засвоюють різні стратегії (прийоми), які допомагають запам'ятати матеріал, де найбільш важливими є повторення, систематизація матеріалу, семантичне оброблення інформації, створення мисленнєвих образів, пошук інформації в пам'яті. Розвивається здатність заучувати і відтворювати інформацію, продуктивність і міцність запам'ятовування навчального матеріалу. З часом підвищується точність упізнавання [2].

У початкових класах провідною залишається мимовільна увага, але виникає довільна, що обумовлено чіткою організацією самостійних, навчальних дій школярів за заданим зразком. Порівняно з дошкільним віком, молодші школярі – здатні зосереджуватись на монотонних діях, а також на засвоєнні складного, важкого для розуміння матеріалу. У першому та другому класах стійкість уваги вища при виконанні зовнішніх дій і нижча при реалізації інтелектуальних операцій [3]. Молодшим школярам ще досить важко розподіляти зосередженість власної діяльності, що особливо помітно під час написання диктантів, коли необхідно одночасно слухати, пригадувати правила й писати слова. Увага включає різні властивості, що розвиваються нерівномірно та обумовлюють індивідуальні варіанти цього пізнавального стану, які необхідно враховувати у процесі навчання (дійсна уважність, хибна неуважність, хибна уважність, дійсна неуважність).

Основна тенденція розвитку уяви молодших школярів проявляється у переході від репродуктивної форми (простого комбінування уявлень) до творчої (створення нових образів). У початкових класах збагачуються й урізноманітнюються образи и уяви дитини, збільшується швидкість функціонування фантазії. Однак у молодших школярів виникають труднощі у створенні імажинативних образів об'єктів, що не сприймалися безпосередньо [2]. Уява здобувачів освіти стає більш керованою, а її образи пов'язуються із змістом навчання.

У цілому, пізнавальний розвиток учнів початкових класів має суттєві індивідуальні відмінності, що проявляються в удосконаленні загальних і спеціальних здібностей. В одних здобувачів можуть бути краще розвиненими мисленнєві, в інших — мнемічні чи перцептивні складові пізнавальної сфери.

Література:

1. Выготский Л. С. Мышление и речь. М. : Изд. АСТ Астрель, 2011. 640 с.
2. Заброцький М. М. Вікова психологія. К., 1998. 389с.
3. Кулагина И. Ю. Возрастная психология: развитие ребенка от рождения до 17 лет. М., 1998.
4. Пиаже Ж. Избранные психологические труды : психология интеллекта. Генезис числа у ребенка. Логика и психология : [пер. с англ. и фр.]. М. : МПА, 1994. 680 с

Баценко Л. М.,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту імені професора Михайлової Л.І.
Сумського національного аграрного університету
Пасько К. М.,
кандидат філософських наук, доцент кафедри психології
Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

ЧИННИКИ ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА МОТИВАЦІЮ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Мотивація – процес спонукання до діяльності, спрямований на досягнення певних цілей. Успішність у будь-якій діяльності, зокрема навчальній, визначається розвиненістю мотивації студентів. Мотивація навчальної діяльності – це співвідношення цілей, яких студент прагне досягти, та внутрішньої активності його особистості. Високий рівень навчальної мотивації виявляється у прийнятті студентом цілей і завдань навчання як особистісно значимих і необхідних. Як свідчать соціально-психологічні дослідження, мотивація навчальної діяльності неоднорідна, залежить від безлічі чинників: індивідуальних особливостей студентів, рівня розвитку студентського колективу тощо.

На поведінку студентів впливають численні психологічні чинники: особливості сприйняття, мислення, темпераменту, нервової системи, взаємовідносин із оточуючими та інші.

Існують два способи впливу на мотивацію навчання: «згори донизу», який характеризується тим, що викладач проводить роботу з усвідомлення студентами мотивів власної навчальної діяльності; та «знизу вгору», що ґрунтується на формуванні та розвитку навчальної мотивації через відповідну організацію навчальної діяльності. Вважаємо, що обидва шляхи на мотивацію навчання у вищій освіті виправдані. Більше того, вміле використання викладачем обох способів – через усвідомлення студентами власних мотивів навчання та відповідну організацію навчальної діяльності – здатне дати найефективніші результати.

І. Ф. Демидова, Н. В. Клюєва та А. К. Маркова виділяють такі умови, необхідні для успішного процесу розвитку навчальної мотивації [1]:

1.Створення сприятливого психологічного клімату в ході навчального заняття, реалізація демократичного стилю спілкування викладача та студентів.

2. Продуманий відбір навчального матеріалу, який відповідає актуальним потребам студентів.

3. Відповідна організація самої навчальної діяльності: формування основних навчальних завдань, використання активних методів навчання, створення навчальних проблемних ситуацій, стимулювання самоконтролю та самооцінки, включення кожного студента до рефлексивних процесів, пред'явлення розумних педагогічних вимог та ін.

4. Організація колективних форм спільної навчальної діяльності.

5. Грамотне використання оцінки та забезпечення ефективного зворотного зв'язку в процесі навчання.

6. Підвищення рівня навчання через інтелектуальні здібності студента, створення умов успішності.

7. Удосконалення загальнонавчальних умінь і навичок.

Золтан Дорней [2] в книзі «Teachingand Researching Motivation» пише про три важливі проблеми, пов'язані з мотивацією. По-перше, немає об'єктивних критеріїв виміру мотивації. Для одного мотивація – це гроші, для іншого – бажання бути кращим за когось, третьому взагалі немає діла ні до того, ні до іншого, його мотиви невідомі навіть йому самому. По-друге, на мотивацію впливає велика кількість факторів. Через це практично неможливо проводити опитування, метою яких є визначення рівня мотивації. По-третє, мотивація швидко та легко змінюється. Те, що цікаво вранці, може вже не цікавити увечері.

В іншій своїй роботі («Motivational Stratagies in the Language Classroom») він виділяє чинники, які впливають на мотивацію щодо навчання.

1. Ентузіазм вчителя (Teacher).

2. Порозуміння (Contact). Підтримка з боку вчителя.

3. Інтерес (Interest). Почуття, що викладач щиро зацікавлений в успіхах студента.

4. Особиста значимість (Personal Attitude). Хороші взаємини у групі, як із вчителем, так і з іншими студентами.

5. Атмосфера (Atmosphere of the Lesson). Комфортна атмосфера в процесі навчання.

6. Самостійність (Independence). Можливість студента визначати хід навчання, ділитися ідеями, самостійно вибудовувати як особисту, так загальну програму навчання.

7. Завдання (Task). Чітке формулювання цілей завдання.

8.Впевненість у собі (Self-Confidence). Викладачу необхідно «дарувати» студентам упевненість у своїх силах, приймати помилки студентів.

9.Мета (Aim). Ставити конкретні цілі перед студентами та/або спонукати студентів до того, щоб вони самі поставили перед собою ціль/цілі. Аналіз бажання та цілей студентів.

10. Культура (Culture of Communication). Правила поведінки та спілкування (в т.ч. інших країн).

Кен Вілсон (Ken Wilson) під час семінару у Британській Раді в Лондоні у лютому 2012 р. поділився деякими практичними ідеями підвищення мотивації учнів. Перша з них – гра з цікавістю. Інший фактор мотивації - інтерес студентів. Третій чинник - внутрішня відповідальність студентів.

Отже, орієнтуючись на подані чинники навчальної мотивації, необхідно наголосити на важливості особистісного впливу викладача на становлення мотиваційної сфери студентів.

Мотивація навчання студентів, її розвиненість та стійкість також залежать від різноманітності методів та прийомів навчальної роботи, організації процесу навчання, різноманітності навчального матеріалу, використання різних прийомів наочності та технічних засобів навчання.

Література:

1.Клюева Н. В. Педагогическая психология: учеб. для студ. высш. учеб. заведений. М.: ВладосПресс, 2003. 400 с.

2.Spratt M., Pulverness A., Williams M. The Teaching Knowledge Test Course: Modules 1, 2 and 3. Cambridge: Cambridge University Press, 2014. 100 p

3. Motivating the Unmotivated – 10 Ways to Get Your Students to DO Something. URL: https://iafor.org/motivating-unmotivated-10-ways-get-students-something-ken-wilson/ (дата звернення 16.11.2021)

Шевченко А.Д.,
здобувачка 6 курсу
кафедри психології факультету психології і соціології
Харківського національного педагогічного університету
імені Г.С. Сковороди
Лазарєва Т.С.,
аспірантка 1 курсу кафедри української літератури
та журналістики імені професора Леоніда Ушкалова
Українського мовно-літературного факультету
імені Г. Ф. Квітки-Основ'яненка
Харківського національного педагогічного
університету імені Г. С. Сковороди

КЛЮЧОВІ СФЕРИ СПІЛКУВАННЯ ПІДЛІТКІВ ТА ЇХ РОЛЬ В ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ

Спілкування – складний, багатовекторний процес встановлення контактів між людьми, породжуваний потребами в спільній діяльності і включає в себе обмін інформацією, вироблення єдиної стратегії взаємодії, сприйняття і розуміння іншої людини. У спілкуванні людина самовизначається і самопрезентується, проявляючи свої індивідуальні особливості [2].

Одним з ключових процесів для спілкування є феномен групування. Належність до групи грає істотну роль у визначенні статусу підлітка в очах однолітків і його самовизначенні. Лише на наступному віковому етапі центральним стане прагнення до автономії в колективі і пошук визнання цінності власної особистості в очах однолітків і дорослих.

Для підлітків важливо:

- бути разом з однолітками;
- відчувати себе членом компанії - широкого кола учасників;
- займати в компанії задовільне положення;
- зустрічатися з частою зміною ситуацій.

Світ однолітків так привабливий тому, що він дає підлітку можливість порівняти себе з іншими, рівними за віком, досвідом, силою, уміннями. Порівняти і по-новому поглянути на себе, оцінити. Оцінка самого себе - необхідна умова розвитку особистості. Раніше підлітку давали оцінку дорослі, тепер він вчиться оцінювати себе сам [3].

Групи (підліткові компанії) формуються головним чином на базі спільних розваг. Контакти в них, будучи емоційно значущими, зазвичай залишаються поверхневими.

Компанія дає підлітку можливість відчувати особливе почуття – відчуття колективного «ми». Поділ на «ми» (однолітки, члени однієї групи) і «вони» (дорослі або однолітки, але члени іншої групи) мають для підлітка дуже надвелике значення, бо воно підсилює відчуття власного «я» через почуття приналежності до значущої групи. Критика дорослих на адресу компанії сприймається підлітком як зазіхання на їх власне «я» [5].

Спілкування в підлітковому періоді характеризується такими рисами: кордони спілкування значно розширюються (в порівнянні з дитячим віком) і це проявляється в збільшенні часу, який витрачається на контакти, істотне збільшення соціального простору (серед найближчих друзів підлітків з'являються старші знайомі, які є зразками поведінки, лідерами), розширенні географії спілкування (з'являються друзі з сусідніх дворів, з інших вулиць, навіть міст).

Саме в підлітковому віці формується особливий феномен, що отримав назву «очікування спілкування» і виступає в самому пошуку спілкування (переважно х однолітками), в постійній готовності до контактів [4].

Спілкування з однолітками до старшого підліткового віку не тільки розширюється, але і стає більш глибоким. Це найбільш яскраво проявляється у випадках, коли підлітку недостатньо приділяється саме емоційної уваги, спілкування, він живе немов окремо від сім'ї, а батьківська турбота про нього зводиться до того, щоб він був здоровий, ситий, тепло одягнений, добре себе вів і вчився. Цього мало дитині будь-якого віку, а підлітку – тим більше. У такій ситуації йому немає до кого з близьких дорослих звернутися, з ким поділитися своїми труднощами, переживаннями і він шукає спілкування з товаришами, не завжди критично оцінюючи їх якості, для нього головне прийняття і хоча б якесь розуміння [3].

Таким чином, в пошуку спілкування підлітки знаходять втілення бажання пережити новий соціальний досвід, випробувати себе в новій ролі, знайти своє місце і визнання, а в вибірковості реалізовується потреба у зустрічному розумінні, яке між однолітками є ефективнішим.

Література:

1. Арестова О. Н., Пахомов И. А. О соотношении физических и смысловых параметров коммуникативного пространства. *Вопросы психологии.* 2002. № 2. С. 112-122.
2. Василик М. А., Вершинин М. С., Павлов В. А. Основы теории коммуникации: учебник / под ред. проф. М. А. Василика. М.: Гардарики, 2006. 615 с.
3. Выготский Л. С. Педагогическая психология. К: Фактор, 2001.
4. Шипицына Л. М., Защиринская О. В., Воронова А. П., Нилова Т. А. Забота общения: Развитие личности ребенка, навыков общения со взрослыми и сверстниками. СПб.: Детство-пресс, 2000. 314 с.
5. Erikson E. H., Erikson J. M. Generativity and identity. *Harvard Educational Review.* № 51. 1981. P. 249-269.

Савіцький В. О.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету
Науковий керівник — канд. політ. наук, доц. Кокарча Ю. А.

ЯК МОЛОДЬ СПРИЙМАЄ І РЕАГУЄ НА КОНФЛІКТИ В ОНЛАЙН ПРОСТОРІ

Сучасна молодь має широкий доступ до Інтернету та часто користується соціальними мережами, використовуючи різні платформи та пристрої.

Соціальні мережі є найпоширенішим місцем для конфліктів в онлайн просторі. У повсякденному житті людина має безліч проблем і турбот різного характеру. Вирішуючи певні питання, що її турбують, вона може дискутувати, відстоювати свою думку та позицію. Це може відбуватися, як у реальному житті, так і в онлайн просторі (або віртуальному). Зважаючи на вище сказане, можемо говорити про те, що з'являються конфліктні ситуації, які можуть мати певні наслідки.

Дана тематика на сьогодні є досить актуальною. Адже з появою різних гаджетів та їх широкими можливостями молодь щоденно стає учасниками різних протиріч та непорозумінь. Іноді вони можуть змінювати наше ставлення до певної категорії людей, друзів, знайомих тощо. Одним із небезпечних та неприємних моментів, що може статися в онлайн просторі – це кібербулінг. Важливо зрозуміти, що собою являє дане поняття.

Перш за все, потрібно зрозуміти, що конфлікт – це не що інше, як суперечка між індивідами, яка виникає в процесі спілкування через непорозуміння та розбіжності в інтересах.[3]

Конфліктна ситуація виникає, коли ці суперечки мають «гострий характер», тобто вона вимагають негайного вирішення.

А от «Кібербулінг» спрямований на те, щоб умисно принизити людину або підпорядкувати своїми інтересами за допомогою сучасних Інтеренет-технологій. Хоча кібер-залякування може відбуватися в публічному цифровому просторі, наприклад у публікаціях у соціальних мережах, воно також може приймати форму приватних повідомлень, залишаючи деяких дітей керувати цією таємницею та її впливом на них наодинці. Перш за все залякування впливає на психічний стан здоров'я людини, що найчастіше в подальшому призводить до погіршення емоційної рівноваги.

Сучасна молодь сприймає конфлікти та реагує на них дуже різко, що призводить іноді до крайнощів. Учасник конфлікту може (сам того не підозрюючи або не бажаючи) принизити або нашкодити своєму співрозмовнику в соціальних мережах, що це може призвести до суїциду. Молодь в сучасному віртуальному житті, наскільки зациклюються на своїй значимості для інших, що конфлікт для них завершується не певним консенсусом, а починає розгортатися далі і з іншими наслідками.

Зокрема, в Інтернет-просторі, як і у звичайному людському спілкуванні також є певні правила поведінки, яких потрібно дотримуватися, щоб запобігти конфліктним ситуаціям.[1] Не потрібно себе накручувати, розгортати конфліктні ситуації, що відбуваються у віртуальному спілкуванні, в собі, а навпаки – завершувати

конфлікт тут і зараз, не ображаючи та не принижуючи. Якщо ви хочете щоб у мережі з вами поводилися добре, то не потрібно створювати конфліктні ситуації.

В контексті розвитку конфліктних ситуацій, виокремлюють такий психічний стан як агресія. Першою формою є недеструктивна агресія - поведінка, яка спрямована часто на досягнення своєї поставленої мети. Другою формою можна назвати ворожу деструктивність – неприємна поведінка, яка завдає шкоди оточуючим.[2,4]

Бажання помсти також можуть бути формою захисту, але породжують багато власних проблем і примушують потерпати інших.

Отже, підсумовуючи, варто зазначити, що Онлайн-простір надає широкі можливості для самореалізації і презентації молоді, проте існує загроза виникнення конфліктних ситуацій та різних проявів і реакції на такі конфліктні ситуації, що призводить до кібербулінгу, виплеску агресії, провокує вести інформаційну війну на «віртуальному полі бою». Тому потрібно закликати сучасну молодь до вирішення проблем мирним, позитивним шляхом.

Література:

1. Бевз Г. М., Петренко І. В. Соціальний конфлікт: інноваційні комунікативні технології врегулювання: практичний. Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології, 2020. 144 с.
2. Дзюба І. М., Жуковський А. І., Пірен М. І. Конфлікт. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2014. 112 с.
3. Що таке конфлікт? Визначення з енциклопедії: веб-сайт. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=3235 (дата звернення: 20.11.2021)
4. Які існують форми агресії? Веб-сайт. URL:https://web.znu.edu.ua/psychologicalservice//docs/kuratoram/psikhologichni-osoblivosti-agresivnoyi-povedinki.pdf (дата звернення: 20.11.2021).

СЕКЦІЯ 9. ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Бороденко Н.М.,
учитель української мови та літератури
Глухівської ЗОШ І-ІІІ ст. №6
Хоменко О.В.,
учитель української мови та літератури
Глухівської ЗОШ І-ІІІ ст. №6

РОЗВИТОК КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ ЯК ШЛЯХ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ОСОБИСТОСТІ

За останні кілька десятиліть соціум зазнав значних змін, що значною мірою вплинули на стрімкий розвиток освіти. Сьогодні учням необхідно оперувати інформацією, активно діяти, швидко приймати рішення, щоб пристосовуватися до нових потреб життя. Це більшою мірою залежить не від отриманих знань, умінь і навичок, а від якостей, для позначення яких у педагогіці використовуються поняття «компетенція», «компетентність», що найбільше відповідають сучасному розумінню освіти.

Питання про розвиток ключових компетенцій школярів у загальноосвітніх навчальних закладах є предметом для дискусій у багатьох європейських країнах. У зв'язку із стрімким розвитком освіти особливо гостро це питання постало і в Україні.

Компетентність (із лат. «competentia» - досвід, обізнаність, знання) – це набута в процесі навчання інтегрована здатність особистості, що складається із знань, досвіду, цінностей, ставлення, що можуть цілісно реалізуватися на практиці. Компетентнісний підхід у навчанні орієнтований не на процес чи накопичення фактів, а безпосередньо на результат. Відповідно сам процес навчання має сформувати здатність практично діяти, застосовувати отримані знання, уміння і навички в життєвих ситуаціях.

У педагогічній діяльності прийнято виділяти наступні види компетентностей:

1) ключові (необхідні для особистої реалізації, розвитку, активної громадянської позиції, соціальної інклюзії, працевлаштування);

2) предметні (визначаються на основі вимог до навчальних досягнень учнів, що сформульовані в програмі окремого предмета);

3) міжпредметні (формуються у взаємозв'язку змісту й методики викладання предмета освітньої галузі).

Європейський парламент і Рада Європейського Союзу 2018 року схвалили програми оновлених ключових компетентностей для навчання протягом життя:

1) грамотність;

2) мовна компетентність;
3) математична компетентність та компетентність у науках, технологіях, інженерії;
4) цифрова компетентність;
5) особиста, соціальна та навчальна компетентність;
6) громадянська компетентність;
7) підприємницька компетентність;
8) компетентність культурної обізнаності та самовираження.

Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти визначає ключову компетентність як спеціально структурований комплекс характеристик (якостей) особистості, що дає можливість їй ефективно діяти в різних сферах життєдіяльності і належить до загальногалузевого змісту освітніх стандартів. До ключових компетентностей (за Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти 2011 р., зміни 2013 р.) належать вісім якостей. Новий рамковий Закон «Про освіту», починаючи з 2018 року, запроваджує компетентнісне навчання, у рамках якого визначені якості для здобувачів освіти.

Отож, порівняємо ключові компетентності базової і повної середньої освіти в таблиці.

Ключові компетентності (2013 р.)	Ключові компетентності (2018 р.)
1) громадянська компетентність;	1) вільне володіння державною мовою;
2) загальнокультурна компетентність;	2) здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними – мовами;
3)здоров'язбережувальна компетентність;	3) математична компетентність;
4)інформаційно-комунікаційна компетентність;	4) компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій;
5) комунікативна компетентність;	5) інноваційність;
6) міжпредметна естетична компетентність;	6) інформаційно-комунікаційна компетентність;
7) міжпредметна компетентність;	7) навчання впродовж життя;
8)проектно-технологічна компетентність;	8) підприємливість та фінансова грамотність;
9) соціальна компетентність.	9) громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробутом та здоровим способом життя, усвідомленням рівних прав і можливостей;
	10) культурна компетентність;
	11) екологічна компетентність;
	12) інші компетентності, передбачені стандартом освіти.

Спільними для всіх компетентностей виділимо такі вміння:

- ✓висловлювати думку усно й письмово;
- ✓логічно обґрунтовувати позицію;
- ✓вирішувати проблеми, оцінювати ризики, приймати рішення;
- ✓співпрацювати в команді;
- ✓конструктивно керувати емоціями;
- ✓бути творчими;
- ✓проявляти ініціативу.

Метою освітньої галузі «Мови і літератури» є розвиток особистості учня, формування в нього мовленнєвої та читацької культури, комунікативної та літературної компетентності, гуманістичного світогляду, національної свідомості, високої моралі, активної громадянської позиції, естетичних смаків і ціннісних орієнтацій.

Відтак, плануючи роботу вчителя, вважаємо пріоритетним створити на уроці сучасне середовище, у якому здобувачі освіти отримають ключові компетентності, необхідні для подальшої успішної життєдіяльності. Для цього активними у використанні стають інноваційні форми і методи роботи (асоціативний кущ, метаграма, кубик Блума, фішбоун, пантбук, лепбук, буклет, мінімум, хмара слів, коло ідей, блеф-клуб, кластер, сенкан, фаннфік, комікс, ментальні карти та ін.), що сприяють у першу чергу розвиткові логічного, образного, асоціативного мислення, дають змогу займати чітку позицію, співпрацювати з іншими, відстоювати власну точку зору.

На ефективність сучасного уроку впливають також використання диференційованого підходу в навчанні учнів, дотримання норм педагогічної етики, забезпечення оптимального для колективу дітей темпу уроку, своєчасна зміна видів діяльності, постійна активізація уваги дітей, забезпечення ситуації успіху кожного

учня. Педагогічна майстерність сучасного вчителя полягає в його здатності швидко реагувати і знаходити ненав'язливий та цікавий вихід із ситуацій у такий спосіб, щоб це не зашкодило реалізації головної мети уроку, яка полягає в навчанні, вихованні і розвитку особистості учнів. Тому сучасний урок української мови має полягати не тільки в глибокому й усвідомленому засвоєнні знань, а й у формуванні необхідних компетентностей (комунікативної, інформаційної, соціальної, громадянської, здоров'язбережувальної), що допоможуть здобувачам освіти активно діяти в суспільстві.

Література:

1. ANNEX to the Proposal for a Council Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning [Electronic resource]. -Available at: https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/annex-recommendation-key-competences-lifelong-learning.pdf.
2. https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/BOOKLETTE_INFO-ZAKON-2018_PRESS.pdf.
3. https://uk.wikipedia.org/wiki.

Воскресенська К. О.,
студентка 40-61-У групи факультету філології та історії
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник – д-р. філол. наук, проф. Новиков А. О.

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ У ТВОРАХ ЛІНИ КОСТЕНКО

У наш час, коли відбувається відродження суверенності й незалежності України, посилюється інтерес до національного минулого та до історичної спадщини, досліджуються шляхи, якими довелося пройти українцям, щоб побудувати свою власну державу.

Історичне минуле України цікавило письменників різних часів. Окремі події української історії знайшли відображення у творах Т. Шевченка (поема «Гайдамаки»), П. Куліша (роман «Чорна рада»), І. Нечуя-Левицького (повість «Запорожці»), Б. Лепкого (повісті «Мазепа», «Не вбивай», «Батурин»), П. Загребельного (роман «Роксолана та ін.), М. Вінграновського (роман «Наливайко»), В. Шкляра (роман «Залишенець. Чорний ворон») та багатьох інших.

Серед письменників-історіографів чільне місце посідає видатна українська поетеса-шістдесятниця Ліна Костенко. У своїх творах вона намагається пояснити народові історичну правду, розкрити його очі на ті історичні події, які було по-різному трактовано в різні часи або й зовсім спотворено чи заборонено. Письменниця реалізує думку про те, що народ, який не знає своєї історії, є народом сліпців.

Завдяки ґрунтовному вивченню історії, українська поетеса змогла описати історичний шлях свого народу за весь період його становлення – від перших паростків у скіфській і дохристиянській періоди, через героїчні й водночас трагічні сторінки козацької звитяги та часів гетьманщини, визвольних війн XX ст. й аж до сьогодення, пов'язаного з Чорнобильською трагедією, Революцією на граніті та Помаранчевою революцією.

У творах історичного спрямування Ліни Костенко описано видатних осіб, які так чи інакше впливали на хід історії: Маруся Богуславка, Северин Наливайко, Іван Сулима, Богдан Хмельницький, Іван Іскра, Іван Ґонта, Тарас Шевченко, Леся Українка, а також сучасники поетеси Віктор Ющенко, Юлія Тимошенко, Георгій Ґонґадзе.

Філософське осмислення останніх історичних постатей дає змогу поетесі звернути увагу на приховані прояви зневажливого ставлення до їхніх вчинків, до реальної їхньої оцінки: вірші «Гориславa-Рогнеда», «Чадра Марусі Богуславки», «Скіфська одіссея», «В маєтку гетьмана Івана Сулими», а особливо – роман у віршах «Берестечко». Саме тут Ліна Костенко висловлює свої погляди на неоднозначну оцінку ролі гетьмана Богдана Хмельницького в історії України. Поетеса руйнує усталені в радянські часи міфи про Хмельницького як поборника ідеї нерозривної єдності («возз'єднання») українського і російського народів.

Ліна Костенко вміє вдало поєднувати особисті думки, почуття своїх героїв з історичними подіями. Так, на фоні історичних реалій XVII ст. (часів Хмельниччини) розгортається особиста трагедія дівчини-легенди Марусі Чурай, поряд із якою постають історичні особи – Богдан Хмельницький та Іван Іскра.

Гетьман Хмельницький привертає пильну увагу поетеси. У «Марусі Чурай» підкреслюється його історична велич, мудрість. У «Берестечку» вже зникає монументальність героя, натомість з'являється людина з властивими їй помилками, ваганнями, вадами характеру, які проте не знижують героїчного ореолу особи гетьмана. Значна увага приділяється зображенню його духовної, внутрішньої сили. Поразку під Берестечком Богдан Хмельницький сприймає як трагічну подію, аналізує її, усвідомлює свої помилки. Водночас Ліна Костенко не спростовує проявів мужності, героїзму українських воїнів, якими пишається.

Описуючи історичні події, письменниця використовує різні літературні жанри: вірші («Чадра Марусі Богуславки», «Князь Василько», «Погасли кострища стоянок», «Чигиринський колодязь», «Страшний калейдоскоп»), поема-балада з елементами бурлеску («Скіфська одіссея»), історичний роман у віршах («Маруся

Чурай», «Берестечко»), кіносценарій «Чорнобиль. Тризна»), прозовий роман «Записки українського самашедшого»).

Роман Ліни Костенко «Записки українського самашедшого» літературознавець Є. Кононенко справедливо оцінила так: «Записки українського самашедшого» – це історія в концентрованому вигляді. І жодної сторінки із неї не вирвати» [1, с. 32].

У цьому романі Ліна Костенко часом із болем і розпачем описує історичні події сьогодення, примушує замислитися над актуальністю народних протестів проти свавілля чинної влади. Письменницю обурює думка, котру нав'язувала протягом значного історичного періоду радянська пропаганда, про меншовартість українців, про країну, яка стоїть на колінах, про «шароварну культуру», про народ, який спить. Звертаючись до історичної пам'яті людей, Ліна Костенко спростовує у своєму романі це твердження: «У нас є два крени в не-істину. Крен апологетичний і крен в негації. Одні запевняють, що український народ найкращий, історія -найгероїчніша. Що у нас трипільці глечики ліпили, коли в Єгипті ще пірамід не стояло, танцювали триколінний гопак, коли у москалів ще й гармошки не було! […] Та й узагалі, все і всі походять від України. […] А інші вправляються в протилежному. Нації ще нема, є недолугий етнос. Гетьмани його – запроданці, письменники – пристосуванці, культура неповноцінна, психологія рабська, національної гідності нуль [2, с. 127].

Виявляючи два погляди на історичну оцінку України, Ліна Костенко не поділяє жодного з них і закликає «формувати історичну свідомість» [2, с. 127]. При цьому стверджує, що «Україна – це супер, це ексклюзивне. По ній пройшли всі катки історії. На ній відпрацьовувалися всі види випробувань. Вона загартована найвищим гартом. В умовах сучасного світу їй немає ціни [2, с. 121].

Цю думку Ліна Костенко вкладає в уста безіменного героя роману, але відчувається, що це і її особиста думка. Герой твору причетний до історичних подій сьогодення. Долаючи песимізм, розпач, зневіру, він знаходить сенс свого життя в боротьбі за відновлення історичної справедливості, влившись у лави протестувальників-революціонерів на Майдані.

Роман закінчується думкою про те, що Майдан – це вже історія: «Сторінку можна видерти. Історію – ні» [2, с. 414].

Отже, історична тематика у творчості Ліни Костенко посідає значне місце. Поетеса спрямовує свої твори на відродження історичної пам'яті українців про героїчні і трагічні сторінки свого минулого. Історичні твори Ліни Костенко свідчать про значний інтерес не тільки до історії минулих часів. Письменниця вміє відчувати і відтворювати історичний зв'язок часів, об'єднати в єдине ціле історичне минуле і сучасне.

Література:

1. Кононенко Є. Текст без контексту. URL: https://m.krytyka.com/ua/articles/tekst-bez-kontekstu (дата звернення 07.11.2021)
2. Костенко Л. Записки українського самашедшого. Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2011, 416 с.

Гоцко А. Н.,
старший преподаватель кафедры филологии
Барановичского государственного университета

РАЗВИТИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ИМПРОВИЗАЦИИ В ПРОЦЕССЕ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ

Современный этап развития модернизации образования выдвигает повышенные требования к профессиональной подготовке работников образовательных учреждении. Необходимо готовить специалистов, компетентных в различных областях науки и техники, умеющих самостоятельно добывать необходимые знания, креативно мыслящих, обладающих чувством нового, принимающих нестандартные решения, способных к творческому включению в процесс межличностной коммуникации.

Педагогическая профессия как одна из коммуникативно ответственных областей деятельности требует от учителя умения вести коммуникативный диалог, а также проявления профессиональной гибкости и находчивости. Импровизационность является неотъемлемым элементом педагогического творчества. В связи с этим проблема развития профессиональной импровизации остаётся актуальной в процессе подготовки будущих педагогов.

Как отмечает В. И. Загвязинский, учитель всегда находится в постоянной «импровизационной готовности», что обусловлено спецификой педагогического труда, его эмоциональностью, непредсказуемостью многих ученических реакций [1, с.121].

Культура импровизации (от лат. improvisus - неожиданный, непредвиденный) выражается в том, что эмоциональные и интеллектуальные переживания учителя находят адекватное выражение в его речевом поведении. Педагогическая импровизация трактуется как механизм трансформации знаний, убеждений, техники в творчестве, профессиональных действиях [2, с.4].

Формы профессиональной импровизации могут быть самыми разнообразными. По мнению исследователя И. И. Рыдановой, это и вопрос, стимулирующий интерес к совместной деятельности, шутка,

смягчающая конфликтную ситуацию, пространственный монолог, необходимость которого очевидна [5, с.24]. Важны при этом не только произносимые слова, но и невербальные средства коммуникации, сопровождающие их. В. А. Кан-Калик утверждает, что речевая импровизация является средством уточнения творческого процесса учителя, корректировки его взаимодействия [2, с.57].

Специальные исследования, проведенные учеными, показали, что даже опытные педагоги имеют смутное представление о сущности импровизации, не могут привести примера собственной импровизации, не способны к перестройке педагогической тактики, к модификации своего речевого поведения [4].

Всё вышеизложенное требует решения проблемы определения средств становления и развития культуры профессиональной импровизации будущего педагога в условиях вузовского обучения. В связи с этим, наряду с другими учебными дисциплинами, изучение филологических дисциплин особенно значимо.

В процессе осмысления данной проблемы студентам указывается на сущность педагогической импровизации, ее значимость в профессиональном становлении будущего учителя; рассматривается роль подготовки к речевому взаимодействию, которая включает постановку целей, определение содержание диалога, выбор форм взаимодействия, предвидение возможных вопросов, продумывание общей тональности общения; подчеркивается важность не только интеллектуальной, но и эмоциональной самонастройки.

В качестве методических средств развития культуры импровизации, используемых на занятиях-практикумах, лекционных занятиях, могут выступать следующие:

-дискуссионные формы общения, способствующие воспитанию активного, думающего человека, развивающие языковую раскованность, способность к концентрации и распределению внимания;

-переход к диалогу в ходе проведения лекции-монолога, использование проблемных вопросов;

-анализ педагогических ситуаций, требующих выработку потребности и умения находить свою интерпретацию выполняемого задания; давать психолого-педагогическое обоснование собственному выбору;

-игровое моделирование, развивающее творческое воображение, обогащающее участников техниками организации коммуникации и понимания;

-тестовые задания, направленные на творческое осмысление и диагностику исследуемого компонента профессиональной деятельности будущего специалиста;

- методы рефлексивной деятельности, позволяющие оценить уровень развития речевой импровизации, воспитывающие способность не только транслировать готовые знания, но и осуществлять инновационные процессы, процессы творчества.

Важной составляющей культуры профессиональной импровизации педагога является создание на занятиях обстановки комфорта, обеспечивающей у студента состояние вдохновения и внутренней раскованности. Как отмечает исследователь Л. Н. Колесникова, преподавателю необходимо помочь студенту в «активизации его внутренних факторов саморазвития до уровня самодостаточности» [3, с. 171].

Таким образом, для установления и развития культуры профессиональной импровизации будущего учителя необходима определённая психолого-педагогическая подготовка в рамках университетского педагогического образования, а также в дальнейшем профессионально значимо осуществление самообразовательной деятельности педагогов-практиков.

Литература:

1. Загвязинский, В.И. Педагогическое творчество учителя / В.И. Загвязинский. – М., 1987.
2. Кан-Калик, В.А. Педагогическая деятельность как творческий процесс / В.А. Кан-Калик. - М., 1977.
3. Колесникова, Л.Н. Риторическая культура современного педагога// Риторика и культура речи в современном обществе и образовании: сб. матер. X межд. научн.-практ. конф, по риторике, Москва, 13 февраля 2006 г./ Л.Н. Колесникова. -М.: Флинта: Наука, 2006.
4. Николаенко, Г.И. Коммуникативно-речеведческая подготовка как фактор повышения профессиональной культуры педагогов / Г.И. Николаенко. -А і В. -2005. —№9. - С. 20-24.

Гулакова Г.В.,
студентка 61-2У групи
Навчально-наукового інституту філології та історії
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник – д-р. філол. наук, проф. Новиков А.О.

ДИСКУРС ПАТРІОТИЗМУ І ДЕЗЕРТИРСТВА В КІНОПОВІСТІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА «УКРАЇНА В ОГНІ»

Проблема національної свідомості і патріотизму, збереження історичної пам’яті чи не найгостріше постає в роки Другої світової війни. Значною мірою все це знайшло відображення в кіноповісті Олександра Довженка «Україна в огні». Митець першим в українській літературі радянської доби чесно наважився написати про найтрагічніший час німецько-радянської війни – її початок. Зображуючи в усіх деталях відступ

радянських військ, знущання над простолюдом з боку німецьких окупантів, він неначе перекидає своєрідний місточок між поколіннями, аби нащадки мали уявлення про те, під яким тягарем нацистської окупації опинилася у свій час Україна.

Мета розвідки – висвітлити питання, пов'язані з масовим проявом патріотизму, а також дезертирства і зради, які знайшли відображення в кіноповісті Олександра Довженка «Україна в огні».

Кіноповість О. Довженка «Україна в огні» неодноразово була предметом дослідження багатьох науковців, у тому числі вчених Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка – Анатолія Новикова, Наталії Троші, Світлани Цінько та ін. Про задум створити правдивий художній фільм про трагедію українського народу в роки Другої світової війни Довженко вперше згадує на сторінках свого щоденника 12 березня 1942 р.: *«Я збираю факти для написання сценарію про війну»* [2, с. 38]. Відомий російський письменник Борис Горбатов, який того ж року зустрівся з Довженком у Ворошиловграді (тепер – Луганськ), також звертав увагу у своїх спогадах про бажання митця втілити побачене на війні у героїчній народній епопеї. Утім, письменнику вдалося створити лише кіноповість «Україна в огні», яку нещадно розкритикував Йосип Сталін. Автора звинуватили в ігноруванні ідеї класової боротьби й відвертому націоналізмі. Довженко був у розпачі й ніяк не міг зрозуміти, чому його любов до Батьківщини вважається націоналізмом. Насправді ж причина заборони кіноповісті до друку й екранізації була в іншому. Як зауважує А. Новиков, *«твір був настільки правдивим, патріотичним, просякнутим любов'ю до України, що Сталін злякався того, що під його впливом у свідомості знедоленого українського народу, який поніс страшенні втрати від кривавого ворога, проростуть паростки національної гідності і він не захоче надалі терпіти не тільки чужоземних окупантів, а й його самого – кремлівського тирана»* [3, с. 58].

В центрі уваги кіноповісті родина Запорожців, яка символізує незламність і патріотизм українського народу, що має давні козацькі традиції. На це вказує вже само їхнє прізвище. Неабиякою мудрістю й кмітливістю автор наділяє главу сім'ї, Лавріна Запорожця, який особисто відвіз на війну всіх своїх чотирьох синів, а сам залишився боротися з нацистами на окупованій території. Чимало уваги приділяє митець і образу старшого Лаврінового сина Романа, який із добродушного й веселого парубка під впливом кривавих сутичок поступово мужніє й перетворюється на справжнього народного месника, *«подібного до прадідів своїх»* [1, с. 343]. У такий спосіб майстер вкотре акцентує на нерозривному зв'язку багатьох поколінь українців, які отримали у спадок гени своїх славетних предків. Прикметно, що автор вводить у текст велике число імен пересічних солдатів – і тих, які воюють, і тих, які загинули в боях з ворогами, намагаючись у такий спосіб увіковічити їхній безсмертний подвиг в ім'я народу. Особливо яскравими фарбами письменник змальовує подвиг бійця Сіроштана, який, оперезавшись гранатами, наодинці рушив проти ворожого танку. У кіноповісті Довженка навіть природа повстала проти окупантів: бджоли Демида Запорожця закусали на смерть чотирьох німецьких солдатів.

Наскрізною у творі є так само проблема дезертирства – явища, яке в роки воєнного лихоліття було доволі розповсюдженим. *«Нащо вони тікали, скажи мені? Нащо вони кинули нас так легко на знущання ворогу? Чому вони не вмерли в боях, щоб я плакала й молилася за них?»* – запитує Христя у своєї подруги Олесі [1, с. 340]. На противагу синам Лавріна Запорожця, які чесно захищають від окупантів рідну землю, автор протиставляє відприсків Купріяна Хуторного. Син останнього Павло став німецьким прихвостнем, поліцаєм. Виправдовує свій вчинок зрадник тим, що, мовляв, «*Бога тепер немає»,* а ворог набагато сильніший [1, с. 311]. Проблему масового дезертирства Довженко вбачає у неналежному вихованні школярів, відсутності у молоді елементарних знань з історії рідного краю. Ці свої думки він вкладає в уста ворога, німецького полковника фон Крауза, який, зокрема, зауважує: *«...вони не вивчають історії... У них від слова нація остався один прикметник. У них немає вічних істин»* [1, с. 309].

Проблеми національної свідомості й патріотизму, з одного боку, і дезертирства та зради – з іншого, порушені О. Довженком у кіноповісті «Україна в огні», на жаль, не втратили своєї актуальності і в наші дні, коли Україна знову в огні, а український народ знову зі зброєю в руках змушений давати відсіч іноземним загарбникам на Сході України.

Література:

1. Довженко О. П. Вибрані твори / Упоряд. А. Гуляка. К. : Сакцент Плюс, 2004. 512 с.
2. Довженко О. П. Щоденникові записи, 1939 – 1956 = Дневниковые записи, 1939 – 1956. Харків: Фоліо, 2013. 879 с.
3. Курок О., Кузнецова Г., Новиков А., Троша Н. та ін. Олександр Довженко в рецепції сучасної наукової думки : монографія / за ред. А. О. Новикова. Глухів: ГНПУ імені О. Довженка, 2019. 416 с.

Массаёва В.,
студентка Университета Коменского в Братиславе
Научный руководитель – д-р. фил. наук., проф. Штейнбук Ф. М.

ДЕСАКРАЛИЗАЦИЯ ХРИСТИАНСКИХ МИФОВ В РОМАНЕ ДУШАНА МИТАНЫ «В ПОИСКАХ ПОТЕРЯННОГО АВТОРА»

Творчество современного словацкого сценариста, драматурга и писателя Душана Митаны представляет собой один из наиболее ярких образцов национальной постмодернисткой литературы. Его произведения насыщены историями и ситуациями, в которых самым невероятным образом синтезированы юмор и абсурд. И это не случайно, поскольку, по словам Митаны, человеческое существование определяется именно абсурдным симбиозом, вследствие чего этот автор более чем изобретательно смешивает в своих текстах фантастику и реальность, обыденность и причудливость, симулякры и миметически мотивированные образы [5].

В очерченной перспективе особое внимание обращают на себя те аспекты творческих поисков писателя, которые связаны с его попытками переосмыслить не только христианские догмы, но и весь комплекс религиозной проблематики, существенно повлиявшей на характер словацкой культуры.

Так, роман «В поисках потерянного автора», состоящий (роман) из отрывочных заметок главного героя, его дневниковых записей и комментариев, характеризуется последовательной фрагментарностью. По сути, речь идёт о своеобразном диалоге с Люцифером – о диалоге, в котором отрицаются традиционные и по большей части догматические утверждения, а вместо привычного библейского нарратива предлагается оригинальная и, как правило, абсурдная богохульная интерпретация сакральных текстов.

В этой связи **цель** доклада заключается в том, чтобы проанализировать содержание и результаты деконструкции религиозных мотивов в романе Душана Митаны «В поисках потерянного автора».

Данное исследование основано на идеях таких мыслителей, как Зигмунд Фрейд, Жан-Франсуа Лиотар, Жак Деррида и Жан Бодрийяр.

З. Фрейд уместен в этом контексте потому, что трудно представить себе развитие постмодернизма без теории психоанализа, радикально изменившей отношение к человеческому мышлению [3].

Ж.-Ф. Лиотар характеризовал постмодернизм как действенное средство художественно-философской ревизии метанарративов, то есть традиционных историй о происхождении всего, что нас окружает [2, с. 47].

Согласно Ж. Деррида, постмодерная деконструкция – это глобальный способ изменения порядка рациональности, в котором мы живём [4, с. 257]. А, по мнению Ж. Бодрийяра, эпоха постмодернизма адекватно описывается термином «симулякр», который также отражает плюралистический характер постмодернистских представлений о мире. Ибо симулякр – это знак, разрушающий реальность, а, следовательно, не имеющий ничего общего ни с какой иной реальностью, кроме своей собственной [4, с. 365-376].

Что же касается романа Митаны, то писатель разворачивает своё повествование между библейским дискурсом и коммунистической идеологией и практикой. Он сравнивает Бога с пьяным политиком, который просто от скуки создал мир для того, чтобы ему было чем заняться и кем править. И поэтому автор романа называет Бога «диктатором, деспотом, самодержцем» [1, с. 15]. А, кроме того, поскольку «Бог создал человека, будучи в совершенно ужравшемся состоянии» [1, с. 26], то этим объясняется и несовершенство человечества, и сомнительный характер любых моральных ограничений.

В свою очередь, из истории изгнания Сатаны из рая становится известным, что, несмотря на своё безудержное пьянство, Богу всё же удалось «склонить на свою сторону большинство членов Политбюро, и поэтому [Сатану] сняли с должности» [1, с. 55]. Более того, автор сравнивает Бога со Сталиным на том основании, что оба они оказались ответственными за культ своих личностей.

В то же время в некоторых эпизодах Люцифер парадоксальным образом выступает в роли защитника Бога и его деяний, раскрывая при этом пикантные подробности, касающиеся возникновение и развитие человеческого рода. Но так как Сатана с незапамятных времён считался лжецом, то главный герой сбит с толку, и он не знает наверняка, что из всего этого правда, а что выдумка. Несомненным является только то, что подобная метафорика обусловлена в целом постмодернистскими мотивами и концепцией симулякра Бодрийяра в частности.

Митана широко использует также принципы деконструкции Деррида и критику метанарративов Лиотара.

Так, главный герой романа Митаны – это писатель Томаш Элиаш, но в тексте он выступает под псевдонимом Душан Митана. Он закрывается в комнате и в состоянии алкогольного транса переживает визит Люцифера, который появляется из ниоткуда и вступает во внутренний диалог с персонажем. Благодаря форме откровенной и едва ли не интимной беседы, автор постепенно деконструирует общепринятые догматические толкования и убеждения.

Прежде всего, по мнению Люцифера, церковь является обыкновенной сектой или своего рода «...материалистической религией...» [1, с. 33], манипулирующей людьми и освобождающей Бога от ответственности за зло. Кроме этого, он утверждает, что учение Христа было сфальсифицировано «церковью,

когда она стала правящей партией» [1, с. 50]. Перелом произошёл якобы тогда, «когда католическая церковь и русские коммунисты узурпировали право на ортодоксальную интерпретацию учения, когда они объявили себя «обладателями ключей», с помощью которых можно было отпереть комнату истины» [1, с. 50].

Согласно Люциферу, Бог всегда «просил нас поклоняться ему, подчиняться ему и оставаться глупыми. Всегда» [1, с. 10]. Но затем в рай пришёл Дьявол, который заставил Адама и Еву согрешить и который провозгласил, что он «принёс [им] свет знания» [1, с. 11].

Более того, Люцифер открывает главному герою величайший секрет и утверждает, что «истинный Бог – это» [1, с. 55] он. Но из-за того, что он «позволял слишком много демократии» [1, с. 55], обитатели небес объединились против него, изгнали его оттуда, а его место занял Бог, якобы истинный и единый. На самом же деле Бог эгоистичен, потому что, в отличие от Люцифера, который «не использовал собственное имя» и вместе со всеми назывался «Элохим – боги», Бог настоял на имени «Господь» [1, с. 56]. И это, как считает Люцифер, убедительно свидетельствует настоящем характере Бога и формировании культа его личности.

В тексте романа обнаруживается также и альтернативная интерпретация символа креста, который христиане гордо носят на шее, не задумываясь о его истинном значении. На самом же деле крест символизирует не воскрешение, а «…чудовищное орудие пытки…» [1, с. 146], выражающее не почитание Сына Божьего, а неуважение к учению Христа. Кроме этого, озвученная версия демонстрирует заблуждения, которым подвержены люди и в основе которых лежит не что иное, как симулякр.

В произведении имеют место и несколько любопытных телесных мотивов, с помощью которых Митана пытается оживить богохульные истории, рассказанные Дьяволом. В частности, Люцифер повествует о том, как падшие ангелы «покинули святые небеса, осквернили себя плотской любовью с земными женщинами, женились на них, как это делают люди, и родили сыновей- гигантов» [1, с. 104]. И Бог не мог этому воспрепятствовать [1, с. 115], но вынужден был просто бессильно наблюдать за этими оргиями. Но на этом основании главный герой вместе с Люцифером приходит к выводу о том, что «...мы на самом деле демоны» [1, с. 105] и что, следовательно, ад находится здесь, на Земле.

Дьявол предложил главному герою и новую версию известной истории о братоубийстве, которая, по словам Люцифера, была «мотивирована обычной ревностью» [1, с. 117]. Дело в том, что оба брата, Каин и Авель, любили свою сводную сестру Лилит, не зная, что самым сокровенным желанием человека было «стоящее на службе инцеста» «желание кровопролития и убийства» [1, с. 117]. Но Лилит предпочла Авеля, и у Каина не было иного выбора, как убить своего брата. К этому остаётся только добавить, что предложенная версия очевидно инспирирована психоанализом Фрейда.

Таким образом, можно сделать вывод о том, в романе Д. Митаны «В поисках потерянного автора» основное внимание уделяется критике религиозно-библейского дискурса. С этой целью писатель использует телесные, преимущественно сексуальные мотивы в силу их универсальности и неопровержимости. А, прибегая к методу деконструкции и концепту симулякра, десакрализует христианские мифы, создавая тем самым своеобразный мир словацкого постмодернизма.

Литература:

1. Mitana D. Hľadanie strateného autora. Levice: KK «Bagala», 2017. 309 s.
2. Peregrin J. Filozofie pro normální lidi. Praha: Dokořán s. r. o., 2008. 144 c.
3. Ратников В. П. Постмодернизм: истоки, становление, сущность. Философия и общество. 2002. № 4. URL: https://www.socionauki.ru/journal/articles/256432/ (дата обращения: 27.05.2021).
4. Rivkin J., Ryan M. Literary theory, an anthology. Оксфорд: Blackwell Publishing, 2004. 1335 s.
5. Šaková J. Mitanovská mätež. URL: https://www.litcentrum.sk/recenzia/mitanovska-matez (дата обращения: 30.06.2021).

Савчук Г. О.,
викладач кафедри мовознавства
Івано-Франківський національний медичний університет
Ящук О.Д.,
ст. викладач кафедри мовознавства
Івано-Франківський національний медичний університет

ЛАТИНСЬКІ НАЗВИ ІНСЕКТОФОБІЙ

Фобія – нав'язливі неадекватні переживання страхів конкретного змісту, що виникають в певних умовах і супроводжуються вегетативними порушеннями (прискорене серцебиття, підвищена пітливість).

Г. Бенеш визначає фобію як ірраціональну реакцію страху, під час якої виникають одні й ті ж самі ознаки: паніка, виділення поту, нудота, відчуття слабкості, заціпеніння при спробі втекти. Особи, які мають фобії, часто розуміють необґрунтованість своїх страхів, однак не можуть їх позбутись [1, с.103].

Фо́бія (від дав.-гр. φόβος – страх, хворобливий страх) – ірраціональний, інтенсивний і постійний страх, виникаючий від певних ситуацій, дій, речей, тварин або людей. Основним симптомом цього розладу є надмірне і необґрунтоване бажання уникнути подразника, що відлякує. Вчені виокремлюють близько 530 назв фобій [2].

За деякими класифікаціями фобії поділяються на прості і соціальні. М. Мовчан зазначає, що проста фобія – це специфічний страх одного об'єкта чи явища [3].

Терміни - назви фобій належать до одного з найбільш значних розділів медичної термінології – клінічної термінології, що поєднує назви галузей медичної науки, симптомів, хвороб тощо. Основу клінічної термінології складають слова грецького походження.

Інсектофобії (Insectophobia – від лат. insecta, orum n – *комаха*) відносяться до класу зоофобій. Синонімічним є термін Entomophobia (ентомофобія) з іменником-назвою подразника грецького походження (від дав.-гр. ἔντομον τό – *комаха*). Тобто це вид специфічних (ізольованих) фобій, це страх перед конкретним об'єктом. Не існує єдиної зоофобії як боязні тварин загалом, нав'язливий страх і тривога завжди пов'язаний з конкретним видом тварин. Інсектофобія – це ірраціональний страх перед різними видами комах.

Оскільки інсектофобія може виникнути з певних об'єктивних причин, як то негативний контакт з окремими комаха (укус бджоли чи мурахи), тому найбільш поширеним видом інсектофобії є Melissophobia (від дав.-гр. μέλισσᾰ ἡ – *бджола*) – патологічна боязнь бджіл. Існує синонімічний термін з латинським іменником у функції назви подразника – Apiphobia (від лат. apis, is f – *бджола*). Термін Myrmecophobia (від дав.-гр. μύρμηξ, ηκος ὁ – комаха) позначає боязнь комах.

Розглянемо інші терміни, що належать до групи інсектофобій: Acarophobia (від лат. acarus – *кліщ*) – боязнь дрібних комах і кліщів; Arachnophobia (від дав.-гр. ἀράχνη ἡ – *павук*) – боязнь павуків; Katsaridaphobia (від гр. κατσαρίδα, n - *тарган*) – патологічна боязнь тарганів; Isopterophobia (від дав.-гр. ἴσος – *рівний* та πτερόν τό – *крило*) – боязнь термітів; Phthiriophobia (від дав.-гр. φθείρ, φθειρός ὁ – воша) або Pediculophobia (від лат. pediculus, i m – воша) – боязнь вошей.

Варто детальніше проаналізувати терміни Lepidopterophobia (від дав.-гр. λεπίς, ίδος ἡ - *луска, пластинка* та πτερόν τό – *крило*) – боязнь метеликів та Mottephobia (від нім. motte – *міль, нічний метелик*) – боязнь молі, нічних метеликів. Подекуди терміни Lepidopterophobia та Mottephobia вживають як синонімічні, однак перший термін значно ширший. Lepidopterophobia позначає страх перед рядом Lepidoptera (лускокрилі) загалом, а Mottephobia – страх перед одним з видів (нічні метелики або ж малокрилі чи молі).

Проаналізований матеріал свідчить про те, що латинські назви фобій складаються з кінцевого терміноелемента -phobia і назви подразника, яка як правило також є іменником давньогрецького походження. Однак це правило подекуди порушується і у функції назви подразника виступає слово латинського чи іншомовного походження, що досить часто породжує синонімію і паралельне використання термінів. Тобто поряд зі словами чисто грецького або латинського походження у клінічній термінології зустрічаються терміни-гібриди, утворені одночасно з грецьких та латинських компонентів.

Література:

1. Бенеш Г. Психологія: dtv-Atlas: Довідник / Г. Бенеш; [пер. з нім.]. – К.: Знання-Прес, 2007. – 510 с.
2. The phobia list [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: http://phobialist.com/index.html
3. Мовчан М. Рівні страху і фобія: філософський аналіз / Михайло Мовчан // Філософські обрії. – 2015. – № 33. – С.118-124.

Степанова О. Г.,
студентка магістратури ІІ курсу
Навчально-наукового інституту
лінгвістики і психології КиМУ

РОЗКРИТТЯ ВПЛИВУ ЕПОХИ НА РИСИ НАСЕЛЕННЯ ЧЕРЕЗ СИСТЕМУ ПЕРСОНАЖІВ РОМАНУ ДЕВІДА ЛОДЖА

Девід Лодж в «Академічному обміні» яскраво показує як різниця в поглядах на життя впливає на людей, створюючи їх характерні національні риси, що супроводжуватимуть їх увесь життєвий шлях.

Час дії роману – 1969 рік, у той час Англія і Америка дуже сильно відрізнялися. Америка 1969 року – це хіпі, студентські бунти, ідеали вільного кохання. Нові ідеї, як, наприклад, жіноча емансипація, нові підходи до освіти, проблема абортів. Англія ж ще спить, відстає у всьому, навіть в музиці, тв-шоу і радіопередачах.

Проте кожна людина має й особистість, риси, що властиві тільки їй, і ці риси можуть розкритися, варто лише вийти зі звичного ритму життя.

Саме це і трапляється з головними героями роману Морисом Цапп. Моріс Цапп упевнений у собі професор, що має безліч публікацій, повагу колег, але втратив Проте весь його світ крутиться навколо Ейфорійського університету. Він суперечить сам собі, адже не бачачи перспектив навколо себе і відчайно їх шукаючи, він, тим не менш, відмовляє дружині у подорожах. Він вважає, подорожі звужують кругозір. "Travel

narrows, was one of the Zapp proverbs [1, p. 52.] Внутрішній конфлікт має пасивну природу і професор його непомічає.

Філіп Лоу має схожу проблему, проте породжену протилежним становищем. Усе його життя перетворилось на коло з одноманітних дій: робота – домашні справи – втомлена дружина, діти і все це знову по колу приправлене постійною економією і нестачею грошей. У такому ритмі Філіп втрачає себе і просто зливається з потоком. Саме така життєва позиція показує настрій епохи в Англії. Прикладом може бути родина лікаря О'Шея. Лікар економить на всьому, а його племінниця Бернадетта постійно отримує повчання про непорочність, сором'язливість. Страхи її дядька та тітки щодо її розпещеності нагадують страхи сім'ї Лоу, щодо впливу Мориса Цапа на маленьку Аманду. "Frankly, the more I hear about him, the less I likehim. In particular, I shouldn't like Amanda to see more ofhim than is absolutely unavoidable. The fact is that the manis entirely unprincipled where women arc concerned, andwhile he's not, as far as I know, another Humbert Humbert, I feel he might have an insidiously corrupting influence onan impressionable girl of Amanda's age "[1, p.15].

Різниця віку, характеру та виховання Бернадетти та Аманди дозволяє побачити, що подібні страхи та думки при їх вихованні зумовлені не конкретними ситуаціями та поведінкою дівчат, а устоями сформованими зовнішнім оточенням їх родичів, духом епохи та культури й встановленими загальноприйнятими цінностями спільноти.

Філіп Лоу в молодому віці був досить розкутий із дружиною під час подорожі в Америці, проте роки життя проведені із спільнотою пуританських поглядів непомітно лишила свій слід на ньому, і після близькості з Мелані, для якої це був лише секс, він не може знайти собі місця, бачачи у ньому дуже важливу подію. "His soul, like his stomach, was in turmoil. Melanie'scasual compliance with his tired, clumsy lust seemed, inretrospect, shocking, moving, exciting, baffling" [1, p. 32].

Девід Лодж висміює таке ставлення до сексуального життя, що рано чи пізно стає невід'ємною частиною життя кожної дорослої людини. Проте Лодж висміює і надто вільне відношення американців, показуючи сцену, де Мелані відноситься до сексу з Філіпом так, ніби річ йде про щось зовсім їй байдуже.

Проте життя в Америці також не позбавлене своїх стереотипів і обмежень. Так, наприклад, Морис Цапп ніколи не міг піти до стриптиз-бару в Америці, адже боявся сміху над тим, що платить за те, що можна побачити безкоштовно.

Усі ці обмеження впливають на людей, формують їх думки і виховують риси, що притаманні суспільству. Проте, усі ці обмеження мають штучний характер і підтримуються лише за рахунок страху перед іншими людьми. Щойно цей фактор спадає і людина відчуває безкарність – вона робить те, що вважає за потрібне саме їй, незважаючи на оточуючих.

Дезіре Цапп уособлює в собі більш гармонійну з власними поглядами і бажаннями людину. Якщо Морис і Філіп постають перед нами героями, які вийшли на стежку розпусти, ввійшли в період кризи середнього віку, то Дезіре нагадує людину, яка, скоріше, починає виходити з цього стану. Бунт проти власного життя виражається в її прискіпливому і зневажливому відношенні до навколишнього світу. Її криза вже підходить до завершення, адже вона почала знаходити вирішення своїх проблем. Їй набридла нерівність і вона почала підтримувати феміністичний рух. Заняття карате дозволили їй відчути себе більш незалежною, ну і , звісно ж, рішення про розлучення з Морісом. У решті решт, саме Дезіре дала найсильніший поштовх до розвитку сюжету. Цей поштовх, у свою чергу, мав вплив і на Хіларі.

Упродовж першої частини роману Хіларі постає жінкою, яка повністю занурилась у повсякденність, але не було нічого, що дозволило б зрозуміти, що і вона прагне до змін. Неймовірним поштовхом для неї стала зрада Філіпа з Мелані. Безумовно, це поранило її серце, проте, якщо подивитись на її подальшу поведінку, то стає зрозуміло, що зрада чоловіка позбавила її від певного почуття боргу, а можливо, і почуття вини перед чоловіком. Після її питань чоловіка щодо пральної машини, які є доволі дріб'язковою справою, вона без сумнівів сама вирішую нарешті провести центральне опалення, що, навпаки є доволі важливим питанням, і, що змушує її навіть узяти гроші в борг. А також повідомити про це чоловіка доволі зухвалим листом. "You see, Philip, I decided not to wait any longer forthe central heating, but to have it put in immediately on theHP. It was the first thing I did after receiving your letterabout Melanie: I got out the telephone book and beganringing round to heating contractors for estimates. I supposethat sounds funny, but it was quite logical. I thought to myself, here I am, slaving away, running a house and family single-handed for the sake of my husband's careerand my children's education, and I'm not even warmwhile I'm doing it. If he can't wait for sex till he gets home,why should I wait for central heating? I suppose a moresensual woman would have taken a lover in revenge."[1, p. 81]

Врешті решт кожен з головних героїв отримав великий внесок у своє життя від нового оточення. Варто зазначити, що незавершеність історії дає змогу прокручувати все нові і нові сюжети подальшого життя героїв, зважаючи, також на вплив навколишнього світу.

Література:

1. Девід Лодж «Академічний обмін». 320 с.

2. Деркачова О., Ушневич С., «Сучасна англійська література» воркбук [електронне видання]. Івано-Франківськ, 2021. 95 с.

3. Єлизавета Вахранова: «Загальна характеристика англійської літератури кінця XIX – початку XX століття». 49 с.
4. Коптілов В.В. Першотвір і переклад: Проблеми сучасного українського художнього перекладу: Роздуми і спостереження. Київ: Діпро, 1972. 86 с.
5. https://studexpo.ru/157685/literatura/devid_lodzh

Чернова Н. В.,
студентка Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Нариченко Р. Б.,
студент Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Леонова Н. В.

ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Особа сприймає всесвіт через певний набір базових категорій, які формують та відображають її уявлення про певні речі, події та інших людей. Однією з найважливіших культурних констант, які формують картину всесвіту людини, є набір бінарних опозицій: – свій-чужий‖, – чоловічий-жіночий‖, –життя-смерть‖, – добро-зло‖, – мир-війна‖, – літо-зима‖. При цьому наведені дихотомії ґрунтуються на абсолютизації протилежностей як матеріальних, так і ментальних. Бінарні, або дихотомічні опозиції, є ключовими для філософії [4; 12], культурології [6; 4], соціології [9; 12.] та психології [2; 8]. Як і всі бінарні константи культури опозиція – СВІЙ-ЧУЖИЙ‖ відіграє провідну роль у формуванні свідомості й самосвідомості індивіда та об‘єднань людей. Основою дихотомічної опозиції – СВІЙ-ЧУЖИЙ‖ є антонімічне протиставлення понять або явищ. Постулат про антонімічну природу людської думки та універсальні структурні закони розуму вперше було сформульовано засновником структурної антропології Кл. Леві-Стросом [3]. Суть бінарності пояснюється як фізіологічними причинами, розділенням мозку людини на дві півкулі, так і особливостями її соціокультурного існування. Б. Ф. Вона пов‘язана з неприйняттям особливостей поведінки людей іншого етносу чи національності. В цьому процесі знаходиться одна з базових потреб людини – прагнення до уподібнення. Індивід виокремлює – своїх‖, на яких він прагне бути схожим, та – чужих‖, які є антиподом своїх уподобань і прагнень. Індивіду необхідна система орієнтації, яка дала б йому можливість ототожнити себе з певним визнаним зразком. Етнічне самоусвідомлення людини відбувається, у першу чергу, через сприйняття – ЧУЖОГО‖. На думку У. Еко, погляд – іншого‖ визначає та формує нас, але ми не в змозі усвідомити, ким ми є без погляду та відповіді інших [2, с. 9]. Отже, тільки порівнюючи себе з – чужими‖, можна усвідомити та визначити риси й особливості (етнонаціональні, культурні тощо), притаманні представникам своєї нації, спільноті або етносу. Досліджуючи опозицію – СВІЙ-ЧУЖИЙ‖, Ю. М. Лотман підкреслює, що межа між складниками опозиції, з одного боку, розділяє їх, а з іншого – поєднує [4, с. 262]. Хоча члени опозиції й протиставлені етимологічно, вони вступають у діалог, визначаючи одне одного.Одна з проблем яку не вирішили, яка стосується опозиції ―свій-чужий‖, залишається обсяг та зміст її понять. До цього переліку можна додати також людей, які володіють езотеричними знаннями або мають фізичні вади. У протистоянні – СВІЙ-ЧУЖИЙ‖ завжди наявна певна доля агресії, що полягає в негативному або ворожому ставленні до всього незнайомого та незрозумілого, тобто до всього того, що виходить за межі семантичного поля – СВОЇ‖. На противагу традиційній бінарній опозиції, у сучасній науці застосовується модель тріади – СВІЙ-ГІСТЬ-ЧУЖИЙ‖, де перерозподіляється наповнення компонентів. На гостя не поширюється ворожа неприязнь, але й він не є абсолютно позитивним, яким є компонент – СВІЙ‖. Такої ж думки дотримується М. Н. Рассоха, який розглядає опозицію – МИ-ВОНИ-ЧУЖІ‖, що базується на протиставленні – МИ-ВОНИ‖, а в разі неприязні та агресії – ВОНИ‖ стають –ЧУЖИМИ‖ [6, с. 105]. Цікавим виявляється дослідження гіпотез етимологічного походження компонентів дихотомії – свій-чужий‖. Наприклад, А. Б. Пеньковський зосереджує увагу на спільному корені для всіх похідних у слов‘янських мовах, а саме -чуж/-чужд, які становлять комплекс взаємопов‘язаних значень чужой-чуждый-враждебный [7, с. 56]. У свою чергу, Е. Бенвеніст, аналізуючи індоєвропейські слова, робить висновок, що поняття –свій‖ (індоєвропейський корінь sue//suo, – сам, себе і свій), насамперед, пов‘язане з усвідомленням кровної спорідненості деякої групи людей (роду, клану), у межах якої людина одночасно усвідомлює себе ―вільною від народження‖ й протиставляє себе іншим – чужим, ворогам, рабам‖ [1, с. 218]. Етимологічний словник М. Фасмера подає такі визначення: поняття – свій‖ трактується як –власний, особливий, особистісний, що має собь (істоту), сутність‖, а слово –чужий‖ позначено як запозичення з готської мови, що походить від tjudz – народ‖ [11, с. 582 − 583]. Ю. С. Степанов висуває гіпотезу, що концепт ЧУЖИЙ пов'язаний з поняттям – дивини‖, – незвичайності‖ або – того, що не має свого роду‖ − чужь, чужанин, лужень – сирота‖) і припускає походження слова – чужий‖ від назви народу – Чудь‖, який мешкав на території сучасного Чудського озера. Опозиція – СВІЙ-ЧУЖИЙ‖ являє собою архетипну

константу культури, яка визначає етнонаціональну свідомість будь-якої спільноти. Константи містять образи ворога й себе та способи боротьби добра зі злом. Отже, стереотипні уявлення людства про свій етнос, народ та культуру фіксуються в мові, яка також формується в процесі етногенезу. Поява текстів, де осмислюється етнокультурне існування, характерне для будь-якого колективу та зумовлене соціальними процесами. Саме через процес етнічного самоусвідомлення відбувається етнонаціональна ідентифікація будь-якої нації та народу. Етнонаціональна ідентичність розуміється як результат самоусвідомлення себе як частини етнонаціональних цінностей, ідей, досвіду та повсякденної реальності. Етнонаціональне визначення народу, етносу й нації передбачає розділення на – СВОЇХ‖, тих, хто вписується в національно-культурний шаблон певного етносу, та – ЧУЖИХ‖ − представників інших етносів та націй, які належать до іншого етносу або національності. У процесі етнічної ідентифікації відбувається солідаризація з ідеями та цінностями свого етносу та розділення інших народів на схожих та несхожих на свій етнос [14, с. 46]. Широке розповсюдження опозиції – СВІЙ–ЧУЖИЙ‖ у політичному дискурсі США пов‘язане з тим, що, по-перше, Америка є лідером у світі як у сфері економіки, так і воєнного озброєння, через що становить загрозу для багатьох держав. По-друге, США є країною із багатьох націй, етносів та культур, що також актуалізує проблему розмежування – СВОГО‖ та – ЧУЖОГО‖. Слід зазначити, що образ –ЧУЖОГО‖, який є актуальним для Америки, змінювався впродовж історії. У другій половині XX ст. головним ворогом для США виступав СРСР, а після трагічних подій 11 вересня 2001 року почалася епоха боротьби з ісламським тероризмом. Отже, проекцією опозиції «СВІЙЧУЖИЙ» виступає протиставлення – Захід-Схід‖ [4, с. 252]. З іншого боку, можна з впевненістю сказати, що Китай та Європейські держави виступають проекцією елемента трихотомії – ВОНИ‖ або – ГІСТЬ‖. Ці країни є конкурентами США в економічних та науково-технічних наробках, але на теперішній час не становлять прямої загрози для Америки. Слід додати, що, починаючи з 2014 року, коли Росія анексувала частину територій України, у світі з‘являється ще одне протистояння: Америка – Росія. Хоча це протистояння не є відкритим, на відміну від ісламських держав, воно також існує та диктує свої умови на світовій політичній арені. Формування етнонаціональної ідентичності здійснюється тільки за умов соціалізації. Соціальна природа етнонаціональної ідентичності зумовлює конструювання уявних спільностей і віру в них. Отже, бінарна опозиція – СВІЙ-ЧУЖИЙ‖ є архетипною та вважається онтологічною моделлю світосприйняття, в основі якої лежить антонімічне протиставлення представників своєї та інших спільнот. Компонента – СВІЙ‖ у зазначеній опозиції пов‘язана із власним родом, кров‘ю та родиною, у той час як – ЧУЖИЙ‖ має значення чогось дивного, іноземного та чудернацького. Крім того, опозиція – СВІЙ-ЧУЖИЙ‖ слугує засобом етнічної диференціації та національної ідентифікації. Ця опозиція широко використовується в політичному дискурсі для маніпулювання свідомістю електорату. Компонента – ЧУЖИЙ‖ для США представлена мусульманським світом, тобто Сходом, який становить загрозу терористичної атаки, та Росією, відносини з якою загострилися через кризу в Україні та Сирії. Компонента – ГІСТЬ‖ в американському політичному дискурсі представлена такими складовими, як Китай, Європа та Мексика.

Література:

1. Бехта І. А. Дискурс наратора в англомовній прозі : [монографія] / І. А. Бехта
2. Егорова А. И. Введение в этническую психологию / А. И. Егорова. – Якутск : Изд-во Якутского ун-та, 2000. – 106 с.
3. Леви-Стросс Кл. Структурная антропология / Кл. Леви-Стросс. – М. : Наука, 1983. – 535 с.
4. Лотман Ю. В. Семиосфера / Ю. В. Лотман. – СПб. : Искусство, 2001. – С. 150 – 389.
5. Матузкова Е. П. Идентичность и лингвокультура: методология изучения / Е. П. Матузкова. – Одесса : КП ОГТ, 2014. – 332 с.
6. Матузкова Е. П. Культурно-антропологические основы идентичности / Е. П.Матузкова // Нова філологія. – 2011. – № 46. – С. 43–46
7. Пантелеєва І. А. Бінарні концепти комунікації у контексті культурних взаємовідносин у суспільстві (на прикладі опозиції «свій – чужий») / І. А. Пантелеєва // Схід. – 2009. – № 5 (96). – С. 94–97.
8. Пелипенко А. А. Культура как система / А. А. Пелипенко, И. Г. Яковенко. – М. : Языки русской культуры, 1998. – 365 с.
9. Поршнев Б. Ф. Противопоставление как компонент этнического самосознания / Б. Ф. Поршнев. – М. : Наука, 1973. – 13 с.
10. Рассоха М. Н. Дискурс о языке в свете лингвокультурной идентичности / М. Н. Рассоха // Вестн. Моск. ун-та. – Серия 19. – 2009. – № 1. – С. 103–113.
11. Степанов Ю. С. Характеры народов в зеркале их собственных языков (юбилейные заметки к 70-летию факультета иностранных языков Харьковского национального университета) / Ю. С. Степанов // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна: Іноземна філологія на межі тисячоліть. – № 471. – Харків : Константа, 2000. – С. 250 – 254.
12. Фасмер М. Этимологический словарь русского язика : в 4-х т. / Макс Фасмер ; пер. с нем. – Т. 3. – М. : Прогресс, 1987. – 832 с.
13. Barth F. Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Culture Difference / F. Barth. – L., 1996. – 209 p.

Шаблієнко А. В.,
студентка кафедри гуманітарних наук, психології та педагогіки
Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля

ЛІНГВОКУЛЬТУРЕМИ НА ПОЗНАЧЕННЯ РОСЛИН У ТВОРАХ Т. ШЕВЧЕНКА

Геніальний письменник, кріпак, духовний пророк нації, реформатор української народної мови – усі ці слова характеризують всесвітньовідомого поета Тараса Григоровича Шевченка. Його твори відомі як і на теренах нашої України, так і за кордоном.

Біографія цього видатного митця була настільки цікавою, що навіть на його честь відкрили галузь науки – Шевченкознавство (наукове вивчення життя та творчості Тараса Шевченка, а також місця його постаті в історії й культурі України та Світу. Відзначається кількома напрямками досліджень: біографічний, бібліографічний, літературознавчий, текстологічний, мовознавчий, лексикографічний, мистецтвознавчий, естетичний, психологічний, педагогічний, релігійно-етичний, філософський, суспільно-політичний тощо.) [1, с. 4-78].

Метою моєї роботи є проаналізувати твори Тараса Григоровича та дослідити лінгвокультуреми на позначення рослин , які використовує автор, з'ясувати їх значення.

Твори Шевченка багаті за крилаті вислови, епітети, метафори, анафори, епіфори і т.д.. Поет вжив у своїх творах 80 видів рослин. На першому місці стоїть калина. Письменник згадує її найчастіше - 38 разів. Далі йдуть: тополя - 24; верба - 22; дуб - 21; жито - 17; барвінок - 14; а ще згадує кропиву, перекотиполе, ялину, виноград, коноплі, просо, кукіль, хміль і т.д. [1, с. 4-78].

Далі ми розглянемо, що символізують рослини, які вживає найчастіше Тарас Григорович у своїх творах.

Шевченко вважав, що **верба** – є уособлення таємничої сили жінки, плодючості й материнства . У творах поета похилені віти верби наче плачуть, отож верба стає уособленням дівочої, жіночої туги, жалю, смутку. *Наприклад : « Реве та стогне Дніпр широкий, сердитий вітер завива, додолу верби гне високі…» , «На ріках круг Вавілона, під вербами, в полі, сиділи ми і плакали в далекій неволі; і на вербах повішали органи глухії, і нам стали сміятися Едомляне злії: …», « Верба усохла, похилилась, і стежечка, де ти ходила, колючим терном поросла»* [3, с. 10 - 672].

Цікавим фактом є те, що Тарас Шевченко, посадив вербу у жовтні 1850 року на гарнізоннім городі. Вона несподівано для самого Шевченка прийнялася, ставши дивом у цій пустелі. Сад зберігся до цього часу, незважаючи на суворість клімату. «Тарасова верба» вистояла 150 років! Гілочки з неї розрослися вербами в багатьох містах України. На превеликий жаль, стара верба нещодавно загинула. Але українці привезли з Канева і Львова гілочки тих самих шевченківських верб та посадили їх у казахську землю. Казахи і досі шанують пам'ять про українського Кобзаря. Вони поливають вербовий гай із Тарасової криниці, а гілочки із його верби насаджують скрізь, де пролягли поетові дороги.

Наступним символом пісня верби є **калина**. Вона з давніх часів символізувала смуток і жаль, тугу за коханим. У творах поета «зламати калину» - означає покинути кохану, а «посадити калину на могилі» - висловити жаль за загиблим. *Наприклад : « Не сон - трава на могилі вночі процвітає, то дівчина заручена калину саджає.», «Вранці - рано на калині пташка щебетала; під калиною дівчина спала, не вставала: утомилось молодеє, навіки спочило…», «Не прийнялись три ясени, тополя всихала, повсихали три явори, калина зов'яла»* [3, с. 10 – 672].

Також важливе значення у своїх поезіях Тарас Шевченко придає **тополі**. Вона була його найулюбленішим символом дівчини у творах. Часто тополя виступає символом засмученої дівчини, молодиці; символом туги, суму, нещастя, одинокості. *(« Не тополю високую вітер нагинає, дівчинонька одинока долю зневажає.», « По діброві вітер виє, гуляє по полю, край дороги гне тополю до самого долу.», « А невістка посадила високу тополю.», « Коло гаю в чистім полі, на самій могилі, дві тополі високії одна одну хилить. І без вітру гойдаються, мов борються в полі. Ото сестри-чарівниці – отії тополі.», « А бог людям на науку поставив їх в полі на могилі тополями. І тії тополі над Іваном на могилі, коло того гаю, і без вітру гойдаються, і вітер гойдає»)* [3, с. 10 - 672].

В українському фольклорі, існує повір'я про перетворення людини в дерево, найчастіше – в тополю. Ця легенда наклала свій відбиток і на символ тополі в Шевченка: *« Таку пісню чорнобрива в степу заспівала. Зілля дива наробило – тополею стала»* [2, с. 10-89; 3, с. 10 - 672].

Також важливе Тарас Григорович надає **дубу**. Він уособлює його з силою і довголіттям, міццю духу і характером поета, незламність його переконань. За народними переказами, Шевченко любив збирати під могутніми дубами селян, щоб погомоніти про їхню долю і поспівати пісень.

Дуб – дерево легендарне, Т.Г. Шевченко, у силу особливого свого відношення саме до дубів, не лише зображував їх на задньому плані низки своїх малюнків і картин, але також створив цілу галерею робіт, цілком присвячених зображенню дуба [2, с. 10-89]. У творах Шевченка біля дуба, зустрічалися закохані, дівчина

виглядала козака: *« На дубі зозуля пророкує літа; під дубом русалки залоскотали дівчину; та й козак знайшов смерть під дубом»* [3, с. 10 - 672]. Дуб часто порівнювався з козаком: *« І дуб зелений, мов козак із гаю вийшов та й гуляє попід горою на самого Маковія, і дуб посадили… І досі там воду святять І дуб зеленіє. Хто йде, їде – не минають зеленого дуба»* [3, с. 10 - 672].

Отже, підсумувавши вище сказане, можемо дійти висновку, що всі лінгвокультуреми на позначення рослин у творах Тараса Григоровича Шевченка використані не випадково, не бездумно. Автор підбирав символізуючи рослини таким чином, щоб доцільно передати свої почуття, переживання. Також Шевченко намагався відобразити через них побут, красу українського села, закоханість у його батьківщину.

Література:

1. Ващенко В.С. Мова Тараса Шевченка. – Харків, 1963.
2. Комаринець Т. Т. Шевченко і народна творчість. – К., 1972
3. Шевченко Т.Г. Кобзар / Т.Г. Шевченко. – К.: Дніпро,1999.

Шаблієнко А. В.,
студентка кафедри гуманітарних наук, психології та педагогіки
Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля

СЕКРЕТ УНІКАЛЬНОСТІ ТВОРІВ ГРИГІРА ТЮТЮННИКА

«Не святи горшки ліплять – майстри.
А майстрами стають люди.
Я –людина.
Я буду майстром!»
Гр. Тютюнник

У 21 століті навряд чи існує людина, яка не була б знайома з Григіром Тютюнником та його малою, але феноменальною творчою спадщиною. Він є не тільки надзвичайно талановитим поетом-прозаїком, але і відомим перекладачем, справедливим педагогом. Усі його твори не схожі один на одного, ніби написані невідомим новим стилем, фантастичною новизною.

Метою моєї роботи є дослідити творчий спадок Григора Михайловича, відслідкувати особливості « Тютюнникового стилю», ознайомитись з ознаками творів письменника.

Григір Михайлович Тютюнник – це відомий письменник 20 століття, який зміг зазирнути у душу людську, зрозуміти та розкрити всі її психологічні особливості. Не дивлячись на тогочасну владу країни, письменник, пишучи твори, залишався чесним та правдивим перед собою та читачами. Олесь Гончар називав його « чесним реалістом», « художником правди» [1, с. 2-50].

Увесь творчий спадок Тютюнника спирається на вічні, невмирущі, людські цінності, які ніби як сонячні промінчики освітлюють темні душі людей.

Особливістю творів талановитого письменника є те, що його улюбленим жанром було – новела. У них він засміював «низькі якості» : бездушність, фальшивість, міщанство («Син приїхав») [1, с. 2-50] . Також цікавим є те, що у Тютюнника головним героєм його творів був селянин-працівник, відданий своїй праці, добрий та щедрий, щирий. Письменнику притаманне використання художньої деталі в розкритті характеру. У творах Григіра Михайловича майже немає відступів. Читач відразу поринає в яскраві життєві картини, чує гострі діалоги, в яких чітко вимальовуються характери героїв, простих трудівників села. Тютюнник ніколи не повчає. Він вірить і любить свого читача, а тому надає йому право самому оцінити героїв.

«Типовий тютюнниківський герой, – писав А. Шевченко, - трудяга, душевний, часом наївний, у чомусь химерний, беззахисний, як дитина, добрий чоловік». Така ніжна мужність, внутрішньо надломлена і водночас не здатна до повноцінного соціального життя, виразила покоління українського чоловіцтва, що формувалося як «сироти війни» [2, с. 7-69].

Григір Тютюнник зміг через душу людини доторкнутися до болючих проблем суспільства, однак робив він це дуже тонко, особливо чуйно.

«Він з дивовижним умінням поєднує «простоту» життя малої людини з «висотою» життя і способом мислення столичних інтелектуалів. Він частенько нагадував кому треба, що немає так званої «сільської» літератури, як і немає так званої «міської, учительської, слюсарної, трубопрокатної… Єдина література – якщо вона є – талановита. І в літературі є одна тема – тема людини, тема людської душі», - писав Петро Засенко [2, с. 7-69].

Підсумувавши вище сказане, можемо сказати, що Григір Тютюнник говорив не тільки про недолік у соціальному ладі, а й у національному українському характері. І говорив про це сміливо, відверто. Він писав, незважаючи на офіційну критику, яка звинувачувала його в «очорненні світлої, радісної дійсності». Кричали його оповідання гіркою правдою життя, і ніщо не могло його зупинити, окрім смерті.

Література:

1. Гуторов О. Незахищене серце: Характер і час Григора Тютюнника // Прапор, 1990.
2. Мороз Л. Григір Тютюнник: Літературний портрет. -К-, 1991.

Шарагіна О.В.,
викладач української мови та літератури
Київського міжнародного університету

ХУДОЖНІ ПАРАЛЕЛІ ВІРШІВ ТУРКМЕНСЬКОГО ПОЕТА МАХТУМКУЛІ ТА «ТИХОЇ ЛІРИКИ» У ПЕРЕКЛАДАХ П. МОВЧАНА

П. Мовчан, яскравий представник «тихої поезії», вдавався до майстерних перекладів світової літератури, зокрема віршів відомого туркменського поета Махтумкулі.

«Тихий лірик» зауважив, що у творчості родоначальника туркменської літератури особливого значення набувають етнографічні мотиви, тому митець постає як «спадкоємець літературної і народних фольклорних традицій» [4, с. 21], адже першим «поєднав дві стихії – народну та книжну…» [4, с. 22]. У його віршах поглиблювалася інтерпретація етномотивів, образів та архетипної символіки, орієнтованих не лише на відтворення самобутності народу, але й на декодування прихованих смислів, що сприяло збагаченню поетики.

У віршах Махтумкулі домінує фольклорний образ пісні. Не даремно П. Мовчан, перекладаючи його поезію, констатував, що для «кожної пісні існують свої відлуння, свої береги, свої обрії. Обрії земні, обрії душевні» [4, с. 6]. Такими духовними берегами постали рядки віршів туркменського поета: *«Нехай лихоліття усіх обмина / І пісня нехай солов'їна луна»* [6, с. 43], («Доля Туркменії»); *«Махтумкулі, ці дні сумні / Схилили голову мені. / Туркменські хай живуть пісні. / Тепер дутар шукаю я»* [6, с. 121], («Шукаю я»); *«Щоденно неміч прибува, / Аж обертом йде голова. / Я розгубив усі слова – / Лиш пісня голосна зосталася»* [6, с. 148], («Печаль зосталася»). Така етноінтерпретація патріотичних мотивів зображає процес інтелектуального розвитку народу і процеси політичної активізації суспільства, що було характерним і для «тихої лірики».

Адже «тиха поезія» також збагачена фольклорним образом пісні – генетичного маркера духовності нації, невіддільної форманти її світоглядних орієнтирів. «Відомо, що українців найлегше єднає пісня, – ствердив В. Лісовий, – а не здатність до єднання заради успішної колективної дії» [3, с. 162]: *«Тихни: Вкраїна співає. / Голос. З пречистих криниць / сила джерельна в нім грає. / Вже не похилимось ниць – / В генах свобода співає»* [1, с. 123]. Тристопні дактилі С. Йовенко зазвучали як одне із кращих мистецьких опосередкувань мотиву пісні й співу др. пол. XX ст.

П. Мовчан, перекладаючи поезію Махтумкулі, художньо окреслив її камерність, що було близьким і для творчості «тихих». Не даремно митець, аналізуючи туркменську літературу, констатує, що «будь-який поетичний твір, написаний навіть сьогодні, витлумачується по-різному, і слово у контексті твору є неоднозначним, бо воно неодномірне, з кількома нашаруваннями змісту та значень» [4, с. 11], маючи на увазі такі вірші туркменського митця, як: «Не треба» [6, с. 176], «Серце» [6, с. 92], «Полюбив я» [6, с. 114] тощо. «Зміст поезії Махтумкулі може залишитись лише на поверхні, якщо не користуватися справжнім ключем до його поетики, поетики постійного подвійного змісту, гри слів, застосування умовного словника для вираження станів свідомості та космічних явищ» [4, с. 26] – слушно наголошує П. Мовчан.

Та попри те, як і в «тихих ліриків», поетова популярність «ще за його життя була не лише в змістовності його віршів, але й в простоті і легкості художньої форми творів» [4, с. 22–23], про що свідчать такі уривки віршів: *«Махтумкулі, вже прожив ти немало, Радісне серце журби не зазнало. / В тридцять заходиш ти в житло печалі… / Сльози тобі проливати в ту пору»* [6, с. 35], («Саме в цю пору»); *«Туркмени звитяжні, незламні в біді, / Ідуть непохитні, мов кремінь, тверді. / І каже Фрагі: моє серце, радій! / Бо славитись буде віками Туркменія»* [6, с. 43], («Доля Туркменії»); *«А боягуз не вирушить у бій – / Його лякає навіть голос свій. / Тремтить вночі настраханий бабій: / Йому здається вовком деревина»* [6, с. 97], («Чи пагорб, чи рівнина»); *«В світі спокус нечестивих предосить. / Душу погубиш свою, якщо гнів закипить. / В довгій розлуці юнак заголосить, / А без кохання зчорніє небесна блакить»* [6, с. 111], («Якщо гнів закипить»). Автор возвеличує моральні цінності людини, яка, всупереч життєвим труднощам та негараздам, залишається стійкою особистістю з чітким патріотичним розумінням національної самоідентифікації. Адже у «поезії Сходу на перше місце ставилась ієрархія цінностей, що призводило до дидактики... <…> Вищою цінністю вважалися чистота духовного життя і справедливість, у порівнянні з якими розкіш, влада, плотські насолоди – ніщо» [4, с. 11].

Художня рецепція ліричного оповідача Махтумкулі здійснювалася крізь призму мусульманської екзистенції, підкреслюючи духовне світовідчуття автора в суспільстві, сфокусоване на морально-етичних категоріях. *«На небо втік рай, врятувавшися втеком, / Від страху під землю сховалося пекло, / І тільки людина взяла чорногрека / На себе давно ті нестерпні страждання»* [6, с. 165], («Ці страждання»).

У «Вогні» (1989) П. Мовчана людина також позиціонується вище Господньої величі: *«Ти присутній відвічно в мовчанні смеркання, / віддзеркалений тишею й громом в мені, / та від пильного в тебе, мій Боже, вдивляння / образ твій вже давно, перетлівши, згорів…»* [5, с. 341]. У вербалізованій атмосфері святості ліричний герой уподібнюється Богові. Бінарні опозиції образів «грому»-«тиші» символічно окреслюють епоху 1960-х рр.

Туркменський поет був прихильником аскетичного способу життя, так званого суфізму. Слово «суф» означає «груба вовна», а суфій – той, хто носить волосяницю і дотримується аскези. Теорія суфізму формувалася у колах віруючих, що «тікали від світу». Тут доречно згадати погляди і спосіб життя великого українського філософа Григорія Сковороди» [4, с. 14], філософія якого стала світоглядним орієнтиром «тихих ліриків».

Дійсно, постать та світоглядні орієнтири філософа Г. Сковороди були близькими А. Кичинському («Коло»), П. Мовчанові («Слово Григорія Сковороди»), В. Підпалому («Дика груша», цикл «Григорій Сковорода»), Л. Талалаю («Костур Сковороди») та ін. Осмислюючи сутність серця у трактаті «Наркісс. Разглагол о том: узнай себе» (1767), мислитель стверджував: воно здатне, загартувавши духовний світ, підштовхнути до розумової діяльності. «Життя наше, наче травлена гра, сповнена удач і невдач, та здорове серце все це перетравить на благо. Все йому посприяє на благо» [7, с. 127]. Мислитель вважав, що трансформація «ветхої» людини в нову можлива за умови входження у «сердечний» контакт із найвищою істиною.

«Суфійство цікаве було тим, – зазначив А. Кримський, – що воно виступало не як релігія, а як житейський аскетизм, чи світське чернецтво, чернецтво без перебування в монастирі, – себто як найвигідніша для того часу форма життя» [2, с. 254], що активно позиціонує Махтумкулі: *«І серце моє одвернулось од всіх, / І світ остогид, і нестерпним став гріх. / Ніхто не врятує – ні бог, ні халіф. / Ой небо, куди своє горе подіну?»* [6, с. 67], («Я плачу») чи *«Хто мене збагне на світі? Самотинним став віднині. / І замислений в пустелі я спинився у зомлінні, / Бо примарилось: від тіла відлітає душа тінню, / І, себе відрікшись, серце тане звуками роздзвіння»* [6, с. 166], («Став віднині»). Актуалізувався аскетичний вимір існування людини, коли усвідомлення життя у самітницькому стані не ставало своєрідним суспільним ізолятором, а бажаним місцем для досягнення душевного спокою.

Постать справжнього митця у творчості Махтумкулі моделювалася сильною особистістю, адже митець, у розумінні туркменського поета, «не споглядальник, що прирік себе на пасивне мислення, а перетворювач, і слово його має будівничу силу» [4, с. 28], про що свідчать такі вірші, як: «Має співець прийти» [6, с. 86], «Чи пагорб, чи рівнина» [6, с. 97], «Серце в Хіндустан простує» [6, с. 137]. Тому образ митця і мистецтва в художній парадигмі Махтумкулі демонструє естетичні та аполітичні конотації.

Отож, художні паралелі віршів туркменського поета Махтумкулі XVIII ст. та «тихої лірики» XX ст. у перекладах П. Мовчана репрезентувалися в майстерній інтерпретації фольклорних, релігійних та екзистенційних мотивів, які знайшли віддзеркалення у діахронічному зрізі міжнаціональних культур.

Література:

1. Йовенко С. Любов і смерть: Вибрана лірика 1963–2010 рр. Київ: Ярославів вал, 2010. 720.
2. Кримський А. Ю Твори: в 5-ти томах. К., 1972, Т. 1. С. 254.
3. Лісовий В. Спогади. Поезії. Київ: Смолоскип, 2014. 664 с.
4. Мовчан П. «Співучі лінії пісків». *Махтумкулі. Поезії.* К.: Дніпро, 1983. С. 5-28.
5. Мовчан П. Твори: у 3-х т. Київ: Просвіта, 1999. Т. 2. 535 с.
6. Махтумкулі. Поезії. К.: Дніпро, 1983. 198 с.
7. Сковорода Г. «Наркісс. Разглагол о том: узнай себе». *Повна академічна збірка творів*. Харків–Едмонтон–Торонто: Майдан; Видавництво Канадського Інституту Українських Студій, 2011. С. 231-270.

Бандурова І. О.,
студентка 61-У групи ННІ філології та історії
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник – д-р. філол. наук, проф. Новиков А. О.

ГОГОЛІВСЬКА РЕЦЕПЦІЯ У РОМАНІ ВАСИЛЯ ШКЛЯРА «ЧОРНИЙ ВОРОН»

Твори Миколи Гоголя завжди були взірцем для наслідування багатьох вітчизняних майстрів слова. Чи не найпопулярнішою серед них була і залишається повість «Тарас Бульба», в якій відтворена панорамна картина національно-визвольної боротьби славетного запорозького козацтва з польською шляхтою. Твір, зокрема, привернув увагу таких письменників, як Пантелеймон Куліш, Микола Костомаров, Євген Гребінка, Михайло Старицький та ін. Зацікавлення повістю в наш час зростає, насамперед тому, що в ній порушені найактуальніші проблеми, які легко спроєктувати на сучасність: захист рідної землі від іноземних загарбників, стосунки батьків і дітей, вірність воїнській присязі і зрада, кохання і вірність тощо.

Літературна спадщина Гоголя так само посідає важливе місце у творчості сучасного українського письменника Василя Шкляра, який не тільки зробив переклад на українську мову Гоголевої повісті «Тарас Бульба», а й окремі епізоди спроєктував на події у своєму історичному романі «Чорний Ворон». Важливо звернути увагу на певні паралелі у згаданому романі сучасного українського письменника і повісті його геніального попередника. Передусім на те, що події в обох творах відбуваються на тлі національно-визвольних

змагань українського народу. У повісті Гоголя – це боротьба українського козацтва з могутньою польсько-литовською державою Річчю Посполитою, а у романі «Чорний Ворон» – повстання українського козацтва, гаслом якого було «*Воля* України – або *смерть*!», проти більшовицької Росії. Проблематика творів є також вельми схожою, зокрема, проблема зрадництва там і там є однією з ключових.

Зрада з давніх-давен з вважалася чи не найбільшим гріхом. Незважаючи на мотиви, цей страшний гріх завжди є проявом неповаги, егоїзму, він однаково жахливий і в стосунках між людьми, і в ставленні до Батьківщини.

У Гоголевій повісті символом зради є молодший син старого козацького полковника Тараса Бульби – Андрій. Письменник вельми майстерно виписує портрет цього свого героя. Андрій народився романтичною людиною. Він був сміливий і відчайдушний, але душа його була відкрита й для інших почуттів. Саме ця особливість його характеру, очевидно, й стала причиною подальшої трагедії. Андрій до нестями закохався у прекрасну полячку, попри те, що це почуття суперечило його козацькому обов'язку. Адже його обраниця належала до ворожого стану, була донькою польського воєводи. Цілком закономірно, що кохання це не зробило юнака щасливим, позаяк заради нього Андрій став на шлях зради, за що й поплатився життям, прийнявши смерть від руки власного батька.

Надзвичайно схожа ситуація описана і в романі «Чорний Ворон». Василь Шкляр зображує звенигородського красеня, бійця партизанського загону Гризла – Куземка. Останній так само підступно зрадив і Вітчизну, і товаришів по зброї, і рідного брата на псевдо Вовкулака. Він також закохався в дочку стрижія Боруха – дівчину з ворожого табору, єврейку Цілю, яка верховодила в більшовицькому загоні самооборони «Красниє соколи». Це кохання настільки засліпило парубка, що він став передавати своїй пасії вельми цінну для ворогів інформацію про повстанців. Вовкулака дуже любив брата, але не міг пробачити йому такої жахливої зради. Відтак Куземко, як і його літературний попередник із повісті Гоголя, за свою зраду мусив заплатити життям. Він також помирає від руки найріднішої людини – старшого брата, який був йому за батька (*«…молодшого брата Куземка він любив страшенно. Може, навіть дужче за себе:був йому і за няньку, й за мамку, і за сторожа-охоронця»*) [3, 93].

Батьку Андрія, Тарасові Бульбі, людині, яка все своє життя присвятила справі захисту вітчизни, було надзвичайно образливо і соромно за свого сина. Адже він мріяв бачити своїх синів такими, як і він сам: сильними, мужніми, сповненими почуттям патріотизму та відданості рідній землі. Схожа ситуація спостерігається і в «Чорному Вороні». Вовкулака з великим соромом сприймає все те, що трапилось із його рідним братом.

Характеристика коханих Куземка й Андрія також заслуговує на окрему увагу. Як зазначає А.Новиков у статті «Рецепція гоголівських образів у романі Василя Шкляра «Чорний Ворон»» образи Цілі Борух та доньки польського воєводи будується на принципі антитези [2].

На нашу думку, чимало спільного в портретній характеристиці мають так само Тарас Бульба і Вовкулака. Вони наділені схожими рисами характеру, такими як : сміливість, рішучість, вірність, мужність. Як зазначає М. Гоголь : «*Бульба був страшенно впертий. Тарас був із корінних полковників давнього гарту: весь він удався в бойове завзяття і відзначився крицевою щирістю своєї вдачі. Він кохався у простому побуті козацькому…*» [1]. В той час Шкляр, яскраво описує такі риси вдачі Вокулаки: «*І тут Вовкулака подивував Чорного Ворона ще одним хистом: не довго думаючи, він замахнувся держаком прапора й запустив його, наче списа, навздогін утікачеві <…> і влучило бідоласі прямо в потилицю. Він ткнувся носом у куряву, придурився, що мертвий, але Вовкулака оживив його кінчиком шаблі, примусив підвестися, а потім ще й наказав обтрусити виваляного в пилюці прапора* » [3, 48].

Аналіз роману «Чорний Ворон» і повісті «Тарас Бульба» дає підстави дійти висновку, що Василь Шкляр вельми вдало використав у своєму творі гоголівські мотиви, акцентувавши передусім на такій вічній проблемі, як зрада. Його герой Куземко, з одного боку, унаслідував певні риси від Гоголевого Андрія, а з іншого – є цілком оригінальним і повністю викінченим літературним образом. Все це так само є зайвим підтвердженням того, що непересічна духовна спадщина Гоголя не втратила своєї актуальності і в наші дні.

Література:

1. Гоголь М. В. Тарас Бульба. Київ: Видавництво «Школа». 2009. 384 с.
2. Новиков А.О. Рецепція гоголівських образів у романі Василя Шкляра «Чорний Ворон. Науковий вісник МНУ імені в. О. Сухомлинського. Філологічні науки (літературознавство). 2018. № 1 (21). С. 101-104.
3. Шкляр В. Залишенець. Чорний Ворон. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля». 2010. 384 с.

Даньшина Т. М.,
учителька української літератури,
спеціалістка вищої категорії
Ніжинського ліцею Ніжинської міської ради при НДУ ім. М. Гоголя
Самойленко В. М.,
учениця І курсу лінгвістичного класу
Ніжинського ліцею Ніжинської міської ради при НДУ ім. М. Гоголя

СПРОБА ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОГО АНАЛІЗУ ПОЕТИЧНОГО ТЕКСТУ

«Моя мова – мамина», – говорив український поет, перекладач, прозаїк, літературознавець, правозахисник Василь Стус на докір, чому він розмовляє українською. Він був гордий, що ходив тією землею, по якій ступали ноги Шевченка, Франка, Сковороди. Черпав натхнення з рідної природи, народної пісні, шуму Дніпра, шепоту вітру, що долітали аж до далекого та холодного Магадана.

Ще в дитинстві, прочитавши «Мойсея» Івана Франка, хлопчик вирішив займатися літературою, продовжити шлях та завдання Великого Каменяра – збагачувати духовну спадщину рідного народу.

Збірка «Палімпсести», до якої входить вірш «Посоловів од співу сад», – це четверта книга поезій Василя Стуса, яку укладав не автор, а слідчі КДБ. Саме вони забрали твори, шо були записані на різних клаптиках паперу. А назву цій збірці поет дав уже пізніше.

Палімпсести – це тексти, що пишуться на не вибіленому від попередніх написів пергаменті чи папері. Інколи старий текст ще може проступати, але новий перекриває його. Назва збірки досить символічна: кожен вірш має прихований зміст, який читач повинен побачити між рядками.

Вірш «Посоловів од співу сад», що увійшов до цієї збірки, писався за колючим дротом під пильним наглядом «всевидючого ока». Уперше переписаний у листі до дружини від 8.12.1974 р. з Мордовії. У ньому автор двома-трьома змістовими пластами витворює цілісну картину світу й духовне вивільнення особистості. Ліричний герой постає як сильна духом, зі стоїчним характером людина; герой, який бачить вишні та навіть відчуває їх смак, чує спів солов'їв, від якого п'яніє сад, бачить образ святої матері, яка дає сили вистояти у ворожому світі. Це вірш про людину, яка може духовно вивільнитися від бруду та брехні, яка буде жити, а не існувати, яка стоїчно перенесе негаразди буття. Це боротьба духу, який намагається вирватися з тенет.

Сумна й непогожа погода розбудила Стусові передуми. Автор не намагається їх заспокоїти або сховати. Він пише вірші, котрі так і просяться у великий світ, вириваючись «без титла».

Посоловів од співу сад,
од солов'їв, і од надсад.
І од самотньої свічі,
і од жалких зірок вночі [2, с. 50].

У першому смисловому блоці автор малює сад, що захмелів від солов'їного співу. Сад – це початок всього, це життя, це біле полотно, на якому має щось вималюватися. І саме сюди залітає солов'їний надсадний спів, і порушує тишу й недоторканність саду. Зруйнувалася гармонія, на білий колір падає сіра тінь свічки. Свічка з очищувальним вогнем мала б захистити, оберегти ліричного героя, але вона самотня (як і душа поета) і не виконує роль оберега. Саме невиразність, тьмяність, сірий колір натякає на те, що ліричний герой (як і свічка) сам у цьому світі, йому ніхто не допоможе. Навіть зірки, які мають надихати, вони «жалкі», холодні, не зігріють. Сірий колір (сутінки) переходить у чорний – ніч. Це і вивільнення неконтрольованої енергії хаосу, і символ фізичної смерті, і страх перед невідомістю, і випробування на стоїцизм.

У небі місяць горовий
скидається, як пульс живий.
Ущухлим світлом сяють вишні
опонічні. Допіру лив
високий дощ. І всі невтішні
мої передуми будив [2, с. 50].

Другий смисловий блок несе нові кольори та образи. Темну ніч пронизує місяць, «як пульс живий». На чорному тлі яскравою плямою пульсує місяць. Це ніби ота підтримка, що потрібна ліричному героєві, це той дороговказ, що допоможе знайти вихід із темноти, вивільнитися від неї. У цьому блоці наявний цікавий символ вишні – дерева життя, символ сонця, символ рідної домівки, символ України. Автор пише «ущухлим світлом сяють вишні», ніби малюючи картину рідної Батьківщини, куди думками летить ліричний герой, торкаючи поглядом омиті високим дощем вишні. Епітет «високий дощ» дає змогу відчути душу нашого героя, для якого серед темної ночі немає страху. Він сповнений любові до України, яка малюється йому сяйливими вишнями. Образ дощу, присутній у цьому смисловому блоці, додає мінору ліричному образу, змушує героя, а разом із ним і читача, зануритися своїми думками в себе, щоб відшукати сили для життя, а не існування.

Я двері прочинив з веранди,
де кострубатий вертоград,

собі не в силі дати лад,
пильнує перший сон троянди [2, с. 50].

Третій смисловий блок дає змогу не тільки побачити колір, а й відчути запахи саду. Дивний вертоград (книжн., заст. Сад), що бачить ліричний герой, якийсь старий і безсилий, він не в змозі дати собі лад. Чому цей сад безсилий, а може, він бездієвий? Суть цього блоку розкриває епітет *кострубатий*. Це не просто огороджений шорсткий сад, це колючий дріт, який обмежує як фізично, так і морально. Навіть присутність троянди, її приємного запаху й ніжного кольору, не пом'якшує темно-сіру картину, бо хтось «пильнує перший сон». У повітрі витає задуха, що не дає змоги дихати на повні груди, сповна насолодитися запахом троянди – запахом свободи й волі.

Свіча затріпотіла – й світло,
мов голуба, пустила в лет,
і вірш твій вирвався без титла,
і дух твій вирвався з тенет,
бо надто кругле небо краю,
і кругла саду ліпота,
бо мати дивиться свята.
Я в ній – смеркаю і світаю [2, с. 50].

Четвертий смисловий блок розфарбовує чорно-сіру картину. Вогонь (світло від свічки) виконує роль оберега, що відганяє зло та темні думки. З'являється образ голуба (голубий колір), як символ волі, як символ лету вгору думки-душі. І вже ліричного героя ніхто не може зупинити, бо «вірш…вирвався без титла», герой зумів вистояти серед темної ночі, зумів віднайти сили для життя «дух…вирвався з тенет». І сад став знову первісним і невинним, бо «мати дивиться святая». Ліричний герой побачив світло серед темної ночі, відчув запах троянди, звільнився від тяжких думок і, маючи перед собою святий образ, «в ній – смеркаю і світаю», духовно вивільнився й піднісся над сірим і буденним зовнішнім світом.

Образна палітра четвертого смислового блоку побудована на антитезі – зіставленні: свічка → світло від неї // голуб → політ у височінь // поет → вірш без титла (без обмежень, без цензури і зовнішньої, і внутрішньої), – що допомагає усвідомити головну думку твору, увиразнити її, підкріпити зоровими, слуховими, тактильними й нюховими образами.

Аналізована поезія належить до філософської лірики. Її темою є зображення на фоні пейзажу внутрішніх поривань ліричного героя. Ідея твору – дух справжнього митця попри все вирветься з тенет на волю, вивільниться від заґратованих обмежень, як вірш звільниться від титла.

Для розкриття теми автор активно послуговується епітетами (*самотня свіча, жалкі зірки, живий пульс, високий дощ, невтішні передуми, кострубатий ветроград, перший сон, кругле небо краю, кругла ліпота, свята мати*), метафорами (*сад посоловів, місяць скидається, вишні сяють, дощ будив, ветроград не в силі дати лад, ветроград пильнує, свіча пустила, вірш вирвався, дух вирвався, я смеркаю, я світаю*), порівняннями (*як пульс живий, мов голуба*).

Читаючи цю поезію, одразу поринаєш у ту атмосферу, яку так майстерно зумів передати автор. В уяві постає осіння ніч. Дощ стукотить по шибках, будить у поета різні думки. З часом вони стають гучнішими. Митець береться за перо. Вірш народжується швидко, адже він так довго чекав свого часу. Скрипіння пера по паперу й гучне стукотіння крапель дощу по шибках кімнати-камери Василя Стуса вчуваються в активно використовуваних алітераціях звуків **с**, **ш**. Тьмяне світло від авторової свічки, синій колір нічного неба за вікном, сіра та чорна буденність, що оточувала й не випускала зі своїх тенет, і яскравий сплеск білого світла – пробудження, вивільнення, «усвідомлення себе» [3, с. 6], яке очікує на майбутніх читачів цього твору.

Література:

1. Соловей О. Є. Василь Стус. Відлуння і наближення: науково-популярний нарис / О. Є. Соловей, О. В. Пуніна, М. В. Жилін; ред. В. В. Мозгунов. Вінниця: Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2017. 152 с.
2. Стус В. С. Палимпсесты = Палімпсести / пер. з укр. Рахліної М.; передм. Москальця К., Захарова Є.; худ. оформл. Артеменко О. Харків: Фоліо, 2010. 284 с.
3. Стус Д. Василь Стус: Життя як творчість. Київ: Дух і літера, 2015. 384 с.

Деде Ю.В.,
аспірантка кафедри теоретичної
та прикладної фонетики англійської мови
Одеського національного університету ім. І.І.Мечникова
Науковий керівник – д-р. філол. наук, проф. Бігунова Н.О.

МІТІГАЦІЯ КРИТИКИ В ПЕРСОНАЖНОМУ МОВЛЕННІ (НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНОГО АНГЛОМОВНОГО ДИСКУРСУ)

Одним з найважливіших способів зниження комунікативних ризиків у художньому дискурсі є зниження категоричності висловлювань, зокрема, пом'якшення критики стосовно співрозмовника.

Категоричність вважають градуальною категорією оскільки, поряд із власне категоричними і некатегоричними висловлюваннями, можливо виокремити і проміжні типи (наприклад, нейтральні, радше категоричні або радше некатегоричні) [5, с. 407].

Тенденція до зниження категоричності оцінних висловлювань, яка детермінована максимами ввічливості, постійно існує в кооперативній комунікації, яка передбачає соціально прийнятну, нормативно-адекватну мовну поведінку співрозмовників, і змушує адресанта при вербалізації оцінної іллокуції використовувати мітігативні тактики [2, с. 171].

Використання мовленнєвих засобів зниження категоричності пов'язане з самообмеженням мовців та їхнім прагненням уникнути конфліктних ситуацій. Категорія категоричності/не категоричності висловлювання є однією з модусних категорій, яка дозволяє мовцю менш категорично або дипломатично висловлювати свої думки [1, с. 3].

В свою чергу, Г. І. Гущина розглядає категоричність як догматичність, ультимативність, безапеляційність, надмірну впевненість у власних словах і знаннях [3].

Критика адресата або об'єктів, які з ним пов'язані, на думку Б.Фрейзера, є потенційно конфліктогенною ситуацією [7, с. 341], а зменшити можливість виникнення небажаних ефектів в такому разі, як наполягає вчений, допомагає *мітігація* як процес модифікації мовленнєвого акту [там само]. Такої ж думки дотримується А. П. Романченко, яка вважає, що тактику мітігації критики застосовують для того, щоб послабити очікуваний негативний ефект: з одного боку, існування різних засобів пом'якшення мовленнєвої поведінки накладає на адресанта певні обмеження, зумовлені етичними, соціальними та іншими нормами комунікативної взаємодії, із другого боку, дозволяє йому вербалізувати свої когнітивно-комунікативні потенції, реалізувати лінгвокреативний складник мовної особистості [4, с. 132].

Розглянемо реалізацію комунікативної тактики мітігації критики співрозмовника у персонажному мовленні сучасних англомовних художніх творів.

Виявилося, що мітігація критики співрозмовника відбувається головним чином за допомогою висловлювань позитивної оцінки: схвалення, похвали або компліменту. Наприклад, в наступному епізоді критиці одягу Вільяма передує комплімент його зовнішності (*you're a good-looking man*):

"Promise me that you will never, ever again wear a jumper draped around your shoulders."

"Done."

"Are you sure? Because I can tell you, William Naughton, ***you're a good-looking man, but I will never be seen in public with you if you dress like that****."*

He raised his eyebrows slightly. "Are you planning on being seen with me on public?" [6, с. 557].

Синтаксично комплімент та критика поєднуються сполучником *but*, якій експлікує перехід від позитивної частини висловлювання до негативної.

Наступний приклад теж ілюструє компліментарне висловлювання щодо приготовленої страви, проте потім іде критика. До того ж сам контекст – авторський опис почервоніння, сліз та кашлю Рока, який покуштував страву, свідчить про те, що їжа йому не сподобалася. Проте, норми ввічливості та бажання зберегти гармонійні стосунки з дівчиною не дозволяють йому відкрито критикувати:

"Hey, Rock, how do you like the tofu?"

*Rock's face went bright red. He coughed violently, reached for a little napkin and spat something, hopefully tofu, into it. Then he wiped his eyes and turned to me. "****It's good****," he said. "****A little tough, maybe****."*

"I think there was an accident with the oven" [6, с. 132].

У наведеному епізоді, окрім позитивної оцінки, яка передує критиці, сама критика пом'якшена кваліфікатором *maybe*.

Далі розглянемо похвалу як засіб мітігації критики:

"And nothing you say, Nellie, will coax me to go in a pub to ask questions."

*Nellie tutted. "****I know ye're clever****, girl, but now and again yer can be as thick as two short planks. Have we got a corner shop at the end of our street?"* [8, с. 191].

Ще один приклад ілюструє схвалення одягу (сукні та светера), поєднане (знову за допомогою сполучника *but*) з критикою джинсів, які, на думку матері, вже зайві:

The door opened. Rachel held one foot up, shod in Emma's mule.

"Don't tell me, don't tell me, I'm going to put them back."
Carrie looked at her.
*"**I like the dress and the sweater but why the jeans**?"*
"It's cool" [9, с. 177].

Таким чином, мітігація критики співрозмовника відбувається за допомогою висловлювань позитивної оцінки: схвалення, похвали або компліменту, при цьому перехід від позитивної частини висловлювання до негативної здійснюється за допомогою сполучника *but*. Крім того, критику пом'якшують кваліфікатори *maybe* та *perhaps*, які знижують ступінь категоричності мовця.

Література:

1. Андреева Е.Г. Язык и культура: категоричность высказывания как отражение социокультурных норм в языковых моделях. *Вестник Русской христианской гуманитарной академии*.[электронный ресурс], 2008. №1. Т. 9. С. 242-251.
2. Вольф Е.М. Функциональная семантика оценки. 2-е изд., доп. М: Едиториал УРСС, 2002. 280 с.
3. Гущина Г.И. Категорические и некатегорические высказывания в диалогической речи: например русских и английских художественных текстов первой половины XX в.: дис. …канд. филол. наук. Уфа, 2009. 178 с.
4. Романченко А. П. Мітигація як комунікативна тактика стратегії хеджування. Лінгвістичні студії. 2017. Вип. 33. С.131-135
5. (СЭС) Стилистический энциклопедический словарь русского языка / Под ред. М.Н. Кожиной. 2-е изд. – М., 2006. 696 с.
6. Cohen J. Getting away with it. London: Headline Review, 2010. 599 p.
7. Fraser B. Conversational mitigation // Journal of Pragmatics 4. North-Holland, 1980. -P. 341-350.
8. Jonker J. I'll be your Sweetheart. London: Headline, 2005. 406 p.
9. Trollope J. Marrying the Mistress. London: Black Swan, 2001. 333 p.

Ребрик З.В.,
викладач ВСП « Путивльського фахового коледжу СНАУ»

«МОЯ ЛЮБОВЕ! Я ПЕРЕД ТОБОЮ!» ЛИСТИ КОХАННЯ, АДРЕСОВАНІ ЙОМУ. ОСОБЛИВОСТІ ЗОБРАЖЕННЯ ТЕМИ КОХАННЯ В ПОЕЗІЯХ ЛЕСІ УКРАЇНКИ ТА ЛІНИ КОСТЕНКО

Кохання - як вода, - плавке та бистре,
рве, грає, пестить, затягає й топить.
Леся Українка
Я думаю про Вас. Я знаю, що Ви є.
Моя душа й від цього вже світає.
Ліна Костенко

Тема кохання в усіх народів, від прадавніх часів і до наших днів, – завжди актуальна для мистецтва, бо корені її глибоко заховані в людському єстві. Загальновизнаними рисами української натури є м'який ліризм, схильність до тонкого світовідчуття, до поетизації інтимних почуттів. Тому українські поети і поетеси незмінно чаруючі і прекрасні в інтимній ліриці.

Чимало написано і сказано про кохання, і водночас не сказано нічого, бо, коли людина закохується, їй не вистачає слів у мові, щоб висловити це незбагненне для розуму, бездонне і прекрасне почуття, яке рано чи пізно приходить у життя людини, наповнюючи її душу світлом і змінюючи життя навік. Саме воно возвеличує людину, робить її щасливою, дарує крила. Але не до всіх воно приходить однаково. В когось воно «плавке та бистре, рве, грає, пестить, затягає й топить», в когось таке, що «коли закохані зустрічаються очима, в вогні плавиться граніт», в когось «і думки про кохання вистачає для щастя», а хтось ладен заради кохання «пролитись весняним дощем, і до ніг йому зорепадом лягти». У Лесі Українки читаємо: «Любов – це чудова поема, що люди потім перечитують у спогадах, без болю, без прикрого почуття». Кохання, на думку Ліни Костенко, – це самовияв людини, самореалізація, плід людської душі і серця.

Вічній темі любові поетеси віддають належне. Кожна розповідає про свою неповторну історію життя.

Кохання, яке несміливо ступило на тінисту терасу в невеликому містечку Чукурларі, що біля Ялти, де Леся лікувалась, заглянуло в очі, посміхнулося щирою посмішкою і навіки оселилось у серці. «Це він»,— шепотіли її губи.

Сергій Мержинський відомий революціонер, любив дивитись в Лесині очі, в яких стояли лісова прохолода, надвечірня зажура і тепло призахідного сонця.

Їм було добре вдвох. Вони часто слухали, як шепотіли кипариси, бився об скелі шалений прибій, стогнали чайки над бурхливою водою.

Із спогадів Лесі Українки: «Мені здавалось, він дивився на мене як на ікону, як на ту зірку, що раптом скотилася з неба і може ненароком погаснути. Я була для нього ніби з тонкого скла, що може впасти і розбитись, я була вітром, що може вилетіти крізь прочинені віконця і не повернутись, тим дивним світом, що робить людей щасливими».

Але щастя було коротким. Доля, зле жартуючи, наділила обох не тільки талантом, а й однаковою хворобою -туберкульозом. До того ж, Леся ще дізналася, що Сергій був закоханий в іншу жінку.

Влітку 1900 року Лесю Українку спіткало горе: різко погіршилося здоров'я її друга Сергія Мержинського, який означав дуже багато в житті поетеси: «Мій друже, любий мій друже, створений для мене, як можна, щоб я жила сама тепер, коли я знаю інше життя?... О дорогий мій! Я створю тобі світ, новий світ нової мрії. Я ж для тебе почала нову мрію життя, я для тебе вмерла і воскресла. Візьми мене з собою. Я так боюся жити! Ціною нових молодощів і то я не хочу життя. Візьми, візьми мене з собою, ми підемо тихо посеред цілого лісу мрій і згубимось обоє помалу вдалині. А на тім місці, де ми були в житті, нехай троянди в'януть, в'януть і пахнуть, як твої любі листи, мій друже...

Крізь темряву у простір я простягаю руки до тебе: візьми, візьми мене з собою, се буде мій рятунок. О, рятуй мене, любий!... » -з розпачем писала вона у ті дні. [1, с. 74].

Мержинський помер на руках у Лесі, тієї пам'ятної березневої ночі... і було горе, і був відчай:

Уста говорять: «Він навіки згинув!»
А серце каже: «Ні, він не покинув!»
Ти чуєш, як бринить струна якась
тремтяча?
Тремтить-бринить, немов сльоза
гаряча,
Тут в глибині і б'ється враз зі мною:
«Я тут, я завжди тут, я все з тобою!»
І кожний раз, як стане він бриніти,
Тремтять в моєму серці тії квіти,
ІЦо ти не міг їх за життя зірвати,
ІЦо ти не хтів їх у труну сховати,
Тремтять і промовляють враз зо мною:
«Тебе нема, але я все з тобою!»

Інтимна лірика поетеси має яскраво виражений сюжет, розвиток настрою, в основі якого лежить музикальний принцип. У поезіях відчувається тяжіння поетеси до синтезу поезії і музики. Вірші -це переливи душевного стану, настрою ліричної героїні, зміни її почуттів і переживань.

Загальний настрій інтимної лірики елегійний, навіть скорботний, журливий. Низка поезій, присвячених взаєминам Лесі Українки із Сергієм Мержинським, розкривають благородство інтелігентної дівчини, її відданість близькій людині, порядність, моральну чистоту, високі помисли і пориви.

Ліна Костенко теж передбачила свою нелегку долю: «Я вибрала долю собі сама. І що зі мною не станеться -у мене жодних претензій нема до долі – моєї обраниці».

Ліна Костенко і Єжи Пахльовський зустрілися в Літературному інституті
ім. Горького, в Москві. Як звук, як мелодія, як пісня народилося їхнє кохання. Були дивовижні зустрічі під зоряним небом, сповнені пахощами квітучих садів, були мрії, сподівання. Та доля розлучила Ліну і Єжи. Люблячі серця залишилися кожен зі своєю батьківщиною: Єжи -з рідною Польщею, а Ліна не уявляла себе без неньки-України:

Не знаю, чи побачу. Вас, чи ні,
А може, власне, і не в тому справа,
А головне, що десь в далечині —
Є хтось такий, як невтоленна спрага.
Я не покличу щастя не моє.
Луна луни туди не долітає.
Я думаю про Вас. Я знаю, що Ви є.
Моя душа й від цього вже світає.

Вона пише дуже інтимні сповіді, дуже хвилюючі, буквально такі, що відлунюють не у свідомості, не в голові, а в тій частині, яку ми називаємо душею. Глибоке, відверте почуття, яке народжується і бере в полон ліричну героїню, відчувається в кожному рядку Ліни Костенко:

Спини мене отямся і отям
така любов буває раз в ніколи
вона ж промчить над зламаним життям
за нею ж будуть бігти видноколи
вона ж порве нам спокій до струни
вона ж слова поспалює вустами
спини мене спини і схамени
ще поки можу думати востаннє
ще поки можу але вже не можу
настала черга й на мою зорю
чи біля тебе душу відморожу
чи біля тебе полум'ям згорю.

Відсутні розділові знаки підкреслюють швидкість розгортання подій; почуття поглинає все єство людини, як морська хвиля.

Лірична героїня Ліни Костенко сильна, незалежна, творча особистість, яка здатна любити. У полоні глибокого почуття вона порушує важливі для себе запитання: що буде з нею, навіщо це кохання, що воно несе: «Чи біля тебе душу відморожу? Чи біля тебе полум'ям згорю?» «Відморожу», «згорю» – усе це завдасть болю, болю розлуки. Глибоке почуття, велике кохання, нестерпний біль та сила і нескореність відчувається у багатьох поезіях інтимної лірики Ліни Костенко. Кожен її вірш сповнений вишуканого мистецького виконання:

Не говори печальними очима
Те, що бояться вимовить слова.
Так виникає ніжність самочинна,
Так виникає тиша грозова.
Чи ти мій сон, чи ти моя уява,
Чи просто чорна магія чола...
Яка між нами райдуга стояла.
Яка між нами прірва пролягла.

Інтимна лірика Лесі Українки та Ліни Костенко прекрасна своєю довершеністю. Вони уникають опису тілесного контакту у віршах, усе спрямоване на ідеалізацію любові **.**Тобто любов - любов шляхетна, чиста, любов вічна! До того ж пройняті серпанком таємничості, якоїсь недомовленості. Все це зачаровує, збуджує уяву, почуття , змушує «працювати» інтелект. Кохання для цих поетес – найсвітліше, найсвятіше почуття в житті. У кожної із ліричних героїнь свій характер, своє світобачення , свої цінності. Про вічну актуальність цієї теми в поезії, її невмирущу красу і життєдайність, свідчать найкращі ліричні рядки.

Література:

1. Томенко М.В. Теорія українського кохання. - Вид. 2-е.-Київ, 2005.-128с**.** /[Електронний ресурс]//Режим доступу: http://dotyk.in.ua/tomenko.html
2. https://nadoest.com/lesya-ukrayinka-genialena-doneka-ukrayinsekogo-narodu
3. https://ukr.school-essay.ru/lirichnij-cikl-yak-princip-komponuvannya-poezij-lesi-ukrayinki/
4. https://ukrlit.net/lesson/10klas_4/24.html
5. https://tv4.te.ua/istoriia-kokhannia-4-lesia-ukrainka-ta-serhii-merzhynskyi/
6. https://www.l-ukrainka.name/uk/Verses/Alone/UstaGovorjat.html
7. https://espreso.tv/article/2020/03/18/quottaka_lyubov_buvaye_raz_v_nikolyquot_lini_kostenko_90_i_vse_vona_pysala_pro_lyuboov
8. https://lviv1256.com/lists/13-virshiv-liny-kostenko-pro-kohannya/

Філіппова Л.Я.,
викладач англійської мови
Лозівської філії Харківського
автомобільно-дорожнього коледжу

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ЗАКЛАДАХ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

Методи викладання іноземної мови постійно розвиваються , особливо разом з досягненнями в галузі технологій. Свої корективи вносить дистанційне навчання, яке стало невід'ємною частиною освітянського загалу. Неможливо уявити зворотній зв'язок зі студентами без використання сучасних технічних засобів. Які ж зміни мають найвагоміший вплив на викладачів та на студентів з урахуванням доступності та перспективи?

1. Підхід Dogme. Dogme- підхід (комунікативний підхід) полягає в тому, щоб частково відмовитися від підручників на користь розмовної комунікації між студентами та викладачами. Це актуально особливо для філологічних напрямів діяльності. Для багатьох викладачів цей підхід є новим способом погляду на контент заняття та надає більше часу для креативної роботи студентів щодо створення проектів або виконання парно-групових завдань. Студент легше засвоює і найдовше зберігає в пам'яті найдовше навчальний матеріал в тому випадку, коли студент не пасивно сприймає те, що говорить викладач, а активно діє під час вивчення теми [1].

2. Метод проектів – як спосіб розвитку креативності, пізнавальної діяльності. Як показує практика проекти можуть бути розділені на : моно проекти, колективні, усно-мовні, письмові, Інтернет-проєкти. Це багаторівневий підхід до вивчення мови, який охоплює 4 види мовленнєвих компетенції: читання, говоріння, аудіювання і письмо. Метод проектів навчає співпраці, самостійному мисленню, спільній дослідницькій діяльності.

3. Інтерактивна дошка (IWB). Стала головним елементом багатьох занять. Це дозволяє нам зберігати та друкувати нотатки, написані на дошці, керувати комп'ютером класу з дошки, відтворювати завдання з аудіювання в звуковій системі, використовувати екран для слайдів(як слайд) для презентацій, доступу до мережі Інтернет. Можливості дошки дозволяють переключити мислення й сприйняття студентів на розуміння того, що ігрові програми, відео, мультфільми та фільми на іноземній мові, сприяють розвитку мовлення,

запам'ятовуванню іншомовних лексичних одиниць. Це підіймає рівень мотивації, дозволяє студентам бути більш незалежними і впевненими у собі, викладач не домінує, а є партнером [2].

Слід зазначити, що інтерактивні методи навчання, особистісно-орієнтоване, інформаційні методи навчання, розвивальні – все це діє в комплексі. При відборі слід враховувати критерії, які максимально будуть стимулювати і розвивати мовні, когнітивні та творчі здібності студентів [3].

Література:

1. Остафійчук О.Д. «Інноваційні методи і технології викладання англійської мови», № 30 (2021): Педагогічна освіта: теорія і практика.
2. Постанова «Про Державну національну програму «Освіта»» ("Україна XXI століття") №896 від 3 листопада 1993 р. м.Київ.
3. Джерело: https://learnenglish.britishcouncil.org/

Худенко С. О.,
магістрантка кафедри української мови, літератури
та методики навчання Глухівського національного
педагогічного університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Холявко І. В.

РЕДАГУВАННЯ ЯК ВИД НАВЧАЛЬНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ФІЛОЛОГІЧНОЇ СФЕРИ

Концептуальні засади розроблення методичної системи формування та розвитку навичок редагування в контексті опанування магістрантами-філологами курсу культури наукової української мови спираються на досягнення едитології – науки про теорію редагування повідомлень.

У теорії та практиці навчання мови наряду з поняттям «методика навчання» дедалі активніше використовують поняття «технологія навчання», «педагогічна технологія». Процес літературного редагування наукового тексту розуміємо як навчальну технологію в межах вивчення дисципліни «Культура наукової української мови» або в процесі опанування спецкурсу з редагування наукового тексту.

Вважаємо, що зміст терміна «педагогічні технології» ширший, ніж семантичний обсяг терміна «технології навчання». Спираємося в нашій роботі на визначення С. Бондар, яка стверджує, що «технологія навчання <… > відображає шлях освоєння конкретного навчального матеріалу в межах визначеного предмета» [4, с. 24]. Тож можемо стверджувати, що окрема педагогічна технологія в межах університетського курсу культури наукової української мови реалізується в частковій технології навчання, а саме в прикладній методиці формування в майбутніх філологів умінь редагування і саморедагування наукових текстів.

Учені вважають, що в тлумаченні поняття «технологія навчання» відображається перенесення в освітню галузь виробничого підходу до логіки побудови навчального процесу, що веде до його технологізації; це послідовна реалізація на практиці заздалегідь спроєктованого навчального процесу, керована система способів і засобів досягнення наперед визначених цілей з подальшим діагностуванням результатів. На думку О. Кучерук, під технологією навчання «можна розуміти комплекс методів, прийомів і засобів, пов'язаних з проєктуванням, організацією та проведенням навчального процесу, що забезпечують досягнення запланованого результату» [2, с. 15].

Окреслимо загальні риси лінгвометодичної технології формування мовної та комунікативної компетентностей майбутніх фахівців оствітньої галузі на основі редагування і саморедагування текстів наукового стилю, адже редагування мовного матеріалу – складний процес, що охоплює аналіз, відбір мовних засобів, перебудову мовних одиниць. Ця робота може бути результативною лише за певних умов.

Редагування як лінгвометодична технологія – це робота над текстом з метою його вдосконалення. Важливо, щоб ця робота була внутрішньо мотивованою, відтак магістранти мають усвідомити її значення для розвитку мовної й комунікативної компетентностей. З огляду на зазначене важливо брати до уваги такі закономірності вдосконалення тексту:

– продукування тексту – складний творчий процес, у якому важливу роль (після задуму і написання власне написання тексту) відіграє редакторська правка;

– застосовуючи до тексту принципи літературного редагування, варто враховувати його жанрові та стильові особливості й відповідно до них шліфувати стиль;

– процес редагування має спиратися на знання практичної стилістики, лінгвістики тексту, українського правопису, основ культури мовлення, а також на світоглядний і чуттєво-мовленнєвий досвід того, хто редагує.

Для вироблення практичних навичок роботи з текстом наукового стилю в аспекті його редагування важливо мати міцне підґрунтя у вигляді теоретичних відомостей з мови. Розуміння магістрантами-філологами важливості для опанування технології редагування (власного чи чужого тексту) таких понять, як текст, його структура, способи і засоби міжфразного зв'язку, стилі й жанри мовлення, мовні норми, культура мовлення, свідчить про усвідомлений підхід опанування мови. Модель шкільного редагування розроблена А. Ярмолюк [5], модель редагування наукових текстів медичного спрямування в процесі мовної підготовки лікаря

представлена в наукових доробках Т. Лещенко та В. Юфименко [1, с. 157]. Робіт, що висвітлюють аналогічну проблематику в аспекті професійної підготовки вчителя-словесника під час навчання в магістратурі, не виявлено, що й зумовлює актуальність нашої роботи.

На заняттях з редагування наукових текстів необхідно залучати магістрантів до редагування наукових статей, тез, текстів кваліфікаційних робіт. Передбачаємо роботу з типовими мовними огріхами. Утім наголосимо, що мовностильова правка тексту, дотримання в ньому норм літературної мови – не єдине завдання редагування як технології навчання. Дійсно, саморедагування (самостійна перевірка і виправлення власного тексту) передбачає насамперед виправлення орфографічних і пунктуаційних помилок, уникнення лексичних повторів, синонімічну заміна слів, удосконалення структури речень, будови тексту тощо, тобто йдеться про редагувально-рефлексивний механізм реалізації мовленнєвої компетенції, що передбачає поточне (у процесі складання тексту) і підсумкове (після складання тексту) редагування. Утім не менше важливо вміти оцінювати і коригувати текст з позицій дотримання в ньому позитивних якостей мовлення, таких як логічність у висловленні думок, багатство і різноманітність мовних засобів, точність і виразність висловлювання, відповідність конкретним умовам мовної комунікації. Тому обов'язковими складниками редагування є усунення неточних, двозначних висловів, урізноманітнення застосованих мовних засобів, забезпечення єдності стилю, тощо. Крім того, певних змін може потребувати структура тексту, іноді – його обсяг.

Фахівець із лінгвометодики В. Мельничайко радить у процесі редагування читати текст двічі: під час першого читання звертати увагу на повноту викладу змісту, ясність, точність у викладення думок, логічність, стиль тексту. Після цього потрібно внести в текст відповідні зміни, зокрема, вставити пропущені фрагменти, вилучити зайве, уникнути невиправданих повторів, поміняти місцями окремі речення чи абзаци, усунути стильові вади. Під час другого читання варто зосередитися на грамотності – перевірити, чи правильно вжиті слова і побудовані речення, чи вдало використано засоби міжфразного зв'язку, чи немає правописних помилок [3].

При оцінювані вправ з редагування необхідно спиратися на науково обґрунтовану класифікацію помилок і мовних недоліків, правильно кваліфікувати порушення мовних норм, бо тільки розуміючи суть помилки, осмисливши, яку норму порушено, можна свідомо усунути недолік, домагаючись поліпшення якості висловлювання.

Не менш важливим фактором є психологічний настрій на вдосконалення висловлювання, досягнення відповідності між задумом і способом його реалізації. Такий настрій формується передусім під впливом виховного потенціалу мовного середовища, постійною увагою до слова в освітньому процесі.

Отже, методична інтерпретація загальнопедагогічних технологій стосовно мовної освіти реалізується в нашій роботі у вигляді лінгвометодичної технології формування мовної та комунікативної компетентностей на основі редагування тексту. Викладена вище модель навчального редагування як лінгвометодичної технології є опорою для проєктування можливих навчальних ситуацій з метою формування в магістрантів-філологів фахових компетентностей.

Література:

1. Лещенко Т. О., Юфименко В. Г. Редагування медичних наукових текстів – невід'ємна компетенція мовної підготовки лікаря. *Актуальні питання лінгвістики, прфесійної лінгводидактики, психології і педагогіки вищої школи:* зб. статей ІІІ міжнар. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 31 травня – 01 червня 2018 р.). Полтава, 2018. С. 155–160.

2. Кучерук О. А. Перспективні технології навчання в шкільному курсі української мови: навч. посіб. Житомир, 2007. 182 с.

3. Мельничайко В. Я. Творчі роботи на уроках української мови: навч. посіб. для студ. і викл. вищих навч. закл. Київ, 1984. 256 с.

4. Перспективні педагогічні технології в шкільній освіті: навч. посіб. / за заг. ред. С. П. Бондар. Рівне, 2003. 200 с.

5. Ярмолюк А. Методичні засади розвитку вмінь удосконалювати власне писемне мовлення. *Українська мова і література в школі*. 2005. № 8. С.18-23.

Вольфовська О.О.,
докторантка кафедри германської і фіно-угорської філології
імені проф. Г.Г. Почепцова
Київського національного лінгвістичного університету

ПРАГМАТИКА ВСТУПНОЇ ЧАСТИНИ ІНАВГУРАЦІЙНИХ ПРОМОВ ПРЕЗИДЕНТІВ ФРН ТА ЇЇ ПРОСОДИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ

«Прагматичний» поворот у лінгвістиці [1, с. 10], що відбувся в 60-70-х роках минулого століття, змусив науковців інакше подивитись на мову. Акцент змістився на прагматичні чинники вживання мови в різних контекстах. Зокрема почали розглядати мову як знаряддя досягнення людиною успіху [3, с. 551]. Вступаючи в

комунікацію, людина реалізує власні потреби та бажання взаємодіяти з іншими людьми, підтримувати стосунки, переконувати інших у необхідності діяти чи думати певним чином, реалізувати влади над іншими людьми, отримати чи повідомити інформацію тощо [2, 4].

У нашому дослідженні прагмалінгвістичний підхід застосовано до аналізу інавгураційних промов трьох президентів ФРН (Крістіана Вульффа, Йоахіма Ґаука, Франка-Вальтера Штайнмаєра), що вивчалися із застосуванням експериментально-фонетичних методів.

Інавгураційна промова виголошується з приводу урочистої події - вступу на посаду новообраного президента - та є ритуалізованим жанром політичного мовлення, в якому фатична функція переважає над інформативною. Важливим є не стільки зміст промови, скільки сам факт її виголошення [4]. Інавгураційна промова має підготовлений характер і характеризується високим ступенем контрольованості комунікативної ситуації, що, безперечно, впливає на просодичні характеристики такої промови.

Композиційно інавгураційна промова поділяється на три частини - вступ, основну й заключну частини, кожна з яких має своє прагматичне спрямування. Так, головним завданням вступної частини є встановлення контакту з аудиторією та підготовка слухачів до сприйняття повідомлення. Вступ до інавгураційних промов німецьких президентів має типову структуру - спершу промовець вітає усіх присутніх, поті висловлює подяку попередньому Президенту та окреслює коло проблем, які висвітлюватиме у своїй промові.

Вітаючи присутніх, промовець використовує шаблонні фрази, наприклад: *'Herr Präsi'dent des Deutschen 'Bundestages ↑ Meine 'sehr verehrten 'Damen und 'Herren ↑ 'Liebe verehrte "Mitbürgerinnen und "Mitbürger aus dem 'Inn- und 'Ausland ↓* (з промови Йоахіма Ґаука). Ця частина промови виголошується без пауз, з невеликою кількістю наголосів, та в пришвидшеному темпі, який дещо сповільнюється на словах ***Mitbürgerinnen und Mitbürger***. Розставляючи акценти саме таким чином, політик наголошує на важливій ролі громадян країни й на тому, що в своїй промові зветратиметься насамперед до них.

Серед просодичних параметрів, які сприяють реалізації функції встановлення контакту, варто назвати мелодику, що характеризується переважанням висхідного мелодійного контуру. Саме висхідна мелодика надає мовленню ознак дружнього, особистісно орієнтованого мовлення.

Часте використання висхідної мелодики притаманне також наступній частині промови, в якій новообраний президент висловлює подяку своєму попереднику. Проте, слова вдячності вимовляються у більш повільному темпі та з більшою кількістю пауз. Наприклад: *Zu'nächst aber vor 'allem ↑| über 'Joachim "Gauck ↓| Ich 'glaube § Sie 'selbst 'haben das ja § in den ver'gangenen 'Tagen ge'spürt ↓ diese 'Welle von Sympa'thie, die Sie ge'tragen hat bei Ihren 'Abschiedsreisen ↑| bei Ihren 'Auftritten über'all ↑| Und ich 'denke auch, Ihre ge'rade ver'klungenen 'Abschiedsworte ↑ haben es den 'Deutschen 'nochmal § 'eindrucksvoll vor 'Augen geführt ↑| Sie 'haben das 'Amt des 'Bundespräsidenten 'tief ge'prägt ↑| und da'rüber unserem 'ganzen 'Land →| einen republi'kanischen → einen 'aufgeklärten "Stolz vermittelt ↓|* (з промови Франка-Вальтера Штайнмаєра).

Суттєві зміни просодичних параметрів спостерігаємо в третій частині вступу, а саме на тих фрагментах, де промовці називають проблеми, вирішенням яких планують займатися на посаді. Для виділення важливих фрагментів повідомлення мовці використовують більш сильний наголос майже на кожному слові в поєднанні з уповільненим темпом мовлення та більш тривалими паузами, ніж у попередніх частинах вступу. Наприклад: *Kann ein ver'brecherischer Fana'tismus in 'Deutschland wie in anderen 'Teilen der 'Welt 'weiter 'friedliche Menschen be'drohen ↑§ 'einschüchtern ↑§ und er'morden? ↑||* (з промови Йоахіма Ґаука). У наведеному прикладі політик говорить про небезпеку релігійного фанатизму, підкреслюючи важливість цієї проблеми за допомогою наголосів. Часте наголошення слів викликає у слухачів враження рваного ритму та, безумовно, сприяє активізації уваги слухачів.

Спираючись на результати виконаного дослідження, вважаємо за доцільне віднести просодію до важливих компонентів публічного мовлення, зокрема інавгураційної промови. Варіювання просодичних параметрів мовлення політиків сприяє реалізації прагматичних настанов тієї чи іншої частини виступу.

Література:

1. Бацевич Ф. С. Вступ до лінгвістичної прагматики: підручник. Київ : ВЦ «Академія», 2011. 304 с.

2. Кашкин В. Б. Введение в теорию коммуникации : учеб. пособие. Воронеж : ВГТУ, 2000. 175 с. URL: https://studfile.net/preview/2446753/ (дата звернення: 20.11.2021).

3. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : Підручник. Полтава : Довкілля – К., 2008. 712 с.

4. Шейгал Е. И. Инаугурационное обращение как жанр политического дискурса. *Жанры речи,* 3. Саратов, 2002. С. 205-214. URL: http://www.philology.ru/linguistics1/sheygal-02.htm (дата звернення: 20.11.2021).

Жукович І. І.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри германських мов і перекладу
Київського міжнародного угіверситету

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ МАСКУЛІННИХ ОБРАЗІВ У РОМАНІ М. ЕТВУД «THE HANDMAID'S TALE»

Роман «THE HANDMAID'S TALE» М. Етвуд був написаний 1985 року, проте не дивлячись на довгий проміжок часу, і досі залишається актуальним для дослідження. М. Етвуд репрезентує цілий спектр проблем, які виходять за межі художнього твору: екологічні, феміністичні, національні проблеми тощо. Разом з тим, кожен образ змушує читача замислитися над різними питаннями: чи можливе рівноправ'я у стосунках, чи можливо створити ідеальну державу для усіх її мешканців, у чому справді покликання жінки.

Об'єктом нашої наукової розвідки є аналіз маскулінних образів у романі М. Етвуд «THE HANDMAID'S TALE».

О. Черкас зазначає, що маскулінність – базова категорія гендерології, комплекс характеристик поведінки, можливостей і сподівань, що детермінують соціальну практику за ознаками чоловічої статі. Наявні міждисциплінарні студії доводять, що це низка ознак ідеального і досконалого чоловіка. Утім вважаємо, що ця дефініція не є вичерпною, зокрема щодо літературознавства, яке потребує власного підходу [2, с. 53].

У романі "THE HANDMAID'S TALE" М. Етвуд представлено різноманітні чоловічі образи, які прямо чи опосередковано пов'язані із життя головної героїні. Предметом нашого дослідження є три чоловічі образи: Нік, Командор, Люк. Кожен з них відіграє важливу роль у певному часовому проміжку. Варто зазначити, що авторка не подає детального опису зовнішності Ніка, Командора чи Люка, не вказує їх вік, не репрезентує їх характери, але дає змогу читачеві аналізувати їх вчинки, які говорять самі за себе.

Наше знайомство з героїнею відбувається тоді, коли вона з'являється у величезному будинку Командора. Мати свій власний будинок у Джилеаді – це вже означає, що у тебе є влада, а мати ще й служницю вказує на необмежену владу. Ми не знаємо чим займався Командор до створення республіки, чи був він представником певної політичної партії чи, навпаки, політичним в'язнем. Відомо лише, що велику роль у його кар'єрі відіграла дружина Серена Джой, яка була телеведучою. Про їхнє подружнє життя відомо небагато. Ми знаємо, що це заможна родина, яка не має дітей, але прагне за будь-яку ціну їх мати. Життя Командара розмірене, його розклад відомий усім мешканцям будинку. Проте складно сказати, чи щасливий він сам і, що є для нього щастя. Чи це таємні зустрічі зі служницею за межами дозволеного часу та відвідини будинку розпусти чи це прагнення служити Джилеаду?

Найчастіше М.Етвуд змальовує Командара в чорному та сірому кольорах. І. Подгурська зазначає, що водночас чорний колір у романі – не лише атрибут престижу, а й символ погребіння. Традиційно цей колір символізує зло, темряву, страждання, хворобу і смерть. Саме тому похмура тональність образу Командора створює певний настрій у сценах, де він з'являється, і підкреслює мертовну холодність і бездушність людини, яка займає верхній щабель нового суспільства і вирішує долю простих людей [1, с. 43].

Саме таким ми його зустрічаємо під час обов'язкових читань Біблії. Його рухи, постава. жести вказують на те, що він вже досить немолодий. Й інколи здається, що вже втомився бути тут, бути господарем будинку, господарем чийогось життя.

До Офред Командор ставиться як до людини з якою він може просто поговорити, пограти в ігри. Вона не є для нього кимось більш чи менш важливою, ніж ті, хто були в Командора до неї та будуть тут після неї.

Перебуваючи в будинку Командора Офред часто згадує свого чоловіка Люка. Люк не був годувальником родини, не був сильною особистістю, як розуміє зараз героїня. Він не прагнув боротися за її свободу, за її права. Ні, він прийняв той факт, що усе, що належало Офред стало його, і це так і повинно бути, адже він чоловік. Так, Люк і Офред були родиною, у них була донька, але він не розумів її так, як би їй цього хотілося. Він лише виконував «традиційну» роль чоловіка і батька. Люк дорікає Офред, що пакети для сміття небезпечно тримати у тому місці, де їх може дістати дитина, але він не вибирає для них іншого місця і не перекладає, а лише наказує, що це повинна зробити дружина, а не він.

Люку подобається його життя. У нього є своє хобі – готувати м'ясо, яке він сам старанно обирає в магазині. Варто звернути увагу на те, що він може, таким чином, втілювати образ «мисливця» чи «хижака». Проте його влада обмежується лише владою над дружиною, її матір'ю та донькою. Мати головної героїні ставиться до Люка без поваги, вона не вважає його сильною, вольовою особистістю. Він для неї скоріше постає в образі підлітка, але не чоловіка її єдиної доньки.

Вирішальну роль у житті Офред відіграє водій Нік, на зустрічі з ким наштовхує її Серена Джой. Звичайно, що дружина Командора мала свої наміри. Проте між водієм та служницею виникають почуття. Нік дає можливість Офред стати щасливою і вільною, хоч на короткий час. Не дивлячись на те, що Нік лише водій, він справді втілює в собі чоловічі риси, так як: мужність, сміливість, хоробрість, відповідальність. Він готовий іти на ризик, щоб захистити кохану людину.

У зустрічах з Ніком Офред не бачить ніякої аморальності й не виправдовує себе. Навпаки, вона почувається щасливою поряд з ним. Героїня знову відчуває кохання, що свідчить про її духовну еволюцію. Ідеться про її духовне оновлення. Вона живе зустрічами з цим чоловіком, її не огортає почуття сорому за свою зовнішність, убрання, яким вона незадоволена. У зустрічах вона знаходить відраду, яка дає їй надію.

Отже, у романі М. Етвуд «THE HANDMAID'S TALE» представлено три образи чоловіка: чоловіка-опікуна, господаря, коханця. Кожен з них уособлює притаманний лише йому тип поведінки, характер та ставлення до жінки.

Подальші дослідження вбачаємо у більш детальному вивченні другорядний чоловічих персонажів.

Література:

1. Подгурська І. Проблема автора та авторської модальності в романі Маргарет Етвуд «Оповідь Служниці»/ І.Подгурська // Актуальні питання гуманітарних наук. Вип 28, том 3, 2020. – С. 40-44.
2. Черкас О. У світлі українського національного менталітету: семантика маскулінних образів у поезаї Тараса Шевченка / О.Черкас // Дивослово. – № 5. – 2016. – 53 -57.
3. Atwood M. The Handmaid's Tale. Toronto: McClelland & Stewart, 1985. – 311 p.

Зинченко А.Е.,
студентка кафедры романо-германских языков
Горловского института иностранных языков
Научный руководитель – Карпина Е.С.

РЕАЛИЗАЦИЯ МЕТОДИКИ ДУХОВНО-НРАВСТВЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ МОЛОДЁЖИ В РОМАНЕФ. М. ДОСТОЕВСКОГО «ПРЕСТУПЛЕНИЕ И НАКАЗАНИЕ»

Современное общество находится на этапе стремительного духовно-нравственного развития. Происходят кардинальное изменение ценностей, обусловленное общественно-политическими, экономическими, экологическими и духовно-религиозными трансформациями в мире. У многих людей, в частности студентов, укореняется приоритет материальных ценностей, информационной вседозволенности и антинравственной культуры, навязанной ей средствами массовой информации. Часто среди молодёжи проявляются непризнание общественных и родственных обязанностей, игнорирование значимости общечеловеческих добродетелей, ценности жизни и т.д. Все это требует усиления нравственного воспитания, которое должно активно происходить во всех образовательных звеньях. Одним из альтернативных воздействий является раскрытие и показательный контраст в художественных произведениях, в частности в работе Ф. М. Достоевского «Преступление и наказание».

Роман обличает самые гнусные пороки общества,затрагивает проблемы сложных внутренних переживаний людей и состояние общества на пороге кардинальных изменений. Произведение помогает понять, что есть нравственность и духовность, что они ценны в мире. Именно это делает роман актуальным.Он как напутствие новым поколениям,чтобы люди переосмыслили свое существование и предназначение.

Название романа отражает основные события, вокруг которых раскручивается сюжет – преступление главного персонажа и каково наказание за это предстоит ему.Но кроме того, оно отражает не только криминальное преступление, как и другие людские пороки, которые также можно считать некими злодеяниями.В произведении «Преступление и наказание» Достоевский осветил важнейшие социальные и философские проблемы времени. Перед читателями раскроется мир глубоких переживаний, стремлений героев, которые выживают в алчности и несправедливости социума, где они борются не только с остальными людьми, но и с самими собой.Постоянной темой его произведений Страхов называл борьбу «между тою искрою Божиею, которая может гореть в каждом человеке, и всякого рода внутренними недугами, одолевающими людей» [3].У каждого героя есть свой идеал возвышенных идей и стремлений, которые приведут их к счастливой жизни, но окажутся ли они правильными, это уже будет известно в самой книге.

В романе все крутится вокруг одного преступления,которое повлекло за собой ряд проблем, с которыми, нашим персонажам нужно справиться.Для всестороннего освещения проблем в романе важен не только образ и сюжетная линия главного героя – Раскольникова, жаждущего справедливости,но и образы остальных персонажей произведения, так как каждый имеет то или иное отношение к случившимся событиям и их следствиям. Автор больше всего акцентирует внимание на Божьем законе. Людям следует жить по Божьим заповедям, для того чтобы не погрузится в хаос общества. В романе мы не упустим возможности лицезреть, как главный герой из полного неверия во Всевышнего приходит к нему с полным раскаянием.

Сам Раскольников показан в романе, в образе приверженца теории Наполеона третьего. Теория заключалась о раздвоении слоя общества, обычные люди и те, кто сражаются за справедливость и творят историю. Им вседозволено, они идут к своей цели не взирая ни на что.Именно эта теория является причиной произвола, насилия и террора. На мрачные мысли главного героя наталкивают факторы,такие как:унизительное материальное положение, отсутствие каких-либо занятий, проблемы в общении с людьми, больное самолюбие и чрезмерная гордыня. Его угнетает удручающее положение общества, социальное неравенство и

безысходность. Все это накапливается в душе Родиона и он решается проверить, каким он человеком является. «Обычной тварью дрожащей» или человеком, имеющим право, чтобы решить судьбу другого человека. Раскольников без всяких сомнений был уверен, что именно он принесет в этот мир справедливость и очистит его от скверных людей, которые только портят жизнь обществу. Он закрывает глаза на Божий закон: «не убей, не укради» и идет на осмысленный поступок. Считав, что если он убьет старуху-процентщицу, он освободит мир от деспота, наживающегося на чужом горе и затем, он сможет начать новую счастливую жизнь. Придумав гениальный план к совершению суда над старухой, главный персонаж решается на шаг, изменивший дальнейшую жизнь. Совершив зловещее преступление, Раскольников взамен на облегчение и торжество,оказывается на грани сумасшествия. Власть теории над разумом и сердцем героя стала для него трагедией. «Эту теорию никак нельзя считать причиной преступления <...> Она была простым продуктом тех тяжелых обстоятельств, с которыми Раскольников принужден был бороться...» [1, с. 476].Его разум поражает мысль, что он переступил нравственную черту, лишив жизни не только одного, а целых двух людей. Углубившись в свои мысли, он решает отречься от людей, отверженный и больной Раскольников запирается в своей комнате, отказываясь от какой-либо помощи близких людей. Его мучают галлюцинации и болезни, с которыми ему не в силах справится самому.«...страх уголовного наказания, страх презрения со стороны близких людей, необходимость таиться и притворяться на каждом шагу в сношениях со всеми людьми без исключения и ясное предчувствие того обстоятельства, что все эти подвиги притворства окажутся рано или поздно совершенно бесполезными, - вот составные элементы тех душевных страданий, которые испытывает Раскольников. Под влиянием этих страданий в Раскольникове совершается с изумительной и ужасающей быстротой такой внутренний процесс, который можно назвать увяданием ума и характера...» [1, с. 490]. С этого момента мы видим, как главный герой в состоянии духовного и нравственного падения впадает в положение жуткой внутренней борьбы с самим собой. Он мучительно идет к покаянию и искуплению своих грехов.Родион на протяжении всего романа ищет способ искупления и человека, который сможет помочь ему.Достоевский понимает, что спасти главного персонажа способен лишь тот, кто умеет страдать и чья нравственность выше его собственной.Человек, который сможет облегчить его боль и дать новый толчок к исправлению.Этим человеком является Соня Мармеладова.

В произведении Соня Мармеладова предстоит перед читателями в роли проводника Раскольникова, спасительница его опустошенной души. Она единственная смогла заполнить пустоту, в которой жил Родион после преступления. Автор описывает ее чистой, невинной, простодушной девушкой. Соня не отличалась особой красотой, но Достоевский выделил главную черту ее внешности:«...голубые глаза ее были такие ясные, и, когда оживлялись они, выражение ее лица становилось такое доброе и простодушное, что невольно привлекало к ней» [4, с.18]. Весь ее облик говорит о том, что она полностью уповает на Бога и руководствуется лишь велением сердца. На протяжении рассказа читатель лицезрит непростую долю бедной девушки, которая взвалила на свои крохотные плечи непосильный труд. Она не могла смотреть на мучения Катерины Ивановны, как погибает ее семья, поэтому девушке пришлось пойти на позорное унижение во благо родных. К мачехе она относилась к как своей родной матери, любила ее и всегда слушалась. Все свои сбережения Соня без капли жадности отдавала отцу и Катерине Ивановне. Не возлагая ни на кого свой крест, героиня смиряется со своим положением и не требует благодарности взамен. В Соне Достоевский воплотил наилучшие черты человека, такие как: чистота чувств, нежность, понимание, доброта ко всему живому.Соня –«существо приниженное», и оттого ее невыносимо жаль. Люди, выше по статусу и более властные чем героиня, позволили себе много крайностей, издевок, насмешек, унижений в сторону девушки. „Приниженной„ Соня стала из-за социума, в котором нет справедливости, лишь алчность и вражда. Тяжело смотреть на страдания героини, где во многих сценах ее без стыда и совести обвиняли. Из-за своего положения Мармеладовой невыносимо оставаться в отчем доме, поэтому она лишь изредка проведывает своих сводных братьев и сестер. Она считает себя недостойной находится в высшем обществе, в котором ей иногда приходится быть. Но вопреки всем тяжестям судьбы и невзгодам героиня верит в лучший исход и не сдается. «Соня чувствует бесконечную трудность и сложность жизни; она знает, что решать подобные вопросы нельзя исключительно на теоретической почве, заглушив в себе голос совести. Соня-мученица. Она продает себя, чтобы спасти семью, она «преступила закон» ради любви. В ней живёт мученица» [5].

Вот-вот стоя на краю пропасти и неизбежности, во мраке тьмы, страданий и бед, Раскольников встречает Соню. Героиня как никто иной понимает положение героя и относится с сочувствием к душевному состоянию Родиона. Оба не чисты перед законом, как и юридическим, так и Божьим, он убил человека, она продает свое тело и душу. В остроге равнодушия и полного безразличия ко всему живому, что окружало героя, душа Раскольникова постепенно привыкала к нежности, любви и ласке Сонечки. Она полностью поддерживает героя, готова выстоять все испытания до конца во имя любви. Благодаря терпению, искренней вере Сони Мармеладовой, Родион смог раскаяться в содеянном поступке и начать жизнь с чистого листа. Во время признания в злодеянии персонаж окончательно понял, что убив старушку, он убил в том числе и себя, все то человеческое, что было в нем.Эта девушка исцелила своей любовь, преданностью, добросердечностью от полного самоуничтожения разума Раскольникова. Она вселила в него то чувство, которое он прежде не испытывал – чувство любви.«Они оба нужны друг другу – Раскольников способен противостоять внешним

врагам и побороть страх перед ними, но бессилен перед самим собой, нуждается в помощи духовной, хотя и не признаёт этого; Соня, напротив, сильна и бесстрашна духовно, непоколебима своей верой, но боится всего окружающего и не способна защитить себя. Взаимная любовь дарит им бесстрашие, последнее упоминание страха в романе – это страх счастья: «…она [Соня] была до того счастлива, что почти испугалась своего счастия» [3; 4, с. 41].

Оба персонажа сталкиваются с такими проблемами, как: социальное неравенство, несправедливость мира, способ искупление тяжких грехов, сочувствия и страдания. Но также герои по-разному воспринимают свое тяжкое бремя. Раскольников теряет рассудок в пучине своих мрачных мыслей, окончательно понимая, что спасения он не достоин и решает оставить все как есть. В то же время Соня все еще верит в то, что она заслуживает счастья и мир не настолько жесток. Мармеладова пример сочетания в человеке огромной жертвенности, искренности, терпения и любви. Героиня не отчаивается и с надеждой верит в светлое будущее. Вера в Бога согревает сердце Сони и придает ей силу каждый день. ВстретивСоню, герой постепенно пересматривает свои взгляды на жизнь и переустанавливает жизненные приоритеты.

В конце романа персонажи обретают долгожданное умиротворение и счастье. Раскольников возвращается к тому, от чего когда-то отошел. Он возвращается к Богу и человечности, которая была заложена в нем от природы. От саморазрушения к духовному возрождению. Сонечка Мармеладова пройдя столь тяжкий путь от унижения до уважения, приобрела любовь и помогла заблудшей душе найти смысл существования.

Можем сделать выводы, что через образ героини автор хотел показать, что в каждом человеке должна присутствовать нравственность. Несмотря на трудности жизни, человек должен до конца верить в лучшее, нужно постоянно работать над собой, создавать и никогда не отказываться от своих моральных ценностей, убеждений и гуманного мировоззрения.Неколебимое убеждение Достоевского: «Моя мысль,что мир надо переделать,но что первый шаг в том, чтоб начать непременно с себя» [2, с. 375]. Способность к раскаянию не значит слабость, а как сильный поступок в светлое будущее во благо себя. Только через гуманные и светлые поступки общество сможет сделать этот мир лучше.

Литература:

1. Писарев Д.И. «Борьба за жизнь». Разбор романа «Преступление и наказание» Достоевского Ф.М. 1867. С. 476-490.
URL:http://az.lib.ru/p/pisarew_d/text_0200.shtml
2. Карякин Ю.Ф. «Достоевский и Апокалипсис». С. 375.
3. Страхов Н. Н. Наша изящная словесность: «Отечественные Записки». 1866. Т. 170.
URL:http://az.lib.ru/s/strahow_n_n/text_1866_nasha_slovesnost_oldorfo.shtml
4. Достоевский Ф. М. «Преступление и наказание». Т. 3 С. 18; Т. 5 С. 19; URL:https://ilibrary.ru/text/69/p.18/index.html
5. Мережковский Д.С. Статья : «Достоевский» 1897.

Іванців О. В.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри теорії і практики перекладу
Тернопільського національного педагогічного
університету ім. В. Гнатюка
Лазута Н. В.,
магістрантка факультету іноземних мов
Тернопільського національного педагогічного
університету ім. В. Гнатюка

МЕТАФОРИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ ДІЙСНОСТІ США

Найбільш продуктивним напрямом дослідження політичних метафор у руслі когнітивної лінгвістики є метафоричне моделювання, тобто побудова метафоричних моделей різного ступеня складності, типових для відповідного дискурсу, які утворюють його метафорику.

Мета цього дослідження полягає у виявленні основних метафоричних моделей у сучасному американському політичному дискурсі та аналізі особливостей метафоричного моделювання політичної дійсності США.

Основні витоки теорії метафоричного моделювання можна знайти у працях американських учених, основоположників діяльнісної теорії концептуальної метафори, Дж. Лакоффа та М. Джонсона [6; 7] та російських мовознавців (Ю. Д. Апресян [1], Й. А. Стернін [2], А. П. Чудінов [4], Д. М. Шмельов [5] та ін.), які розробили теорію регулярної багатозначності у межах структурно-семантичного опису мовних явищ.

Термін «метафорична модель» означає групи концептуальних метафор, які об’єднані однією сферою-джерелом. Метафоричну модель трактують як схему зв’язку між ментальними сферами, яка існує або формується у свідомості носіїв мови, і яку можна представити формулою “X – це Y” [3]. Відношення між її компонентами варто розглядати як уподібнення. Відповідно до цієї формули, система фреймів однієї понятійної сфери є основою для моделювання ментальної системи іншої сфери. Наша розвідка ґрунтується на методиці

класифікації та опису метафоричних моделей, розробленій А. П. Чудіновим [3], суть якої полягає в аналізі фреймо-слотової структури метафоричної моделі.

Метафоричне моделювання політичної дійсності США характеризується тим, що основою для класифікації метафор слугує сфера-ціль – політика, яка притягує концепти з різних семантичних полів, що постають джерелами метафоричної експансії у сучасному американському політичному дискурсі.

На підставі даних корпусу 4 англомовних текстів промов президента США Джо Байдена ми провели кількісний аналіз текстів репрезентативного жанру сучасного американського політичного дискурсу для визначення частотності вживання у них метафоричних моделей. Наш аналіз складався з кількох етапів. По-перше, у результаті суцільної вибірки з корпусу досліджуваних текстів було отримано 375 прикладів концептуальних метафор. По-друге, ці одиниці було проаналізовано і погруповано за змістовим критерієм у метафоричні моделі. По-третє, було здійснено кількісні підрахунки метафоричних утворень у скриптах політичних промов, виділено три домінантні метафоричні моделі загальним обсягом 306 одиниць та проведено інтерпретацію результатів дослідження.

У сучасному американському політичному дискурсі ми виокремили три домінантні метафоричні моделі, найчастотнішою з яких є метафорична модель «Політика – це війна» – 45% (137 од.). Друге місце за частотністю використання в текстах політичних промов займає метафорична модель «Політика – це рух» – 31% (95 од.). Третє місце посідає метафорична модель «Політика – це спорт» – 24% (74 од.). Зазначені метафоричні утворення не охоплюють усього спектру джерел метафоричної експансії, проте дають можливість створити у цільової аудиторії відносно цілісне уявлення про політичну дійсність у США.

Метафорична модель «Політика – це війна» у сучасному американському політичному дискурсі ґрунтується на представленні політичних реалій як бойових дій, що дозволяє сформувати в цільової аудиторії сприйняття політичної діяльності як добре спланованої послідовності дій, що спрямовані на боротьбу за благополуччя американського суспільства та покликані забезпечувати необхідний захист.

Використання метафоричної моделі «Політика – це рух» у сучасному політичному дискурсі США сприяє формуванню й підсиленню у свідомості адресата відчуття розвитку, безперервного руху, ефективної роботи і злагоджених дій політиків, векторної спрямованості дій керівництва країни та неодмінно позитивного результату цих дій.

У межах метафоричної моделі «Політика – це спорт» політична діяльність у США розглядається як спортивне змагання, де необхідні суворі правила чесного суперництва, де успіх значною мірою передбачуваний, перемога приходить до найсильнішого, хоча інколи бувають різного роду несподіванки.

Проаналізовані метафоричні утворення характеризують особливості політичної дійсності США з різних перспектив. Різноманітні аспекти діяльності політиків, представлені за допомогою трьох метафоричних парадигм у політичних промовах, постають у злитті, об’єднуються у яскравий та об’ємний образ у свідомості адресата, формуючи неподільну єдність.

Література:

1. Апресян Ю. Д. О регулярной многозначности. *Известия АН СССР*. Серия литературы и языка. М., 1971. № 6. С. 509–523.
2. Стернин И. А. Лексическое значение слова в речи. Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 1985. 171 с.
3. Чудинов А. П. Метафорическая мозаика в современной политической коммуникации. Екатеринбург : Уральский гуманитарный институт, 2003. 118 с. URL: http://www.ahmerov.com/book_468.html
4. Чудинов А. П. Регулярное семантическое варьирование в русской глагольной лексике : дис. … доктора филол. наук : 10.02.01. Свердловск, 1990. 348 с.
5. Шмелев Д. Н. Проблемы семантического анализа лексики (на материале русского языка). М. : Наука, 1973. 279 с.
6. Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live By. Chicago : University of Chicago Press, 1980. 242 p.
7. Lakoff G. The contemporary theory of metaphor. *Metaphor and Thought*. Cambridge, 1993. P. 202–252.

Джерела ілюстративного матеріалу:

1. Inaugural Address by President Joseph R. Biden, Jr. URL: https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2021/01/20/inaugural-address-by-president-joseph-r-biden-jr/
2. President Joe Biden on the coronavirus pandemic. [Transcript]. URL: https://apnews.com/article/joe-biden-religion-pandemics-coronavirus-pandemic-holidays-e01c6d13db6a28a06fe770e1c6d46122
3. Remarks by President Biden in Address to a Joint Session of Congress. URL: https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2021/04/29/remarks-by-president-biden-in-address-to-a-joint-session-of-congress/
4. Remarks by President Biden Before the 76th Session of the United Nations General Assembly. URL: https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2021/09/21/remarks-by-president-biden-before-the-76th-session-of-the-united-nations-general-assembly/

Камароўская Н. У.,
Баранавіцкага дзяржаўнага ўніверсітэта
Навуковы кіраўнік – доктар філалагічных навук, дацэнт,
прафесар кафедры філалогіі
Баранавіцкага дзяржаўнага ўніверсітэта Белая А. І.

ЛІРЫЧНЫЯ АДСТУПЛЕННІ Ў РАМАНЕ НІЛА ГІЛЕВІЧА «РОДНЫЯ ДЗЕЦІ»

Раман народнага паэта Беларусі Ніла Гілевіча «Родныя дзеці» па-мастацку ўвасабляе каштоўнасці нацыянальнага і агульначалавечага значэння. Эстэтычныя дамінанты твора -радзіма і народ, зямля і праца, жыццё і смерць, гісторыя і сучаснасць, чалавек і прырода, народная мараль і інш. Раман складаецца з многіх падзей, апісанняў месца дзеяння, герояў, іх заняткаў. Але яго было б не так цікава чытаць, каб ён на ўсім працягу не аздабляўся лірычнымі адступленнямі. Паводле вызначэння В. Рагойшы, «лірычнае адступленне - гэта адступленне ад сюжэтнага разгортвання падзей у эпічных і ліра-эпічных творах, у якім пісьменнік выказвае свае думкі і настроі ў сувязі з тымі ці іншымі паводзінамі герояў, абставінамі, падзеямі» [3, с. 212]. Адступленні дазваляюць аўтару звярнуцца да чытача непасрэдна, а не ад асобы таго ці іншага персанажа, яны пэўным чынам «запавольваюць» развіццё падзей у аповедзе, што дае магчымасць чытачу задумацца пра важныя жыццёвыя каштоўнасці [2].

Кампазіцыю рамана «Родныя дзеці» ўтвараюць чатырнаццаць раздзелаў, аб'яднаных у пары. Пачынаецца раман «Запеўкай», заканчваецца «Дапеўкай». У запеўцы аўтар акрэслівае творчую задачу: *Я ж выбраў працу без гарантый: / Дыханне часу сцерагу / І ад надзённасці гарачай / Убок падацца не магу* [1, с. 5]. У дапеўцы абгрунтоўваецца выбар тэмы: *Мне і самому знаць цікава, / Ці развязаў вузлы герой. / Але гадаць -не маю права, / І клопат гэта ўжо не мой* [1, с. 192]. Ідэю кожнага з аўтарскіх адступленняў перадаюць назвы: патэтычнае, іранічнае, гістарычнае, у гонар маці, кулінарнае, педагагічнае.

Першае, патэтычнае, адступленне Ніл Гілевіч прысвячае роднаму краю: *Не знаю слоў, каб растлумачыць, / Разгадку тайны праявіць, -/ Чаму штодня мне трэба бачыць / Твой непаўторны краявід. / Чаму без роднага паветра / Я доўга дыхаць не магу…* [1, с. 24]. Родная зямля, непарыўная сувязь з родным карэннем, духоўным вопытам свайго народа з'яўляюцца для аўтара крыніцай натхнення.

У іранічным адступленні Ніл Гілевіч звяртаецца да тэмы паэта і паэзіі. Ён дакладна вызначае сваю паэтычную лінію: *Хай буду збэшчаны і скляты, / А свой радок, якім не лгу, / На рагазлівы і дзяркаты / Не прамяняю: не магу!* [1, с. 47]. Не можа паэт пісаць так, як падабаецца крытыкам, не гоніцца за вершаванай модай. Самае галоўнае для паэта - дасканала ведаць *«дзівосны скарб -душу людскую»* [1, с. 48] і пісаць пра яе шчыра і з любоўю.

Філасофскай праблематыкай насычана гістарычнае адступленне. Пісьменнік спрабуе знайсці адказ, калі «пад цяжкім гнётам змусты» пачаўся заняпад роднай зямлі, і разам з тым поўніцца радасцю ад таго, што любы край змог «паўстаць амаль што з небыцця». Творца перакананы, што толькі той, хто памятае мінулае, мае права на будучыню. І гэта пацвярджаецца наступнымі радкамі: *Шануй душу сваю, народзе, / І ўласнай памяці не траць, / Каб у нязведанай дарозе / Ахвярай хуткасці не стаць…* [1, с. 66]. Аўтар упэўнены, што народ, які забываецца на сваё мінулае, робіцца бездапаможным у гістарычным быцці і, па сутнасці, перастае быць народам.

Цеплынёй і пяшчотай да маці напоўнены кожны радок у чацвёртым адступленні -у гонар маці. Паэт разумее адказнасць жанчыны, якая нараджае, гадуе і выхоўвае дзяцей: *І колькі ты жывеш на свеце -/ Спакон вякоў, здавён-даўна -/ Ты сэрцам там, дзе плачуць дзеці, / Бо дзеці слёз не льюць здарма* [1, с. 100]. У роздумах пра маці пульсуе ўсведамленне і свайго сыноўняга абавязку, нейкай унутранай віны і адначасова пакаяння. Гэты ўрывак можна назваць гімнам, бо ў ім узнёсла і ўрачыста апяваецца вобраз жанчыны-маці.

У кулінарным адступленні аўтар звяртаецца да тэмы працы і ежы. Ніл Гілевіч ярка апісвае беларускія нацыянальныя стравы. Ён не бачыць нічога заганнага ў тым, што чалавек аддасць належнае розным нацыянальным стравам, якія ставіць руплівая гаспадыня на стол. Але аўтар адзначае, што са смакам есць той, хто добра папрацуе: *Калі на свеце нехта дзесьці / Умее добра працаваць,-/ То ўмее ён і смачна з'есці / І - адпаведна -згатаваць! / Таму -дастойна, без эфекту / Прымай падзяку-пахвалу -/ І беларускаму палетку, / І беларускаму сталу!* [1, с. 127].

У шостым, педагагічным, адступленні аўтар спявае ўзнёслую оду хлебу, аснове жыцця. Яго турбуе пэўная легкадумнасць у падыходах да выхавання дзяцей. Безумоўна, трэба развіваць іх творчыя здольнасці, але не менш важна *вучыць любові і пашане / Да хлеба труднага ў жыцці* [1, с. 153].

Усе адступленні вытрыманы ў адзіным мастацка-публіцыстычным ключы, а іх мова вызначаецца экспрэсіўнасцю і вялікай колькасцю вобразна-выяўленчых сродкаў [4, с. 315]: *Мой край, мой рай бульбяна-жытны! / Зеленадолы, залаты! / Як спеў матулі – старажытны, / Як песня любай – малады!* [1, с. 64].

Раман «Родныя дзеці» Ніла Гілевіча называюць «энцыклапедыяй сучаснага жыцця». У творы не толькі асэнсоўваецца лёс асобы на фоне лёсу краіны, але і змяшчаецца шмат уласна аўтарскіх думак і глыбокіх разваг,

у тым ліку педагагічных. Лірычныя адступленні шматбакова раскрываюць вобраз аўтара, яго светапоглядныя і маральна-этычныя прынцыпы.

Літаратура:

1. Гілевіч, Н. Родныя дзеці: Раман у вершах / Н. Гілевіч. - Мінск, 1995. - с. 182.
2. Лирическое отступление [Электронны рэсурс]. - Рэжым доступу: https://www.bibliofond.ru/view -Дата доступу: 10.11.2021.
3. Рагойша, В.П. Літаратуразнаўчы слоўнік: тэрміны і паняцці / В.П. Рагойша. -Мінск, 2009 -с. 576.
4. Смольская, Т. Моўны вобраз аўтара-апавядальніка ў рамане Ніла Гілевіча «Родныя дзеці» / Т. Смольская // Міфалогія - фальклор - літаратура: праблемы паэтыкі: зб. навук. пр. / Бел. дзярж. ун-т. - Мінск, 2004. - Вып. 3. - С. 266.

Косовець М.В.,
аспірант кафедри теоретичної та прикладної фонетики
Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова
Науковий керівник – д-р. філол. наук, проф. Бігунова Н.О.

МОВЛЕННЄВА РЕАЛІЗАЦІЯ ТАКТИКИ ОБІЦЯНКИ У МОВЛЕННІ ДЕТЕКТИВА
(на матеріалі англомовного детективного дискурсу)

Пропонована стаття містить результати вивчення комунікативної тактики обіцянки, якою часом послуговуються детективи в бесідах зі свідками та підозрюваними.

Загалом дослідження комунікативних стратегій і тактик привертає увагу багатьох вітчизняних і зарубіжних лінгвістів (Т. А. ван Дейк, Дж. Ліч, Ф.С. Бацевич, Н.А. Бігунова, І. Н. Борисова, Є. М. Верещагін, О. С. Іссерс, В.Г. Костомаров, Л.М. Михайлов, К. Ф. Сєдов, А. П. Сковородніков, О.О. Степаненко та ін.).

В пропонованому дослідженні, вслід за Б. Клюєвим, комунікативну стратегію розуміємо як сукупність запланованих мовцем заздалегідь і реалізованих в ході комунікативного акту теоретичних ходів, спрямованих на досягнення комунікативної мети [4, с. 18]. Мовленнєвою тактикою, вслід за О.С. Іссерс, вважаємо «одну або кілька дій, які сприяють реалізації стратегії» [3, с. 125].

Матеріалом розвідки слугували англомовні детективні романи, в яких об’єктом вивчення слугувало персонажне мовлення: допити поліцейськими детективами свідків та підозрілих.

Комунікативні стратегії детектива орієнтовані на психологічний вплив на допитуваного, який може мати негативно-емоційне забарвлення (якщо останній не усвідомлює важливості розслідування, відмовляється надавати відомості або бреше) або позитивне оцінне забарвлення (якщо допитуваний нервує, соромиться, боїться або соромиться).

Наші спостереження над комунікативними стратегіями і тактиками, якими послуговується поліцейський детектив – персонаж художнього детективного дискурсу – для встановлення особистості вбивці, уможливили складання власної ***класифікації комунікативних стратегій і тактик***, які використовує детектив для встановлення особистості вбивці:

1) *стратегію* прямого запиту інформації, яка реалізується комунікативними *тактиками* прямого запитання, уточнення, наказу та вимоги;

2) *стратегію* контролю над ходом бесіди, яка реалізується *тактиками* вимоги говорити по суті, перебивання та ухилення від відповіді;

3) *стратегію* самопрезентації, яка реалізується тактиками приналежності до певної групи, солідаризації з адресатом та дистанціювання;

4) *стратегію* позитивного емоційного впливу, яка реалізується комунікативними *тактиками* обіцянки, прохання, заспокоювання, вибачення, співчуття, подяки, докору та пом'якшення;

5) *стратегію* маніпулювання, яка реалізується *тактиками* провокування, попередження, погрози, шантажу, вмовляння та лестощів.

В рамках пропонованої статті звернемося до однієї з тактик стратегії позитивного емоційного впливу – обіцянки, що реалізується у мовленні поліцейського-детектива, персонажа англомовного літературного дискурсу.

Тактика обіцянки є реалізацією контролю, який здійснює мовець [3, с. 40]. Обіцянка як мовленнєвий акт належить до комісивних мовленнєвих актів – актів прийняття зобов'язання. Промисивному мовленнєвому акту присвячені роботи таких вітчизняних та зарубіжних лінгвістів, як С. І. Богданов (1989), А. Вежбицка (1996), Восканян (1987), В. Г. Гак (1998), С. В. Гусаренко (2003), О. С. Іссерс (2008), А. О. Романов (1996), Дж. Остін (1986), Дж. Сьорл (1994) та ін.

Як слушно зазначає О.В. Гашева, мовленнєвий акт обіцянки є класом мовленнєвих актів, іллокутивна мета якого полягає у прийнятті щирого зобов'язання виконати/не виконати певну дію на користь адресата. У семантиці промісиву завжди присутні два компоненти: зобов'язання виконати будь-що на користь адресата (або на його прохання) та обіцянку позитивних наслідків при виконанні прийнятого зобов'язання [2, с. 8-9].

В.Н. Василіна стверджує, що в англомовному дискурсі обіцянка виражається у формі ритуальних соціально-нейтральних стереотипів, до числа яких належать *I promise; I swear* та іллокутивна метафора *I give my word* [1, с. 188]. Семантика дієслів *promise* та *swear* увиразнюється інтенсифікаторами *faithfully, heartily, on my life, with all my heart*. Особливістю детективного дискурсу є те, що обіцянка детектива завжди поєднується з певними умовами, тобто має місце маніпулювання адресатом, що можна спостерігати у наступному епізоді:

"But if you find the murderer," said Angela in a croaky voice, "it will all come out in court and the video will be shown as well."

"Not necessarily. I am in as bad trouble as the rest of you for I could easily lose my job for suppressing this evidence, for I could easily lose my job for suppressing this evidence. If I find the murderer, ***it is possible I can do a deal. I will promise him or her not to mention the blackmailing so that charge will not be added on to the one of murder.*** *But I'll never find out who murdered Sean unless everyone here tells the truth." He turned to Angela. "You first."* [7, p. 77-80].

У цьому прикладі промисив актуалізується структурно-семантичною моделлю "I will promise…", а умова пропонованої угоди між слідчим та опитуваними починається зі сполучника "unless". Слідчий пропонує вигідні умови для підозрюваних: не оголошувати інформацію, яка може скомпрометувати підозрюваних, в обмін на відверте зізнання. Більше того, обіцянка непрямо виражена і у реченні *it is possible I can do a deal:* тут бажана для опитуваних дія слідчого пом'якшена безособовим реченням з прислівником *possible* та модальним дієсловом *can*, які виражають можливість «угоди», що дещо понижує «градус» обіцянки та ступінь відповідальності мовця.

Розглянемо ще один приклад реалізації тактики обіцянки за аналогічною структурно-семантичною моделлю:

"What?"

"I'll tell you if you don't let on."

"Penny, I promise to let anything you say to me stay between these four walls – unless, of course, it relates directly to the murder." [6, p. 15-16].

Мовленнєвий акт промисіву актуалізовано структурно-семантичною моделлю "I promise…unless", щирість обіцянки увиразнює стилістичний засіб метонімії "stay between these four walls".

Проте, як свідчить наше дослідження, обіцянка не завжди експлікована прямо. В англомовному детективному дискурсі наявні ситуації, коли семантика обіцянки реалізується за допомогою дієслів, які номінують дію, бажану для адресата, у морфологічній формі простого майбутнього часу або у поєднанні з модальними дієсловами, наприклад:

The minister sat down suddenly on a bench seat at the table and buried his face in his hands. Hamish sat on the bench opposite him. "Tell me what you know," he said gently, ***"and I will see what I can do to help"*** [7, p. 85-87].

У наведеному прикладі слідчий наказує допитуваному розповісти все, що тому відомо, та непрямо обіцяє допомогти: "I will see what I can do to help", тим самим здійснівши позитивний емоційний вплив на свідка.

Непряма обіцянка може бути виражена складним присудком з дієсловом *try* у поєднанні з дієсловами, які номінують бажані для адресата дії, наприклад:

"Will this need to come out?" he asked. "I don't want the wife to know."

"I'll try to keep it quiet," *said Hamish* [8, p. 27].

Висновки. Таким чином, **мовленнєва реалізація комунікативної тактики обіцянки** в англомовному літературному детективному дискурсі відбувається шляхом використання дієслів зі значенням обіцянки (*promise, swear*), та дієслів, які номінують дію, бажану для адресата, у морфологічній формі простого майбутнього часу. Категоричність обіцянки можуть пом'якшувати дієслово *try* або модальне дієслово *can* у поєднанні з дієсловами, які номінують бажані для адресата дії адресанта. Особливістю детективного дискурсу є те, що обіцянка детектива завжди поєднується з певними умовами, які він накладає на адресата, тобто обіцянка слугує засобом маніпулювання адресатом.

Література:

1. Василина В.Н. Особенности речевых актов обещания в англоязычном дискурсе. *Семантика и прагматика языковых единиц*: тезисы докл. междунар. науч. конф. Минск: МГЛУ, 2015. С. 188–189.
2. Гашева О.В. Речевой акт обещания в современном французском и английском языках: семантико-прагматический и грамматический аспекты. Автореф. Екатеринбург, 2007. С. 1-24.
3. Иссерс О.С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи. 3-е изд., стер. Москва: Едиториал УРСС, 2008. 288 с.
4. Клюев Е.В. Речевая коммуникация: успешность речевого взаимодействия Москва: Рипол классик, 2002. 320 с.
5. Павліченко Л.В. Комунікативно-прагматичні аспекти дискурсу досудового слідства (на матеріалі різних видів допиту). *Мовні і концептуальні картини світу*. 2013. Вип. 43(3). С. 184-190.
6. Beaton. Death of a Poison Pen, 2004. 268 p.
7. Beaton. Death of a Traveling Man, 1993. 240 p.
8. Beaton. Death of a Witch, 2009. 245 p.

Патаповіч В. І.,
студэнт УА «Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт»
Навуковы кіраўнік - доктар філалагічных навук,
дацэнт, прафесар кафедры філалогіі
Баранавіцкага дзяржаўнага ўніверсітэта Белая А. І.

КНІГА ПАЭЗІІ Ў ТВОРЧАЙ ПРАКТЫЦЫ М. БАГДАНОВІЧА І В. БРУСАВА

Усё сваё нядоўгае творчае жыццё М. Багдановіч свядома служыў беларускаму слову, «справе прывіцця роднай літаратуры эстэтычнага вопыту высокаразвітых літаратур» [1, с. 3]. Адзіным прыжыццёвым зборнікам вершаў М. Багдановіча быў «Вянок» (1913), у якім арганічна аб'ядналіся нацыянальныя і агульнаеўрапейскія паэтычныя традыцыі. Мы паставілі мэтай вызначыць адметнасць і ўнікальнасць зборніка «Вянок» у параўнанні з паэтычнымі зборнікамі рускіх паэтаў Сярэбранага веку, у прыватнасці, з аднайменным зборнікам В. Брусава. Супастаўленне адбываецца па наступных крытэрыях: загаловак кнігі вершаў, наяўнасць падзагалоўка, эпіграфа, аўтарскай прадмовы, разбіццё вершаў на раздзелы, наяўнасць датаванняў, колькасць старонак [2, с. 65]. У XIX ст. функцыя загалоўкаў паэтычных зборнікаў рускіх паэтаў часта зводзілася да імя аўтара, напрыклад «Вершы Васілія Жукоўскага». Пазней паэты імкнуліся да таго, каб назва кнігі вершаў ўспрымалася як яе гранічна сціснуты метафарычны канспект. Тое ж можна сказаць і пра «Вянок» М. Багдановіча. Беларускі паэт і літаратурны крытык Я. Пушча ў артыкуле «Кніга лірыкі як мастацкае цэлае» (1927 г.) прааналізаваў зборнік «Вянок» у адзінстве зместу і формы, надаўшы ўвагу і мастацкаму афармленню кнігі. Так, ён адзначае: «На вокладцы змешчаны абстрактны малюнак, які нагадвае сабой вянок, у сярэдзіне якога словы: *Максім Багдановіч. Вянок*» [цыт. па: Я. Пушчу]. Беларускае слова «вянок» у сваёй мнагазначнасці зводзіцца да абазначэння замкнёнага цэлага. Як сімвалічнае кола вянка ў зборніку М. Багдановіча рэпрэзентуюцца жыццё, смерць і адраджэнне.

З 1896 да 1916 года паэт жыў у Расіі і, пачаўшы пісаць сам, безумоўна, сачыў за літаратурным жыццём краіны. Вядома, што ён быў уважлівым чытачом В. Брусава, з-пад пяра якога ў 1906 г. таксама выйшаў зборнік пад назвай «Вянок».

Для паловы паэтычных кніг паэтаў Сярэбранага веку характэрна ўжыванне падзагалоўкаў. Як сцвярджае А. Лякманаў, з 27 прааналізаваных ім кніг паэзіі падзагалоўкі маюць 15. І толькі палова з іх змяшчае ў сабе слова «кніга», якое паказвае чытачу, што перад ім менавіта «вялікая форма» новага тыпу.

У зборніку «Вянок» В. Брусаў выкарыстаў падзагаловак «Вершы 1903—1905 гг.». Багдановічаўскі «Вянок» мае падзагаловак «Кніжка выбраных вершаў». В. Брусаў выразна размежаваў адрозненні паміж зборнікам і кнігай паэзіі, якая, на яго думку, павінна быць «замкнёным цэлым, аб'яднаным адзінай думкай. Як раман, як трактат, кніга вершаў раскрывае свой змест паслядоўна ад першай старонкі да апошняй. Верш, выхаплены з агульнай сувязі, губляе столькі ж, як асобная старонка са звязнага разважання. Раздзелы ў кнізе вершаў… як часткі, што тлумачаць адна другую, іх нельга ўявіць адвольна» [цыт. па: 2, с. 71].

З разгледжаных 27-і кніг вершаў рускіх паэтаў Сярэбранага веку агульныя прысвячэнні маюць толькі 6. Найбольш часта прысвячэнні да сваіх кніг выкарыстоўваў В. Брусаў. Так, зборнік «Вянок» прысвечаны Вячаславу Іванаву, «паэту, мысляру, сябру». Паэтычны зборнік М. Багдановіча таксама мае прысвячэнне - «Вянок на магілу С. Е. Палуяна (8 красавіка 1910 г.)». Акрамя прысвячэння, у кнізе змешчаны асобны верш, напісаны на смерць С. Палуяна.

Характэрная асаблівасць паэтычных кніг ранніх рускіх мадэрністаў -вылучэнне раздзелаў з загалоўкамі. На раздзелы была разбіта большасць кніг М. Мінскага, Д. Мережкоўскага, К. Бальмонта. Ва ўсіх кнігах В. Брусава раздзелы групаваліся па тэмах, а ў кнізе «Urbi et orbi. К городу и к миру» нават па жанрах. У кнізе М. Багдановіча вершы размеркаваны на 8 цыклаў, аб'яднаных, у сваю чаргу, агульнай назвай «Малюнкі і спевы»: «У зачараваным царстве», «Згукі бацькаўшчыны», «Старая Беларусь», «Места», «Думы», «Вольныя думы» (цікава, што кніга вершаў рускага паэта І. Канеўскага мела назву «Мечты и думы»), «Старая спадчына», «Мадонны».

В. Брусаў больш за астатніх эксперыментаваў з памерамі сваіх зборнікаў. Так, аб'ём яго «Вянка» даволі значны для паэтычных кніг ранніх паэтаў Сярэбранага веку -168 старонак (разам з заўвагамі). 92 вершы і 2 паэмы М. Багдановіча размешчаны на 128 старонках зборніка «Вянок».

Паэты Сярэбранага веку, у тым ліку В. Брусаў, часта выкарыстоўвалі эпіграфы да раздзелаў сваіх кніг. Я. Пушча звяртае ўвагу на вялікую колькасць эпіграфаў у М. Багдановіча -як да кожнай нізкі вершаў, так і да паасобных твораў, -узятых з Дантэ, П. Верлена, В. Брусава, А. Фета [3]. У брусаўскім «Вянку» датамі пазначаны асобныя вершы з улікам храналагічнага парадку. У кнізе М. Багдановіча вершы не датаваныя.

Зыходзячы з вызначаных крытэрыяў разгляду паэтычных зборнікаў, ёсць усе падставы меркаваць аб уплыве мастацкіх стратэгій сярэбранага веку, і ў прыватнасці творчай практыкі В. Брусава, на пабудову паэтычнага зборніка М. Багдановіча «Вянок». Аб гэтым сведчаць назвы, прысвячэнні, падзагалоўкі, характар структуравання кніг абодвух паэтаў, шырокае выкарыстанне эпіграфаў.

Літаратура:

1. Базар, Н. М. Інтэртэкстуальасць беларускай паэзіі мяжы ХХ -ХХІ ст ст.: функцыі і спецыфіка: аўтарэф. дыс. на саісканне вучонай ступені кандыдата філалагічных навук: 10.01.01 / Н. М. Базар; Нац. Акадэмія Навук Беларусі -Мінск, 2021. - 27 с.
2. Лекманов, О. Самое главное: О русской литературе ХХ века / Олег Лекманов. -Москва : Rosebud Publishing, 2017. -432 с.
3. Пушча, Я. Кніга лірыкі, як мастацкае цэлае : «Вянок» М. Багдановіча / Я. Пушча: [Электронны рэсурс]. М., 2002. Рэжым доступу: http://infobelarus.nlb.by/7n_2834dvd/data/lpt/pdf/67. – Дата доступу: 18.11.2021.

Пономарь О.А.,
студентка 1 курсу магістратури
факультету філології та соціальних комунікацій
Бердянського державного педагогічного університету
Науковий керівник – д-р. філол. наук, проф. Новик О.П.

СИСТЕМА ОБРАЗІВ У ДЕТЕКТИВНОМУ РОМАНІ БОРИСА КРАМЕРА «ЗЛАМАНІ СХОДИ»

Художній образ – один із найважливіших компонентів художнього твору. Саме завдяки образам література має неповторність вираження в системі усіх видів мистецтв. Специфіка художнього образу полягає у тому, що він допомагає відобразити, осмислити дійсність з одного боку, а з іншого – створити новий, далекий від реальності світ. Митець прагне зобразити певні явища, втілюючи їх у своєму розумінні [5].

Багатозначність поняття «художній образ» у літературознавстві зумовлена історичними, науковими чинниками та взаємодією з читацькою аудиторією, яка протягом багатьох поколінь є активним суб'єктом художнього процесу [4].

Художній образ – синтезуюча форма художньої свідомості та творчості в цілому, яка втілює, творить та об'єднує зміст твору; характеризується повнотою і цілісністю [3, с. 702]. Цей компонент художнього твору також поділяється на групи. За П. Білоусом, образи поділяються на дві великі групи: образи-персонажі та поетичні образи. В свою чергу, другі класифікують за різними критеріями:

- за предметом зображення (пейзажі, описи, емоції),
- за конкретно-чуттєвим сприйняттям дійсності (зорові образи, слухові образи, образи, що виникли від відчуття дотику, образи, створені на відчутті смаку, образи, побудовані на відчутті запаху) [1, с. 92-99].

Детективний роман Бориса Крамера «Зламані сходи» насичений різними образними категоріями. У основу покладено реальну історію зникнення трьох чоловіків та подальше розслідування. Реальні люди цієї події переосмислені та зображені автором відповідно до його власного розуміння. Наше дослідження спрямоване на розгляд саме головних образів-персонажів цього твору.

Актуальність зумовлена тим, що досліджень щодо поетики роману «Зламані сходи» ще не проводилося, тому і виникає необхідність зосередитися саме на цій темі.

Метою статті є дослідження головних образів-персонажів у романі Бориса Крамера «Зламані сходи».

Реалізація поставленої мети передбачає виконання таких завдань:
- з'ясувати зміст і сутність поняття «художній образ» у сучасній літературі;
- проаналізувати головні образи-персонажі в романі.

Юрій Холоденко – головний персонаж твору. Він – журналіст-самоук, який попри хист до слова та текстів, вступив до Інституту нафти і газу:

«Відраза до Чіпки мене погнала в крайнощі. Я вступив в Інститут нафти і газу, хоч мені було все одно: підійшов би й кулінарний технікум» [2, с. 10].

Звичайний хлопець зі звичайними хлопчачо-бунтарними заняттями. Він «утікав разом з гопотою темними дворами й малоосвіченими скверами від ментів, коли вони робили облаву на іподромі, носив пачками гроші Еду Хезерлі на квартиру біля Хрещатика, вгинаючи голову від тіней, що могли тріснути арматурою по шиї. Закохувався, зливався в екстазі, гріховодив, клявся, але не каявся» [2, с. 9]. Але дещо в його долі наклало відбиток на все життя – він ріс без батька. Батько зник безвісти. Поїхав на полювання та зник, таємно, безповоротно. І лише через сорок років, за останнім проханням матері, Юрій Холоденко починає шукати свого батька. Так і починається історія, що заводила головного героя у найпотаємніші кутки.

З жінкою не складалося, прохання матері заводило у глухий кут , але це потрібно було зробити. «Я сидів розгублений посеред вітальні над перебраною коробкою речей і гадав, з чого почати пошук. Надії було мало, але мама так просила» [2, с. 27].

Роман «Зламані сходи» написаний від першої особи, а тому головний герой найчастіше використовує самохарактеристику. Юрія покинула жінка, а тому чоловік перейшов до статусу холостяка:

«Заскочив на квартиру, бо три дні не переодягався. … Сорочка аж затріщала, така була наелектризована. У квартирі – холостяцький бардак і сміттєве звалище. Джинси посеред спальні, брудні шкарпетки під ліжком, біля скрученої ковдри – розкрита книжка і попільниця із цигаркою» [2, с. 94].

Головному героєві-аматору допомагає слідчий у відставці Іларій Шаман, що мав «лице … сіре й невиразне, ніби кілька разів випрана і не пропрасована марля. Таке лице промайне – не запам'ятаєш. Зустрів би його другий раз, не признав. І тільки живі очі, з прижмуром, чіпкі, допитливі, блискучі, видавали в ньому старого детектива» [2, с. 39]. Портретна характеристика, використана автором, вказувала на складну і неспокійну долю старого слідчого. Щось його турбувало і дотепер. Саме він розслідував ту страву у далекому 1978 році. Трійця поїхала на полювання і не повернулася. Шаману натякнули, що це все марно, і справа – глуха: *«На Іларія насідав не тільки полковник Сахно, а й партійне начальство… Справа мисливців теж згоріла»* [2, с. 46]. Жодних слідів автомобіля, людей, вбивства чи ще чогось іншого. Але гарячий слідчий не втрачав надії знайти хоч щось. «Капітан обійшов, облазив увесь зарослий кущами й очеретами, нерідко непрохідний, берег озера Білого у пошуках слідів. Зустрічався з мисливцями, присідав до вогнища, розпитував, навіть ночував. Ні, ніхто не бачив, не помічав пропалих «Жигулів» із блискучою вихлопною трубою. Не полінувався опитати жителів ближнього Ярового і дальнього Красного» [2, с. 42]. Наполегливий, справедливий, працьовитий та невгамовний молодий Шаман не здавався. Він не здавався, але його здали… на звільнення. Тому докір, що він, молодий, спроможній опер, не зміг знайти трьох чоловіків, змусив якнайшвидше та найглибше знову долучитися до цієї справи. «Іларій сказав, що завжди буде радий мені допомогти, бо відчуває невиплачений борг» [2, с. 48].

Третім головним героєм роману є батько Юрія Холоденка. Хоча з ним читачі знайомляться заочно, та його образ проведений крізь усю сюжетну лінію. Він постає перед нами і самим головним героєм ще юнаком, «м'які чорняві вуса ще не загрубіли, а погляд карих очей бачив за об'єктивом маму, бо світився теплом і любов'ю» [2, с. 23]. Автор відтворює спогади Юрія Холоденка задля створення повноцінного образу його батька. Чоловік протягом усього твору згадує батька та його життя. «…Петро Холоденко, молодий працівник, який уперше вирушив на полювання. Про нього відомо, що він переїхав з Миколаєва, де теж працював на заводі телефоністом. Дмитро Вербицький продав йому стару берданку. Про Петра Холоденка всі казали, що він дуже закоханий у дружину Настю, яка працювала вчителем. І не хотів їхати, як відчував щось. Та проти начальства не попреш. Начальство вирішило залучити його до своєї компанії» [2, с. 41].

Першою і останньою зустріччю батька Юрія і читачів відбувається у фіналі. Тоді від молодого юнака з портрета не залишилося нічого: «я побачив розширені зіниці й застиглий вираз обличчя, на якому не відбивались ані почуття, ані думки. Воскова фігура з сивим поріділим волоссям, що купками стирчало на тім'ї і здавалось чужим, несправжнім, з впалими щоками, синюватими, без кровинки, губами, у дешевому костюмі. Худі руки, обв'язані шнурками жил, безвільно лежали на бильцях сидіння. Пальці дрібно тремтіли. Здавалось, він не дихав» [2, с. 232].

Отже, художні образи у детективному романі Бориса Крамера «Зламані сходи» характеризуються повнотою і цілісністю. Головні образи-персонажі відіграють важливу роль у створенні динамічного сюжету. В основі сюжету лежить реальна історія з реальними людьми, яка осмислена автором та втілена саме в його розумінні. Імена, прізвища змінені, але характер образів повністю збережений.

Література:

1. Білоус П.В. Вступ до літературознавства. Теорія літератури. Психологія літературної діяльності: Лекції. Житомир: Рута, 2009. 336 с.
2. Крамер Б. Зламані сходи. Борис Крамер. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2019. 240 с.
3. Орлова Т. Художній образ. *Філософський енциклопедичний словник : енциклопедія. НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди. За ред. В.І. Шинкарук.* Київ : Абрис, 2002. С. 702.
4. Пітерська О. Художній образ у сучасному науковому дискурсі. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/15642/1/PITERSKA.pdf (дата звернення: 10.11.2021).
5. Ткаченко А. Художній образ як ключове поняття в естетичному вихованні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2016/12_2016/13.pdf (дата звернення: 07.11.2021).

Тарановіч Т.П.,
студэнтка лінгвістычнага факультэта
Баранавіцкага дзяржаўнага ўніверсітэта
Навуковы кіраўнік: доктар філалагічных навук,
дацэнт, прафесар кафедры філалогіі
Баранавіцкага дзяржаўнага ўніверсітэта Белая А. І.

МАСТАЦКІЯ АДЗНАКІ «ПЕРАКУЛЕНАГА СВЕТУ» Ў ТВОРАХ ПРА КАЛЕКТЫВІЗАЦЫЮ

У межах данага артыкула мы звярнуліся да аповесці беларускага класіка Якуба Коласа «Адшчапенец» (1932) і паэмы рускага аўтара Аляксандра Твардоўскага «Краіна Муравія» (1934-36). Гэтыя творы прысвечаны тэме калектывізацыі. Рэаліі зменлівай, рухомай, дынамічнай рэчаіснасці пераходнага перыяду адбіваюцца на ўласцівасцях мастацкага вобраза свету, які часта выяўляецца перайначаным, «перакуленым». Метафару «перакулены свет» выкарыстоўвае ў рамане «Язэп Крушынскі» выдатны беларускі празаік Змітрок Бядуля. На нашу думку, яна па сваёй сутнасці адпавядае паняццю «абсурд», якое яшчэ ў грэчаскай філасофіі выступала супрацьлегласцю лагічнага мыслення, катэгорый прыгожага і высокага, праявай экзістэнцыйнага перажывання гістарычнага крызісу. У паэме А. Твардоўскага ёсць такая метафарычная характарыстыка пераходнай эпохі: *И жизнь -на слом, / И все на слом -/ Под корень, подчистую* [4, с. 34].

Адной з прыватных яскравых адзнак перакуленага свету ў паэме «Краіна Муравія» выступае цыганскі калгас. Цыганы як этнічная група спрадвеку вялі вандроўны спосаб жыцця, захоўвалі трывалую сацыяльную структуру. Жанчыны займаліся гаданнем, папрашайніцтвам, знахарствам, клапаціліся пра забеспячэнне сям'і харчаваннем. Заняткі мужчын - гандаль коньмі, канавальства, рамёствы (кавальства, пляценне кашоў, разьба па дрэве і інш.), канакрадства [5, с. 522]. Галоўны герой паэмы «Краіна Муравія» Мікіта Маргунок -селянін, які адпраўляецца на сваім кані ў пошукі той мясцовасці, дзе няма калгасаў. У час падарожжа яго каня скралі. Нядоўга думаючы, Мікіта накіраваўся ў цыганскі калгас, але каня там не знайшоў. Тады яму прыйшла думка скрасці аднаго з цыганскіх коней, кіруючыся наступным разважаннем: «*Лошадей цыгане крали? -/ Крали. - Испокон веков у всех? -У всех…»* [4, с. 49]. І ўсё ж Мікітава сумленне не дазволіла зрабіць гэтага.

Гісторыя пра цыганскі калгас у паэме «Краіна Муравія» не з'яўляецца вымыслам. А. Твардоўскі апісвае яго стварэнне як адзін з эксперыментаў савецкага часу на роднай пісьменніку Смаленшчыне. На тэрыторыі Смаленскай вобласці налічвалася 25 цыганскіх калгасаў [2, с. 187].

Аднак калгасны цыганскі рух, які развіваўся ў межах савецкай палітыкі, даў толькі адзінкавыя вынікі. Паводле некаторых ацэнак, цыганскі калгас увасабляе ідэал новых чалавечых адносін. Аднак развагі галоўнага героя паэмы прымушаюць усумніцца ў гэтым*: Знал Никита Моргунок / Правило простое, / Что медведь блинов не пек, / Волк двора не строил. / Удивился Моргунок, видит: на поляне / Ходят вдоль и поперек / С косами цыгане* [4, с. 45-46]. Пры гэтым мянташку яны трымаюць не так, як прынята спрадвеку, *не по форме вроде.* І гэтая дэталь таксама разбурае ідылічную карціну, як і тое, што на цыганскім падворку *из соломы ворота лыком запечатаны*. У сярэднім існаванне цыганскага калгаса працягвалася не больш за адзін год. Цыганскія калгасы не сталі прыкладам паспяховай палітыкі калектывізацыі ў СССР [2, с. 224].

Аповесць «Адшчапенец» была напісана Якубам Коласам ў 1930–1931 гг., у той час, калі ў краіне адбываўся бурны працэс перабудовы сельскай гаспадаркі. Адзін з герояў аповесці Якуба Коласа«Адшчапенец» -моцны гаспадар Ігнат Чыкілевіч, які раней за ўсіх адчуў подых небяспекі для такіх, як ён, уласнікаў. Таму Чыкілевіч *яшчэ з восені выкапаў патайны паграбок у сваёй клуні і ў гэтым паграбку хаваў кубел сала, дзве кадушачкі крупы і іншы свой скарб. Быў у яго добры япрук, і ён закалоў яго нядаўна. Каб людзі не ведалі аб гэтым <...> Чыкілевіч асмаліў япрука ў пограбе* [3, с. 175]. Аналізуючы персанажную сферу беларускай прозы першай трэці XX ст., А. І. Белая сцвярджае, што матыў «асоба і ўласнасць» рэалізуецца і ў такім тыпе персанажа, як злодзей. Даследчыца вылучае такія тыпы гэтага персанажа, як лясны злодзей; «злодзей паняволі", змушаны да пакражы невыноснымі ўмовамі жыцця; дасціпнага розуму махляр, што ўзыходзіць да архетыпу круцяля, ашуканца, трыксцера; злодзей, што крадзе ў цягніках, канакрад. Кулака Чыкілевіча ліхая доля прымусіла стаць злодзеем, які думае пра тое, як абкрасці самога сябе -дапяць да дабра, што схаваў на чорную часіну. Баронячы яго, Ігнат кінуўся на калгасных актывістаў з сякерай [1, с. 136-138]. Якуб Колас не каментуе і не рэзюмуе гэтую сітуацыю. Але аўтарскі аповед прымушае задумацца: рэчаіснасць, якая змушае чалавека да такога абсурднага ўчынку, - ці не ёсць гэта той самы перакулены свет?

Такім чынам, калектывізацыя стала вялікім пераломам у лёсе працоўнага сялянства. Сумленныя творцы імкнуліся праўдзіва адлюстраваць як трагізм эпохі, сучаснікамі якой яны былі, так і яе абсурднасць, аб чым сведчаць згаданыя ў артыкуле штрыхі да аблічча «перакуленага свету».

Літаратура:

1. Белая, А. І. Беларуская проза першай трэці XX ст. : станаўленне сістэмы персанажаў, тыпы і эвалюцыя мастацкіх характараў : манаграфія / А. І. Белая ; М-ва адукацыі Рэсп. Беларусь, Баранавіцкі дзярж. ун-т. – Баранавічы : БарДУ, 2018. – 352 с.

2. Килин, А. П. Политика перевода цыган на оседлый образ жизни: проблемы реализации (1926–1937) // Документ. Архив. История. Современность: сб. науч. тр. Вып. 5. - Екатеринбург, 2005. - 227 с.
3. Колас, Я. Збор твораў : у 20 т. / Якуб Колас ; Нац. акад. навук Беларусі, Ін-т мовы і літ. імя Я. Коласа і Я. Купалы. - Мінск : Беларус. навука, 2010. - Т. 12 : Аповесці. - 518 с.
4. Твардовский, А.Т. Поэмы / А. Т. Твардовский. - Пермь : Кн. Изд-во, 1973. - 496 с.
5. Этнаграфія Беларусі: Энцыкл. (Беларус. Сав. Энцыкл.; Рэдкал.: І. П. Шамякін (гал. рэд.) і інш. - Мінск: БелСЭ, 1989. - 575 с.

Чайчыц Г.М.,
студэнт кафедры філалогіі
Баранавіцкага дзяржаўнага універсітэта
Навуковы кіраўнік – старшы выкладчык
кафедры філаллогіі Косціна Ж.В.

ТВОР ЯНА ЧАЧОТ «СПЕВЫ ПРА ДАЎНІХ ЛІЦВІНАЎ ДА 1434 ГОДА» ЯК ГІСТОРЫЯ СТАРАЖЫТНАЙ БЕЛАРУСІ У ПЕСНЯХ

«Спевы пра даўніх ліцвінаў да 1434 года» -гэта паэтычная хроніка падзей паганскай Літвы, як некалі называлі ў асноўным землі цэнтральнай і заходняй часткі Беларусі. Іх можна аднесці да жанру гістарычных песень, у якіх адлюстраваны рэальныя гістарычныя падзеі, асобы, звязаныя з канкрэтнымі мясцінамі, абставінамі, часам».

Ян Чачот задумаў гэты цыкл гістарычных спеваў яшчэ ў філамацкі, ці віленскі перыяд свайго творчага шляху, што відаць з яго пісьма да Адама Міцкевіча ад 22 сакавіка (3 красавіка) 1823 года, у якім можам заўважыць наступныя словы: «Думаю паспрабаваць пісаць пра Вітаўта, Альгерда, Кейстута і іншых. Пра іх можна болей гаварыць, чым пра жанчын, трэба паказваць усе іх дзеі. Пагляджу, як гэта мне ўдасца. Добра б было, каб гэтыя творы не толькі можна было чытаць, але і спяваць. Яны маглі б выклікаць тады большы эфект…» [3, с. 324]. Але гэтая ідэя здзейснілася пасля таго, як Ян Чачот вярнуўся з высылкі.

Толькі ў апошні час сталі вядомымі тэксты цыкла Чачота «Спевы пра даўніх ліцвінаў да 1434 года» (1842–1844). Ён уключае больш за 50 твораў баладнага тыпу. Гэта паэтычная гісторыя ВКЛ, напісаная з мэтай уваскрасіць славу продкаў, папулярызаваць айчынную гісторыю. Цыкл планавалася выконваць пад музыку.

Спачатку Ян Чачот хацеў паказаць славутых жанчын мінулага, у першую чаргу «ліцвінак», але потым вырашыў наогул напісаць паэтычную гісторыю сваёй Бацькаўшчыны часоў Вялікага Княства Літоўскага.

Як зазначаюць многія навукоўцы: «Свае “Спевы пра даўніх ліцвінаў да 1434 года” аўтар прысвяціў Марыі (Марылі) Верашчацы, каханай яго сябра Адама Міцкевіча, шчырай сяброўцы ўсіх філаматаў, з якой Чачот заўсёды дзяліўся сваімі думкамі, якой пасылаў, гэтак жа, як і Зосі Малеўскай, тэксты ўласных песень для выканання іх на фартэпіяна» [3, с. 325]. Відаць, паэт спадзяваўся, што і «Спевы пра даўніх ліцвінаў» будуць нейкім чынам спявацца.

«Спевы пра даўніх ліцвінаў да 1434 года» адлюстроўваюць розныя старонкі гісторыі ВКЛ і расказваюць пра цікавыя моманты з жыцця вядомых гістарычных асоб. «Аўтар імкнуўся перадаць каларыт даўніны» [2, с. 91]. Пісаў пра Альгерда, Вітаўта, Кейстута, Ягайлу іншых рэальных і легендарных князёў.

Да прыкладу: у песні «Разлад Вітаўта з Ягайлам» ёсць і ўводзіны да гістарычнага аповеду, і высновы з урокаў гістарычнай маралі:

Горш няма, чым сварка дома,
Брат ідзе на брата,
Пэўна ўжо ад калатнечы
Прападзе іх хата.
Тут навука для нашчадкаў
Хай заб’е трывогу:
Хто ж ваюе дома й кліча
Ворага ў падмогу! [1, с. 196]

Ян Чачот пісаў свае «Спевы» абапіраючыся на гістарычныя факты, узятыя з «Хронікі польскай, літоўскай, жамойцкай і ўсяе Русі» Мацея Стрыйкоўскага і дзевяцітомнай «Гісторыі літоўскага народа» Тэадора Нарбута. Аўтар пазначае нават старонкі гэтых выданняў, адкуль ён браў факты для сваіх «Спеваў пра даўніх ліцвінаў да 1434 года».

Сёння беларускія гісторыкі пераканаўча паказваюць памылковасць многіх момантаў гэтай працы Яна Чачот, таму што не мог крытычна падыйсці да летапісных звесткаў, адсюль -і яго памылкі. Але трэба аддаць належнае аўтару, што гістарычныя факты ён апрацоўваў як мастак, акцэнтуючы ўвагу больш на маральнае аблічча сваіх герояў.

Да прыкладу, твор «Заснаванне Вільні 1322 г.» сюжэтна перагукаецца з баладай Чачота. Адрозненнем з'яўляецца расстаноўка ідэйных акцэнтаў. Калі ў баладзе аўтар падкрэслівае легендарнае паходжанне Лісдэйкі і рода Радзівілаў, то «ў "спевах" аўтар акцэнтуе ўвагу на ўтварэнні назвы горада ад ракі Вільня, а Гедымінаў сон і яго разгадка з'яўляюцца неад'емнай часткай апавядання» [1, с. 178]. Зварот да абранага сюжэта быў невыпадковым. Для філаматаў Вільня заўсёды была сэрцам ВКЛ, асяродкам яго духоўнасці, нацыянальным гонарам. А старонкі слаўнай гісторыі былі самымі прыцягальнымі для паэтаў–рамантыкаў.

«Спевы пра даўніх ліцвінаў…» у жывых вобразах узнаўляюць нашу далёкую мінуўшчыну, вельмі цікава асвятляюць шмат яе старонак.

Творчасць паэта на беларускай мове, як справядліва сцвярджае К. Цвірка – яскравае сведчанне «нараджэння новай беларускай літаратуры і адначасова нацыянальнага адраджэння аднаго з самабытных і вялікіх народаў» [2, с. 131].

Пісьменнік быў у ліку нямногіх аўтараў XIX стагоддзя, якія пры жыцці змаглі апублікаваць значную частку сваіх твораў. Значэнне твора Яна Чачота ў гісторыі беларускай літаратуры вялікае. Ён арыентаваўся на дэмакратычнага чытача, грамадзянскім пафасам, лірызмам, аказаў уплыў на наступнае развіццё паэзіі і ліра-эпасу. Таму можна лічыць «Спевы пра даўніх ліцвінаў да 1434 года» паэтызаванай гісторыяй Беларусі эпохі рамантызму.

Літаратура:

1. Гісторыя беларускай літаратуры XI -XIX стагоддзяў. У 2 т. Т. 2. Новая літаратура: другая палова XVIII - XIX ст. / НАН Беларусі, Ін-т мовы і літ. імя Я. Коласа і Я. Купалы; навук. рэд. тома У. І. Мархель, В. А. Чамярыцкі. -2-е выд. -Мінск: Беларус. навука, 2007. -582 с.
2. Лойка, А. А. Гісторыя беларускай літаратуры. Дакастрычніцкі перыяд. У 2 ч. Ч. 1: Падруч. для філал. фак. ВНУ. -2-е выд., дапрац. і дап. -Мн.: Выш. шк., 1989. -319 с.
3. Чачот, Я. Выбранныя творы / Я. Чачот ; уклад., пер. з пол., прадм. і камент. К. Цвіркі. -Мн.: Беларускі кнігазбор, 1996. -374 с.

Шевченко І. В.,
студентка 61-2У групи ННІ філології та історії
Глухівського НПУ імені Олександра Довженка
Науковий керівник — канд. філол. наук, доц. Марєєв Д. А.

ВИВЧЕННЯ ДИНАМІКИ ГОВІРКИ С. ВЕРТІЇВКИ НІЖИНСЬКОГО Р-Н., ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Вивчення динамічних процесів у сучасному говірковому мовленні є актуальним і багатоаспектним. Діалектологів хвилюють напрямки, причини, темпи змін у говорах. На діалекти великий вплив несуть наука, економічний стан, техніка, культура, зв'язки населення з іншими етносами.

Нові тенденції у мовленні впливають на діалектний портрет говірки. Однак змінюючись залежно від конкретних умов, говори впродовж часу мають й свої давні риси. Рухливість і змінність у часі слова дозволяє виявити його динамічні властивості.

Питання вивчення мови в синхронному (статичному) та діахронному (динамічному) аспектах не є новим. Відділення таких підходів виникло в плині розвитку історичного вивчення мови.

Вивчення мовних одиниць з погляду динаміки дає змогу встановити нівелювання, редукції старих та формування нових рис. Йде мова про вияви тенденцій саме на синхронному, а не діахронному зрізі мови, тобто тих процесів розвитку, які, бажаючи рівноваги й симетрії в синхронії, все ж не дають змогу отримати абсолютної стабільності: одна (відносно статична) стадія розвитку змінюється динамічною. У такий спосіб з'являються нові напрямки.

Чимало дослідників стверджували про важливість розрізнення історичних змін та стану мови, вивчаючи не тільки нерухомі статичні риси, а й мову в її історичному розвитку.

Динаміка і статика – це два стани існування мовних явищ, що знаходяться у безперервній взаємодії та взаємозв'язку. Для кожного синхронного зрізу специфічна течія до рівноваги і водночас ознаки, які існують нестатично.

В українській діалектології реалізовано чимало досліджень динамічних процесів на матеріалі різних за генетичною ознакою діалектних масивів.

Історична діалектологія досягає високих результатів, застосувавши одночасно ретроспективне вивчення сучасних говірок і мовних фактів писемних матеріалів різних часів дослідженого ареалу. Сучасна лінгвістика систематично не дає можливості зужитковувати достатньою кількістю мовних фактів із корпусу писемних джерел через високу уніфікованість кириличної графіки, уникання переписувачами простонародних мовних ознак, нині -відтворення стандарту літературної мови. Саме етнографічні матеріали Бориса Грінченка Чернігівської та сусідніх із нею губерніях є продуктивним матеріалом для аналізування фонетичних рис східнополіського говору північного наріччя і практично вперше запроваджені у науковий вжиток. Автор

у передмові зазначав: «Относительно языка я старался передать особенности записей со стороны фонетической» [4, с. 16-17].

Таким чином, етнографічна спадщина Б. Грінченка відтворює виняткові старожитні ознаки східнополіського (лівобережного) говору північного наріччя української мови. Із максимальною вірогідністю, застосовуючи фонетичний принцип правопису та знаки українського та російського варіантів кирилиці, збережені самим автором пісні та передані його інформаторами М. Рклицьким, Г. Неводовським, П. Теремцом живомовні риси Чернігівського, Новгородсіверського та Городнянського повітів Чернігівщини.

На місці наголошеного [о] (етимологічного *о та *е > о після шиплячих) у нових закритих складах виступає:

-дифтонг уо: двуор, туой, куонь, первуой, другуой, третьуой, краснуой, туом, піруог, муой, голуовочку, рукавцуом, спуод, стуольки, корольуовну, пуойде, куопъ, пуоткувокі, кужуолку, вуойско, буор.

- дифтонг уі: куинь, первуимъ, другуимъ, третьуимъ, четвертуимъ, жуинка, муій, гуирко, буильше, билуимъ, туилько, туій, воруиженьки, туилькы, доруиженьку, куисоньку, руидъ, пчуилочка, корольуивна.

- монофтонг о, що зберігся у цій позиції: пырожокъ, обложокъ, паробочков.

-монофтонг у: пудпала, корувки.

Найбільш часто в дослідженому матеріалі зустрічається у відповідній позиції дифтонг уо - у 70 % зафіксованих мовних одиниць; у 15 % - уі дифтонг, монофтонги о або у - у 7,5 % кожний. Таке ж бачимо і в матеріалах АУМ, І, к. 58–61.

Дані вияви розвитку давніх *о та *е в [і] являють одну з суттєвих ознак української мови посеред інших слов'янських. Зафіксовані Борисом Грінченком у Східному Поліссі фольклорні тексти відтворюють старожитні наголошені та закриті звуки у вигляді дифтонгів. Послуговувавшись фонетичним принципом письма і кирилицею, з її російським та українським буквено-звуковим значенням заразом, Б. Грінченко не порушив традиції передачі у писаному текстів дифтонгів Полісся. У подібному прийом вони передавались у Четьї 1489 р., у ділових документах з цього регіону, конкретно у Бориспільській та Пирятинській актових книгах XVII ст.

У східнополіському говорі вирізняється група північних говірок, що лежать «на північ від лінії, проведеної від Дніпра до гирла Снові через Чернігів, та на захід від ріки Снов, та по обидва боки течії Десни» [6, с. 49].

Акання (АУМ І: к. 71) -ознака, що є елементом східнослов'янського масиву акання та не утримується діями української літературної мови, де опозиція /о/ ~ /а/ в ненаголошеній позиції не нейтралізується.

Важлива риса даної говірки закріплена у текстах пісень, занотованих Б. Грінченком: перехід ненаголошеного [е] в [а] після стверділих шиплячих: багатыхъ, золата, багатая, високага.

Питання про твердість/м'якість передньоязикових приголосних перед історично дієзними є досить складним та важливим в історії української мови, а також її діалектології. Український лінгвіст Юрій Шевельов, опрацювавши матеріали пам'яток і діалектів, зазначав, що тверді передньоязикові приголосні у цій позиції були присутні ще у праслов'янський період і відбились у протоукраїнській мові [5, с. 3].

М. Жовтобрюх називав ці приголосні напівпалаталізованими [1, с. 3]. Л. Калнинь аргументувала, що ствердіння шиплячих у цій позиції відбулося після занепаду редукованих у мові східних слов'ян, а переписувачі ще тривалий час докладали зусиль передати на письмі традиційну м'якість спеціальними засобами -крючками або йотацією [2, с. 6].

В. Мойсієнко вважає, що «випадки спеціального передавання твердості/м'якості попереднього приголосного, що стояв перед е, у північноукраїнських пам'ятках простежити майже неможливо [3, с. 38].

У опрацьованих фольклорних текстах твердість/м'якість передньоязикових можна дослідити лише у тих випадках, коли Б. Грінченко і його інформатори при записі пісні занотовували графеми и та ы, застосовуючи з наміром достовірного занотовування звучання варіант російської кирилиці. Однак про характер вимови приголосних говорити не доводиться, адже написання за принципом «передньоязиковий + и» чисельно поєднується майже 50 на 50 % із написанням за схемою «передньоязиковий + ы», часто у таких самих подіях.

Схема написання «передньоязиковий + и» не може свідчити про твердість передньоязикових, адже в російській кирилиці и вживається на позначення [і], до прикладу: лузи, гуирка, дни, соби, поли, почорнило, братци, дивчына, мени, наши, други, недилю, писни, пидмовляють, дивко, спивають, ридна.

Писемні північноукраїнські матеріали від найдавніших часів фіксують на письмі твердість [р]. Цим вони поєднуються з матеріалами білоруської мови.

«Найвірогідніше, диспалаталізація р' у поліських говорах відбулась під балтійським впливом. Пробившись із теренів Полісся поодинокими написаннями у найдавніших пам'ятках (XI–XII ст.), ця особливість стала домінувати у канцелярській мові Великого князівства Литовського» [3, с. 42].

Така фонетична риса системи приголосних виникла на Поліссі й обсягла його цілковито. Пізніше розповсюджилкась через писемну мову на український захід і південь, але там розмовною нормою не стала.

Фольклорні тексти східнополіського мовного простору, зафіксовані в етнографічних матеріалах Б. Грінченка, можна назвати, услід за Ю. Карським, «твердоєрими»: курывъ, чорнобрывый, прыймають, тры, прыйшлы, Крымъ.

Ю. Шевельов визначив, що середньо- та східнополіські говірки властиві до ареалу «з помірковано розвиненою протезою» [5, с. 582].

Типові для української мови протетичні приголосні зафіксовані достатньо показово: ворить, вна вочі, вуон, вуточка.

Подекуди була змога виявити епентезу: трейтьою, трейте, увзяла.

Отже, укладнені відомості є цінним джерелом для вивчення динаміки говірки с. Вертіївки Ніжинського р-н., Чернігівської обл.

Література:

1. Вакульчук С. П. До питання дослідження динаміки говірок. Київ, 2012. С. 58.
2. Волошинова М. О. Динаміка традиційної предметної лексики в українських східнослобожанських говірках. Луганськ, 2014. С. 21.
3. Гримашевич Г. І. Динаміка лексики одягу в говірках Середнього Полісся. Київ, 2011. С. 139.
4. Гриценко П. Ю. Простір і час у лінгвістичній географії. Київ,1994. С.107.
5. Громик Ю. В. Фольклорні матеріали з Берестейщини як джерело відомостей про особливості місцевих говірок. Луцьк, 2015. С. 169.
6. Матвіяс І.Г. Українська мова та її говори. Київ, 1990. С. 168.

Шкурак Л. І.,
студентка кафедри англійської філології,
Львівського національного університету імені Івана Франка
Цибульський С. А.,
студент кафедри англійської філології,
Львівського національного університету імені Івана Франка
Науковий керівник – д-р. фіолол. наук, проф. Бандровська О.Т.

ПРОБЛЕМА ІДЕНТИЧНОСТІ ПЕРСОНАЖА-ЖІНКИ В НОВЕЛІ Е.А. ПО «ЛІГЕЙЯ»

І життя, і творчість американського романтика Едгара Алана По сповнені містичними загадками, нерозгаданими питаннями та трагічними подіями. Новаціями письменника в галузі естетики, малої прози і поезії захоплюються критики і читачі, вважаючи його геніальним диваком, співцем темного начала людської психіки та майстерним творцем екстраординарних сюжетів.. У своїх творах Е.А. По демонструє блискуче володіння мовою і техніками оповіді, а також багатство й оригінальність художньої уяви. Саме він, написавши у 1841 році оповідання «Вбивства на вулиці Морг», стає родоначальником детективного жанру. Також письменника називають творцем психологічної новели-трилера і наукової фантастики.

Е.А. По-критика сучасники поціновували навіть більше, ніж Е.А. По-митця. Так, відомий поет і критик Д.Р. Лоуелл назвав його «найбільш специфічним, філософським та безстрашним американським критиком» [6, с. 432]. У своїх теоретичних працях Е.А. По сконцентрував свою увагу на проблемах художньої майстерності. Його романтичну естетичну концепцію, що базується на світоглядному песимізмі митця, було викладено в статтях, які стали канонічними – «Філософія творчості», «Поетичний принцип» та «Теорія вірша». Також він пише декілька статей про новелістику Н. Готорна, в яких створює теорію новели, називаючи основоположними принципами цього жанру правильну композиційну побудову твору і підбір художніх засобів, які найкращим чином служили б створенню основного ефекту. Емоційне потрясіння в свідомості читача Е.А. По називав «totality effect», і, на його думку, цей ефект повинен збігатися з кульмінаційним моментом оповіді. Письменник заперечував моралізм та алегорію, а також вважав, що справжня ідея твору повинна бути неочевидною, тобто прихованою між рядками.

Е.А. По творив у той період, коли Сполучені Штати Америки проходили етап творення американської нації. З одного боку, в цю епоху виникла та розвивалася національна ідентичність американців, а з іншого, в цей час з'явилось спустошуюче розчарування в багатьох задекларованих ідеалах доби. Американські романтики – Е.А. По і Генрі У. Лонгфелло, Фенімор Купер, Герман Мелвілл, Волт Вітмен та інші письменники – перебували біля витоків становлення національної ідентичності та формування американської національної літератури. Саме вони довели Європі самоцінність американської культури та її випереджувальне значення у формуванні багатьох мистецьких явищ кінця XIX – XX століть. З цього погляду, визначним був вплив поезії і малої прози Е.А. По на естетичні погляди і творчість французьких символістів кінця XIX століття. Шарль Бодлер і Стефан Малларме у своїх літературних пошуках і новаціях спирались на естетичну концепцію американського романтика. В світовій літературі XX століття художні досягнення Е.А. По також не втратили своєї актуальності.

Одна з найкращих «імпресіоністичних» новел Е.А. По «Лігейя» (1838) написана в жанрі психологічної новели жахів. Автор звертається до традиційних для його творчості мотивів – смерті коханої жінки, тілесної та душевної руйнації, болю і страждання, які розкриває за допомогою характерного для поетики його творів поєднання елементів містики, фантасмагорії та романтичного візіонерства.

Персонажна система твору включає героя-оповідача і двох його дружин – Лігейю та Ровену. Жіночі образи новели є складовою системи «темних» жіночих персонажів творчості письменника. «Різноманіття літературознавчих інтерпретацій «Лігейї» доводить унікальність та складність художніх образів жінок-героїнь твору: це – формалізм (Бред Говард), міфокритика (Деріл Джонс), феміністична критика (Дебра Йоханяк), ґенденрні студії (RC De Prospo), расова теорія (Джоан Даян)» [5, с. 57].

За сюжетом, Лігейя з'являється в житті оповідача несподівано. Він не знає її прізвища і не пам'ятає, коли зустрів її: «… хоч убийте, не можу достеменно пригадати, як, коли й навіть де саме вперше зустрівся з леді Лігейєю» [1, с. 1]. Варто наголосити, що герой-оповідач, імені якого автор не називає, залежний від опіуму: «В чаді опіумного забуття (бо мене вже міцно закувало в кайдани те зілля)» [1, с. 3]. Тому не можна повністю вірити всьому, що він говорить, натомість читач бачить Лігейю його очима. Е.А. По обирає «ненадійного» оповідача (цей термін до критичного обігу було введено Вейном Бутом), і ця «ненадійність» передбачає спотворення дійсної суті речей та подій [2, с. 158-159].

Не випадково в образі леді Лігейї повністю відсутній матеріальний, тілесний початок, в той же час автор чітко підкреслює риси її високої духовності. Д.Г.Лоуренс вважав, що Лігейя – збірний символ[4, с. 337]. Зовнішнє враження про Лігейю формується в читача через «химерні», нечіткі характеристики оповідача.

Важливо, що «ненадійний» оповідач, як правило, має специфічні проблеми з пам'яттю. З одного боку, в «Лігейї» читач бачить жінку «високого зросту» з «легкістю та пружністю кроку», яка «з'являється й зникає як тінь», з «тихим ніжним голосом» [1, с. 1]. Крізь «сяйво опіумного сну» Лігейя нагадує ефемерну особистість, схожу на вищий дух. З іншого боку, пропорції її фігури та посилання на її красу, такі як «шкіра, що конкурує з найчистішою слоновою кісткою» [1, с. 1], «ніжні обриси носа» [1, с. 1], «гіацинтові локони» [1, с. 1], розріз губ, сяйво її посмішки, мармурова рука та величне грецьке підборіддя засвідчують її фізичність і навіть скульптурність: вона – наче добре виліплена статуя. На перший погляд, Е.А. По дотримується ідеї Френсіса Бекона про вишукану красу, згідно з якою краса повинна мати певну привабливу незвичність. До того ж, оповідач розповідає про вченість Лігейї та визнає її інтелектуальну вищість над ним. Ідеалізовані риси героїні підводять Кетрін Картер до висновку, що «Лігейя уособлює щось конкретніше за аніму, конкретніше за «жіноче»: вона є втіленням творчої музи автора» [3].

Одним з естетичних принципів Е.А. По є принцип дуальності, який реалізовано в образній системі цієї новели. На противагу Лігейї, Ровена, «золотоволоса та блакитноока» [1, с. 2], є однією із «світлих» жінок художнього світу автора. Ровена та Лігейя знаходяться в опозиції, ілюструючи мотив боротьби «темного» і «світлого» жіночих начал. Сцена, коли Ровена стає Лігейєю, демонструє явне протистояння між ними: «…кожного разу агонія виглядала так, ніби відбувалася запекла боротьба з якоюсь незримою чужорідною силою» [1, с. 3]. Справжня природа протистояння цих героїнь-жінок заснована на принципі протилежностей – матеріалістичної та духовної сторін життя, фантазії та реальності, гарячого гніву та стриманої байдужості. Врешті решт, дух *femme fatale* бере гору над земною жінкою, що жила в нелюбові та страху. А оскільки Лігейя є неначе частинкою душі оповідача, можна зробити висновок, що саме його маніакальне прагнення повернути Лігейю до життя стало причиною смерті його другої дружини леді Ровени.

Отже, традиційно звертаючись до теми кохання і смерті в новелі «Лігейя», Е.А. По вводить принцип бінарної опозиції у розбудову жіночих персонажів: протиставлення є виразним і на тілесно-візуальному рівні кожного образу, і на рівні типу особистості героїнь. Досконалість леді Лігейї і пересічність леді Ровени, які виступають ядром їхньої ідентичності, демонструють розрив між ідеалом і повсякденністю. Однак письменник ускладнює цей базовий принцип романтичного двосвіття наприкінці новели, коли крізь ідентичність Ровени проступають риси Лігейї. Таким чином, конструювання особистісної ідентичності жіночих персонажів твору набуває ігрового виміру, характерного для літератури XX століття.

Література:

1. По, Едгар Алан. Лігейя [Електронний ресурс] / Едгар Аллан По [перекл. В.В. Вишневий] // Бібліотека зарубіжної літератури. – 1992. – Режим доступу : https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=44.
2. Booth, Wayne C. The Rhetoric of Fiction / Wayne C. Booth. – University of Chicago, 1961. – 484 p.
3. Carter, Catherine. Not a Woman: The Murdered Muse in «Ligeia» / Catherine Carter // Poe Studies/Dark Romanticism. – 2003. – Vol. 36, issue 1-2. – P. 45–57.
4. Gargano, James W. Poe's «Ligeia»: Dream and Destruction / James W. Cargano // *College English*. – 1962. – Vol 23. – No 5.– P. 337-342.
5. Martens, Elien. The Representation of Women in the Works of Edgar Allan Poe / Elien Martens. – Universiteit Gent, 2013. – 81 p. – Access mode : https://lib.ugent.be/en/catalog/rug01:002060296
6. Quinn, Arthur Hobson. Allan Edgar Poe. A Critical Biography / Arthur Hobson Quinn. – N/Y, London, D. Appleton-Century Company, 1941. – Access mode : https://eapoe.org/papers/misc1921/quinn00c.htm

Шуленок О.С.,
аспірант кафедри української мови Інституту філології
Київського університету імені Бориса Грінченка
Науковий керівник – д-р. філол. наук, проф. Стишов О.А.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ІЗ ОРНІТОНОМЕНАМИ «КАЧКА», «КАЧЕНЯ» В УКРАЇНСЬКІЙ МОВНІЙ КАРТИНІ

Відомо, що ***качка (каченя)*** – водоплавний свійський і дикий птах, цінний своїм пір'ям; самка качура; свійська качка, яку ще називають *крячкою*. В українському етносі утрадиційнилося, що вона – символ забарності, несили, а також домосідства. У народних легендах і переказах *качка* належить до первовічних птахів, тому в колядках завжди служить вищому єству; у весільних піснях качка – наречена, а селезень – жених. На території Києва археологами знайдено різні предмети із зображенням качок – уособлень водної стихії з її животворними властивостями [1, с. 277-278]. Словник жарґонної лексики української мови подає такі значення слова ***качка***: 1) повідомлення недостовірної, неправдивої інформації; вигадка; 2) інформатор, донощик; 3) тренажерна зала для занять з бодибілдингу [3, с. 167-168].

В українській мові існують фразеологізми з назвою ***качка/крячка***, які описують різноманітні риси характеру людей. Так, про людину, яка наполегливо займається чим-небудь, заглиблюється в якусь роботу, заняття, кажуть: *сидіти крячкою.* Значну кількість ФО з цим орнітокомпонентом застосовують для характеристики нерозумної, дурнуватої, пришелепкуватої особи. Для прикладу наведемо такі фраземи: *вумний як вутка; умний як вутя; вумний (грамотний) як вутка, та тільки отрубєй не клює (та тільки не несеться; тільки не кряка; тільки яйця не несе)*. Якщо хто-небудь не скоро починає розуміти порівняно прості речі, про такого в розмовному мовленні кажуть: *доходе як до вутки (утки) (на треті (п'яті) сутки).* Брехливу особу описують за допомогою ФО *це той, хто одним пострілом сорок сім качок б'є.* Про того, хто некрасиво, неакуратно пише, говорять: *як качка хвостом по воді.*

Фіксуємо також ФО, які описують зовнішній вигляд людини. Наприклад, вислів *як качка крива* асоціюється з українською народною казкою «Кривенька качечка», і його вживають на позначення людини (переважно дівчини), у якої криві ноги. Фразема *гидке каченя* умотивована однойменною назвою відомої казки Г. К. Андерсена про пташеня, несхоже на інших, яке всі вважали гидким, а воно виросло у прекрасного білосніжного лебедя. У переносному значенні так кажуть, як правило, про підлітків, які згодом стають привабливими, або про тих, кого свого часу не вміють оцінити по-справжньому і хто заслуговує на безперечне схвалення й повагу. Приклади вживання зазначеної ФО фіксуємо в художній літературі: – *Матрос Платоша у засмальцьованій тільняшці й лиснючих кльошах поряд із капітаном мав вигляд, наче* ***гидке каченя*** *поряд із білим лебедем* (В. Нестайко).

Емоційний стан сердитості виражає вислів *розпаливсь, як жаба до каченяти.* ФО *моє щастя таке, як у тої курки, що качата водить* передає концепт «нещастя» в контексті відсутності сенсу життя, відчаю тощо.

Звернемо увагу на ФО з компонентом ***качка*** (розмовне ***утка***) на позначення фізичних станів. ФО *бігати як качка; копотіти як утка; сунути як підстрелена утка* застосовують для опису людини, яка рухається повільно, незграбно. Наведені вислови засвідчено в художньому дискурсі: *А ви б подивилися, як він* ***бігає! Як качка!*** *Перевалюється з ноги на ногу, головою мотає і пихкає, як паровоз. Сміхота!* (В. Нестайко); – *Тьфу! дурна я. Розбазікалася тут з вами і забула, що на те хата є, – промовила бабуся, повернулася і,* ***як підстрелена утка,*** *коливаючись зі сторони на сторону,* ***посунула*** *уперед; – Бабуся! Бабуся приїхали! – радо скрикнула дівчинка літ семи, підбігаючи до баби і даючи їй чолом. За нею п'ятилітній хлопчик качаном прикотився, а далі з полу зсунувся і, перевалюючись з боку на бік,* ***як утка, копотів*** *другий, менший, гукаючи нетвердим язиком: "Ба! ма!", і всі опали бабу* (П. Мирний). Про нетверезу людину, яка хитається, втрачає рівновагу говорять: *іде, качки заганяючи; бач, як качки заганяє.* На позначення стану голоду вживають вислів *голодній качці все зерно на гадці.* Наведений вище вираз *сидіти крячкою* також має значення: 1) перебувати в нерухомому положенні; 2) перебувати де-небудь безвідлучно, нікуди не виходячи або не від'їжджаючи. Наведемо переконливий приклад вживання вказаної фраземи у художній літературі: *Вона так давно бачилася з ними: після Миколи не виходила ні на досвітки, ні до кого на попряхи;* ***як крячка*** *та,* ***просиділа*** *трохи не три тижні коло матері* (П. Мирний).

В українській мові компонент ***качка*** вживають у ФО *щоб тебе (бодай) (її, його і т. ін.) качка (ніжкою) копнула (брикнула, забодала)* для вираження незадоволення ким-, чим-небудь, несхвалення чогось і т. ін. Ця фразема активно використовується в художній літературі: *Що тобі, Грицю, сказати... Хай живі класики тричі умиються, щоб написати щось подібне!* ***І щоб тебе****, як любить казати Нанашка,* ***качка копнула!*** *Примусив мене не спати всю ніч* (А. Дімаров); – *Порода! А* ***бодай тебе****, пане добродію,* ***качка копнула!*** *А мені все здавалось, що ти хлопський син!* ; ***– А най то качка копне!*** *-запалює папіроску Оля Кентнер, як би не хотіла торкатись того, що вже пропало. – Говорім про що інше!* (І. Вільде); ***А бодай вас качка забодала.*** *Чого вам од мене треба?* (І. Кочерга).

Відомо, що раніше жінки прали на річці, що було легко робити влітку, але дуже тяжко взимку. Звідси й вираз *влітку і качка – прачка, а взимку і Тереся не береться (невістка не хоче).* Крім того, орнітономен ***качка*** подано у порівнянні *як качка без води, так вдовець без жінки.*

Отже, фразеологізми з компонентами ***качка/крячка/утка, каченя*** наділені різноманітною семантикою й конотаціями. Було виявлено, що ФО із студійованими складниками позначають людські риси характеру (наполегливість, нерозумність, брехливість, неакуратність тощо), зовнішній вигляд (криві ноги, непривабливість та ін.), емоційні стани (сердитість, відчай тощо), фізичні стани (повільність, незграбність, перебування в нерухомому положенні та ін.). Робимо висновок, що фразеологічні одиниці з назвами птахів є важливим джерелом для вивчення національної культури, психології, побуту, вірувань українського народу.

Література:

1. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник. Київ: Довіра, 2006. 703 с.
2. Словник фразеологізмів української мови / В. М. Білоноженко та ін. Київ : Наук. думка, 2003. 1104 с.
3. Ставицька Л. Український жарґон. Словник: Містить близько 4070 слів і понад 700 стійких словосполучень. Київ: Критика, 2005. 496 с.
4. Українські прислів'я та приказки / С. В. Мишанич, М. М. Пазяк. Київ: Дніпро, 1984. 390 с.
5. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологічний словник східнослобожанських і степових говірок Донбасу. Вид. 6-е, доповн. й переробл. Луганськ : ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. 552 с.

Шекеряк Я.В.,
магістр факультету журналістики
Львівського національного університету імені Івана Франка
Науковий керівник – доц. Габор Н.Б.

ІНСТРУМЕНТАРІЙ ЖУРНАЛІСТИКИ ДАНИХ

Відкриті дані з'являються у всеможливих сферах. Від державних закупівель й електронних декларацій до рейтингів музичних хітів та найпопулярніших запитів у гуглі. Медіасфера відповідає на ці виклики, впроваджуючи дані у свої матеріали та будуючи на них як і невеликі статті, так і масштабні розслідування. Цим займається журналістики даних. Вона дає змогу широкій аудиторії дізнаватися про інформацію із подекуди заплутаних реєстрів, виявляє і представляє причинно-наслідкові зв'язки між, на перший погляд, непов'язаними явищами.

Метою статті є окреслення основного інструментарію журналістики даних.

Збір даних. Інколи журналіст спочатку формує ідею статті, а потім шукає під неї джерела, інколи початком матеріалу є саме цікавий набір даних. Як зазначає аналітик видання Texty.org.ua. Денис Губашов джерелами даних для матеріалу можуть бути:- статистичні дані; - публічна інформація; - відкриті дані; - дані з міжнародних джерел; - комерційні дані.

Пол Бредшоу зауважує, що журналісту, перед тим, як збирати дані, варто окреслити теми й сфери, які його цікавлять. Після цього значити, які органи влади, громадські організації чи установи їх збирають. Пол Бредшоу визначає декілька рівнів збирачів інформації: - місцеві, регіональні та національні урядові портали; - міжнародні організацій; - аудиторські органи; - благодійні й некомерційні установи; -корпорації; -професійні організації та спілки; - ініціативи щодо відкритих даних у галузі, що цікавить журналіста [1].

Перед тим, як переходити до безпосереднього пошуку у мережі, варто відповісти на два питання: який вид інформації потрібний для матеріалу й де він може бути. Природною наступною дією буде банальний пошук в мережі. Це досить виправдано, бо більшість необхідної інформації зараз можна знайти, не встаючи з-за столу. Однак для більшої результативності такого пошуку Пол Бредшоу рекомендує уявляти, як може виглядати потрібна журналісту сторінка й скористатися спеціальними інструментами для пошуку у Гуглі, які зазвичай ігноруються більшістю користувачів. Зокрема, шукати рекомендується використовуючи точні фрази, які можуть бути у потрібному документі, але не просто, а беручи їх у лампки. Тобто, якщо писати у полі для пошуку не статистична інформація, а «статистична інформація» показуватиме результати, у яких зустрічається саме ця фраза, а не просто окремі слова. Існує й багато інших схожих способів «покращеного» пошуку.

Здійснюючи пошук потрібних даних чи просто моніторячи певні новини, журналіст щодня переглядає безліч інформації, на яку просто не звертає увагу почасти тому, що у конкретний момент вони не є дотичними до теми його матеріалу. Однак Пол Бредшоу рекомендує вести облік даних, щоб, коли немає ідей, «витягати» з нього цікаві історії. Або якщо доведеться працювати зі схожою темою, ця «подушка» дозволить не шукати дані з нуля й зекономить час. Робити це можна за допомогою гугл-таблиць, чи використавши спеціальні програми-закладки, на кшталт Delicious [1].

Інколи дані не перебувають у форматі будь-яких документів, а подані як сторінка веб-сайту. Тоді можна спробувати метод видобування («scraping»), які переводять сайти у формат таблиць. Для цього існують спеціальні програми на кшталт -Import.io, OutWit Hub, Scraperwiki чи, найпростіший – гугл-таблиці. Зокрема за допомогою формули ImportHtml, вказавши у дужках спочатку адресу потрібного вебсайту, потім тип

інформації (таблиця) і в кінці її номер (наприклад перш чи друга таблиця), дані завантажаться у гугл-таблиці й стануть придатними для подальших очищення та аналізу [1].

Також часто потрібної інформації просто немає у мережі. Тоді варто звернутися з інформаційним запитом до розпорядника інформації. Запити можна подавати й на національному, і на міжнародному рівнях. Також існує краудсорсинг, тобто збирання даних серед аудиторії за допомогою, наприклад, гугл-форм. Але їх варто сприймати як підказку, а не основне джерело.

Очищення даних. Після отримання даних, будь-яким із вище описаних способів, їх, перш за все, треба почистити. Частою проблемою є невпорядкованість даних та їх не уніфікованість. Наприклад та сама вулиця може бути записана у скороченому вигляді, у повному, без крапки чи з нею чи з різною кількістю пробілів – хоча візуально різниця буде невелика для програм усі ці написання сприйматимуться як різні дані, тому їх треба уніфікувати [2].

Також часто дані погано структуровані. Якщо вони добре читаються людським оком це не означає, що обробити програмно їх теж можна буде коректно. Добре структуровані дані мають відповідати таким ознакам: 1.заголовки в колонках повинні містити назви змінних, а не самі значення; 2.одна колонка – один вид змінних; 3.змінні не мають бути записані як і в рядках, так і в колонках; 4. різні типи блоків спостережень необхідно поміщати у різні таблиці; 5.один блок спостережень не має бути розкиданий по різних таблицях [3].

Для того, щоб коректно визначити дані, а відповідно й правильно їх очистити варто використовувати словник даних, де записано значення заголовків, який тип значень застосований у тих чи інших колонках. Проблеми виникають ще й тоді, коли є не задокументовані зміни й нюанси, відображені у даних. Тому, коли журналіст під час роботи знаходить не зрозумілі чи не подані у протоколі види значень, варто зателефонувати розпорядникові інформації й уточнити, що саме він мав на увазі [2].

Один з найбільш звичних інструментів для очищення даних – Google Spreadsheets. У цьому контексті вони надають можливість: - змінювати формат даних на необхідний для подальшої обробки; - шукати та замінювати певні вирази; - розбивати колонки на декілька і навпаки, об'єднувати інформацію як з різних колонок, так і прикріплювати спільні колонки до декількох наборів даних;- прибрати дублікати; - видалити зайві пробіли й символи, дрібні помилки у значеннях тощо [3].

Також, відкривши гугл-таблиці та натиснувши кнопку «дані», можна вибрати функцію «поради по очищенні даних», де знаходиться інформація, формули та підказки.Схожі функції можна знайти й в Microsoft Office Excel. Однак часом цих функцій замало, тоді можна скористатися OpenRefine. Це інструмент для очищення даних, що написаний на Java.

Аналіз даних. Його проводять з метою здобуття знання про об'єкт дослідження: виокремлення корисної інформації, цікавих закономірностей чи/і збігів, або будь-чого іншого для окреслення висновків і прийняття рішень. Аналіз даних може мати багато аспектів та підходів, реалізовуватися за допомогою різних інструментів – у тому числі математичних, статистичних, за допомогою різних способів візуалізації, але головне його завдання – стиснення інформації [3].

Денис Губашов зазначає, що для полегшення аналізу даних варто зрозуміти їх поділ на кількісні (тобто числові значення) і якісні (текстові). З першими можна проводити описову статистику: визначати найбільше і найменше значення, наприклад витрат на освіту з держбюджету. За допомогою ж якісних даних відбувається підрахунок частоти, наприклад можна виявити, автомобілі якої марки найчастіше крадуть.

Аналіз даних також можна визначити як інтерв'ювання даних. Залежно від мети матеріалу журналіст ставить собі питання які найбільші, найменші і середні значення у даних? Яку саме категорію населення вони репрезентують? Чи справді дані зображають тенденції, які помітив автор перед початком створення проєкту? За допомогою функцій різних програм журналіст шукає відповіді на ці питання [4].

Аналіз даних можна проводити й в більш звичних програмах, таких як Microsoft Office Excel чи Google Spreadsheets, наприклад за допомогою гугл-таблиць, у контексті аналізу даних, можна: - проводити сортування (за найбільшим і чи найменшим значення, за стовпцями) - використовувати базові математичні формули (визначення суми, моди, медіани середнього арифметичного, найбільшого і найменшого значень тощо); - автоматично генерувати діаграми; - створювати та працювати зі зведеними таблицями;

Згадуваний раніше Open Refine також надає можливість для базового аналізу даних. Якщо функціоналу готових програм замало, можна проводити аналіз за допомогою мов програмування. Однією з найпоширеніших серед журналістів даних є R.

Візуалізація. Візуалізація часто застосовується для аналізу даних, бо з її допомогою легко виявити необхідні закономірності, значення, збіги, чи їх відсутність тощо. Однак візуалізація має важливу роль і при поданні готового проєкту аудиторії, і тоді вона переважно відрізняється від «технічних» візуалізацій, зроблених з метою аналізу, принаймні тим, що останніх журналіст створює більше.

Альберто Каїро визначає візуалізацію як графічне зображення доказів та засіб для аналізу, спілкування та розуміння. Він також зазначає, що візуалізація – це єдиний спосіб виділити сенс і побачити закономірності та тенденції в наборі даних. Дослідник наголошує, що справді хороша візуалізація даних має поєднувати у собі чотири функції: функціональність, привабливість, проникливість і просвітництво[1].

Щоб правильно обрати вид графіку, журналіст має визначити відповісти на які питання він хоче читачам. Бо ознакою хорошої роботи є те, що реципієнту не потрібно самому аналізувати дані. Альберто Каїро також згадує так званий принцип «загубленого графіка», тобто, візуалізація є правильною тоді, коли читач може зрозуміти її головний посил та значення навіть не читаючи текстового пояснення [1].

Також можна виділити такі основні принципи візуалізації даних:

1. Підбір необхідного типу графіку під певний тип даних:
2. Прибирання зайвих елементів
3. Фокусування уваги читача на головному.
4. Надання контексту [5].

Для створення візуалізацій є багато інструментів різного рівня складності. Онлайн-ресурсів з готовим набором шаблонів на кшталт Canva.com, Create.piktochart.com чи Infogram.com. Microsoft Excel і Google spreadsheet, які можна використовувати й для очищення, і для аналізу, і для візуалізації даних [2].

Є і складніші ресурси на кшталт Google Fusion Tables (деталізовані карти), DataWrapper (для розробки діаграм, карт та таблиць), Tableau Public (безплатна програма, з допомогою якої можна робити складні візуалізації на основі баз даних розміром до ста тисяч рядків).

Якщо функціоналу готових програм не вистачає, то існують потужні інструменти, такі як Python чи R. Для роботи з ними потрібно вивчати ці мови програмування, однак вони дають можливість працювати з величезними обсягами даних, на них працюють багато журналістів даних, що дозволяє поповнювати запас готових функцій і спрощує пошук необхідного коду для вашого завдання.

Отже, робота з даними вимагає багатоетапності й ретельності. Однак готових застосунків для кожного етапу роботи уже більш ніж достатньо і навіть якщо журналістові забракне їх функціоналу він зможе використати програмний код: сам, або з допомогою спеціалістів.

Література:

1. Doing Journalism with Data: First Steps, Skills and Tools: video course, Datajournalism.com, URL: https://datajournalism.com/watch/doing-journalism-with-data-first-steps-skills-and-tools/data-journalism-in-the-newsroom/what-is-data-journalism (дата перегляду: 03 вересня 2021)

2. Ґрей, Д., Чембрес Л., та Бунеґру, Л., (2012), Журналістика даних: Посібник, published by O'Reilly Media, Inc., 1005 Gravenstein Highway North, Sebastopol, URL: https://texty.org.ua/archive-books/40161/zhurnalistyka-danykh-posibnyk-40161/#43407 (дата перегляду: 07 жовтня 2021).

3. Газін, А., Горбаль, А, Кубай, Д., Шульга, Є. та Шаповаленко, Г. (2016), Відкритий посібник з відкритих даних для громадських організацій, журналістів, і не тільки, Київ, URL: https://socialdata.org.ua/manual/ (дата перегляду: 13 жовтня 2021).

4. Data Journalism. URL: https://institute.aljazeera.net/sites/default/files/2019/Data%20Journalism%20En%20-%20Web.pdf (дата перегляду: 16 вересня 2021).

5. Бондаренко, А. (2012), «Школа інфографіки: Мова візуальних символів. Конспект лекції», Texty.org.ua, URL: https://texty.org.ua/articles/40074/Shkola_infografiky_Mova_vizualnyh_symvoliv_Konspekt_lekciji-40074/ (дата перегляду: 21 жовтня 2021).

Косціна Ж. В.,
аспірант (саіскальнік) філіяла
«Інстытут літаратуразнаўства імя Янкі Купалы»
ДНУ «Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры
Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі»
Навуковы кіраўнік — д-р. філол . навук, проф. Саверчанака І. В.

ВОБРАЗ ВАНДРОЎНІКА Ў ЛІТАРАТУРЫ БЕЛАРУСІ ПЕРШАЙ ПАЛОВЫ XIX СТАГОДДЗЯ

Літаратуру Беларусі першай паловы XIX стагоддзя – сярэдзіны XIX стагоддзя называюць перыядам нараджэння і пачаткам станаўлення новай беларускай літаратуры, а таксама рамантызму, бо «якраз у межах першага паўстагоддзя з уздымам нацыянальнага руху пасля ліквідацыі Рэчы Паспалітай нарадзіўся і ва ўсёй велічы расквітнеў на Беларусі гэты новы літаратурны напрамак, які прыйшаў на змену класіцызму. Праўда, перыяд рамантызму не зусім укладаецца ў строгія паўвекавыя рамкі, пашырае іх. Апошнім "усплёскам" рамантызму лічыцца паўстанне 1863 года» [3, с. 10].

Прадстаўнікі рамантызму ў Беларусі XIX стагоддзя былі актыўнымі грамадскімі чыннікамі. Пачынаючы з творчасці філаматаў і філарэтаў, студэнтаў і слухачоў Віленскага ўніверсітэта, у літаратурных творах, а таксама запісах і ліставаннях загучала тэма выгнання, а лірычны герой у пераважнай большасці раскрываўся як вандроўнік, пілігрым.

Многія еўрапейскія рамантыкі былі вымушаны пакідаць сваю радзіму па аб'ектыўных прычынах: Джоржа Гордана Байрана адрынулі англійскія арыстакратычныя колы і ён мусіў назаўсёды забыць туманны

Альбіён, Гайнрых Гайнэ пасля рэвалюцыі 1830 года пакінуў Германію і жыў ў Парыжы, Адам Міцкевіч па загадзе расійскага імператара не меў права вярнуцца ў любую Літву, Віктор Гюго ўцёк ад пакарання на Нарманскія выспы і толькі праз дзевятнаццаць гадоў вярнуўся у Францыю. У нарысе «Што такое выгнанне» (1852) з кнігі «У час выгнання» класік французскага рамантызму апісваў стан вандроўніка па прымусу: «Чалавек, настолькі спустошаны, што ў яго ў яго застаўся толькі гонар, настолькі абрабаваны, што ў яго засталося толькі сумленне, настолькі адзінокі, што з ім засталася толькі справядлівасць, настолькі пакінуты, што з ім засталася толькі праўда, настолькі кінуты ў цемру, што яму застаецца толькі сонца, – вось што такое выгнаннік» [2, с. 239]. У дадзенай цытаце Віктора Гюго раскрываецца асноўны эстэтычны прынцып рамантызму – прынцып рамантычнай іроніі, які заключаецца ў «збліжэнні супрацьлегласцей» [4, с. 237]. У адэскай ссылцы Адам Міцкевіч піша цыкл «Крымскіх санетаў», дзе на фоне экзатычных яркіх краявідаў Крыма, лірычнага героя агортвае смутак і туга па радзіме. Яго лірычны герой увасабляецца ў пілігрыма, які толькі ў марах можа вярнуцца ў святую для сябе зямлю – Літву-Навагарадчыну. У санеце «Пілігрым» супрацьпастаўляюцца дзве прасторы: «Ля ног маіх – багацяў край, красы – сляды, / Сінь ясная ўгары, тут шмат прыгожых твараў» [3, с. 158] і літоўскія шумны лес, дрыгва абшараў і каханне ў дні вясны. Вандраванне адбываецца не толькі ў прасторы, але і ў часе. Толькі ў такім стане прыходзіць разняволенне душы, якая здольная спасцігнуць сэнс быцця, бо лірычны герой адчувае сябе жывым трупам на чужыне, бо «Ёсць у мяне зямля, край светлых мрояў, / Мілейшага – мне не знайсці другога. / Мне ўсё радня там – болей чым крывёю, / Там сэрцу гэтак многа дарагога» [3, с. 177].

Станоўчы герой выступае ў пераважнай большасці твораў рамантыкаў з'яўляецца ледзь не прамым носьбітам аўтарскага ідэалу. Як правіла, гэта малады чалавек, часам, зусім юнак, што толькі-толькі ўступае ў жыццё і сутыкаецца з яго жорсткімі законамі. Можна нават весці гаворку аб устойлівым знешнім абліччы-партрэце станоўчага рамантычнага героя. Ён уяўляе сабой высокую фігуру са скрыжаванымі на грудзях рукамі, выразным тварам з чорнымі вачамі, доўгімі чорнымі валасамі да самых плячэй. Абавязковы атрыбут адзення гэтага героя – чорны плашч-накідка. Ян Баршчэўскі, выкарыстоўваючы творчы вопыт Адама Міцкевіча, эстэтычную сістэму рамантыкаў развівае вобраз вандроўніка ў беларускай літаратуры. Яго Сын Буры з'яўляецца ўвасабленнем героя-адзіночкі, які пастаянна знаходзіцца ў руху, у пошуку. Так яго апісвае сляпы Францішак: «Нехта стаіць недалёка ад нас, –сказаў мой спадарожнік. – Вандруе ён пеша, у бурцы, на плячах уздзеты на кій хатулёк, пазірае ў неба. Здаецца, грымоты і маланкі не палохаюць яго, а забаўляюць. Твар апалены сонцам і бледны, нібыта змучаны доўгім падарожжам» [1, с. 174]. Герой апавядання Яна Баршчэўскага «Сын Буры» знаходзіцца ў вечным руху, хоць не выгненне хвалявала яго, а іншае разуменне шчасця. Хранатоп блуканняў героя незвычайна, ён нібы вандруе па свеце ў пошуках мінулага, калі Плачка была цудоўнай багіняй у сукенцы з вясёлкавых барваў і з кветкамі на галаве, а сёння яна з'яўляецца ў чорным адзенні і горка наракае на сваіх дзяцей. Ледзь ці не ўсюдным і пастаянным спадарожнікам рамантычнага героя было адзіноцтва, якое разам з імкненнем да ідэалу застаўляе гэтага героя вандраваць з месца на месца, так практычна і не знаходзячы нідзе прытулку і супакаення (Чайльд Гарольд у Дж. Байрана, Дэман у М. Лермантава і інш.). Тып адзінокага расчараванага героя, які аддае перавагу свободзе перад грамадскімі основамі, не мае магчымасці дасягнуць бясконцую і абсалютную свабоду. Адсюль раздвоенасць і сузіранне суб'ектыўным духам асабістага адлюстравання ў сабе самім., г.зн. рэфлексія і іронія.

Такім чынам , вобраз вандроўніка ў літаратуры Беларусі першай паловы XIX стагоддзя становіцца дамінуючым. Ён увасабляецца ў асобе адзінокай, сумнай і тужлівай, бо, згодна рамантычнай эстэтыца, разумее бясконцасць шляху і немагчымасць дасягнення ідэалу.

Літаратура:

1. Баршчэўскі, Я. Выбраныя творы / уклад. М. Хаўстовіч – Мінск : Беларускі кнігазбор, 1998. – 406 с.
2. Гюго, В. Собрание сочинений : В 15 т : Т. 15 : Дела и речи / В. Гюго – Москва : Гослитиздат, 1956. – 826 с.
3. Літаратура Беларусі: Першая палова XIX стагоддзя: хрэстаматыя / аўт.-уклад. К.А. Цвірка. – Мінск. : Беларуская навука, 2000. – 572 с.
4. Пустовит, А. В. Этика и эстэтика: Наследие Запада: История красоты и добра: Учеб. Пособие / А.В. Пустовит – Киев : МАУП, 2006. – 680 с.

Магель Т.О.,
магістр кафедри української мови
Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – д-р. філол. наук, проф. Масицька Т. Є.

РІЗНОТИПНІ МОРФОЛОГІЧНІ ФОРМИ ВИРАЖЕННЯ НЕПРЯМОГО ДОДАТКА (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ ВАСИЛЯ СЛАПЧУКА «ПОМІЖ СВІТІВ І СЯЯННЯ СВІТИЛ»)

Постановка проблеми. Додаток – другорядний член речення, який має об'єктне значення і представлений різними частинами мови в різних відмінкових формах. У зв'язку з тим, що додаток позначає

предмет, на який спрямована дія, процес, стан чи ознака, він репрезентує різні способи вираження. Непрямий додаток є одним із компонентів реченнєвої структури і тому потребує докладніших досліджень.

Аналіз останніх досліджень. Непрямий додаток як одну із форм додатка досліджували І. Р. Вихованець [1], М. Я. Плющ [3], А. П. Загнітко [2], К. Ф. Шульжук [5], М. В. Мірченко [4] та інші. Мовознавці зазначають, що характерною ознакою непрямого додатка є не спосіб спрямованості дії на предмет, а морфологічне вираження [3].

Об'єктом дослідження є прості поширені реченнєві конструкції, що містять непрямі додатки.

Предмет дослідження – різнотипні форми вираження непрямого додатка.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження.

Безприйменниковий непрямий додаток виражений такими відмінками:

- родовим, напр.: *Я боюсь* ***пробудження*** (с. 9);
- давальним, напр.: *На східцях я подаю* ***Любові Веніамінівні*** *руку* (с. 72);
- орудним, напр.: *А ще своєю* ***фантазією*** *похваляється* (с. 8).

Відмінкова форма прийменникового непрямого додатка залежать від прийменника. Прийменниковий непрямий додаток представлений прийменниками *про, до, за, для, проти, від, з, у*.

Іменники в родовому відмінку функціонують з прийменниками *до, у*, напр.: *Лідія тягнеться* ***до коробочок*** (с. 18); напр.:***У Лідії*** *цих броненосців ціла флотилія* (с. 40) .

У дослідженому тексті іменники в знахідному відмінку поєднані з прийменниками *про, за, на*, напр.: *А що це ви все* ***про друга*** *оповідаєте* (с. 9); *Ви б* ***про*** *свої* ***подвиги*** розказали (с. 9); напр.*: Лідія не квапиться дякувати* ***за*** *надану їй* ***честь*** (с. 32); напр.: *Найбільше я розраховував* ***на*** *її* ***співчуття*** (с. 8).

Іменники в орудному відмінку функціонують з прийменниками *над*, з, *перед*, напр.: *Я поглядом тримаю* ***над нею*** *стелю* (с.14); напр.: *Моя кохана ще не зустрічалася* ***з*** *моєю* ***мамою*** (с. 19); напр.: *Я вклякаю* ***перед нею*** *на коліна* (с. 28).

У місцевому відмінку прийменники *у* (*в*), *на*, *по* поєднані з непрямим додатком, що позначає локацію, напр.: *Лідія нервово гасить* ***у попільниці*** *недопалка* (с. 46); напр.: *…і подумки рахую родимки* ***на*** *Лідиному* ***тілі*** (с. 17); напр: *Лідія гладить мене* ***по голові*** (с. 60).

Висновки. У мовотворчості Василя Слапчука спостерігаємо наявність безприйменникових та прийменникових непрямих додатків. Морфологічні засоби вираження непрямого додатка, репрезентовані формами непрямих відмінків, є його особливістю. У тексті роману представлені додатки у всіх формах непрямих відмінків. Найчастотнішим у дослідженому тексті є вживання непрямого додатка в родовому відмінку. Найменше автор вживає іменники виражені орудним відмінком з прийменником *над*.

Література:

1. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови : монографія. Київ : Наук. думка, 1992. 224 с.
2. Загнітко А. П. Теорія сучасного синтаксису : монографія. Вид. 3-тє, виправл. і доп. Донецьк : ДонДУ, 2008. 294 с.
3. С. О. Караман, О. В. Караман, М. Я. Плющ. Сучасна українська літературна мова. Навчальний посібник за ред. С. О. Карамана. Харків : Літера ЛТД, 2011. 558 с.
4. Мірченко М. В. Функціональний аналіз синтаксичних одиниць (словосполучення, просте речення) : навч. посібн. Київ : ІЗМН, 1997.100 с.
5. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : підручник. Київ : Вид. центр «Академія», 2004. 408 с.

Меркулова Є.О.,
студентка бакалаврату ННІ філології, перекладу і журналістики
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Корнєєва Л. Л.

ДО ПРОБЛЕМИ ЖАНРОВОГО ВИЗНАЧЕННЯ ФІЛЬМУ Б. ПЕРСІВАЛЯ «КРАДІЙКА КНИЖОК»

Фільм Браяна Персіваля «Крадійка книжок» знятий за однойменним романом Маркуса Зузака, який був виданий у 2005 році й на сьогодні перекладений більш ніж тридцятьма мовами, зокрема, й українською. Про визнання роману свідчить найвища позиція в рейтингу Amazon.com, його наявність у списку бестселерів New York Times та в аналогічних рейтингах Бразилії, Ірландії та Тайваню. Роман Зузака увійшов до п'ятірки найбільш купованих книг у Великобританії, Іспанії, Ізраїлі, Південній Кореї. Знятий за романом фільм також є переконливим свідченням успіху. Як книга, так і фільм зображують людину у вирі історичних подій, показують, як війна проходить по долях простих людей, які не причетні до неї. Ця надзвичайно важлива тематика, яка розкриває глибину трагічних наслідків війни у житті звичайних людей, в книзі та фільмі розкривається специфічними засобами та можливостями кожного з мистецтв.

Виходячи з популярності книги та фільму не є дивним, що низка науковців звертались до тем, пов'язаних як з книгою Маркуса Зузака «Крадійка книжок», так і з фільмом Б. Персіваля. Зокрема, архетип та концепт смерті у романі розглядають К. І. Пугач та У. В. Жорнокуй [3]. Образ оповідача в романі «Крадійка книжок» аналізує А. В. Кучер [4]. Порівнянням змістовних особливостей та семантики тексту книги Маркуса Зузака «Крадійка книжок» і фільму Браяна Персіваля займалась у своїй роботі Л. М. Штолько [5].

Практично у всіх наукових дослідженнях, з якими ми ознайомилися, фільм визначається як екранізація. Разом з тим, ми звернули увагу, що на багатьох сторінках Вікіпедії, присвячених даному фільму (зокрема українською мовою, а також російською, болгарською та ряду інших) фільм не називається екранізацією, а його жанрова особливість визначається словами «на основі».

Завданням нашого дослідження ми ставимо порівняння книги та фільму з метою встановлення міри правомірності застосування до нього терміну «екранізація», або ж більшій доречності використання виразу «за мотивами». Для вирішення цього питання ми маємо з'ясувати не тільки змістовно-сюжетні відмінності книги та фільму з однойменною назвою, але і звернути увагу на їх призначення для дещо різних вікових категорій.

Прем'єра кінострічки, знятої режисером Браяном Персівалем за мотивами роману Маркуса Зузака «Книжковий злодій», відбулася восени 2013 року. Відгуки про фільм виявилися досить змішаними: надійшли і украй позитивні, і різко негативні. Річард Ропер (Richard Roeper) у Chicago Sun-Times писав, що сценарист Майкл Петроні та режисер Браян Персівал дивовижно екранізували всю тугу і все щастя книги. Також він позитивно висловлюється про гру Софі Нелісс. Критик Стівен Холден (Stephen Holden) з The New York Times відгукується про фільм не настільки втішно, називаючи фільм «низькосортною продукцією», що розраховує на «Оскар».

Однак фільм отримав премію «Оскар» у номінації «за музику до фільму», премію «Золотий глобус» в номінації «Найкращий саундтрек», премію Британської академії у номінації «Премія імені Ентоні Ескуїта за досягнення у створенні музики до фільму», премію «Сатурн» у декількох номінаціях, зокрема «найкращий пригодницький фільм чи бойовик».

Як бачимо, фільм Браяна Персіваля номінується і перемагає виключно у дорослих конкурсах, преміях, номінаціях і не бере участь у дитячих чи підліткових кіноконкурсах чи кіно преміях. Натомість книга Маркуса Зузака позиціонується як література для підлітків. В якості аргументу наведемо низку літературних винагород, які вона отримала:

2009 – Німецька премія за дитячо-підліткову літературу (нім. Deutscher Jugendliteraturpreis) ;

2008 – заохочувальний приз імені Ени Ноель в галузі дитячої літератури від Міжнародної ради з дитячої та юнацької книги (Австралія);

2007 – Премія ім. Майкла Л. Принца та другий приз від Асоціації бібліотечного обслуговування для підлітків (англ. Young Adult Library Services Association - YALSA);

2006 – Премія імені Кетлін Мітчелл (англ. Kathleen Mitchell Award).

Отже, на відміну від книги, фільм не позиціонується як дитячий, є твором для дорослої аудиторії і не має жодної номінації як дитячий або підлітковий. Вочевидь, із зміною віку потенційної аудиторії пов'язані й деякі зміни у віці героїв фільму. Насамперед змінюється вік головної героїні. Замість 9-річної дитини з книги Зузака у фільмі Персіваля у перших кадрах перед нами постає дівчинка-підліток 13 років, яка до фіналу фільму стає юною, але вже дорослою дівчиною.

Безперечно, зі зміною віку головної героїні у фільмі пов'язане й посилення мотиву кохання, яке виникає між головною героїнею та її другом Руді. Один з найбільш пронизливих моментів фільму – це смерть Руді, останніми словами якого є обірване на півслові зізнання у коханні. Важко поранений Руді вимовляє: « Мені треба сказати… Я тебе лю…» , - і помирає. У книзі ж така сцена відсутня.

У фільмі також доданий і мотив ревнощів, який у книзі фактично не виявлений. У фільмі Руді питає у Лізель, хто такий Макс, і коли вона не відповідає, то Руді хоче дізнатися, - чи це не її хлопець. У цьому фрагменті Руді явно демонструє занепокоєність, яку важко пояснити чимось іншим, аніж ревнощами. У книзі між героями немає таких помітних виявів ревнощів, як показано у фільмі. Всі ці деталі зайвий раз демонструють різницю вікових категорій для яких призначені книга та фільм. А також, на нашу думку, навряд чи можна однозначно погодитись з М. Штолько у тому, що «Б. Персіваль психологічно спрощує персонажів…» [5, с. 63]. Ймовірно, спрощення одних аспектів і мотивів у фільмі компенсується розвитком та ускладненням інших аспектів образів.

Якщо любовна тема у фільмі була посилена, або навіть частково додана, то деякі інші моменти, навпаки, дійсно упущені. Далеко не всі сюжетні особливості роману були відтворені у фільмі Персіваля. Зокрема, у фільмі не бачимо епізоду про крадіжку яблук, не виведена на екран компанія Артура Бейгеля, відсутнє читання Лізель пані Гольпцафель. У романі також відсутній епізод падіння літака, який досить детально описаний у книзі Зузака. В романі з саме з цим епізодом пов'язаний найбільш зворушливий момент, коли Руді з Лізель застають ще живого пілота, але не можуть з ним порозумітися через незнання англійської мови. Втім, діти дарують вмираючому американцю ведмедика, і цей дитячий подарунок скрашує добротою останні хвилини його життя.

Слід, на нашу думку, зауважити, що драматургічні твори в порівнянні з прозовими мають набагато вищі шанси на точну і повну екранізацію. Драматургія призначена для театру, і драматургічні твори обмежені у часі тривалістю театральної вистави, яка приблизно дорівнює і тривалості кінострічки. Тому сюжетно-змістовні особливості драматургічного твору можна перенести на екран без особливих втрат і змін. Натомість при зйомці фільму на основі великого прозового твору треба втиснути максимальний зміст у півтори дві години тривалості фільму. За таких обставин сценарист має обирати з книги тільки найважливіші (на його думку) сюжетні лінії, а то й змінювати їх. Майкл Петроні, сценарист фільму Персіваля, зауважує: «Книга написана в хронологічному порядку, і оповідач часто інтригує читача крупицями інформації про те, що станеться пізніше. Моїм головним завданням стало руйнування хронологічного порядку і постановка сцен в такій послідовності, щоб досягти максимального ефекту на екрані. Це означало, що потрібна певна зміна хронології роману; я думаю, що глядачі навряд чи це помітять, але такі зміни завжди дуже важко здійснювати. Я пишаюся тим, що Маркус повністю довірив мені свою книгу» [1].

Отже, при зніманні фільму Б. Персіваля з підліткового літературного твору був зроблений абсолютно дорослий кінотекст. У фільмі були також розставлені деякі нові сюжетні акценти. Вочевидь, сценарист і режисер побачили своє завдання насамперед у тому, щоб показати дорослішання Руді та Лізель, становлення юної особистості у важкі історичні часи без втрати милосердя, доброти і співчуття. Як підсумок, можна сказати, що фільм Браяна Персіваля доречніше ідентифікувати не як екранізацію, а як «фільм за мотивами».

Література:

1. Воровка книг (2013). Детально о кинофильме «Воровка книг» // Кинопортал Ovideo.ru – Режим доступу: https://ovideo.ru/detail/43936 (Дата звернення 19.11.2021)
2. Зузак М. «Крадійка книжок» / Маркус Зузак ; переклад з англійської Н. Гоїн. –Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2017. – 416 с.
3. Жорнокуй У. В. Багатовекторність концепту смерті у романі Маркуса Зузака «Крадійка книжок» //Актуальні питання сучасної філології. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 24-25 жовтня 2014 року). – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», – 2013. – С. 34-36.
4. Кучер А. В. Образ оповідача в романі М. Зузука «Крадійка книжок» //Актуальні проблеми філології та методики викладання іноземних мов у сучасному мультилінгвальному просторі : матеріали Всеукраїнської науковотеоретичної конференції, 25 листопада 2020 р. Вінниця / гол. ред. Т. І. Ямчинська. Вінниця, – 2020. – С. 242-244.
5. Штолько М. Семантика тексту М. Зузака Крадійка книжок у візуальній інтерпретації Б. Персіваля //Синопсис: текст, контекст, медіа. – 2018. – №. 2. – С. 56-65.

Мядзведзева В.В.,
студэнтка Баранавіцкага Дзяржаўнага Універсітэта
Навуковы кіраўнік – магістр філ. навук. Косціна Ж.В.

КАЗАЧНЫ МАТЫЎ У ТВОРЧАСЦІ ФРАНЦІШКА БАГУШЭВІЧА

«Казка фальклорная – эпічны жанр вуснай народнай творчасці: празаічны вусны аповяд аб выдуманых падзеях у фальклоры розных народаў. Від апавядальнага, у асноўным празаічнага фальклору (казачная проза), які ўключае ў сябе разнажанравыя творы, тэксты якіх абапіраюцца на выдумку. Казачны фальклор супрацьстаіць «пэўнаму» фальклорнаму апавяданню (неказачная проза) (напр. міф, быліна, гістарычная песня, духоўны верш, легенда, дэманалагічныя апавяданні, паданне, былічка)» [1].

2) «Казка літаратурная – эпічны жанр: арыентаваны на выдумку твор, цесна звязаны з народнай казкай, але, у адрозненне ад яе, належыць пэўнаму аўтару, яна не існавала да публікацыі ў вуснай форме і не мела варыянтаў» [1].

Казка – устаноўка на выдумку, фантазію. Казка не ведае абмежаванняў ні ў часе, ні ў прасторы, асноўнае ў ёй – дзеянне, учынкі персанажаў. У ёй увасоблены жыццёвы вопыт, светапогляд, талент і мудрасць народа. Казкі падабаюцца дзецям, задавальняюць іх патрэбу ў яркім, незвычайным. Казкі ўздзейнічаюць на дзяцей эстэтычна, даюць незабыўныя ўрокі народнай маралі, вучаць сумленнасці, сціпласці, працавітасці, душэўнай чуласці і дабрыні. Яны таскама актыўна ўплываюць на мову дзяцей, дапамагаюць ім адчуць прыгажосць роднага слова, мудрасць народа. Казка – гэта любімы жанр дзяцей і дзейсны сродак выхавання. Казкі непрыкметна накіроўваць пачуцці і думкі дзяцей у рэчышча маральных вывадаў і абагульненняў, дапамагаюць зразумець сутнасць добрага і злога ў жыцці.

У творчасці Францішка Багушэвіча даволі ярка праяўляюцца казачные матывы.

Матыў – найпрасцейшая апавядальнае адзінка, якая вобразна адказвала на розныя запыты першабытнага розуму або бытавога назірання.

Гэта можна пабачыць на прыкладзе апавядання «Палясоўшчык, вершаў «Верабей і каша», «Быў у чышцы», «Хцівец і скарб на святога Яна» і інш.

Напрыклад, у вершы «Воўк і авечка» вядзецца аповед пра ваўка, які скраў у маці яе ягнятка і потым, каб надурыць, вяртаецца і спрабуе завабіць яшчэ і яе, расказвае лухту пра ператварэнне ягнятка ў ваўка:

Воўк над маткай злітаваўся,
Як які аконам,
У аўчынку перабраўся
Ды ідзець з паклонам [2].

Тут сустракаецца праклад фразеалагізма «воўк у авечай скуры», у якога цікавая біблейская этымалогія: «Асьцерагайцеся ілжывых прарокаў, якія прыходзяць да вас у авечай адзежы, а ўсярэдзіне - ваўкі драпежныя» [3].

Сацыяльную афарбоўку мае параўнанне ваўка з аканомам. Паказаны недавер простага люду да людзей на пасадзе. Аканом – прадстаўнік багатага слаю грамадства, у той час як авечка параўноўваецца са звычайнай сялянкай, якую сам аўтар называе «дурною» Але ці так гэта на самай справе? Авечка, як і ў казках простыя людзі, праяўляе дасціпнасць, не верыць у лухту ваўка, дае востры і рэзкі адказ:

Дзякуй, дзякуй, ягамосці,
За весці такія!
Няхай прыйдзе сын у госці,
Пагляджу, ці вые?
Бо, кажуць, меж вамі
Трэба выць ваўкамі.
Я ж па-воўчу не умею
Ні выць, ні есці, ні лгаць.
Ды скінь скурку, дабрадзею,
Бо зубкі відаць [2].

Такім чынам, мы бачым, як Францішак Багушэвіч паказвае сваю пашану, узвышае просты люд на прыкладзе авечкі і прыніжае такіх як воўк. Выкарыстаўшы іронію, нам паказаны займальны матыў з казак пра жывёл, увасоблены ў гэтым вершы.

Літаратура:

1. Казка [Электронны рэсурс]. — Рэжым доступу : https://be.wikipedia.org — Дата доступу: 19.11.2021.
2. Паводле Мацьвея сьвятое дабравесьце [Электронны рэсурс]. — Рэжым доступу : https://bibleonline.ru — Дата доступу: 19.11.2021.
3. Францішак Багушэвіч — Воўк і авечка [Электронны рэсурс]. — Рэжым доступу : https://knihi.com — Дата доступу: 19.11.2021.

Хорищенко Д. В.,
студентка МБ-ПС-121 групи
факультету психології та педагогіки
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Татаринова Є. С.,
студентка МБ-ПС-121 групи
факультету психології та педагогіки
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Науковий курівник — канд. філол. наук, доц. Леонова Н.В.

СТАН УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

В Україні склалася мовна ситуація, яка визначається як екзоглосна незбалансована. Головною особливістю цієї ситуації є те, що в Україні поступово та штучно звужують сферу функціонування російської мови (заборона на використання в рекламі, обов'язковий відсоток програм українською мовою на радіо та телебаченні, спроби перекласти шкільне та вузівське викладання українською мовою повсюдно тощо). Складена ситуація призводить до конкуренції двох близьких мов, внаслідок чого щодо їх функціонування намітилися взаємовиключні тенденції.

Тому, мета дослідження – зрозуміти, що відбувається в мовній сфері на Україні і чи стане українська мова державотворчою не на папері, а в житті?

Якою мовою говорить сучасна Україна? Якою мовою говорить з українськими громадянами телебачення, радіо, газети, влада? Яка мова є мовою спілкування, мовою будинку? І нарешті, якою мовою говорить вулиця з городянами? Візьмемо ситуацію на вулиці, наприклад, вуличного спілкування. У громадських місцях – у магазинах, у транспорті – понад 60% громадян розмовляють виключно або переважно російською.

В чому особливість ситуації? Наприклад, в місті де понад 60% громадян розмовляють виключно або переважно російською мовою, та де тільки частина зрідка розмовляє українською, разом з тим, більше двох

третин виступають проти російської мови. [1] Це одна із проблем в Україні, де говорять однією мовою, але відстоюють інтереси іншої. Одна з причин виникнення такої проблеми – це заборона мови, її геноцид, знищення в минулому, недостатній обсяг знань про рідну мову, який нам був доступний, і невеликий досвід, неповний спектр його розкриття.

Що стосується телебачення, то воно користується відсотків на 80 українською мовою. В різних регіонах – по-різному. Щодо преси, то вона ніяк не регулюється, точніше, регулюється ринком. Якщо брати за тиражами, а не за назвами, тобто за кількістю читачів, то 85% преси читають російською мовою [1].

Якою мовою навчають дітей в школі та у вищих навчальних закладах? Нинішня ситуація така, що менше 10% викладання в школах ведеться російською мовою. Але на збереження мови впливають два фактори: люди говорять тією мовою, якою їх вчили батьки, за винятком тих випадків, коли вони приїхали в іншомовне середовище, тобто з села в місто, і перейшли на іншу мову – на російську. Оскільки російська мова в Україні домінує на південному сході України та в містах Центральної України [2, с.123].

Що стосується вищих навчальних закладів, то формально всі ЗВО викладають українською. Але реально це не дотримується, причому як в державних, так і в приватних вузах. Якщо нормальний викладач, то ніхто йому не забороняє читати російською мовою, якщо він не знає української. Тобто закон передбачає, що викладання у вищих або середніх спеціальних навчальних закладах ведеться українською мовою, але на практиці цей закон погано дотримується, і завжди погано дотримувався. І це ні в кого не викликає роздратування, крім західної України, точніше, навіть не всієї Західної України, Волинь, Закарпаття до цього ставляться більш-менш толерантно. Це стосується Галичини, яка ніколи не входила до складу Російської імперії, і до радянської імперії вона теж не входила до 1939-го року [2, с. 125]. До них прийшла ця мова разом з НКВС, і до цього треба ставитися з розумінням.

Проте, як можна захистити українську мову? Для цього потрібно, по-перше, не нав'язувати цю мову в школах та у ЗВО. Якщо хоче людина, він може вільно вибирати мову навчання з основних предметів. І по-друге, підняти престиж мови. А для цього потрібно ввести обов'язкові іспити для всіх керівників держпідприємств і так далі на знання української мови. А в тих регіонах, де потрібно дозволити двомовність, тобто ввести дві мови, і цього забажає громада, то там іспит на знання ще й іншої мови [1]. Це підніме престиж мови у середньої еліти, та не буде утиском прав людини.

Однак, незважаючи на це, все-таки, слід відзначити і приємну тенденцію: останнім часом українська мова для багатьох українців все-таки стає пріоритетною. Через це українська мова стає популярнішою, багато людей переходять на спілкування українською мовою в університетах, на роботі, в побуті і так далі.

Література:

1. А що буде з тими, хто розмовляє російською? :[інтерв'ю із заст. дир. соц. служ. М.Міщенко, записав О.Розумков]//Аудиторія – 2018 – 11 жовтня;
2. Плющ М.Я. Сучасна українська літературна мова: Підручник / М. Я. Плющ, С. П. Бевзенко, Н. Я. Грипас та ін.; За ред. М. Я. Плющ. – 7-ме вид., стер. – К. : Вища шк., 2009. – С. 123 – 129.

Безбородова А. І.,
магістрантка кафедри іноземних мов та
методики викладання Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Науковий керівник – канд. пед. наук Чайка О. М.

АНТИУТОПІЯ XXI СТОЛІТТЯ ЯК МЕТАЖАНР

Ще в давні часи люди проявляли великий інтерес до моделювання ідеального майбутнього суспільства. Найдавнішим уявленням про таке суспільство прийнято вважати «Державу» Платона (360 р. до н.е.), яка стала праобразом першої у світі «утопії». Однак, термін «утопія» був введений Томасом Мором у 16 ст. у значенні «місце, якого немає». Повною протилежністю «утопії» став жанр антиутопії.

Щодо визначення антиутопії як літературного жанру існують різні точки зору. Є. Баталов визначає антиутопію «не просто негативною утопією, а запереченням самої ідеї антиутопії, самої утопічної орієнтації» [1, с. 265]. К. Кагарлицький вважає, що «антиутопія – це критичний розгляд прогресу, тому вона не могла з'явитися раніше, ніж сформувалася ідея прогресу» [4, с. 280]. Є. Брандіс та В. Дмитрієвський зазначають, що автори антиутопій «нічого не бачать попереду, крім деградації людства й усезагального здичавіння під владою власних олігархічних диктатур» [2, с. 201]. Г. Сабат підкреслює, що «ключовим стрижнем антиутопії є безвір'я та сумніви. Антиутопісти не вірять у досягнення ідеалу, досконалості, тому що це неможливо з причин наявності суперечностей у людині й у світі» [5, с.16]. Ю. Жаданов наголошує, що антиутопія змальовує «традиційно досконале суспільство, у якому автор на сучасному матеріалі реалізує основні положення утопії, надаючи їм цілковито абсурдний вигляд» [3, с. 171].

Найбільшого свого розквіту антиутопія набула саме в XX столітті. Інтерес до цього жанру зумовили стрімкі негативні зміни суспільного устрою, розвиток науково-технічного прогресу, поява тоталітарного режиму. Відомі письменники-антиутопісти мали за мету висвітлити в сатиричній формі вади тогочасного

суспільства. Так з'явилися відомі твори Є. Замятіна «Ми», О. Хакслі «Прекрасний новий світ», «Скотоферма» та «1984» Дж. Орвелла. Нині ці твори вважаються зразком класичної антиутопії.

Антиутопію не можна розглядати як сталий жанр, вона динамічно розвивається, відтворюючи сучасні соціокультурні зміни, що позначається як на змісті, так і на формі. Її визначають як художню форму моделювання й прогнозування, як оповідальний наратив та трансгресію, пародію і детектив, художній роман-енциклопедію чи роман-метафору. Ю. Жаданов зазначає, що після виходу роману «1984» Дж. Орвелла подальший розвиток жанру в традиційній класичній формі став практично неможливим: «у подальшому антиутопія все частіше виступає не у вигляді самодостатнього жанру, а є вкрапленням в інші жанри (детективний, філософський, науково-фантастичний романи тощо)» [3, с. 172].

Сучасна культурна ситуація, відмова від ідеологічних стереотипів, глобалізаційні процеси, наявність міжлітературних стосунків сприяють можливості інноваційних підходів до аналізу антиутопії з позицій сьогодення. І в такому контексті вбачається логічним трактування антиутопії як метажанру. Для сучасних антиутопій характерною є побудова поведінкового, психофізичного, соціального, медичного, політичного та інших експериментів. Також нерідко події відбуваються після якоїсь катастрофи або глобальної війни, тобто зображується певне пост-апокаліптичне суспільство. Тому нинішній жанр антиутопії є близьким до наукової фантастики або пост-апокаліптики. Події минулого в сучасній антиутопії, як правило, ігноруються, або показуються у вигляді якоїсь апокаліптичної події. Нерідко головному герою дається можливість перемогти існуючий режим, установити справедливість та побудувати абсолютно новий чудовий світ. Антиутопії XXI століття притаманний мотив виживання, що розкривається через боротьбу за життя не лише у фізичному, а й у соціальному планах. Головний герой виступає «не таким, як усі», завдяки чому в ньому зароджується бажання до бунтарства та боротьби.

Зазначені вище антиутопічні мотиви яскраво відчутні у відомому романі-трилогії американської письменниці Сьюзен Колінз «Голодні Ігри», у якому йдеться про життя держави під назвою Панем. До речі назва обрана не випадково та взята з латинського виразу «Panem et circenses!», що перекладається як «Хліба і видовищ!». Видовищем і виступають Голодні Ігри. Панем – зразок тоталітарної держави, яка сформувалася після серії природних катастроф та кровопролитних воєн на північноамериканському континенті. Центр держави – столиця Капітолій, де проживає вся еліта, яку «годують» 12 дистриктів, де люди живуть надзвичайно бідно. На вершині державної піраміди стоїть президент Сноу, який контролює дистрикти силою та страхом.

Головна героїня, молода дівчина Кітніс Евердін, виступає у творі «не такою, як усі» та бунтує проти державного ладу, часто порушуючи закони. Це можна прослідкувати в її внутрішніх монологах і зовнішніх діях. Згодом вона стає головним обличчям революції та подальшої визвольної війни.

Схожим за сюжетом є роман-трилогія Вероніки Рот «Дивергент». У ньому також надзвичайно яскраво змальована тема «не такої, як усі» особистості. Сам термін «дивергенція» означає розходження або відхилення. Авторка такою назвою дає можливість читачеві зрозуміти, що головна героїня твору є відмінною від усіх. Тріс, головна героїня роману, і є тим самим дивергентом, які в цьому світі вважаються небезпечними для суспільства.

Щодо самої держави, вона огороджена парканом від навколишнього світу та ділиться на п'ять фракцій: Альтруїзм, Правдолюбство, Безстрашність, Дружелюбність, Ерудиція. Такий розподіл стався внаслідок наукових експериментів та пошкодження ДНК і РНК людей у далекому минулому.

Не можна оминути увагою нещодавно опублікований роман Ніла Шустермана «Жнець», який вважається новим словом у сучасній антиутопії та за короткий проміжок часу отримав багато нагород. У творі зображується нібито ідеальне суспільство, де немає смерті, хвороб, злиднів і воєн. Але, попри все це, існує особлива каста женців, які наділені правом та мистецтвом відбирати життя та тримати під контролем чисельність населення.

Отже, антиутопія в XXI столітті не лише продовжила свій розвиток, а й набула нових жанрових ознак. Такий великий інтерес до цього жанру можна пояснити тим, що люди досі бояться майбутнього, тому й висвітлюють свої негативні передбачення у творах антиутопічного, пост-апокаліптичного та науково-фантастичного жанрів. Головною метою таких творів є застереження й попередження людства про можливі жахливі наслідки науково-технічного процесу.

Література:

1. Баталов Е. В мире утопий: Пять диалогов об утопии, утопическом сознании и утопических экспериментах. Москва : Политиздат, 1989. 320 с.
2. Брандис Е., Дмитриевский В. Фантастика в движущемся мире. *Иностранная литература.* 1967. № 1. С. 212–218.
3. Жаданов Ю. А. Мир киберпространства У. Гибсона. *Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна.* № 836. Сер. Філологія. Вип. 54. 2008. С. 171–174.
4. Кагарлицький Ю. Человек и будущее человечества. *Иностранная литература.* 1967. № 1. С. 201–212.
5. Сабат Г. У лабіринтах утопії та антиутопії. Дрогобич : Коло, 2002. 160 с.

Тітова М. К.,

студентка другого курсу економічного відділення
Лозівської філії Харківського державного
автомобільно-дорожнього коледжу
Наукова керівниця – канд. філол. наук Сапожникова Г. М.

ПОЕТИЧНИЙ ЦИКЛ ЮРІЯ АНДРУХОВИЧА «ФАУСТОВЕ РІЗДВО»: СПРОБА ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

Цикл «Фаустове Різдво», що увійшов до другої збірки Юрія Андруховича «Середмістя» (1989) – це своєрідний поетичний триптих, що складається з віршів «Ніч», «Зоря» та «Сумнів». Хоча ім'я доктора Фауста зустрічається лише в назві циклу, із текстів зрозуміло, що їхній ліричний герой – саме цей персонаж. Насамперед про це свідчить мотив сумніву в можливостях людського пізнання, виразно присутній в однойменному вірші: *«Мої знання сумнівні і сумні, / Тому й жага нуртує, мов аорта»* [1, с. 67], а також роздуми вченого про скутість, обмеженість духу матерією: *«Матерія – первинна. Це – провина. / (Як не моя й не Божа, то чия?)»* [1, с. 67]. Остання цитата – це алюзія до оригінального тексту трагедії Гете (*«На всі високі духу поривання / Матерія лягає тягарем»* [3]), як і рядок із першої частини циклу Андруховича: *«...мить, наче рибу, ловиш багром»* [1, с. 65], що відсилає читача до останнього монологу Фауста з його відомою фразою: *«Постій, хвилино, гарна ти!»* [3].

Усі три вірші циклу об'єднують художні образи ночі й снігу як неодмінні атрибути нашого уявлення про Різдво. Автор пропонує широке семантичне поле цих понять, показуючи їх із різних боків. Так, ніч у вірші «Сумнів» наділена негативним емоційним забарвленням – вона *«німа, пустельна і совина»* [1, с. 67], тоді як у поезії «Зоря» цей час доби зображений теплим, загадковим, затишно-домашнім *(«В темряві жаріють без остуди / вогники у вікнах із слюди»*; *«Сяють ночви, тесані до ладу, / і м'яка для купелі вода. / І зоря таємну має владу»* [1, с. 66]). Так само й сніг має подвійне художнє тлумачення: і як світлий символ – *«перше знамення Різдва»*, матеріал для *«білих поем»*, і як ознака суворої зими *(«Всього мене – до мозку і кісток / пройме мороз, опівночі в сто сил»* [1, с. 67]). У такий спосіб Ю. Андрухович поглиблює смислову основу віршів, спонукаючи до ширшого, неупередженого прочитання своїх текстів.

Окрім алюзій до трагедії Гете «Фауст» маємо також відсилання до біблійних текстів. У вірші «Сумнів» згадується новонароджене ягня – відомий християнський символ. Ісуса часто називають Агнцем на позначення Його викупної жертви за людей. Уживаючи цей образ, автор прозоро натякає на небесні сили, Бога, який співчуває грішнику – Фаусту, що загубився серед земних спокус, занапастивши власну душу: *«А там, де народилося ягня, / про мене, ошалілого, зітхнуть...»* [1, с. 67].

Якщо розглядати цикл «Фаустове Різдво» як семантичне ціле, виразно простежується філософська антитеза, покладена в основу цих трьох віршів і реалізована через полярні художні образи, приховано чи явно використані автором: ніч – зоря, земля – небо, матерія – дух, провина – прощення, гріх – відкуплення, смерть – народження, Фауст – Христос. Можемо припустити, що через ці тексти Ю. Андрухович приводить читача до осмислення дихотомії добра і зла – світлої і темної сторони, що властиві кожній людині. Будь-хто на певному етапі життя може, подібно до Фауста, піддатися сумнівам, кинутися у вир згубних пристрастей, тобто, кажучи метафорично, віддати себе Мефістофелю (*«Беріть мене, панове чортівня! / Тягніть у вир, де душу розітнуть»* [1, с. 67]). Утім, навіть у найпохмуріші, найбезнадійніші часи людині важливо знати: комусь не все одно, що з нею діється. Поет говорить про це символічно, вживаючи *зітхання* небес як знак смутку, зажури долею грішника (*«А там, де народилося ягня, / про мене, ошалілого, зітхнуть...»* [1, с. 67]).

Можливо, цей цикл віршів, як і вся збірка – відгомін того, що відбувалося в певний період життя із самим автором. Ю. Андрухович зізнавався: «"Середмістя" – це книжка, в якій мене вперше ловить... проминання часу. Я почав писати ці вірші, коли мені було 25, а фактично завершив десь у 27. Якоюсь мірою це моя прихована біографія. Тобто це насправді не вірші, а події» [2, с. 258]. Якщо розглядати ці поезії під таким кутом зору, то відкривається широке поле для подальших досліджень «Середмістя».

Література:

1. Андрухович Ю. Листи в Україну. Вибрані вірші. Вид. друге, доп. Київ : А-Ба-Ба-Га-Ла-Ма-Га, 2016. 256 с.
2. Андрухович Ю. Таємниця. Замість роману. Харків : Фоліо, 2007. 478 с.
3. Гете Й. В. Фауст. URL: www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=145

Банько О. В.,
студентка історико-юридичного факультету
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
Науковий керівник — канд. філос. наук, доц. Корнєєва Л. Л.

ГРИМ ЯК СПЕЦЕФЕКТ У СЕРІЇ ФІЛЬМІВ ЗА КНИГАМИ С. МАЙЕР «СУТІНКИ. САГА»

Серія фільмів *Twilinght Saga* (2008-2012), знята за книгами Стефані Майєр, стала однією з найбільш вдалих і популярних у глядача серед кінотворів цього жанру. Серія фільмів – збірка фільмів, які послідовно випущені протягом певного часу, мають спільну ідею, тематику та низку образів героїв, які діють у кожному з фільмів серії. На сьогоднішній день існує 5 частин «Саги», кожна з яких захоплює своїм напруженим сюжетом, зацікавлює любовною лінією та вражає неймовірними спецефектами.

Історія кохання людини і вампіра привабила десятки мільйонів любителів кіно. Друга частина «Саги» у 2009 році стала третім касовим фільмом у перший тиждень кінопрокату. Не менш успішними є й інші частини «Саги». Франшиза в цілому має високі рейтинги та великі касові збори. Вже за перші 4 роки фільми зібрали 2,5 мільярди доларів. Тож можна стверджувати, що серія фільмів, знята за однойменними романами Стефані Майєр, має чудову прокатну історію. Звісно, ці фільми не залишили без уваги кінокритики та кінознавці. У 2008 році перша частина «Саги» здобула нагороду MTV Movie Awards у номінації «Найкращий фільм року».

Серія фільмів «Сутінки. Сага» потрапляла й до кола уваги науковців. Так, Ю. І. Власенко згадує всю серію фільмів у своїй роботі про особливості перекладу фільмонімів. Дослідниця наводить назви фільмів серії як приклад вживання простих безсполучникових конструкцій з двокрапками [2]. Sayaka Oki використовує «Сагу» для свого порівняльного аналізу елітарних та масових текстів [1].

Втім, у доступній нам науковій літературі, присвяченій серії фільмів «Сутінки. Сага» ми практично не знайшли прикладів аналізу специфічно кінематографічних прийомів та засобів виразності, які використовувались для «перекладу» літературного тексту на кіномову. Тож у даній роботі ми ставимо за мету розглянути такий важливий з огляду на тематику даної серії фільмів спецефект, як грим.

При слові «спецефект» сучасні глядачі уявлять, як правило, саме візуальні спеціальні ефекти, найчастіше – комп'ютерну графіку. Втім, грим (особливо складний грим) також відноситься до спецефектів, а саме до найдавніших механічних.

Грим у найширшому розумінні – мистецтво зміни обличчя людини за допомогою спеціальних фарб, наклейок, париків. У своєму дослідженні «Практика гриму у Fashion-інноваціях: специфіка та функції» А. Г. Шаркіна визначає грим як систему «…художніх засобів, спрямовану на зміну зовнішнього вигляду людини за рахунок перетворення первинних даних обличчя і тіла і надання їм нових зображувальних форм шляхом живописно-пластичного моделювання з метою створення художнього образу» [3, с. 138].

Особливо важливим грим стає у тих випадках, коли дійовими особами у фільмі окрім людей виступають фантастичні істоти. У серії фільмів «Сутінки. Сага» крім людей героями є також перевертні та вампіри. Звісно, створення візуальних образів таких героїв ставило неабиякі професійні та творчі завдання перед гримерами.

Починаючи з першого фільму серії виконавцям ролей вампірів потрібно було надавати максимально блідий колір шкіри. Це доволі складне завдання, особливо у тому випадку, коли актор від народження має темний тип шкіри. Наприклад, акторці Ніккі Рід, яка виконувала роль вампірки Розалі Кален і часто з'являлась у відкритому одязі (тобто, із значною часткою відкритих частин тіла), нанесення гриму інколи займало до 4-5 годин. Для збереження гриму під час знімання сцен із дощем використовували аерограф та спеціальні фарби із силіконом. У результаті професійної роботи гримерів усі герої-вампіри мали досконало блідий колір шкіри без мінімальних дефектів і це справляє неабияке естетичне враження.

Не менш важливим завданням для гримерів була необхідність підбору відповідних кольорових лінз для очей. За сюжетом фільму очі вампірів відрізняються кольором. Червоні очі мають ті вампіри, які харчуються кров'ю людини, золотисті - кров'ю тварин, а чорні очі означали, що вампір злий, або голодний. До-речі, навіть, акторка Крістен Стюарт, яка виконували роль головної героїні (дівчини на ім'я Белла Свон), також мусила носити лінзи. Причина в тому, що у акторки сіро-зелені очі, тоді як у її героїні за сценарієм мали бути карі очі.

Особливою ознакою зовнішності перевертнів було татуювання на правому передпліччі. Його створення також було одним із завдань гримерів. Крім того, для більшості героїв Саги необхідними були особливі перуки. Значна кількість героїв, які потребували перук, з'являється починаючи з другої частини серії фільмів. Наприклад, Ніккі Рід (Розалі Кален), Ешлі Грін (Еліс Кален), Тейлор Лотнер (Джейкоб Блек), Майкл Шин (Аро Волтурі). Слід зауважити, що носіння перук було не дуже приємною справою для акторів (особливо в спекотні знімальні дні), і тому від гримерів вимагалась виняткова майстерність для створення ефектних і реалістичних, але не занадто важких та щільних перук.

У четвертій частині «Сутінок» виконавиці головної ролі акторці Крістен Стюарт наносили ще один вид спеціального гриму, який мав створити візуальний ефекту худоби. За допомогою спеціальних силіконових

накладок були сформовані чітко виражені кістки ключиць, вилиць та зап'ястки. Гримери посилили враження хворобливого стану героїні за допомогою величезних синців під очима та сіро-блідого кольору шкіри.

Слід зауважити, що особливо багато гриму потребували учасники зйомки п'ятої частини «Саги». Фактично, у цій частині були використані всі види гриму, які зустрічались у чотирьох попередніх фільмах.

Звісно, окрім виконання спеціального гриму протягом всієї серії фільмів гримери наносили також і базовий грим, - тобто, прибирали дрібні недоліки шкіри, жирний блиск, тощо. Вся ця високопрофесійна робота була виконана гримерами Моллі Кратор, Ральфом Кіплером, Леслі Грехер, Джин Блек.

У якості висновку, слід зазначити, що грим у серії фільмів «Сутінки. Сага» став одним із найважливіших засобів створення візуальних образів, необхідних як для створення потрібної за сюжетом емоційної атмосфери, так і для досягнення суто художньо-естетичних вражень від кінотексту. У результаті вражаючої роботи гримерів глядач побачив саме такі образи героїв, якими вони були описані в книгах Стефані Майєр.

Література:

1. Oki Sayaka. (2021) Crossing the Border Between Elitist and Popular Literature: A Comprative Analysis of Goethe's *Bride of Corinth* and Meyer's *Twilinght Saga. Journal of Humanities, Arts and Social Science,* 5(1), 166-178.
2. Власенко Ю. І. Особливості перекладу англійськомовних фільмонімів та теглайнів: прагматичний аспект. – Херсон 2021. – 49 с.
3. Шаркіна А. Г. Практика гриму в fashion – інноваціях: специфіка, функції. Art and design. 2020, №3. С. 132-144.

Зорева Г. П.,
студентка 43-У групи Навчально-наукового інституту
філології та історії Глухівського національного
педагогічного університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник – канд. філол. наук, ст. викладач Клейменова Т. В.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗКРИТТЯ ЖІНОЧОГО ХАРАКТЕРУ У ТВОРІ «ДОРОГОЮ ЦІНОЮ» М. КОЦЮБИНСЬКОГО

Жіночі характери в художній літературі втілюють не лише творчі пошуки митців, але й концепції особистості. Одна з таких концепцій межі XIX–XX століть – феміністична – знайшла своє найповніше втілення в модерністській прозі О. Кобилянської. Її жіночі образи (Олена Ляуфлер («Людина»), Наталка Веркович («Царівна»), Софія Дорошенко («Valse melancolique») та ін.) представляють тип сильної і непересічної особистості, своєрідний неоромантичний моральний ідеал. Риси неоромантичного жіночого характеру простежуються й у творчості одного з представників раннього українського модернізму М. Коцюбинського. Його прозу традиційно літературознавці характеризують як імпресіоністичну з елементами символізму та неоромантизму. У зрілій творчості письменник відображує діалектику душі героя, у тому числі й жіночих персонажів**.**

У повістевій прозі М. Коцюбинський створив яскраві жіночі характери, окремим із яких притаманні нові риси (соціально активна селянка Гафійка з «Fata morgana», наділена поетичним талантом «дитина природи» Марічка з «Тіней забутих предків», сильна духом і тілом Соломія з твору «Дорогою ціною»).

Особливе враження справляє на читачів образ Соломії, яка кардинально відрізняється від тихих покірних героїнь творів XIX ст. таких авторів, як Марко Вовчок, Г. Квітка-Основ'яненко, Т. Шевченко та ін. Героїню розлогого історичного оповідання [1, с. 251], а на думку окремих дослідників, повісті «Дорогою ціною» (1901), можна вважати надзвичайно сильною особистістю, хоча вона й не втрачає жіночності у своїх діях. Соломія – мужня та рішуча, і в її мужності є своєрідна краса. Вдача героїні розкривається в її діях, учинках, поведінці, мовленні, в авторській характеристиці тощо.

Соломія постає у творі закоханою жінкою, здатною ризикувати, боротися за свободу й будувати життя так, як вважає за потрібне. Бувши безправною кріпачкою, відданою заміж за нелюба, жінка, щиро покохавши Остапа, наважується змінити свою долю: *«Далі прокинулась і чую, що все мені противне, все гидке: і чоловік, і панщина, й життя моє безщасне… Пропадай воно все пропадом… Піду і я світ за очі… Все ж за тобою хоч серцеві легше буде…»* [2, с. 28].

Для Остапа Соломія є не лише коханою, а й вірною товаришкою, сміливою помічницею, готовою на все заради нього, навіть бути пораненою, тільки б він уникнув страждань: *«Серце нило в Соломії од жалю й тривоги. Їй легше було б, коли куля потрапила до неї»* [2, с. 56]. В авторському зображенні розкрито відданість та любов жінки до Остапа.

Обравши важкий і ризикований шлях до здобуття волі, Соломія сама приймає складні рішення, наприклад, щодо звільнення Остапа з в'язниці, з допомогою товариша намагається реалізувати свій небезпечний задум.

В образі Соломії М. Коцюбинський утілив сильний і незламний дух та характер української жінки, яка з відчайдушністю бореться за свободу коханого й за власну волю, і як безкомпромісний борець, готова заплатити і платить найвищу ціну – життя – заради досягнення мети: *«Соломія була певна, що не дозволить перевезти Остапа за Дунай. <…> Вона ладна піти на видиму смерть, коли цього треба»* [2, с. 80].

Головна героїня зберігає силу духу й залишається борцем, прикладом для наслідування і в останні миті свого життя: *«Приходить смерть. Але вона не дасться. Вона має сильні руки, а до берега недалеко* [2, с. 85]; *«Дикі невгамовні сили життя встають, і пруться, і розпирають груди, зростають у лютість…<…> Душа рветься до сонця, а тіло тягне до себе чорна безодня…»* [2, с. 87].

Образ Соломії оригінальний, але життєвий. Багато людей у ті часи, не в змозі витримати приниження кріпацтвом, удавалися до рішучих дій, борючись за свою волю навіть ціною життя. Соломія приваблює і захоплює читачів не лише сильним характером, а й духовністю переконань, моральною красою. Цей жіночий образ є прикладом поєднання внутрішньої та зовнішньої краси з незламним темпераментом, з бажанням досягти справедливості навіть такою високою ціною.

Література:

1. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець XIX – поч. XXI ст.: підручник: у 10 т. Київ : ВЦ «Академія», 2013. Т. 2: У пошуках іманентного сенсу. 2013. 624 с.
2. Коцюбинський М. Твори: В 2 т. / М. Коцюбинський. Київ : Наук. думка, 1988. Т. 2. 430 с.

Корнієнко Ю.Ю.,
магістрантка 2 курсу Інституту лінгвістики та психології
Київського міжнародного університету
Науковий керівник – доцент Жукович І. І.

ВІЛЬЯМ СОМЕРСЕТ МОЕМ – «ОСТАННЯ РЕЛІКВІЯ ЕДВАРДІАНСЬКОГО ВІКУ»

Книги Сомерсета Моема зазвичай маркувалися на палітурці символом, який, мабуть, пам’ятають усі достатньо дорослі читачі. Це був мавританський знак проти пристріту: щось на зразок готичної арки, з шипами зовні та хрестом із подвійною планкою всередині. Так само доречно, Моем міг би позначити свої книги знаком долара, тому що значною мірою він був таким письменником.

Моем був для всіх прикладом успішного світового письменника. Молодь, яка прагнула авторства як квитка до хорошого життя, втілювала свої фантазії на його відомій кар'єрі.

Письменник був відомий своїми подорожами у віддалені місця, де він збирав матеріали для своїх оповідань, які зробили його ще багатшим. Він був господарем маєтку у Середземному морі, куди радо запрошували королів. Він прожив досить довго – 92 роки – і втілив у собі стільки витонченості, що світ протоптав стежку до його дверей, щоб скористатися його накопиченою мудрістю.

У Моема дійсно мало бути хороше життя, але чи було воно справді таким? Вірне застереження кожного 5-центового філософа, який хоч раз проповідував, що успіх – це не спосіб бути щасливим. Книга Фредеріка Рафаеля «Somerset Maugham and His World», стала новим доповнення ілюстрованої серії, яка включає в себе біографії Кіплінга та Пруста. В книзі автор описує особисту історію та індивідуальність, яку навіть голодний письменник може вагатися поміняти на свою власну.

Доля наділила Моема талантом (хоча критики не згодні з тим, наскільки він талановитий), але вона також навантажила його і стражданнями. Дехто звинувачував його в презирстві та цинізмі, а дехто вбачав в ньому філантропа й сентименталіста. Писали про нього, як про таємничого автора, приписували йому подвійне життя. «Він – непростий як особистість, але як письменник – ні. Суперечливий? Так. Але зовсім не загадковий. Він прагнув створити власну філософію життя, але мало дбав про її послідовність» [1, с. 5].

Першою і найсерйознішою перешкодою на шляху його розвитку як людини була серйозна заїкуватість. Рафаель розповідає про інцидент зі свого дитинства, який записаний в одній короткій віньєтці. Молодий Моем був на лондонському вокзалі Вікторія, намагаючись купити квиток до будинку суворого дядька священика, який прийняв його як сироту. Не маючи змоги назвати пункт призначення, його було відкинуто в кінець довгої черги неспівчуваючими супутниками, роздратованими затримкою. Іншим життєвим викликом нервової адаптації Моема була його гомосексуальність.

Його народження в 1874 році дуже далеке від сучасних гей-визволителів, які висвітлювали свою ненормальність як політичну справу, він був нащадком Вікторіанської епохи і не міг прийняти себе таким, яким він був. А помер письменник, коли імперія фактично перестала існувати [4, с.15].

Внук Вікторії, Георг V, колись сказав про гомосексуалістів, «Я думав, що такі чоловіки застрелилися», – і Моем у своєму серці відчув те саме. Він експериментував із одруженням на британській світській левиці і дозволив цьому шлюбу бути зруйнованим через свою прихильність до нікчемного американця, який став його секретарем-чоловіком, але до кінця свого життя десяток років тому, він жив у страху, що його особисте життя буде викрито й засуджено.

Моем ненавидів дружину, яку образив, і нібито навіть проспівав на звістку про її смерть: «Ура, більше ніяких аліментів». У похилому віці він продовжував сваритися із дочкою від цього шлюбу. Свого брата, який став лордом-канцлером, найвищим британським юристом, він ввважав "найогиднішою людиною, яку я коли-небудь зустрічав».

В часи розквіту Оскара Уайльда, коли соціальну репутацію можна було побудувати на вмінні перевертати жорстоку епіграму, у нього була стервозна вимова, коли він міг запинатися. За винятком рідкісних щедростей, він не був гарною людиною, і на свій дискомфорт, він знав це.

Біограф Моема припускає, що більшу частину його творчості можна вважати справою помстию Його найпопулярніший автобіографічний роман «Людське рабство», звів давні рахунки з раннім коханням, яке зробило його нещасним.

За словами Моема, йому подобалося писати, але він ніколи не любив жити, однак, крім хронічної жалюгідності, йому було мало на що скаржитися. Його величезним багатством можна було насолоджуватися без почуття провини, тому що він починав як бідний медійний студент і заробив усе, що мав, наполегливою важкою працею. Його життя стало гламурним не лише через привілеї грошей - шосте почуття, як він це називав, без якого не можна було б насолоджуватися іншими п'ятьма — та й особиста своєрідна пригода, яка була цінністю для професійного романіста.

Під час Першої світової війни Моем служив агентом британської розвідки, якому було довірено величезні суми грошей на місію в Росію, щоб підтримати постцарський уряд на чолі з Олександром Керенським.

Метою було втримати Росію у війні проти Німеччини. Моем завжди вважав, що, якби його відправили туди на півроку раніше, він міг би змінити історію, врятувавши поміркований уряд Керенського від повалення більшовиками.

В своїх оповіданнях та романах С.Моем препарує добре знайомі йому характери й середовище середніх та вищих класів. «За зовнішньою респектабельністю своїх персонажів письменник оголює міщанську нікчемність, аморальність, дух власництва, владу забобонів, що калічать особистість» [1, с. 8–9].

Ліпше за всіх критиків Моем говорив про свої твори, що в них нема й не може бути тієї теплоти, величезної людяності та душевної чіткості, які присутні в творах тільки найталановитіших письменників [2, с. 113]. Посміюючись над туманностями прози деяких своїх сучасників, він писав: «Ви говорите одне, а маєте на увазі інше. То чом би не сказати відверто про це?» [3, с. 12].

На відміну від більшості письменників, Моем створює хорошу тему для літературної біографії з малюнками. Вічне питання – «що таке життя, чи є у ньому будь-який сенс» («Лезо бритви») – переслідувало Моема все життя [5, с. 512]. Прості фони його подорожей створюють вражаючі ілюстрації, а фільми, створені за його художньою літературою, містять фотографії Бетт Девіс у ролі Мілдред і Тайрона Пауера у ролі героя «Лезо бритви».

Майстерно стисле оповідання Рафаеля настільки ж яскраве, як і мальовнича частина книги, і він розсудливий з приводу недоліків Моема як письменника, якого він не намагається пояснити. Однак, найкраще підбиття підсумків кар'єри Моема в листах було зроблено Ентоні Берджессом, при рецензуванні книги. «Було і залишається легко говорити про його обмеження», - зауважив Берджесс, – «але ніхто не писав, так як він».

Література:

1. Влодавська І. Герої в пошуках сенсу буття / Влодавська І. – К. : Дніпро, 1989. 5–17 с.
2. Гинзбург Л. Литература в поисках реальности / Гинзбург Л. // Вопросы литературы. –1986. – № 2. 98–138 с.
3. Ионикс Г. Э. Уильям Сомерсет Моем: Грани дарования / Ионикс Г. Э. // Моэм У.С. Подводя итоги. – М., 1991. 5–22 с.
4. Скороденко В. Практичечкая эстетика Уильяма Сомерсета Моэма, или Секрети творчества / Скороденко В. // Моэм У. С. Искусство слова. – М., 1989. 5–30 с.
5. Сомерсет Моэм. Подводя итоги / Сомерсет Моэм ; пер. с англ. – М. : Изд-во Эксимо, 2004. 512 с.

Сальник Я. В.,
студентка 61-2У групи
ННІ філології та історії Глухівського національного
педагогічного університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Медвідь Н. С.

ЗМІСТ ХУДОЖНЬО-ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ

Зміст сучасної літературної освіти спрямований на переорієнтацію навчальних здобутків учнів, актуалізацію творчості, креативності, нетрадиційного підходу до розв'язання проблемних ситуацій. Все це можливо зреалізувати лише за допомогою компетентнісного підходу в освіті.

Розкриття питання компетентнісного підходу постало давно, проте в сучасній науці продовжується з'ясування низки актуальних проблем, серед яких формування різних ключових і предметних компетентностей на уроках української та зарубіжної літератур у закладах загальної середньої освіти [2].

Ураховуючи зміст чинних програм, теоретичний матеріал з української та зарубіжної літератур, вимоги до рівня літературної підготовки здобувачів загальної середньої освіти, сформулювали робоче визначення поняття «літературна компетентність» – це сукупність важливих компетенцій, необхідних для формування творчого учня-читача із самостійним критичним мисленням, засадничих для свідомого сприйняття та цілісного шкільного аналізу художнього твору.

Психологічні дослідження свідчать, що сучасне покоління має низку специфічних, яскравих і важливих для формування літературної компетентності вікових і психологічних новоутворень. Старшокласники здатні об'єднувати, синтезувати, виокремлювати основне, аналізувати, надзвичайно швидко акумулювати теоретичний матеріал з історії та теорії літератури.

Сприймаючи сюжет твору, його героїв, учні значно збагачують і розширюють власний життєвий досвід, поглиблюють знання з теорії літератури, набувають необхідних компетенцій, пізнають нове через відеоблоги Youtube чи подібні хостинги, через опрацювання інформації із різних джерел. В акті сприймання втілюється єдність чуттєвих і логічних елементів, відбувається взаємозв'язок сенсорної та мисленнєвої діяльності учня. Такі психологічні властивості сучасних здобувачів освіти відіграють важливу роль у процесі формування художньо-читацької (літературної) компетентності.

Студіювання досягнень методичної науки різних періодів її розвитку дало можливість зробити висновок про те, що проблема формування художньо-читацької (літературної) компетентності є важливою і залишається надзвичайно актуальною [3]. Процес вдумливого, повільного, детального і коментованого прочитання тексту художнього твору поглиблюватиме його сприйняття реципієнтами, відбуватиметься процес глибокого проникнення в палітру художнього слова митця, формуватиметься літературна компетентність і інтерпретаційні вміння і навички здобувачів освіти.

Отже, виходячи із тлумачень науковців, художньо-читацька (літературна) компетентність – це здатність здобувачів освіти застосовувати комплекс специфічних особистісних, когнітивних, ціннісних механізмів із метою реалізації творчого процесу взаємодії читача і художнього твору [4]. Процес формування художньо-читацької (літературної компетентності) відбувається на уроках української та зарубіжної літератур починаючи з 5 класу. Важлива роль у цьому процесі належить навчальному забезпеченню, зокрема шкільним підручникам. Проаналізувавши навчальні видання для 9-11 класів, зробили висновок, що лише частково їхні автори пропонують ефективні форми та види робіт, які безпосередньо впливатимуть на вироблення літературних умінь здобувачів освіти [2].

Важливою ланкою сучасної педагогічної освіти залишається інтеграція навчального матеріалу декількох дисциплін воєдино. Методичні рекомендації, розроблені до вивчення творчості М. Гоголя та Ф .Кафки, засвідчують складність проблеми.

У сучасній школі, особливо у старших класах, міцно утвердилось таке вивчення літератури, де основний акцент робиться не стільки на формуванні особистісного ставлення до морально-духовних цінностей, скільки на запам'ятовуванні готових положень, висновків, фактів, історико-теоретичних знань. Головним завданням вивчення літератури в школі стає підготовка кваліфікованого читача, компетентного поціновувала художніх творів.

Особливе місцем серед компетентностей, яких мають набути здобувачі загальної середньої освіти під час навчання в школі, належить художньо-читацькій (літературній) [4]. Вона передбачає не лише уміння правильно, вдумливо, з коментуванням читати тексти художніх творів, а й здатність здійснювати їх аналіз, обґрунтовувати жанрову приналежність, окреслювати ідейно-тематичний зміст, проблематику, розглядати сюжетно-композиційні особливості, характеризувати образи, обов'язково дотримуючись принципу єдності змісту і форми.

Такий складний і важливий процес відбувається на уроках як української, так і зарубіжної літератур. Натомість ефективним буде використання вчителем нестандартних (нешаблонних) форм його проведення. Особливої популярності у шкільному сьогоденні набувають інтегровані уроки [1], під час проведення яких можна вдало поєднати теоретичний матеріал декількох навчальних предметів або наук.

Такий урок відповідає конкретним вимогам:

- використання новітніх технологій (у т. ч. ейдотехніки, біоадекватної (ноосферної) технології, технології зустрічних зусиль, створення ситуації успіху тощо);
- урізноманітнення методів і прийомів у викладі матеріалу;
- збагачення інтелектуального і чуттєвого досвіду учнів;
- підвищення якості знань учнів;
- формування гуманістичного світогляду учнів, інтегративного мислення;
- розвиток пізнавальних та естетичних інтересів молоді;
- розкриття творчих можливостей учнів засобами художнього слова;
- виховання духовних цінностей, почуття патріотизму і космополітизму, розуміння себе і прийняття позиції іншої людини [1].

Студіювання чинних навчальних програм, шкільних підручників для учнів 9-11 класів засвідчило, що елементи інтеграції учителі-словесники можуть використовувати з 5 класу під час вивчення невеликих епічних жанрів, наприклад, українських легенд. Хоча доречно інтеграційні процеси практикувати у старших класах, враховуючи при цього вікові та індивідуальні особливості старшокласників, зміст програмового матеріалу, обсяг художнього твору [3].

Орієнтація літературної освіти на інтегровану модель посилює її результативний компонент, визначає зміщення акцентів із накопичення надлишкового обсягу знань про художню літературу, її історію та теорію на цілеспрямований розвиток літературної компетентності учнів як інтегрованої особистісної якості.

Отже, модель літературної компетентності презентуємо як інтегрований компонент навчальних досягнень учнів, як здатність до мобілізації та застосування комплексу специфічних особистісних, когнітивних та естетико-комунікативних механізмів, тобто як сукупність субкомпетентностей.

Література:

1. Варзацька Л. Методика інтегрованого уроку мови. *Дивослово.* 2004. № 3. С. 31 – 50.
2. Компетентнісний підхід у сучасній освіті. Світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ : К.І.С. 2004. 112 с.
3. Наукові основи методики літератури : навчально-методичний посібник/ за ред. Н. Й. Волошиної. Київ : Ленвіт. 2002. 334 с.
4. Фасоля А. Літературна освіта: компетенції, компетентності, знання, уміння і навички. *Українська література.* 2012. № 6-7. С. 26–31.

Скрипниченко К.Т.,
учениця 11-Б класу КЗ СОР Глухівський ліцей-інтернат
з посиленою військово-фізичною підготовкою
Науковий керівник – канд. філол. наук Троша Н.В.

ОСОБЛИВОСТІ ЗОБРАЖЕННЯ ЖІНОЧИХ ОБРАЗІВ У ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Протягом багатовікової історії розвитку європейської літератури жіночі образи слугували одним із найефективніших механізмів вираження авторської ідеї літературних творів. Вже на ранньому періоді розвитку європейської літератури жінки, будучи головними героїнями міфів, надавали їм певної поетичності й динаміки.

Перша спроба створення жіночих образів у класичній літературі представлена у творчості легендарного давньогрецького поета-мислителя Гомера – в його епічних поемах «Іліада» та «Одіссея». У цих творах Гомер презентував основний тип жіночого образу, який був властивий давньогрецькій літературній традиції – тип вірної люблячої дружини. До цього типу належала героїня поеми «Іліада» Андромаха.

Головною рисою ідеальної дружини і жінки в давньогрецькій традиції був той факт, що «вона живе в постійній тривозі за чоловіка, який губить себе своєю доблестю». Доля цього типу героїні у давньогрецькій літературі найчастіше глибоко трагічна, і саме через трагедію зображується вся глибина її величі. Цей образ є прикладом літературного відображення соціальної ролі жінки в тогочасному суспільстві.

Традиція подібного відображення збереглася і в ході подальшого розвитку європейської літературної традиції, в тому числі і в епоху Середньовіччя. У середньовічному європейському суспільстві всі основні галузі соціального життя суворо контролювала церква, а відтак вони ґрунтувалися на християнських канонах. У зв'язку з цим у європейській літературі окреслилася основна тенденція, яка полягала в тому, що переважне місце у середньовічній літературі займала релігійна література.

Поряд із тим релігійний пафос був властивий багатьом літературним творам, які не були клерикальними за своєю загальною установкою. Наприклад, французькі епічні поеми, зокрема «Пісня про Роланда», у якій ідеї захисту батьківщини та християнства перебувають у нерозривній єдності. Проте за доби пізнього середньовіччя позначилася і протилежна тенденція. Зокрема, Данте Аліг'єрі у своїй «Божественній комедії» наповнив традиційний релігійний жанр «бачення» гуманістичним пафосом.

На межі епох Середньовіччя та Нового часу великий флорентійський поет Данте Аліг'єрі вніс нове слово у традицію інтерпретації жіночих образів у європейській літературі. У головній своїй поемі, «Божественній комедії», він створив образ жінки, яка не тільки не стоїть нижче чоловіка в системі образів твору, він звів жінку на божественний п'єдестал, створивши образ Беатріче. Практично більшість творів Данте Аліг'єрі натхненні нею та присвячені їй.

До померлої коханої Данте звертається як до найвищої, найсвятішої жінки християнства – до самої Богоматері. Беатриче в «Божественній Комедії» є жіночим «аналогом» Христа, хоча символічно в окремих частинах поеми їй відведена навіть більш висока роль. Жіноче кохання, таким чином, зводиться Данте в ранг божественної і рятівної любові. І це є вершиною прославлення Данте його коханої.

У літературі епохи Нового часу та в епоху Просвітництва інтерпретація жіночих образів у європейській літературі була тісно пов'язана з суспільними дискусіями про права жінок та проблеми емансипації, про роль жінки у суспільстві.

У вісімнадцятому столітті, в епоху Просвітництва, найяскравіша галерея жіночих образів оспівана у творчості Жан-Жака Руссо. Інтерпретація жіночих образів у його творах виражає особисте філософське ставлення Жан-Жака Руссо до різниці статей, до різниці тих ролей, яким чоловіки та жінки мають відповідати. Призначення жінки у розумінні Руссо зовсім відрізняється від призначення чоловіка. Вона має бути вихована виключно для дому. Доля жінки, на думку митця, полягає у пристосуванні до думки інших, у відсутності будь-яких самостійних суджень, навіть власної релігії. Ідеал жіночого життя, таким чином, на думку Руссо, зводиться до сліпого підпорядкування чужій волі.

У XIX столітті французька письменниця Жорж Санд вперше застосувала феміністичний підхід до інтерпретації жіночих образів. Роман Жорж Санд «Індіана», по суті, став першим в історії європейської літератури романом, у якому оприлюднено проблему жіночої рівноправності. Це перший глибоко феміністичним роман, що проголошував незалежність жінки і її право на особисте щастя.

З погляду проблеми інтерпретації жіночих образів у європейській літературі творчість Жорж Санд стала принципово новим явищем, що проголосила революційну ідею необхідності визнання жінки героєм, гідним головної ролі, як у літературі, так і в житті. Ця проблематика і новий погляд на місце та роль жіночих образів у системі образів у літературі надалі активно розроблялися у творчості, як європейських письменників, так і в рамках класичної зарубіжної літератури XIX та XX ст.

У XXI столітті європейські письменники презентують новий тип сучасної жінки: розумну, освічену, незалежну, самодостатню, вільну забобонів і від обов'язків перед чоловіками та дітьми. Вона впевнено крокує по життю, робить кар'єру, не поспішає народжувати, уже не залежить від чоловіка, займає керівні посади тощо. Сучасна література проголошує фемінізм як головну ідею. Такими є героїні твору Джессіки Беннетт **«Бійцівський клуб феміністок», Скарлетт Кертіс «Феміністки не носять рожевого та інші вигадки», Майкла Кауфмана та Майкла Кіммела «Чоловіки про фемінізм» та ін.**

Сучасні митці досліджують жіночу психології, дискутують з приводу того, як потрібно змінити культуру трудових відносин, соціальну та державну політику, а також пояснюють, чому питання балансу між роботою й особистим життям – болісна тема як для жінок, так і чоловіків. Завдяки слушним ідеям письменників формується впевненість і рішучість щодо того, що в XXI столітті зрештою час змінити упередження стосовно статусу жінок як у сім'ї, так і на робочому місці.

Література:

1. Давиденко Г. Й., Чайка О. М. Історія зарубіжної літератури XIX – початку XX століття : навчальний посібник. Київ : ЦУЛ, 2007. 400 с.
2. Давиденко Г. Й., Стрельчук Г. М., Гричаник Н. І. Історія зарубіжної літератури XX століття : навчальний посібник. Київ : ЦУЛ, 2011. 488 с.

Станько К.О.,
студентка ННІ філології, перекладу та журналістики
Ніжинського державного університету *імені Миколи Гоголя*
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Корнєєва Л.Л.

ПЕЙЗАЖ У «ЛІСОВІЙ ПІСНІ» ЛЕСІ УКРАЇНКИ ТА ОДНОЙМЕННОМУ ФІЛЬМІ В. ІВЧЕНКА

Драма-феєрія «Лісова пісня» Лесі Українки - шедевр, який на протязі вже більш ніж 100 років є одним з найпопулярніших творів української літератури. «Лісова пісня» дає поштовх натхненню багатьом іншим митцям. За драмою-феєрією створювались опери і балети. Наприклад, лірична опера-казка Віталія Кирейка, прем'єра якої відбулася 1958 року і балет на 3 дії українського композитора Михайла Скорульського, написаний у 1936 році. Знаменита українська драма-феєрія також неодноразово екранізувалася. Визнання отримали як кінокартина режисера Віктора Івченка 1961 року, так і фільм «Лісова пісня. Мавка» 1981 року режисера Юрія Іллєнка. У наш час йде активна робота над випуском 3D мультфільму режисерів Олександра Рубана і Олега Маламужа «Мавка. Лісова пісня», який має вийти на екрани у 2022 році.

У «Лісовій пісні» Лесі Українки надзвичайно важливу роль відіграють поетичні пейзажі й описи природи, що є вельми логічно й очікувано, виходячи з теми драми. Тож не менш важливими мають бути і пейзажні сцени в екранізаціях цього твору, що і робить актуальним наше дослідження.

Проблема екранізації творів української літератури та, зокрема, «Лісової пісні» Лесі Українки розглядалась багатьма науковцями. Заслуговує уваги робота О. М. Москаленко-Висоцької «Особливості релевантності української екранізації», у якій з'ясовуються найбільш характерні особливості вітчизняних екранізацій творів української літератури в ракурсі перекладу літературних творів на мову кіномистецтва. Авторка зазначає: «Мистецтвознавці сходились на тому, що не потрібно мовою одного мистецтва дослівно повторювати твір, створений мовою іншого. Проте, ця обставина не виключає, що при трансформації твору з однієї мовної системи в іншу, треба слідувати насамперед духу твору» [2, 122].

С. В. Ленська, звертаючись до питання використання екранізації у освітньому процесі, серед іншого, згадує екранізацію «Лісової пісні» Лесі Українки та прямо вказує: «Сильне враження на студентів справляють інсценізації програмових творів. Так, наприклад, вивчаючи тему «Творчість Лесі Українки», доцільно продемонструвати фрагменти з фільму В. Івченка «Лісова пісня» (1961), в якому роль Мавки талановито виконує Р. Недашківська. Після обговорення твору і перегляду фрагментів фільму студенти глибше сприймають філософську і морально-етичну глибину Лесиної драми-феєрії» [1, с. 153].

У даній публікації ми ставимо за мету порівняння опису природи у драмі-феєрії «Лісова пісня» Лесі Українки з відтворенням її у фільмі «Лісова пісня» режисера Віктора Івченка.

Природа у драмі-феєрії «Лісова пісня» Лесі Українки описується дуже талановито, вона гармонічно поєднується із світом і є уособленням його краси. На нашу думку, у поетичному тексті трапляються настільки високоестетичні фрагменти, які важко (а може і не можливо) перекласти на мову іншого мистецтва. Таким прикладом може бути фрагмент із прологу: «Посеред лісу простора галява з плакучою березою і з великим прастарим дубом. Галява скраю переходить в куп'я та очерети, а в одному місці в яро-зелену драговину — то береги лісового озера, що утворилося з лісового струмка.» Якщо порівняти зображення природи у відповідному епізоді фільму, то побачимо, що режисер показує у кадрі тільки струмок (2:32 хв.). На екрані ми не бачимо ані галяву, ані березу з дубом, ані озеро, з якого мав витікати струмок. У фільмі ж ми відразу бачимо лісовий потік: камера зафіксувала, як він протікає між двома берегами. Але глядач не бачить звідки, і з якої гущавини струмок з'явився. Галявина не показується, але береги, порослі куп'ям і очеретом на екрані присутні. Порівнюючи наведений фрагмент з кадрами фільму, можна сказати, що тут Леся Українка надала більше значення опису природу, ніж це зробив режисер.

Ще одним пейзажним фрагментом, який можна порівняти, є опис ночі із першої дії твору: «Місячне світло починає ходити по лісі, стелеться по галяві і закрадається під березу. В лісі озиваються співи солов'їні і всі голоси весняної ночі. Вітер поривчасто зітхає.» У фільмі цей епізод (22:28 хв.) на жаль втрачає місячне сяйво, про яке так красиво пише Леся Українка. Віктор Івченко ігнорує блиск місяця і просто показує Лукаша з Мавкою, які стоять притулившись один до одного. Втім, виразні засоби кіно дають можливість дійсно прозвучати солов'їним голосам і голосам інших живих істот, тобто, за поетесою, «голосам весняної ночі». Таким чином, оминувши увагою зображення місячного світла, режисер зміг у даному фрагменті використати увесь потенціал кінозвуку і змусив дійсно зазвучати описаний Лесею пейзаж.

У фільмі В. Івченка є, на нашу думку, такі фрагменти, у яких пейзаж відтворений навіть, можливо, масштабніше і повніше, ніж описано у тексті драми. Таким є один із фрагментів прологу: «Містина вся дика, таємнича, але не понура, — повна ніжної, задумливої поліської краси.» У фільмі у цьому пейзажному фрагменті, припадає на другу хвилину, режисер зображує туман, який стелиться, а також червонуваті квітки, які ростуть на берегах струмка, уособлюючи собою ніжність і візуально надаючи відтінок спокійного, гармонічного настрою. У цьому фрагменті Віктор Івченко зосередив більшу увагу на красі поліської природи, змалював її більш детально, додавши живописності картині з квітками і вкритою туманом зеленою травою.

Ще один чудовий фрагмент у творі Лесі Українки – пейзаж із третьої частини твору: «Вітер збиває білий цвіт з дерев. Цвіт лине, лине і закриває закохану пару, далі переходить у густу сніговицю.». У даному епізоді (1:29:25 хв.) режисер дуже гарно і романтично зумів поєднати природу із Мавкою та Лукашем. Білий цвіт спадає густим швидким потоком і надає картині ще більшого відчуття щастя і радості, що їх глядач може відчути і розділити разом із героями. Тут же чується ніжний спів лісових пташок, що створює ще більший ефект краси природи. Режисер дуже вдало і талановито, на нашу думку, відзняв кадри із весняним цвітом.

У деяких фрагментах фільму режисеру вдається дуже точно подати опис природи у творі Леси Українки. Дуже близько до тексту переданий такий фрагмент: «Мавка знов похилилась, довгі чорні коси упали до землі. Починається вітер і жене сиві хмари, а вкупі з ними чорні ключі пташині, що відлітають у вирій. Потім від сильнішого пориву вітру хмари дощові розходяться і видко ліс — уже в яскравому осінньому уборі на тлі густо-синього передзахідного неба». У фільмі дійсно починається вітер, чутно його свист (з 56:17 хв.), і ми бачимо як летить пташиний чорний ключ. У цьому фрагменті режисер В. Івченко доволі строго дотримався тексту поетеси.

Так само точно режисер відтворює «тиховоде, вкрите ряскою та лататтям» озеро. Тут Івченко зміг дуже достовірно зобразити пейзаж. Озеро виглядає дійсно тиховодим, бо немає присутності хвиль, очерет не колишеться від вітру, і панує атмосфера тиші та спокою. Вода насправді покрита лататтям і ряскою (2:42 хв.). Отже, у даному фрагменті режисером показує глядачу місцевість у точній відповідності до поетичного твору.

Віктор Івченко у окремих епізодах не обмежувався точною передачею тексту Лесі Українки, а й створював свої пейзажні картини. Прикладом такого вдалого пейзажного додатку можна вважати голубе, світле небо (30 сек.), яке ніби дало початок усій історії. Далі глядач бачить галявину, на якій сидять Лукаш і Мавка. Білі квітки прикрашають зелену місцевість, а спокійний струмок дарує відчуття гармонії і щастя.

Іншим подібним прикладом буде епізод, де режисер показав місцину лісу, яка засвічена яскравими променями сонця (32:24 хв). Тут видно, що це саме літнє сонечко. Режисер ніби дає зрозуміти глядачеві, що прийшла літня пора з новою історією. Це авторське нововведення є, на нашу думку, дуже вдалим, оскільки більш образно і поетично підкреслюється прихід нової пори.

Ще одним фрагментом з режисерським нововведенням є епізод з галявиною, на задньому плані якої видніється тихий струмінь води, білі квіти, які коливаються на літньому вітерці, а закохані Мавка і Лукаш знаходяться у гармонії з навколишнім світом. До речі, фільм «Лісова пісня» закінчується таким же світло-блакитним небом, яким і починався. Режисер ніби хоче сказати про те, що у світі під цим чистим небом усе одно буде місце світлим і чистим почуттям.

Звісно, у цій роботі ми не могли охопити усі пейзажні фрагменти, як з драми Лесі Українки, так і з фільму В. Івченка. Утім, зробивши ряд зіставлень, дослідивши і порівнявши окремі фрагменти фільму з драмою, можна зробити висновок, що Віктор Іларіонович Івченко набагато частіше дотримувався тексту, відображав картини пейзажу згідно сюжету, настрою, який панував у творі, ніж уносив своє новаторство чи ігнорував опис природи у тексті.

Режисер талановито витримував гармонію між поетичним текстом і кінокартиною. Івченко не зіпсував той шедевр, який колись творчо сотворила Леся Українка, а, навпаки, дав нам можливість насолодитися сюжетом драми у інших, а саме аудіовізуальних образах. На нашу думку, при вивченні у школі драми-феєрії «Лісова пісня» Лесі Українки учням може бути дуже цікаво і корисно передивитись фільм В. Івченка з однойменною назвою.

Література:

1. Ленська С. В. Компетентнісний підхід до викладання української літератури в медичному коледжі / С. В. Ленська // Актуальні питання лінгвістики, професійної лінгводидактики, психології і педагогіки вищої школи : зб. статей ІІІ Міжнар. наук.-практ. конф. (31 травня–01 червня 2018 р., м. Полтава). – Полтава : Астрая, 2018. – С. 150–155.
2. Москаленко-Висоцька О. М. Особливості релевантності української екранізації / О. М. Москаленко-Висоцька //Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв – № 1, 2020. – С. 121-126.

Ковтун О. А.,
студентка 61-2У групи
ННІ філології та історії Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Медвідь Н. С.

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ НОВЕЛІСТИКИ В СТАРШИХ КЛАСАХ

Методика роботи над поглибленим вивченням новели ґрунтується на теоретичних засадах літературознавства та методичної науки, особливостях психолого-педагогічних умов сприймання учнями новели як особливого малого епічного жанру.

Розробляючи методичні рекомендації щодо вивчення епосу в школі, методисти значну увагу звертають на композицію, засоби творення образів, виховні можливості змісту твору . Якщо ж говорити про новелу, то під час її вивчення важко недооцінювати хоча б один із перелічених аспектів. «У новелі нового типу психологізму пильно досліджується найдрібніший, але найхарактерніший відтинок людського життя, причому життя людської душі передусім. Мусив змінитися характер сюжету. Він стає внутрішнім і відбиває динаміку людських переживань, душевних станів, діалектику почуттів... Постає проблема компенсації, увиразнення одних компонентів твору за рахунок інших» [1, с. 117].

Учням старших класів цікава новела як жанр. Приваблюють учнів періоду ранньої юності засоби відображення тодішньої дійсності, оскільки вони відтворені через людську особистість, її переживання, відчуття себе в контексті епохальних змін. Цікавими учням видаються автори новел, життя і діяльність яких припадають на складні історичні періоди для України. Твори М. Хвильового, Г. Косинки червоною ниткою креслять життєствердну лінію через усі жахливі події початку ХХ століття. Для названих авторів спільною є ідея – любов до України та людини. При цьому суттєво різняться композиційні особливості новел кожного автора, індивідуальна авторська стилістика М. Хвильового і Г. Косинки.

Спираючись на теоретико-літературні знання про новелу, які набули учні в попередніх класах на уроках української літератури, розробляється певна система роботи над новелою ХХ ст.

Важливо підготувати учнів до сприймання такого важливого й неоднозначного навчального матеріалу. Для цього варто провести вступну оглядову лекцію «Літературний процес ХХ століття (1900-1930 рр.)». У змісті лекції особливу увагу слід звернути на активізацію в розвитку новелістичного жанру. Доцільно розкрити такі літературознавчі поняття, як психологічна новела, художній нарис тощо. Проте найбільш значущим у змісті оглядової лекції є розкриття особливості стильової манери письменників того часу, яка проявлялася в поєднанні епічної розповіді з ліричним началом.

Тексти новел М. Хвильового, Г. Косинки дозволяють організувати евристичну бесіду, яка розвиває логічне мислення учнів, здатність їх проникати у підтекст художнього твору, виявляти позицію автора, диспут, створити проблемну ситуацю тощо. Усе це разом – сприяє кращому засвоєнню новел, ефективному формуванню предметної і ключових компетентностей.

Отже, вивчення новелістики початку XX століття в старших класах має ґрунтуватися на глибоких знаннях із теорії літератури про особливості жанру, а аналіз й інтерпретація новели передбачати обов'язкову робота над мовою автора й персонажів твору, застосовування історико-функціонального підходу, який стимулює активність старшокласників, забезпечує ефективний виховний вплив новел на учнів.

Література:

1. Гладишев В. В. Теорія і практика контекстного вивчення художніх творів у шкільному курсі літератури: монографія. Миколаїв: Іліон, 2006. 372 с.

Шутко К. Ю.,
студентка 43-У групи Навчально-наукового інституту
філології та історії Глухівського національного
педагогічного університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник – канд. філол. наук, ст. викладач Клейменова Т. В.

ХУДОЖНЄ ВІДОБРАЖЕННЯ ОБРЯДОВОСТІ УКРАЇНЦІВ У КІНОПОВІСТІ «ЗАЧАРОВАНА ДЕСНА» О. ДОВЖЕНКА

Олександр Довженко – відомий у всьому світі сценарист, кінорежисер і письменник, полум'яний патріот України, який у своїй творчості яскраво відобразив духовні цінності народу: звичаї, обряди, людський досвід, морально-етичні норми життя. Зокрема, його кіноповість «Зачарована Десна» є справжньою скарбницею народної мудрості, традицій, досвіду життя українців за неписаними законами краси, добра, людяності.

О. Довженко працював над цією кіноповістю впродовж 14 років (1942–1956). У березні 1956 р. журнал «Дніпро» видрукував твір, а наступного року, уже після смерті автора, кіноповість вийшла окремою книжкою.

«Зачарована Десна» – це автобіографічний твір, у якому викладені спогади письменника про його дитинство, перші кроки пізнання життя, «перші радощі й печалі, і магія перших захоплень дітей...» [1, с. 42–45].

Ці спомини час від часу переростають у роздуми автора про «важкі кайдани неписьменності й безвольності», інші лиха й страждання трудящих України і водночас – про багатство української душі, моральне здоров'я, внутрішню культуру.

Велику увагу письменник приділив у творі побуту українських родин, згадкам про календарні та родинні звичаї, яких свято дотримувалися люди навіть у складних умовах, коли доводилося долати життєві труднощі. Так, автор зобразив картину святкування Великодня селянами навіть під час повені, коли розлилася Десна. Хати були затоплені, але люди прагнули святкувати навіть на стріхах, і «служителі культу кропили паски й крашанки весняною святою водою…» [2, с. 19].

Згадує письменник у кіноповісті й Святий вечір. Святкова трапеза напередодні Різдва в сімейному колі мала урочистий характер, але у творі вона не описана. Натомість бачимо деталізований опис піднесеного настрою, який панує в хаті й душі людини лише на Різдво, а також дивовижний спів вітальних пісень-колядок, у яких звучать побажання щастя, здоров'я та достатку господарю, господині, їхнім дітям: «Молодець Сашечко та по торгу ходив, святий вечір…» – заспівало зразу аж чотири дівки, і вже хто знав, чи то від морозу, чи такі дівчата і слова колядки у зимовий вечір, тільки спів лунає так дзвінко і гучно, і світ став одразу такий урочистий, що в мене, малого, аж дух захопило» [2, с. 18].

Автор невипадково розкрив вплив колядування на юного Сашка, особливо образу «яблукатого коня», якого герой кіноповісті не продасть ні за які скарби. Цей образ почутої в дитинстві колядки в О. Довженка асоціюється з символом творчості, стійких художніх принципів письменника.

Автор описує фрагменти життя своєї родини, орієнтуючись на роль у ньому народного календаря, свят і пов'язаних із ними обрядів і звичаїв: «Минули трохи згодом косовиця й жнива. Поспіли груші й яблука на Спаса. Малина й вишні одійшли давно. Штани мені пошили нові з довгими холошами і повели до школи» [2, с. 20].

На сторінках кіноповісті зображено й елементи родинної обрядовості, зокрема, поховального обряду: «Прабаба лежить на столі під богами, дідова мати. Згорнувши ручечки і теж по-своєму неначе посміхаючись, що вже ніхто тепер її не буде ні дратувати, ні докоряти довгим життям, <…> лежить тихесенько вже головою до царів, і князів, і страшного суду» [2, с. 5]. Очима малого Сашка бачимо його батька, який «труну струже», старців, які прийшли у двір просити милостиню.

З жалем і смутком подав автор обряд голосіння батька й матері за померлими від хвороби малими дітьми: «Ой сини мої, сини! Дітки мої, соловейки!.. Та чого ж так рано відспівали… Потім він називав нас орлятами, а вже мати – соловейками. А люди ридали і довго жаліли, що ні рибалок не вийде вже з нас, ні косариків у лузі, ні плугатарів у полі, ані вже воїнів славних» [2, с. 4]. У розпачі батько навіть здатний був порушити обрядові дії: прогнав священника з двору, сказав, що сам буде ховати дітей.

У кіноповісті О. Довженко показав, як із покоління в покоління передавалися в українських сім'ях любов і повага до праці, розуміння прекрасного, народні поняття добра і зла, віра в Бога. Люди читали молитви, просили в Бога здоров'я, врожаю, послуху дітей.

Отже, на прикладі життя української родини О. Довженко розкрив значення для нашого народу обрядовості, яка регламентувала всі сфери життя, акумулювала багатовіковий досвід, сприяла зв'язку поколінь, духовному збагаченню людини.

Література:

1. Вдовенко Л. Відображення світогляду наших предків у повісті О. Довженка «Зачарована Десна». Дивослово. 1999. № 11. С. 42–45.

2. Довженко О. Вибрані твори / Передм. А. Гуляка. Київ : Сакцент Плюс, 2004. 512 с.

Юшкіна С. А.,
студентка 43-У групи
Навчально-наукового інституту філології та історії
Глухівського національного педагогічного університету
імені Оександра Довженка
Науковий керівник – канд. філол. наук, ст. викладач Клейменова Т. В.

СПЕЦИФІКА ТВОРЕННЯ ХАРАКТЕРУ ВОЇНА-ПАТРІОТА В КІНОПОВІСТІ «ПОВІСТЬ ПОЛУМ'ЯНИХ ЛІТ» О. ДОВЖЕНКА

Олександр Довженко був не просто письменником, а й борцем за справедливість і справжнім патріотом своєї землі, який переймався долею українського народу та майбутнім Батьківщини. Працюючи під час Другої світової війни військовим кореспондентом, він на власні очі бачив воєнні жахіття, спогади про які згодом знайшли місце на сторінках творів письменника.

Війна та доля людини у важких екстремальних умовах стала однією з провідних тем у творчості О. Довженка. Літературна спадщина митця налічує багато творів різних жанрів, що відносяться до цієї тематичної групи. Серед них – кіноповісті («Повість полум'яних літ», «Україна в огні»), оповідання («На колючому дроті», «Мати», «Стій, смерть, зупинись!», «Ніч перед боєм») та публіцистика. Зокрема, подвиг людини на війні О. Довженко звеличує в кіноповісті «Повість полум'яних літ». У цьому творі багато уваги письменник приділив зображенню воїна-патріота, розкриттю рис, які, на думку автора, притаманні справжньому захиснику Вітчизни.

Носієм патріотичного ідеалу Довженка є головний персонаж твору Іван Орлюк. Він не звичайний герой, а монументальний образ. Невипадково на початку твору Орлюк «застиг, як пам'ятник» [2, с. 1]. Він є уособленням усіх патріотів, які героїчно боролися за визволення рідної держави в роки війни.

Символічним є ім'я героя – Іван. Для автора воно є збірним образом легендарного народу-творця, а під час війни набуває кардинально нового значення й виступає в ролі символу звичайного рядового солдата, будь-якого радянського чоловіка й переможця [1, с. 14].

Не можна оминути й символічне навантаження прізвища героя. У словнику символів культури України зазначено, що орел – «символ відваги, сміливості, гордості, чоловічої краси, далекоглядності, емблема сили й могутності окремих людей (царів, героїв), королівств, народів» [3, с. 154]. Саме ці риси притаманні Іванові. Головний герой кіноповісті – це «міцний і пристрасний солдат» [2, с. 1], червоноармієць і колгоспник.

Найбільше образ персонажа розкривається в дії. Відповідно до жанру кіноповісті, письменник зображує солдата в найгостріших епізодах твору. Таким епізодом є прощання Орлюка з рідним селом, коли він вирішує взяти на пам'ять жменю рідної землі. Автор протиставляє Івана двом іншим солдатам, які зневажливо поставилися до цієї ідеї, викинули землю, сховалися, коли їх батальйон уперше атакували фашисти. Орлюк не може витримати боягузства з боку своїх товаришів, для нього це дорівнює зрадництву, тож без вагань позбавляє їх життя.

Орлюк завжди перший іде в бій і мотивує інших солдатів, спрямовує вогонь на себе, перший проситься в розвідку. Він люто ненавидить ворогів, а своїх ніколи не залишає на полі бою. Так, він рятує генерала Глазунова, навіть не здогадуючись про його чин: «Несе пораненого командира дивізії й лає його матірно п'ять кілометрів» [2, с. 34]. За війну Орлюка було декілька разів поранено, але воля до життя допомогла йому перемогти смерть.

Особливості мовлення героя розкривають його внутрішні якості. В уста Орлюка автор вкладає фразу: «Вогонь на мене!» [2, с. 8]. Такий вибір є невипадковим, адже в період Другої світової війни ця фраза стає крилатою, символом безсмертного подвигу радянського бійця.

У розкритті провідних рис вдачі героя письменник послуговується й діалогами. Яскравим прикладом є діалог Орлюка з підсудними на суді. Відповіді персонажа зазвичай чіткі, лаконічні, сповнені пафосу та аргументів:

«Орлюк. Ви принизили звання людини.

Шредер. Я персонально не принижував.

Орлюк. Ви брешете. Ви поводились на нашій землі не як офіцер окупаційних військ, а як аморальний убивця» [2, с. 113–114].

Образ воїна у творі є романтизованим, легендарним. Для того, щоб наблизити свого героя до сучасної йому дійсності, О. Довженко використовує та інтерпретує відомі народні пісні, які у творі виконує сам герой. Вони стають фоном зображуваних епічних подій.

Важливою для характеристики персонажа є і опосередкована характеристика. Війна змінила Івана, і ці нові риси підмічають інші. Так, перед Романом головний герой постає не юним парубком, яким він полишав рідне село, а мужнім і зрілим чоловіком: «Риси суворої мужності наклала Вітчизняна війна на його молоде добре обличчя. Це був зрілий офіцер-солдат, звершитель перемоги» [2, с. 71].

Отже, відтворивши в кіноповісті «Повість полум'яних літ» образ воїна-патріота, О. Довженко уславив героїв Другої світової війни. За допомогою розмаїтих засобів характеротворення митець підкреслив провідні риси справжнього героя, мужнього визволителя й захисника Батьківщини. Для письменника це не тільки сила та мужність, а й патріотизм, честь, щирість та чистота думок і дій, любов до землі та праці, відчайдушний героїзм, усвідомлення себе як важливої частини рідної держави. Усі ці риси автор узагальнив в образі головного героя кіноповісті – Івана Орлюка, тим самим створивши своєрідний пам'ятник своєму народові-визволителю.

Література:

1. Білодід І. К. Мова творів Олександра Довженка (збірник «Зачарована Десна»). Київ : Академія наук української РСР. 1959. 92 с.
2. Довженко О. П. «Повість полум’яних літ»: Повісті. Оповідання. Публіцистика. Київ : ЦК ЛКСМУ «Молодь». 1984. 365 с.
3. Словник символів культури України / За загальною редакцією В. П. Коцура, О. І. Потапенка, М. К. Дмитренка, Київ : Міленіум. 2002. 260 с.

Титович Н. М.,
студентка 40-61-2У групи
ННІ філології та історії
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Медвідь Н. С.

ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ЯК МЕТОДИЧНА ПРОБЛЕМА

У сучасних умовах проблема формування соціокультурної компетентності є актуальною і нерозривно пов'язана з освітнім процесом. Тому українська школа має забезпечити гідні умови для особистісного зростання і творчого становлення кожного учня, який оберігатиме і примножувати цінності національної культури.

Під соціокультурною компетентністю розуміємо інтегральну якість особистості, яка дозволяє людині на основі наявної системи знань визначити свої ціннісні переваги, самореалізуватися в конкретних культурно-історичних умовах власної життєдіяльності .

Формування соціокультурної компетентності – процес цілісний і багатогранний, який передбачає становлення мотиваційної, інтелектуальної і поведінкової сфер учня. Досягнення високого рівня соціокультурної компетентності можливе тільки при здійсненні спеціальних методичних дій, які вимагають самовизначення, самовираження індивіда, його творчої самореалізації [1, с. 7].

Надзвичайно важливим завданням є створення соціокультурної моделі освіти, яка буде і соціально, і культурно орієнтованою. Тож провідним завданням сучасної школи є поширення соціокультурного досвіду, основними носіями якого є як учитель-словесник, так і учні.

Для ефективної реалізації соціокультурної освітньої моделі потрібно таким чином організувати навчання, щоб воно сприяло створенню механізму культурного саморозвитку й забезпечило оволодіння учнями загальнолюдськими цінностями.

Українська мова і література є складовими соціокультурної моделі освіти, а тому сприяють соціокультурному зростанню учня. Педагогу випадає відповідальна місія допомогти учнівській молоді долучитися до духовної скарбниці українського народу. Тенденція переосмислення ролі і значення культурної спадщини полягає в прагненні не лише зберегти її в первісному вигляді, а й активно увести в формат теперішнього життя. Відкриття нового спонукає не механічно використовувати надбання минулих поколінь, а й вивчати їх, активно вводити в сучасну соціокультурну ситуацію, розуміти спадкоємність культурних цінностей [2].

Упровадження соціокультурного підходу певним чином змінює зміст і структуру підручників української мови. Робота з мовним і культурологічним матеріалом здійснюється за допомогою вправ на тестовій основі, яка поряд з удосконаленням знань, умінь і навичок учнів забезпечує формування соціокультурної компетентності здобувача освіти.

Соціокультурна змістова лінія передбачає вивчення української мови в контексті культури, адже культура кожного народу закодована в його мові. Саме через мову відбувається пізнання народу, його культури, ментальності, способу життя, здійснюється обмін духовними цінностями.

Соціокультурна змістова лінія ґрунтується на тому, що мова і культура постають у тісному взаємозв'язку, а учень як член суспільства – одночасно і творець, і носій культури.

Тож для успішного формування у школярів соціокультурної компетентності учителю необхідно проводити інтегровані уроки, використовувати традиційні та інноваційні форми і методи навчання, добирати цікавий дидактичний матеріал. Тексти соціокультурної тематики передусім повинні презентувати мовний матеріал, що вивчається на уроці, містити інформацію про державу, її символіку, особливості національної культури тощо.

Отже, систематичне використання текстового матеріалу на уроках української мови, широке застосування міжпредметних зв'язків, проведення інтегрованих уроків сприяють формуванню соціокультурної компетентності учнів.

Література:

1. Кучерук О. А. Соціокультурний підхід до формування україномовної особистості учня основної школи. *Методичний пошук: Викладацько-студентські наукові роботи з питань методики викладання мови і літератури.* Житомир: Вид-во: ЖДУ ім. І. Франка, 2014. Випуск дванадцятий. Частина І. С. 6-14.
2. Ніщенко М. Е. Роль і місце соціокультурної компетентності в системі компетентнісного навчання української мови в закладах в закладах загальної середньої освіти. URL: http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/2018/N1-2(37-38)/nmezso.PDF

Свердлікова Д. В.,
студентка 11-У групи Навчально-наукового інституту
філології та історії Глухівського національного
педагогічного університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник – канд. філол. наук, ст. викладач Клейменова Т. В.

ЖИТТЄСТВЕРДНИЙ ПАФОС ПОВІСТІ-ПРИТЧІ «СТАРИЙ І МОРЕ» Е. ГЕМІНҐВЕЯ

Ернест Міллер Гемінґвей (1899–1961) – один із найвідоміших американських письменників XX століття. Він здобув популярність насамперед своєю прозою. Одним із найкращих епічних творів митця вважається повість-притча «Старий і море», яка була видана в 1952 році й відзначилася рівнем художньої майстерності та актуальністю проблематики.

Цей твір – «останній творчий злет прозаїка» [2, с. 464], насичений філософськими питаннями. На прикладі драматичного подвигу старого рибалки автор навчає читачів терпінню, наполегливості, відважності в найскладніші моменти життя.

Упродовж розвитку сюжету повісті-притчі старий Сантьяго постійно терпить невдачі. Проста й невибаглива оповідь про його життя, ускладнене щоденними негараздами, невлаштованістю побуту, зневагою оточення, стає узагальненою історією складного шляху людини на землі, яка щодня веде нескінченну боротьбу за існування, поєднуючи її з намаганням жити в злагоді з навколишнім світом.

Старий був самотнім, не мав статків, а часом і їжі, але не вважав це трагедією, адже змістом його життя були море й риболовля. У мотив самотності Гемінґвей не вкладає песимістичне звучання. Саме відсутність допомоги, необхідність розраховувати лише на себе змушують старого бути мужнім у поєдинку з рибою, відчувати себе рівним могутнім силам природи, вірити у власні сили.

Погоджуємося з думкою І. Білана, що «…старий Сантьяго символізує образ незламних людей, і, не дивлячись ні на що, він залишається непереможним. Адже велика риба його не перемогла» [1]. Одна з основних філософських ідей твору полягає саме в тому, що «людину можна знищити, але її не можна перемогти» [3]. Відтак повість-притча утверджує «…ідеологему "перемога в поразці" – про духовну мужність людини, що зазнала фізичного краху» [2, с. 464].

Невипадково у фіналі твору переплітаються і взаємодіють два мотиви – хлопчика і левів: «А нагорі, в своїй хатині при дорозі, старий знову спав. Він спав так само долілиць, і біля нього, пильнуючи його сон, сидів хлопець. Старому снилися леви» [3]. Це сновидіння Сантьяго є символічним: молоді леви – спогади про молодість, пережиту боротьбу та готовність боротися з новими життєвими перешкодами. Хлопчик – символ подолання трагічної самотності старого, сподівання на майбутнє, продовження його справи. Таке розв’язання

мотиву самотності у фіналі й сповнений гуманізму погляд митця на життя позбавляють твір песимізму, надають йому життєствердного звучання.

Філософська повість-притча «Старий і море» відобразила моральну філософію автора, той справжній гуманістичний ідеал, який Е. Гемінґвей шукав упродовж свого літературного шляху.

Література:

1. Білан І. Символічна мова повісті-притчі Ернеста Хемінгуея «Старий і море» Рідне слово в етнокультурному вимірі. 2012. С. 272-276. URL: https://dspu.edu.ua/native_word/wp-content/uploads/2016/04/2012-37.pdf.
2. Зарубіжна література: Посібник-хрестоматія. 11 клас / Упорядники: Безкоровайний Г. Є., Щавурський Б. Б. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2003. 832 с.
3. Хемінгуей Ернест. Старий і море. Електронна бібліотека RoyalLib.com. URL: https://royallib.com/book/hemnguey_ernest/stariy__more.html

Волощук А.В.,
студентка 61-2У групи
ННІ філології та історії
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Медвідь Н. С.

ТЕКСТОЦЕНТРИЧНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ МОВИ ЯК МЕТОДИЧНА ПРОБЛЕМА

З посиленням комунікативно-функціональної спрямованості навчання української мови все більшу увагу методистів привертає проблема навчання мови на основі текстоцентричного підходу. На думку К. Плиско, важливе значення мають уроки української мови з опорою на зв'язний текст, оскільки на таких заняттях учитель-словесник може поєднувати навчання з вихованням у різних напрямках, активно впливати на розумовий розвиток учнів, домагаючись свідомого опанування ними знань, умінь і навичок з теми [4, с. 2]. Окрім того, різноаспектний аналіз тексту соціокультурного спрямування, його редагування сприяють формуванню мовної і мовленнєвої компетенції учнів.

На думку укладачів програми з української мови, «залучення текстового матеріалу, пов'язаного з історією держави, її символами, способом життя українського народу, його культурою, ментальністю, сприяє реалізації українознавчої лінії навчальної програми з української мови» [1, с. 4]. Автори Концепції навчання державної мови в школах України вважають, що завдяки тестам «учні зможуть глибше засвоїти багатогранні функції мови, осягнути розвиток українського народу від давнини до сучасності, усвідомити його ментальність» [2, с. 18].

О. Когут зауважує, що навчання мови на текстоцентричній основі сприяє «підвищенню якості знань учнів, пізнавального інтересу школярів до предмета, розвитку емоційної та естетичної чутливості учнів» тощо [3, с. 120].

На сьогодні не існує однозначного погляду на природу текстоцентричності, оскільки з цим поняттям методисти пов'язують і підхід до навчання мови, і принцип, і метод, і аспект вивчення дисципліни, і освітню технологію (О. Когут, К. Плиско).

Текстоцентричний підхід є поліфункціональним, а тому передбачає засвоєння мовних знань і формування мовленнєвих умінь і навичок на текстовій основі; усвідомлення структури тексту й функцій мовних одиниць у ньому; формування вмінь і навичок сприймати, аналізувати, відтворювати, створювати, редагувати власні висловлювання; сприяє формуванню й розвитку комунікативної компетентності учня.

У сучасній методиці текстоцентричним технологіям на уроках української мови приділяється значна увага. Науковці навчальний текстовий матеріал пропонують опрацьовувати в контексті формування текстотвірних умінь. На рівні тексту відбувається аналіз мовних одиниць, усвідомлення їх стилістичної функції в тексті.

Вивчення лінгводидактичних засад текстоцентричного підходу до навчання мови сприяє визначенню найбільш дієвих підходів, принципів, методів, прийомів і засобів навчання, а також місця текстотвірних умінь у структурі текстотвірної компетентності.

Методика роботи з текстом має ґрунтуватися на дидактичних принципах: науковості, системності, доступності, активності, самостійності, наочності, емоційності навчання, урахування вікових та індивідуальних особливостей, взаємозв'язку навчання і розвитку.

Отже, умовами підвищення ефективності застосування текстоцентричних технологій є систематичний характер роботи, забезпечення взаємозв'язку видів мовленнєвої діяльності у процесі роботи з текстом тощо. Робота з текстовим матеріалом на уроках української мови активізує процес навчання, сприяє розвитку текстотвірних умінь і навичок, формуванню текстотвірної компетентності.

Література:

1. Бєляєв О., Бондаренко Н., Ярмолюк А. Зміни в змісті і структурі програм з української мови для 5-11 класів шкіл з російською мовою навчання. *Дивослово.* 2001. № 9. С. 4-9.
2. Бєляєв О. М., Скуратівський Л. В., Симоненкова Л. М., Шелехова Г. Т. Концепція навчання державної мови в школах України. *Дивослово.* 1996. № 1. С. 16-21.
3. Єрмоленко С. Я., Бибик С. П., Тодор О. Г. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. Київ : Либідь, 2001. 223 с.
4. Плиско К. М. Технологія уроку української мови з опорою на зв'язний текст та її теоретичне обґрунтування. *Вивчаємо українську мову та літературу*. №11 (15). С. 2-4.

Лишенко В. П.,
студентка 11-У групи Навчально-наукового інституту
філології та історії Глухівського національного
педагогічного університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник – канд. філол. наук, ст. викладач Клейменова Т. В.

ОБРАЗИ НОВИХ ЖІНОК У НОВЕЛІ «VALSE MELANCOLIQUE» О. КОБИЛЯНСЬКОЇ

О. Кобилянська була активною учасницею феміністичного руху на Буковині та в Галичині і в своїх художніх творах відстоювала прагнення жінки жити повноцінним життям, реалізовувати свої здібності. Письменниця зобразила новий тип жінки – незалежної, мислячої, духовно сильної («Людина», «Царівна», «Valse melancolique» та ін.).

У новелі «Valse melancolique» (1897) розкрито три жіночі образи. Героїні жили в суспільстві, у якому злободенною була проблема відстоювання прагнення жінки до повноцінного буття. Ганнуся, Марта і Софія намагаються реалізувати себе як непересічні талановиті особистості. Кожна з них прагне інтелектуального розвитку, наділена духовними здібностями.

Софія – талановита піаністка, Ганнуся – художниця, Марта ж «вчилася музики, і язиків» [1, с. 138]. Дівчата відрізнялися своїми рисами вдачі, належали до різних психологічних типів, але прекрасно уживалися в одній квартирі, маючи спільну мету – реалізувати здібності.

Емоційна Ганнуся була сповненою життєвої енергії пристрасною натурою, яка пройнялася ідеями емансипації. Софія мала замкнуту вдачу, перебувала у світі мистецтва, без якого не уявляла свого життя. Вона була чутливою людиною з щирими глибокими почуттями: «Я подала йому свою душу, розложила її перед ним, мов вахляр, а він – мужик…» [1, с. 165]. Її нерозділену любов компенсувала музика. Марта ж – добра й лагідна дівчина, яка представляла «неушкоджений новітнім духом тип первісної жінки» [1, с. 158].

Письменниця акцентувала увагу на долях героїнь. Софії не судилося розвинути повною мірою свій талант. Смерть дівчини в стані натхнення й великого болю сприймається як поразка в боротьбі з життєвими негараздами, байдужістю суспільства до її обдарування. «Це одна з найтрагічніших постатей у творчості Ольги Кобилянської і водночас одна з найбільш близьких письменниці своєю тонкою душевною організацією й артистичним світобаченням» [2, с. 61].

Незалежна кар'єристка Ганна, перейнявшись ідеями фемінізму, подорожувала Європою і зрештою стала матір'ю-одиначкою, адже з батьком дитини вони «не могли погодитися в способі життя» [1, с. 174]. А Марта стала гарною дружиною і матір'ю.

Три героїні твору – такі різні за характерами і водночас близькі бажанням самостійно будувати власну долю й реалізуватися в суспільстві згідно зі своїм обдаруванням, а також баченням жіночого щастя лише в стосунках із чоловіком, який буде вірним товаришем і однодумцем.

Література:

1. Кобилянська О. Ю. Оповідання / Упоряд., післямова І. О. Денисюка; худож. І. Г. Пеник. Львів : Каменяр, 1982. 271 с.
2. Починок Л. І. Ольга Кобилянська: Знайома постать у новому ракурсі: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський : ПП Мошак М. І., 2005. 192 с.

Гетманова О.М.,
магістрантка 40-61-2У групи
Навчально-наукового інституту філології та історії
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник— канд. пед. наук, доц. Каліш В.А.

ДО ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ КОНОТАТИВНОЇ ЛЕКСИКИ

Мова на відміну від інших знакових систем має більш інтенсивний уплив на людину завдяки тому, що «в значенні слів завжди міститься певна емотивність» [4, с. 205]. Якщо визнати факт, що конотація мовного

знака знаходить свою остаточну актуалізацію лише в акті комунікації, то це значить, що будь-які соціально важливі типи конотації увіходять до лексичного значення слів, оскільки, як точно зауважила В. Телія, «все, що є в мові, «відкладається» про запас в лексиконі» [7, с. 102]. Проте в науковій літературі поки немає єдиного погляду на поняття конотації, про що свідчать роботи М. Аріве, Ф. Гаде, К. Байлона, П. Фабра, В. Говердовського, Ж. Курта, М. Комлева, В. Телії, В. Харченко. Виділяється кілька підходів до вивчення означеного феномена: семіотичний (Р. Барт, Л. Ельмслев,), психолінгвістичний (А. Залевська, О. Леонтьєв,) і власне лінгвістичний. Останній поділяється на кілька напрямів: стилістичний (К. Долинін, З. Хованська, Л. Дмитрієва,), краєзнавчий (Є Верещагін, В. Костомаров) і лексикологічний (М. Блох, Л. Остапенко, Л. Блумфільд, В. Телія, Г. Томахін).

В. Телія першою серед дослідників вказала на смислову складову конотації і визначила її як «семантичну сутність, що узуально або оказіонально входить до семантики мовних одиниць і виражає емотивно-оцінне і стилістично марковане ставлення суб'єкта мовлення до дійсності за умови її позначення у висловленні, яке отримує на основі цієї інформації експресивний ефект» [6, с. 5]. На думку В Телії, конотації з'являються переважно в переносних значеннях слів.

Вельми широко розуміє конотацію вчений М Комлєв, уважаючи, що конотація не є елементом значення, її компоненти створюються в процесі сприйняття. Дослідження вченого В. Говердовського базуються на поглядах М. Комлєва. Учений Г. Колшанський розуміє конотацію як новий компонент змісту мовних одиниць, які проявляються в контексті, за умови поєднання певних елементів [2, С. 93–95].

В українській мові конотація з лексикологічного погляду досліджувалася Н. Бойко, М. Жовтобрюхом, Г. Сагач, В. Іващенко, зі стилістичного В. Чабаненком, В. Ільїним, Л. Пустовіт та ін.

Конотативному компонентові присвячені праці Н. Бойко, Й. Стерніна, В. Телії. На думку В. Телії [6, с. 20], конотацію формують емотивно-оцінний компонент та стилістичне маркування.

В. Галаган стверджує, що конотативні компоненти семантики вступають у різні комбінації, найчастіше емоційно-експресивні, оцінні, експресивно-оцінні [1, с.176].

Й. Стернін зазначає, що емоційний, оцінний та експресивний компоненти часто переплітаються і взаємодіють у значенні слова, а стилістичний компонент, хоч і є частиною конотативного значення, є функціональним [5, с.32].

В. Чабаненко вважає, що експресія – це не те, що мовленню надає емоційності, образності, характерності, а те, що породжується емоційністю, образністю, характерністю [8, с.6].

Отже, конотативне значення – це емоційні, експресивні, стилістичні «додатки» до основного значення слова [3, с. 188]. Оскільки це явище є мало досліджуваним, між науковцями й досі немає спільної думки щодо межі між конотативним та денотативним значенням.

Проаналізувавши роботи, присвячені питанню конотативної лексики, доходимо висновку, що конотація – це така семантична сутність слова, яка, входячи до семантики мовних одиниць, виражає емотивно-оцінне та стилістично марковане ставлення мовця до дійсності, до об'єкта мовлення тощо.

Література:

1. Галаган В. Емотивність, експресивність та конотація як засіб вираження оцінки. *Наукові записки : Філологічні науки*. 2008. Вип. 80. С. 171–178.
2. Колшанский, Г.В. Соотношение субъективных и объективных факторов в языке. М.: URSS (ООО ЛЕНАНД), 2005. 229 с.
3. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства : підручник для студентів філологічних спеціальних вищих навчальних закладів К. : Академія, 2001. 368 с.
4. Норман Б. Ю. Теория языка. Вводный курс. 3-е изд. М.: Флинта; Наука, 2009. 296 с.
5. Стернин И.А. Проблемы анализа структуры значения слова. Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1979. 156 с.
6. Телия В.Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц. М. Наука, 1986. 143 с.
7. Телия В. Н. Русская фразеология: семантико-прагматический и лингвокультурологический аспекты. М., 1996. 215 с.
8. Чабаненко В.А. Стилістика експресивних засобів української мови Запоріжжя: ЗДУ, 2002. 351 с.

Кнуренко А.М.,
магістрантка 40-61-2У групи
Навчально-наукового інституту філології та історії
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник — канд. пед. наук, доц. Каліш В.А.

ДІАЛЕКТИЗМИ ЯК ОСОБЛИВОСТІ МОВИ РОМАНУ МАРІЇ МАТІОС «СОЛОДКА ДАРУСЯ»

Детальний аналіз лексики роману Марії Матіос «Солодка Даруся» дає підстави стверджувати, що його мова ілюструє діалектні елементи південно-західного наріччя. Діалектизми покутсько-буковинської групи надають твору особливого колориту, відтворюють місцеві особливості мовлення, забезпечують змальовування

народних характерів. Такі діалектизми наближаються до наддіалектних явищ, адже стилізують розмовний невимушений колорит авторської оповіді, вирізняють твір з-поміж інших й актуалізують зацікавленість читача. Використані в тексті, вони не потребують додаткового пояснення, бо їхнє значення розкриває контекст. Хоча значення деяких покутсько-буковинських діалектизмів авторка пояснює у примітках: *чір – собача їжа, каша* [2,с. 59]; *дріб – вівці* [1, с. 92]; *чипіти – бути нахиленим* [1, с. 93]; *слонити – присипляти* [1, с. 94]; *вадитися – сваритися, сперечатися* [1, с. 95]; *шпаровитий – винахідливий, метикуватий; міщулик – мішечок* [1, с. 100]; *каламітний – заводій* [1, с. 104]; *крішечка – дрібка* [27, с. 105]; *половик – яструб; мерша – мертвечина* [27, с 87]; *флинькати – плакати, схлипувати; мняцканий – зім'ятий, непрасований* [1, с. 110]; *глагоїти – заспокоювати* [1, с. 112]; *кавальчик – маленький шматочок* [1, с. 83]; *п'їланитися – лізти, дертися* [1, с. 114]; *фертик – по всьому; спрутити – напнути* [1, с. 115]; *рупцак – рюкзак; верстак – ровесник* [1, с. 132]; *возниця – дерев'яна споруда для коптіння м'яса* [1, с. 143] та ін.

Найбільшу групу складають лексичні діалектизми – природні елементи відтворених діалогів, прямої мови персонажів: *«Та але на вас ніяка бола не впала, кумо, то чого ви так печетеся?! – Бо не знаю, що там діється у тій проклятій хаті, а я жию по сусідству. Так що печуся задля свого спокою і справедливости»*[1, с. 69].

Письменниця уводить у пряму мову лексичні елементи, за якими впізнаються особливості покутсько-буковинської говірки. Деякі лексичні діалектизми уводяться у невласне авторську мову, вживання їх мотивоване вказівкою на мовця: «*Коли втомлені дальнім переходом люди вернулися на свої обійстя, в селі вже порядкували другі совіти, повідомив Танасій Максим'юк, який у Конятин не евакуйовувався, а переховувався в селі – у своїй бужарні-возниці. Кілька хат були пограбовані на ніц, так що їхнім вчорашнім господарям довелося ходити по людях просячи*» [1, с. 143].

Частини тексту по-різному насичені діалектизмами, їхня роль –урізнобарвлювати розмовний стиль оповіді.

Діалектизми-синоніми роману Марії Матіос надають мові твору експресивних відтінків. Наприклад, до слова *плакати* використано синоніми *слинитися, флинькати, затягувати носом схлипи: Чого ви слинитеся, небого?; Флинькаю, Мільку любий, бо, як надумаю, що нас усіх тут чекає то й камінь би заплакав; Зафайкувала собі й Василина, раз по раз затягуючи носом схлипи* [1, с. 109–110]. До слова *вагітність* підібрано діалектизми-синоніми *тяж, веремінність, ходити з черевом*: *Ніхто Матронки з черевом не видив* [1, с. 89]; *Веремінність для ґаздині, що має вінчаного ґазду, – це не встид* [1, с. 91].

Яскравими діалектними маркерами твору є також словотвірні діалектизми. Словотвірний діалектизм демонструє відмінну від унормованої літературної мови комбінацію афіксів **іш, н** із твірною основою. Також у тексті широко представлені граматичні діалектизми, що зберегли давні типи відмінювання форм слова *(дітво – діти, люде – люди, вберя – вбрання, одяг)* й демонструють віднесеність до інших граматичних підкласів, парадигм *(ся спричинило – сталося, здаєми'ся – здається мені, що си робить – що вам зробилося)*.

Найбільша розмаїтість властива лексиці з частиномовним значенням предметності, або іменниковій. Вона охоплює такі основні тематичні групи:

1) **назви осіб, що характеризують соціальний стан, родинні стосунки, вікові особливості тощо** (*вуйко, любка, любас, шандар, фірман, першунка, батяр, совіти, маланкар, верстак* тощо), наприклад: *Гуцулка сяде собі в залиту сонцем траву на горбі чи десь під смерекою – і світ її не колише: перебирає пальцем дримбу, і ані Букінґемського палацу їй не треба, ні мужа, ні любаса, ані горілки* [1, с. 41], *де любас – «коханець» утворено від іменника люба (Ще дивіться, через таку любу згине чоловік* [1, с. 116], *тобто «через таке кохання») (пор. староукр.: любы – «любов»); Ніж ото дітей отут пужати криком, краще би пішли ці батяри та добре діло зробили* [1, с. 54], *де батяр – «гультяй, пройдисвіт»; Коли, хто і скільки правив по той бік ріки, Михайло не дуже знав, але знав точно, що за його пам'яті муштрували там люд польські пани та іще шандарі чи жовніри* [1, с. 97], *де шандар – «жандарм»; – А чого не будете брати? Моїх верстаків забирають* [1, с. 132], *де верстак – «ровесник»* утворено від слова верста, яке вступає в омонімічні відношення і за яким закріпилося застаріле значення *«вік, вікова група»; Після закінчення промови перший брат Курика – Дмитро Угрин − підніс офіцерові хліб-сіль на вишитому рушникові* [1, с. 129], *де перший брат – «двоюрідний брат»;*

2) **назви предметів побуту, господарювання та харчування** *(ґарчик, стая, дараба, фіра, драпак, вориння, міщулик, чір, фальч, ватра тощо),* наприклад: *Тата привалило дарабою, коли дитині було дванадцять років, а за три роки по тому й Михайлова мама пішла у глину через пусті бабські язики* [1, с. 81], *де дараба* – «пліт, збитий із дерев'яних кругляків, для перевезення людей через річку»; *Дехто, а особливо маєтні ґазди, усміхалися у вус і відмовляли – і тоді, Михайло не міг би сказати, як таке трафилося, але він перечікував у травах чи під стаями доти, доки не можна було вкрасти з видного місця бодай кулачок масла чи ґарчик сметани, і далі сідав на коня* [1, с. 165], *де стая* – «постійне або тимчасове житло на полонині, у якому живуть пастухи влітку і переробляють молочні продукти»*; ґарчик* – «невеличкий дерев'яний посуд для молочних продуктів – гуслянки або сметани»; *Іще ззавидка Михайло відвів дитину до куми Марії, замкнув браму і хату на колітки, заставив вікна* [1, с. 134], *де колітки – «*замок*»; Тебе твоя годує таким самим чіром, як пса, а Даруся мені грибочки у борщик кидає* [1, с. 59], *де чір* – «рідка страва, переважно з кукурудзяної муки»; авторка

витлумачує цю лексему, як «собача їжа, каша»); *Дівки на відданню, ґрунту – ні пощеку, ані кавальчика, ані фальчі, а вони фани вишивали та людей баламутили* [1, с. 122], *де фальча – «*сотка*»;*

3) **назви для позначення абстрактних понять** *(бола, злоги, охіть, люба, помана тощо): Я свої як не пильнувала, а таки якась бола їх скосила* [1, с. 10], *де бола – «*хвороба*»; Село вкотре здивовано подивилося в бік їхньої з Михайлом хати: ніхто Матронки з черевом не видів, ні з ким вона про злоги не радилася, повитухи не кликали, а дитина плаче – аж надвір чути* [1, с. 89], *де злоги – «пологи»; −Уже як таке мене питаєте, то скажу по правді: цю охіть до гріха мені передала моя бабка, як весільний посаг* [1, с 44], *де охіть – «*бажання, прагнення або схильність до чого-небудь»; *А ви, пане директоре, як заступитеся за невинну душу, поману будете мати, ви ж християнин, а не безбожник* [1, с. 55], *де помана* – «те, що дають на помин душі».

Крім власне лексичних діалектизмів, мова роману вирізняється й так званими етнографізмами, що являють собою назви місцевих реалій і понять, невідомих або не використовуваних поза межами відповідної говірки чи групи споріднених говорів, як-от: *Зверху на вовняну кацавейку накинула половинку тертого-перетертого, давно вицвілого ліжника* [1, с 25], *де ліжник* – «домоткане ворсисте вовняне покривало з візерунком»; *Сказати, що навіть тут, у горах, було багато охочих грати на дримбах – не скажеш, бо час якийсь настав гейби не для веселості* [1, с. 40], *де дримба* – «щипковий музичний інструмент, сила і висота звуку якого регулюються ротовою порожниною того, хто грає»; *І притулились Михайло з Матронкою одне до одного так близько, що навіть через грубі їхні сардаки було чути прискорене биття сердець...* [1, с. 102], *де сардак* – «верхній вовняний гуцульський одяг»; *Видиш, ти щодень ходиш у добріських свинських постолах. А на пролюдень маєш телячі вироб'єтки* [1, с. 110], *де вироб'єтки* − «святкові постоли з телячої шкіри».

Уживання діалектизмів в аналізованому художньому тексті виправдане – вони необхідні для детальної характеристики зображуваних осіб, сцен, подій, зрозумілі з контексту, нічим не затемнюють зміст твору, а отже, кількісно і якісно не порушують художньо-естетичної краси твору, сприяють її довершеності.

Література:

1. Матіос М.Солодка Даруся: Драма на три життя. Львів: Піраміда, 2004. 173 с.

Барбіна Ю. О.,
магістрантка 61-2-У групи Навчально-наукового
інституту філології та історії
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник – канд. пед. наук, доц. Цінько С. В.

ЗАСТОСУВАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ О.ДОВЖЕНКА В 11 КЛАСІ

В умовах реформування шкільної освіти учителі-практики, методисти шукають нові форми пробудження інтересу в учнів до вивчення літератури. Однією із таких форм є дидактичні ігри.

У педагогічній літературі поняття «гра» трактується по-різному. «Дидактичні ігри – ігри для навчання й виховання дошкільників і школярів. Дидактичні ігри розвивають сенсорні (чуттєві) орієнтації дітей (на форму, розміри, колір, розташування предметів у просторі тощо), спостережливість, увагу, пам'ять, мислення, мову, уміння рахувати. Вони мають також важливе значення для морального виховання, сприяючи розвиткові цілеспрямованості, витримки, самостійності, виробляють вміння діяти згідно з певними нормами» [2, с. 89]. «Гра – це вид діяльності в умовах ситуацій, спрямованих на відтворення та засвоєння суспільного досвіду, в якому складається та вдосконалюється самоуправління поведінкою» [3, с. 57]. І. Підласий дає таке визначення поняттю : «…спеціально створені ситуації, що моделюють реальність, із яких учням пропонується знайти вихід» [4, с. 57]. Г. Токмань виокремлює поняття «літературна гра» і дає таке визначення: «Літературна гра – дидактично спрямована, обумовлена комплексом правил система ігрових взаємдій на літературному матеріалі» [5, с. 299].

Сучасні літературні ігри значно відрізняються і за замістом, і за формою, і за дидактичною метою від звичних літературних кросвордів, чайнвордів, криптограм тощо. На допомогу вчителю прийшли мультимедійні й компютерні технології, які дозволяють гру зробити більш змістовною, видовищною, цікавою. Гра – це складне, багатогранне явище, яке однозначно трактувати і сприймати не можна. Навчальну гру як методичний прийом чи літературне завдання можна використовувати на різних етепах уроку, на всіх уроках в контексті монографічної теми у старших класах, а також у позакласній роботі.

В. Кругликов зазначає, що ігровим технологіям, на відміну від інших технологій, притаманні наступні якості: добре відома, звична й улюблена форма діяльності для людини будь-якого віку; ефективний засіб активізації. У грі легше долаються труднощі, перешкоди, психологічні бар'єри; мотиваційна за своєю природою (відносно до пізнавальної діяльності вона вимагає від учнів ініціативності, творчого підходу, уяви, цілеспрямованості); багатофункціональна, її вплив на учня не можливо обмежити одним аспектом; переважно

колективна, групова форма роботи, в основі якої часто лежить змагальний характер; має кінцевий результат. Учасник гри має отримати приз: матеріальний, моральний чи психологічний; має чітко поставлену мету й відповідний педагогічний результат [6, с. 113].

Літературна ігри передбачають такі основні етапи організації і проведення: підготовчий (формулюється дидактична мета, окреслюється літературний зміст, моделюється сценарій чи алгоритм проведення гри, готується обладнання (за потреби), розподіляються ролі (якщо рольова гра), проводиться інструктаж тощо); безпосереднє проведення гри; підбиття підсумків, аналіз результатів.

Організовуючи ігрові ситуації на уроці літератури, учитель повинен керуватися принципами добровільності і безпечності для всіх учасників гри, відмовитися від агресивного суперництва, а навпаки пробудити позитивні емоції; продумати різноманітні форми і засоби гри; забезпечити можливі способи комунікації.

Нині не існує єдиної чи усталеної класифікації навчальних ігор. О. Куцінко пропонує наступні підходи до вирішення проблеми: за сферою діяльності ігри розподіляють на фізичні, інтелектуальні, психологічні, соціальні, трудові; за характером педагогічного процесу ігри розрізняють: навчальні, тренінгові, контрольні, узагальнювальні; пізнавальні, розвивальні; репродуктивні, продуктивні, творчі, комунікативні, діагностичні, профорієнтаційні, психотехнічні; за формою взаємодії учасників ігри поділяють на індивідуальні, групові, змагальні, компромісні, конфліктні; за рівнем проблемності – проблемні, не проблемні; за ігровою методикою ігри розрізняють: предметні, рольові, ділові, сюжетні, драматизаційні, імітаційні, операційні, змагання [7, с. 272 - 274].

Як свідчить практика, найчастіше на уроках літератури застосовують імітаційні, операційні, рольові, сюжетні навчальні ігри та ігри-змагання.

Імітаційні ігри імітують діяльність людей певних професій чи рід їх занять – журналіст, літературознавець, біограф, архіваріус, адвокат чи обвинувач тощо. Такі ігри обов'язково мають сюжет якоїсь події чи дійства. Прикладом може бути прес-конференція, віртуальна екскурсія, аукціон, ток-шоу, які пропонує сучасне телебачення тощо.

Операційні ігри допомагають виробити уміння і навички виконання певних видів діяльності – методику проведення полеміки, дискусії, диспуту, семінару, конференції, суду, розслідування тощо.

Рольові ігри забезпечують перевтілення в іншу людину і відпрацьовують тактику поведінки, дій тощо. Між учасниками гри розподіляються ролі з обов'язковим для кожного змістом. Це може бути КВК, літературно-музичні композиції, літературно-мистецькі подорожі, інсценізації тощо

Навчальні завдання, у тому числі й ігрові, виконують чисельні функції: мотиваційну, оскільки сприяють розвитку інтересу до предмета; пізнавальну, оскільки збагачують новою літературознавчою інформацією; виховну функцію (виховують певні якості особистості); розвивальну, оскільки сприяють розвитку інтелектуальних та емоційних сил дитини; комунікативну, оскільку реалізують потребу людини в спілкуванні; формувальну фунцію (формують уміння і навички); естетичну (спонукають до сприйняття художнього слова); операціональну функцію (примушують виконати певні операції); актуалізацій ну (актуалізують опорні знання); організаційну (дитина самоорганізовується, самостійно виконуючи певні види діяльності); діагностично-контрольну функцію (виявляють рівень учнівських знань із предмета) » [5, с. 90].

Як ми уже наголошували, літературні ігри можна використовувати на всіх етапах вивчення монографічні теми в старших класах, на всіх етапах уроку, оскільки ігри – це складне, багатогранне, багатофункціональне явище, через яке можна вирішувати цілу низку освітньо-виховних завдань у контексті формування літературної компетентності школярів.

Наведемо окремі приклади застосування різного виду літературних ігор на прикладі монографічної теми «Життя і творчість О. Довженка, 11 клас». Як відомо, біографія О. Довженка викликає неабиякий інтерес у старшокласників, оскільки митець поєднав у собі одночасно низку талантів і обдарувань, які зумів не лише розвинути, а й реалізувати в доволі непростих суспільно-політичних і економічних обставинах. Окрім цього, його творчість представляє літературу рідного краю для глухівчан, адже не випадково його імя носить університет, будинок культури, вулиці міста. Достатньо і доступної для старшокласників літератури з окресленої теми. Ознайомлення із біографією митця можна через дослідження, в основі якого лежить імітаційна гра. Учнів розподілимо на групи дослідників «Біографів», «Архіваріусів», «Літературознавців», «Літературні історики», «Літературні теоретики» тощо.

Сучасні мультимедійні засоби дозволяють провести різні види екскурсій, зокрема віртуальну в м. Сосницю, де народився і сформувався талант кіномитця. Поєднати її можна із рольовими іграми. Наприклад, образ малого Сашка можуть зіграти хлопці класу. Розігрування сцен автобіографічної повісті «Зачарована Десна» підсилить інтерес старшокласників до особи митця і факторів, які вплинули на формування його світогляду, принципів і переконань, яких дотримувався впродовж усього свідомого життя.

Біографія О. Довженка уособлює покоління розстріляного відродження, по суті, він став жертвою тоталітаризму. Цей аспект біографії можна опрацювати через операційну гру «Детективи». Окремі учні отримають індивідуальне завдання виконати специфічні ролі нишпорок, відкрити і оформити відповідно «Справу», у якій зібрати фактичний матеріал, а саме копії документів, спогади і свідчення сучасників, записи із

«Щоденника», які наочно і документально засвідчать нелегку долю митця. Інсценувати доцільно й «кремлівське розп'яття», яке пережив митець і яке мало не знищило його морально.

Роботу із заголовком твору доцільно провести також в ігровій формі. Наприклад, укласти асоціативний ряд, попередньо об'єднавши учнів у групи. Учні трактують: 1.«Вогонь» як лихоліття, яке випало на долю України в перші роки війни. Україна – то Батьківщина, рідна земля-мати. Вона – вогні війни. Це спалена і розорена земля, знищені дотла села і міста, це біль втрат, напруження людських душ. 2. Страшні випадки наруги гітлерівців над українським народом, над молодістю, над жіноцтвом, а, значить, над Україною – то вогонь нищення, то вияв тоталітарної системи гітлеризму. 3.Вогонь – то заклик до вибуху нового вогню – боротьби за визволення уярмленого, але нескореного народу.4. Вогонь – то прадавній ритуал очищення совісті, переосмислення прожитого, переоцінка здійсненого, усвідомлення величі майбутнього.

Перевірити знання змісту твору можна за допомогою бліц-опитування. Короткі відповіді учні дають по черзі або команди, або індивідуально. Якщо одна команда не знає відповіді, то відповідає інша, при цьому знімаються бали. Бліц-опитування:

- Де відбуваються події, описані в кіноповісті?
- Прізвище родини, про яку йдеться на початку повісті.
- Скільки дітей в родині Запорожців?
- З якої нагоди з'їхалися діти в батьківський дім?
- Як звали доньку Запорожців?
-Прізвище родини, яка представляє німецьких загарбників? Що Краузе вважав найуразливішим місцем українців?
- Яку пісню співає Тетяна Запорожчиха?
-З якої причини під час окупації Лаврін став старостою?
-У чому трагедія Христі Хутірної?
- Яку роль у житті Олесі відіграв Василь Кравчина?
- Кого у творі віддали під суд? [3, с. 43]

Як відомо, «Україна в огні» – це кіноповість, яка призначена для знімання кіно. Доцільно провести гру «Кастинг», в основі якої зв'язок із кіно. На наш погляд, не достаньо цей твір прочитати вдома мовчки, він заслуговує на голосне виразне читання з коментарем у класі. На жаль, час, відведений програмою для вивчення творчості митця, не завжди дозволяє застосувати прийом повільного читання хоча б ключових епізодів, які дослідники давно розібрали на цитати і які стали крилатими виразами. Саме застосування цієї рольової гри може бути прийомом, який сприятиме організації виразно-художнього читання. Назва гри обрана не випадково, адже сам Довженко так і не встиг його екранізувати. Нині значно виріс інтерес старшокласників до акторської майстерності, причина цього і в стрімкому розвитку кіноіндустрії, і в престижності професій, пов'язаних з нею, а також залежність молоді від медіапродукції. Спробувати себе в ролі актора, кінорежисера значно актуальніше, ніж просто прочитати ключовий епізод на уроці вголос. Сюжет гри може бути різним, наприклад, учень-режисер з-поміж групи учнів повинен обрати когось на виконання тієї чи іншої ролі у майбутньому фільмі. Для цього треба уважно перечитати портрети, створені автором твору, а також скласти уявлення про внутрішній світ персонажа, визначити критерії відбору.

Сюжет може бути іншим, наприклад, учень грає роль актора, який бажає зніматися в кіно Для цього йому необхідно обрати уривок із тексту твору, який озвучує певний персонаж, і навчитися його виразно читати чи декламувати напам'ять так, щоб найбільш повно передати психологічний стан героя. Решта учнів виконує роль глядачів, які присутні на кастингу і шляхом голосування оберуть виконавців ролей.

У творі є надзвичайно напружені епізоди, які заслуговують на детальне опрацювання. З цією метою проведемо гру «Засідання дискусійного клубу». Для обговорення запропонуємо наступні питання:

- Як пояснює автор причини трагічного початку війни? Яку роль у трагедії зіграло незнання своє історії, нехтування уроків славних прадідів, втрата духовного зв'язку між поколіннями народу? Підтвердіть роздуми цитатами із тексту.
- Яке ставлення автора до евакуації (тих, хто з валізами на машинах дременули туди, де спокійно і ситно) і тих, хто залишився на окупованій території? Як ви зрозуміли слова одного з генералів:» Після війни доведеться розстрілювати мільйони українців за те, що були під німцями в окупації»?
- Яка правда була заборонена про окупаційний період і чому? Що в цьому розділі не сподобалося Сталіну? [3, с. 46].

Зауважимо, що ігрові завдання здебільшого повинні носити пошуковий чи проблемний характер. Вони ставлять учня перед необхідністю самотужки знаходити шляхи розв'язання, а отже розпізнавати, аналізувати, зіставляти, формулювати висновки. Існує низка ігрових форм (вікторини, бліц-опитування, анкети, «так чи ні», «вірю – не вірю»), які мають на перший погляд різні назви, а при цьому є абсолютно ідентичними у видах діяльності, які виконує дитина. Ці ігри скоріше розраховані на кмітливість, пам'ять, репродуктивне мислення. Тому учителю варто дуже виважено підходити до вибору ігрових завдань, щоб урок не перетворився в шаблонний і нецікавий для старшокласників. По-друге, використання ігрових форм створює позитивну мотивацію учіння, пробуджує бажання знати і нерідко стимулює самостійну працю зі словником, науково-

популярною літературою, що формує вміння учитися, виховує культуру інтелектуальної праці. По-третє, учень дістає задоволення, упевненість у своїх силах, що зумовлює самореалізацію особистості і формує власне ставлення як до художнього твору, так і до творчості митця взагалі. Окреслені переваги літературних ігрових завдань є ефективними для організації інтерпретаційної діяльності під час поглибленої роботи над текстом твору, що є важливим складником літературної компетентності учнів-читачів. Отже, окреслена проблема заслуговує на увагу і подальше вивчення як з боку вчених-методистів, та і з боку вчителів-практиків.

Література:

1. Пасічник Є. А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах : навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти. К. : Ленвіт, 2000. 384 с.
2. Гончаренко С.Український педагогічний словник. К. : Либідь, 1997. 376 с.
3. Дятленко Т. І. Організація інтерпретаційної діяльності старшокласників на уроці через літературні ігри. Інноваційна педагогіка. 2019. № 18. Том 3. С. 42-47.
4. Селевко Г. К. Современные образовательные технологи : учебное пособие. М. : Народное образование, 1998. 256 с.
5. Підласий І. П. Продуктивний педагог. Настільна книга вчителя. Харків: Основа, 2010. 360 с.
6. Токмань Г. Л. Методика навчання української літератури в середній школі. : підручник. К. : ВЦ «Академія», 2012. 312 с.
7. Кругликов В. Н. Деловые игры и другие методы познавательной деятельности : монография. Санкт-Петербург, 2006. 189 с.
8. Куцінко О. Г. Професійний довідник учителя літератури. Х. : Вид. група «Основа», 2012. 318 с.
9. Марко В. П. Аналіз художнього твору : навчальний посібник. К.: Академвидав. 2013. 280 с.

Шутко К. Ю.,
студентка 43-У групи
Навчально-наукового інституту філології та історії
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник – канд. пед. наук, доц. Цінько С. В.

ГНУЧКІ УМІННЯ (SOFT SKILLS) У КУРСІ ВИВЧЕННЯ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У сучасній системі освіти відбуваються стрімкі й значні зміни, усе більшого значення набуває перехід до інтерактивних форм навчання, пошук альтернативних форм в освітньому процесі, стимулювання нових тенденцій та освітніх технологій, які б формували в здобувачів освіти не лише професійні навички, а й навички Soft Skills.

Під «soft skills» розуміється комплекс неспеціалізованих, надпрофесійних навичок, які відповідають за успішну участь у робочому процесі, високу продуктивність і, на відміну від спеціалізованих навичок, не пов'язані з конкретною сферою. Ці навички можуть включати в себе соціальну благодать, комунікативні здібності, мовні навички, особисті звички, когнітивну або емоційну складову, управління часом, колективну роботу та риси лідерства [2].

В аспекті навчання методики української мови у студентів філологічних спеціальностей необхідно формувати «soft skills» під час практичних занять, а саме: ефективну співпрацю у команді, аргументацію власної думки, аналіз інформації у колективі, пошук компромісу з одногрупниками тощо.

Щоб реалізувати ці завдання, фахівцями рекомендуються інтерактивні методи навчання, одним з таких є дискусія-обмін думками – особлива організації обговорення проблеми, під час якого відбувається спочатку обмін думками у групі, а потім представник від кожної команди бере участь у публічній дискусії. Цей різновид дискусії не лише посилює активність усіх її учасників, а й формує навички участі у груповій роботі, спільному прийнятті рішень. Дискусія-обмін думками розвиває уміння роботи в команді, уміння висловлювати свої ідеї й критично мислити.

Необхідно також виокремити навичку міжособистісного спілкування, яка належать діловій грі. Перевагами ділових ігор є виконання певних ролей із наступним обговоренням та аналізом, що дозволяє зрозуміти мотиви поведінки учасників гри і визначити допущені у її процесі помилки. Слід зазначити, що в діловій грі навчання відбувається у процесі спільної діяльності. Кожен розв’язує своє завдання і виконує свою роль. Спілкування в діловій грі – це не тільки спільне засвоєння професійних знань, але й імітація комунікації людей у процесі роботи, це навчання спільній діяльності, умінням і навичкам співпраці. Застосування методу ділової гри дозволило виявити такі позитивні ефекти: розвивається логічне мислення, здатність швидко та адекватно реагувати на поставлені питання, удосконалюється мовлення, уміння спілкуватися в колективі, формується усвідомлення належності до певного колективу, групи, що допомагає навчитися контролювати емоції, виявляти повагу до думки інших, навчає поважати членів колективу тощо.

Серед м'яких навичок, які необхідно формувати під час вивчення курсу методики навчання української мови, виокремлюють:

1. Особистісні професійні здібності – це здібності людини, що забезпечують особистісне зростання та ефективність трудової діяльності під час навчання. До них відносяться: самоусвідомлення і самоконтроль, критичне мислення, самостійність в ухваленні рішень, особистісний розвиток, мотивація і прагнення до досягнення поставленої мети, відповідальність тощо.
2. Міжособистісні професійні здібності – це група «м'яких» навичок, що характеризує відносини людини з іншими людьми під час навчання. Вони включають: комунікабельність, навички взаємодії із співрозмовниками, здатність долати труднощі в спілкуванні, лідерські якості, здатність працювати в команді, здатність переконувати.

Отже, з вищезазначеного можна зробити висновок, що «soft skills» – навички, володіння якими дозволяє досягти успіху у майбутній професійній діяльності, допомагає успішно реалізуватися у світі, який швидко змінюється.

Література:

1. Гоголкина Т., Павленко А. Навички в м'якому варіанті – теж передумова для успіху. URL: https://www.dw.com/uk/навички-вмякому-варіанті-теж-передумова-для-успіху/a-15343547
2. Казачінер О. С. "Hard Skills" та "Soft Skills" інклюзивнокомпетентного вчителя іноземної мови // Теорія і методика 25 професійної освіти – 2019. Випуск 10. Т. 1. С. 153–156. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2019/10/part_1/35.pdf
3. Коваль К. О. Розвиток «soft skills» у студентів — один з важливих чинників працевлаштування *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2015. № 2. С.162-167.

Кохан А.С.,
студентка 33-у групи
Навчально-наукового інституту філології та історії
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник — канд. пед. наук Гричаник Н. І.

ОБРАЗ РАВІКА – ЛІТЕРАТУРНИЙ АВТОПОРТРЕТ Е. М. РЕМАРКА (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ «ТРІУМФАЛЬНА АРКА»)

Еріх Марія Ремарк – відомий письменник-емігрант, колишній солдат, представник «втраченого покоління». Творчий доробок прозаїка містить велику кількість романів про найактуальніші проблеми у житті Європи на межі XIX-XX століть. Його вагому частину становлять твори про реалії війни, трагедію «втраченого покоління», страждання і поневіряння німців-емігрантів, людські взаємини та моральні цінності. Дані проблеми порушено у романах «На Західному фронті без змін», «Три товариші», «Тіні в раю», «Ніч у Ліссабоні» та ін.

У цілому художня спадщина німецького письменника вивчена досить широко. Найбільш вагомими дослідженнями творчості Е. М. Ремарка можна вважати роботи А. Антковіака, М. Варваріної, В. Девякіна, Д. Затонського, Т. Ніколаєвої, І. Фрадкіна, М. Харитонова та ін. Досвід служби та перебування в еміграції накладає величезний відбиток на творчість Е. М. Ремарка. Роман «Тріумфальна арка» посідає особливе місце у його творчому доробку, оскільки він є автобіографічним.

В основу сюжету твору покладено історію кохання фронтовика-емігранта Е. М. Ремарка та відомої кінодіви Марлен Дітріх. Головний герой роману Равік став продовженням долі автобіографічних персонажів попередніх творів митця: «На західному фронті без змін» та «Три товариші». Він – представник «втраченого покоління», учасник подій Першої світової війни, німецький хірург, який, не маючи громадянства, жив у Парижі, оперуючи пацієнтів замість менш кваліфікованих французьких лікарів. На Батьківщині він допоміг втекти двом невинним. За цей випадок пережив катування в гестапо і загибель коханої дівчини, після чого переїхав до Франції. Тому історія життя ремарківського героя нагадувала долю і самого автора.

Скептицизм, песимізм і нескінченна втома, що були зумовлені реаліями пережитих подій війни та перебування в еміграції – основні риси, втілені в образі Равіка. Героя тривожили згадки про минуле, які переносили його у часи Першої світової війни. В уяві чоловіка поставали картини фашистської Німеччини, втечі та переслідувань. Герой намагався знехтувати химерами минулого заради свого нового кохання – Джоан. Але Равік, як і сам автор, був неспроможним позбутися відбитку минулих літ.

Устами Равіка автор-фронтовик також сповідував свою «релігію», яка засуджувала ідеї фашизму. Герой був впевнений, що, пропагуючи ідеали війни, «світ готувався до самогубства». Він назвав тогочасну Німеччину, в якій домінували ідеали насильства, іншою планетою, загубленим світом.

Спільним між головним героєм роману та його автором був і «статус емігранта», який покинув Німеччину, оскільки не зміг існувати в умовах фашизму. Равік був змушений переховуватись від влади та, маючи у своїй країні ім'я відомого лікаря, таємно практикувати. Людина-професіонал, гуманіст, ніколи не міг би мати власного дому, лише через те, що не мав потрібних документів. Він не міг одружитися, створити сім'ю

та забезпечити їй гідне майбутнє, а мав лише задовольнятися «крихтами жалюгідного теперішнього». Він – один з безлічі емігрантів без паспортів, які постійно перебували під загрозою арешту і депортації з країни. Цей абсурд ганебного життя в чужій країні і показав Еріх Марія Ремарк – людина-емігрант, на долю якого випало чимало розчарувань та труднощів у роки життя за кордоном.

В образі Равіка відобразилися гуманістичні погляди самого Ремарка. Смерть навіть безнадійного хворого під скалпелем – для нього душевна травма. Він надавав допомогу постраждалій людині, навіть розуміючи, що міг заплатити за це депортацією з країни.

Спосіб життя автора також знайшов відображення у образі лікаря Равіка. По-перше, як і сам Ремарк, якого завжди хвилювала доля своєї країни. Також для героя було характерним почуття внутрішньої самотності, замкнутості, що породили відчуженість від зовнішнього світу. Схожість також виявлялась у стосунках з жінками, манері поведінки з іншими людьми. Равік теж не хотів обтяжувати себе шлюбом та спільним побутом. Він почувався комфортніше та впевненіше, живучи самотньо. Навіть закохавшись та маючи стосунки з Джоан, у нього не виникло думки жити разом з нею. У образі Равіка також подібна Ремарку непостійність та бажання належати лише самому собі.

У Равіка також можемо впізнати деякі звички та риси характеру німецького письменника. Він, як і Е.М.Ремарк, був рішучим, сміливим та стійким у будь-яких життєвих ситуаціях.

Отже, герой, як і його автор, представник «втраченого покоління», який, засуджуючи фашизм, став вигнанцем зі своєї країни. Він вів аналогічний спосіб життя, мав схожий світогляд та звички. Його спіткали подібні життєві перипетії та труднощі. Образ Равіка – автобіографічний.

Таким чином, у романі «Тріумфальна арка» Еріх Марія Ремарк описав частину свого життя, втіливши свої переконання, погляди та ідеали в образі лікаря Равіка. Але даний твір Еріх Марії Ремарка доносить до читача не лише подробиці життєвого шляху самого письменника, а й цілого покоління людей, які жили на межі XIX-XX століть. У ньому відбилося світовідчуття автора у поєднанні з історичними подіями. Роман «Тріумфальна арка» – своєрідний художній документ епохи, маніфест цілого покоління.

Література:

1. Бояджиева Л. В. Дитрих и Ремарк. М.: Виргус. 2007. 288 с.
2. Мартон Р. Э. М. Ремарк «Береги себя, мой ангел». М.: Арт-Флекс. 2001. 192 с.
3. Ремарк Е. М. Тріумфальна арка. Харків: Фоліо. 2006. 415 с.

Заєць А. О.,
студентка 33-у групи
Навчально-наукового інституту філології та історії
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник — канд. пед. наук Гричаник Н. І.

ДЖОН ФАУЛЗ – ПРЕДСТАВНИК ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОЇ ДОБИ

Кризовий стан сучасного світу із властивими йому тенденціями розпаду цілісності, філософією розпачу і песимізму й одночасною потребою подолання цього стану через пошуки нових цінностей і своєрідної мови, породив складну і специфічну культуру, яка отримала назву постмодерн. Його новаторські риси знайшли своє повне вираження у творчості письменників-інтелектуалів, новаторів, майстрів жанрового експериментування, знавців специфіки розвитку світового літературного процесу – Італо Кальвіно, Хуліо Кортасара, Мілана Кундари, Пауло Коельо, Харукі Муракамі та інших.

Вагоме місце серед письменників-постмодерністів зайняв Джон Фаулз – автор неперевершених романів «Колекціонер» (1963), «Маг» (1965), «Жінка французького лейтенанта» (1969), «Черв'як» (1985), «Деніель Мартін» (1977), «Мантіса» (1982), глава англійського постмодерну, який поступово вивів англійську прозу початку XXI століття із «субкультурного підпілля» на широкий читацький загал.

В останні роки у літературознавстві з'явилася низка статей, рецензій, нарисів, автори яких (М. Фуко, Р. Барт, Р. Гірц, Ж. Деррід), в основному, обмежувалися констатацією появи у світовій літературі неординарного таланту. Тільки деякі з них (І. Кабанова, Н. Жлуктенко, Ж. Ліотар) розглянули твори майстра в історико-культурному контексті XXI століття, визначивши морально-етичний аспект поетики його творів, проаналізувавши процес становлення художнього методу прозаїка, виділивши складні системи образів і символів. До питання про співвідношення принципів поетики творчості Джона Фаулза з особливостями культури постмодерну літературознавці і критики у своїх роботах підійшли спорадично.

Твір постмодернізму – це завжди висміювання попередніх і неприйнятих форм естетичного досвіду: реалізму, модернізму, масової культури [2]. Його характерними ознаками є іронія, «цитатне мислення», принцип гри, свідома настанова на іронічне зіставлення різних жанрів, стилів, художніх течій, невизначеність, театральність, гібридизація жанрів, співтворчість читача, насиченість культурними реаліями, ставлення до літератури як до «першої реальності».

Характерною особливістю авторського стилю Дж. Фаулза було навмисне відсторонення від власної, авторської оцінки тих чи інших подій, ситуацій, що дало читачеві можливість самому зробити правильні висновки. Таке відсторонення досягалося шляхом широкого використання літературних і міфологічних алюзій.

Міфологізм як домінантна риса творчості митця яскраво проявилася у романі «Маг». Події твору відбувалися на невеликому грецькому острові. Обране місце дії провокувало автора на численні алюзії з античної міфології. На сторінках твору читачі зустрілися з образами і символами, що представляли міфологічну спадщину різних народів Азії, Африки, Європи. Джон Фаулз представляв природу, людей і події в такому ракурсі, що вони ніяк не вкладалися в контекст сучасного життя і легше інтерпретувалися за допомогою міфологічних образів [3].

Дж. Фаулз-постмодерніст вважав за краще вести інтелектуальну гру з читачем, створюючи складні алюзивні образи-символи. Письменник запропонував нову версію і інтерпретацію сучасного життя, створив нову реальність.

Ще одна характеристика більшості романів Дж. Фаулза – це наслідування класичних творів. Письменник подав авторське переосмислення літературної спадщини Гомера, В. Шекспіра, Марії Французької, Д. Дефо, Д. Остін. Особливий вплив на формування та становлення прозаїка як постмодерніста мала творча спадщина видатного драматурга Вільяма Шекспіра. Джон Фаулз, вважаючи вершиною естетичних досягнень людської думки «Бурю» В. Шекспіра, поставив її в один ряд з такими шедеврами світової літератури, як «Одіссея» Гомера і «Робінзон Крузо» Даніеля Дефо. Взагалі, вплив попередників Дж. Фаулза можна помітити у таких творах, як:

- роман «Маг» (оголюючи жорстокість дослідів Кончіса і його підлеглих, письменник наслідував Ф. Достоєвського «Записки з підпілля», М. Булгакова «Собаче серце», Ф. Дюрренматта «Доручення, або про спостереження спостерігача за спостерігачами»);
- роман «Колекціонер» (певні елементи сюжету взяті з п’єси В. Шекспіра «Буря»);
- роман «Жінка французького лейтенанта» (свого роду колаж цитат із текстів Ч. Діккенса, В. Теккерея, Дж. Троллопа, Т. С. Еліота, Т. Гарді та інших письменників)[3].

У сюжетних ситуаціях і персонажах Дж. Фаулза зазвичай був один або декілька добре відомих літературних прототипів: так, любовна фабула роману «Жінка французького лейтенанта» викликала асоціацію з «Млин на флосс» Еліота і «Блакитними очима» Гарді; історія з несподіваним одруженням старого баронета Смітсона сходила до «Пелем, або Пригод джентльмена» Бульвера-Літтона; характер Сари нагадував героїнь того ж Гарді - Тесс («Тесс з роду д'Ербервіллей») і Юстас Вай («Повернення на батьківщину»).

Відома українська дослідниця Н. Жлуктенко зазначила, що проза Дж. Фаулза – це переважно романи, спільні за проблематикою, типами конфліктів, що водночас вражали читача і критиків несхожістю манери, жанровим та стильовим розмаїттям [3].

Використання постмодерністської концепції у творчості митця насамперед проявилося у застосуванні ним тих елементів, що традиційно сприймалися, як «маргінальні». Наступний чинник, що зумовив специфіку художнього світу інтелектуальної творчості Джона Фаулза – екзистенціалістський (самотність індивіда і фінальна концепція людського буття). Таке світосприймання зумовило сюжетно-композиційні ознаки деяких творів автора – статичну дію та хронотопну фіксованість героїв.

Отже, творчість Дж. Фаулза – непересічне явище сучасного літературного процесу. Постмодерністська проблематика й стилістика його творів виражена достатньо яскраво, ряд аспектів вийшли за межі світоглядних положень постмодерну. Романістика прозаїка вирізнялася витонченістю стилю, вишуканою манерою письма, інтелектуалізацією змісту й форми, поєднанням фактичного, документального з вигаданим, фантастичним. У своїх творах письменник втілив основні ідеї, теми та прийоми постмодернізму.

Література:

1. Давиденко Г. Й. Історія зарубіжної літератури ХХ століття / Г. Й. Давиденко, Г. М. Стрельчук, Н. І. Гричаник. К.: Центр учбової літератури, 2011. 488с.

2. Козюра О. В. Роман Дж. Фаулза «Колекціонер»: ідеї, образи, поетика. *Всесвітня література та культура в навчальних закладах України.* 2007. № 10. С.13-18.

3. Куртузова И. Б. Проблемы искусства и образ художника в творчестве Джона Фаулза: автореф. дис. на получение науч. степени канд. филол. наук: спец.: 10.01.03 «Литература народов стран зарубежья (с указанием конкретной литературы).Санкт-Петербург, 2006. 20с.

Амельченко О. В.,
студентка 61-2У групи
Навчально-наукового інституту філології та історії
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник —канд. пед. наук Гричаник Н. І.

ОБРАЗ-ПЕРСОНАЖ ЯК ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧА КАТЕГОРІЯ

Людина як головний об’єкт літератури, філософське обґрунтування її життєвої концепції та змалювання способів і засобів художньої реалізації цих сутностей у творах мистецтва входили до кола наукових інтересів учених-літературознаців. У літературознавчій науці ці поняття детермінують з дефініцією

«образ-персонаж». Наукові дослідження М.Бахтіна, П.Білоуса, О.Галича, Л.Гінзбурн, О.Потебні, А.Ткаченка, Н.Ференц, Л.Чернець та ін. засвідчують варіативність підходів до її тлумачення.

О.Потебня одним із перших обґрунтував художній образ як смисловий центр і засіб для втілення думок, який реалізується в творі за допомогою мовно-виражальних засобів. Він указував на його багатозначність та специфіку способів вираження, оскільки план вираження (те, що мовиться) не відповідає плану змісту (смисл самого висловлювання). Науковець був переконаним у тому, що різнобічно проаналізований образ-персонаж сприятиме більш ефективному розумінню авторського твору.

Під власним кутом зору розглядала образ-персонаж Л.Гінзбург. Учена обґрунтовувала: «Доки персонаж був маскою, або ідеальним образом, або соціально-моральним типом, він складався з набору однотипних ознак, іноді навіть – з однієї ознаки-властивості. Поступово набуваючи багатовимірності, складові персонажа стають різноспрямованими і тому особливо потребують домінантів, властивостей, пристрастей, ідей, які превалюватимуть і створюватимуть єдність героя»[2, с.89]. Вона актуалізувала потребу врахування впливу позатекстових факторів на образ-персонаж у будь-якому літературному творі.

П. Білоус, указуючи на художність, чуттєвість, емоційність, глибину класичних творів, звертав увагу на те, що якраз літературний образ здатний перетворювати буденність на художній, піднесений, вишуканий світ[с/88]. Співзвучними до поглядів П. Білоуса є наукові переконання Л. Чернець, яка орієнтувала на узагальненість образа-персонажу. На її думку, аналіз образу буде повноцінним, якщо враховуватиметься його портретна характеристика, деталі зовнішнього вигляду, особливості мовлення, дії та вчинки, характеристики з боку інших персонажів[1, с.165-19].

Таким чином, наукові позиції літературознавців сходяться в тому, що в центрі будь-якого художнього образу є інтерпретація людського життя в індивідуалізованій формі. Оскільки образ індивідуальної людини набуває узагальненого характеру, в його створенні бере участь художня вигадка. Наприклад, Б. Томашевський говорить про домінантну позицію персонажа у творі, який є «тією особою, за якою з найбільшою напругою і увагою стежить реципієнт, і яка викликає у читача різні емоції: від негативних до позитивних і навпаки»[4, с.201].

Слушною є думка В. Сірук про те, що сучасні образи-персонажі істотно відрізняться від героїв минулих історико-літературних періодів. Вони не є ідеальними, а, навпаки, зображені в натуралістичному дусі зі своїми пристрастями, ваганнями, переживаннями. Вони чітко піддаються деструкції. Науковець, враховуючи сучасні підходи до тлумачення поняття «образ-персонаж», подає таке визначення: «…складний, багатокомпонентний феномен, що перебуває на перетині різних аспектів комунікативного цілого, яким є художній твір»[3, с.241]. Таким чином, вона доводить, що, аналізуючи образ-персонаж, потрібно звертати увагу на його філософські, естетичні, етичні переконання, адже вони будуть основоположними для розуміння взагалі цілісності художнього твору.

Літературознавці П. Волинський, Л. Тимофєєв, С. Турає та інші науково доводять, що письменники, змальовуючи образи-персонажі в своїх творах, удаються до використання різноманітних засобів з метою доведення складності й багатогранності означеного теоретико-літературного поняття. Наприклад, П. Волинський вважає, що засадничим у процесі аналізу образу-персонажа є розкриття його вчинків та дій. На його думку, митець не лише описує їх, а й обов'язково розкриває причини, характеризує думки, почуття й переживання персонажа. Важливу роль при цьому відіграють описи побуту, найближчого оточення героя, колориту місця, часу, відтворюють життя суспільної групи, класу, народу. Образ-персонаж, таким чином, виступає як людина певного часу і певної культури.

Таким чином, літературознавці обстоюють думку про те, що образ-персонаж є частиною вигаданого авторською уявою художнього світу і акумулюється через взаємини зі світом, із самим собою, оточуючими.

Література:

1. Введение в литературоведение. Литературное произведение? Основные понятия и термины: учеб. Пособие / Л. В. Чернец, В. Е. Хализев, С. Н. Бройтман и др. / Под ред. Л.В.Чернец. М.: Высшая школа; Издательский центр «Академия», 2000. 556.
2. Гинзбург Л. О литературном герое. Л.: Сов. списатель, 1979. 222с.
3. Сірук В. Герой, персонаж у структурі діалогічного наративу. Новітня теорія літератури і проблеми літературної антропоіїї. Тернопіль, 2008. С.239-244.
4. Томашевский Б.В. Теория литературы. Поэтика: учеб.пособие. М.: Аспект-Пресс, 1999. 334с.

Дерев'янко А.Ю.,
студентка 33-у групи
Навчально-наукового інституту філології та історії
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник — канд. пед. наук Гричаник Н. І.

ПОЕТИЧНІ ТВОРИ Й. БРОДСЬКОГО – ЗРАЗОК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКОЇ ЛІРИКИ II ПОЛОВИНИ XX СТОЛІТТЯ

В історію світової літератури II половини XX століття Йосип Бродський ввійшов як видатний російський есеїст і поет-експериментатор. Його творчість характеризується широтою і варіативністю

проблемно-тематичного спрямування, відхиленням від стилістичних традицій, образних стереотипів. Поряд із видатними представниками західноєвропейської постмодерністської літератури (Умберто Еко, Патрік Зюскінд) неординарна постать сучасного поета стійко ввійшла в канву літературного процесу. Свідченням його визнання стало нагородження Нобелівською премією з літератури та оголошення першим із неангломовних авторів поетом-лауреатом.

Сучасні ґрунтовні дослідження І. Ананьєва, Т. Шеховцевої, В. Братко, Л. Дроздовського, В. Назаренка, В. Полухіної, О. Ніколенко, Н. Іванової та інших літературознавців зорієнтовані на вивчення жанрової системи творчості поета та особливостей його інтелектуально-постмодерністської лірики.

Йосип Олександрович Бродський - одна із центральних постатей сучасної російської літератури, поет, який пройшов складну школу життя – від тяжкої роботи у дитинстві до заслання та вигнання із батьківщини. Складні моменти біографії знайшли відображення в поезії, ознаменували важливі етапи авторського становлення.

Кінець 1950-х - середина 1960-х рр. - перший етап розвитку своєрідності творчого методу Й. Бродського. У цей час він опублікував свій перший вірш «Буксир»(1962 рік, журнал «Костер»)[4, с.183]; ввійшов до літературного гуртка А. Ахматової. Поезії, написані у ці роки, прості за формою, мелодійні, світлі. Їх тематичний діапазон надзвичайно різноманітний. Частково відчувається романтична і піднесена манера. Деякі твори стали у 60-х рр. місцевими гімнами, їх співали під гітару, часто навіть не знаючи ім'я автора[6, с.6-7]. Яскравими поетичними зразками раннього поета стали поезії: «Пілігрими» (1958), «Різдвяний романс» (1961), «Станси» (1962), «Пісня» (1964).

1965-1972 роки – наступний етап творчого розвитку Бродського-поета. У цей час автор пережив складні події у своєму житті – останні роки заслання до с. Норинське Архангельської області, що знайшли відбиток і на поетичній творчості митця. Ще під час заслання до США у 1965 р. вийшла перша збірка Бродського «Вірші і поеми». Потім, у 1970 р., з'явилась друга – «Зупинка в пустелі» [1, с.35]. Це час активної творчості, поетичного становлення, розробки і збагачення головних тем і мотивів, удосконалення поетичної форми. Серед відомих поезій цього періоду можна відзначити такі: «Сонет», або «Postscriptum» (1967), «Кінець прекрасної епохи» (1969), «Я завжди говорив, що життя – це гра» (1971).

1972 р. – час еміграції до США і початок нового етапу у творчості письменника. У цей період Й. Бродський створив жанр «великої поезії», зразком якої став твір «Осінній крик яструба» (1975), що складався з 120 рядків [5, с.29-30]. Ця поезія стала визначальною у формуванні творчого методу поета.

У жовтні 1987 р. Шведська академія оголосила Й. Бродського лауреатом Нобелівської премії з літератури «за багатогранну творчість, пронизану гостротою думки й глибокою поетичністю».

Відповідно до авторського пояснення значення поезії у світі і житті можна виділити наступні особливості творчого методу поета:

1. віртуозне володіння мовними засобами: використання архаїки і арго, політичної і технічної лексики, «високого стилю» і вуличного просторіччя;
2. поєднання традиційного і експериментального;
3. використання анафор, алітерації, особливого інтонаційного ряду, що досягається повторенням одних і тих же слів і конструкцій;
4. філософський відтінок (поєднання радісного сприйняття світу із елегійною тональністю);
5. сприймання митцем світу, як сукупності різноманітних частин та дрібниць, яку важко або необхідно опанувати;
6. звернення до сонетної форми вірша;
7. подання вічних тем людських стосунків в екзистенційному, космічному і філософському планах;
8. простеження зіткнення побутових предметних деталей з часом і простором;
9. розгортання філософської метафори буття як нормального переходу від страждання до смерті;
10. «охолодження» поезії, відмова від емоційності;
11. домінування мотивів самотності, пустоти, кінця, абсурдності;
12. ліричний герой поезій – вигнанець, але тема вигнання втрачає політичний сенс;
13. створення форми «великої поезії» та використання форми циклу.

Отже, головними пріоритетами у творчій діяльності Й. Бродського стали філософічність та інтелектуалізм поезії. У його творчості намітилися провідні наскрізні мотиви, що поєднали в собі традиційні ідеї та сюжети і філософські категорії. Наприклад, поезія «Пілігрими» (1958) відобразила категорію часу та руху в просторі, адже мандрівники-пілігрими рухаються через хаос предметів із століття в століття[2, с.419]. У наступній поезії – «Сад» (1960) він не зупинився лише на мотиві простору, а додав мотив злиття індивідуальної долі і природного простору світу на прикладі порівняння долі саду та власної долі митця[3, с.36]. Поезія «Смерть-не скелет кошмарный …» розкрила нам екзистенційні мотиви відчаю, втрати, розлуки, абсурдності життя і особливо – пануючої смерті. Цікавим та вдалим видався експеримент поета у вірші «Осінній крик яструба». По-перше, за жанром – це новаторська «велика поезія», а, по-друге, не дивлячись на традиційне символічне навантаження образу яструба, у Й. Бродського – це символ загибелі, адже саме в ній митець

пояснив високий трагізм і катастрофічність свого шляху. Таким чином, поет розкрив нам своє світовідчуття та допоміг осмислити філософський простір.

Отже, основними мотивами поезій Й. Бродського є: людина і простір, життя і смерть, самотність і відчуження, приреченість і нездатність щось змінити. Інтелектуально-філософська лірика поета характеризувалася наявністю складних асоціацій, абсурдністю та іронічним зниженням, прозаїчним піднесенням тем, використанням складних образів та систем синтаксичного навантаження.

Література:

1. Братко В. «Я входил вместо дикого зверя в клетку...»: Материалы к изучению поэзии И.Бродского. 11 кл. *Всесвітня література та культура*. 2004. №3. С. 35–41.

2. Волощук Є. Бродський: постмодернізм та філософічність. *Зарубіжна література в школах України.* 2004. № 5. С. 419–420.

3. Назарець В. Творчість Й. Бродського – самобутнє і рідкісне поетичне явище XX ст. *Всесвітня література та культура*. 2004. № 3. С. 35–41.

4. Сергійко М. Нобелівська премія – 1987: Й. Бродський. *Дніпро.* 2011. № 9. С. 182–195.

5. Тимченко С. «Все двери настежь будут вам всегда». Из опыта проведения уроков по творчеству И.А.Бродского. *Всесвітня література та культура в навчальних закладах України.* 2002. № 3. С. 28–31.

6. Шеховцева Т. А. Иосиф Бродский. Х.: Ранок, 2003. 64 с.

Барнатович К. П.,
магістрантка 2 курсу
Навчально-наукового інституту філології та історії
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник – канд. пед. наук, доц. Баранник Н. О.

ФОРМУВАННЯ ПУНКТУАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ 8-9 КЛАСІВ

Сучасна система вищої освіти характеризується зміною пріоритетів і переходом від традиційного знаннєвого підходу до нового, компетентнісного. На відміну від традиційного підходу, метою якого є засвоєння певного комплексу знань, умінь та навичок, компетентнісний більш практико-орієнтований і спрямований на результат навчання.

Комунікативна лінгвістична компетенція (communicative language competence) дозволяє здійснювати діяльність з використанням мовних засобів. Вона містить такі компоненти: лінгвістичний (linguistic component – lexical, phonological, syntactical knowledge and skills), соціолінгвістичний (sociolinguistic component), прагматичний (pragmatic component – knowledge, існують соціальні competence and skills and know-how relating to the linguistic system tem and its sociolinguistic variation) [3].

Пильна увага в шкільному та вузівському курсах навчання української мови приділяється формуванню в учнів лінгвістичної компетентності, до компонентного складу якої, окрім фонетичної, лексичної, граматичної (морфологічної й синтаксичної), стилістичної, входить *пунктуаційна компетентність*.

Пунктуаційну компетентність, як засвідчує аналіз вивченої літератури, слід розуміти як властивість особистості, яка володіє комплексом системних знань із пунктуації, пунктуаційними вміннями і навичками (здатність пояснювати доцільність уживання пунктуаційного знака в текстах різних типів, стилів і жанрів, виразно читати, дотримуючись відповідної інтонації, здійснювати пунктуаційний розбір речення та цілого тексту, правильно членувати письмовий текст на абзаци тощо).

Для оволодіння пунктуаційними нормами необхідні знання з пунктуації, на основі яких формуються пунктуаційні вміння. Цей факт визначає постановку пізнавальних цілей роботи з пунктуації в школі: 1) розкриття значення пунктуації та розділових знаків у писемному мовленні; 2) забезпечення свідомого засвоєння пунктуаційних правил, передбачених програмою; 3) вироблення в учнів умінь і навичок пунктуаційно правильно оформляти просте й складне речення, обґрунтовуючи свій вибір; 4) ознайомлення з функціями розділових знаків, умовами їх уживання та розпізнавальними ознаками смислових відрізків, що вимагають виділення їх розділовими знаками; 5) розвиток пунктуаційної пильності; 6) вироблення вмінь виправляти свої та чужі помилки, спираючись на вивчені правила та враховуючи мету спілкування [2, с. 240].

Результати дослідження дозволили з’ясувати, що сформувати в учнів внутрішню потребу в правописній грамотності, виробити міцні пунктуаційні вміння й навички можна лише з допомогою певної системи вправ і завдань із пунктуації.

Одним із ефективних видів пунктуаційних вправ є *списування,* сутність якого полягає в переписуванні учнями з підручника або з іншого дидактичного матеріалу – у формі окремих речень чи тексту – з одночасним виконанням пунктуаційних завдань. *Неускладнене списування* – переписування дидактичного матеріалу у звичайному вигляді, тобто без певних синтаксичних або пунктуаційних змін. Під час списування учням ставляться такі пунктуаційні завдання: 1) знайти (вказати, назвати, прочитати, підкреслити) смисловий відрізок

та визначити, яке смислове значення він виражає; 2) перерахувати умови вибору місця для знака (знаків) пунктуації та самого розділового знака; 3) пояснити вживання розділових знаків або їх відсутність. *Ускладнене списування* передбачає переписування учнями дидактичного матеріалу, що містить синтаксичні або пунктуаційні зміни: пропуски розділових знаків (всіх або частини) і переконструювання (вставка будь-яких смислових відрізків або зміна структури речення). В обох випадках учням доводиться розв'язувати пунктуаційні завдання: знаходити місце (місця) для знака (знаків) пунктуації та вибирати з можливих необхідний розділовий знак. При *ускладненому списуванні* виконуються такі завдання: 1) поставити розділові знаки, пропущені при ... (називається смисловий відрізок, наприклад однорідні члени); 2) вставити пропущені розділові знаки; 3) переставити той чи інший смисловий відрізок на інше місце і поставити необхідні розділові знаки; 4) включити до складу речення ускладнювальний компонент (наприклад, звертання, відокремлені члени речення, вставні слова) і поставити необхідні розділові знаки.

Диктант як вид тренувальних вправ передбачає відтворення на слух дидактичного матеріалу – речень або тексту з одночасною постановкою необхідних розділових знаків. Із метою формування пунктуаційних умінь застосовуються такі види пунктуаційних диктантів: *текстуальний* (полягає в дослівному записі тексту, без будь-яких змін); *пояснювальний* (спочатку записується текст, потім здійснюється його розбір); *вибірковий* (передбачає запис тільки окремих частин тексту (слів, речень, словосполучень), що сприяє розвитку аналітичного мислення, чіткій реакції, вмінню повністю переключити увагу на потрібний предмет; *попереджувальний* (спочатку проводиться усний аналіз тексту з метою попередження неправильного виконання учнями певного завдання); *творчий диктант* полягає в частковій заміні диктованого речення за рахунок заміни одних слів іншими); *розподільний* (диференціація мовного матеріалу у дві колонки залежно від поставленого завдання) *графічний* (схематичний запис слів, речень і фіксацію розділових знаків) та ін. [1].

Важлива роль для глибокого усвідомлення й засвоєння пунктуаційних правил належить *пунктуаційному розбору*, у процесі виконання якого учні пояснюють правила вживання розділових знаків, обґрунтовують, на підставі якого правила ставиться чи не ставиться пунктограма. Правильність виконання такої вправи залежить від усвідомлення змісту речення та його синтаксичної структури.

Для побудови найбільш ефективної методики навчання пунктуації дуже важливо знати типові та найбільш стійкі пунктуаційні помилки, яких припускаються учні в різних видах робіт, виконаних як у класі, так і вдома. Вивчення помилок допомагає з'ясувати причини їх виникнення, що створює можливість побудови раціональної методики навчання**.**

Отже, зважаючи на досвід відомих методистів, можна запропонувати низку рекомендацій для вчителя щодо підвищення пунктуаційної компетентності учнів: пропонувати додаткові завдання, що сприяють більш глибокому розумінню пунктуаційних правил; проводити роботу з розвитку самоосвіти та бажання самостійного пошуку нових знань; враховувати побажання та інтереси учнів під час добору завдань; використовувати різний матеріал, який сприяв би не лише формуванню пунктуаційної компетентності, а й розвитку кругозору учнів в цілому.

Література:

1. Караман С. О. Методика навчання української мови в гімназії: навч. посібник для студентів вищих закладів освіти. К.: Ленвіт, 2000. 272 с.

2. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / Колектив авторів за редакцією М. І. Пентилюк. Підручник. К.: Ленвіт, 2004. 400 с.

3. Общеевропейские компетенции владения иностранным языком : Изучение, обучение, оценка. М.: Моск. гос. лингвист. ун-т, 2003. 248 с.

Лазоренко О. О.,
магістрантка 2 курсу
Навчально-наукового інституту філології та історії
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник – канд. пед. наук, доц. Баранник Н. О.

САМОСТІЙНА РОБОТА ЯК ЗАСІБ УДОСКОНАЛЕННЯ СИНТАКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ

У сучасному освітньому процесі немає проблеми важливішої і водночас складнішої, ніж організація навчальної діяльності студента як професійно компетентної, соціально активної, творчо самостійної особистості, здатної до саморозвитку, самоосвіти, інноваційної діяльності. Важливість проблеми тісно пов'язана з новою суб'єктною позицією студента та значущістю самостійної роботи, якої вона набуває у зв'язку з переходом на діяльнісну парадигму освіти.

Одним із чинників, які сприяють модернізації змісту освіти, є компетентнісний підхід, який доповнює низку освітніх інновацій і класичних підходів, спрямованих на підвищення академічної мобільності студентів,

конкурентоспроможності їх на ринку праці та розширення для них перспективи самореалізації в подальшій навчальній та професійній діяльності [1].

Формування мовно-мовленнєвих компетентостей майбутніх представників філологічних професій безпосередньо стосується удосконалення синтаксичної компетентності студентів.

Синтаксичну компетентність у лінгводидактиці визначають як одну з основних предметних компетентностей у системі мовних знань, умінь і навичок учнів, яка визначає їхню здатність «користуватися усною й писемною літературною мовою, послуговуватися необхідним арсеналом синтаксичних мовних одиниць різних структурних рівнів (словосполучення, речення, текст, складне синтаксичне ціле), синтаксичних конструкцій певних видів і сполучних засобів (сполучникові, безсполучникові, складносурядні, складнопідрядні, складні речення з різними видами зв'язку та ін.) з урахуванням функціонально-стильових різновидів мовлення відповідно до теми, мети, ситуації спілкування, провідних жанрів комунікації [2].

У процесі вивчення синтаксису як одного з найбільших розділів курсу сучасної української мови доцільно застосовувати два основні типи самостійної роботи: *аудиторну* – яка виконується студентом на лекціях і практичних заняттях під безпосереднім керівництвом викладача або без його безпосереднього керівництва; *позааудиторну* – самостійну роботу, що виконується студентом поза навчальними заняттями за завданням викладача (без його безпосереднього керівництва) [3].

Практична робота дає можливість виділити такі *види самостійної роботи,* які якісно сприяють удосконаленню синтаксичної компетентності студентів:

1) *Вивчення навчально-наукового тексту* (підручників; першоджерел; конспектів лекцій; рефератів; наукових праць – статей, авторефератів, монографій; додаткової літератури – довідників, словників, методичної літератури на паперових та електронних носіях, відеозаписах).

2) *Робота з навчально-науковим текстом* (підручників; першоджерел; конспектів лекцій; рефератів; наукових праць – статей, авторефератів, дисертацій, монографій; додаткової літератури – довідників, словників, методичної літератури та ін. на паперових та електронних носіях, аудіо- та відеозаписах):

▪ написання лінгвістичних повідомлень, рефератів із різних питань тієї чи іншої теми: *Підготуйте реферат на одну з тем: «З історії вивчення другорядних членів речення», «Детермінантні члени речення в сучасному мовознавстві»* та ін.;

▪ складання картотеки літератури до теми: *Доберіть список основної і додаткової літератури до теми «Відокремлені члени речення»;*

▪ пошук синтаксичної термінології за рекомендованою літературою, наприклад: Записати до лінгвістичних словничків і вивчити визначення поданих термінів: *Речення, предикативність, модальність, розповідні речення, питальні, спонукальні речення, стверджувальні та заперечні речення, просте двоскладне речення, предикативний центр, підмет, простий та складений підмет* та ін.;

▪ пошук ілюстративного синтаксичного матеріалу, який розкриває зміст тих чи інших теоретичних питань, наприклад: *Доберіть із художньої літератури по 3-4 речення на кожен тип неповних речень; Дібрати речення з текстів різних стилів на різні випадки відокремлення обставин і додатків;*

▪ відтворення лінгвістичної теорії про синтаксичні явища шляхом складання опорних таблиць, логічних схем, написання опорних конспектів;

▪ складання тестів до теми на засвоєння лінгвістичної теорії: *Складіть тестові завдання (24 тести) до теми: «Односкладні речення. Неповні речення»);*

▪ виконання вправ і завдань до практичних занять;

▪ виконання самостійних і контрольних робіт з певної теми.

3) Робота творчого характеру дає студентам змогу проявити власну індивідуальність. Безпосередня й активна участь у такій діяльності, на доступному рівні складності, розкриває великі перспективи комплексного розвитку та формування творчого потенціалу особистості:

▪ проведення спостережень над лінгвістичним явищами, їх опис та аналіз результатів: *Порівняйте два тексти. Один не містить ускладнених речень, інший – з різноманітними ускладненнями. Зробіть висновок про роль ускладнювальних компонентів у простому реченні* та ін.;

▪ підготовка письмових відповідей на поставлені проблемні завдання, наприклад: *Ознайомтесь із навчальною інформацією і сформулюйте основні умови відокремлення чи невідокремлення узгоджених означень, враховуючи ключові моменти: а) поширеність – непоширеність означення; б) постпозиція – препозиція його стосовно пояснюваного слова; в) морфологічне вираження останнього (іменник, займенник).*

▪ самостійне складання практичних завдань для вивчення синтаксичних тем у ЗЗСО, які свідчать про усвідомлене розуміння студентами синтаксичних одиниць та їх функціонування в мові;

▪ виготовлення наочності до певної теми, наприклад: *Побудуйте таблицю вивчення другорядних членів речення в школі»* або *«Пунктуація в простому ускладненому реченні»* тощо;

▪ складання мультимедійних презентацій у вигляді набору слайдів, що супроводжують виступ на певну тему, наприклад: *Розробіть презентацію на одну із тем із метою подальшого використання її на уроках з української мови в ЗЗСО: «Підмет, його структурно-семантична характеристика та способи вираження», «Тире між підметом і присудком. Узгодження головних членів речення»* тощо. Теоретичний матеріал на

слайдах подається переважно з допомогою тексту, різноманітних таблиць, відеокліпів та гіперпосилань на інші сайти;

▪ виконання науково-дослідної роботи (написання курсових та дипломних робіт (проєктів), наприклад, орієнтовна тематика дослідницьких робіт: *«Порівняльні конструкції у поезії В. Стуса», «Звертання в епістолярній спадщині Олександра Довженка», «Типи присудків у романі І. Багряного «Людина біжить над прірвою»»* та ін.

Отже, організація навчання української мови на філологічному факультеті на засадах компетентнісного підходу з використанням різних видів і форм самостійної роботи дає можливість вибору оптимальних шляхів, засобів, методів, прийомів і форм проведення занять, відповідно, й послідовного формування синтаксичної компетентності студентів.

Література:

1. Про вищу освіту: Закон України: від 01.07.2014 No 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18
2. Сидоренко В. Лінгводидактичні засади навчання синтаксису й пунктуації української мови учнів 8-9 класів в умовах оновленої освітньої парадигми. *Українська мова і література в школі*: наук.-методичний журнал. Київ, 2015. № 1. С. 7-19.
3. Шамова Т.И. Активизация познавательной деятельности в учебном процессе. М., 1979. 208 с.

Ослам О. М.,
магістрантка 2 курсу
Навчально-наукового інституту філології та історії
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник – канд. пед. наук, доц. Баранник Н. О.

ДИДАКТИЧНІ ФУНКЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТІ

Для ефективного використання інформаційних технологій в освіті необхідно знати їх властивості та функції, щоб чітко визначити, для вирішення яких дидактичних завдань доцільно (з погляду педагогіки та психології) скористатися тією чи іншою з них. Вибір певного методу чи засобу навчання визначається, з одного боку, специфікою навчального предмета, конкретним розв'язуваним дидактичним завданням, з іншого – дидактичними властивостями конкретних засобів навчання. Інформаційно-комунікативні технології (далі ІКТ) розглядаються як засоби організації пізнавальної діяльності учнів.

Аналіз сучасних досліджень засвідчує, що інтерес до окресленого питання в останні роки лише зростає. Над розв'язанням проблеми впливу інформаційно-комп'ютерних технологій на освітній процес працюють такі вітчизняні науковці, як В. Биков, В. Краєвський, Л. Забродська, В. Назаренко, С. Шишов, Л. Ільяшенко та ін.[2].

Під дидактичними властивостями того чи іншого засобу навчання, у тому числі ІКТ, розуміють природні, технічні, технологічні якості об'єкта, його сторони, аспекти, які можуть використовуватися з дидактичними цілями у навчально-виховному процесі. У науково-методичній літературі виокремлюють такі три групи дидактичних властивостей ІКТ [1]:

1) *подання* навчальної інформації (відображення та передача матеріалу в текстовому, графічному, звуковому, відео- та анімаційному форматах за допомогою електронних освітніх ресурсів; можливість пошуку потрібного теоретичного матеріалу; можливість закріплення знань та обробки набутих навичок; змога оцінювання знань, умінь, навичок; організація спілкування з викладачем).

2) *передача* навчальної інформації (підготовка, редагування та обробка навчальної, навчально-методичної, наукової інформації; зберігання та резервування інформації; систематизація інформації; поширення інформації у різній формі; забезпечення доступу до інформації з використанням електронних банків та баз даних для отримання необхідної інформації).

3) *специфіка організації* навчального процесу (електронна пошта, відео конференції, телеконференції), які забезпечують високу швидкість передачі матеріалу, двосторонній характер телекомунікації, можливість роботи з гіпертекстом і мультимедіа; створюють можливість групового обговорення й інтерпретації інформації.

Під дидактичними функціями розуміють зовнішній прояв властивостей засобів навчання, що використовуються у навчально-виховному процесі для вирішення освітніх, виховних та розвивальних завдань [4]. Дидактичні функції ІКТ багато в чому визначені їх інтерактивністю, обумовленою гіпертекстовими та мультимедіа технологіями. Це, зокрема, такі: 1) багаторівневість подання матеріалу; зручність в організації самостійної роботи; 2) передача функцій викладача комп'ютеру; перетворення його з допоміжного пристрою в основний дидактичний інструмент, що забезпечує роботу з інтерактивною інформацією; 3) унаочнення досліджуваного матеріалу шляхом представлення інформації в мультимедіа-технологіях у вигляді тривимірної графіки, схем, фотографій, відеофрагментів, звукового супроводу, анімації, що дозволяє в цікавій і доступній

формі організувати будь-який тип уроку, заняття, самостійної роботи, оживити лекції; 4) забезпечення різноманітності роботи – від вивчення теоретичного матеріалу до його закріплення та перевірки; 5) моделювання процесів, явищ, об'єктів за допомогою комп'ютерних конструкторів на практичних та лабораторних заняттях дозволяє отримати знання, вміння та відпрацювати навички практичного застосування знань у ситуаціях, моделюючих реальні; 6) використання комп'ютерних систем забезпечує можливість самоконтролю, чи поточного та підсумкового контролю; 7) забезпечення можливості пошуку необхідної навчальної інформації з використанням мережі Інтернет та телекомунікаційних технологій; 8) забезпечення можливості індивідуалізації процесу навчання [3].

Зважаючи на викладене вище, зазначимо, що запровадження інформаційно-комунікаційних технологій дає змогу зробити сучасний урок комунікативно спрямованим, пізнавально й емоційно насиченим, активізує різні види навчальної діяльності учнів.

Література:

1. Богачик М. Формування інформаційної компетентності старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 232 с.
2. Даниленко Л. І. Інноваційні пошуки в сучасній освіті. Київ : Логос, 2004. 220 с.
3. Захарова И. Г. Информационные технологии в образовании : учеб. пособие для студ. высш. педаг-х учеб. Заведений. М. : Академия, 2005. 192 с.
4. Полат Е. С. Современные педагогические и информационные технологии в системе образования : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. М. : Академия, 2007. 368 с.

Слюсаренко Я.О.,
магістрантка 2 курсу
Навчально-наукового інституту філології та історії
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник – канд. філол. наук М.Ю. Кабиш

ПРОБЛЕМА КЛАСИФІКАЦІЇ СЛУЖБОВИХ ЧАСТИН МОВИ В ЛІНГВІСТИЦІ

Проблема частин мови є однією з найважливіших і «вічних» в лінгвістиці. Питання про їх зміст, кількість та взаємопроникнення залишається дискусійним і є предметом постійного обговорення. Варто відзначити, що дослідження лінгвістів в цьому напрямі обмежувалися переважно самостійними класами слів. Оскільки сама лінгвістика зародилася передусім як історична наука, то принцип розвитку, еволюції завжди відіграв у ній одну з провідних ролей. Незважаючи на те що в XX столітті переважав синхронічний підхід до опису явищ і властивостей мови, контенсивно-типологічні та порівняльно-історичні дослідження еволюції мови завжди посідали одне з найважливіших місць у лінгвістичних розвідках.

Вчення про частини мови, як відомо, засноване на дослідженнях таких відомих мовознавців, як М. Ломоносова, Ф. Буслаєва, В. Богородицького, В. Виноградова, О. Потебні, О. Шахматова, Л. Щерби, І. Мещанінова, та ін.

У лінгвістиці останнього десятиліття найбільше зацікавлення, на наш погляд, викликають роботи І. Вихованця, Н. Гуйванюк, М. Кобилянської, І. Слинька, Д. Шмельова, К. Шульжука з їх увагою до відтінків значення слів, що безпосередньо пов'язано з сучасним описом змісту службових частин мови.

В історії мовознавства відомі різні підходи до осмислення поняття «частини мови», детермінованих панівними в науці певного періоду загальнонауковими парадигмами. Як відомо, загальне осмислення йшло від превалювання гомогенного підходу до гетерогенного. Так, на певних етапах більш визнаними виявлялися то *семантичний* (М. Ломоносов, О. Востоков, О. Потебня, Д. Овсянико-Куликовський та ін.), *синтаксичний* (О. Пєшковський, І. Мєщанінов та ін.), *формально-граматичний* (Ф. Фортунатов, О. Шахматов, М. Петерсон та ін.), *лексико-граматичний* (В. Виноградов, О. Галкіна-Федорук, М. Поспєлов), *функційно-категорійний* (І. Вихованець) напрями.

У слов'янській граматичній традиції вчення про частини мови з урахуванням специфіки рідної мови вперше з'явилося в «Російській граматиці» М. Ломоносова. Під впливом античної традиції автор виділяє головні та службові, які є нерівнозначними за кількістю компонентів. До головних (знаменних) частин мови він відніс дві – ім'я та дієслово. Інші шість – займенник, дієприкметник, прислівник, прийменник, сполучник і вигук – були віднесені до службових частин мови. Російський учений констатував: «Ці частини слова, дві головні, і шість допоміжних або службових, повинні бути за своєю необхідністю у будь-якій мові» [1, с. 408]. Більшу кількість цих розрядів він фактично вважав зайвими.

Основні положення його граматичної системи були сприйняті й розроблені в теоріях наступних поколінь російських і українських лінгвістів.

У книзі «Из записок по русской грамматике» О. Потебні [2] є лише окремі зауваження про частини мови. Дев'ять частин мови учений розподілив на речовинні або лексичні (знаменні) й формальні (службові). До

перших із них харківський лінгвіст відніс іменник, прикметник, числівник, дієслово і прислівник, а до інших – сполучники, прийменники, частки та допоміжні дієслова.

У становленні й розвитку морфологічного підходу до одиниць мови важливу роль відіграла Московська лінгвістична школа на чолі з її основоположником П. Фортунатовим, який поділяв всі слова мови на змінювані та незмінні. У першій групі слова досить чітко поділяться на основу та флексію (смислову та формальну частини). Учений зазначав: «В окремих словах мови розрізняються слова повні, слова часткові та вигуки» [3, с. 114]. Числівникам і займенникам П. Фортунатов майже не знайшов місця у своєму вченні. У його класифікації є такі службові слова, які змінюються самі по собі та які не змінюються. Ще одна частина цієї класифікації – вигуки, які виражають тільки емоції [3, с. 116]. Однак цей підхід практично не придатний до тих мов, граматична структура яких не має поділу на основу та закінчення й може використовуватися лише як додатковий засіб опису граматичної структури цих мов.

Отже, проблема службових частин мови є складною та багатогранною, з огляду на що на сьогодні залишається дискусійною в мовознавстві в цілому. Ця проблема є ще недостатньо розробленою та потребує ґрунтовного вивчення, що сприятиме подальшому теоретичному дослідженню у сфері класифікації службових слів.

Література:

1. Ломоносов М. В. Полное собр. соч. в 10-ти томах. Т. 7: Труды по филологии. 1739 - 1758 г.г. Москва; Л: Изд-во АНССР. 995 с.
2. Потебня А. А. Из записок по русской грамматике. Москва : Учпедгиз, 1958. Т. 1–2. 536 с.
3. Фортунатов Ф. Ф. Сравнительное языковедение: Общий курс. Москва : URSS, 2010. 184 с.

Криворотенко Л.Л.,
магістрантка 2 курсу
Навчально-наукового інституту філології та історії
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник – канд. філол. наук Кабиш М.Ю.

СУТНІСТЬ ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНОГО ПІДХОДУ ДО ВИВЧЕННЯ МОРФЕМІКИ Й СЛОВОТВОРУ В ЛІНГВІСТИЦІ ТА ЛІНГВОДИДАКТИЦІ

У сучасній лінгвістиці та лінгводидактиці вагоме значення має функціонально-семантичний підхід до вивчення мовних фактів і явищ як такий, що передбачає дослідження загального значення, а також визначення різнорівневих мовних засобів, що слугують для вираження цього загального значення.

Перевага функціонально-семантичного підходу виявляється в можливості досліджувати кожне явище мови з точки зору як його внутрішньої структури, семантики, так і його функціонування. Мова вивчається в конкретній ситуації, у дії, у тісному зв'язку з різними мовними явищами.

Функціонально-семантичний підхід пов'язаний переважно з напрямом вивчення мови від значення (смислу) до форми і функції. Такий системно-інтегрований погляд на мову формує іншу модель мовної системи. Вона базується на традиційній рівневій структурі мови, але йде від смислу до способів його вираження і далі – до їх функції в мовленні [1].

Пошуки найбільш ефективних шляхів формування міцних і усвідомлених умінь структурного аналізу слова, більш результативних форм реалізації семантичної спрямованості в навчанні морфеміки і словотвору було здійснено відповідно до функціонально-семантичного підходу, який активно розробляється в сучасній лінгвістиці і є логічним розвитком і поглибленням семантико-словотвірного погляду на будову слова.

Аналіз лінгвістичної літератури засвідчує, що незважаючи на неоднозначне розуміння термінів «функція» та «функціональний», співвідношення понять «функція» і «значення», сучасні дослідження, що здійснюються в функціонально-семантичному напрямі, відрізняються багатоаспектним підходом до аналізу, який здійснює структурно-семантичне та водночас функціональне вивчення граматичного складу мови, пов'язані з підвищеною увагою до всіх аспектів обраного об'єкта (Н. Шведова). Водночас у полі зору триєдиного підходу до аналізу (форма + значення + функція), що передбачає вивчення взаємозв'язку і залежності різних характеристик мовного явища, потрапляють одиниці різних рівнів, у тому числі й морфемно-словотвірного (Н. Арутюнова, О. Бондарко, В. Гак, К. Городенська, Ю. Маслов, Н. Слюсарева, М. Шанський і ін.).

Перші спроби функціонально-семантичного опису системи морфем було здійснено В. Виноградовим, який охарактеризував функціональне вживання різних морфем, що беруть участь у формо- та словотворенні.

Згодом цей похід був поглиблений у працях Г. Винокура, який морфему розгядав як «звукову єдність», що наділена тією чи іншою функцією, притому єдність такого характеру, яка не здатна існувати незалежно, а завжди функціонує як частина єдності більш зв'язного цілого.

Сучасна функціональна морфеміка розвиває цей підхід і розглядає значущі частини слова як структурно-семантичні одиниці, що забезпечують процеси формо- і словотворення. Таке розуміння

лінгвістичної природи морфеми дає підставу деяким вченим інакше подивитися на протиставлення морфеміки і словотвору та пов'язаних із ними видів мовного аналізу (морфемного і словотвірного) [1; 2; 3].

Учені вважають, що в результаті розгляду структурно-семантичного аспекту словотвірної системи виділяються структурно-семантичні одиниці – морфеми (кореневі й афіксальні). Функціональна характеристика цих одиниць розкриває їх формо- і словотвірну роль і, відповідно, розподіляє їх на формативи (формотвірна основа, або тема, і формант) і деривативи (твірна основа, або база, і дериват).

Поглиблене вивчення процесів функціонування морфем зумовило деяких учених зробити висновок, що морфеми функціонально уподібнюються слову і безпосередньо беруть участь у процесі побудови висловлювання. Водночас йдеться не тільки про досить рідкісні випадки фокалізації морфем, коли вони в процесі текстотворення замінюють окремі слова, а й взагалі про комунікативну функцію, яка, на думку деяких лінгвістів, властива морфемам, кореневим і службовим, безпосередньо функціонує в мові як готові мовні одиниці, у яких простежуються синтаксичні смислові відношення між компонентами, і які мають синтаксичні смислові відношення з морфемами поза словом (О. Важеніна, Є.Карпіловська, Л. Коржик, В. Немченко та ін.).

Функціонально-семантична спрямованість у навчанні морфеміки і словотвору істотно змінює зміст навчання, характер тренувальних завдань, систему вправ, спосіб структурного аналізу слів, яким повинні оволодіти учні. Реалізація такого напряму вимагає, щоб морфемний розбір розглядався як різновид семантичного аналізу слова, оскільки будь-який поділ слова є поділом смисловим. Але саме цю суть морфемного аналізу й не розуміють учні, орієнтуючись під час морфемного розбору в основному на звукові подібності, зорові асоціації і не сприймають слово як семантичну одиницю, у якій поєднуються і взаємодіють різні значення.

Отже, функціонально-семантична спрямованість навчання морфеміки й словотвору передбачає посилену увагу до смислової характеристики морфем, а отже, і до семантичного аналізу слова в цілому, враховуючи, що слово – складне структурне й семантичне ціле, у ньому здійснюється складне поєднання та взаємовідношення фонетичних, лексико-семантичних і граматичних явищ.

Література:

1. Грещук В. В. Основоцентрична дериватологія: історія, стан, перспективи. Актуальні проблеми українського словотвору. Івано- Франківськ, 2002. С. 68-78.
2. Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А. Словотвірна морфеміка сучасної української літературної мови. Київ, 1998.
3. Ковалик І. І. Дериватологія (словотвір) як самостійна лінгвістична дисципліна та її місце у системі науки про мову. Вчення про словотвір. Вибрані праці. Івано-Франківськ. Львів, 2007. Ч. І. С.170- 236.

Морозова А. С.,
магістрантка 2 курсу
Навчально-наукового інституту філології та історії
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник – канд. пед. наук, доц. Баранник Н. О.

ДО ПИТАННЯ ПРО МОВНУ ОСОБИСТІСТЬ

Осягненню сутності поняття «мовленнєвої особистості» сприяє аналіз науково-методичних розробок учених. Наприклад, академік М. Вашуленко інтерпретує цей термін так: «Мовленнєва особистість – це людина, яку розглядаємо з погляду її готовності виконувати мовленнєві дії; це той, хто привласнює мову, для кого мова є мовленням. Мовленнєва особистість характеризується не лише тим, що вона знає про мову, а й тим, як вона може її використовувати» [2, с. 11].

Для об'єктивності наукової картини зауважимо, що у своїх дослідженнях паралельно із терміном «мовленнєва особистість» учені використовують термін «мовна особистість», здебільшого трактуючи його як абстрактне поняття.

Для забезпечення ефективного розвитку мовних здібностей учнів та їхніх мовленнєвих навичок учитель має чітко розуміти специфіку і структуру поняття «мовна особистість».

У словнику-довіднику з української лінгводидактики зафіксовано таке тлумачення терміна «мовна особистість»: «мовець, який забезпечує розширення функцій мови, творення україномовного середовища в усіх сферах суспільного життя, виявляє природне бажання повернутися в повсякденному спілкуванні до рідної мови, до відродження культури, традицій народу, до вироблення зразків спілкування літературною мовою» [6, с. 85].

Н. Бородіна пропонує такий зміст поняття «мовна особистість»: 1) ціннісний компонент змісту виховання, тобто система цінностей, або життєвих смислів; 2) культурологічний компонент, тобто рівень засвоєння культури як ефективного засобу підвищення інтересу до мови; 3) персональний компонент − те індивідуальне, глибинне, що є в кожній людині [1, с. 80].

Мова є інструментом пізнання екстралінгвальної дійсності, першочергового осягнення її законів, формування мовної картини світу та утворення системи цінностей, духовних уявлень, які виявляються у комунікативних ситуаціях. За допомогою мови учні не лише утворюють свою ціннісну парадигму, але й формують мовнокультурну і культурологічну складову власного «Я», адже разом із вивченням мови старшокласники засвоюють зафіксовані в лінгвальних одиницях факти мовних традицій, культури мови і мовлення, типи поведінки, а отже, виробляють стратегії самопрезентації і спілкування в соціумі.

За твердженням В. Новосьолової, зміст мовної особистості можна уявити як «сукупність мовної інтуїції (мовне чуття), мовної здатності володіти механізмами мовлення (породження, сприймання й розуміння мовлення) і компетентностей носія мови» [5, с. 18].

Найкраще, на нашу думку, ієрархію термінів і феноменів «мовна особистість» і «мовленнєва особистість» розкрила у своєму ґрунтованому дослідженні В. Красних. Дослідниця подає таке тлумачення цих понять, пропонуючи чітко диференціювати їх як етапи розвитку особистості як мовця: людина-мовець – особистість, одним із видів діяльності якої є мовленнєва діяльність (охоплює не тільки процес утворення, а й відтворення мовлення); мовна особистість – особистість, яка виявляє себе у мовленнєвій діяльності і володіє певним набором знань і уявлень; мовленнєва особистість – особистість, яка реалізує себе в комунікації, обирає і здійснює ту чи іншу стратегію і тактику спілкування, а також – певний репертуар засобів (як власне лінгвістичних, так і екстралінгвістичних); комунікативна особистість – конкретний учасник конкретного комунікативного акту, який реально діє в реальній ситуації [4, с. 50].

Отже, з огляду на внутрішню природу, поняття «мовна особистість» і «мовленнєва особистість» доцільно диференціювати, однак не слід забувати про те, що аналізовані вище поняття взаємодоповнюють одне одного, адже співвідносяться між собою приблизно як мова і мовлення (як абстрактне і конкретне, як статичне і динамічне). Зважаючи на практичну спрямованість нашої розвідки, у роботі зосереджуємо увагу саме на мовленнєвій особистості старшокласників, проте для осягнення основ розвитку мовлення учнів важливим є врахування досвіду науковців щодо розробки проблеми мовної особистосі.

Цінними для нашої розвідки стали, наприклад, розробки Ю. Караулова у цій галузі, який присвятив дослідження вивченню проблеми формування мовної особистості у російській лінгводидактиці. Теоретичні узагальнення вченого й досі, з деякими трансформаціями, використовує сучасна наука. Ефективною для впровадження в навчально-виховному процесі є розроблена ним модель мовної особистості, що включає три рівні (від нульового до вищого):

1) вербально-семантичний рівень (основними одиницями якого є окремі слова, відношення між якими охоплюють всю різноманітність їхніх грамматико-парадигматичних, семантико-синтаксичних та асоціативних звязків; цей рівень стосується володіння повсякденною мовою і передбачає засвоєння і використання стандартних словосполучень, простих речень і фраз;

2) лінгво-когнітивний (тезаурусний) рівень оперує узагальненими (теоретичними або побутовими) поняттями, концептами, ідеями, засобами вираження яких є одиниці першого рівня (нижчого); цей рівень пов’язаний із використанням стандартних висловлювань, дефініцій, афоризмів, крилатих висловів, прислів’їв і приказок;

3) мотиваційний рівень пов’язаний із комунікативно-діяльнісними потребами особистості [3, с. 53].

Отже, узагальнюючи дані про запропоновану Ю. Карауловим структуру мовної особистості, можна стверджувати, що нульовий рівень сприймається людиною як даність і виявляється у володінні повсякденною мовою, на другому рівні простежуються прояви особистісних уподобань у мовленні, індивідуальний вибір мовленнєвих ресурсів, а вищий рівень стосується ціннісно-мотиваційних орієнтирів мовця.

Такі етапи становлення мовної особистості проходить і старшокласник, на формування його мовлення впливають процеси самостійного пізнання позамовної дійсності, інтелектуальний розвиток, комунікація в процесі навчання в загальноосвітньому закладі, мовленнєве оточення.

Література:

1. Бородіна Н. Формування мовної особистості учнів як провідне завдання мовної освіти. Studia methodologica. 2015. № 41. С. 79–84.
2. Вашуленко М. С. Формування мовної особистості молодшого школяра в умовах переходу до 4-річного початкового навчання. Початкова школа. 2001. № 1. С. 11–14.
3. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность. Москва, 1987. 264 с.
4. Красных В. В. «Свій» среди «чужих»: миф или реальность? Москва, 2003. 375 с.
5. Новосьолова В. Вивчення синтаксису у 8-9 класах на засадах комунікативно-діяльнісного підходу. *Українська мова і література в школі*. Київ, 2015. № 2. С.15–28.
6. Словник-довідник з української лінгводидактики: навчальний посібник. Колектив авторів за ред. М. Пентилюк. Київ, 2003. 149 с.

СЕКЦІЯ 10. ЛІНГВІСТИКА (АНГЛІЙСЬКА, НІМЕЦЬКА МОВИ). МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Аркалович В.Н.,
студентка лингвистического факультета
Барановичского государственного университета
Научный руководитель – Маслова М. Е.

СОВРЕМЕННЫЙ ГРАФИЧЕСКИЙ РОМАН КАК ПРИМЕР КРЕОЛИЗОВАННОГО ТЕКСТА (НА МАТЕРИАЛЕ ПРОИЗВЕДЕНИЯ АРТА ШПИГЕЛЬМАНА «МАУС»)

Данное исследование посвящено особенностям соотношения вербальной и визуальной составляющих графического романа, как одного из видов креолизованного текста, и их воздействию на читателя.

Под креолизованным текстом понимают «сложное текстовое образование, в котором вербальные и невербальные элементы образуют одно визуальное, структурное, смысловое и функциональное целое» [2, с. 47]. Данный вид сложного текста, являющийся поликодовым сообщением, позволяет визуализировать передаваемую информацию. В наши дни существует много видов креолизованных текстов, одним из которых является графический роман, где вербальная составляющая выражается через текстуальные элементы, имеющие различную функциональную нагрузку, длину и расположение в структуре романа, неразрывно связанных с графикой, определяющей их расположение, длину высказываний, их количество в одном кадре, последовательность самих рисунков. Помимо графики и текста в графических романах присутствует не менее важный элемент – параграфика [3, с. 23].

Материалом для исследования послужил графический роман «Маус» (“Maus”) Арта Шпигельмана, современного американского художника и писателя. В 1992 году роман получил Пулитцеровскую премию.

В ходе исследования было выявлено, что в романе используются следующие вербальные и визуальные тактики и приемы:

1. Вербальные приемы:

а. Комментарии повествователя.

2. Визуальные приемы:

а. Зоометафора,

в. Включение в роман документальных свидетельств («визуальный интертекст»).

3. Вербально-визуальные приемы:

а. Заглавие романа и глав,

б. Паралингвистическое оформление текста.

1. Вербальные приемы:

Комментарии повествователя. Вербальный компонент представлен преимущественно прямой речью персонажей, а функцию описания берет на себя визуальный компонент. *“I went out to see my Father in Rego Park. I hadn’t seen him in a long time – we weren’t so close”* [4 с. 10].

2. Визуальные приемы:

Зоометафора. Важным ключевым знаком полностью креолизованного текста романа «Маус» является невербальная зоометафора – изображение персонажей в образе животных в зависимости от их национальной принадлежности.

Включение в роман документальных свидетельств. Кроме художественно-символических, в тексте романа представлены натуралистические невербальные знаки в виде изображений: фотографический материал; чертежи и схемы. Примером является эпизод с фотографией [4, с. 134] – письмо героя романа с настоящей фотографией, которую автор помещает в текст романа.

3. Вербально-визуальные приемы.

Заглавие романа и глав. В заглавиях визуальный компонент несет равную смысловую нагрузку с вербальным компонентом, актуализирует его значение, придает дополнительную оценочную окраску [1, с. 136]. Глава 4, повествующая об окончании войны и освобождении, озаглавлена “Saved”. Визуальное оформление заглавия актуализирует значение «спасать, сохранять жизнь», одновременно отражая и тематическую нить патологической бережливости героя.

Паралингвистическое оформление текста. Способы передачи интонационного аспекта речи обогащаются при использовании всевозможных графических средств, оформляющих вербальный компонент. *“Always you’re so **lazy**! Every job we should make so as to do it the right way.”* В данном примере выделение слова lazy передает интонацию героя и его недовольство.

В результате исследования был сделан вывод, что жанровая и структурная специфика графического романа, как полностью креолизованного текста, состоит в его гетерогенном характере, т.е. в неразрывной связи вербального и визуального компонентов в создании текстового единства, что означает совместное

участие вербального и визуального компонентов в формировании связного повествования. В реализации текстовых стратегий участвуют вербальные, визуальные и вербально-визуальные приемы и тактики.

Литература:

1. Максимова, В. П. Роль вербально-визуальной метафоры в графическом романе / В. П. Максимова // Наука и современность. – 2014. – №33. – С. 162–166.

2. Тумакова, Е. В. Креолизованный текст в художественном и медийном дискурсе / Е. В. Тумакова // Мир русского слова. – 2016. – № 2. – С. 43–49.

3. Meskin, A. Defining Comics? / A. Meskin // The Journal of Aesthetics and Art Criticism. – 2007. – Т. 65, № 4. – P. 369–379.

4. Spiegelman, A. The Complete Maus: A Survivor's Tale / A. Spiegelman. – New York : Pantheon, 1996. – 295 p.

Бабенко К. П.,
доцент кафедри теорії та практики перекладу
Запорізького класичного приватного університету

СОЦІОКУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ СТУДЕНТІВ ЯК АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Вступ. У процесі викладання англійської мови в закладі вищої освіти необхідно звертати увагу на специфічні культурні реалії англомовної країни. Актуальність обраної теми: аналіз сучасних досліджень в галузі формування у студентів соціокультурної компетентності. Новизна дослідження: впровадження у навчальний процес технологій вдосконалення у студентів соціокультурної компетенції на практичних заняттях із англійської мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В процесі викладання іноземної мови педагог формує різні види мовленнєвої компетентності студентів. Соціокультурна компетентність є актуальною проблемою [2, с. 2; 7, с. 10]. Викладачі наголошують на труднощах її формування внаслідок відсутності мовного середовища [2, с. 2]. Педагогу необхідно пропонувати студентам для спілкування мовні ситуації, наближені до життєвих ситуацій [2, с. 2], узнавати звичаї, правила етикету країни, мова якої вивчається [1, с. 26].

Поняття соціокультурної компетентності складне і розгалужене [1, 24; 2, с. 3; 4, с. 240]. Існують різні підходи щодо умов її формування [2, с. 2; 5, с. 189; 7, с. 10]. На думку педагогів, соціокультурна компетентність складається з лінгвокраїнознавчої, соціолінгвістичної та країнознавчої компетентності [2, с. 3; 3, с. 1; 4, с. 239; 6, с. 103]. Для успішного формування соціокультурної компетенції студентам необхідно засвоювати відповідні лексико-граматичні знання. Вивчення англійської мови має бути вмотивованим [3, с. 1; 7, с. 28]. Використання різних завдань для студентів залежить від рівня сформованості у студентів іншомовної комунікативної компетентності [4, с. 239; 6, с.101].

Відсутність автентичних матеріалів у підручниках із іноземної мови ускладнює процес формування соціокультурної компетенції [2, с. 4; 5, с. 187]. З метою ефективного формування соціокультурної компетенції викладачі пропонують студентам читати газети та журнали англомовної країни, переглядати фільми, телепрограми, спілкуватися з носіями мови та культури [2, с. 6; 3, с. 3; 4, с. 240]. Особливу увагу педагоги приділяють країнознавчим, географічним, культурним реаліям [4, с. 241; 6, с. 101; 7, с. 6]. На думку вчених, також необхідно прослуховувати автентичні записи, але не виключати традиційні комунікативні вправи, спрямовані на автоматизацію лексичних та граматичних навичок [4, с. 241; 7, с. 8].

Читання автентичних текстів країнознавчого спрямування допомагає студентам активізувати фонові знання, самостійно використовувати у спілкуванні нові лексеми [2, с. 4; 3, с. 1; 4, с. 242; 5, с. 188; 7, с. 13]. Педагоги радять також використовувати нетрадиційні форми занять, які підвищують ефективність засвоєння нового навчального матеріалу: проектні роботи, випуск стінгазети, наукове дослідження мовного феномену, створення портфоліо, звертання до Інтернет-ресурсів [4, с. 244; 7, с. 58].

Особливу увагу слід приділяти викладанню англійської мови за професійним спрямуванням [2, с. 6], професійному спілкуванню студентів за певними спеціальностями [3, с. 3; 4, с. 243; 6, с. 102; 7, с. 11]. На думку вчених, всі матеріали, які застосовуються для формування професійної компетенції, мають бути автентичними [3, с. 3; 6, с. 102].

Мета дослідження – визначити продуктивні методи формування соціокультурної компетентності студентів при викладання англійської мови.

Короткий опис методів виконання дослідження. В процесі викладання англійської мови на неспеціальних факультетах виявлено, що студенти зазвичай не пов’язують вивчення іноземної мови з культурними традиціями англомовних країн. Але при наданні відповідної інформації проявляють зацікавленість до культури іноземного середовища. Викладачеві слід обмежитися певним напрямком формування соціокультурної компетенції в залежності від навчальної мети.

Наприклад, при вивченні англійської мови в галузі готельного господарства та туризму студентам пропонується ознайомитися з брошурами, газетними статтями, рекламними оголошеннями щодо відпочинку в

різних містах та готелях Великої Британії. Студенти обирають різні місця для "відпочинку", потім представляють свої аргументи на користь обраного об'єкту. Важливо заохотити студентів не просто повідомляти обрану інформацію чи переказувати статтю, а розпитувати один одного. Оскільки зміст інформації досить складний, студентам пропонуються картки з опорними питаннями щодо отриманої інформації. Обмін думками сприяє закріпленню лексико-граматичних структур, студенти навчаються грамотно розпитувати про місце, що їх зацікавило.

Студентам також подобається відшукувати інформацію про визначні міста, про свята певної країни. Корисно спрямовувати студентів здобувати інформацію на британських або англомовних сайтах. По-перше, студенти навчаються читати саме автентичні тексти. По друге, тексти невеликі за обсягом, супроводжуються якісними кольоровими фотографіями, що полегшує читацьке сприйняття.

Результати дослідження. Нова інформація поглиблює фонові знання студентів. Вони із зацікавленістю ставляться до іноземної мови як предмету. Самостійне відшукування текстів країнознавчої тематики викликає у студентів бажання поділитися здобутою інформацією. Студенти навчаються задавати питання з обраної тематики, обговорювати опрацьовані теми.

Висновки. Додаткове вивчення культурних особливостей англійської мови сприяє ефективному формуванню соціокультурної компетенції. На практичних заняттях із англійської мови студенти поліпшують комунікативні навички.

Література:

1. Бондар, Т. І. (2020). Ґенеза поняття «соціокультурна компетентність». *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах,* 71 (1), 24 – 30.
2. Валевська, С. В. (2021). *Формування соціокультурної компетентності студентів немовних спеціальностей вищих навчальних закладів у процесі вивчення англійської мови. URL: h*ttps://naub.oa.edu.ua/2014/formuvannya-sotsiokulturnoji-kompetentnosti-studentiv-nemovnyh-spetsialnostej-vyschyh-navchalnyh-zakladiv-u-protsesi-vyvchennya-anhlijskoji-movy/ (дата звернення: 18.10.2021)
3. Гавриленко, К. М. (2021). Інноваційний підхід до вдосконалення соціокультурної компетенції студентів немовних спеціальностей. *URL:* http://interconf.fl.kpi.ua/node/1253 (дата звернення: 18.10.2021)
4. Келембет, Р., Пейчева, О. (2013). Формування соціокультурної компетенції студентів на заняттях з англійської мови. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 5 (31), 239 – 245.
5. Покорна, Л. (2016). Соціокультурний підхід до навчання англійської мови у вищому навчальному закладі *Педагогіка вищої та середньої школи,* 47, 185 – 189.
6. Семенова, О. (2017). Формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів іноземної мови. *Освітній простір України*, 11 (11), 100 – 104. *URL:* https://www.researchgate.net/publication/323729585 (дата звернення: 18.10.2021)
7. Шехавцова, С. О. (2018). *Соціокультурні технології викладання іноземних мов:* Навч.-метод. посібник для магістрантів закладів вищої освіти. Полтава: Вид-во ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», 117.

Бегун А.В.,
студентка 5 курса лингвистического факультета
Барановичского государственного университета
Научный руководитель – канд. филол. наук, доц. Криштоп И.С.

ГРАММАТИЧЕСКАЯ ВАРИАТИВНОСТЬ КАК ИНСТРУМЕНТ КОММУНИКАЦИИ В МОЛОДЕЖНОЙ СФЕРЕ

Эффективность коммуникации напрямую зависит от грамотности изложения мыслей говорящего. Этому способствует изучение системы языка во всех его аспектах: лексики, фонетики и грамматики. Однако жесткое нормирование грамматического строя английского языка не представляется практически реализуемым ввиду того, что язык одновременно является и жесткой, и гибкой системой. Если жесткий характер связан с наличием правил, обязательных к использованию всеми членами языкового сообщества; то гибкость реализуется в богатстве вариантов и форм выражения мыслей говорящего.

Говоря о языковой вариативности, стоит обратиться к мнению Л. А. Кауфовой, которая утверждает, что вариативность свойственна любому языку, проявляясь на всех уровнях его функционирования: фонетическом, лексическом и грамматическом [1]. На уровне грамматики она проявляется в том, что одна и та же грамматическая форма может быть использована для выражения различного содержания, и в том, что одно и то же содержание может быть выражено различными грамматическими формами.

Соответственно, языковая вариативность не только коррелирует общественными процессами, но и представляет собой актуальное направление для изучения происходящих в коммуникации постоянных трансформаций.

В качестве источника материала исследования выступила всемирно известная социальная сеть Instagram, пользующаяся большим спросом среди молодежи. На основе статистических данных Starngage.com были отобраны следующие аккаунты для анализа: Priyanka Chopra Jonas (@priyankachopra – 69,6 млн подписчиков), Ed Sheeran (@teddysphotos – 35,2 млн подписчиков), James Charles (@jamescharles – 24,3 млн подписчиков). В качестве источника грамматических правил, применяемых в стандартном британском английском языке, выступило пособие «Oxford English Grammar Course Advanced» под редакцией Майкла Свэна и Катерины Уолтер [2].

В результате грамматического анализа 15 постов (письменных текстов под публикациями), опубликованных во временном диапазоне с 01 сентября 2021 по 30 октября 2021 были обнаружены следующие отклонения от стандартного британского английского языка:

1. Пропуск подлежащего, выраженного местоимением или именем существительным в начале предложения (*«Adore you». «Also missed you». «Can't wait to play all these on tour»*).

2. Нарушение нормы употребления определенного/неопределенного артикля (*«**To be part of** the "back of house"». «If you're **a fan of** the franchise, you'll know that "Unfortunately, no one can be told what the Matrix is"…». «**This is a relationship that** has been many years in the making, and **is one that brings** me such joy for so many reasons…»*).

3. Нарушение нормы употребления to-Infinitive (*Needless to say, I am honoured and thrilled to be a part of this legacy and **to have had** the experience of working under the tutelage of Lana Wachowski*).

4. Атипичные сокращения слов (*Ya – you, coz – because, it's been – it has been, youl – you will, ur – your, wyd – what are you doing?*).

5. Употребление личного местоимения вместо указательного (***It** kick started his career*).

6. Употребление существительного во множественном числе, не имеющего таковой формы (*«21 years and counting.. **friendships** that can pick up at any given time…»*).

7. Тавтология (*«It means that I'm **now** unable to plough ahead with any in person commitments **for now**»*).

8. Нарушение употребления сравнительной конструкции *as…as…* (*«I'll be doing **as** many of my planned interviews/performances I can from my house»*).

Наиболее частотными являются пропуск подлежащего, выраженного местоимением или именем существительным в начале предложения и нарушение нормы употребления определенного/неопределенного артикля, что связано с тенденцией к упрощению языка.

Вышеприведенные примеры отклонений от грамматической нормы являются вариантами нелитературного английского языка и имеют широкое распространение в устной речи, в которой даже грамотные и образованные носители допускают значительное число явных отклонений от грамматической нормы, причем эти отклонения в подавляющем большинстве случаев остаются неосознанными самими говорящими, так как не ведут к коммуникативным неудачам.

Стоит выделить такие черты разговорной речи, как эмоциональность и спонтанность, которые становятся причиной аграмматизмов. При этом непосредственный характер общения, использование паралингвистических и экстралингвистических средств способствуют преодолению коммуникативных сбоев.

Литература:

1. Кауфова, Л. А. Вариантность и вариативность [Электронный ресурс]/ Л. А. Кауфова. –2008. –Режим доступа: pglu.ru/upload/iblock/575/uch_2008_ii_00047.pdf. –Дата доступа: 09.10.2021.

2. *Michael Swan, Catherine Walter.* Oxford English Grammar Course: Advanced. A grammar practice book for advanced students of English: With Answers. Oxford: Oxford UP, 2011.

Гавриленя К.В.,
студентка 5 курса лингвистического факультета
Барановичского государственного университета
Научный руководитель – канд. филол. наук, доц. Криштоп И.С.

ОБРАЗ РАССКАЗЧИКА В ТРАВЕЛОГЕ

Травелог – это повествование о путешествии в то или иное место, подразумевающее под собой реальные или вымышленные события, произошедшие во время поездки, а также мысли и эмоции, возникшие у рассказчика. Это жанр имеет длинную историю: прошел путь формирования от простых заметок о путешествиях, ведущихся крестоносцами, кочевниками, миссионерами, торговцами, мореплавателями, а также учеными до таких разновидностей как литература о путешествиях и трэвел-журналистика. На современном этапе травелог является важной частью медиасферы (блоги, микроблоги, видеоблоги).

Одной из важных характеристик травелога является наличие рассказчика, который, с одной стороны, описывает происходившее в поездке, с другой –центральный образ повествования. Существует несколько способов построения образа автора. Одним из способов выступает трансляция жизненного опыта в форме *перволичностного нарратива*, что помогает представить личную оценку действительности, передать эмоции от

произошедших событий в месте пребывания [1]. Данный способ повествования помогает построить связь между автором и читателем: *Nevertheless, excited to be somewhere completely new, I left the hustle and bustle of Antananarivo, the capital,* ***and soon found myself completely mesmerized by the country and its culture*** [3].

Помимо личного нарратива, существует *опосредованный нарратив*, т.е. автор ссылается на слова местных жителей либо гида [1]. Использование данного способа повествования показывает активное взаимодействие автора с описываемой местностью и позволяет передать информацию наиболее достоверно и объективно, что способствует возникновению доверительных отношений между автором и читателем:

1. "Most of the people who garden here used to live in Mexico in small towns and on ranches, where they worked the land for other people who own the fields –we call them campesinos," ***he [Raúl Laly Fernández] said*** [2]**.**

2. ***She told me*** *about how dramatically life changed for the Dukha when the border to the north was redrawn – families were separated, their seasonal migrations stunted* [4].

В текстах травелогического жанра часто встречается тип рассказчика, выраженный местоимением первого лица множественного лица «we», что, как правило, свидетельствует о том, что автор путешествует не один, а с семьей или друзьями. Переключение с «мы» на «я» происходит в том случае, когда автор говорит о собственных предпочтениях или чувствах: ***We*** *slept under the stars and finally arrived at the spectacular limestone mazes of Tsingy de Bemaraha –which aptly means "where one cannot walk barefoot". / Whether or not* ***I*** *make it back in the future, however, my time on the eighth continent created memories that will last* ***me*** *a lifetime* [3].

Наименее популярным средством конструирования образа автора является тип рассказчика «we», подразумевающего общность автора и читателя. Этим автор делает читателя причастным к событиям происходящим в поездке: *The area* ***we*** *commonly think of as Tibet today –and the area marked on most maps as Tibet –is the Tibet Autonomous Region* [5].

Анализ наиболее стратегий построения образа рассказчика на основе статьей о путешествиях из американской газеты «New York Times» позволил получить следующие результаты:

1) использование перволичностного нарратива, в качестве построения образа автора преобладало в 6 текстах из 10;

2) использование опосредованного нарратива в 3 текстах из 10;

3) использование типа рассказчика «we» в 3 текстах из 10;

4) использование типа рассказчика «we» (автор + читатель) в 1 тексте из 10.

Таким образом, авторы современных травелогов, размещенных на страницах популярной американской газеты, используют комбинированную модель построения образа повествователя. Однако наиболее востребованным является перволичностный нарратив, который в полной мере позволяет авторам преподнести читателям результаты рефлексии над собственным опытом.

Литература:

1. *Плавина, А. А.* Жанровые характеристики травелога в англоязычном дискурсе: динамический аспект [электронный ресурс] / А. А. Плавина // Филологические науки. Вопросы теории и практики. – Т. 12. – 2019. – № 3. – С. 72–78. – Режим доступа : https://cyberleninka.ru/article/n/zhanrovye-harakteristiki-traveloga-v-angloyazychnom-diskurse-dinamicheskiy-aspekt. – Дата доступа : 17.11.2021.

2. In Los Angeles, Glimpses of an Oasis With Deep Immigrant Roots [electronic resource] / The New York Times. – Mode of access: https://www.nytimes.com/2021/10/18/travel/los-angeles-san-pedro-community-garden.html – Date of access : 17.11.2021.

3. Madagascar: A Cornucopia of Beauty [electronic resource] / The New York Times. – Mode of access: https://www.nytimes.com/2020/05/05/travel/madagascar.html – Date of access : 17.11.2021.

4. On the Move With Mongolia's Nomadic Reindeer Herders [electronic resource] / The New York Times. – Mode of access: https://www.nytimes.com/2021/08/23/travel/mongolia-dukha-reindeer-herders.html – Date of access : 17.11.2021.

5. Scattered Among the Himalaya, Glimpses of a Changing Tibet [electronic resource] / The New York Times. – Mode of access: https://www.nytimes.com/2021/07/12/travel/tibetan-culture.html – Date of access : 17.11.2021.

Голіков Л.П.,
студент кафедри перекладознавства ім. М. Лукаша
Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна
Чернорук О.О.,
студентка кафедри перекладознавства ім. М. Лукаша
Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна
Науковий керівник – канд. пед. наук, доц. Наливайко О.О.

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ ГОВОРІННЮ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ

Нині постає проблема застосування нових технологій під час викладання іноземних мов. З огляду на те, що пандемія COVID-19 не відступає, питання залишається актуальним. Говоріння є невід'ємним компонентом навчання іноземним мовам на рівні з навичками аудіювання, письма та читання. У цій роботі ми окреслимо поняття говоріння, його значення у навчанні іноземній мові, опишемо систему вправ навчання говоріння та можливості застосування нових технологій навчання підчас навчання говорінню.

Говоріння – це вид мовленнєвої діяльності, за допомогою якого здійснюється усне вербальне спілкування. Воно може мати різну складність, від вигуку, називання предмета, відповіді на запитання і до розгорнутих висловлювань [2].

Основа говоріння – це звукова система мови, яка пов'язує його з аудіюванням. На відміну від аудіювання, яке є рецептивним видом мовленнєвої діяльності, говоріння є продуктивним видом. Метою говоріння є висловлення своїх думок, що дозволяє здійснювати спілкування. З психологічної точки зору, говоріння являє собою процес формування і формулювання думки, використовуючи мовні засоби [1, с.31].

Навчання говоріння відбувається з метою здійснення успішної комунікації. Аби спілкування було ефективним, варто звернути увагу на такі аспекти навчання говорінню:

1. Відтворення звуків та звукових моделей іноземної мови;
2. Наголошування слів і речень, інтонаційні моделі та ритм;
3. Підбір мовного стилю відповідно до ситуації;
4. Логічне побудування висловлювання, правильність використання граматичних конструкції;
5. Еврестичність (непередбачуваність мовленнєвих дій, залежність дій мовця від ситуації)
6. Темп [4, с.77].

Навчати говорінню потрібно так, щоб ціллю мовних висловлювань учнів було вирішення практичних завдань, що виникають у ситуаціях реального мовленнєвого спілкування. Тобто на всіх етапах навчального процесу говоріння повина бути присутні ситуативність та комунікативна спрямованість. Для забезпечення евристичності та темпу говоріння варто подати учням удосталь лексики, а також запас граматичних конструкцій і сформувати навички швидкого добору мовних засобів [4, с .78].

Говоріння відбувається у двох формах монологічній та діалогічній. Зважаючи на сучасні потреби у здійснені спілкування, більша увага приділяється вивченню діалогічного мовлення. Найпоширеніший підхід у навчанні діалогічному мовленню є підхід «зверху вниз»:

1. Слухання діалогу-зразка без графічної опори, а потім з графічною опорою;
2. Аналітичний етап – аналіз структури, компонентів діалогу, відповіді на запитання до змісту;
3. Повторення діалогу за диктором або вчителем;
4. Драматизація діалогу за ролями;
5. Створення власних діалогів у схожих комунікативних ситуаціях [4, с. 82].

Монологічне мовлення, якому теж повинні навчати у ЗЗСО, є елементом діалогу чи групової бесіди, доповіддю або виступом. Навчання монологічного мовлення включає у себе три види вправ:

- I група – вправи на об'єднання зразка мовлення рівня фрази у понадфразову єдність;
- II група – вправи на створення власного монологічного висловлювання понадфразового рівня;
- III група – вправи на створення власного монологічного висловлювання текстового рівня (відповідно до вимог чинної програми для даного класу) [4, с. 90].

Існує широкий спектр технологій навчання говорінню, серед яких варто виокремити:

Комунікаційні лабораторії – це доступне програмне забезпечення для розвитку мовленнєвих навичок. Встановивши відповідне програмне забезпечення, учні будуть грати та намагатися покращити свої мовленнєві навички. Таку технологію можна й використовувати й під час дистанційного навчання. Використання навушників допоможе учням зосередитися та викликає цікавість [5].

Прилади та додатки розпізнавання мовлення теж допомагають покращити навики говоріння. Машина обробляє аудіоматеріал, вимовлений учнем і оцінює його якість. Якщо результат надто далеко від ідеалу, програма просить повторити фразу. Така річ буде корисною для учня, особливо, що навчається дистанційно. Подібна програма замінить носія мови та виправить помилки [5].

Процес навчання говоріння тісно пов'язаний з аудіюванням, тому для повноцінного засвоєння навичок говоріння варто тренувати навички аудіювання, для цього можна використовувати подкасти на різноманітних платформах зокрема Google Podcasts, Apple Podcasts, Youtube, завдяки яким можна ознайомитися з аудіодоріжками на різні теми: наукову, соціальну, політичну та побутову. Також викладачі або учні можуть записувати подкаст уроку, щоб ті учні, які не змогли бути присутніми на занятті, мали змогу отримати викладений матеріал [4, с. 153].

Quicktionary –це пристрій, схожий на ручку. Він дозволяє учню легко відсканувати слово та отримати його визначення та переклад на екран. Учні можуть самостійно регулювати швидкість мовлення для прослуховування, є можливість подивитися візуальне зображення дій артикуляційного апарату для полегшення навчання та вдосконалення вимови [5].

У мережі Інтернет можна знайти досить багато матеріалів на різних мовах на будь-яку тематику. Для проведення занять з говоріння використовують програмні забезпечення Skype та Zoom, а також онлайн платформу Google Meet та інші. Навчання говорінню на таких платформах може проводитися аналогічно тому, як воно проходить в живу. Проте на дистанційний урок можна запрошувати вчителя-носія мови, що буде корисним для розвитку навичок говоріння та аудіювання.

Quizlet та Canvas – корисні веб ресурси для створення навчальних матеріалів, карток для вивчення лексичних одиниць, у тому числі з прослуховуванням аудіо, створення текстів.

Отже, говоріння є одним із найважливіших аспектів вивчення іноземної мови, який вбирає у себе використання граматичних та лексичних навичок, а також тісно взаємодіє з аудіюванням. Говоріння відбувається у двох формах: монологічній та діалогічній. Способи навчання говорінню у цих двох видах мовлення розрізняються. Також існують окремі аспекти викладання говоріння, такі як інтонація, акцентування, темп, підбір стилю та інше. Оскільки якісне викладання іноземних мов до сих пір є непід'ємним тягарем для української освіти, то введення дистанційного навчання може трохи полегшити завдання вчителів. Нестача обладнання, наприклад, магнітофонів, ноутбуків та інших засобів. Онлайн навчання дозволяє демонструвати матеріал іноземною мовою (відео, аудіо) більшій кількості учнів. Тому, застосування сучасних засобів навчання говорінню, а також їх розробка та створення зараз неабиякі актуальні.

Література:

1. Гусленко І. «Методика навчання іноземних мов» : навч. вид. Харків : Нар. укр. акад., 2018. 65 с.
2. Пивоварова О. Говоріння як форма усного спілкування. *Інновації та традиції у мовній підготовці студентів* : міжнар. науково-практ. семінар, м. Харків, 6 груд. 2019 р. Харків, 2019. С. 290–294.
3. Сисоєва С. Інтерактивні тенології навчання дорослих : навч.-метод. посіб. Київ, 2011. 320 с.
4. Холод І. Методика навчання англійської мови : навч.-метод. посіб. Візаві, 2018. 166 с.
5. Bahadorfar M., Omidvar R. Technology in Teaching Speaking Skill. *Acme International Journal of Multidisciplinary Research.* 2014. Т. 2, № 4. С. 9-13.

Голуб И. А.,
старший преподаватель кафедры филологии
Барановичского государственного университета
Прокофьева Л. В.,
старший преподаватель кафедры филологии
Барановичского государственного университета

СОЦИОКУЛЬТУРНЫЙ КОММЕНТАРИЙ В СИСТЕМЕ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ СТУДЕНТОВ ПОНИМАНИЮ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ТЕКСТА

Сложность восприятия и понимания художественного текста иностранными студентами обусловлена его насыщенностью всевозможными средствами экспрессивности и образности, фактами бытового, исторического и культурного содержания. Невысокий уровень сформированности у иностранных студентов лингвосоциокультурной компетенции приводит к поверхностному пониманию и неверной интерпретации текста, вызывает у них негативное отношение к процессу чтения.

Снять эти трудности на уроках РКИ помогает использование комментирования в процессе работы над художественным текстом, поскольку в методике РКИ комментарий используется в качестве одного из способов формирования общекультурной компетентности обучающихся. Комментарий способствует «преобразованию "чужого" по отношению к художественному произведению читателя в "своего" и подключает его к "силовому полю" этого произведения» [2, с. 18]. Таким образом, комментарий, являясь эффективным педагогическим средством, помогает приобщению инофонов к истории, духовным и культурным ценностям страны изучаемого языка.

Необходимость разработки и научная ценность комментариев подкрепляется их прикладным значением: иностранные студенты, освоив словарь произведения и осмыслив внелингвистический контекст, смогут полноценно воспринять содержательную и идейную сторону произведения.

На занятиях РКИ при работе с художественным текстом традиционно используются текстологический, историко-литературный, биографический, реальный и лингвистический комментарии. [1, с. 163]. В последние десятилетия были разработаны историко-лингвистический, лингвокультурологический, интегративный культурологический, лингвоисторический, что подтверждает актуальность совершенствования методологии и методов комментирования.

В наибольшей степени задачам снятия культурологических и лингвокультурологических трудностей восприятия художественного текста иностранными студентами отвечает социокультурный комментарий. Он «имеет целью обеспечить наиболее полное понимание текста, восполнить недостаток фоновых знаний у читателя, разрешить конфликт культур» [3, с. 155].

Методическую базу социокультурного комментирования составляет, во-первых, рассмотрение текста как объекта культуры со своей биографией, жизнью, своими кодами, символами, образами, мотивами; во-вторых, изучение и усвоение лексики с позиций отображения в ней социальной, культурной и исторической специфики эпохи.

Разработка комментария в образовательных целях – процесс трудоемкий, состоящий из нескольких этапов. Вначале проводится анализ с целью определения элементов текста, подлежащих комментированию, затем определяется объем, детали, степень подробности содержания комментария.

При составлении комментария к конкретному тексту необходимо определить фрагменты текста, имеющие для иностранных обучающихся неизвестный им социально-исторический контекст; выделить сложные синтаксические конструкции; обратить внимание на способы изображения эмоций и чувств героев текста; провести толкование лексических единиц, необходимых для верной интерпретации текста. Необходимо также учесть, что толкование устаревших и диалектных слов, топонимов и кратонимов, разъяснение аллюзий, иносказаний, историко-культурных фактов и деталей быта, интертекстуальных элементов осуществляется с позиций социокультурного подхода.

При работе с художественным текстом на занятиях РКИ могут применяться разнообразные виды заданий и упражнений, основанных на социокультурном комментарии: чтение и анализ энциклопедической статьи; работа с предисловием и послесловием, с затекстовыми сносками; толкование лексем; постановка вопросов к тексту; уточнение лингвострановедческих сведений; предварительная визуализация культурно-исторических реалий; составление словаря к тексту; рассмотрение иллюстративного материала.

Таким образом, изучение художественного текста на уроках РКИ должно базироваться на культурном контексте, рассматриваться как составная часть общекультурного процесса. Эффективным средством снятия лингвокультурологической лакунарности следует считать социокультурное комментирование.

Литература:

1. Литературный энциклопедический словарь / под общ. Ред. В. М. Кожевникова, П. А. Николаева. М. : Сов. Энцикл., 1987. С. 163.
2. Русова Н.Ю. Методология и методика культурологического комментария художественных текстов: учеб.-метод. пособие. Н. Новгород : НГПУ, 2005. 68 с.
3. Тер-Минасова, С. Г. Язык и межкультурная коммуникация / С. Г. Тер- Минасова. Москва : МГУ, 2004. 352 с.

Григор'єв І.Ю.,
студент Бердянського економіко-гуманітарного коледжу Бердянського державного педагогічного університету
Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Мороз А.А.

ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНОГО ПЕРЕКЛАДУ ПОЕТИЧНИХ ТВОРІВ ЛЕСІ УКРАЇНКИ ЯК ЧИННИК УТВЕРДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ХУДОЖНЬОГО СЛОВА У СВІТОВОМУ ЛІТЕРАТУРНОМУ КОНТЕКСТІ

Актуальність статті. Мальовнича українська Волинь подарувала вітчизняній та світовій культурі одну з найвизначніших постатей в історії української літератури - Лесю Українку, 150 років з дня народження якої відзначатиметься у лютому 2021 року. Високоосвічена, талановита, неприборкана духом поетеса творила всупереч тяжкій хворобі. Її талант проявився у найрізноманітніших сферах літературної праці - вона була поетом, драматургом, прозаїком, літературним критиком, публіцистом, перекладачем і фольклористом.

Творчість Лесі Українки, що поєднує найхарактерніші українські національні риси, національну свідомість та мотиви всесвітньої культури актуальна у будь-який час. І сьогодні, на порозі XXI століття її спадщина сучасна, безсумнівно цікава не тільки для українського читача, а й для іноземного.

Твори Лесі Українки перекладені на десятки мов народів світу. Поетичні твори Лесі Українки публікували англійські, канадські, американські перекладачі К. Робертс, П. Канді, В. Кірккoнел, Р. Лайвсей, В. Річ, Г. Еванс, а також українці, які народились чи жили в англомовних країнах, серед них К. Г. Андрусишин, Дж. Вір, О. Івах, М. Скрипник, Р. Стойко-Лозинська тощо. Однак, треба зазначити, що протягом останніх років англомовна творчість Л. Українки новими перекладами суттєво не збагатилась. Адже, враховуючи безсумнівний інтерес англомовного читача до творів українських класиків, вважаємо за необхідне активізувати дослідження у вказаному напрямку.

Мета статті – обґрунтувати значення перекладу творів Л. Українки іншими мовами як одного з чинників утвердження українського художнього слова у світовому літературному контексті; здійснити спробу власної інтерпретації перекладу англійською мовою поезії Л. Українки з циклу «Сім струн».

Завдання статті – 1) дослідити діяльність іншомовних перекладачів творів Лесі Українки, а саме англомовних, в контексті відповідних літературних зв'язків; 2) визначити специфіку перекладацьких норм відповідно до фонетичних, стилістичних та метричних особливостей лірики Лесі Українки; 3) застосувавши лексичні ресурси англійської мови, реалізувати власне бачення перекладу поезії Л. Українки з циклу «Сім струн».

Одним із вагомих чинників українського культурного утвердження у світовому контексті є англомовні переклади українського художнього слова. Творчість Лесі Українки була давно відома у колах українських іммігрантів та більш широких читацьких колах англомовного світу, поступово поповнюючи як естетична цінність англомовну літературу.

Першим перекладеним англійською мовою твором Лесі Українки та опублікованим у Лондоні у 1916 році стала драматична поема «Вавілонський полон» (перекладач Карл Еріх Бечгофер Робертс у співавторстві з киянкою Софією Вольською) [5]. Згодом вийшло друком перше окреме англомовне видання творів Лесі Українки «Spirit of Flame» («Дух полум'я») у перекладі П. Канді (1950 р., Нью-Йорк) [7]. Збірка містить 28 творів серед яких драма «Бояриня», драматичні поеми «На руїнах», «Вавилонський полон», «Адвокат Мартіан», драма-феєрія «Лісова пісня», драматична сцена «Іфігенія в Тавриді», а також чимало віршів, що стали хрестоматійними для українського читача: «Слово, чому ти не твердая криця...», «Досвітні огні», «Забута тінь» тощо. У 1968 році у Торонто було видано збірку вибраних творів Лесі Українки у перекладі В. Річ [4; 6], а у 1971 році видано окремою книгою переклад драматичної поеми «Катакомби» І.Ф. Вив'юрським (Джон Вір). Загалом кількість англомовних інтерпретаторів творчості Лесі Українки складає понад півтори сотні.

У результаті ретельного вивчення англомовних перекладів творів Лесі Українки ми можемо констатувати високий перекладацький рівень останніх, з урахуванням особливостей української та англійської мови і культури. Часто вони супроводжуються передмовами, примітками, анотаціями, де йдеться про Україну, її історію та політичне становище, про біографію та творчість Лесі Українки. Також варто зауважити, що англомовна поетична традиція в силу обставин історичного розвитку англійської мови має до рим інші вимоги, ніж українська традиція, а саме: вона більш лояльна до неточних рим. Саме тому англійському читачеві поезії не ріжуть зір асонанси та дисонанси, що стали наслідком багатовікової традиції англійського фольклору та давньої англійської поезії, де основним принципом звукової організації тексту була алітерація. Аналізуючи фонетичні особливості лірики Лесі Українки та її англійського відповідника у перекладах дослідників її творчості, можна зафіксувати загалом дуже нечасту, але довершену практику алітерації. Наприклад, відповідником рядка із вірша «Завітання» «І х***в***илю***в***ала ***в*** по***в***ітрі, як море ***в*** негоду» [3] виступає «***W***hipped to ***w***ild s***w***irls in the ***w***ind, like the sea in bad ***w***eather» [3]. Також досить часто у перекладах поезії Л. Українки зустрічається відсутність буквальної передачі авторських епітетів, а більше значення надається їх експресивній функції, наприклад, «маленька іскра» звучить англійською як «faint spark» [3], а «голосні слова» – «ringing words» [3]. У деяких випадках для збереження експресії перебудовується граматична структура оригіналу: «знебулеє серденько» – heart, about to break [3].

Досить цікавими, на наш погляд, є образні системи у поезіях Лесі Українки циклу «Сім струн». Як відомо, життя Лесі Українки було тісно пов'язане з музикою, вона була окремим джерелом її натхнення. У зв'язку із хворобою письменниця не могла реалізувати себе як музикант, однак музика навіть попри це пронизує всю її літературну творчість. Це яскраво відображено у назвах поетичних збірок, циклах поезій та багатьох віршах поетеси, які відповідають певним музичним асоціаціям або звуковим образам («На крилах пісень» (1893); «Мелодії» (1893–1894); «Невільничі пісні» (1895–1896); «Ритми» (1901). Цикл «Сім струн» (1890) побудовано за музичним принципом і представляє собою зашифровану вказівку на тональність всього циклу – До мажор, на що вказує перша назва кожної з семи поезій – щаблі від першого до сьомого звуків До мажору. Кожен вірш циклу постає у ролі ноти.

Дослідивши англомовні переклади зазначеного циклу перекладачами В. Річ [4; 6] та Ґ. Еванс [3] ми дійшли висновку, що кожний переклад вирізняється самостійністю образотворення. Передаючи певний національний колорит оригіналу (поезія "Si" з циклу "Сім струн") у перекладі дуже вдало використовується транслітерація «кобза – kobza» [3]. Можливо для іноземного читача це слово може бути незрозумілим, але сам контекст підказує його значення: Perhaps there's a kobza somewhere | Whose strings will resound through the air [3].

Багато віршованих творів Лесі Українки відтворено англійською мовою до того ж окремі з них мають по декілька інтерпретацій, що дуже важливо, оскільки більшості творів Л. Українки властива певна варіантність інтерпретацій. Маючи певне бачення перекладу поезії Л. Українки "Si" з циклу "Сім струн", ми здійснили власну спробу інтерпретації перекладу англійською мовою.

Леся Українка	**Translation by Igor Grigoriev**
Si (Settina)	**Si (Settina)**
Сім струн я торкаю, струна по струні,	Seven strings I touch, string after string,
Нехай мої струни лунають,	Let my strings be heard,
Нехай мої співи літають	Let my song fly
По рідній коханій моїй стороні.	On my native loved side.
І, може, де кобза найдеться,	And, maybe, where the kobza will be found,
Що гучно на струни озветься,	Whose strings will respond loudly,
На струни, на співи мої негучні.	On the strings, on my silent sing.
І, може, заграє та кобза вільніше,	And maybe the kobza will play more freely,
Ніж тихії струни мої.	Than my quiet strings.
І вільнії гуки її	And its free sounds
Знайдуть послухання у світі пильніше;	They will find more obedience in the world;
І буде та кобза – гучна,	And there will be that kobza loud,
Та тільки не може вона	But it just can't
Лунати від струн моїх тихих щиріше.	Sound more sincerely from my quiet strings.

Творча спадщина геніальної української поетеси Лесі Українки перекладена багатьма мовами майже в усіх країнах світу. Вона цікава іншомовному читачу та є предметом як лінгвістичних так і міждисциплінарних наукових розвідок. Перекладаючи її твори, філологи намагалися якомога точніше відтворити засобами іншої мови думки та образи оригіналу, передати настрій і почуття автора. Ретельно вивчивши досягнення англомовних перекладачів творів Лесі Українки, ми зробили власну спробу перекладу її поезії, використовуючи своєрідні художні прийоми.

Література:

1. Леся Українка. Зібрання творів у 12 тт. К. : Наукова думка, 1975 р., т. 1, с. 45 – 49.
2. Леся Українка у світі перекладу (вибрані переклади європейськими мовами): навчальний посібник для студентів спеціалізацій «Германські мови та літератури». Київ: Видавничий дім «Кондор», 2019. 272 с.
3. Українка Л. Надія: Вибрані поезії. (Укр. та англ. мовами). Перекл. з укр. Г. Еванс. К. : Дніпро, 1981. 135 с.
4. Bida Constantine, and Vera Rich. Lesya Ukrainka. University of Toronto Press, 1968. JSTOR, www.jstor.org/stable/10.3138/j.ctt15jjbkk.
5. Five Russian plays with one from the Ukrainian / Transl. from the orig. with an introd. by C. E. B. RobertsLondon: Kegan Paul, Trench, Trubner & Co, ltd, 1916. XVI, 174 p
6. Ukrainka Lesya. Life and work. Selected works. Toronto: University of Toronto Press, 1968. 259 p.
7. Ukrainka Lesya. Spirit of flame: A collection of the works / Transl. by P. Cundy; Foreword by C. A. Manning. New York, NY: Bookman Associates, 1950. 320 p.

Грищенко О. О.,
студентка 62 – 2А групи ННІ філології та історії
Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник— канд. пед. наук, доц. Мілютіна О. К.

ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ СЛОГАНІВ НА ОДЯЗІ

У наш час одяг з друком у вигляді короткого тексту, малюнка, логотипу тощо є дуже поширеним. Дослідники вважають підвищення інтересу до такого типу одягу одним із способів самовираження, що дає можливість продемонструвати почуття, погляди на життя, передає особисту інформацію про хобі та смаки [4]. Особливу увагу вчені приділяють дослідженню такого своєрідного, багатогранного явища, як слоган.

Термін «слоган» запозичено з англійської мови (slogan - a brief attention-getting phrase used in advertising or promotion) [6]. Він був поширений серед американських рекламних агентів у минулому столітті. Сьогодні цей термін набув міжнародного значення і користується значною увагою дослідників- лінгвістів. Слоган є аспектом дослідження не лише рекламного дискурсу, а й політичного, соціального, художнього тощо. Слоган став об'єктом досліджень багатьох українських та зарубіжних учених (А.Коршунова, О.Крутоголова, П.Ондомбо, О.Панченко, А, Солошенко та ін.).

Виділяють такі типи слоганів:

• рекламні: функціональні (включають у себе найменування продукту і вказують на його безпосереднє практичне застосування; іменні/ ситуативні/контекстні (називається бренд або продукт, проте у разі вживання

їх окремо від реклами вони стануть незрозумілими); самостійні (слогани, що є цілісними фразами, у яких не згадується назва марки чи бренду, і які можливо застосувати до інших продуктів) [3];

- ділові: підкреслюють особливості, які відрізняють певний вид бізнесу від інших, носять інформаційний характер;
- політичні: слоган-твердження, слоган-характеристика, слоган-заклик, слоган-питання, слоган-протиставлення, слоган-роздум, слоган-заперечення, слоган-кросворд тощо [5];
- слогани на одязі.

Лінгвісти, які вивчають слогани, наголошують на таких сферах їхнього функціонування:

- інформаційна (інформує про товари і послуг);
- економічна (стимулює збут товару, сприяє прибутковості);
- атракційна (сприяє підвищенню уваги і меморизації PR-інформації);
- -ідентифікуюча (формує певний емоційний образ);
- збутова (сприє збільшенню продажів);
- іміджева (підвищуєімідж компанії, створює певний обрау торгової марки (висловлює корпоративну філософію та PR-позицію, виділяє особливості (переваги) продукту / фірми);
- спонукальна (залучає увагу цільової аудиторії, забезпечує запамятовування послання, яке міститься в рекламному повідомленні, формує бажання придбати товар чи скористатися послугою);
- сполучна (слугує єднальною ланкою між багатьма окремими повідомленнями, які входять у загальну рекламну компанію і мають різні формати: телевізійні рекламні ролики, макети в пресі, щити зовнішньої реклами тощо);
- повчальна (дидактична) (прагне використовувати передові прийоми) [1].

На думку К. Кисельова, основна функція політичного слогана у тому, щоб привернути увагу. Він також виконує функцію позиціонування, тобто закріплює (відображає) основну ідею кампанії. У комерційній рекламі цей принцип передбачає максимально очевидний зв'язок слогана із загальною рекламної концепцією.

Поль Ондомбо вважає, що слоган виконує три основні функції: номінативну, директивну і оцінну. Крім того, у своєму дослідженні він звертає увагу на те, що функція слогана – служити сполучною ланкою між багатьма окремими повідомленнями, що входять в загальну рекламну кампанію і мають різні формати: телевізійні рекламні ролики, макети в пресі, щити зовнішньої реклами тощо [2].

Проаналізувавши думки різних учених стосовно класифікації функцій слоганів, ми прийшли до висновку, що слоган на одязі служить виконанню трьох основних функцій, які презентуємо схематично (див. Рис.1).

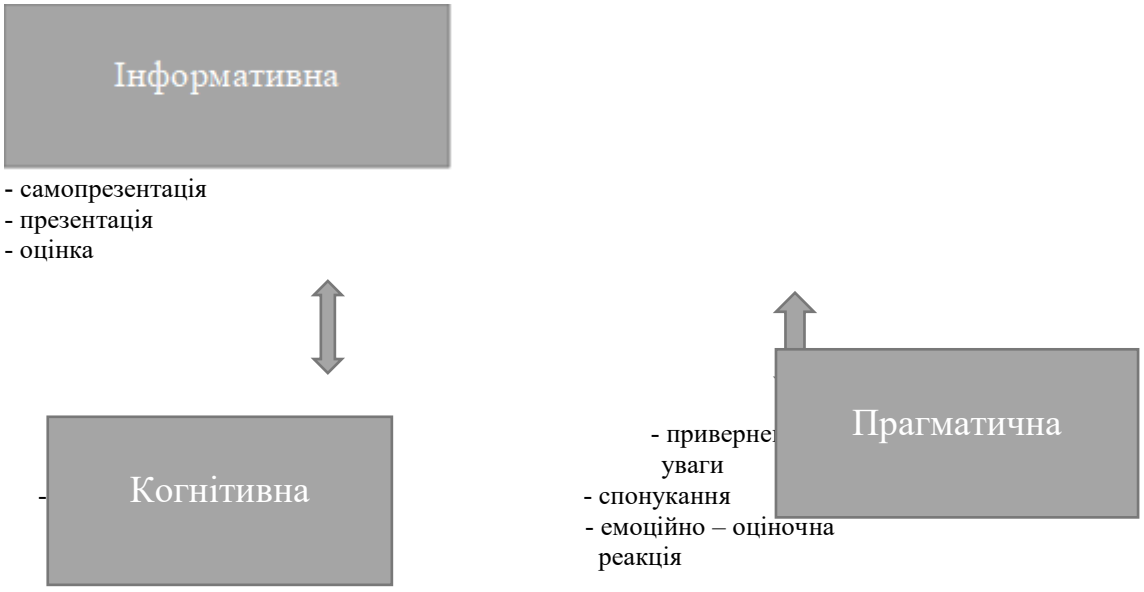

Рис.1 Функції слогана на одязі та їх аспекти

Отже, слоган на одязі виконує три основні функції: інформативну, когнітивну, прагматичну, які взаємодіють між собою. При цьому в межах кожної функції можна виділити аспекти її реалізації.

Література:

1. Захарчук В., Редькіна С. Рекламний слоган та його функції (На прикладі англомовної реклами). *Соціол.: теорія, методи, маркетинг*, 2003. № 3, 133-136 с.
2. Ондомбо П. Синтаксична структура слогана: автореф. дис. … канд. філол. наук. Воронеж, 2004.
3. Пророкова Р.Д. Структурно – змістові та лексичні особливості побудови рекламних слоганів. *Young Scientist*, 2019. № 5 (69). URL: http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/5/9.pdf (дата звернення: 09.11.2021).
4. Романенко Я. Н. Рекламний текст як об'єкт лінгвістичного дослідження: дис. … канд. філол. наук. М., 2007. 293 с.
5. Щепка О. А. Особливості мовної організації слогана української політичної реклами. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації.* URL: http://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/eng/journals/2019/3_2019/part_1/16.pdf (дата звернення: 10.11.2021).
6. Merriam – Webster dictionary. URL: https://www.merriam_webster.com/dictionary/slogan (last accessed: 07.11.2021).

Гуменюк М. В.,
студент Інституту гуманітарної підготовки
та державного управління
Івано-Франківського національного технічного
університету нафти й газу
Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Гуменюк І. М.

ХУДОЖНІ ФІЛЬМИ ЯК ЗАСІБ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Знання англійської мови як глобального засобу спілкування в сучасних умовах стало буденною необхідністю, важливим чинником мобільності та конкурентоздатності фахівця будь-якої галузі. Водночас суттєво зросла потреба в педагогічних працівниках, здатних якісно навчати англійської мови в ЗЗСО та ЗВО, розвивати інтерес до вдосконалення іншомовної комунікативної компетентності. Відповідно активізувався пошук ефективних методик і технологій навчання у цьому напрямку.

Однією з основних перешкод, яку доводиться долати у процесі вивчення англійської мови, є проблема комунікації: введення вивчених мовних одиниць у процес активного спілкування, їх зв'язок з об'єктивним світом і конкретним мовленнєвим середовищем; адекватне сприйняття усного мовлення на слух, розуміння його смислу. Вирішенню цих проблем значною мірою сприяє використання художніх фільмів як засобів вивчення іноземної мови.

На думку С. Рижкової, відео та фільми іноземною мовою допомагають створити умови навчання, максимально наближені до реального мовного середовища, і відтворити мовну ситуацію візуально-аудіальними засобами. На відміну від друкованих текстів з високою інформативністю, відеоматеріали унаочнюють інформацію про обстановку, зовнішній вигляд і невербальне спілкування співрозмовників [3, с. 324]. Важливе значення має позитивний емоційний вплив художніх фільмів на глядача, що підвищує мотивацію до вивчення англійської мови, самовдосконалення в цьому напрямку.

На мимовільності засвоєння мовних явищ під час перегляду художніх фільмів іноземною мовою наголошують Л. Котнюк і Т. Онопрієнко, підкреслюючи врахування під час відбору фільмів з навчальною метою таких критеріїв, як: країнознавча інформація, відповідність програмовій темі й віковим особливостям учнів, виховний вплив [1, с. 383].

У більшості художніх фільмів представлена сучасна англійська мова, її розмовний природний варіант, а не ті фрази, що сконструйовані на основі вже вивчених слів. Це зумовлює максимальну концентрацію уваги під час їх перегляду, напруження пам'яті, фонематичного слуху. Доцільно зауважити, що з метою вивчення мови рекомендовано використовувати тільки автентичні англомовні фільми, в яких лінгвістична, екстралінгвістична й контекстна інформація подана в неспотвореному вигляді. На нашу думку, як навчальний матеріал найкраще підходять фільми, які популярні серед дітей англомовних країн. З цієї позиції, а також з погляду сюжетно-емоційного впливу на глядача заслуговують уваги такі художні стрічки: *Back to the Future* (1985), *Home Alone* (1990), *Harry Potter and the Philosopher's Stone* (2001), *The Dark Knight* (2008), *The Avengers* (2012), *The Hobbit: An Unexpected Journey* (2012), *Shazam!* (2019) тощо.

Науковці-методисти стверджують, що автентичні матеріали будуть ефективними у тому випадку, коли в ньому є зрозумілими 70-80 % слів. Тому починати перегляд англомовних фільмів рекомендують з рівня Intermediate і вище [2, с. 131].

Таким чином, візуальне відтворення в художніх фільмах конкретних комунікативних ситуацій, індивідуальних особливостей мовців, супровідних об'єктів і культурної специфіки середовища створює оптимальні умови для розуміння і запам'ятовування англомовного контексту. Вивчення англійської мови за

допомогою художніх фільмів повинно відбуватися з урахуванням вікових особливостей, інтересів, а також початкового рівня володіння мовою для підтримки мотиваційного компонента навчання.

Література:

1. Котнюк Л., Онопрієнко Т. Використання автентичних художніх фільмів як засобу формування комунікативної компетенції студентів. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство): У 2 ч.* 2011. № 96. С. 380-385.

2. Федосова А. Ю. Поширені помилки при вивченні іноземної мови. Збірник статей учасників XIV Всеукраїнської практично-пізнавальної конференції «наукова думка сучасності і майбутнього», 28 жовтня – 6 листопада 2017 р., м. Дніпро, С. 130-132. URL: http://naukam.triada.in.ua/ images/files/zbirnik14.pdf (дата звернення: 14.11.2021).

3. Ryzhkova S. The peculiarities of using fiction films in teaching the practice of oral and written language of higher school students. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки: збірник наукових праць.* Вип.1. Бердянськ: БДПУ, 2021. С. 319–325.

Дмитрук М.С.,
студент лингвистического факультета
Барановичского государственного университета
Научный руководитель — канд. филол. наук, доц. Криштоп И.С.

ЯЗЫКОВЫЕ СРЕДСТВА СОЗДАНИЯ ЖЕНСКОГО ОБРАЗА В ПЬЕСЕ СЬЮЗАН ПАРКС «ВЕНЕРА»

В последние годы экономическая и в большинстве своём политическая модернизация состоялись, однако попытки ускоренной ценностной трансформации и глобализация неизбежно привели к культурному конфликту, который со временем все больше продолжает усугубляться. Актуальность данной работы обусловлена тем, что на современном этапе развития общества, вопросы толерантности к другим взглядам, идеям, к другому этносу, к другой вере, к культуре, к другому полу имеют особую значимость, как в политической, экономической сфере человеческой жизнедеятельности, так и в духовной [1].

Настоящее исследование посвящено рассмотрению особенностей создания женского образа в пьесе Сьюзан-Лори Паркс (Suzan-Lori Parks) «Венера» («Venus», 1997), в которой американский автор посредством фактов истории делает попытку «обсудить» отношение к вопросам расового и гендерного неравенства.

Сьюзан-Лори Паркс – талантливый и известный драматург США, автор пьес и киносценариев, в том числе сценария к фильму режиссёра Спайка Ли «Девушка №6». Она является лауреатом множества премий в области литературы. Среди них – Пулитцеровская премия за пьесу «Topdog / Underdog» в 2002 году.

Название пьесы Сьюзан-Лори Паркс отсылает к мифологии: Венера – римская богиня любви, красоты, плодородия, процветания и победы. Она являлась центральным элементом многих религиозных праздников и почиталась в римской религии под многочисленными культовыми названиями. Главный образ в пьесе С. Паркс – это противоречащая традиционным канонам красоты женщина, поэтому важно проанализировать общее и отличное в описании главной героини и мифологического персонажа.

Действия пьесы начинается в странах Южной Африки и перемещается в Париж. Время действия – вторая половина 19 века. В центре конфликта – персонаж, имеющий реальный прототип, известный как Саартджия Бартман (готтентот Венеры). Известно, что её мертвое тело стало объектом академических исследований, так как обусловленное генетической особенностью повышенное накопление жировой ткани в области ягодиц вызывало научный интерес. Более того, в Англии 19 века стали популярны шоу уродов, где демонстрировали женщин с такой физиологической характеристикой.

В пьесе С. Паркс главная героиня – это живой товар, женщина со сложной судьбой, а не всеми почитаемая богиня. Эту мысли иллюстрируют многочисленные примеры: “Wild Female Jungle Creature.”, “Big Bottomed Girl.”, “This is a wretched creature – an inhabitant of the interior of Africa, who has been brought here as a subject for the curiosity of this country, for 2 cents a-head.”, “Wild is her back-ground her fundament so to speak and although shes grown accustomed to our civil ways she still holds The Wilds within her behind, inside, infront which is to stay, that all yr days with her will be a lively lovely bliss”, “Yr an animal”, “Shes wild”, “The venus hottentot the only living creature of her kind in the world stepsisrer-monkey to the great venal love goddness” и др. [2].

При этом Венера выполняет и свою традиционную роль: она – объект зрительского обожания. Когда объявляется об отмене представления из-за ее смерти, раздается шквал возмущений, так как пришедшие на шоу уродов заявляют о своей «любви» к Венере.

Восприятие другими персонажами «Венеры» очень сильно отличается от ее внутреннего восприятия. «Работодатель» заставляет чернокожую женщину принимать участие в различных фрик-представлениях и радовать публику, которая не замечает в этой девушке ничего, кроме ее непропорционального тела: глаза у зрителей по-настоящему загорались лишь тогда, когда им разрешали пощупать женщину руками, думая, что дотрагиваются до какого-то дикого животного. Однако Саартджи хотела, чтобы публика восторгалась ее

этническими танцами. Более того, с приездом в Европу Саартджия Бартман становится немногословной. Она потеряла свою свободу, а значит – индивидуальность. Ей внушали, что надо больше слушать и исполнять, чем говорить.

Таким образом, пьеса Сьюзан-Лори Паркс «Венера» акцентирует такие жизненные парадоксы, как любовь и ненависть, влечение и отвращение, удовольствие и отрицание в историческом контексте расизма, сексизма, эксплуатации и колониализма. У главной героини нет ничего общего с римской богиней любви и плодородия, поскольку образ богини Венеры представляется нам в обличии прекрасного, в то время как облик главной героини, публика находит безобразным. Люди всегда любили, уважали и восхищались богиней любви. Такое отношение чуждо нашей героине: она стала любимицей публики, но лишь в качестве бесчувственного экспоната. Прочитав название пьесы впервые, можно подумать о всём том позитивном, что олицетворяет римская богиня. Читатель вряд ли способен предположить о какой тяжёлой судьбе ему предстоит узнать. Такое противопоставление помогает нам более явно понять чувства человека, которого воспринимают лишь в качестве товара. Благодаря анализу языковых средств мы можем более детально прорисовать характер персонажа. Отсюда следует сделать вывод, что разнообразие языковых средств играет большую роль в восприятии человеком полноты картины.

Литература:

1. Новиков, М. В. Толерантность в современном мире: опыт междисциплинарных исследований [Электронный ресурс] / Новиков М.В. // Министерство образования и науки Российской Федерации ФГБОУ ВПО «Ярославский государственный педагогический университет им. К. Д Ушинского». – Режим доступа: https://clck.ru/LLq2N – Дата доступа 05.11.2021;
2. Suzan-Lori, P. Venus / Venus is published by Theatre Communications Group – New York, 1997. – 165 с.

Дубойская Н.Н.,
студент лингвистического факультета
Барановичского государственного университета
Научный руководитель — канд. филол. наук., доц. Криштоп И.С.

К ВОПРОСУ О РАВЕНСТВЕ МЕНЬШИНСТВ (НА ПРИМЕРЕ АНГЛОЯЗЫЧНОГО ПЕСЕННОГО ДИСКУРСА)

Современная песня является неотъемлемой частью национального пространства каждого общества, так как именно через песню раскрывается духовный мир человека, его отношение к себе и окружающему миру. С помощью песен можно охарактеризовать не только национальную составляющую многих народов, но и их язык, присущие ему особенности и средства выражения в лирике.

Соответственно, песенный дискурс – один из основных способов хранения и передачи культурного наследия многих народов, отражающий социальные установки, национальные представления, ценности, стереотипы, культурные нормы поведения, передаваемые из поколения в поколение [1].

Анализ музыкальных композиций, предлагаемых для прослушания молодому поколению позволяет выявить наиболее употребляемые концепты, отражающие поведенческих типы, эмоции и социальные роли, обусловленные определенной культурой, ее ценностями и образами. Одним из центральных концептов песенного дискурса является «равенство».

Отметим, что термины «равенство» (‘equity’) и «равноправие» (‘equality’) часто употребляются в современной англоязычной культуре и одновременно являются достаточно сложными по своему содержанию и применению. В английском языке данные термины различаются между собой. В американской терминологии чаще используются словосочетания «равные права» (‘equal rights’), «равная защита со стороны закона», что подчеркивает формально юридический аспект. Терминологическое значение (ригорема) номинаций «равенство» (‘equity’) и «равноправие» (‘equality’) соотносимо со значением, представленным в неспецифическом употреблении языка (коммонемой). Например, словарь Макмиллана определяет «равенство» (‘equity’) как «справедливый и разумный способ поведения, утверждающий равное отношение ко всем людям» (‘a fair and reasonable way of behaving towards people, so that everyone is treated in the same way’), «равноправие» (‘equality’) как «состояние равенства, особенно в правах, статусе и возможностях» [3].

В песенных текстах концепт «равенство» репрезентуется посредством идей расизма, феминизма, ЛГБТ. Они неизменно дополняются мотивами денег, собственности, статуса, власти.

Ключевые слова, раскрывающие концепт «равенство», имеют как положительную, так и отрицательную коннотацию. Все композиции на тему равенства представителей ЛГБТ направлены на то, чтобы уверить слушателя в том, что нет ничего экстраординарного в том, чтобы быть представителем ЛГБТ+ сообщества.

Среди главных составляющих можно выделить следующие:

1. «Самоуважение» (“I’m beautiful in my own way” – исполнители призывают любить себя, несмотря на то, как тебя воспринимают другие).

2. «Видимость» (“Do not hide” – не стоит прятаться и «бежать» от самого себя).

3. «Уникальность» (“You are original” – каждый человек уникален).

Однако в композициях о представителях ЛГБТ указывается и на существование множества негативных стереотипов, которые приводят к дискриминации и издевательствам. Представители администрации ЕС и США стремятся разрешить конфликт, повышая осведомленность о правах и социальном признании представителей ЛГБТ, а также уделяя особое внимание спорту, школам, молодежи, интегрируя в систему образования сведения об особенностях транссексуалов и интерсексуалов. Такую же функцию начинают выполнять и современные песни.

Например, в композиции «Village» американский исполнитель Wrabel утверждает, что нет ничего плохого в том, чтобы быть представителем ЛГБТ-сообщества, если индивид **счастлив, открыт для мира и ничего не скрывает:**

There’s nothing wrong with you
It's true, it’s true
There's something wrong with the village [2]

В строке «*One page of the Bible isn’t worth a life*» содержится ссылка на страницу в Библии, где гомосексуализм называет «грехом», но и это не является барьером.

Изучение песенного дискурса позволяет сделать вывод о том, что среди общих черт реализации концепта «равенство» в песенном дискурсе можно выделить то, что все исполнители выражают надежду на скорое обретение равных прав и возможностей вне зависимости от пола, цвета кожи, природных особенностей, а также обращают внимание на то, что жестокость в современном мире – причина неравенства, поэтому она должна быть прекращена. Неравенство в отношении ЛГБТ-представителей «сбавляет обороты». И музыка является одним из факторов, так как многие артисты на протяжении длительного времени используют свое влияние и силу песни, чтобы донести до мира столь необходимые идеи, пользуясь своей платформой для борьбы за общее благо.

Литература:

1. Теория концепта и концептуальное пространство [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://cyberleninka.ru/. – Дата доступа: 01.03.2021.

2. Genius | Song Lyrics & Knowledge [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.genius.com/. – Дата доступа: 13.03.2021.

3. “Equality” [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.macmillandictionary.com/. – Дата доступа: 25.03.2021.

Жук А.П.,
студентка лингвистического факультета
Барановичского государственного университета.
Научный руководитель — старший преподаватель Маслова М. Е.

ФРАЗЕОЛОГИЗМЫ С КОМПОНЕНТОМ, ВЫРАЖЕННЫМ НАЗВАНИЯМИ ДРАГОЦЕННЫХ МЕТАЛЛОВ (НА МАТЕРИАЛЕ АНГЛИЙСКОГО, РУССКОГО И БЕЛОРУССКОГО ЯЗЫКОВ)

На всех этапах исторического развития драгоценные металлы привлекали пристальное внимание людей и находили широкое применение в различных сферах их деятельности. Именно поэтому в данном случае концепт «драгоценные металлы» является для нас чрезвычайно благоприятной почвой для осмысления его средствами фразеологии.

В нашей работе мы взяли за основу классификацию фразеологизмов, предложенной А.В. Куниным, согласно которой все фразеологизмы можно разделить на четыре категории: номинативные ФЕ (обозначение предметов), номинативно-коммуникативные ФЕ (действия, совершаемые человеком), междометные ФЕ (выражающие эмоции) и коммуникативные ФЕ (пословицы и поговорки) [1, с. 93].

В ходе исследования методом прямой выборки из словарей нами было отобрано 11 белорусских ФЕ, 33 английских ФЕ и 47 русских ФЕ, в составе которых присутствует компонент, выраженный названием драгоценного металла.

Структурно-семантический анализ 33 англоязычных фразеологизмов показал, что номинативные ФЕ формируют основной пласт исследуемого материала (15 единиц) и представляют собой сравнительный оборот или же имеют структуру «Adj.+N.»: *(as) good as gold, (as) yellow as gold, like gold dust, a gold mine, golden years, black gold, a goldbrick* [2]. Были выявлены ряд номинативно-коммуникативных фразеологизмов (9 единиц): *cross smb’s hand with silver, gild refined gold, to strike gold, to have a heart of gold, to go for the gold,* [2].Также в английском языке были зафиксированы коммуникативные фразеологизмы (9 единиц): *gold is a good doctor; there is no better friend in misfortune than gold; gold rules the world; gold is snare of the soul*[3].

Таким образом, в данных англоязычных фразеологизмах ярко эксплицированы характерные черты англичан: трудолюбие, старательность, вежливость, самообладание, а также меркантильность

англичан, которая раскрывается в стремлении заработать больше денег, где при этом прослеживается положительное отношение к работе. А в работе англичане ценят старательность, так как считается, что быстрое и качественное выполнение работы способствует обретению богатства.

Структурно-семантический анализ 47 русскоязычных фразеологизмов показал, что номинативные фразеологизмы (36 единиц) так же, как и в английском языке имеют структуру «Adj.+N.»: *золотые горы, золотое сердце, золотой человек, золотые руки, золотая голова, золотая лихорадка, серебряный смех, серебряные виски* [3]. Среди номинативно-коммуникативных были выявлены следующие фразеологизмы (5 единиц): *вытащить золотой билет, грести золото лопатой, купаться в золоте, осыпать золотом* [3]. Также стоит отметить, что в русском языке присутствуют и коммуникативные ФЕ (6 единиц)*: в терпении скрыто золото; несказанное слово-золото; добро серебро, а золото лучше; правда дороже золота* [3].

Таким образом, в результате семантико-структурной классификации мы видим, что большинство русскоязычных фразеологизмов олицетворяют высшую ценность и являются мерилом человеческих качеств: трудолюбие, доброта, миролюбие, выносливость, находчивость, жизнестойкость.

В сравнении с английским и русским языками выборка в белорусском языке получилась не так многочисленна (11 примеров). Такое скудное наполнение кроется в истории страны и связано с ее расположением.

Структурно-семантический анализ белорусскоязычных фразеологизмов, показал, что номинативные фразеологизмы (9 единиц) обладают структурой: «Adj.+N.»: *залатое вяселле, залатое дно, залаты мяшок, залаты фонд, залатыя горы, залатыя рукі* [4]. Номинативно-коммуникативные фразеологизмы, зафиксированные нами в белорусском языке составляют самую маленькую группу (2 единцы):*упісана залатымі літарамі, абсыпаць золатам* [4].

Таким образом, вышеперечисленные фразеологизмы символизируют лучшие качества белорусского народа такие как трудолюбие, миролюбие, толерантность, надежность, добросовестность, настойчивость, изобретательность, долготерпение, выносливость.

Подводя итоги проведенного исследования, можно сформулировать следующие выводы, что во всех трех языках преобладают фразеологизмы, имеющие в своем составе лексемы золото (80 единиц), хотя присутствуют и фразеологизмы, содержащие в своем составе лексемы серебро (9 единиц). В основном подавляющее большинство выражений ассоциируется с драгоценными металлами, деньгами, богатством, а также с цветом данного металла. В большинстве случаев данные лексемы употребляются в метафорическом значении, основанном на ценности золота, а также как символ верности, надежности, решительности к действиям, непоколебимости, отражая как национальную, так и языковую картину мира, что позволяет понять глубже понять историю и менталитет народа.

Литература:

1. Кунин, А. В. Фразеология современного английского языка / А. В. Кунин. – Москва : Международные отношения, 1972. – 289 с.
2. Кунин, А. В. Большой англо-русский фразеологический словарь / А. В. Кунин. – Москва : Русский язык, 1984. – 945 с.
3. Федоров, А. И. Фразеологический словарь русского литературного языка / А. И. Федоров. – Москва : АСТ, 2001. – 720 с.
4. Лепешаў, І. Я.Слоўнік фразеалагізмаў беларускай мовы : у 2 т. : каля 7000 фразеалагізмаў / І. Я. Лепешаў. Т. 1 : А – Л. – Мінск : Беларуская энцыклапедыя, 2008. – 672 с.

Завацкая К.О.,
студентка лингвистического факультета
Барановичского государственного университета
Научный руководитель – старший преподаватель Маслова М.Е.

АДАПТАЦИЯ ОРИГИНАЛЬНОГО ХУДОЖЕСТВЕННОГО ПРОИЗВЕДЕНИЯ (НА МАТЕРИАЛЕ РОМАНА ХАРПЕР ЛИ «УБИТЬ ПЕРЕСМЕШНИКА»

Данное исследование посвящено адаптации оригинального художественного текста. Адаптированным художественным текстом считается вторичный текст, производный от оригинала, который, имея с исходным текстом единство тематики и сюжетной основы, преобразовывается путем сочетания ряда принципов и приемов, а также способов адаптации оригинального текста для достижения целей успешной коммуникации [3].

Можно утверждать, что адаптация текста сегодня играет достаточно значимую роль. Именно благодаря адаптации оригинального иноязычного текста обучаемый с различным уровнем владения иностранным языком имеет возможность прочесть художественное произведение любого уровня сложности без затруднений, так как объём произведения уменьшается, сохраняя при этом все основные сюжетные ходы; все сложные термины

заменяются либо упрощаются. Сложная или редко употребляемая лексика, идиомы, диалектизмы, а также сложные грамматические структуры заменяются на более простые и широко употребляемые. Роль автора-адаптатора заключается в том, чтобы сделать вторичный текст легко воспринимаемым без какой-либо посторонней помощи и особых усилий. Ярким примером служит обработка текстов для детской аудитории, обработка текста узкой направленности для неспециалистов в определенной отрасли.

В ходе исследования было проведено сравнение оригинального текста знаменитого романа «Убить пересмешника» Харпер Ли с его адаптированным вариантом с целью выяснения, какие способы адаптации и почему преобладают во вторичном варианте текста. Для нашего исследования мы выбрали два способа адаптации: лексический и синтаксический по классификации видов адаптации, предложенной С.В. Первухиной [1, с. 286]. Синтаксические способы адаптации текста подразумевают упрощение грамматических структур, простые предложения вместо сложных, придаточное предложение вместо причастного оборота, замена словосочетания словом с общим значением, а также замена редко употребляемых слов словосочетанием. Лексические способы адаптации текста подразумевают замену слов синонимами или словами с более широким значением [4].

В ходе сравнения текстов двух вариантов произведения было выделено 160 случаев синтаксического, 150 случаев лексического способов адаптации и 17 случаев «двойной» адаптации, когда в одном предложении присутствует и синтаксическая, и лексическая адаптация. Также было установлено, что для синтаксической адаптации наиболее частыми являются замены словосочетаний словом с общим значением, упрощение грамматических структур, изменение сложных времен на более простые для легкого восприятия текста.

1. (OT) If you stay you've got to do what we tell you.

(AT) If you stay you'll have to do what we tell you. Изменение разговорной формы have got to +inf. на традиционную have to = inf.

2. My funeral would have been held the next afternoon.

They would bury me the next afternoon. Замена Conditional 3 на Conditional 2.

Для лексического способа адаптации в произведении была характерна замена сложных и редко употребляемых слов с узким значением на слова с широким значением. Значение идиом чаще всего передавалось словосочетаниями. Разговорные фразы и конструкции предавались с помощью традиционной грамматических конструкций.

1. (OT) Don't you fret about anything.

(AT) Don't you worry about anything. Замена слова «fret» общеупотребительным синонимом «worry».

2. (OT) The fruit of their industry.

(AT) The fruit of their work. Замена существительного «industry» на синоним с более узким значением «work».

Можно сделать вывод, что в адаптированном варианте произведения «Убить пересмешника» автор чаще всего использовал конструкции, слова или словосочетания, усваиваемые на начальном этапе обучения либо не оказывающие сильное влияние на смысл самого текста так, что в некоторых случаях можно было догадаться, о чем идет речь. Адаптация подобного рода не влияет на понимание содержания произведения. Такие замены дают возможность читателям с разным уровнем владения английским языком прочесть, погрузиться в атмосферу произведения и понять его без особых затруднений так, как все сложности были сняты адаптатором.

В настоящее время существует огромное количество адаптированных материалов, тем не менее, следует отметить тот факт, что умение адаптировать текст остается важным профессиональным умением учителя иностранного языка, который должен уметь адаптировать свою речь, учебный материал к индивидуальным особенностям учащихся, к уровню их обученности и к определенной педагогической ситуации.

Литература:

1. Первухина, С. В. Справочник по английскому языку / С. В. Первухина. – Ростов на Дону : Феникс, 2012. – 286 с.
2. Цветкова З. М., Убить пересмешника / З. М. Цветкова, Т. Я. Цейтлин. – М. : Высшая школа, 1969. – 128 с.
3. EduNeo [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.uncer.com/com/ru/adaptatija/. – Дата доступа: 17.03.2021.
4. Litdic.ru [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.litdic.ru/adaptaciya/. – Дата доступа: 17.03.2021.
5. Lee, H. To Kill a Mockingbird / H. Lee. – New York : Popular Library, 1973. – 284 p.

Занько К.А.,
студентка лингвистического факультета
Барановичского государственного университета
Научный руководитель – старший преподаватель Маслова М.Е.

КУЛЬТУРНО-МАРКИРОВАННЫЕ РЕАЛИИ
КАК СРЕДСТВО СОЗДАНИЯ ХУДОЖЕСТВЕННОГО МИРА
(*НА МАТЕРИАЛЕ РОМАНОВ ФИЛИППЫ ГРЕГОРИ*
***"THE QUEEN'S FOOL" И "THE OTHER BOLEYN GIRL"*)**

Данное исследование посвящено одному из популярных жанров литературы – историческому роману. Цель исследования состоит в выявлении и культурно-маркированных реалий и определения их функции в создании художественного мира.

Исторический роман построен на историческом сюжете, который воспроизводит в художественной форме определённый период истории. Всё повествование в романе ведётся на фоне исторических событий [1]. Автор создает собственную художественную картину мира, которая заимствует предметы из реального и придуманного мира в виде культурно-маркированных реалий. **Реалии** – это «слова, служащие для выражения понятий, отсутствующие в иной культуре и в ином языке, слова, относящиеся к частным культурным элементам, т. е. к культурным элементам, характерным только для культуры А и отсутствующим в культуре В, а также слова, не имеющие эквивалентов за пределами языка, к которому они принадлежат» [2, с. 53].

В рамках данной работы были отражены культурно-маркированные реалии, представляющие наибольший интерес, как в выражении, так и в плане интерпретации. Обращение к текстовым фрагментам из произведений Филиппы Грегори "The Queen's Fool" и "The Other Boleyn Girl" способствует выявлению культурологических реалий и обеспечивает адекватное понимание наиболее сложных эпизодов и событий, изложенных в романе. Особое внимание уделяется культурно-маркированным реалиям, отражающим историю, быт и традиции Великобритании 16 века. В ходе исследования была проведена классификация культурно-маркированных реалий, основанная на предметном принципе, которая, в свою очередь, подразделяется на: географические реалии, этнографические реалии и общественно-политические.

Этнографические реалии. В создании культурной специфики изображаемого мира особенно велика роль бытовых реалий. Благодаря этим лексемам, передающим внутреннее устройство здания, рацион королевского двора, а также условия жизни британской знати описываемой эпохи читатель знакомится с бытом и культурой. "I hurried to my seat in *the queen's presence chamber.* " [3, с. 5]. Временной колорит передается с помощью реалий, обозначающих одежду, названия профессий, предприятий, элементов культуры, продуктов питания, которые вносят особенности в описание данной эпохи и одновременно придают ему достоверность. "Henry too should wear a *doublet* and *hose*" [3,339]. "I helped her to dress in her white *gown* with a white *surcoat* and *a mantle of white ermine*" [3, с. 465]. С целью передачи исторического колорита автор также применяет описание различных обычаев, приемов и праздников, характеризующих описываемую эпоху. "George swept *a low bow*. Anne and I *sank down into our curtsies* together» [3, с. 21]. «…and *dropped to one knee* before Anne…" [3, с. 324].

Общественно-политические реалии. Большую роль играют обращения и титулы. Лексемы "princess", "empress", "Your Majesty", "regal" используются автором для создания концепта «английской королевы», так как он является примером для подражания, проявляясь как модельная личность на фоне ценностных доминант британской картины мира. "I call little Catherine a *princess* because she is fawned over as if she were a queen in the making" [3, с. 172].

Географические реалии. Можно отметить, что автор прибегает к употреблению географических реалий, которые участвуют в создании определенного цельного образа Британии как сильной развитой державы того времени. Об этом свидетельствует тот факт, что государство было центром мировой торговли, насыщенной товарами и снабжающей ими весь мир. "We can't go into *the City of London*…" [3, с. 382]. "… and took the boat back to *the City* " [3, с. 165].

Объективная информация, содержится в географических реалиях, а именно в названия местных достопримечательностей, которые, если и становятся известными за пределами данной местности (иногда входя в фонд национальной культуры), тем не менее, сохраняют ассоциацию именно с данной местностью. "Still we lingered at *Hampton Court*…" [24, с. 294].

Исходя из полученных данных, мы смогли выявить, что большую часть реалий в произведениях составляют этнографические реалии (54,4%), на общественно-политические реалии пришлось чуть более трети обнаруженных нами слов (25,4%), на третьем же месте по распространенности находятся географические реалии (20,9%) .

Таким образом, мы можем сделать вывод о том, что Ф. Грегори использует богатый исторический материал, интерпретируя его в своей манере, используя культурно-маркированные реалии для создания

исторической действительности, что делает её одним из лучших современных британских авторов в жанре исторического романа.

Литература:

1. Литературная энциклопедия: Словарь литературных терминов / под ред. Бродского Н., Лаврецкого А., Лунина Э., Львова-Рогачевского В., Розанова М.. –СПб, 1925. –Т. 1. –576 с.
2. Верещагин Е. М. Лингвострановедческая теория слова / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров. – М. : Русский язык, 1980. – 320 с
3. Gregory, P. The Other Boleyn Girl / P. Gregory. – New York : Simon and Schuster, 2004. – 735 p.
4. Gregory, P. The Oueen's Fool / P. Gregory. – New York : Simon and Schuster, 2004. – 512 p.

Заремба А.Д.,
студентка факультету іноземної філології та
соціальних комунікацій Сумського державного університету
Науковий керівний – канд. філол. наук., доц. Єгорова О.І.

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ФЕНОМЕНУ «ЕПАТАЖ»: ПОНЯТІЙНІ АСПЕКТИ

Суспільство характеризується високим ступенем інформаційності, тож у вирії сучасного життя, перенасиченого різноманітною інформацією проявити індивідуальність, будь-то власну чи якогось предмета, буває доволі важко. За таких умов популярним особам, політичним діячам, рекламістам та піарщикам доводиться шукати такі засоби та стратегії привернення уваги, які б створювали довгостроковий ефект запам'ятовування та популяризації. Саме тому застосування епатажу для привернення уваги є надзвичайно ефективним з огляду на те, що ефект враження досягається засобами поєднання новизни та скандальності, який викликає спірні, активні дискусії навколо об'єкту, предмету.

Феномен епатажу виник в європейській культурі ще в античну епоху, де розглядався як суто індивідуальний акт поведінки. Спершу поняття епатажу поширилося в культурі, мистецтві, рекламі, а згодом в царинах бізнесу та політики. В сучасних лінгвістичних дослідженнях поняття епатажу ще не отримало достатнього висвітлення, тим не менш, вітчизняний дослідник Ф. Штейнбук у свої дослідженнях аналізує онтологію поняття «епатаж» [4], дослідниця І.О. Дубських вивчає тактики епатування як інструменти провокаційної самореклами в царині шоу-бізнесу [1], науковець А.В. Завадська аналізує прояви епатажу як засоби мовного впливу [2], а теоретики Дж. Ісакссон, В. Херманн та І. Пол досліджують явище епатажу в контексті провокаційної реклами [5] тощо. Епатаж може бути визначений як *скандальна витівка*, поведінка, що навмисно порушує загальноприйняті норми й правила, а синонімами до цього слова є *ескапада* та *екстравагантна витівка* [3, с. 833]. Поняття епатажу вбудовується в синонімічний ряд слів *скандалізувати, шокувати*, і в її лексичному значенні з'являється характеристика «вражати оточуючих».

Аналіз авторитетних англомовних лексикографічних джерел таких як Merriam Webster Dictionary, Oxford Dictionary, Cambridge Dictionary за методикою, запропонованою вітчизняними дослідницями О.І. Єгоровою та іншими [6], дозволяє детермінувати системні вербалізатори відповідного концепту *épater le bourgeois*, а також описати номінативне поле концепту у його понятійному зрізі.

До ядра номінативного поля ключового вербалізатора концепту –лексеми *épater le bourgeois*, – належить одиниця *scandalous*, що зустрічається у всіх трьох аналізованих джерелах і актуалізує базову концептуальну ознаку «скандальний». На ближній периферії модельованого поля розташовуються денотати *very unusual behavior, to shock, slightly, unacceptable, offensive, violent* концептуалізують епатаж як «незвичну», «шокуючу», «нестандартну» поведінку. До дальньої периферії поля відносимо лексеми *rude, impressive, to loathe, to cling* що деталізують функціональну сферу буття поняття, його зв'язок із суспільством.

Епатаж проникає практично в усі сфери життя суспільства, проте особливо активно функціонує в рамках бізнесового та політичного дискурсу. Мовний епатаж розрахований на привернення уваги аудиторії, а в його основі лежить гра та мовотворчість, тобто навмисне порушення лексичного значення слова, лексичної сполучуваності, руйнування структурної оформленості слова, що є дієвим способом привернення уваги реципієнта, який завжди приносить бажане – популярність, упізнаваність та розголос.

Література:

1. Дубских И.А. Тактика эпатирования как инструмент провокационной саморекламы в «звездных» интервью. *Вестник ЮУрГУ*, 2012. № 25. С. 109–112.
2. Завадская А.В. Эпатаж как способ речевого воздействия в современных рекламных текстах. *Современная коммуникативистика. Научные исследования и разработки.* Научный журнал. 2013. № 6(7). С. 57-62.
3. Крысин Л.П. Толковый словарь иноязычных слов. Москва : Русский язык, 2001. 856 с.
4. Штейнбук Ф. Епатажна онтологія в літературних текстах. *Слово і Час*, 2015. №5. С. 36–42.
5. Hellgren J., Sverke M., Isaksson K. A Two-dimensional Approach to Job Insecurity : Consequences for Employee Attitudes and Well-being. *European Journal of Work and Organizational Psychology*. 1999. Volume 8. Number 2. P. 179–195.

6. Yehorova O., Prokopenko A., Popova O. The concept of European integration in the EU-Ukraine perspective: notional and interpretative aspects of language. *On-line Journal Modelling the New Europe.* № 29. 2019. P. 53–77. Режим доступу: http://neweurope.centre.ubbcluj.ro/wp-content/uploads/2019/04/3-article_YEHOROVA_PROKOPENKO_POPOVA.pdf

Ковенько О.Д.,
студентка лингвистического факультета
Барановичского государственного университета
Научный руководитель – старший преподаватель Маслова М.Е.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МЕТОДИКИ SQ3R КАК СРЕДСТВО ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ

Подготовка высокообразованных и высококвалифицированных специалистов невозможна без самостоятельного учебного труда студентов, осуществляемого вне обычных аудиторных занятий.

Самостоятельная учебная работа – это решение учебно-познавательных задач различного уровня сложности без непосредственного участия педагога [1, с. 287]. Самостоятельная работа рассматривается нами в качестве специфической формы учебной деятельности студента и характеризуется рядом следующих психолого-педагогических особенностей [2, с. 10]. Во-первых, она является следствием и продолжением целесообразно организованной преподавателем учебно-познавательной деятельности. Во-вторых, такая работа должна быть осознана студентом как выбираемая и внутренне мотивированная деятельность по усвоению учебного материала. Работа с книгой является одним из основных видов самостоятельной учебной деятельности студентов. Овладение способами данного вида деятельности является наиболее важным в процессе познавательной деятельности, поскольку «без углубленной и систематической самостоятельной работы с книгой невозможно стать хорошим специалистом» [3, с.114].

Целью нашего исследования было определение уровня владения навыками работы с книгой у студентов 3 курса лингвистического факультета Барановичского государственного университета.

Результаты опроса, проведенного нами среди студентов, свидетельствуют о следующем: студенты (83%) посещают библиотеку только по мере необходимости, большинство студентов (56%) обращаются за помощью к учебному пособию только в случае неудачного поиска информации в сети Интернет. 46% из числа опрошенных сталкивались с трудностями при работе с учебными пособиями. Трудности, по мнению студентов (54%), связаны с восприятием информации в учебных пособиях (неумение выделять главное из прочитанного, уровень сложности изложенного текста). Только 4% опрошенных знали о каких-либо техниках работы с книгой. Однако возможность повышения эффективности использования учебных пособий заинтересовала студентов, и 81% хотели бы узнать о техниках работы с книгой и научиться использовать их в своей самостоятельной работе.

Результаты наблюдений преподавателей и наши собственные результаты приводят к мысли, что внедрение развивающих личностно ориентированных технологий стимулирует самостоятельную работу студентов, их саморазвитие и самосовершенствование, обеспечивает освоение не только знаний, но и способов профессионального мышления и деятельности.

Среди большого числа техник работы с текстом, наибольший интерес у нас вызвала техника усвоения текстов SQ3R [4, с.43], поскольку она помогает легко найти, структурировать и запомнить информацию, т.е. сделать процесс работы с книгой максимально эффективным. Данная техника применима в самообразовании и обучении. SQ3R – это аббревиатура алгоритма работы с информацией, состоящего из пяти основных шагов:

1. Survey (Оцените). В начале работы следует бегло просмотреть используемый текст, получить о нём общее представление.

2. Questions (Вопросы). Необходимо записать конкретные вопросы, требующие развёрнутого ответа, интересующие вас по заданной теме.

3. Read (Прочтите). На этом этапе необходимо прочитать текст и обратить особое внимание на те его части, которые кажутся наиболее полезными. Читать текст рекомендуется по главам (темам, заголовкам), фиксируя ключевые слова и важную информацию.

4. Recite (Вспомните). Закончив чтение выделенного материала, необходимо сформулировать ключевые моменты, отвечающие на вопросы из пункта 2. Данный этап можно проводить не только в устно, но и письменно (выделяя ключевые слова и моменты), поскольку «запись – лучшая опора памяти» [3, с.112].

5. Review (Пересмотрите). Пересмотр текста и финальное воспроизведение может проходить на основе записей, которые были сделаны ранее. При правильном использовании техники это не составит труда.

Приведенный выше алгоритм предполагает создание большого количества вариаций для решения как образовательных, так и творческих задач.

Проведенное нами исследование констатирует неумение студентов эффективно использовать учебную литературу, однако наблюдается тенденция к изменению данной ситуации. Предложенная нами техника

является эффективным средством повышения эффективности самостоятельной работы студентов, позволяющая минимизировать затраты времени и сил в процессе познавательной деятельности.

Литература:

1. Баранова Н. П. Белорусская педагогическая энциклопедия (2 том): энциклопедия в двух томах/ Н. П. Баранова, О. Л. Жук, А. С. Лаптёнок. – Минск : Адукацыя і выхаванне. – 2015. – 725 с.
2. Жук О. Л. Педагогические основы самостоятельной работы студентов: пособие для преподавателей и студентов / О. Л. Жук. – Мн. : РИВШ, 2005. – 112 с.
3. Пискунов М. У. Организация учебного труда студентов / М. У. Пискунов. – БГУ, – 1982. – 142 с.
4. Бьюзен Т. Супермышление / Т. Бьюзен. – Москва : Поппури, – 2007. – 320 с.

Комар О.С.,
викладач кафедри іноземних мов
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини

ОСНОВНІ ПРИЙОМИ У МЕТОДИЦІ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Безумовно, з віку до століття методика викладання мов удосконалювалася, створювалися перші підручники, але з великою ймовірністю можна стверджувати, що з моменту, коли відбулися перші спроби теоретичного обґрунтування методики викладання іноземних мов (друга половина-XVIII століття) і до теперішнього часу активно розвивалися два основні напрямки: практичний та граматико-перекладний. І якщо протягом багатьох років граматично-перекладний метод викладання іноземних мов був провідним, основним, то з розвитком сучасних технологій на зміну йому прийшли інші підходи, один із яких так званий комунікативний метод навчання Саме живе спілкування є тією основою, що дозволяє «заговорити» іноземною мовою. Проте, як зазначає Є.І. Бойко, без формування граматичної компетентності «неможливе чи скрутне формування мовної діяльності на досліджуваній іноземній мові», а «щоб граматична компетентність була сформована, студент повинен практично опанувати мовними засобами і використовувати їх у мовленнєвій діяльності» [1, с. 213].

Виходячи з цього положення, вважаємо, що сучасні прийоми, що використовуються в навчанні іноземних мов, повинні бути спрямовані з одного боку, на розвиток комунікативних компетентностей, а з іншого – граматичних компетентностей (на свідоме освоєння мовної системи досліджуваної мови). Поєднання зазначених тверджень дозволить удосконалювати морфологічні та синтаксичні навички побудови висловлювання в процесі мовної діяльності іноземною мовою, а значить, буде досягнуто основна мета – ефективна комунікація. Безумовно, мета навчання може бути досягнута, якщо в студента є бажання використовувати набуті знання і сформовані вміння і навички. Отже, педагогу необхідно підібрати ті прийоми навчання іноземної мови, які будуть мотивувати студента до ефективного спілкування, враховуючи при цьому, що оволодіння іноземною мовою здійснюватиметься у мовному середовищі з одночасною опорою на граматичну систему мови, що вивчається. Відповідно до «Тлумачного словника термінів методики навчання іноземних мов», прийом-конкретні дії та операції викладача, мета яких передати знання, сформувати навички та вміння, стимулювати навчальну діяльність студентів для вирішення навчальних завдань[3, с. 79]. В даний час у методиці викладання іноземних мов застосовуються такі прийоми, як навчальний проект, презентації, візуальні засоби, робота з текстом, комунікативні ресурси, смарт технології та багато іншого. Зупинимося докладніше на деяких із них.

1. Візуальні засоби навчання. Візуальні засоби відіграють важливу роль у процесі навчання іноземних мов. І. П. Павлов, у своєму вченні про дві сигнальні системи говорить про те, що у людини всі явища дійсності відображаються в мозку, по-перше, у формі відчуттів, уявлень, вражень (перша сигнальна система, властива як людині, так і тваринам), по-друге, у формі особливих умовних знаків - слів, які і становлять другу сигнальну систему дійсності, властиву лише людині: «Аналіз і синтез, що здійснюється корою великих півкуль головного мозку, у зв'язку з наявністю другої сигнальної системи стосується вже не лише окремих конкретних подразників, а й їх узагальнень, поданих у словах» [1]. Таким чином, саме слова стають еквівалентами зорових, слухових та інших образів, які сприяють виникненню мовлення.

На думку психологів, переважна більшість інформації, одержуваної людиною у процесі навчання, сприймається візуально. Мовний матеріал не є винятком, оскільки візуальні засоби стають «зорово-смисловою опорою для введення, активізації та закріплення мовних одиниць, будучи сполучною ланкою між смисловою та звуковою стороною слова» [3, с. 39]. Є.І. Бойко вважає, що пояснення нового матеріалу має базуватися на спільному візуальному читанні тексту - друкованого або електронного, і на супроводі цього тексту таблицями, малюнками, графіками, фотографіями, презентаціями[1, с. 216]. Ілюстрація може стати свого роду "опорним конспектом", дозволяючи повторити як лексику, так і граматичну структуру речень. Робота студента стає більш мотивованою, якщо перед очима є і текст, і ілюстрація до нього, що створює єдине інформаційну базу матеріалу, що вивчається [3, с. 39].

Однак, якщо будуть знайдені смислові зв'язки, використані необхідні лексико-граматичні форми, можна вважати, що вирішено основне завдання - студент починає вибудовувати власне висловлювання.

2. Навчальна проектна діяльність. Відповідно до положень Є. С. Полат, метод проектів - це спосіб досягнення дидактичної мети навчання через детальну розробку проблеми (технологію), яка повинна завершитися цілком реальним, практичним результатом, орієнтованим на самостійну діяльність студентів - індивідуальну, парну, групову, яку студенти виконують протягом певного проміжку часу [4]. Безумовно, цей методичний прийом не можна віднести до сучасних (він розроблений у першій половині XX століття на основі прагматичної педагогіки Джона Дьюї), проте в даний час у зв'язку з розвитком інформаційних технологій та широким використанням комп'ютерних технологій проектна діяльність стає особливо актуальною в методиці викладання іноземних мов.

Однак використання даного прийому передбачає певний алгоритм дій, який розробляється під керівництвом педагога. По-перше, необхідно визначити проблему, над якою і будуть працювати студенти, обговорити, де і як здійснюватиметься пошук інформації, вирішити, як будуть оформлені кінцеві результати (захист презентацій, творчий звіт та ін.). По-друге, сам процес збору, систематизації та аналізу отриманих даних; по-третє, підбиття підсумків, оформлення результатів, їх презентація, висновки.

Якщо основне призначення навчальної проектної діяльності полягає у можливості учнів самостійного набувати знань у процесі вирішення поставлених перед ними завдань, значить, проектна діяльність виробляє у учня вміння самостійного пошуку інформації, розташування цієї інформації у певній послідовності, а головне – подання її в доступному вигляді, наприклад, як презентації. І якщо пошук інформації супроводжується роботою з автентичними текстами, а, отже, розширенням словникового запасу, поглибленням знань граматичної системи мови, підготовка презентації супроводжується відбором матеріалу, необхідного для включення в презентацію, підбором ілюстрацій, а головне - підготовкою власного висловлювання. Такий прийом, як проектування, дозволяє студенту непросто набувати знання та досвід дослідницької діяльності, але формувати міцні граматичні та комунікативні навички. Як зазначає Є.А. Дворкіна, даний прийом «передбачає не нав'язувати студенту лінгвістичні знання, а допомогти йому розвивати їх. Процес навчання мови повинен бути процесом дослідницьким та експериментальним» [2, с. 93].

3. Робота з текстом. Вважаємо, що одним із ефективних прийомів роботи є аналіз тексту, так як саме текст «має пізнавальну і виховну цінність, містить великі можливості для роботи над володінням мовою, служить стимулом для розвитку мовленнєвих навичок» [2, с. 94]. Головне методичне призначення тексту - бути основою для формування, розвитку та вдосконалення всіх мовних умінь. Вважаємо, що на початковому етапі формування навичок усного мовлення засвоєння матеріалу багато в чому залежить від зразковості тексту: зміст запропонованого тексту має відповідати тим конкретним комунікативним завданням, які необхідно вирішити під час його аналізу. Спочатку запропоновані тексти повинні мати невеликий обсяг, містити незначну кількість нових слів, представляти літературну мову. Метою навчання є формування таких мовних умінь та навичок:

1) переказати текст, зробити опис, повідомлення на тему,скласти розповідь;

2) логічно послідовно розкрити задану тему;

3) обґрунтувати правильність своїх думок, включаючи у своє мовлення елементи міркування, аргументації.

Для того, щоб досягти поставленої мети педагогу необхідно вирішити такі завдання: підібрати мовний та наочний матеріал; визначити труднощі, які можуть виникнути у студентів при першому прочитанні тексту (нові слова, імена, дати), підготуватися до їх пояснення; скласти чіткий план роботи в аудиторії (робота з текстом; постановка питань з метою розкриття змісту тексту; створення мовної бази; усне виконання завдання (спочатку колективно, потім індивідуально); письмова робота протягом 5-10 хвилин; обговорення робіт (розкриття теми, послідовність викладу тощо).

Таким чином, застосування сучасних прийомів у навчанні іноземних мов спонукає до творчого пошуку не тільки студентів, які вивчають мови, а й викладачів, і загалом забезпечує досягнення головної мети – отримання знань у сфері мовної комунікації.

Література:

1. Бойко Е. И. Механизмы умственной деятельности. (Динамические временные связи). – М.: Педагогика, 1976. – 248 с.

2. Дворкина Е.А., Полякова Ю.Д. Проектная деятельность как способ гумaниза-ции образования в технических вузах// Иноязычное образование в современном мире, 2013. – Ч. 1. – С. 93–99.

3. Миньяр-Белоручев Р.К. Методический словник. Толковый словарь терминов методики обучения иностранным языкам. – М., 1996. – 144 с.

4. Полат Е.С. Метод проектов. – [Электронный ресурс]: http://distant.ioso.ru/project/meth%20project/2.htmhttp://www.snu.edu.ua/index.php?mode=837

Левко А. А.,
студент лингвистического факультета
Барановичского государственного университета

Научный руководитель – канд. филол. наук, доц. Булатая Е. В.

СОПОСТОВИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ РЕПРЕЗЕНТАЦИИ КОНЦЕПТА «BREAD / ХЛЕБ» ВО ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ СИСТЕМАХ АНГЛИЙСКОГО И БЕЛОРУССКОГО ЯЗЫКОВ

Актуальность изучения концепта «хлеб» в современной лингвистике обусловлена, прежде всего, его важностью и значимостью не только для осмысления языковой картины мира определенного народа, но и для построения целостной концептуальной системы изучаемой лингвокультуры. При этом исследование особенностей вербализации концепта «bread / хлеб» во фразеологическом языковом фонде английской и белорусской лингвокультур показывает сложный и многослойный характер данного лингвистического феномена. Сопоставление способов вербализации концепта «bread /хлеб» в английском и белорусском языках позволяет судить о некоторых чертах национального менталитета и мировосприятия, присущих представителям данных культур.

Что касается особенностей культуры англичан, то концепт “bread” находит свое отражение в отношениях данного народа к деньгам, где пропагандируется бережливость и внимательность, и к труду, когда позиционируются такие качества человека, как терпеливость и самообладание. Это четко прослеживается в следующих фразеологизмах: “on the bread line” [4, с. 100] –в крайней нищете; “to be out of the bread” [4, с. 100] – не иметь куска хлеба; “to be in bad bread” [4, с. 100] –иметь неприятности; “to know which side one’s bread is buttered” [4, с. 100] –быть себе на уме; “to quarrel with one’s bread” [4, с. 100] –бросать занятие, дающее средства к существованию, действовать вопреки своей выгоде; “bread and butter” [4, с. 100] –средства к существованию; “to take the bread out of smb.’s mouth” [4, с. 100] –лишать кого-либо средств к существованию.

Одно из занятий, которому англичане отводят достаточно много времени, –это добывание денег. Следовательно, еще один важный семантический компонент концепта “bread” в английской лингвокультуре составляет «хлеб как материальное благополучие». В качестве примеров репрезентативны следующие фразеологизмы: “to make one’s bread” [5, с. 99] –зарабатывать на жизнь; “a bread –winner” [5, с. 99] –кормилец; “to have one’s bread buttered for life” [5, с. 99] –быть материально обеспеченным на всю жизнь; “bread buttered on both sides” [5, с. 100] –благополучие, обеспеченность.

Рассмотрим репрезентацию концепта «хлеб» в белорусской культуре. В представлении белорусов, как, впрочем, и многих других народов, хлеб был и остается первоосновой, символом жизни. Об этом свидетельствуют ниже представленные фразеологические единицы: «хлеб і да хлеба» –власть над всякой едой [1, с. 501]; «хлеб –усяму галава» [1, с. 501]; «хлеб –наш бацька, а вада –маці» [1, с. 501]; «без калача і мясам сябе не накорміш» [1, с. 501]; «пасля салёнага добра п'ецца, а пасля хлеба –спіцца» [1, с. 501]; «вырашчаны сваімі рукамі хлеб можаш хоць усю ноч есці» [1, с. 502]; «быў бы ў доме хлеб, а ўсё астатняе само наладзіцца» [1, с. 502]; «без хлеба яда –да парога хада» [2, с. 495]; «быў бы хлеб, а мышы знойдуцца» [2, с. 501].

В белорусском языке зафиксировано довольно много фразеологизмов, в которых говорится о хлебе как о результате тяжелой работы: «паносіш мазалёў –пад’ясі хлеба» [3, с. 213]; «хто хлеба хоча, той мусе быць у поце» [3, с. 213]; «горка часам праца, ды хлеб ад яе салодкі» [3, с. 213]; «хлеб адбіць» [3, с. 213].

Приведенные примеры белорусских пословиц и поговорок достаточно четко отражают особенности белорусского национального характера. Важно отметить, что исторически жизнь белорусов во многом зависела от урожая, который, в свою очередь, определялся климатическими условиями, что и поспособствовало появлению у белорусов таких качеств, как выносливость и трудолюбие.

Таким образом, анализ английских и белорусских фразеологических единиц показал, что ядро концепта «bread / хлеб» составляет такой компонент, как «хлеб – свидетельство и первооснова жизни». В целом же концепт «bread / хлеб» осмысливается и в английской, и в белорусской лингвокультурах не просто как пища, а как главный продукт, добываемый человеком в поте лица, то есть как нечто абстрактное, соотносимое с символом жизни.

Литература:

1. Лепешаў І. Я., Якалцэвіч М. А. Слоўнік беларускіх прыказак. Мінск: Беларуская навука, 2006. 544 с.
2. Лепешаў І. Я. Фразеалагічны слоўнік беларусскай мовы: у 2 т. Мінск: БелЭн, 1993. Т. 2: М—Я. 607 с.
3. Слоўнік беларусскіх народных параўнанняў / Нац. акад. навук Беларусі, Ін-т мовы і літ. імя Я. Коласа і Я. Купалы; уклад. Т. В. Валодзіна, Л. М. Салавей; навук. рэд. В. М. Макіенка. Мінск: Беларуская навука, 2011. 482 с.
4. Cambridge Advanced Learner's Dictionary / McIntosh Colin [et al.]. Cambridge, 1995. 1844 p.
5. Oxford Advanced Learner’s Dictionary of Current English / A. S. Hornby [et al.]. Oxford: Oxford university press, 2010. 1796 p.

Максимишена К.Р.,
студентка кафедри іноземних мов
Вінницького державного педагогічного університету

Науковий керівник — д-р. пед. наук, доц. Дмітренко Н.Є.

РОЛЬ АУДІОВІЗУАЛЬНИХ ЗАСОБІВ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

В наш час, ми бачимо різну зацікавленість з боку педагогів, методистів до навчальних відеофільмів як ефективного засобу навчання іноземної мови. Аудіозапис на сьогодні є найрозповсюдженішим засобом слухової наочності. Проте, слід пам'ятати про певну обмеженість аудіозапису, а саме – відсутність іншого виду комунікації: міміки, жестів, рухів. Більші можливості надають аудіовізуальні засоби: кіно, навчальне телебачення, відеозаписи, що мають великі переваги порівняно з фонозаписами, де повна відсутність зорової наочності заважає сприйняттю іноземної мови.

Різні фільми, кінофрагменти, відеоматеріали використовуються з метою поглиблення навчального процесу і надання йому максимальної комунікативної спрямованості. Вони створюють додаткове мовне середовище і відтворюють мовну ситуацію звуковими і зоровими засобами. За короткий відрізок часу, відведений на перегляд відеосюжету або відеофрагменту, учень одержує великий обсяг інформації одразу по двох каналах: зоровому і слуховому. Зоровий ряд допомагає краще запам'ятати мовні структури, поповнити лексичний матеріал і активізує розвиток мовленнєвої діяльності і навичок аудіювання.

Специфіка відео полягає в тому, що воно дає можливість поєднати зорові та звукові образи в типових обставинах, запропонувати учням мовленнєву ситуацію, в якій вони за допомогою викладача можуть опиниться у ролі активних учасників спілкування [2, с. 360].

Незважаючи на певний прогрес (використання різних інтерет-ресурсів, програм і т. д.), однією з труднощів навчання іноземної мови все-таки є дуже обмежена можливість спілкування з носіями мови. Тому важливим завданням вчителя є створення реальних і уявних ситуацій спілкування на уроці іноземної мови з використанням різних прийомів роботи. Не менш важливим також вважається залучення школярів до культурних цінностей народу-носія мови. У цих цілях велике значення мають автентичні матеріали - відеофільми і різні відеоматеріали [1, с. 21].

Впровадження відео в процес навчання іноземних мов допомагає вирішити багато завдань. Відео служить сильним стимулом до вивчення іноземних мов. Учні отримують можливість застосувати і розширити свої знання на незнайомому автентичному матеріалі. Коли вони усвідомлюють, що вони в змозі розуміти іншомовну автентичну мова, у них підвищується самооцінка і мотивація до вивчення предмета.

Використання відеоматеріалів на уроках англійської мови дозволяє учням розвинути мовну здогадку і розширити кругозір. У них з'являється можливість дізнатися про історію, традиції, звичаї людей країни досліджуваної мови. При роботі над відеофрагментом задіяні всі чотири види комунікативної діяльності: аудіювання, говоріння, читання і письмо. Основна увага приділяється аудіюванню, найважчому аспекту у вивчені іноземної мови [3, с. 48].

Також використання відеоматеріалів на уроках підвищує активність учнів. У роботі з відео учні отримують величезну кількість різноманітної інформації, яка дуже допомагає при подальшій роботі на фінальному етапі - після перегляду.

Важливо відзначити, що використання відео є дуже важливим прийомом підвищення якості знань учнів і стимулює їх застосовувати свої знання на практиці.

Література:

1. Басіна А. «Методика викладанні іноземної мови в початковій школі.» Шкільний світ, 2007, 21 с.
2. Ленвіт К. «Практикум з методики викладання англійської мови у середніх навчальних закладах: Посібник для студентів вищих навчальних закладів.», 2014, 360 с.
3. Куліченко Н. М. «Використання відеоматеріалів на уроках англійської мови», 2015, 48 с.

Марченко Т. А.,
студентка ІІ курсу ННІ філології та історії
Глухівського НПУ ім. Олександра Довженка
Науковий керівник – канд. пед. наук, ст. викладач Скоробагата О. М.

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ АНГЛОМОВНОГО ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Писемне мовлення є продуктивним видом мовленнєвої діяльності, пов'язаний безпосередньо з викладом думок в письмовій формі.

Метою формування іншомовної компетентності у техніці письма в середній загальноосвітній школі є формування і розвиток в учнів здатності володіння всіма трьома аспектами писемного мовлення: письмовими знаками, змістом і формою письмового продукту. У зв'язку з цим навчання писемного мовлення охоплює не тільки аналіз особливостей тієї чи іншої форми письмового твору, але також формування і розвиток навичок і вмінь використання різноманітних мовних кліше і типових формул

комунікації, вживання мовних моделей відповідно до лексичної, орфографічної, граматичної нормативністю, розгорнутого і логічно послідовного викладу висловлювання [4].

Навчання писемного мовлення, на думку С. Ю. Ніколаєва, О. М. Шерстюк, має становити собою максимально керований процес із застосуванням особливих прийомів і завдань в ході навчання – таких, як заповнення пропусків одним із запропонованих варіантів, аналіз структури письмового твору, проведені задля дальшого свого варіанту за зразком тощо [1].

В результаті предмету «Англійська мов» учні 10 класу загальноосвітньої школи повинні володіти наступними вміннями писемного мовлення:

- вітати співрозмовника з днем народження та іншими святами, писати побажання (приблизний обсяг до 30-40 слів);
- заповнювати формуляри, бланки (надання персональних даних, включаючи ім'я, прізвище, адресу тощо);
- писати особисті листи як з опорою, так і без опори на зразок (задавати питання другові по переписці щодо його життя, справах, розповідати про свої справи, висловлювати вдячність, радити щось, висловлювати прохання) обсягом близько 100-110 слів, включаючи адресу;
- складати план тексту, оформляти тези повідомлення, письмово підводити підсумки виконання проектних завдань [3].

На старшому етапі (10-11 класи) у процесі навчанні писемного мовлення особливу увагу приділяють написанню особистих (електронних) листів і повідомлень, що відрізняються багатим арсеналом мовних засобів, включаючи і емоційно оціночні.

Безумовно, тематика використовуваних розробок повинна відповідати змісту предмету, відображеному в робочій програмі. В рамках вивчення англійської мови в загальноосвітній школі охоплюються такі базові теми, як відносини в родині і з друзями, вирішення конфліктів, хобі, подорожі, шопінг і мода, школа і канікули, вибір професії, вивчення іноземних мов, екологія, ЗМІ, Україна і англомовні країни, листування із зарубіжними однолітками тощо [3;с. 13-14].

У процесі писемної комунікації у того, хто пише задіяні всі аналізатори: акустичний, мовноруховий, зоровий, рукоруховий. Керуючись результатами ряду досліджень в галузі психології, можна стверджувати, що опора на зазначені аналізатори є запорукою успішного засвоєння вивченого матеріалу, тобто виконання письмових вправ сприяє ефективному запам'ятовуванню мовного матеріалу [2].

Розвитку вміння висловлювати думки в письмовій формі сприяють такі групи вправ:

- репродуктивні (написання тексту за конкретним зразком);
- репродуктивно-продуктивні (створення власного письмового твору на основі мовних і інших опор);
- продуктивні (самостійне побудова письмового висловлювання без опор).

Мовленнєві вправи для навчання писемного мовлення підлягають умовному підрозділу за такими критеріями, як складність змісту писемного продукту, його обсяг, використання опор і ступінь креативності під час їх виконання:

- відтворення на основі формальних опор (ключові слова, заголовки, таблиці, зразки з підручника);
- відтворення змісту з опорою на текст (складання плану, доповнення / стиснення тексту, вибір назви тексту з письмовим його обґрунтуванням);
- створення тексту з опорою на наочність (ілюстрації, фрагменти навчального відеофільму, малюнки) індивідуально або в парах (складання і запис діалогів);
- написання тексту на основі мовного і особистого досвіду учнів (офіційні та неофіційні листи, твір на зазначену вчителем тему, складання письмової оцінки доповіді однокласника, пояснення значення прислів'їв або ідіом тощо).

В результаті виконання комплексу мовленнєвих вправ в учнів формуються і розвиваються такі вміння англомовного писемного мовлення [5]:

- передавати головну думку в писемному висловлюванні;
- вибирати метод індукції / дедукції для передачі основних ідей;
- коротко викладати зміст тексту;
- коректно оформляти писемне висловлювання;
- використовувати знаки графіки, орфографії та пунктуації;
- логічно і послідовно викладати думки;
- брати до уваги соціокультурні особливості англомовного писемного мовлення.

Незважаючи на велику кількість теоретичних досліджень і практичних розробок, присвячених реалізації комунікативного підходу в ЗСО в цілому і навчання писемного спілкування зокрема, порівняно мало уваги приділяється навчанню писемного спілкування в Інтернет-просторі, що має безпосереднє відношення до реальної практики мовленнєвої комунікації серед школярів різних країн.

Оскільки віртуальне спілкування в мережевому просторі здійснюється переважно в письмовій формі, є необхідність навчати школярів писемного Інтернет-спілкування англійською мовою, підвищуючи рівень сформованості їхньої компетентності в письмі за умови віртуальної комунікації.

Література:

1. Ніколаєва С.Ю., Шерстюк О.М. Процеси вивчення та викладання іноземних мов. *Іноземні мови.* 2000. № 3 С.50–55.
2. Пассов Е.И., Азаровская А.Е., Кузовлева Н.Е., Артемьева С.С. Обучение письму: учебное пособие. Воронеж, 2002. 40 с. URL: https://ua1lib.org/book/5502087/a2e9ad?id=5502087&secret=a2e9ad (дата звернення: 17.01.2021).
3. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів/ Англійська мова Режим доступу URL : http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/692/educational_programs/1349869542
4. Роман С. В. Професійно орієнтована іншомовна комунікативна компетентність майбутніх учителів іноземної мови як предмет формування в курсі практики усного та писемного мовлення. *Іноземні мови*. 2012. № 2. С. 39 – 45.
5. Устименко О.М. Лінгвістичні передумови навчання створення зовнішньоторговельної документації англійською мовою. *Вісник КНЛУ. Серія: Педагогіка і психологія*. 2003. Випуск 6. С. 233-242.

Недобуга А.Ю.,
студентка ІІ курсу магістратури,
ННІ філології та історії
Глухівського національного педагогічного
університету ім. О. Довженка
Науковий керівник – канд. пед. наук, доц. Мілютіна О.К.

МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ НАВЧАННЯ ГРАМАТИКИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА ПРИКЛАДІ ЗАПЕРЕЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ

Оскільки навчання іноземної мови передбачає формування необхідної мовної, мовленнєвої та соціокультурної компетентності, очевидним є те, що в поняття методологічного компоненту змісту навчання різних аспектів мови і видів мовленнєвої діяльності входить навчання різноманітних прийомів роботи з граматикою та лексикою.

Український дослідник І. В. Петров зазначає, що оволодіння граматичним аспектом мови допомагає учаснику комунікації як орієнтуватися в конкретній ситуації, так і моделювати її. На його думку, граматика більше ніж інші аспекти мови виконує систематизуючу функцію, поділяючи слова за їх узагальненим значенням на частини мови, а також створюючи моделі поєднання слів у речення [6].

Відповідно до державних документів у галузі освіти, типових навчальних програм з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів та Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти учні старшої школи повинні оволодіти іншомовною комунікативною компетентністю на рівні незалежного користувача. Складовими компонентами комунікативної компетентності М.Канале (Michael Canale) і М.Свейн (Merrill Swain) визначили граматичну, соціолінгвістичну, дискурсну і стратегічну компетентності [10].

Українські методисти С.Смоліна (Методика), В. Борщовецька, В. Ігнатенко та ін. під граматичною компетентністю розуміють «здатність людини до коректного граматичного оформлення своїх усних і писемних висловлювань та розуміння граматичного оформлення мовлення інших». До основних компонентів граматичної компетентності відносять знання, навички та граматичну усвідомленість. Під знаннями розуміють форми, значення, функції, вживання граматичних явищ. Навичка – це уміння, набуте вправами, досвідом [7], здатність добре виконувати дію, доведену до автоматизму внаслідок практикування [9] і характеризується автоматизованістю, гнучкістю, стійкістю та поетапним формуванням. Граматичну усвідомленість розуміють як здатність людини усвідомлювати процеси формування своєї граматичної компетентності й розпізнавати граматичні явища в усному й писемному мовленні [4].

Оволодіння граматичними знаннями означає засвоєння необхідної навчальної інформації: правил, зразків мовлення, граматичних структур тощо. На старшому ступені навчання учні мають засвоювати не лише активний граматичний матеріал, але й пасивний, який належить до шкільного граматичного мінімуму. Це – граматичні структури, які зустрічаються переважно у фахових або фахово спрямованих текстах, які будуть запропоновані учням для читання у старшій школі. Випускники старшої школи (рівень стандарту) мають досягти іншомовної, зокрема й граматичної, комунікативної компетентності рівня В1.

У навчанні граматики іноземної мови методисти визначають два підходи – імпліцитний та експліцитний. При першому не передбачається пояснення правил і використовується він, головним чином, на початковому етапі вивчення іноземної мови. Другий ґрунтується на поясненні правил і використанні двох методів: індуктивного (самостійний аналіз нового граматичного явища і формулювання правила) та дедуктивного (спочатку – правило, потім – способи його вживання) [3].

Заперечення – складна категорія, що реалізується на всіх рівнях мовної структури: лексичному, морфологічному, синтаксичному, просодичному. Існує декілька теоретичних підходів до категорії заперечення: прагматичний, граматичний, понятійний. Ядром категорії заперечення є її семантика, що полягає у перетворенні будь-якого змісту на протилежний, і характерна для кожної мови світу.

Визначення заперечення як прагматичної категорії диктується його універсальною здатністю задовольняти комунікативну потребу реалізації таких мовних актів, як відмова, відхилення, протест, незгода тощо. Кожна мова володіє засобами для досягнення зазначеної комунікативної мети найефективнішим шляхом.

Процес засвоєння граматичних явищ англійської мови, зокрема заперечних конструкцій, вимагає виконання серії мисленнєвих операцій.

В організації навчального процесу з англійської мови у старшій школі при вивченні заперечних конструкцій варто брати до уваги наступні особливості:

- послідовне здійснення комунікативно-пізнавального навчання, що передбачає вивчення навчального матеріалу, який спирається на раніше засвоєний і яке пов'язано з підвищенням змістовності мовлення учнів;
- використання прийомів, що спонукають до вираження особистого ставлення до проблем, які піднімаються під час вивчення матеріалу, що в результаті призводить до активізації уваги та діяльності учнів;
- утілення в життя принципу індивідуалізації навчання, що фокусується на використання іноземної мови в майбутній практичній діяльності школярів, широке застосування видів та форм самостійної роботи;
- вікові особливості учнів, що зумовлені рівнем розвитку психічних властивостей індивіда – мнемічних процесів і продуктивності мислення і прямо вливають на успішність виконання завдань [*2*].

Важливим моментом у навчанні є аналіз лексичних, морфологічних та синтаксичних засобів заперечення в англійській мові і порівняння їх з рідною. Усвідомлення, що в англійській та українській мовах існує значна кількість однотипних лексичних, граматичних і просодичних засобів реалізації заперечення допоможе студентам краще оволодіти цією фундаментальною категорією [5].

Отже, заперечення є універсальною категорією, притаманною всім мовам світу, оскільки кожна природна мова володіє засобами для ствердження і заперечення об'єктивного зв'язку. Заперечення – складна категорія, що реалізується на всіх рівнях мовної структури: лексичному, морфологічному, синтаксичному, просодичному.

Граматичні навички, перш за все, мають характеризуватися автоматизованістю, гнучкістю, стійкістю й повинні формуватися поетапно. Формування в учнів граматичних навичок у продуктивних і рецептивних видах мовленнєвої діяльності є практичною метою навчання іноземної мови на старшому ступені навчання.

Література:

1. Борщовецька В.Д., Ігнатенко В.Д. Основи методики навчання іноземних мов і культур у загальноосвітніх навчальних закладах: навч. посіб. Біла Церква: БНАУ, 2018. 122 с.
2. *Зимняя И. А.* Психология обучения иностранным языкам в школе. Москва**:** Просвещение, 1991. 222 с.
3. Козаченко І. Імпліцитний та експліцитний підходи у процесі вивчення граматики англійської мови. *Science and Education a New Dimension.* Philology, V(29), Issue: 116, 2017 - http://www.seanewdim.com/
4. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін.; за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2013. 590 с.
5. Мілютіна О. Категорія заперечення в англійській мові: лінгводидактичний аспект. *Актуальные проблемы лингводидактики*, 2015. № 1. URL: http://www.didling.org.ua/ojs/index.php/ling/article/view/15/47
6. Петров І. В. Граматичний аспект у формуванні комунікативної компетенції іноземних студентів. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти*. № 20. 2012.
7. Словник української мови. URL: http://sum.in.ua/s/navychka
8. Шатилов С. Ф. Методика обучения немецкому языку в средней школе: учеб. пособие для студентов пед.ин-тов по спец. №2103 «Иностр.яз.» 2-е изд., дораб. Москва: Просвещение, 1986. 223 с.
9. Cambrige dictionary. URL: https://dictionary.cambridge.org
10. Canale, M., and Swain, M. "Theoretical Bases Of Communicative Approaches To Second Language Teaching And Testing." *Applied Linguistics*. I, no. 1, 1 Mar. 1980. pp. 1-47.

Нетребич Е. Є.,
студентка факультету іноземної філології та соціальних комунікацій
Сумського державного університету
Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Єгорова О. І.

БАЗОВІ ВЕКТОРИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЕРБАЛЬНОЇ СУГЕСТІЇ

За останні роки спостерігається посилення міждисциплінарного вектору досліджень, зокрема тісна співпраця лінгвосоціальних і лінгвопсихологічних галузей науки, особливо на просторах сугестології.

Сугестією називають вплив на особистість, який призводить до появи у людини, поза її волею та свідомістю, певного стану, почуття, ставлення; реалізації людиною такого вчинку, що безпосередньо не випливає з тих норм, установок та принципів діяльності, які приймалися нею до цього [3, с. 3].

Головними завданнями сугестії є закріплення, створення чи зміна певних особистісних або соціальних установок. Сугестія звертається не до раціональної аргументації, а до чуттєво-образної сфери рецептора, навіює, наштовхує на прийняття певної думки або судження на віру, не піддаючи їх критичному осмислюванню. Іншими словами, вона робить першочергову ставку на емоцію [1, с. 70]. Відповідно, основною проблемою сугестивної лінгвістики є питання про усунення акценту з розгляду мови як засобу передачі інформації в сторону її вивчення як засобу впливу на реакцію співрозмовника, отже, у фокусі сучасних студій опиняється не інформативна, а сугестивна функція мови, тобто функція впливу.

З точки зору сугестивної лінгвістики мова формує у людини систему переконань, цінностей і оцінок, адже саме на ці чинники в першу чергу і направлений вплив публічних виступів [2, с. 183]. З огляду на те, що в сучасній науці і практиці навіювання є невід'ємним компонентом будь-якого людського спілкування, то під час публічного виступу воно виступає в основному як спеціально організований вид комунікації, що передбачає використання сугестором спеціальних «словесних формул», які впроваджуються в психічну сферу сугеренда і стають активними елементами його свідомості і поведінки. Зміст навіювання «вбудовано» в обсяг інформації часто в замаскованому вигляді, тож його засвоєння відбувається неусвідомлено. Сугестивний вплив в публічних виступах досягається як вербальними засобами (через особливості контексту), так і невербальними (через просодію, міміку, жести, тощо).

Сугестивність проявляється в наборі різноманітних засобів, що охоплюють елементи композиційної побудови тексту, які додають промові характеру реальності, правдивості або сенсаційності, особливі комунікативні стратегії, що забезпечують сугестору можливість «підлаштуватися» до стану сугеренда, розташувати його до себе, створити установку на некритичне сприйняття інформації та цінностей, а також власне лінгвістичні засоби і прийоми, такі як концентрація сугестивного потенціалу лексики і граматики. У процесі імплементації сугестивного впливу можуть бути обрані різні фокуси впливу – потенційний досвід сугестора або сугеренда, емоції, почуття, яскраві образи, сформовані у свідомості реципієнта, приватна інформація, наявні систематичні знання про відомих людей, місця, події, зразки музики, літератури [1, с. 72].

Спираючись на доробки німецької дослідниці Ф. Прель, яка вирізняє змістовий рівень, де екстеріоризується сугестивний потенціал вербалізації стереотипів, і композиційний рівень, у рамках якого сугестогенні прийоми розглядаються як реферування до третіх осіб й актуалізація рекомендаційного мотиву [4, с. 88], виокремлюємо три рівні сугестивних технологій маніпулятивного впливу: макролінгвістичний, комунікативно-стратегічний, власне лінгвістичний.

На макролінгвістичному рівні реалізується сугестивний потенціал змістовних елементів текстів, їх композиційної побудови. На комунікативно-стратегічному рівні здійснюються операції над знаннями комунікативного партнера, його ціннісними категоріями, емоціями, волею, використовуються різні комунікативні стратегії і тактики. На третьому рівні застосовуються прийоми сугестивного впливу конкретних іменників, які специфічно позначають що-небудь в досвіді сугеренда, метафоризації, яка дозволяє впровадити в межі уваги і зафіксувати в свідомості реципієнта нові яскраві образи, асертиви і негативи, що дозволяють розташувати сугеренда до певної позиції.

Серед вербальних інструментів навіювання варто зазначити вживання займенника *we* замість займенників *I* та *you*, щоб посилити контакт між оратором та аудиторією; заміну модальних дієслів *must, to have to, should* на *can, possible* та вживання імперативних форм для підвищення емоційності виступу оратора та розставляння акцентів у промові; використання умовних речень для аргументації власних думок, фразових дієслів та розмовної лексики для створення атмосфери невимушеності, прийомів персоніфікації, метафоризації та порівнянь тощо.

Отже, сугестія – це комунікативна дія цілеспрямованого характеру, яка має за мету вплив на підсвідомість та психоемоційний стан індивіда і включає лінгвальний компонент. Комунікативний намір сугестора полягає у здійсненні комунікативного впливу на аудиторію з метою розповсюдження певної ідеї, що, як правило, реалізовується через певні вербальні й невербальні інструменти, проте саме вербальна сугестія є ключовим моментом реалізації навіювання.

Література:

1. Єгорова О.І., Дзикович О.В., Коваленко А.Я. Сугестійні прояви нативної реклами на просторах блого- та влогосфер. *Закарпатські філологічні студії.* 2020. Вип.13. Т. 2. С. 68–73.
2. Кутуза Н. Сугестивні елементи політичної та рекламної комунікації. *Споконвіку було слово...* : зб. на пошану проф. О. Александрова з нагоди його 60-річчя / ред.: Н. Кутуза. Одеса : Астропринт, 2007. С. 183–190.
3. Омельяненко К.Н. *Управление состоянием человека путём суггестивного воздействия* : [електронний ресурс]. Куйбишев, 2008. С. 1–9. URL: http://generalpsychology.narod.ru/books/1/Omelyanenko.pdf
4. Prel F. D. *Suggestive Techniken Des Tropismus*. Marburg : Tectum Verlag, 2011. 142 S.

Орлов В.В.,

старший викладач кафедри іноземних мов гуманітарних факультетів
Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

ВИКОРИСТАННЯ АНІМАЦІЙНИХ РОЛИКІВ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ ЗІ СТУДЕНТАМИ НЕМОВНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ

Сучасна діяльність викладачів будь-якого предмету суттєво збагачується завдяки існуванню інтерактивних, цифрових засобів. Цей інвентар прийнято позначати терміном «комп‘ютерні технології» або ІКТ, тобто такі засоби, які обслуговують процес створення, збереження, обробки і передачі інформації і, як наслідок, управління нею. ІКТ, у свою чергу, вживаються у повсякденному житті для різноманітного спілкування: від побутового до наукового-технічного. Завдяки ІТК студент начебто перетворюється з об'єкта навчаючого впливу на суб'єкт активного творчого процесу [2].

В цьому сенсі не є винятком викладання іноземної мови, під час якого, поряд з іншими інструментами навчання, існує можливість використати різнопланові відеозаписи, одного з компонентів мультимедійних технологій, адже цей засіб став «інтегрованою частиною традиційних курсів, служить наріжним каменем багатьох змішаних курсів і часто виступає ключовим засобом донесення інформації»[1].

В даній роботі розглядається приклад застосування відео-ІКТ на заняттях з французької мови.

Останнім часом номенклатура відеозасобів навчання постійно збагачується такими шляхами: методичні розробки на основі існуючих аутентичних програм телебачення (ресурс http://www.tv5monde.com), створення відеоматеріалів (ресурс https://www.1jour1actu.com), спрямованих на розвиток аудіо-навичок учнів. В розпорядженні викладачів є велика кількість відеоматеріалів, які надають різні франкомовні ЗМІ.

Досить ефективним засобом навчання є матеріали, що пропонують розробники проєкту «1 jour - 1 actualité», про яку згадано вище. Цей ресурс охоплює велику кількість коротких роликів, створених із на основі малюнків в певній послідовності, на які накладено текст. Мета проєкту - відповісти на різноманітні запитання, що стосуються як Франції з її традиціями, культурою, історичними подіями, так і інших аспектів життя людини. До речі, розробники сайту присвятили велику кількість роликів, присвячених Україні, наприклад, її сучасній ситуації [3]. Кожному відеоматеріалі передує коротка анотація.

Попри те, що відеоматеріали створено на основі запитань французьких дітей та підлітків, їх у повній мірі можна використовувати на заняттях, адже вони максимально лаконічні, з одного боку, та містять достатньо вичерпну інформацію – з іншого. Поряд із цим, лексичне та синтаксичне навантаження цих сюжетів дозволяє зрозуміти, про що йдеться.

Треба відзначити, що майже усі відеоматеріали, презентовані згаданим джерелом, мають нейтральний характер з точки зору толерантності. Вони практично позбавлені будь-якої ідеологічної конотації, якщо йдеться про соціально-політичні явища як самої Франції, франкомовних країн, так і інших держав та явищ.

З урахуванням можливостей вживання відеороликів на уроках французької мови їх можна розподілити на чотири групи:

1) ті, що можливо вживати на заняттях із студентами тільки одного фаху;

2) ті, що знаходяться на збігу двох спеціальностей.

Друга група, у свою чергу, розподіляється на дві підгрупи:

2.1) матеріли для суміжних спеціальностей (наприклад, культурологія і політологія або історія та філософія, тощо);ю

2.2) матеріали для спеціальностей різних напрямків (біологія та історія або хімія та хімія та право).

3) ті, використання яких можливо при вивченні французької мови студентами трьох і більше спеціальностей;

4) такі, що не відносяться до спеціальності здобувачів освіти, але торкаються загальнолюдських проблем.

Визначивши, для якої фахової категорії можна вжити певний матеріал, ми маємо з’ясувати для себе, як із ним працювати, адже не для всіх відео можна вживати однакові типи завдань.

Наприклад, можна розцінити корисним для застосування на заняттях із французької мови сюжет «C’est quoi, la couche d’ozone» [4], тему якого можна легко зрозуміти із назви. Дане відео можна віднести до четвертої групи матеріалів, адже його сюжет носить універсальний характер, тому що у розкладі студентів є дисципліни, пов’язані із екологічним вихованням.

Показу відео студентам можна запропонувати продовжити речення-думку: «Pour vivre il nous faut...» (Для життя нам потрібно) та підбити підсумок за допомогою платформи, а студенти зможуть порівняти свої відповіді із тими, що набрали найвищий результат.

Після цього можна перейти суто до переглядання відео, тривалість якого 1 хв. 40 сек. Щоб зберегти максимальну увагу студентів, це відео можна розділити на дві-три частини, кожна з яких має свої дидактичні завдання. Це можуть буди традиційні відповіді на запитання, пошук фраз, що відповідають змісту тексту, заповнення пробілів словами із почутого тексту тощо.

Серед методів подачі відео є його перегляд у режимі без звуку, а завдання аудиторії – добрати слів та речень, якими можна «озвучити» певний фрагмент.

Після ознайомлення з певним уривком можна роздати текстовий варіант матеріалу та запросити студентів знайти слова з позитивною та негативною конотацією.

Фінальна частина роботи з наведеним відео включає в себе або складання спільної розповіді про проблему – кожний студент додає по 1 реченню, а також це може бути домашнє завдання за темою: «Мій внесок у захист озонового шару».

Закінчення роботи із обраним відеосюжетом зовсім не говорить про те, що про нього можна забути. Справа в тому, що студенти мають продемонструвати одержані знання не тільки у процесі безпосередньої роботи із матеріалом, але й протягом підсумкового контролю різного формату (залік, контрольна робота, тест) або позакласних заходів (конференцій, франкомовних студій, круглих столів тощо).

Підводячи підсумок сказаного вище, треба зауважити, що аудиторна робота з відеосюжетами є досить ефективним інструментом навчання французькій мові, проте, не слід забувати – це є суто допоміжний засіб у загальній стратегії навчання, який вимагає певного рівня загальних знань, які саме і дають можливість розуміти те, що ми чуємо та бачимо на екрані.

Література:

1. Брейм С. Ефективне навчальне відео. Режим доступу: https://ceit.ucu.edu.ua/news/efektyvne-navchalne-video/.

2. Виноградова М.С. Інноваційна спрямованість педагогічної діяльності викладачів іноземних мов вищої школи // Достижения науки за последние годы. Новые наработки\Postępy w nauce w ostatnich latach. Nowych rozwiązań. – Варшава\Warszawa, 2012. Режим доступу: http://конференция.com.ua/files/image/konf%2012/doklad_12_5_30.

Павлюк Х.Т.,
к.філол.н., ст. викладач кафедри англійської філології та перекладу
Державного університету «Одеська політехніка»
Роменко О.Л.,
студент 4 курсу кафедри англійської філології та перекладу
Державного університету «Одеська політехніка»

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ У НАВЧАННІ ТА ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Сучасний етап інтеграції України в культурний, освітній і економічний простір європейської спільноти, орієнтація на загальноєвропейські рекомендації та вимоги з мовної освіти передбачають реформування вищої школи й вимагають якісної підготовки фахівців, здатних до успішного розв'язання проблем підвищення якості освіти. Зараз ведеться активна робота над вдосконаленням процесу навчання, та розв'язання такої проблеми в студентів, як втрата мотивації. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) все ширше використовуються в організації навчального процесу з використанням сучасних електронних засобів навчання, зокрема комп'ютерів, що якраз спрямовані на заохочення та мотивацію студентів до отримання необхідних знань, умінь, та навичок. Вивчення іноземної мови за допомогою інформаційних технологій значно полегшує процес засвоєння матеріалу, робить процес навчання легким і цікавим.

У сучасному світі все більшої популярності набирає комп'ютеризоване навчання (computer-based training), яке базується на індивідуалізації, диференціації та інтенсифікації. Під індивідуалізацією мається на увазі те, що викладачу надається можливість працювати з кожним студентом персонально, враховуючи його здібності, рівень знань, швидкість сприйняття інформації та ін. Диференціація полягає у виборі студентом необхідних навчальних завдань, які мають певну складність. Виконувати їх можна неспішно та у такій послідовності, яка зручна студентові. Крім того, такий принцип навчання відповідає пізнавальним можливостям, рівню знань, умінь, та навичок того, хто навчається. Інтенсифікація – це наявність різних засобів презентації навчального матеріалу, його структурування з використанням інтерактивних видів і форм робіт [1, с. 48].

До основних дидактичних функцій, які реалізуються за допомогою комп'ютерних технологій можна віднести наступні:

- *пізнавальна* (комп'ютерні технології та Інтернет є великим джерелом інформації, яка зберігається на жорсткому диску вашого комп'ютера або у відкритому доступі на веб-сторінках);
- *розвиваюча* (працюючи з різними комп'ютерними програмами, студенти розвивають логічне мислення, пам'ять, уява, сприйняття);
- *тренувальна* (за допомогою комп'ютерних програм студентам надається можливість самоконтролю: перевірка рівня володіння, наприклад, іноземною мовою, повторне вивчення теми, визначення прогалин і доопрацювання завдань для покращення результатів);

• *діагностична* (використовуючи комп'ютерні технології, викладач може швидко здійснювати контроль завдань, виконаних студентами);

• *комунікативна* (відбувається обмін інформацією, студенти долають свій страх та бар'єр боязливості; у студентів формується відношення до навчальної дисципліни, вони оволодівають певним базовим рівнем спілкування іноземною мовою) [1, с. 49].

Серед переваг використання комп'ютера у навчанні та викладанні іноземної мови можна виділити: відкритий доступ до ресурсів мережі Інтернет; розвиток дослідницьких навиків, швидкий пошук різноманітного навчального матеріалу (наприклад, аудіо- та відеоматеріал, ігри тощо); можливість виконання завдань з електронною обробкою даних комп'ютером, а також навчання з використанням комп'ютерних програм (наприклад, Microsoft PowerPoint є потужним засобом для створення мультимедійних презентацій).

Проте навчання з використанням персонального комп'ютера має свої недоліки: віддалення студента від викладача, що тягне за собою подальше непорозуміння та складності при взаємодії в навчальному процесі; скорочення часу живого спілкування, особливо необхідного при навчанні іноземних мов; зниження ролі навчання в групі, що неминуче гальмує розвиток комунікативних навичок та самореалізацію.

Інформаційні технології значно покращили якість навчання та викладання іноземної мови, зробивши його більш цікавим, інтерактивним, наочним, комунікативно спрямованим, мобільним. Студенти мають можливість користуватися автентичним матеріалами, вивчаючи іноземну мову, переглядати відео в режимі онлайн, читати такі відомі британські газети як The Times чи the Guardian, брати участь у веб-конференціях з носіями мови, що неабияк розвиває комунікативну компетенцію та розширяє кругозір. В мережі Інтернет є безліч навчальних сайтів, які спрямовані на розвиток чотирьох видів мовленнєвої діяльності (читання, письма, говоріння та аудіювання), вивчення граматики, фонетики, лексики.

Варто звернути увагу на використання студентами комп'ютерних ігор для вивчення іноземної мови. На перший погляд це може прозвучати дивно, оскільки в першу чергу такі ігри створювалися для розваги. Але навіть в такий спосіб можна покращити володінням іноземною мовою. Ігрова індустрія зробила дуже великий крок: від примітивних ігор, де гравець виконував певні нескладні дії до сьогодення, коли ігри вже складно відрізнити від реального життя. Старанно зроблена відеогра зараз нічим не поступається книжкам чи кінематографу, тільки з уточненням того, що людина окрім сприймання інформації, в іграх бере активну участь. У відеоіграх багато діалогів між персонажами та тексту, які відкривають перед гравцем світ та правила тієї гри, в яку він грає. Тому відеоігри можуть слугувати для пізнання іноземної мови. Гравець може сам обрати ту мову, яка йому потрібна, оскільки ігри локалізують майже на всі мови світу. Навіть через свою казковість та вигадливість в ігрових діалогах та записах можна побачити стандартні граматичні конструкції та слова, що вживаються у розмовній мові. Також окрім візуального каналу сприймання інформації, гравець може розвивати свої навички аудіювання, слухаючи ігрові діалоги між персонажами.

Отже, запровадження інформаційно-комунікативних технологій у навчання та викладання іноземної мови є необхідністю сьогодення, адже потрібно йти в ногу з часом та розвиватися, шукаючи нові можливості урізноманітнювати навчальний процес.

Література:

1. Ткачук-Грушицька Л.В. Інноваційні технології при викладанні іноземної мови. *Актуальні проблеми іншомовної комунікації: лінгвістичні, методичні та соціально-психологічні аспекти: зб. матеріалів всеукраїнської науково-методичної Інтернет-конференції.* Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2014. С. 47-50.

Павлюк Х.Т.,
к.філол.н., ст. викладач кафедри англійської філології та перекладу
Державного університету «Одеська політехніка»
Тубензеле Н.В.,
студентка 2 курсу кафедри англійської філології та перекладу
Державного університету «Одеська політехніка»

НЕОЛОГІЗМИ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

У сучасній англійській мові відбувається «неологічний бум». З кожним днем словниковий склад англійської мови поповнюється. Неологізм (від грец. νέος – «новий» і λογισμός – «судження, вислів») – новостворений термін, авторське слово або фраза, що перебуває в процесі входження в загальне використання і ще не включена до державної та загальновживаної мови. Зазвичай до неологізмів відносять лексичні одиниці, що виражають нововведені поняття. Мовні одиниці, що виникають для позначення нових об'єктів та явищ, для відбиття нових понять називають термінологічними неологізмами. Сам термін «неологізм» являє собою приклад мовних одиниць з нечітким значенням (fuzzy meaning) [1, с. 8].

У нашій роботі ми розділяємо думку О.О. Селіванової, яка розглядає неологізм як «слово чи сполуку, що використані мовою в певний період на позначення нового або вже наявного поняття або в новому значенні» і розуміються носіями мови як лексичні новоутворення [3, с. 417].

Стрімка поява нових слів та необхідність їх фіксування та пояснення сприяли появі нового розділу лексикології – науки неології, що вивчає неологізми, причини їх появи, способи творення, і т.д. Кожна новоутворена лексична одиниця має пройти певні етапи лексикалізації (закріплення в мові) та соціалізації (прийняття в суспільстві). Наприклад, щоб неологізм занесли у словник нових слів Барнгарта (The World Book Dictionary), необхідно, щоб він використовувався протягом одного року.

Виділяють наступні типи неологізмів:

• неоморфи (нові за формою мовні знаки): *Baby Boom Generation → Baby Boomers, Boomers;*

• неосеми (нові за змістом мовні знаки): *black hole → black hole (V)*;

• неоверби та неофрази (нові за формою та змістом мовні знаки): *fashionista, clubsandwich generation, generation Z.*

Закономірності розвитку словотвірної системи англійської мови були виявлені за допомогою неологізмів. Більша частина неологізмів утворюється традиційними способами:

• основоскладання (*bridge-builder, power-nap, ring-tone*);

• шляхом телескопії *(intermercial (internet+commercial), bluejacking (Bluetooth+hijacking), compcierge (computer+concierge)*;

• способом абревіації *(GPS – global positioning system, ROM – read only memory), SWAT (special weapons and tactics))*;

• афіксальним способом *(brokerdom (broker+-dom), blockist (block+-ist)).*

Крім цього, у сучасній англійській мові значна частина неологізмів утворюється так званими «нетрадиційними шляхами: за аналогією до конкретного слова, за допомогою так званих «параафіксів» – словотвірних елементів, що проходять стадію формування» [2, с. 78].

У нашій роботі ми обрали для дослідження тематичну групу «Техніка і комп'ютери». Тематична група – це лексичне угруповання, в якому лексика об'єднана за денотативною ознакою, тобто за позначенням реалій дійсності. У даній тематичній групі неологізмами є наступні приклади:

– неологізм *«bitcom»* (a short, sitcom-style video available over the Internet), що утворений від слів bit + sitcom, що виступає прикладом телескопії [4].

*Also featured are "**bitcoms**", brief, sitcom-like videos made for quick Internet viewin.*

– неологізм *«myconet»* (a symbolic neywork of connections between three roots and fungi that enable the trees to share nutrients), складений за допомогою слів mycorrhizal+network, також утворений шляхом телескопії [4].

*But such warnings are more precise in terms of source and recipient when sent by means of the **myconet*** [5].

– неологізм *«chumbox»* (a web page grid featuring ads disguised as content links that use titillation, shock, or vanity to entice the reader to click an ad) утворений шляхом словоскаладання [5].

*Now, it's hard to find a news page that doesn`t feature **a chumbox**, and several large advertisers, like Outbrain, use them extensively* [5].

– неологізм «MOCCO» утворений за допомогою абревіації, яка розшифровується "massive open online course".

Варто зазначити, що неологізми проникають у всі сфери життя, їхня поява свідчить про те, що англійська мова розвивається, лексичний склад збагачується новими словами, які є предметом вивчення багатьох лінгвістів.

Література:

1. Зацний Ю.В. Сучасний англомовний світ і збагачення словникового складу. Львів: ПАІС, 2007. 228 с.
2. Еникеева С.М. Домброван Т.И., Пихтовникова Л.С. Синергетические параметры структурной организации и развития словообразовательной системы современного английского языка. Синергетика в филологических исследованиях: монография/ под общ. ред. Л.С. Пихтовниковой. Харьков: ХНУ имени В.Н. Каразина, 2015. С. 62–87.
3. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля. Київ, 2006. 716 с.
4. Wordspy. URL: https://wordspy.com/
5. The New Yorker. 2016. 7 August. URL: https://www.newyorker.com/tech/elements/the-secrets-of-the-wood-wide-web

Прохира О.Р.,
студентка 3 курсу факультету іноземних мов
Львівського національного університету ім. Івана Франка
Науковий керівник – асистентка кафедри перекладознавства і контрастивної лінгвістики імені Григорія Кочура Тимчишин М.В.

ОКАЗІОНАЛІЗМИ. ПРОБЛЕМА ВИОКРЕМЛЕННЯ ТА ПЕРЕКЛАДУ

При аналізі авторських неологізмів, або оказіоналізмів, найперше виникає питання дефініції. Розрізнення неологізмів, оказіоналізмів та потенційних слів як окремих видів словесних новотворів – досі актуальна проблема, з якою стикаються лінгвісти.

Окрім неоднозначності самого концепту, труднощі у виокремленні оказіоналізмів можуть виникати через відсутність загальноприйнятого між лінгвістами поняття для їх позначення. Еквівалентно із терміном «оказіоналізм» вживають: «авторський неологізм», «неологізм поета», «індивідуальний новотвір», «слово-саморобка», «слово-метеор», «егологізм» тощо[1, с. 102]. Постає питання, чи всі ці слова повні синоніми, а якщо ні, то чим вони відрізняються. Варто згадати, що деякі лінгвісти розглядають це явище з позитивного боку, підкреслюючи, що кожен із згаданих термінів має власне особливе забарвлення [3, с. 64].

Статус оказіоналізмів у системі мови окреслити важко. Взявши до уваги факт, що такі новотвори одиничні та використовуються виключно у літературі (за винятком тих, які входять у мову на правах неологізмів), можна зробити висновок, що оказіональні слова перебувають поза межами мовної системи і слугують для задоволення випадкової потреби окремої особи у квазілексемі.

Авторські неологізми не зафіксовані у загальновживаних словниках (хоча зустрічаються у конкордансов), тобто такі слова існують лише в певному контексті [4, с. 400], але вони є невід'ємною частиною художньої літератури, зокрема наукової фантастики та творів, які написані методом внутрішнього монологу чи потоку свідомості. Таким чином, при перекладі згаданих текстів ми стикаємося з проблемою відсутності еквіваленту.

При здійсненні чи аналізі перекладу оказіоналізмів потрібно враховувати тип мови оригіналу й мови перекладу, продуктивні способи словотвору та інші лінгвістичні особливості. Ефективним у цьому випадку може стати контрастивний аналіз досліджуваних слів із запропонованими перекладачем словами-відповідниками.

Відтворення оказіоналізмів – непросте завдання для перекладача. Допомогти у цьому можуть різноманітні стратегії перекладу. Авторські неологізми переважно формуються за допомогою активних способів словотвору: складання слів, складання основ, різного роду афіксація тощо. Тому відтворювати оказіоналізми можна за аналогією до слів, побудованих за такою самою схемою.

Часто виокремлюють наступні теоретичні методи перекладу авторських неологізмів (Лебедєва, Цонинець) [2; 5, с. 101]:

1. Калькування, тобто буквальний переклад слова чи його компонентів – один із дієвих способів відтворення оказіоналізмів. Він допомагає максимально зберегти задум автора та сенс, вкладений ним у слово. Чудово підходить для перекладачів, які у своїй праці використовують стратегію форенізації.

2. Альтернативні методи перекладу оказіоналізмів – це транскрипція або транслітерація. Слід зазначити, що авторські слова відтворені одним з цих способів можуть бути незрозумілими для читача, в такому випадку перекладач змушений подавати пояснення того чи іншого новотворення.

3. Ще один поширений, хоча не рекомендований спосіб – дескриптивний, або описовий. Він передбачає нівелювання авторської лексеми і передачу її значення іншими словами.

На практиці таких методів набагато більше. Можливе поєднання згаданих вище, або застосування інших стратегій (метод асоціацій, заміна авторського неологізму наявним у мові стилістично забарвленим словом тощо). Рішення перекладача залежить від жанру та стилю тексту, характеру оказіоналізму, наявності мовних засобів (асонанс, алітерація тощо), цільової аудиторії та ін.

Література:

1. Кротевич Є. В., Родзевич Н. С. Словник лінгвістичних термінів. К., 1957. 238 с.
2. Лебедєва Г.М. Лексично-семантичні особливості та особливості перекладу оказіоналізмів (на матеріалі роману Дж. Роулінг «Гаррі Поттер і Орден Феніксу»)
3. Лопатин В.В. Рождение слова. Неологизмы и окказиональные образования / В.В. Лопатин. – М.: Наука, 1973. – 152 с.
4. Пустовіт Л. О. Оказіоналізм. Українська мова: Енциклопедія. К., : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2000. С. 432-433.
5. Цонинець М.М. Особливості перекладу оказіоналізмів (на матеріалі романів Одрі Ніффенеггера «Дружина мандрівника в часі» та Вероніки Рот «Дивергент» / М. Цонинець // Науковий вісник Ужгородського університету : серія: Філологія; / ред.кол.: Н. Венжинович (гол.), Г. Шумицька та ін. – Ужгород : ПП Данило С. І., 2019. – Вип. 1(41). – С. 100-105

Сидорчук Ю. В.,
студент Барановичского государственного университета
Научный руководитель –канд. филол. наук, доц. Булатая Е. В.

ОПИСАТЕЛЬНЫЙ СПОСОБ ПЕРЕВОДА ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ С АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА НА РУССКИЙ (НА МАТЕРИАЛЕ ПРОИЗВЕДЕНИЙ О. ГЕНРИ И ИХ РУССКОЯЗЫЧНОГО ПЕРЕВОДА)

В современном языкознании важное проблемное поле составляет исследование различных лингвистических категорий в сопоставительном аспекте. При этом одним из направлений выступает определение способов достижения переводческой эквивалентности и адекватности при переводе фразеологических единиц из оригинальных художественных произведений на другой язык. Использование в качестве материала исследования текстов художественной литературы представляется в этом плане весьма актуальным, поскольку, во-первых, художественный текст характеризуется смысловой многоплановостью, авторской субъективностью и эмоционально-экспрессивной окраской, во-вторых, сами фразеологизмы ввиду их образности и идиоматичности также обусловливают возникновение ряда переводческих трудностей при попытке достижения переводчиком посредством различных трансформаций эквивалентности и адекватности в тексте перевода. Целью представленного в данной статье исследования является установление особенностей такого способа перевода фразеологических единиц, как описательного перевода. Материал исследования составили мини-контексты, имеющие в своем составе фразеологические единицы, отобранные методом сплошной выборки из оригинальных рассказов О. Генри, и соответствующие контексты из текстов русскоязычного перевода.

Прежде чем перейти к анализу описательного способа перевода фразеологизмов, обратимся к определению в лингвистике таких терминов, как эквивалентность и адекватность. Под переводческой эквивалентностью мы вслед за В. Н. Комиссаровым понимаем смысловую общность приравниваемых друг к другу единиц языка и речи (см. подробнее: [2]). При этом переводческая адекватность «связана с условиями протекания межъязыкового коммуникативного акта, с его детерминантами и фильтрами, с выбором стратегии перевода, отвечающей коммуникативной ситуации» [3, с. 95].

Приведем некоторые примеры употребления описательного перевода при переводе фразеологизмов в рассказах О. Генри на русский язык, который, как известно, относится к методам нефразеологического перевода и сводится к непосредственному толкованию фразеологизма, то есть переводу фразеологической единицы при помощи свободного сочетания слов. Безусловно, к такому методу переводчики прибегают лишь в случае отсутствия полного эквивалента или аналога в языке перевода. При этом переводчиками используются такие приемы, как объяснение, толкование, описание фразеологизма, в некоторых случаях и близкие по смыслу пословицы и поговорки, другими словами, любые средства, передающие максимально коротко и «ярко» содержание фразеологизма. К примеру, контекст из текста оригинала рассказа «Поросячья этика» «***Don't be*** *too* ***hard*** *on me, Jeff»* [4], содержащий фразеологизм *be hard on somebody (быть суровым, жестоким по отношению к к.-л.),* переведен на русский язык следующим образом: *«Не сердитесь, пожалуйста, Джефф»* [1]. Как видно, фразеологизм *don't be hard on somebody* (употреблен с отрицанием) передается в тексте перевода посредством толкования его семантики: *не сердитесь.* Однако описательный перевод фразеологизма из оригинального текста, употребленного вдобавок ко всему с усилительным наречием *too (весьма, слишком),* не передает в полном объеме экспрессивную нагрузку и семантическую наполняемость фразеологизма.

Репрезентативен также и следующий пример из рассказа «На чердаке» *«Mrs. Parker said with her* ***demon's smile*** *at his* ***pale looks****»* [4], имеющий в составе фразеологизмы *demon's smile (демоническая улыбка)* и *pale look (бледный взгляд).* При переводе на русский язык фразеологизма *pale look* переводчик использует такой прием описательного перевода, как объяснение значения данного фразеологизма, и переводит его достаточно обобщенно, одним словом *смущение*. Ср.: *«С* ***демонической улыбкой*** *сказала миссис Паркер, увидев его* ***смущение****»* [1].

С точки зрения анализа описательного перевода интерес представляет и следующий пример из рассказа «Поросячья этика»: *«I wanted* ***to hear*** *it* ***in cold syllables****»* [4]. Содержащийся в данном отрывке фразеологизм *to hear in cold syllables (слушать коротко и ясно)* переведен на русский язык следующим образом: *«Я хотел* ***услышать своими ушами коротко и ясно*** *–обо всем происшествии»* [1]. Переводчик использует в данном случае прием уточнения семантики фразеологической единицы путем добавления дополнительных лексем *своими ушами*, поскольку дословный перевод в данном случае представляется не совсем уместным.

Таким образом, анализ оригинальных текстов рассказов О. Генри и текстов их русскоязычного перевода показал, что такой прием перевода, как описательный перевод, является одним из сложнейших, поскольку посредством объяснения смысла фразеологической единицы, которая не имеет в переводном языке ни аналога, ни эквивалента и не подлежит дословному переводу, очень сложно сохранить всю семантическую наполняемость, а также образность и экспрессивность фразеологизма текста оригинала в тексте перевода.

Литература:

1. Генри О. Рассказы. URL: http://www.serann.ru/node/1493 (дата обращения: 14.11.2021).
2. Комиссаров В. Н. Общая теория перевода. М., 2000. 136 с.
3. Швейцер А. Д. Теория перевода: статус, проблемы, аспекты. М.: Наука, 1988. 215 с.
4. Henry O. Short Stories. URL: https://americanliterature.com/author/o-henry (date of access: 14.11.2021).

Сема П. С.,
студентка 32-А групи ННІ філології та історії
Глухівського національного педагогічного
університету ім. О. Довженка
Науковий керівник— канд. пед. наук, старший викладач Бутова В.О.

СОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ МОВНОЇ КОМПРЕСІЇ

Переклад, у наш час, вважається одним із найважливіших видів людської діяльності, адже він є засобом міжкультурної комунікації, яка потребує багато знань, зусиль, а також майстерності для якісної та правильної передачі певної інформації. Фахівець повинен володіти низкою навичок та вмінь, щоб вдало підібрати метод перекладу, щоб зберегти сенс того чи іншого слова, адже його головне завдання – це перенесення усіх тонкощів та значень з однієї мови до іншої.

Мовна компресія є важливою частиною перекладацької діяльності, тому що вона є засобом скорочення, стиснення або ж видалення зайвої частини тексту, зберігши при цьому увесь зміст.

Не дивлячись на певну кількість робіт з аспектів перекладу даного лінгвістичного явища в Інтернет-просторі, мовна компресія є досить складним та малодослідженим об'єктом, що потребує додаткового, детального вивчення та опрацювання науковців.

Серед дослідників, які займалися вивченням особливостей перекладу англомовних скорочень у соціальних мережах можна виділити наступних: В. І. Карабан, Н. С. Жмаєва, А.С. Бархударов, С. В. Єрьоменко, К. О. Боброва, О. О. Селіванова та інших лінгвістів, які досліджували питання мовної компресії та її використання у різних сферах.

Т. В. Макарова вважає, що мовна компресія – це перетворення певного файлу за умови видалення надлишкової інформації [2, с. 105], проте Є. Д. Поліванов вбачав причину мовної економії у «людській лінi» [3, с. 51-56].

Головною метою дослідження даного лінгвістичного явища полягає у пошуку способів компресії у соціальних англомовних мережах: Instagram, Twitter, Facebook та способів перекладу англомовних скорочень.

За визначенням Д. Й. Блюменау, мовна компресія – «це стиснення мови, в ході якої зберігається тільки те, що є важливим для конкретної задачі спілкування»[1, с. 12]. До того ж, лінгвіст вважає, що дане лінгвістичне явище є результатом загальної тенденції до усунення надмірності в мові взагалі, тобто стиснення тексту, не завдавши шкоди його змісту та не втративши інформацію.

Варто зазначити, що процес стиснення інформації дослідник Д.Й. Блюменау позначає як термін «згортання», який застосовується у багатьох сферах та означає зменшення об'єктів або ж величин. Тому, прагнення оратора до економії зусиль в процесі користування мовою – є однією з причин зміни мови.

Доволі багато сучасних дослідників виділяють абревіацію в якості найбільш продуктивного та ефективного способу компресії тексту, яку прийнято розглядати як складну систему, структура якої обумовлена правилами побудови слів за участю абревіаційних складів та ініціалів (букв та звуків). Слова-абревіатури закріплюються у мовній системі за допомогою уподібнення слова та їх включення до словотворчої системи. Існує багато новоутворень, але ми розглянемо декілька: *laser – light amplification by simulated emission of radiation, UNESCO – United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization,* MATS – Military Air Transport Service та інші.

Отже, нами було розглянуто визначення мовної компресії як лінгвістичного явища, способи її утворення та перекладу. Під цим поняття у роботі розумілось: стиснення, скорочення, виділення чи опущення тексту без втрати інформаційної складової, тобто змісту.

Подальші перспективи вбачаються у дослідженні мовної компресії та труднощів її використання, а також особливостей її перекладу.

Література:

1. Блюменау Д. И. Проблемы свертывания научной информации. Ленинград, 1982. 12 с.
2. Макарова Т. В., Ткаченко О. Н., Капустина О. Г. Основы информационных технологий в рекламе: учебное пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности 032401 «Реклама» Москва: Юнити-Дана, 2009. 105 с.
3. Поливанов Е. Д. *Где лежат причины языковой экономии? Некоторые аспекты общей теории языка*: хрестоматия / Сост. Ф. М. Березин. Москва: Высшая школа, 1981. С. 51–56.

Федосенко Л. І.,
учитель англійської мови
КЗ СОР Глухівського ліцею – інтернату
з посиленою військово-фізичною підготовкою
Буханістий Д. С.,
учень 9 класу КЗ СОР Глухівського ліцею-інтернату
з посиленою військово-фізичною підготовкою

INFLUENCE OF ANGLICISMS ON MODERN UKRAINIAN YOUTH SLANG

Language is a unique phenomenon of human society. It reflects the features of the political culture of society, which changes from generation to generation, it is transformed through a system of ideological ideas, norms and values.

The lexical system of any language is constantly changing. Some words disappear from the language, others appear, and the meanings of the words also change. Originally, the Ukrainian language borrowed Anglicisms, which later "took root" in it, and then there was a Ukrainian equivalent, which has not adapted to the realities of speech. The vocabulary of the language reflects all the changes taking place in a given society. Any innovation in technology, life, social life, culture, etc. is accompanied by the appearance of new words.

English takes a special place in the world, being a global and international language. The influence of English vocabulary is especially noticeable, first of all, in computer and business languages, the language of the Internet, in social networks.

Today slang has influenced on almost all spheres of human life. Anglicisms are especially popular in communication of young people. The relevance of the chosen topic is due to the active using of English by Ukrainian-speaking adolescents in everyday communication, in the so-called youth slang, which is most susceptible to the influence of various language factors.

Anglicism is a word or a phrase in a language borrowed from English or created on the model of an English word or expression [1, c. 25].

Anglicism is a borrowing from English into any other language.

Anglicism is a word, expression, borrowed from the English language, or a linguistic phrase, built on a model typical of the English language.

Slang is a word or expression used by people of certain professions or classes. Slang traditionally opposes the official common language and is fully understood only by representatives of a relatively narrow circle of people belonging to a particular social or professional group that has introduced the word or phrase into the language.

Many young people do not belong to any social or professional group but they are constantly using slang. Some of them are uneducated young people who simply do not know the norms of literary language. Others have a good command of the literary Ukrainian language but they deliberately use slang.

There are several reasons for using slang:

1. Dissatisfaction with traditional words and expressions.
2. New circumstances for which the existing vocabulary is poor.
3. The desire to impress society.
4. The desire for "true, real" communication.
5. The desire to achieve a certain effect on other people.
6. The desire to create a certain stylistic effect through the expressiveness of slang.

Nowadays every person in his everyday life without noticing it uses certain words of English origin. The fascination with Anglicisms has become a kind of fashion, it is due to the stereotypes and ideals created in the youth society. By adding English borrowings to their language, young people follow the Western culture, its lifestyle.

Internet slang includes a large group of Anglicisms. The reason of it is the rapid appearance of new words in computer slang and the rapid development of computer technology itself, the promotion of social networks and video games. This slang plays an important role in the modern world as does the global Internet itself.

The most popular social networks among teenagers are: Instagram, Telegram, Facebook, Viber, YouTube, Pinterest, Tick - Tock, Twitter, Snapchat. They spend most of their time there: receiving the necessary information, working, communicating, playing online games.

It can be concluded that the using of words of English origin by young people is mainly due to the influence of foreign films, TV shows and social networks because most of the Anglicisms which they use are borrowed from these sources.

However, it should be noted that the process of borrowing foreign words ambiguously affects the development of the Ukrainian language. The use of English enriches our language, broadens our views and outlooks, but the excessive and inappropriate use of English words is unacceptable. It is impossible to imagine the language of modern people without them. However, the meaning of these words should be clear to the companion. The ability to use English borrowings correctly shows the respect of each speaker for his language and for himself.

Література:

1. Бережницька Х.Б. Молодіжний сленг як своєрідний засіб вербалізації явищ буття / Х. Б. Бережницька // Студентські наукові записки. Серія «*філологічна*». – Острог: видавництво Національного університету «*Острозька академія*». – Вип.4. – 2011. – 236 с
2. Василенко Ю. А. Сучасний український молодіжний сленг / Ю. А. Василенко // Львівський національний університет імені Івана Франка. – 2009. – 148 с .

Філонова І.Б.,
магістрантка Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
Науковий керівник – д-р. пед. наук, доц. Долинський Є. В.

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ЕЙДЕТИКИ У ВИВЧЕННІ АНГЛІЙСЬКОЇ ЛЕКСИКИ

Ейдетика – це розділ психологічної науки, що вивчає ефективні прийоми легкого запам'ятовування та відтворення інформації за допомогою візуальних уявлень, образів та відчуттів з використанням різноманітних ігрових методів [5, с.16].

Аналіз науково-педагогічної літератури засвідчив, що більшість науковців висвітлюють основні прийоми покращення пам'яті (Д. Лапп, В.Васільєв, П.Рамусс). Втім, наразі ґрунтовні праці щодо застосування методів ейдетики у вивченні англійської мови відсутні.

Мета статті – виявити роль ейдетики у вивченні англійської мови, розвитку творчих здібностей і пам'яті школярів.

Важливо відмітити, що ейдетика у вивченні англійської мови виконує наступні завдання: 1) сприяє розвитку творчої уяви в учнів; 2) дозволяє створити на уроці креативну атмосферу, а дитячу імпульсивність спрямувати на творчість; 3) допомагає підтримувати позитивні емоції щодо навчання [2].

Ейдетика може перетворити вивчення нових іноземних слів на цікавий і креативний процес [1, с.6]. Застосування прийомів ейдетики на уроках англійської мови розкриває учнівський творчий потенціал, розвиває пам'ять і допомагає швидко відтворити отриману інформацію. Для учнів уміння фантазувати допомагає легко вивчати іноземні слова без «зубріння» [6]. Таким чином, ейдетична технологія однозначно дозволяє здобувачам освіти ефективно отримувати нові знання і гармонійно розвиватись. Втім, ейдетика ще не звична для багатьох українських закладів освіти.

Як стверджують дослідники, майстерно сконструйовані заняття за допомогою технологій ейдетики дають змогу за 40 годин вивчити до 2000 англійських слів [5, с.23]. Важливо зауважити, що необхідно лише регулярно повторювати пройдений матеріал з англійської мови.

Наразі за допомогою цифрових технологій та прийомів ейдетики вчитель іноземної мови може створити неймовірні презентації. Важливо відмітити, що презентації можна створювати за допомогою таких сучасних сервісів: 1) GoAnimate –дозволяє перетворити презентацію з англійської мови на захоплюючий мультиплікаційний фільм; 2) Moovly – досить поширений інструмент для виготовлення сучасних пізнавальних презентацій; 3) PowToon та Wideo –дозволяють прикріпляти до презентації зображення, анімовані персонажі та навіть музику.

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що прийоми ейдетики створюють позитивну психологічну атмосферу на уроках, пробуджують цікавість та допитливість в учнів до здобуття нових знань. Це в свою чергу сприяє розвитку світогляду, логічного мислення, виявляє і реалізує індивідуальні здібності школярів.

Література:

1. Антощук Є. В. Швидка педагогічна допомога - вчимося запам'ятовувати/За редакцією Є.В. Антощук.- Ю КІМО; РУТА, 2001.490 с.
2. Антощук Є. Знайомтеся, ваша пам'ять/Антощук Є.В.- К.; Шкільний світ, 2010.
3. Антошко І., Дерябіна Н. Словник тренажер дієслів англійської мови. – Рівне: ПП ДМ, 2011. 200 с.
4. Васильева Е Е., Васильев В. Ю. неправильных глагола с уникальной системой их запоминания/ Васильева Е Е., Васильев В.Ю. -АСТ- Астрель, В КТ, 2010
5. Васильева Е Е., Васильев В.Ю. Суперпамять для всех/ Васильева Е.Е., Васильев В.Ю.- АСТАстрель: Хранитель, 2006. 566с.
6. Гарибян С.А. Чудо-словарь Английский без английского / Гарибян С.А. - М.: ООО Самвел.ру: АС - Траст, 2008. 416 с.

Фіцай К.О.,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
Науковий керівник— д-р. пед. наук, доц. Дмітренко Н.Є.

АСОЦІАТИВНИЙ МЕТОД ПРИ ВИВЧЕННІ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ НА ПОЗНАЧЕННЯ ГОЛОВИ ТА ЇЇ ЧАСТИН

Однією з найактуальніших проблем розвитку шкільної освіти є необхідність високоякісного покращення знання іноземної мови, вимагаючи при цьому новітніх шляхів розв'язання. Перебіг навчання іноземної мови визначає розв`язання наступного питання – яким способом її пізнавати для того, щоб сучасний школяр міг в майбутньому скласти гідну конкуренцію своїм колегам, бути успішним носієм саме активного мовленнєвого акту та вміло володіти засобами спілкування, а також відчував себе зручно в будь-якому мовленнєвому середовищі [1, с. 11].

Сучасні молоді люди, які стали споживачами у світі технологій не сприймають таких методів, як зазубрювання нової лексики та багаторазового повторення. Тому стає потрібним застосування методу асоціацій. Як наголошував Альберт Ейнштейн: «В уяві своїй я є вільним малювати як художник, адже уява має більше значення за знання, а знання є обмеженими. Ось чому уява володіє всім світом» [1, с. 15].

Одним з центральних методів розвитку пам'яті є метод асоціацій. Кожний вчитель має пам'ятати, знати та вміло застосовувати цей метод, адже він є корисним та долучається до складу більшості методів запам'ятовування [1, с. 19].

Поняття «асоціація» сформувалось давно та відноситься до таких імен, як Аристотель та Платон. Платон наголошував на пригадуванні за схожістю та суміжністю. Аристотель притримувався думки про те, що продуктами асоціацій є саме подоби, які з'являються без видимої зовнішньої підстави. Слід відзначити, що Аристотель вважається першим, хто сформував першу класифікацію асоціацій: асоціації за схожістю, за часовою послідовністю та за контрастом [3, с.152].

Наом Хомський, який є відомим психолінгвістом наголошував, що людина з'являється на світ із здатністю опановувати всяку мову доволі швидко та без проблем, а також зберігати даний талант орієнтовано до 11-12 років. Лише за умов, якщо організація навчання дітей молодшого шкільного віку буде вдалою, при цьому не знаючи граматичних правил, діти зможуть швидко, а головне добре оволодіти іноземною мовою до рівня нескладного володіння, оскільки рівень сприйняття мови дітьми цього віку є досить високим. Це обумовлено тим, що якраз у цей момент припустиме швидке формування саме мовленнєвих навичок. Іграшки, предмети та картинки допоможуть оволодіти найуживанішою лексикою в межах визначеної тематики і сфери спілкування [3, с. 156].

Метод асоціативних символів вважається сучасним та високоефективним методом для вивчення іноземної мови саме на початку навчання. Слід зазначити, що зміст граматичного та лексичного мовного явища у процесі застосування даного методу з'являється через формування так званих асоціативних образів. Водночас той, хто навчає, і той, кого навчають, працюють за домовленістю, створюючи при цьому образи-символи та пристосовуючи їх до різних ситуацій [2, с. 320]. Також слід додати те, що метод асоціативних символів прогнозує опанування лексичних одиниць через максимально наближене до реальності повторення, а саме через ігровий метод, який покращує сприйняття та відтворення інформації, грунтуючись на здатності дитини фантазувати та уявляти. В наслідок блискучої дитячої уяви утворюються образи як лексичної, так і граматичної одиниці, в результаті чого дитина стрімко опановує іноземне слово, якщо воно відноситься до конкретної дії або ж образу [3, с. 157]. Метод асоціативних символів учитель може використовувати під час вивчення будь-якої теми. Наприклад, у процесі вивчення теми «Голова та її частини» вчитель залучає дитячу уяву та ознайомлює учнів, або ж придумує разом з ними асоціативні образи-символи. Ось деякі з них: 1. голова (учні імітують коробку, в якій знаходиться розум); 2. волосся (учні імітують процес розчісування по довгим хвилям); 3. очі (учні імітують коло різних кольорів за допомогою пальців); 4. рот (учні імітують прийом їжі за допомогою ложки та виделки); 5. ніс (учні імітують процес дихання).

Отже, ми можемо зробити висновок, що метод асоціацій можна вважати одним з найефективніших. Під час дистанційних занять даний метод можна також активно використовувати. У процесі системного використання методу асоціацій можна спостерігати як формулюються задатки та здібності учня, сенсорні відчуття, усвідомлене застосування даних можливостей як у навчанні, так і в повсякденному житті та творчій діяльності. Слід додати, що навчання за допомогою асоціацій є найбільш природним та гармонійним. При цьому знижується рівень психологічної напруги, а запам'ятовування і засвоєння інформації стає невимушеним та захоплюючим та як результат зростає працездатність, а також рівень іншомовної комунікативної компетентності.

Література:

1. Айзенварг Л. Г., Айзенварг М. Л. Психологія і соціоніка міжособистісних відносин. № 9. 2009. С.10-21.

2. Гунько С. Метод асоціативних символів – сучасний високоефективний метод вивчення іноземної мови на початковому етапі. Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. №8. 2010. С. 319-329.

3. Гусак Л.Є. Мнемічна діяльність молодших школярів у процесі їх асоціативного навчання іноземної мови. Науковий вісник. № 39. 2013. С. 150-158.

Hoehlinger O.V.,
Phd (Philological science), Associate Professor,
Associate Professor of the department of language
and humanities disciplines № 3
Donetsk National Medical University

THE CONCEPT OF SYSTEMS AND TERM SYSTEMS OF THE VOCABULARY

In recent decades, systematic research has become more widespread in science. Principles and methods of systems research are quite active in all areas of scientific activity. This is a natural process, because nowadays no branch of science can do without systemic ideas of both general and special order. By its nature, the systems approach is interdisciplinary, general scientific, that determined the relevance of the research.

The study of an object as a system involves its consideration in all the variety of internal properties, connections and relationships, both discovered and not yet discovered; as well as its consideration in the middle of a certain system of which it is a part. D.M. Gwishiani believes that "the specific task of the systems approach is to express the principles, concepts and methods of systems research at the level of general scientific methodology" [3, p. 12]. According to VG Afanasyeva, "a systematic approach in the modern form, like nothing else, allows you to organically combine analysis and synthesis, qualitative and quantitative research methods, which opens a wide way for the application of heuristic and logical-mathematical methods, as well as modern electronic accounting. Acting much more than just a substantive means of research, the systems approach is the transition of cognition from the individual to the general, from unambiguous to multivalued, from abstract to concrete, from one-dimensional to polymeric, from linear to nonlinear, etc. [1, P. 27–28].

Among the main tasks of the system approach are: development of conceptual – substantive and formal means of representation of the studied objects as systems; construction of generalized models of systems and models of different classes and properties of systems, including models of system dynamics: their purposeful behavior, their development, hierarchical construction, control processes in systems, etc .; use of methodological bases of various theories [2, p. 42].

The basic concepts of the system approach are "system" and "structure". The term "system" is seldom replaced by "structure", and both terms are used interchangeably. In this case, it is emphasized that either the structure is an ontological property of the object and therefore reflects its true status; or the system is given in the object itself and it is up to science to establish it. On the other hand, a system is understood as a set of abstract elements connected by pure relations, and a structure as a scheme in order to facilitate the classification of material.

One of the means of differentiating the system and structure is an attempt to consider their relationship as the relationship of whole and parts. The most common in this case is the concept in which the concept of "system" is considered as the highest in relation to the concept of "structure". This opinion is expressed by philosophers such as: I.V. Blauberg, E.G. Yudin, etc.

Nowadays, it is common to understand language as a system that unites interconnected subsystems, each of which can be considered, in turn, as a system and is characterized by its elements and network of connections and relationships. This gives reason to consider language as a system of systems.

According to V.M. Solntsev, "The significant similarity of some methodological problems of linguistics and systems approach is due to the fact that linguistic objects and, above all, language itself are systemic formations" [6, p. 14].

Systematic study of vocabulary is one of the most pressing issues of modern linguistics. The expansion of systematic research of vocabulary is facilitated, in particular, by the need to substantiate the patterns of functioning of lexical units in the language, attention to the semiotic aspects of lexical nomination.

The problem of studying the system organization of vocabulary, which faces modern linguistics, was reflected in the study of various lexical system groups: lexical-semantic groups, thematic groups, synonymous series, semantic fields. The study of systemic relations within individual thematic and lexical-semantic groups is relevant due to the complexity of their study in the entire vocabulary.

Today, there is no linguist who would not agree with the benefits of systematic language learning. The requirements of a systematic approach to the study of lexical composition can be found in the works of many linguists.

Words are needed for mutual understanding of members of a certain team. They form a single complex fabric, a single system, which, unfortunately, is usually very poorly reflected, or even not reflected in modern dictionaries. According to Ferdinand de Saussure, "language is a system that has some independence from the reality, the result of

which it serves" [7, p. 52]. Therefore, to study the internal relationships and connections between the elements of language, it can be considered as a system, the structure of which is formed by the relationship between the elements.

The Prague Linguistic School also draws attention to the systematic nature of the vocabulary. In fact, vocabulary is not just isolated words, but a complex system of words that are somehow connected and opposed to each other. In modern linguistics, the understanding of the language system "as an instrument of thought and communication" is based on knowledge of the importance of elements and structures, the mutual conditionality of which can not be understood without defining the function of the system.

Despite the intensive study of vocabulary as a system or a set of systems, most of its issues still need clarification and detailed in-depth study. The problem of systematic study of the vocabulary of scientific and technical literature remains unsolved.

A term, unlike a non-term, is always a component of a certain terminology; it is connected by internal relations with other terms – the names of concepts of a certain science. A term exists as long as there is a terminological system of which it is an element. The existence of the term as a lexical unit is absolute, and as a term – relative.

The terminology of any industry, as noted by O.D. Grish, always contains terminological concepts that can equally apply to other areas, occupying a marginal position in a particular terminology [4, p. 348]. This indicates that a particular term has a semantic field (core and periphery), which allow to correlate the ambiguity of the same term within the terminology with its uniqueness in the terminology.

Thus, the term can exist only as an element of a separate terminological system, which is understood as an ordered set of special nominative units that adequately reproduce the system of concepts of theory; which describes a certain area of knowledge and human activity. The modern terminology system of robotics is a component of the professional language of robotics and an internally organized set of interconnected and interdependent units, the specificity of which is manifested in their structural and semantic organization and methods of creation. [5]. As a dynamic part of the vocabulary of general literary and at the same time professional language, the terminology of robotics corresponds to the modern level of development of society. This presupposes the presence in its composition of professionalisms, which, being on the periphery of the language system and being limited in their functioning, do not have a clear, unambiguous scientific definition and do not constitute a holistic system.

In this research work, the term system means a set of terms related to various relationships: logical, semantic, word-forming, etc.

Література:

1. Афанасьев В.Г. Моделирование как метод исследования социальных систем. *Системные исследования: Ежегодник*. Москва, 1982. С. 27-28.
2. Бауберг И.В., Садовский В.Н., Юдин Э.Г. Философский принцип системности и системный подход. *Вопросы философии*. Москва, 1978. С. 39-52.
3. Гвишиани Д.М. Теоретико-методологические основания системных исследований и разработке проблем глобального развития. *Системные исследования*: еженедельник 1982. Москва : Наука, 1982, С. 7-25.
4. Гриш О. Д. Терміносистема та її складники (на матеріалі англійської термінології нафтогазової промисловості). *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки.* Серія «Термінознавство». 2010. № 9. С. 347-349.
5. Петренко О.В. Структурно-семантичні особливості німецькомовної термінології в галузі робототехніки : *дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04.* Запоріжжя: ЗНУ, 2019. 310 с.
6. Солнцев В.М. Язык как системно-структурное образование. Москва: Наука, 1977. 341 с.
7. Фердинант де Сосюр. Труды по языкознанию. Москва: Прогресс, 1977. 696 с.

Шарец Ю. В.,
старший преподаватель кафедры филологии
Барановичского государственного университета

ЧТЕНИЕ СТИХОВ НАИЗУСТЬ НА ЗАНЯТИЯХ ПО РКИ

Обучение письму, говорению, чтению и произношению на занятиях по русскому языку как иностранному (РКИ) осуществляется на всех этапах обучения. И работа над этими видами речевой деятельности проводится на занятии параллельно, что соответствует требованиям методики преподавания РКИ.

Работа над чтением, например, способствует формированию произносительных навыков, позволяет избежать ошибки при знакомстве с новыми звуками и их и отработке. Особую значимость и методическую ценность представляют тексты художественной литературы, которые являются базовой единицей обучения иностранному языку. При работе с поэтическими или прозаическими произведениями формирование и совершенствование названных навыков проходит интереснее, нескучно и даже эффективнее. Кроме того, рифмованная форма активирует работу обучающихся над отдельными звуками, труднопроизносимыми и незнакомыми словами, интонационными конструкциями разных видов.

Когда обучающиеся читают художественные тексты (наизусть в том числе) на занятиях по русскому языку как иностранному, они постоянно расширяют запас лексических единиц и понимают их особенности

функциональные и стилевые. Приобретают навык использования слов в переносном значении, расширяют группу известных им синонимов и антонимов, обогащают социокультурный и лингвострановедческий потенциал, развивают свою познавательную деятельность, закрепляют лексический и грамматический материал.

При чтении художественных текстов наизусть обучающиеся оттачивают произношение русских звуков и подлинную интонацию русской речи. При этом им необязательно знать значение каждого слова в тексте.

Тем не менее такие тексты могут быть затруднительны для обучаемых. Сложности при работе с художественными текстами связаны с их особенностями:

- ✓ повышенная эмоциональность
- ✓ аутентичность
- ✓ эстетическая направленность
- ✓ образность
- ✓ ассоциативность
- ✓ наличие подтекста
- ✓ метафоричность и т. д.

Поэтому работа над поэтическим текстом в иностранной аудитории должна проводиться прежде всего на основе учета языковых особенностей учащихся и их уровня владения языком. Отбор текстов осуществляется с учетом различных критериев: возрастные особенности обучаемых, уровень владения языком, целевая установка преподавателя, соответствие изучаемой теме, этнические и психологические особенности обучаемых и др.

Таким образом, использование и чтение наизусть текстов художественных произведений на занятиях по русскому языку как иностранному способствует достижению следующих целей: профессиональной, коммуникативно-практической, познавательной и воспитательной [1, с. 8].

Литература:

1. Кулибина, Н.В. Методика лингвострановедческой работы над художественным текстом / Н.В. Кулибина. – Учебное издание, М.: Русский язык, 1987. –143 с.
2. Щукин, А.Н. Методика преподавания русского языка как иностранного / А.Н. Щукин. –М.: Высшая школа, 2003. –334 с.

Шоколенко К. Ю.,
магістрантка кафедри іноземних мов і методики викладання
Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Науковий керівник – канд. пед. наук Скоробагата О.М.

МІСЦЕ ЛЕКСИЧНИХ НАВИЧОК ЧИТАННЯ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У СТАРШІЙ ШКОЛІ

Лексика є одним з основних компонентів мовного спілкування. Лексичні знання – це сукупність мовних відомостей про іншомовне слово, а також знання певних стратегій мовної поведінки з ним.

Опанування іншомовного мовлення є неможливим без лексичних навичок. Спираючись на Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти визначимо навичку як стійку, автоматизовану, доведену до досконалості виконання окремого компонента дії в процесі діяльності.

Згідно С. Ю.Ніколаєвої [5], Ю.І. Пассова [6], О.Б. Тарнопольського [9] та інших неодмінними характеристиками лексичної навички, є такі якості, як: «автоматизованість», «свідомість», «стійкість», «гнучкість», «відносна складність». У своїй взаємодії вони_допомагають учневі оволодівати лексичними одиницями, а саме: їх сприйняттю і активному використанню, що обумовлює тісний взаємозв'язок рецептивних і експресивних лексичних навичок.

Дослідники вирізняють продуктивні (експресивні) та рецептивні лексичні навички (Див. табл. 1).

Продуктивні лексичні навички	навички правильного слововживання і словотвору в усному та писемному мовленні відповідно до ситуаціями спілкування і цілей комунікації».
Рецептивні лексичні навички	«навички впізнавання і розуміння при сприйнятті на слух або під час читанні лексичних явищ (структури слова і його вживання)» [4].

З огляду на той факт, що читання є основним видом мовленнєвої діяльності старшокласників на уроках іноземної мови (у нашому випадку – англійської) в загальноосвітній школі, ми вважаємо доцільним дослідити певні риси і специфіку саме лексичної навички читання.

Лексична навичка читання може розглядатися як «здатність здійснювати в синтезовану дію по сприйняттю, впізнаванню і розумінню лексичних одиниць в процесі читання». Розглянемо основні її риси (Див табл. 2).

Таблиця 2

Засадничі характеристики ЛНЧ	«автоматизованість», «гнучкість» і «стійкість».
Критерії напрацьованості ЛНЧ	а) швидкість читання; б) рівень та обсяг розуміння прочитаного; в) вміння здогадуватися про значення незнайомого слова [3].
Структура ЛНЧ	а) зорове сприйняття іншомовного слова в зоровому контексті; б) звірення зорового образу з еталонним зразком; в) регресія в разі нерозуміння слова; г) визначення початкової форми слова, сприйнятого в зоровому контексті; д) визначення структури слова на основі аналізу його складових і виведення його значення (контекстна здогад); е) визначення граматичних категорій слова; ж) співвіднесення сприйнятого зорового образу слова зі значенням; з) передбачення подальшого слова в складі словосполучення або фрази; і) диференціювання схожих за звучанням і формою слів; к) диференціювання омонімічних, синонімічних і антонімічних явищ; л) визначення значення слова в контексті [2].
Операції, які охоплює ЛНЧ	а) сприйняття; б) співвіднесення сприйнятого образу зі значенням; в) диференціювання схожих образів за формою; г) визначення значення слова в контексті.

Під час реалізації роботи над лексичними навичками слід також брати до уваги те, що ефективне перенесення навичок з одного виду мовленнєвої діяльності в інший можливий тільки за умов чіткого управління цим процесом.

За твердженням В. Г. Редька, успішність формування механізму перенесення залежить від наявності наступних чинників, що визначають його характер і інтенсивність:

а) фактори, пов'язані з об'єктом діяльності: ступінь подібності дій, якими навчаються володіють і новостворюваних; ступінь сформований дій тощо;

б) фактори, пов'язані з умовами виконання дій: стереотипність і регулярність виконання дій; варіативність умов виконання; характер вправ і ін.;

в) фактори, пов'язані з суб'єктом діяльності: якість індивідуальних психічних процесів; соціальний статус і вік учнів [8].

Варто зазначити, що у процесі спілкування лексичні навички як компоненти мовного вміння впливають на якість здійснення розумових операцій і мовних дій під час вирішення комунікативних завдань. Досить високий рівень сформованих лексичних навичок, їхнє успішне перенесення з одного виду мовленнєвої діяльності в інший дозволить сконцентрувати увагу учнів на результаті мовленнєвої діяльності в цілому, успішно вирішувати завдання комунікації, не відволікаючись на контроль окремих операцій.

І.О. Зимня підкреслює те, що мова не зводиться виключно до навичок, оскільки вона являє собою «творче, вторинне вміння» [1]. Таким чином, особливо важливим компонентом мови, на думку автора, є мовленнєві вміння.

Під умінням розуміють «освоєний суб'єктом спосіб виконання дії, що забезпечується сукупністю набутих знань і навичок. Уміння формується шляхом вправ і створює можливість виконання дії не тільки в звичних, але і в умовах, що змінилися» [7].

Опираючись думку Ю.І. Пасова зазначимо такі основні характеристики мовленнєвого вміння, як:

1) цілеспрямованість (визначає стратегію мовлення);

2) динамічність (здатність екстреного знаходження способів вирішення завдань);

3) продуктивність;

4) інтегрованість («спаяність» навичок, що виникає на основі їхнього синтезу)

Підсумовуючи все, викладене вище, до основних лексичних умінь ми можемо віднести:

а) вміння вживати лексичні одиниці у всіх властивих їм формах і функціях;

б) вміння створювати слова і лексичні поєднання, що не зустрічалися раніше в мовному досвіді;

в) вміння вибрати відповідно до ситуації лексичну одиницю з ряду їй протиставлених чи близьких за значенням.

Таким чином, ми вважаємо, що формування взаємопов'язаних лексичних навичок і умінь в різних видах мовленнєвої діяльності дозволяє досягти високої гнучкості, їхньої операційної готовності до включення в усне та писемне мовлення і, отже, підвищити комунікативні можливості самих учнів.

Література:

1. Зимняя И.А. Педагогическая психология : учебник. Издание 2-е, дополненное, исправленное и переработанное. Москва, 2007. 384 с.

2. Коробейнікова Т. І. Зміст і формування англомовної компетентності в діялогічному мовленні майбутніх вчителів. Теоретичні питання культури, освіти та виховання. 2014. № 49. С. 70 – 74.

3. Методика викладання іноземної мови в початковій школі [Електронний ресурс] : наук.-допом. бібліогр. покажч. Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, Бібліотека ; уклад. Л. Дейнека. - Електрон. текст. дані. Луцьк, 2019. 159 назв. http://194.44.187.2/eljourn/1/metod_poch_sch.pdf

4. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф.,Борецька Г. Е. та ін./ за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ, 2013. 590 с.
5. Ніколаєва С. Ю., Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. Міжкультурна комунікативна та іншомовна комунікативна компетенції. Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції: Курс лекцій: [навч.-метод. посібник для студ. мовних спец. осв.-валіф. рівня —магістр]. Київ, 2011. С. 23 – 36.
6. Пассов Е.И. Содержание иноязычного образования как методическая категория. [Електронний ресурс] Иностранные языки в школе. 2007. №6. с. 13-23. https://153nsk.ru/wp-content/uploads/2016/12/koncepcija.pdf
7. Психологічний словник. Авт.-укл. Синявський В.В., Сергєєнкова О.П. за ред. Н. А. Побірченко. Київ, 2007. 274 с.
8. Редько В. Г. Засоби формування комунікативної компетентності у змісті шкільних підручників з іноземних мов : монографія. Київ : Генеза, 2012. 224 с.
9. Тарнопольський О.Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти. Київ, 2006. 248с.

Ярова М.О.,
студентка факультету іноземних мов
Вінницького державного педагогічного університету
ім. Михайла Коцюбинського
Науковий керівник – д-р. пед. наук, доц. Дмітренко Н.Є.

ЗАСТОСУВАННЯ ВЕБІНСТРУМЕНТІВ У НАВЧАННІ АНГЛОМОВНОГО ЧИТАННЯ

Читання іноземною мовою є одним з необхідних засобів ефективного оволодіння іноземною мовою. За допомогою читання здійснюється передача досвіду, накопиченого людством в різних сферах життя, розвиток інтелекту, виховання людини як значущої одиниці суспільства. Читання – важливий вид рецептивної (пов'язаної зі сприйняттям) мовленнєвої діяльності, і оволодіння ним як повноцінним засобом комунікації є однією з головних комунікативних практичних цілей навчання іноземної мови.

Важливу роль у розвитку англомовної компетентності у читанні відіграють мультимедійні технології навчання. Під мультимедійними технологіями розуміють сукупність комп'ютерних технологій, які одночасно використовують кілька інформаційних середовищ: графіку, текст, відео, анімацію, звукові ефекти. Іншими словами, мультимедійність передбачає надання інформації в різних формах одночасно (за допомогою звуку, графіки, відео, анімації тощо). Варто відмітити, що сьогодні Інтернет виступає як якісно нове медіа, об'єднуючи в собі всі існуючі (відео, текст, аудіо, графіку) [2]. Розглянемо питання застосування вебінструментів у процесі навчання читанню.

Дидактичною метою використання вебінструментів в навчанні англомовного читання є «реалізація активно-діяльнісних форм навчання завдяки високій інтерактивності і мультимедійності контенту» [1]. А саме: «надання інформації, формування і закріплення отриманих знань, формування і вдосконалення умінь і навичок у всіх аспектах мовної діяльності, підвищення мотивації учня до навчання, формування і розвиток навичок самостійної роботи, контроль засвоєння та узагальнення» [1].

Серед найуживаніших вебінструментів слід виділити комплекс інтернет-послуг, програмного забезпечення з управління, редагування і комунікації (інструменти програмного забезпечення, навчальні платформи і портали, пошукові системи, освітні програми, портфелі), а також даних (статистичних, географічних, соціологічних, демографічних та інше), інформації (газетні статті, телепередачі, аудіо-, відеоматеріали) і різних текстів (довідкових, літературних, художніх, навчальних) в електронному вигляді, корисних вчителеві або учням в рамках навчальної або проектної діяльності з інформаційно-комунікаційними технологіями.

Зазначені вебінструменти виконують функцію реалізації активно-діяльнісних форм навчання завдяки високій інтерактивності і мультимедійності контенту.

Застосування вебінструментів сприяє якісному навчанню не тільки англомовного читання, але й усім видам і аспектам мовленнєвої діяльності; розширенню потоку інформації; розвитку лінгвосоціокультурної компетентності учнів; підвищенню в учнів стійкої мотивації; здійсненню індивідуального підходу в навчанні і розвитку самостійної роботи. Однак, поряд з позитивними моментами, існують і недоліки використання вебінструментів в процесі навчання: не у всіх учнів є комп'ютер; не всі викладачі володіють комп'ютерною грамотністю; недостатність обладнання освітніх закладів комп'ютерними засобами навчання.

Таким чином, зараз вебінструменти прийнято розглядати як найбільш перспективні і популярні засоби навчання. Віртуальне середовище й існуючі в ньому освітні платформи і продукти дозволяють ефективно втілювати в життя принципи електронного навчання (e-learning) – перш за все, вільного доступу до освітніх веб-ресурсів та адаптації всього процесу навчання під потреби, інтереси і можливості учнів.

Література:

1. Бех П.О Основи формування іншомовної комунікативної компетенції у середній загальноосвітній школі. Київ, 2018. 292 с.
2. Тормошева В.С. Использование ресурсов Интернет в обучении иностранных языков: учеб. пособие. Минск: Интернет и Наука, 2019. 371 с.

Бороденко П.
студентка 62-2А групи
Навчально-науковий інститут філології та історії

Глухівського національного педагогічного університету
імені О.Довженка
Науковий керівник— канд. пед. наук, доц. Мілютіна О. К.

LEARNING NONSTANDARD VOCABULARY IN THE ENGLISH CLASSROOM

The knowledge of English associates with knowledge of words, and the language proficiency associates with lexical skills, which provide the lexical functioning in communication. So lexical skills we should consider the most important and integral component of the foreign language learning contents. Their formation is the purpose of studying lexical material.

Vocabulary (lexis) – all the words that exist in a particular language or; all the words known and used by a particular person [2]. There are formal and informal or colloquial styles of vocabulary in every language. In the context of our research, we focus on the informal (colloquial) style, because slangy words may be used only in the texts of this type. Colloquial style presupposes using colloquial vocabulary which falls into into: professionalisms, vulgarisms, jargons, argots and slang. Slang is remarkable for colloquial, informal nature and emotive coloration.

Slangy words are often considered as violation of standard language norms. They are expressive, ironic words, which are used for designations of the subject, we speak about in our everyday life. Slang is useed practically in all spheres of life, describes different situations, but boring ones, because slangy word is a result of the speaker's emotional attitude to the subject or event [1].

Nonstandard elements in literary language have some communicative status and linguistic value, firstof all as conventional expressive funds of stylistically reduced language, which express to some extent functional-stylistic variation of national vocabulary.

Traditionally, learning the vocabulary one must following such algorithm:

- introducing the new words;
- clarification their value;
- practical usage in the language.

Having done a number of exercises, the lexical skill is considered to be formed. In practice the majority of words are forgotten after learning the topic, that's why teachers and methodologists decided to learn the vocabulary in different way.

Psychologists consider "bad" words to be remembered better and we recall them quicker in a particular situation. That is why propose to learn nonstandard vocabulary alongside with standard.

To memorize vocabulary were developed a series of special exercises, where nonstandard and standard English words are compared. Pupils have practice in different spoken situations, they act as "translators", when they transform slang expressions into normative English and pick up their equivalents .

The practical value of learning nonstandard vocabulary is rather important for studying English at the secondary school: the knowledge of such vocabulary is necessary for better understanding modern films, literature and periodicals, for communicating in social networks. The nonstandard vocabulary contains cultural and lingocultural information. Senior students learn socio-cultural texts, particularly about society and its division into certain social strata, dialectal features, culture etc. this kind of vocabulary will be useful for students, who are going to travel, study or leave abroad.

The learning of nonstandard vocabulary helps also to increase the level of students' motivation in learning English, their desire to know something new and cognitive. It is very interesting and useful for teachers to develop such lessons: you need to monitor language changes, read modern literature, study modern dictionaries and communicate with native speakers. Teachers must differentiate between slangy and vulgar words and be sure to avoid using them.

REFERENCES

1. Klimenko A. L. Popolnenive slovarnogo sostava angliyskogo yazyka s neliteraturnykh podsistem: avtoref. dis. kand . filol. nauk: spets. 10.02.04. Kharkov, 2000 . 20 p .
2. Cambridge Dictionary URL: https://dictionary.cambridge.org/vocabulary

СЕКЦІЯ 11. БІОЛОГІЯ, ЕКОЛОГІЯ, ЕКОЛОГО-КРАЄЗНАВЧА ОСВІТА, ОХОРОНА ПРИРОДИ

Гуцуляк Н.Р.,
учениця 10-Б класу КЗ СОР Глухівський ліцей-інтернат
з посиленою військово-фізичною підготовкою
Науковий керівник – вчитель КЗ СОР Глухівського ліцею-інтернату
з посиленою військово-фізичною підготовкою Терещенко І.І.

ЦІЛЮЩІ ВЛАСТИВОСТІ ГЛУХІВСЬКИХ ДЖЕРЕЛ

Про цілющі властивості джерел, що знаходяться на території колишнього Глухівського району, відомо давно. Дослідник Ігор Сбитний з цього приводу писав: «На пересечении с Киево-Московской улицей в доме бывшего городского головы Н. Амосова до самой войны располагалась водолечебница. Руководил ею врач

Тамуриди, грек по национальности» [2]. Питання лікування водою давно цікавило людство, про що говорять і в Україні, і в с віті. Про водолікарню в місті Глухові, що діяла на початку ХХ століття, відомо небагато інформації, здебільше це свідчення людей, які ділилися своїми спогадами.

Результати досліджень японської медичної асоціації підтвердили цілющий ефект ранкового пиття, яке гарно впливає на лікування головного болю, проблем з серцем, бронхіту, розладу шлунка та інших, у тому і числі тривалих та складних захворювань.

Воду визнано ефективними ліками від таких хвороб: головний і тілесний біль, хвороби серцево-судинної системи, артрит, прискорене серцебиття, епілепсія, зайва вага, астматичний бронхіт, блювота, туберкульоз, менінгіт, захворювання нирок і сечового міхура, вуха, горла і носа, гастрит, діарея, цукровий діабет, запор, всі очні хвороби, хвороби жіночих органів, рак і порушення менструального циклу. Саме тому дослідження водних джерел Глухівщини за медичними показниками наразі є надзвичайно актуальним.

За інформацією, оприлюдненою мешканцем міста Глухова Олексієм Шавшою, на території колишнього Глухівського району таких цілющих джерел сім, а саме: «Сварковські джерела», «Заруцькі джерела», «Джерело Годунівське», «Чернечі джерела», «Покровська криниця», «Сім джерел» селища Шалигинське та «Білокопитівське джерело».

Дослідником було описано географічне положення, особливості місцевості та вподобання місцевих жителів щодо водних джерел. З давніх часів Глухівщина була відома високою якістю питної води. Показник якості води – це сукупність біологічних і фізико-хімічних характеристик: трофосапробності, солоності, твердості, водневого показника pH, концентрації шкідливих речовин. Слід зазначити, що єдиним способом оцінити якість та безпечність питної води є проведення лабораторних досліджень атестованою лабораторією. Ми дослідили за зразками характеристики води з різних джерел. Аналізи були зроблені Глухівським лабораторним центром. Зразки води були розглянуті за такими характеристиками: запах, присмак, каламутність, наявність аміаку, нітритів, нітратів.

Отримані результати були опрацьовані згідно з ДСанПіН 2.2.4-171-10. Найбільш якісні характеристики води, як з'ясувалося, мають «Чернечі джерела». Звернемо увагу на фізико-хімічні властивості, а саме: водневий показник (pH) – 8,3 pH, а відповідно до стандарту 6,5–8,5 pH; амоній – 0,04 мг/дм^3, стандарт – 2,6мг/дм^3; жорсткість загальна – 6,0 ммоль/дм^{3,} стандарт – 10,0 ммоль/дм^{3,} забарвленість – 3,5 градусів, забарвленість – 3,5 градусів.

Отримані показники свідчать про високу якість води та дають можливість зробити висновки, що вода з «Чернечих джерел» має позитивні характеристики для людського організму.

Показником позитивного впливу є також встановлений протокол прийому води в лікувальному та особливо профілактичному застосуванні. Однією з методик лікування в Глухівській водолікарні було обливання холодною водою. Вважається, що така процедура здатна покращити настрій та є однією зі складових терапії депресії та тривожності. Холодна вода стимулює циркуляцію крові, тому обливання може бути корисним людям з порушеною циркуляцією, наприклад для тих, хто має високий тиск чи цукровий діабет.

Доведено, що тепла вода також має лікувальні властивості, а саме: випита натщесерце вода підвищує температуру вашого тіла, що, в свою чергу, **прискорює метаболізм**. Іншими словами, наше тіло упродовж дня спалить більше калорій. Тепла вода поліпшує циркуляцію крові, що є особливо актуальним в умовах пандемії сьогодення – COVID-19, поширене ускладнення від якої – проблеми тробоутворюючого характеру.

Вода входить до складу будь-якої живої істоти. Так, тіло людини складається з води приблизно на 70–75 %: у крові людини знаходиться приблизно 80%, у м'язах – 35%, у кістяку – 25% води. Організми риб містять до 80% води, в овочах міститься 60-80% води. Без води не може прожити ні одна жива істота. Якщо організм людини губить 12% вологи від маси тіла, наступає смерть. Величезна кількість води необхідна для рослин. Підраховано, що одне велике дерево влітку бере з ґрунту і випаровує за добу 50–70 відер води. Тому запас рідини в організмі повинен постійно поповнюватись, особливо з якісною характеристикою складу фізико-хімічних елементів.

Перспективи подальшого наукового дослідження вбачаємо в аналізі складу елементів води та визначення їх цілющих властивостей таких водойм: «Сварківські джерела», «Заруцькі джерела», «Джерело Годунівське», «Чернечі джерела», «Покровська криниця», «Сім джерел» селища Шалигинське, «Білокопитівське джерело».

Література:

1. Запольский А.К.,Салюк А.І. Основи екології. Київ: Вища школа, 2001. 358 с.
2. Сбитний І. І. Подборка очерков о Глухове. Соборний майдан. Глухів, 2012.

Копійка Д. С.,
учениця 9 класу КЗ СОР Глухівського ліцею-інтернату
з посиленою військово-фізичною підготовкою.
Науковий керівник — учитель географії
вищої кваліфікаційної категорії Ащеулова І. П.

РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНІ РЕСУРСИ ОТГ ШОСТКІНСЬКОГО РАЙОНУ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ

Однією із галузей, яка в сучасних умовах починає відроджуватися майже у всіх регіонах України, є рекреація. Вона забезпечує потреби населення у відпочинку і оздоровленні, є стимулятором розвитку допоміжних та обслуговуючих галузей, а також важливим чинником, що впливає на рівень та якість життя населення. Для оптимального розвитку цієї галузі важливо вивчити стан ресурсного забезпечення, особливості використання рекреаційного потенціалу.

Нині спостерігається неефективне використання наявного туристичного потенціалу регіонів України, що призводить до втрати можливостей розвитку цієї галузі на відміну від багатьох країн Європи. У зв'язку з цим постає необхідність оцінки наявного туристично–рекреаційного потенціалу (ТРП) країни, її окремих адміністративно територіальних одиниць та розробки напрямів щодо його використання.

Мета роботи: обґрунтувати можливості розвитку туристично-рекреаційних ресурсів окремих ОТГ Шосткінського району.

Завдання роботи: 1. Ознайомитись із літературними джерелами з даної тематики та основною термінологією у галузі рекреаційної географії.

2. Охарактеризувати та оцінити компоненти природно-рекреаційного потенціалу окремих ОТГ Шосткінського району.

3. Визначити можливості використання об'єктів суспільно-історичного потенціалу регіону для організації різних видів туризму.

4. Розробити туристично-рекреаційні маршрути в межах досліджуваної території.

Об'єкт дослідження – природні, історико-культурні, соціально-економічні рекреаційні ресурси окремих ОТГ Шосткінського району.

Предмет дослідження – використання рекреаційних ресурсів та визначення напрямків розвитку видів рекреаційної та туристичної діяльності.

Опрацював літературні джерела з даної тематики, нами було з'ясовано, що під рекреаційними ресурсами розуміють поєднання компонентів природи, соціально-економічних чинників і культурних цінностей, що виступають як умови задоволення рекреаційних потреб людини. До рекреаційних ресурсів належать території та окремі об'єкти, що можуть бути використані для відпочинку і лікування людей, відновлення їхніх фізичних і духовних сил [2].

Під час свого дослідження ми використали найпоширенішу класифікацію рекреаційних ресурсів за типами автора якої є О.О. Бейдик. Всі рекреаційні ресурси поділяються на природно-географічні, природно-антропогенні, суспільно-історичні, суперточка-тур [1].

За новою адміністративною реформою Сумська область складається з п'яти районів. Шосткінський район, розташований на півночі області і має 10 ОТГ. Територія нашого дослідження охоплює 4 ОТГ, територію колишнього Глухівського району.

Під час дослідження нами було встановлено, що до природно-географічних ресурсів даної території належать: водні – найбільші річки Клевень та Есмань. Озера на околиці сіл Білокопитове, Дунаєць, Слоут, Полошки, озера міста Глухова. Ландшафтні – лісові масиви Слоутського, Шалигінського, Баницького, Єсманського та Землянківського лісництв. Геологічні – кар'єр кварцитових пісковиків с.Баничі, крейдовий кар'єр с.Будівельне.

До природно-антропогеннх ресурсів належать: «Шалигинський» ландшафтний заказник загальнодержавного значення, «Верхньоесманський» ландшафтний та «Шагова» гідрологічний заказник місцевого значення. Чотири ботанічні пам'ятки природи місцевого значення. Шість гідрологічних пам'яток природи місцевого значення.

До суспільно-історичні ресурси регіону належать: архітектурні: 15 пам'яток на теріторії сільської місцевості (два монастиря та 13 церков). В місті Глухів 10 пам'яток архітектури. Біосоціальні ресурси: 7 пам'яток монументального мистецтва у місті Глухові. Подієві: 31 пам'ятка історії.

Вивчивши рекреаційно-туристичні ресурси даної території. Нами було розроблено 4 туристичні маршрути: перший пролягає від с. Ходіне до с. Суходіл і включає 11 об 'єктів природи, архітектури та суспільства. *(Маршрут прокладений на основі існуючих автомобільних шляхів).*

Другий маршрут від с.Будищі до с.Слоут і охоплює 9 об'єктів рекреації.

Третій пролягає від с. Сопич до с. Годуновка (вздовж автомагістралі Київ-Москва) і охоплює 7 об'єктів рекреації.

Четвертий маршрут передбачає відвідування та відпочинок у місті Глухові. Де пропонується відвідати 12 найвизначних об'єктів для туризму та рекреації.

Отже, за нашими дослідженнями ми можемо зробити наступні висновки:

1. Рекреація – відновлення фізичних і духовних сил, витрачених людиною в процесі життєдіяльності; головна форма рекреаційної діяльності – туризм. 2. На дослідній території наявні природні-рекреаційні (водні, ландшафтні, геологічні) та природно-антропогенні (заказники, пам'ятки природи) ресурси. 3. ОТГ

Шосткінського району мають багаті історико-суспільні рекреаційні ресурси: архітектурні, подієві. 4. Туристично-рекреаційні ресурси даного регіону можна використовувати з метою відпочинку, пізнавального туризму, паломництва, екотуризму, ностальгійного туризму.

Новизна роботи: вперше систематизовані рекреаційні ресурси даної території; доведена доцільність їх використання; рекреаційно-туристичні ресурси відображені у відповідній картосхемі.

Практична цінність. Результати досліджень дадуть змогу оптимізувати рекреаційну діяльність в межах ОТГ Шосткінського району і визначити її основні напрямки, різноманіття ландшафтів, історико-культурних і природних об'єктів можуть стати базою для численних видів рекреаційної діяльності, відпочинку і туризму.

Література:

1. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування. / Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університетт», 2001.

2. Бейдик О.О. Словник-довідник з географії туризму, рекреалогії та рекреаційної географії. / Київ: Палітра, 1997

3. Жолдасбеков А. А. Туристсько-рекреаційні ресурси як основа туристично-рекреаційного потенціалу/ Міжнародний журнал експериментальної освіти. 2019. № 11 С. 213-214

Криволапова А. О.,
студентка ІІІ курсу факультету романо-германських мов
Горлівського інституту іноземних мов Державного вищого навчального закладу
«Донбаський державний педагогічний університет»
Науковий керівник – ст. викл. Ковальська Н. В.

ЕКОЛОГІЯ ТА ЛЮДИНА: БОРОТЬБА ЧИ ПАРТНЕРСТВО?

Людина, звичайно, господар природи,
але не в сенсі її експлуататора,
а як її розуміє і несе моральну відповідальність
за збереження і вдосконалення в ній(а, отже, і в собі)
всього живого і прекрасного.
А. С. Арсеньєв

Екологія в житті людини відіграє величезну роль. Вона впливає на всі сфери людського життя. Зрозуміло, що з погіршенням стану навколишнього середовища знижується і якість життя. Від стану екології залежать здоров'я, життєдіяльність, працездатність, настрій. Людина розумна за часи свого існування робила все задля того аби спростити своє життя, зробити його зручним і безпроблемним, але отримала протилежний результат. І цей результат має негативний вплив на саму людину, на її соматичне і психічне здоров'я. Останні роки стали визначальними щодо розуміння негайного вирішення проблем навколишнього середовища. Людина, руйнуючи екологічні системи, руйнує себе і не дає шансу прийдешнім поколінням просто бути на цій планеті.

Стаття 50 Конституції України декларує що кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди. Кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення. Така інформація ніким не може бути засекречена – так записано в основному законі України. У статті 66 Конституції України проголошено один з обов'язків громадян щодо навколишнього середовища: «Кожен зобов'язаний не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині, відшкодовувати завдані ним збитки» [3].

В Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» основними проголошено наступні принципи державної політики в сфері охорони довкілля:

а) пріоритетність вимог екологічної безпеки, обов'язковість додержання екологічних нормативів та лімітів використання природних ресурсів при здійсненні господарської, управлінської та іншої діяльності;

б) гарантування екологічно безпечного середовища для життя і здоров'я людей;

в) запобіжний характер заходів щодо охорони навколишнього природного середовища тощо [2].

Можна написати безліч законів, проводити нескінченну низку симпозіумів, конференцій, платформ та форумів і, все ж таки, прямувати до страшного фіналу, коли нічого не можна буде виправити. Вирішувати екологічні проблеми треба починати з себе, зі свого ставлення до природи, до свого порятунку, зрозумівши якої шкоди нам завдає наше нерозумне господарювання, яке в свою чергу впливає на наше здоров'я.

У Статуті Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) визначено, що здоров'я – це не тільки відсутність хвороб або фізичних дефектів, а стан повного фізичного, психічного та соціального благополуччя [4]. В умовах сьогодення – це нездійснена мрія. На людину завжди впливає якийсь негативний чинник. Здоров'я можна розглядати й як нормальний стан організму, котрий характеризується оптимальною саморегуляцією, повною узгодженістю при функціонуванні всіх органів та систем, рівновагою поміж організмом та зовнішнім середовищем при відсутності хворобливих проявів. Отже, здоров'я та навколишнє

середовище – це дві чаші терезів, які повинні бути врівноважені. Але людина постійно додає негативну вагу на чашу, протилежну здоров'ю.

Навколишнє середовище – це дуже складна система. Кожен з її елементів впливає на людину в тій чи іншій мірі. В нашому дослідженні ми розглянемо вплив екології на здоров'я сучасної людини.

Під забрудненням довкілля розуміють зміну властивостей середовища (хімічних, фізичних, біологічних і пов'язаних з ними інформаційних), що відбувається внаслідок природних чи антропогенних процесів, що спричинюють погіршення функцій природи стосовно певного об'єкта (людини, біологічного організму, об'єктів життєдіяльності людини) [1, с.38]. Ще зовсім недавно природа самостійно справлялася із забрудненням, спричиненим господарською діяльністю людини. Але вплив різноманітних забруднювачів знищів її здатність до самоочищення.

Однією з основних потреб для людини є дихання. Всі окислювально-відновлювальні процеси в організмі відбуваються завдяки постачанню кисню. Якщо в атмосфері недостатня кількість кисню – будь-який живий організм відчуває стрес, що здатний викликати порушення роботи органів та систем організму і, як результат, спричинити захворювання. Атмосфера урбанізованих міст стає все більш забрудненою, і цьому сприяє величезна кількість транспортних засобів, а також промисловість, левова доля якої потребує негайної екологічно вірної реконструкції. Основними забруднювачами повітря в Україні вважаються підприємства чорної металургії, енергетики, вугільна, хімічна та нафтохімічна промисловість. Саме ці підприємства «постачають» до людських легень викиди, до складу яких входять окисли азоту, діоксиду сірки, вуглеводів, легких органічних сполук, оксиду вуглецю. Слід зазначити, що гранично-допустимі концентрації цих сполук у викидах перевищені. Це може спровокувати розвиток тяжких захворювань. Якщо казати про негативний вплив автомобільного транспорту на стан атмосфери, то незайвим буде згадати, що із-за неякісного пального та несправного стану автотранспортних засобів у повітря за один рік автомобіль виділяє приблизно 700 кг чадного газу та 40 кг діоксиду азоту. Є над чим замислитися.

Людина не зможе зберегти здоров'я, якщо буде користуватися забрудненою водою. Медики постійно наголошують на тому, що організму потрібна чиста питна вода. Людська спільнота не може без води, бо вона використовується як для пиття, так і для забезпечення санітарно-гігієнічних та господарсько-побутових потреб. І знову виникає проблема: де взяти чисту воду, якщо всі водні артерії в Україні «працюють» на виробництво тієї чи іншої продукції? Більше того, відпрацьована вода із домішками, забрудненням, що очищені не до кінця, із підвищеною під час технологічних процесів температурою знову поступає в річки. Очисні споруди, які важко назвати сучасними на деяких промислових об'єктах, не справляються із проблемами, що виникають сьогодні. Слід додати, що стан водних ресурсів в нашій країні погіршується під впливом сільськогосподарської діяльності. Добрива, які нераціонально використовуються, забруднюють ґрунтові води. Азот, присутній в добривах, розпадається на нітрати, просочується через ґрунт і змішується з ґрунтовими водами. Оскільки азот легко розчинний у воді, він може залишатися змішаним з ґрунтовими водами протягом десятиліть, і в міру того, як в ґрунт додається все більше і більше добрив, вміст азоту у воді збільшується, що ще більше посилює шкідливий вплив забрудненої ґрунтової води на людину. Якщо згадати про підсилення цього негативного ефекту поєднанням із пестицидами, то навряд чи прийдешні покоління українців будуть здоровішими за теперішніх.

Зміни у навколишньому середовищі реально впливають на індивідуальне здоров'я людини і, як наслідок, на соціальне здоров'я в Україні і світі. Вихід можна знайти в розробці довгострокових державних соціально-економічних програм, у підвищенні культури і валеологічної грамотності населення. Не слід думати, що хтось інший повинен турбуватися про чисте повітря та воду. Так, закони є, вони працюють, до відповідальності за їх порушення притягаються посадові особи, до державного бюджету поступають суми штрафів за недбале ставлення до екології. Але доки людина змалечку не буде навчена піклуватися про довкілля нічого не зрушиться в сторону здоров'я. Це так просто для кожного відправляти на переробку відсортоване сміття, не спалювати восени опале листя, звільнити від гілля та сміття невеличке джерело із доки ще чистою питною водою, замінити безліч поліетиленових пакетів еко-сумкою, вийти разом з друзями на прибирання найближчого до дому парку, в якому потім можна буде дихати свіжим повітрям, займатися фізичною культурою чи медитацією задля свого психічного та соматичного здоров'я.

Література:

1. Аніщенко В. О. Основи екології : навч. посіб. Київ : ДП «Вид. дім. «Персонал», 2011. 148 с.

2. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища». URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text (Дата звернення 12.11.2021)

3. Конституція України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (Дата звернення 13.11.2021)

4. Статут (Конституція) Всесвітньої організації охорони здоров'я. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_599#Text (Дата звернення 11.11.2021)

Ліщинович М.П.,

магістранта кафедри біології,екології та методик їх навчання

Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії
ім. Тараса Шевченка
Науковий керівник — д-р. мед. наук, проф. Василюк В.М.

ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ГРАМОТНОСТІ ТА ЗДОРОВОГО ЖИТТЯ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ ТА ЕКОЛОГІЇ В 10-11 КЛАСАХ

Вступ. Проблема взаємовідносин людини, природи і суспільства стояла на всіх етапах розвитку людства, але особливої гостроти досягла на порозі третього тисячоліття. Аналіз справжніх причин екологічної кризи переконує нас в тому, що головна суперечність не між людиною і природою, а між культурою і діяльністю в природі. Тому основне завдання сьогодні – досягнення екологічної грамотності всього населення країни і, перш за все, молодого покоління.

На сучасному етапі розвитку найбільш важливими проблемами є глобальні екологічні катастрофи, викликані нераціональним, аморальним, споживацьким ставленням людей до природи. А також високий рівень захворюваності школярів, обумовлений, з одного боку, їх недостатньо здоровим способом життя, а з іншого – стресогенним характером освітнього процесу.

Мета дослідження – розкрити особливості формування компетентності екологічної грамотності та здорового життя на уроках біології та екології в 10-11 класах.

Методи дослідження : проблемний і логічний аналіз методичної літератури, узагальнення.

Результати дослідження. Екологічна грамотність – це здатність людини сприймати та оцінювати стан природних систем, застосовувати відповідні заходи для їх підтримки, відновлення чи покращення стану [1]. Екологічна грамотність є необхідною умовою прийняття особистістю правильних рішень стосовно природи. Вона є «фундаментом» екологічної культури [3; 4].

Головним завданням екологічної освіти є формування в учнів певного обсягу спеціальних знань, умінь і навичок, необхідних для життя і праці. Екологічне виховання являє собою цілеспрямований вплив на духовний розвиток підростаючого покоління, формування у нього певних ціннісних установок в плані морального ставлення до навколишнього середовища. Сучасний зміст терміна «екологія» гранично широкий, він виходить за рамки біологічних знань і розглядається як вся система відносин людини до себе, до знань, до іншої людини, до природи. [2]

Головною метою екологічного виховання є формування особистості, яка характеризується розвиненою екологічною свідомістю і культурою.

На уроках біології у 10-11 класах в учнів формуються переконання, що природа – цілісна саморегулююча система. Педагогу важливо при цьому дати учням по можливості найбільш повне уявлення про екологічні закони і закономірності існування і формування біологічних систем усіх рівнів.

Екологічна робота в школі виконує ряд функцій, які коротко можна представити таким чином: просвітницька функція (допомагає школяру усвідомити природу як середовище свого існування, як естетичний феномен, а також пройнятися думкою про те, що необхідно використовувати знання про природу з метою її збереження, запобігання незворотного порушення її цілісності); розвиваюча функція (формування у школярів уміння осмислювати екологічні явища, встановлювати зв'язки і залежності існуючих в світі рослин і тварин; робити висновки, узагальнення та висновки щодо стану природи, давати рекомендації розумної взаємодії з нею); виховна функція (формування у школярів морального і естетичного ставлення до природи. У старшокласників виникає відчуття захоплення величчю і красою природи. При цьому у них виховується почуття відповідальності за збереження прекрасного в природі, що спонукає учнів здійснювати посильну природоохоронну діяльність; при цьому дбайливе ставлення до природи закономірно є виразом патріотизму); організуюча функція (стимулює активну діяльність учнів з охорони природи та вибудовує систему реалізації спонукальних мотивів особистості школяра до природоохоронної діяльності); прогностична функція (розвиток у старшокласників вміння прогнозувати можливі наслідки тих чи інших дій людини в природі, прогнозувати ймовірні порушення біологічних зв'язків в природі, визначати, які дії є біологічно нейтральними, які екологічні заходи будуть природі корисні).

У процесі формування екологічної грамотності виховання перевагу слід віддавати проблемним, частково-пошуковим, дослідницьким методам навчання і особливо методам проектів.

Форми екологічної роботи в школі можуть бути різними:

1. Дослідницькі (складання екологічного паспорта школи, випуск екологічного бюлетеня, вивчення складу повітря, стану води, ґрунту та ін.);
2. Конкурсні (виставки плакатів, малюнків, «Лісова газета», проведення екологічних олімпіад та ін.);
3. Ігрові (еко-випадок, еко-казино, еко - бумеранг і ін.);
4. Пізнавальні (уроки-лекції, уроки-семінари, «круглі столи», аналіз наукової літератури, дебати, екскурсії, походи та ін.);
5. Продуктивні (посадка квітів, дерев, озеленення шкільних рекреацій та ін.).

Складовою частиною біологічної освіти є формування мотивації до збереження та зміцнення здоров'я, а значить формування здорового способу життя (ЗСЖ), тому основним завданням є формування в учнів свідомого ставлення до свого життя і здоров'я, оволодіння основами ЗСЖ, життєвими навичками безпечної поведінки. Складові ЗСЖ: дотримання режиму дня, перебування на свіжому повітрі, раціональне харчування, оптимальний руховий режим, відмова від шкідливих звичок, загартовування, особиста гігієна, позитивні емоції, високоморальне ставлення до оточуючих людей, суспільству, природі.

На уроках можна використати різноманітні методичні прийоми: вікторина «Здоров'я на грядці», асоціації, сніжний ком, четвертий зайвий, загадки. Для роботи в парах можна запропонувати питання-завдання, що вимагають роздуми і пояснення (чому небажане перебування в спальні великої кількості квітів, після відповіді йде обґрунтування правил гігієни сну; чому представники пасльонових з одного боку друзі, а з іншого – вороги; чому потрібно гуляти в сосновому лісі). Індивідуально учні складають кросворди, ребуси, повідомлення. Важливо створювати на уроці ситуацію успіху, яка дозволяє учням, перебувати в стані психологічної рівноваги, виключати стреси, зумовлені помилками при виконанні завдань, незнанням навчального матеріалу.

Формування цілісного ставлення до власного фізичного і духовного здоров'я – один із чинників створення стійкої мотивації на саморозвиток.

На уроках екології, біології школярам потрібно вказати про ознаки духовного здоров'я людини: порядності, тактовності, гуманізм, духовне багатство, уміння адекватно оцінювати ситуацію, особливості зрозуміти і оцінити точку зору опонента; про ставлення до природи як показника духовного здоров'я людини, екологічної відповідальності, потреби здорової людини в спілкуванні з живими істотами, про неприпустимість екологічної жорсткості, про проблему формування екологічної культури: ціннісних орієнтацій, знань, умінь екологічного характеру.

Висновки. Формування екологічної грамотності та здорового життя учнів полягає у вихованні відповідального, бережливого ставлення до природи та до свого здоров’я. Досягнення цієї мети можливе за умови систематичної роботи школи з формування в учнів системи наукових знань, спрямованих на пізнання законів природи і суспільства, процесів і результатів взаємодії людини, суспільства і природи, при сформованості у старшокласників потреби в спілкуванні з природою, готовності до природоохоронної діяльності та до формування ЗСЖ.

Література:

1. Нагірна О. Екологічна освіта в школі: теорія і практика. Школа. 2017. № 9. С. 2–13.
2. Нестерова И.А. Экологическая грамотность / Энциклопедия Нестеровых : URL : https://odiplom.ru/lab/ekologicheskaya-gramotnost.html
3. Пустовіт Н. А. Екологічна освіта і виховання як напрям гармонізації взаємодії з природою. Становлення особистості. 2007. С. 98-108.
4. Пустовіт Н. А. Шкільна екологічна освіта в контексті сталого розвитку. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Педагогіка. 2002. № 3. С. 14-23.

Білоус Ю.О.,
магістрантка другого року навчання,
факультету природничої та фізико-математичної освіти
Глухівського національного педагогічного університету
імені Олександра Довженка
Науковий керівник — канд. біол. наук, ст. викладач Полякова А.С.

ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОГО СТАВЛЕННЯ УЧНІВ ДО ЗДОРОВ’Я З ПОЗИЦІЇ ФАРМАЦІЇ

Стан здоров’я дітей та молоді в Україні є одним із найвищих державних пріоритетів, оскільки здоров’я – найперша умова успішного розвитку людини, її навчання, виховання, створення сім’ї та виховання дітей. Навчити дітей берегти і зміцнювати своє здоров’я, відповідально ставитися до нього – один із головних напрямів державної політики в галузі освіти [1].

Формування відповідального ставлення особистості до здоров'я як необхідної умови досягнення фізичного, психічного і соціального благополуччя людьми та розквіту і стабільності країни – є одним із стратегічних завдань нашої держави [2]. Не дивлячись на активну увагу з боку держави та педагогічної громадськості на проблему формування відповідального ставлення до здоров’я спостерігається негативна тенденція щодо погіршення стану здоров’я учнівської молоді. Тому досліджувана проблема залишається актуальною та своєчасною. Здоров’я населення загалом, підростаючих поколінь зокрема є інтегральним показником соціального благополуччя, важливим складником забезпечення стійкого і стабільного розвитку – бажаної перспективи й мети для кожної країни та світової спільноти. Проблема формування відповідального ставлення до здоров’я особистості є доволі складною і актуальною у соціально-педагогічній науці [3]. Так,

питання збереження і зміцнення здоров'я, формування культури здоров'я і здорового способу життя у школярів висвітлюють у своїх дослідженнях Н. Агаркова, І. Звєрєва, Н. Зимівець, В. Оржеховська, С. Омельченко. Ще мислителі Стародавньої Греції і Риму створили вчення про здоров'я. Зокрема, у працях філософів Демокріта, Сократа, Платона, Аристотеля багато визначень поняття здоров'я, способів його збереження й зміцнення. Проблема збереження й зміцнення здоров'я населення за всіх часів була однією із ключових у суспільстві. Здоровця нації – це показник цивілізованості держави, що відображає рівень її соціально-економічного розвитку, головний критерій доцільності та ефективності всіх сфер діяльності людини [4]. Наразі в Україні тенденція погіршення здоров'я населення набула загрозливого рівня. Це зумовлено збідненням значної частини населення, погіршенням екологічної ситуації, розповсюдженням здоров'яруйнівних стереотипів поведінки, зниженням доступності до якісних медичних послуг, здоров'явитратністю сучасної системи освіти На думку дослідників, відповідальність як якість особистості виникає на певному етапі морального розвитку людини Отже, відповідальне ставлення до здоров'я визначається нами як позиція особистості, яка обумовлює регуляцію реакцій і вольове здійснення діяльності стосовно факторів здоров'я для оптимального поєднання особистих можливостей і можливостей середовища задля досягнення благополуччя. Великі можливості у формування відповідального ставлення учнів до здоров'я має галузь медицини – фармація. Фармація – це сукупність взаємопов'язаних складових науково-практичних напрямків (освітнього, наукового, виробничого та соціально-правового характеру) стосовно ліків Хочемо зазначити, що лише в окремих темах цього навчального предмету побіжно розкриваються питання фармації, а саме:

6 клас:

Розділ 2. Фізична складова здоров'я. У темі «Харчування і здоров'я» розглядається питання: профілактика йододефіцитів і діабету.

8 клас:

Розділ 2. Фізична складова здоров'я. У темі «Оздоровчі системи» розглядається питання: харчові добавки.

9 клас:

Соціальна складова здоров'я. У темі «Соціальне благополуччя. Соціальна компетентність» розглядаються питання: засоби контрацепції; плив психоактивних речовин на репродуктивне здоров'я. Отже, можемо зробити висновок, що навчальний предмет «Основи здоров'я» має значний потенціал щодо формування відповідального ставлення учнів до здоров'я з позицій фармації. Однак, питання про лікарські засоби, їх застосування, різноманітність, властивості, значення в житті людини, умови зберігання розглядаються лише побіжно в 6, 8 і 9-их класах, а в 5 і 7-их – не вивчаються взагалі. Окремої теми, яка стосується лікарських засобів, не передбачено навчальною програмою в жодному класі базової загальної середньої освіти.

Виходячи з вищезазначеного, ми пропонуємо для формування відповідального ставлення учнів до здоров'я з позицій фармації застосовувати резерви позакласної та позашкільної роботи.

Література:

1. Абаскалова Н.П. Системный подход в формировании здорового образа жизни субъектов образовательного процесса «школа-вуз»: монография. Новосибирск : Изд.НГПУ, 2001. 316 с.
2. Абульханова-Славская К. А. Психология и сознание личности (проблемы методологии, теории и исследования реальной личности). М.: Московский психолого-социальный институт. Воронеж: Издательство НПО «МОДЭК», 2009. 224 с.
3. Амонашвили Ш. А. Личностно-гуманная основа педагогического процесса. Минск : Университет, 1990. 500 с.
4. Безруких М. М., Филиппова Т. А. Как разработать программу формирования культуры здорового и безопасного образа жизни в образовательном учреждении. М.: Просвещение, 2016. 128 с.

СЕКЦІЯ 12. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА, СПОРТ, ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ

Кравченко Є. С.,
студентка ІІ курсу факультету романо-германських мов
Горлівського інституту іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
Науковий керівник — ст. викладач Ковальська Н. В.

ЗНАЧЕННЯ СНУ ДЛЯ ПІДЛІТКІВ

Раціональне чергування різних видів діяльності і відпочинку підлітків має велике оздоровче і виховне значення. Правильно організований режим дня сприяє збереженню високої працездатності підлітка, створює

гарний настрій і викликає інтерес до творчої діяльності, сприяє нормальному фізичному розвитку і зміцненню здоров'я. У зв'язку з цим контроль за режимом дня підлітків є важливим для батьків, адже здорова дитина – щаслива родина.

Однією зі складових режиму дня вважається сон. До організації сну, його тривалості та якості потрібно ставитися дуже відповідально. Здоровий та достатній сон є запорукою здоров'я та краси, а відсутність сну може спричинити серйозні проблеми. Дехто може нехтувати сном, зовсім не розуміючи до чого це може привести. Таке нерозумне ставлення до сну поширене серед школярів віком 14-16 років. Саме цьому віку властиве переоцінювання своїх можливостей, досвіду, вмінь тощо. Дослухатися до порад батьків та лікарів велика частина підлітків не вважає за потрібне.

Метою даного дослідження є обґрунтування необхідності формування позитивного ставлення до режиму дня та сну, як його важливої складової.

Режим дня в звичайному розумінні – це тривалість, організація і розподіл протягом доби всіх видів діяльності, відпочинку та прийому їжі.

Правильна організація режиму дня передбачає:

• певну тривалість різних видів діяльності при їхньому раціональному чергуванні і постійної регулярності;

• достатній відпочинок з максимальним перебуванням на свіжому повітрі;

• регулярне харчування;

• гігієнічно повноцінний сон;

• підвищення рухової активності (спорт та фізичні вправи).

Регулярність окремих режимних моментів і їх чергування забезпечує вироблення певного ритму в діяльності організму підлітка. Завдяки утворенню умовних рефлексів кожна попередня діяльність організму стає умовним подразником – сигналом наступної. Найкращій діяльності організму при правильному режимі сприяє рефлекс, що виробляється на час. Раціональний режим передбачає відповідність його змісту, організації та побудови певними принципами. Ці принципи обґрунтовані анатомо-фізіологічними особливостями організму, що росте і законами зовнішньої нервової діяльності людини. Порушення режиму дня підлітком в частині нехтування сном або його недостатньою кількістю, або якістю сну порушує весь цей вибудуваний чіткий процес, що може призвести до небажаних проблем із здоров'ям в соматичному чи психічному плані.

Ще у давнину вчені намагалися розкрити секрети сну. І якщо у культурах античних цивілізацій сон розглядався як щось містичне, пов'язане із волею богів, то згодом грецький філософ Аристотель спробував пояснити сон як процес фізіологічний, пов'язаний із перетравлюванням їжі [1, с. 8]. Наприкінці XIX сторіччя у роботах Чарльза Дарвіна і Зигмунда Фрейда було зроблено відповідні висновки щодо впливу мозку на відтворення сновидінь.

Сон – це основний вид відпочинку людини будь-якого віку. Здоровий сон важливий як для підлітка, який ще росте та розвивається, так і для дорослої людини. Під час сну відбувається відновлення енергетичних запасів нервової системи, відновлюється функціонування органів та систем і ціла низка біологічних перетворень. Організм очищується, пошкоджені клітини замінюються новими й здоровими. Час сну – це час регенерації всього організму. Недарма практично всім хворим лікарі рекомендують дотримання режиму повноцінного сну. Відповідно до сучасних уявлень, сон – це не тільки відпочинок, а й діяльність, спрямована на переробку різноманітної інформації, накопиченої за день. Під час сну всі системи та органи готуються до нового продуктивного дня. Людина, яка виспалася має привабливий зовнішній вигляд, а для підлітка це дуже важливо.

Розглянемо більш докладно вплив сну на життєдіяльність. Підлітки відчувають дефіцит сну з багатьох причин: одні з них настільки зайняті навчанням, заняттями спортом, роботою, спілкуванням з друзями та іншими видами діяльності, що готові при необхідності жертвувати сном. Недосипання може впливати на підлітків по-різному, але найчастіше це бувають прояви агресії, погіршення пам'яті, небажання щось робити, труднощі з концентрацією уваги тощо. Недосипання в 2,5 і більше годин призводить до того, що через 2 години від початку навчальних занять у першу зміну учні стають практично непрацездатними. Відповідальність за здоров'я підлітка лежить на його батьках, тому їм варто приділити питанню здорового сну максимум уваги і прищепити певні корисні звички. Необхідно розуміти, що сон сприяє ряду життєво важливих процесів: нормалізації імунітету, відновленню гормонального рівноваги, стабілізації фізіологічної та психологічної гармонії в організмі, засвоєнню і переробці отриманої за день інформації, отримання неусвідомлюваного досвіду. Нестача сну може викликати ряд захворювань, таких як діабет та захворювання серцево-судинної системи, При його відсутності виникають погіршення роботи мозку, зниження імунітету і погіршення настрою.

Зрозуміло, що відсутність сну, або його нестача, негативно впливає на стан здоров'я підлітка, але й його перевищення не додасть здоров'я. Ще Гіппократ вказував про надмірність сну та безсоння і вважав це перевищення хворобою. Вікові нормативи сну: для дітей перших місяців життя – 20-22 години на добу, 1-го року життя – 16-17 год., 4-5 років – 12 год., 8-10 років – 11 год., 11-12 років – 10 год., 13-16 років – 9 год., 17-18 років – 8,5 год., дорослі – 7-8 год. [2, с. 174]. Більша частина сучасних підлітків сплять значно менше, ніж цього вимагають норми. Існує ряд факторів, які можуть заважати або відволікати від сну. Треба говорити про

правильну організацію місця відпочинку підлітка, якість матрацу та розмір подушки, провітрювання спальні, наявність надмірного світла чи звуку, але головною проблемою сьогодні є залежність від гаджетів. Спальня – це місце відпочинку, проте в ній знаходиться чимала кількість електронних пристроїв, таких як ноутбуки, ігрові приставки, смартфони, які ускладнюють процес засинання. Батькам потрібно звернути на це увагу і припиняти роботу дитини на цих пристроях за годину-півтори до сну. Гаджети легко можна замінити цікавою книжкою, прослуховуванням тихої музики, спокійним спілкуванням на теми, які не викличуть небажаної негативної реакції. А передувати цьому повинна прогулянка на свіжому повітрі, легка вечеря, душ, чистка зубів – все те, що будь-яка людина повинна робити щовечора. Телефон у руках перед засинанням, а тим більше – під подушкою – табу. Так само не можна щоб підліток засинав у навушниках. Прокидатися потрібно в один і той же час. Виспатися за цілий тиждень неможливо, а от отримати головний біль та погане самопочуття на весь вихідний день – це реально. І компенсувати втрачений сон неможливо.

Розумне ставлення до сну та розпорядку дня в цілому повинно виховуватися в людині змалечку. Перед очима дитини не повинні бути картинки, коли хтось з батьків працює по півночі, пояснюючи тим, що вночі легше працюється і ніщо не відволікає від роботи. Родина мусить дбати про соматичне та психічне здоров'я дитини і особистий приклад відношення до розпорядку дня працює найкраще. Здоровий сон стане запорукою хорошої успішності в школі, чудового настрою і високої працездатності протягом усього дня школяра.

Література:

1. Борбели А. Тайна сна: Москва : ИНФРА-М, 1989. 367 с.
2. Плахтій П.Д., Підгорний В.К., Соколенко Л.С. Основи шкільної гігієни і валеології. Теорія, практикум, тести: навч. посіб. Кам'янець-Подільський : ПП Буйницький О.А., 2009. 332 с.

Радчук О.В.,
студент 2 курсу ОКР «магістр»
спеціальності «Фізична культура і спорт»
ПВНЗ «Академія рекреаційних технологій і права»
Науковий керівник – канд. пед. наук, доц. Хомік О.М.

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ АКВА-РЕКРЕАЦІЇ В ПРОЦЕСІ ПРОГРАМУВАННЯ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧИХ ЗАНЯТЬ СТАРШОКЛАСНИКІВ

На сучасному етапі розвитку системи освіти все дедалі гостріше постають проблеми рухової активності школярів. Погіршення екології, неповноцінне харчування, негармонійне чергування праці та відпочинку спричиняють системне погіршення здоров'я дітей, які навчаються у закладах середньої освіти.

Незадовільним є те, що під час проведення уроку фізичної культури вчитель не має змоги повністю нівелювати негативний вплив цих факторів, а час, проведений старшокласниками на цих заняттях є доповненням до всіх вищеперерахованих причин. Тому, впровадження в освітній процес нових більш ефективних методик для підвищення мотивації учнів до постійних фізкультурно-оздоровчих занять і в свою чергу покращення їх фізичного стану залишається актуальним і потребує детального розгляду.

Аналіз наукової літератури щодо проблеми вивчення фізичного стану старшокласників показав, що за період навчання в закладах середньої освіти, стан здоров'я учнів погіршується [2]. Тільки 18-20% учнів України є здоровими, всі інші мають різні відхилення у стані здоров'я.

Проблемою програмування фізкультурно-оздоровчих занять старшокласників займались багато науковців. Результати їхніх розробок свідчать про те, що програмування є одним із варіантів нормативного прогнозування, так як нормою в даному випадку виступає мета фізичного виховання, яка полягає у досягненні оптимального рівня фізичного здоров'я.

На думку Т. Ю. Круцевич [3] програмування у фізичному вихованні передбачає визначення раціонального обсягу спеціальних засобів і методів, послідовності їх використання в освітньому процесі відповідно до мети й завдань фізичної культури.

Програмування занять з елементами аквакреації – один із варіантів нормативного прогнозування, яке дозволяє знаходити оптимальний шлях досягнення кінцевої мети. У фізкультурно-оздоровчих заняттях кінцевою метою виступає досягнення оптимального стану фізичного здоров'я [1].

Прагнення людей до фізичної досконалості та оздоровлення змушує фахівців у галузі фізичного виховання розробляти нові засоби і методи досягнення цих цілей.

Однак пошук шляхів підвищення ефективності навчального процесу з фізичної культури, формування у школярів стійкої потреби в руховій активності передбачає використання різних видів фізичних вправ і спорту, що користуються великою популярністю серед молоді [7].

Серед безлічі видів активного відпочинку найбільший оздоровчий ефект здійснюють водні види спорту, зокрема такі як веслування, водний туризм і плавання.

Для занять веслуванням можна використовувати міські (у зонах відпочинку) і заміські водойми – річки, канали, ставки, озера. Проте, цей вид спорту є доступним тільки для людей, які вміють плавати. Категорично заборонено сідати в човен тим, хто не вміє плавати та відчуває паніку поблизу водойм.

Веслування в вигляді прогулянки, збільшує частоту серцевих скорочень та пульсовий тиск. Знижується тонус стінок судин, якщо він був підвищений у стані спокою. Стають менш збудливими, реакції на дозовані фізичні навантаження [4].

Вибравши один із видів веслування можна задовольнити потреби в активному відпочинку, підвищенні рівня фізичного стану, підтримки фізичної форми, або ж просто насолоджуватися природою і отримувати задоволення від фізичних навантажень. Заняття веслуванням підходить для людей різного віку і рівня фізичної підготовки, слід тільки правильно вибрати необхідний вид. Веслування дає відмінну можливість прийняти повітряні і сонячні ванни. Задоволення від занять буде збільшуватися по мірі поліпшення навичок [5].

Розвиток, таких, провідних у веслуванні фізичних якостей, як сила і витривалість, корекція розвитку різних груп м'язів, розширення діапазону рухових навичок до рівня, що забезпечує вдосконалення технічної майстерності і стійкість до факторів, що порушують рівновагу, досягається тільки при оптимальному, на кожному етапі, співвідношенні загальної та спеціальної підготовки, а також, у вмілому перенесенні і трансформації технічних навичок і фізичних якостей на веслування [8].

Будучи змагальним видом спорту, веслування на байдарках і каное відноситься до числа загально-розвиваючих видів і одночасно може служити відмінним засобом активного відпочинку для учнів. Це масовий вид спорту, яким займаються в оздоровчих цілях. Веслування на байдарках і каное дуже популярне, особливо у формі водного туризму. Будучи не тільки поодиноким, але і командним видом спорту, веслування має велике виховне значення, завдяки чому займає важливе місце в фізичному вихованні старшокласників [6].

Веслування на байдарках і каное широко поширене у всьому світі. Привабливістю його є різнобічність оздоровчого спрямування, яке сприяє підвищенню рівня функціональних можливостей організму, а саме:

розвиткові дихальної системи, системи кровообігу, вдосконаленню координації рухів та розвиткові швидкісно-силових можливостей. Заняття веслуванням відбуваються на свіжому повітрі в умовах впливу на організм людини оздоровлюючих природних ресурсів навколишнього середовища.

Популяризація веслувального спорту дозволяє підтримувати високу фізичну активність серед населення. За допомогою проведення спортивних змагань та культурно-масових заходів здійснюється пропаганда здорового способу життя населення, яке дозволяє вирішити проблему виховання та організації дозвілля молоді. Веслувальний спорт вважається одним з видів спорту, який гармонійно розвивають людину.

Існують підстави робити висновок про те, що юнацькому віку властиві великі потенційні можливості для вдосконалення і гармонійного розвитку, в якому важливу роль відіграє фізична (рухова) активність. Зокрема, в процесі систематичних занять веслуванням відбувається поліпшення фізичного розвитку, здійснюється активація роботи всіх органів і систем. Такі юнаки у порівнянні з учнями, які не займаються фізкультурно-оздоровчими заняттями, в більшій мірі пристосовані до впливів зовнішнього середовища.

Література:

1. Апанасенко Г., Долженко Л. Рівень здоров'я і фізіологічні резерви організму. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту.* 2007. (1). С. 17-21.
2. Исаков В. Л, редактор. Мониторинг физического здоровья учащихся как фактор повышения эффективности предмета «Физическая культура». Физическая культура: воспитание, образование, тренировка. 2006.(5). 61 с.
3. Круцевич Т. Ю. Теория и методика физической культуры. 3-е изд., стереотип. Москва: Советский спорт, 2007. 464 с.
4. Норенко Т. П. Некоторые тенденции современной психофизиологии. *Вопросы психологии*. 2015. № 3. С. 81-87.
5. Черняев А. А, Кудяшев М. Н. Характеристика мотивов личности к самостоятельным занятиям физической культурой. *Теория и практика физической культуры.* 2013. № 4. С. 57-60.
6. Язловецький В.С. Організація та методика оздоровчої фізичної культури: навч. посібник для студ. вищих закл. освіти з фіз. виховання і спорту. Кіровоград: [б.в.]; 2005. 204 с.
7. Karvoven S, Young R, West P, Rahkonen O. Value orientations among late modern youth a cross cultural study. Journal of youth studies; Feb. 2012;15(1):32-52.
8. Rapp NL. Developing Effective Physical Activity Program. Paperback; 2009. 216 pp.

Буйвало В.П.,
викладач кафедри фізичної терапії, ерготерапії та спортивної медицини Сумського державного університету
Науковий керівник – канд. пед. наук, доц. Бріжата І.А.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПРОФІЛАКТИКИ ТРАВМАТИЗМУ У ЛЕГКОАТЛЕТІВ

Серед усіх видів травм на долю спортивного травматизму припадає 2%. Понад 80% спортсменів після травми не тільки зберігають працездатність, але й у змозі частково проводити тренування.

Фізичні вправи та спорт у житті кожної людини є надійним засобом для зміцнення здоров'я та підвищення працездатності. Щоб досягти цієї мети, потрібно правильно провести курс, навчання та змагання легкоатлетів, створення необхідних умов для забезпечення відповідного рівня фізичної підготовленості. Важливим заходом запобігання травмам є раціональність розминки, суть якої полягає в підготовці, розігріві м'язів, суглобів та підключення і підготовка внутрішньої системи та роботи всього організму. Зазвичай причиною травм у легкоатлетів може бути порушення гігієни та санітарних умов щодо спортивних споруд, неякісного спортивного інвентарю та обладнання. Ускладнення спортивних травм обумовлені відсутністю кваліфікованих кадрів, надавання допомоги протягом перших кількох хвилин або навіть секунд після травматизму. Базові знання, навички та своєчасна допомога спортсменам можуть бути важливими, так як поліпшують його стан і навіть рятують йому життя.

Однак при важких травмах, у деяких випадках, при травмах середньої складності, щоб уникнути серйозних наслідків, тренування необхідно припинити. Можна провести тренування без дозволу лікаря, але це буде супроводжуватися розвитком ускладнень або переходом захворювання в хронічну форму.

Найбільш детальний аналіз великої кількості травм серед легкоатлетів показав, що спортивна травма – це, певною мірою, контрольований процес. При правильній організації тренування, заходи профілактики спортивних травм можна звести до мінімуму, навіть у результаті тяжких та середньої тяжкості травм. Існують принципи запобігання спортивним травмам, враховуючи особливості окремих видів для запобігання пошкодженню. Крім загальних організаційних та профілактичних заходів, безпеці на навчальних курсах та спортивних змаганнях у легкоатлетів, існують заходи профілактики спортивних травм, властиві тільки цьому виду спорту.

Для того, щоб ефективно зменшити травматизм, ми повинні розуміти причину травми. Основні причини травм у легкоатлетів:

1. Недотримання вимог про порядок проведення спортивного тренування (до 50%).
2. Недостатність методики у фізичному вихованні, навчанні та змаганнях (5–10%).
3. Матеріально-технічне оснащення приміщення не відповідає стандартам (10–25%).
4. Недостатній медичний контроль фізичного розвитку та стану здоров'я (4–6%).
5. Порушення дисципліни легкоатлетів (4–6%).
6. Погані погодні та санітарні умови (2–6%).
7. Внутрішні фактори (1–3%). Керівник несе відповідальність за змагання та фізичну підготовку.

Заходи профілактики травм у легкоатлетів:

1. Біг. На біговій доріжці треба усунути будь -які нерівності за 15 м від фінішу, і на трасі не повинно бути сторонніх предметів. По обидва боки доріжки повинна бути зона не менше 1 м (безпечна зона), і не повинно бути сторонніх предметів, які становлять ризик травмування. Фінішні стійки повинні бути встановлені по обидві сторони бігової доріжки, а фінішні стрічки утримувати по обидві сторони бігової доріжки. Коли бігун доторкається до неї, то стрічка негайно відпускають. Прив'язувати стрічку заборонено, і немає необхідності, щоб велика кількість учасників бігала одночасно, тому що якщо стартовий трек недостатньо широкий, легкоатлет може впасти і зіткнутися. Біг проводити тільки проти годинникової стрілки. Не дозволяти бігуну раптом зупинитися після фінішу.

2. Стрибок. Стрибок у довжину слід здійснювати в яму з піском з дерев'яними смугами шириною 20 см, що встановлюють на рівні землі з поверхнею доріжки для розбігу і пофарбованого у білий колір. Глибина ями - 0,5 м, а довжина - не менше 6 м. Пісок у ямі повинен бути вологим, пухким і врівень з доріжкою для розбігу. Після кожного стрибка вирівнювати граблями пісок. Під час стрибка виймати граблі з ями і класти їх зубами донизу.

3. Метання. Снаряди дозволяється кидати лише в одному напрямку, а зустрічні метання категорично заборонено. У зоні посадки снарядів не повинно бути учасників або глядачів.

Висновок. Локомоторні функції людини, які забезпечують спортивну досконалість – ходьба, біг, метання, стрибки та ін., разом із своїм спортивно-оздоровчим ефектом при недотриманні техніки безпеки можуть привести до травматизму.

З точки зору профілактики травм, успіх навчально-тренувального процесу та збереження здоров'я лекгоатлетів буде залежати від підготовки їх до професійних навичок у повній безпеці для спортсменів. Аналізуючи причини спортивних травм, зробимо висновок, що спортивного травматизму можна запобігти. Спортивні тренування відіграють життєво важливу роль у запобіганні спортивним травмам. Профілактика травматизму повинна здійснюватися в тісному контакті з фізичним терапевтом. Не тільки важкі травми, але й травми середньої важкості необхідно старанно вивчати, виявляти причини їх виникнення та розробляти необхідні заходило їх усуненню.

Література:

1.Енциклопедія олімпійського спорту України. Легка атлетика / [В. І. Бобровник, О. А. Єременко, О. К. Козлова]; за ред. В. М. Платонова. Київ: Олімпійська література, 2005. Ч. 3, розд. 1. С. 310–324.
2.Козлова О. К. Чинники підвищення ефективності змагальної і тренувальної діяльності в системі підготовки легкоатлетів високої кваліфікації. *Теорія і практика фіз. виховання*. 2012. № 2. С. 13–19.
3.Bobrovnik V. The technical preparedness control of high skilled long jumpers / V. Bobrovnik, I. Khmelnitska, L. Kozlova. *Track – and – Field in Theory and Practice.* Gdansk, 16–17 May 2003. P. 309–313.

Денисюк Б.Р.,
магістр факультету фізичної культури, спорту та здоров'я
Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник — канд. пед. наук, доц. Томащук О.Г.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

За останні роки гостро постала проблема збереження здоров'я дітей шкільного віку, їх оздоровлення та профілактика найбільш розповсюджених захворювань. Дітям шкільного віку на день потрібно рухатися не менше години з навантаженням від 3-х до 6-ти разів інтенсивніше, ніж у стані спокою. Година – це мінімальний рівень за рекомендаціями ВОЗ. Для нормального розвитку дитина повинна бути в русі цілий день. Проблема виховання інтересу до фізкультурно-оздоровчої роботи у закладах загальної середньої освіти та мотивація до здорового способу життя дітей молодшого шкільного віку залишається актуальною.

Проведені у цьому напрямі дослідження дають змогу констатувати, що основою ефективного фізичного виховання у школі повинна бути індивідуалізація процесу навчання, орієнтована на пріоритети особистості, інтереси і потреби у вільному і самостійному розвитку [1; 2; 4; 5].

Процес фізичного виховання в загальноосвітній школі може бути успішним за умови врахування вікових особливостей дітей, рівня їх підготовленості, рівня розвитку рухових здібностей, формування рухових

умінь і навичок. Тому, сучасний стан фізичного виховання школярів вимагає об'єктивного аналізу існуючих форм, систем і концепцій розвитку. Такий підхід дає можливість визначити основні тенденції і потенціал розвитку з урахуванням недоліків [2].

Важливо враховувати різні потреби дітей. Для одних достатньо на уроках фізичної культури постояти догори дригом, хтось спрямований на перемогу під час проведення естафет, спортивних ігор, змагань. На нашу думку найкраще створює настрій гра в якій разом з дітьми бере участь і вчитель. Завдання педагога полягає у створенні таких умов для навчання і виховання, щоб кожен урок перетворювався у свято радості, здоров'я, краси. Не обов'язково обмежуватися традиційними футболом, волейболом, баскетболом, потрібно пробувати фрагменти незвичних ігор, адже під час гри діти стають щасливими, невтомними, винахідливими. Великий інтерес, особливо в учнів початкових класів, викликають «казкові уроки». Це уроки, побудовані за принципом сюжетно-рольової гри, де в кожного учня є своя роль, своє завдання чи випробування. Особливо учням подобаються «шоу-уроки», на яких вони можуть продемонструвати свої навички та вміння, отримані у спортивних секціях (карате, у-шу, рукопашний бій, художня гімнастика, футбол, баскетбол тощо) та уроки, побудовані за принципом музичної програми.

У освітньому процесі з фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку є цінною ігрова форма організації занять тому, що використання елементів змагальної діяльності сприяє виникненню позитивних емоцій, які значно підвищують працездатність дітей. Урок ігрової спрямованості передбачає використання різних вправ на одному уроці, а саме: рухливих та спортивних ігор, естафет з включенням бігу, метання, стрибків, передачі і прийому м'яча [1; 3].

Таким чином, ігрова форма організації фізичного виховання позитивно впливає як на фізичне, так і на психічне здоров'я підростаючого покоління. Застосування рухливих та спортивних ігор на уроках фізичної культури допомагає оволодівати дітям молодшого шкільного віку всіма необхідними руховими здібностями. У грі школярі демонструють результати, які не можуть показати в умовах звичайної діяльності.

Література:

1. Ареф'єв В. Г., Єднак Г. А. Фізична культура в школі : навчальний посібник для студентів навчальних закладів 2-4 рівень акредитації. Кам'янець-Подільський: «Абетка –НОВА», 2001. 384 с.
2. Гарлінська А., Ляшевич А., Чернуха І., Корнійчук Н., Грищук С. Підвищення рівня фізичної підготовленості школярів середнього віку з використанням комплексу спеціальних фізичних вправ. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації.* 2019. №8. С. 31-36.
3. Ламкова О.І. Рухливі ігри та естафети / О.І. Ламкова, С.В. Дорофєєва. Харків: Видавництво «Ранок», 2009.128 с.
4. Томащук О., Деделюк Н., Калитка С. Шляхи формування мотивації до занять фізичною культурою і спортом у школярів. Актуальні проблеми сучасної освіти та науки в контексті євроінтеграційного поступу : матеріали V Міжнародної наук.-практ. конф / упоряд. О.А. Бундак, Н.В. Ляшук, Н.Г. Конон. Луцьк: Вежа-Друк, 2019. С. 176-178.
5. Томащук О., Коханюк О. Спортивно-ігрова форма організації занять з фізичної культури дітей молодшого шкільного віку. Наукове мислення: збірник статей учасників тридцять третьої всеукраїнської практично-пізнавальної інтернет-конференції «Наукова думка сучасності і майбутнього». Видавництво НМ. Дніпро, 2019. С. 69-71.

Заверуха П.Ю.,
магістр 2 року навчання кафедри теорії і методики фізичного виховання
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
Науковий керівник – канд. наук з фіз. виховання і спорту, доц. Ковальчук А.А.

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ВІЛЬНІЙ БОРОТЬБІ

Метою формування педагогічної компетентності у вільній боротьбі студентів факультету фізичного виховання і спорту є удосконалення підготовки в умовах ступеневої освіти та його першості в складних умовах освітніх послуг.

Основними завданнями педагогічної компетентності майбутнього фахівця факультету фізичного виховання і спорту:

– правильно оперувати технологіями самоорганізації та самоактуалізації;
– забезпечення умов професійного зросту майбутнього спеціаліста;
– сформувати компетентності майбутнього вчителя, тренера;
– формування професійної мобільність студентів;
– вміння організовувати;
– на основі особистісних якостей та соціальних умінь формувати соціальну активність.

Досить важливо щоб у студентів було уміння педагогічно мислити, що передбачає наявність аналітичних, прогностичних, проективних, а також рефлексивних умінь.

Аналіз сучасної літератури виділяє такі компетентності:

– загальнопедагогічну;
– професійно-правову;
– соціальну;
– психологічну;
– комунікативну;
– конфліктологічну та інші.

Професійна компетентність – це основна ознака діяльності спеціаліста, вона включає знання, уміння, різні критерії, багатозадачність і відображається в організованості знань, гнучкості, критичності мислення.

Професійно-педагогічна компетентність є складною багаторівневою стійкою структурою його психічних рис, що формується внаслідок інтеграції досвіду, теоретичних знань, практичних умінь, значущих для студента особистісних якостей [1].

Формування професійної компетентності у вільній боротьбі залежить від освітнього процесу, його складових, багатогранності, насиченості, компетентності та поінформованості студентів факультету фізичного виховання і спорту. Бути компетентним означає адаптуватися до умов та виходити з любих ситуацій коректно, а в наш час це одна з основних рис професійного педагога, організатора освітнього процесу. Для підвищення професійної компетентності в нас час використовуються не лише навчання на курсах підвищення кваліфікації а й участь у тренінгах, конференціях, семінарах, вебінарах, курсах [2].

Основними завданнями у підвищенні професійної компетентності є:

– формування методичного середовища або професійна взаємодія з колегами, тобто участь у колективних та групових інноваційних формах методичної роботи;
– формування гнучкої системи безперервної освіти педагога;
– створення інформаційно-освітнього простору з рівноправним доступом всіх педагогів до інформаційно-освітніх ресурсів;
– готовність до інноваційної діяльності, пріоритет освітніх технологій.

Література:

1. Ефективність планування педагогами діяльності та якість організації освітнього процесу: вимога 3.1 URL: https://ezavdnz.mcfr.ua/915918 (дата звернення 18.11.2021).
2. Професійна компетентність, професіоналізм URL: https://pidru4niki.com/1333122255095/pedagogika/profesiyna_kompetentnist_profesionalizm (дата звернення 19.11.2021).

Кірілов Д.І.,
магістр 2 року навчання кафедри теорії і методики фізичного виховання
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
Науковий керівник – канд. наук з фіз. виховання і спорту, доц. Ковальчук А.А.

ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕХНІКО-ТАКТИЧНИХ ДІЙ У ВІЛЬНІЙ БОРОТЬБІ НА ЕТАПІ ПОЧАТКОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Сучасний світ тренувань, зокрема і вільної боротьби, ставить нові вимоги до підходу тренувального процесу в цілому. Адже не один рік підряд ми йдемо пліч опліч з карантинними обмеженнями через COVID-19. З цифровими навичками Ви зможете ефективно та безпечно застосовувати технології в роботі та навчанні, для професійного та особистісного розвитку. Кваліфікований тренер з медіаграмотності грає важливу роль у вивченні техніко-тактичних дій у вільній боротьбі на етапі початкової підготовки [1]. Ними застосовуються сукупність знань, навичок та умінь, що дозволяють борцям аналізувати, критично оцінювати і створювати різноманітні повідомлення для різних типів медіа, а це в свою чергу передбачає вміння розуміти й аналізувати, як певні прийоми функціонують у спарингах та який вплив вони мають, дозволяє аналізувати помилки та їх виправлення. Бути медіаграмотним означає бути спроможним знайти те, що ми шукаємо, вибрати те, що нам потрібно, й визначити, наскільки надійною є ця інформація. Бути медіаграмотним означає бути здатним оптимально використовувати відповідну інформацію, зберігаючи її розумно, й ділитися нею з іншими.

Наприклад на сучасному тренуванні з вільної боротьби буде досить доречним використання відео зйомки процесу виконання прийому та не відкладаючи часу за допомогою проектора виведення матеріалу на стіну спортзалу чи приміщення де проходить тренування. Протягом перегляду тренер зможе зупиняти та коригувати дії спортсмена, як кажуть зі сторони видніше.

Також можна уповільнити перегляд, що дозволить більш детально проаналізувати процес тренування, техніку виконання вправ, за допомогою звичайного вимірювання ЧСС показати наглядно які види вправ більш інтенсивні на тренуванні, та коригувати їх.

Тренер може побудувати за допомогою звичайних комп'ютерних програм графік тренувань, їх складність, навіть дистанційно. Перегляд відео перемог та невдач суперника допоможе знайти сильні та слабкі сторони спортсменів та здобути перемогу. Звісно медіа грамотність не замінить фізичну, психологічну підготовку, але допоможе покращити її та стати сильнішим, технічнішим.

Під час пандемії часто тренування відбувається в офлайн режимі, саме тому питання медіа грамотності в наш час відіграє таку важливу роль, зокрема і у підготовці техніко тактичних дій у вільній боротьбі на етапі початкової підготовки. Через програми ZOOM, Viber, Miranda IM, Skype, Telegram Messenger та інші тренер швидко та у зручний для нього час зможе зв'язуватися зі спортсменом та надавати чіткі вказівки щодо тренувань, та коригувати їх [2]. Також за допомогою хмарних технологій передавати великі за обсягом відео для віддаленого тренування під час пандемії.

Література:

1. Кваліфікований тренер з медіаграмотності: будуємо професійний медіапростір України разом! URL: https://www.aup.com.ua/kvalifikovaniy-trener-z-mediagramot-2/ (дата звернення 20.11.2021).
2. Спілкування онлайн. URL: https://mysoft.com.ua/spilkuvannya/ (дата звернення 21.11.2021).

Островський В.М.,
магістр 2 року навчання кафедри теорії і методики фізичного виховання
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
Науковий керівник – канд. наук з фіз. виховання і спорту, доц. Ковальчук А.А.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ВИТРИВАЛОСТІ ШКОЛЯРІВ 13-14 РОКІВ

Важливість розвитку витривалості та закономірності її виховання в онтогенезі вивчалася багатьма вітчизняними та зарубіжними науковцями [5, с. 200].

Витривалістю називають здатність організму людини протидіяти втомі в ході виконання будь-якої діяльності. Відомо, що втома виконує в організмі захисну функцію і призводить до тимчасового пониження працездатності задовго до виснаження працюючих органів та систем Волков Л. В. [3, с. 99].

В будь-якій діяльності учнів 13-14 років приймає участь організм в цілому. Але в залежності від ІІ різновидності будь-яка ланка організму виконує більшу частину роботи. Так, при розумовій роботі втома переважно розвивається в корі головного мозку, при сенсорній – у відповідних аналізаторах, при інтенсивній м'язовій діяльності – в м'язовій ланці. Крім цього, суттєвий вплив на характер втоми має об'єм м'язів, що приймають участь у виконанні фізичної вправи [1, с. 15; 2, с. 70].

Однак щодо розвитку витривалості учнів в науковій літературі відсутня єдина думка [6, с. 400] Для об'єктивного доведення гіпотези нашого дослідження в попередньому експерименті проведений аналіз вихідних даних розвитку витривалості учнів (рис. 1.).

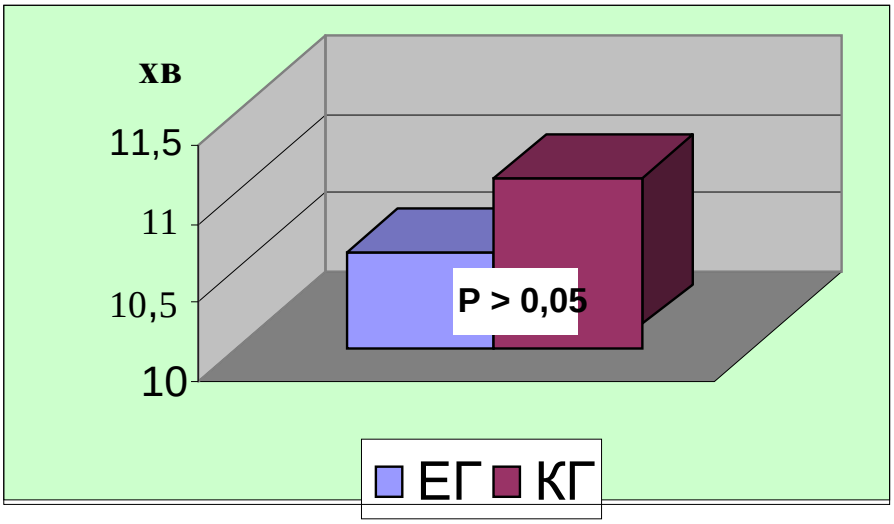

Рис. 1. Біг 2000 м.

Слід відмітити, про те, що в загальноосвітніх середніх школах не приділяється достатньої увагу розвитку такої життєво необхідної якості як витривалості. Щодо темпів приросту в розвитку витривалості, то необхідно відзначити, що вони виявлені неоднаковими.

Анаеробна витривалість досить специфічна, вона в значній мірі обумовлена економічністю рухової діяльності. Чим нижче потужність роботи учнів 13-14 років, тим менше її результат залежить від вдосконалення рухових навичок і більше – від аеробної продуктивності [4, с. 30].

В залежності від інтенсивності та тривалості виконуваних фізичних вправ витривалість визначається величинами анаеробної та аеробної продуктивності.

Література:

1. Боднар І. Р. Особиста фізична культура студентів з низьким рівнем фізичної підготовленості. Науковий вісник Волинського державного університету. Луцьк: ВДУ ім Лесі Українки. 1999. С. 13–21.
2. Булейченко Е. В., Евтушок М. В. Обоснование методики подготовки детей младшего школьного возраста к приему нормативов на развитие выносливости и силы. Физическое воспитание студентов творческих спеціальностей. ХГАДИ (ХХПИ). Харьков, 2004. № 1 С. 66–71.
3. Волков Л. В. Основи спортивної підготовки дітей і підлітків: Навчальний посібник. Київ: Вища школа, 1993. 152 с.
4. Державні тести і нормативи оцінки фізичної підготовленості населення України / За заг. ред. Зубалія. 2-е вид., перероб. і доп. Київ, 1997. 36 с.
5. Куц А. С. Модельные показатели физического развития и двигательной подготовленности населения центральной Украины: Монография. Киев: Искра, 1993. 250 с.
6. Матвеев Л. П. Теория и методика физической культуры: общие основы теории и методики физического воспитания; теоретико-методические аспекты спорта и профессионально-прикладных форм физической культуры: учеб. для ин-тов физ. культуры. Москва: Физкультура и спорт, 1991. 543 с.

Самойлюк О.В.,
магістр 2 року навчання кафедри теорії і методики фізичного виховання
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
Науковий керівник – канд. наук з фіз. виховання і спорту, доц. Ковальчук А.А.

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЗОШ ЧЕРЕЗ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ПРЕЗЕНТАЦІЙ ТА ПЛАТФОРМИ «МОЯ ШКОЛА»

Сучасне суспільство нерозривно пов’язане з процесом інформатизації. Відбувається активне впровадження комп’ютерних технологій. При цьому одним з пріоритетних напрямків процесу інформатизації сучасного суспільства є інформатизація освіти. Ця тенденція відповідає зміненим цілям середньої освіти, які потребують відновлення методів, засобів і форм організації навчання.

Введення курсу інформатики та обчислювальної техніки призвело до оснащення загальноосвітніх шкіл комп’ютерними класами та створення передумови застосування комп’ютеризованих технологій у викладанні інших предметів, зокрема – фізичної культури. Дані інформаційні потоки вимагають нового рівня в обробці і осмисленні інформації, швидкого та ефективного засвоєння нових прийомів її подання [2, с. 263].

Одним із пріоритетних напрямків роботи у ЗОШ є підвищення якості освіти через використання інформаційних технологій на уроках і позакласних заняттях поряд з традиційними формами навчання. У сучасних школах є всі умови для проведення уроків з комп’ютерною підтримкою: мультимедійний проектор та комп’ютер, тому в нашу практику включені уроки з використанням новітніх технологій.

Найбільш популярними областями застосування інформаційних технологій у навчанні є отримання нових знань, контроль і самоосвіта. Ми використовуємо інформаційно-комунікаційні технології на уроках фізичної культури у формі електронної презентації [3, с. 142].

Урок з використанням електронних презентацій та комп’ютерних тестів вимагає дотримання певних дидактичних принципів і науково-методичних положень, сформульованих у традиційній дидактиці, які наповнюються новим змістом при використанні інформаційних технологій. З даного питання було вивчено матеріал щодо використання інноваційних технологій (ІТ) на уроках [1, с. 52].

Ми оволоділи комп’ютерними технологіями і програмою Microsoft Power Point, ознайомились з платформою «Моя школа», що дозволило створити систему уроків з використанням ІТ по засвоєнню теоретичного матеріалу на уроках фізичної культури. Це дозволило нам при використанні комп’ютерних технологій в освітньому процесі, зробити урок більш цікавим, наочним і динамічним.

Багато пояснень техніки виконання рухів, історичні довідки та події, біографії спортсменів, висвітлення теоретичних питань різних напрямків не можуть бути показані учням безпосередньо. Тому ми використовуємо на уроці демонстраційні засоби (слайди, анімації, відеозаписи), що сприяє формуванню у дітей образних уявлень, а на їх основі – понять. Причому ефективність роботи зі слайдами та іншими демонстраційними матеріалами буде набагато вище, якщо доповнювати їх показом схем, таблиць.

Література:
1. Бордовский Г. А., Извозчиков В. А. Электронно-коммуникативные средства, системы и технологии обучения. С-Пб.: Образование, 1995. 68 с.
2. Максименко І. Г. Інноваційні технології в системі підготовки фахівців з футболу. Тези Міжнародної конференції. Футбол в Україні – витоки, традиції, перспективи. Львів, 2004. С. 262–265.
3. Огієнко Т. До проблеми діяльності спеціаліста з фізичної культури та спорту у навально-виховному процесі з використанням нових технологій та ЕОМ. Мат. Всеукр. студ. наук. практичн. конф. «Роль фізичної культури та спорту в становленні та зміцненні генофонду України». Київ, 2003. С. 141–143.

СЕКЦІЯ 13. ТЕХНОЛОГІЧНА ОСВІТА

Ярова Т.О.,
учениця 10-Б класу КЗ СОР Глухівський ліцей-інтернат
з посиленою військово-фізичною підготовкою
Науковий керівник – вчитель КЗ СОР Глухівського ліцею-інтернату
з посиленою військово-фізичною підготовкою Терещенко І.І.

ШВЕЙНЕ ВИРОБНИЦТВО – ЕЛЕМЕНТ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ТЕРИТОРІЇ

Швейне виробництво на території сучасної Глухівської ОТГ пройшло тернистий шлях становлення і розвитку, починаючи від кустарного виробництва майстрів у промислових обсягах. Проблемним питанням стає вивчення цього шляху та можливість відновлення швейних виробництв, застосовуючи етнологічні відомості про процес становлення швейного виробництва. На наш погляд, вивчення даного питання наразі є надзвичайно актуальним з точки зору не лише культурології, а й економіки.

Метою дослідження є опрацювання історичних витоків, надбань кустарних майстерень до створення фабрично промислового виробництва; вивчення питання розвитку легкої промислової, зокрема швейного виробництва, її ролі та місця в економіці на території Глухівської ОТГ та інших регіонів.

Розробкою механізмів становлення, розвитку, конкурентоспроможності у різні часи займались економісти, вчені, історики, етнологи, серед яких слід назвати Ю. Нефьодова, Ю. Бездідка, Г. Земську, В. Гринцевич та ін.

Особливість становлення швейного виробництва пов'язана з чітко визначеним процесом, що може бути впровадженим на певній території та підтриманим у разі схвалення, інвестиційної підтримки або залученням до проєкту, спрямованого на розвиток території.

Завданнями нашого дослідження є: оцінка рівня кустарного швейного виробництва кінця XIX – початку XX ст. на території сучасної Глухівського ОТГ; характеристика галузі швейного виробництва; аналіз фабричного виробництва в середині XX ст.; визначення перспектив розвитку швейного виробництва з урахуванням етнологічних досліджень.

За архівними відомостями галузь швейного виробництва кінця XIX – початку XX ст. включала:

- наявність кравців – 252 особи, з яких було 56 майстрів та 113 найманих працівників, які отримували платню;
- кравці брали на навчання учнів, які отримували навички щодо організації роботи та проходили курс навчання пошиву одягу;
- кожен з майстрів-кравців мав свій особливий підхід до виготовлення виробів та спеціалізувався на певному асортименті;
- набір так званої «клієнтської бази» формувався саме авторитетом майстра-кравця. Клієнти оцінювали його роботу за якісними, естетичними, економічними показниками. Майстер-кравець виконував не тільки функцію виробника, але й менеджера, в інтересах якого було підібрати фахових робітників та підготувати гарних учнів.

За виконання роботи кравці отримували дохід, який розподілявся таким чином: оплата праці найманих працівників, утримання приміщень для роботи, експлуатацію та ремонти обладнання для пошиву, витрати на розвиток виробництва.

Найбільш поширеними на початку XX ст. були швейні машини з ножним приводом, здебільшого це були машинки «Зінгер». Про їх зносостійкість існувало багато різних позитивних відгуків, але вони мали дуже високу вартість, оскільки для підвищеної зносостійкості окремих деталей під час їхнього виробництва використовували дорогі метали: платину та паладій.

У цей же час з'являються модистки та майстерні з виготовленням жіночих шляп, суконь та білизни. На території Глухівської ОТГ модистки на початку XX ст. шили одяг простого крою: сукні не складних фасонів,

накидки та швейні платки. Клієнтами модисток, за свідченнями директора музею М. Часницького, були дружини керівників партійних структур районних та міських виконкомів.

М. Часницкий писав: «В Глухове до 1918 г. по ул. Ушинского (дом по-моему с правой стороны) работала мастерская по пошиву одежды, хозяином был Субич. Его жена была закройщицей женской одежды и учила девушек шить. Одной из учениц была мать моей жены Мурашковская Раиса Григорьевна. Она выучилась и уже шила самостоятельно всю женскую одежду, нижнюю и верхнюю, еще до войны. Во время войны в эвакуации в Оренбургскую область с. Кирсановка эта профессия спасла Р.Г. Мурашковскую и ее детей, Галю и Анну, от голодной смерти. Отец был на фронте Р.Г. ходила по домам тех, у кого были швейные машинки, и обшивала всех женщин и особенно, девушек. Жили там в основном зажиточно, наверно раскулаченные. Но женщины не носили нижнего белья. Девушки впервые увидели (лифчики)... Им понравилась и Р.Г. пришлось всем шить. Когда уезжали из эвакуации, некоторые, провожая, плакали. После войны мастерская работала и мои знакомые еще в 1976 г. заказывали там мужские брюки. Р.Г. была очень хорошей мадисткой. Шила все женское и даже пальто. Она научила шить свою дочь Галину, т.е. мою жену. Они шили известными врачами Пинес А.С., Фишкиной М. Алла, которая подарила мне фотографию своей матери М.А. «Фишкиной в пальто, которое шила Р.Г.» - так она написала. У меня до сих пор дома стоит швейна машина в робочим состоянии 30-х годов, на которой шили Галя и ее мать... » [2].

Досліджуючи тематику швейного виробництва, яке було досить розвиненим на території сучасної Глухівської ОТГ, ми знайшли свідчення, що характеризують важливість існування даного виду робити в ті часи, а іноді, за словами свідків, давало можливість вижити в ці складні, суворі часи випробування.

Одним з напрямків кустарного виробництва було виготовлення ліфів. Ми дослідили вироби Тетяни Семенівни Косолапової, що мали у той час назву «Елигантные гигиеничиские корсеты, бюстгалтеры и бандажы». Сьогодні в Глухівському краєзнавчому музеї знаходяться оригінали вивіски та прейскуранту вартості виконання робіт, а також лекала, за якими працювала майстриня Тетяна Семенівна.

Що стосується форменого одягу, то на території України в 1902 р. створювалися академічні курси пошиття для того, щоб кожен охочий отримав необхідні теоретичні та практичні навички по пошиттю такого одягу.

Підсумовуючи результати нашого дослідження, можемо зробити висновки, що робота кустарних швейних майстерень давала можливість економічного розвитку території. Аналізуючи сучасний стан галузевого розвитку, можемо пропонувати скористатись даними дослідженнями для впровадження швейного виробництва в сучасну промисловість ОТГ.

Література:

1. Ермаков А. С. Оборудованіє швейних підприємств. М.: Проф-ОбрИздат, 2008. 426 с.
2. Кокеткин П. П. Одежда: технологія - техніка, процеси - якість: довідник. М.: МГУДТ, 2007. 560 с.
3. Франц В. Я. Обладнання швейного виробництва. М.: Академія, 2009. 448 с.
4. Часницкий М. М. Евреи. Глухов и Сумщина. Страницы истории евреев Глуховщины и Сумщины. К.: 2011. 378 с.

Касярум І.С.,
магістрант кафедри образотворчого,
декоративного мистецтва,
технологій і безпеки життєдіяльності
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
Науковий керівник – канд. тех. наук, доц. В.С. Гаркушевський

ОРГАНІЗАЦІЯ ХУДОЖНЬО-ТЕХНІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ УЧНІВ ЗЗСО

Розвиток сучасного суспільства висуває нові вимоги до підготовки підростаючого покоління у закладах загальної середньої освіти. На теперішній час зростає потреба у висококваліфікованих, конкурентоздатних фахівцях, здатних творчо розв’язувати задачі у нестандартних професійних і життєвих ситуаціях. З огляду на це, актуалізується питання залучення учнів ЗЗСО до такої діяльності, яка передбачає розкриття творчого потенціалу особистості, спонукає до розвитку його здібностей, формуванню таких особистісних якостей які цінуються передусім: відповідальність, організованість, самостійність, підприємливість, старанність тощо. Такою діяльністю вважаємо художньо-технічну діяльність на уроках трудового навчання.

Результати проведеного теоретичного аналізу різноманітних джерел інформації свідчать про недостатність наукових праць, в яких розкривається смислове поле поняття «художньо-технічна діяльність учнів». Зокрема основою для презентації авторського тлумачення вищезгаданої категорії слугують наукові розробки І. Андрощука [1]. Відповідно до наведеного ним визначення поняття «позаурочна художньо-технічна діяльність учнів» та результатів теоретичного аналізу наукових праць дослідників, а також аналізу професійно-

педагогічної діяльності вчителів ЗЗСО, пропонуємо тлумачити «художньо-технічну діяльність учнів ЗЗСО» як усвідомлену активну участь учнів у процесі залучення їх в освітньо-виховний процес ЗЗСО, яка інтегрує у собі декоративне, прикладне мистецтво і технічну творчість, й орієнтована на створення, зберігання, функціонування та передачу матеріальних і духовних цінностей задля розкриття особистісного потенціалу учнів, формування їх особистісних якостей, засвоєння ними художніх і технічних ЗУН, задоволення власних і суспільних потреб.

За результатами досліджень науковця художньо-технічна діяльність поєднує у собі два складники: художній (художнє проєктування (дизайн) та оздоблення предметів побуту й відпочинку людей і технічний (технологічний процес виготовлення об'єктів проєктування з конструкційних матеріалів за допомогою інструментів, допоміжного та виробничого обладнання) [1].

Цікавою з наукової точки зору є результати дослідження Л. Сліпчишин [4, с. 141], відповідно до яких художньо-технічна творчість учнів розглядається як художньо-проєктна діяльність, що поєднує техніко-технологічне і художнє мислення.

У праці дослідників (О. Коберник і С. Ящук) проєктно-технологічна діяльність тлумачиться як ретельно обґрунтована і спланована діяльність, яка передбачає розроблення конструкції, технології, виготовлення і реалізацію об'єкта проєктування, і спрямована на формування в учнів системи творчо-інтелектуальних і предметно-перетворювальних знань і вмінь [2]. Відповідно до нормативних документів, які регулюють освітньо-виховний процес у закладі загальної середньої освіти (Державний стандарт базової середньої освіти, Типова освітня програма закладів загальної середньої освіти ІІ ступеня, Програма для загальноосвітніх навчальних закладів «Трудове навчання 5–9 класи»), під час проєктно-технологічної діяльності учні формується проєктно-технологічна компетентність.

Зауважимо, що у роботах науковців зустрічаємо такі лексеми як то технічна творчість, художньо-технічна діяльність, художньо-творча діяльність, художньо-проєктна діяльність та проєктно-технологічна діяльність учнів. Проте всі дослідники суголосні з тим, що участь учнів у різних видах діяльності, що передбачає, насамперед, реалізацію творчого задуму – створення художньо-естетичного, технічно якісно виконаного продукту, сприяє розкриттю їх здібностей, прояву творчості, розкриттю особистісного потенціалу тощо. Виконання проєкту передусім передбачає прояв технічної творчості учня, що є засобом розвитку творчих здібностей учнів і є, за положеннями А. Тарари [3, с. 109-110] засобом самореалізації творчої особистості.

Отже, зважаючи на все вище вказане, можна стверджувати, що залучення учнів під час навчання до проєктно-технологічної діяльності, провідним засобом якої є виконання проєкту, є основою для здійснення художньо-творчої, художньо-технічної та художньо-проєктної діяльності.

Підсумуємо: у процесі художньо-технічної діяльності розкривається внутрішній потенціал особистості учня, проявляється його творчість, формуються особистісні якості особистості.

Література:

1. Андрощук І.П. Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів : автореф. дис. д-ра пед. наук: 13.00.04; 13.00.07 / Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2019. 40 с.
2. Коберник О.М., Ящук С.М. Методика організації проектно-технологічної діяльності учнів на уроках трудового навчання. Умань : Вид-тво УДПУ ім. П. Тичини : науково-дослідна лабораторія, 2001. 80 с.
3. Тарара А.М. Технічна творчість учнів основної школи у процесі проектної і технологічної діяльності: навчально – методичний посібник. К. : Педагогічна думка, 2014. 134 с.
4. Сліпчишин Л. В. Теоретичні та методичні основи розвитку художньо-технічної творчості учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти у процесі навчання технічних дисциплін: монографія. Львів : СПОЛОМ, 2018. 420 с.

Поліщук Д.В.,
студентка 62М-Т групи
факультету технологічної та професійної освіти
Глухівського національно педагогічного університету
імені Олександра Довженка
Науковий керівник — д-р. пед. наук, проф., чл.-кор НАПН Курок В.П.

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ УЧНІВ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЙ

Технологічна освіта підростаючого покоління на початку третього тисячоліття стала обов'язковим елементом загальної середньої освіти, неодмінною умовою цілісного та гармонійного розвитку особистості учня.

Провідна місія технологічної освіти – забезпечення цілісного фізичного, інтелектуального, соціального та духовного розвитку учня, формування його технологічної культури, виховання внутрішніх потреб та поваги до праці, підготовка до успішної творчої діяльності та професійного самовизначення.

На цьому наголошується в законодавчих актах України щодо провадження освітньої діяльності.

Розвитком технологічної освіти в Україні опікується низка вчених: І. Андрощук, О. Коберник, В. Курок, Л. Оршанський, В. Стешенко, С. Ткачук, Г. Терещук, В. Титаренко, О. Торубара, С. Ящук та ін.

Основні положення щодо розвитку творчості особистості висвітлені в доробку Г. Альтшулера, С. Андрєєва, І. Волкова, Г. Глотової, В. Моляко, А. Маслоу , Я. Пономарьова, Е. Торренса, В. Татенко , З. Фрейда.

Люди відрізняються і будуть відрізнятися за рівнем розвитку своїх здібностей та інших якостей, але вони рівні тим, що всі мають однакові об'єктивні можливості для розвитку своїх задатків. Саме розвиток особистості є основою її гармонії, що виявляється у розвитку фізичних і духовних сил людини, у внутрішній єдності теоретичних знань і практичних навичок, обізнаності та моральної поведінки, у відсутності розбіжностей між думками та почуттями, словами та вчинками. Багатогранність і гармонійність особистості – основа прояву її творчої сутності.

У процесі виконання дослідження встановлено, що сталий розвиток суспільства безпосередньо залежить від ступеня та якості розвитку творчого (інтелектуального) потенціалу людини. Останні дослідження щодо природи творчої особистості виконуються в контексті її інтелектуальної діяльності, відкритості новим ідеям, здатності до генерування та сприйняття ідей, співвідношення творчості й компетентності, творчості й автономності, творчості та дослідницької поведінки тощо

Аналіз літературних джерел дозволяє стверджувати, що учені в своїх наукових працях дефініції «творчість» і «креативність» часто використовують як синонімічні.

На основі дефініційного аналізу ключових понять дослідження констатовано, що *творчий потенціал* людини будемо розглядати як інтегративну властивість особистості, яка базується на природних задатках та відображає її можливості щодо здійснення творчої діяльності в певній галузі.

Творчий потенціал старшокласника трактуємо як інтегративну властивість особистості, засновану на генетично обумовлених її нахилах та здібностях, що забезпечує можливість і здатність ефективно діяти за рахунок системного поєднання знань, умінь і особистісних якостей (кмітливості; уміння комбінувати, знаходити аналоги; екологічної культури; креативності; багатої уяви; інтуїції; наполегливості; цілеспрямованості, самостійності тощо) та готовності особистості до творчої самореалізації і саморозвитку[3].

Встановлено, що ефективність розвитку творчого потенціалу учнів старших класів обумовлена дотриманням специфічних педагогічних принципів, а саме *індивідуальної освітньої траєкторії, проблемності, навчання на практиці, випереджальної потреби в знаннях, міждисциплінарності, продуктивності, принцип систематизації* [1].

Аналіз літературних джерел, вивчення досвіду вчителів-практиків та власні спостереження за педагогічним процесом дозволили встановити, що для забезпечення розвитку творчих здібностей старшокласників у процесі реалізації проєкту слід дотримуватись педагогічних умов [2].

Першою педагогічною умовою є Модернізація усіх складників освітнього процесу з технологій (змісту, методів, форм, засобів навчання).

Алгоритми розвитку творчого потенціалу учня не обмежується смисловими положеннями його індивідуального плану та заздалегідь визначеними формами оволодіння знаннями. Систематична і послідовна навчально-пізнавальна діяльність повинна підтримуватися постійним залученням старшокласників до наукових досліджень, роботи над проєктами, розробки моделей конструкцій, прототипів діючих пристроїв, методів, прийомів, інструментів діяльності тощо.

Для реалізації другої педагогічної умови розвитку творчого потенціалу учнів - урахування задатків учнів при виборі об'єкту проєктування, технології та техніки виготовлення виробу - в проєктно-технологічній діяльність старшокласників повинен бути, передусім, банк проєктів (тобто перелік тем проєктів), який учитель складає з урахуванням інтересів учнів, їхніх задатків, вікових та індивідуальних особливостей, відповідності завданням програми, рівня знань та вмінь, обсягу робіт (термін виконання), матеріальної бази шкільних навчальних майстерень, затрат на матеріали тощо.

Третя умова - створення сприятливого освітнього середовища для розвитку творчого потенціалу учнів – передбачає формування такого освітнього середовища, яке виходить за рамки можливостей закладу освіти, забезпечує широкий доступ учнів до найсучасніших інформаційних джерел, та стає об'єктивною умовою для ефективного саморозвитку та самореалізації старшокласників, їх активної співпраці та співтворчості з вчителями. Воно здатне набувати творчого характеру і сприяє самоосвіті та самовдосконаленню учнів, розвитку їхніх творчих здібностей та творчих задатків, формуванню гнучкого, креативного мислення та залученню до самостійної творчої роботи. У такому середовищі учень має не тільки вільний пошук для досягнення мети, а в передусім бере активну участь у постановці цих цілей.

Важливе значення має четверта педагогічна умова - залучення старшокласників до навчально-дослідної діяльності в процесі розроблення творчого проєкту. Проєктно-технологічна діяльність неможлива без залучення старшокласників до дослідницької діяльності, яка спрямована на формування в учнів пізнавальної

активності. Така діяльність забезпечує розв'язання наступних задач: розвиток логічного мислення, творчих та комунікативних здібностей, вміння узагальнювати та систематизувати інформацію, формування спостережливості і уяви, вміння працювати з різними літературними джерелами. Здійснення дослідницької діяльності в процесі реалізації творчого проєкту сприяє становленню старшокласника як суб'єкта освітнього процесу, викликає позитивні емоції за результатами виконаної роботи, підвищує рівень його самооцінки.

Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій навчання в проєктно-технологічну діяльність учнів старшої школи виокремлено наступною педагогічною умовою. Пізнання нового за допомогою інформаційних технологій дає можливість зробити проєктно-технологічну діяльність більш цікавою та динамічною. Саме це сприяє розвитку уяви, пам'яті та творчого потенціалу учнів. Застосування інформаційних технологій дозволяє реалізувати ідеї, що є важливим для проєктно-технологічної діяльності.

Означена педагогічна умова реалізується на кожному етапі проєктно-технологічної діяльності.

Організаційно-підготовчий етап

Під час визначення доцільності виготовлення виробу інформаційно-комунікативні технології використовуються з тією метою, щоб провести маркетингове дослідження і встановити, чи буде виріб актуальним на ринку. Воно включає визначення орієнтовної вартості. Після чого відбувається пошук моделей-аналогів. Старшокласники обирають ті, з яких можна комбінувати та отримати власну конструкцію виробу. В процесі створення клаузури використовуються різні варіанти проєктованого виробу.

Конструкторський етап

Включає в себе розробку ескізу , що потребує творчого мислення, уяви, фантазії та дає можливість учням розробити свою власну модель обраного об'єкту проєктування.

Технологічний етап

На технологічному етапі за допомогою інформаційних технологій необхідно знайти інформацію про технологію виготовлення виробу, скласти технологічну карту на його виготовлення та виконати екологічне дослідження.

Заключний етап

На заключному етапі творчого проєкту інформаційні технології застосовуються під час розроблення реклами. Саме цей етап розкриває творчі здібності кожного учня, адже треба створити особливу рекламу, щоб саме ваш виріб обрали серед багатьох інших Також необхідною умовою при захисті творчого проєкту є електронна презентація.

Перераховані вище педагогічні умови були зреалізовані під час розроблення з учнями творчого проєкту «Комплект аксесуарів, оздоблений бісером»

Експериментальне дослідження свідчить про те, що на сьогодні творчий потенціал старшокласників знаходиться на середньому рівні. Застосовані методики діагностування показали фактичний рівень здібностей учнів в процесі проєктно-технологічної діяльності. Результати дослідження дають підстави стверджувати, що рівень розвитку творчого потенціалу учнів підвищиться, якщо в освітньому процесі реалізувати виявлені педагогічні умови і дати можливість старшокласникам проявляти більше самостійності та творчості в процесі розро блення проєкту.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів означеної проблеми. Наші подальші наукові пошуки будуть зосереджені на розроблені технологій і методики розвитку творчого потенціалу учнів.

Література:

1. Біла І. М. Психологія дитячої творчості. Київ: Фенікс, 2014. 200 с.
2. Бражнич О.Г. Педагогічні умови диференційованого навчання учнів загальноосвітньої школи: дис. Кривий Ріг, 2001.238 с.
3. Бусел В.Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Ірпінь: Перун, 2009. 1736 с.

Гребеник А.О.,
аспірант кафедри технологічної та професійної освіти
Глухівського національно педагогічного
університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник — д-р. пед. наук, проф., чл.-кор НАПН Курок В.П.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ СФОРМОВАНОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ

Транспортна інфраструктура являється одним із чинників зростання економіки держави. З огляду на її значимість, проблема фахової підготовки бакалаврів залізничного транспорту є актуальною і значимою як для науки, так і для практики. Одним із важливих чинників, що визначає траєкторію якісної професійної підготовки фахівців залізничного транспорту є врахування особливостей даного процесу, а саме: швидкозмінні вимоги до підготовки фахівців, недостатня узгодженість навчальних планів та змісту професійної підготовки,

відсутність системності моніторингу вимог роботодавців до майбутніх бакалаврів, відсутність можливостей застосування випереджальної технології підготовки фахівців залізничної галузі та ін.

Під професійною компетентністю майбутніх бакалаврів залізничного транспорту ми розуміємо інтегративну якість особистості, яка виявляється і формується в процесі професійного зростання здобувачів освіти та визначає її здатність до професійної діяльності в галузі залізничного транспорту. При цьому її складниками є: мотиваційно – ціннісний, особистісно - функціональний, рефлексивно – оцінювальний. Розвязання проблеми формування професійної компетентності майбутніх бакалаврів залізничного транспорту здійснюється в межах психолого-педагогічної діагностики педагогічного процесу.

Термін «діагностика» походить від грецького «diaqnostikos» – здатний розпізнавати. О.Рудницька трактує дане поняття як «розпізнавальне пізнання». Науковець наголошує, що обґрунтовані критерії розвитку особистості застосовуються для його реалізації, що у свою чергу дає можливість простежити динаміку педагогічного процесу, проаналізувати його недоліки та спланувати діяльність по їх усуненню [1]. Уважаємо доцільним діагностувати рівень сформованості професійної компетентності майбутніх бакалаврів залізничного транспорту через комплекс критеріїв і показників.

В. Мазін розглядає «критерій» як узагальнену характеристику властивостей будь-то об'єкта чи процесу. Автор розрізняє якісні показники (фіксують наявність чи відсутність якої-небудь властивості) та кількісні (фіксують ступінь вираженості, розвитку властивості) [3]. «Показник – це одна з форм представлення знань»[2, с.32] .

З метою визначення рівня сформованості професійної компетентності майбутніх бакалаврів залізничного транспорту в процесі професійної підготовки визначено однойменні компонентам критерії (мотиваційно – ціннісний, особистісно - функціональний, рефлексивно – оцінювальний) та показники її сформованості.

Для оцінювання рівня сформованості за мотиваційно - ціннісним критерієм було визначено такі показники: мотиваційна готовність до реалізації професійних завдань і професійного саморозвитку; наявність потребово-ціннісних орієнтацій у контексті виконання складних спеціалізованих задач у сфері залізничного транспорту; сформованість професійних мотивів та фахово-орієнтованого мислення.

Особистісно – функціональний критерій у нашому дослідженні репрезентовано такими показниками: теоретична, практична, психологічна підготовленість до професійної діяльності; виконання особистих професійних зобов'язань, аналіз ситуації з точки зору безпеки; здійснення фахової діяльності творчого рівня.

До основних показників рефлексивно – оцінювальний критерію віднесено: рішучість, відповідальність, прогнозування безпечності; всебічна готовність до ініціювання та ухвалення професійних рішень; спрямованість на перспективу, здатність досягати прогнозованих результатів, фахово-безпечне орієнтування.

На нашу думку, визначені у дослідженні критерії забезпечують максимально об'єктивну оцінку рівня сформованості професійної компетентності майбутніх бакалаврів залізничного транспорту.

Сформувати професійну компетентність майбутніх бакалаврів залізничного транспорту на певному єдиному для всіх рівні не є можливим. Рівень сформованості професійної компетентності визначається сформованостю всіх компонентів як єдиного цілого у відповідності до зазначених у дослідженні критеріїв, які й будуть предметом подальших наукових розвідок.

Література:

1. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька: навчальний посібник / О.П. Рудницька. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360 с.
2. Мороз В. В. Проблеми методологічного вдосконалення управління [Текст] : монографія / В. В. Мороз ; Нац. акад. наук України, М-во освіти і науки України, Міжнар. наук.-навч. центр інформ. технологій і систем. – К.: Академперіодика, 2003. – 427 с.
3. Мазін В.М. Критерії та показники сформованості культури самореалізації педагога / В.М. Мазін // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки. – 2007. – Вип. 41. – С. 217-225.

Василенко О. О.,
аспірантка факультету технологічної і професійної освіти
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник – д-р. пед. наук, проф., чл.-кор НАПН України Курок В.П.

ФОРМУВАННЯ ПРОЄКТНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ВИКОНАННЯ АПСАЙКЛІНГ-ПРОЄКТІВ

Новий етап у реформуванні освіти пов'язаний з упровадженням компетентнісного підходу до формування змісту та організації освітнього процесу.

На сьогодні однією з найпопулярніших освітніх технологій, що підтримує компетентністно-орієнтовний підхід в освіті є метод проєктів, адже він дозволяє підготувати всебічно розвинених фахівців. Крім того, останнім часом все складніше мотивувати молодь до навчання, адже знання самі по собі не мають такої цінності як раніше, а метод проєктів дозволяє подолати проблему формалізму знань, тобто невміння застосовувати знання на практиці. Технологічна освіта є в цьому плані найбільш прогресивною, адже для підготовки майбутніх вчителів трудового навчання та технологій в основу покладено проектна діяльність, щоб у майбутньому забезпечити формування ключових і предметних компетентностей школярів на уроках трудового навчання та технологій. Необхідність удосконалення професійної підготовки вчителів трудового навчання та технологій у закладах вищої освіти вимагає формування проєктної компетентності.

Впровадження компетентнісного підходу та формування компетентностей необхідних для успішної самореалізації особистості закріплено у Законах України «Про освіту» (2017 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.), «Державному стандарті базової і повної загальної освіти» (2011 р.), «Державному стандарті базової середньої освіти» (2020 р.), Концепції «Нова українська школа» (2016 р.), професійному стандарті за професією «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (2020 р.).

Науковці характеризують проектну компетентність як здатність фахівця застосовувати знання, вміння та особистісні якості, що забезпечують готовність до виконання проектної діяльності та її успішність, усвідомлення її соціальної значущості і особистої відповідальності за результат цієї діяльності. Відповідно, формування компетентності студента в проектній діяльності стає однією з важливих задач педагогічної науки під час підготовки майбутніх фахівців [2].

Тому у процес підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій було впроваджено виконання апсайклінг-проєктів. Апсайклінг-проєктом ми називаємо творчий проект, результатом якого є виріб, виготовлений з уживаних речей або перероблених матеріалів.

Виконання цього виду проєктів здобувачами вищої освіти дозволить у майбутньому спланувати педагогічну діяльність щодо формування екологічної компетентністі учнів на уроках трудового навчання та технологій, адже у зміст кожного шкільного предмету закладена наскрізна змістова лінія: «Екологічна безпека та сталий розвиток», що націлена на формування соціальної активності, відповідальності та екологічної свідомості в учнів, готовності брати участь у вирішенні питань збереження довкілля і розвитку суспільства, усвідомлення важливості сталого розвитку для майбутніх поколінь [1].

Трудове навчання та технології мають великий потенціал для розвитку екологічного стилю мислення і поведінки, шляхом залучення учнів до проєктної діяльності.

Слід зазначити, що екологічному вихованню останнім часом приділяється все більша увага. Про це свідчить значна кількість наукових публікацій, присвячена цій тематиці. Однак результативність запропонованих підходів залишається поки що під питанням, адже більшість педагогічних нововведень реалізується лише на папері. А використання апсайклінг-проєктів передбачає вирішення задач реального змісту, виконання завдань, які мають практичну цінність та спрямовані на розвиток відповідних знань і вмінь.

Отже, організація проектної діяльності з виконання апсайклінг-проєктів дозволяє забезпечити вміння самостійно здобувати знання і застосовувати їх на практиці; розвивати кожного студента (учня) як творчу особистість, здатну до практичної роботи; залучати кожного студента (учня) до активного пізнавального процесу шляхом:

✓ Усвідомлення негативного впливу діяльності людини на навколишнє середовище.

✓ Відповідальне ставлення до природи та її ресурсів.

✓ Розуміння ресурсних затрат, які потрібно на виготовлення нових матеріалів, починаючи від видобутку копалин або забруднення ґрунту та води хімікатами під час вирощування сировини до забруднення атмосфери від викидів під час виробництва.

✓ Усвідомлення важливості безвідходного виробництва.

✓ Розуміння ролі матеріалів природного походження, як важливого екологічного ресурсу у збереженні довкілля.

✓ Формування власного практичного досвіду зменшення кількості побутових відходів, шляхом залучення до апсайклінгу.

✓ Розвиток раціонального природокористування як умови подальшого розвитку людської цивілізації.

Література:

1. Навчальна програма з трудового навчання для загальноосвітніх навчальних закладів. 5–9 класи (оновлена), затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804. URL: https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/ navchalni-programi-5-9-klas (дата звернення: 14.11.2021).

2. Щеглова Т. М. Проектная компетентность : сущность, структура, содержание. *Компетентностной подход в обучении.* 2013. С. 49–51.

Тропак Б. С.,
аспірнат кафедри технологічної і професійної освіти

Глухівського національного педагогічного університету
імені Олександра Довженка
Науковий керівник — д-р. пед. наук., проф., чл.-кор. НАПН Курок В.П.

ТЕХНОЛОГІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Сучасні реформи в освіті диктують фундаментальні зміни, викликані новим підходом до навчання, розробкою та застосуванням цифрових освітніх технологій. Стрімке розповсюдження цифрових технологій в суспільстві, масове поширення дистанційного навчання робить цифрову компетентність однією з найважливіших серед інших компетентностей, а це, в свою чергу, висуває нові вимоги до освітян, до способів використання в навчанні інформаційно-цифрових технологій.

Сьогодення показує нам, що дистанційна освіта стала важливим складником для отримання знань. У зв'язку з переходом більшості освітніх навчальних закладів на дистанційне навчання, постало завдання розробки онлайн-уроків.

З метою забезпечення якості освітнього процесу в умовах дистанційної освіти кожен педагог має володіти вмінням орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати інформацію та оперувати нею відповідно до власних потреб і вимог сучасного цифрового суспільства, а саме:

- створювати мультимедійний навчальний контент;
- використовувати хмарні технології, локальні мережі;
- здійснювати контроль засвоєння навчального матеріалу цифровими засобами ,
- здійснювати пошук необхідної інформації в мережі Інтернет;

Як показала практика, дистанційне навчання має ряд переваг і значно розширює коло потенційних студентів. Дистанційна форма навчання підходить майже всім, тому що дає можливість гармонійно поєднувати навчання та повсякденне життя, а також широко застосовувати цифрові технології для вивчення нового матеріалу.

Однією з педагогічних умов формування цифрової компетентності дослідники визначають організацію систематичного та обґрунтованого застосування викладачем цифрових засобів навчання (під час повідомлення нового навчального матеріалу, під час лабораторних та практичних занять).

Сучасне заняття без цифрових технологій – це неправильно, хоча б з тієї причини, що студенти ними володіють та звикли до сучасного способу подання інформації.

А для кожної дисципліни можна знайти цифрові інструменти, які оживлять заняття, зроблять його цікавішим та кориснішим.

Одним з таких інструментів може стати стати онлайн сервіс EdPuzzle (https://edpuzzle.com). Це зручний та безкоштовний інструмент – конструктор для створення інтерактивних відеоуроків. Зареєструвавшись в цьому сервісі, ви одразу можете приступати до створення навчального відео. Через систему пошуку можна знайти відео в мережі, або ж завантажити власне. Сервіс дає змогу редагувати відео, вирізати необхідний фрагмент, додати власний аудіо супровід, створити тест використовуючи декілька типів питань, які будуть з'являтись у відео в певний момент.

Також викладач має змогу використовувати цей сервіс в тандемі з платформою Google Classroom, або ж створити клас прямо в системі EdPuzzle і розіслати відео студентам, надавши їм код класу. Сервіс надає доступ до інструментів моніторингу, що дозволяє слідкувати за успішністю роботи кожного студента.

Використання цієї системи при дистанційній формі навчання має об'єктивний та зрозумілий для студентів характер. Необхідність виконання завдань за певний період вивчення дисципліни сприяє самоорганізації та саморозвитку студентів.

Література:

1. Дистанційні технології – Методи динамічного сприйняття інформації як основа оновлення змісту освіти / Стрілкова Т., Тележкіна О., Бабиченко О., Калмиков О., Пятайкіна М. // Новий колегіум. 2020. №3 (101). С. 24-32.
2. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://uiite.kpi.ua/2019/06/03/1598/.

СЕКЦІЯ 14. ПОЧАТКОВА ОСВІТА

Чумаченко О. О.,
здобувач вищої освіти ІІ курсу кафедри початкової освіти
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького
Науковий керівник — канд. пед. наук, старший викладач Кожевникова А.В.

СУБ'ЄКТ – СУБ'ЄКТНА ВЗАЄМОДІЇ ВИДУ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

У статті розкрито педагогічні умови суб'єкт-суб'єктної взаємодії як виду мовленнєвої діяльності початкової школи в умовах інклюзивної освіти.

Ключові слова: діалогічна компетентність, педагогічні умови, суб'єкт-суб'єктна взаємодія.

Оволодіння діалогічними здібностями – одна з найактуальніших проблем шкільного навчання. А для дітей з тяжкими розладами мовлення це життєво важлива проблема. На даний час інтеграція дітей з особливими освітніми потребами в заклад загальної середньої освіти мало вивчена.

Розвиток мовленнєвої діяльності учнів початкових класів повинен відбуватися не лише на уроках мови та читання, а й на всіх інших курсах та позакласних заходах. Неможливо досягти вищої освітньої діяльності, не готуючись до того, щоб діти постійно готували курси чи змови щодо розвитку комунікативних навичок. Тому, незалежно від того, про який предмет йде мова, на кожному уроці слід виконувати певні вправи для розвитку зв'язного мовлення, яке може активізувати інтелект учнів початкових класів та дати можливість кожному учню розвинути свій потенціал [1].

У суб'єкт-суб'єктному середовищі розвиток культури діалогічної взаємодії у дітей на уроках полягає у пошуку нових методичних шляхів, які пов'язані з розвитком умінь та навичок школярів міркувати, висловлювати свої думки про прочитане на основі художнього твору.

З позиції формування мовленнєвої діяльності у школярів важливо виявити внутрішні спонукальні чинники, які сприяють розвитку мовної компетентності над прочитаним. Дотримання діалогічної компетентності супроводжуються певними умовами [2].

Першою умовою формування діалогічної компетентності у дітей початкової школи в умовах інклюзивної освіти є створення вчителем суб'єкт-суб'єктної взаємодії де учасники освітнього процесу можуть взаємодіяти різними видами діалогу. Метою формування культури дітей є спосіб спілкування, пізнання та саморозвиток. Культурний розвиток суб'єкт-суб'єктної взаємодії це насамперед бачити та висловлювати побачене щодо певної думки.

Другою умовою формування культури взаємодії у школярів початкової школи в умовах інклюзивного навчання є створення комунікативних ситуацій, які сприяють для ефективного засвоєння учнями вже відомого навчального матеріалу на високому рівні. Культурний розвиток здійснюється за рахунок впровадження навчальної дискусії та створення надмірного формування діалогічного мислення.

Третьою умовою формування суб'єктної культури взаємодії у молодших школярів у навчальному просторі є вдосконалення педагогічної діяльності вчителя початкових класів у контексті введення навичок суб'єкт-суб'єктного контакту з молодшими школярами. Діяльнісний підхід у формуванні діалогічної взаємодії у початкових класах спирається на систему вимог, які реалізуються у вдосконаленні педагогічних умінь вчителя у роботі над розвитком діалогічної компетентності у дітей молодшого шкільного віку в умовах інклюзивного навчання, які розділяються на чотири етапи:

1. Розвиток стимулювання висловлювань учнів, визначення теми та мети навчально-виховної діалогічної компетентності;
2. Навчання молодших школярів змістовно та правильно вести діалогічну взаємодію;
3. Формування на уроці діалогічної взаємодії у школярів за допомогою різних видів комунікації, стійкої потреби для спільного пошуку вирішення проблеми й активного включення учнів у процес обговорення ситуації;
4. Формування рівності вчителя і учнів у процесі діалогічної взаємодії.

Четвертою умовою вчителя у формуванні суб'єкт-суб'єктної культури у школярів на уроках комунікативної діяльності є створення проблемних ситуацій, які сприятимуть розвитку діалогічних умінь та навичок. Для того щоб досягти ефективності навчального процесу здійснюються певні дидактичні правила:

- у конфліктних ситуаціях повинні бути пізнавальні труднощі;
- проблемна ситуація повинна викликати пізнавальний інтерес [3].

Таким чином, питання формування суб'єкт-суб'єктна взаємодія є однією з першочергових завдань діалогічного комунікативного вміння, що в свою чергу, є необхідною умовою соціалізації дитини з освітніми особливими потребами.

Література:

1 . Мазяр В. М. Особливості організації діалогічної взаємодії на уроках в сучасній школі. http://social-science.com.ua/article/264.

2 . Матвійчук К. В., Санталова К. І Формування високої мовленнєвої компетентності особистості як шлях до її успішної соціалізації. URL: https://res.in.ua/matvijchuk-k-v-formuvannya-visokoyi-movlennyevoyi-kompetentnos.html.

3 . Формування комунікативної компетентності в інклюзивному класі. URL: https://naurok.com.ua/formuvannya-komunikativno-kompetentnosti-v-inklyuzivnomu-klasi-63432.html.

Шевчук К.М.,
студентка кафедри спеціальної освіта та соціальної роботи
Львівського національного університету імені Івана Франка
Науковий керівник — асистент Галюка О.С.

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ МУЗИКОТЕРАПІЇ НА УРОКАХ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Навчання – це досить нелегкий процес, особливо для дітей молодшого шкільного віку, адже саме на цей період припадає адаптаційна криза семи років, пов’язана зі зміною освітнього середовища та видом провідної діяльності. В учнів початкової школи провідною діяльністю є саме навчальна, на противагу ігровій у дошкільниках. Не всім дітям легко вдається адаптуватись до шкільного процесу навчання, тому часто на уроках спостерігається втома, емоційне напруження, зменшення розумової активності, школярам важко всидіти на одному місці і т.д. Все це пов’язано з перехідними моментами, зокрема зміною навчального середовища: закладу дошкільної освіти на заклад загальної середньої освіти. Окрім цього учні початкової школи мають засвоювати багато різної інформації з різних освітніх галузей.

Одним із найкращих способів розслабити дітей, зняти психічне напруження і знову активізувати їх до роботи є музикотерапія. За Н. Дячук, музикотерапія (в перекладі з грецької означає «лікування музикою») – це один із методів психотерапії, де за допомогою музики відбувається позитивний вплив на психосоматичне здоров’я людини [1]. На думку Р. Призванської, при використанні музикотерапії залучається емоційна, фізична, інтелектуальна, духовна та естетична сфера особистості. Відбувається розвиток слухового сприйняття, уваги, мислення, пам’яті, мовлення, відчуття темпу і ритму [4]. Якщо дитина бере участь у вокалі, то розвивається голосовий апарат та музичний слух.

Дослідники, зокрема Н. Дячук, виділяють такі види музикотерапії як рецептивна або ж іншими словами пасивна, активна та інтегративна. До рецептивної музикотерапії відноситься прослуховування музичних творів. При активній музикотерапії діти «самі беруть участь у виконанні вокальної або інструментальної музики» [2, с. 22]. Під час інтегративної музикотерапії діти можуть малювати, складати вірші, придумувати оповідання під час слухання певних музичних творів.

Головне завдання педагога – зрозуміти психоемоційний стан дітей, правильно підібрати музику, матеріал, адже при використанні цікавого дидактичного матеріалу діти будуть зацікавлені та змотивовані вирішувати завдання, які пропонує вчитель, також доречно виконувати рухові вправи під музику. Після проведення таких руханок діти отримують позитивні емоції, а також знімають психічну напругу та втому.

Види робіт з музичної терапії, які можна використовувати на перерві, виховній роботі або на уроках [3]:

- малювання під музику;
- співи;
- казкотерапія;
- гра на музичних інструментах;
- гімнастичні та дихальні вправи під музику;
- музико-рухові вправи та ігри.

Подаємо приклади музико-ритмічних рухових ігор.

1. Музико-ритмічна гра *«Ритмічні долоньки»* (автор – вчитель музичного мистецтва Деревяга А.). У цій грі дітям пропонується відчути ритм музики. Якщо на екрані діти бачать долоньки, то плескають, якщо знак мовчання – паузу. Така гра розвиває в школярів відчуття ритму та уваги.

2. Рухлива гра *«Пройдися, як...»* (автор Ковальчук К.). Дітям пропонується під супровід музики виконувати різні способи ходьби, а саме: як ведмедик – стопа зігнута; як зайчик – з підстрибуванням; як коник – піднімаючи ноги; як пташки – імітуючи руками політ і т.д. Гра розвиває в дітей слух, увагу, пам’ять, фантазію, вміння переключатися з одного образу на інший.

Перш ніж обрати музику для дітей, потрібно поставити собі питання: «З якою метою та для чого це буде здійснено?». Тому, відповідно до наукових пошуків Н. Квітки, складено добір музики за такими напрямами:

01 - релаксація (розслаблення);

02 - заспокійлива;

03 - глибока релаксація;

04 - стимуляція позитивного настрою;
05 - стимуляція емоційної сфери;
06 - стимуляція емоційно-образних уявлень;
07 - активізація творчих здібностей;
08 - стимуляція інтелектуальної сфери;
09 - підвищення активності;
10 - стимуляція мовленнєвої активності;
11 - закладення основ національної свідомості» [3].

Отже, можна сказати, що музикотерапія не лише дає змогу зняти втому та напругу в учнів початкової школи, а й розвиває вищі психічні функції. Вчитель може давати та чергувати вправи з музичної терапії в залежності від потреб дітей. Якщо діти інтелектуально виснажені, то можна дати більш активну музику та гру, якщо діти занадто активні, можна включити більш спокійну й релаксуючу мелодію.

Література:

1. Дячук Н. І. Методи музикотерапії у навчально-виховному процесі початкової школи. URL: http://www.enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/22204/Dyachuk.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
2. Дячук Н. І. Музикотерапія у початковій школі: розвага та розвиток. Інноваційні здоров'язберігаючі технології у закладах освіти: збірник науково-методичних праць. В. В. Танська, О. А. Сорочинська, О. В. Павлюченко. Житомир. 2020. С. 21-24.
3. Квітка Н. О. Музична терапія у роботі з дітьми в інклюзивному середовищі. URL: https://lib.iitta.gov.ua/711743/1/%D0%BC%D1%83%D0%B7%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B0%D0%BF%D1%96%D1%8F.pdf.
4. Призванська Р. А. Музична терапія в закладах з інклюзивною формою навчання. *Психолого-педагогічний супровід осіб з особливими потребами у спеціальній та інклюзивній освіті:* матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 11-12 квітня 2019 року. К. О. Островська, І. Р. Субашкевич, І. П.Островський, С. З. Слободян. Львів: Друкарня «Справи Кольпінга в Україні». 2019. С. 94–99.
5. Рухлива гра: «Пройдися як..». URL: https://www.youtube.com/watch?v=1YiOi_t7Fq4.

Кривунь Н.С.,
викладач кафедри теорії та методики
навчання мистецьких дисциплін
Бердянського державного педагогічного університету

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ТАНЦЮВАЛЬНОЇ ТЕРАПІЇ ЯК ЗАСОБУ АДАПТАЦІЇ ПЕРШОКЛАСНИКІВ ДО ШКІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Вступ дитини до школи завжди супроводжується перебудовою усього способу її життя та діяльності. Навчання, як новий вид діяльності, вимагає від першокласника мобілізації психічних і фізичних сил для пристосування до нового режиму дня, опанування навчальними навичками, встановлення позитивних взаємин з педагогами та однокласниками [1].

У Концепції Нової української школи зазначається, що педагогічний колектив школи повинен створити якісно нове освітнє середовище, яке би забезпечило розвиток стійкої психологічної адаптації до нових умов освіти.

Іноземні та вітчизняні дослідники підкреслюють, що у більшості дітей адаптація більш-менш успішно завершується у першому півріччі, але у решти першачків вона може затягнутися та призвести до психосоматичних порушень, які проявляються у високому рівні тривожності, негативному емоційному фоні навчальної діяльності, низької самооцінки, складнощами у спілкуванні з однолітками, схильності до асоціальної поведінки і, навіть, у частих захворюваннях, та ін. [4].

Одним з шляхів ефективності і сучасності навчання у НУШ є застосуванні затребуваних вимогами часу інноваційних технік, які не тільки сприяють якісному засвоєнню шкільної програми, а й допомагають запобігти дезадаптації шестирічок. До таких технік відноситься й танцювальна терапія, яка може бути застосована в практичній діяльності учителів.

Фундаментальним положенням танцювальної терапії є переконання, що при зміні манери й характеру рухів людини, які віддзеркалюють риси її особистості, змінюється відношення як до себе, так і до оточуючих [3].

Елементи танцювальної терапії можуть використовувати різні фахівці, які працюють з дітьми: вчителі початкової школи, вчителі-предметники (в першу чергу, вчитель хореографії та фізичної культури) та практичний психолог.

Найбільш доцільними, на наш погляд, є такі методи танцювальної терапії: кинестетична емпатія, використання ритму, звільнення від напруги, робота з реквізитом, цілеспрямований вибір музики, кругові групові переміщення, техніки довіри та танцювальної імпровізації.

Метод кінестетичної емпатії передбачає надання істотної інформації про те, як почуває себе інша людина. Щоб відчути, що відчуває інший, слід на короткий час прийняти те ж положення, мати таку саму м'язову напругу. Метод сприяє встановленню контакту, усвідомленню та прийняттю дитиною свого тіла, своїх почуттів і відносин. Прикладом можуть бути вправи «Дзеркало», «Тінь», «Скульптор», «Прірва», «Сліпий і поводир», «Камінець в черевикові», «Подаруй рух» та ін.

Відчути тіло партнера по руху допомагають також парні розтяжки, розгойдування рук, привітання різними частинами тіла, парний велосипед, натискання на долоні, штовхання стопами та ін.

Метод використання ритму являє собою спільний рух членів групи під єдиний ритм. Рухова діяльність, яка використовує ритмічні рухи тіла, підсилює відчуття спільності, згуртованості учасників групи. Ритмічний музичний супровід створює певний настрій; підкріплює ритми, що сприяють виникненню певних почуттів і відносин (наприклад, ритмів, які викликають сильні і потужні рухи, що призводять до зменшення напруги й агресії); стимулюють творчу експресію та широке використання простору [5, с. 141]. В якості приклада можна навести фольклорні танці, динамічні («Крос-переміщення парами, з'єднавшись долонями», «Обмін парами», «Маршівка з плесканням на рахунок», «Всюдиходи» та ін.) та статичні («Літній дощ», «Відобрази ритм рукою, 2 руками, ногами», «Передай ритм» та ін.).

Ще одним методом танцювальної терапії, який сприяє згуртованості класу, формує відчуття партнера є вправи з предметами. Так, тримаючись за розтягнуту тканину, діти можуть відчути себе частиною групи, навіть якщо вони відчувають себе зайвими в соціумі (тканину можна розтягувати, трясти що сили, скидуючи негативну енергію). До цієї групи вправ можна віднести такі, як «Плутанина», «Стоніжка», «Сліпий і поводир», «Струмок», «Тунель», що визначають межі тіла, синхронізують рухи, допомагають долати труднощів у спілкуванні.

Щоби звільнити дитину від емоційної напруги, рекомендується застосовувати елементи аутогенного тренування. Це можуть бути вправи з поступовим розслабленням: «Бурулька», «Снігова баба», «Соломинка і вітер», «Паросток». «Краплинка-сніжинка» та ін.

Розвивають цілісне бачення дитиною ситуації (що важливо – в динаміці) та свого місця в ній, а також звільняють від звичних моделей поведінки елементи танцювальної імпровізації. Багато з них спрямовані на те, щоб зберігати певний стан у мінливих умовах, і ця навичка збереження стану досить легко переноситься на життєві ситуації [6, с. 33]. «Казковий ліс», «Намалюй музику рухом», «Картинна галерея», «Осінній листочок і вітер» - це можливі теми для імпровізування.

Елементи танцювальної терапії можуть застосовуватися в різних частинах фізкультурного та хореографічного заняття, а вчитель може включати їх у зміст фізкультхвилинок, динамічних пауз на перервах, використовувати як відпочинок на заняттях групи подовженого дня.

Практика свідчить, що поряд з іншими методами адаптації дитини до шкільного середовища, танцювальна терапія позитивно впливає на емоційний стан першокласника, вмотивовує його до спільних навчальних дій, вчить керувати власною поведінкою. Починаючи працювати з шестирічками, ми запропонували їм завдання тесту «Якого я кольору» і отримали більше половини малюнків, в яких переважання кольорів або їх поєднання свідчили про тривожність, стрес, переживання страху, бажання уникнути конфліктів, намагання отримати визнання та ін. Через місяць експериментального включення елементів танцювальної терапії той самий тест показав вже інші результати – кількість малюнків з «негативними кольорами» зменшилася на третину, що свідчить про ефективність танцювальної терапії як засобу успішної адаптації першокласників до шкільного навчання.

Література:

1. Агафонова І. Н. Психологічна готовність до школи в контексті проблеми адаптації. *Початкова школа.* 2019. № 1. С. 61-63.
2. Гельбак А. М. Музикотерапія у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами: навчально-методичний посібник. Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2019. 50 с.
3. Гренлюнд Э., Оганесян Н. Ю. Танцевальная терапия. Теория, методика, практика. Издательство: Речь,2004. 412. с.
4. Ковінько А. В. Підготовка майбутніх учителів до розвитку творчого потенціалу молодших школярів засобами арт-терапії: автореф. дис. к. пед. н., 13.00.04. Харків, 2018. 2 с.
5. Козлов В. В., Гиршон А. Е., Веремеенко Н. И. Интегративная танцевальнодвигательная терапия. Санкт-Петербург, 2010. 286 с.
6. Лабунская В. А., Шкурко Т. А. Развитие личности методом танцевально-экспрессивного тренинга. *Психологический журнал.* 1999. 31-38 с.

Головчик К. В.,
студентка 4 курса специальности «Начальное образование»
Барановичского государственного университета
Научный руководитель — старший преподаватель кафедры филологии,
магистр педагогических наук Ермалович Н. В.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИГРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПЕРИОД ОБУЧЕНИЯ ГРАМОТЕ

В начальной школе изучение русского языка начинается с периода обучения грамоте. Учитель начальных классов дает младшим школьникам основы наук, опираясь на различные педагогические технологии. Именно через обучение посредством использования игровых технологий происходит процесс овладения знаниями. Очевидно, что история изучения вопроса о внедрении игровых технологий в образовательный процесс в начальной школе достаточна полна и многогранна, однако эта проблема остается актуальной, так как в начальных классах использование игры является основным условием проведения уроков, а в старших – средством мотивации.

Игровая технология имеет определенную структуру, характеризующую игру как форму обучения и игровую деятельность. Как известно, выделяются следующие структурные составляющие дидактической игры: дидактическая задача; игровые действия; правила игры; результат [2, с. 18-19].

Цель нашего исследования – изучить эффективность использования игровых технологий в 1 классе в период обучения грамоте.

Одним из критериев эффективности педагогического процесса является устойчивый познавательный интерес школьников. Формирование познавательного интереса является одной из центральных проблем современной школы. Её актуальность обусловлена самой учебной деятельностью, обновлением содержания обучения, формированием у школьников приемов самостоятельного приобретения знаний.

Для изучения роли использования игровых технологий в процессе обучения грамоте на базе ГУО «СШ № 10 г. Барановичи» в 1 классе был проведён педагогический эксперимент, состоящий из констатирующего, формирующего и контрольного этапов. Во время констатирующего этапа была осуществлена первичная диагностика уровня сформированности познавательного интереса у детей младшего школьного возраста в период обучения грамоте. В ходе исследования было организовано наблюдение за поведением учащихся на уроках чтения и письма с целью изучения познавательного интереса младших школьников. Критерии наблюдения, следующие: прилежание к учению; интерес к предмету; эмоциональная активность; стремление задавать вопросы и отвечать на них; любознательность; самостоятельность; устойчивость волевых устремлений [3, с. 137].

Анализ полученных данных показал, что познавательный интерес в исследуемом классе развит на недостаточном для успешного обучения (ниже среднего) уровне, а эмоциональная активность – на низком. Только 7 учеников, что составляет 25%, проявляли интерес к русскому языку, что, на наш взгляд, связано с психолого-физиологическими особенностями данного возраста.

С целью активизации знаний обучающихся, развития психических процессов во время формирующего эксперимента проводились учебные занятия с дидактическими играми: «Найди пары», «Живые слова», «Какой? Называй!», «Наоборот», «Что изменилось?», «Найди букву», и т д., – которые были направлены на развитие познавательного интереса к изучаемому материалу. Было выявлено, что использование игровых технологий позволяет сделать интересными, запоминающимися и увлекательными не только самостоятельную работу учащихся на творческо-поисковом уровне, но и ежедневные уроки. Во время контрольного этапа была осуществлена повторная диагностика уровня сформированности познавательного интереса у детей младшего школьного возраста в период обучения грамоте. Полученные результаты свидетельствовали, что познавательный интерес и эмоциональная активность первоклассников значительно выросли – 67 % и 62 % соответственно, что свидетельствует о возросшем уровне (выше среднего).

Анализ результатов проведенного анкетирования среди учителей начальных классов (10 человек) дал понять, что у 70% анкетируемых не возникают трудности в применении игровых технологий, но были отмечены существенные временные затраты на организацию и проведение дидактических игр.

Проведенное эмпирическое исследование показало, что развитие познавательного интереса младших школьников проходит более успешно, если на уроках применяются игровые технологии.

Наиболее значимые условия эффективного использования игровых технологий, на наш взгляд, следующие: соблюдение меры в осуществлении игрового характера основных этапов урока; наличие элемента новизны в каждой игре; простота правил игры; доступность содержания предлагаемого материала для школьников; соответствие эмоционального состояния учителя той деятельности, в которой он участвует; активное включение каждого ученика в игру; обязательное окончание игры на данном уроке и получение результата.

Таким образом, использование дидактических игр в ходе обучения грамоте в 1 классе помогает младшим школьникам преодолевать трудности в усвоении нового учебного материала. Необходимо в содержание каждого урока включать игровые моменты, но не в качестве разрядки обстановки, а с целью активизации знаний учащихся, развития определенных психических процессов, возрастания интереса к учению, воспитания терпения и сплочённости коллектива.

Литература:

1. Мухина В. С. Возрастная психология. М. : Академия, 1999. 456 с.

2. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии : учебное пособие. М. : Народное образование, 1998. 256 с.
3. Щукина Г. И. Педагогические проблемы формирования познавательного интереса учащихся. М. : Педагогика, 1988. 208 с.

Кривуля Ю. П.,
здобувач вищої освіти факультету початкового навчання
Харківського національного педагогічного університету
імені Г.С. Сковороди
Науковий керівник — канд. пед. наук, доц. Ємець А. А.

ПРОЄКТ «ЧИТАННЯ ЯК ЗВ'ЯЗОК ПОКОЛІНЬ» – ПЕРСПЕКТИВНИЙ ШЛЯХ ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Характерною рисою сучасного суспільства є тенденція до зменшення кількості прочитаних книг, що ставить під питання освіченість населення. В основі читання книг лежить не тільки розвиток навичок читання та письма, а й розвиток мислення, швидкості сприйняття інформації, кругозору, словникового запасу, збільшення потенційної інформації, що отримується, тощо. Любов до читання формується не тільки у сім'ї, а й у школі, починаючи з початкових класів, тому на вчителі лежить відповідальність за те, щоб зацікавити дитину отримувати знання і читати позашкільною програмою, тобто сформувати в учнів молодшого шкільного віку читацьку компетентність. На думкою Г. П. Коваль [1], читацька компетентність – комплексна характеристика особистості, яка вбирає в себе результати попереднього психічного розвитку, володіє достатньо сформованою навичкою читання, читацькими вміннями та навичками; має здатність до читацької самостійності, самооцінки, самоконтролю, творчого розв'язання літературних завдань; сформованість інтелектуальних операцій для повноцінного сприймання й осмислення твору, творчих літературних здібностей. Незважаючи на загальну увагу до цієї проблеми, у педагогіці не знайдено рішення поставленої проблеми, що говорить про потребу у вдосконаленні педагогічних методів та прийомів. Про актуалізацію цієї проблеми говорить велика кількість написаних робіт, проте остаточне рішення ще не запропоновано.

Науково-консультативний центр читання та дитячого книги ХНПУ імені Г.С. Сковороди у 2020 році розпочав проєкт «Читання як зв'язок поколінь». Його основна мета – сприяння зацікавленості дітей до читання. Одне із завдань проєкту пов'язано з урізноманітненням читання учнів молодшого шкільного віку. Задля цього батьки, сусіди, брати, сестри та інші дорослі читачі пропонують молодшим школярам твори для читання на основі власних дитячих вражень та читацьких уподобань. Це дозволяє, по-перше, створити необхідну читацьку атмосферу, адже розмова з близькими про книжки, які подобалися їм у дитинстві, такий обмін враженнями про найцікавіші твори допомагає краще зрозуміти оточуючих. По-друге, такий досвід збільшує читацький кругозір, адже дитина отримує поради від різних людей, тим самим є шанс, що вона знайде для себе привабливу книжку, автора, жанр, тему, що допоможе краще орієнтуватися у світі літератури.

Отримавши рекомендацію дорослого читача, діти знайомляться з твором, а потім пишуть свої суб'єктивні враження, незалежні від думки, яка була висловлена дорослим. Звичайно, залишається проблема отримання дітьми кількох рекомендацій одночасно, що може створити конфлікт, що читати насамперед.

На пілотній стадії проєкту було проведено опитування серед студенток факультету початкового навчання ХНПУ імені Г.С.Сковороди, результати якого були описані раніше [2]. Зауважимо, що респонденти були професійно орієнтованими в галузі дитячої літератури.

Наступний етап проєкту передбачав його апробацію в початковій школі. Базовим був обраний четвертий клас загальноосвітньої школи №10 м. Харкова. Дітям було запропоновано завдання отримати від старших читачів рекомендацію щодо найцікавішої книжки дитинства, зафіксовану на картці.

У проєкті взяла участь більша частина класу (74%). Зауважимо, що в цьому велика заслуга вчителя-класовода – Шейко Г.К., яка доклала багато зусиль до того, щоб долучилося якомога більше родин.

Дорослі читачі мали виконати прохання організаторів проєкту упродовж двох тижнів. Було отримано 27 карток-рекомендацій. Аналіз карток показав, що твори, написані іноземними та вітчизняними авторами, становлять приблизно однакову кількість (14 та 13 відповідно). Усі книги представляють класику дитячої літератури, не було жодної книги, яка була б написана у XXI столітті. Найчастіше зустрічалися казки (56 % рекомендованих творів) та пригодницькі повісті (33%), майже всі твори були авторськими (96 %). Серед рекомендованих творів зустрічалися повтори. Наприклад, повість О. Волкова «Чарівник Смарагдового міста» порекомендували 6 разів, роман Д. Дефо «Робінзон Крузо» 2 разі. Подібні результати було отримано й під час опитування студентів. Цей факт вкотре підтверджує тезу про актуальність класичної дитячої літератури в наші дні.

Під час виконання завдань проєкту було опитано 26 різних дорослих людей. Більшість учнів запитувала у батьків, яким понад 30 років, тільки один учень спитав у родича, котрому понад 60.

Після отримання рекомендацій від досвідчених читачів наступний крок для дітей – прочитати запропоновані твори та оцінити власні враження. Обробка результатів цього етапу ставить завдання опису та аналізу нових матеріалів експериментального дослідження. Також слід з'ясувати, чи можуть обрані книги, які вже стали популярними, зацікавити молодшого читача і зробити певний внесок у розвиток читацької компетентності учнів молодшого шкільного віку. Результати цього етапу знаходяться ще на етапі обробки. Але вже можна стверджувати: усі діти почали читати книжки і, хай не дочитали їх остаточно, перше враження від книжки в усіх було позитивним. Діти розповідають про прочитане з великою наснагою і намагаються читати щодня, що говорить про зацікавленість у читанні рекомендованої книги.

Отримані результати вже дозволять оцінити перспективність впровадження проєкту «Читання як зв'язок поколінь», оскільки цей вид діяльності є поштовхом для створення атмосфери культурного сімейного спілкування. Експерименти в межах проєкту в перспективі мають надати можливості визначити шляхи розвитку інструментарію формування читацької компетентності молодших школярів та подолати негативну тенденцію щодо зменшення читацької активності учнів.

Література:

1. Коваль Г. П., Іванова Л. І., Суржук Т. Б. Методика читання : навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2008. 280 с.
2. Кривуля Ю. П. Аналіз власного дитячого читацького досвіду студентів різних курсів. *Наука та освіта в дослідженнях молодих учених* : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. для студ., аспірантів, докторантів, молодих учених. / редкол.: Ю. Д. Бойчук. Х.: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2021. С. 81–83.

Хаджинова І.В.,
аспірантка кафедри технологічної та професійної освіти
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник — д-р. пед. наук, доц. Задорожна-Княгницька Л.В.

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Сучасна українська школа має на меті формування в учнів життєвого досвіду, набуття практичних вмінь та м'яких навичок. У зарубіжних країнах реалізація такої амбітної мети відбувається через упровадження соціально-емоційного навчання (СЕН). Однак в Україні ще не створено системного підходу щодо його впровадження, незважаючи на те, що у законодавчих документах вже визначено результати навчання, орієнтовані на розвиток емоційного інтелекту учнів. Так у концепції Нової української школи зазначено, що освітній процес націлений на особистісно зорієнтоване навчання, на формування особистості дитини, її характеру, ставлення до світу. У реформованому змісті освіти акцентовано увагу не тільки на пізнанні дитиною зовнішнього світу, але й на засвоєнні нею процесів взаємодії зі світом, розумінні смислів власної діяльності. Відтак важливою складовою процесу виховання стає розуміння себе, розвиток емоційного інтелекту, який являє собою здатність точно визначати емоції та пов'язані з ними потреби поза думками, фізичним станом, зовнішнім виглядом, поведінкою [5].

У Державному стандарті початкової освіти визначено змістові орієнтири для цілісного розвитку особистості учня початкової школи і сформульовано наскрізні уміння, а саме: розв'язання проблем, критичне і творче мислення, співпраця, ефективне спілкування, розвиток власного емоційного інтелекту, дослідження, організація власної діяльності, рефлексія, вдумливе читання. Отже, розвиток емоційного інтелекту молодших школярів є одним із пріоритетних завдань сучасної освіти [4].

За тлумаченням американських дослідників Дж. Мейєра та П. Селовея поняття «емоційний інтелект» розглядається як група ментальних здібностей, що сприяють усвідомленню та розумінню власних емоцій і емоцій оточуючих [2]. Д. Гоулман розглядає емоційний інтелект у поєднанні когнітивних здібностей та особистісних характеристик людини та визначає його як здатність людини тлумачити власні емоції й емоції оточуючих з метою використання отриманої інформації для реалізації власних цілей [3]. У свою чергу Р.Бар-Он розуміє ЕІ як комплекс некогнітивних здібностей і навичок, що впливають на здатність успішно справлятися з вимогами і тиском оточення [1]. Д. Люсин акцентує на тому, що емоційний інтелект формується протягом життя людини і на цей процес впливає цілий ряд факторів, а саме:

- когнітивні здібності (точність сприйняття і переробки інформації про емоції);
- уявлення про емоції (розуміння емоцій, вміння їх розрізняти);
- особливості емоційності (емоційна стійкість або чутливість) [6].

Найбільш інтенсивно емоційний інтелект розвивається у дитинстві, саме тому важливо впроваджувати елементи емоційного навчання в освітній процес початкової школи. Учні молодшого шкільного віку характеризуються емоційністю та чутливістю, проте вони не завжди розуміють причини виникнення певних

емоцій і станів. У цей період розвивається довільна увага, здатність до рефлексії, що допоможе дитині аналізувати власну поведінку та опанувати засоби вираження і контролю емоцій. Саме тому важливим є створення комфортних психологічних умов у закладах освіти для самовираження учнів.

Розвиток емоційного інтелекту допомагає підвищити ефективність діяльності дитини в усіх соціальних сферах і дає відчуття задоволення і щастя. Діти із високим рівнем емоційного інтелекту розуміють власні почуття і почуття інших людей, ефективно керують своєю емоційною сферою, що дає змогу досягати цілей у взаємодії з оточуючими.

Елементи емоційного виховання можна використовувати на кожному уроці, зокрема ефективними у зазначеному контексті є такі форми роботи:

1. Малювання емоцій. Для кращого розуміння власного емоційного стану можна запропонувати учням представити емоції у вигляді людей, тварин, фантастичних істот, обговорити місце їх існування.
2. Визначення емоцій інших людей. Вчитель показує дітям фотографії із зображенням різних емоції людей, починаючи із основних, таких як: інтерес, радість, подив, сум, гнів, відраза, страх, сором, і поступово переходячи до більш складних.
3. Проведення рольових ігор. Вони дають змогу учням проаналізувати емоції інших людей через призму відіграних персонажів. Діти навчаються розуміти які дії призводять до появи певних емоцій і як на них реагувати.

Отже, виховання емоційного інтелекту молодших школярів є одним із важливих завдань освітнього процесу. Розуміння власних емоцій та емоцій оточуючих людей, вміння керувати власними емоціями для досягнення поставленої мети – все це допомагає учням буди успішними та почуватися щасливими.

Література:

1. Bar-On R. The Bar-On model of emotional-social intelligence (ESI). Psicothema 2006. Vol. 18, supl., pp. 13-25. URL: http://www.psicothema.com/pdf/3271.pdf (Дата звернення: 18.11.2021)
2. Brackett M., Delaney S., Salovey, P. Emotional intelligence. In R. Biswas-Diener & E. Diener (Eds), Noba textbook series: Psychology. 2021 URL: http://noba.to/xzvpfun7 (Дата звернення: 18.11.2021)
3. Goleman D. Emotional Intelligence: Why it can matter more than IQ. New York: Bantam Dell. 2005. 368 p.
4. Державний стандарт початкової освіти URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text (Дата звернення: 18.11.2021).
5. Концепція Нової української школи. 2016. 40 с. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf (Дата звернення: 18.11.2021)
6. Социальный интеллект: Теория, измерение, исследования / под ред. Д.В. Люсина, Д.В. Ушакова. Москва: Изд-во «Институт психологии РАН», 2004. 176 с.

Романенко І. В.,
здобувач освітнього ступеня «Магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
Науковий керівник — канд. пед. наук, доц. Кіт Г. Г.

ВИКОРИСТАННЯ АРТ-ТЕРАПІЇ ЯК МЕТОДУ ЗАОХОЧЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО НАВЧАННЯ

Постановка проблеми та її актуальність. Реформування освіти в Україні ставить своїм завданням формування високоінтелігентної, внутрішньовільної та свідомої особистості, здатної розв’язувати соціальні та економічні проблеми молодої суверенної держави. Із кожним днем освітяни все більше й більше стикаються із проблемою, що останнім часом стала надзвичайно актуальною – проблемою неуспішності.

Неуспішність учнів є найважливішим негативним показником якості освіти, тому чи не найбільше й найпріоритетніше завдання кожного вчителя – це, безсумнівно, її подолання.

Протягом тривалого часу як практична, так і теоретична педагогіка намагаються знайти шляхи вирішення та подолання даної проблеми. Як показує практика, розв’язання цієї задачі в умовах загальноосвітніх закладів можливе виключно завдяки широкому вивченню нових підходів, методів та педагогічних досліджень у шкільній практиці. Ми вважаємо, що одним із ефективних методів заохочення молодших школярів до навчання є арт-терапія, яка дозволяє як зацікавити учня, так і допомогти йому в плані когнітивного розвитку.

Мета статті – обґрунтувати доцільність використання арт-терапії в розрізі подолання проблеми неуспішності учня молодшого шкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Явище шкільної неуспішності завжди перебувало в центрі уваги різних спеціалістів: педагогів, психологів, медиків. Однак у дослідженнях переважав педагогічний ракурс бачення проблеми, педагогічний підхід, спрямований на попередження та корекцію, а не на виявлення механізмів неспроможності дитини ефективно засвоювати матеріал. Зі всієї різноманітності причин шкільної неуспішності,

які виокремлювали дослідники проблеми, найчастіше головним зовнішнім показником виступав нижчий (порівняно із загальною вибіркою) рівень сформованості в дитини як певних формальних знань і вмінь, так і певних психологічних рис.

Причина виникнення неуспішності у кожного окремого учня своєрідна та пов'язана як з індивідуальними рисами, так і з особливостями його взаємодії з оточенням.

Варто зауважити, що питання неуспішності учня у загальноосвітній школі активно обговорювалось і раніше. Для прикладу, радянський педагог Ю. К. Бабанський у багатьох своїх працях наголошував, що під неуспішністю розуміється ситуація, в якій поведінка і результати навчання не відповідають дидактичним чи навіть виховним вимогам школи [1].

Проблема шкільної неуспішності як проблема педагогічна, психологічна, соціальна з'являється тоді, коли шкільна успішність стає базовою для формування плану всього майбутнього життя дитини, коли здатність/нездатність справитись з програмою навчання починає сприйматись суспільством як показник глобальної життєвої здатності/нездатності людини. Від початку в основі проблеми неуспішності лежить не сама неуспішність як така, а сприймання її результатів соціумом [5, с. 12].

Практика показує, що неуспіхи можуть призвести до почуття неповноцінності, слабкості, низької самооцінки, а вони, у свою чергу, формують негативне ставлення безпосередньо до навчання.

Аналізуючи різноманітну наукову інформацію, ми звернули увагу на те, що в багатьох джерелах згадується термін «арт-терапія». Хтось називає це «мистецтвом», а хтось «грою», інші ж вживають терміни «малювання», «музика», «арт-педагогіка». Дослідження науковців та педагогів показують, що арт-терапія має позитивний вплив на проблему неуспішності школярів, тобто відбувається процес заохочення, мотивації учня.

Для початку, варто зрозуміти, яким чином запалити в учня «мотиваційний вогонь». Для прикладу, Г. Г. Кіт зазначає, що «мотивація до навчання є найпотужнішим фактором, що зумовлює успішність навчання. Як і рівень зацікавленості, рівень мотивації до навчання учнів створює вчитель» [4, с. 93].

У свою чергу, А. В. Хіля наголошує на одному із важливих принципів арт-терапії – «принципі педагогічного оптимізму та ранньої допомоги». За її словами, саме він забезпечує включення у навчально-виховний, корекційно-педагогічний, психолого-педагогічний та інші процеси навчальної діяльності [6, с. 166].

Узагальнюючи педагогічну літературу, можемо зазначити, що арт-терапія володіє очевидними перевагами перед іншими методами навчання, виховання та розвитку. Назвемо деякі із них:

– Часто діти бояться розповідати про свої проблеми чи переживання. Як уже відомо, арт-терапія – це хороший засіб для невербального спілкування. Саме тому вона є справжнім відкриттям для учнів, які мають очевидні проблеми у навчанні через невміння говорити, розповідати та налагоджувати вербальний зв'язок.

– Арт-терапія є засобом вільного самовираження і самопізнання. Вона має «інсайт-орієнтований» характер, створює атмосферу довіри до вчителя та інших учнів, високу терпимість і увагу до внутрішнього світу дитини. Саме завдяки цим факторам учитель має можливість краще «дослідити» кожного із неуспішних учнів, зважити усі «за» і «проти» та розробити план подальших дій.

– Арт-терапія заснована на мобілізації творчого потенціалу дитини, внутрішніх механізмів саморегуляції і зцілення.

Отже, арт-терапія може бути використана в початковій школі і виступати в якості ефективного методу заохочення дітей до успішного навчання. Творчий характер занять допомагає дитині точніше зрозуміти себе і свої бажання, а вчителеві – допомогти учневі подолати проблему неуспішності, тим самим витягнути його із так званої «інтелектуальної кризи» та дати змогу розвиватись на рівні з іншими дітьми. Такий відносно новий напрям, як арт-терапія, має великий потенціал у роботі з абсолютно здоровими дітьми в умовах освітніх закладів різних типів, тому має стати обов'язковою, хоч і дещо особливою складовою освітнього процесу.

Література:

1. Бабанский Ю. К. Об изучении причин неуспеваемости школьников. *Советская педагогика.* 1972. № 1. С. 39-50.

2. Вишківська В., Шикиринська О. Організація процесу навчання в новій українській школі: теоретико-практичний аспект. *Молодь і ринок,* 2019. № 11 (178). С. 115-119.

3. Деркач О. О. Педагогіка творчості: Арт-терапія та казкотерапія на допомогу вчителю, вихователю, практичному психологу : навчально- методичний посібник. Вінниця : ВДПУ, 2009. 95 с.

4. Кіт Г. Г. Творчо-дослідницька діяльність учителя як засіб формування мотивації учіння молодших школярів. *Наукові записки: Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів.* (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 5-7 квітня 2011 р. / ред. кол. Г. С. Тарасенко, В. М. Литовченко, Л. С. Лойко та ін. Вінниця: ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 2011. Вип. 9. С. 91–95.

5. Кондратенко Л. О. Психологія первинної шкільної неуспішності: монографія. Чернігів: Десна Поліграф, 2017. 488 с.

6. Хіля А. В. Арт-терапія у системі засобів виховання ціннісного ставлення до життя у дітей та молоді з функціональними обмеженнями : метод. матеріали. Ч. 1. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2017. 166 с.

Федорук Д. О.,
студентка факультету дошкільної та
початкової освіти імені Валентини Волошиної
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
Науковий керівник — канд. пед. наук, доц. Кіт Г. Г.

ФОРМУВАННЯ УМІННЯ ВЧИТИСЯ У ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ В УМОВАХ НУШ

У статті розглядається питання впровадження компетентності «уміння вчитися впродовж життя» із дітьми з інтелектуальними порушеннями згідно з Державним стандартом початкової освіти. Описано компонети компетентності «уміння вчитися впродовж життя»; пріоритетні завдання, які потрібно вирішити для більш ефективного впровадження даної компетентності з «особливими» дітьми; ефективні технології та методи для впровадження компетентності в умовах навчально-пізнавальної діяльності учнів.

Ключові слова: компетентнісний підхід, компетенція, компетентність, навчання впродовж життя, корекційно-розвиткові заняття, корекційно-розвиткові технології, методи активного навчання.

Актуальність теми. У XXI столітті відбувається реформування системи освіти, що передбачає підвищення вимог щодо якості підготовки учнів, формування в них нових компетентностей – знань, умінь, навичок та способів діяльності, здатності застосовувати набуті навички в умовах суспільного середовища. Однією з таких ключових компетентностей є вміння навчатися продовж життя.

Особливо значущим є формування такої компетентності в учнів з особливими потребами. Як зазначено в «Державному стандарті початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами», одним із головних завдань, є пробудити і виявити творчі і самостійні здібності дитини з особливими освітніми потребами, сформувати її особистість, навчити жити в соціумі [4]. Отож, це дає підставу для того, щоб обґрунтувати особливості впровадження компетентності в роботу з учнями з особливими освітніми потребами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій в яких започатковано розв’язання проблеми. Вітчизняні науковці Н. Бібік, Л. Іванова, І. Зимня, В. Липа, О. Локшина, О. Овчарук, Л. Петровська, О. Пометун, К. Рейда, О. Савченко на основі вивчення зарубіжного досвіду і потреб розвитку української школи визначили одну із ключових компетентностей «уміння вчитися впродовж життя».

Проблему особливості реалізації компетентнісного підходу (впровадження ключових компетентностей) в освіті дітей з особливими потребами висвітлили в своїх працях такі сучасні методисти: О. Чеботарьова, Г. Блеч, І. Бобренко, І. Гладченко, О. Мякушко, С. Трикоз, І. Сухіна, Н. Ярмола, І. Жорова, С. Мосеєв, О. Анікіна, М. Порошенко, А. Аніщук, Ю. Коваленко, Ю. Бистрова, В. Засенко, Л. Прохоренко та ін.

Мета статті – теоретично обґрунтувати особливості впровадження компетентності «уміння вчитися впродовж життя» в освіті дітей з інтелектуальними порушеннями; зазначити пріоритетні завдання, які потрібно вирішити для більш повного опанування учнями даної компетентності; описати ефективні корекційно-розвиткові технології.

Виклад основного матеріалу. Сучасні демократичні зміни у шкільній освіті, що передбачають запровадження Закону «Про освіту», «Державного стандарту початкової освіти», Концепції «Нова українська школа», розвиток різних форм освіти обумовлюють сучасні тенденції та зміну підходів, методів навчання дітей з особливими потребами.

У Концепції Нової української школи наголошено на тому, що кожна дитина, незалежно від її здібностей, має право на успіх в житті, максимальне розкриття власних здібностей, яке може запропонувати якісна освіта [2]. Тому забезпечення оптимальних умов навчання, виховання та розвитку школярів з особливими освітніми потребами є завданням сьогодення.

Важливим напрямом реформування шкільної освіти «особливих» дітей в контексті реалізації основних положень НУШ є запровадження компетентнісного підходу до навчання.

Компетентнісний підхід – це вид освіти, що не зводиться до психолого-орієнтованого компонента, а передбачає цілісний досвід вирішення життєвих проблем, виконання ключових функцій, соціальних ролей, компетенцій [7]. За іншими трактуваннями – це підхід, що акцентує увагу на змісті освіти, причому в якості результату розглядається не сума засвоєної інформації, а здатність людини діяти в різних проблемних ситуаціях [8]. Натомість поняття «компетенція» розуміється як не просто набір знань і вмінь, а ціла система, що розв’язує їх в єдине. Тоді як «компетентність» - це здатність особистості до самореалізації в будь-якій діяльності на основі компетенцій.

В основі цього підходу лежить 11 компетентностей, серед яких уміння вчитися впродовж життя.

Навчання впродовж життя передбачає опанування уміннями і навичками необхідними для подальшого навчання, організацію власного навчального середовища, отримання нової інформації з метою застосування її для оцінювання навчальних потреб, визначення власних навчальних цілей та способів їх досягнення, навчання працювати самостійно і в групі [2].

Згідно з наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження типової освітньої програми спеціальних закладів загальної середньої освіти І ступеня для дітей з особливими освітніми потребами» від 218 року сформульовано такі компоненти:

1. Уміння:

• опанувати навички з зазначених в Державному стандарті початкової освіти освітніх галузей;

• (самостійно або да допомогою вчителя) визначати мету навчальної діяльності, відбирати і застосовувати потрібні знання та способи діяльності для досягнення мети;

• організовувати та планувати свою навчальну діяльність;

• моделювати власну освітню траєкторію, аналізувати, контролювати, коригувати та оцінювати результати своєї діяльності;

• доводити правильність власного судження або визнавати помилковість.

2. Ставлення:

• усвідомлення власних освітніх потреб та цінності нових знань і вмінь;

• зацікавленість у пізнанні світі;

• розуміння важливості вчитися впродовж життя;

• прагнення до вдосконалення результатів своєї діяльності.

3. Навчальні ресурси:

• моделювання власної освітньої траєкторії.

Перед сучасною школою виникли такі пріоритетні завдання, які потрібно вирішити для більш повного опанування учнями «уміння вчитися впродовж життя»:

навчати способам мислення, вчити «як думати», а не «що думати»;

надати учням рівні можливості у виборі форми і змісту навчання;

мотивувати дітей до навчання упродовж життя, а не прагнути навчити на все життя;

створювати умови для опанування і самостійного продукування ще неіснуючих знань, а не змушувати заучувати «вчорашні знання»;

сприяти формуванню суспільно-індивідуального світогляду, який убезпечує особистість від руйнівних маніпуляційних впливів;

сприяти становленню інформаційної культури особистості, здатної до активного управління інформацією, а не культивувати пасивне некритичне сприйняття інформації [3].

Саме у період формування даної компетентності важливим є розвиток пізнавальної та творчої активності, готовності до співробітництва та взаєморозуміння.

У дітей з особливими освітніми потребами низька пізнавальна активність. Активність на уроках не виникає сама собою, її потрібно стимулювати, створюючи відповідну атмосферу для дітей. Традиційна класно-урочна система не стимулює дітей до підвищення своєї активності, тому варто приділяти більше часу для підготовки учителя до уроку.

Ефективним буде впровадження корекційно-розвивальної роботи з дітьми, що забезпечується на основі проведення специфічних корекційно-розвиткових занять: розвиток мовлення, ритміки, лікувальної фізкультури, соціально-побутового орієнтування [3].

Намагаючись досягти максимального ефекту на корекційно-розвитковій роботі вчителя з учнями, варто приділяти увагу корекційно-розвивальним технологіям, що сприяють активізації пізнавальних здібностей дітей:

До таких технологій входять:

– використання ігрових технологій в освітньому процесі (формування досвіду активної взаємодії, співробітництва учнів, використовуючи значний корекційно-розвивальний потенціал дидактичних ігор та вправ);

– цифрові технології (розширення знань учнів про навколишній світ на основі формування операційного мислення дітей);

– комунікативні технології (творює ефективні умови розвитку мовлення, навичок спілкування, формування соціально-активної особистості школяра);

– інтерактивні технології (розширюють пізнавальні можливості учнів у процесі отриманні, аналізі, застосування інформації з різних джерел, що сприяють перенесенню засвоєних умінь та навичок на різні сфери їх життєдіяльності);

– технології творчих проектів (сприяє формуванню в учнів уміння вирішувати поставлені завдання, презентувати власні результати);

– квест-технології (сприяють активізації пізнавально-пошукової діяльності учнів їх логічному розвитку мислення, крім того змагальний характер буде мотивувати учнів швидше та якісніше виконати роботу);

– арт-технології (допомагають здійснити корекцію психоемоційної сфери, пізнавальних процесів, поведінки, особистості в цілому);

– здоров'язбережувальних технологій (що сприяють здоровому способу життя, усвідомлення важливості його дотримання, оволодіння теоретичними основами життєвих навичок; фізичному, соціальному, психічному та духовному здоров'ю) [3, с. 19-20].

Важливим фактором успішного впровадження та застосування уміння вчитися є його неперервність у застосуванні вчителем на усіх уроках. З метою поліпшення впровадження даної компетентності варто ознайомити учнів із різними методами навчання (звісно ж завуальовано у процесі навчально-пізнавальної діяльності). До таких методів відносяться:

– продуктивний (вивчений матеріал застосовується на практиці);

– еврестичний або частково-пошуковий (окремі елементи нових знань учень знаходить завдяки розв'язанню пізнавальних завдань);

– проблемний (учень шукає проблему і знаходить шляхи її вирішення);

– інтерактивні (активна взаємодія всіх учнів, під час якої кожна дитина осмислює свою діяльність, відчуває свою успішність).

Висновки. Отже, під час впровадження компетентності «уміння вчитися впродовж життя» велику роль відіграє вчитель, що проводить навчально-пізнавальну діяльність із учнями з інтелектуальними порушеннями. Для більш ефективної побудови начального процесу із дітьми з інтелектуальними порушеннями вчителю варто використовувати різноманітні технології для підвищення пізнавальної активності дитини; використовувати різні методи навчання.

Література:

1. Анікіна О. В. Формування ключової компетентності «вміння вчитися» у дітей з особливими освітніми потребами засобами інтегральної педагогічної технології. С. 1-11.
2. Гаряча С. А. Формування в учнів ключової компетентності «Уміння вчитися» відповідно до вимог нових державних освітніх стандартів. Черкаси; ЧОІПОПП, 2014. 48 с.
3. Державний стандарт початкової загальної середньої освіти. *Початкова освіта*. 2011. № 18.
4. Інклюзивна освіта : навчальний посібник. Київ: ТОВ «Агенство «Україна»», 2019. 300 с.
5. Концепція «Нова українська школа». 2026. https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf/
6. Коджаспирова Г. М., Коджаспирова А. Ю. Педагогический словарь. М.: Академия, 2000. 321 с.
7. Особливості реалізації компетентнісного підходу в освіті дітей з інтелектуальними порушеннями : навчально-методичний посібник / авт.: О. Чеботарьова, Г. Блеч, І. Бобренко, І. Гладченко, О. Мякушко, С. Трикоз, І. Сухіна, Н. Ярмола. За наук. ред.: О. Чеботарьової, І. Сухіної. К.: ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2019. 233 с.
8. Чеботарьова О. В. Корекційно-розвиваючі технології навчання школярів з інтелектуальними порушеннями. URL: http://lib.iitta.gov.ua/71142.

Шляпець О.М.,
студентка психолого-педагогічного факультету кафедри початкової освіти
Криворізького державного педагогічного університету
Науковий керівник — канд. пед. наук, доц. Павлик О.А.

МЕТОДИКА РОБОТИ З МЕДІАПРОДУКТАМИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В 2 КЛАСІ

21 століття – це століття цифрових технологій та медіаосвіти. Важко уявити сучасну людину, яка живе в інформаційному суспільстві і не володіє інформаційними засобами. На сьогодні кожна людина повинна навчитися користуватися різними джерелами інформації: газетами, журналами, телебаченням, радіо, книгами, інтернет-ресурсами, рекламою та ін., тобто бути медіаосвіченою.

Четвертий рік поспіль освітяни України працюють в умовах реформи школи. Нова українська школа, за реформою Міністерства освіти і науки, – це школа, яка дає учням не тільки знання, а й уміння застосовувати їх у повсякденному житті.

Завдання вчителя початкових класів полягає у тому, щоб навчити учнів користуватися різними джерелами інформації, працювати з медіапродуктами та створювати самим прості медіапродукти. Ці вміння збагачують учнів та розвивають їхні інтереси, здібності, таланти. Також співпраця учня і вчителя виконує завдання особистісно орієнтованого навчання, спрямованого на корисну діяльність.

У Концепції Нової української школи однією із пріоритетних компетентностей є інформаційно-комунікаційна, завданням якої є створення навчального середовища для учнів, ознайомлення їх з медіа, отримання необхідних знань, умінь, навичок у створенні простих медіапродуктів [1, с. 2].

Науковці, як зарубіжні так і українські, в основному єдині у визначені поняття «медіапродукт». Тому ми визначаємо медіапродукт як результат навчання або практичної медіадіяльності людини, який створюється для комунікації та має ідею, зміст, естетичну форму. Види медіапродуктів є такі: друковані (рукописні) видання (дитячі журнали і газети), візуальні (рекламна листівка, комікс), аудіальні (радіо, аудіокнига),

аудіовізуальні (відеореклама, мультфільм, телепрограма, блог, сайт, комп`ютерна гра) продукти. Використання медіапродуктів у початковій школі служить для збагачення молодших школярів науковою та культурною інформацією, сприяють для засвоєння учнями відповідальної суспільної поведінки.

У Державному стандарті початкової освіти написано, що метою вивчення української мови є формування комунікативної компетентності та здатності спілкуватися українською мовою. Здобувач освіти повинен навчитися сприймати, аналізувати, інтерпретувати, критично оцінювати інформацію в текстах різних видів та створювати власні медіапродукти [1, с. 11]. Тому введення змістової лінії «Досліджую медіа» в освітні програми створює умови для формування знань, умінь та навичок здобувачів освіти, а також здатність здобувачів освіти працювати з простими медіапродуктами на уроках української мови, починаючи з першого циклу початкової освіти.

Вчителі початкової школи, орієнтуючись у різних комп`ютерних програмах та враховуючи вікові особливості молодших школярів, перетворюють освітній процес у цікаву ігрову та інформаційно-пізнавальну діяльність.

Працюючи з медіапродуктами на уроках української мови у початковій школі, здобувачі освіти вчаться:

- спілкуватися з іншими учасниками освітнього процесу;
- адаптуватися до інформаційного світу;
- формувати свої життєві цінності та здійснювати вибір майбутньої професії;
- створювати власні прості медіапродукти;
- пояснювати, оцінювати отриману та передану інформацію;
- формулювати власну думку.

Зважаючи на те, що формування умінь роботи з медіапродуктами у 2 класі відбувається в основному у формі діалогу, методисти пропонують такі завдання:

1) оволодіння умінням ставити запитання до медіатексту, наприклад, хто автор? яка тема? для кого створено? для чого призначено? який колір? яка музика? що запам`ятали? що сподобалось / не сподобалось? де можна використати?;

2) знаходження емоційно навантажених слів (позитивних чи негативних);

3) пояснення заголовків медіатекстів або добір власної назви медіатексту;

4) здійснення «інтерактивного включення» («я очевидець або учасник події»);

5) доповнення повідомлення (який був початок події…, що могло б статися, якби…, чим завершиться подія..) [4, с.105].

Починаючи вже з першого циклу, здобувач освіти опановує засоби мови для комунікації, аналізу, інтерпретації, а також для створення власних медіапродуктів; проходить адаптацію до життя в інформаційному просторі; формує свої життєві цінності, власну думку та готується до вибору майбутньої професії. Також слід зважати на санітарно-гігієнічні норми уроку в початковій школі. Керуючись рекомендаціями, робота з інформаційними технологіями у початковій школі складає 5-10 хв на урок.

Аналіз Державного стандарту, типових освітніх програм, підручників показав, що між ними немає тісного зв`язку. Вимоги, що висуваються в освітніх програмах не реалізуються у підручниках. Вчителі, які викладають у початковій школі, при вивченні української мови у першому циклі спираються на власний досвід, на допомогу вчителів-методистів. Завдання із змістової лінії «Досліджуємо медіа» в існуючих підручниках представлені фрагментарно, в деяких підручниках зовсім відсутні. Методика завдань із змістової лінії представлена недостатньо розробленою.

На нашу думку, робота з медіапродуктами повинна бути впроваджена у системі уроків з української мови, наприклад, 1 раз на місяць; з урахуванням принципу від простого до складного та реалізації діяльнісного підходу у навчанні. Теми розподілені з урахуванням інтересів та вікових особливостей здобувачів освіти. Наприклад, у вересні урок можна провести на тему «Уявлення про медіа. Фотографія як джерело інформації», у жовтні – «Знайомство з візуальними медіа. Книжечка», у листопаді – «Знайомство з аудіовізуальними медіа. Мультфільм», у грудні – «Створюємо візуальні медіа. Святкова листівка», у січні – «Створюємо візуальні медіа. Колаж», у лютому «Створюємо візуальні медіа. Комікс», у березні – «Створюємо візуальні медіа. Дитячі журнали та газети». Використовуючи запропоновані вправи та завдання, вчитель, на нашу думку, зможе досягнути тих завдань, які поставлені у державних документах та навчить здобувачів освіти аналізувати та створювати прості медіапродукти.

Література:

1. Державний стандарт початкової освіти. *Учитель початкової школи.* 2018. № 4. С. 1-16.
2. Старагіна І. П., Волошенюк О. В., Мокрогуз О. П., Ганик О. В. Нова українська школа: дидактичні основи формування медіаграмотності в учнів початкової школи : навчально-методичний посібник. Харків: Соняшник, 2020. 160 с.
3. Нова українська школа: порадник для вчителя / під заг. ред. Бібік Н. М. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
4. Шуневич О. М. Шляхи формування медіаграмотності в процесі навчання учнів української мови. *Український педагогічний журнал.* № 4, 2017, С. 103-110.

Хіля А.В.,
кандидат педагогічних наук, старший
викладач кафедри початкової освіти
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського

АДАПТАЦІЯ ОСВІТНЬОГО КОНТЕНТУ ДО ПОТРЕБ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

З 2010 року вчителі [4], а з 2012 року асистенти вчителів [1] постійно «чують» та долучаються до роботи з адаптації та модифікації освітнього контенту відповідно до індивідуальних потреб та можливостей дитини, яка потребує інклюзивного навчання.

Так, звертаючись до питання адаптації, ми вже зазначали, що це «незначні зміни, що стосуються лише методів навчання, зокрема процесу викладання та подачі матеріалу», які в свою чергу забезпечують «ефективне освітнє середовище та залишають незмінними зміст та структуру навчання, дозволяючи «обійти перешкоду» за допомогою спеціально підібраних форм роботи, що підходять саме цій дитини, в даний проміжок часу і дозволяють розкрити її потенціал та досягти успіхів у вивченні навчального матеріалу» [2, с. 19]

Заглиблюючись у питання пристосування чи внесення змін до освітнього контенту вчителі та асистенти вчителя, у клас до яких прийшла дитина, яка за своїми фізіологічними та (чи) психологічними показниками не може виконати навчальну програму загальноосвітньої школи [2, с.20], звертаються до так званої модифікації.

Але на нашу думку, на сьогодні вчительський колектив частіше стикається із питаннями адаптації, оскільки це стосується достатньо великої кількості дітей, з якими працює вчитель у класі. І враховуючи зміни, що вступлять у дію з 01 січня 2022 року, ми частіше будемо мати необхідність проводити оцінку «потреби учня в наданні підтримки у закладі освіти» [3] відповідно до затвердженого протоколу визначаючи рівень підтримки, який має отримати учень з особливими освітніми потребами.

Якщо ж виходити до питання адаптації освітнього контенту з позиції роботи в дистанційному форматі, то нам необхідно не лише адаптувати матеріали, а підбирати онлайн платформи чи веб-ресурси, які задовольнять потребу учня з особливими освітніми потребами та зможуть «компенсувати» втрачені функції організму.

Так наприклад, для дітей які мають порушення зору, ми маємо не лише дотримуватися часових рамок перебування біля екрану монітора, але й використовувати ресурси з «озвучкою», яка інтуїтивно доступна та легко вмикається. Цього аспекту необхідно дотримуватися і у випадку використання інтерактивної роботи з дитиною даної категорії, адже не всі інтерактивні дошки, застосунки чи ігрові платформи мають вбудовану функцію озвучування доступних дій та кожного кроку відвідувача. Також не всі ресурси мають функцію адаптивної яскравості, зміни розміру шрифтів та контрастності для легшого сприйняття інформації, що є «допоміжним» не лише для учнів з порушеннями зору, а також для кожної особи, що має тимчасові труднощі сприйняття в силу певних обставин.

Якщо ж ми звернемо увагу на дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, які не мають можливості якісно виконувати практичні завдання через недорозвиненість або несформованість мілкої моторики, то в даному випадку ми маємо говорити не лише про адаптацію освітнього контенту для дистанційної освіти, але й про заміну стаціонарних комп'ютерів, наприклад, на сенсорні гаджети. За допомогою яких дитина зможе проводити маніпуляції з елементами на інтерактивній дошці чи виконувати «повільні» ігрові вправи, що дозволяють об'єднувати картки, позначати відні рішення чи друкувати на «візуальній» клавіатурі.

З одного боку, ми можемо простежити, що більшість із пописаних умов ми достатньо легко можемо виконати використавши відповідний інформаційно-цифровий контент для організації дистанційної освіти дитини з особливими освітніми потребами, зокрема дитини з інвалідністю, але в той же час підготовка, пошук, вивчення вчителем та навчання дитини відповідним маніпуляціям займають досить велику кількість часу, який ми могли б використати для практичної взаємодії в «очному» форматі. І це часто призводить до переведення дитини, яка потребує інклюзивного навчання на індивідуальну форму навчання. Окремої уваги в цьому ж аспекті заслуговує питання організації групової взаємодії, особливо якщо ми маємо забезпечити парну чи мікрогрупову роботу в онлайн форматі між дітьми які не лише мають різний рівень розвитку, а й перебувають на різних рівнях підтримки.

Таким чином адаптація освітнього контенту до потреб осіб з особливими освітніми потребами часто залишається «в руках» вчителя та асистента вчителя інклюзивного класу та залежить від їхнього бажання, мотивації, емпатії та вміння використовувати сучасні досягнення педагогічних та інформаційно-цифрових технологій у своїй щоденній діяльності.

Література:

1. Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 25.09.2012р. №1/9-675 «Щодо посадових обов'язків асистента вчителя» URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-675736-12#Text (дата звернення 19.11.2021)

2. Педагогічні технології інклюзивного навчання: навчально-методичний посібник для студентів закладів вищої педагогічної освіти; уклад. : А. Василюк, Ю. Бондар, А. Хіля. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2020. 168 с.
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 р. № 957 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text (дата звернення 19.11.2021)
4. Наказ Міністерства освіти і науки України від 09.12.2010р. №1224 «Про затвердження Положення про спеціальні класи для навчання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх навчальних закладах» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1412-10#Text (дата звернення 19.11.2021)

Плугіна А. П.,
доктор філософії, старший викладач
кафедри педагогіки і психології початкової освіти
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МУЛЬТИМЕДІА ЯК ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Проблема розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів розглядалася, вивчалася, отримала своє обґрунтування у працях відомих педагогів: Я. Коменського, К. Ушинського, С. Русової. Учена Г. Щукіна відокремила пізнавальний інтерес від загального, узагальнила педагогічні засоби його розвитку на різних етапах навчання. Проблемі пізнавальних інтересів, способів і методів активізації навчальної діяльності було присвячено дослідження Л. Божович, А. Вербицького, Л. Виготського, П. Гальперіна, В. Давидова, В. Ільїна, О. Леонтьєва, А. Маркової, А. Матюшкіна, А. Петровського, Н. Тализіної, Г. Цукерман, Л. Фрідмана, Т. Шамовой, Д. Ельконін.

Основою впровадження мультимедіа в освітній простір є гармонійне поєднання різних видів інформації. Завдяки активізації сприйняття учнями навчального матеріалу стає можливим їх залучення до процесу пізнання як суб'єктів навчальної діяльності. Водночас впровадження мультимедійних технологій у практику початкової освіти досі залишається на дискусійно-експериментальному рівні [2].

Поняття «мультимедіа» багатогранне і займає важливе місце в процесі інформатизації освіти. «Мультимедіа» (від англ. Multi – багато і від лат. Media – носій, засіб, медіа) часто використовується як аналог терміну «медіа» (друк, фотографія, радіо, кіно, телебачення, відео, мультимедіа, комп'ютерні системи, включаючи Інтернет). У загальноприйнятому визначенні «мультимедіа» – це спеціальна інтерактивна технологія, що використовує апаратні та програмні засоби для роботи з комп'ютерною графікою, текстом, мовленням, високоякісним звуком, нерухомими зображеннями та відео [3].

В електронних перекладачах «мультимедіа» визначається по-різному: як взаємодія візуальних і звукових ефектів під керуванням інтерактивного програмного забезпечення; дані, які включають різні форми природної інформації про людину (звук і відео); одночасне використання різних форм подання інформації та її оброблення.

У освітній діяльності можна використовувати картини, книги, журнали, малюнки та презентації, що можемо визначити як медіа. Поняття «медіа» значно ширше за мультимедіа. Звичайно, не всі компоненти мультимедіа використовуються навіть досвідченими викладачами у процесі навчання. Мультимедіа можна використовувати протягом усього уроку та на будь-якому із етапів: актуалізації опорних знань; мотивація навчальної діяльності; сприйнятті та засвоєнні нового матеріалу; закріпленні знань, отриманих на уроці; підведенні підсумків уроку; перевірці домашнього завдання.

Саме мультимедійні уроки допомагають вирішити такі дидактичні завдання: набуття базових знань із навчальних предметів; систематизація набутих знань; формування навичок самоконтролю; формування мотивації до пізнання в цілому; надання навчально-методичної допомоги учням у виконанні самостійної роботи.

Одним з улюблених моментів молодших школярів є музична хвилинка з анімацією. Одним із ключових аспектів використання мультимедіа є індивідуальна робота з учнями, які мали низький рівень сформованості пізнавального інтересу.

Використання мультимедіа значно прискорює процес навчання та мотивує учнів. Можливості навчання гарантують використання не лише підручника, а й технічних засобів. Використання сучасних мультимедійних технологій у викладанні шкільних предметів сприяє унаочненню та ергономічності сприйняття навчального матеріалу. Що позитивно впливає на мотивацію навчання та його ефективність.

Мультимедійні технології покращують процес навчання. Включаючи процес розуміння більшої частини навчальної інформації. Можливості мультимедійної освіти:

– здатність індивідуалізувати процес навчання, адаптувати його до особистісних особливостей і потреб учнів;

– можливість упорядкувати навчальний матеріал з урахуванням різних способів організації навчальної діяльності;

– уміння компактно викладати великий обсяг навчальної інформації, чітко структуровано та послідовно;

– можливість посилити зорове сприйняття та полегшити засвоєння навчального матеріалу;

– можливість активізувати пізнавальну діяльність учнів (використання елементів анімації, комп'ютерного конструювання дозволяє школярам одержати не тільки знання, але й початкові навчальні навички вивчення конкретного предмета).

Інтерактивні та мультимедійні технології поєднують такі освітні ресурси, які можуть забезпечити середовище для формування та вираження ключових компетентностей, насамперед інформаційно-комунікаційних. Освітні інформаційні технології відкривають принципово нові методичні підходи до загальноосвітньої системи [1].

Існуючі програмні продукти, зокрема готові електронні підручники, дають можливість учителям підвищувати ефективність навчання. Важливо пам’ятати, що будь-яку педагогічну методику варто розглядати як єдину систему компонентів і взаємозв’язків.

Мультимедіа є ефективною освітньою технологією завдяки інтерактивності, гнучкості та інтегрованості різних видів навчальної діяльності.

Таким чином, відмінною рисою мультимедіа є інтерактивність – навігаційна структура, що забезпечує безпосередню взаємодію із програмним ресурсом. Інтерактивність мультимедійних технологій забезпечує «живий» зв’язок між вчителем, учнем і програмою.

Під час уроку варто зосередитися на можливості поєднання різних видів робіт, як традиційних, так і інноваційних. Використання мультимедіа створює унікальну можливість поєднання великого обсягу навчального матеріалу в одному уроці, легкості і зручності його осмислення.

Сучасна навчальна програма часто має дуже жорсткий план, який не дозволяє впливати на процес навчання. Але творча праця вчителя як творця ефективного уроку, розгалужена структура електронних підручників і програм, вільне оволодіння основами комп’ютерної техніки дозволяють замінювати, виконувати та поєднувати різні види завдань, що ведуть до успіху.

Завдяки продуманій структурі уроку та широкому вибору мультимедійниxx технологій уроки стають ефективнішими та продуктивнішими, ніж під час застосування лише традиційних методів.

Використання мультимедійних технологій у вивченні навчального матеріалу сприяє:

– посилення мотивації учнів до навчання;
– удосконалення системи управління навчанням на різних етапах уроку;
– підвищення якості навчання та виховання, підвищення інформаційної культури учнів;
– підвищення обізнаності учнів щодо сучасних інформаційних технологій;
– продемонструвати можливості комп’ютера не лише як інструменту для ігор.

Освітній процес із використанням мультимедійних технологій дає можливість вчителям досягти дидактичної мети у організації освітнього процесу. Різноманітні інноваційні інструменти дозволяють вчителям швидко оновлювати зміст викладання, підтримувати та контролювати розвиток учнів.

Із використанням мультимедійних технологій на уроці його структура принципово не змінюється. Він як і раніше зберігає всі основні етапи, але варто відзначити, що в цьому випадку підвищується рівень мотивації і урок несе пізнавальне навантаження. Це необхідна умова успішного навчання, адже без інтересу до здобуття знань, без уяви та емоцій творча діяльність учня неможлива [2].

Таким чином, правильне застосування засобів мультимедіа надихає молодших школярів до самоосвіти та пробуджує їх цікавість. Концепція сучасності передбачає наскрізне застосування медіа засобів в освітньому процесі та змушує вчителя перейти від одноразових проектів у системний процес, що охоплює всі види освітньої діяльності.

Література:

1. Баришполець О. Т. Медіакультура особистості: соціально-психологічний підхід: навчально-методичний посібник. Київ: Міленіум, 2010. 440 с.
2. Брежнєва О. Г. Формування пізнавальної активності. *Дошкільне виховання*, 1998. № 2, 12-14.
3. Крапивенко А. В. Технологии мультимедиа и восприятие ощущений : учебное пособие. Москва: БИНОМ. Лаборатория знаний, 2009. 272 с.

Веселова О.С.,
здобувач вищої освіти кафедри початкової освіти
Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького
Науковий керівник — канд. пед. наук, доц. Мелаш В.Д.

МЕТОДИКА ЗАСТОСУВАННЯ ЕКОЛОГО-ВАЛЕОЛОГІЧНИХ ІГОР В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Наразі існує нагальна потреба проявити турботу про здоров'я дітей з особливими потребами, продумати і втілити не лише медичні та соціальні, але й педагогічні заходи з метою корекції психофізичних функцій, досягнення особистісного зростання та відновлення соціального статусу [1, с. 56]. Особливо актуально забезпечити таких школярів базовими екологічними (в тому числі й здоров'язбережувальними) знаннями, уміннями та навичками, необхідними для усвідомленої, екологічно-грамотної поведінки та стимуляції психічного розвитку. З огляду на це, в Новій українській школі на державному рівні започаткована інклюзивна модель освіти, що передбачає навчання дітей з різними особливостями психічного розвитку, та особлива увага приділяється формуванню екологічної та валеологічної культури підростаючих громадян в процесі екологічного виховання. Оскільки традиційні виховні стратегії не враховують специфіку розвитку психічних процесів особливих учнів, то вчителі мають віднайти ефективні методичні інструменти для реалізації триєдиного завдання стосовно таких школярів: адаптувати, плідно інтегрувати в стосунки з соціальним та природнім довкіллям, навчити екологічно-безпечно та валеологічно їх здійснювати. Звісно, що оновлення підходів до цілей та методів виховання потребує об'єднання зусиль освітян для оперативної розробки відповідного методичного та дидактичного забезпечення.

Численними дослідженнями також доведено непересічне значення гри, як природної форми життєдіяльності молодших школярів із затримкою психічного розвитку (ЗПР), для їхнього гармонійного розвитку (інтелектуального, морального, духовного та творчого), соціалізації та екологічного виховання.

В зв'язку з цим, такий методичний інструмент як «екологічна гра» найбільшою мірою відповідає потребам і можливостям пізнання природи та побудові гармонійних відносин з нею, тому має посідати визначне місце і на уроках, і в позаурочній та позакласній діяльності з інтегрованого курсу «Я досліджую світ» молодших школярів, особливо якщо в класному колективі є учні із ЗПР.

Методично правильне використання в освітньому процесі ігор – своєрідної практичної діяльності для освоєння навколишньої дійсності – сприяє розумовому та сенсо-моторному розвитку, естетичному, еколого-етичному вихованню та соціалізації молодших школярів із ЗПР.

Істотне значення для результативності еколого-валеологічного виховання молодших школярів має методично-грамотне керівництво їх ігровою діяльністю, яке передбачає врахування наступних умов.

1. Гра має будуватися на самодіяльності школяра: участь в грі завжди повинна бути добровільною, її цілі та зміст особистісно значущі, а процес цікавим і бажаним.
2. Варто домагатися, щоб ігрові дії та їх змістове наповнення викликали пізнавальний інтерес, а учні відчули радість від процесу творчості і добродіяння.
3. Важливо добирати інтелектуально-насичені ігри, в яких поєднувати екологічно спрямовану пізнавальну і практичну діяльність.
4. Доцільно вносити в процес та зміст гри нові елементи, несподівані моменти, заохочувати до цього учнів, щоб пожвавити гру, розвивати фантазію і креативність дітей.
5. В ході гри бажано розбирати реальні, та наближені до природних ситуації і підтримувати рухову, розумову та емоційну активність школярів.
6. Не слід нав'язувати учням ігровий матеріал, краще, якщо вони самі виготовлять необхідні для гри атрибути.
7. Потрібно тактовно і постійно спостерігати за виконанням школярами ігрових завдань і ролей, помічати і оцінювати досягнення і невдачі, заохочувати успіхи, особливо досягнуті уперше, допомагати опанувати знання і уміння, необхідні для участі в грі [2, с. 20].

Дуже важливо вплітати ігрову діяльність в навчально-виховну покроково, поступово ускладнюючи її дидактичну мету.

1. На першому етапі застосовуються ігри, розраховані налаштувати молодших школярів із ЗПР на продуктивну розумову діяльність. Ці ігри призначені зняти м'язову напругу, розкріпачити руховою активністю, завоювати довіру та отримати впевненість у своїх силах.
2. На другому етапі практикують ігри для розвитку інтелектуальних процесів та пізнавальної активності учнів.

Це можуть бути: 1) предметні ігри, через які учні пізнають світ природи сенсорно (форму, забарвлення, розмір, дотикові відчуття); 2) творчі, сюжетно-рольові ігри, в яких інтелектуальна діяльність учнів проявляється через сюжет.

3. На третьому етапі використовують ігри, спрямовані на усвідомлення цінності власної особистості та довкілля, розвиток злагодженої взаємодії з соціальним та природним довкіллям.

Для підготовки дітей із особливостями інтелектуального розвитку здійснювати розумову діяльність можна запропонувати наступні ігри.

«Хто де мешкає і як ходить?»

Обладнання: плакат з наклеєними малюнками різних тварин; картки для індивідуальної роботи з аналогічними малюнками, картки із зображенням місць, де мешкають тварини.

Дидактична мета: актуалізувати, розширити та поглибити знання учнів про різноманітність тварин, середовище їх життя та пересування, сформувати уміння їх порівнювати та класифікувати, виховати симпатію та повагу до тварин, прагнення їх оберігати, розвивати аналітичне та абстрактне мислення, фізично та емоційно розкріпачувати.

Хід гри

1. Діти мають уважно розглянути плакат, згадати назви відомих їм тварин на малюнках та спосіб, яким вони пересуваються. Потім відтворити у довільній формі рухи уподобаних тварин (перевалюватися, як ведмідь, бігати як кінь чи страус; стрибати, як зайчик, чи горобець; літати як ластівка чи орел; повзти як змія тощо). Для кращого ефекту виконання завдання добре супроводжувати музикою, використовувати міміку і жести [3, с. 90].

2. Педагог формулює загадки про зображених на плакаті тварин. Учні мають поміркувати над відповіддю, відшукати та показати на плакаті потрібну тварину.

3. Серед малюнків на плакаті діти мають знайти, показати і назвати спершу всіх домашніх тварин і птахів, потім усіх диких, згадати де вони живуть.

4. В індивідуальному наборі карток діти повинні знайти спершу всіх домашніх тварин і птахів, потім усіх диких за місцем їх життя. Розкласти відібрані картки по групах і кожну групу назвати.

5. Для закріплення вчитель демонструє учням картки із зображенням тварин, учні мають «поселити» їх у себе, показавши у відповідь картку із зображенням місця проживання (нора, барлога, ріка, дупло, гніздо тощо) тварин.

«Екологічний стадіон»

Обладнання: планшет із зображеними двома біговими доріжками, на яких позначені старт, фініш і 9 ходів та розташованими в центрі «стадіону» 6 секторами з малюнками тварин (1 – шпак, 2 – ластівка, 3 – бджола, 4 – мурашка, 5 – ведмідь, 6 – білка); картки з малюнками їжі для даних тварин, картки із малюнками домівок тварин; кубик.

Дидактична мета: поглибити та закріпити знання учнів про різноманіття тварин, характер їх живлення, місця, де вони мешкають.

Хід гри

Учасники гри (учні по двоє) по черзі кидають кубик і визначають сектор із завданням. Після цього здійснюють по три ходи: 1) називають тварину, 2) визначають, їжу, якою харчується тварина; 3) встановлюють, де тварина мешкає (шпаківня, мурашник, вулик, барлога, дупло та ін.). Переможцем стає учень, що першим фінішував.

«Їстівне чи неїстівне»

Обладнання: картки, або слайди презентації із зображенням різних видів грибів.

Дидактична мета: ознайомити учнів з будовою і різноманітністю грибів, дати уявлення про їстівні та отруйні гриби, екологічно-грамотне ставлення та поведінку щодо них; сформувати уміння порівнювати та розпізнавати по зовнішніми ознаками їстівні і неїстівні гриби.

Хід гри

1. Педагог демонструє картки (слайди) з зображеннями грибів, звертає увагу на відмітні риси їх будови та вказує, наскільки вони придатні для споживання в їжу людиною. Підкреслює, що отруйність грибів становить небезпеку для життя людини, тому збирати їх потрібно обережно. Для цього потрібно вміти розрізняти їстівні і неїстівні гриби. Але отруйні гриби потрібні для існування інших складових природи, тому нищити їх не можна.

2. Учні тренуються «збирати» гриби. Якщо педагог показує картку з малюнком (фото) їстівного гриба, то учні «кладуть його в кошик», якщо гриб отруйний – зображають невдоволення, тупотять ногами.

Література:

1. Удич З. І. Основи інклюзивної освіти : навч.-метод. посіб. Тернопіль: КІЦ «ПРІНТ-ОФІС», 2015. 378 с.
2. Чеботарьова О. В., Блеч Г. О., Гладченко І. В., Бобренко І. В., Мякушко О. І., Сухіна І. В., Трикоз С. В. Корекційно-розвивальні технології навчання дітей з комплексними порушеннями розвитку : навч.-метод. посіб. К.: ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2020. 558 с.
3. Шаповалова Т. Г., Мелаш В. Д., Ковальчук К. І. Гармонізуюча енергетика природи : навч.-метод. посіб. Бердянськ, 2015. 205 с.

Власова О.В.,
здобувач вищої освіти кафедри початкової освіти
Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького
Науковий керівник — канд. пед. наук, доц. Мелаш В.Д.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Зусилля освітян мають бути спрямовані на формування гармонійних взаємин школярів у системі «людина-природа-суспільство», щоб рухатися в напрямку до здоров'я людини і природи, що гарантуватиме життєздатність і безпеку людської цивілізації.

На наш погляд, компетентність культури здоров'я учня складається з: загальної та предметної компетентностей.

Під загальною компетентністю учня, ми розуміємо – цілісну характеристику складових індивідуального здоров'я та всіх сфер особистості, що зумовлює практичну діяльність дитини і дозволяє адаптуватися в навколишньому середовищі. Отже, наведені вище компоненти культури здоров'я учня можуть розглядатися, в певному розумінні, як критерії сформованості загальної компетентності школяра.

Предметну компетентність учня, ми розуміємо, як здатність дитини здійснювати спеціальну діяльність на основі набутих знань та вмінь з певного навчального предмету.

Запропонована вище конфігурація системи критеріїв культури здоров'я на основі системного, синергетичного, компетентнісного підходів дозволила зробити їх уточнення та узагальнити досвід науковців з цього питання.

Формування культури здоров'я учнів початкових класів вимагає врахування індивідуальних та вікових особливостей дітей. Отже, важливого значення набуває визначення вікових особливостей формування культури здоров'я учнів початкової школи. Аналіз сучасної психолого-педагогічної літератури дозволив нам з'ясувати вікові особливості дітей молодшого шкільного віку, відповідно до зазначених компонентів культури здоров'я учня початкової школи.

І. Подласий вказує, що «віковими особливостями називають характерні для певного періоду життя анатомо¬фізіологічні і психічні якості... Оскільки біологічний і духовний розвиток людини тісно пов'язані між собою, то відповідні віку зміни наступають і в психічній сфері». На його думку, існує й вікова динаміка духовного розвитку особистості. Виходячи з наведеної цитати, можна виділити такі вікові особливості розвитку дитини: біологічні, психічні, духовні. Отже, якщо під терміном «біологічний розвиток» мається на увазі фізичний розвиток індивідуума, то наведені вікові особливості співпадають зі структурними компонентами системи критеріїв у розробленій нами моделі культури здоров'я особистості учня. Це надає можливість здійснення їх структурованого аналізу при дослідженні особливостей формування культури здоров'я дітей цього вікового періоду.

Слід зазначити, що в даний час існує декілька десятків періодизацій розвитку особистості (за Л. Виготським, Д. Ельконіним, Е. Еріксоном, Я. Коменським та іншими). Відповідно до теми нашого дослідження та зважаючи на психологізацію педагогічного процесу, що сьогодні відбувається в освітніх закладах, проведемо аналіз вікових особливостей дітей молодшого шкільного віку. Це надасть можливість ураховувати: по-перше, психологічні закономірності учнів цього віку; по-друге, особливості розвитку школярів адекватно визначеним структурним і функціональним компонентам особистості учня початкової школи.

До молодшого шкільного віку відносяться діти з 6 до 10 років, за психологічною періодизацією Л. Виготського, Д. Ельконіна. Цей період навчання дітей в школі характеризується такими показниками: провідним видом діяльності (початок навчання в школі сприяє зміни ігрової діяльності дитини на навчальну) та основними психічними новоутвореннями (які у свою чергу характеризуються як психічними процесами, так і властивостями особистості). І. Бех також вказує на ці особливості: «довільність психічних процесів та їх інтелектуалізація, усвідомлення дитиною динаміки своїх змін, виникнення здатності до планування та виконання дії у внутрішньому плані, уміння немовби збоку розглядати та оцінювати свої думки та дії, поява рефлексії... Морально поглиблюються почуття...» [1, с. 36]. Отже, автор звертає увагу ще й на моральний аспект розвитку дитини в цьому віці.

Ціннісна сфера молодших школярів під впливом навчальної діяльності зазнає змін, на основі набутих знань та умінь відбувається становлення інтересів, переконань, ціннісних орієнтацій учнів. У цьому зв'язку слід відзначити роботу Н. Тализіної, в якій вона наголошує, що: «спочатку дитина здійснює моральні вчинки заради схвалення дорослих. Сама поведінка ще не викликає позитивних переживань. Однак поступово моральний вчинок сам по собі починає радувати дитину». І. Бех підкреслює, що «діти починають уважно приглядатися до поведінки однолітків, виявляти симпатію або неприязнь. Вони переживають радість нової дружби, відчувають гордість за гідне виконання доручень. У 6¬-10 років виробляються адекватні оцінки та самоконтроль як важливі

форми самосвідомості, усвідомлюється певне коло своїх обов'язків і прав, формується реалістичний образ «Я» [2, с. 29].

Культура здоров'я дитини молодшого шкільного віку – інтегроване особистісне утворення, сформоване на основі знань, умінь, що характеризується здоров'яформувальною поведінкою, яка відповідає віковим особливостям індивіда, виявляється в цілісності та гармонійному розвиткові всіх складових індивідуального здоров'я (фізичного, психічного, соціального, духовного), основних сфер особистості (мотиваційної, когнітивної, афективної, ціннісної, поведінкової), прагненні дитини до самопізнання, самовдосконалення, творчої діяльності.

Здоров'язбережувальна поведінка – стійкі патерни поведінки особистості, спрямовані на збереження та зміцнення індивідуального здоров'я. Здоров'язбережувальна поведінка утворюється на основі індивідуальних особливостей особистості, в процесі життєдіяльності людини та при взаємодії з навколишнім середовищем (природним, соціальним).

Таким чином, формування культури здоров'я особистості школярів характеризується складністю, динамічністю та багатокомпонентністю. Під час організації цього процесу необхідно враховувати соціокультурний контекст у якому реалізовуватиметься ця діяльність.

Особливостями формування культури здоров'я дітей молодшого шкільного віку є врахування індивідуальних та вікових особливостей учнів, а також факторів впливу соціокультурного простору в якому вони перебувають (соціальних інститутів суспільства, законодавчих й нормативно-правових актів держави, державних/приватних програм і проєктів, засобів масової інформації, морально-етичних норм, традицій тощо).

Розробка проблеми формування культури здоров'я, як напряму соціально-педагогічної діяльності, відповідає її особливостям: врахування потреб людей, робота з усіма суб'єктами, активний характер діяльності, створення сприятливого мікроклімату в соціумі. Акцентуємо увагу, що формування культури здоров'я спрямоване на превентивне та комплексне вирішення різноманітних відхилень (фізичних, психічних, соціальних, духовних), а не на боротьбу з наслідками (наприклад: погіршення стану фізичного здоров'я, наявності залежностей тощо).

Застосування в дослідженні цілісного, системного, синергетичного, особистісно-діяльнісного, компетентнісного підходів до вирішення проблеми формування культури здоров'я особистості в соціокультурному просторі дозволило: визначити структуру культури здоров'я суспільства, зокрема: особистості, родини, громади, нації; проаналізувати цю проблему в історичній площині, педагогічній спадщині зарубіжних і вітчизняних учених [3, с. 12].

На основі аналізу змісту дефініцій: «фізичне здоров'я», «психічне здоров'я», «соціальне здоров'я», «духовне здоров'я» уточнено сутнісні характеристики цих понять, а також дефініцій «культура здоров'я особистості», «загальна та предметна компетентність учня», введено до наукового обігу поняття «культура здоров'я дитини молодшого шкільного віку», «здоров'язбережувальна поведінка». Теоретично обґрунтовано модель культури здоров'я особистості учня, що складається зі структурних та функціональних компонентів. Відповідно до компонентів моделі, визначено аналогічну систему критеріїв культури здоров'я учня, структурними компонентами якої є: фізичне, психічне, соціальне, духовне здоров'я; функціональними внутрішніми: мотиваційний, когнітивний, афективний, ціннісний, поведінковий; функціональними зовнішніми академічні досягнення учнів, які характеризуються складниками: інформаційний, пізнавальний, розвивальний, виховний, захисний, індивідуалізуючий, соціалізуючий, світоглядний [4, с. 78]. Усі компоненти системи критеріїв взаємопов'язані та перебувають під впливом соціокультурних процесів. Запропонована конфігурація критеріїв на основі системного підходу дозволила зробити їх уточнення та узагальнити досвід науковців з цього питання. Згідно з критеріями визначені показники культури здоров'я учня, орієнтація на які дозволяє дослідити зміни, що відбуваються в молодших школярів.

Перспективним, на наш погляд, напрямом формування культури здоров'я дітей є реалізація цього процесу в соціально-педагогічній діяльності, що забезпечить залучення індивіда до соціокультурної спадщини, сприятиме поширенню культурних цінностей, розвиткові особистості.

Література:

1. Бех І. Д. Виховання особистості. У 2 кн. Кн. 2. Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. К.: Либідь, 2003. 344 с.
2. Зимівець Н. В. Сучасні підходи у сфері охорони громадського здоров'я та його популяризації. К.: Наук. світ, 2004. 95 с.
3. Степанюк А. Формування у школярів емоційно-ціннісного ставлення до живої природи. Шлях освіти. 2009. С. 12-14.
4. Шейко В. М. Культура. Цивілізація. Глобалізація (кінець XIX - початок XXI ст.): монографія в 2 т. Т. 1. Х.: Основа, 2001. 400 с.

Дубровська А.О.,
здобувач вищої освіти кафедри початкової освіти
Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького
Науковий керівник — канд. пед. наук, доц. Мелаш В.Д.

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГО-ВАЛЕОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЧЕРЕЗ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Головними умовами та результатом формування еколого-валеологічної культури учнів є навчання та навички їх піклуватися про здоров'я: особисте, рідних та знайомих людей, природи. Це надзвичайно важливо, бо за станом здоров'я підростаючого покоління та екологічним станом довкілля роблять висновок про добробут і благополуччя держави сьогодні та стосовно потенціалу для її сталого розвитку у майбутньому. Успішному розвиткові особистості школяра, компетентного в сфері природо- і здоров'язбереження, сприяє впровадження педагогом в освітній процес усіх відомих йому і можливих для реалізації в умовах даної школи здоров'язбережувальних освітніх технологій, які базуються на ідеях пріоритетності здоров'я учнів та актуальності гармонійного співжиття з природою як стержневого осердя особистості дітей.

Поняття «здоров'язбережувальні технології» передбачає систему діяльності закладу освіти, спрямовану на формування, збереження та зміцнення здоров'я учнівської молоді. Здоров'язбережувальні технології мають забезпечувати умови, сприятливі для збереження існуючого та поліпшення стану здоров'я учнів, вироблення навичок здорового способу життя, для чого передбачають проведення системи психолого-педагогічних, корегувальних та реабілітаційних заходів, спрямованих на реалізацію успішного навчання з мінімальною фізіологічною «вартістю» і покращення якості учнівського життя [1, с. 26].

Узагальнено мету здоров'язбережувальних освітніх технологій можна сформулювати як створення умов фізичного, психічного, духовного і соціального комфорту, в яких досягається збереження і покращення стану здоров'я учнів, забезпечена їхня продуктивна пізнавальна і практична діяльність, що базуються на науковій організації праці та культурі здорового способу життя. Призначення таких технологій має на меті забезпечити умови для позитивної мотивації молодого покоління на здоровий спосіб життя та опанування культурою здоров'я.

Ефективність впливу здоров'язбережувальних технологій діагностують за такими характеристиками здоров'я школярів: інтелектуальна та фізична працездатність, фізична підготовленість та розвиток, психологічна врівноваженість та адекватність, культура поведінки.

Згідно класифікації В. Вербицького здоров'язбережувальні освітні технології можна розділити на:

1) медико-гігієнічні (дотримання належних санітарно-гігієнічних умов, заходи профілактики захворювань, просвітництво);

2) фізкультурно-оздоровчі (гартування, тренування сили, витривалості, швидкості, гнучкості, ін. якостей, характерних для здорової, тренованої людини, спрямовані на розвиток фізичного здоров'я);

3) екологічні (створення екологічно оптимальних умов життя і діяльності, встановлення гармонійних взаємин з природою, укріплення духовно-етичного здоров'я учнів);

4) забезпечення безпеки життєдіяльності (засвоєння правил безпеки та поведінки в надзвичайних ситуаціях) [2, с. 138].

Аналіз педагогічних доробків вчителів початкової школи із здоров'язбереження та формування еколого-валеологічної культури дозволив з'ясувати такі основні напрямки їх діяльності:

- використання інфраструктури, яка надає комплекс умов для збереження здоров'я учнів та їхнього розвитку;
- раціональна організація освітнього процесу;
- обов'язкове включення елементів фізкультурно-оздоровчої роботи на заняттях та перервах;
- вживання профілактичних заходів та проведення динамічного спостереження за станом здоров'я молодших школярів;
- налагодження просвітницько-виховної роботи з дітьми, залучення їх для агітації здоров'язбереження;
- регулярне просвітництво батьків стосовно здоров'я їхніх дітей та методів його покращення.

Це допомагає учням опанувати поняття про цінність здоров'я і здорового способу життя, розуміти необхідність позбавлятися шкідливих звичок, переконатися в необхідності оберігати природу яка гарантує людям здоров'я, прагнути і здійснювати природоохоронну та здоров'язбережувальну діяльність.

Основні види оздоровчої діяльності, що практикують педагоги на заняттях у початкових класах наступні:

- природотерапія (екскурсії, спостереження, прогулянки, походи, ігри на свіжому повітрі);
- вітамінотерапія (лікувальні фіточаї);
- загартувальні процедури (відповідний температурний режим, дихальні вправи, сольові дорожки);
- фізичні вправи (фізкульт-хвилинки, динамічні паузи);
- психотерапія (кольоротерапія, музикотерапія, психогімнастика; арт-техніка; казкотерапія);

- профілактичні вправи (для запобігання зорової втоми, звукова гімнастика; пальчикова гімнастика).

Впровадження біоенергетичної здоров'язбережувальної технології в процес початкової освіти дозволяє:

- досягти емоційно комфортної атмосфери навчання та спілкування через домінування стилю співробітництва вчителя та учнів;
- домогтися усвідомлення дітьми значущості власного здоров'я як соціальної цінності та розуміння необхідності ведення здорового та екологічного способу життя та поведінки;
- зберегти, відновити та зміцнити здоров'я молодших школярів шляхом застосування традиційних і нетрадиційних методів їхнього оздоровлення;
- засвоїти знання та вміння самооздоровлення за допомогою природних чинників та норм і правил поведінки в довкіллі;
- культивування валеологічно виправданого та екологічно доцільного стилю життя;
- сформувати еколого-валеологічну культуру.

Вчитель (особливо в початковій школі) повинен постійно стежити, щоб на уроках були створені позитивна емоційна атмосфера та доброзичливий психологічний клімат, враховані санітарно-гігієнічні принципи, оскільки і тіло і душа учня цього віку потребують дбайливого ставлення, захисту та розуміння. Зважаючи на те, що у молодших школярів триває період фізіологічного, психологічного та соціального становлення особистості, педагог повинен допомогти кожному з них зробити вибір на користь здорового способу життя навчити і привчити їх зберігати, зміцнювати і відновлювати здоров'я. При цьому формувальними складовими способу життя мають стати психологічні установки на необхідність бути здоровим, усвідомлення значення здоров'я для успішного навчання і щасливого подальшого життя (працевлаштування і кар'єри, створення сім'ї), а також вироблення здатності приймати, грамотно та адекватно реагувати на виклики сьогодення і майбуття.

Багато вчителів відзначають позитивний ефект від впровадження здоров'язбережувальних технологій, як то:

- підвищення стану здоров'я учнів (зміцнення імунітету, поліпшення зору, розвиток сенсорно-моторних функцій);
- зростання рівня навчальних досягнень (завдячуючи стимуляції пізнавального інтересу, запобіганню втоми відбувається активізація пізнавальної діяльності, зростає працездатність);
- підвищення загальної культури (в тому числі етичної, екологічної, валеологічної, спілкування тощо);
- переорієнтація цінностей (зміна ставлення до здоров'я, своєї поведінки в довкіллі та стосовно інших людей).

В цілому використання здоров'язбережувальних технологій, починаючи з початкових класів стимулює розвиток учнів, викликає бажання вести здоров'яформуючий та природозберігаючий спосіб життя, дотримуватись правил екологічно та валеологічно виваженої поведінки, допомагає підростаючим людям успішно адаптуватися в освітньому, соціальному та природному середовищі, розкрити і розвинути свої здібності.

В зв'язку з вищевикладеним, специфікою роботи вчителя початкових є гостра необхідність знати та володіти методикою використання комплексу здоров'язбережувальних технологій, щоб мати змогу кваліфіковано допомогти молодшому школяреві закласти власний фундамент для збереження природних умов для життя та зміцнення здоров'я, опанувати необхідні для цього знання, уміння та навички, проявляти можливу для цього віку здоров'я- та природозбережувальну компетентність, обрати пріоритетною цінністю взаємооздоровлення людини і довкілля та сформувати у своїх учнів еколого-валеологічну культуру, яку вони проявлятимуть в своїй повсякденній діяльності та поведінці.

Література:

1. Совгіра С. В. Сутність і структурні компоненти екологічного світогляду особистості. *Екологічний вісник,* (№ 4), 2010. С. 26-36.
2. Шаповалова Т. Г. Ноосферний підхід до формування еколого-валеологічної культури у позашкільному освітньому просторі. *Науковий вісник МДПУ.* Серія: Педагогіка; вип. 1 (10). Мелітополь: МДПУ, 2013. С. 138-143.

Кроха О.А.,
здобувач вищої освіти кафедри початкової освіти
Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького
Науковий керівник — канд. пед. наук, доц. Мелаш В.Д.

МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ З ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

Реалії сьогоденного світу та України зокрема, характеризуються глобальними екологічними загрозами, серед яких парниковий ефект та зміна клімату, поширення кислотних дощів, втрати біорізноманіття, знеліснення, забруднення пестицидами та радіонуклідами тощо. Необхідність долати ці виклики зумовила становлення на теренах нашої держави випереджаючої екологічної освіти для сталого розвитку, головним завданням якої є розвиток особистості, здатної до повноцінної й активної життєдіяльності, постійного самовдосконалення, адекватного реагування на екологічні виклики XXI століття [1, с. 61].

Щоб адаптувати підростаюче покоління до умов життя в сталих моделях майбутнього сучасна школа з початкової ланки повинна формувати в учнівської молоді екоантропоцентричні форми мислення і поведінки, забезпечувати високий рівень екообізнаності, володіння сучасними інформаційними та комунікаційними технологіями, виробляти уміння прогнозувати екологічні наслідки і планувати діяльність, навчати мислити і діяти творчо, креативно і критично, відповідально і свідомо. Для цього надзвичайно важливо навчити дітей не просто набувати знання та застосовувати їх на практиці, але, передусім, навчити їх хотіти вчитися, формуючи глибокий інтерес до пізнання навколишнього світу та його законів.

Педагогічний досвід свідчить, що саме пізнавальний інтерес у позакласній роботі визначає активність пізнавальної діяльності школярів, а отже, якість засвоєння знань та умінь, формування системи цінностей та стилю поведінки, є могутнім спонукальним мотивом самоосвіти та самовдосконалення, викликаючи жагу до знань [2, с. 50].

Сформувати та розвинути стійкий пізнавальний інтерес у позакласній роботі до предмета вчитель початкової школи може, застосовуючи доступні, інноваційні, різноманітні, цікаві, пізнавальні форми, методи та прийоми навчання у позакласній роботі, а це потребує значних зусиль для розробки відповідного дидактичного забезпечення, кількість та якість якого на даний час не в повному обсязі задовольняє потреби школи [3, с. 42]. Через це важливий мотиваційний компонент пізнання – пізнавальний інтерес – недостатньо задіяний для початкової екологічної освіти.

Нами підібрані екологічні ігри, призначені підвищити якість засвоєння навчального матеріалу екологічного спрямування у позакласній роботі шляхом стимуляції пізнавального інтересу учнів початкової школи.

Екологічна гра «Вибір середовища»
(заняття «Пристосування рослин до умов середовища»,
«Пристосування тварин до життя в різних умовах»)

Обладнання: ілюстрації (слайди) різних тварин, рослин, куточків дикої природи, створених чи перетворених людиною об’єктів.

Ігрове завдання.

1. Виберіть із запропонованих ілюстрацій (слайдів) два сюжети – а) який Вам подобається; б) в якому Ви не хотіли б перебувати. Поясніть, чому?
2. Виберіть природне середовище і розташуйте на ньому картки із видами тварин і рослин, які, на Вашу думку, можуть там мешкати. Аргументуйте свою точку зору.
3. Чи завжди рослини і тварини можуть мешкати в умовах, які їм найбільше підходять. Якщо ні, то чому?
4. Чи потрібно і як можна виправити цю ситуацію?

Екологічна гра «Візитна картка»
(заняття «Різноманітність рослин», «Різноманітність тварин» та ін.)

Обладнання: можливі найрізноманітніші об’єкти природи відповідно до теми заняття, наприклад, рослина, тварина, зразки корисних копалин тощо), дидактичний матеріал з додатковою інформацією про об’єкти природа (добірка науково-популярної літератури, інтернет-довідник тощо)

Ігрове завдання. Уважно розгляньте об’єкт природи, ознайомтеся з довідковою інформацією про нього і коротко охарактеризуйте його за планом:

- Дерево як виглядає?
- Хто дружить з деревом?
- Чи є у дерева вороги?
- Що потрібно дереву, щоб воно добре росло?
- Як людина впливає на життя дерева?
- Чи потрібне дерево для людини, для чого?

– Чи потребує дерево допомоги з боку людей і якої? [16].

Екологічна гра «Дозволяється – забороняється»
(заняття «Охорона рослинного і тваринного світу»)

Обладнання: кольорові фанти, зелені таблички «Дозволено», червоні таблички «Заборонено».

Ігрове завдання. Уявіть, що ви вирушили в мандрівку. Згадайте, як ви повинні себе поводити, щоб зберегти спокій рослин і тварин, не зашкодити їм. Я зачитуватиму дії, які ви начебто зробили в дорозі, а ви їх оцінюєте, піднімаючи відповідні таблички. За кожну правильну відповідь ви отримаєте фант. У переможця буде найбільше фантів. Так ми з'ясуємо, хто з вас найбільше любить природу і шанує її закони.

– Посадили квіти й дерева.
– Ламали гілки дерев та кущів для вогнища.
– Охороняли рідкісні рослини, красиві первоцвіти ви залишили рости на лісовій галявині.
– Обідрали кору дерев, щоб погодувати кроликів.
– Збивали гриби, особливо мухомори ногами.
– Нарвали красивий букет квітів для матусі.
– Обгородили мурашник.
– Поспостерігали за життям жаб.
– Розірвали павутину та розчавили павука
– Повісили годівничку і насипали їжу для пташок.
– Милувалися красою річного плеса.
– Ловили метеликів і бабок.
– Прибрали місце свого привалу.
– Розпалили багаття і викинули туди сміття та ін.

Отже, головним принципом успішного навчання є опора на пізнавальні інтереси дітей, які є потужним стимулом навчання та генератором їхньої пізнавальної активності. Формування пізнавального інтересу учнів у позакласній роботі до еколого-естетичного змісту з інтегрованого курсу «Я досліджую світ», стимулюючи і активізуючи їх пізнавальну діяльність, є важливою умовою досягнення високого рівня та якості їх еколого-естетичної обізнаності та виховання навичок екобезпечного способу життя і довкіллязбережувальної поведінки.

Література:

1. Мелаш В.Д., Молодиченко В.В., Гнатів О.В., Вахняк Н.В., Саєнко Ю.О., Варениченко А.Б. Підготовка майбутніх педагогів до реалізації екологічної освіти для сталого розвитку: навч.-метод. посіб. Мелітополь: Вид-во МДПУ імені Богдана Хмельницького, 2017. 250 с.
2. Пустовіт Н.О. Екологічні задачі, ігри та вікторини: навч. посіб. К.: Наук. Думка, 2004. 70 с.
3. Савченко О.Я. Виховний потенціал початкової освіти: посіб. 2-ге вид., доповн. і перероб. К.: Богданова А.М., 2009. 226 с.

Мацко Ю.В.,
здобувач вищої освіти кафедри початкової освіти
Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького
Науковий керівник — канд. пед. наук, доц. Мелаш В.Д.

ЕКОЛОГО-ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНСЬКОЇ ЕТНІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДЛЯ УЧНІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Етнічна культура українців базується на сприйнятті світу, як живого організму, що все відчуває і розуміє, може взаємодіяти і спілкуватися з людьми. Звичайно, сприйняття навколишнього світу нашими предками було радше емоційним та художньо-образним, ніж таким, що базувалось на науковому розумінні природних процесів [2, с. 209]. А саме емоції і почуття є найбільш переконливими чинниками, що впливають на емоційно-ціннісне ставлення учнів початкової школи до природи. Враховуючи, що поняття «українська етнічна культура» досить широке, виокремимо її складові, на яких зосередимось, як в процесі аналізу її еколого-виховного потенціалу, так і в роботі з учнями початкової школи. Це – українські етнічні традиції, звичаї, вірування, фольклор, народні свята та обрядовість, декоративно-прикладне мистецтво.

Етимологія терміну «традиція» (traditio) з латинського означає передача, віддання. Дефініцію «традиція» М. Стельмахович трактує як «досвід, звичаї погляди, смаки, норми поведінки та інше, що склалися історично й передаються з покоління в покоління». Крім того, розкриває педагогічне значення традицій «вони одночасно виступають і як результат виховних зусиль народу протягом багатьох віків, і як незамінний виховний засіб. Через систему традицій кожен народ відтворює себе, свою духовну культуру, свій характер і психологію в своїх дітях» [1, с. 77].

Серед екоетичних народних традицій виокремлюють два типи: ті, що спираються на розум і відповідні мотивації у вигляді прагнення до добра, боргу, справедливості, поваги прав природи та ті традиції, що ґрунтуються на почуттях і відповідній мотивації у вигляді симпатії, жалю, любові, турботи і т. п. Українське етнічне розуміння взаємозв'язку та гармонії у стосунках природи і людини зберегли традиції, які базуються на одухотворені природних явищ, землі, води, рослинного і тваринного світу. Пройшовши крізь тисячоліття вони повністю відповідають сучасним ідеям концепції сталого розвитку та суб'єкт-суб'єктному ставленню до природи.

Серед українських етнічних традицій, що впливають на формування особистості, також вагому роль відіграє трудове виховання молодшого покоління. Виховання працелюбності важлива риса у формуванні поведінки, адже вона розвиває вольові якості [3, с. 8]. Тільки завдяки волі можна змінити у нашому житті те що нам не подобається, лише за допомогою наполегливої праці і чималих зусиль можна добитися успіху у будь-яких починаннях, в тому числі і вирішенні екологічних проблем.

Народні традиції, тобто досвід, норми поведінки, смаки, що склалися історично й передаються з покоління в покоління є важливим засобом екологічного виховання школярів, дотримуючись їх діти змалечку засвоюють екологічну культуру та моделі екологічної поведінки.

Великий вплив на формування поведінки можуть мати і народні вірування. «Вірування – думки про світ, зароджені не стільки розумом, як почуванням». В основі українських народних вірувань зазвичай стоїть культ природи, ставлення до якої було анімістичним, одухотвореним. Українські народні вірування, що беруть свій початок з глибин віків, не одне тисячоліття впливали на моральне виховання суспільства, дотримання провірених віками правил співіснування людини з екосистемою. «Сучасна людина, захопившись своїм розумом, несподівано помітила, що не лише не стала розумнішою від своїх далеких предків, а й утратила щось настільки важливе, що не може назвати своє розумне життя щасливим. Ми дедалі більше усвідомлюємо, що занадто відірвалися від природи, від матері-землі і, як стародавній богатир, утратили свою силу, виснажили ті живильні соки, якими годувала нас мати-природа. Вивчення релігійних уявлень наших пращурів допоможе повернути втрачене» – доводить.

Що стосується давніх українських вірувань, то вони недостатньо представлені у шкільній навчально-методичній літературі. Побутує переконання, що народні вірування і давні українські дохристиянські культи знаходились на дуже низькому рівні і шкодять освітньому процесу. «Такі судження не підтверджуються достовірними історичними даними, але, нажаль, потрапляють до навчальних та науково-популярних видань і шкодять формуванню національної самосвідомості нашого народу» – пише етнолог. На причини такої ситуації можна подивитися крізь історичний та ідеологічний ракурси, адже етнічна міфологія має дуже потужний національний потенціал, який протидіє асиміляційним процесам, що цілеспрямовано проводились у державах імперського типу. Ці історичні причини призвели до того, що і в сучасних навчальних програмах і підручниках початкової школи явно бракує необхідного матеріалу з української міфології, які особливо цікаві дітям цієї вікової категорії і до того ж мають еколого-виховний потенціал.

Скарбницею випробуваних віками методик навчання і виховання, в тому числі і екологічного, є український фольклор. Сам термін походить з англійської мови, «folk-lore» перекладається як «народна мудрість», «народне знання» або «народна творчість». Він включає в себе словесні форми (прозові та поетичні твори), музику, народну драму.

Серед величезної фольклорної спадщини українського народу виділяють «дитячий фольклор» – фольклор, який функціонує у дитячому середовищі або виконується спеціально для дітей. Це народні твори, які використовуються і передаються самими дітьми, або дорослі їх застосовують у спілкуванні з дітьми, як, наприклад, колискові пісні або забавлянки. Саме вони є вагомою складовою народної педагогіки. Через пісню, приказку, потішку, загадку, хоровод, народну гру, казку діти засвоюють духовні цінності та моральні норми поведінки, знайомляться з флорою і фауною рідного краю.

При допомозі фольклору, уявного спілкування з представниками флори і фауни, діти відчувають свою спорідненість з природою, отримують необхідну інформацію про екосистему, що їх оточує. Вивчення дитячих закличок поповнить їх знання певною інформацією, позитивно вплине на розвиток емоційної сфери і збагатить уяву. За допомогою ігор діти знайомляться із екосистемою. Гра, як спосіб отримання інформації та засвоєння практичних навичок, є досить доречною у молодшому шкільному віці, адже саме ігрова діяльність у цей період є для них досить важливою. Вона підтримує інтерес триваліший час, ніж спонукання вчителя уважно слухати, а рухливі ігри з поєднанням народних пісень, лічилок, примовок розвивають не лише кругозір, а й тренують пам'ять, знімають психологічне навантаження. Народні ігри до того ж завжди мають моральну складову, а через їх зв'язок з природою та проведення під відкритим небом, позитивно впливають на формування екологічно доцільної поведінки.

До малих фольклорних жанрів належать прислів'я та приказки. Це короткі влучні вислови, які увібрали в себе життєвий досвід народу, і стали своєрідним кодексом його моральних правил та настанов. Окремі з них стосуються і екології: «Не плюй у криницю, доведеться води напитися» тощо.

Екологічний потенціал мають і заняття традиційними видами українського декоративно-прикладного мистецтва. Українські плетення з лози, очерету та соломи, художні вироби з глини, вишивка, витинанки,

розписи, що використовуються для прикрашання оселі, посуду, одягу, народні іграшки занурюють дитину у чарівний світ української природи – неймовірно красивих квітів і чудернацьких лісів, фантастичних птахів і звірів.

Серед народних виробів ужиткового мистецтва особливу роль у виховному процесі відіграють дитячі іграшки, які виготовлені власноруч. Виготовлення іграшки власними руками для дітей є надзвичайно цікавою справою. Разом з тим, під час такого заняття вони не лише оволодівають практичними навичками роботи з багатьма матеріалами, але і отримують необхідні знання про навколишній світ. До того ж народні іграшки є екологічними, їх виготовлення та утилізація не шкодять довкіллю [4, с. 89].

По дитячих іграшках можна судити і про ментальність народу та його вдачу. Українські народні іграшки носять мирний доброзичливий характер, тут немає іграшкової зброї, зате багато домашніх тварин – коників, корівок, баранців, а також возів, бричок, пташечок і досить багато музичних інструментів, бубнів, тарахкалець, дзвіночків, сопілочок, керамічних свищиків і окарин (зозулиць). Іграшки також можна робити з трави, кукурудзиння та клаптиків тканини. Найулюбленіші для дівчат ляльки-мотанки. Їх роблять у вигляді немовлят у повиточку, націлюючи дівчинку на високу місію материнства у майбутньому, або у вигляді чепурної ляльки, на яку можна приміряти різні елементи одягу. Займаючись такою творчістю, діти змалку розвивали власні творчі здібності і позитивні емоції, відчуття гармонії, смаку.

Отже, українська етнічна культура має великий потенціал для формування суб'єкт-суб'єктного ставлення до природи. Адже вона протягом тисячоліть спонукала людей мислити екологічно – шанувати природу і все що нас оточує, ставитись до землі, як до матері, яка нас народжує і годує, до води – як до святині, що нас очищає, захищає і зцілює, до тварин і рослин – як до розумних істот, які можуть розмовляти з Богом. Саме такого – ціннісного і шанобливого ставлення до навколишнього середовища бракує урбанізованому суспільству нині.

Література:

1. Колишкіна А. П. Практика формування екологічно доцільної поведінки учнів початкових класів. *Теоретичні питання культури, освіти та виховання:* наук. журнал (№ 1 (35). 2017. С. 77–82.
2. Кремень В. Г. Енциклопедія освіти. К.: Юрінком Інтер. Акад. пед. наук України. 2008. 1040 с.
3. Лук'янова Л. Б. Методологічні засади створення системи екологічної освіти. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика.* 2005. Вип. 2. С. 8–15.
4. Найден О. С. Міф. Фольклор. Образ. К.: Видавець Олег Філюк. 2016. 356 с.

Мельник Л.В.,
здобувач вищої освіти кафедри початкової освіти
Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького
Науковий керівник — канд. пед. наук, доц. Мелаш В.Д.

ТЕХНОЛОГІЯ ПРОВЕДЕННЯ ПРОГУЛЯНОК НА ПРИРОДНО-РЕЛАКСАЦІЙНУ СТЕЖИНУ

Природно-релаксаційна стежина дозволяє більш продуктивно використовувати звичайні прогулянки з дітьми для оздоровлення дітей на свіжому повітрі. В різний час ми можемо відвідувати різні природні об'єкти, навіть один за прогулянку. Одні і ті ж об'єкти можна відвідувати багато раз, особливо в різні сезони року. Якщо у нас ознайомлювальна прогулянка, то ми відвідуємо різні природні об'єкти, якщо ж ми переслідуємо конкретну мету, то обмежуємося лише одним об'єктом. Об'єкти природно-релаксаційної стежини дають великі можливості для сенсорного розвитку дітей, для проведення систематичних спостережень, екологічних свят, ігор, емоційного розвитку дітей, формування відчуття близькості до природи і співпереживання живим організмам, а найголовніше відновлення фізичного та психічного здоров'я учнів.

Вона також дозволяє використовувати звичайні прогулянки з дітьми на свіжому повітрі більш ефективно, поєднуючи навчання, виховання та розвиток дітей з оздоровленням їхнього організму в ході знайомства та безпосереднього спілкування з енергетичними джерелами природного походження.

Екскурсійні об'єкти природно-релаксаційної стежини мають потужне енергетичне біополе і надають великі можливості для інтелектуального та сенсорного розвитку учнівської молоді, для збагачення їхньої емоційної сфери та морального досвіду, для проведення систематичних спостережень та досліджень у природі, для формування почуттів близькості до природи і співпереживання живим організмам, для організації екологічних свят, ігор, а найголовніше – для відновлення і зміцнення фізичного та психічного здоров'я школярів [1, с. 30].

Для досягнення запланованого результату прогулянки педагог має ґрунтовно підготуватися сам (визначитися з темою прогулянки, намітити маршрут і відвідувані об'єкти, продумати зміст роботи, підібрати цікавий теоретичний матеріал і передбачити види пізнавальної та оздоровчої діяльності учнів) та підготувати своїх учнів (повідомити тему і мету прогулянки, попередити про місце і час збору, необхідний одяг і обладнання, порекомендувати літературу для активної та грамотної роботи на прогулянці).

Тема: ознайомлювальна прогулянка «Спостереження за змінами у природі. Дерева рідного краю»

Мета: закріплювати знання про правила культурної поведінки у природі; розширювати світогляд дітей; сприяти розвитку потреби отримувати знання про рослини рідного краю; учити дітей бачити красу навколишнього світу; ознайомити з видами різних дерев своєї місцевості; розвивати пізнавальний інтерес; виховувати любов до рідного краю, бережливе ставлення до природи.

Обладнання: ілюстрації дерев та кущів; альбом для збирання листя; нитки для віночка.

Хід прогулянки

І. Організаційний момент.

1. Одягання дітей відповідно до сезону.

2. Інструктаж про правила поведінки під час прогулянки.

ІІ. Повідомлення теми та мети прогулянки.

- Відгадайте загадку.

Темні хмаринки по небу літають,
Листочки тихо на землю лягають.
У небо спрямовані гілочки сосен.
Бродить за вікнами жовта…(осінь).

- Так! Уже настала осінь. Сьогодні ми підемо на стежину, поспостерігаємо за змінами у природі. Ознайомимося з деревами нашого міста.

ІІІ. Рух наміченим маршрутом.

1. Промовка (діти промовляють вірш під час руху).

Ми – берізки та кленці, в нас тоненькі стовбурці.
Ми в стрункі стаєм рядки, виправляєм гілочки.
Ледь зіп'ялись з корінців, дістаємо промінців.
Ми стискаєм їх вогонь в зелені своїх долонь.
Хилять свіжі вітерці праворуч-ліворуч стовбурці.
Ще й верхівки кожен ряд нахиля вперед-назад.

2. Бесіда

- Придивіться уважно! Що ви бачите навколо себе?
- Які дерева ростуть на цій стежині?
- Яке листя на…?
- Що особливого має …?
- Чим вона відрізняється від інших дерев?
- Які ознаки осені ви побачили навколо?
- Як можна назвати цю стежину?
- Які ще дерева ви знаєте?
- На стежині багато дерев. Вони різняться. Відгадайте мої загадки – і ви дізнаєтесь, які дерева ростуть на нашій стежині. (Учитель разом з учнями гуляє стежиною, підводить їх до дерев, про які розповідає.)

Учні розглядають рослини, збирають листя, описують ознаки певної рослини (форма листя, колір, кора на стовбурі дерева, ягоди, насіння).

3. Пошук «свого» дерева на стежині.

- Уже в давні часи люди знали, що в деревах зберігається велика міць, а їхні соки несуть у собі життєву силу. Дерева випромінюють енергію, яка позитивно впливає на людський організм.
- Зараз ми з вами спробуємо визначити кожен своє дерево. (Вчитель роздає дітям смужки фольги).
- Дізнатися, чи підходить дерево в даний момент, дуже просто: потріть рукою фольгу і підійдіть до дерева, що сподобалося. Якщо фольга потягнеться до нього, дерево відповідне, якщо прилипне до вашої руки, то в даний момент краще з цим деревом не спілкуватися. (Діти виконують вказівки)
- Дерева реагують на людей індивідуально, вони самі відчувають і знають, що людині потрібне. Якщо ви вирішите, наприклад, зарядитися від дерева енергією, коли у вас її і так в надлишку, дерево відштовхуватиме вас, прагнучи не нанести шкоди: ви відчуєте серцебиття, шум у вухах і інші ознаки нездужання. Так дерева попереджають нас про те, чого не слід робити.
- Для визначення, якою енергетикою володіє дерево, можна також використовувати смужку. Смужку треба узяти великим і вказівним пальцями і повільно наблизитися до дерева: якщо її кінець, що звішується, притягується до дерева, значить, дерево володіє відбираючою енергією, якщо ж відхиляється від дерева – підживлюючою. (Діти визначають якою енергією володіють дерева на стежині) [2, с. 68].

4. Рухлива гра «Яке дерево?»

Вчитель називає дерево, а діти його знаходять і стають під ним.

- Я знаю дерево. Раз, два, три! Березу знайди!

Можна запропонувати учням короткий опис дерева.

5. Творча робота. Плетіння віночків із кленового листя.

IV. Підбиття підсумків прогулянки.

1. Бесіда.

- Наша прогулянка добігає кінця. Кожен з вас сьогодні знайшов собі ще одного друга, який допоможе пережити усі незгоди та покращити вам настрій.

- Як ми можемо допомогти іншим знайти собі «зеленого друга»?

2. Заключне слово вчителя.

Кудись побігло літечко
Чи в вирій попливло.
Давно зібрали житечко
Й тепла, як й не було.
У небі стало тихо,
Пташок уже нема.
Звірятам не до сміху,
Бо прийде вже зима.
Та сонце ще сміється,
То вітрик налетить.
А жовтий лист зірветься
Та й в небо полетить.
Повсюди так красиво –
Все в золоті блищить!
Це осінь пустотлива
Дарує дивну мить.
Осінь як намалювати?
Ще й таку красиву…
Як цю казку передати
Від туману сиву?
А від сонця позолоту,
Блиск роси дзвінкої?
Маю я важку роботу,
Не було такої…

Література:

1. Грошовенко О. П., Рябошапка Т. О. Підготовка майбутнього вчителя до еколого-виховної роботи в школі І ступеня. Молодий вчений. 2015. № 4, ч. 3. С. 30–32.
2. Єжова О.О. Здоровий спосіб життя: навч. посібник. Суми: Університетська книга, 2010. 128 с.

Пащенко К.С.,
здобувач вищої освіти кафедри початкової освіти
Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького
Науковий керівник — канд. пед. наук, доц. Мелаш В.Д.

ТЕХНОЛОГІЯ ПРОВЕДЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ АКЦІЙ

Залучення молодших школярів до участі в екологічній акції з упорядкування та озеленення рідного краю передбачає різноманітну педагогічну діяльність для усвідомлення учнями проблеми та її наслідків, колективного пошуку шляхів її вирішення, налаштування на природоохоронні дії та прийняття вихованцями рішення про здійснення доброчинних справ щодо живої природи. Під час акції учні навчаються гармонійно взаємодіяти з природою, опановують практичні уміння захищати, доглядати, відновлювати, перетворювати навколишній світ, переконуються, що їх колективні зусилля приносять гарний результат, позитивно впливають на довкілля, роблять його більш досконалим, сталим, естетично привабливим та емоційно-радісним, що стимулює їх надалі практикувати гуманний стиль стосунків з природним оточенням, активізує їхню діяльність з вивчення і захисту природи, привчає турбуватися та піклуватися про її об’єкти [1, с. 611].

Тема: «Саджаємо дерева – рятуємо життя»

Цілі: навчальна: розкрити естетичне, пізнавальне, екологічне, практичне значення лісонасадження для життя живої природи, розглянути негативний вплив людей на його стан, дослідити основні шляхи збереження лісу та його мешканців; *виховна*: виховувати пошану та співчуття до лісових рослин і тварин, бажання зберегти і захистити зелений наряд довкілля, потребу дбати про його відновлення, розуміти прекрасне навколо себе, самовиражатися в творчості; *розвиваюча*: збуджувати пізнавальний інтерес до дослідження й корекції стану природи рідного краю, стимулювати ініціативу та творчість.

Завдання:

1. Обґрунтувати значення збереження лісів для життя на планеті.
2. Обговорити можливі шляхи збереження лісових насаджень.
3. Пропагувати дієвий спосіб покращення стану природи – озеленення.

Підготовчий етап акції. Для підготовки дітей до продуктивної діяльності безпосередньо під час акції необхідно актуалізувати наявні в них знання та підвищити їхню обізнаність щодо значення лісу для життя на планеті, проблему глобального знеліснення, її причини і наслідки, ознайомити з шляхами виправлення ситуації, обґрунтувати необхідність та можливості особистого вкладу в процес збереження лісових багатств Батьківщини. Це можна зробити на інтегрованій виховній годині у вигляді круглого стола із запрошенням вчителів природознавства, екології, математики, праці, літератури.

Учитель екології. Багато проблем сьогодні турбує людство. Серед них знеліснення та як наслідок скорочення біологічного різноманіття. Чи знаєте ви, що це означає? На планеті скорочується площа лісів – щорічно на 16-17 млн. га. – це і є знеліснення.

- А як ви являєте собі ліс? Це природне або штучне насадження, в якому можна знайти багато різних дерев, трав, мешкають птахи, звірі, комахи. Коли знищено ліс, гинуть і рослини, і тварини, що втрачають домівку, а деякі види при цьому зникають, бо в інших умовах жити не можуть – це і є втрата біорізноманіття.

- Наскільки це небезпечно? Чим загрожує людям? Давайте спробуємо разом з'ясувати.

Учитель початкових класів. А для цього згадаємо, що життя кожної людини на землі так чи інакше пов'язане з лісом. Що для людей означає ліс?

Орієнтовні відповіді учнів (обов'язково зафіксувати на дошці):

Ліс – зелений наряд планети Земля.

Ліс – легені планети, в лісі завжди чисте повітря.

Ліс – домівка для тварин і рослин.

Учитель екології. Ліс має дуже важливе значення для будь-якого життя. Ліси затримують опади, бо деревам, як і людям, для життя потрібна вода, яку вони згодом випаровують. Тому ліси допомагають зберігати наші водойми: річки, ставки, озера.

Учитель початкових класів. Ви ж бували у лісі, парку, чи просто сквері? Які відчуття у вас пов'язані з прогулянкою серед дерев? (Відповіді дітей)

- Тому не будете заперечувати, що ліс це невичерпне джерело життєдайної енергії, наснаги і краси. Отже, який ми зробимо висновок?

Висновок учнів: Ліс – це справжній зелений скарб!

- Так, потрібний усім живим істотам скарб, бо всі ми дихаємо, п'ємо, харчуємося, лікуємося, потребуємо знарядь праці, комфорту, радості.

- А уявіть собі, що ліси на планеті зникли. Наша планета стане схожою на пустелю, бо разом з лісом пропадуть і його дарунки, навіть умови для життя.

- А чи відомо вам, що щоденно кожне дерево, кожна травинка дедалі більше потребують нашого захисту і допомоги. І найчастіше саме від людей. Як це не дивно, люди часто завдають шкоди лісу. Яким чином? (Відповіді дітей)

- Так, хтось вирубує дерева, хтось засмічує, хтось забруднює повітря, хтось ламає гілки, хтось витоптує землю, хтось визбирує до цурки лісові багатства і цей перелік нищівних справ можна продовжувати. Іноді ми це робимо несвідомо. Який ми зробимо висновок?

Висновок. Кожен з нас щосили повинен зберігати зелені насадження (записати на дошці).

Учитель екології. Чи можете ви допомогти нашому зеленому другу? Так, якщо будете в міру сил охороняти ліс: спиняти тих, хто своєю безвідповідальною і жорстокою поведінкою псує і руйнує ліс, завдає шкоди його мешканцям.

Чи готові ви допомогти лісу та його мешканцям – разом з батьками у вихідні взяти участь у загальноміській (загальношкільній) акції і насадити нові дерева у лісопарку та надати швидку зелену допомогу його мешканцям?

Вчитель математики. А я як, завжди, запропоную вам розв'язати задачу.

Дано: 1. Для навчання учні користуються підручниками, роблять записи у зошитах. Це паперові речі, а папір виготовляють із деревини. Використаний папір зазвичай викидають. 2. Існують пункти прийому вторинної сировини, де приймають макулатуру [2, с. 37].

Знайти: Яким чином учні можуть зберегти зелені насадження? Яким буде ваш розв'язок?

(Учні відповідають, що потрібно збирати макулатуру і здавати її на переробку, щоб менше нових дерев вирубувалося для виробництва паперу)

- Молодці. Правильна відповідь. А чи відомо вам, переробкою 1000 кг макулатури можна зберегти життя понад 10 дерев. А щоб зберегти одне невеличке деревце, знадобиться приблизно 60 кг макулатури. Я вважаю, що стільки зібрати вам неважко.

Учитель праці. Ви знаєте, що деревина – це цінна сировина. (Організовує імпровізовану естафету, учасники якої називають предмети, виготовлені з дерева).

- Ось бачите, як багато дерев'яних речей ми використовуємо. Вчені підрахували, що на потреби однієї людини впродовж її життя витрачається деревина із чотирьохсот дерев середньої товщини. А чи можемо ми їх зберегти? І яким чином? Люди завжди піклувалися про дерева: підпирали важкі від плодів гілки, підв'язували зламані, збирали шкідників з листочків, а на зиму утеплювали та захищали від зайців стовбури.

Учитель природознавства. Від імені присутніх я і вас запрошую разом з батьками продовжити народну традицію і взяти участь в акції «Саджаємо дерева – рятуємо життя», під час якої ми зробимо свій вклад в збереження життя на планеті.

Організаційно-практичний етап акції. Вступне слово педагога для мотивації природозбережувальних справ учнів.

- Нині ми гостюємо в штучно насадженому лісі, який називається лісопарк. Раніше ми з вами з'ясували, що без лісонасаджень та їх мешканців наше життя не тільки збідніє, а й взагалі опиниться під загрозою.

- Звичайно ж, за все, що нам дарує ліс, ми дуже вдячні. Висловимо свою вдячність добродіянням – подбаємо про зелений осередок нашого щастя. Скористаємося порадою маленького принца із казки Антуана де Сент-Екзюпері «Прокинувся, прибери за собою планету» і надамо швидку зелену допомогу нашому лісопарку, улюбленому місцю відпочинку наших жителів. Нас чекає багато справ. Як доповіла екологічна розвідка, проведена учнями старших класів, необхідно прибрати сміття, підсадити дерева і кущі, полікувати пошкоджені дерева, оглянути й підремонтувати пташині домівки, залишити «гостинці» для білок, зайців, птахів, їжачків та ін. Вперед, природа лісопарку чекає від нас допомоги!

Учні спільно з батьками виконують наступну діяльність (скеровує вчитель та співробітники лісопарку):

1. Прибирають ділянку для висаджування від сміття, опалого листя, хмизу, вирівнюють на ній ґрунт, щоб стікали зливові води.
2. За вказівками працівників парку розмічують місця для висаджування дерев і чагарників.
3. Викопують посадкові ями, заповнюють їх дренажем і поживним ґрунтом, підживлюють компостом (добривами).

Аналітичний етап (Вчитель проводить на класній годині).

- Молодці! Ви всі доклали максимум зусиль під час акції «Саджаємо дерева – рятуємо життя», щоб зберегти місцевий лісопарк, поліпшити умови життя його мешканців, збільшити його привабливість для прогулянок (Учитель відзначає найбільш активних та ініціативних учасників акції).

Література:

1. Назарчук І. А. Формування природознавчої компетентності в молодших школярів та умови її розвитку. Формування дидактичної компетентності педагогів дошкільної та початкової освіти: зб. наук.-мет. Праць. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2015. 611-616
2. Плахотип О. Як ми хочемо прогресу: екологічна освіта школярів. Світло. 2010. № 3. С. 37-39.

Ровко Ю.О.,
здобувач вищої освіти кафедри початкової освіти
Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького
Науковий керівник — канд. пед. наук, доц. Мелаш В.Д.

ВИХОВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Визначальною ланкою цілісної системи безперервної екоосвіти є загальноосвітня школа, як основний навчально-виховний інститут суспільства, яка повинна і має можливість забезпечити учнів необхідним обсягом знань, умінь та навичок, прищепити їм цінності суспільства сталого розвитку, навчити приймати самостійні рішення щодо збереження природи, дотримуватися принципів соціальної справедливості, сформувати екологічну компетентність та екологічно збалансовану поведінку [2].

Важливе значення для формування екологічної культури має молодший шкільний вік (6-10 років), в період якого дитина проходить найбільш визначальний шлях свого індивідуального розвитку, а її організм є найсприятливішим ґрунтом для становлення і розвитку багатогранних відносин з природним і суспільним оточенням [3, с. 42]. Учень початкової школи здатен активно і всебічно пізнавати довкілля, тому формувати у нього екологічну культуру потрібно комплексно і систематично.

В зв'язку з необхідністю підготовки підростаючих громадян до ролі майбутніх активних суб'єктів суспільних відносин та розумних і бережливих господарів своєї землі, нами було розроблено плани-конспект еколого-психологічного тренінгу для учнів початкової школи («Природа – джерело позитивних емоцій») для формування екологічної культури молодших школярів засобами еколого-психологічних тренінгів, є своєчасною, практично значимою і актуальною.

Освітні цілі: сформувати поняття про цілісність природи, взаємозв'язок і взаємозалежність людини та інших об'єктів природи; навчити позитивно емоційно сприймати «несимпатичні» елементи природи,

переконати грамотно співіснувати в довкіллі з іншими істотами, дотримуватися правил екологічно виваженої поведінки.

Тривалість 45 хвилин.

Вступне слово ведучого тренінгу. Мотивація пізнавальної діяльності. Ми існуємо серед природи, яка постачає нам все необхідне для життя: повітря, їжу, одяг, тепло, здоров'я і навіть цілий спектр емоцій. Але не завжди ми відчуваємо радість чи задоволення, зустрічаючи своїх сусідів по планеті.

Як ми повинні реагувати на них? І чи завжди ми правильно це робимо?

Я хочу розповісти, вам казку, яка багато чого прояснить і пояснить. Послухайте уважно і зробіть власні висновки.

Казка «Сонце, соняшник та сонечко»

Якось зав'язалась суперечка між комахою сонечком семикрапковим та рослиною соняшником. Хто в природі найголовніший – рослини чи тварини? Соняшник, захищаючи рослинне царство, наводив досить вагомі докази: по-перше, тварини жодного дня не можуть обійтися без рослин якими харчуються; по-друге, чимало тварин своє житло знаходять у кронах чи біля стовбурів дерев і кущів або у траві; по-третє, рослини очищують повітря від пилу і бруду. Він багато і красномовно говорив, але наостанок боляче вразив сонечко семикрапкове висновком: «І що б ви, тварини, без нас робили? Навіть дихати не змогли б» [1, с. 5].

Від образливих слів сонечко семикрапкове зашарілося і запротестувало: «А без комах прекрасні квіти рослин ніколи б не утворювали насіння і плодів. А якщо не залишать після себе нащадків, вони загинуть при всій своїй неповторній красі та гордині. Без тварин нікому б було допомагати рослинам розселитися по білому світу. До того ж, тварини удобрюють і розпушують ґрунт, необхідний для розвитку і росту рослин. А ще…». Ця дискусія тривала б безкінечно, але втрутилося саме Сонце: «Не сперечайтеся. Кожний із вас виконує свою роль на Землі. Наша матінка не розділяє своїх дітей (рослин та тварин) на гарних і поганих, корисних чи непотрібних. Ви усі важливі, бо для чогось чи для когось потрібні. А ось без мене, Сонця, ваше життя стане неможливим. Я не просто проганяю темряву і зігріваю вас. Моє тепло та енергія приносять велику користь. Рослини завдяки моїй енергії творять справжні дива: із вуглекислого газу та води продукують джерело живлення для усіх без винятку тварин.

Створення проблемної ситуації.

Ведучий. А як ви вважаєте, Сонце має рацію?

Адже ви, живучи серед природи, не завжди в захваті від всіх її представників. Давайте з'ясуємо, які об'єкти природи викликають у вас задоволення, а які вас дратують, лякають, здаються негарними.

А чи співпадають ваші ставлення до елементів природи? Поміркуйте, а чи потрібні об'єкти природи, які вам особисто не подобаються? Що може трапитися, якщо вони зникнуть?

Аналіз проблеми.

Вправа «Неприємні й приємні істоти». Я пропоную вам обмінятися з товаришами власними враженнями від різних природних об'єктів. Хоча усім нам зрозуміло, що в довкіллі потрібно поводитися як у своїй господі обачно, ощадливо, дбайливо. Але чомусь наші вчинки та дії часто шкодять довкіллю. Ми, наприклад, досить часто нищимо живих істот, які нам неприємні на вигляд чи дотик, або яких ми з будь-яких причин остерігаємося або які ми вважаємо лишніми й шкідливими. Спробуйте перелічити такі об'єкти природи і зафіксувати їх на дошці.

Орієнтовні приклади учнів: гусінь, оса, кропива, осот, змія, якірці, миша, черв'як, айлант, амброзія.

Ведучий. Проте досить часто ми отримуємо безмежну радість, веселий настрій, незабутні враження, гарне самопочуття від спілкування з елементами природи. Назвіть приємні для вас істоти та спробуйте детально й яскраво розповісти про відчуття від контакту з ними, щоб поділитися своїми позитивними емоціями з друзями.

Орієнтовні приклади учнів: акація, цвіркун, троянда, лелека, кавун, заєць, береза, дуб, кішка, жайворонок.

Оцінивши свій емоційний стан стосовно перелічених елементів природи, школярі розташовуються навколо стола та обмінюються своїми враженнями.

Пошук шляху вирішення проблеми. Ведучий. А зараз ми по черзі проаналізуємо ваше ставлення до кожного фігуранта вашого списку. Ви розділитеся на пари, утворені учнями з протилежними почуттями стосовно об'єктів природи, які сядуть навпроти і аргументують один перед одним свою позицію. Після чого кожен спробує відтворити позицію опонента. А щоб наш тренінг не затримався та вам було цікаво досить сформувати 4-5 пар.

Самостійна робота учнів в парах.

Ведучий пропонує класу розподілитися на групи по 4-5 осіб, видає кожній картку з назвами природних об'єктів, що є джерелом негативних емоцій (іншим групам зміст карток повідомляти непотрібно).

Орієнтовні об'єкти природи: реп'ях, жаба, слимак, поганка, ряска, черв'як, трясовина, гадюка, тарган, блекота.

Ведучий. Постарайтеся розповісти про зображені на картках об'єкти природи, характеризуючи лише їх позитивні риси.

(Групи впродовж 5 хвилин радяться окремо одна від одної, після чого по черзі описують об'єкт, про назву якого решта учнів повинні здогадатися).

Підбиття підсумків тренінгу. Сьогодні ми з вами постаралися навчитися отримувати від довкілля максимально бадьорий настрій. Потрібно навчитися співіснувати в злагоді.

Рефлексія.

Ведучий. Сьогодні, ви зможете дізнатися, відчути і покращити стан здоров'я за допомогою енергетики рослин. З'ясувалося, що дерева і навіть їх органи здатні лікувати людину власним біополем, підживлювати її позитивною енергією, гальмувати негативні процеси. Ми з вами проведемо сеанс «шишкотерапії», тобто полікуємося шишками. Шишки ялини і сосни є природними масажерами і допомагають подолати неприємні та негативні емоції, підвищують імунітет. Щоб заспокоїтися і зняти психічну напругу візьміть шишку сосни, добре її розігрійте та 1–2 хв. потримайте між долонями. А якщо вам потрібно зняти стрес, то скористайтеся шишкою ялини.

Учні проходять сеанс шишкотерапії.

Ведучий. Що ви відчули? Вам було приємно? Для вас це було несподівано? Я інформую вас, що здоров'я людини суттєво покращується і від спілкування з тваринами: кіньми, собаками, кішками, бджолами тощо.

Учні після обговорення наводять приклади природовиваженої поведінки.

Не можна викопувати дикорослі рослини з цибулинками, бульбами і кореневищами, бо вони втратять здатність залишати потомство. Не бажано затоптувати газони в парках і скверах, бо від ущільнення рослини загинуть без повітря.

Ведучий. Ви вже досить дорослі, щоб мати про себе якусь точку зору. Що ви про себе думаєте? Як оцінюєте свою поведінку і діяльність серед природи? Намалюйте свій портрет в центрі сонячного кола, вздовж його променів випишіть свої гарні й правильні, на вашу думку, вчинки стосовно довкілля. Якщо потрібно домалюйте промені! Поряд намалюйте хмаринку та струмені дощику, вздовж яких випишіть погані й неправильні, як ви вважаєте, свої дії щодо природи, що вас оточує.

Самооцінювання екологічності власної поведінки учнями.

Література:

1. Гільберг Т., Тарнавська С., Грубіян Л., Павич Н. Я досліджую світ 3 клас. Вид-во: Генеза, К., 2020. 160 с.
2. Державний стандарт початкової освіти. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text
3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; гол. ред. В. Г. Кремень. К.: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

Українець В.С.,
здобувач вищої освіти кафедри початкової освіти
Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького
Науковий керівник — канд. пед. наук, доц. Мелаш В.Д.

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГО-ЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОШИХ ШКОЛЯРІВ

Для ефективного проведення уроків милування в початковій школі (сеансів, оскільки ця форма еколого-етично-естетичного пізнання природи безпосередньо в її середовищі може бути застосована і в позаурочній, і в позакласній, і навіть позашкільній роботі) необхідно орієнтуватися на естетичну своєрідність, що характеризує довкілля. Естетичними ознаками весни є: максимальна динамічність (все змінюється, рухається, оживає, зайняте справами), особливо помітна після сонно притихлої зими; рясне розмаїття яскравих барв. Тому необхідно навчити молодшого школяра сприймати весняну природу як барвисту, запашну, діяльну, гомінку, акцентуючи увагу на бадьорості, могутності, життєдайності, оптимізмі природи, що прокинулася, але водночас її довершеній красі та вразливості, що потребує обережного, екологічно обдуманого втручання, людської турботи та захисту [1, с. 123].

Тема сеансу милування «Лунає пташиний концерт»

Цілі: *навчальні:* розширити знання про життя пташок навесні, про перелітних і зимуючих пташок, їх користь для благополуччя людини і природи; *виховні:* розвивати естетичне сприйняття весняної природи через розвиток уміння помічати та аналізувати естетично виразні ознаки весни; *розвиваючі:* збуджувати пізнавальний інтерес, стимулювати самостійне набуття знань та креативне мислення.

Місце проведення: шкільний сквер.

Хід сеансу милування

І. Організація прогулянки учнів до шкільного скверу. Вчитель повідомляє тему уроку і організовано виводить молодших до шкільного скверу.

ІІ. Актуалізація опорних знань та життєвого досвіду.

- Як ви гадаєте, про що йде мова?

Тане сніжок, квітне лужок,

День прибуває – коли це буває? (*навесні*)

- А як відчуваєте весну ви? Розгляньте уважно наш сквер, понюхайте чим пахне, прислухайтеся.

- Ви щоденно прямуєте через сквер до класу. Що змінилося в сквері з приходом весни? (*Навесні на деревах розгорнулися молоденькі зелені листочки; в повітрі – пахощі перших весняних квітів, весело гомонять пташки*).

- Весну називають «найголоснішою» порою року, як ви гадаєте чому? Прислухайтеся, якими звуками наповнила весна наш сквер? (*шум вітру в кронах дерев, шерхіт листя, дзижчання бджілок, гудіння хрущів, стрекотіння коників, спів пташок*)

- Отже, все живе вітає весну дзвінким «хором», звучання весни в нашому сквері нагадує прекрасну багатоголосу «симфонію». Які звуки весни подобаються вам найбільше? (*спів пташок*)

- Взимку в нашому сквері було дуже тихо. Як ви гадаєте, чому? Може пташок не було? (*були зимуючі пташки, але вони потерпали від холоду і голоду*)

- Пропоную зіграти в гру *«Музиканти пташиного оркестру».* На запитання «Хто як голос подає?» спробуйте підібрати слова, які характеризують почуті раніше або вже сьогодні звуки пташиної мови.

Ворона як голос подає? (*каркає*)
Синиця – (*тенькає*)
Сорока – (*скрекоче, тріщить*)

- Давайте з'ясуємо, наскільки ви знаєте пташок нашого краю. Яких крилатих красенів ви впізнаєте у цих загадках?

Що це за сіренька пташка? Ловить гусінь і комашок,
Цвірінчить вона, стрибає, в теплий край не відлітає.
Цей маленький жвавий хлопчик називається… *(горобчик)*
Цілий день працюю в гаї, діловито дзьобом б'ю,
Я не цвяхи забиваю, я комашок дістаю *(дятел)*

III. Вивчення нового матеріалу. *Організація спостереження за життям перелітних і зимуючих птахів навесні.*

- Невід'ємною ознакою весни є повернення до рідного краю перелітних птахів. А чи вам відомо, що перелітні птахи на шляху додому, до місць свого гніздування, долають надзвичайно великі відстані над морями й океанами. Напр., перепел пролітає понад 300 *км,* бурокрила сивка – понад 3 тис. км. При цьому швидкість польоту голуба може сягнути 120 км за годину, а ластівки – 300 км за годину. І це нелегкий і небезпечний шлях, бо багато пташок в дорозі гинуть.

- У нас є чудова можливість поспостерігати, як повертаються до своїх помешкань перелітні птахи та що змінилося в житті пташок, що зимували разом з нами. Отже, будьте уважні, щоб все побачити і дізнатися чимало нового.

- Ось подивіться, з гілки на гілку перелітають синиці. А ви знаєте, що велика синиця заспівала свою пісню ще в кінці лютого і повідомила нам, що весна близько!

- Отже, горобчики, так само як і синички живляться поїдають не лише рослинний корм, а й комашок, багато з яких є шкідниками наших скверів, садів, полів. Синичка за день з'їдає стільки комах, скільки важить сама. А пташенята? Кожне з'їдає за день більше їжі, ніж важить саме. Тому приносять велику користь нам людям [2, с. 229]. А ще вони зимують з нами, і їм теж холодно взимку. І голодно, бо їжі взимку мало, комашок і трави немає, а ягоди і насіння припорошило снігом. Тому будемо про це пам'ятати, і що зробимо? (*будемо майструвати годівнички і не забувати наповнювати їх кормом*)

- А ось дзвінким стукотом проголошує прихід весни дятел. Для чого він це робить? Чи корисно це для природи? А для людей?

- А хто це там оселився в кронах старих височезних дерев? Це повернулися з далеких теплих країв перші перелітні птахи – граки. Хто з вас помітив, коли з'явилися у нас граки?

- Розкажу вам, це трапилося десь на початку (2-3) березня. Граки віддразу тільки-но прилетіли, почали роздивлятися і ремонтувати свої старі гнізда та влаштовувати нові. Давайте, трохи поспостерігаємо за ними.

- Чи одне гніздо на дереві? (*ні, на старих деревах ціла колонія гнізд*)

- Граки будують гнізда, бо готуються виводити пташенят. Як ви гадаєте, де граки беруть матеріал для своїх гнізд?

- А ви можете допомогти їм гніздуватися? Як?

- Придивіться уважно, в дзьобах не тільки палички та солома. Що це може бути? Поясню. Граки відразу по-прильоту стали хазяйнувати на полях, очищаючи їх від шкідників, які є їх головною поживою. Грак за рік знищує до 8 тисяч дротяників – черв'яків, які підточують коріння культурних рослин.

- А це хто? Гостродзьобий, більший за горобця, але менший за ворону птах? Ви знаєте, що саме приліт шпаків знаменує справжній прихід весни. Як тільки долине їхній протяжний свист значить весна вже настала!

- Коли і хто з вас вперше побачив в цьому році шпаків? Підкажу, що шпаки прилетіли на початку (десь 15) березня і почали розселятися по своїх «квартирах». Як ми їх називаємо? (*шпаківні*)

- Ви знаєте, що шпаки мешкають в одних і тих самих шпаківнях по багато років. Трапляється, що там уже непрохано оселився інший птах, тоді шпак рішуче виганяє самозванця із свого будиночка. Будьте уважні! Саме зараз чутно свист шпака! Давайте прислухаємося, придивимось і відшукаємо, де ж він там сидить і виспівує?

- Вдома ви разом з батьками, а на уроках праці разом з учнями старших класів будували шпаківні. Давайте, розвісимо наші будиночки і будемо обережно придивлятися, які ж пташки їх заселять.

IV. Закріплення, систематизація вивченого матеріалу.

- А зараз я, пропоную вам, уявити себе одним із птахів і описати його, не називаючи себе, можна зобразити пантомімою. А ми всі спробуємо відгадати.

Гра «Відгадай хто прийшов?» Розповідати пропоную за планом:

1. Який ти за розміром? 2. Якого кольору маєш пір'ячко?

V. Узагальнення вивченого матеріалу. Оперування поняттями.

Підведення підсумків спостережень.

- Яких птахів ми зустріли в шкільному сквері? Яку користь крилаті співаки приносять людям і природі?

Вправа еколого-психологічного тренінгу. Заплющте очі і на мить уявіть: з нашого скверу зникли усі пташки. Що трапиться?

- А якщо з нашого міста відлетять усі пернаті? Чи потрібен пташкам захист, допомога людей?

VI. ***Підведення підсумку сеансу милування***. Молодці! Працювали старанно, багато дізналися.

VII. ***Рефлексія.*** Чи сподобалося вам слухати весняну симфонію у виконанні пташок?

- Про що хотіли б ще знати і чого навчитися? Чи збираєтеся допомагати пташкам і як хочете це робити?

VII. ***Домашнє завдання:*** написати казочку, намалювати, скласти пісеньку чи віршик, підготувати презентацію, де відтворити враження, отримані на сеансі милування.

Література:

1. Сізов В.В. Естетика поведінки: теорія, методологія, практика: монографія. Дніпропетровськ, 2013. 235 с.
2. Юрченко Л. І. Екологічні цінності в структурі екологічної свідомості й екологічної культури. Мультиверсум. Філософський альманах. 2009. Вип. 78. С. 229–237.

Підсосонна О.В.,
аспірантка 2 курсу
кафедри педагогіки і психології початкової освіти
Навчально-наукового інституту
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник — д-р. пед. наук, проф. Бірюк Л.Я.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ НАСКРІЗНИХ УМІНЬ У ЗАКОНОДАВЧИХ ОСВІТНІХ ДОКУМЕНТАХ УКРАЇНИ

Орієнтація сучасної освіти України на європейські виміри вимагає нової освітньої політики у формуванні конкурентоспроможного фахівця та всебічного розвитку особистості. Модернізація освіти України, зокрема гармонізація освіти відповідно до основних положень Європейських стандартів, позначила важливу проблему реформування системи загальної середньої освіти – підвищення якості освіти, формування готовності випускників освітніх закладів до подальшої діяльності й життя в суспільстві.

Шкільна реформа в Україні лише зараз намагається враховувати означений напрямок. Закон України «Про освіту» (2017) визначає, що освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави [2].

Реформа Нової української школи, що стартувала в нашій країні з 2017 року, враховує та передбачає запровадження компетентнісного підходу до навчання у школах низкою ключових компетентностей, зокрема: громадянських та соціальних, пов'язаних з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей.

У новому Законі України «Про повну загальну середню освіту» (2020) зазначено, що система загальної середньої освіти функціонує з метою забезпечення: всебічного розвитку, навчання, виховання, виявлення обдарувань, соціалізації особистості, здатної до життя в суспільстві та цивілізованої взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і здобуття освіти впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності, дбайливого ставлення до родини, власної країни, довкілля, спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству [3].

Усі разом позапредметні компетентності, вказані в проаналізованих документах, складають єдиний комплекс, що забезпечує плідне навчання і вирішення спільних завдань. У вітчизняній та зарубіжній науковій літературі вони отримали декілька синонімічних назв: soft skills, надпредметні компетентності або наскрізні уміння. Тому одним із основних напрямків реформування Нової української школи (2018) є підготовка учнів до оволодіння наскрізними уміннями, тобто гнучкими уміннями (soft skills).

Аналіз Державного стандарту початкової освіти (2018) дозволив визначити, що до таких умінь відносяться: комунікабельність, емоційний інтелект, мислення «результатами» і «процесами», робота з технологіями, організаторські здібності, інтелектуальна грамотність, лідерство і багато інших. Розвивати їх можна «без відриву від виробництва» – безпосередньо під час уроку і в позанавчальній діяльності [1].

У сучасній освіті присвячено багато досліджень розвитку soft skills, як соціально необхідних будь-якій людині. Означені гнучкі якості фундаментально закладаються у дитинстві та юному віці. Ось чому так важливо враховувати їх розвиток ще з молодшого шкільного віку.

Аналіз нормативних освітніх документів державного значення в Україні засвідчує, що питання розвитку наскрізних умінь у здобувачів освіти є актуальним на часі і потребує практичного вирішення.

Література:

1. Державний стандарт початкової освіти (2018). URL: http://dano.dp.ua/attachments/article/303/Державний%20стандарт%20початкової%20освіти.pdf (дата звернення: 15.01.2021)
2. Закон України «Про освіту» (2017). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19 (дата звернення: 16.01.2021).
3. Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text (дата звернення: 15.01.2021)

Вишник О. О.,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри теорії і методики
початкової освіти Навчально-наукового
інституту педагогіки і психології
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка

МІКРОТОПОНІМИ У КРАЄЗНАВЧО СПРЯМОВАНІЙ МОВНІЙ ОСВІТІ

Ми вважаємо, що знайомство з мікротопонімами сприяє розвитку інтересу до своєї «малої» батьківщини і дає можливість проводити формування найважливіших мовних умінь і навичок на місцевому мовному матеріалі.

Мікротопонімія охоплює назви об’єктів, які з’явилися внаслідок господарської діяльності обмеженої кількості людей на одній території. Назви ці, як правило, живуть в усному мовленні і можуть змінюватися зі змінами в самій мові. Характерною рисою їх є те, що в лінгвістичному плані вони походять від апелятивної, загальної лексики, але поступово уособлюються і за певних умов можуть стати іменами власними. Наприклад: одна з вулиць села розкинулась біля затишного яру, який в народі називають «гайок», у результаті чого жителі села перестали використовувати офіційну назву вулиці (Набережна) і називають її Гайок, а її мешканців «гайчани»; на територія колишнього публічного саду збудовано житловий масив, який місцеві досі називають ім’ям людини, яка заклала колишній сад – «Маринчин сад».

Цей процес номінації відбувається тоді, коли слова загального поняття внаслідок закріплення їх за географічними об’єктами конкретизуються, індивідуалізуються і переходять у розряд специфічних власних імен, які виражають одиничне поняття – географічну назву. Їхня доля – або зникнути, або стати звичайними топонімами.

Робота вчителя початкових класів у рамках краєзнавчого спрямованої мовної освіти передбачає: застосування компетентнісного підходу для поглибленого вивчення творів фольклору, розширення знань з історії заселення регіону, етнічного костюма, особливостей життя, географії, деталей побуту, ремесел, обрядів тощо; роботу в групах та рольові ігри; можливість вибору матеріалу; індивідуально-диференційований, компетентнісний підхід до навчання; вироблення умінь давати самостійну естетичну оцінку фольклорному твору; проектну роботу.

Таким чином, проведення лінгвокраєзнавчої роботи в системі початкової мовної освіти націлене на розвиток інтересу до своєї «малої» Батьківщини і до країни, частиною якої вона є, на формування найважливіших мовних умінь і навичок на місцевому мовному матеріалі, на формування соціокультурної компетентності, що дає змогу впливати на інтелектуальну, емоційну, практично-діяльнісну сфери особистості дитини.

Співпраця людей різних поколінь допомагає розвивати в школярів відповідальність, моральність, виховувати любов до вітчизняних святинь на своїй малій Батьківщині. Ця творча діяльність нерозривно пов'язана з розкриттям на конкретних прикладах руйнівності і згубності морального нігілізму, громадянської безвідповідальності, байдужості до природи, співгромадянам, пам'ятників культури та мистецтва.

Наші спостереження свідчать, що в учнів, які долучаються до вивчення мови засобами краєзнавчого матеріалу, формуються: активна життєва і громадянська позиція; інтерес до суспільного життя; почуття власної ідентифікації, приналежності до етносу; ідеали суспільної моральної поведінки, вчинків (турбота про близьких, друзів, ветеранів); основи світогляду, міркувань; гордість за діяння предків; знання своїх коренів; любов до праці, повага до людей; ставлення до рідної мови, історії, культури і літератури свого народу; риси громадянина, патріота.

Будь-які зміни в системі навчання й виховання дитини повинні бути виважені та методично обґрунтовані. Тому, поступово, систематично, методично вплітаючи елементи регіонального краєзнавства в навчально-виховний процес, застосовуючи новітні педагогічні технології, учитель не тільки розкриває особливості менталітету народу певного регіону, а й на цій основі виховує національно зорієнтовану, соціально адаптовану мовну особистість, носія національної культури.

Література:

1. Шрамко О. Краєзнавчий матеріал як засіб реалізації соціокультурної змістової лінії початкової мовної освіти в умовах Сіверського регіону». Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова). Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, Глухів, 2014.
2. Мосур О. С. Мікротопонімія кінця XVIII – початку XIX століття: Самбірський циркул. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.01 – українська мова. Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, 2019.

Мухортова М. А.,
студентка 41 ПО групи Навчально-наукового
інституту педагогіки і психології
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник — канд. пед. наук, ст. викладач Вишник О.О.

УСНА НАРОДНА ТВОРЧІСТЬ ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Усна народна творчість є невичерпним джерелом народної мудрості, інформаційно-пізнавальний і розвивальним ресурсом про звичаї і традиції народу, про його систему ціннісних орієнтацій, є потужним важелем національного виховання дітей молодшого шкільного віку у систему сучасної освіти, фундаментом гармонійного розвитку людини.

Жанрова специфіка й ідейно-тематичний зміст усної народної творчості дають колосальні можливості для її використання з освітньо-пізнавальною і виховною метою.

Адже у цей час закладаються передумови навчання й розвитку особистості учня, який, як задекларовано у Концепції «Нова українська школа», є «цілісна особистість, усебічно розвинена, здатна до критичного мислення; патріот з активною позицією, який діє згідно з морально-етичними принципами і здатний приймати відповідальні рішення, поважає гідність і права людини; інноватор, здатний змінювати навколишній світ, розвивати економіку за принципами сталого розвитку, конкурувати на ринку праці, учитися впродовж життя» [1].

Усна народна творчість допомагає зблизити дітей, об'єднати їх спільною та цікавою для всіх діяльністю. Регулярне проведення уроків з використаням усної народної творчості збагатить молодших школярів новими враженнями, буде сприяти формуванню соціальних компетенцій та нового соціального досвіду [3].

Отже, ми вважаємо доцільним використання усної народної творчості не тільки як засобу підвищення рівня соціальної адаптації молодших школярів з особливостями психофізичного розвитку, але й як емоційний потенціал, який дозволяє їм набувати соціальний досвід через виконання різних соціальних ролей, розвивати уміння зосереджуватися, самостійно думати, розвивати увагу та набувати життєву компетентність.

Розвивальний потенціал загадок, прислів'їв, приказок О. Ляховець вбачає в ознайомленні учнів із порами року, змінами у природі, поведінкою тварин чи птахів, особливостями росту рослин, явищами природи, вдачею й поведінкою переконливо доводить доцільність комбінування малих фольклорних жанрів із музичним, образотворчим мистецтвом, що не тільки посилить розвивальний ефект фольклору, але й розвиватиме у учнів молодших класів творчу уяву, мислення, пам'ять, спостережливість, увагу [3].

Педагог-практик Н. Кертис відмічає потужний вплив фольклорних засобів (насамперед лічилок, загадок, прислів'їв, приказок, примовок) на розвиток логіко-математичного мислення учнів молодших класів.

Адже такі фольклорні жанри як лічилки сприяють розширенню математичних знань, учать зіставляти і порівнювати, містять логічний числовий звукоряд, що характеризується чітким ритмом та віршованою формою. А загадки сприяють активізації мислення дітей, розвивають кмітливість, спостережливість. Прислів'я образно і чітко передають життєвий досвід від покоління до покоління. Активізації математичного словника дітей сприяє використання примовок та приказок.

На відміну від прислів'їв, вони позбавлені описовості та моралі, певних висновків, можуть бути незвичайними та трохи безглуздими. Ще один з малих фольклорних жанрів – скоромовка. Її зазвичай використовують з метою оволодіння дітьми умінням швидко і чітко вимовляти текст, повторюючи певну фразу чи невеликий віршований текст. Регулятором дитячих стосунків із метою вирішення конфліктної ситуації чи примирення після сварки може виступати мирилка.

Зміст певних мирилок допомагає розширити математичні знання, оволодіти операціями зіставлення та порівняння множин за кількістю у дітей молодшого шкільного віку. Окремої уваги заслуговують українські народні казки. Вони сприяють засвоєнню дітьми слів числівників, закріпленню уявлень про форму, величину, простір та час [2].

Таким чином, потребують подальшого дослідження проблеми усної народної розробки форм і методів соціальної адаптації за допомогою ігрової діяльності, введення їх в структуру шкільних занять, дослідження емоційного стану дітей.

Отже, фольклор сприяє розвитку соціальної адаптації і мислення, пізнанню світу, розкриттю особливостей довкілля, поведінки людей, формуванню логіко-математичних умінь учнів сприяють казки, загадки, лічилки, прислів'я, приказки, примовки, скоромовки. При роботі з дітьми доцільним є оптимальне поєднання фольклорних засобів із іншими видами мистецтва (музикою, образотворчим мистецтвом).

Література:

1. Корнійчук І. Складові майстерності вчителя на уроках читання початкових класах. Освітянин. 2019 № 2. С. 8-12.
2. Бадер В. І. Розвиток зв'язного мовлення школярів. Рідна мова. 2009. № 11. С. 60.
3. Варзацька Л. О. Методика розвитку зв'язного мовлення молодших школярів. Навч. пос. Ж., 2017. 127 с.
4. Сохин Ф. А. Психолого-педагогические основы развития речи дошкольников. М., 2015. 223 с.

Агій О. С.,
магістрантка ІІ року навчання
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник — канд. пед. наук, ст. викладач Мозуль І. В.

ІНТЕРНЕТ-СЕРВІСИ ЯК ЗАСІБ СТАНОВЛЕННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

За останні роки інтерес до проблеми творчості значно зріс, а в умовах функціонування освітніх закладів він є особливо актуальним, оскільки на сучасному етапі розвитку суспільства загострилася потреба в творчих особистостях, здатних вирішувати соціально-економічні проблеми. Еволюційні зміни суспільства надали інноваційним технологіям пріоритетного положення – їх переваги над традиційними методами виступають необхідною умовою розвитку національної системи освіти та її результативності.

Актуальність творчого розвитку учнів всіх вікових категорій є беззаперечною. Ефективність даного процесу в початковій школі залежить від використання інноваційних методів, зокрема інтернет-сервісів, які спроможні змінити, осучаснити навчання. Вони забезпечують унаочнення освітнього процесу; індивідуалізацію та урізноманітнення навчання; організацію колективної та групової роботи; здійснення контролю навчальних досягнень; уміння опрацьовувати інформацію, комп'ютерні та медіа навички. Дані сервіси можуть стати дієвим інструментом для формування творчої особистості здобувачів освіти, тому, що дозволяють використовувати всі ресурси для цього – файли, веб-сайти, документи, онлайн-вправи тощо.

Метою освітньої галузі «Природнича» є формування природознавчої компетентності учня шляхом засвоєння системи інтегрованих знань про природу, способів навчально-пізнавальної діяльності, розвитку ціннісних орієнтацій у різних сферах життєдіяльності та природоохоронної практики [3].

Упровадження інтернет-сервісів для здобувачів освіти є не лише джерелом позитивних емоцій, але й сприяє розвитку творчих здібностей школяра. Використання інтернет-сервісів може бути органічно застосовано на будь-якому етапі уроку, а також під час індивідуальної або словникової роботи, для вивчення нового матеріалу, з метою узагальнення набутих знань та їх закріплення, контролю знань і навичок.

Одним із способів формування творчої особистості здобувачів початкової освіти у процесі опанування природничої освітньої галузі є такий інтернет-сервіс як «Icograms 3D Map Designer». Розробники створили даний ресурс для того, щоб користувачі могли створювати інфографіку, ізометричні карти та ілюстрації самим простим способом. Також є змога завантажити всі об'єкти, які представлені у сервісі для використання їх у додатках, презентаціях, веб-сайтах тощо.

LearningApps.org – сервіс, який дозволяє створювати інтерактивні вправи, які можна використовувати в роботі з інтерактивною дошкою або як індивідуальні вправи для учнів. На сайті доступна велика база завдань, розроблених учителями з різних країн саме з природознавства, а також інших предметів шкільної програми.

PuzzleCup – це безкоштовний онлайн-ресурс для створення кросвордів. Створити кросворд за допомогою PuzzleCup надзвичайно просто і не потребує складних операцій. Ресурс дозволяє створювати кросворди у ручному режимі й автоматично.

Rebus1 – сервіс для створення ребусів. Педагог на заняттях із природознавства може зашифрувати важливі терміни, актуальні для тематики заняття, у вигляді ребуса [2].

Jigsawplanet – онлайн-сервіс, який дозволяє зробити пазли з будь-якої картинки або обрати з тих, які пропонує сама програма. Збирати пазли можна онлайн, є доступ обирати рівні складності головоломки та мову опису ресурсу.

Сервіс Wizer.me дозволяє створювати інтерактивні робочі аркуші, які варто використовувати під час дистанційного навчання, для домашніх робіт, для роботи в класі на інтерактивній дошці.

FreeMind – це одна з найпопулярніших безкоштовних програм для візуалізації ментальних карт. Її можна застосовувати для створення інтелект-карт з метою розвитку асоціативного мислення та кращого запам'ятовування навчального матеріалу [1].

Викладання природничої освітньої галузі для учнів 1-4 класів неможливе без проведення екскурсій. Це цікава і одночасно складна форма роботи. Україна Incognita – онлайн-ресурс, який дозволяє відвідати десятки українських музеїв, не виходячи зі свого будинку чи приміщення школи. Платформа є україномовною, здійснення екскурсій – цілком безкоштовне. Перед вибором мандрівки можна ознайомитись із її стислим, але змістовним описом.

Застосування інтернет-сервісів загалом змінює відносини вчителя та учня. Вони стають партнерськими, направленими на досягнення загальної цілі, а роль учителя буде зводитися більше до коригування та управління.

Отже, на сьогоднішній день у зв'язку з технічним прогресом та розвитком інформаційно-комунікаційних технологій все більшої популярності набуває використання інтернет-сервісів з метою навчання здобувачів початкової освіти для створення цікавих матеріалів з будь-якої теми з використанням текстів, зображень, відео та аудіо файлів. Дані сервіси стають зручним інструментом для створення електронного супроводу уроку, заняття або дистанційного курсу для молодших школярів. Вони дають можливість зібрати всі необхідні ресурси для уроку чи заняття: файли, веб-сайти, google документи, вбудувати в освітній процес потрібні файли та онлайнові вправи.

Література:

1. Добірка цікавих інтернет-ресурсів Режим доступу: http://aitdonntu.ucoz.ua/003_eoe/dobirka_intrnet-resursiv.pdf .

2. Інтернет-ресурси для уроків географії та природознавства. Режим доступу: https://naurok.com.ua/post/internet-resursi-dlya-urokiv-geografi-ta-prirodoznavstva.

3. Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою. 1-4 класи. К. : Видавничий дім «Освіта», 2011. 392 с.

4. Практичний інтенсив «Інтернет-ресурси в роботі вчителя» [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=Ay4dyBDvG_c&ab_channel=%D0%9D%D0%B0%D0%A3%D1%80%D0%BE%D0%BA

Іманова М. А.,
магістрантка ІІ року навчання
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник — канд. пед. наук, ст. викладач Мозуль І. В.

РОЛЬ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ДЛЯ ОПАНУВАННЯ ПРИРОДНИЧОЮ ОСВІТНЬОЮ ГАЛУЗЗЮ

У Новій українській школі акцентується увага на компетентнісному підході до організації освітнього процесу, який передбачає особистісно-діяльнісне навчання учнів. Запорукою цього є активні методи навчання за умови постійного залучення здобувачів початкової освіти до діяльності, аби школяр відчував себе активним учасником подій, прагнув до постійної самоосвіти, розвитку та вдосконалення.

Природнича освітня галузь як компонента інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у початковій школі є пропедевтичною сходинкою до формування цілісної природничо-наукової картини світу в учнів 1-4 класів і відіграє важливу роль у становленні та вихованні особистості, розвитку психічних процесів, формуванні її пізнавального інтересу до навчання.

За нормативними документами, природознавча компетентність учня являє собою поєднання природничих уявлень, знань, умінь і навичок, ставлень, оцінних суджень та досвіду діяльності, що дозволяють формулювати обґрунтовані й усвідомлені судження про об’єкти та явища природи і проявляються у процесі активних самостійних, практичних, дослідницьких, природоохоронних дій школяра.

Змалечку від природи малечі притаманна тяга до дослідів, нових вражень, незабутніх емоцій, інтерес до відкриттів, вони народжуються юними дослідниками, яким притаманні цікавість, допитливість, прагнення експериментувати, і найяскравіше ці риси проявляються у дитячому віці. Учень початкових класів внутрішньо прагне пізнавати навколишній світ, має всі необхідні поведінкові задатки, тому у процесі опанування природничою освітньою галуззю вчителю варто звертати увагу саме на дослідницьке навчання.

Навчання з природознавства має бути цікавим, активним, насиченим, динамічним, наближеним до життя, унаочненим, дохідливим і зрозумілим. У процесі роботи з молодшими школярами вчителю слід прагнути викликати у дітей допитливість та інтерес до природи. Урізноманітнюючи методи, прийоми і засоби навчання, у першу чергу учитель повинен надавати перевагу спостереженням учнів за природою, практичним роботам, дослідам, екологічному моделюванню та прогнозуванню, вирішенню ситуативних завдань, роботі з інформаційними джерелами, а також практичній діяльності з охорони природи. Значна роль у цьому відводиться дослідницькому методу навчання, який передбачає організацію процесу пошуку і отримання нових знань про живу і неживу природу.

Дослід має важливе значення для всебічного розвитку пізнавальних здібностей здобувачів початкової освіти, зокрема дає можливість детально охарактеризувати предмети природи, побачити зсередини різноманітні процеси, проаналізувати властивості природних об'єктів, зрозуміти сутність природних явищ, сприяє формуванню усвідомлення фактів, законів, закономірностей та причинно-наслідкових зв’язків природи, екологічному вихованню, розвитку спостережливості, уваги, мислення і показники розумової діяльності – уміння різнобічно розглядати об’єкт, аналізувати, класифікувати, порівнювати, узагальнювати, систематизувати, розв’язувати проблемні ситуації, планувати свою діяльність і здійснювати рефлексію, а також мовленнєві здібності молодших школярів [1].

Навчально-дослідницька діяльність учнів — одна із прогресивних форм навчання в сучасній школі, оскільки дає можливість розвивати як інтелектуальні, так і творчі здібності учнів. В основі дослідницької діяльності лежать розвиток пізнавальних умінь і навичок учнів; уміння орієнтуватися в інформаційному просторі; уміння самостійно конструювати свої знання; уміння інтегрувати знання з різних галузей наук; уміння критично мислити; уміння бачити, усвідомлювати й розв’язувати проблему; встановлювати причинно-наслідкові зв’язки між предметами, об’єктами, процесами і явищами природи, здатність до самонавчання і організації власної діяльності.

Дослід як метод навчання є способом взаємопов'язаної діяльності вчителя та учнів: учитель керує (організовує, планує, контролює, стимулює, корегує, аналізує й оцінює) діяльністю учнів, спрямовує на вивчення предметів і явищ природи у спеціально створених умовах шляхом зміни об'єктів або умов їх існування з використанням відповідного матеріального обладнання. Вона буде успішною за умови дотримання наступних принципів: доступності, природності, наочності, свідомості, самодіяльності. Важливо саме в початковій школі створити умови для реалізації вікової потреби в пошуково-дослідницькій активності. Дослідницька діяльність дає можливість учителю сформувати пропедевтичну систему наукових понять і дослідницьких умінь у молодших школярів, освоєння яких дозволить молодшому школяреві відчувати радість відкриття нового [1].

Ми вважаємо дослідницьку діяльність здобувача початкової освіти одним з ефективних шляхів розвитку його творчих здібностей, що позитивним чином впливає на формування природознавчої компетентності, а дослідницький метод – одним із найдоступніших, найбільш раціональних, ефективних і результативних для використання в початкових класах.

Література:

1. Козій В. Дослідницька діяльність учнів початкової школи на уроках природознавства. Режим доступу: https://sno.udpu.edu.ua/index.php/naukovo-metodychna-robota/85-neperervna-pedahohichna-osvita-v-ukrayini-stan-problemy-perspektyvy-2018-r/86-doslidnitska-diyalnist-uchniv-pochatkovoji-shkoli-na-urokakh-prirodoznavstva

2. Семенова, Н.А. Дослідницька діяльність учнів. Початкова школа. 2006. № 2. С.45-49.

3. Якимів Н.А. Проектно-дослідницька діяльність молодших школярів. Дослідницька робота школярів. 2003. № 1. С. 48-51.

Малиновська О. О.,
магістрантка ІІ року навчання
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник — канд. пед. наук, ст. викладач Мозуль І. В.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО ВИВЧЕННЯ ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

На сучасному етапі становлення української системи освіти її основною метою є формування особистості, яка хоче і вміє вчитися, є активним суб'єктом діяльності, а не просто здобуває знання. Прийшовши вперше до школи, діти відчувають невимовну радість, бажання навчатися, їх оточує все нове, незвідане, захоплююче, що викликає низку нових та яскравих переживань. Проте нове оточення, вимоги вчителя, види діяльності, знайомство з іншими дітьми, зміна розпорядку дня породжує у першокласників складну гаму почуттів із якими дітям важко самостійно розібратися.

З часом діти починають втрачати інтерес до навчання, а виконання завдань учителя для них стає нудним процесом, який найчастіше не викликає позитивних емоцій, через що першокласники відчувають складність і неможливість виконання поставлених перед ними завдань. У зв'язку з цим, одним з основних питань, яке стоїть перед вчителем на початку довготривалого шляху опанування молодшими школярами шкільної науки є виховання пізнавального інтересу учнів [28, с. 84].

Основною формою розвитку пізнавального інтересу молодших школярів є навчання, де учні, з одного боку, здобувають нові знання, що розширюють їхній кругозір, а з іншого – розвиваються навчальні можливості, які сприяють самостійному й творчому використанню запасу знань, вмінь та навичок школярів для пошуку нового та задоволення власних потреб. [31, с. 280].

У Державному стандарті початкової загальної освіти, у типових програмах освітньої галузі «Природнича» зазначається, що навчально-пізнавальна діяльність повинна базуватися на компетентнісно-орієнтованих завданнях з використанням сучасних освітніх технологій. З метою залучення всіх школярів до активного пізнавального процесу вчителю необхідно створити таке навчально-предметне середовище, яке б забезпечило можливість вільного доступу учнів до різних інформаційних джерел, колективної співпраці над спільною справою, спілкування з однолітками [19, с. 38].

Аналіз досвіду педагогів-практиків свідчить про зацікавленість дітей молодшого шкільного віку до вивчення природничої освітньої галузі, оскільки цей навчальний предмет дає дитині можливість пізнати загадковий світ природи, дізнатись цікаві факти про об'єкти живої і неживої природи, природні явища, знайти відповідь на запитання, які виникають у дітей під час прогулянки чи повернення додому, стати активним дослідником навколишнього середовища.

Під час вивчення природознавства пізнавальний інтерес доцільно розглядати як якість діяльності, яка відображає ставлення школяра до вивчення предмета або процесу навчальної діяльності, що привертає увагу багатьох педагогів до даної проблеми, а тому потребує переосмислення підходу до вирішення поставленого завдання перед системою початкової освіти [11, с. 60].

На нашу думку, педагогічний підхід до вирішення даної проблеми полягає у необхідності підтримувати та збуджувати стан зацікавленості молодших школярів до навколишніх явищ природи, етичних, моральних та наукових цінностей; відкривати разом з учнями цікаві факти явищ навколишнього світу та досліджувати їх; сприяти цілеспрямованому формуванню інтересу здобувачів початкової освіти як цінної властивості особистості, що спонукає до творчої активності та цілісного розвитку особистості [15, с. 3].

Аналіз вимог освітніх програм для 1-4 класів та науково-методичної літератури засвідчив, що формування ключових предметних та міжпредметних компетентностей, які мають безпосередній вплив на формування пізнавального інтересу молодших школярів, базується на використанні наступних методів:

1. продуктивного, сутність якого полягає у тому, що вивчений матеріал обов'язково повинен використовувати на практиці;
2. частково пошукових або евристичних, які передбачають пошук школярами окремих елементів нових завдань через вирішення пізнавальних завдань;
3. проблемний метод спрямований на те, що учень повинен усвідомити проблему та знайти способи (шляхи) її вирішення;
4. інтерактивні методи використовуються педагогами у випадку активної взаємодії всіх учнів, в процесі якої кожна дитина розуміє важливість своєї діяльності та відчуває власну успішність [11, с. 62].

Стрімке розширення інформаційних потоків у сучасному світі на способи передачі й засвоєння інформації й часто традиційні прийоми подання та вивчення нової інформації не є ефективним. У зв'язку з цим, на уроках природознавства вчителю необхідно використовувати різноманітні бесіди, створювати проблемні ситуації, використовувати творчі завдання, на основі діяльнісного підходу створювати ситуації успіху, в процесі яких школярі будуть шукати відповіді на поставлені запитання й тим самим активізувати пізнавальний інтерес. Теми занять можуть бути різними, проте вони повинні відповідати навчальній програмі, пізнавальним інтересам школярів, принципам наступності, систематичності, диференційованості. [11, с. 63].

Ми вважаємо, що під час формування пізнавального інтересу молодших школярів на уроках природознавства не можна залишати поза увагою важливість використання міжпредметних зв'язків, оскільки вони сприяють формування цілісної картини світу, розвитку творчої думки, фантазії, вмінню бачити та розуміти прекрасне в природі, літературі, музиці, житті.

На основі аналізу літературних джерел виокремимо основні етапи формування пізнавального інтересу до опанування природничою освітньою галуззю в початкових класах:

1. підготовка фундаменту для виникнення пізнавального інтересу, а саме – створення сприятливих умов для виникнення потреби в отриманні знань;
2. формування позитивного ставлення школярів до предмета та різного виду діяльності на власному прикладі;
3. організація навчальної діяльності в такий спосіб, щоб викликати справжній пізнавальний інтерес до вивчення природознавства й подальше його формування [31, с.281].

До психолого-педагогічних умов активізації пізнавальної діяльності молодших школярів відносять: забезпечення єдності цілей освітнього процесу; педагогічно обґрунтоване використання дидактичних принципів; створення сприятливої атмосфери та забезпечення емоційності навчального процесу; використання різноманітних методів, форм, прийомів та засобів навчання; орієнтація школярів на виконання систематичної самостійної навчальної діяльності [28, с.85].

Ознаками, за якими можна визначити рівень сформованості та розвитку пізнавального інтересу учнів на уроках з природничої освітньої галузі в початковій школі, є: ініціативність у відповідях та виступах; самостійність у роздумах школярів; активна участь в освітньому процесі; самостійне розв'язування творчих, експериментальних та пізнавальних завдань; стійке бажання до пояснення сутності явищ природи та їх закономірностей; пошук цікавого матеріалу в різних джерелах інформації; робота над виконанням завдання у вільний від навчання час.

Таким чином, активізація навчальної діяльності молодших школярів у процесі вивчення природознавства полягає в цілеспрямованій діяльності вчителя з метою розробки та використання такого змісту, форм, методів та засобів навчання, які за своєю природою відповідали б віковим особливостям молодших школярів та задовольняли їхні потреби у пізнавальній, інтелектуальній, творчій і самостійній навчальній діяльності.

Література:

1. Волошина О.В., Гуцал Л.А. Активізація пізнавальної діяльності молодших школярів на уроках природознавства. Підготовка вчителя НУШ. Зб. наук. пр. 2017. С. 59-63.
2. Горчинський С.В. Інтерес до навчального предмету як особливий вид пізнавального інтересу. 2008. С. 1-10. URL: http://erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456 (дата звернення 12.01.2021).
3. Державний стандарт початкової освіти. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-п#Text (дата звернення 07.11.2020).
4. Ілляш С. Педагогічні умови формування пізнавального інтересу до навчання в учнів початкових класів. Молодь і ринок. 2012. №6 (89). С. 81-84.
5. Карнаухова А.В., Самченко І.В Психолого-педагогічні особливості розвитку пізнавальних інтересів учнів у процесі початкової школи. Молодий вчений. 2018. № 4 (56). С. 279-283.

Мозуль І. В.,
кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри теорії і методики початкової освіти
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГІЧНОГО НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

В умовах Нової української школи однією з пріоритетних є проблема виховання людини, здатної гармонійно взаємодіяти з природним середовищем, що її оточує. Головним завданням екологічної освіти можна вважати засвоєння наукових знань про взаємозв'язок природи, суспільства і людської діяльності; розуміння багатогранної цінності природи для суспільства в цілому і кожної людини зокрема; оволодіння нормами правильної поведінки в природному середовищі; розвиток потреби спілкування з природою; активізацію діяльності щодо охорони й поліпшення навколишнього середовища.

Сучасні діти – продукт нового, інформаційного суспільства, для якого характерні динамізм, рухливість, мінливість. Соціологічні та психологічні дослідження доводять, що масштабне розширення інформаційного середовища, можливість вільно одержати будь-які факти означає, що від людини вимагається не стільки знати й запам'ятовувати, скільки вміти знаходити, відбирати потрібну інформацію, засвоювати її, інтерпретувати, обробляти, використовувати як для особистісного розвитку, так і для вирішення професійних і соціальних завдань

Виховання сучасного підростаючого покоління повинно базуватися лише на сприятливих умовах життя – як природних, так і соціальних. Екологічні проблеми є актуальними у зв'язку із загрозою фізичному та психічному розвитку людини, тому надзвичайно важливим завданням педагога є формування екологічної свідомості, яка інтегрує в собі такі поняття, як екологічне мислення, екологічна етика, психологія, екологічна поведінка.

Проблема екологічного виховання завжди викликала інтерес багатьох вчених, зокрема Н.П. Байбари, Ф.В. Дістерверг, Й.Г. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, В.О. Сухомлинського, К.Д. Ушинського, які, незважаючи на різні свої позиції, сходяться на єдиній думці, що дитина повинна в площині екологічної освіти засвоїти не тільки теоретичні знання, а й опанувати практичними уміннями.

У дітей молодшого шкільного віку ставлення до природи перш за все виражається в пізнавальній сфері, чому сприяють два моменти. По-перше, значимість в їх житті навчальної діяльності: велика частина учнів початкових класів ще захоплені самим процесом пізнання, що задає певний спосіб поведінки – їм цікаво дізнаватися щось нове. По-друге, вже сформоване вміння читати: у молодших школярів з'являється можливість самостійно з різних джерел інформації отримувати відповіді на свої запитання «чому» [2].

Аналіз науково-методичної літератури з означеної проблематики засвідчив, що існує кілька способів формування мотивації до засвоєння екологічних знань і формування природоохоронних умінь. Один із них – це «егоїстичне мотивування». Незадовільне екологічне становище в країні в першу чергу позначається на здоров'ї дітей, спричинюючи алергічні захворювання. Життєві приклади допомагають показати здобувачам початкової освіти необхідність їх співучасті у вирішенні екологічних проблем. Спосіб створення мотивації у дітей до засвоєння екологічних знань – це звернення до їх природного бажання приміряти на себе авторитет дорослих, наприклад, зуміти пояснити дорослому взаємозв'язок того, що погано закритий кран на кухні може призвести до пересихання водойм. Застосування ігрових методів навчання – цей метод є одним з найактуальніших для даного вікового періоду, оскільки молодший шкільний вік є особливим і його можна розцінювати як перехідний від дошкілля, де провідною діяльністю була ігрова діяльність, до школи, коли провідною діяльністю стала навчальна [4].

Починати займатися екологічним вихованням варто з раннього дитинства як в школі, так і в сім'ї. Педагогам і батькам необхідно закласти основу екологічної культури і прагнути розвивати у дітей відповідальне ставлення до природи. Діти молодшого шкільного віку проявляють значний пізнавальний інтерес до світу природи, що слугує підґрунтям формування екологічної культури і свідомості під час вивчення природничої освітньої галузі. Інтереси, прагнення, зацікавленість слугують мотивами для подальшого формування дбайливого і бережливого ставлення до навколишнього середовища [1].

Зміст екологічного виховання включає в себе 3 взаємопов'язаних компоненти:

1. Когнітивний – це поняття, які характеризують людину, працю, природу і суспільство в їх взаємодії.

2. Емоційний – емоційний стан молодшого школяра в процесі спілкування з природним середовищем, морально-естетичне сприйняття природи.

3. Діяльнісний – опанування видами і способами суспільно-корисної практичної діяльності учня, спрямованої на формування умінь екологічного характеру [3].

Означені три компоненти утворюють ядро змісту екологічного виховання, застосовуються у процесі відбору екологічних знань і умінь для початкової школи з відповідною їх спрямованістю на молодший шкільний вік.

Виділяють такі основні етапи формування екологічної культури здобувачів початкової освіти:

І етап – дітей вчать бачити і розуміти красу навколишнього світу;

ІІ етап –у молодших школярів закладається потреба не лише спостерігати а й бережливо ставитися до природи, охороняти, примножувати та збагачувати;

ІІІ етап – учні усвідомлюють що людина є своєрідною частинкою природи; через спілкування з довкіллям виховує в собі найкращі моральні якості;

IV етап – відбувається становлення екологічної відповідальності як основної риси особистості на основі знань про екологічні проблеми сучасності і можливості впровадження концепції сталого розвитку сучасної цивілізації та довкілля.

Спочатку учні початкових класів вчаться помічати прекрасне та незвичне навколо себе, спостерігати, досліджувати, милуватись природою, охороняти природу, не шкодити їй, робити довкілля чистішим, долучатися до різних природоохоронних акцій. Важливий аспект психологічної підготовки підростаючого покоління у сфері формування екологічної культури – формування почуття співпричетності, відповідальності, розуміння необхідності піклування про природу, готовність жити у злагоді з природою і у відповідності до її законів. На наступних етапах метою формування екологічної культури є усвідомлення учнями масштабів екологічної кризи, знання й розуміння причин і наслідків негативного впливу людства на природне середовище, формування нового типу мислення, вироблення креативних ідей зі збереження довкілля, посильна практична діяльність, спрямована на виявлення нагальних проблем і покращення стану навколишнього природного середовища [5].

Екологічне виховання з його націленістю на виховання відповідального ставлення до природи є основним і обов'язковим компонентом загальноосвітньої підготовки учнів. Опанування природничою освітньою галуззю в 1-4 класах розширює кругозір, розвиває спостережливість, мислення школярів, виховує уважне ставлення і любов до природи, формує основи екологічної культури і свідомості.

Таким чином, любов до природи варто виховувати з раннього дитинства, оскільки виховання дбайливого ставлення до навколишнього середовища бере свій початок від розвитку дитячих інтересів до подальшого формування нових знань, розвитку умінь, розширення досвіду і поглиблення почуттів.

Література:

1. Вершинін Н.А. Виховання у молодших школярів любові до природи рідного краю, інтересу до природознавчих занять. Початкова школа. 1998. № 10. С. 9-11.

2. Воробйова О.М. Екологічна освіта молодших школярів. Початкова школа. 1998. № 6. С. 63-64.

3. Жукова І. На допомогу екологічному вихованню учнів. Початкова школа. 1998. № 6. С. 125-127.

4. Пахомов О. П. Методичні рекомендації до оволодіння екологічними знаннями. Початкова школа. 1998. № 6. С.26-28.

5. Плешаков А.А. Екологічні проблеми і початкова школа. Початкова школа. 2001. № 5. С. 2-8.

Панченко К. О.,
магістрантка ІІ року навчання
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник — канд. пед. наук, ст. викладач Мозуль І. В.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Проблема розвитку пізнавальної активності молодших школярів є однією з найактуальніших в теорії і практиці сучасної початкової освіти, оскільки вона виступає у ролі необхідної умови формування розумових якостей дітей, їхньої ініціативності, творчості, самостійності, вмотивованості, відповідальності [7, с. 219].

Навчання є основною формою розвитку пізнавальної активності школярів, яка з одного боку дає можливість здобувати нові знання, а з іншого – розвивати навчальні можливості учнів, за допомогою яких вони зможуть творчо й самостійно підходити до вирішення поставлених завдань та задовольняти власні потреби у пізнанні. Варто звернути увагу на те, що для розвитку пізнавальної активності молодших школярів велике значення має розвиток таких психічних процесів, як уява, увага, пам'ять, оскільки саме вони лежать в основі розвитку творчих здібностей та продуктивного мислення школярів [19, с. 206].

Характерною особливістю розвитку пізнавальної активності у дітей молодшого шкільного віку є здатність порівнювати новий досвід з попереднім, демонструвати самостійність у процесі вирішення проблемних ситуацій, бажання сприймати нову інформацію. Ми в повній мірі погоджуємося з думкою В.

Лозової з приводу того, що пізнавальна активність має безпосередній зв'язок з емоціями, а вольові риси школярів дають можливість проявити наполегливість у подоланні труднощів, довести правильність власної думки, знайти вихід зі складної ситуації [7, с. 219].

Таким чином, можемо сказати, що пізнавальна активність є психологічним складним структурним утворенням, до якого входять три компоненти:

1. Операційний – характеризується рівнем розвитку мисленнєвих операцій і пізнавальних процесів.
2. Мотиваційний – полягає у забезпеченні пізнавальних потреб та інтересу школярів, створенні умов для формування позитивного ставлення учнів до навчання та прояву ініціативності.
3. Результативний – передбачає формування психічних утворень, які виникають внаслідок прояву пізнавальної активності, наприклад: становлення потреб, які посилюють пізнавальний інтерес, поглиблення внутрішніх пізнавальних мотивів, виникнення властивостей, які позитивно впливають на прояв пізнавальної активності [7, с. 220].

Аналіз наукових праць з теми дослідження продемонстрував, що пізнавальна активність є не вродженою якістю особистості, а набутою, яка формується та розвивається під час навчання шляхом переходу від дій, які керуються педагогом до пізнавальної діяльності, яка ґрунтується на творчому підході й самостійному виконанні поставленого завдання. У дослідженнях акцентується увага на тому, що молодший шкільний вік є найбільш сприятливим періодом для розвитку пізнавальної активності, оскільки саме в цей час закладається фундамент для розвитку особистості, формуються її вольові якості, світогляд, ставлення до навколишнього світу й самого себе, вміння контролювати свої емоції та долати труднощі. Пізнавальна діяльність учнів початкової школи спрямовується на оволодіння новими знаннями, вміннями та навичками, розвиток творчого мислення, активної й самостійної діяльності, формування вміння проводити спостереження, вдосконалення уваги й пам'яті, мобілізації морально-вольових зусиль [14, с. 50].

Розглянемо та проаналізуємо фактори, які здійснюють безпосередній вплив на формування пізнавальної активності молодших школярів. У науковій літературі їх поділяють на п'ять груп:

1. Спонукальні – характеризуються проявом інтересу до знань, предмету, цікавості, допитливості, бажанням краще засвоїти навчальний матеріал, прагненням пізнати щось нове й незвідане.
2. Освітні – до них відносять факти, закони, теорії, уявлення, методи науки тощо.
3. Процесуальні – серед даних факторів особливе місце займають методи, прийоми та способи роботи педагога зі школярами.
4. Соціальні – засоби масової інформації, знайомство з представниками різних професій.
5. Психологічні – вікові особливості школярів, здібності, нахили, інтереси, таланти, воля [14, с. 50].

Формування пізнавальної активності відбувається в декілька етапів, кожен із яких характеризується рівнем пізнавальної активності, які в свою чергу визначаються наступними критеріями:

- предметно-змістовними, тобто ступенем засвоєння знань, умінь та навичок;
- діяльнісними – ступенем сформованості вмінь трансформувати здобуті знання та використовувати їх в нових навчальних ситуаціях;
- мотиваційними – ступенем сформованості пізнавальної мотивації, спрямованістю та стійкістю пізнавального інтересу, ставленням до пізнавальної діяльності [14, с. 51].

На основі зазначених критерій визначають рівні сформованості пізнавальної активності. Вони поділяють на:

1. Інструктивно-виконавчий рівень. Особливістю даного рівня є поява перших елементів пізнавальної активності, наприклад, виконання дій за зразком, інструкцією, які внаслідок закріплення механізмів найпростіших переносів передбачають виконання завдань за аналогією, а також використання зразків основних форм інтелектуальної діяльності.
2. Відбивно-перетворюючий рівень самостійності характеризується досягненням основ пізнавальної самостійності, зокрема виробленням основних прийомів, способів, умінь, навичок і можливості їх використання в практичній діяльності, достатньою сформованістю інтелектуально-пізнавальних вмінь з метою використання в стандартних ситуаціях.
3. Творчий рівень пізнавальної самостійності. Головною вимогою даного рівня є сформованість вміння творчо підходити до вирішення поставлених завдань, оцінювати ситуацію з різних точок зору, приймати нестандартні рішення, самостійно ставити проблему та вибирати шляхи її вирішення [14, с. 51].

Серед передумов ефективного розвитку пізнавальної активності науковці виділяють наступні:

- врахування вікових та індивідуальних особливостей розвитку особистості;
- побудова навчального матеріалу як системи знань, що систематично розвивається, доповнюється, розширюється, шляхом впровадження творчих завдань в освітній процес;
- зміна принципів засвоєння знань, вмінь та навичок;
- орієнтування на особистісно-орієнтоване та евристичне навчання;
- застосування спільних форм організації навчального процесу;
- створення високого емоційного настрою школярів та позитивної мотивації [14, с. 52].

З метою розвитку пізнавальної активності молодших школярів на уроках в початковій ланці необхідно:

- систематично використовувати пізнавальні завдання;
- на кожному уроці, починаючи з найпростіших, формувати загально пізнавальні вміння;
- поетапно формувати всі вміння, оскільки відсутність достатнього досвіду учнів може негативно вплинути на подальше навчання;
- розвивати прийоми розумової діяльності, які знаходяться в основі пізнавальних умінь: порівняння, аналіз, абстрагування, узагальнення [4, с. 2].

На основі аналізу педагогічного досвіду учителів-практиків можемо зазначити, що від правильної організації роботи, приділення уваги кожному учню залежить розвиток розумових здібностей школярів, їхня віра у власні сили, здібності, можливості. На кожному уроці вчитель повинен забезпечити реалізацію умов необхідних для того, щоб здобувач початкової освіти був активним суб'єктом навчальної діяльності.

Література:

1. Бібік Н. М., Вашуленко М. С., Мартиненко В. О. Формування предметних компетентностей в учнів початкової школи: монографія. Київ: Педагогічна думка, 2014. 346 с.
2. Бондар Ю. В. Формування творчої активності молодших школярів засобами інтерактивних технологій. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія: зб. наук. пр. 2020. Вип. 61. С. 9–13.
3. Горецька О. Пошуково-дослідницька діяльність як умова формування пізнавальної активності молодших школярів. Підготовка майбутніх педагогів у контексті стандартизації початкової освіти. Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції 18 вересня 2019 року. Бердянськ. 2019. С. 218-224.
4. Дубровська Л. О., Дубровський В. Л., Висовень А. С. Технологія інтерактивного уроку в початковій школі. Психолого-педагогічні науки. 2017. № 2. С. 90-94.

Сем'янова М. М.,
магістрантка ІІ року навчання
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник — канд. пед. наук, ст. викладач Мозуль І. В.

МІСЦЕ УСНОЇ НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ В РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Серед загальнонаціональних культурних цінностей, таких, як мова, живопис, прикладне мистецтво, архітектура, вагоме місце займає український фольклор. Усна народна творчість є цінним надбанням українського суспільства, яке з давніх-давен сприяло пізнанню навколишнього світу, а також навчанню і вихованню підростаючого покоління.

В усній народній творчості широко знаходить своє відображення краса, багатство та різноманітність природи. З давніх часів усна народна творчість була способом пізнання навколишнього світу, засобом становлення особистості. Усна народна творчість є цінним надбання українського суспільства, яке з давніх-давен сприяє пізнанню навколишнього світу, а також навчанню і вихованню підростаючого покоління. До усної народної творчості відносяться казки, легенди, байки, перекази, пісні, загадки, приказки, прислів'я. У них акумулюється все те найважливіше, накопичене століттями, що варте уваги.

Впровадження усної народної творчості в процес опанування навчальними предметами в початковій ланці освіти активізує свідомість, розуміння власної культури, сприяє формуванню правильного світосприйняття школярами. За допомогою фольклору діти пізнають навколишній світ, вчаться бути уважними, швидко і правильно розв'язувати завдання, міркувати логічно і креативно. Вміле використання усної народної творчості формує в учнів філософське світосприймання, національний менталітет, екологічну культуру та природоохоронну свідомість. Усна народна творчість відіграє важливу роль у процесі формування особистості здобувача початкової освіти, оскільки слугує засобом розвитку естетичних почуттів, моральності й самосвідомості, художнього, морально-естетичного, трудового, екологічного, творчого виховання учнів у процесі їх навчальної діяльності та дозвілля.

Педагоги і методисти стверджують, що використання усної народної творчості на уроках природознавства позитивно впливає на організацію освітнього процесу і допомагає урізноманітнити види учнівської діяльності, активізує пізнавальний інтерес до навчання загалом і вивчення окремого предмета зокрема, сприяє розвитку розумових здібностей, розширює світогляд вихованців, закладає людські якості та формує естетичні смаки. Робота з усною народною творчістю під час навчання здобувачів освіти природничої освітньої галузі сприяє розширенню, збагаченню і поглибленню знань про природній світ, працю людей, допомагає збагнути багатство флори та фауни і таємниці рідного краю, виховує любов і бережливе ставлення до живого, бажання примножувати ресурси природи, що позитивно впливає на формування освічених, високоморальних і свідомих громадян.

Під час організації навчання з природничої освітньої галузі вчителю початкової ланки освіти доцільно використовувати фольклорний матеріал про предмети, об'єкти, процеси природи, а саме про пори року і сезонні зміни, природні явища, рослинний і тваринний світ, взаємозв'язки у природі, працю людей на уроці у бесідах для актуалізації опорних знань чи узагальнення і систематизації вивченого, для мотивації навчальної діяльності, для організації парної або групової роботи молодших школярів, для виконання завдань творчого і проблемного характеру, для реалізації ігор та інноваційних технологій навчання.

Твори допомагають зануритися у світ природи, відчути і зрозуміти її красу, яку передають у віршах і казках за допомогою різних словесних засобів – епітетів, порівнянь, метафор, гіпербол. Легенди занурюють дітей у світ історії появи або виникнення об'єктів і явищ навколишнього світу. Веснянки, обжинкові пісні, щедрівки знайомлять дітей молодшого шкільного віку з традиціями українського народу і видами сільськогосподарської діяльності людей у різні пори року. Загадки допомагають познайомити учнів з різноманітністю флори і фауни, характеризуючи особливості зовнішнього вигляду представників, характером живлення і способом існування. Прислів'я і приказки є крилатими виразами, які транслюють мудрість українського, влучно підкреслюючи особливості життєдіяльності рослин, поведінки птахів, тварин тощо. Прикмети дуже влучно прогнозують стан погоди, дають можливість розвивати увагу та спостережливість учнів 1-4 класів.

У процесі роботи над фольклорними творами вчитель має можливість сприяти розвитку психічних процесів учнів, їхніх комунікативних здібностей, збагачувати словниковий запас, активізувати самостійність і творчість школярів, виховувати любов до природи, почуття прекрасного, створювати позитивний мікроклімат на уроці, природолюбиву атмосферу, підвищувати мотивацію та пізнавальний інтерес до навчання.

Жанри усної народної творчості та дитячий фольклор природничого змісту допомагають познайомити учнів початкових класів з багатством навколишнього природного світу, зв'язками у природі, значенням природи у житті людини, традиціями природокористування. Систематичне використання народознавчого матеріалу сприяє позитивному ставленню та підвищенню інтересу школярів до вивчення історії, культури, природи і традицій рідного краю. Урок з природничої освітньої галузі, який базується на використанні загадок, віршів, легенд, оповідань, казок, прислів'їв, приказок і прикмет, є більш живим, емоційно насиченим, інтерактивним, ефективним, продуктивним і результативним.

Література:

1. Вікторенко І. Формування пізнавального інтересу до природознавства засобами усної народної творчості. Рідна школа. 2014. № 3. С. 54–56.
2. Різник Л. Народні традиції ставлення до природи як метод екологічного виховання. Початкова школа. 1998. № 7. С. 23-24.
3. Софієнко, І. О., Тишкевич, Ю. М., Танська, В. В. Використання усної народної творчості на уроках природознавства. Зб. наук. пр. Біологічні дослідження. 2011. С. 73-74.
4. Стельмахович М. Етнопедагогічні основи вивчення природознавства в школі. Початкова школа. 2010. № 2. С. 28–32.
5. Шаповал Л. Казка як засіб формування екологічних знань. Початкова школа. 2009. № 1. С. 24–25.

СЕКЦІЯ 15. ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

Гришко Я.В.,
магістрантка кафедри дошкільної освіти
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
Науковий керівник – канд. пед. наук, доц. Матвієнко С.І.

ФІТБОЛ–ГІМНАСТИКА ЯК ТЕХНОЛОГІЯ ОЗДОРОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Дошкільний вік – найголовніший період у житті дитини. В цей період відбувається розвиток фізичного здоров'я. Тому дуже важливо з раннього дитинства залучати дітей до фізичної активності, різних її видів, до оздоровлення та загартування. Тому нині все частіше зростає інтерес до формування найсприятливіших умов для фізичного розвитку та пошуку нових, інноваційних, нетрадиційних методів роботи з дітьми старшого дошкільного віку. Для того, щоб формувати та привчати дітей до збереження власного здоров'я, слід заохочувати їх до щоденного використання фізкультури в їхньому житті, необхідно використовувати при цьому сучасні оздоровчі технології. Такі вчені як Ж. Петрова, О. Богініч, Н. Левінець, вважають, що використання різноманітних оздоровчих та корекційних технологій у щоденному житті дитини, в тому числі фітбол-гімнастики позитивно впливає на розвиток їхнього організму.

Однією із інноваційних технік є фітбол-гімнастика, цей вид все частіше використовується в роботі з дошкільниками. Фітбол-гімнастика є однією з інноваційних форм роботи з дітьми. Фітбол (*Fitball*) – у перекладі з англійської означає м'яч, який потрібний для виконання оздоровчої мети (*fit* – оздоровлення, *ball* – м'яч) [3].

Фітболи – це м'ячі великого розміру, які почали з'являтись відносно нещодавно. В середині 90-х років, цей вид почав застосовуватися задля оздоровчих, медичних цілей. Лікар-фізіотерапевт Сюзан Кляйн Фогельбах в Базелі (Швейцарія) використала фітбол на заняттях з дітьми, які хворіють на дитячий церебральний параліч. Джоан Познер Майер – американський лікар у 1980-х роках, користувалася м'ячами для реабілітації хворих після травм опорно-рухової системи. Зараз фітболи застосовуються в таких галузях, як педагогіка, медицина та спорт [1].

Існують різні види таких м'ячів:

- фізіоролли – з'єднані один з одним два м'ячі, що створюють стійкий овальний рол;
- м'ячі – стільці – мають чотири невеликі ніжки;
- хопи – м'ячі з ручками для стрибків;
- великі масажні м'ячі та інші [2].

Гімнастика із застосуванням фітболів є одним із різновидів фітнес-гімнастики. Колір, запах, розмір і пружність є властивостями м'яча. Застосування їх дає змогу узгоджувати корекційні, оздоровчі і дидактичні завдання. Під час виконання вправ із м'ячем, відбувається одночасна робота вестибулярного, рухового, тактильного та зорового аналізаторів, що посилює результат занять.

Вібрація, яку відчувають діти, коли сидять на фітболі, чимось схожа на їзду верхи на коні. Не дуже сильні хвилі вібрації постійно стимулюють функції різних систем органів, таких як: шлунок, кора надниркових залоз, печінка, нирки, підсилення перистальтики кишечника та інших органів. Крім того, м'ячі індивідуалізують оздоровчо-освітній процес у закладах дошкільної освіти. Застосування фітбол-гімнастики на заняттях допомагає укріплювати черевний прес і м'язи спини, створює м'язовий корсет і найголовніше – формується правильна постава [4].

Доведено, що використання даного виду оздоровчої технології ефективно впливає на становлення точності рухів у дітей старшого дошкільного віку. Тому що саме в віці 4–7 років генеруються рухові координаційні вміння. Вправи для розвитку координації рухів діти вивчають на заняттях з фізкультури, прогулянках, на ранкових зарядках, саме тоді діти починають розуміти принцип виконання, а от якість виконання вони засвоюють на заняттях з фітбол-гімнастики. Вміння, які сформувались у дошкільників на заняттях потім використовуються в повсякденному житті [5].

Навчання здійснюється від найпростішого завдання до найскладнішого, через те реалізація координаційних рухів з використання фітболів, особливих перепон не має. Коли діти розучили простий рух, поступово вносяться складніші частини вправ з включенням рук, голови та плечей. Це допомагає здійснювати контроль над рухом власного тіла.

Як наслідок, згідно до завдань добирають такі вправи з фітболу:

– для укріплення м'язів плечового поясу, черевного пресу, спини та тазу, ніг та зводу стоп;
– для збільшення гнучкості та рухливості суглобів;
– в цілях розвитку рівноваги, координації рухів та спритності;
– для формування та зміцнення постави;
– для запобігання розвитку захворювань опорно-рухового апарату.

Нині фітбол-гімнастика дуже часто використовувана як за кордоном, так і в Україні, саме в закладах дошкільної освіти. Цей вид роботи дозволяє урізноманітнити фізкультурно-оздоровчу та корекційну роботу з дітьми у закладі дошкільної освіти.

Зробивши коротку характеристику обраної проблеми, можна зробити висновок, що фітбол-гімнастика має чітко виражений лікувальний ефект. Вона сприяє підвищенню рухової активності дітей, забезпечує фізичний розвиток дошкільників з урахуванням їх індивідуальних та вікових особливостей. Ми вважаємо, що дана проблема висвітлена у наукових розробках недостатньо, тому вона вимагає подальшого пошуку нових підходів та реалізацій завдань, які стоять перед сучасною валеологією дошкільного дитинства. Зокрема – стосовно організації фізичного виховання дітей.

Література:

1. Богініч О. Оздоровчу ідеологію – в життя малят. *Дошкільне виховання*. 2006. № 7. С. 7–9.
2. Денисенко Н. Освітній процес має бути здоров'язбережувальним. *Дошкільне виховання*. 2007. № 7. С. 8-10.
3. Петрович В. В. Корекція сагітального профілю постави дітей молодшого шкільного віку засобами фітбол-гімнастики: автореф. дис. … канд. наук з фіз. виховання та спорту. Львів, 2010. С. 21.
4. Сивцова А. М. Використання здоров'язберігаючих педагогічних технологій в дошкільних освітніх установах. Метод. посібн. Харків: Методист. 2007. № 2. С. 65–67.
5. Язловецький В. С., Верич Г. Е., Мухін В. М. Основи фізичної реабілітації: Навч. посібник. Кіровоград, 2004. 238 с.

Вакулік В.М.,
музичний керівник закладу
дошкільної освіти №23 «Розвивайко»
м. Ніжина Чернігівської області
Матвієнко С.І.,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

РОЛЬ МУЗИЧНОГО РЕПЕРТУАРУ В ОРГАНІЗАЦІЇ СЛУХАННЯ МУЗИКИ З ДОШКІЛЬНИКАМИ

Для сучасної музичної педагогіки надзвичайно важливим є оновлення основних підходів до організації роботи з музичного виховання з дітьми дошкільного віку. У галузі дошкільного музичного виховання в останні роки спостерігаються суттєві зміни, які стосуються запровадження новітніх технологій музичного розвитку дитини (технології Ш. Сузукі, К. Орф, М. Монтесорі, Т. Тютюнникова та інших педагогів). Оновлюються загально-педагогічні та методичні підходи, засновані на запровадженні особистісно-орієнтованої моделі в освітній процес ЗДО, до різних напрямів роботи з дошкільниками, у тому числі – стосовно музичного виховання.

З прийняттям нової редакції Базового компоненту дошкільної освіти в Україні (2021 р.) було визначено за необхідне переглянути основи музично-вихованої роботи з дітьми, перенісши акцент у педагогічній роботі на формування у дітей мистецько-творчої компетентності. Під нею розуміється здатність дитини практично реалізувати свій художньо-творчий потенціал на основі розвинених емоцій та почуттів до різних видів мистецтва, умінь застосування мистецьких навичок в життєвий ситуаціях за включення до цілеспрямованої або самостійної музичної діяльності [3, с. 22].

Мистецтво є однією із форм суспільної свідомості, видом людської діяльності, що відображає дійсність у чуттєво-конкретних образах, зумовлений естетично-художніми та специфічно музичними закономірностями.

Звертання музичних педагогів до засад музичного мистецтва у роботі з дошкільниками вказує на важливість створення своєрідного «мистецького поля» стосовно залучення дитини до світу музики. Таким полем визначаються твори музичного мистецтва, які добираються до роботи у різних видах музичної діяльності – слухання музики та музичного виконавства (спів, інструментування та музична ритміка). Для успішного здійснення роботи щодо організації процесу слухання музики важливим є добір репертуару зі слухання для кожної вікової групи.

У працях музичних педагогів минулого Н. Ветлугіної, А. Зиміної, С. Шоломович, І. Рудченко, Р. Зінич, а також сучасних вчених А. Болгарського, А. Гогоберідзе, І. Газіної, В. Деркунської, Е. Костіної, С. Науменко, О. Радинової та інш. ретельна увага приділяється необхідності добору музичного репертуару для роботи з дітьми різного віку.

Так, А. Болгарський, аналізуючи програмові вимоги зі слухання музики вказує на те, що репертуар мають складати твори, які послідовно ускладнюють музичні образи, урізноманітнюють почуття, настрої, розширюють коло життєвих явищ, переданих у музиці [1, с. 19].

За А. Гогоберідзе до основних вимог, щодо добору репертуару можна віднести наступні:

1) зміст музичних творів має бути представлений яскравими образами, що передбачають використання переважно програмної музики;
2) музичний твір повинен містити яскравий, навіть контрастний поділ на частини, тобто бути доступним за формою;
3) музичні образи повинні відповідати емоційному і життєвому досвіду дитини;
4) підбір музичних творів повинен відповідати можливостям дитячого сприймання [3].

С. Матвієнко зазначає, що якість музичних творів, які звучать у дитячій аудиторії, повинна відповідати високим вимогам художності, оскільки перші враження дуже важливі для всієї наступної музичної діяльності [5, с. 85].

Як вказувала у своїх методичних працях Н. Ветлугіна [2], серед головних особливостей репертуару зі слухання музики, слід назвати: художність, доступність, жанрову різноманітність та урахування вікових можливостей дітей. Більшу частину репертуарного переліку складають твори інструментальні, а твори зі словесним текстом, як радять методичні джерела, мають становити не більше, як 1/5 дібраного для слухання репертуару [6, с. 13].

В останні роки, з посиленням національних засад освітнього процесу у ЗДО, здійснено значні зміни у музичному репертуарі: відкинуто старі, незрозумілі дітям за сюжетом твори, заполітизовані твори радянського періоду. Українськими композиторами, у тому числі – аматорами, нині створено великий перелік творів патріотичного та сучасного громадянського звучання. Також з'явилися твори, у яких відображено різні сторони життя сучасних дітей, їхні дружні стосунки, їхні життєві інтереси тощо. Разом з тим, залишається репертуарною основою стосовно усіх вікових груп різножанровий український фольклор, діти ознайомлюються

з творами світової музичної спадщини.

Цікаві твори музичного репертуару розміщуються в останні роки на сторінках українських часописів «Музичний керівник», «Джміль», «Дошкільне виховання» тощо. Потужний ресурс щодо популяризації новацій у галузі музичного виховання, проведення різних форм роботи з дітьми містять сайти мережі Інтернет. Безперечно, такий жвавий обмін напрацюваннями у галузі створення музично-репертуарної бази для ЗДО, надасть позитивні результати для педагогів-практиків.

На нашу думку, подальші новації в галузі музичного виховання дошкільнят пов'язані не тільки з запровадженням його концептуальних засад, а створенням нової, методично продуманої, тематично різноманітної та цікавої репертуарної бази.

Література:

1. Болгарський А.Г., Горобець Т.В., Шкоба В.А. Слухання музики у дошкільному навчальному закладі: навч.-метод. посіб. Луцьк, ПВД «Твердиня», 2010 р. 180 с.
2. Ветлугина Н.А., Кенеман А.В. Теория и методика музыкального воспитания в детском саду. Москва: Просвещение, 1983. 255 с.
3. Гогоберидзе А., Деркунская В. Организация слушания музыки с детьми дошкольного возраста. URL: https://mail.google.com/mail/u/0?ui=2&ik=5d17923109&attid=0.1&permmsgid=msg-f%3A1716036378401015075&th=17d095fe843d8523&view=att&disp=inline&ser=1
4. Державний Базовий компонент дошкільної освіти в Україні: Електронний ресурс. URL: https://mon.gov.ua/ua/news/novij-bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-zabezpechit-pidvishennya-yiyi-yakosti-ta-vidpovidnist-mizhnarodnim-standartam-sergij-shkarlet
5. Матвієнко С.І. Теорія та методика музичного виховання дітей дошкільного віку: навч. посіб. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 297 с.
6. Мистецтво. Вікіпедійний довідник. URL: https://sites.google.com/site/artstudiaeva/
7. Радинова О. Методика слухання музики з дітьми. *Дитячий садок. Мистецтво*. 2010. №1 (13 число). С. 13–17.

Матвієнко С.І.,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ МУЗИКАЛЬНОСТІ У ДОШКІЛЬНИКІВ

Проблема розвитку музикальності та музичних здібностей людини визначається центральною для музичної педагогіки. Найбільш методологічно означена проблема розглянута у фундаментальній праці Б Теплова «Психологія музичних здібностей» (1949 р.), де проаналізовано сутність даного психологічного явища, розкрито концептуальні поняття «музичні здібності», «музикальність», розкрито спів упорядкованість та взаємозалежність даних категорій.

Б. Теплов запропонував структуру музикальності, зазначив, яким чином музикальність може стати підґрунтям у розвитку музичних здібностей людини та який вплив на зазначений процес мають загальні здібності. У подальшому питання розвитку музичних здібностей стосовно дітей дошкільного віку віднайшли місце у наукових працях Н. Ветлугіної (монографія *Музичний розвиток дитини*), С. Науменко, Т. Лісовської та інших.

Науковці надають різні тлумачення стосовно поняття «музикальність». Так, за Б. Тепловим, під музикальністю слід розуміти певний комплекс здібностей, потрібних людині для занять саме музичною діяльністю на відміну від будь-якої іншої, але в той же час пов'язаних з будь-яким видом музичної діяльності [5]. Б. Теплов пов'язував розвиток музикальності із набуттям людиною досвіду спілкування з музичним мистецтвом, говорячи про те, що людина стає більш музикальною, чим більш вона «чує у музиці».

Отже, певний напрям щодо цього спрямовується на важливість правильного добору зовнішніх умов організації слухання музики (які включають педагогічне керівництво даним процесом, добір якісного музичного репертуару, його професійне музичне відтворення на інструменті або аудіо носії тощо), а також стосовно важливості опанування людиною «мови музичного мистецтва», зокрема, - засобів музичної виразності. О. Гольденвейзер відстоював важливість розвитку такої музичної здібності, як музичний слух (ритмічний, гармонічний та мелодичний), вважаючи його підґрунтям музичної діяльності.

Видатний педагог Н. Ветлугіна в монографії «Музичний розвиток дитини» з урахуванням створених на той час наукових праць стосовно проблеми розвитку музикальності та музичних здібностей, вказує на те, що існує комплекс здібностей, потрібних для занять саме музичною діяльністю на відміну від будь-якої іншої, але в той же час пов'язаних з будь-яким видом музичної діяльності [1].

У працях Ю. Цагареллі, С. Науменко було запропоновано власні бачення стосовно структури музикальності. Так, Ю. Цагареллі визначає її наступні складові: музичний слух, музично-ритмічні здібності, емоційний відгук на музику, музична пам'ять, музична уява та музичне мислення. С. Науменко пропонує визначати розвиненість музикальності у дітей за наступними критеріями: музичний слух, почуття ритму,

музична пам'ять та музичне мислення на основі дібраних показників з урахуванням віку дітей.

У розробленій Н. Ветлугіною концепції музичного виховання дітей розвиток музикальності визначався як мета даного процесу, вказувалося на те, що у силу вікових особливостей дітей, специфікою проведення музично-виховної роботи у дитячому садку саме опора на розвиток складових музикальності, музичних здібностей дітей слугувала основою у проведенні роботи з дітьми різного віку.

За останні роки у практиці національного музичного виховання визначилися суттєві зміни стосовно загальної стратегії та прикладних аспектів музичного виховання. У новій редакції Базового компоненту дошкільної освіти (ред. 2021 р.) звертається увага на важливість набуття дитиною мистецько-творчої компетентності засобами різних видів мистецтва [2, с. 21].

О. Половіна, автор-розробник освітнього напряму «Дитина у світі мистецтва» БКДО вказує на те, що акцент у проведенні роботи з дітьми має здійснюватися на мистецькому інтегрованому спілкуванні, коли різні засоби мистецтва характеризують явище, що вивчають діти з різних сторін, виражальними засобами видів мистецтва, у тому числі – музичного [4, с. 45].

Зазначимо, що для більш ефективного розвитку у дітей музикальності важливим є поєднання таких напрямів роботи, як: організація спілкування дитини з музичним мистецтвом (а також – в його інтеграції з іншими видами мистецтва), розвиток у неї емоційного відгуку на музику, формування елементарного, відповідного віку дитини обсягу знань про засоби музичної виразності, засоби розкриття художнього образу твору тощо [3].

Отже, запровадження оновлених підходів до організації процесу формування у дитини мистецько-творчої компетентності, на нашу думку, має бути втіленим у науково-теоретичних і прикладних розробках даної проблеми з урахуванням такого аспекту, як розвиток у дитини музикальності.

Література:

1. Ветлугіна Н. О. Музичний розвиток дитини. Київ: Музична Україна, 1978. 253 с.
2. Державний Базовий компонент дошкільної освіти в Україні: Електронний ресурс. URL: https://mon.gov.ua/ua/news/novij-bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-zabezpechit-pidvishennya-yiyi-yakosti-ta-vidpovidnist-mizhnarodnim-standartam-sergij-shkarlet
3. Матвієнко С.І. Теорія та методика музичного виховання дітей дошкільного віку: навч. посіб. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 297 с.
4. Половіна О. Особливості змісту освітнього напряму «Дитина у світі мистецтва». Державний стандарт дошкільної освіти: особливості впровадження. /упоряд.: О.Г. Косенчук та ін.. Харків: Вид-во «Ранок», 2021. 240 с. С. 45-47.
5. Теплов Б. Психология музыкальных способностей: Избранные труды. В 2-х т. Москва: Педагогика, 1985.

Охріменко Н.П.,
аспірантка кафедри педагогіки,
початкової освіти та освітнього менеджменту
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
Науковий керівник — канд. пед. наук, доц. Матвієнко С.І.

ЗАСАДИ ХУДОЖНЬОГО КРАЄЗНАВСТВА У РОБОТІ ЗІ СТАРШИМИ ДОШКІЛЬНИКАМИ

Сучасна соціокультурна ситуація характеризується орієнтаціями суспільства на відродження національної культури й збереженні духовних цінностей, традицій, які надбали упродовж століть регіони нашої держави. Ця тенденція відображена у системі вітчизняної освіти, починаючи з дошкільної її ланки, й виражена в актуалізації етнопедагогічного (народознавчого) аспекту освітнього процесу. Для сучасної педагогіки важливим є наукове переосмислення культурних традицій, здобутків окремих регіонів України, тих місцевостей, міст, селищ, які характеризуються самобутністю культурно-історичного життя щодо використання означеного, у сучасній освітній практиці.

Вагомим засобом щодо пізнання дітьми та молоддю рідного краю, його географії, історії, традицій, фольклору, культури минулого та сучасності слугує *краєзнавство*. На сьогодні краєзнавство високо цінується державою у зв'язку із посиленням засад національно-патріотичного виховання. На засадах краєзнавства (як пізнання культурно-історичної спадщини рідного краю) реалізуються основи народознавчої роботи з дошкільниками та школярами. У Концепції безперервної історичної освіти в Україні вказується на те, що: «діти повинні знати не тільки історію свого народу, але й історичне минуле населення, яке живе поруч – у конкретному місті або селі, у даному історичному регіоні. Тому краєзнавство та регіональна історія стануть не доповненням, а складовою частиною вітчизняної історії» [4].

У проведенні Всеукраїнського вебінару з національно-патріотичного виховання «Україна – моя Батьківщина» та краєзнавчої роботи з дошкільниками було приділено велику увагу. Вказано на те, що

«патріотичне виховання дошкільнят має вирішувати широке коло виховних завдань, а саме: виховання любові та поваги до членів своєї сім'ї, родини, бажання піклуватися про них; ознайомлення з рідним краєм (містом, селом), природним оточенням та його визначними місцями» [2, с. 3].

Як було зазначено вище, специфіка використання засад краєзнавства у роботі з дошкільниками базується на вивченні ними культури рідного краю, його традицій, об'єктів зодчества та архітектури, пам'ятних місць тощо. Тобто, великий обсяг матеріалу, який засвоюється дітьми стосовно самобутності їх рідного краю базується на елементах художньої культури. Діяльність, яка спрямована на вивчення людьми елементів художньої культури певного краю називається художнім краєзнавством.

За визначенням А. Торхової *художнє краєзнавство* – особливий механізм виховної роботи в навчальних закладах (загальної та додаткової освіти), здатний забезпечувати не тільки предметний, але й духовний потенціал різних видів художньо-краєзнавчої діяльності [8, с. 15].

Основою художнього краєзнавства є вивчення людиною рідного краю, його культурних надбань. Науковці визначають три рівні культурних надбань: регіональний, національний та загальнолюдський [8, с. 9]. Регіональний рівень, як першопочатковий щодо ознайомлення дитини із спадщиною художньої культури свого краю, – є основним середовищем для проведення роботи з дітьми дошкільного віку.

Вчені А. Богуш, Н. Лисенко, Н. Гавриш використовують засади художнього краєзнавства у контексті організації методичної роботи з народознавства та ознайомлення дітей дошкільного віку із суспільним довкіллям [1].

С. Матвієнко обґрунтовує специфіку використання засад художнього краєзнавства у патріотичному вихованні дітей старшого дошкільного віку [5]. Дослідницею запропоновано методичні основи щодо використання окремих форм роботи, засобів, технологій художнього краєзнавства у роботі з дітьми 6-7 років [6, с. 131].

Елементи художньої культури рідного краю акумулюють ціннісний зміст соціокультурного досвіду, реалізуючи потреби людини в її культурній самоідентифікації, самовизначенні у конкретному просторово-часовому середовищі, відновленні зв'язків із попередніми поколіннями. Художнє краєзнавство поділяється на такі види: пряме (безпосереднє відвідування краєзнавчих об'єктів) та опосередковане, формами якого є свята, розваги, народній дійства, вивчення родословної тощо. В останні роки, у тому числі – за умов перебування дошкільників на карантинних заходах, пов'язаних із пандемією Ковід-19, заклади дошкільної освіти практикують у проведенні заняттяєвих та інших форм роботи з дітьми медіа краєзнавчі заходи – перегляд спеціальних відео добірок про рідний край, віртуальні мандрівки містом, відео відвідування музеїв тощо.

Як елемент народознавчої роботи, у закладі дошкільної освіти, художнє краєзнавство реалізується стосовно проведення з дітьми екскурсій до визначних місць міста, села, організації прогулянок за межі садочка з подальшим знайомством із вулицями, пам'ятниками, цікавими архітектурними спорудами тощо. Як зазначає дослідниця М. Бившева, постійна включеність дитини в культуру рідного краю дозволяє дитині природно з нею взаємодіяти. З іншого буку, рутинне, інтуїтивне та «приховане» від дитини включення спонукає його репродуктивно слідувати нормам, традиціям, які характерні для даного соціально-культурного середовища, рідного для дитини краю [2, с. 43]

В останні роки все більшої популярності у багатьох закладах дошкільної освіти набувають дитячі краєзнавчі гуртки. Як правило, вони сполучають у своїй роботі основи дитячого туризму та художнього краєзнавства. Через проведення дозвіллєво-рекреаційних форм роботи, елементів оздоровчого дитячого туризму, а також цілеспрямованого вивчення історико-культурної самобутності рідного краю діти зростають більш активними громадянами своєї країни. Зміст гурткової роботи визначається авторськими програмами, які складаються керівниками гуртків на основі власної педагогічної діяльності і обов'язково узгоджується з освітньою програмою, затвердженою МОН України, за якою працює заклад, і відображається в річному плані роботи [33].

Література:

1. Богуш А.М., Лисенко Н. В. Українське народознавство в дошкільному закладі: навчальний посібник. 2002Київ: Вища школа. 407 с.
2. Бывшева М.В. Психолого-педагогические приемы формирования ценностного отношения к малой родине у детей дошкольного возраста. *Евразийский Союз Ученых (ЕСУ). №VI. Педагогические науки*. 2014С. 42-43.
3. Всеукраїнський вебінар з національно-патріотичного виховання «Україна — моя Батьківщина». Вісник НАПН України. 2021. 3(1). URL: https://doi.org/10.37472/2707-305X-2021-3-1-17-2
4. Концепція безперервної історичної освіти в Україні : проект. Інформ. зб. М-ва освіти України. 1995. № 8. С. 26.
5. Матвієнко С. І. Специфіка патріотичного виховання у дошкільному дитинстві. Соціально-моральний розвиток і виховання дітей дошкільного віку: колективна монографія / за заг. ред. О.Л. Кононко. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2020. С. 169-197.
6. Матвієнко С. І. Використання методу проєктів в ознайомленні дітей дошкільного віку з культурою рідного краю. Європейська проєктна культура в Україні: стан, проблеми, перспективи: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (Запоріжжя, 29 – 30 травня 2020 р.) / за ред. О. Гури, В. Меняйло. Запоріжжя,

2020. С. 131 – 133.
7. Охріменко Н. П. Форми організації роботи щодо ознайомлення дошкільників з рідним краєм. *Сучасні реалії та перспективи розвитку освіти: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Дніпро, 9жовтня 2020 р).* Дніпро: Міжнародний гуманітарний дослідницький центр, 2020. С. 32 – 34.
8. Торхова А. В. Художественное краеведение в воспитании школьников: пособ. для учит. Минск, 2000. 126 с.

Полікарпова М.Н., Венгер А.О.,
бакалаври спеціальності «Дошкільна освіта»
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
Науковий керівник — канд. пед. наук, доц. Матвієнко С.І.

ПРЕДМЕТНО-ПРОСТОРОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДОШКІЛЬНИКІВ

Соціалізація – це безперервний життєвий процес, що забезпечує взаємозв'язок індивідуальних особливостей особистості з суспільними умовами, соціальними нормами і правилами поведінки [1, с. 25]. Механізм соціалізації має особистісний характер та реалізується у процесі різних видів людської діяльності. У наукових працях П. Атутова, А. Хуторського, Л. Парамонової, М. Крулехта, В. Хозієва та інших дослідників вказується на те, що універсальними можливостями щодо розвитку особистості дитини, її виховання та соціалізації являється активна діяльність, що має продуктивний характер. У процесі індивідуальних або колективних занять дітей предметно-перетворювальною діяльністю, наприклад, зображувальною, художньою працею, конструюванням, діти набувають умінь колективної взаємодії, у них формуються соціально-комунікативні навички, розвивається особистісна сфера.

Як зазначає Є. Тихеєва, яка б обстановка не перебувала в прямій залежності від безпосередньо навколишнього дитини конкретного світу, предметно-просторового навколишнього середовища. Отже, великого значення для розвитку дитини та її соціалізації мають навколишні предмети, й той предметний світ, що оточує малюка з моменту його народження і супроводжує все життя [6].

У предметному світі для дошкільника матеріалізований весь досвід людства, накопичений протягом багатьох століть. Предметний світ «інформує» малюка про світ дорослих, сприяє збагаченню змісту соціального досвіду і впливає на його особистісний розвиток.

Предметно-просторове середовище, навколишній світ дитини, істотно впливає на її життя, будучи першим об'єктом довільної уваги, першим об'єктом пізнання навколишньої дійсності, і надалі визначається як засіб оволодіння вміннями орієнтуватися не тільки в предметному, природному, але й у соціальному середовищі. Як зазначають О. Пісоцький та Л. Пісоцька, через спеціально організоване предметно-просторове оточення, активізацію «контактування» з близькими предметами і включення дітей в різні дії з ними, вихователь допомагає їм оволодіти уміннями діяти з предметами, тим самим сприяючи максимальному прояву своїх природних задатків у вибудовуванні соціальних відносин [35].

Вивченню феномена значущості предметного світу в розвитку дитини щодо її соціалізації присвячено наукові дослідження Л. Венгера, О. Дибіної, О. Запорожця, В. Логінової, А. Леушиної, С. Козлової, Т. Куликової та ін. Поняття *предметного світу* трактується вченими як сукупність предметів, які за допомогою своєї форми, розмірів, кольору, будови, матеріалу, призначення, функціональності, а також стосовно можливості їх створювати, перетворювати, що сприяють появі у дитини цілісного уявлення про навколишню матеріальну дійсність. Через сприйняття цих особливостей навколишнього предметного світу перед дітьми розширюється можливість більшою мірою побачити і зрозуміти всі аспекти соціальної дійсності (окрема людина, суспільство в цілому, світ предметів як світ, рукотворно створений людиною) у динаміці [7, с. 124].

Організація вихователем ознайомлення дітей з предметно-просторовим середовищем в цілому, а також навколишніми предметами, зокрема, передбачає орієнтування напрямку їх мислення, сприйняття, мотивацію дітей на дії з тим чи іншим предметом.

О. Дибіна зазначає, що для дитини ознайомлення з предметним оточенням може здійснюватися з метою:

- вивчення предмета (отримати відомості про предмет, про характерні його особливості),
- освоєння його функціональності (осмислити отримані відомості, щоб згодом зрозуміти, як користуватися цим предметом),
- «присвоєння» його («оволодіти» цим предметом, тобто, практично вміти використовувати його в задоволенні своїх потреб)
- перетворення (змінити предмет, якщо це можливо, в залежності від міцності предмета і умінь, кмітливості самої дитини) [2].

З метою вільного орієнтування в різноманітті предметної навколишньої дійсності вченими пропонуються різні класифікації предметного світу, в основі яких лежать різні підходи: за *матеріалом*, з якого виготовлені предмети (металеві, гумові, дерев'яні, скляні, пластмасові тощо); за *формою* (квадратні, круглі, які мають кути та є округлими тощо); за способами використання предметів, тобто які функції вони виконують

(одяг, посуд, меблі) і т. д..

У сучасній дошкільній педагогіці науковців цікавить такий аспект, як класифікація предметів з точки зору їх призначення (здатність полегшити працю дорослого в побуті і на виробництві, задовольнити інтереси дитини в різних видах діяльності та ін.). Вчені вказують на те, що художньо-продуктивна та предметно-перетворювальна діяльність, до якої залучаються діти дошкільного віку, здатна визначити позитивний вплив на формування особистості дитини, засвоєння нею соціально моральних норм.

С. Матвієнко вказує на те, що «засвоєння дітьми трудових умінь і навичок пов'язане з розвитком вольової сфери особистості, перш за все – уваги, витримки. У процесі цього виду трудової діяльності у дітей формується така важлива якість особистості, як працелюбність [3, с. 35].

У парціальній програмі «Вчимося жити разом», у розділі «Простір, дружній до дитини», зазначено, якими можуть бути досягнення максимальної взаємодії дітей із дорослими в спільних справах, налагодження контактів, у тому числі – за використання потенціалу розвивального предметного середовища. Говорить про те, що зі сторони вихователів визначається за необхідне будувати роботу на засадах індивідуально-диференційованого підходу, об'єднувальних загально людських цінностей, створення в колективі дітей атмосфери творчості, взаєморозуміння, мотивації на особистісно-творчі здобутки [4].

Для особистісного розвитку дитини, формування у нього соціального досвіду, набуття умінь визначення соціальних відносин педагогу важливо педагогічно доцільно будувати розвивальне предметно-просторове середовище. За цих умов можливо сформувати особистість дитини, яка впевнена у собі, своїх соціальних можливостях, позитивно налаштована на взаємодію, уміє ставити перед собою та іншими завдання та реалізовувати їх.

Література:

1. Діти і соціум: монографія / за заг. ред. А. М. Богуш. Луганськ: Альма-матер, 2006. 503 с.
2. Дыбина О. В., Пенькова Л. А., Рахманова Н. П. Моделирование развивающей предметно-пространственной среды в детском саду. Москва: ООО «ТЦ Сфера», оформление, 2015. 128 с. URL: https://www.labirint.ru/books/501381/
3. Матвієнко С. І. Художня праця та основи дизайну: навч. посіб. Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2016. 201 с.
4. Піроженко Т. О., Хартман О. Ю. Парціальна програма з розвитку соціальних навичок ефективної взаємодії дітей від 4 до 6–7 років «Вчимося жити разом». Київ: «Алатон», 2016. 32 с.
5. Пісоцький О.П., Пісоцька Л.М. Характеристика продуктивних видів діяльності дітей старшого дошкільного віку. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки.2018. №3.* С. 140-146.
6. Тихеева Е. И. Развитие речи детей (раннего и дошкольного возраста). Москва: Просвещение, 1981. URL: http://pedlib.ru/Books/2/0320/2-0320-1.shtml
7. Файзулаева Р.Р., Артемьева Н.В., Соломахина Т.Н., Михалева И.М., Шевченко Е.В. Значение предметно-пространственной развивающей среды в воспитании дошкольников. *Молодой ученый*. 2017. №43. С. 124-126. URL: https://moluch.ru/archive/177/46083/ .

Луценко А.В.,
студентка факультету дошкільної, спеціальної та соціальної освіти
Бердянського державного педагогічного університету
Науковий керівник — канд. психол. наук, ст. викладач Донченко О.С.

АРТ-ПЕДАГОГІКА ЯК ІННОВАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ В ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ

Стрімкі зміни в системі дошкільної освіти викликає необхідність застосування інноваційних методик в освітньому процесі. Ефективним, екологічним та універсальним засобом розвитку, виховання та навчання сучасної дитини дошкільного віку є арт-педагогіка. Вона носить міждисциплінарний, практико-орієнтований характер і в повній мірі відображає тенденцію до інтеграції знань, характерну для сучасного гуманітарного пізнання.

Можливість застосування засобів мистецтва в освітньому процесі досліджувала Л. Лебедєва. Дослідниця виділяє три самостійних напрями арт-терапії: 1) педагогічний (призначений для розвивальної, виховної, корекційної роботи з учасниками освітнього процесу з метою гармонізації процесів індивідуального та соціального становлення особистості); 2) психотерапевтичний (медичний) застосовується в роботі з інвалідами, тяжко хворими; 3) соціальний (терапія зайнятістю) передбачає роботу в центрах зайнятості, у притулках, дитячих будинках, таборах біженців, місцях позбавлення волі [3].

Для уточнення поняття «арт-педагогіка» варто звернути увагу на те, що в зміст даного поняття часто включають спеціальне художнє навчання. Зазначимо, що глибину і різноманіття педагогічних задач арт-педагогічної діяльності, її сутність не можна зводити до навчання навичкам малювання, співу тощо.

За визначенням О. Деркач, арт-педагогіка – інноваційна, особистісно орієнтована технологія навчання та виховання дітей та молоді, метою якої є гармонізація її особистісного розвитку у контексті системи «особистість-соціум-природа-культура» шляхом організації конструктивного союзу дитини та мистецтва у процесі сприймання вже існуючих або створення власних мистецьких творів [1].

Предметом арт-педагогіки є становлення людини засобами мистецтва та художньої діяльності в освітньому просторі.

В ході арт-педагогічної діяльності може бути розв'язно низку специфічних професійно-педагогічних завдань. Представимо їх узагальнено у вигляді трьох груп:

1) з'ясування змісту освітнього матеріалу. У цьому випадку за допомогою засобів мистецтва педагог може: пояснити, доповнити, акцентувати, «оживити» зміст освіти; актуалізувати пошук і виявлення особистісних смислів навчального або виховного матеріалу; закріпити отриману інформацію через переклад в образну форму (своєрідне «стиснення» до образу, до символу, що призводить до більш глибокого розуміння сутності явища); трансформувати вихідні установки і позиції, звичний ракурс сприйняття і оцінки тощо;

2) оптимізація умов педагогічної взаємодії. Засоби мистецтва допомагають вихователю забезпечити психофізіологічну і мотиваційну готовність до навчально-виховної взаємодії: створити особливий настрій, що сприяє швидкому «включенню» в тему, який спонукає «поштовх»; активізувати інтерес дітей; переключити з одного темпу роботи на інший, допомогти перейти від складного теоретичного матеріалу до практичної діяльності, «запустити» образне мислення тощо, створити умови для релаксації, зняття психічного напруження, відпочинку дітей;

3) прихована діагностика ціннісних відносин, установок, мотивів, динаміки смислів, якості розуміння навчального матеріалу. Причому особливістю діагностики арт-педагогічної діяльності є її опосередкований характер, неявне протікання, які дозволяють педагогу лише частково повідомляти дітям її результати (делікатно «охороняючи» почуття і можливі переживання учасника).

Таким чином, застосування арт-педагогіку в освітньому процесі сучасного закладу дошкільної освіти є високоефективною та універсальною технологією та заслуговує на подальше наукове вивчення.

Література:

1. Деркач О. О. Арт-педагогіка у контексті реалізації ідей теорії життєтворчості. *Простір арт-терапії*: збірник наукових праць: Вип. 1 (9). Київ: Золоті ворота, 2011. С. 34 – 46.
2. Донченко О. С. Розвиток професійної креативності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти засобами арт-терапії : дис. … канд. психол. наук : 19.00.07 / нац. пед. ун-т імені М.П.Драгоманова. Київ. 2018. 261 с.
3. Лебедева Л Д. Педагогические основы арт-терапии в образовании учителя: дис. … докт. пед. наук. 13.00.01. Ульяновск. 2001. 383 с.

Шовгеня М.М.,
магистрант кафедры педагогики и социально-гуманитарных дисциплин
Барановичского государственного университета
Научный руководитель — канд. пед. наук Дубешко Н.Г.

ОСОБЕННОСТИ МОТИВАЦИОННОГО АСПЕКТА В РАННЕМ ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ

Мотивация неспроста является одним из важнейших компонентов любой деятельности. Асеев В. высказывал на эту тему следующее: «Динамика формирования личности скрывает в себе те устойчивые закономерности, раскрытие которых является основной целью психологии. Самыми важными из них являются закономерности развития мотивации как высшей формы регуляции психических процессов и движущей силы человеческой деятельности» [1]. По причине этого, в педагогике мотивация считается одним из ключевых компонентов организации учебной деятельности и характеристикой ребёнка как субъекта этой деятельности [2].

Психологи и физиологи обосновывают необходимость раннего обучения иностранным языкам расположенностью детей к их усвоению и эмоциональной готовностью детей к овладению ими. Как в отечественной, так и в зарубежной психологии в результатах исследований фигурировали данные о том, что ребенок овладевает иностранным языком легче, чем взрослый. Причиной этому принято считать сензитивность дошкольного возрастного периода к овладению родным языком и, в том числе, иностранным. В младшем дошкольном возрасте детям свойственно более гибкое и быстрое, нежели на последующих этапах, усвоение языкового материала. В то же время важно отметить, что такое быстрое усвоение свойственно в основном родной речи, так как на ребенка действую сильные внешние и внутренние мотивационные факторы, которые связаны с прямой потребностью использования речи. Так что и изучение иностранного языка необходимо включать в контекст игровой, бытовой и коммуникативной деятельности с целью создания внутренней мотивации и интереса к овладению новым языком в условиях, когда естественной потребности у детей в

общении на изучаемом языке нет. Тем самым получится избежать существенного противоречия между коммуникативными потребностями ребенка и ограниченным языковым и речевым опытом. Зимняя А. рекомендовала использовать в процессе обучения «новые игры», в них используются новые для детей сказочные персонажи, которые говорят только на новом иностранном языке. Таким образом, у детей появится психологическое оправдание для перехода на новый язык. [2]. Обоснование выбора именно этой методики обучения иностранным языкам состоит в том, что посредством игры у детей развивается интерес к иностранному языку, а их внимание легче сосредоточить. Для педагогов положительной стороной использования коммуникативного и игрового метода обучения иностранному языку является то, что игра дает возможность сделать процесс повторения лексики и грамматических конструкций увлекательным для учащихся, а коммуникация в бытовом контексте на иностранном языке расширяет рамки использования этих конструкций [3]. Одной из причин более успешного овладения детьми иностранным языком является так же и отсутствие у них языкового барьера, то есть страха, который мешает вступать в общение на иностранном языке. Мы считаем, что это весомый аргумент в пользу раннего обучения иностранному языку, но не стоит забывать об индивидуальных особенностях каждого ребёнка. Многие из них могут испытывать стеснение в необычной для них ситуации, а скованность поведения может быть следствием застенчивости, плохого самочувствия или настроения ребенка. При раннем обучении иностранному языку, большую роль играет эмоциональный фон на занятиях, в виду того, что дети в этом возрасте отличаются повышенной эмоциональностью, подвижностью и, как легкой возбудимостью, так и легкостью потери интереса к деятельности. Для успешного обучения очень важно учитывать психологические возрастные особенности, тем самым привлекая детей к тем видам и формам деятельности, которые будут отвечать их актуальному эмоциональному и физическому состоянию. Задачей педагога становится не только реализация содержания занятия, но и создание психологически комфортного радостного эффекта восприятия нового языкового материала, что поможет детям легче усваивать лексику, овладевать основами грамматики и фонетики, а главное развивать коммуникативные способности на иностранном языке [4, 5].

Таким образом, мотивационная сфера детей при раннем обучении их иностранному языку основывается на создании педагогом специфических условий, которые будут способствовать легкому и непринужденному вхождению ребенка в новую для него языковую ситуацию, практическому применению усвоенного, комфорту и положительному отношению к изучению иностранного языка. Так как основной целью педагогов в обучении иностранным языкам должно являться личностное развитие ребенка средствами занятий, приобщение его к новому языковому миру, что поможет в адаптации к полилингвальной и поликультурной ситуации в современном мире.

Литература:

1. Асеев, В. Г. Мотивация поведения и формирование личности [Текст]. Москва: Мысль, 1976. 158 с.
2. Зимняя И.А. Психологические аспекты обучения говорению на иностранном языке. Москва. 1985.
3.Амонашвили Ш. А. Психологические особенности раннего усвоения иностранного языка. *Иностранные языки в школе*. 2015. № 2. С.35-38.
4. Гальскова Н.Д., Никитенко З.Н. Теория и практика обучения иностранным языкам. Москва. 2004.
5. Каменская А.Г. Эмоциональные компоненты в обучении иностранному языку младших школьников. Москва. 2004.

Бросаліна М. Г.,
здобувач І (бакалаврського) рівня вищої освіти
Бердянського державного педагогічного університету
Науковий керівник – канд. пед. наук, доц. Кот Н. А.

ВИХОВАННЯ ПОЗИТИВНИХ ВЗАЄМИН СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ У РУХЛИВІЙ ГРІ

Базовий компонент дошкільної освіти в Україні одним з показників сформованості соціально-громадської компетентності дитини визначає її уявлення про правила і способи міжособистісної взаємодії з іншими людьми [1]. Чим раніше ми сформуємо вміння дошкільника взаємодіяти у групі однолітків, тим легше він буде включатися у будь-яку спільну діяльність (В. Бєлкина, Д. Ельконін, Я. Коломінський, О. Кононко, Т. Репіна та ін.).

Виступаючи засобом і методом фізичного виховання, рухлива гра створює умови для всебічного розвитку дитини [2, 3, 4, 5]. Вона є особливою формою спільної діяльності дошкільників. Об'єднання дітей в ігровий колектив, наявність морально-цінного сюжету гри, правил, присутність різноманітних за складністю рухових завдань, високий темп їх виконання, необхідність досягнення особистого і колективного успіху – ці особливості рухливих ігор, на нашу думку, сприяють формуванню у дітей моральної активності у різноманітних її проявах і, насамперед, у позитивних взаєминах.

Проте аналіз практики показує, що вихователі використовують, в першу чергу, можливості рухливої гри як засобу фізичного виховання, вправляння у різноманітних рухах, залишаючи поза увагою її можливість

впливати на моральну сферу дитини, та її соціалізацію. Необхідність розв'язання цієї суперечності обумовила визначення мети нашого дослідження – виявити особливості керівництва рухливою грою як засобу формування позитивних взаємин дітей старшого дошкільного віку.

В основу нашого дослідження покладено припущення про те, що гра може стати ефективним засобом впливу на формування позитивних взаємин за таких умов: запровадження нових варіантів гри, де створені ситуації взаємодопомоги, синхронних спільних дій; залучення дітей до розподілу ролей та підведення підсумків спільної рухової діяльності; широке застосування командних ігор.

За допомогою соціометричної методики «Вибір в дії» ми з'ясували соціальний статус кожної дитини в групі однолітків (всього 19 дітей). Виявлено, що 10,5% дітей – лідери, 73,7% – бажані, 15,8% – знехтувані, відторгнених дітей немає.

Ми також пропонували дітям-лідерам та бажаним дітям створити команду для виконання рухового завдання: «Кому би ти хотів допомогти швидше виконати завдання?», «Кого би ти взяв у пару з тих дітей, з ким не часто граєшся?». Аналіз створеної ситуації показав, що 57,9% обстежених керуються симпатією, 31,6% – обирають для рухової взаємодії дитину, з якою можна досягти успіху в грі чи змаганні. І лише 10,5% виявляє співчуття до однолітка, який обділений увагою дитячого угрупування. Така ситуація не сприяє залученню у спільну ігрову діяльність неактивних або знехтуваних дітей.

З метою покращення взаємин дітей засобами рухливої гри, ми розробили експериментальну програму, яка включала:

- серії рухливих ігор, спрямованих на формування доброзичливих стосунків між дітьми у спільній діяльності і на зближення дітей і вихователя. Перша група ігор – це ігри-забави, хороводи, які задовольняють потребу дітей у русі, в спілкуванні і в образному поетичному слові, сприяють відкритості у спілкуванні. Друга група (ігри-змагання й ігри-естафети) – ставить дітей у ситуацію прямої взаємодії, відповідальності за кінцевий результат, що вимагає вияву підтримки, співпереживання;
- варіанти ускладнення рухливих ігор (створювалися ситуації взаємодопомоги (виручити дітей, яких зловили; втікати, об'єднавшись у пари); синхронних спільних дій (йти до ловити, тримаючись за руки);
- прийоми керівництва іграми старших дошкільників: вибір на ведучу роль на основі опису рис персонажу («Хто найбільш підходить?»); аналіз результатів гри («Чому ваша команда програла?», «Як ти допоміг своїй команді виграти?»); участь вихователя у іграх як у провідній, так і другорядній ролі; різні варіанти заохочення (стенд «Бігові доріжки», де розміщали фото ігрових лідерів; вручення спортивних медалей за результатами ігрового тижня).

Реалізація експериментальної програми дала змогу підтвердити висунуту гіпотезу: кількість дітей, що були визнані як знехтувані зменшилася з 15,8% до 5,3%, тобто майже у три рази. Діти спочатку стали оцінювати їх як партнерів у руховій діяльності, а згодом, як повноправного партнера у будь-якій спільній діяльності. В цілому це позитивно вплинуло на соціально-психологічний клімат в групі, який визначає психологічне самопочуття кожного з дошкільнят.

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. URL: https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini
2. Богінич О. Фізичне виховання дошкільників засобами гри: навч.-метод. посіб. Київ: Шк. світ, 2007. 120 с.
3. Діти і соціум: особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку / А. М. Богуш, Л. О. Варениця, Н. В. Гавриш та ін. Луганськ: Альма-матер, 2006. 368 с.
4. Качанова И. А., Трифонова Е. В. Зачем нужна игра и как играют дошкольники. *Современный детский сад*. 2011, № 2, с. 48-57. URL: http://igrashkolaslnovoselovoy.narod.ru/olderfiles/1/SDS-2011-KchTr.pdf
5. Карасьова К. Формуємо ціннісні орієнтири у грі. *Дошкільне виховання*. 2015. № 2. С. 2-4.

Береженна Л.Ю., Куліш І.П.,
студентки факультету ДПО ім.В.Волошиної
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
Науковий керівник — канд. пед. наук, доц. Пахальчук Н.О.

ВИКОРИСТАННЯ КІНЕЗІОЛОГІЧНИХ ВПРАВ У РОБОТІ З ДІТЬМИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

В даний час значимість рухової активності дітей дошкільного віку зростає у зв'язку з тим, що спостерігається різке зниження їх кінезіологічного потенціалу, тобто функціонального стану організму, психофізичного розвитку та рухової підготовленості. Недостатній рівень розвитку компонентів кінезіологічного потенціалу розглядається фахівцями як можлива передумова адаптаційних труднощів дітей в освіті. У зв'язку з цим актуалізується пошук ефективних засобів та методів розвитку кінезіологічного потенціалу дошкільників у процесі фізичного виховання.

Численними дослідженнями нейрофізіологів та психологів (Е. Анищенкова, Р. Бабушкіна, С. Бубновський, Г. Волкова, О. Кисельова, Г. Шашкіна та ін.) встановлено, що систематичні заняття вправами асиметричної гімнастики суттєво покращують міжпівкульну координацію роботи мозку. Гармонійна єдність включає в процес пізнання лівої та правої півкулі головного мозку, забезпечує поліпшення процесів пам'яті, уваги, мислення [3]. В. Сухомлинський стверджував, що «розум дитини знаходиться на кінчиках її пальців» [5]. Зокрема, І. Сєченов вважав: «Нерухливе око так само сліпе, як нерухома рука» [4]. Роботи П. Анохіна, В. Бєхтерева, Н. Лейтеса, А. Леонтьєва, А. Лурії довели вплив сформованості рухів тіла на рівень розвитку вищих психічних функцій та мови. Отже, розвивальна робота має бути спрямована від руху до мислення, а не навпаки.

Під впливом кінезіологічних тренувань в організмі настають позитивні структурні зміни. Удосконалюється регулювальна та координувальна роль нервової системи. Таким чином, кінезіологічні вправи дозволяють виявити приховані здібності дитини та розширити межі можливостей розвитку її пізнавальної сфери [6]. В цілому розвиток кінезіологічного напряму спирається на процес дозрівання мозку, що йде шляхом надбудови нових рівнів над старими. Як зазначав Л. Виготський, старий рівень перетворюється на новий, існує в ньому, створюючи його базис. На думку науковця, розвиток дитини завжди йде слідом за його навчанням, а не навпаки [1]. Розвиток мозку сприяє застосуванню більш складних процесів навчання. Мозок дошкільника, що формується, надзвичайно пластичний. Однак, на кожному віковому етапі розвитку дитина повинна вирішувати проблеми відповідно до свого віку.

Згідно з дослідженням Л. Виготського, формування парної роботи мозку проходить в онтогенезі низку етапів:

1. Від внутрішньоутробного періоду до 2-3 років –закладається базис для міжпівкульного забезпечення регуляції м'язового тонусу та неспання.

2. Від 3 до 7 років – закладається другий функціональний блок мозку, який приймає зорову, слухову, загальночутливу та кінестетичну інформацію. При цьому для нормального дозрівання функцій лівої півкулі необхідний нормальний перебіг онтогенезу правої півкулі. На цьому відрізку онтогенезу закріплюється міжпівкульна асиметрія, формується переважна функція півкуль по мові, індивідуальному латеральному профілю (поєднання домінантної півкулі та провідної руки, ноги, ока, вуха), функціональної активності.

3. Від 7 до 12-15 років – відбувається становлення міжпівкульної взаємодії, спостерігається єдність роботи правої та лівої півкуль. Формуються когнітивні стилі особистості під час систематичного навчання. Це дозволяє дитині вибудовувати власні програми поведінки, ставити собі за мету, контролювати їх виконання, довільно регулювати свою поведінку, емоції, мовлення, організовувати активну свідому діяльність [2, с.15].

Таким чином, сучасний арсенал педагогічної кінезіології дозволяє виразити точними словами всю складність рухової діяльності, яку педагог здатний засвоїти, спираючись на знання особливостей індивідуального та вікового розвитку дітей та необхідність правильно організованих рухів. Впроваджуючи методи педагогічної кінезіології в практику роботи з дошкільниками важливо усвідомлювати необхідність створення педагогічних умов для їх реалізації.

Література:

1. Выготский Л. Педагогическая психология. Москва: Педагогика, 1991. 480 с.
2. Выготский Л. Психология развития как феномен культуры. Москва; Воронеж: НПО МОДЭК, 1996. 511 с.
3. Пахальчук Н. Використання педагогічних технологій у підготовці спеціалістів дошкільної та початкової освіти до фізичного виховання дітей. *Technologies of Shaping and Enhancing Health of Human and Society: monograph.* Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2016. С. 171-177.
4. Сєченов И. Физиология нервных центров: Из лекций, читанных в собрании врачей в Москве, в 1889-1890 гг. Санкт-Петербург: Изд-во Л. Пантелеева, 1891. 229 с.
5. Сухомлинський В. Розмова з молодим директором. *Вибрані твори.* Київ: Радянська школа, 1977. Т. 4. С. 626.
6. Шаніна Г. Вправи спеціального кінезіологічного комплексу для відновлення міжпівкульної взаємодії у дітей і підлітків: навчальний посібник. Миколаїв: ВНИИФК, 1999. 244 с.

Павлуш А. П.,
студентка факультету ДПО ім. В. Волошиної
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
Науковий керівник – канд. пед. наук, доц. Пахальчук Н. О.

ВИКОРИСТАННЯ НЕТРАДИЦІЙНОГО ФІЗКУЛЬТУРНОГО ОБЛАДНАННЯ В РОБОТІ З ДОШКІЛЬНИКАМИ

Дошкільний вік – це період, коли формується здоров'я дитини та засвоюється абетка рухів. Важливим напрямом у цій сфері є правильно організоване предметно-просторове середовище. Насамперед, це рухове предметно-розвивальне середовище. Рухове предметно-розвивальне середовище повинно бути різноманітним,

динамічним, трансформованим, поліфункціональним. Нетрадиційне спортивне обладнання постійно використовують на заняттях з фізкультури, спортивних святах, в індивідуальній роботі, на прогулянках. Використання нетрадиційного інвентарю дозволить урізноманітнити фізичні вправи, додасть ефекту новизни, підвищить у дітей інтерес, надасть необхідне емоційне забарвлення.

У суспільстві пріоритетним стає інтелектуальний розвиток дитини. Діти здебільшого відчувають «руховий дефіцит», тобто кількість рухів, які вони виробляють протягом дня нижче норми. Знижується сила та працездатність мускулатури, внаслідок чого відбувається порушення функцій організму. Тому необхідно шукати нові підходи для залучення дітей до занять фізкультурою та спортом, розвивати інтерес до руху як життєвої потреби бути спритним, сильним, сміливим. Цьому сприяє і використання нестандартного обладнання в роботі з фізичного виховання дітей. Нестандартне обладнання – це додатковий стимул для фізкультурно-оздоровчої роботи, який дозволяє:

1. Підвищувати інтерес дітей до виконання основних видів рухів та участь у іграх.
2. Сприяти формуванню фізичних якостей та рухових умінь дітей.
3. Чергувати різні види активності дітей, спрямовуючи інтереси, стимулюючи бажання дітей займатися руховою діяльністю.
4. Підвищити моторну щільність фізкультурних занять.
5. Уточнювати уявлення про форму предметів, становище частин, їх відносну величину, про колір предметів, розвивати відчуття кольору та форми.
6. Розвивати в дітей спостережливість, естетичне сприйняття, уяву, зорову пам’ять [5].

Наведемо приклади нетрадиційного обладнання та інвентарю. Так, «М’які гімнастичні палиці» – це силіконові бруски, обшиті яскравою тканиною з липучками на кінцях. Використовуються як гімнастичні палиці, а також кільця для виконання розвиваючих вправ.

«Веселі гантелі» – зроблені із пластикових пляшок, наповнених камінчиками, прикрашені аплікацією, так само використовуються в комплексах ранкової гімнастики. З цією метою використовуються шишки, атласні стрічки, на одному кінці яких кільце, щоб зручно було триматися; гімнастичні шнури, на кінцях яких зроблені ручки з яйця кіндер-сюрпризу, їх можна використовувати для виконання вправ, в іграх, а також як трансформер (можна з декількох коротких зробити одну довгу); сніжинки, виготовлені з картону, обклеєні клейким папером, прикріплені до використаних фломастерів, мішечки, наповнені горохом [1].

Щоб діти легко знаходили своє місце для вправ і не заважали один одному, використовуються нестандартні орієнтири: гімнастичні килимки, вирізані у вигляді різнокольорових квітів, м’які кільця, стрічки з’єднані яйцями кіндер-сюрпризу. Для проведення дихальної гімнастики кожна дитина має іграшку «Вітерець», яка є пластиковою пляшкою з трубочкою, наповненою пінопластовою крихтою і мішурою. «Весела парасолька» застосовується для дихальної гімнастики, залежно від пори року та проведеного заходу, в «парасольки» можна змінювати її елементи (метелики, осіннє різнокольорове листя, краплі, сніжинки). Для проведення зорової гімнастики використовуються кольорові кульки, іграшкові метелики на паличці, пропонуючи дітям простежити очима за об’єктом, що рухається, гра на розвиток окоміра «закинь кульку» [4].

Кільцекид «Жираф» розвиває спритність, влучність. Також використовується для кидання м’ячів різних розмірів у відповідні отвори. Для навчання дітей шикування в одну шеренгу використовуються шнури, з’єднані яйцями кіндер-сюрпризу. Це ж допомагає у навчанні дітей ходьбі та бігу вузькою доріжкою.

Засвоїти ходьбу та біг «змійкою» дітям допоможуть незвичайні зорові орієнтири: кеглі, виготовлені з різних пластикових пляшок, наповнених камінчиками та шматочками кольорового паперу. Для цієї ж мети використовується шнур «Строката змійка», сплетений з кольорової мотузки [3].

«Поролонові м’ячі» допоможуть у різних рухливих іграх, а також при навчанні основним видам рухів: ходьба змійкою між м’ячами, кидання м’яча в даль правою та лівою рукою, штовхання м’яча головою перед собою («бульдозер»), переступаючи через м’ячі. Для лову м’яча – сітка з обруча та мішок для цибулі (використовується під час навчання дітей метанню). З цією метою можна використовувати гру «Дартц», виготовлену з лінолеуму, наклеєного на щільний картон, на якому закріплені липучки. Кульки, обклеєні іншою частиною «липучки».

Для ходьби, перестрибування, переступання використовується м’яка «Колода» зі згорнутого поролону, обтягнута яскравою тканиною. Діти із задоволенням грають із «колодою», розвиваючи спритність, рівновагу, впевненість у собі, зміцнюють м’язи ноги та стопи. Для розвитку такого руху як стрибки використовуються «Циркові обручі», це обручі обмотані яскравим, блискучим папером, плоскі модулі для підлоги, кубики для зістрибування.

До тематичних фізкультурних занять використовується нестандартне фізкультурне обладнання: «кеглі-гриби», «берізки», стояки для мотузки – «пальми», «морська зірка» для переступання, дуга – «золота рибка». У фізкультурних заняттях та ранковій гімнастиці широко використовуються вправи для розвитку дрібних м’язів рук, ніг, профілактики плоскостопості, імітаційної ходьби, ходьби по доріжці здоров’я, виготовленої з природних матеріалів: горох, квасоля, шишки, для розвитку дихання – «Вітерець», «Сніжинки», «Повітряна кулька».

Створюючи нестандартне обладнання, необхідно дотримуватись наступних правил: відповідність його гігієнічним та технічним вимогам; обладнання легке, міцне та безпечне; потенційна можливість стати предметом дії у відповідь (діяльності) дитини; обладнання забезпечує повною мірою умови для розвитку рухових умінь і навиків; всі деталі кріплення зачищені, стаціонарні, надійні; все обладнання демонструє свою розвивальну роль тим, що доступне для активності дітей, стає предметом для вправ і тренувань у метанні, ходьбі та бігу, рівновазі; обладнання має залучати дитину, формувати естетичний смак, воно має бути яскравим, привабливим [2].

Таким чином, використання нетрадиційного спортивного обладнання у фізичному вихованні дітей дошкільного віку сприяє розвитку фізичних здібностей дітей, зручно та легко застосовується на заняттях та в режимних моментах, прищеплює інтерес та любов до фізкультури та спорту, стимулює бажання рухатися, брати участь в іграх, дозволяє збільшити щільність занять, викликає радість та задоволення, знімає психологічний бар'єр.

Література:

1. Бубела О. Ю., Петрина Р. Л., Сениця А. І. Навчально-методичний посібник з курсу загальної гімнастики. Львів, 2001.105 с.
2. Впевнений старт: освітня програма/ Н. В. Гавриш та ін. Київ: Українська академія дитинства, 2017. 80 с.
3. Галімуллін Н. Р. Використання нетрадиційного фізкультурного обладнання в ДНЗ. *Молодий вчений.* 2019. С. 13-15.
4. Герасимова Н. Л. Нетрадиційне фізкультурне обладнання та інвентар, як умова підвищення якості виконання дітьми фізичних вправ. URL: https://vseosvita.ua/library/kursova-robota-tema-netradicijne-fizkulturne-obladnanna-ta-inventar-ak-umova-pidvisenna-akosti-vikonanna-ditmi-fizicnih-vprav-299660.html
5. Замрожевич-Шадріна С. Рухова активність як основа всебічного розвитку дитини дошкільного віку. *Обрії.* 2016. №1. С. 46.

Узунова В. В.,
асистент кафедри дошкільної освіти
Бердянського державного педагогічного університету

ГОТОВНІСТЬ ВИХОВАТЕЛІВ ІНКЛЮЗИВНОЇ ГРУПИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ РУХОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ІНКЛЮЗИВНІЙ ГРУПІ

Виховання і навчання дітей з індивідуальними особливостями розвитку є однією з актуальних проблем сучасної української дошкільної освіти. Створення інклюзивних груп вимагає наявності у вихователів навичок організації ефективної навчальної, ігрової та комунікативної взаємодії нормотипових дітей з дітьми, що мають особливості психофізичного розвитку. Саме взаємодія зі здоровими дітьми, спостереження за ними, наслідування їх дій дає змогу особливій дитині отримати певний соціальний досвід, сприяє формуванню її соціально-громадської компетентності, результатом сформованості якої є ціннісне ставлення дитини до себе, своїх прав і прав інших, наявність уявлень про правила і способи міжособистісної взаємодії з іншими людьми [1].

Взаємодія з однолітками розглядається вченими як один з універсальних психологічних та соціально-психологічних механізмів соціалізація дитини з особливими освітніми потребами [2, 4]. У цьому контексті важливого значення набуває завдання створення сприятливого позитивно-емоційного клімату в дитячій спільноті, розуміння та прийняття вихователями, однолітками та їх батьками особливостей дитини з психофізичними порушеннями, залучення її до різних видів спільної діяльності, адже у діяльності створюються сприятливі умови для взаємодії особливих та нормотипових дітей (В. Бондар, Т. Коломоєць, І. Кузава, М. Малофеев та ін.).

Проблема взаємодії дітей в умовах їх спілкування та різних видів спільної діяльності розглядалася багатьма дослідниками, в результаті чого було встановлено, що провідну роль у формуванні спільних дій та комунікації дошкільників відіграє гра. Також підкреслювалася роль вихователя у цьому процесі, оскільки він виступає організатором та керівником дитячих ігор, наочно демонструє прийоми взаємодії (Л. Артемова, Т. Бочкарьова, Г. Волкова, М. Басов, А. Киричук, Я. Коломинський, В. Котирло, С. Кулачківська, М. Лисіна, О. Пісарєва, В. Селіверстов, О. Смирнова Т. Рєпіна та ін.).

Проте переважна більшість досліджень, проведених в дошкільній та спеціальній педагогіці, стосується особливостей взаємодії дітей у творчій грі, і майже не вивченою залишається проблема налагодження взаємин та спільних дій дітей інклюзивної групи в руховій діяльності, не розглядаються шляхи та засоби подолання перешкод у процесі спільних рухів дитини з психофізичними порушеннями та її нормотипових однолітків.

Виходячи з провідної ролі вихователя у формуванні взаємодії ми вивчали готовність вихователів до керівництва цим процесом в руховій діяльності дітей інклюзивної групи. Оцінка готовності вихователів відбувалася на основі аналізу заповнених ними анкет.

Соціальний статус респондентів відрізнявся: 30 осіб мали середню спеціальну освіту, а 6 – вищу педагогічну. Всі респонденти опановують перший (бакалаврський) рівень вищої освіти за спеціальністю 012 Дошкільна освіта. Логопедія та 016 Спеціальна освіта. Загальний педагогічний стаж роботи в системі дошкільної освіти коливається від 4 до 16 років, у середньому – 8 років. Стаж роботи в інклюзивній групі теж різний: 12 (33,3%) обстежених вперше набрали інклюзивну групу, 19 (52,8%) вдруге працюють на інклюзивній групі і 5 (13,9%) вихователів зробили третій набір.

Всі обстежені вважають, що взаємодія є важливою і забезпечує успішність вирішення освітніх завдань. Вони вказують на те, що коли дошкільники переживають період адаптації в новій групі, вони майже не звертають увагу на виражені вади особливих дітей (встають з ними в пари, беруть за руку в грі, сидять поряд на стільчиках, намагаються спілкуватися), проте згодом вада помічається і деякі здорові діти починають сторонитися своїх особливих однолітків. На це накладає відбиток й ставлення батьків, які не завжди з розумінням ставляться до особливої дитини, вважаючи, що здоровим дітям в групі буде приділятися менша увага.

Вихователі (100%) застосовують різноманітні форми роботи з батьками, проте проблема взаємин між дітьми не піднімається.

Всі вихователі зазначили, що рухова діяльність створює умови для взаємодіє, виділивши, творчі та рухливі ігри. Проте серед прийомів керівництва руховою взаємодією назвали лише дії в парах, прохання допомогти особливій дитині, заохочення, читання художньої літератури, яка допомагає здоровій дитині краще зрозуміти проблеми хворого однолітка. Називали казку В. Катаєва «Квітка-семицвітка», Ю. Єрмолаєва «Дім відважних боягузів», психотерапевтичні казки: «Казка про доброго Петю», «Казка про річечку Радість», «Казка про сонечко» та ін.

Тільки троє опитаних зазначили, що вважають свій рівень знань достатнім для роботи в інклюзивній групі. А серед форм підвищення кваліфікації назвали тільки методичні об’єднання, педнаради, де розглядаються загальні проблеми організації освітнього процесу в інклюзивній групі. Але всі зазначили, що питання ігрової взаємодії в руховій діяльності там не піднімалися. Ні один з опитаних не назвав жодного посібника, статті, присвячених організації роботи з фізичного виховання в інклюзивній групі.

Отже, опитування засвідчило досить низький рівень готовності вихователів інклюзивних груп до забезпечення взаємодії дітей саме в руховій діяльності, що потребує підвищення їх професійної компетентності з даної проблеми, адже від цього залежить ефективність взаємодії особливих та нормотипових дітей у спільних рухових діях і, відповідно, рівень благополуччя взаємовідносин в інклюзивній групі.

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. URL: https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini
2. Белкина В. Н. Психологические аспекты взаимодействия детей дошкольного возраста со сверстниками в контексте современных требований к дошкольному образованию. *Ярославский педагогический вестник*. 2012. № 1. С. 291-294. URL: https://cyberleninka.ru/ article/n/urovni-vzaimodeystviya-detey-doshkolnogo-vozrasta-so-sverstnikami/viewer
3. Нагорна О. Б. Особливості корекційно-виховної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами: навч.-метод. посіб. Рівне, 2016. 141 с.
4. Тарасюк Л. М. Особливості становлення міжособистісної взаємодії дітей дошкільного віку. *Проблеми сучасної психології*. 2014. Вип. 24. С.646-658.

Бобро Л. В.,
кандидат педагогічних наук, викладач кафедри дошкільної освіти
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

ОСОБЛИВОСТІ ПРИРОДОЦІЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК СКЛАДОВОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ

Сьогодення вимагає актуалізації проблеми природозбереження, пошуку різноманітних шляхів відновлення природних запасів. Серед перелічених проблем набуває особливого значення, у педагогічній галузі, питання формування у дошкільників екологічної свідомості, виховання у них поваги та шанобливого ставлення до природнього середовище, яке оточує.

У змісті Базового компонента дошкільної освіти поміж першочергових завдань дошкільної освіти зазначено формування загальних основ екологічної культури дошкільників, морально-ціннісної орієнтації особистості дитини дошкільника. Зрозуміло, що цінності є першочерговою передумовою усвідомлення значимості природи, переоцінки своєї поведінки у межах гуманно спрямованих орієнтирів по відношенню до природи. Таким чином, основним напрямком екологічного виховання дітей дошкільного віку повинно бути формування індивідуального відображення універсальної важливості природи [1].

Сучасне суспільство прагне жити в гармонії із природним довкіллям. В силу цього, основним завданням дошкільної освіти є формування системи істинних цінностей у кожного маленького громадянина, утвердження особистісної позиції «мислити глобально» і «діяти локально». Так випливає необхідність посилити та реалізувати зміст роботи у напрямку формування екологічної свідомості населення, що має мати початок у період дошкільного дитинства. Зміст роботи з вище вказаної проблеми зумовлює перегляд ставлення людини до природи, усвідомлення ідеї сталого розвитку планети, тотальної екологізації життя людей.

Практична діяльність педагогічних працівників закладів дошкільної освіти доводить, що, у переважній більшості, діти дошкільного віку, у тому числі й старшого дошкільного віку, попри доволі високий рівень теоретичних знань про природу, вдаються здебільшого до емоційних імпульсів, прагматичних інтересів, а також мотивів самоствердження чи наслідування в процесі вибору дій та вчинків стосовно неї. Також спостерігається невідповідність між наявністю у дошкільників екологічних знань і їх практичною поведінкою в природному середовищі. Відтепер проблема пошуку та застосування ефективних форм, методів та прийомів формування у дітей дошкільного віку екологічно доцільної і природовідповідної поведінки є надзвичайно актуальною.

Психолого-педагогічні дослідження О. Бондаревської, О. Гончарової, Н. Кондратьєвої, О. Кочергіна, О. Міхеєвої, С. Петериної, Н. Рижової й інших науковців надали змогу визначити, що для формування екологічної свідомості необхідно використовувати саме той період життя людини, коли він являється особливо сенситивний щодо сприйняття і засвоєння екологічних знань. Саме таким періодом являється дошкільний вік.

Беручи до уваги сучасний стан навколишнього середовища, науковці та практики звертають особливу увагу на доцільність та необхідність екологічного виховання дошкільників ще із раннього та дошкільного віку. Надбані у дошкільному дитинстві уміння бачити та відчувати природу такою, якою вона являється насправді, викликає у дошкільників глибоке зацікавлення нею, розширює та поглиблює їх знання, сприяє розвитку глибокої поваги до творчої діяльності власне природи та бажання взяти участь у її збереженні.

У дошкільників мають бути сформоване ціннісне ставлення до природної дійсності. Діти дошкільного віку набувають первинного досвіду залучення до великого кола цінностей, зокрема і загальнолюдських. Серед останніх важливу роль відіграють – пізнавальні. Дошкільники відчувають себе першовідкривачами, починають усвідомлювати незаперечний характер об’єктів природного середовища. У вихованців формуються цінності перетворення, виникає та активно проявляється прагнення дбайливого ставлення до природи, бажання зберігати та примножувати її багатства. Необхідною умовою формування вказаних цінностей являються допитливість вихованців. У результаті в дошкільників починає формуватися *екологічна свідомість*, під якою розуміється сукупність наукових, естетичних та правових поглядів, у яких відображаються екологічні зв’язки в історії виникнення та розвитку взаємин між суспільством та природою, а також шляхи оптимізації цієї взаємодії.

Згідно наукового підходу З. Плохій, екологічна свідомість – це сукупність уявлень про взаємозв’язок людини з природою, про наявне ставлення людини й суспільства до природи, про відповідні стратегії й технології взаємодії з нею [4].

Екологічна свідомість характеризується наступними особливостями:

- розумінням взаємозв’язку рослин та тварин із зовнішніми умовами, їх пристосованості до певного виду середовища проживання;
- усвідомленням специфіки всього живого та його самоцінності, взаємозалежності життя тварин та рослин від впливу чинників та факторів зовнішнього середовища та діяльності людства;
- розумінням первобутньої краси явищ природи і живих істот, коли їхній розвиток відбувається у повноцінних природних чи спеціально створених умовах.

Процес формування природодоцільної поведінки як складової екологічної свідомості відбувається у процесі екологічного виховання. Н. Лисенко, під поняттям «екологічне виховання» розуміє процес формування свідомого сприйняття навколишнього середовища, необхідності дбайливого ставлення до природних ресурсів, правильного розуміння проблеми взаємодії суспільства з природою [2; 3]. На думку вище вказаного науковця, зміст такого виховання охоплює декілька послідовних стадій. Їх результатом повинна стати особистість дитини зі сформованою екологічною культурою.

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Нова редакція. 2021 р.
2. Лисенко Н.В. Еко-око: дошкільник пізнає світ природи: навчально-методичний посібник. Київ: Слово, 2015. 352 с.
3. Лисенко Н.В. Практична екологія для дітей; Навч.-метод. посібник для батьків, вихователів, учителів. Івано-Франківськ: Фірма «Сіверсія» ЛТД, 1999. 156 с.
4. Плохій З.П. Формуємо екологічну компетентність молодшого дошкільника: навч.- метод. посіб. до Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі». Київ: Світич, 2010. 117 с.

Стасюк Б.С.,
студентка факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
Науковий керівник – викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти Боярчук С.І.

РОЗВИТОК ЗВ'ЯЗНОГО МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ НАОЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ

Розвиток зв'язного мовлення дітей дошкільного віку, у якому виявляються усі досягнення дитини в опануванні рідною мовою, є однією з важливих проблем, що не втрачає своєї актуальності на сучасному етапі розвитку дошкільної лігнгводидактики і завжди знаходилась в центрі уваги дослідників.

Лінгвістика розглядає поняття зв'язного мовлення у двох аспектах – як процес створення зв'язного висловлювання та як продукт мовлення (текст чи дискурс). Зв'язне мовлення визначається як єдине смислове та структурне ціле, що складається з тематично та логічно пов'язаних між собою відрізків і відбиває всі суттєві сторони свого предметного змісту (А. Богуш, Л. Виготський, М. Жинкін, І. Зимня, О. Леонтьєв) [2, с. 450].

Наслідком зв'язного мовлення є текст – словесно виражений продукт мовленнєво-розумової діяльності людини, якому властива завершеність, структурна цілісність, визначена цілеспрямованість та прагматична настанова (Л. Варзацька, Н. Головань, В. Мельничайко, М. Пентилюк) [2, с. 451].

Зв'язне мовлення, яке є водночас і метою, і засобом практичного засвоєння мови, має надзвичайне значення для розвитку інтелекту та самосвідомості дитини, позитивно впливає на формування таких її важливих особистісних якостей, як комунікабельність, доброзичливість, ініціативність, креативність.

Завдання розвитку зв'язного монологічного мовлення посідає визначальне місце в загальній системі роботи з розвитку мовлення в закладі дошкільної освіти. У Державному стандарті дошкільної освіти, який є основним орієнтиром у роботі сучасного закладу дошкільної освіти, однією з ключових компетентностей є мовленнєва, яка ґрунтується на взаємозалежності, взаємозумовленості різних складників, серед яких важливе місце займає монологічне мовлення.

За твердженням науковців (О. Леонтьев, Л. Щерба), монологічне мовлення є складною формою зв'язного мовлення, що потребує спеціального навчання. Монолог – це мовлення однієї людини, орієнтоване на сприймання його іншими людьми, яке не передбачає миттєвого, безпосереднього відгуку слухачів [2, с. 452].

У новій редакції Базового компонента дошкільної освіти (БКДО 2021), визначено навички щодо оволодіння дітьми монологічним мовленням. Діти дошкільного віку повинні вміти складати різні види розповідей: описові, сюжетні, творчі (розповіді-повідомлення, роздуми, пояснення, етюди); переказувати художні тексти, складати за планом вихователя і самостійно казки, різні види творчих розповідей; розповідати про події із власного життя, за змістом картини, художніх творів, на запропоновану тему, за ігровою та уявлюваною ситуаціями, за результатами спостережень та власної діяльності; самостійно розповідати знайомі казки [1, с.18].

Варто зазначити, що використання моделей значно оптимізує процес роботи щодо навчання дітей зв'язного монологічного мовлення. Можливості використання методу моделювання в процесі розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку ґрунтовно розкрили в своїх працях Д. Ельконін, Л. Венгер, Н. Ветлугіна, М. Поддьяков. Під наочним моделюванням вчені розуміють сукупність дій з побудови, перетворення й використання системи, яка сприймається наочно (схеми, абстракції, моделі). В основі моделювання лежить принцип заміщення реального предмета, явища, факту іншим предметом, зображенням, знаком, символом. Такі дослідники як О. Аматьєва, А. Богуш, Л. Білоуско, О. Шахнарович розширили, конкретизували та удосконалили методику застосування наочного моделювання у практиці роботи з дітьми дошкільного віку.

Праці О. Білан, К. Крутій також свідчать, що специфічним засобом розвитку мовлення дітей дошкільників є використання наочних моделей, у яких дитина відтворює структуру об'єктів і зв'язків між ними. Так, у працях К. Крутій розкрито використання моделей і схем для формування граматичної правильності мовлення, засвоєння дітьми службових частин мови, збагачення словника [3, с. 456]. О. Дяченко розробила методику моделювання змісту казок за допомогою піктограм.

Наочне моделювання – це відтворення істотних властивостей досліджуваного об'єкта, створення його замінника і робота з ним; засноване на принципі заміщення реальних предметів схематично зображеними предметами або знаками [5, с. 85]. Наочне моделювання включає в себе не тільки використання замінників, але потребує встановлення між ними взаємозв'язків, що відповідають відношенням тих предметів і явищ, котрі ці замінники зображають. Умовні позначення, стилізовані й силуетні зображення, піктограми, предмети можуть слугувати в якості моделей і виступають в ролі плану, забезпечують зв'язність і послідовність розповіді дитини. Таким чином, в основі моделювання лежить принцип заміщення реального предмета, явища, факту іншим предметом, зображенням, знаком, символом.

Метод наочного моделювання, який запропонований Л. Венгером, О. Дяченко, фіксує увагу дитини на змістовому аспекті, тобто на побудові сюжетної лінії, послідовності основних епізодів розповіді, тому його

доречно застосовувати під час навчання дітей переказу, складанню розповідей за картиною, серією картин, описових, творчих розповідей [2].

Урізноманітненню переказу, забезпеченню його успішного перебігу у ході заняття, активізації мовлення дітей старшого дошкільного віку сприяє використання символів-замінників, які допомагають відтворити зміст літературного твору та дотримуватися послідовності розгортання сюжету. Це можуть бути символи на основі кольору, характерного для зовнішнього вигляду персонажів твору, на основі форми, яка асоціюється з героями казки, наприклад, помаранчевий трикутник – лисиця, коричневий прямокутник – ведмідь тощо.

Використовуючи метод наочного моделювання у роботі з сюжетною картиною, потрібно обирати елементи моделі різноманітного характеру (картинки-фрагменти, силуетні зображення головних героїв, значущі об'єкти картини геометричні фігури, символічні зображення предметів, піктограми), які будуть зрозумілі для дітей і стануть орієнтиром, за яким вони можуть складати розповідь. Вихователь разом з дітьми послідовно виставляє елементи, які визначають алгоритм усного тексту та слугують своєрідним наочним «планом» складання розповіді. Для уникнення складання дітьми одноманітних, «трафаретних» текстів за змістом картини, повторення розповідей інших та задля виявлення індивідуальності вихованців можна змінювати послідовність символів-замінників.

Вчена К. Крутій пропонує дотримуватися певної послідовності у роботі щодо формування навичок складання творчої розповіді: дитині пропонують придумати ситуацію, яка могла б статися з конкретними героями в певному місці, модель розповіді дає дорослий. Далі вихователь пропонує конкретних героїв розповіді, а просторове оформлення моделі дитина придумує самостійно. Після цього конкретні герої замінюються їх силуетними зображеннями, що дозволяє дитині проявити творчість в оформлені героїв розповіді. Потім дитині пропонують скласти розповідь за моделлю, елементами якої є невизначені замінники персонажів розповіді, і на завершення дитина самостійно вибирає тему та героїв своєї розповіді [3].

Отже, метод наочного моделювання є важливим засобом розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку. Успіх та результативність навчання дітей дошкільного віку зв'язному монологічному мовленню багато в чому залежить від методично грамотного добору моделей.

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
2. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах: підручник / А. М. Богуш, Н.В. Гавриш; за ред. А.М. Богуш. Вид. 2-ге, доповнене. Київ: «Слово». 2011. 704 с.
3. Крутій К.Л. Конспекти занять із художньо-мовленнєвої діяльності дітей старшого дошкільного віку / Крутій К.Л., Кулинич О.П., Погрібняк Н.В.. Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2009. 200 с.
4. Копилова О.В, Ткаченко В.М. Використання символів у роботі з дошкільниками. Харків: Вид-во «Ранок», 2009. 56 с.
5. Мороз Л.В., Бойко М.І. Наочне моделювання як засіб розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення. Сучасні проблеми логопедії та реабілітації: *матеріали VIII Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції (15 лютого 2019 року, м. Суми).* Суми: ФОП Цьома С.П., 2019. С. 84-87.

Самойленко І.О.,
асистент кафедри прикладної психології та логопедії
Бердянського державного педагогічного університету

РОЛЬ КОРЕКЦІЙНОГО ПЕДАГОГА В СИСТЕМІ РАННЬОЇ ДОПОМОГИ РОДИНАМ, ЩО ВИХОВУЮТЬ ДІТЕЙ З ООП

Актуальність. Інклюзивна освіта в Україні та світі стрімко розвивається, а тому постає питання підготовки висококваліфікованих корекційних педагогів. Дефектологія – це, насамперед, складна наука, в основу якої входять медицина, педагогіка, психологія. В умовах сьогодення сучасний корекційний педагог (дефектолог), працює з дітьми, які мають особливі освітні потреби.

У Законі України «Про освіту» особа з особливими освітніми потребами трактується як, «особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту» [2].

Корекційні педагоги (дефектологи) мають вирішувати безліч завдань, але одне з головних це результативність у фізичному та психологічному розвитку дітей з особливими освітніми потребами, допомогти їм соціалізуватися, зрозуміти і прийняти себе, та жити зі своєю особливістю без перепон.

Результативність даного педагогічного процесу, насамперед, залежить від участі членів родин, які виховують дітей з особливими освітніми потребами, і як показує практика, найкраще це досягається на ранньому етапі. Послуга ранньої допомоги родинам дозволяє більш ефективніше попереджувати розвиток

порушень у дитини та вчасно надавати консультативну та психологічну допомогу батькам, які виховують дітей з особливими освітніми потребами.

Аналіз різних аспектів досліджень, присвячених підготовці корекційних педагогів до роботи з родинами, що виховують дітей з особливими освітніми потребами здійснено у працях Н. Мазурової, А. Співаковської, Л. Акатової, Н. Грабовенко, В. Ткачова та інших вчених.

Мета роботи – теоретично обґрунтувати особливості роботи корекційного педагога (дефектолога) з батьками в системі ранньої допомоги родинам, що виховують дитину з особливими освітніми потребами.

Результати дослідження. В Україні розвиток інклюзивної освіти знаходиться на стадії становлення. Для реалізації повноцінного процесу адаптації та навчання дітей з особливими освітніми потребами заклади освіти мають бути укомплектовані за всіма нормами та правилами, що в даний час не завжди відповідає вимогам. Також, для того щоб використовувати належним чином та з користю весь цей матеріал, корекційні педагоги мають пройти курс навчання, здобути певну освіту.

За даними міжнародного Представництва Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) термін раннє втручання означає міждисциплінарну допомогу сім'ям з дітьми раннього віку (від народження до 3-х років), у яких є порушення розвитку [4].

Автори Т. Панченко та А. Заплатинська у своїх працях зазначають, що раннє втручання це важлива послуга для дітей раннього та дошкільного віку з інвалідністю, дітей із ризиком набуття інвалідності або проблемами здоров'я, які направлені як на реабілітацію, так і на попередження порушень розвитку [3, с. 13].

Батьки, які виховують дітей з особливими освітніми потребами, мають можливість отримати цілеспрямовану систематичну педагогічну допомогу і можуть своєчасно і кваліфіковано включитися у процес виховання і розвитку дитини.

Комплексна допомога родинам дітей з особливими освітніми потребами кваліфікованими корекційними педагогами (дефектологами) дозволить швидше адаптуватися в соціумі, ефективно компенсувати відхилення в психічному розвитку дитини, адже своєчасна допомога дасть можливість знизити кількість дітей, які досягнуть шкільного віку та потребуватимуть допомоги спеціалістів в сфері спеціальної освіти.

Вчителі-логопеди, практичні психологи у своїх наукових працях [1, с. 43] зазначають, що грамотно організована рання корекція здатна попередити появу вторинних відхилень в розвитку, забезпечити максимальну реалізацію реабілітаційного потенціалу, а для значної частини дітей відкриває можливості включення їх в загальний освітній потік (інтегроване навчання) і знімає необхідність в дорогій спеціальній освіті.

Висновки. Раннє втручання необхідно перш за все дітям до трьох років, в період коли найбільш ефективним виявляється корекційний вплив на кору головного мозку дитини. Наявність комплексної допомоги кваліфікованими корекційними педагогами (дефектологами) дозволить попередити появу вторинних відхилень в розвитку дітей, швидше включитися в інтегроване навчання з однолітками. Рання допомога – це відповідальність батьків за майбутнє своїх дітей.

Література:

1. Величко І.М., Кондалова Н.В. Раннє втручання – надія для батьків: Зб. за мат. VI Всеукр. науково-практичної конференції (12 грудня 2018 року). Лисичанськ : ВП «Лисичанський педагогічний коледж Луганського національного університету імені Тараса Шевченка», Лисичанськ : ФОП Чернов О. Г. 2018. 261 с. URL: http://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/3716/Inkloozivna%20jsvit2018.pdf?sequence=1#page=41.
2. Закон України «Про освіту». Відомості Верховної ради України. № 1709-IX від 07.09.2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19.
3. Панченко Т.Л., Заплатинська А.Б. Раннє втручання як система комплексної допомоги дітям раннього та дошкільного віку: Народна освіта. - 2018. Вип. 3. С. 12-18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NarOsv_2018_3_4.
4. Раннє втручання. Міждисциплінарна допомога сім'ям з дітьми раннього віку URL: https://www.unicef.org/ukraine/child-protection/early-intervention

Трухан А.В.,
студентка 11-ДО групи
факультету дошкільної освіти
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник — д-р. філософії, ст. викладач Аторіна В.М.

РОЗВИТОК ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Проблема розвитку логічного мислення завжди знаходиться в центрі уваги психологів (Л. Виготський, П. Гальперін, Д. Ельконін, В. Давидов, А. Леонтьев, С. Рубінштейн) та педагогів (Л. Занков, І. Лернер, В. Паламарчук, М. Скаткін, В. Сухомлинський). Це пояснюється тим, що логіка є важливою складовою в процесі інтелектуального становлення дитини. Пошуком шляхів розвитку логічного мислення старших дошкільників, вивченням впливу особливостей організації навчально-пізнавальної діяльності на формування

логічних умінь присвячені наукові праці О. Брежнєвої, Л. Воробйової, В. Курбейло, Н. Мартинюк, С. Михайлович, О. Федоренко та інших.

У Базовому компоненті дошкільної освіти наголошується на питанні наступності між дошкільною та початковою освітою, що простежується у формуванні наскрізних умінь, що є спільними для дошкільної та початкової освіти: висловлювати та обґрунтовувати власну думку, критично мислити, ухвалювати рішення, розв'язувати проблеми [1, с. 4].

Науковці та педагоги сьогодні приділяють велику увагу пошуку ефективних засобів навчання, які б сприяли розвитку логічного мислення дітей старшого дошкільного віку. Одним з них є гра, яка виступає провідним видом діяльності дошкільників. Вона є більш доступним способом трансформації отриманих з навколишнього світу інформацій, вражень та знань, сприяє розвитку всіх психічних процесів, впливає на становлення мотиваційно-вольової сфери, саморегуляції та рефлексії у старших дошкільників, вдосконалює їх вміння користуватися логічними прийомами мислення.

Ігрова діяльність дошкільників є засобом пізнавальної активності дітей. Вона пов'язана з практичною діяльністю і з навколишнім предметним світом. Гра є найбільш ефективним засобом розвитку мислення. На основі образного мислення формується логічне. Воно є вищою стадією розвитку мислення. Актуальними в наш час є заняття з розвитку логічного мислення, так як вони мають важливе значення для майбутнього школяра. Основними і головними критеріями розвитку логічного мислення у дітей є: вміння виділяти суттєві ознаки з другорядних, вміння міркувати, порівнювати, аналізувати, класифікувати предмети, аргументувати свою точку зору, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, розвивати нестандартність мислення.

У старшому дошкільному віці провідного значення набуває наочно-образне мислення, яке включає спроби, спрямовані на пошуки вирішення задачі, але ці спроби виконуються подумки, за допомогою образів. Тепер перед дитиною можна поставити пізнавальні, мислительні завдання. У процесі розв'язання таких завдань дитина починає поєднувати між собою свої судження, доходити певних висновків. Таким чином виникають найпростіші форми логічного мислення.

Становлення наочно-образного мислення у дітей починається з того, що у них з'являється здатність оперувати конкретними образами предметів при вирішення тих чи інших завдань. Розвиток образного відображення дійсності у дошкільнят йде як по лінії вдосконалення і ускладнення структури окремих образів, що забезпечують узагальнене відображення предметів і явищ так і по лінії формування системи конкретних уявлень про той чи інший предмет [6].

М. Подд'яков зазначає, що основна лінія розвитку наочно-образного мислення полягає в умінні дошкільника оперувати образами предмета або хоча б його частинами. Дитина повинна вміти довільно актуалізувати ці образи [7, с.181].

Важливе місце в процесі розвитку логічного мислення у старших дошкільників займає дидактична гра, яка є навчальною за своїм змістом і спрямована не лише на закріплення та систематизацію набутих знань, а й на розширення життєвого досвіду дитини, становлення її інтелектуальної сфери. Дидактичні ігри завжди мають навчальну мету. Вони виховують у дошкільників такі якості, як самостійність, уважність, кмітливість, спритність, організованість, розвивають волю, витримку, вміння працювати на позитивний кінцевий результат. Завдяки спостереженню діти аналізують, порівнюють, зіставляють та класифікують різні предмети. Ця діяльність спрямована на активізацію розумової діяльності дітей. Отже, розвивається їх логічна сфера.

Одним з видів гри є сюжетно-рольова гра. Вона виступає засобом входження дитини в світ суспільних відносин, пізнання соціальних ролей, вдосконалення комунікативних здібностей та формування міжособистісних взаємин у дитячому колективі. Всі сюжетно-рольові ігри є творчими за своїм характером – діти за власним задумом можуть самостійно обрати сюжет та зміст гри, а також встановити правила, яких необхідно дотримуватися.

Серед ігор, які сприяють розвитку логічного мислення дітей старшого дошкільного віку можна відзначити такі: «По гриби», «Хто де живе», «Що кому дати?», «Колір і форма», «Розклади іграшки у свої домівки», «Принеси такі ж», «Розклади картинки в свої конверти», «Яким буває?», «Пошук спільного» та інші.

Отже, ігрова діяльність виступає важливим засобом розвитку логічного мислення у старших дошкільників. Завдяки їй діти розширюють свій життєвий досвід, закріплюють старі та засвоюють нові знання та навички, вдосконалюють соціально-комунікативні та аналітичні здібності в невимушеній та комфортній для себе формі, що значно посилює їх пізнавальний інтерес.

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Дошкільне виховання. 2021. № 1. С. 4–7.
2. Вікова та педагогічна психологія / За ред. В. Давидова. Москва: Просвещение, 2012. 118 с.
3. Дональдсон, М. Розумова діяльність дітей / Под ред. В. І. Сперелуп. Москва: Педагогіка,. 2012. С. 14–47.
4. Дорофєєва, А. Логіка, мислення: Школа семи гномів. 6-7 років. Москва: Мозаіка-Синтез, 2009. 16 с.
5. Ликова І. Осінні аранжування: для роботи зі старшими дошкільниками. *Дошкільне виховання.* 2007. № 10. С. 58–62.
6. Люблінська Г.О. Дитяча психологія. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/ (дата звернення: 15.11.2021)
7. Поддъяков Н. Н. Развитие мышления и умственное воспитание дошкольника. Москва: Педагогика, 1985. 218 с.

Гниденко С. В.,
магістрантка факультету дошкільної освіти
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник — канд. пед. наук, доц. Тітаренко С.А.

ХАРАКТЕРИСТИКА СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «ЕМПАТІЇ» У ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Важливою моральною якістю особистості є емпатія. Вона виступає важливим чинником розвитку дитини у її діяльності, засобом встановлення гуманних міжособистісних стосунків, формування альтруїстичного стилю поведінки. Тому ефективність взаємодії особистості з навколишніми людьми значною мірою залежить від рівня сформованості та розвитку її емпатійних здібностей.

Дослідженню емпатії присвячено цілий ряд наукових робіт, у яких розкриваються різні підходи як до трактування самої категорії, так і до її структури, механізмів формування, чинників розвитку емпатійності особистості та ін. Зокрема, у роботах С. Борисенка, Т. Гаврилової, Ю. Гіппенрейтер, Л. Джрназян, Р. Карамуратова, М. Муканова, Н. Сарджвеладзе та ін. розкриваються якісні особливості природи феномена емпатії, її проявів в інтерперсональних відносинах. Взаємозв'язки компонентів емпатії з різними психічними процесами і психологічними особливостями особистості досліджували А. Бодальов, Л. Виговська, Л. Стрєлкова, Б. Теплов, І. Юсупов та ін.

Феномен емпатії залишається предметом гострих дискусій з боку філософів, етиків, педагогів, психологів, медиків, митців, етнологів. Актуальність проблеми вивчення емпатійності підтверджується даними досліджень сучасних педагогів та психологів – І. Беха, Т. Василишиної, Т. Гаврилової, Л. Журавльової, Т. Карягіної, В. Киричок, І. Когана, О. Кульчицької, М. Обозова, О. Пархоменко, Р. Павелківа, О. Саннікової, М. Удовенко, О. Феніної, М. Хазанової, О. Чебикіна та ін.

Аналіз психолого-педагогічних досліджень, присвячених проблемі емпатії, дозволив схарактеризувати її сутність:

– здатність людей сприймати одне одного та передбачати їхні дії (Р. Раймонд);

– пасивне співчуття, форму співучасті в емоційному стані партнера (А. Валлон, Т. Гаврилова, Т. Ліппс, Г. Саллівен, П. Фрес, М. Шелер, А. Шопенгауер);

– комплексна здатність послідовно виявляти емпатійне розуміння іншого в мові або дії (Ю. Гіппенрейтер, Т. Корягіна, О. Козлова);

– можливість передати іншому здатність розуміння, сприйняття глибини його емоційного болю (Н. Роджерс);

– здатність емоційно відгукуватися на переживання іншої людини, що виявляється у співчутті, співпереживанні, співстражданні (Психологічний словник);

– раціонально-емоційно-інтуїтивна форма відображення, яка є найбільш вдалим засобом «входження» в психо-енергетичний простір іншої людини (В. Бойко);

– уявне перенесення себе в думки, почуття і дії іншого і структурування світу за його зразком (Р. Даймонд);

– здатність прийняти роль іншого та адаптувати альтернативні перспективи партнера (Дж. Мід);

– складне особистісне утворення, що забезпечує результативність дій педагога за рахунок позитивного сприймання учня, розуміння його емоцій та керування ними, прогнозування поведінки вихованця (Л. Малицка);

– здатність людини емоційно відгукуватися на переживання інших людей. (Короткий словник актуальних педагогічних термінів);

– соціально-психологічна властивість особистості, що включає адекватну вербальну та невербальну відповідь на переживання іншого (В. Лабунська);

– специфічне новоутворення в структурі професійно-педагогічних властивостей педагога, системоутворювального чиннику, що детермінує ефективність педагогічного спілкування (Т. Василішина);

– здатність педагога емоційно відгукнутися на дитячі почуття й переживання, розподіляти інтереси, ставати на місце вихованців шляхом емоційної ідентифікації у формі співпереживання (Н. Гузій).

На переконання В. Сухомлинського, одне з важливих завдань педагогів – «пізнавати серцем усе, чим живе, що думає, з чого радіє й чим засмучується дитина» [3].

Проблеми емпатійності, доброти, людяності піднімаються у наукових доробках Ш. Амонашвілі. Слід зазначити, що вся його педагогічна система пронизана гуманізмом, любов'ю і повагою до вихованців. Шалва Олександрович тлумачить емпатійність як «тепло серця», як «дар відчування іншої людини». У наукових працях «Психологічні основи педагогіки співробітництва», «Особистісно-гуманна основа педагогічного процесу» автор підкреслює, що емпатійність як особистісна риса педагогів є обов'язковою умовою для формування у дітей здатності «відчувати іншу людину» [1].

П. Массен і Дж. Конджер вважають, що механізмом емпатії є наслідування. Ідентифікацію ж вони розуміють як «більш тонкий» процес сприйняття загальних зразків мислення і поведінки, що характеризуються потужним емоційним зв'язком з оточуючими [2, с. 200].

Отже, аналіз визначень терміну «емпатія», запропонованих науковцями свідчить, що існує розмаїття трактувань цього поняття, отже, і значна кількість аспектів його вивчення.

Література:

1. Амонашвили Ш. А. Личностно-гуманная основа педагогического процесса: монографія. Минск: Университетское, 1990. 560 с.
2. Массен П., Конджер Дж., Коган Дж., Хьюстон А. Развитие личности ребенка. Москва: Прогресс, 1987. 272 с.
3. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: В 5-ти тт. Т. 2. Київ: Радянська школа, 1976. 670 с.

Карапетян В.С.,
магістрантка факультету дошкільної освіти
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник – канд. пед. наук, доц. Тітаренко С.А.

ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО СЕНСОРНІ ЕТАЛОНИ У ДІТЕЙ РАННЬОГО ВІКУ ЗАСОБОМ ДИДАКТИЧНОЇ ГРИ

Державна політика України у сфері освіти націлена на реформування й привертання уваги до дитини як суб'єкта життєдіяльності. Сенсорне виховання дітей раннього віку є основою пізнання навколишнього світу, першою сходинкою якого є життєвий емпіричний досвід, воно спрямоване на формування адекватного сприйняття оточуючої дійсності. Розумове, естетичне й етичне виховання значною мірою залежить від рівня сенсорного розвитку дітей.

Важливе значення в пізнанні дитиною оточуючого світу відіграють відчуття і сприймання. Саме вони створюють передумови для формування складніших пізнавальних процесів, зокрема увага, пам'ять, мислення, уява тощо. Безумовно розвинена сенсорика – основа для удосконалення практичної діяльності дитини.

Дослідженням проблеми сенсорного розвитку дошкільників займалися такі видатні вчені як Ш. Абдуллаєва, Л. Артемова, З. Богуславська, А. Бондаренко, Л. Васильєва, Л. Венгер, Т. Доронова, О. Запорожець, А. Катаєва, Н. Карпінська, М. Кистяковська, В. Котирло, С. Кулачківська, С. Ладивір, З. Максимова, С. Новосьолова, Л. Олійник, Е. Пілюгіна, М. Подд'яков, Л. Сисуєва, А. Усова та інші.

В закладі дошкільної освіти основний зміст сенсорного виховання полягає в ознайомленні дітей із сенсорними еталонами, а також навчання дошкільників способів обстеження предметів.

Вчений О. Проскура переконаний, що організація освітнього процесу з засвоєння дітьми раннього віку сенсорних еталонів, передбачає формування у них уявлень про фундаментальні різновиди властивостей предмета (форми, кольору, величини). А основними засобами порівняння властивостей предметів з еталонами є засоби обстеження властивостей предметів [3, с. 26].

Мета статті: здійснити аналіз досліджень з проблеми формування сенсорних еталонів у дітей раннього віку; визначити вплив дидактичної гри на формування сенсорних еталонів у дітей молодшого дошкільного віку.

Р. Павелків сенсорні (лат. sensorium – орган чуттів) еталони визначає, як вироблені людством уявлення про основні властивості й відношення предметів і явищ оточуючої дійсності. Ці еталони використовуються як загальноприйнятий зразок властивостей і відношень предметів. Приміром, у процесі сприйняття форми сенсорними еталонами є геометричні фігури (трикутник, круг, квадрат, овал, циліндр тощо), еталоном кольору є білий та чорний колір, а також сім кольорів спектра. Існує розмаїтість форм і барв, проте людство об'єднало їх у певну систему. Формування у дітей раннього віку уявлень про сенсорні еталони допомагає сприймати оточуючий світ шляхом оволодіння суспільного досвіду. Таким чином, дитина вчиться сприймати властивості предметів як різновиди або поєднання існуючих зразків [2, с. 249].

Формування у дітей раннього віку уявлень про сенсорні еталони відбувається в певній послідовності. Спочатку дошкільників знайомлять з основними зразками, а згодом – з їх різновидами. Також варто різні еталони порівнювати між собою. Спочатку їх називає дорослий, потім – дитина [1, с. 7].

Важливе значення у формуванні сенсорних еталонів у дітей дошкільного віку має ігрова діяльність. Вона є провідною діяльністю дитини-дошкільника, завдяки якій відбуваються найголовніші прогресивні зміни у його психіці й за допомогою якої розвиваються психічні процеси, що готують перехід дитини до нового, вищого ступеня її розвитку.

Ефективним засобом формування уявлень про сенсорні еталони у дітей раннього віку є дидактична гра. Граючи, дитина активно прагне щось дізнатися, шукає, виявляє зусилля діяти. Збагачується її духовний світ. Все це сприяє розумовому й загальному розвитку дитини. У дидактичній грі дитина не лише отримує, а й узагальнює та закріплює знання, розвиваються її пізнавальні здібності, засвоюються раціональні засоби і способи розумової діяльності.

Р. Павелків зауважує, що дидактична гра – це відповідна система впливів, яка спрямована на формування в дитини потреби у знаннях, вихованні інтересу до того, що може стати її новим джерелом, поліпшення пізнавальних умінь і навичок [2, с. 169].

Для реалізації основних завдань сенсорного виховання молодших дошкільників, зокрема формування уявлень про сенсорні еталони, доцільно використовувати такі дидактичні ігри та вправи:

– колір: «Назви колір», «Який предмет зайвий», «Добери за кольором», «Добери предмети одного кольору», «Допоможи зайчику», «Збери квітку», «Чарівна хмаринка», «Допоможи котику», «Веселі сніговички», «Ляльки-неваляйки», «Одягни ляльку» та інші;

– розмір: «Хто більший», «Добери колеса до машин», «Знайди таку ж стрічку», «Лялька велика і мала», «Різні м'ячики», ігри-пазли тощо.

– форма: «Знайди таку ж іграшку», «Добери за формою», «Прикрась ляльці плаття», «Виросла ялинка», «Чарівні м'ячики», ігри-пазли, «Збери ягідки» та інші.

Отже, формування у дітей раннього віку уявлень про сенсорні еталони має дуже важливе значення для загального та психічного розвитку. Важливу роль у формуванні уявлень про сенсорні еталони в дітей даної вікової групи має дидактична гра.

Література:

1. Барташнікова І. А. Розвиток сенсорних здібностей і пам'яті у дітей 5-6 років: навч. посібн. 2-е вид., переробл. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2007. 56 с.
2. Павелків Р. В., Цигіпало О. П. Дитяча психологія: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2008. 431 с.
3. Проскура Е. В. Развитие познавательных способностей дошкольника / под ред. Л. А. Венгера. Киев: Рад. шк., 1985. 128 с.

Петракова Є. А.,
студентка 42 ДО гр.. факультету дошкільної освіти
Глухівського національного університету
імені Олександра Довженка
Науковий керівник — канд. пед. наук, доц. Гордій Н.М.

ТВОРИ ЖИВОПИСУ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО ОБРАЗНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У науці на сьогоднішній день освітнє значення мистецтва набуло соціокультурного змісту і стало одним із провідних чинників розвитку особистості. У субсфері «Світ мистецтва» Базового компонента дошкільної освіти розкрито зміст освіти дошкільника за основними для цього віку видами мистецтва – образотворчим, музичним, театральним, літературним. Кожне з них важливе для становлення особистості дошкільника, його художньо естетичного розвитку, виховання основ смаку. Синтез мистецтв ще більше посилює, урізноманітнює вплив на дитину, розкривав перед нею життя в його різноманітності та красі. У ній узагальнено весь життєвий досвід дитини – чуттєвий, ціннісний, моральний, естетичний, пізнавальний, трудовий тощо. Специфіка ознайомлення дошкільника з мистецтвом полягає в поєднанні з буянням дитячої фантазії, нескінченним рядом художніх образів. Самобутність останніх визначає мистецьку цінність духовних і рукотворних витворів, становить суть дитячої творчості.

Виокремлюють такі функції творів мистецтва: інформаційна, ілюстративна, мотиваційна, сенсорна, еврестична. Враховуючи функції мистецтва, вважаємо за необхідне використання творів живопису в освітньому процесі закладів дошкільної освіти. Щоб співвіднести реальну обізнаність дітей з образотворчим мистецтвом оптимально до віку, доцільно звернутися до показників художнього розвитку дитини, її обізнаності з творами живопису, означених Базовим компонентом дошкільної освіти:

- мати уявлення про особливості образотворчого мистецтва як візуального, відрізняти його від інших;
- знати спільні та відмінні риси основних видів образотворчого мистецтва (живопис, графіку, скульптуру, архітектуру, декоративно-ужиткове);
- визначати основні жанри образотворчого мистецтва, (пейзаж, портрет, натюрморт, побутовий жанр);
- орієнтуватися в основних засобах вираження настрою, вміти їх характеризувати (лінія, колір, композиція, ритм);
- уміти виражати свої почуття кольором, композиційним рішенням, послідовністю, формотворенням;
- знати характерні особливості засобів художньої виразності;
- продукувати ідеї, експериментувати, досліджувати;
- застосовувати досвід та знання в повсякденному житті;
- виявляти естетичне ставлення до життя;
- ціннісно ставитися до продуктів образотворчої діяльності [1].

Дослідження показують, що ефективним засобом розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку є твори живопису. Для формування у дитини необхідних умінь, знань, навичок, потреб, ставлення, педагог повинен створити для цього належні умови, вирішити цілий ряд тих освітніх завдань: розвивати у вихованців

спостережливість, уміння порівнювати, відгукуватися на красу; ознайомлювати з творами образотворчого мистецтва; формувати позицію при сприйнятті творів мистецтва [6].

Особливу роль у вихованні та навчанні відіграє розвиток у дошкільників художнього сприймання під час ознайомлення з творами живопису. Важливо звернути увагу дітей на емоційний вміст картини, засоби, за допомогою яких художник передає настрої героїв, стан природи. Діти дошкільного віку бачать живопис дещо по-іншому, ніж дорослі, але розуміють на своєму рівні, висловлюючи при цьому свою думку, враження. Вони викликають у дітей бажання поговорити про зображену ситуацію, природу, персонаж, це наштовхує їх на розповідь, активізує досвід, у дітей з'являється потреба висловитись, розповісти про свої спостереження, враження. Відбувається складна розумова діяльність, у якій мають місце аналіз, синтез, порівняння, умовивід [5].

Розвиток зв'язного мовлення за репродукціями картин не можна розглядати ізольовано від особливостей сприймання дітьми картини. Сприймання – досить складний психологічний процес. Процесу сприймання присвячено праці С. Рубінштейна, О. Запорожця, Г. Люблінської, В. Мухіної, Г. Овсепян та ін. Дитина повинна навчитися правильно співвідносити зображене з тим, що вона переживає і розповісти про нього. Учені визначають низку чинників, що впливають на глибину та адекватність сприймання дітьми картин, а саме: рівень розвитку художньо-естетичного сприймання дитини, її життєвий та художній досвід, доступність для розуміння змісту і тематики картини, а також правильна організація роботи. Картини необхідно застосовувати як засіб розумового (ознайомлення з довкіллям, розвиток уяви, сприймання, уваги, мислення, мовлення, формування інтелектуальних здібностей, сенсорний розвиток), естетичного (розвиток художньо-естетичного сприймання, формування естетичної чутливості, збагачення емоційно-чутливої сфери) та мовленнєвого (розвиток художньо-комунікативних здібностей, стимулювання ініціативи висловлювання, опанування різних типів зв'язного мовлення) виховання [2].

Твори образотворчого мистецтва за характером є суто творчими напрацюваннями, а за структурою мають певну форму і зміст, що є складовою художнього образу, який розглядається як естетичний суб'єкт у єдності форми та змісту. Ефективним засобом розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку є твори живопису, а особливо пейзажні картини. Вони викликають у дітей бажання поговорити про зображену ситуацію, природу, це наштовхує їх на розповідь, активізує досвід, у дітей з'являється потреба висловитись, розповісти про свої спостереження, враження. Відбувається складна розумова діяльність, в якій мають місце аналіз, синтез, порівняння, умовивід [4].

За допомогою художніх картин здійснюються і виховні завдання. Так, у роботах К. Ушинського, Є. Тихєєвої, А. Богуш, А. Бородич, Н. Гавриш, Л. Ворошніної, З. Істоміної, Л. Зданевич, Л. Калмикової, Е. Короткової, Н. Орланової, Н. Погрібняк, Л. Порядченко, Т. Постоян та ін., підкреслюється важлива роль творів живопису в навчанні дітей розповіді. Картина стимулює дітей до складання розповіді. Розглядаючи репродукцію картини, охоче передають свої враження в мовленні, що підводить їх до самостійного складання розповіді. Діти п'яти років мають значний досвід, багатий словник, уміють описувати предмети, іграшки, встановлювати причинні зв'язки між предметами та явищами. Дітей необхідно навчити не тільки розповідати за змістом репродукції, складати описову та сюжетну розповідь, а й виходити за межі зображеного художником, пов'язувати зміст картини із власним досвідом.

Н. Гавриш виокремлює такі види занять зі складання розповіді за змістом картини, які подаються за ступенем ускладнення, це: розповіді-опис предметної картини; сюжетної розповіді за змістом картини; порівняльний опис двох картин; розповіді за пейзажною картиною чи натюрмортом. Проведення кожного із цих видів занять має свою специфіку, проте обов'язковими є структурні частини – організація сприймання, розглядання дітьми творів живопису та навчання розповідання за їхнім змістом. Продуктивність другої частини заняття цілком залежить від результативності першої, тобто від того, наскільки ефективно був організований процес сприймання [3].

Отже, щоб правильно керувати розумовою та мовленнєвою діяльністю дітей на заняттях, педагог має оволодіти методикою навчання дітей сприймання творів живопису та методикою навчання розповіді за змістом картин. Навчання складання розповідей за творами живопису постійно збагачується новими творчими знахідками педагогів, цікавими методами та прийомами керівництва мовленнєвою діяльністю дітей. Для того щоб твори живопису сприяли розвитку зв'язного мовленій дітей, вихователь повинен знати, які художні картини доцільно використовувати в закладі дошкільної освіти. Допоможуть вихователю в цьому твори живопису, визначені в орієнтовному переліку картин українських художників, запропонованих освітніми програмами для дітей дошкільного віку.

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Нова редакція та поради для організації освітнього процесу. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
2. Богуш А. М. Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку (Програма та методичні рекомендації). Київ: Просвіта, 1997. С. 73–79.
3. Гавриш Н. Навчання розповіді за картиною. *Дошкільне виховання.* 2003. № 1. С. 7.

4. Зданевич Л. В., Погрібняк Н.В. Розвиток зв'язного мовлення дітей дошкільного віку засобами творів живопису. Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2009. 120 с.
5. Калмикова Л. О. Розвиток описового мовлення. Психолінгвістичний аналіз. *Дошкільне виховання.* 2003. № 4. С. 19.
6. Постоян Т. Г. Розвиток зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку в процесі продуктивної діяльності. Одеса. 1998. 127 с.

Скрипченко О.І.,
магістрантка факультету дошкільної освіти
Глухівського національного педагогічного університету
імені Олександра Довженка
Науковий керівник – канд. наук з фіз. виховання і спорту, доц., ст. викладач Хлус Н.О.

ОРГАНІЗАЦІЯ ЗАНЯТЬ З ФІТБОЛ-АЕРОБІКИ, СПРЯМОВАНИХ НА ПРОФІЛАКТИКУ ТА КОРЕКЦІЮ ПОРУШЕНЬ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Постановка проблеми. Останнім часом в нашій країні підвищується інтерес громадських організацій та представників наукової спільноти до проблем оздоровчої фізичної культури [1, с. 5]. Негативний вплив, який постійно посилюється на організм людини різноманітними соціально-економічними, психологічними, технологічними та іншими факторами зумовлює погіршення стану здоров'я людей, та зниження їх фізичного та розумового потенціалу. Оздоровча фізична культура у найбільш розвинених країнах посідає головне місце у профілактиці, компенсації та корекції наслідків впливу несприятливих факторів на здоров'я людини (В.І. Усаков, 2010; С. С. Філіппов 2010).

У Законі України «Про дошкільну освіту» (2020) зазначається, що для виховання дітей дошкільного віку, охорони та зміцнення їх фізичного та психічного здоров'я, розвитку індивідуальних здібностей та необхідної корекції порушень розвитку цих дітей, на допомогу родині діє мережа закладів дошкільної освіти. У Концепції розвитку дошкільної освіти (2020) зазначається, що виховання дітей дошкільного віку має бути пронизане турботою про фізичне здоров'я дитини та її психологічний добробут. Конвенція ООН про права дитини декларує ідеї, в яких зазначено, що мають вживатися будь-які ефективні заходи з метою скасування діяльності, що негативно впливає на здоров'я дітей. На даний час доцільно введення в штатний розклад ЗДО інструктора з фізичної культури, який крім основних занять буде проводити додаткові заняття, спрямовані на фізіологічну корекцію дітей з порушенням постави, з низькою руховою активністю, ослаблених, часто хворіючих та ін. Стан здоров'я дітей дошкільного віку змушує педагогів шукати нові підходи до організації занять фізичними вправами. Є. С. Вільчковський, О. І. Курок (2010) справедливо зазначає, що сучасна фізкультурно-оздоровча робота в ЗДО має попереджати захворювання, тобто бути профілактичною. Її не можуть замінити програми з ЛФК, оскільки вони адресовані дітям з патологією. На заняттях з ослабленими дітьми повинні використовуватися програми з профілактичної фізичної культури [2, с. 15; 3, с. 26].

Мета статті: теоретично дослідити організацію занять з фітбол-аеробіки, спрямованих на профілактику та корекцію порушень опорно-рухового апарату дітей старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. За науковими дослідженнями ефективність вправ, що використовуються для профілактики та корекції порушень опорно-рухового апарату в практиці фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми дошкільного віку, сприяє застосування нових оздоровчих технологій: стретчинг, фітбол-аеробіки, стрибки на батуті, спеціальні стрибкові та бігові вправи на м'якій опорі.

Фітбол − у перекладі з англійської означає «м'яч», який служить для оздоровчих цілей. Для лікувальних цілей фітболи почали використовуватися з середини 50-х років. У 1955 році лікар-фізіотерапевт Сюзан Кляйн-Фогельбах у Базені застосувала фітболи на заняттях з хворими на дитячий церебральний параліч. З 1989 року американський лікар-фізіотерапевт Джоан Познер-Майєр стала використовувати фітболи для відновлення хворих після травм опорно-рухового апарату [4, с. 67].

Комплекси вправ фітбол-аеробіки допомагають лікувати такі захворювання, як сколіоз, остеохондроз та неврастенію. Механічні коливання фітбола впливають на хребтовий стовбур, суглоби та міжхребцеві диски. Під час занять з фітбол-аеробіки з дітьми дошкільного віку вирішуються такі завдання: розвиток рухових якостей; розвиток та вдосконалення координації і рівноваги; зміцнення м'язового корсета; формування навичок правильної постави; поліпшення психоемоційного стану та стимулювання нервово-психічного розвитку; удосконалення моторики рук та мовлення; пристосування організму дитини до виконання фізичного навантаження [4, с. 70].

Заняття з фітбол-аеробіки проводяться на великих різнокольорових м'ячах, що витримують вагу до 300 кг. При цьому м'яч може використовуватися як тренажер, як предмет і як обтяжувач, маючи вагу близько 1 кг. Фітболи використовуються різного розміру, залежно від віку і зросту дітей, які займаються. Для дітей 3-5 років діаметр фітбола повинен бути 45 см, для дітей 6 років − 55 см. Фітболи великих розмірів мають вібраційний

вплив на організм дитини. Вібрація має знеболювальну дію, активізує регенеративні процеси, тому застосовується при реабілітації після травм та захворювань опорно-рухового апарату. Вібрація сприяє кращому відтоку лімфи та венозної крові, збільшує скорочувальну здатність м'язів. Вібрація надає стимулюючий вплив на функцію кори надниркових залоз, посилює перистальтику кишечника, функцію шлунка, печінки, покращує діяльність хребта, поліпшується функція серцево-судинної системи, зовнішнього дихання, підвищується обмін речовин.

При виконанні вправ на фітболах, щоб зберегти стійке положення, центр тяжіння дитини повинен збігатися з центром м'яча. Лікувальний ефект обумовлений біомеханічними факторами − це насамперед вплив коливань фітбола на хребет, міжхребцеві диски, суглоби та тканини, що їх оточують [1, с 20]. Нормалізація стану хребта, в свою чергу, призводить до поліпшення функції внутрішніх органів, оскільки кожен хребець взаємопов'язаний з певним органом. Правильна посадка на фітбол передбачає оптимальне розташування всіх ланок тіла, при цьому відбувається найбільш мінімальна робота м'язів з утримання пози в правильному статичному положенні. Посадка на фітболі вважається правильною, якщо кут між тулубом і стегном, стегном і гомілки, гомілки і стопою дорівнює 90°, спина пряма, ноги на ширині плечей, стопи паралельні. Таке положення відповідає вимогам збереження правильної постави − стійкості та симетричності. Таким чином, вправи на фітболах є засобом корекції різних типів порушення постави у фронтальній та сагітальній площинах. Використання фітболу на заняттях має свої переваги та недоліки. До переваг фітбола відносяться його фізичні властивості, що дозволяють дитині виконувати безліч захоплюючих вправ, що виступають як засіб вирішення оздоровчих та освітніх завдань.

До недоліків використання фітболів на заняттях можна віднести:

1. діти одного віку значно відрізняються один від одного зростом, що створює в умовах ЗДО проблему з підбором фітбола;

2. існують обмеження при організації заняття з фітбол-аеробіки: при кількості дітей у групі 20 осіб, площа спортивної зали повинна бути близько 100 м². Тому при менших розмірах спортивної зали заняття проводяться або підгрупами, або використовується груповий метод організації, або підбираються вправи, що виконуються з найменш травмонебезпечних положень (лежачи на підлозі, сидячи на підлозі, стоячи на колінах і т.д.);

3. має бути передбачено місце для зберігання фітболів, які займають значне місце;

4. інструкторові з фізичної культури важко регламентувати фізичне навантаження під час виконання вправ з утриманням рівноваги. Тому включення до структури заняття вправ з фітболом вимагає від інструктора вміння в організації, які здійснюються зі збереженням високої моторної щільності та інтенсивності навантаження.

Висновки: Фітбол-аеробіка дозволяє покращити корекційно-оздоровчу роботу у закладі дошкільної освіти, сприяє злагодженому розвитку всієї опорно-рухової системи, зміцненню всіх груп м'язів. Заняття з фітбол-аеробіки поліпшують роботу дихальної та серцево-судинної системи, нормалізують обмін речовин та інтенсивність процесів травлення, збільшують витривалість і зміцнюють організм в цілому.

Література:

1. Богініч О. Л. Левінець Н. В., Петрова Ж. Г. Створення здоров'язбережувальних технологій в дошкільному навчальному закладі. Сучасні технології в дошкільній освіті України / Упорядник І. І. Загарницька. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. С. 14 – 25.
2. Вільчковський Е. С., Денисенко Н. Ф. Організація рухового режиму дітей у дошкільних навчальних закладах: навчально-методичний посібник. Тернопіль: Мандрівець, 2008. 128 с.
3. Вільчковський Е. С., Курок О. І. Фізичне виховання дітей в дошкільному закладі. Суми, 2018. 428с.
4. Гаращенко Л. В. Здоров'язбережувальні методики виховання у фізкультурно-оздоровчому процесі сучасного дошкільного закладу. *Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету*. Випуск 1 (44). 2011. С. 67 – 71.

Бездідько Т.О.,
магістрантка факультету дошкільної освіти
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник – канд. пед. наук, доц. Тітаренко С.А.

ТВОРЧА ГРА ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ ВЗАЄМОДОПОМОГИ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Проблема формування в дитини з перших років її життя таких взаємовідносин з оточуючими людьми, які походили б з моральних принципів гуманізму – актуальна сьогодні як в теорії, так і на практиці виховання підростаючого покоління. У нашому суспільстві ці відносини, характеризуються дружнім співробітництвом, взаємоповагою, піклуванням людей один про одного, взаємодопомогою.

Педагоги і психологи стверджують, що взаємодопомога формується вже у дошкільні роки, тоді, коли дитина починає впорядковувати свою поведінку під безпосереднім впливом дорослих і соціального оточення (З. Борисова, Р. Буре, Я. Неверович, В. Шур, С. Якобсон та ін.).

Ряд науковців вивчали прояви дружби між однолітками, їх вибіркового ставлення один до одного на різних етапах дошкільного дитинства (Л. Артемова, О. Булатова, Л. Князева, Т. Колесіна, Л. Крайнова, Н. Лисенко, В. Павленчик), інші розглядали означену проблему в зв'язку з формуванням колективних взаємин (Р. Жуковська, Т. Маркова, В. Нечаєва, Л. Пеньєвська).

Творча гра є одним із найцікавіших видів людської діяльності, засобом усебічного розвитку дошкільника, важливим методом виховання. Гру назвали «супутником дитинства», хоча у житті граються не тільки діти, але й дорослі. Дитяча творча гра – це діяльність, що спрямована на орієнтування в предметній і соціальній дійсності, у якій дитина відображає враження від їх пізнання. Мати дитинство – це передусім мати право на розвиток власної ігрової діяльності, що є важливою складовою дитячої субкультури [1].

Саме творча гра як провідний вид діяльності дитини поєднує в собі як загальні для будь-якої соціальної діяльності ознаки (цілеспрямованість, усвідомленість, активна участь), так і специфічні (свобода і самостійність, самоорганізація, наявність творчої основи, почуття радості й задоволення).

Одним з найефективніших засобів морального виховання, і отже міжособистісних стосунків у дітей, є творча гра, оскільки вона відповідає потребам та інтересам дітей, сприяє вияву їхньої самостійності, ініціативи, творчості, імпровізації, перевірці себе. У грі дитина активно пізнає навколишній світ, стосунки між людьми, правила і норми поведінки, себе, свої можливості, усвідомлює свої зв'язки з іншими. Цілеспрямований характер гри дає їй змогу добирати потрібні засоби, іграшки, товаришів по грі, здійснювати ігровий задум, вступати в стосунки з однолітками, а її творчий характер допомагає реалізувати свої уявлення про оточення, ставлення до нього тощо [2].

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури нами виокремлено важливі педагогічні умови виховання взаємодопомоги у старших дошкільників у процесі творчої гри:

– створення умов для вільної самостійної ігрової діяльності дітей;

– стимулювання і заохочення прагнення дітей допомагати один одному в грі;

– створення передумов розвитку моральних якостей вході ігрової діяльності

– активізація уяви дитини і стимулювання творчості шляхом включення в один сюжет реальних і вигаданих персонажів в процесі ігрової діяльності;

– спонукання дітей до ігор–фантазій, під час яких вони можуть активно «діяти» у мовному аспекті, схвально ставитися до залучення у гру;

– сприяння виникненню в грі дружніх, партнерських взаємин та ігрових об'єднань за інтересами;

– створення позитивної емоційної атмосфери в процесі ігрової діяльності;

– формування позитивних моральних якостей особистості старшого дошкільника, які сприяють розвитку дружніх взаємин;

– навчання дітей прийомам взаємодії в процесі гри та спілкування [3].

У самодіяльних іграх діти найбільш яскраво розмірковують над реальним життям, саме такою повинна бути провідна діяльність у старших дошкільників і саме такі ігри найбільш сприяють вихованню їх соціальної компетентності. Щоб усі навчальні, виховні та розвивальні можливості гри були використані, необхідно виділити в розпорядку дня час, у який діти можуть грати в улюблену гру, знаючи, що їх не відірвуть і не відволічуть від неї. Якщо ж гра буде раптово припинена за будь-яких причин, то треба подбати про логічне завершення її сюжету або дозволити дітям закінчити її і іншій час.

У старшому дошкільному віці поряд із спільними сюжетно-рольовими іграми розвиваються індивідуальні, а іноді і режисерські ігри з іграшками, в яких дитина не бере на себе певної ролі, і регулює відносини між персонажами-іграшками. В таких іграх значно зростає роль іграшки, але сюжет гри не прив'язується до певного ігрового середовища, ігровий матеріал діти добирають відповідно придуманого сюжету.

Таким чином, творча гра має виняткове значення для розв'язання багатьох виховних завдань насамперед для виховання взаємодопомоги у старших дошкільників. Навички суспільної поведінки, набуті в ігровій діяльності з ровесниками спонукають дошкільників до позитивних форм спілкування не лише в грі, а й у повсякденному житті.

Література:

1. Ігрова діяльність старших дошкільників / Упор, Н. Ф. Юрченко. Харків: Вид. група «Основа», 2011. 304 с.
2. Павленчик В. О. Моральне виховання дошкільника. *Палітра педагога.* 1997. № 2. С. 8–9.
3. Павленчик В. О. Співробітництво з однолітками : аналіз результатів роботи педагога. *Дошкільне виховання*. 2000. № 3. С. 3–4.

Замкова М.С.,
магістрантка факультету дошкільної освіти
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник – канд. пед. наук, доц. Тітаренко С.А.

НАРОДНА ГРА ЯК ЗАСІБ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Ідея про відродження і впровадження методів народної педагогіки, зокрема фольклорної (народної) гри, у роботі закладів дошкільної освіти України не є випадковою. Ця ідея історично розвивалася та вдосконалювалася самобутньою вітчизняною педагогікою. Не випадково видатні педагоги та відомі науковці закликали збирати й описувати народні ігри, щоб донести до майбутніх поколінь колорит звичаїв, оригінальність національного самовираження, своєрідність української мови.

Відродженню та ефективному впровадженню в освітній процес народних ігор присвячено чимало сучасних наукових досліджень відомих науковців: А. Богуш, Е. Вільчковського, А. Волчинського, Н. Луцан, Н. Лисенко, Г. Воробей, М. Мельничук, Є. Приступи, Н. Химич, А. Цьося та інші.

Традиційні народні рухливі ігри, будучи частиною культурно-історичної спадщини українського народу мають значні можливості для вирішення багатьох завдань, дошкільної освіти, зокрема, залучення дітей до культури українського народу, виховання в них національної свідомості, формування стійкого інтересу до матеріалу народознавчого змісту, бажання пізнати його життя та використовувати в повсякденному житті.

Народні ігри як засіб виховання дітей високо оцінювали Є. Водовозова, Є. Тихєєва, С. Русова, В. Сухомлинський, О. Усупова, К. Ушинський, та інші. К. Ушинський зауважував на яскраво вираженій педагогічній спрямованості народних ігор. Кожна народна гра, на його думку, містить у собі доступні форми навчання, вона спонукає до ігрових дій, спілкування з дорослими.

Велике значення гри на розвиток дитини надавав В. Сухомлинський: «Гра – це іскра, що засвічує вогник допитливості» [3]. Ігри та забави складають великий розділ народної дидактики і включають найрізноманітніші її аспекти: мовленнєвий, народознавчий, природничий, оздоровчий, пізнавальний, розважальний тощо.

Слід зазначити, що народні ігри проводяться протягом року. Вони супроводжують свята та національні обряди, у їх змісті відображені сезонні явища, звичаї, пов’язані з хліборобською та землеробською працею, де головними персонажами є птахи та звірі.

Дошкільники опановують перші елементи грамотності, вивчаючи напам’ять вірші, скоромовки, лічилки саме з допомогою народних ігор. Деякі народні ігри сприяють розвитку математичних здібностей (класики, деркач, цурка, клітка та ін., розвивається логічне мислення, кмітливість; формуються часові орієнтири, знання про числівники, порядкову лічбу).

Крім цього народні ігри мають триєдиний напрям розвитку: оздоровчий, освітній і виховний. Оздоровче значення відображається в тому, що вони покликані гармонійно розвивати організм дитини, формувати правильну поставу; загартовувати організм; підвищувати працездатність; зміцнювати здоров’я. Особливо корисно проводити народні ігри на повітрі незалежно від пори року. Це сприяє зміцненню мускулатуру, покращенню діяльності дихальної, серцево-судинної системи, збільшенню рухливості суглобів, стимулюванню обмінних процесів, позитивному впливу на нервову систему, підвищенню опірності організму до простудних захворювань [2].

О. Яницька враховуючи специфіку українських народних ігор, систематизує їх за такими групами: дидактичні ігри – це ігри розумової спрямованості, що потребують використання раніше набутих знань, активної мислительної діяльності, кмітливості [4]. Ігри з обмеженим мовленнєвим текстом – це ігри, у яких текст пропонується як лічилка, примовка, перегукування. Народні дидактичні ігри покликані навчати дитину ненав’язливо, легко, захоплюють змістом так, що вона навіть не помічає того навчання. Рухливі хороводні ігри – це ігри, що супроводжуються пісенним текстом. На першому плані – слова, рухи – нескладні (ходіння в колі), по закінченні слів, співу можливий біг. Вони найдавніші за походженням. Обрядові та звичаєві ігри мовленнєвої спрямованості – це ігри, які передають характерні події з життям українського народу: початок жнив, косовища, великодні та купальські ігри, калиту, веснянки. Ігри історичної та соціальної спрямованості – це ігри, які відбивають характер тієї епохи, коли вони складалися. У їх змісті трапляються слова-архаїзми. Ігри побутової спрямованості – це ігри, які у своєму змісті відображають буденне життя людей. Чимало серед цих ігор з сюжетами про сімейне життя.

А. Богуш та Н. Лисенко розподіляють ігри на групи, які виконують певні функціональні ознаки, мають свої специфічні виховні, дидактичні та розвивальні завдання. Водночас усі народні ігри супроводжуються образною народною мовою [2].

Рухливі народні ігри влаштовують щодня на свіжому повітрі, а якщо погода не сприятлива, то в добре провітреному груповому приміщенні (краще проводити ігри низької рухливості). Вони мають задовольняти природну потребу дітей у руховій діяльності.

Патріотичні почуття варто виховувати і завдяки іграм, в основі яких лежать автентичні обряди. Наприклад, знайомити дітей з давньою традицією святкування Івана Купала (гра «Горю-дуб»). Напередодні свята дерево прикрашали вінками, квітами, стрічками. Увечері біля обрядового дерева розкладали вогнище з дубових гілок, і хлопці у парі з дівчатами перестрибували через нього. Вважалося, що в такий спосіб відбувається очищення вогнем. Із давніх-давен люди вірили, що вогонь очищує душу від усього злого й наділяє силою та здоров'ям. Саме тому цей обряд проводили перед жнивами. Діти з цікавістю слухають про те, що стрибала через вогонь тільки доросла молодь, а дітлахи стрибали через кропиву, адже так безпечніше. А якщо кропива когось і жалила, то це було на користь.

Отже, народні ігри – невід'ємна складова життя дитини в сучасному закладі дошкільної освіти, важливе джерело засвоєння загальнолюдських цінностей. Патріотичний потенціал ігор забезпечується не тільки наявністю відповідних ігрових моментів, а й особливою творчою аурою, яку має створювати дорослий.

Література:

1. Богуш А.М., Лисенко Н.В. Українське народознавство в дошкільному закладі. Київ : Знання 2002. С. 36–49.
2. Використання народної гри у вихованні моральних якостей у дітей дошкільного віку: методичний посібник / укл.: І.І. Могилевська, Л.В. Буката Суми : 2018. 84 с.
3. Сухомлинський В. О. Роки дитинства. Твори: У 6 т. Київ, 1977. Т. 3. С. 103.
4. Яницька О. Ю. Українські народні рухливі ігри для дітей старшого дошкільного віку. Рівне, 1992. 132 с.

Панібратенко Т. Ю.,
магістрантка факультету дошкільної освіти
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник – канд. пед. наук, доц. Тітаренко С.А.

СИСТЕМА РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ ДОБРОЗИЧЛИВИХ ВЗАЄМИН У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБОМ СЮЖЕТНО-РОЛЬОВОЇ ГРИ

Складні політичні, економічні, соціальні умови сучасного життя є причиною ворожості між людьми. Даний чинник, у свою чергу, призводить до проявів агресії, жорстокості, нетерпимості, відчуженості та байдужості навіть між близькими людьми. Особливо вразливі до соціального впливу є діти дошкільного віку, які часто переймають приклади подібної поведінки в свою групу закладу дошкільної освіти.

У наукових дослідженнях вчених (А. Богуш, Н. Гавриш, І. Загарницька, О. Кононко, Т. Поніманська, Ю. Приходько та ін.) акцентується на необхідності посилення уваги до активізації особистісного потенціалу дитини, її гармонійної взаємодії з однолітками. Розвиток усвідомлення дитиною своєї поведінки з урахуванням ігрової діяльності розглядали вчені (Л. Божович, Л. Виготський, Д. Ельконін, С. Русова, та ін.). Феномен формування доброзичливих взаємин у дітей старшого дошкільного віку є предметом досліджень А. Богуш, Ж. Горіної, Л. Калмикової та ін. Проте питання формування доброзичливих взаємин у дітей старшого дошкільного віку засобом сюжетно-рольової гри досліджено недосконало і потребує сучасних актуальних наукових розвідок.

Л. Врочинська, описуючи виховання взаємин між дітьми, заснованих на принципах гуманності, характеризує ці відносини як довірчі, доброзичливі, турботливі, з наявною взаємодопомогою та чуйністю один до одного. На думку авторки, гуманні відносини дітей дошкільного віку будуються на основі взаємних симпатій, прихильності, уміння оцінювати поведінку однолітків і свою; а усвідомлення дітьми правил моралі та моральності сприяє більш успішній побудові відносин [2, с. 123].

Гра займає в житті дошкільника особливе місце. Вони використовуються на заняттях, у вільний час діти з цікавістю грають у вигадані ними ігри.

На думку І. Бугастова, рольові ігри дітей старшого дошкільного віку не просто імітують навколишнє життя дитини, вони є виразом вільної діяльності дітей. Адже копіюючи певні дії, дошкільники проявляють свій характер, осмислення життя. Сюжетно-рольову гру не варто вважати тільки експериментальним майданчиком, на якому діти пробують, піддають розгляду відомості про життя, у даному виді гри відбувається вироблення потреб дитини, переосмислення навколишнього світу [1, с. 17].

Для організації сюжетно-рольових ігор нами створювалися спеціальні умови, які стимулювали формування доброзичливих взаємин старших дошкільників.

Завдання сюжетно-рольових ігор для формування доброзичливих взаємин старших дошкільників:

1. Збагачувати зміст сюжетних ігор дітей на основі вражень про життя, працю людей.
2. Розвивати вміння обмінюватися ролями у спільній грі з вихователем, включати дітей у різні рольові діалоги та змінювати зміст діалогу залежно від зміни ролей.
3. Сприяти перенесенню освоєного у спільній грі з вихователем досвіду в самостійні ігри.
4. Виховувати доброзичливі взаємини між дітьми, інтерес до спільного задуму та узгодження дій.

Етапи організації сюжетно-рольової гри:

1. Підготовчий етап. Збагачення уявлень про ту сферу діяльності, яку дитина відображатиме у грі, - спостереження, розповіді, бесіди про враження. Важливо знайомити дитину з людьми, їхньою діяльністю, стосунками (хто, чим і чому займається).

2. Основний етап. Організація сюжетно-рольової гри («гра у підготовку до гри»):

– визначення ситуацій взаємодії людей, продумування та поєднання подій, ходу їхнього розвитку відповідно до теми гри;

– створення предметно-ігрового середовища на основі організації продуктивної та художньої діяльності дітей, співтворчості з вихователем, дитячого колекціонування;

– спільна ігрова діяльність вихователя та дітей.

3. Останній етап. Самостійна ігрова діяльність дітей [3, с. 38].

Можемо виділити наступні умови формування доброзичливих взаємин старших дошкільників під час сюжетно-рольової гри:

1. Створення вихователем такої форми взаємодії, яка припускає двосторонні емоційні контакти дорослого з дитиною, дитини з дитиною. При цьому обов'язковий момент подібних взаємин – вміння відчути зацікавленість у спілкуванні з дитиною, готовність розділити її настрій, переживання. Дитина ж у свою чергу має випробувати радість від спілкування загалом. Емоційні переживання при цьому набувають сили і є рушійним мотивом у формуванні позитивного ставлення до однолітків у дошкільнят.

2. Постійний контроль з боку педагога, прояв доброзичливості з боку дітей у процесі ігрової діяльності.

3. Створення педагогом умов для формування позитивного ставлення до однолітків у сюжетно-рольовій грі.

Для організації сюжетно-рольових ігор оформлялися ігрові зони групи («Сім'я», «Магазин», «Банк», «Будівництво»), де діти самостійно за бажанням обирали іграшки. Всі іграшки розміщувалися так, щоб створити умови для спільної діяльності та спілкування за інтересами невеликими підгрупами.

У іграх діти пробували себе у різних ролях, пропонували свої варіанти з ситуації, часто сперечалися, вирішували проблемні питання (спочатку з допомогою дорослого, потім самостійно). Завдяки роботі з формування доброзичливих взаємозв'язків діти стали краще розуміти один одного, яскравіше виявляти позитивні емоції, співчувати, співпереживати одноліткам. Розширився словниковий запас вихованців. У групі поступово склалася доброзичлива, позитивна емоційна атмосфера. Діти стали більше довіряти, ділитися своїми переживаннями та враженнями з дорослими та однолітками.

Таким чином, у ході реалізації системи роботи з формування доброзичливих взаємин дітей старшого дошкільного віку засобом сюжетно-рольової гри діти продемонстрували оволодіння основними культурними способами діяльності, проявом ініціативи у спілкуванні, здатністю обирати учасників зі спільної діяльності; активно взаємодіяти з однолітками, здатність домовлятися, враховувати інтереси та почуття інших.

Література:

1. Бугастова І. А. Гра як засіб підготовки дитини до школи. *Журнал для батьків.* 2016. № 1. С. 17.
2. Врочинська Л. І. Виховання гуманної поведінки дітей старшого дошкільного віку у процесі взаємодії дошкільного навчального закладу і сім'ї. Рівне, 2018. 233 с.
3. Долінська Т. Особливості ігрової діяльності дітей дошкільного віку в сучасному ДНЗ. Перші спроби пошуку в науковому просторі: збірник матеріалів XV Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції «Особливості організації життєдіяльності дитини у сучасному дошкіллі» (27 квітня 2017 року) / [гол. ред. проф. Кузь В. Г. та ін.]. Умань: АЛМІ, 2017. С. 50–61.

Антипенко А.В.,
магістрантка факультету дошкільної освіти
Глухівського національного університету
імені Олександра Довженка
Науковий керівник —канд. пед. наук, доц. Гордій Н.М.

РОЗВИТОК ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ТЕАТРАЛЬНО-ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Розвиток зв'язного мовлення дітей дошкільного віку є базовою проблемою дошкільної лінгводидактики. ЇЇ актуальність зумовлюється пріоритетними напрямами Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті, «Про дошкільну освіту», Базового компоненту дошкільної освіти в Україні (2021), спрямованими на модернізацію дошкільної освіти, оновлення змісту, вдосконалення форм, методів і технології навчання дітей рідної мови, розвитку культури мовлення та мовленнєвого спілкування [2].

Зазначимо, що мовленнєва компетентність є однією з провідних базисних характеристик особистості, що формується на етапі дошкільного дитинства (А. Богуш, М. Вашуленко, Н. Гавриш, О. Кононко, К. Крутій та ін.). Своєчасний і якісний розвиток зв'язного мовлення (діамонологічної компетентності) – важлива умова повноцінного мовленнєвого розвитку випускника закладу дошкільної освіти.

Водночас, проблема розвитку зв'язного мовлення дошкільників не є новою. Вона досліджувалася класиками наукової думки і сучасними науковцями в різних аспектах: психологічному (Л. Виготський, Г. Леушина, О. Лурія, Т. Піроженко, С. Рубінштейн, І. Синиця та ін.); психолінгвістичному (І. Зимняя, О. Леонтьєв, О. Шахнарович та ін.); лінгвістичному (М. Кочерган, Т. Ладиженська, Л. Мацько, М. Плющ, В. Русанівський, Л. Щерба та ін.); педагогічному (Л. Ворошніна, В. Захарченко, А. Зрожевська, Є. Короткова, Н. Орланова, Є. Тихеєва, О. Ушакова та ін); лінгводидактичному (О. Біляєв, Т. Донченко, С. Караман, В. Мельничайко, Л. Паламар, М. Пентилюк та ін.).

Науковцями досліджено такі аспекти розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку: навчання розповідання за дидактичними картинками (Н. Гавриш, Л. Глухенька, Н. Виноградова, Н. Смольнікова, Є. Струніна та ін.), іграшками (А. Бородич, Є. Короткова та ін.), навчання описових розповідей (В. Гербова, А. Зрожевська, С. Ласунова та ін.), переказування дітьми художніх творів (Р. Боша, О. Лещенко, Н. Малиновська, Н. Орланова та ін.), навчання творчих розповідей (Л. Березовська, Н. Водолага, Л. Ворошніна, Н. Гавриш та ін.), розвиток зв'язного мовлення за текстом казок (С. Алієва, Н. Насруллаєва, Ю. Руденко, Л. Фесенко та ін.), у продуктивній діяльності (Т. Постоян та ін.), розвиток пояснювального (Н. Кузіна, М. Поддьяков та ін.) і діалогічного мовлення (Є. Матецька, Т. Слама-Казаку, С. Хаджирадєва, Г. Чулкова та ін.), в ігровій діяльності (В. Захарченко, Б. Контаутене, Н. Савінова та ін.).

Мовленнєве спілкування є одним із перших видів діяльності, яким дитина оволодіває в онтогенезі; воно є універсальною умовою розвитку особистості в період дошкільного дитинства. У процесі різнопланового спілкування в ігровій діяльності дитина пізнає природний, предметний і соціальний світ, що її оточує, в його цілісності і різноманітності; формує і розкриває свій власний внутрішній світ, свій образ «Я»; засвоює і створює культурні цінності, виступає при цьому активним суб'єктом взаємодії. До шести років формуються функції мовлення (комунікативна, контактно-встановлювальна, дейктична, планувальна, регулювальна резюмувальна, волюнтативна, естетична, гносеологічна, мислетворча, мовленнєва) та фори мовлення (діалог, монолог, внутрішнє, ситуативне, контекстне, повідомлення, розповідь, опис, міркування, пояснення, інструкція). Розвиток мовлення дітей тісно пов'язаний із характером їх діяльності та спілкування. Виділяють наступні напрями розвитку мовлення: використовують мовлення у спілкуванні з іншими людьми; мовлення стає основою перебудови психічних процесів, знаряддям мислення.

Мовлення супроводжує всі види діяльності дошкільника, сприяє встановленню і розвитку його соціальних контактів, стає ефективним інструментом мислення. Зміст і форми дитячих висловлювань залежать від форм спілкування, комунікативних завдань, які має вирішити дошкільник. У процесі комунікативної діяльності мовлення удосконалюється, набуває нових якостей, зумовлює перебудову психічних процесів тощо. Основними напрямами його розвитку є розширення лексичного запасу слів і граматичної структури мовлення. Важливим моментом у розвитку мовлення дітей є збільшення кількості узагальнюючих слів і зростання підрядних речень. Це свідчить про розвиток у старших дошкільників абстрактного мислення.

Надзвичайне значення в цей період відіграє створення оптимальних умов для мовленнєвої компетентності дитини. Тому одним із першочергових завдань є пошук ефективних методів і прийомів роботи, що сприяли б мовленнєвому розвитку вихованців.

Одним із продуктивних напрямів роботи з розвитку мовленнєвої активності дитини визнано використання театралізованих ігор з творчим та інтелектуальним навантаженням. І це не випадково, адже саме театралізована гра є провідним видом мовленнєвої діяльності в дошкільному віці. Оволодіння рідною мовою, розвиток мовлення і спілкування є одним із найважливіших надбань малюка. Немає необхідності доводити, що розвиток мовлення найтіснішим чином пов'язаний із розвитком свідомості, пізнанням навколишнього світу, розвитком особистості в цілому.

Вітчизняний педагог С. Русова однією з перших систематизувала різні види театралізованої діяльності та вбачала в ній ефективний засіб розвитку мовлення і творчих здібностей. На думку вченої, якщо діти спеціально готують ролі заздалегідь, дослівно вивчають репліки літературних героїв, це сприяє збагаченню словника дошкільників образними літературними виразами та «має характер вправи навчання мові» [4].

Театралізована діяльність – один з компонентів художньо-мовленнєвої діяльності, засіб розвитку гарного, образного, літературного мовлення, що, на думку А. Богуш, О. Аматьєвої, дає дитині змогу: виразити свої емоції, ставлення до літературного образу, ввійти в роль казкового персонажа, самостійно будувати зв'язне висловлювання; засіб сприяння глибшому засвоєнню художніх образів, усвідомленню змісту, ідеї художнього твору через сприймання його засобами театру [3, с.247].

У процесі театрально-ігрової діяльності діти отримують зразки правильного, красивого, емоційно забарвленого зв'язного мовлення, насиченого влучними образними виразами, фразеологізмами, вживають різні типи зв'язних висловлювань для вирішення конкретних ігрових комунікативних ситуацій (міркування, пояснення, відтворення казкових діалогів); мовлення дітей стає зрозумілішим, виразним, граматично оформленим. Під час підготовки та показу вистави в дітей розвивається зв'язне мовлення, яке має емоційно забарвлений характер та передбачає широке вживання вербальних та невербальних засобів виразності, адже під час відтворення художньо-мовленнєвих сюжетів діти засвоюють норму мовлення у її найвищому прояві.

Науковці Л. Артемова, Н. Водолага рекомендують дотримуватись такої послідовності у проведенні гри-драматизації:

1) підготовка до гри-драматизації, яка охоплює заходи, спрямовані на засвоєння літературного тексту: читання або розповідання тексту вихователем; прослуховування тексту в звукозаписі; бесіда з дітьми про особливості характерів, голосів персонажів; переказування змісту тексту, під час якого діти закріплюють у своїй пам'яті послідовність подій, що відбуваються, прямої мови персонажів; переказування за виконаними дітьми ілюстраціями, сюжетними малюнками тощо;

2) збагачення знань дітей про персонажів та події, про які йдеться у грі; вправляння у виразному читанні тексту; підготовка атрибутів і декорацій;

3) власне гра-драматизація, в якій розвиваються творчі здібності дітей [1].

Крім драматизації в закладі дошкільної освіти проводять інсценування художніх творів. Інсценізація – це переробка будь-якого твору (у тому числі й казки) для сцени або кіно. Як зазначає Н. Водолага, інсценування відрізняється від драматизації послідовним відтворенням літературного сюжету, спеціальним заучуванням слів. В інсценівці є ведучий, що говорить слова від автора. Зауважимо, що діти дошкільного віку відносно легко втілюють у грі сюжет літературного твору. Окремі герої настільки припадають їм до душі, що дошкільники називають себе їхніми іменами, орієнтуються на їхню поведінку. Зупинимося на визначенні впливу гри взагалі та ігор за сюжетами художніх творів, зокрема на розвиток мовлення дошкільників. Будь-які ігрові дії дітей супроводжуються мовленням: з мовлення вихователя дошкільники черпають зразки правильного мовлення, мовленнєві еталони, вислови; мовлення необхідне дитині, щоб запросити однолітків до спільної гри, пояснити її сутність, разом дібрати атрибути, розпочати та завершити гру.

Отже, театралізовані ігри спрямовані на розв'язання завдання мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку: формування навичок зв'язного мовлення; удосконалення граматичної будови мовлення; активізації словника; виховання звукової культури мовлення; навчання елементів грамоти.

Організовуючи театралізовані ігри слід дотримуватись вимог: змістовність і різноманітність тематики; щоденне застосування театралізованих ігор у освітньому процесі; активність дітей на всіх етапах підготовки і проведення ігор; співпраця дітей одне з одним та дорослими.

Література:

1. Артемова Л.В. Театр і гра. Київ, 2002. 167 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні URL: https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini (дата звернення 11.11.2021)
3. Богуш А., Гавриш Н., Котик Т. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах. Київ: Видавничий Дім «Слово». 2010. 304 с.
4. Богуш А.М., Гавриш Н.В. Дошкільна лінгводидактика: підручник. Київ: Слово, 2011. 704 с.

Буйкевич О. А.,
студентка магістратури
факультету дошкільної освіти
Глухівського національного педагогічного університету
імені Олександра Довженка
Науковий керівник — канд. пед. наук, доц., ст. викладач Марєєва Т. В.

ПОНЯТТЯ ТА СТРУКТУРА ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ВИХОВАТЕЛЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Розвиток сучасного суспільства задає нові орієнтири у всіх сферах діяльності людини, зокрема й у дошкільній освіті, як в першому щаблі системи освіти. Статус дошкільної освіти вимагає від вихователя ЗДО здатності до професійної мобільності, безперервного вдосконалення власної педагогічної культури, яка розглядається як гарантія якості дошкільної освіти в умовах стандартизації системи освіти.

Сучасний педагог ЗДО має бути високо освіченим, високоморальним та гуманістично спрямованим. До особистісних якостей вихователя належать: працелюбність, висока працездатність, дисциплінованість, відповідальність, організованість, наполегливість, людяність, доброта, терплячість, порядність, чесність, справедливість, обов'язковість, щедрість, моральність, оптимізм, емоційна культура, потреба в спілкуванні , доброзичливість, самокритичність, дружелюбність, стриманість, гідність, патріотизм, релігійність, принциповість, чуйність, гуманність, наявність почуття гумору, кмітливість, витримка та самовладання, вимогливість до себе та до своїх вихованців. Останнім часом стало очевидним, що від рівня культури педагога та його професійної підготовки, широти інтересів та громадянської позиції безпосередньо залежать результати соціально-економічного та духовного розвитку суспільства.

Проблема педагогічної культури педагога загалом і вихователя ЗДО зокрема була предметом досліджень В. Беніна [1], Є. Бондаревської [2], І. Видт [3], О. Гомонюк [5], В. Кукушина [6], В. Стрельнікова [7].

Педагогічна культура розглядається як сукупність високого рівня розвитку та вдосконалення всіх компонентів педагогічної діяльності та такого ж рівня розвитку і реалізації особистісних сил педагога, його здібностей та можливостей.

У науці існує велике розмаїття трактувань поняття «педагогічна культура».

В. Бенін розглядає її як інтегративну характеристику педагогічного процесу, що включає єдність як безпосередньої діяльності з передачі накопиченого соціального досвіду, так і результатів цієї діяльності, закріплених у вигляді знань, умінь, навичок та специфічних інститутів такої передачі від цього покоління до іншого [1].

В. Кукушин визначає педагогічну культуру як сутнісну характеристику особистості та діяльності педагога, систему його педагогічних цінностей, способів діяльності та професійної поведінки [6].

Є. Бондаревська тлумачить педагогічну культуру як частину загальнолюдської, у якій з найбільшою повнотою закарбувалися духовні та матеріальні цінності освіти та виховання, а також способи творчої діяльності, необхідні для обслуговування історичного процесу зміни поколінь, соціалізації особистості, здійснення освітньо-виховних процесів [2].

З точки зору О. Гомонюк професійно-педагогічна культура – це системне інтегративне утворення особистості викладача як суб'єкта педагогічної діяльності, динамічна система духовно-світоглядних, ціннісно-смислових, комунікативних і діяльнісно-технологічних компонентів, що є передумовою ефективної педагогічної діяльності, узагальненим показником професійної компетентності і метою професійного самовдосконалення [5].

У професійно педагогічному плані, на думку К. Волинець [4] педагогічна культура – це сфера професійної діяльності, що містить суспільні вимоги до неї, закономірності культурної ідентифікації педагога. Педагогічна культура вихователя може розглядатися і як особистісна якість педагога, яка виявляється в реальному освітньому процесі в єдності з загальнокультурними і моральними проявами особистості педагога

Отже, педагогічна культура виражається у ставленні педагога до своєї діяльності, розумінні її змісту, своєї ролі та місця в освітньому процесі, стилі педагогічної діяльності, спілкування, поведінки, ставлення до самовдосконалення тощо. Разом із тим педагогічна культура вихователя є важливою частиною його загальної культури, що проявляється в системі професійних якостей і специфіці професійної діяльності.

На думку І. Видт, педагогічна культура містить у собі соціально-педагогічний ідеал, адекватні йому форми та методи його досягнення, суб'єкти педагогічної культури, а також певний педагогічний простір [3].

Ми вважаємо, що компонентами педагогічної культури є:

- педагогічне мислення, що включає високий розвиток здібностей до наукової обробки педагогічних явищ та фактів;
- педагогічна спрямованість, яка є системою емоційно-ціннісних відносин, що спонукають вихователя до її затвердження, до педагогічної діяльності та спілкування. До аспектів педагогічної спрямованості входять спрямованість на роботу, спрямованість на себе, спрямованість на предметний бік професії;
- культура зовнішнього вигляду педагога;
- культуру вербального та невербального спілкування;
- культура саморегуляції.

Таким чином, педагогічна культура є багатокомпонентним утворенням, що віддзеркалює загальну культуру суспільства, а також особистий стиль професійної діяльності кожного вихователя ЗДО зокрема. Подальші наукові дослідження будуть спрямовані на вивчення особливостей формування педагогічної культури вихователів ЗДО у сільській місцевості.

Література:

1. Бенин В.Л. Педагогическая культура: ее содержание и специфика. Уфа, 1994. С. 144.
2. Бондаревская Е.В. Педагогическая культура как общественная и личностная ценность. *Педагогика*. 1999. №3. С. 37–43.
3. Видт И.Е. Педагогическая культура: становление, содержание и смыслы. *Педагогика.* 2002. №3. С. 3–7.
4. Волинець К. Формування ціннісних орієнтацій майбутнього дошкільного педагога в умовах сучасного вищого навчального закладу. *Молодий вчений*. № 8.1 (60.1), серпень, 2018. С. 27-32.
5. Гомонюк О. Специфіка формування професійно-педагогічної культури майбутніх викладачів. *Психолого-педагогічний супровід фахового зростання особистості в системі неперервної професійної освіти*: матер. Всеукраїнської науковопрактичної конференції (26–27 листопада 2020 року, Бердянський державний педагогічний університет). Бердянськ, 2020. С. 147-150.
6. Кукушин В.С. Введение в педагогическую деятельность. Ростов-на-Дону: Март, 2002. 224 с.
7. Стрельніков В. Ю. Педагогічна культура – основа іміджу сучасного педагога. *Імідж сучасного педагога*. 2000. № 4–5. С. 6–8.

Донець А. П.,
магістрантка факультету дошкільної освіти
Глухівського національного педагогічного університету
імені Олександра Довженка
Науковий керівник — канд. пед. наук, доц., ст. викладач Марєєва Т. В.

СЮЖЕТНО-РОЛЬОВА ГРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Проблема використання сюжетно-рольової гри як засобу формування англомовної комунікативної компетентності залишається у центрі уваги сучасних педагогів, методистів, психологів.

Формування у дітей дошкільного віку умінь і навичок англомовного спілкування передбачає досягнення ними такого рівня комунікативної компетентності, який є достатнім для здійснення спілкування в процесі аудіювання та говоріння. Єдиним шляхом формування у дошкільників пізнавальних мотивів та інтересу до вивчення англійської мови має стати надання цим мотивам та інтересам ігрової спрямованості, оскільки ігрова діяльність у цьому віці є провідною.

Навчання англійської мови можна розглядати як один із засобів виховання дітей дошкільного віку. Іноземна мова виступає водночас предметом та засобом виховання і розкриває особистісний потенціал кожної дитини, враховуючи її індивідуальні особливості. Тому формування англомовної комунікативної компетентності є важливим завданням закладів дошкільної освіти, про це вказано у законі України «Про дошкільну освіту», у Базовому компоненті дошкільної освіти (редакція 2021 року), а також у освітніх програмах «Дитина», «Дитина в дошкільні роки». У процесі формування комунікативної компетентності у старших дошкільників особлива роль належить сюжетно-рольовій грі, ефективність використання якої залежить від створення належного предметно-ігрового середовища, від умілого керівництва нею з боку педагога, від систематичності її проведення.

До проблеми формування комунікативної компетентності зверталися Т. Шкваріна, О. Негневицька, Г. Китайгородська, Є. Глухарьов та інші, які визначили місце та роль сюжетно-рольової гри у процесі формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку; значення пізнавальної діяльності висвітлено у працях Л. Венгера, О. Запорожця, В. Котирло, В. Моляко, О. Проскури; вплив комунікативно-мовленнєвої діяльності на формування комунікативної компетентності досліджували А. Богуш, Н. Гавриш, Л. Калмикова, Т. Піроженко. Проте досліджень щодо формування англомовної комунікативної компетентності у старших дошкільників засобом сюжетно-рольової гри недостатньо. Ми вважаємо, що використання сюжетно-рольової гри є важливою умовою формування англомовної комунікативної компетентності у старших дошкільників. Тому існує потреба в обґрунтуванні значення сюжетно-рольової гри у формуванні іншомовної комунікативної компетентності у старших дошкільників, що і зумовило вибір теми даної статті.

Проблему формування англомовної комунікативної компетентності у своїх працях порушували А. Бурова, О. Негневицька, Г. Китайгородська, Є. Глухарьов, Е. Мельник, Т. Олійник, Т. Талапканич, Т. Шкваріна та багато інших. Під комунікативною компетентністю, Т. Бурова розуміє здатність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими дітьми, певну сукупність знань, умінь і навичок, що забезпечують ефективне спілкування [1]. Вона передбачає уміння змінювати глибину і коло спілкування, розуміти партнера по спілкуванню і бути зрозумілим для нього. Комунікативна компетентність формується в умовах безпосередньої взаємодії, тому є результатом досвіду спілкування між дітьми.

Встановлено, що реалізація комунікативного підходу у навчанні іноземної мови означає, що формування іншомовних мовленнєвих навичок і вмінь відбувається завдяки включенню дитини в іншомовну мовленнєву діяльність. Тобто, оволодіння засобами спілкування (фонетичними, лексичними, граматичними) спрямоване на їх практичне застосування у процесі спілкування. Цю здатність психологи (Л. Виготський, Д. Ельконін) і лінгвісти (Т. Бурова, Т. Бабенко, С. Ніколаєва, С. Роман) визначають як комунікативну компетентність. Комунікативна компетентність інтегрована за своїм змістом і складається з трьох основних видів компетентностей: мовленнєвої, мовної, соціокультурної, які, у свою чергу, також включають ряд компетентностей, тобто вона являє собою складне утворення.

На думку Т. Шкваріної, навчити дітей іншомовного спілкування не в мовному середовищі дуже важко. Проте використання сюжетно-рольових ігор, комп'ютерних програм може суттєво наблизити, а то й повністю відобразити ті мовні реалії та ситуації, в яких дитина відчує себе «за кордоном». Іншими словами, на початкових етапах навчання іноземної мови потрібно створити умови для формування англомовної комунікативної компетентності, що реалізується під час поєднання всіх видів мовленнєвої діяльності [4].

Гра – провідний вид діяльності, тому вона широко використовується у процесі формування комунікативної компетентності.

Гра у процесі вивчення англійської мови формує психологічну готовність дітей до англомовного спілкування, забезпечує природну необхідність багаторазового повторення мовленнєвого матеріалу, тренує у виборі певного мовленнєвого зразка, що є підготовкою до ситуативної спонтанності спілкування.

Сюжетно-рольова гра – образна гра за певним задумом дітей, який розкривається через відповідні події (сюжет, фабулу) і розігрування ролей. Такі ігри пов'язані зі сферою людської діяльності й людських стосунків, оскільки своїм змістом вони відтворюють саме цей аспект дійсності. Вдаючись до них, діти намагаються по-своєму відтворити дії, взаємини дорослих, створюючи спеціальні ігрові ситуації.

У ході сюжетно-рольової гри старші дошкільники заздалегідь обговорюють задум гри, добирають, а іноді, самостійно готують матеріал для неї. Вони постійно ускладнюють і доповнюють ігри новими епізодами, фрагментами, образами. Все це сприяє формуванню англомовної комунікативної компетентності дошкільників.

Аналіз літературних джерел дозволяє дійти висновку, що найбільш ефективним засобом формування англомовної комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку є сюжетно-рольова гра, яка дозволяє дитині реалізувати свій ігровий задум у спеціально створеному іншомовному середовищі.

До перспектив дослідження проблеми відносимо розробку системи сюжетно-рольових ігор для формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку та експериментальну перевірку її ефективності.

Література:

1. Бурова А.П. Організація ігрової діяльності дітей дошкільного віку. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 255 с.
2. Леонтьев А.А. Психологические предпосылки раннего овладения иностранным язиком. *Иностр. языки в школе*. 1995. № 5. С. 24-29.
3. Мельник Е.В. Содержание коммуникативной компетентности педагога. *Психология и школа*. 2004. № 4. С. 36–42.
4. Шкваріна Т.М. Методика навчання іноземної мови дошкільників: навч. посібник. Київ: Освіта України, 2007. 298 с.

Кладієнко О.В.,
магістрантка факультету дошкільної освіти
Глухівського національного педагогічного університету
імені Олександра Довженка
Науковий керівник – канд. пед. наук з фіз. виховання і спорту, доц., ст. викладач Хлус Н.О.

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ (ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ)

Постановка проблеми. Аналіз основних тенденцій розвитку і формування особистості в дошкільному віці дозволяє виділити ряд основ, які створюють стратегічні напрями у визначенні шляхів досягнення нової якості сучасної дошкільної освіти, створення перспективних парадигм і концепцій її побудови. Новий етап розвитку світової педагогічної думки змінив загальний погляд на освіту в напрямку його гуманізації, що визначає пріоритет загальнолюдських цінностей, створення умов для вільного розвитку особистості [1, с. 7]. Але для того щоб дитина стала особистістю, треба сформувати у неї потребу бути нею. Піднятися до рівня особистості дитина може тільки в умовах соціального оточення, через взаємодію з цим оточенням і освоєння духовного досвіду, накопиченого людством. Серед багатьох чинників, що впливають на формування особистості (соціальних, культурних, гігієнічних і ін.), фізична культура займає одне з важливих місць. Вона виконує унікальну роль комплексного розвитку всіх аспектів цілісної особистості (психічного, фізичного, інтелектуального, естетичного, морального), поступово готуючи дитину до включення у всі системи соціальних відносин. Результативність фізичного виховання досягається завдяки використанню всієї системи засобів (фізичні вправи, оздоровчі сили природи, гігієнічні фактори та ін.), однак найбільша питома вага припадає на частку фізичних вправ [4, с. 54]. Відбувається перехід від утилітарної вправи до культури рухів, і абсолютно не випадково в сучасних дослідженнях сутність фізичної вправи визначається як рухова дія з її моторною і незмінно духовною сторонами (І.М. Биховська, В.К. Бальсевіч, М. Я. Віленський). Це створює умови для розробки нових педагогічних технологій, мета яких − використання засобів фізичної культури як передумов не тільки фізичного, а й особистісного розвитку дітей. Наукові обґрунтування здійснення фізичного виховання в дошкільному віці закладені в працях видатних вчених П. Ф. Лесгафта, І. П. Павлова, І. М. Сеченова.

Мета статті: опрацювати теоретичний матеріал щодо формування особистості дитини дошкільного віку засобами фізичної культури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під час аналізу наукової літератури було розглянуто особливості фізичної культури дітей дошкільного віку. В літературних джерелах представлено, що зміст фізичного виховання більшість авторів визначають впливом на фізичну природу дитини (формування рухових навичок, розвиток фізичних якостей, підвищення рухової активності дітей дошкільного віку). Науковці

наводять дані про біологічні закономірності рухової поведінки дітей (М.°А.°Рунова, В.°А.°Шишкіна); досліджують межі вікового періоду, протягом якого рухова дія засвоюється дитиною успішніше (Е.°С.°Вільчковський, Т.°І.°Осокіна); описують фактори, що визначають якість навчання руховим діям (А.°В.°Кенеман, Д.°В.°Хухлаева); досліджують можливість побудови раціонального рухового режиму в дошкільному закладі (Т.°І.°Осокіна, В.°А.°Шишкіна). Такий зміст роботи розвиває фізичний потенціал дітей, здійснює оздоровчу дію на організм. Однак на сьогоднішній день значущим для оптимізації фізичного стану виступає не кількість рухів (обсяг навантаження), а їх якість, що дозволяє поєднувати формування рухових умінь і навичок з впливом на становлення особистості дошкільника.

Важливим є положення, яке засвідчує, що здоров'я людини виявляється в єдності, гармонії та взаємозв'язку фізичного, психічного, соціального та духовного благополуччя. Отже, відповідна організація рухової діяльності може стати фактором формування особистості в цілому (Л. С. Виготський, Н. А. Бернштейн, А. В. Запорожець).

У наукових дослідженнях висвітлена можливість перетворення рухової активності з фізіологічної потреби дитячого організму, в здатність до довільного виконання рухової діяльності (А. В. Запорожець), розвитку активності і самостійності (В. А. Шишкіна), самооцінки (Г.°П.°Лєскова), творчості (Л. Д. Глазиріна), мотивації рухової активності дітей (О.°Н.°Коган). При цьому важливим є співвідношення понять «розвиток особистості» та «рухова діяльність». У останні роки в дослідженнях авторів особистісний розвиток дошкільників пов'язаний з освоєнням позиції суб'єкта руховою діяльністю (В. Т. Кудрявцев).

Формування особистості здійснювалося з опорою на провідні тенденції педагогічної діяльності: гуманістична спрямованість освітнього процесу; опора на особистісно-орієнтоване навчання; синтез фізичного (фізичні можливості, здібності) і психолого-педагогічного компонентів (соціокультурні умови середовища ЗДО; спеціально створені умови діяльності та взаємодії, що забезпечують становлення і саморозвиток дитини; надання педагогічної допомоги дітям в пізнанні себе та своїх можливостей) [2, с. 59]. Керованості освітнього процесу сприяла реалізація наступних напрямків роботи: виховання у дошкільників ціннісного ставлення до фізкультурно-оздоровчої діяльності, що сприяє зміцненню і збереженню здоров'я; орієнтація фізичного виховання на формування фізичної культури особистості; самореалізація дитини в руховій діяльності. Виховання ціннісного ставлення до фізкультурно-оздоровчої діяльності визначалося можливістю залучення дитини до цінностей фізичної культури і самовизначення в ній. Формування фізичної культури особистості пов'язане з турботою про підтримку в нормі та вдосконаленні свого фізичного стану. У якості відправної платформи формування фізичної культури особистості приймалися: фізична підготовленість (сукупність сформованих рухових навичок, основних фізичних якостей); рівень спеціальної освіченості (фізкультурні знання); мотиваційно-ціннісні орієнтації (емоційно-позитивне ставлення дітей до занять фізичними вправами) [3, с.70].

Висновки. Основою фізкультурних знань, що дозволяють цілеспрямовано коригувати уявлення дошкільника про навколишній світ і за рахунок цього змінювати свою поведінку, виступили: знання і уявлення дитини про свій організм, фізичні можливості, фізичний стан, правила збереження і зміцнення здоров'я; знання про фізичні вправи, їх призначення, способи використання в житті; знання основ особистої гігієни.

Література:

1. Лисяк В.М. Визначення факторів, які сприяють формуванню інтересу до фізичної культури та спорту. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. Харків, ХДАФК, 2006. № 9. С. 7−9.
2. Распопова Е. А., Шкляр Е. О. Мотивация к занятиям физической культурой как условие повышения уровня физической подготовленности детей 5-7 лет. *Физическая культура: воспитание, образование, тренировка.* Москва, 2009. № 5. С. 59−62.
3. Розвиток «рухового інтелекту» дітей на заняттях з фізичної культури. За ред. О. П. Аксьонової, Н. Ф. Денисенко, О. І. Миронюк, С. О. Циба. Запоріжжя, 2009. 130 с.
4. Самчик О. А. Повышение интереса к занятиям физической культурой. *Физ. культура в шк.: науч.-метод. журн.* Москва, 2012. № 6. С. 54−56.

Дмитренко А.П.,
доктор філософії, старший викладач
кафедри теорії і методики дошкільної освіти
Глухівського національного педагогічного
Університету імені Олександра Довженка

ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ ЯК ЗАСОБУ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ

Актуальність формування художньої компетентності дітей дошкільного віку зумовлена тим, що одним із пріоритетів розвитку дошкільної освіти на сучасному етапі є розвиток почуттів дитини, емоційної сприйнятливості, емпатії; попередження виникнення та корекція емоційної глухоти, нечутливості, байдужості, песимізму. Забезпечення гармонійного розвитку дошкільника, формування у нього основ культури є одним із

провідних завдань дошкільної освіти, часткове вирішення якого, можливе шляхом формування художньої компетентності у закладах дошкільної освіти. Під «художньо-естетичним потенціалом» розуміємо певний обсяг культурно – історичних та художньо-естетичних знань, уміння та навички художньо сприймання, аналізу та інтерпретації творів мистецтва відповідно до авторського задуму, розуміння єдності форми та змісту тощо.

Ряд наукових досліджень засвідчує, що ефективність використання мистецтва у роботі з дітьми дошкільного віку потребує допомоги дорослого (Е. Бєлкіна, Н. Зубарєва, Е. Нікітіна, Г. Підкурганна). Формування вміння сприймати твори мистецтва у дітей дошкільного віку відбувається при використання різних видів художньо-естетичної діяльності: образотворчої, театралізованої, ігрової.

Теоретичні дослідження філософського, психологічного, педагогічного та мистецького аспектів формування естетичного ставлення, яке є результатом художньої компетентності, дали змогу зазначити, що естетичне почуття, яке народжується під час споглядання краси, збагачується та розвивається при активному сприйманні творів мистецтва, причому у результаті значно поглиблюються переживання естетичних якостей довкілля [1, с. 113].

Дослідження науковців Е. Бєлкіна, М. Вовчик-Блакитна, Є. Горюхіна, І. Дзержинська, В. Єзікеєва, Н. Зубарєва, С. Карпинська, Л. Компанцева, В. Космінська, Е. Нікітіна, Г. Підкурганна, Н. Сакуліна, Г. Сухорукова, Р. Чумічова засвідчують, що систематичне використання в освітньому процесі занять та інших форм роботи (дидактичні ігри, виставки, галереї тощо) з ознайомлення дітей дошкільного віку з живописом дає змогу сформувати у них елементарні мистецькі знання засобів художньої виразності, уміння аналізувати картину, передавати її настрій, висловлювати власне ставлення до зображеного. Зокрема, Е. Бєлкіна у своєму дослідженні наголошувала, що використання у роботі з дітьми творів образотворчого мистецтва, зокрема живопису, сприяє вихованню естетичного ставлення до навколишньої дійсності та допомагає дитині зрозуміти своє місце в ньому. Вивчаючи проблему ознайомлення дошкільників з творами живопису, вона обґрунтувала та узагальнила існуючі у педагогічній та методичній літературі теоретичні надбання за цією тематикою. Досліджуючи та обґрунтовуючи ефективність методів, засобів та прийомів ознайомлення дошкільників з творами живопису, вчена відзначає, що цей процес включає в себе тріаду: сприймання – рефлексія – творчість. Спираючись на дослідження Е. Бєлкіної, доцільно відмітити, що ознайомлення дошкільників з творами живопису засновується на розвитку у них відповідних умінь, формуванні особистої позиції під час сприйняття творів мистецтва, а також інтегрування набутого досвіду у власну творчу діяльність [1, с. 121].

Феномен творчості досліджувала Д. Богоявленська, вона експериментально довела вплив мотиваційної сфери особистості на інтелектуальний компонент системи (насамперед загальні розумові здібності). Мотиваційна сфера суттєво впливає, стимулює і може навіть гальмувати прояв цього компонента. Це є вагомим чинником для дослідження проблеми формування готовності до творчої самореалізації [2; 3; 4, с. 37].

Найбільш цілісну концепцію творчості як психічного процесу пропонує Я. Пономарьов, який акцентує на розумовому розвитку дітей і розв'язанні задач дорослими. Психолог констатує, що критерій творчості – це рівневий перехід: потреба в новому знанні формується на найвищому структурному рівні організації творчої діяльності, а засоби її задоволення – на низьких структурних рівнях. Залучення до процесу, що відбувається на найвищому рівні, зумовлює виникнення нового способу взаємодії суб'єкта з об'єктом та нового знання [5, с. 13].

Дослідник, розкриваючи особливості творчої діяльності, зауважує, що для одержання творчого продукту потрібна інтуїція, а не лише логічні висновки, а запорукою успішного виконання творчих завдань називає здатність «діяти подумки» завдяки високому рівню розвитку внутрішнього плану дії.

У своїх дослідженнях Я. Пономарьов доводить, що творчі можливості особистості реалізуються в процесі життя людини, в результаті її самоутвердження через самовираження, саморозвиток і самореалізацію [5, с. 17].

Проблему творчості та її зв'язок з обдарованістю розглянуто в праці Б. Теплова. За його визначенням, обдарованість – це якісно своєрідна сукупність здібностей, від якої залежить успішність певної діяльності [6, с. 77]. Учений переконливо аргументував залежність обдарованості від здібностей. Він зазначав, що від здібностей залежить обдарованість, і при цьому виділив три головні ознаки поняття «здібність», зокрема: індивідуально-психологічні особливості, що відрізняють одну людину від іншої; здібностями є не всі індивідуальні особливості, а лише ті, що стосуються успішності певної діяльності; поняття «здібність» не зводиться до тих знань, умінь і навичок, що їх уже має людина; воно пов'язане з легкістю та швидкістю їх набуття.

Вивчення теорії та практики дошкільного виховання переконують, що більшість дітей старшого дошкільного віку добре розуміють образ і настрій у пейзажному й жанровому живописі (казкові й побутові сценки, близькі дитячому досвіду); відгукуються на натюрмортні зображення, у яких представлені знайомі їм предмети; виявляють цікавість до портретів дітей, молодих людей, жінок в ошатних платтях, людей у позитивному емоційному стані, зображенням тварин (Н. Зубарєва, Т. Казакова, Н. Курочкіна, Л. Пантелєєва, Е. Фльоріна, Р. Чумічова). Важливо уникати складних за тематикою, засобами виразності полотен і скульптурних об'єктів. Більшість дітей старшого дошкільного віку трактують образ твору (що намальовано) на предметно-побутовому рівні (Н. Зубарєва), не пов'зують засобу виразності із задумом (чому обрані така форма,

колір), деякі художньо-образотворчі ефекти сприймають буквально (не розуміють відблисків, світлотіні, перспективи).

Враховуючи ці особливості сприймання художніх творів дітьми, не слід прагнути до повного, з погляду дорослої людини, прочитання художнього образу дошкільниками; можна допомогти їм питаннями, але не варто наполягати на якому-небудь трактуванні твору або його частин. Однак у ряді випадків рекомендуємо звертатися до провокаційних (складних, неоднозначних, не розрахованих на даний вік) творів, тим самим створюючи ситуацію підвищеної складності, проблемності, що активізує мислення, емоційні переживання дітей, їх прагнення вдивлятися в зображення.

Формування художньої компетентності дітей дошкільного віку передбачає формування досвіду ставлення до довкілля, що досягається у захоплюючій діяльності для дітей – малюванні.

Пріоритетність нетрадиційних технік малювання у формуванні естетичних емоцій як основи художньої компетентності зумовлена тим, що даний вид образотворчої діяльності завжди передбачає позитивний результат, оскільки діти з різним рівнем розвитку образотворчих здібностей легко досягають досконалого художнього образу, що не завжди можливо за умови використання традиційних засобів малювання.

Успішність роботи з формування художньої компетентності дітей дошкільного віку значною мірою залежить від особистості вихователя та його ставлення до роботи з дітьми. Лише педагог – друг, партнер, який виразно демонструє власне ставлення до мистецтва, ділиться своїми почуттями може пробудити в душі дитини справжню цікавість до формування духовних цінностей та пробудити їх до самореалізації.

Отже, формування художньої компетентності дітей дошкільного віку передбачає синтез різних видів мистецтва (образотворчого, театрального, музичного), які за кваліфікованого психолого-педагогічного супроводу у процесі художньо-педагогічного спілкування впливають на розвиток естетичних почуттів, смаків, художніх умінь, стимулюють дитину до самостійної художньої діяльності та формують естетичне ставлення до довкілля та самого себе. У контексті розгляду проблеми художньо-естетичного виховання дітей дошкільного віку та аналізу результатів досліджень науковців можна зазначити, що проблема формування художньої компетентності дітей дошкільного віку як засобу самореалізації є недостатньо розкритою. Наші розвідки в даному напрямі не вичерпують проблеми дослідження.

Література:

1. Підготовка майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку: компетентнісний підхід / за загальною редакцією Г.В. Бєлєнької. Монографія. Київ. 2015. С. 244
2. Богоявленская Д. Б. «Субъект деятельности» в проблематике творчества. Вопросы психологии. 1999. № 2. С. 35–41.
3. Богоявленская Д. Б. Интеллектуальная активность и творчество. Ростов, 1982. 185 с
4. Богоявленская Д. Б. Пути к творчеству. Москва, 1981.
5. Пономарев Я. А. Психология творчества. Москва, 1976. 304 с.
6. Тихомирова Е. И. Субъектная самореализация школьников в социально-ориентированном объединении. Технология успеха: учеб. пособие. Самара, 2003. 224 с.

Войтенко І.О.,
викладач професійно-педагогічного фахового коледжу
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Період старшого дошкільного віку вважається вершиною дитинства. Дошкільнику притаманна значна кількість дитячих якостей: довірливість, несерйозність, погляд на дорослого знизу вгору тощо. Проте у його поведінці з'являється інша логіка мислення, він уже починає втрачати дитячу безпосередність.

Старший дошкільник може співчувати чужому горю, відчувати жалість до хворої тварини, бути готовим віддати іншому щось дороге для нього самого. Він може кинутися на допомогу товаришеві попри погрози старших дітей. Проте у схожих обставинах він може не виразити таких емоційних реакцій, а, навпаки, висміяти невдачі товариша, не відчувати співчуття, повестися з байдужістю до нещастя тощо [3].

У період старшого дошкільного віку емоційна поведінка набуває нових якостей: дитина починає виражати свої емоції стриманіше: заздрість, невдоволення, роздратування, тому що нестриманість у виявленні почуттів викликає зауваження.

Спроможність управляти власними почуттями буде розвиватися з віком. Наприклад, свій гнів та роздратування майбутній школяр починає виявляти не стільки в моторній формі (він не б'ється, не вихоплює щось із рук), скільки словесно (дражниться, грубіянить). Переживання злості та сорому прихованіші, але все ж таки вони є достатньо очевидними для оточення.

Слід зазначити, що емоційний світ дітей старшого дошкільного віку дуже різноманітний. Значний вплив на дитину здійснюють мультфільми, пісні та музичні п'єси, вірші та оповідання, особливо якщо їх виразно прочитано. Почуття жалості, співчуття, гніву, хвилювання за долю героїв є дуже виразними. Крім цього враження від читання оповідань, що глибоко зворушують почуття дошкільників, можуть відображуватися у малюнках, переповіданні сприйнятого та побаченого.

Вже старші дошкільники починають краще осмислювати моральні вимоги до поведінки і діяльності оточуючих людей; у них формуються добрі стремління: пожаліти хвору тварину, допомогти бабусі чи дідусю, поділитися з іншими дітьми іграшками. Дорослим варто зважати на особливості розвитку моральних почуттів, заохочувати моральні поривання дітей [4].

У 5–6-річної дитини емоції дуже нестійкі і ситуативні але яскраві. Активний розвиток особистості дошкільника зумовлює глибокі зміни в його емоційній сфері. На відміну від дітей раннього віку в яких емоції викликаються впливом найближчого оточення, в дітей дошкільного віку вони починають утворюватися на основі їх ставлення до певних явищ. В результаті виникнення опосередкованості емоцій вони стають більш керованими, усвідомленими, узагальненими. В старшій віковій групі дошкільник демонструє спроможність стримувати негативні емоційні реакції, спрямовувати їх відповідно до засвоєних норм поведінки і до вимог дорослих [3].

Як свідчать дослідження, уявлення дітей про емоції найчастіше описують словами: веселість, захват, страх, радість, роздратування, сльози, сміх, здивування [1].

В період старшого дошкільного віку помітного розвитку набувають вищі почуття як важлива ознака особистості. Їх прогрес здійснюється у процесі різних видів діяльності дитини – ігрової, навчальної, образотворчої, трудової, продуктивної та ін. Визначну функцію виконує колективний характер реалізації діяльності дошкільниками, коли вони намагаються оцінювати власні результати. Зокрема, доручення прикрасити ялинку, групову кімнату, зумовлює вирішити дітьми естетичне завдання, а під час його розв'язання діти керуються власними естетичними сприйманнями. Черговий розгляд і аналіз завершених дітьми робіт поширює їх уявлення про прекрасне. Відомо, що естетичні переживання дитини певною мірою тісно пов'язані з пізнавальними психічними процесами, а також з етичними уявленнями.

Безумовно пізнавальна активність дитини насичена яскравими переживаннями, що мають для неї своєрідну цінність. Знаходячи пояснення для таємничих та незрозумілих явищ природи, досліджуючи нові властивості предметів, дитина відчуває радість відкриття, захоплення, здивування і сумнів, що поповнюють її практичний досвід на все життя. Саме за рахунок емоційного супроводу пізнавальна діяльність стає для дитини самоцінною і вона намагається максимально її продовжити.

Характерною особливістю інтелектуальних емоцій дошкільників є їх стимулювальний вплив на пізнавальну діяльність. Їхній розвиток у дітей позитивно відобразиться на майбутньому шкільному навчанні [2].

Сприймання дитини прекрасного і потворного у своїй діяльності є основою етичних почуттів, що співвідносяться із добром і злом. Малюючи дитина відображує власне ставлення до позитивних героїв, детально їх зображуючи, використовуючи при цьому весь спектр кольорів. Негативних персонажів дошкільник малює нечисленною кольоровою гамою, у вигляді безформних образів – чорна пляма чи щось подібне на заплутаний клубок темних ниток.

Також в дітей шостого року життя окрім підвищення стійкості (тривалості) емоційного процесу, елементарно простежується його вибірковості. Наприклад, переключити увагу трирічного дитини доволі просто, відволікти 5–6-річну дитину від певного бажання вже складніше, а в підлітка – це як правило вже неможливо.

К. Ізард розглядає зацікавленість як основоположну, успадковану емоцію, яка вважається головною з поміж інших. Цікавість спонукає дитину досліджувати навколишній світ. Емоція радості тісно пов'язана з зацікавленістю. Їх взаємодія – це специфічна емоціональна основа для творчої діяльності дитини. Почуття радості стимулює дитину відчувати більш тісний і багатоманітний зв'язок із оточуючим світом [4, с. 23].

Діти старшого дошкільного віку характеризуються бадьорим, життєрадісним, настроєм. Т. Репнова переконана, що основою виникнення афективних станів є розбіжності між їх бажаннями і можливостями задовольнити їх, прагненням добитися свого, відстоювання свої правоти. У даній ситуації дошкільник може виразити запальність, грубощі, забіякуватість та інші форми емоційної нестійкості. Якщо дорослі зоставляють такі інциденти без відповідної уваги, то вони можуть призвести до формування в неї негативних рис характеру, ізоляції дитини в колективі, [5].

Таким чином, аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяє стверджувати, що емоційна сфера дітей старшого дошкільного віку характеризується:

1) активним відгуком на події, що розгортаються, емоційною забарвленістю сприймання, інтенсивністю уяви;

2) відкритістю та безпосередністю вираження власних переживань – страху, радості, смутку, задоволення чи незадоволення;

3) частою зміною настрою (на загальному фоні життєрадісності, веселості, безтурботності), значною емоційною нестійкістю, схильністю до короткочасних і бурхливих афектів;

4) готовністю до афекту страху (у процесі навчальної діяльності страх дитина переживає як передчуття невдач, неприємностей, невпевненості у своїх силах, неможливість впоратися із завданням);

5) важливими емоційними чинниками для дітей є не лише ігри і спілкування з однолітками, а й успіхи у навчанні та оцінювання цих успіхів вихователями і батьками; міміка інших сприймається нерідко неправильно, так як і тлумачення вираженню почуттів оточення, що призводить до неадекватних реакцій; виняток становлять базові емоції страху і радості, стосовно яких у дітей цього віку уже є чіткі уявлення, вони можуть виразити їх невербально, називаючи п'ять синонімічних слів, що позначають ці емоції власні і чужі емоції та почуття погано усвідомлюють, розуміють.

Таким чином, у старших дошкільників система емоцій і почуттів ще тільки формується. Отож дуже важливо саме в цьому віці створити основи позитивних емоцій і почуттів, що в майбутньому посядуть визначне місце у психічному розвитку дитини, у підготовці її до школи.

Література:

1. Адаленко Л. Дітям про емоції. *Дошкільне виховання*. 2004. № 6. С. 18-19.
2. Гаркавенко Л. Розмаїтний світ емоцій. *Дошкільне виховання*. 2008. №12. С. 28–29.
3. Дуткевич Т. В. Дошкільна психологія: навч. посіб.. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 392 с.
4. Изард К. Психология емоций / Перев. с англ. СПб.: Издательство «Питер», 1999. 464 с.
5. Репнова Т. П. Емоційний розвиток дитини / Упоряд.: С. Максименко, К. Максименко, О. Главник. Київ: Мікрос СВС, 2003. 112 с.

Ревера Л.Г.,
вихователь першої категорії
Роменського дошкільного навчального закладу
(ясла-садок) № 2 «Журавка»
Роменської міської ради Сумської області

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ УДОСКОНАЛЕННЯ НАВИЧОК ПЕРЕКАЗУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Впровадження компетентнісного підходу в освітній процес є одним із важливих концептуальних положень модернізації дошкільної освіти, що актуалізує проблему формування мовленнєвої компетенції старших дошкільників.

Одним із чинників мовленнєвої компетенції є монологічна компетенція, яка передбачає здатність дитини розуміти зв'язний текст і переказувати його [4].

Переказ художніх творів посідає важливе місце у формуванні монологічної компетенції, оскільки сприяє удосконаленню навичок виразного зв'язного монологічного мовлення у дітей. Діти наслідують зразок літературного мовлення, залучаються до оригінального художнього мовлення, запам'ятовують емоційні слова, образні вислови, словосполучення і речення, оволодівають живою рідною мовою. Висока художність творів для переказу, цілісність форми, композиції й мови вчать дошкільників чітко й послідовно будувати розповідь, не захоплюючись деталями й не пропускаючи головного [5].

Роль переказів високо оцінювали корифеї С. Русова, К. Ушинський, які вбачали в ньому обов'язкову умову, важливий етап опанування мовленнєвою діяльністю. Цієї ж думки дотримуються й сучасні українські науковці: А. Богуш, І. Волощук, О. Кононко, М. Стельмахович, які зазначають, що правильно організовані спостереження за зразками мовлення спонукають дитину до власної творчості [3].

Монологічна компетенція передбачає здатність дітей переказувати літературні твори: за планом вихователя, за запитаннями, за частинами, за кадрами діафільму, від імені літературного героя, за власними малюнками, за ролями (з елементами костюмів), з елементами драматизації, творчий переказ, вибірковий та цілісний переказ, моделювання, дзеркальний та спільний переказ [1].

Розроблена нами методика удосконалення навичок переказу включала два взаємопов'язані етапи навчання старших дошкільників переказування: підготовчий та діяльнісний.

На підготовчому етапі підбирали художні тексти для переказування для дошкільників. В основу роботи з розвитку навичок переказу старших дошкільників покладено принципи добору творів для переказу та принципи ознайомлення дітей з художніми творами [2].

Для переказування були підібрані прозові твори – казки, оповідання, пов'язані з досвідом дітей, що мають виховну цінність, ідейну спрямованість, є зразками дитячої художньої літератури, з чіткою композицією, послідовністю дій. Це твори з доступним дітям словником, без складних граматичних форм, з короткими, чіткими фразами. Звертали увагу, щоб у творі була пряма мова, яка сприяє формуванню виразності мови дітей. Цій вимозі відповідають народні казки, де багато прямої мови, де увагу дітей привертають спеціальні народні або казкові звороти (ходила-ходила) [3].

Дітям дошкільного віку притаманне наочно-образне мислення, тому на діяльнісному етапі дослідження розпочинали удосконалювати навички переказу за допомогою образних (малюнкових) опор. До них належали: конкретні предмети, з якими оперують діти, складаючи та інсценізуючи переказ; сюжетні малюнки, які орієнтують дітей на зміст твору; предметні малюнки; маски для інсценування твору. Найчастіше використовувались конкретні предмети, з якими оперували діти, складаючи та інсценізуючи переказ до запропонованого твору.

У своїй роботі використовували різні види переказу: за планом, за запитаннями, від імені літературного героя, за власними малюнками, за ролями (з елементами костюмів), з елементами драматизації, моделювання.

Ефективним прийомом навчання дітей переказу виявився переказ за ілюстраціями. Ілюстративний матеріал дозволяв дитині більш яскраво уявити героїв і події, зображені у художньому творі. Спираючись на наочні образи, дітям було легше відтворювати зміст твору. Переказ за ілюстраціями відбувався після читання, перегляду малюнків і бесіди за змістом художнього твору.

На різних етапах заняття з навчання переказу застосовували прийом моделювання. Після читання художнього твору під час проведення бесіди за його змістом експериментатор схематично зображував (малював або використовував заздалегідь підготовлені моделі) героїв та зв'язки між ними, відтворюючи послідовність подій. Після повторного читання твору під час проведення переказу складену схему використовували як наочну опору.

На останньому етапі експериментальної роботи, коли старші дошкільники вже мали достатній досвід відтворення текстів, використали творчий переказ. Цей вид переказу передбачав виконання творчих завдань, наприклад, переказ від імені певного героя. Далі дітям пропонували придумати продовження казки.

У процесі навчання дошкільників переказу художніх текстів намагалися заохочувати малоактивних дітей, створювали емоційно-позитивний фон занять, максимально використовували ігрові прийоми навчання.

Використання художніх творів у педагогічному процесі старшої групи сприяло формуванню навичок переказу дітей. Вони навчились уважно слухати товариша, логічно й послідовно відтворювати текст художнього твору, використовувати різні засоби інтонаційної виразності.

Отже, у дослідженні обґрунтовано педагогічні умови вдосконалення навичок переказу дітей старшого дошкільного віку: обізнаність дітей із змістом художнього тексту; застосування різних видів переказу; особистісно орієнтованого підходу до дітей.

Література:

1. Бенера В. Є., Маліновська Н. В. Теорія та методика розвитку рідної мови дітей: навчально-методичний посібник за кредитно-модульною системою організації навчального процесу для студентів напряму підготовки 6.010101 «Дошкільна освіта». Київ : Видавничий Дім «Слово», 2014. 384 с.
2. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика: теорія і методика навчання дітей рідної мови. Київ : Вища школа, 2011. 704 с.
3. Богуш А. М. Теоретичні й методологічні засади формування мовленнєвої компетенції дошкільника. *Педагогіка і психологія*. №1. 2000. С. 5–10.
4. Богуш А. М., Шиліна Н. Є. Мовленнєва готовність старших дошкільників до навчання у школі. Одеса : ПНЦ АПН України, 2003. 335 с.
5. Ємець А. А., Коваленко О. М. Навчаємо дітей переказувати. Харків: Вид. група «Основа», 2012. 111 с.

Шелушина М. О.,
здобувач освіти гр. ДО-18-2 / 9, спеціальність 012 Дошкільна освіта
Дніпровського фахового педагогічного коледжу
комунального закладу вищої освіти
«Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради
Науковий керівник — викладач 1-ї категорії Поляруш В.О.

УКРАЇНСЬКА НАРОДНА КАЗКА ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ ГУМАННИХ ПОЧУТТІВ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Оновлений Базовий компоненті дошкільної освіті Україні наголошує на необхідності виховання високих моральних якостей майбутніх громадян. Зокрема, ставиться завдання виховання зачатків гуманістичного світогляду, що виявляється в увазі до оточуючих людей, прагненні добрих стосунків з ними, готовності надавати допомогу, виявляти співчуття і співпереживання.

Виховання гуманності, як важливою моральної риси особистості, починається з перших років життя дитини. Такі учені, як О. Виноградова, І. Зімміна, В. Котирло, С. Кулачківська, В. Нєчаєва, Л. Проколієнко, стверджують, що саме у дошкільному віці створюються найсприятливіші умови для морального виховання, у тому числі, й виховання гуманістичних позицій малюка.

Проблема гуманістичного виховання дітей дошкільного віку знаходилася у полі зору багатьох науковців. Так, гуманність як рису особистості дитини розглядали Л. Артемова, Л. Божович, О. Запорожець, В. Котирло, Т. Поніманська та ін. У роботах І. Беха, О. Кононко, Т. Поніманської та ін. знаходимо ідеї гуманістичної спрямованості освітнього середовища ЗДО. У працях С. Карпової, М. Лісіної, В. Нечаєвої, Л. Почеревіної, Є. Субботського та ін. знаходимо пораду щодо виховання гуманної поведінки у процесі ознайомлення дитини з відповідними нормами гуманності, які слід конкретизувати у певних життєвих ситуаціях.

Низка досліджень присвячена вивченню конкретних проявів гуманності, а саме: чуйності (М. Воробйова, Т. Пономаренко), турботливості (І. Дьоміна, М. Тимошенко), співчуття, співпереживання (Г. Кошелєва, Л. Стрелкова), милосердя (І. Княжева), взаємодопомоги (А. Виноградова, Л. Пеньєвська, Т. Поніманська, Т. Репіна), гуманних взаємин (Л. Артемова, Л. Масол, А. Гончаренко, В. Котирло, В. Павленчик) [2]. Більшість з цих науковців серед найбільш ефективних засобів цього процесу називають українську народну казка, яка дозволяє сформувати в дитини моральні норми і оцінки з позицій добра, справедливості, вчить не стояти осторонь біди, виявляти співпереживання, надавати допомогу.

Можливості казки, як ефективного засобу морального виховання, розглядалися як класиками педагогіки (Ш. Амонашвілі, Я-А. Коменський, К. Ушинський, С. Русова, В. Сухомлинський), так і сучасними вітчизняними вченими. Так, у ряді досліджень розкрито вплив казок народів світу на виховання моральних почуттів дитини (С. Бакуліна), українських народних казок на гуманістичне виховання першокласників (С. Литвиненко), на формування екологічної свідомості (Г. Бєлєнька, У. Борисенко, Т. Дука), на розвиток емоційної сфери (Н. Казьмірчук).

Проте, аналіз практики показує що вихователі дошкільних закладів, аналізуючи казку, не завжди виділяють окремо її гуманістичні можливості, тому ми поставили перед собою мету: виявити особливості впливу народної казки на формування гуманних почуттів у дітей старшого дошкільного віку і на цій основі розробити методичні рекомендації з формування гуманних почуттів засобами народної казки.

До умов формування гуманних почуттів у дітей старшого дошкільного віку ми віднесли:

- під час читання казок – бесіди за їх змістом з використанням таких прийомів: «зіткнення» різних потенційних кінцівок; «моральні східці»; використання елементів драматизації; звернення уваги на емоційний стан героя казки та почуття інших героїв; ілюстрації; ігри-бесіди з полярними персонажами; порівняння дій персонажів з власними діями; запитання типу «а як би ти вчинив у даній ситуації?» та ін.;
- створення відповідної емоційної атмосфери під час читання казки та чіткій вияв ставлення дорослого до персонажів казки;
- групова розповідь відомої казки;
- розповідь казки від імені різних її персонажів, що дає змогу приміряти не себе почуття героїв, краще зрозуміти їх вчинки;
- ігри-драматизації за сюжетом казок;
- наведення дітям моральних прикладів з казок у відповідних ситуаціях у повсякденному житті групи;
- консультування батьків з приводу продовження роботи над казкою в родині.

Створення таких педагогічних умов дозволить ефективно вплинути на формування гуманних почуттів у дітей старшого дошкільного віку.

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. URL: https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini
2. Басюк Н. А. Моральне виховання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку: погляди класиків і практика сьогодення. *Інклюзія в умовах професійної (професійно-технічної) освіти*. Житомир: ФОП «Левковець», 2019. С. 58-67.
3. Бех І. Д. Виховання особистості. Київ: Либідь, 2003. 160 с.
4. Фесюкова Л. Б. Воспитание сказкой: Для работы с детьми дошкольного возраста. Харьков: Фолио, 2000. 464 с.

Янчова Є.К.,
здобувач освіти гр. ДО-20-1 / 11, спеціальність 012 Дошкільна освіта
Дніпровського фахового педагогічного коледжу комунального закладу вищої освіти
«Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради
Науковий керівник — викладач вищої категорії Пирогова Л. В.

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КОНТРОЛЬНО-ОЦІННИХ УМІНЬ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА ЗАНЯТТЯХ З МАТЕМАТИКИ

Важливою рисою сучасною дошкільної освіти є компетентнісний підхід у навчанні та вихованні дошкільників (А. Богуш, Г. Бєлєнька, Л. Зайцева, О. Кононко, С. Ладивір, К. Щербакова та ін.). Відповідні компетентності, як результат освітнього впливу, визначені у Базовому компоненті дошкільної освіти.

З огляду на зміст роботи з формування у дітей елементарних математичних уявлень важливою компетентністю є сформованість у дітей контрольно-оцінних умінь [2].

Питанню формування контрольних дій у старших дошкільників присвячено чимало досліджень. Вчені розходяться у поглядах на дану проблему. Так, дослідники І. Домашенко, І. Попова вважають, що формування контрольних дій досягається зв рамках конкретної діяльності та за її рахунок. На їх думку, здатність розуміти важливість контролю формується у дитини в процесі правильної організації навчально-виховної роботи в дошкільному закладі, а саме: включати в освітній процес такі види діяльності, які б ставили дитину перед необхідністю самій контролювати себе, виявляти та виправляти помилки, шукати оптимальні шляхи розв'язання поставлених завдань.

Іншої точки зору дотримуються дослідників М. Аксьонова, Л. Зайцева, які вважають, що для формування контрольних дій необхідна спеціальна методика навчання дітей, яка передбачає навчання дітей прийомам контролю за допомогою спеціально розроблених завдань. Ці спеціальні методи, органічно пов'язані з методикою навчання. Зокрема на теперішній час розроблені такі прийоми Т. Дороновою (у зображувальній діяльності), А. Богуш (у навчанні рідної мови).

Визначальним для нашої роботи є дослідження О. Анищенко. Її система експериментального навчання включала 2 етапи: спочатку діти оволодівали діями контролю в ході продуктивної діяльності (на заняттях з конструювання), а потім – на заняттях з формування елементарних математичних уявлень. Для виділення контрольних дій застосовувалися предметні моделі, що давало дітям можливість співставити результати власних дій із заданим зразком та встановити залежність між слабким або зовсім поганим відтворенням зразка та недоліками власних навчальних дій.

Контрольні дії тісно пов'язані з оцінкою, як показником відповідності або невідповідності вимогам навчальної ситуації. На цьому наголошують Г. Костюк, С. Тищенко та ін. Тому формування адекватної самооцінки є важливим елементом процесу розвитку контрольно-оцінних дій. Виходячи зі змісту самоконтролю і самооцінки можна схарактеризувати контрольно-оцінні дії дитини. Якщо кінцевим результатом самооцінки є висновок про результат своєї діяльності на підставі порівняння її зі зразком, то кінцева мета самоконтролю – корекція, виправлення своєї діяльності прогалин, які були виявлені за допомогою самооцінки [1].

Отже, самоконтроль ґрунтується на самооцінці, із неї він починається, нею він і завершується. Тому необхідно створювати умови, що забезпечать ефективність її формування: ознайомлення з критеріями виконання завдання, постійне порівняння дій дітей з визначеними критеріями, емоційний характер оцінки вихователя її об'єктивність та аргументованість, залучення дітей до спільної оцінки та ін.

Отже, оцінно-контрольні дії виконують подвійну функцію: по-перше, вони є необхідною умовою і засобом формування елементарних математичних уявлень, а по-друге, вони є інструментом застосування засвоєних знань, сформованості математичних умінь і навичок.

Література:

1. Долгова В. И., Кузнецова О. И. Формирование самооценки у детей старшего дошкольного возраста. *Научно-методический электронный журнал «Концепт».* 2016. Т. 44. С. 65–72. URL: http://e-koncept.ru/2016/56977.htm.
2. Зайцева Л. І. Інтегрований підхід: сутність та можливість впровадження в дошкільній освіті. *Молодь і ринок.* 2011. №12. С. 55-58.
3. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (Системний підхід). Київ: Стилос, 2000. 336 с.
4. Ляшова Н. М. Реалізація практичних напрямків формування контрольно-оцінних умінь в учнів початкової школи. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, III(20), Issue: 40, 2015* *www.seanewdim.co*

Самодіна У.О.,
здобувач освіти гр. ДО-20-1 / 11, спеціальність 012 Дошкільна освіта
Дніпровського фахового педагогічного коледжу
комунального закладу вищої освіти
«Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради
Науковий керівник — викладач-методист Шадінова А.Г.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ОПТИМІЗАЦІЇ РУХОВОГО РЕЖИМУ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Останнім часом у всьому світі і в Україні зокрема фіксується тенденція збільшення кількості ослаблених дітей. Дослідники підкреслюють, що для ослабленої дитини характерне зниження щоденної рухової активності, що провокує численні відхилення у стані здоров'я: погіршення функціональних можливостей нервової, серцево-судинної та кістково-м'язової систем, погіршення загального самопочуття, зниження фізичної працездатності (Н. Денисенко, В. Заціорський, Т. Параничева, Т. Тарасова, Р. Чудна та ін.) [3].

Задоволення рухової активності дітей визначає їх подальший розвиток. Однак, на сучасному етапі, коли особливо зросли вимоги до дошкільної освіти як першої навчальної ланки, у дошкільних закладах все частіше спостерігається режим гіподинамії. У дослідженнях вітчизняних теоретиків та методистів фізичного виховання знаходимо такі найбільш показові дані: 65–80% часу перебування в дошкільному закладі діти проводять у стані відносної нерухомості; показники загальної та моторної щільності фізкультурно-оздоровчих заходів сягають нижчих відміток; скорочується час перебування дитини на свіжому повітрі, особливо у другу половину дня, яка заповнюється роботою гуртків; до змісту рухової діяльності не включаються елементи спортивних ігор та вправ (Ю. Бойко, Е. Вільчковський, Н. Денисенко, М. Рунова та ін.).

Отже, виникає суперечність: з однієї сторони науковці наголошують на необхідності створення оптимального рухового режиму як засобу та необхідної умови фізичного розвитку та оздоровлення дитини, а з іншої – практики не бачать резерви його оптимізації.

Виходячи з цього, ми визначили наступну мету нашого дослідження: виявити найбільш оптимальні педагогічні умови підвищення режиму рухової активності дітей старшого дошкільного віку. До них ми віднесли:

1. Включення до змісту програми створення оптимального рухового режиму таких форм роботи з фізичного виховання як заняття фізичними вправами на свіжому повітрі, ранкового оздоровчого бігу, елементів туристично-краєзнавчої роботи, нетрадиційних форм оздоровлення (кінезіологічної, звукової та стимульної гімнастики, елементів аутотренінгу, елементів фітнесу).

2. Забезпечення індивідуально-диференційованого підходу до дітей, що дозволяє досягти оптимальних параметрів (обсяг, тривалість, інтенсивність) рухової активності кожного дошкільника.

3. Раціональне поєднання різних типів занять (змішаного, ігрового, предметно-образного, сюжетного та ін., що викликає у дитини стан очікування та забезпечує позитивний емоційний фон на занятті).

4. Внесення коректив у методику проведення занять: добирати більше рухів циклічного характеру та збільшувати їх дозування для досягнення тренувального ефекту; доцільно розміщувати та максимально використовувати нестандартне та стандартне спортивне знаряддя; регулювати інтенсивність фізичного навантаження за рахунок зміни темпу виконання та використання різного роду ускладнень (пояс обтяження під час бігу, стрибків, лазіння; набивні м’ячі для кидання; ходулі під час ходьби; балансири, фітболи, еластичні стрічки thera band, степ-платформи під час виконання загальнорозвивальних вправ та ін.); зміна способу виконання вправ (парами, трійками, невеликими групами з одним гімнастичним посібником, тримаючись за руки та ін.).

5. Використання спеціальних прийомів керівництва руховою діяльністю дітей на фізкультурному занятті, а саме: включення до їх змісту додаткових рухових завдань для заповнення пауз, які виникають під час очікування черги біля знаряддя; використання найбільш оптимальних способів організації дітей під час виконання основних рухів (змінний, поточний, груповий, колового тренування, які, за дослідженнями Е. Вільчковського, дають найвищі показники моторної щільності заняття).

6. Виділення у груповій кімнаті зони для активних рухів дітей.

7. Залучення дітей до аналізу фізкультурно-оздоровчих заходів, що сприяє формуванню навичок самоорганізації та самоконтролю, які дозволять їм використовувати набутий руховий досвід в самостійній руховій діяльності у будь-яких життєвих умовах.

8. Організація спільної фізкультурно-оздоровчої роботи дошкільного закладу та родини (інформування батьків про стан здоров’я та рівень фізичної підготовленості; ознайомлення з різними видами вправ, які можна виконати разом з дітьми; участь батьків у спортивних святах, розвагах, прогулянках за межі закладу; залучення до виготовлення нестандартного знаряддя та ін.).

Література:

1. Вільчковський Е. С., Денисенко Н. Ф. Організація рухового режиму дітей у дошкільних навчальних закладах: навчально-методичний посібник. Тернопіль: Мандрівець, 2008. 128 с.
2. Бойко Ю. В. До проблеми організації рівня рухової активності дітей старшого дошкільного віку. *Педагогічні технології формування культури здоров’я особистості*. Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених і студентів 3 квітня 2015 р., м. Чернігів, 2015. С. 50–54.
3. Дошкільне виховання: Вплив рухової активності на здоров’я дитини дошкільного віку / автори-упорядники Л. В. Калуська, З. В. Калуський, М. М. Гуменюк. Тернопіль: Мандрівець, 2008. 184 с.
4. Рунова М. Рухова активність дитини в дитячому садку [пер. з рос.м.]. Харків: Ранок, 2007. 192 с.

Кандиба К.С.,
студентка факультету дошкільної освіти
Глухівського національного педагогічного університету
імені Олександра Довженка
Науковий керівник – д-р. філософії, ст. викладач Дмитренко А.П.

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ РУКИ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО ПИСЬМА

Підготовка дитини до навчання – це тривалий процес. Він охоплює весь дошкільний період.

У дітей дошкільного віку виникають труднощі з оволодіванням письма. Це пов'язане з тим, що у них ще надто розсіяна увага, погана координація рухів, виникають труднощі у розумінні звуку та зв'язку його з графічним знаком, труднощі з фіксацією його в цілому, оскільки він складається з багатьох елементів, у сприйнятті співвідношення між елементами цілого (пропорція, напрямок, розташування елементів).

Важливе значення для навчання дитини у школі має підготовка руки дитини до письма. Цю проблему досліджували та присвятили свої праці такі вчені, як: О. Воскресеньська, А. Корольокова, Н. Кузьміна, Н. Савельєва, А. Іваненко, А. Богуш та ін..

А. Богуш зазначає, що технічні навички письма мають свою специфіку та свої труднощі. Для сформованості графічної навички у дитини ми маємо сформувати в неї асоціації між тим, що вона чує, говорить, та що відтворює (звуком, складом, словом) [1].

Письмо, також відіграє велике значення в психічному розвитку дитини, оскільки розкриває перед нею нові форми спілкування з оточуючими. Це дуже важливо, адже здібності дитини, як відомо, інтенсивно розкриваються лише в діяльності, яка їй подобається, викликає інтерес та цікавість.

Письмо дитини дошкільоного віку – це перехід від ігрового відтворення графічних форм до використання графічних знаків (букв) як елементів мови [4].

Проблеми розвитку писемної мови у дітей привертають увагу психологів і педагогів. Педагоги шукають ефективні шляхи навчання дітей письму. Психологів цей процес цікавить тим, що дає змогу розширити знання про вікові можливості та особливості засвоєння знань про мовну діяльність та її елементи, що виступає важливим аспектом розумового розвитку дитини.

Перш ніж починати систематичну підготовку дитини до письма, дорослому слід враховувати її фізичну та розумову готовність до опанування цього виду діяльності. Насамперед звернути увагу на сформованість сенсорної сфери, стан зору, слуху, готовність артикуляційного апарату до опанування правильної вимови звуків, на сформованість мовленнєвих функцій (зокрема, номінативної та сигніфікативної); на ступінь розвиненості конкретного мислення, зорової, слухової і тактильної пам'яті, уваги; на розвиток дрібної моторики пальців і кістей рук; на загальну та мовленнєву активність; на рівень сформованості вміння працювати самостійно [2].

Навчання письму – завдання школи. Але багато навичок і умінь дитина може засвоїти до того, як перед нею безпосередньо з'явиться задача вчитися писати, і тоді процес навчання письма в школі буде полегшено. Раніше засвоєні навички й уміння дитина застосує до нової для неї діяльності.

Щоб підготувати руку дитини до письма необхідні заняття з малювання, ліплення, аплікації, а також виготовлення різноманітних виробів із таких матеріалів, як папір, тканина та ін.

Підготовка руки дитини до письма передбачає розвиток кисті руки і дрібних м'язів пальців; уміння координувати рухи руки, пальців, очей, передпліччя; розвиток окоміру (вміти визначити центр, середину, підпорядкувати рухи руки, зір контролю свідомості), уміння наслідувати зразок; формування просторових уявлень (зліва, справа, внизу, над і під лінією, між лініями); розвиток точності і ритму рухів; уміння проводити безвідривні рухи олівцем на папері, в зошиті [3].

Наводимо приклад завдання для підготовки руки дитини до письма: обведення трафаретів казкових персонажів, штрихування їх у різних напрямках різними лініями (ламаними, хвилястими); штрихування овалами, півовалами (Рис.1.).

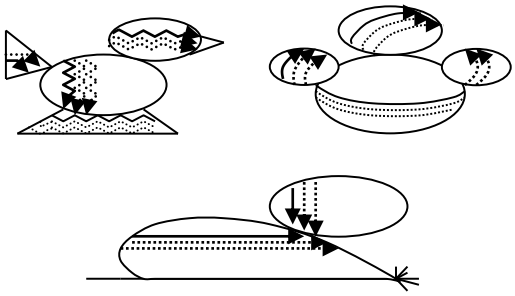

Рис 1. Зразки завдань для підготовки руки дитини до письма

Література:
1. Богуш А. М. Готуємо руку дитини до письма. Навч.-метод. посіб. Тернопіль, Мандрівець, 2014. 160 с.
2. Венгер Л. А., Венгер А. Л. Готов ли ваш ребенок к школе? Москва, 1994 191с.
3. .Козленко М. О. Розвиток моторики в учнів допоміжної школи Початкова школа. 1987. №17 с.57.
4. Трегубова І. М., Трегубов Д. Г. Підготовка руки дитини дошкільного віку до письма у концепції STEM-освіти. Європейський центр науки. Альманах науки. № 11/2 (32) листопад 2019 р. С. 29-33.

Конопля А. І.,
студент факультету дошкільної освіти
Глухівського національного педагогічного університету
імені Олександра Довженка
Науковий керівник – канд. наук з фіз. виховання і спорту, доц., ст. викладач Хлус Н. О.

ОРГАНІЗАЦІЯ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ЗДО

Постановка проблеми. Закон України «Про дошкільну освіту» визначає збереження та зміцнення фізичного, психічного і духовного здоров'я дитини як першочергове завдання розвитку, навчання і виховання наймолодших громадян країни. В даний час особливу актуальність має проблема стану здоров'я та фізичного розвитку дітей дошкільного віку. Збереження та зміцнення здоров'я підростаючого покоління перетворюється зараз на першочергову соціальну проблему. За останні десятиліття стан здоров'я дошкільнят різко погіршився. Проблеми дитячого здоров'я потребують нових підходів, довірчих партнерських відносин між співробітниками ЗДО, батьками та вузькими спеціалістами [1, с. 46].

Фізкультурно-оздоровча робота − це комплекс заходів, що проводяться співробітниками освітнього закладу, спрямованих на зміцнення та збереження фізичного та психічного здоров'я та оздоровлення організму дитини. Метою фізкультурно-оздоровчої роботи у ЗДО є освоєння основних рухових дій, підготовка до фізичного виховання у школі, профілактика захворювань та зміцнення здоров'я засобами фізичної культури. Основою всебічного розвитку дитини є правильний догляд за нею та фізичне виховання. Оволодіння природними рухами (ходьба, біг, повзання, подолання перешкод, рухливі ігри) сприяє інтелектуальному та функціональному розвитку, посилює процеси росту (анаболічні процеси), зміцнює здоров'я (імунну резистентність), підвищує пристосованість (адаптацію) [4, с. 105]. Фізичне виховання є педагогічною системою фізичного вдосконалення дитини. Значення фізичного виховання дошкільнят зумовлено потребами держави у підготовці здорового, всебічно фізично розвиненого, працездатного підростаючого покоління до повноцінного виконання функцій громадянина сучасного суспільства.

Мета статті: проаналізувати та дослідити сучасні підходи щодо організації фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми дошкільного віку в ЗДО.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основні завдання фізкультурно-оздоровчої роботи в ЗДО:
− збереження фізичного та психічного здоров'я;
− освоєння основних рухових дій;
− підготовка до фізичного виховання у школі;
− профілактика захворювань;
− зміцнення здоров'я засобами фізичної культури.

Фізкультурно-оздоровча робота в ЗДО включає наступні заходи:
− заняття з фізичної культури;
− ранкова гімнастика;
− гімнастика після денного сну;
− фізкультурна хвилинка;
− ігри та вправи між заняттями;
− рухливі ігри та вправи на прогулянці;
− загартовуючі заходи.

Основна мета ЗДО – сприяти безпеці психоемоційного та фізичного здоров'я дітей, завдання зберегти фізичне та психічне здоров'я дошкільнят. Комплекс здоров'язбережувальних заходів та правильно оформлене здоров'язбережувальне середовище допоможе зміцнити здоров'я дітей [2, с. 75]. В ЗДО повинна бути розроблена система фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми, яка здійснюється через співпрацю педагогічного колективу ЗДО, батьками, психологами. Робота повинна вестися у таких напрямках:

– *діагностична та лікувально-профілактична діяльність*: обстеження дітей лікарями, визначення групи здоров'я; планування профілактичних лікувально-оздоровчих заходів − огляд дітей вузькими фахівцями, вітамінотерапія, фіто чай, відстеження ефективності фізкультурно-оздоровчої роботи в ЗДО медичним працівником (фізкультурні заняття, загартовуючі процедури, прогулянки та ін.). Робота ведеться з метою оцінки та коригування фізкультурно-оздоровчої роботи;

– *робота з педагогами.* Опитування педагогічного колективу з метою виявлення рівня професійних знань, проблем, напрямів, за якими б вони хотіли працювати; курси, які б вони хотіли відвідати. За результатами опитування, були розроблені теми семінарів, консультації з психології, діагностики, оздоровчі заходи. Робота проводиться з метою підвищення психолого-педагогічної компетентності педагогів;

– *робота з дітьми.* Обстеження рівня рухової діяльності дітей з урахуванням статі та віку, рухових якостей та темпи їх приросту, визначення рівнів зрілості нервових процесів та ін. Робота проводиться з метою виявлення фізичного розвитку дітей та складання перспективного планування фізкультурних занять індивідуально та з групою дітей. Систематичне відвідування фізкультурних занять розвивають у дітей: рухову активність, формують правильну поставу, зміцнюють м'язовий корсет, а також формують основу правильного здорового способу життя;

– *робота педагога-психолога:* діагностика та обстеження дітей («Рівень психологічної «шкільної зрілості», «Рівень психічного розвитку дитини», «Рівень адаптованості», «Проблеми емоційної сфери»);

– *корекційно-розвиваюча робота* (індивідуальні та групові заняття з дітьми);

– *робота з батьками.* Опитування батьків з метою збору інформації про родину, дітей, про відношення до фізкультурно-оздоровчої роботи в родині, традиції для здійснення подальшої роботи з батьками та дітьми. Організовані заняття з фізичної культури, а також вільна рухова діяльність покращують діяльність серцево-судинної, дихальної та нервової систем, зміцнюють опорно-руховий апарат, покращують обмін речовин. Вони підвищують стійкість дитини до захворювань, мобілізують захисні сили організму. Чим більшою кількістю різноманітних рухів опанує дитина, тим ширші можливості для розвитку відчуття, сприйняття та інших психічних процесів, тим повноцінний її розвиток [3, с. 29].

Висновок. Отже, системний підхід до організації фізкультурно-оздоровчих заходів в ЗДО дозволить ефективно сприяти зміцненню та збереженню здоров'я дошкільнят, дає позитивну динаміку оздоровлення їхнього організму, дозволить досягти позитивних результатів. Правильна організація здоров'язбережувального середовища в групі, застосування в роботі оздоровчих технологій сприяли підвищенню рухової діяльності кожної дитини, її всебічному психофізичному розвитку.

Література:

1. Богініч О. Л. Оздоровчу ідеологію – в життя малят. *Дошкільне виховання.* Київ, 2006. №. С. 7–9.
2. Вільчковський Е. С., Денисенко Н. Ф. Організація рухового режиму у дошкільних навчальних закладах: навч.-метод. посіб. Тернопіль : Мандрівець, 2008. 128 с.
3. Гаращенко Л. В. Цінність здоров'я дітей дошкільного віку як чинник гуманістичного виховання. *Педагогічний процес: теорія і практика.* Київ, 2013. Вип. 2. С. 29–37.
4. Денисенко Н., Лупінович С., Михайленко А., Лиходід Л. Витоки здоров'я дитини : навч.-метод. посіб. Тернопіль : Мандрівець, 2010. 160 с.

СЕКЦІЯ 16. ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

Марфіян К.М.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Бердянського державного педагогічного університету
Науковий керівник — канд. пед. наук, доц. Мартиненко О.В.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ХОРЕОГРАФІВ ДО РОБОТИ З ДІТЬМИ: МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ НАВЧАННЯ ОБЕРТІВ

Унікальністю освітньо-професійної програми «Хореографія», яка реалізується під час фахової підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 024 Хореографія є синергійний розвиток виконавської, балетмейстерської, методичної компетентностей з акцентом на поглиблення викладацької майстерності хореографів через посилення педагогічної складової професійної підготовки майбутніх фахівців, що відповідає потребам регіонального ринку праці [1].

Під час підготовки майбутніх хореографів значна увага приділяється методичному аспекту виконання та навчання тому чи іншому виду хореографії. Методичні основи хореографічного мистецтва представлені в навчально-методичних посібниках (Б. Колногузенко, В. Меліхова, Р. Павленко, Л. Шилової, Л. Цвєткової та ін.), у наукових працях (Л. Андрощук, Т. Благової, Т. Ведмідь, В. Грека, О. Мартиненко, О. Плахотнюка та ін.).

Обов'язковим компонентом підготовки майбутніх фахівців спеціальності 024 «Хореографія» є дисципліна «Теорія та методика навчання (викладання) народно-сценічного танцю», в якій основний акцент робиться на навчання українському народно-сценічному танцю. Теоретико-методичну базу навчання українському народному танцю даної дисципліни становлять дослідження та навчально-методична література

розроблені О. Бойко, В. Верховинцем, К. Василенко, А. Гуменюком, Б. Колногузенко, Ю. Станішевським, З. Сизоненко, А. Підлипською, В. Шевченком та ін.

Великий внесок у розвиток сценічного українського народного хореографічного мистецтва зробили видатні балетмейстери: П. Вірський, Я. Чуперчук, Д. Ластівка, К. Балог, А. Кривохижа, В. Петрик, М. Коломієць, В. Вантух, В. Дебелій, В. Козаченко, Ю. Дузенко та інші.

Хореограф, керівник хореографічного колективу має знати основи теорії та практики народно-сценічної хореографії, вміти зацікавити та мотивувати дитину до навчання хореографії, виховувати бажання виконувати народні танці, які зараз в Запорізькому краї втрачають популярності. Майбутній фахівець має знати структуру заняття з народно-сценічного танцю, методику виконання і навчання вправам та рухам народної хореографії, і головне – любити народну танцювальну культуру задля збереження і популяризації її національних джерел.

Щоб навчити дитину якісно виконувати ту чи іншу танцювальну вправу (рух), хореограф має вміти наочно продемонструвати її якісне виконання, методично грамотно пояснити кожний етап виконання і слідкувати за всіма етапами опанування її дитиною. У нашому дослідженні ми зупинилися на нетрадиційних підходах до навчання обертам. Фундамент закладений в дитині з виконання обертів знадобиться не лише у народно-сценічному, а й і інших видах хореографії. Оберти відносіть до складних рухів, трюкових елементів, які потребують детального і поетапного вивчення, тому починають вивчатися на основному рівні навчання.

Мета статті полягає у висвітленні методичного аспекту навчання обертів на основі досвіду роботи Національного ансамблю танцю України ім. П. Вірського.

Після участі у майстер-класі «Жіноча та чоловіча обертальна техніка», який пройшов 5 червня 2021 року на сторінці Інстаграму Національного заслуженого академічного ансамблю танцю України імені П. Вірського, ми апробували отриманий досвід під час практичних занять з дисципліни «Теорія та методика викладання народно-сценічного танцю» (викладач Р. Павленко), а також під час виробничої практики, яка проходила на базі Народного художнього ансамблю естрадного танцю «МарЛен» Центру дитячої та юнацької творчості м. Бердянська (керівник О. Мартиненко).

Оберти займають вагоме місце в програмах допрофесійного і професійного хореографічного навчання. Для обертів необхідно вміти: стійко тримати тулуб і рівновагу у положенні оберту; вірно робити повороти головою – «тримати точку» та працювати руками; робити поштовх; завершувати оберт – «фінальна поза».

У навчанні завжди цікавим є урізноманітнення методичної основи засвоєння технічної складової танцювального руху, застосування нетрадиційних методів навчання, впровадження результативного досвіду роботи інших хореографів. Розглянемо особливості навчання обертам із застосуванням предметів (стілець, м’яч), які були опановані нами під час майстер-класу і в подальшому апробовані в роботі зі здобувачами позашкільної освіти основного рівня навчання.

Використання м’яча ми застосовували в процесі індивідуально і парного навчання обертам. На навчальному етапі підготовки до обертів, м’яч допомагав вирішувати завдання відпрацювання «точки» і сприяв розвитку уваги і реакції. Для цього дитина мала стати перед дзеркалом, тримаючи перед грудьми м’яча і поступово повертаючись на місці, утримувати точку. Після різкого повороту голови, м’яч потрібно було вдарити об підлогу, спіймати і почати виконання вправи спочатку.

Парне виконання вправи з м’ячем також передбачало відпрацювання «точки», було спрямоване на розвиток уваги та реакції, формування вміння завершувати оберт і взаємодіяти з партнером. Для цього діти мали стати один на проти одного. Перший робив оберт і кидав м’яча напарнику, а той в свою чергу відповідав обертом віддаючи м’яча. Дана вправа дуже подобалась дітям і давала гарні результати. Під час її виконання доцільно змінювати партнерів для отримання різного досвіду роботи в парах.

Вправу «Оберт за м’ячем як орієнтир» ми виконували на місці, по діагоналі і по колу. Для цього дітям пропонувалось переводити «точку» або йти туди, де знаходиться м’яч. Для більшої ефективності та результативності виконання вправи ми самі тримали м’яча, керували руховою траєкторією дитини, орієнтуючись в різних ситуаціях, одночасно виправляли помилки та надавали методичні рекомендації. Наприклад, під час виконання дитиною оберту на місці («обертас»), ми рухалися навколо дитини, яка мала акцентувати увагу на м’ячі і змінювати точку залежно від нашого пересування.

Під час виконання обертів по діагоналі ми також керували напрямом руху дитини, яка робила «оберт за м’ячем», рухаючись за нашим орієнтиром. Якщо ми змінювали напрямок руху, то і дитина мала змінити точку. Це завдання сприяло розвитку координації та відпрацьовуванню «зміни точки оберту».

Зауважимо, що існує варіант ускладненого виконання цієї вправи, яку ми не апробовували під час занять, в наслідок її технічної складності. Але задля мотивації подальшого навчання обертам, ми показали її виконання на власному прикладі. Під час виконання цієї вправи танцівнику треба йти по діагоналі вперед, а точка має знаходитися у протилежному боці. Перед виконанням цієї вправи доцільно провчити оберт по діагоналі з точкою позаду. Це є вищим рівнем навчання.

Для виконання обертів по колу, ми займали місце у центрі кола. Діти мали робити біг в оберті по колу, орієнтуючись на точці (м’ячі) в центрі. Ця вправа ускладнює етап вивчення звичайного бігу по колу.

Цікавим є досвід виконання обертів із застосуванням орієнтирів-стільців, яких може бути різна кількість. Виконуючи оберт навколо стільця, потрібно його не зачепити та вчасно змінити точку у вірному напрямку. Оберт з одним стільцем ми виконували за принципом кола. Оберт з двома, трьома і т.д. стільцями – за принципом вісімки.

Зазначимо, що запропонована методика значно покращила техніку виконання обертів як здобувачів вищої освіти так і вихованців танцювального колективу позашкільної установи. Застосування предметів сприяло зацікавленню танцівників новими умовами виконання знайомих рухів, мотивувало на покращення результатів.

Література:

1. Освітньо-професійні програми (бакалавр) БДПУ. Режим доступу: https://bdpu.org.ua/opp/ (дата звернення 18.11.2021).

Самойлова С. В.,
здобувачка першого рівня вищої освіти
Бердянського державного педагогічного університету
Науковий керівник — канд. пед. наук, доц. Мартиненко О. В.

ФОРМУВАННЯ ОСНОВ МЕДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО КЕРІВНИКА ХОРЕОГРАФІЧНОГО КОЛЕКТИВУ

У сучасному освітньому просторі перед керівником хореографічного колективу постає велика кількість професійних задач, які він має вирішувати та компетентностей, якими він має володіти. До їх числа належить вміння надати першу домедичну допомогу. Це підтверджено змістом Стандарту вищої освіти спеціальності 024 Хореографія (2020 р.), в якому визначено загальну компетентність (ЗК 05. Навички здійснення безпечної діяльності) і відповідний результат навчання (ПР 05. Аналізувати проблеми безпеки життєдіяльності людини у професійній сфері, мати навички їх попередження, вирішення та надання першої допомоги) [3], якими має оволодіти бакалавр хореографії протягом навчання в ЗВО. Виходячи з цього, в зміст освітньої компоненти «Теорія і методика роботи з хореографічним колективом» освітньо-професійної програми «Хореографія», яка реалізується в Бердянському державному педагогічному університеті (БДПУ) були включені теми, які розкривають основні види екстрених ситуацій з якими може зустрітися майбутній фахівець в процесі практичної або професійної діяльності і як він повинен їх вирішувати.

Пошук та аналіз літератури з даної проблеми показав, що питання формування медичної компетентності майбутніх керівників гуртків, у тому числі, і хореографічних, не розглядалися. Тому керівники творчих колективів у професійній діяльності спираються на загальну медично-консультативну інформацію або консультуються з медичними працівниками.

Метою статті є надання певного алгоритму дій керівникові танцювального гуртка у разі виникнення необхідності надання першої домедичної допомоги.

Керівник танцювального гуртка може зустрітися з різними видами травмування здобувачів позашкільної освіти у процесі організації та проведення освітньої діяльності, участі в концертних програмах, хореографічних конкурсах і фестивалях. Тому він має вміти вчасно надати домедичну допомогу.

Важливо, щоб у керівника гуртка була аптечка, навіть у тому випадку, якщо в закладі працює медична сестра. Добираючи медикаменти до складу аптечки, хореограф може орієнтуватися на перелік медикаментів, перев'язувальних засобів і приладь для аптечки спортивної зали закладу загальної середньої освіти, який наведений у додатку до «Правил безпеки» під час проведення занять з фізичної культури і спорту в загальноосвітніх навчальних закладах, затверджених наказом МОНУ від 01.06.2010 р. № 521. Аптечка обов'язково має бути під наглядом хореографа або концертмейстера колективу.

Під час навчання майбутні хореографи БДПУ отримують необхідні знання не лише в процесі аудиторних занять, вивчення й аналізу літератури, а й під час інформальної освіти (вебінари, семінари, наукові конференції та ін.).

Так, готуючись до практичного заняття з теми «Безпека життєдіяльності. Домедична допомога» (ОК «ТМ роботи з хореографічним колективом»), нами виконувалася самостійна робота щодо пошуку публікацій, які б були корисні керівникові танцювального гуртка з надання домедичної допомоги. Ми закцентували увагу на декількох [1; 2; 3]. О. Руденко виділила основні причини виникнення травм під час шкільного навчання і надала схему послідовності дій при наданні першої долікарської допомоги [2]. В інформаційній публікації Департаменту охорони здоров'я Тернопільської облдержадміністрації, було окреслено 5 фаз перебігу реагування дитини на травму (шоковий стан, збудження, заперечення, аналітична фаза, опрацювання проблеми) і надано теоретичні та практичні рекомендації з надання першої допомоги на кожну з них [1]. Корисною виявилася інформація надана МОЗ України щодо загальних правил надання першої допомоги [3].

Теоретичних знань та практичних навичок з досліджуваного питання ми набули в якості учасників ІІІ-го обласного семінару «Діалог актуальних дискурсів хореографічної освіти: теорія, методика, практика» (2021 р.),

проведеного кафедрою теорії та методики навчання мистецьких дисциплін БДПУ сумісно з Центром дитячої та юнацької творчості. Медичною працівницею ЦДЮТ С. Либань було зроблено доповідь-презентацію про види найпоширеніших травм з якими може зустрітися керівник танцювального гуртка (непритомність, носова кровотеча, кровотеча, розтяжіння, зміщення, перелом, травма з непритомністю, потрапляння чужерідного тіла у дихальні шляхи). Корисними були практично-орієнтовані завдання, які допомогли визначити рівень обізнаності керівників танцювальних гуртків і студентів з питань надання домедичної допомоги в тих чи інших випадках і отримати елементарні навички щодо тих чи інших дій у певних екстрених ситуаціях. Наведемо декілька прикладів з інформації отриманої під час семінару.

Під час втрати дитиною свідомості (від декількох секунд до п'яти хвилин), необхідно її покласти на підлогу і надати можливість вільно дихати, звільнивши від тісного одягу. Підняти ноги і, у разі необхідності, піднести до носа нашатирний спирт. Після повернення свідомості, дитину не слід різко піднімати. Доцільно залишити у спокої під наглядом керівника, концертмейстера колективу або медичної сестри.

Хореограф має бути обізнаним, що кровотечі поділяються на декілька видів (венозну, артеріальну, капілярну) і, що він має робити у випадках виникнення кожного з них. Так, у разі носової кровотечі треба опустити голову дитини вниз, крило носу міцно притиснути до носової перегородки та тримати доки кровотеча не припиниться (на це потрібно приблизно 10 хвилин). Можна прикласти холод, закрити ніздрю ватно-марлевим тампоном, обов'язково залишаючи ззовні хвостик для подальшого зручного вилучення.

Найнебезпечнішим і дуже інтенсивним є артеріальний вид кровотечі під час якого кров яскраво-червоного кольору викидається з рани сильним пульсуючим струменем. Зупинити її можна в декілька способів: прямим тиском на рану або використанням закрутки або джгута. При накладанні джгута кожен виток треба робити слабше за попередній та обов'язково вказати час його накладання. Час допустимий для перебування із джгутом – 30 хвилин, у літній період допускається 1 година.

При венозному виді кровотечі кров має темно-вишневий колір і витікає менш інтенсивно. Щоб зупинити кровотечу, рану треба зажати ватно-марлевим тампоном та зафіксувати бинтом, роблячи кожен виток більш сильнішим. При виникненні будь якого виду кровотечі хореограф має уникати прямого контакту з кров'ю.

Заняття хореографією передбачають виконання різноманітних трюкових вправ, дуетних та групових підтримок під час яких важливо дотримуватися певних методичних вказівок. Але іноді, в наслідок неуважності, безпечності, недотримання правил виконання у танцівників трапляються випадки розтяжіння і надривів зв'язок або тріщин і переламів кісток. Хореограф має знати, що при розтяжінні треба накласти тугу пов'язку з еластичного бинта, а у разі зміщення необхідна фіксація кінцівки за допомогою шини, будь-якої палки або просто до тіла. В обох випадках обов'язковим є холод та звернення до лікаря. При переламах також використовується фіксація, холод та госпіталізація. Якщо трапляється випадок одночасного травмування та непритомності дитини, то спочатку треба привести її до свідомості, а потім усувати травму.

У роботі з маленькими дітьми, які полюбляють приносити на заняття невеличкі іграшки і предмети, які в різних випадках можуть потрапити в дихальні шляхи треба вміти застосовувати декілька порад. По-перше, нахилити дитину та зробити 5-7 обережних ударів між лопаток. Якщо це не допомогло, застосувати «Прийом Геймліха»: стати на коліна позаду дитини, правий кулак розмістити між пупком та мочевидним відростком, ліву руку покласти на праву і виконати 5-7 одночасних натисків у напрямку вгору та всередину. Якщо попередні дії також не дали результату і дитині стає гірше, а поряд немає людини з медичної освітою, треба переходити до реанімаційних дій, які передбачають виконання масажу серця. Для цього дитину слід покласти на рівну поверхню та прибрати одяг. Окреслити місце виконання масажу – посередині грудини на рівні лінії, що з'єднує соски, поставити праву руку зверху, лікті тримати рівними і виконати 30 натисків прогинаючи грудину на 5 сантиметрів (для дітей дошкільного віку 4 см.) зі швидкістю 100 ударів за хвилину, рахуючи в голос. Такий масаж зазвичай комбінують зі штучним диханням: відкрити рот дитини, висунути щелепу, запрокинути голову і уникаючи прямого контакту (через тканину, маску тощо) зробити 2 вдихи. Масаж серця у поєднанні зі штучним диханням має включати 5 циклів. Після завершення реанімаційних дій, у разі спрацювання, необхідно перевернути дитину на бік, прикрити і очікувати на медичну допомогу.

Для того, щоб керівник колективу був обізнаний з цих питань, доцільно робити тренінги в процесі вивчення фахових дисциплін, які передбачають розгляд методики викладання хореографії в освітніх закладах.

Отже, ми можемо зробити висновок, що знання першої долікарської допомоги необхідні всім, особливо працівниками освіти та культури, до числа яких входять керівники хореографічних гуртків. У разі виникнення екстреної ситуації хореограф має чітко володіти алгоритмом дій під час надання допомоги. Адже, від цього може залежати життя.

Література:

1. Надання першої неспеціалізованої допомоги дітям, які перебувають в після травматичному стані: Департамент охорони здоров'я Тернопільської облдержадміністрації. URL: https://uozter.gov.ua/ua/pages/327 (дата звернення: 22.11.2021).

2. Руденко О. В. Правила надання першої допомоги при одержанні травм під час проведення занять у школі. UROKI.NET. URL: http://www.uroki.net/docfizcult/ukr_docfizcult2.htm (дата звернення: 20.11.2021).

3. Як надати першу допомогу: загальні правила: МОЗ України URL: https://moz.gov.ua/article/health/jak-nadati-pershu-dopomogu-zagalni-pravila (дата звернення: 20.11.2021).

4. Стандарт вищої освіти. Перший (бакалаврський рівень) вищої освіти. Ступінь бакалавр. Галузь знань 02 Культура та мистецтво, спеціальність: 024 Хореографія. Затверджено та введено в дію Наказом МОНУ від 04.03.2020 р. № 358:https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishchaosvita/zatverdzeni%20standarty/2020/03/024-choreografia-B.pdf (дата звернення: 20.11.2021).

Заїка А.О.,
аспірант кафедри професійної освіти та технологій
сільськогосподарського виробництва
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник — д-р. пед. наук, проф. Ковальчук В. І.

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРОФІЛЮ ДО РОБОТИ З БЕЗПІЛОТНИМИ ЛІТАЛЬНИМИ АПАРАТАМИ

Сьогодні багато розвинених країн зацікавлені у використанні безпілотних літальних апаратів в сільськогосподарських цілях. За даними організації AUVSI, у звіті «The Economic Impact of Unmanned Systems Integration in the United States» [1], застосування дронів в сільському господарстві буде переважати над усіма іншими застосуваннями і до 2025 року близько 80% ринку безпілотних машин буде зайнято в сільському господарстві.

Безпілотний літальний апарат - це літальний апарат, який здатний виконувати тривалі польоти за аеродинамічним принципом, призначений для керування літальним апаратом без людини на борту [6].

Переваги застосування безпілотних літальних апаратів сільськогосподарського призначення [5]:

- використання при підвищеній вологості, через яку погіршено використання наземної техніки;
- відмова від ручного обприскування (працівники більше не контактуватимуть із небезпечною хімічною рідиною під час розпилення);
- у порівнянні з традиційною сільськогосподарською авіацією безпілотні літальні апарати літають нижче, внаслідок цього економлять хімічну рідину (завдяки можливості точкового внесення хімічних рідин);
- економічне використання безпілотних літальних апаратів на малих за обсягом полях.

Застосування безпілотних літальних апаратів в сільськогосподарській галузі допомагає розв'язати такі завдання [2]:

- аналіз ґрунту, створення та оновлення тривимірних карт оброблюваних ґрунтів у електронному вигляді;
- обробка сільськогосподарських культур методом обприскування хімічною рідиною чи застосування трихограми;
- моніторинг посівів, тобто контроль стану сільськогосподарських культур (визначення вегетаційного періоду, зараженості хворобами, прогноз врожайності, планування посівних робіт, обмірювання полів, контроль якості збирання врожаю спостережуваних земель);
- за допомогою безпілотних літальних апаратів можна отримати деталізовані фотографії полів у реальному часі та зробити необхідні операції для покращення показників посівів;
- посів деяких сільськогосподарських культур здійснюється шляхом «пострілів» у ґрунт капсул з насінням.

Зацікавленість у використанні безпілотних літальних апаратів у сільськогосподарській галузі обумовлена такими причинами [4]:

- доступна ціна на безпілотні літальні апарати в порівнянні з використанням супутникових технологій (при побудові електронних карт полів), однак не є повністю заміною супутників, а лише доповнюють як локальну систему;
- здатність запрограмувати безпілотний літальний апарат на політ по заданому маршруту та провести точкову обробку кожної необхідної ділянки;
- висока ремонтопридатність (немає потреби проводити технічне обслуговування настільки часто, як це необхідно в традиційній сільськогосподарській авіації).

Експертами з управління персоналом провідних Агрохолдингів України прогнозується, що вже у близькому майбутньому будуть потрібні нові аграрні фахівці, що будуть тісно пов’язані з цифровими технологіями, а вміти керувати безпілотними літальними апаратами, отримувати від них інформацію та аналізувати її повинен буде майже кожен фахівець сільськогосподарської галузі.

Проте на даний час в системі професійної освіти України досі не вирішена проблема підготовки майбутніх фахівців сільськогосподарської галузі до вимог сучасного ринку праці, в тому числі до роботи із безпілотними літальними апаратами та цифровим обладнанням. Головною проблемою є відсутність сучасної методики підготовки майстрів виробничого навчання із застосуванням цифрових технологій.

Аналіз наукових досліджень свідчить, що готовність майбутнього майстра виробничого навчання до роботи з цифровим обладнанням відбувається через формування у нього цифрової компетентності на високому рівні. Формування цифрової компетентності майбутніх майстрів виробничого навчання сільськогосподарського профілю в освітньому процесі відбувається через забезпечення позитивної мотивації до впровадження в освітній процес цифрових технологій здобувачами освіти, створення цифрового освітнього середовища націленого на формування потреби в цифровій компетентності майбутнього фахівця, організації проєктної роботи здобувачів освіти з використанням цифрових технологій та реалізація міждисциплінарних зв'язків через використання цифрових інструментів у фаховій підготовці [3].

Окреслені умови будуть сприяти цифровізації професійної освіти та цифровій трансформації сільськогосподарського виробництва. Тому при підготовці майбутніх фахівців сільськогосподарської галузі заклади професійної освіти повинні особливу увагу приділити формуванню навичок обробки даних, роботи з цифровими платформами управління «Smart Farm» та використання цифрового обладнання в сільському господарстві.

Література:

1. The Economic Impact of Unmanned Systems Integration in the United States. URL: https://higherlogicdownload.s3.amazonaws.com/AUVSI/958c920a-7f9b-4ad2-9807-f9a4e95d1ef1/ UploadedImages/New_Economic%20Report%20 2013%20Full.pdf (дата звертання 12.11.2021)
2. Ключовий цифровий тренд для агросектору України-202. URL: https://www.agroone.info/wp-content/uploads/2021/03/3_64.pdf (дата звертання 14.11.2021)
3. Ковальчук В. І., Заїка А. О. Підготовка майбутніх майстрів виробничого навчання сільськогосподарського профілю в умовах цифровізації. New impetus for the advancement of pedagogical and psychological sciences in Ukraine and EU countries: research matters : Collective monograph. Vol. 1. Riga, Latvia :"Baltija Publishing", 2021. С. 384-392. DOI https://doi.org/10.30525/978-9934-26-032-2-22.
4. Руденко М. В. Цифровізація економіки: нові можливості та перспективи. М.В. Руденко. *Економіка та держава.* 2018. № 11. С.12 -19.
5. Свиноус І. В., Гаврик О. Ю., Ткаченко К. В., Микитюк Д. М., Семисал А. В. Сучасний стан та проблеми впровадження цифрових технологій в практику діяльності сільськогосподарських підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 15-16. С. 35-39
6. Юн Г. М., Мединський Д. В Застосування безпілотних літальних апаратів у сільському господарстві. *Наукоємні технології.* 2017. № 4 (36). С. 335-341. DOI: https://doi.org/10.18372/2310-5461.36.12232.

Ільющенко А. В.,
магістрант 62 М-Пр(М)з групи, кафедри професійної освіти та технологій сільськогосподарського виробництва Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник — канд. пед. наук Вовк Б.І.

ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТИ

Сучасний етап соціально-економічного розвитку нашої держави характеризується активною модернізацією вищої освіти, важливим аспектом якої виступає цифрова трансформація. Даний процес пов'язаний з істотним науково-технічним прогресом в цифровій області, а також з появою коронавірусної інфекції «COVID-19», що розповсюджується по експоненті. У зв'язку з цією подією багатьох країнах заборонені аудиторні заняття в закладах освіти, переміщення всередині міст серйозно обмежено. Актуальність цифровізації різних сфер життя людини помітно зросла: світ сильно змінився, тому і потрібні нові рішення.

Інтенсивне впровадження цифрових технологій в життя сучасного суспільства, формування інформаційного простору і розвиток електронних освітніх систем призводить до становлення нових науково-педагогічних уявлень про організацію освітнього процесу підготовки майбутніх педагогів професійного навчання, якісному переосмисленню підходів до вищої освіти, а також прискоренню темпів його розвитку. Повсюдне впровадження в систему вищої освіти і освітній процес цифрових технологій є загальносвітовою тенденцією, яка являє собою один з найбільш значущих процесів, що відбулися в системі освіти останнім часом.

Цифрові технології проникають у всі аспекти нашого життя, такий процес отримав назву цифровізація і стає визначальною тенденцією найближчих десятиліть. І освіта - не виняток, всупереч на притаманну їй інертність і навіть закостенілість.

З огляду на сучасні умови підготовки майбутніх педагогів професійного навчання важливим є удосконалення науково-організаційного, навчально-методичного та інформаційно-технологічного забезпечення даного процесу. Відповідно до міжнародних рекомендацій щодо підготовки здобувачів вищої освіти мають відбутися організаційні і методичні зміни, зокрема наскрізне застосування цифрових систем і технологій.

Як зазначено у «Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки» [1] поняття «цифровізація» розглядають, як насичення фізичного світу електронно-цифровими пристроями, системами та засобами і налагодження електронно-комунікаційного обміну між ними, який дає можливість розвитку інтегральної взаємодії віртуального та фізичного, тобто створює кіберфізичний простір.

Метою цифровізації є досягнення цифрової трансформації чинних та створенні нових галузей економіки, а також трансформація сфер життєдіяльності у нові більш ефективні та сучасні. Це стає можливим, коли ідеї, дії, ініціативи та програми, які стосуються цифровізації, будуть інтегровані, зокрема, в національні, регіональні, галузеві стратегії і програми розвитку. Вміння застосовувати цифрові технології в роботі стає необхідною умовою для більшості професій, тобто наскрізним або багатоплатформним. Завдяки використанню цифрових технологій громадяни можуть більш ефективно освоювати знань, вмінь та навички з різних сфер (вивчати іноземні мови, опановувати нові професії тощо.). Цифрові навички та компетентності стають запорукою повноцінного розвитку цифрової економіки [1]

Рис. 1.1 Світові цифрові тренди

На рис. 1.1 представлено світові цифрові тренди, минулі тренди (2000-2018 рр.), сучасні (2019-2020 р.) та близьке майбутнє (2020-2030 рр.) [2]. Отже, основними цифровими трендами у 2020-2021 році є: дані, які стають головним джерелом конкурентоспроможності; розвиток сфери інтернету речей (Internet of things, IoT); віртуалізація фізичних інфраструктурних ІТ-систем; штучний інтелект; цифрові платформи; цифрові трансформації як окремих бізнесів, так і цілих секторів; економіка спільного користування (sharing economy).

Виконавши аналіз світових цифрових трендів рис. 1.1 можемо припустити, що модернізацію освітньо-професійних та освітньо-наукових програм підготовки майбутніх педагогів професійного в освіті потрібно здійснювати з врахуванням даних тенденцій.

Таким чином, цифровізація освіти передбачає застосування здобувачами освіти мобільних та Інтернет-технологій, розширяючи горизонти, їх пізнання, роблячи їх безмежними. Продуктивне застосування цифрових технологій, включення здобувачів освіти в самостійний пошук, відбір інформації, участь у проектній діяльності формує у студентів компетентності XXI століття.

Література:

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації» від 17.01.2018 № 67-р (Редакція від 17.09.2020). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80 (Дата звернення 23.10.2021)

2. Україна 2030е – країна з розвинутою цифровою економікою. URL: https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html (Дата звернення 23.10.2021)

3. Kovalchuk V., Soroka V Developing Digital Competency in Future Masters of Vocational Training. Professional Pedagogics. 1(20). 96-103. DOI: 10.32835/2707-3092.2020.20.96-103

4. Kovalchuk V., Soroka V., Zaika A. Significance of Digital Competence of the Specialist of Auto Transport Profile in Professional Activities. Society. Integration. Education proceedings of the International Scientific Conference (Rezekne. 22-23 May 2020). Rczcknc, 2020. Vol. I. Pp. 481 492.

Кузьменко А.О.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри романо-германської філології та перекладу
Білоцерківського національного аграрного університету

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПРАЦІВНИКА – МАЙБУТНЬОГО ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ У ЗВО УКРАЇНИ

Діяльність майбутнього доктора філософії (МДФ) не обмежується підготовкою передбаченою здобуттям третього рівня освіти, але й надає можливість бути у професорсько-викладацькому складі та виконувати належні професійні обов'язки, що підтверджує ЗУ «Про вищу освіту» ст.5: «Особа має право здобувати ступінь доктора філософії під час навчання в аспірантурі (ад'юнктурі). *Особи, які професійно здійснюють наукову, науково-технічну або науково-педагогічну діяльність за основним місцем роботи, мають право здобувати ступінь доктора філософії поза аспірантурою*, зокрема під час перебування у творчій відпустці, за умови успішного виконання відповідної освітньо-наукової програми та публічного захисту дисертації у разовій спеціалізованій вченій раді [2].

В.І. Міняйло дістається висновку, що доктори філософії належать до категорії вчених і здійснюють дослідницько-інноваційну діяльність переважно в наукових установах та ЗВО, та обіймають такі посади: науковий співробітник, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник, старший викладач, доцент. [4, с.80] Також наводить статистичні дані, що 85% аспірантів проходять підготовку в системі вищої освіти, та 80% кандидатів наук із числа зайнятих в економіці України працюють у ЗВО [4, с.81]

Тож спершу визначимось із поняттям науково-педагогічний працівник (НПП), яке не набуло ще однозначності у законодавчій сфері. Відповідно до ст. 53 [2] науково-педагогічні працівники – це особи, які за основним місцем роботи і закладах вищої освіти проводять навчальну, методичну, наукову (науково-технічну, мистецьку) та організаційну діяльність. А згідно зі ст.1 ЗУ «Про наукову та науково-технічну діяльність» від 2016 р. «науково-педагогічний працівник – вчений, який має вищу освіту не нижче другого (магістерського) рівня, відповідно до трудового договору (контракту) в університеті, академії, інституті професійно провадить педагогічну та наукову або науково-педагогічну діяльність та має відповідну кваліфікацію незалежно від наявності наукового ступеня або вченого звання, підтверджену результатами атестації у випадках, визначених законодавством» [3]. Дослідженням нормативно-правового визначення поняття «науково-практичний працівник» займалася І.В. Дзюба і зазначає, що законодаче визначення цього поняття не є досконалим та вважає за доцільне пояснити суть науково-педагогчної діяльності як «педагогічна діяльність (навчальна, методична та організаційна), а також діяльність з підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації (доктора філософії та доктора наук) в університетах, академіях, інститутах та закладах післядипломної освіти, що здійснюється у поєднанні з науковою та (або) науково-технічною діяльністю» [1, с.80-85].

До навчальної діяльності асистентів, викладачів, старших викладачів (без наукового ступеня) головним чином відносять співбесіди зі вступниками, проведення заліків та екзаменів (іспитів), проведення практичних, семінарських, лабораторних, консультаційних та лекційних занять, прийом індивідуальних та самостійних робіт, приймання захистів стажувань та практик, керівництво, консультація та рецензування робіт та проєктів. Їх методична діяльність переважно стосується проведення факультативних занять, підготовки навчально-методичного матеріалу у друкованому та / або електронному форматі для очної, дистанційної та заочної форм викладання, проведення конкурсів, олімпіад, естафет тощо, розробка та впровадження допоміжних наочних аудіо- та/або візуальних матеріалів, експонатів, розробка та впровадження сучасних форм, методів та технологій навчання. Організаційна діяльність представлена підготовкою здобувачів освіти до участі в олімпіадах, конкурсах, естафетах тощо, організацією наукових та науково-практичних заходів, організацією видання навчально-методичних матеріалів, взаємовідвідуваннями занять та обміном досвіду, участю у профорієнтаційній та вступній компаніях, кураторсько-виховною роботою. Наукова діяльність таких НПП споріднена з науковою діяльність, що затребувана освітньо-науковою програмою протягом підготовки докторів філософії, хоча є дещо розширеною, оскільки до вимог роботи НПП додаються керівництво науковою роботою здобувачів освіти та керівництво науковим гуртком, участю у грантовій діяльності, керівництво / виконання окремих частин науково-дослідної роботи (НДР), складання звітів з НДР.

Також варто відмітити, що у відносних показниках ЗВО планують орієнтовний розподіл між діяльностями НПП таким чином: навчальна діяльність – 39%, методична – 13%, наукова – 32 %, організаційна – 16%, де домінуючими є навчальна та наукова діяльності, і у спадному напрямку – організаційна та методична.

Література:

1. Дзюба І. «Поняття «науково-педагогічний працівник»: теоретико-правові та нормативні проблеми визначення». Юридична Україна. Точка зору. 2016. №7-8. с.80-85
2. ЗУ Про вищу освіту: Закон України «Про вищу освіту». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18
3. ЗУ «Про наукову та науково-технічну діяльність». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text
4. Меняйло В.І. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх докторів філософії до дослідницько-інноваційної діяльності. Дис…д.пед.н. 13.00.04. – теорія і методика професійної освіти. Запоріжжя, 2020. 756 с.

Максимович О. М.,
аспірант кафедри професійної освіти та технологій
сільськогосподарського виробництва
Глухівського національного педагогічного університету
імені Олександра Довженка
Науковий керівник — д-р. пед. наук, проф. Курок В. П.

АКАДЕМІЧНА МОБІЛЬНІСТЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ЇХНЬОЇ ПІДГОТОВКИ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Згідно із Законом України «Про фахову передвищу освіту» № 2745-VIII від 6 червня 2019 року зі змінами, внесеними згідно із Законами № 524-IX від 04.03.2020, ВВР, 2020, № 38, ст.279, академічну мобільність трактують як можливість учасників освітнього процесу навчатися, викладати, стажуватися чи проводити дослідницьку (мистецьку, спортивну) діяльність в іншому закладі освіти (науковій установі) на території України чи поза її межами [2].

Дванадцятого серпня 2015 року Кабінет Міністрів України затвердив постанову № 579 «Про затвердження Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність».

Ключовими аспектами нового положення є надання права на участь у програмах академічної мобільності всім учасникам освітнього процесу; чітке визначення видів та форм академічної мобільності; закріплення принципу перезарахування отриманих кредитів на основі Європейської кредитно-трансферної системи (ЄКТС), зокрема шляхом порівняння змісту навчальних програм, а не назв курсів; збереження місця навчання та стипендії для студентів та місця роботи для працівників закладів освіти, котрі беруть участь у програмах академічної мобільності.

Порядок здійснення академічної мобільності усіма учасниками освітнього процесу є важливим кроком у процесі імплементації Закону України “Про вищу освіту” та створення дієвого інструментарію для інтернаціоналізації українських закладів освіти.

Право здобувача освіти на академічну мобільність може бути реалізоване на підставі міжнародних договорів про співробітництво в галузі освіти та науки, міжнародних програм та проєктів, договорів про співробітництво між вітчизняними або іноземними закладами освіти або їх основними структурними підрозділами, а також може бути реалізоване учасником освітнього процесу з власної ініціативи, підтриманої адміністрацією вітчизняного закладу освіти, в якому він постійно навчається на основі індивідуальних запрошень та інших механізмів.

За місцем реалізації права академічна мобільність поділяється на:

1) внутрішню академічну мобільність, право на яку реалізується вітчизняними учасниками освітнього процесу в закладах освіти в межах України;

2) міжнародну академічну мобільність, яка реалізується вітчизняними учасниками освітнього процесу в закладах совіти (партнерах) поза межами України, а також іноземними учасниками освітнього процесу у вітчизняних закладах освіти [1].

Аби здобувачу освіти скористатись правом на академічну мобільність, насамперед, йому слід звернутися до відповідного відділу або центру у своєму закладі освіти (відділу академічної мобільності, відділу міжнародних зв’язків, тощо). Там він зможе ознайомитись з програмами академічної мобільності, в яких заклад освіти бере участь, з’ясувати умови, на яких він може взяти участь у такій програмі, які документи для цього потрібні та ін. Зазвичай такі відділи розміщують інформацію про усі актуальні пропозиції на своїй інтернет-сторінці та/або у соціальних мережах.

Також, можна знайти свій власний проєкт, однак для його реалізації доведеться отримати підтримку адміністрації свого закладу освіти.

Відбір учасників програм академічної мобільності проводиться, як правило, за конкурсом з урахуванням результатів навчання здобувачів освіти, наукових (творчих) здобутків, знання іноземної мови, додаткових вимог, передбачених договорами, угодами, контрактами, грантами, проєктами тощо.

Критеріями конкурсного відбору можуть бути: успішне завершення першого курсу навчання, високий рейтинг успішності здобувача освіти, участь у науковій роботі (наявність наукових публікацій, тези конференцій, наукові статті тощо), перемога в освітніх, наукових конкурсах та олімпіадах, наявність рекомендаційних листів тощо.

Реалізація права здобувачів освіти на академічну мобільність під час навчання в освітніх закладах України дозволить виховати всебічно розвиненого фахівця, зокрема автотранспортного профілю, який матиме високий ступінь конкурентоспроможності як на внутрішньому, так міжнародному ринку праці.

Література:

1. Про затвердження Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність : Закон України від 12 серпня 2015 р. № 579. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2015-%D0%BF#Text.

2. Про фахову передвищу освіту : Закон України від 6 червня 2019 року

№ 2745-VIII зі змінами, внесеними згідно із Законами № 524-IX від 04.03.2020, ВВР, 2020, № 38, ст.279. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text.

Мартинюк А. А.,
викладач кафедри музикознавства,
інструментальної підготовки та хореографії
Вінницького державного педагогічного
університету ім. М. Коцюбинського

РОЛЬ МУЗИЧНО-ТЕОРЕТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН У РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

Етап реформ та новацій, що характерний для сучасної освіти, вимагає нових підходів до методики навчання, впровадження інноваційних технологій. Реалізація перерахованих задач потребує від педагога оновлення та розвитку його професійних якостей, використання міжпредметних зв'язків.

Формування особистості майбутнього вчителя музики ставить перед собою вирішення наступних питань: фахова компетентність, що передбачає володіння комплексом музичних знань, практичних умінь та навичок, духовне збагачення та вдосконалення, формування естетичних смаків та художніх інтересів.

Музично-теоретичні дисципліни є базовими у процесі фахової підготовки музикантів. До них належать теорія та історія музики, сольфеджіо, гармонія, аналіз музичних творів.

Розробкою питання значення теоретичних дисциплін займались багато музикознавців: Б. Теплов, Б. Яворський, О. Давидова, В. Вахромеєв, А. Агажанов, Д. Алексеєв, Д. Блюм, Г. Виноградов, Л. Маловик, А. Островський, Г. Смаглій, І. Способін, Г. Фрідкін, Ю. Холопов та ін.

Актуальність вибраної теми пояснюється пошуками нових підходів до викладу музично-теоретичних дисциплін, необхідністю посилення інтересу до їх вивчення. Це формує її мету – визначення ролі музично-теоретичних дисциплін у становленні особистості музиканта. Розглянемо це питання детальніше.

На думку Ю. Холопова, «теорія музики є системою знань про сутність явищ та законів музики» [цит. по 9: 7, с. 21]. Теоретичні знання, що здобуті під час занять цією дисципліною застосовується під час уроків сольфеджіо практично. Сольфеджіо є основною, що розвиває музичні здібності, слухові навички та інші практичні уміння, які необхідні для професійної діяльності, зокрема цілісний підхід до аналізу музичних творів як до художнього явища музичного мистецтва. Вивчення сольфеджіо та теорії музики починається з перших днів навчання у музичній школі та продовжується протягом усієї професійної освіти. Такі форми роботи як сольфеджування одноголосних і багатоголосних вправ, спів романсів, пісень з акомпанементом, музичний диктант, слуховий аналіз допомагають розвитку музичного слуху і пам'яті, інтонування, аналітичного мислення.

Велика роль у досягненні позитивного результату належить самостійній роботі студента. Сучасні технології відкривають безмежні можливості для її реалізації та покращення ефективності занять: використання електронних посібників, ютуб-канали, програми для розвитку слуху (наприклад, «Абсолютний слух»), запис музичних диктантів («SolFa»). Також є широкий спектр програм для формування творчих здібностей, повторення та закріплення пройденого матеріалу: Це, зокрема, завдання, в яких потрібно віднайти необхідний звук, інтервал, акорд, продовжити ритмічний малюнок тощо.

Засвоєння тем із сольфеджіо продовжується на заняттях з не менш важливої дисципліни «Гармонія». Вона направлена на осмислення логіки акордових послідовностей, їх взаємодії. До основних форм роботи належить: вирішення гармонічних задач, гармонізація мелодій, гра гармонічних послідовностей, модуляцій, секвенцій. Кожна з них є важливою для розвитку студентів, що розширює їх знання з історії музики, розвиток навичок гармонізації дає можливість освоїти підбір акомпанементу до знайомих мелодій, розвиває творчі здібності. У той час, закріплені знання на уроках гармонії переходять у слуховий аналіз, що є однією з основних форм роботи на сольфеджіо: визначення на слух акордових послідовностей, її окремих елементів.

Розуміння поняття жанр, стиль засвоюються під час занять з дисциплін «Аналіз музичних творів» та «Історія музики». Це необхідно для інтерпретації студентами музичних творів, а також у власній педагогічній діяльності, а саме: грамотна подача учням інформації про біографію композиторів, стиль, що характерний для їх творчості, визначення жанрів, в яких працював митець, зміст музики, яка призначається для виконання або слухання. Аналіз музичних творів узагальнює знання з теорії музики, гармонії, допомагає розумінню поняття форми, цілісності музичної композиції, її драматургії, засобів виразності, стильових та жанрових особливостей.

Кінцевим результатом роботи музиканта є публічний виступ, що розкриває його вокальний талант, або ж досягнення як виконавця-інструменталіста. Для реалізації задуманого він, окрім професійного володіння інструментом, повинен розуміти поняття жанру, епохи, стильового напрямку твору, який виконується, засоби виразності, що втілюють образ. Тобто, реалізувати знання, здобуті з музично-теоретичних дисциплін раніше.

Отже, музично-теоретичні дисципліни займають важливі позицію в процесі формування особистості музиканта, розвитку його творчих здібностей, посиленні інтересу до музичного мистецтва. За результатами роботи студент повинен уміти записувати музику за правилами нотної грамоти, будувати лади, гами усіх видів, інтервали, акорди та їх послідовності, розуміти особливості аналізу творів, засобів музичної виразності,

характерні риси жанрів та епох. Таким чином, теоретичні дисципліни формують професіоналізм педагога-музиканта, допомагають збагачувати свої знання, що є основою практичних досягнень.

Література:

1. Брояко Н. Розвиток музичного мислення учні-інструменталіста на початковому етапі навчання. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2019/17/part_2/16.pdf.
2. Гаврилюк О. Методичні аспекти організація творчої діяльності на заняттях музично-теоретичних дисциплін у педагогічних коледжах. URL: https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1111942.pdf.
3. Давыдова Е. Методика преподавания сольфеджио : учеб. пособие. Москва. Музыка, 2006. 160 с.
4. Колосовська О. До питання основних складових у розвитку музиканта-інструменталіста в процесі навчання. URL: https://dspu.edu.ua/hsci/wp-content/uploads/2017/11/013-14.pdf
5. Олійник С. Творчий потенціал вчителя музики як педагогічна проблема. URL: http://studentam.net.ua/content/view/7398/97/
6. Новосадова С. Становлення та розвиток музично-теоретичних дисциплін у системі музичної освіти. URL: http://eprints.zu.edu.ua/30049/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%D1%81%D0%B2i%D1%82%D0%B8.pdf.
7. Холопов Ю. Музыкально-теоретические системы: Учебник для· историко-теоретических и композиторских факультетов музыкальных вузов. URL: http://www.kholopov.ru/mts-kholopov%20(etc).pdf.
8. Чженьсюань Ф. Розвиток творчої особистості майбутнього педагога-музиканта в контексті інкультурації людини засобами музичного просвітництва. URL: https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/859143.pdf
9. Юрчук О., Гришина В. Фахова специфіка викладання музично-теортичних дисциплін у педагогічному коледжі. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2019/14/part_1/40.pdf.

Смаженюк А. О.,
студентка кафедри музикознавства,
інструментальної підготовки та хореографії
Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського
Науковий керівник — викладач Мартинюк А. А.

МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

Музично-естетичне виховання – це розвиток особистості, що досягається формуванням мистецьких смаків, духовних цінностей, гуманістичних ідеалів, розвитком знань у галузі мистецтва. Дані здобутки необхідні для становлення та професійного зросту музиканта.

Вивчення особливостей музичного мистецтва неможливе без розуміння його емоційного змісту, що впливає на виховання та формування художніх смаків особистості. Розвиток естетичних вподобань виявляється в індивідуальній оцінці того чи іншого музичного явища. Їх початковим етапом є емоційний аспект, що вимагає чуттєвого сприйняття та передбачає подальшу реалізацію наступних завдань: збагачення слухового досвіду за допомогою пізнання різних музичних творів, розширення знань з біографії композитора, визначення особливостей його стилю, розуміння засобів музичної виразності, їх компонентів, що втілюють художній образ. Також варто звертати увагу на жанрові особливості. Зокрема, при розгляді балету неможливо оминути рухи виконавців та їх роль у формуванні композиції, жести, що передають провідну думку автора. Розглянувши перераховані особливості, зазначимо, що є важливою їх естетична роль, що формує естетичний смак, духовно збагачує особистість, накопичує знання з музичного мистецтва.

Мистецтво в цілому та музика зокрема займають важливі позиції у житті молодих людей, адже вони розвивають фантазую, уяву, мислення. У цьому відношенні варто надати належної уваги сучасній музиці. По-перше, вона творчо та духовно збагачує, є цікавою для молоді, по-друге, дозволяє прослідкувати еволюцію того чи іншого жанру. Розглянемо дане питання детальніше.

Рок-опера «Моцарт» - французький мюзикл, автори якої Д. Аттья та А.Коен, розкриває історію життя Вольфганга Амадея Моцарта. Даний проект був одним із найпопулярніших у 2009–2010 роках. Протягом більше як десяти років вона була виконана в багатьох країнах світу: у Франції, Бельгії, Японії, Швейцарії, Україні та Росії. Усі покази пройшли з шаленим успіхом. Даний твір активізує молодь до вивчення особливостей сучасного мистецтва, а також дозволяє провести паралелі з музикою академічною.

Сюжет опери розповідає про тернистий шлях композитора до вершини музичного олімпу. Дана історія зацікавить до вивчення біографії Моцарта та до знайомства з іншими композиціями. Також варто звернути увагу на особливості засобів музичної виразності. Наприклад, номер L'assasymphonie - Вбивча симфонія являє собою монолог Сальєрі, який був музичним суперником Моцарта. Тема номера трагічна. Сальєрі співає про свій тяжкий рок (долю) слухати реквієм не знаючи спокою. Його зводить з розуму симфонія, через що він проклинає увесь світ. Твір написаний у драматичній тональності cis-moll, за допомогою коротких пауз мелодії,

які утворюють синкопи, передається стан головного героя, який ніби розмовляє з нами. Мелодія постійно напружена. У ній присутні широкі стрибки, які надають мелодії драматизму.

Отже, музично-естетичне виховання є важливим засобом духовного зросту майбутніх музикантів, підвищення рівня їх фахових знань. Рок-опера «Моцарт» є популярним твором сучасності, що інформаційно збагатить знанням з біографії композитора, зацікавить до вивчення його творчості, а також музичних процесів сучасності.

Література:

1.Ігнатьєва Я. Формування музично-естетичної культури майбутніх вчителів музичного мистецтва. URL: 690-1582912897.pdf (oaji.net) (дата звернення 11.11.21).

2. Кривошея Н., Медяник О. Музично-естетичне виховання страших дошкільників дитячої музики сучасних українських композиторів. URL: http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/10.1/13.pdf (дата звернення 17.11.21).

3.Клюєва С. Формування естетичного смаку засобами сприйняття популярної музики XX століття URL: 1.pdf (pdpu.edu.ua) (дата звернення 11.11.21).

4. Сироєжко О. Музично-естетичне виховання підлітків як наково-педагогічна проблема. URL: http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2019/65/part_1/18.pdf (дата звернення 11.11.21).

Титаренко В. Г.,
магістрант 62 М-Пр(М) групи,кафедри професійної освіти та технологій сільськогосподарського виробництва Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник — канд. пед. наук Вовк Б.І.

САМООСВІТА МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ЯК СКЛАДОВА ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ

Радикальні зміни соціально-економічного стану сучасного українського суспільства, вимагають значного підвищення якості підготовки педагогічних кадрів для системи П(ПТ)О. Сьогоднішнім закладам П(ПТ)О потрібен педагог професійного навчання з високим рівнем професійного мислення, сформованого на основі фундаментальних положень педагогічної науки, здатного виявляти і відстежувати причинно-наслідкові зв'язки і залежності в цілісному освітньому процесі, розробляти принципово нові методики та педагогічні технології, вносити раціональні, істотні корективи в традиційні підходи в освітній процес, визначати хід подальшого розвитку педагогічних процесів, співвідносити поодинокі фактори із загальною закономірністю в динаміці педагогічних уявлень.

Сучасні випускники – майбутні педагоги професійного навчання повинні не тільки досконало знати свою спеціальність, але і вміти самостійно поповнювати свої знання, йти в ногу з останніми досягненнями педагогічної науки, а це можливо здійснити тільки шляхом організації систематичної самоосвітньої діяльності.

Аналіз наукових джерел вітчизняних і зарубіжних авторів з проблеми самоосвіти дозволив нам визначити, що самоосвіта майбутнього педагога професійного навчання стає невід'ємним складником систематичного навчання у ЗВО, сприяє розширенню, поглибленню та зміцненню знань.

Знання сформовані у студентів без вміння їх продуктивно, творчо використовувати стають непотрібними як для самої людини, так і для суспільства в цілому. Розвиток самоосвітніх умінь майбутніх педагогів професійного навчання в процесі здобуття освіти, максимальне наближення знань до реального життя, використання цих знань з метою узгодження життєвих уявлень, подальших переглядів та аналізу різних життєвих ситуацій, дозволяє зробити освітній процес значно ефективнішим, досягти максимальної інтенсифікації навчання студентів, що дозволить задовольнити їхні потреби у самовираженні та самореалізації.

Людство накопичило колосальний обсяг знань з різних галузей і цей об'єм продовжує постійно збільшуватися у геометричній прогресії. Проте існують обмежені терміни підготовки фахівців – майбутніх педагогів професійного навчання, визначений бюджет навчального часу, тому виникає проблема, як сумістити постійно зростаючий обсягу знань в тих же рамках навчального часу та термінах навчання. Одними з варіантів рішень може бути розробка та реалізація методики розвитку самоосвітніх умінь у майбутніх педагогів професійного навчання під час здобуття освіти.

Успіх в опануванні майбутніми педагогами професійного навчання самоосвітньою діяльністю залежить від створених в освітньому закладі умов, які сприяють пробудженню у них пізнавальної активності, поступово переростаючої в пізнавальний інтерес і, потім, в пізнавальну потребу, дієву систему педагогічної стимуляції студентів особливо в початковий період прилучення їх до самоосвіти.

Одна з головних задач перших років навчання майбутніх педагогів професійного навчання - це залучення студентів до занять із самоосвіти. Рівень готовності до діяльності з самоосвіти залежатиме від психологічної підготовки (пізнавальні інтереси, потреби в даній діяльності) і практичної (оволодіння студентами відповідними самоосвітніми вміннями і прийомами розумової діяльності).

Якість і рівень володіння самоосвітніми вміннями безпосередньо пов'язано з систематичною самостійною роботою майбутніх педагогів професійного навчання, як під час занять, так і в позааудиторний час, і, як наслідок, планомірно організована самостійна розумова діяльність із використанням проблемного, частково-пошукового, дослідницького методів сприяє розвитку самоосвітніх умінь. Сутнісна та змістовна сторони окреслених умінь визначається видом самостійної пізнавальної діяльності особистості, направленої на придбання знань, використовуючи для цього різноманітні джерела інформації.

Література:

1. Вовк Б. І. Самоосвіта – запорука сформованості професійної культури майбутнього викладача практичного навчання ПТНЗ. Нові технології навчання: науково-методичний збірник. Інститут інноваційних технологій змісту освіти МОН України. Київ, 2015. № 86 (Ч. 2). С. 32–36.

2. Баликаева М. Б. Развитие самообразования студентов вуза в условиях реализации компетентностного подхода : дис. ... канд. пед. наук. Омск, 2007. 208 с.

3. Бухлова Н. В. Сутнісний зміст поняття «Самоосвітня компетентність». Наукова скарбниця освіти Донеччини. 2008. № 1. С. 4.

4. Кисельова О. Б. Формування компетентності самоосвіти у майбутніх педагогів в умовах інформаційно-навчального : автореф. дис. … канд. пед. наук. Харків, 2011. 20 с.

Чорнобай Б.В.,
аспірант кафедри професійної освіти та технологій сільськогосподарського виробництва Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник — канд. пед. наук Опанасенко В.П.

ВИЗНАЧЕННЯ, УТОЧНЕННЯ ПОНЯТТЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МОДЕЛІ

Невід'ємною частиною педагогічного дослідження є модель та моделювання різних процесів досліджуваного феномену. Для побудови структурної моделі формування готовності до застосування інноваційних технологій майбутніми фахівцями з агроінженерії в процесі фахової підготовки треба уточнити ґрунтовне поняття моделі. Для цього розглянемо трактування цього терміну у працях педагогів-дослідників, педагогічних та тлумачних словниках, інших наукових інформаційних джерелах, звернемося до публічного електронного словника української мови який в свою чергу тлумачить модель як зразок якого-небудь нового виробу, взірцевий примірник чогось [1]. В словнику іноземних слів зазначений наступний зміст поняття модель (фр. modele від лат. modulus - мірка, аналог, зразок): Зразок, примірник чого-небудь; взірець [2].

Розглядаючи поняття модель більш широко необхідно зазначити, що сьогодні поняття "модель" та "моделювання" – невід'ємна частина наукових досліджень. Це і метод подання об'єктів, явищ і процесів, і засіб перевірки істинності теоретичних положень, чи експериментальне встановлення їх достовірності [3]. Нерідко це найкращій шлях найефективнішого розв'язування науково-технічних чи соціальних задач. Модель в педагогічному досліджені застосовуються у випадках, коли неможливо чи незручно експериментувати з об'єктом дослідження.

Дослідник І.Г. Осадчий стверджує, що моделі є науковим припущенням в освіті, а реальний об'єкт може мати декілька наукових обґрунтувань моделі які відрізняються один від одного. Найпоширеніші педагогічні моделі у сфері освіти є моделі об'єктів і процесів педагогічної діяльності.

У трактуванні В. Маслова "модель" – це суб'єктивне відтворення у свідомості людини (групи людей) та зовнішнє відображення різними способами формами найістотніших ознак, рис і якостей, які властиві конкретному об'єкту або процесу, які об'єктивно йому (об'єкту) притаманні і дають загальну уяву про феномен, що нас цікавить, чи його окремі складники [4].

Виходячи з того, що модель та моделювання є невід'ємною частиною наукових досліджень, а моделювання е процесом створення моделей необхідно визначити поняття моделювання.

В словнику іноземних слів наведений наступний зміст поняття моделювання яке походить (*від фр. modele - зразок*): та має декілька тлумачень: метод дослідження явищ і процесів, що ґрунтується на заміні конкретного об'єкта досліджень (оригінала) іншим, подібним до нього (моделлю); виготовлення моделі [2].

За твердженням А.О. Лопатьєв метод дослідження реальних та абстрактних об'єктів (прототипів) на умовних образах, що відрізняються від оригінального прототипу, але відповідні йому за будовою чи типом поведінки із застосуванням теорії обробки даних експерименту називається моделюванням.

Висновки. Вищезазначене дає змогу стверджувати, що моделями називають відображення об'єктів дослідження, а моделюванням процесів є створенням моделей, а подальше їх використання моделями дослідження. Отже, проаналізувавши поняття модель ми дійшли висновку, що це абстрактне подання теорії, її перетворення, яке можна передати емпіричним шляхом.

Перспективи подальшого розвитку пов'язана із розробкою структурної моделі формування готовності до застосування інноваційних технологій майбутніми фахівцями з агроінженерії в процесі фахової підготовки.

Література:

1. Публічний електронний словник української мови URL: http://ukrlit.org/slovnyk/slovnyk_ukrainskoi_movy_v_11_tomakh/%D0%BC%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BB%D1%8C (дата звернення: 19.10.2021).
2. Словник іноземних слів URL: https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%CC%EE%E4%E5%EB%FC (дата звернення: 19.10.2021).
3. Федотова О. С. Когнитивное моделирование как метод познания и изучения объекта в научных исследованиях URL: www.gramota.net/materials/2/2015/4-2/57.html (дата звернення: 19.10.2021).
4. Єльникова Г. В., Зайченко О. І., Маслов В. І. Теоретичні і методичні засади моделювання фахової компетентності керівників закладів освіти : монографія / за ред. Г. В. Єльникової. Чернівці : Книги – XXI, 2010. 460 с.

Швардак М.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки дошкільної,
початкової освіти та освітнього менеджменту
Мукачівського державного університету

ПРАКТИЧНА ОРІЄНТОВАНІСТЬ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ПЕДАГОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Готовність майбутніх керівників ЗЗСО до застосування технологій педагогічного менеджменту забезпечується дотриманням комплексу організаційно-педагогічних умов, які сприяють трансформації аналітичної діяльності в інструмент управління якістю професійного становлення [1, с. 44] та охоплюють цільовий, методологічний, змістовий, процесуальний та контрольний блоки системи підготовки майбутніх керівників ЗЗСО до застосування технологій педагогічного менеджменту.

У даному дослідженні зупинимось на одній із стратегічно важливих організаційно-педагогічних умов – практичній орієнтованості системи підготовки майбутніх керівників ЗЗСО до застосування технологій педагогічного менеджменту. Вона забезпечує зміщення акценту з пасивного вивчення теоретичних засад на практико-орієнтоване навчання з дисциплін циклу загальної й професійної підготовки на управлінську практику. Це, в свою чергу, дозволяє усунути суперечності між теоретичною підготовкою здобувачів вищої освіти та їх майбутньою практичною діяльністю у ЗЗСО. Також не можемо недооцінювати дослідницьку діяльність здобувача вищої освіти, яка також є практико-орієнтованою. Зазначимо, що дана умова реалізується через технологічний, компетентнісний, системний, діяльнісний, ситуативний, рефлексивний та інші методологічні підходи.

Процес формування готовності майбутніх керівників до застосування технологій педагогічного менеджменту може бути успішним за умови набуття ними вмінь і навичок (завдяки практичним заняттям), досвіду практичної технологізації управлінської діяльності в реальних виробничих умовах (завдяки включенню в освітній процес ЗВО управлінської практики в ЗЗСО) та досвіду дослідника (завдяки виконанню кваліфікаційної роботи магістра) [2, с. 93].

У процесі проведення практичних занять з авторської навчальної дисципліни «Технології педагогічного менеджменту» особлива увага приділяється інтеракції та навчанню в дії. Відтак, активно застосовуються кейс-технології, тренінгові та інформаційно-цифрові технології; методи кооперативної, колективно-групової, дискусійної та ситуативної форм навчання. Сучасні технології та методи навчання сприяють трансформації теоретичних знань у практичні вміння та навички.

Слід підкреслити, що важливими завданнями практичних занять є: відпрацювання алгоритмів виучуваного комплексу технологій педагогічного менеджменту та імітоване використання інструментарію означених технологій у змодельованих ситуаціях. Успішній реалізації поставлених завдань сприяє тренінгова технологія. Для чіткої організації та проведення тренінгів на практичних заняттях нами укладено навчально-методичне видання «Технології педагогічного менеджменту: тренінги», в якому розроблено конспекти тренінгів для майбутніх керівників з серії технологій педагогічного менеджменту, що входять до змісту авторської навчальної дисципліни [3].

Практична спрямованість навчання забезпечується також під час проходження управлінської практики в ЗЗСО на керівних посадах. До важливих завдань в аспекті формування управлінсько-технологічної компетентності було віднесено: вивчення управлінського досвіду керівника закладу освіти; аналіз управлінської діяльності керівника закладу; реалізація однієї із технологій педагогічного менеджменту (на вибір).

Під час управлінської практики здобувачі спостерігають, прогнозують, конструюють та проєктують

можливості застосування технологій педагогічного менеджменту. У розрізі нашого дослідження особливо цінне – останнє завдання. Наприклад, практикант може розробити та провести тренінг з профілактики та протидії мобінгу в педагогічному колективі ЗЗСО (технологія антимобінгу), з тимбілдингу (командоутворення), тайм-менеджменту тощо; здійснити SWOT-аналіз розвитку закладу освіти (технологія стратегічного менеджменту); розробити і представити на педагогічній раді дієву рекламу закладу освіти (технологія «public relations», освітній брендинг); розробити програму моніторингу певного об'єкта (технологія моніторингу) або запропонувати керівництву ЗЗСО розроблену схему функціонування хмарного середовища як ефективного засобу управління освітнім процесом ЗЗСО, особливо в умовах загального та адаптивного карантинів (хмарні технології управління).

Такі завдання сприяють не тільки вдосконаленню практичних умінь та навичок із застосування технологій педагогічного менеджменту, а й дають можливість проявляти ініціативність, креативність, формувати досвід самостійної технологізації управлінської діяльності, підвищити мотивацію до неї, усвідомити труднощі в реалізації конкретної технології педагогічного менеджменту, знаходити шляхи їх подолання; чітко розуміти переваги та недоліки кожної з технологій.

Отже, метою даного виду практики є набуття практичного управлінського досвіду з орієнтацією на застосування ефективних технологій педагогічного менеджменту в ЗЗСО.

Формування досвіду дослідника відбувається в процесі виконання науково-дослідної роботи, що передбачено освітньо-професійною програмою. Основний вид науково-дослідної роботи, який виконується майбутніми керівниками є кваліфікаційна робота магістра. Велика кількість робіт, що виконується майбутніми керівниками, орієнтована на проблеми застосування технологій педагогічного менеджменту в закладах загальної середньої освіти («Ефективні технології управління сучасним закладом освіти», «Реалізація технології формування комунікативної компетентності у майбутнього керівника закладу освіти», «Особливості реалізації технологій педагогічного менеджменту в закладі освіти», «Технологічне забезпечення системи формування готовності майбутнього керівника закладу освіти до стратегічного управління в умовах магістратури», «Особливості формування готовності майбутніх керівників закладів освіти до застосування коучинг-технології», «Особливості застосування технології антимобінгу в умовах закладу освіти», «Педагогічний моніторинг як інструмент управління освітнім процесом»).

У ході виконання кваліфікаційної роботи майбутні керівники мають можливість поглиблено вивчати особливості конкретної технології чи групи технологій педагогічного менеджменту, розробити алгоритм застосування або адаптувати під реальні вже існуючі виробничі умови, провести діагностику, перевірити досліджувану технологію педагогічного менеджменту на ефективність, здійснити аналіз впливів технології на успішність управлінської діяльності, на освітній процес та його учасників [4].

Література:

1. Городиська О.М. Педагогічні умови готовності майбутнього вчителя до педагогічного аналізу. *Наукові записки. Серія: Педагогіка.* 2010. № 3. С.44-49.
2. Керекеша-Попова О.В. Формування управлінської компетентності майбутніх інженерів-педагогів у процесі професійно-педагогічної підготовки: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Бердянський державний педагогічний університет. Бердянськ, 2020. 317 с.
3. Технології педагогічного менеджменту: тренінги. Навчально-методичний посібник для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти денної та заочної форм навчання спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» (спеціалізація «Управління закладами освіти») / Укладач М.В.Швардак. Мукачево: МДУ, 2021. 94 с. (4,6 др.арк.)
4. Швардак М.В. Педагогічні умови формування готовності майбутніх керівників закладів загальної середньої освіти до застосування технологій педагогічного менеджменту. *Інноваційна наука, освіта, виробництво і транспорт: економіка, менеджмент, маркетинг, освіта, спорт, психологія і соціологія, філософія, юриспруденція. Книга 3. Частина 2: серія монографій*. Одеса, 2020. С.86-93. DOI: 10.30888/2707-1685.2020-03-02-026.

Акопян В.Е.,
студент Лозівської філії Харківського
державного автомобільно-дорожнього коледжу
Науковий керівник — викладач Шубна О.Ю.

РОЛЬ КРЕСЛЕННЯ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Для сучасної людини мовне та письмове спілкування є звичною та постійною життєвою потребою. Уся історія розвитку людського суспільства була тісно пов'язана з удосконаленням мистецтва виконання зображення. Але слід пам'ятати, що поява креслень зумовлена потребами практичної діяльності людини.

Насичене найрізноманітнішими графічними зображеннями життя сучасної людини: рисунками, кресленнями, схемами, планами, картами, графіками, діаграмами тощо. Втратила свою універсальність в цих умовах словесна форма передачі і збереження інформації.

Креслення в житті людини відіграє дуже важливу роль. Більшість професій нерозривно пов'язані з кресленням. Креслення, як відомо, є міжнародною мовою техніки. За допомогою креслення інженер або технік передає свої ідеї, думки, а робітник втілює їх у вироби. Ефективне освоєння сучасного обладнання неможливо представити без розуміння креслень, схем та інших конструкторських документів [1, с. 5].

Не знає кордонів мова графічних зображень, адже вона однаково зрозуміла всім людям, незалежно від того, якою мовою вони розмовляють. Графічну мову набагато легше призвичаїти для розуміння її персональним комп'ютером. Будь-яка графічна інформація відрізняється від словесної більшою конкретністю, виразністю, лаконічністю [2, с. 3].

Сучасний рівень розвитку високомеханізованого та автоматизованого виробництва вимагає від виробника глибоких і міцних теоретичних знань та практичних навичок.

Будь яке будівництво, будь яке виробництво - від звичайної кулькової ручки до сучасного літака, коли вага технічної документації, що розробляється майже дорівнює, а буває, що і перевищує вагу виробу який виготовляється на її основі – неможливе без попередньої розробки технічної документації.

Все або майже все, що зроблено людиною та оточує нас створювалося по раніше зробленим кресленням. Сотні тисяч креслень застосовують у всіх галузях народного господарства.

Креслення в умовах виробництва є глибоким носієм конструкторсько-технологічної інформації. З їхньою допомогою відбувається відображення технічної думки та передача інформації про об'єкт виробничої діяльності. На основі креслень здійснюється планування виробничих процесів, здійснюється контроль за результатами виробничої діяльності. Без застосування різноманітних технічних креслень неможлива діяльність робітника на виробництві. Тому рівень професійної підготовки кваліфікованого робітника залежить від його уміння правильно виконувати та читати технічні креслення, а тому особливо важливе значення має креслення для технічних спеціальностей. Така спеціальність як «Галузеве машинобудування» без вивчення дисципліни «Креслення» не може обійтися і цьому повинна приділятися належна увага.

Під час викладання дисципліни «Креслення» в коледжі головною задачею є вивчення студентами теоретичних основ по геометричному та проекційному кресленні, нарисної геометрії та технічному малюнку, машинобудівному та будівельному кресленню, а також отримують навики по техніці виконання креслень. В результаті вивчення даної дисципліни студенти повинні вільно читати креслення та втілювати технічну думку за допомогою ескізу, креслення, схеми та технічного малюнку.

Нажаль великим недоліком є те, що дана дисципліна зараз майже не викладається в школах, а тому більшість вступників які обирають технічні напрямки своєї майбутньої професії стикаються з проблемою відсутності елементарних навичок при виконанні креслення і доводиться починати з самого початку.

«Креслення» - предмет, який вимагає сконцентрованої уваги та точних розрахунків. Тому потрібно так організувати свою роботу, щоб при мінімальних затратах часу виконати роботу згідно графіку.

Література:

1. Сидоренко В.К. Креслення: підручник для 11 кл.-К.: Освіта, 2011. - 240с.
2. Хаскін А.М. Черчение. Издательское объединение «Вища школа», 1974, 448с.

Крістєв А.А.,
студент Одеської державної академії будівництва та архітектури
Науковий керівник — канд. техн. наук Агаєва О.А.

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В БУДІВНИЦТВІ ЖИТЛОВИХ БУДИНКІВ В УКРАЇНІ

У давнину практично всі будівлі споруджувалися багато років, навіть століттями. Швидкісний розвиток технологій XX століття не міг обійти будівництво, тому усі механізми і процеси покращуються і вдосконалюються. Сьогодні всі споруди-велетні світу зводяться за невеликій проміжок часу. Інновації в будівництві - це сучасні технології, без яких неможливо уявити теперішнє життя. Отже, інновації в спорудженні допускають будувати нам сучасні будівлі за короткий проміжок часу з мінімальними витратами, з мінімізацією робочої сили та з автоматизацією робочого процесу будівництва.

Наприклад, у будівництві вже існує введення штучного інтелекту на робоче місце із застосуванням робототехніки для таких робочих задач, як цегляна кладка і автономне обладнання, яке може працювати і виконувати роботу без необхідності взаємодії з людиною; запровадження комплексної системи «Розумний будинок» для автоматизації та управління вашим будинком — приблизно 20 років тому такі будови вважалися б дивом інженерної технології, а сьогодні, завдяки інноваціям будівництва, – це повсякденне життя.

Обговорення питання щодо застосування інновацій в будівництві стає більш напруженим - це обумовлює актуальність теми. Дослідження технологій в будівництві житлових будинків проводили багато науковців, серед яких необхідно виокремити: В. Стадника, Н. Тарнавську, В. Завгороднього, С. Ілляшенка, В. Тимофієнко, Л. Безтелесну, О. Паламарчук, Д. Яблонського та ін. Наведені вітчизняні науковці зробили вагомий внесок у дослідженні та вивченні сфери інноваційних технологій в будівництві України, однак розкрито багато теоретичних проблем сфери, які допускають засвоєння тільки окремих загальних питань щодо технологій в будівництві. Тому, на нашу думку, є визначена потреба розгляду цього питання з практичної сторони та на конкретному етапі розвитку суспільства.

Директор Науково-технічного центру Академії будівництва України Іван Перегінець під час свого виступу на семінарі «Інноваційне будівництво» промовив, що «будинок – це засіб для хорошого життя. В будівництві питання енергоефективності та надзвичайні можливості джерел енергії, що дає нам природа, сьогодні дійсно є надзвичайно актуальним». Отже, інноваційні технології в будівництві або будівельних матеріалах потрібні не тільки для того, щоб рухати науку вперед і покращувати якість будівель, але і для збільшення темпу суспільного розвитку. На підприємствах різних сфер діяльності з роками все гостріше відчувається необхідність впровадження інновацій. Постійні зміни уподобань споживача, швидкість розвитку технологій і зростання конкуренції компаній - це лише частина факторів, що обумовлюють потребу в певних нововведеннях. Не є винятком і будівельна галузь, яка, як і будь-яка інша, має розвиватись за допомогою використання інноваційних матеріалів і конструкцій, а також технологій, методів контролю та ін. [3, с. 128].

Безтелесна Л.І., Паламарчук О.С. в своєму дослідженні дійшли висновку, «що до основних інновацій у будівництві можна віднести: створення нових будівельних матеріалів (речовин, сумішей); нововведення в самому процесі проєктування та спорудження будівельних об'єктів; інновації монтажних і сполучних робіт, у роботах по ремонту, реконструкції, реставрації та відновлення об'єктів будівництва» [*1,* С. 193–202].

Вважаємо, до нових інноваційних технологій в будівництві будинків можна віднести: легкі сталеві тонкостінні конструкції (ЛТСК); незнімна опалубка; 3D-панелі; **технологія напруженої арматури;** гранульоване піноскло; проникаюча гідроізоляція як нове віяння технологій у будівництві та інше.

Необхідно виділити два основні напрямки інноваційного процесу, що мають безпосереднє відношення до будівництва: зростання питомої ваги інноваційно-орієнтованих підрядних робіт (тобто, будівельно-монтажних робіт, що безпосередньо забезпечують впровадження нової техніки, нових технологій чи виробництва нових продуктів) у загальному обсязі будівельно-монтажних робіт; інноваційна перебудова самої будівельної галузі (інноваційне технічне оснащення будівельно-монтажних робіт, технологічні інновації, інновації в сфері організації й управління будівельно-монтажними роботами) [2].

Інноваційні будівельні технології здатні ввести користь та інтерес механізмам в будівництві за допомогою збільшення безпеки, покращення робочих шляхів, здійснення та реалізації будівельних робіт якісніше. Тому вважаємо, що сфера будівництва мусить стати значно краще і розпочинати використовувати інноваційні технологічні можливості, які зустрічаються на його шляху, тому що будівництво України зараз перебуває під великою небезпекою невідповідності та відставання від зарубіжних стандартів будівництва.

Література:

1. *Безтелесна Л.*І. *Інноваційний розвиток будівельних підприємств* на *локальному рівні / Л.*І. *Безтелесна,* О.С. *Паламарчук //* Бізнес Інформ. *2020*. №2. С. 193–202.
2. Дріль Н.В. Напрямки інноваційного процесу в будівництві України / Торкатюк В.І., Хорошко І.О, Железнякова І.Л., Чорноморденко Т.В., Кухтін К.В. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eprints.kname.edu.ua/29768/1/20.pdf
3. Сердюк Т.В. Місце та роль раціоналізаторської діяльності в сучасній системі господарювання / Т.В. Сердюк, М.С. Пляцок // Особливості впровадження інноваційних процесів в організаціях будівельної галузі: Науково-технічний журнал. – Вінниця: ВНТУ. – 2020. - № 1(20). Електронний ресурс. – Режим доступу: file:///C:/Users/User/Downloads/4499-15904-1-PB.pdf

Сотнікова Є.С.,
магістрантка 62-М Пр(К) групи спеціальності
015 Професійна освіта (Технологія виробів легкої промисловості)
факультету технологічної і професійної освіти
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник — канд. пед. наук Маринченко І. В.

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ МАТЕРІАЛОЗНАВСТВА ШВЕЙНОГО ВИРОБНИЦТВА

В умовах реформування системи освіти на сучасному етапі розвитку українського суспільства роль інноваційних підходів стає ключовою. На думку науковців, інновація є основною формою розвитку системи сучасної освіти. Освітню інновацію розглядають як реалізоване нововведення, зокрема таке, що стосується змісту, методів, прийомів і форм навчальної діяльності та виховання особистості, що суттєво підвищує якість, ефективність та результативність освітнього процесу [1].

Проблемам теорії та практики педагогічної інноватики присвячені праці таких науковців як: А. Вербицький, М. Кларин, І. Підласий, М. Поташнік та інші. О. Арламов, М. Бургін, В. Журавльов, В. Загвязинський, досліджуючи проблеми педагогічної інноватики, наділяють педагогічні нововведення такими характеристиками як корисне, прогресивне, позитивне, сучасне, передове.

Якщо розглядати значення терміну іноземного походження, то за своїм змістом інновація і нововведення – це тотожні поняття. Новацію розглядають як потенційно можливу зміну, у той час як інновацію як уже реалізовану зміну в освіті [2].

Природньо, що ступінь впливу інновації на якість освіти залежить від масштабності змін, що спричинені нововведенням. За цією ознакою такі інновації можуть відноситися до одного з восьми рівнів, від нульового до сьомого [1].

Інновації вищого порядку потребують значних капіталовкладень, причому їх досить складно впроваджувати, адже існуюча система освіти є інертною та чинить опір суттєвим змінам, які порушують в ній рівновагу. Проте пристосуватися до нових умов цій системі допомагають інновації третього рівня, які по суті не є революційними і здатні змінити освітній процес на краще без значних матеріальних витрат. Ці зміни, насамперед, стосуються окремих засобів навчання, методів вивчення окремих тем чи навчальних дисциплін.

Нові підходи в навчанні часто з'являються на основі синтезу вже відомих. Так виникла ідея поєднати інтерактивні технології навчання з мультимедійними формами представлення навчальної інформації. З погляду призначення така презентація якнайкраще підходить для самостійного опанування теми, хоча її можна також використовувати і на лекційному занятті в якості візуального супроводу.

Інтерактивна презентація має певні елементи, що відрізняють її від звичайної, суто інформаційно-ілюстративної. Це можуть бути так звані тригери – об'єкти на слайді (написи, фігури), при натисканні яких запускається анімація, звук, відео тощо. Зробити презентацію інтерактивною допомагають також гіперпосилання. Вони можуть слугувати у якості системи навігації всередині самої презентації, а також перенаправляти суб'єкта освітнього процесу на зовнішні джерела, зокрема на ресурси хмарного середовища. Останнім часом стає все більш популярним використання технологій доповненої реальності – це теж надає презентації ознак інтерактивності.

Використання таких презентацій у ході вивчення матеріалознавства швейного виробництва дозволяє перетворити процес навчання на захоплюючий процес. Аналіз існуючих презентацій з текстильного матеріалознавства, розміщених на загальнодоступних вітчизняних освітніх ресурсах, показав, що їхня якість досі залишається на досить низькому рівні, попри зростаючі можливості інформаційно-комунікаційних технологій. З огляду на це, проблема розробки серії сучасних інтерактивних презентацій є актуальною на сьогодні. Застосування окремих інтерактивних елементів у презентаціях під час проходження педагогічної практики позитивно вплинуло на якість засвоєння здобувачами освіти окремих тем. Хоча процес створення таких дидактичних засобів є дуже трудомістким, вважаємо, що навіть невелика кількість таких презентацій може суттєво підвищити інтерес студентів до навчання.

Так як освітні інновації – це вперше створені, вдосконалені або застосовані освітні, дидактичні, виховні, управлінські системи, їх компоненти, що суттєво поліпшують результати освітньої діяльності, використання авторських інтерактивних презентацій на заняттях певною мірою можна вважати нововведенням, попри те, що очевидно це не можна віднести до інновації вищого порядку [3].

Можливо цей підхід до навчання не претендує на високий рівень новизни, але, на наш погляд, його впровадження в межах однієї навчальної дисципліни дозволить цілеспрямовано дослідити його вплив на якість засвоєння студентами знань з матеріалознавства швейного виробництва.

Література:

1. Вакуленко В. М. Види інновацій в освіті та їх класифікація. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. 2010. Вип. 4. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2010_4_4
2. Дубасенюк О.А. Інновації в сучасній освіті. *Інновації в освіті: інтеграція науки і практики :* збірник науково-методичних праць. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2018. С. 12-28.
3. Маринченко І.В., Ковтун Г. Б. Використання інноваційних підходів до викладання практичних занять з дисципліни «Матеріалознавство швейного виробництва». Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету : [збірник]. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2019. Вип. 30. С.324 – 327.

Маринченко І. В.,
кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри професійної освіти та комп`ютерних технологій
Глухівського національного педагогічного

університету імені Олександра Довженка

РОЛЬ СПРИЯТЛИВОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ РОЗВИТКУ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Початок нового тисячоліття має на меті реалізацію хвилі реформ у системі вищої педагогічної освіти як на теренах України так і в країнах Європи, що зумовлено створенням єдиного освітнього простору вищої професійної освіти, розвитком інформаційного суспільства та необхідністю формування готовності майбутніх педагогів професійного навчання прискорити інформатизацію освіти, забезпечити формування сприятливого освітнього середовища для навчання студентів [1].

На думку С. Мелікової завдання, що постають перед вищою освітою XXI століття полягають у підготовці висококваліфікованих кадрів, здатних конкурувати на ринку праці, які володіють знаннями, уміннями, навичками у своїй галузі, спроможні здійснювати самостійне здобуття необхідної інформації, поповнювати знання та застосовувати їх на практиці [3].

Формування освітнього середовища у вищій школі активно обговорюється у науковій літературі широким колом дослідників (В.А. Адольф, Н.О. Арістова, Н.П. Анікієва, Б.Ф. Баєв, Г. Бекер, А.Л. Бірюков, Є. Брукінг, М.В. Волинська, Л.В. Долинська, Л.М. Дунець, І.А. Зязюн, Н.Ф. Ільїн, Дж. Коулман, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос, Н.В. Кузьміна, Н.С. Ладижець, В.С. Лазарєв, Н.І. Лапін, М.В. Левченко, Г.В. Локарєва, О.В.. Малихін, Б.П. Мартиросян, Л.І. Міщик, О.Г. Мороз, В.Д. Нечаєв, Д.Ф. Ніколенко, О.В. Петровський, О.О. Почеріна, Л.О. Савенкова, З.І. Слепкань, Н.В. Чепелева, Т.Я. Ященко та ін.). В їхніх працях розкриті проблеми створення сприятливого освітнього середовища у вищій школі, проаналізовані умови ефективного їх функціонування, розроблені методики навчання, проектування педагогічних технологій викладачів і студентів [4]

Досвід дослідження феномену «освітнє середовище» в науковій літературі створив у педагогічній науці ситуацію виникнення множинності підходів до розкриття його сутності. В сучасній психолого-педагогічній літературі актуалізація досліджень феномену «освітнє середовище» співзвучна з пошуками нової соціокультурної та освітньої парадигм і представлена в якості освітнього фактору [6].

Підтримуємо погляди науковців, які *освітнім середовищем* вважають природне або штучно створене оточення людини, що включає зміст і різні види засобів освіти, здатних забезпечувати продуктивну діяльність особистості, її освітній розвиток за допомогою створення сприятливих для цього умов.

У педагогічній літературі близькою, але не синонімічною до поняття «освітнє середовище» є дефініція «освітній простір». Ці поняття в роботах науковців тлумачаться по-різному.

Поняття «середовище» та «простір» співвідносяться як видове і родове «частини» й «цілого». Середовище може міститися у просторі, оскільки «простір» є багатовимірним, а «середовище» − лише один із його вимірів. Простір містить одночасно минулий, теперішній та майбутній часи, а середовище − уяву подій кожного разу в теперішній час [5].

Сприятливе освітнє середовище – це таке середовище, в якому результатом взаємодії усіх суб`єктів педагогічного процесу є їхнє духовне, інтелектуальне, моральне, естетичне, фізичне взаємозбагачення. Це середовище сприяє розвитку творчого потенціалу, самореалізації особистості, формує готовність до особистісного самовдосконалення, забезпечує реалізацію співтворчості в межах гуманістичної парадигми [2].

Ефективність і стабільність такого середовища підвищується, якщо воно утворює єдиний інтегративний простір, що складається з різних мікросередовищ, упродовж тривалого періоду. Атмосфера на занятті залежить не лише від викладача, його поведінки, організованості, старанності та гуманності [2].

Показниками сприятливого освітнього середовища є: залученість у спільну діяльність; гармонійність усіх суб`єктів педагогічного процесу; довіра і висока вимогливість один до одного; інформованість суб`єктів педагогічного процесу про цілі й стан справ; позитивне ставлення до цілей спільної діяльності; задоволеність приналежністю до колективу; позитивне ставлення до оцінки результатів його діяльності; сприятливий психологічний мікроклімат; демократичний стиль управління; стан емоційного задоволення як результат спільної діяльності; гарна матеріальна база.

Для того щоб простежити у якому напрямі слід здійснювати «рух» щодо створення сприятливого освітнього середовища у освітньому процесі закладів вищої освіти нами проведено анкетування. До опитування залучено 180 викладачів з таких закладів вищої освіти: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, Хмельницький національний університет, Державний вищий навчальний заклад «Університет менеджменту освіти». Анкетування здійснювалось за чотирма аспектами: сприятливий психологічний клімат; зміст освіти, технології навчання; просторове оточення; можливості розвитку.

У ході проведення анкетування викладачами провідних ЗВО країни, які мають науковий ступінь кандидата педагогічних наук або доктора педагогічних наук здійснювалась експертна оцінка показників створення сприятливого освітнього середовища за рівнями високий, достатній, середній, низький, дуже низький, кожному з якого присвоєно бали від 1 до 5 відповідно.

Узагальнивши теоретичні засади анкетування, ми дійшли висновку про необхідність підготовки

викладачів до створення сприятливого освітнього середовища фахової підготовки майбутніх педагогів професійного навчання, які є його суб'єктами. Адже в умовах модернізації системи вищої освіти в Україні необхідно визнання викладачами вищої школи своєї нової ролі − дизайнера освітнього середовища, яка орієнтує їх на суб'єкту позицію в освітній взаємодії, врахування полісуб'єктності середовищної взаємодії та долучення до інноваційної діяльності з метою створення нового проекту освітнього середовища професійної підготовки [1].

Для діагностування рівня створення сприятливого психологічного клімату у колективі нами використано авторську методику за В. В. Шампалівським та Е. Г. Шелест. У ході анкетування ми з`ясували думку викладачів і дійшли висновку, що в аудиторії під час занять слід залучати студентів до конструктивних бесід, дискусій під час яких вони матимуть змогу обмінюватися думками. Робота в малих групах дозволить будувати довірливі відносини в колективі, радіти успіхам кожного члена групи, бути доброзичливими і привітними, критичні зауваження висловлювати тактовно виходячи з найкращих побажань.

У аспекті покращення змісту освіти та технологій навчання ми рекомендуємо для покращення професійного розвитку, рівня засвоєння знань, набуття умінь та навичок посилити створення у закладах вищої освіти онлайн-платформ із навчальними й методичними матеріалами, контент-бібліотеками, смарт-комплексами, електронними підручниками, новими ІТ технологіями, мультимедійними засобами навчання, високотехнічними навчально-практичними центрами й лабораторіями, стартапами, освітньо-виробничими кластерами. Для забезпечення проектно-технологічної діяльності обаднати місця для зберігання моделей, самих проектів, незавершених робіт. Необхідно підвищити стимулювання у закладах вищої освіти рівень інклюзивної професійної освіти, забезпечення гендерної рівності у здобутті професійних компетенцій, розробки спеціальних освітніх програм, корекційно-реабілітаційних заходів, забезпечення відповідного психолого-педагогічного супроводу для здобувачів освіти із особливими потребами.

За допомогою організації простору можна впливати на мотивацію студентів до навчання, формувати сприятливу атмосферу, забезпечувати потребу в дослідженні, задовольняти освітні потреби студентів. Питання оновлення освітнього середовища мають на меті привернути увагу до середовища як важливого елементу освітнього процесу, залучивши якомога ширше коло спеціалістів. Потрібні міждисциплінарні дослідження, що об'єднають спеціалістів різних галузей у справі модернізації освітнього середовища.

Література:

1. Ковальчук В., Маринченко І., Ящук С. Создание благоприятной образовательной среды в учреждениях высшего образования Украины. *ОБЩЕСТВО ИНТЕГРАЦИЯ ОБРАЗОВАНИЕ. Материалы Международной научной конференции.* 2020. Том 1. С. 465-480. URL: http://dx.doi.org/10.17770/sie2020vol1.4897.
2. Ковальчук В.І. Створення сприятливого навчального середовища : *Тренінги.* Київ: Шкільний світ. 2011. С. 128.
3. Мелікова С.О. Інтерактивне навчання – інноваційна форма навчального процесу. *Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки.* 2011. Випуск 206. С. 89–93.
4. Орлова Л. Створення сприятливого освітнього середовища у вищому навчальному закладі. *Витоки педагогічної майстерності*. 2015. Випуск 16. С. 231-237.
5. Радул, В. До уявлень про соціальне середовище вищого навчального закладу. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка. 2014. Випуск 131. С. 18–22.
6. Ярошинська О. О. Теоретичні і методичні засади проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи: дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». 2015. С. 544.

Булгак Ю.В.,
магістрантка 62-М Пр(К) групи спеціальності
015 Професійна освіта (Технологія виробів легкої промисловості)
факультету технологічної і професійної освіти
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник —канд. пед. наук, доц. Васенок Т. М.

ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ НАЦІОНАЛЬНИХ ТРАДИЦІЙ У ПІДВИЩЕННІ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ШВЕЙНОЇ ГАЛУЗІ

Складовою частиною навчального процесу у закладах професійної освіти є національне виховання майбутніх робітників, головна мета якого – набуття соціального досвіду, успадкування духовних надбань народу України, оволодіння культурою міжнаціональних взаємин, формування рис духовної, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, екологічної культури.

Вивчення народного досвіду виховання на всіх етапах історичного розвитку входило в коло наукових інтересів педагогів минулого і сьогодення. Над питаннями формування національно-свідомого громадянина

України працювали такі відомі українські педагогічні та громадські діячі, як П. Куліш, В. Антонович, П. Чубинський, І. Франко, Б. Грінченко та ін. Основи дослідження українських національних традицій закладені у працях таких відомих суспільствознавців як М. Костомаров, М. Драгоманов, М. Грушевський.

Етнографічний матеріал з українського народного одягу бачимо у цілій низці наукових праць середини XIX – початку XX ст. По Західній Україні публікує свою монографію Я. Головацький, по Центральній (головним чином по Правобережжю) том за томом випускає свою всеохоплюючу працю про культуру та побут українців П. Чубинський.

У сучасній педагогічній науці окремі аспекти національно-патріотичного виховання розробляють І. Бех, Л. Березівська, С. Гончаренко, С. Лопатюк, О. Савченко, Н. Скотна, Г. Корж, О. Сухомлинська та інші знані науковці [2, С. 2].

Про роль і перспективи використання традиційного декоративно- ужиткового мистецтва у навчанні майбутніх фахівців писали Є. Антонович, І. Білевич , А. Бойко, С. Китова, В. Радкевич, В. Титаренко та ін.

Етнографічний матеріал з українського народного одягу бачимо у цілій низці наукових праць середини XIX – початку XX ст. По Західній Україні публікує свою монографію Я. Головацький, по Центральній (головним чином по Правобережжю) том за томом випускає свою всеохоплюючу працю про культуру та побут українців П. Чубинський.

У працях дослідників другої половини нашого століття – Г. Маслової, Г.Стельмаха, Я. Прилипка, К. Матейко та багатьох інших – у науковий обіг вводиться новий фактичний матеріал та на основі порівняльно-етнографічного аналізу робляться узагальнення щодо розвитку українського традиційного вбрання. Етнографічний підхід до вивчення дизайну одягу мають роботи Т. Ніколаєвої, Т. Кари-Васильєвої, Р. Захарчук-Чугай, Г. Стельмащук, З. Васіної, О. Цимбалюк, О. Федини та інших. Проте обсяг матеріалу, що підлягає вивченню, настільки значний і різноманітний, що проблематика не втрачає актуальності. Становлення української модної індустрії припадає на останнє десятиліття XX – початок XXI століття. Однією з найважливіших проблем вже на початковому етапі розвитку цієї галузі стало дослідження впливу на моду традицій народного мистецтва. Численні публікації тогочасних фахівців містять важливу історико-мистецтвознавчу інформацію. У моделюванні костюму в Україні звернення до народних традицій здебільшого завжди пов'язане з вирішенням пробле- матики самоідентифікації, зверненням до глибинних надбань вітчизняної культури для збереження національних традицій.

Метою даних тез є окреслення стану і можливостей використання національних традицій у процесі підготовки фахівців швейної галузі. Даний аналіз будується на дослідженнях науково-методичної літератури з відповідної тематики та результатах власних досліджень.

Серед головних завдань колективів закладів професійної освіти велика увага приділяється забезпеченню всебічного розвитку особистості, формуванню в учнів поваги до загальнолюдських цінностей, принципів моралі, національної самосвідомості, культурних потреб, шанобливого ставлення до національних традицій, звичаїв та обрядів.

Разом з тим конкретні питання теорії та методики організації роботи закладів професійно-технічної освіти з формування у майбутніх фахівців швейної галузі здатності використовувати національні традиції системно не досліджувались.

У перші роки незалежності України, на початку 90-х рр., як загалом у моделюванні одягу, так і в розвитку дитячої моди можна простежити певний сплеск індивідуалізму, що прийшов на зміну масовим модним тенденціям з виокремленням індивідуальної творчої манери дизайнера, авторською модою, що принесло вагомі позитивні результати в розвитку сучасної моди в Україні [1].

Відтак, актуальним завданням у розвитку народних традицій в сучасній українській дорослій та дитячій моді можна вважати розробку і впровадження ефективної системи формування у майбутніх фахівців швейної галузі здатності використовувати національні традиції у фаховій діяльності, налагодження активної співпраці між художниками-професіоналами, що пропонують якісну інтерпретацію традиційного мистецтва в сучасному дизайні та текстильними підприємствами, що можуть піднести на новий якісний рівень масове виготовлення модного одягу.

З цією метою ми розробили методичні матеріали для організації інформаційної роботи з майбутніми спеціалістами швейної галузі і запровадили їх у навчальний процес. На початку роботи було проведено дослідження рівня знань здобувачів освіти з

національних традицій у пошитті одягу, що показало низькій рівень обізнаності у майбутніх фахівців та недостатній у викладачів спец предметів. Для цього були розроблені відповідні тести. Протягом року викладачі використовували етнографічні матеріали для формування знань здобувачів освіти про національні традиції та проводили практичні заняття з розробки сучасних моделей одягу з елементами традиційного українського одягу. Така робота призвела до суттєвого покращення у розвитку творчого підходу до конструювання і моделювання сучасного одягу майбутніми фахівцями швейної галузі.

Що стосується загальних висновків відносно загального змісту національного виховання, важливою складовою частиною якого є використання можливостей національних традицій, ми дійшли наступного

висновку про основні функції формування національного виховного ідеалу з цільовою установкою на виховання у майбутніх фахівців високого рівня національного самосвідомості:

а) етноформуюча (на рівні етнічної ідентифікації та етнічної соціалізації для представників державотворчої нації);

б) громадянська (на рівні ідентифікації як представників державотворчої, так представників не державотворчих націй);

в) загальнонаціональна (загальнодержавна), орієнтована на всебічний розвиток інтелектуальної, конкурентоспроможної нації.

Література:

1. Тканко З. Українська мода у світовому контексті. Альманах 95-96. Мистецький наук-поп. Ілюстр. щорічник. – Львів : Брати Сиротинські і К, 1997. – С. 20.
2. Українські педагоги про національно-патріотичне виховання: зб. матеріалів Всеукр. наук. - практ. семінару / редкол.: Березівська Л. Д. та ін. Київ, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, 2016. – С. 2.

Баль А. М.,
магістрантка 62-М Пр(К) групи спеціальності
015 Професійна освіта (Технологія виробів легкої промисловості)
факультету технологічної і професійної освіти
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник – канд. пед. наук, доц. Васенок Т.М.

РОБОЧИЙ ЗОШИТ ЗІ СПЕЦДИСЦИПЛІНИ «МОДЕЛЮВАННЯ ШВЕЙНИХ ВИРОБІВ» ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Сучасна система професійно-технічної освіти зорієнтована на те, щоб задовольняти потреби різних галузей господарства України в робітничих кадрах на рівні сучасних і перспективних вимог. Серед галузей промисловості, що забезпечують виробництво товарів для населення, провідне місце займає легка промисловість. Однією з її найважливіших підгалузей є швейне виробництво, яке на сьогодні потребує компетентних, мобільних та конкурентоспроможних кваліфікованих робітників з високим рівнем професійних знань, умінь, навичок, творчих здібностей.

Реформи в освіти передбачають оновлення змісту навчального матеріалу, створення і впровадження адекватних засобів навчання, які б сприяли отриманню осмислених, глибоких знань, умінь та навичок, формували у майбутніх кваліфікованих робітників швейної галузі творчий підхід до справи. Ось чому актуальною лишається проблема забезпечення здобувачів освіти ефективними засобами навчання.

У нашому дослідженні за допомогою опитування здобувачів освіти та викладачів ЗП(ПТ)О ми з'ясували, що для підготовки кваліфікованих робітників швейної галузі наразі існує недостатня кількість методичних матеріалів, у яких було б викладено та систематизовано матеріал з моделювання швейних виробів, спрямований на формування творчих здібностей здобувачів освіти. Щоб вирішити цю проблему, ми вирішили розробити робочий зошит зі спецдисципліни «Моделювання швейних виробів».

У Держстандарті України 3017:2015 «Інформація та документація. Видання. Основні види. Терміни та визначення понять» робочий зошит тлумачать як «навчальне видання, яке містить особливий дидактичний матеріал і сприяє самостійній роботі учня під час засвоєння навчального предмета» [1].

Дослідники О. Нільсон, Н. Преображенська, А. Лікарчук, Є. Привалова, Н. Ерганова розглядають робочі зошити як набір завдань, дидактичні матеріали, дидактичний комплекс; як засіб навчання або особливий жанр навчальної літератури. Ураховуючи результати аналізу різних літературних джерел, а також практичного досвіду застосування робочих зошитів в освітньому процесі ми дотримуємось визначення робочого зошита, запропонованого І. Майоровою [2]. «Робочий зошит – навчальне видання, на основі якого відбувається усвідомлення нового навчального матеріалу та формування практичних умінь, а також організація самостійній роботи здобувачів освіти, контроль їх навчальних досягнень».

На відміну від звичайного зошита розроблений нами робочий зошит має друковану основу. Працюючи в такому зошиті, здобувач освіти має дописати, доповнити креслення, добудувати, зробити доповнення рисунку тощо безпосередньо на відведених для цього сторінках зошита. У процесі вивчення теоретичного матеріалу друкована основа зошита дає здобувачам освіти змогу зосередити увагу на сутності матеріалу, що вивчається, а також заощадити час на конспектування. Таким чином, завдяки розробленому робочому зошиту легше сприймати навчальний матеріал. У процесі виконання практичних завдань буде виключатися механічна робота. Відповідно за однаковий проміжок часу здобувач освіти виконає більшу кількість завдань, тому збільшиться обсяг його практичних і розумових дій.

Метою розробленого нами зошита зі спецдисципліни «Моделювання швейних виробів» є формування у здобувачів освіти творчих здібностей, творчого мислення, закріплення знань та умінь з моделювання швейних виробів. Завданням робочого зошита є опанування майбутніми кваліфікованими робітниками знаннями та професійними навичками з моделювання швейних виробів та формування творчих здібностей здобувачів освіти.

Підготовка фахівців швейної галузі передбачає різні рівні кваліфікації. Завдання підібрані згідно до ДСПТ 7435.С.14.10–2016, враховуючи зміст професійних базових компетентностей, зокрема, БК.9 «Виконання ескізів моделей одягу», а також професійних профільних компетентностей, зокрема, ЗАКР – 5.2.3 «Виконання моделювання і художнього оформлення поясних виробів», ЗАКР – 5.2.3 «Виконання моделювання і художнього оформлення плечових виробів».

Матеріали–завдання диференційовані за складністю і передбачають поступове їх вирішення. Здобувачі освіти з різним рівнем підготовки можуть користуватися цим зошитом, обмежуючись одним або кількома виконаними рівнями. Це дозволяє з кожним виконаним рівнем здобувати знання, уміння і навички відповідно до кваліфікації професії.

Зміст зошиту включає 6 розділів із завданнями тестового і практичного творчого характеру до тем: «Технічне моделювання одягу», «Композиція одягу», «Лінії в композиції костюма», «Силует в одязі», «Пропорції в одязі», «Ритм в одязі» з набором зображень та ескізів, що необхідні для засвоєння матеріалу. Усі надані малюнки у допомогу для тестових завдань чи творчих завдань різних рівнів складності мають свою нумерацію.

До кожного із розділів розроблено навчальні завдання та контролюючі блоки трьох рівнів складності. Подано список рекомендованої літератури. І рівень складності містить 10 репродуктивних тестових завдань закритого типу, на які подано 4 варіанти відповідей, де лише один є правильним. ІІ рівень складності має завдання практичного спрямування, виконання яких базується на теоретичних відомостях, поданих у зошиті. ІІІ рівень складності представлений творчими завданнями.

Результати успішності заносяться до таблиці «Бланк відповідей до завдань», яка розташована в кінці кожного рівня. Оцінювання відбувається, за національною шкалою.

Переходити до вирішення завдань наступного рівня можна лише тоді, коли отримано оцінку «добре» або «відмінно». У разі задовільної оцінки слід повторно вивчити тему. Для зручності підрахунків загального рівня успішності подано підсумкову таблицю, яка знаходиться в кінці кожного розділу.

Зошит рекомендований для формування творчих здібностей здобувачів освіти у процесі підготовки закрійників 5 розряду. Робочий зошит може бути використаний як під час практичних робіт, так і для організації самостійної роботи здобувачів освіти зі спецдисципліни «Моделювання швейних виробів», а також для реалізації дистанційної форми навчання. Матеріал робочого зошита також може бути використаний викладачами та студентами закладів фахової передвищої освіти під час опанування начальних дисциплін, що формують спеціальні компетентності, та вибіркових дисциплін.

Таким чином, можна стверджувати, що робочий зошит зі спецдисципліни «Моделювання швейних виробів» являє собою фактично навчальний посібник, який має свій особливий дидактичний апарат, що сприяє самостійній роботі майбутніх кваліфікованих робітників швейної галузі із засвоєння нового матеріалу, формуванню творчих здібностей як в аудиторії, так і вдома. Звісно, розроблений робочий зошит не замінить підручника чи посібника з моделювання швейних виробів. Ці засоби навчання є взаємодоповнюючими за своїми функціями. Підручник висвітлює навчальний матеріал, а робочий зошит – допомагає усвідомлювати його, доповнює підручник і спрямований на удосконалення методики навчання.

Література:

1. Інформація та документація. Видання. Основні види. Терміни та визначення понять : ДСТУ 3017:2015. Київ : Держспоживстандарт України, 2015. 37 с.
2. Майорова І.Г. Визначення та класифікація робочих зошитів. *Вісник післядипломної освіти.* 2011. № 4. С.78-85.

Кухтіна А.М.,
здобувач освіти ІІІ курсу
275 «Транспортні технології (на автомобільному транспорті)»
Лозівської філії Харківського державного автомобільно-дорожнього коледжу
Науковий керівник — викладач Клюс О.С.

КОЛОТИЙ ГРАНІТ ДЛЯ УЛАШТУВАННЯ ПІШОХІДНИХ ПЕРЕХОДІВ

Бурхливий процес автомобілізації з кожним роком охоплює все більшу кількість людей, постійно збільшується автомобільний парк.

Ріст автомобільного парку й обсягу перевезень є причиною збільшення інтенсивності руху, що в умовах міст призводить до виникнення транспортних проблем. Особливо виявляються вони у вузлових пунктах

вулично-дорожньої мережі. Росте кількість дорожньо-транспортних пригод (ДТП), у яких гинуть і отримують поранення люди, ушкоджуються і виходять з ладу дорога, техніка і вантажі. Понад 60% усіх ДТП приходиться на міста й інші населенні пункти. При цьому на перехрестях, що займають незначну частину території міста, концентрується більш 30% усіх ДТП.

Швидкий і безпечний рух у сучасних містах вимагає застосування комплексу заходів організаційного характеру. До числа таких, на вже існуючій (сформованій) вулично-дорожній мережі, відносяться: організація пішохідних переходів, шумові смуги, які попереджають водіїв про наближення до небезпечного місця, запровадження дорожніх знаків «вид небезпеки».

Безпека дорожнього руху та пішоходів є першочерговим пріоритетом для мешканців міста Лозова Харківської області. У наш час зростає кількість власників приватних автомобілів, що, у свою чергу є передумовою частих ДТП. Тому лозівські комунальники запланували цього року переробити чотири пішохідні переходи по місту. Пішохідні переходи будуть влаштовані біля Палацу культури, на світлофорі біля Чорнобильського скверу, в районі Торгівельного центру і Центрального ринку.

В якості матеріалу для улаштування пішохідних переходів пропоную колотий граніт. Пішохідний перехід з цього матеріалу одночасно буде виконувати роль переходу і «лежачого поліцейського» («Лежачий поліцейський» – штучна нерівність на проїзній частині для примусового обмеження швидкості руху транспортних засобів).

Колотий граніт – це будівельний матеріал у вигляді брусків, який виготовляється з природного каменю. Для отримання таких виробів немає потреби в застосуванні високотехнологічного обладнання. Колотий граніт виготовляється за допомогою тесання заготовки камнеколом з усіх боків. Це найдешевша з усіх видів продукції для улаштування пішохідних переходів.

Граніт є однією з найбільш поширених гірських порід. Назва походить від латинського granum – зерно, що вказує на зернистість структури цього матеріалу. Гранітні масиви можуть мати магматичне, метаморфічне або змішане походження. Магма – основне джерело утворення цього каменю. Граніт може сформуватися в двох випадках:

- у результаті повільного охолодження й затвердіння магми, яка не вийшла на поверхню й застигла в недрах землі;
- при метаморфізмі – зміні магматичних гірських порід під впливом високих температур.

Граніт має хороший полімінеральний склад, що зумовлює його використання в дорожньому будівництві. Цей будівельний камінь відрізняється високим вмістом кварцу і натрієво-калієвих шпатів. Кварц визначає міцність, а забарвлення польового шпату – колір граніту. Також у його складі є невелика кількість плагіоклазу й слюди.

Таблиця 1 – Склад граніту

Кварц	20 – 30%
Натрієво-калієвішпати	35 – 40%
Плагіоклаз	20 – 25%
Слюда	5 – 10%

Розрізняють три структури граніту.

Таблиця 2 – Структура граніту

Дрібнозернистий	з розмірами зерен до 2 мм
Середньозернистий	з розмірами зерен від 2 до 5мм
Грубозернистий	з розмірами зерен понад 5 мм

Граніт знайшов широке застосування для проведення дорожньо-будівельних робіт, що обумовлено його властивостями, а саме:

- Екологічність. Для більшості гранітів рівень природної радіації відповідає першому класу будівельних матеріалів – вони є радіаційно безпечними, придатними для будь-яких типів будівництва без обмежень. У камені відсутні хімічні сполуки, які при нагріванні або іншому впливі виділяють шкідливі речовини.
- Мінімальна гігроскопічність. Гранітом практично не вбирається волога (коефіцієнт вологовбирання становить 0,05-0,17%), тому і забезпечується висока морозостійкість матеріалу. Камінь майже не вбирає воду, бензин, інші рідини.
- Стійкість до атмосферних впливів. Граніт не змінює властивостей при перепадах температур морозах або високих температурах. Цей камінь здатний зберігати свої властивості протягом трьохсот циклів замерзання – відтавання.
- Міцність. Для граніту властива висока стійкість до стиснення, тертю, стирання. Він є дуже щільним (2,7 т/м^3) та міцним природним каменеем при стисненні має міцність 120 - 250 МПа. Завдяки цьому граніт проявляє високу стійкість до механічних пошкоджень.

- Технологічність. Гранітлегко вкладається, демонтується при необхідності. Відсутність догляду. Для граніту не потрібен спеціальний догляд, ремонт та утримання обходиться в кілька разів дешевше, ніж для цементобетонного або асфальтобетонного покриття.

- Довговічність. Граніт є довговічним матеріалом, який зберігає експлуатаційні властивості протягом тривалого часу. Довговічність цього будівельного матеріалу залежить від розміру кристалів: чим менші зерна, тим довше прослужить камінь.

Таким чином, використання колотого граніту є практичним рішенням при влаштуванні пішохідних переходів у нашому місті. Це дасть змогу значно підвищити безпеку на дорогах, і пішохідні переходи із граніту прослужать довше, ніж «лежачий поліцейський».

Література:

1. Вирожемський В.К., Кушнір О.В., Катукова В.М. Проблеми впровадження нових технологій та матеріалів при будівництві, ремонті та утриманні автомобільних доріг / Дорожня галузь. – 2010. – № 3.
2. Поліщук В.П., Кунда Н.Т. Інформаційне забезпечення учасників дорожнього руху: навчальний посібник. – К.: ІЗМН, 1998.

Сорока В. В.,
аспірант кафедри професійної освіти та технологій сільськогосподарського виробництва Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник – д-р. пед. наук, проф. Ковальчук В. І.

КОГНІТИВНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗДОБУВАІВ ОСВІТИ ЯК ПРИЧИНА ЗМІНИ ПІДХОДІВ ДО МЕТОДОЛОГІЇ НАВЧАННЯ

Інтенсивний розвиток технологій, що відбувається в останні десятиліття, цифровізація економіки та побуту, Інтернет та соціальні мережі помітно вплинули на всі сфери життя людей, включаючи побут, соціальне середовище, економіку. Це призвело до того, що сучасне покоління студентів відрізняється від попередніх поколінь глибшим залученням до цифрового спілкування та різким скороченням вербальних контактів. Його представники відрізняються за стилем мислення, швидкістю сприйняття та перероблювання інформації, часом утримання уваги на одному об'єкті. А методики та технології навчання поки що переважно розраховані на попередні покоління студентів, які вміли читати звичайні друковані тексти, могли зосереджено слухати довгі тексти, чути та сприймати вербальну інформацію.

Отримання ж з раннього дитинства студентами сучасного покоління Z переважно цифрової інформації, взаємне спілкування молоді через соціальні мережі, месенджери та додатки за допомогою гаджетів, застосування скорочень текстів, аж до переходу на передачу та сприйняття інформації шляхом стікерів, емоджі, різке скорочення літератури у традиційному вигляді серйозно вплинули як на механізм сприйняття й засвоєння інформації, одержуваної вербальним шляхом, так і на вміння усного викладу своїх думок [3].

Багато дослідників показують, що нове покоління стало швидше сприймати за одиницю часу більше даних. Щоденний обсяг необхідної для засвоєння інформації зростає, часу на споживання окремих фрагментів стає дедалі менше.

Також встановлено, що здобувачам освіти дедалі складніше концентрувати свою увагу. Дослідження, проведені Microsoft у 2015 р., показують, що здатність до утримання уваги на одному об'єкті скоротилася до 8 секунд із 12 секунд у попереднього покоління. Це означає, що треба говорити швидко, забрати з матеріалів зайве.

Здобувачі освіти нового покоління легше оперують абстракціями. Для них все перетворилося на інтерфейс. Уся інформація стала віртуальною. Фізичні носії відходять у минуле. Тепер замість дисків, книг, касет та платівок у нас є їхні віртуальні зліпки, концепти інформаційних речей.

Ще одна особливість покоління Z – зчитування інформації фрагментами та по діагоналі. У них не вистачає часу та терпіння споживати контент «від і до». Дослідження показують, що користувачі Мережі більше не читають у звичному значенні слова. Вони «сканують» сторінку, вихоплюючи окремі слова та речення.

Широке поширення набув термін «F-патерн» – принцип, згідно з яким користувачі Мережі часто переглядають ресурси (підвищена увага до перших рядків та побіжний перегляд початку наступних).

Відмінною особливістю нового покоління є кліпове мислення – здатність короткого та барвистого сприйняття навколишнього світу за допомогою короткого, яскравого посилання, втіленого у формі відеокліпу, теленовин або в іншому аналогічному вигляді.

Власники кліпового мислення оперують лише змістом фіксованої довжини й може працювати зі структурами довільної складності. Зовні це проявляється в тому, що людина не може тривалий час зосереджуватись на будь-якій інформації, у неї знижена здатність до аналізу.

Доведено, що сприйняття та запам'ятовування інформації розподіляється таким чином: 10% – при читанні; 20% – на слух; 30% – візуально (зорово); 40% – на слух та візуально одночасно; 60% – під час усного обговорення теми; 80% – при самостійному виявленні та формулюванні проблеми; 90% – при самостійному виявленні проблеми та пошуку рішення [2]. Ось цей феномен ефективності усного обговорення теми, самостійного виявлення та формулювання проблеми, пошуку вирішення і необхідно максимально використати. У цьому плані однією з ефективних технологій зможе стати гейміфікація процесу навчання, що дає можливість занурення у реальні виробничі ситуації та змушує здобувачів освіти шукати та знаходити правильні управлінські та організаційні рішення, причому у зрозумілих їм та цікавих обставинах.

Ефективність будь-якого навчання залежить від наступних складових: наявності стимулу; ефективності розроблених технологій та методичних матеріалів; ефективної взаємодії викладача та здобувача; ефективності зворотного зв'язку.

Студенти покоління Z люблять отримувати нові знання та здатні запам'ятовувати та обробляти великі обсяги інформації. Тому, по-перше, технології та методики, що застосовуються, повинні розроблятися з урахуванням андрагогічного підходу (учимо не для школи, а для життя, не даємо готові рецепти, а вчимо самостійно знаходити та узагальнювати потрібну інформацію, аналізувати та приймати раціональні рішення [4]. Це відповідає й особливостям нових поколінь – прагненню та вмінню самостійно освоювати та аналізувати новий матеріал.

Друге, чого вже не можна не враховувати при формуванні технологій навчання: вчимо покоління людей, які не лише «народилися з гаджетами в руках», але й жили в родинному колі, всі члени якого активно залучені в побутову цифровізацію за допомогою Інтернету, стільникового зв'язку, соціальних мереж тощо.

Спостереження показують, що у своїй більшості студенти нового покоління складно сприймають традиційні тексти підручників, читають, як зазначено вище, по діагоналі, або переміщення їхнього погляду по тексту нагадує літеру F. У результаті зміст вловлюється миттєво й залишається у пам'яті.

Третє, сучасне покоління здобувачів освіти відрізняється й тим, що їм складно тривалий час зосереджуватись та утримувати увагу на об'єкті. Для викладача ці нові зміни у формах сприйняття інформації сучасними студентами мають стати ключем до формування нового підходу до технологій навчання, дидактичного матеріалу та методів оцінювання отриманих знань.

Багато з переліченого вище свідчить, що назріла необхідність змінювати підхід до технології навчання нових поколінь здобувачів освіти. З'явилася потреба цифрової трансформації освіти за орієнтацією на цифрову трансформацію економіки (ідеально, щоб трансформація освіти випереджала трансформацію економіки та була заздалегідь готова працювати з кожним новим поколінням студентів, враховуючи особливості їх когнітивних здібностей).

Це не перехід до дистанційної освіти, яка почала активно використовуватися в період всесвітньої пандемії. Це насамперед можливість активізації поєднання колективного (групового) навчального процесу в аудиторії з використанням можливостей сучасних цифрових технологій, з індивідуалізацією (персоналізацією) освіти, коли кожен здобувач освіти отримує можливість додаткової самостійної творчої роботи з дистанційним контролем та корекцією в режимі онлайн з боку викладача [1].

Література:

1. Jenna K. Gillett-Swan. Challenges of Online Learning: Supporting and Engaging an Isolated student. *Journal of Learning Design*. 2019. Vol. 10 (1). P. 20-30. DOI: 10.5204/jld.v9i3.293.
2. Гущин Ю.В. Интерактивные методы обучения в высшей школе. *Психологический журнал международного университета природы, общества и человека «Дубна»*. 2012. № 2. С. 1-18.
3. Ковальчук В.І., Сорока В.В. Підготовка фахівців автотранспортного профілю в умовах цифровізації. Pedagogical Concept and its Features, Social Work and Linguology: Collective Scientific Monograph. Edition 2. Dallas: Primedia eLaunch, 2021. С. 1-20. DOI 10.36074/pcaifswal.ed-2.
4. Мухлаева Т.В., Соколов В.И., Заборщикова М.М. Андрагогика: проблемы идентичности и сопряженность с педагогикой // Современные научные исследования и инновации. 2016. № 4. С. 464-473.

Муковоз М. І., Лебедєв К. С.,
студенти 14-Пр(М) групи спеціальності 015 Професійна освіта (Аграрне виробництво, переробка продуктів сільського господарства та харчові технології)
факультету технологічної і професійної освіти
Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник— д-р філософії, старший викладач Маринченко Є. О.

ЗАСВОЄННЯ МАЙБУТНІМИ ПЕДАГОГАМИ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ІСТОРІЇ СТВОРЕННЯ СУЧАСНОГО ВУЛИКА

Організація науково-дослідної роботи здобувачів професійної освіти є важливим засобом підвищення якості їх підготовки, які здатні в майбутній професійній діяльності творчо застосовувати новітні досягнення наукового прогресу.

Бджільництво пройшло кілька етапів розвитку, які можна поділити на три основні: дике (початкове); бортне; вуликове.

Дике бджільництво було неорганізованим заняттям; в ущелинах скель, у лісових хащах люди знаходили гнізда бджіл і добували мед, цілком знищуючи бджолині сім'ї.

Наступним був період, коли бджільництво розвивалося як лісовий промисел. Дикі бджоли жили у лісах, на висоті 4−6 м у дуплах дерев, які називалися бортями. Звідси походить й назва промислу − *бортництво*. Це заняття спочатку було хаотичним і примітивним, а спосіб медозбору хижацьким: знайшовши гніздо і прорубавши до нього потрібний отвір, мед повністю вибирали, а бджіл винищували. Цей спосіб, порівняно з першим, вимагав більшого досвіду, складніших засобів праці. Недосконалість обох способів медозбору полягала у винищуванні бджіл, що негативно впливало на загальний стан бджільництва [1].

Життя вимагало удосконалення способів збору меду, відокремлення бортництва в окрему галузь. Це здійснювалося через організацію приватного користування бортними деревами.

Бортництво з хаотичного перетворювалося на стійлове. Бджіл почали утримували у штучно виготовлених дуплянках чи колодах. Їх виготовляли із соснових кругляків, видовбуючи чи випалюючи спеціальну порожнину для бджіл і отвір для догляду за ними. Таку колоду встановлювали на деревах або на підставках на землі. Так починався наступний етап розвитку − *вуликове бджільництво*.

Удосконалювався спосіб збирання. Найчастіше виготовляли дерев'яні вулики, побутували й плетені з соломи (на Поділлі, Слобожанщині) чи лози, обмащені глиною, навіть керамічні – у вигляді великого горщика. Пасіки розміщували поблизу садиби (в саду, на городі чи леваді), влітку вивозили вулики в поле, ближче до медоносних рослин.

Найсуттєвішою віхою в історії бджільництва був винахід у 1814 р. Українським ученим Петром Прокоповичем рамкового вулика. Його собливість полягала в тому, що рамки ставились у корпус як книжки на полицю. Під час медозбору вощина не руйнувалася і забезпечувався добрий догляд за бджолами. З іменем Прокоповича пов'язане заснування 1828 р. першої у світі школи бджільництва [3].

Винахід і подальше удосконалення рамкового вулика поклали початок раціональному пасічництву в Україні та інших країнах світу.

У 1851 р. американець Л. Лангстрот запропонував вставляти рамку у вулик зверху і підвішувати за плечики, що дозволяло більш ефективно з ними працювати.

А. Рут удосконалив конструкцію Л. Лангстрота встановивши однакові корпуси один на одний і отримав багатокорпусний вулик, що дало змогу отримувати дуже сильні бджолині сім'ї. Ще більшого поширення рамкові вулики отримали після створення медогонки (винайшов чех Ф. Грушка у 1865 р) та штучної вощини (у 1857 р. німець І. Мерінг) [3].

Кардинально конструкція рамкових вуликів до сьогоднішнього часу не зазнала істотних змін; вони відрізняються лише формою, розмірами та матеріалом.

Тип вулика визначають за способом розширення гнізда: вертикальний (дво- і багатокорпусні); горизонтальний (лежаки). *Система* вулика пов'язана із формою рамки у вулику − вузькоширокі або вузьковисокі та їх розміром. *Конструкція* вулика пов'язана із його зовнішнім виглядом та матеріалом для виготовлення. Залежно від цих параметрів кожний вулик має свої переваги та недоліки для різних кліматичних зон, способів виробництва продукції бджільництва, кваліфікації бджоляра та ін [2].

Вулики-лежаки під рамку 435х300 мм або українську вузьковисоку рамку (300х435 мм) – стаціонарні, непідйомні, багаторамкові (від 16 до 24 шт.)

Вулики типу «Дадана» (один–два корпуси на 10−16 рамок 435х300 мм плюс один–два магазина під рамку 435х145 мм) більш універсальні, оскільки в них удається і отримувати продукти бджільництва і розводити бджіл.

Багатокорпусні вулики – основа мобільної пасіки, призначеної для здобуття максимально можливих об'ємів товарного меду і воску.

Вулик складається із таких основних частин: один або кілька корпусів, магазинні надставки (для одно- та двокорпусних вуликів), піддашник, дах, дно, роздільні решітки (діафрагми), прилітна дошка, рамки, утеплювальні подушки (рис. 1).

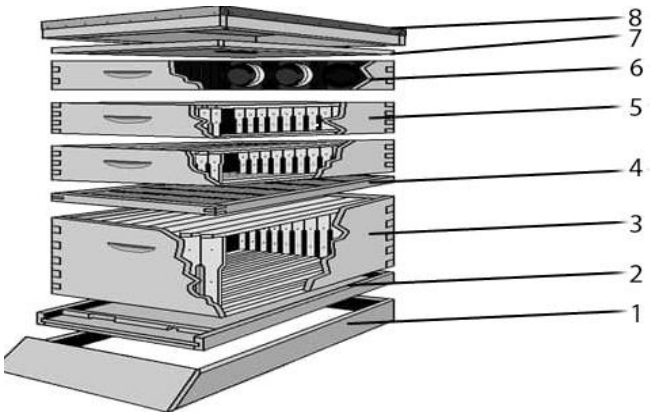

Рис. 1. Основні складові частини вулика
1 − підставка, 2 − дно, 3 − гніздовий корпус, 4 − роздільна решітка Га-немана, 5 − магазин, 6 − піддашник з утеплювальною подушкою,7 − вентиляційна решітка, 8 − дах

Матерілом для виготовлення вулика та його частин можуть бути дерево не смолистих порід (липа, осика, ялина), солома, пінопласт, пінополістирол, пінополіуретан, деревоволокниста плита (ДВП).

Перспективи подальших досліджень. Вбачається у дослідженні проблеми підвищення продуктивності технологій виробництва меду, інших продуктів бджільництва, поліпшення якості продукції, зменшення енергозатрат праці шляхом використання контрольного вулика.

Література:

1. Бабич І. А. Бджільництво. К. : Вища шк., 1987. – 336 с.
2. Бджільництво. Терміни та визначення понять. К. : Держспоживстандарт України, 2003. - III, 58 с. - (Національний стандарт України).
3. Мирось В.В. Бджільництво: навч. Посібник. Х. 2007. - 278 с.

Загорулько Г.О.,
магістрантка 62-М Пр(К) групи
спеціальності 015 Професійна освіта (Технологія виробів легкої промисловості)
факультету технологічної і професійної освіти
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довжена
Науковий керівник — канд. пед. наук. Маринченко І. В.

РОЛЬ СТИЛЮ ЕТНОДИЗАЙН У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МАЙСТРІВ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ

В умовах сучасних глобалізаційних процесів зростає роль культурної ідентифікації українського народу серед культур народів світу на основі традицій декоративно-вжиткового мистецтва, що зберігає ознаки українського етносу. Посилений інтерес у суспільстві до етнодизайну зумовлює необхідність підготовки педагогічних працівників професійної освіти з високим рівнем етнодизайнерської компетентності, здатних навчати учнівську молодь на засадах інтеграції традицій народного мистецтва і новітніх технологій дизайну. Дизайн (скоріше, етнодизайн), як складова сучасного мистецтва може наповнити прогалини естетичної спустошеності, в силу свого звернення до народних, вивірених часом і мудрістю народного генію, традицій. Використання культурного досвіду власного народу може служити основою для освітньої діяльності в сучасних умовах розвитку суспільства. Дизайн (етнодизайн) у системі освіти, виступає засобом естетичного розвитку кожної особистості й, водночас, громадянського і патріотичного виховання. Отже, можна сміливо припустити, що широке використання потужного потенціалу дизайну в освіті стане запорукою розв’язання багатьох назрілих проблем нашого суспільства [3].

Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта потребує висококваліфікованих працівників, оскільки саме вони здійснюють підготовку робітничого потенціалу країни від, якого залежить економічна могутність держави та добробут нації. Зазначимо, що наукові основи відродження національних традицій, зокрема, декоративно-вжиткового мистецтва, як яскравої самобутньої складової української культури, знайшли відображення в працях Є. А. Антоновича, М. і. Білан, З. І. Васіної, Г. Д. Горинь, О. Г. Данченко, Р. В. Захарчук-Чугай, Т. В. Кари-Васильєвої, К. П. Матейко, М. С. Селівачова, М. Є. Станкевича, Г. Р. Стельмащук, П. О. Толочка, Є. А. Шевченка, Р. Т. Шмагала та ін.

Використання етнодизайну у професійній підготовці майбутніх майстрів виробничого навчання швейного профілю здійснюється на педагогічних засадах формування їхніх професійно важливих якостей (креативного мислення, творчої активності), художньо-естетичної, проектної й дослідницької культури,

етнодизайнерської компетентності, національної самосвідомості, необхідних для ефективної педагогічної діяльності у закладах професійної освіти швейного профілю. Розвиток творчої особистості з використанням етнодизайну здійснюється з урахуванням особистісно-орієнтованого, діяльнісно-розвивального, компетентнісного, системного, етнодизайнерського підходів [2].

Щодо майстрів виробничого навчання швейного профілю сучасної професійної школи, треба наголосити, що це фахівець, який добре знає всі процеси швейного виробництва, володіє методикою організації професійного навчання; художньо-естетичною, проектною, дослідницькою, загальною культурою, є творчою особистістю, здатною розкрити творчий потенціал кожного учня ЗПО, є гідним представником національної школи [4]. На нашу думку, етнодизайн має безпосередній зв'язок з обдарованістю, разом з тим ми не можемо не погодитись, що етнодизайн виступаючи посередником між промисловістю і народним мистецтвом, перш за все об'єднує точні й гуманітарні науки, одночасно залучаючи чуттєві здібності та духовність людини.

Дизайн (етнодизайн) у системі освіти, на нашу думку, виступає засобом естетичного розвитку кожної особистості й, водночас, громадянського і патріотичного виховання. Професійна підготовка з використанням етнодизайну здійснюється методами, що визначають її гуманітарну і культурологічну спрямованість, а саме: інтеграція і діалог, особистісно-орієнтований і ціннісний підходи, відродження культурних традицій у творчій художній етнодизайнерській діяльності тощо [2].

Обираючи форми і методи організації навчання на засадах етнодизайну, ми виходили зі змісту, завдань та кінцевої мети, що зумовлювало вибір взаємовідносин викладача і студентів, а також те, якою мірою вони викликатимуть пізнавальну, емоційну і творчо-навчальну активність, мотивувати до усвідомленого пізнання й творчого розвитку. Виходячи з окреслених концептуальних положень національної освіти і концептуальних ідей щодо професійної підготовки обдарованих студентів професійних (професійно-технічних) навчальних закладів з використанням етнодизайну можно виділити такі концептуальні засади: пріоритетною задачею сучасної дизайнерської школи є необхідність допомогти студентам знайти себе в мистецтві і технології, поєднувати традиції і сучасність; розкриття індивідуального потенціалу обдарованої особистості у процесі навчання етнодизайну; використання групових форм роботи та їхня організація у процесі етнодизайнерської діяльності; залучення студентів до творчих об'єднань (лекційні заняття в музеях, майстер-класи народних майстрів, участь у виставках, етнофестивалях, конкурсах) та співпраця в системі дизайносвіти; організаційно-педагогічні умови оптимізації навчання етнодизайну обдарованих студентів. На особливу увагу заслуговують такі етнодизайнерські прояви, як вияв натхнення, пошукової активності, творчої діяльності митців-дизайнерів. Кожний із них є самобутньою і оригінальною особистістю. Водночас їх об'єднує сила і характер почуттів, спроможність генерувати творчі ідеї, знаходити шляхи і досягати їхнього утілення на практиці. Цей досвід є важливим для навчання обдарованих студентів стилю етнодизайн, її подальшого розвитку та поширення серед молодих митців, які прагнуть знайти себе, спираючись при цьому на попередній досвід майстрів. життєдіяльність людини, привчати її до організації життя за законами краси [4]. Саме тому зростає роль тих педагогів професійного школи, які не лише володіють знаннями і вміннями з виробництва швейних виробів, а й привносять художньо-естетичну складову в процес професійного навчання кваліфікованих робітників. Художньо-естетична культура майбутніх майстрів виробничого навчання швейного профілю включає: по-перше, знання з гармонізації кольорових сполучень в одязі та інших швейних виробах; по-друге, уміння підбирати до основної тканини, з якої прошивається виріб, фурнітуру, декоративні елементи і прикладні матеріали; по-третє, якість виконання, що суттєво впливає на естетичний вигляд виробу, це оздоблювальні строчки, пластична лінія швів, обметувальні строчки, а також внутрішня сторона виробу тощо. Ураховуючи те, що вузька спеціалізація відходить у минуле, а сучасний роботодавець зацікавлений в робітниках з широким спектром знань і вмінь (це продиктовано створенням малих підприємств і розвитком середнього бізнесу), то стає зрозумілим, що кваліфікований робітник в сучасних умовах виробництва не може виконувати лише одну виробничу операцію, він повинен бути компетентним у питаннях створення і виготовлення швейної продукції на різних її етапах, включаючи й художньо-естетичний компонент [1].

Зважаючи на це, дизайн, а зокрема етнодизайн, у змісті професійної підготовки майбутніх фахівців швейного профілю, виступає тим інноваційним компонентом, який вносить у навчальний процес творчість, художньо-естетичну складову й, водночас, наближає молодь до цінностей національної культури [1]. Саме від особистості майстра виробничого навчання, його готовності до інновацій, до збереження національних традицій, залежить чи розвиватиметься творчий потенціал його учнів, яким буде рівень їхньої професійної підготовки, чи стануть вони особистостями, гідними громадянами своєї держави. Лише оволодіння комплексом необхідних професійних компетенцій, включаючи й художньо-естетичні, основані на традиціях національної культури і принципах сучасного дизайну, сприяє досягненню належного компетентнісного рівня і професійної культури майбутніх кваліфікованих робітників швейного профілю через професійну компетентність майстрів виробничого навчання.

Література:

1. Мигаль С. У львівського дизайнера – сім століть освіти / Станіслав Мигаль, Андрій Павлів // Високий замок, 22 грудн., Ратуша-ForUm, – 2003. URL: http://portal.lviv.ua /digest/20031/12/ 22/ 133530.html

2. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии. М. : Народное образование: учебное пособие. 1998. 256 с.

3. Сысоев П. В. Дидактические свойства и функции современных информационных и коммуникационных технологий / под. ред. П. В. Сысоева. Иностр. яз. в шк. №6. 2012. С. 12–21.

4. Шелудько І. В. Формування професійної майстерності у майбутніх інженерів-педагогів швейного профілю засобами етнодизайну. *Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Педагогічні науки*. 2018. Вип. 167. С. 159–162. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2018_167_39.

ЗБІРНИК

матеріалів міжнародної науково-практичної інтернет-конференції молодих учених і студентів

XI ГЛУХІВСЬКІ НАУКОВІ ЧИТАННЯ – 2021.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУСПІЛЬНИХ ТА ГУМАНІТАРНИХ НАУК

Електронна копія збірника безоплатно розміщується у відкритому доступі на сайті Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка

У збірнику максимально точно збережена орфографія і пунктуація, які були запропоновані учасниками. Повну відповідальність за достовірну інформацію несуть учасники, наукові керівники

E-mail: naukagnpu@gmail.com

Глухів: Глухівський НПУ ім. О.Довженка, 2021